T. B. Mosher

107

4/81

Aurelȷ̄ auguſtini de ciuitate dei pmi libri incipiunt rubrice.

d   E aduerſarȷ̄s nōis chriſti q̄b⁹ in vaſtatione vrbis propt̄ chriſtum barbari pepercerunt victis.c.j. Glorioſiſſimā.

Qd nlla vnq̄ bella ita geſta ſīt: ut uictores ꝑpter deos coꝝ quos vicerāt pcerēt uictis.c.ij. Tot bella.

Quā iprudent̄ romāi penates q̄ troiā cuſtodire n̄ poterant:ſibi crediderunt ꝓfuturos.c.iij. Ecce quibus.

De aſylo iunonis i troia:q̄ neminem liberauit a grecis:⁊ baſilicis apl'oꝝ q̄ ōes ad ſe cōfugiētes a barbaris defenderunt.c.iiij. Uel quas.

De generali ꝯſuetudine hoſtiū uictas ciuitates euertentium quid cato ſenſerit.c.v. Niſi forte.

Quod ne romani quidem ita ullas ceperunt ciuitates vt in tēplis eaꝝ parcerent victis.c.vi. Quid er.

Qd in euerſione vrbis:q̄ aſpe geſta ſīt de conſuetudine acciderit belli:q̄ vero clemēter ō potētia ꝓuenerit nominis chriſti.c.vij. Cū igitur.

De commodis atq̄ incommodis que bonis ac malis plerunq̄ communia ſunt.c.viij. Iſta vero.

De cauſis correctionuꝫ:propter quas ⁊ boni ⁊ mali pariter flagellant̄.c.ix. Quid igit̄.

Quod ſanctis in amiſſione rerum temporalium nihil pereat capitulū.x. Quibus ī.

De fine temporalis uite ſiue lōgioris ſiue breuioris.c.xi. Sed enim.

De ſepultura humanorum corporum que chriſtianis etiam ſi fuerit negata nil adimit.c.xij. At enim.

Que ſit ratio ſanctorum corporum ſepeliendi.c.xiij. Hec ideo.

De captiuitate ſanctorum:quibus nū q̄ diuina ſolatia defuerunt capituluꝫ .xiiij. Sed mlti.

De regulo ī q̄ captiuitatis ob religionē ēt ſpōte tolerāde extat exemplū: q̄ tn̄ illi deos colenti prodeſſe non potuit.c.xv. Habet tn̄.

An ſtupꝛs q̄ ēt ſcāꝝ forte uirginū ē paſſa captiuitas:cōtamiari potuerit virt⁹ animi ſine voluntatis aſſenſu.c.xvi. Magnuꝫ.

De morte voluntaria ob metum pene ſiue dedecoris.c.xvij. Ac.

De aliena violentiarū libidie quaꝫ in oppreſſo corpore mēs iuita perpetitur .c.xviij. Et enim.

De lucretia:q̄ ſe ob illatū ſibi ſtupruꝫ peremit.c.xix. An ſo.

Nullā eē auctoritatem:q̄ chriſtiāis in qualibet cauſa ius voluntarie necis attribuat.c.xx. Neq̄ eniꝫ.

De īfectiōib⁹ hōinū q̄ ab hōicidȷ̄ crimie excipiūt̄.c.xxi. Quaſdā vō

Qd nunq̄ poſſit mors voluntaria ad magnitudinē ai ptinē.c.xxij. His ergo

Quale exēplū ſit catonis:q̄ ſe uictoriam ceſaris non ferens interemit.c.xxiij. Sed tamē.

Qd i ea virtute q̄ regul⁹ catone pſtāti or fuit.mlto magis emineāt chriſtiāi .c.xxiiij. Nolunt.

Qd peccatū non per peccatuꝫ debeat declinari.c.xxv. At.

De his q̄ fieri n̄ lꝫ:cū a ſcis fcā noſcūt̄ qua ratione facta credēda ſint.c.xxvi Sed q̄dā.

An ꝑpt̄ pecci decliationē mors ſpōtanea appetēda ſit.c.xxvij. Reſtat.

Qd iudicio dei i corpora cōtinentiuꝫ libido hoſtil' peccare permiſſa ſit.c.xxviij. Quod ſi.

Quid fāilia chriſti rn̄dē debeat īfidelib⁹:cū exprobrant q̄ eā a furore hoſtium non liberauerit chriſtus.c.xxix. Habet.

Quam pudendis proſperitatibus affluere velint:qui de chriſtianis temporib⁹ ꝯq̄rūt̄.c.xxx. Cur enim.

Quibus vitiorum gradibus aucta ſit

BC

l romanis cupido regnandi capituluꝫ .xxxi. Nam qn̄.

De ſcenicorum inſtitutione ludorum .c.xxxij. Veruntn̄.

De vitijs romanorum quos prima non coꝛrexit euerſio capituluꝫ .xxxiij. O mẽtes.

De clementia dei: que vrbis excidium temperauit.c.xxxiiij. Et tamen.

De latentibus inter impios eccleſie filijs: ⁊ de falſis intra eccleſiam chriſtianis.c.xxxv. Meīnerit.

De quibus cauſis ſequenti diſputatione ſit differendum capitulum.xxxvi. Sꝫ adhuc.

Rubrice ſecundi libiri aurelij auguſtini de ciuitare dei incipiunt.

d E modo q̄ neceſſitati diſputationis adhibendus eſt capitulū primum. Si rationi.

De his que primo volumine expedita ſunt.c.ij. Superioꝛ.

De aſſumenda hiſtoꝛia: qua oſtunditur: que mala acciderint romanis cuꝫ deos colerent: ante quam religio chriſtiana obcreſceret capitulum.iij: Memẽto.

Quod cultores deorum nulla unquā a dijs ſuis precepta probitatis acceperint: ⁊ in ſacris eorum turpia queqꝫ celebraueꝛint capitulum.iiij. Deus.n.

De obſcenitatibus quibus mateꝛ deorum a cultoribus ſuis honorabatur .c.v. Nequaq̄:

Deos paganorum nūnquam beneuiuendi ſanxiſſe doctrinam. capitulum .vi. Hinc eſt.

Inutilia eſſe inuenta philoſophica ſine auctoꝛitate diuina: ubi quenque ad uitia pronum magis mouet quod dij fecerint: q̄ quod homines diſputauerint.c.vij. An nobis.

De ludis ſcenicis: in quibus dij non offenduntur edictione ſuarum turpitudinum: ſed placantuꝛ.capitulū.viij. At eniꝫ.

Quid romani veteres de cohibenda peccati licentia ſenſerint: quam greci deorum ſecuti iudicium liberam eſſe voluerunt.c.ix. Quid.

Qua nocendi arte demones velint uel falſa de ſe crimina vel vera narrari.c. .x. Sꝫ malig.

De ſcenicis apud grecos in reip.adminiſtrationem receptis eo q̄ placatores deorum iniuſte ab hominibus ſpernerentur.c.xi. Ad hanc.

Quod romani auferendo libertatem poetis in hominibus quam dederunt in deos: melius de ſe q̄ de dijs ſuis ſenſerunt.capitulum.xij. At romāi.

Debuiſſe intelligere romanos: q̄ dij coruꝫ qui ſe turpibus ludis coli expetebant indigni eſſent honore diuino .c.xiij. Sꝫ rn̄dēt.

Meliorem fuiſſe platonem: qui poetis locum in bene morata urbe non dederit q̄ hos deos qui ſe ludis ſcenicis uoluerunt honorari.capitulum.xiiij. Deīn q̄ri.

Quod romani quoſdam ſibi deos non ratione ſed adulatione inſtituerunt.capitulum.xv. Que aūt.

Quod ſi dijs vlla eſſꝫ cura iuſtitie ab eis romani accipere debuerint precepta uiuendi: potius q̄ leges ab alijs hominibus mutuare.capitulum.xvi. Si auteꝫ.

De raptu ſabinarum alijſqꝫ iniquitatibus: que in ciuitate romana etiam laudatis uiguere temporibus .c.xvij. An forte.

Que de moribus romanorum aut metu cōpreſſis: aut ſecuritate reſolutis ſaluſtij probat hiſtoria.capitulum xviij: Itaqꝫ ha.

De corruptione humane reipublice ꝑ
uſq̃ cultum deorum chriſtus auferret
.c.xix. Ecce ro.
Quali velint felicitate gaudere: ⁊ qui
bus morib⁹ viuere: qui tempora chri
ſtiane religionis incuſant capitulū.xx.
Ueruntn̄.
Que ſententia fuerit ciceronis de ro
mana republica capitulum.xxi.
Sed ſi cō.
Quod dĳs romanorum nulla unq̃
cura fuerit: ne malis moribus reſpu
blica deperiſſet capitulum.xxĳ.
Sed qō.
Uarietates rerū temporalium non ex
fauore aut impugnatione demonum:
ſed ex dei veri pendere iudicio.c.xxiĳ.
Quid ꝙ..
De ſyllanis actibus quorum ſe demo
nes oſtentauerunt adiutores.c.xxiiĳ.
Sylla.
Quantum maligni ſpiritus ad flagi
tia incitant homines: cum committen
dis ſceleribus: quaſi diuinam exempli
ſui interponunt auctoritatem .c.xxv.
Illinc vō.
De ſecretis demonum monitis: que
pertinebant ad bonos mores cum pa
lam in ſacris eorum omnis nequitia
diſceretur capitulum.xxvi.
Que cum.
Quanta euerſione publice diſcipline
romani dĳs ſuis placandis ſacraue
rint obſcena ludorum capitulum .xx
vĳ. Uir gra.
De chriſtiane religionis ſalubritate.c.
.xxviĳ. Ab iſta ꝑ.
De abĳciendo cultu deorum cohorta
tio ad romanos capitulum.xxix.
Hec poti⁹.

Libri tertĳ rubrice aurelĳ auguſtini
ð ciuitate dei incipiunt.

d E aduerſitatib⁹ quas ſoli mali
metuūt: ⁊ quas ſēper paſſus eſt
mundus cum deos coleret.c.primuꝫ.
Iam ſatis.
An dĳ qui ⁊ a romanis ⁊ a grecis ſi
militer colebantur: cauſas habuerint
quibus iliuꝫ paterentur excidere.c.ĳ.
Primum.
Non potuiſſe offēdi deos paridis ad
ulterio: quod inter ipſos traditur fre
quentatum.c.iĳ. Urbem ro
mam.
De ſententia uarronis: qua utile eſſe
dixit: vt ſe homines dĳs genitos men
tiantur.c.iiĳ Dixerit.
Non probari ꝙ dĳ adulterium pari
dis punierint: quod in mare romuli
non ulti ſunt capitulum.v.
Sed vtrū.
De parricidio romuli: quod dĳ non
uindicarunt capitulum.vi.
Aliud adi.
De euerſione ilĳ quod dux marĳ fim
bria excidit.c.vĳ. Certe eim.
An debuerit dĳs iliacis roma cōmit
ti.c.viĳ. Dĳs itaq̃.
An illam pacem que ſub numa fuit:
deos preſtitiſſe credendum ſit cap.ix.
Dĳ etiam.
An optandum fuerit: ut tanta bello
rum rabie romanum augeretur im
perium cum eo ſtudio quo ſub numa
auctum eſt: ⁊ quietum eſſe potuit ⁊ tu
tum.c.x. An reſpon
dent.
De ſimulacro cumani appollinis cu
ius fletus eſt cladem creditus grecorū
quibus opitulari non poterat indicaī
.c.xi. Neq̃.n.
Quantos ſibi deos romani preter cō
ſtitutionem nume adiecerint quorum
eos numeroſitas nihil iuuerit.c.xĳ.
Nec his.
Quo iure quo fedē rōani optinuerūt
pria ꝯiugia.c.xiĳ. Quō nec.
De īpietate belli quod albanis rōani
intulerunt: ⁊ de dn̄andi libidīe adepta
uictoria.c.xiiĳ. Quid dīn.

Qualis romanorum regum vita atq; exitus fuerit.c.xv. Null' ergo

De primis apud romanos conſulib': quorum alter alterum prima pepulit mox q; rome poſt atrociſſima parricidia a vulnerato interij hoſte uulneratus.c.xvi. Huic ipi.

Poſt initia conſularis imperij quibus malis vexata fuerit romana reſpublica dijs non opitulantibus quos colebant.c.xvij. Finito.ſ.

Quante clades romanos ſub bellis punicis triuerint: fruſtra deorum preſidijs expetitis capitulum .xviij

Jam vero.

De afflictione belli punici ſecūdi: qua vires utriuſq; conſumpte ſunt.c.xix.

Secūdo.

De exitio ſaguntinorum: quibus ꝓpter romanorum amicitiam pereuntibus: dij romani auxilium nō tulerūt .c.xx. Sed in.

Quam igrata fuerit romana ciuitas ſcipioni liberatori ſuo: ⁊ i quibus moribus egerit quando eam ſaluſtius optimam fuiſſe deſcribit.c.xxi.

Porro iſ.

De mitridatis edicto: quo ōnes ciues romanos qui intra aſiam inuenirentur iuſſit occidi capitulum.xxij.

Quāuis.

De interioribus malis: quibus romana reſpublica exagitata eſt: precedente prodigio quod in rabie omnium animalium que hominibus ſeruiunt fuit.c.xxiij. Sȝ iam.

De diſcordia ciuili quam gracchie ſeditiones excitauerunt capitulū.xxiiij.

Initium.

De ede concordie ſenatuſconſulto in loco ſeditionum ⁊ cedium condita.c. .xxv. Eleganti.

De diuerſis generibus belli: que poſt conditam edem concordie ſunt ſecuta .c.xxvi. Preclarū.

De bello ciuili mariano atq; ſyllano .c.xxvij. Cum vo.

Qualis fuerit ſyllana uictoria. videx marianē crudelitatis.c.xxviij.

Syllana.

De cōparatione gotthice irruptiōis: cū eis cladibus quas romani a gallis ⁊ a belloꝝ ciuilium auctorib' excepe runt.c.xxix. Quid rōa.

De connexione belloꝝ: q̄ aduētū chriſti pluria ⁊ grauiſſima preceſſerunt.c. .xxx. Crudelis.

Quā ipudenter pn̄tia incōmoda chriſto iputent: qui deos colere n̄ ſinuntur cum tante clades ꝯ eos tempore quo colebātur extiterūt.c.xxxi. Deos.

Quarti libri rubrice aurelij auguſtini de ciuitate dei incipiunt.

d De his que prio uolumie diſputata ſunt.c.j. De ciuitate

De his que libro ſecundo ⁊ tertio cōtinentur c.ij. Promiſeramus.

An altitudo imperij que non niſi bellis acquiritur in bono ſiue ſapientiuȝ habenda ſit ſiue felicium.c.iij.

Jam ita vi.

Quam ſimilia ſint latrocinijs regna abſq; iuſtitia capitulum.iiij.

Remota.

De fugitiuis gladiatoribus: quoꝝ potentia ſimilis fuerit regie dignitati.c. .v. Proinō.

De cupiditate nini regis: qui vt lati' dominaretur primus intulit bella finitimis.c.vi. Juſtinus.

An regna terrena iter profectus ſuos atq; defectus: deorum uel iuuentur vl deſerantur auxilio capitulum.vij.

Si nullo.

Quorum deorum preſidio putant romani imperium ſuum auctum: atque ſeruatum: cum ſingulis vix ſingularū

rerum tuitionē cōmittendam eſſe cre
diderunt.c.viij. Deinde q̄.
An imperij romani amplitudo ⁊ diu
turnitas ioui fuerit aſcribenda: quē
ſummum deum cultores ipſius opi
nantur.c.ix. Ni miruȝ.
Quas opiniones ſecuti ſunt: qui diuer
ſos deos diuerſis mūdi partibus pre
fecerunt.c.x. Cur illi ēt.
De multis dijs quos doctores paga
norum vnum eundemq; iouem eſſe de
fendunt.c.xi. Quotquot
De opinione eorum qui deum ani
mam mundi: ⁊ mundum corpus dei
putauerunt.c.xij. Quod ⁊.
De his qui ſola rationabilia animan
tia partes eſſe unius dei aſſerunt.c.xi
ij. Si autē.
Augmenta regnorum ioui incongru
enter aſcribi: cum ſi vt volunt dea eſt
uictoria: ipſa huic negotio ſola ſuffice
ret.c.xiiij. A rege igi.
An congruat bōis latius uelle regna
re.c.xv. Uideant.
Quid fuerit q romani ōib' reb' ⁊ ōi
bus motibus deos ſingulos deputan
tes edē quetis extra portam eſſe uolu
erunt.c.xvi. Miror.
An ſi iouis ſumma poteſtas eſt: etiā
victoria dea debuerit exiſtiari.c.xvij.
An forte.
Felicitatem et fortunam qui deas pu
tant qua ratione fecerunt.c.xviij.
Quid q ⁊.
De fortuna muliebri.c.xix. Tm̄ ſane.
De virtute ⁊ fide quas pagani tēplis
⁊ ſacris honorauerunt: pretermittētes
alia bona que ſilr colenda fuerunt: ſi
recte alijs diuinitas tribuebat.c.xx.
Uirtutē.
Quod vnum non intelligentes deum
virtute ſaltem felicitate debuerunt eē
contenti.c.xxi. Hec enim.
De ſcientia colendorum deorum: quā
a ſe varro gloriatur collatam eſſe ro
manis capitulum.xxij.
Quid er.
De felicitate quam romani multoruȝ
veneratores deorum diu nō coluerūt
honore diuino: cum pro omnibus ſo
la ſufficeret capitulum.xxiij.
Sed vnd.
Qua ratione defendant pagani: q int
deos colant ipſa dona diuina.c.xxiiij.
Uſq; adeo.
De vno tantum colendo deo: qui licet
nomine ignoretur: tamen felicitatis
dator eſſe ſentitur capitulum.xxv.
Si enim.
De ludis ſcenicis quos ſibi dij celebra
ri a ſuis cultoribus exegerūt.c.xxvi.
Sȝ finge.
De tribus generibus deorum: de qui
bus ſceuola pontifex diſputauit.c.xx
vij. Relatuȝ ē.
An ad optinēdū dilatandumq; regnū
profuerit romanis cultus deoꝝ.c.xx
viij. Nullo igi.
De falſitate auſpicij: quo romani re
gni fortitudo ⁊ ſtabilitas uiſa eſt iudi
cari.c.xxix. Nā illud.
Qualia de dijs gentium etiam culto
res eorum ſe ſentire fateantur.c.xxx.
Cicero au.
De opinionibus uarronis: qui repro
bata ſuaſione populari: licet ad noti
ciam veri dei non peruenerit unum
tamen deum colendum eſſe cenſuerit
.c.xxxi. Quid ipſe.
Ad quam ſpeciē vtilitatis principes
gentium apud ſubiectos ſibi populos
falſas religiones uoluerunt permane
re.c.xxxij. Dicit etiā.
Quod iudicio ⁊ poteſtate ueri dei:
omnium regum atq; regnorum ordi
nata ſint tempora capitulum.xxxiij.
Deus igit.
De regno iudeorum: quod ab vno et
vero deo inſtitutum atq; ſeruatum ē:
donec in uera religione manſerūt.c.x
xxiiij. Itaq; ut.

Rubrice libri quinti aurelij augu/ ſtini de ciuitate dei incipiunt.

c Auſam romani imperij omni unq3 regnorum:nec fortuitam eſſe nec in ſtellarum poſitione conſiſte re.c.primum Om̄.
De geminoum ſimili diſſimiliq3 uali/ tudine.c.ij. Cicero dic̄.
De argumento quod ex rota figuli nigidius mathematicus aſſumpſit in queſtione geminorum.c.iij. Fruſtra.
De eſau ⁊ iacob geminis multum in/ ter ſe morum ⁊ actionum qualitate diſparibus capitulum.iiij. Nati ſunt.
Quibus modis conuincantur mathe matici vanam ſcientia3 profiteri .c.v. Quid.
De geminis diſparis ſexus.c.vi Noui.
De electione diei quo uxor ducitur quove in agro aliquid plantatur aut ſeritur .c.vij. Jam illud.
De his qui non aſtrorum poſitionem ſed connexionem cauſarum ex dei uo luntate pendēt̄e:fati noīe appellant.c. .viij. Qui v̄o.
De preſcientia dei ⁊ libera hōis uolū tate:contra ciceronis diffinitionem.c. .ix. Hos cice.
An voluntatibus hominum aliqua dominetur neceſſitas capitulum.x. Un̄ nec.
De uniuerſali prouidentia dei:cuius legibus omnia continentur.c.xi. Non ergo.
Quibus moribus antiqui romani meruerunt:ut deus verus ꝙuis non eum colerent eoru3 augeret imperiū. .c.xij. Proinde.
De amore laudis:qui cum ſit uitium ob hoc uirtus putatur:quia per ipſu3 uitia maiora cohibentur.c.xiij. Quāobrē.
De reſecando amore laudis humane quoniam iuſtoru3 gloria omnis i deo ſit.c.xiiij. Huic.
De mercede tp̄ali:quā de⁹ reddidit bo nis moꝛib⁹ rōanoꝝ.c.xv. Quibus.
De mercede ſanctoꝝ ciuiū ciuitatis et̄ ne:quib⁹ utilia ſunt romanoꝝ exēpla uirtutum.c.xvi. Merces.
Quo fructu romani bella geſſerint ⁊ quantū his quos uicere cōtulerint.c. .xvij. Nam q̄d.
Quā alieni a iactantia debeāt eē chri/ ſtiani:ſi aliquid fecerint ꝑ dilectiōe et̄/ ne patrie:cum tanta rōani geſſerint ꝑ humana gloria ⁊ ciuitate terrena.c. .xviij. Quid er.
Quo īter ſe differant ⁊ cupiditas gl'ie ⁊ cupiditas dominationis.c.xix. Intereſt.
Tam turpiter ſeruire virtutes huma ne glorie:ꝙ coꝛpoꝛis uoluptati.c.xx. Solent.
Romanoꝝ regnū a deo v̄o eē diſpoſi/ tum. a quo eſt omnis poteſtas:⁊ cui⁹ prouidentia reguntur vniuerſa.c.xxi. Que cum.
Tempora exituſq3 bellorum ex dei pendere iudicio capitulum.xxij. Sic etiam tempora.
De bello in quo radagayſus rex got/ thorum demonum cultor : uno die cum ingentibus copijs ſuis victus eſt .c.xxiij. Quod tn̄.
Que ſit chriſtianorum imperatorum ⁊ ꝙ vera felicitas.c.xxiiij. Neq3 eni3.
De proſperitatibus quas conſtanti/ no imperatori chriſtiano deus contu lit.c.xxv. Na3 bon⁹.
De fide ⁊ pietate theodoſij auguſti.c. .xxvi. Unde ⁊.

Incipiunt ſexti libri rubrice de ciui tate dei beati auguſtini ep̄i.

d E his qui dicunt deos a ſe non propter preſentem uitaꝫ coli ſꝫ propter eternam.c.j. Nunc er.

Quid varronē de dijs gentiū ſenſiſſe credendum ſit:quorum talia ⁊ genera ⁊ ſacra detexit:ut reuerentius cum eis ageret ſi de illis omnino reticeret.c.ij. Quis.

Que ſit partitio varronis librorum ſuoꝝ:quos de antiquitatibus rerum humanarum diuinarumq; compoſuit .c.iij. Quadragita.

Quod ex diſputatione varronis apō cultores deoruꝫ antiquiores res hūanе q̄ͥ diuine repianť.c.iiij. Uarronis.

De tribus generibꝰ theologie ſm varronē.ſ.vno fabuloſo altero naturali:ť tioq; ciuili.c.v. Deinō illō.

De theologia mythica id eſt fabľoſa: ⁊ de ciuili contra uarronem.c.vi. O marce.

De fabuloſe atq; ciuilis theologie ſimilitudine atq; concordia.c.vij. Reuocať.

De interpretationibus naturaliuꝫ rationum:quas doctores pagani ꝑ dijs ſuis conantur oſtendere.c.viij. At enim.

De officijs ſingulorum deorum.c.ix. Quid.

De libertate ſenece:qui vehementius ciuilem theologiam reprehēdit q̄ͥ varro fabuloſam.c.x. Libertas.

Quid de iudeis ſeneca ſenſerit.c.xi. Hic inter.

Quod gentilium deorum natiuitate detecta nequeat dubitari eternam eos uitam nemini preſtare:qui nec ipſam adiuuant temporalem.c.xij. Nunc aūt.

De ciuitate dei ſeptimi libri auguſtini ep̄i incipiunt rubrice.

a N cum in theologia ciuili deitatem non eſſe conſtiterit: in ſelectis dijs eam inueniri poſſe credenduꝫ ſit .c.primum: Diligentiꝰ.

Qui ſint dij ſelecti:⁊ an ab officijs uiliorum deorum habeantur excepti.c.ij. Hos certe.

Quam nulla ſit ratio que de ſelectione quorundam deorum poſſit oſtendi:cur multis inferioribus excellentior adminiſtratio deputetur.c.iij. Que igiť.

Melius actum eſt cum dijs inferioribus qui nullis infamantur opprobriis: q̄ͥ ſelectis quorum tante turpitudines celebrantur capitulum.iiij. Gratuleť.

De paganoruꝫ ſecretiore doctria phyſiciſq; rationibus capitulum.v. Sꝫ ipoꝝ.

De opinione uarronis qua arbitratus eſt deum eſſe animam mundi qui tamen in in partibus ſuis habeat animas multas quarum diuia natura ſit .c.vi. Dicit ergo.

An rationabile fuerit ianum ⁊ terminum in duo nomina ſeparari.c.vij. Janus igť.

Ob quam cauſam cultores iani bifrōtem imaginem ipſius finxerunt:quaꝫ tamen etiam quadriformem videri uolunt.c.viij. Sed iani.

De iouis poteſtate:atq; eiuſdem cum iano comparatione capitulum.ix. Jouem.

An iani ⁊ iouis recta diſcretio ſit.c.x. Cuꝫ ergo.

De cognominibus iouis que non ad multos deos:ſed ad unum eundemq; referuntur.c.xi. Dixerunt.

Quod iuppiter etiam pecunia nuncupatur capitulum.xij. Quam vero eleganter.

Quod dum exponitur quid ſaturnus quidve ſit genius vterque unus iuppiter eſſe doceatur capitulum.xiij.

Sed qđ.
De mercurij ⁊ martis officijs.c.xiiij. Mercuri-
um vero.
De ſtellis quibuſdam quas pagani deorum ſuorum nominibus nuncu-
parunt.c.xv. Niſi forte.
De apolline ⁊ diana ceteriſq̧ ſelec-
tis dijs:quos partes mundi eſſe volu
runt cap.xvi. Apollinē3.
Quod etiam ipſe varro opiniones ſuas de dijs pronunciauerit ambigu-
as.c.xvij. Nam ut.
Que credibilior cauſa ſit qua error paganitatis inoleuerit capi.xviij.
De quib⁹.
De interpretationibus quibus colen-
di ſaturni ratiocinantur.c.xix.
Saturnū.
De ſacris cereris eleuſine.c.xx.
Jn cereris.
De turpitudine ſacrorum que libero celebrantur.c.xxi. Jam vero.
De neptunno ⁊ ſalacia ac uenilia .c.x
xij. Jam vtiq̧.
De terra quam uarro deam eſſe cōfir
mat: eo ꝙ ille animus mundi quem opinatur deum:etiam hanc corporis ſui infimam partem permeet:eiq̧ vi3 diuinam impertiat capitulum.xxiij.
Nēpe vna.
De telluris cognominibus eorunq̧ ſi
gnificationib⁹:que etiam ſi non erant multarum rerum iudices:non debue
runt multorum deorum firmare opi-
niones.c.xxiiij. Debuit er.
Quam interpretationem de abſciſiōe atys grecorum ſapientium doctrina repperit.c.xxv. Et atys.
De turpitudine ſacrorum matris ma
gne.c.xxvi. Jtē q̧ de.
De figmentis phyſiologorum : qui nec veram deitatē colunt:nec eo cultu q̄ colenda ē uera diuinitas.c.xxvij.
Jp̄as phy.
Qđ doctrina varrōis đ theologia i nll'a ſibi pte ꝯcordet.c.xxviij. Quid igi.
Qđ oia q̄ phyſiologi ad mūdum par teſq̧ ipſius retulerunt ad vnū uer3 de
u3 referre debuerūt.c.xxix. Nāq̧ oia.
Qua pietate diſcernať a creaťis crea tor:ne pro uno tot dij colanť quot ſūt opa vni⁹ auctoris.c.xxx. Jllū deu3.
Quib⁹ ꝓp̄e beneficijs dei excepta ge-
nerali largitate ſectatores ueritatis u-
tantur.c.xxxi. Habem⁹.
Qđ ſacramētū redēptiōis chriſti null' retro temporib⁹ defuerit ſēpq̧ ſit div⁹
ſis ſignificationibus p̄dicatū .c.xxxij.
Hoc myſte.
Qđ p ſolā chriſtianā religionē mani-
feſtari potuerit fallacia ſp̄uū maligno
rū:de hōīnū errore gaudentium .c.xx
xiij. Per hanc.
De libris nume pōpillij quos ſenat⁹ ne ſacrorum eē quales i eis hēbanť in noteſcerent iuſſit incendi.c.xxxiiij.
Sed ꝯtra.
De hydromantia:p quā numa uiſis quibuſdā imaginibus ludificabatur
.c.xxxv. Nā ⁊ ipe.

Libri octaui rubrice aurelij auguſtini đ ciuitate dei incipiunt.

E queſtione naturalis theologie cum philoſophis excellentioris ſcie diſcutienda.c.primum Nunc iutē.
De duorum philoſophorum generi-
bus : id eſt italico ⁊ ionico eorunq̧ auctoribus capitulum.ij.
Quantum
enim.
De ſocratica diſciplia.c.iij.Socrates.
De precipuo inter diſcipulos ſocratis platone qui omnem philoſophiam triplici partitione diſtinxit.c.iiij.
Sed inter.
Quod de theologia cum platonicis potiſſimum diſceptandum ſit:quoru3 opinioni omnium philoſophorum

poſtponenda ſint dogmata.c.v.
Si ergo.
De platonicorum ſenſu i ea parte phi
loſophie que phyſica nomiatur.c.vi.
Uiderunt.
Quanto excellentiores ceteris logica
.i.rōnali philoſophia platōici ſint ha
bendi.c.vij. Qꝺ aūt.
Quod etiam in morali philoſophia
platonici obtineant principatū.c.viij.
Reliqua.
De ea philoſophia que ad veritatem
fidei chriſtiane propinquius acceſſit
.c.ix. Nunc ſa.
Que ſit inter philoſophicas artes re
ligioſi excellentia chriſtiani.c.x.
Nec ſi līas
Unde plato eam intelligentiam potu
erit acquirere: qua chriſtiane ſcientie
propinquauit.c.xi. Mirant.
Quod etiam platonici lꝫ de vno vero
deo bene ſenſerint: multis tamen dijs
ſacra facienda ſenſerunt.c.xij.
Deos q̄p.
De ſñia platonis: qua diffiniunt deos
non eſſe niſi bonos: amicoſqꝫ virtutū
.c.xiij. Quāq̄ er.
De opinione eorum qui rōnales ani
mas trium generum eſſe dixerunt: id
eſt in dijs celeſtibus: in demonibus a
ereis: ⁊ in hominibus terrenis.c.xiiij.
Expōim⁹.
Qꝺ neqꝫ propter aerea corpora neqꝫ
ꝓpt̄ ſuperiora hitacl'a: demones hōib⁹
āñcellunt.c.xv. .Quāobrē
Quid de moribus demonum apulei⁹
platonicus ſenſerit capitulum.xvi.
De morib⁹
An dignū ſit eos ſps ab hoīe coli: a
quoꝝ vitijs ēt oporteat liberari.c.xv
ij. Qua igi.
Qualis ſit religio: in qua docetur ꝙ
hoies vt cōmendēt dijs bōis dēonib⁹
vti debeant aduocatis.c.xviij.
Fruſtra.
De impietate artis magice: que pꝛoci
nio utit ſpuum malignorum.c.xix.
Porro.
An credendum ſit ꝙ dij boni libenti⁹
dēonib⁹ q̄ hominibus miſceantur.c.
.xx. At enim.
An demōibus nūcijs ⁊ interptibus dij
utant fallicꝫ ſe ab eis aut ignorāt aut
uelint.c.xxi. Uellꝫ vt.
De abijciendo cultu demonū ꝯ apu
leium.c.xxij. Quia igit.
Quid hermes triſmegiſtus ꝺ idolatā
ſenſerit: ⁊ vnde ſcire potuerit ſuperſti
tiones egyptias auferendas.c.xxiij.
Nam.
Quō hermes patenter parentū ſuoꝝ
ſit confeſſus errorem quem tamen do
luerit deſtruendum.c.xxiiij.
Qm̄.
De his que ſanctis angelis ⁊ homini
bus bonis pōt eſſe communia.c.xxv.
Nullo igi.
Qꝺ ōis religio paganoꝝ circa hoies
mortuos fuerit ipleta.c.xxvi.
Sane ad.
De modo honoris quē chriſtiāi mar
tyribus impendunt capitulum.xxvij.
Nec tamē.

Incipiūt noni libri rubrice ꝺ ciui
tate dei auguſtini epiſcopi.

a D quem articulū diſputatio p̄
miſſa peruenerit: ⁊ quia diſcuti
endum ſit de reſidua queſtione capitu
lum primum. Et bonos.
An iſt dēones q̄bus dij ſupiores ſt ſit
aliqua pars bonoꝝ quoꝝ preſidio ad
verā beatitudinē poſſit hūana aīa per
uenire.c.ij. Apud ple.
Que dēonib⁹ apulei⁹ aſcribat qb⁹ cuꝫ
rōnem non ſubtrahat nihil virtutis
aſſignat.c.iij. Que igit.
De perturbationibus que animo ac
cidunt: que ſit peripateticorum ſtoico
runqꝫ ſententia capitulum.iiij.
Que ſunt.

Quod paſſiones que chriſtianos ani mos afficiunt non in uitium trahant ſed uirtutem exerceant capitulum.v. Non eſt.
Quibus paſſionibus demones confi tente apuleio exagitantur: quorum o pe homines apud deos aſſerit adiu uari.c.vi. Qua interi de ſanctis.
Quod platonici figmentis poetarum infamatos deos aſſerant: de contrari orum ſtudiorum certamine: cum he partes demonum non deorum ſint.c. .vij. Quod ſi dſq̄.
De dijs celeſtibus ⁊ demõibus aetis: hominibuſq; terrenis apuleij plato nici diffinitio capitulum.viij. Quid illa.
An amicitia celeſtium deorum per in terceſſionem demonum poſſit homi ni prouideri capitulum.ix. Ac p hoc.
Quod ſecundum platonis ſententiaʒ minus miſeri ſint homines in corpoꝛe mortali: q̄ demones in eternum.c.x. Plotinus.
De opinione platonicorum: qui pu tant animas hominum demones eſſe poſt corpora capitulum.xi. Dicit qđē.
De terrenis contrarijs: quibus ſecun dum platonicos demonum hominũq; natura diſtinguitur capitulum.xij. Sed nunc.
Quomodo demones ſi nec cum dijs beati: nec cum hominibus ſunt miſe ri: inter vtranq; partem ſine vtriuſq; communione ſint medij. capitulum.x iij. Eſt itaq;.
An homines cum ſint mortales poſ ſint vera beatitudine eſſe felices: c.xii ij. Utrum.
De mediatore dei ⁊ hominum homie chriſto ieſu.c.xv. Si autem.
An rõnabilr platonici diffinierit deos celeſtes declinantes ťrena ꝯtagia hõi bus ñ miſceri: qbus ad amicitiã deoꝝ demones ſuffragentur.c.xvi Ergo deo.
Ad cõmendãdã vitã beatã: q̄ i pticipa tione ẽ ſũmi boni: ñ tali mediatore in digẽ hoĩem: qualis eſt demon: ſed tali qualis ẽ unus chriſt⁹.c.xvij. Hoc ut ſa.
Qđ fallacia demonũ dum ſua interceſ ſione uiã ſpondet ad deuʒ hoc conať vt hoĩes a uia veritatis auertat.c.xvi ij. Falſi autẽ.
Qđ appellatio demonum iã nec apđ cultores eoꝝ aſſumať i ſignificatiõeʒ alicuius boni.c.xix. Sed ne đ.
De qualitate ſcientie: q̄ demones ſup bos facit.c.xx. Quanq; ẽt.
Ad quem modũ dñs uoluerit demõi bus innoteſci.c.xxi. Contra.
Quid intſit iter ſciaʒ ſcoꝝ angeloꝝ ⁊ ⁊ ſcientiam demonum.c.xxij. His igiť.
Nomen deoꝛuʒ falſo aſcribi dijs gen tiuʒ: quod tamẽ ⁊ angelis ſãctis ⁊ hoĩ nibus iuſtis ex diuinarum ſcriptura rũ auctoꝛitate cõẽ ẽ.c.xxiij. Hos ſi.

Libri decimi rubrice aurelij auguſtini de ciuitate dei incipiunt.

v Erã beatitudinẽ ſiue angelis ſi ue hoĩbus p unum deuʒ tribui etiam platonicos diffiniſſe: ſed vtrum hi quos ad hoc ipſum colendos pu tant: vni tantum deo an etiam ſibi ſa crificari uelint eſſe querendum.c.pri mum. Omnium.
De ſuperna illũinatione qđ plotinus platonicus ſenſerit capitulum.ij. Sed nõ ẽ.
De uero dei cultu: a quo platonici q̄ uis creatorem uniuerſitatis intellexe rint deuiarunt colendo angelos ſiue bonos ſiue malos bonore diuino.c. .iij. Que cum.

Dei ac voluntate:quia ſemper illi vniuerſa que fecit ſic placuerunt faciēda: quemadmodum facta capitulū.xxi. Quid eſt.
De his quibus in vniuerſitate rerum a bono creatore bene conditarum quedam diſplicent. ⁊ putant nullam malam eſſe naturaum capitulū.xxij. Hanc tn̄.
De errore in quo origenis doctrina inculpatur capitulum.xxiij. Sed mlto.
De trinitate diuina:que per omnia opera ſua ſignificationis ſue ſparſit indicia.c.xxiiij. Credim⁹.
De tripartita totius philoſophie diſciplina.c.xxv. Quātum
De imagine ſumme trinitatis que ſecundum quendam modum in natura eſt nec dum beatificati hominis.c.xxvi. Et nos.
De eſſentia ⁊ ſcia:⁊ utriuſq; amore.c.xxvij. Ita vero.
An ēt ipſū amorem quo ⁊ eſſe ⁊ ſcire diligimus diligere debeam⁹: quo magis diuine trinitatis imagini propinquamus.c.xxviij. Sed ō du.
De ſanctorum angelorum ſcia qua trinitatem in ipſa eius deitate nouerunt qua operum cauſas prius in operante arte:q̄ in ipſis operibus artificis intuentur.c.xxix. Illa quip.
De ſenarij numeri perfectione:qui partium ſuarꝫ quantitate completur cap.xxx. Hec.
De die ſeptimo in quo plenitudo ⁊ requies cōmendatur.c.xxxi. In ſeptio.
De opiniōe eorꝫ q̄ angeloruꝫ creatiōe anteriorē volunt eē q̄ mundi.c.xxxij. Ne quis.

De duabus angelorꝫ ſocietatib⁹ diuerſis atꝫ diſparibus:q̄ n̄ incōgrue itelligunt lucis ⁊ tenebrarꝫ nōibus nuncupate.c.xxxiij. Peccaſſe.
De eo q̄ quidā putāt incōditōe firmamenti:aquarꝫ diſcretarꝫ noīe angelos ſignatos:⁊ q̄ quidā aquas exiſtimant non creatas.c.xxxiiij. Quanq̄.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei rubrice libri duodecimi incipiunt.

d E una bonorum angelorumq; natura.c.j. Anteq̄.
Nullam eſſentiā deo eē cōtrariā:quia ab eo qui ſumme ē ⁊ ſēp ē hoc totum videt̄ diuſū eē qō n̄ ē.c.ij. Hec:
De inimicis dei nō p naturā ſ; p ꝯtrariam voluntatem:que cum ipſis noceꝫ bone vtiq; nature nocet:quia vicium ſi non nocet non eſt.c.iij. Dicuntur.
De natura irrōnalium aut vita carentium:que in ſuo genē atq; ordine ab vniuerſitatis decore nō diſcrepat.c.iiij. Ceterum.
Quod in omni natura ſpecie ac mō laudabilis ſit creator.c.v. Nature.
Que cauſa ſit beatitudinis angeloruꝫ bonorum:⁊ que cauſa ſit miſerie āgelorum malorum.c.vi. Proinde.
Cauſam efficientem male voluntatis non eſſe querendam.c.vij. Nemo igī.
De amore peruerſo:quo voluntas ab incommutabili bono ad bonum mutabile deficit.c.viij. Item ſcio.
An ſancti angeli quem habent creatorem nature:eundem habeāt bone voluntatis auctorem:per ſpiritum ſanctum in eis caritate diffuſa ſemper fuiſſe exiſtimant.c.ix. Cum.
De falſitate eius hiſtorie que multa milia annorum preteritis temporib⁹ aſcribit.c.x. Fallunt.
De his qui hunc quidem mundū n̄ ſempiternum putant:ſed aut innumerabiles:aut eundem unum certa concluſione ſeculorum ſemper naſci:⁊ reſolui opinant̄.c.xi. Alij vero.
Quid rn̄dendū ſit his q̄ primā conditionē hōis tardam eſſe cauſantur.c.xij. Qō autē.

De reuolutione ſeculoꝝ: q̃bꝰ certo fi/ne concluſis: vniu̾ſa ſẽp in eũdẽ ordĩez eandẽq̃ ſpem reditura quidam philoſophi crediderũt. c. xiiij. Hanc aũt.
De temporali conditione generis humani: quam deus nec nouo conſilio conſtituerit nec mutabili volũtate. c. xiiij. Quid.
An vt deũs ſemper etiam dominus fuiſſe ſemper intelligatur: credendum ſic: creaturam quoque nunquam defuiſſe cui dominaretur: ⁊ quomodo dicatur ſemper creatum: quod dici non poteſt coeternum capitulum. xv. Ego quidem
Quomodo intelligendum ſit promiſſa homini a deo vita eterna aut tempora eterna. c. xvi. Que ſecula.
Quod ḋ incommutabili conſilio aut voluntate fides ſana deſcendat contra ratiocinationes eorum: qui opera ex eternitate repetita per eoſdem ſemper volunt ſeculorum redire circuitus. c. xvij. Illud q̃ꝫ.
Contra eos qui dicunt ea que infinita ſunt nec dei poſſe ſcientia comprehendi. c. xviij. Illud aũt.
De ſeculis ſeculoruꝫ. c. xix. Qḋ vtruꝫ.
De impietate eorum qui aſſerunt animas ſumme vereq̃ beatitudinis participes iterum atq̃ iterum p circuitus temporum ad eaſdem miſerias laboreſq̃redituras. c. xx. Quoꝝ .n.
De conditione vnius primi hominis atq̃ in eo generis humani capitulum. xxi. Hac igitur.
Quod preſcierit hominẽm quem primum deus condidit peccaturum: ſimulq̃ preuiderit quantum piorum populorum ex eius genere in angelorum conſortium ſua eſſet gratia tranſlaturus. c. xxij. Nec igno.
De natura humane anime create ad imaginem dei. c. xxiij. Fecit ergo.
An ullius vl̾ minime creature poſſint dici angeli creatores capitulum. xxiiij. Sed cum.
Omnium naturam ⁊ omnium ſpeciem vniuerſe creature non niſi opere dei formari. c. xxv. Cum. eniꝫ.
De platonicorum opinione qua putauerunt angelos quidem a deo conditos: ſed ipſos eſſe humanorum corporum conditores capitulum. xxvi. Ita ſane.
In primo homine ortam fuiſſe omnem plenitudinem generis humãi: in qua preuidit deus que pars honoranda eſſet premio que damnanda ſupplicio. c. xxvij. Nunc qm̃.

Incipiunt. xiij. libri rubrice de ciuitate dei aurelij auguſtini.

d E lapſu primorum hominum per quem eſt contracta mortalitas. c. primum. Expeditis.
De ea morte: que anime ſemper vtcunq̃ victure accidere poteſt: ⁊ ea cui corpus obnoxium eſt capituluꝫ ſecundũ. Sed ḋ ipo.
Utrum mors que per peccatum primorum hominum in omnes homies pretranſijt: etiam ſanctis pena peccati ſit. c. iij. Nõ aũt.
Cur ab eis qui per gratiam regenerationis ſunt abſoluti a peccato non auferatur mõs id ẽ pena peccati. c. iiij Non eim.
Quod ſicut iniqui male vtuntur lege que bona eſt: ita iuſti bene vtuntur morte que mala eſt capitulum. v. Apoſtolus cum.
De generalis mõtis malo quo anime ⁊ corporis ſocietas ſeparatur capi. vi. Qua propter.

Quod uni uero deo ſacrificium debe
atur.c.iiij. Huc nos.
De ſacrificijs q̄ deus ñ requirit ſed ad
ſignificationem eorū obſeruari uoluit
que requirit.c.v. Quis aūt.
De uero profectoqꝫ ſacrificio.c.vi.
Proinde.
Quod ſanctorum angelorū ea ſit in
nos dilectio:ut nos non ſuos ſed uni-
us ueri dei uelint eſſe cultores.c.vij.
Merito.
De miraculis que deus ad corrobo-
randam fidem piorum etiam per āge
lorum miniſterium promiſſis ſuis ad
hibere dignatus eſt.c.viij. Nā nimis.
De illicitis artibus erga demonū cul
tum:in quibus porphyrius platonic⁹
quedam probando:quedam quaſi im
probando uerſatur.c.ix. Hec ⁊ alia
De theurgia:que falſam purgationē
animis demonum inuocatione promit
tit.c.x. Ecce.
De epiſtola porphyrij ad anebuntem
egyptium:in qua petit de diuerſitate
demonum ſe doceri capitulum.xi.
Melius.
De miraculis que per ſanctorum an-
gelorū miniſterium deus uerus ope-
ratur.c.xij. Porro.
De inuiſibili deo qui ſe uiſibilem ſepe
preſtitit:non ſecundum quod eſt: ſed
ſecundum quod poterant ferre cernen
tes.c.xiij. Nec mouē
De vno deo colendo non ſolum prop
ter eterna ſed etiam propter tempora
lia beneficia:que vniuerſa in ipſius ꝓ
uidentie poteſtate conſiſtūt capitulū
.xiiij. Sicut aūt.
De miniſterio ſanctorum angelorum
quo prouidentie dei ſeruiunt cap.xv.
Sic itaqꝫ.
An de promerēda beata vita his āgel'
ſit credendum:qui ſe exigunt coli ho-
nore diuino:an uero illis qui non ſe
ſed uni deo ſancta precipiunt religiōe
ſeruiri capitulum.xvi. Quibus.

De arca teſtamenti miraculiſqꝫ ſigno
rum:q̄ ad commendandā legis ac ꝓ
miſſionis auctoritatem diuinitus fac
ta ſunt.c.xvij. Proinde.
Contra eos qui de miraculis quibus
dei populus eruditus eſt:negant eccle
ſiaſticis libris eſſe credendum.c.xviij.
An dicet.
Que ratio ſit viſibilis ſacrificij:ꝙ vni
vero ⁊ inuiſibili deo offerri docet ue-
ra religio.c.xix. Qui aūt.
De ſummo ueroqꝫ ſacrificio:quod ip
ſe dei ⁊ hominum mediator effectus ē
.c.xx. Unde.
De modo poteſtatis demonibus date
ad glorificandos ſanctos qui pertule-
runt iā paſſionem:qui ereos ſpiritus
non placando ipſos ſed in deo perma
nendo vicerunt.c.xxi. Modera-
tis autem.
Unde ſit ſanctis aduerſum demones
poteſtas:⁊ vnde cordis uera purgatio
.c.xxij. Uera pie.
De principijs in quibus platonici pū
gationem anime eſſe profitentur.c.xx
iij. Dicit etiā.
De vno ueroqꝫ principio:quod ſolā
humanam naturam purgat atqꝫ re-
nouat.c.xxiiij. Sed ſb'.
Omnes ſanctos ⁊ ſub legis tempore
⁊ ſub prioribus ſeculis:in ſacramen
to ⁊ fide chriſti iuſtificatos fuiſſe.c.x
xv. Cuius ſa.
De inconſtantia porphyrij inter con
feſſionem ueri dei ⁊ cultum demonū
fluctuantis.c.xxvi. Neſcio quō
De impietate porphyrij : qua etiam
apuleiū tranſcendit errorē capitulū
xxvij. Quanto.
Quibus perſuaſionibus porphyrius
occecatus non potuerit ueram ſapien
tiā quod eſt chriſt⁹ agnoſcē.c.xxviij.
Mittis er.
De incarnatione domini noſtri ieſu
chriſti:quam confiteri platonicorum
erubeſcit impietas capitulum.xxix.

Predicas.
Quanta platonici dogmatis porphy-
rius refutauerit:⁊ diſſentiēdo cōrexit
.c.xxx. Si poſt.
Contra argumentum platonicorum:
quo aiam humanā aſſerant deo cē co
eternam.c.xxxi. Falſo.
De vniūſali via aie liberande:quā por
phyrius male querēdo ñ repit ⁊ quaꝫ
ſola gratia chriſtiana reſeauit.c.xxxij.
Nec ē ilugio

Incipiunt libri.xi.rubrice ð ciuita-
te dei beati auguſtini epi

d E ca pte operis:q̄ duaꝝ ciuita
tū.i.celeſtis ac terrene iitia ⁊ fines
icipiūt demonſtrari.c.j. Ciuitateꝫ.
De cognoſcendo deo:ad cuius notiti-
am nemo hominum peruenit:niſi per
mediatorem dei ⁊ hominum hominē
ieſum chriſtū.c.ij. Magnuꝫ.
De auctoritate canonice ſcripture di-
uino ſpiritu condite capitulum .iij.
Uiſibiliuꝫ.
De conditione mundi:que nec intem-
poralis ſit nec nouo dei ordinata con
ſilio:quaſi poſtea voluerit quod ante-
a noluerit.c.iiij. Sed qđ.
Tam non eſſe cogitandum de infini-
tis temporum ſpacijs ante mundum
ꝙ nec de infinitis locoruꝫ capitulū.v.
Deiñ vidē.
Creationis mundi temporum unum
eſſe principium:nec aliud alio preuēi-
ri.c.vi. Si enim.
De qualitate primorum dierum quia
antequam ſol fieret ueſperam ⁊ ma-
ne traduntur habuiſſe capitulum.vij.
Illoꝝ aūt.
Que qualiſue intelligenda ſit dei re-
quies ꝙ poſt opera ſex dierum requi-
euit in ſeptimo capitulum.viij.
Cuꝫ ergo.
De angelorum conditione quidſec un
dum diuina teſtimonia ſentiendum
ſit.c:ix. Nunc.
De ſimplici ⁊ incommutabili trinita-
te patris ⁊ filij ⁊ ſpiritus ſancti unius
dei:cui nō eſt aliud qualitas aliud ſb
ſtantia.c.x. Eſt itaqꝫ
An eius beatitudinis quam ſancti an
geli ab initio ſui ſemper habuerunt:
etiam illos ſpiritus qui in ueritate nō
ſteterunt participes fuiſſe credendum
ſit.c.xi. Que cum.
De comparatione beatitudinis iuſto-
rum necdum tenentium promiſſionis
diuine premium:⁊ primorum in para
diſo hominum ante peccatum.c.xij.
Nec ipos.
An ita vnius felicitatis omnes angeli
ſint creati:vt neqꝫ lapſuros ſe poſſe
noſſe qui elapſi ſunt:⁊ poſt ruinam la
bentium perſeuerātie ſue preſcientiaꝫ
acceperint qui ſteterunt capitulum.xi
ij. Aut ſi duꝝ
Quo genere locutionis dictum ſit de
diabolo ꝙ in ueritate nō ſteterit: quia
ueritas non eſt in eo capitulum.xiiij.
Subiecit.
Quid ſentiendum ſit de eo quod ſcrip
tum eſt ab initio diabolus peccat.c x
v. Illud ēt.
De gradibus ⁊ differētijs creaturaꝝ:
ꝙ aliter pendet vtilitatis uſus: aliter
ordo rationis.c.xvi. In his q̄.
Uitium malicie non naturam eſſe ſed
contra naturam:cui ad peccadum nō
conditō cauſa eſt ſed voluntas.c.xvij.
Propter.
De pulchritudine vniuerſitatis:que ꝑ
ordinationem dei etiam ex contrario-
rum fit oppoſitione lucentiō.c.xviij.
Neqꝫ eim.
Quid ſentienduꝫ videatur:diuiſit deꝰ
iter lucē ⁊ tenebras.c.xix. Quāuis
De eo ꝙ pꝰ diſcretioneꝫ lucis atꝫ tene-
brarū dictum eſt ⁊ vidit deus luceꝫ et
qꝛ bona ē.c.xx. Deīqꝫ nec.
De eterna ⁊ incommutabili ſcientia

De morte quã nõ regenerati p chriſti
cõfeſſionẽ ſuſcipiũt.c.vij. Nã quicũqȝ.
Quod i ſácris pme mortis p ueritate
ſuſceptio ſecũde ſit mortis abſolutio
.c.viij. Si enim.
Tempus mortis quo vite ſenſus au/
fert:i morientibus an i mortuis eẽ di/
cendũ ẽ.c.ix. Sed id tps
De vita mortaliũ:que mors potiuſq̃
uita diceda ẽ.c.x. Ex quo eiȝ
An quiſq̃ ſimul ⁊ uiuẽs poſſit eſſe et
mortuus.c.xi. Si autem.
Quã mõtẽ pmiſ hoib⁹ de⁹ ſi mãdatũ
ei⁹ trãſgrederentur fuerit cominatus
.c.xij. Cum ergo.
Preuaricatio primorũ hominũ quã
primã ſenſerit penã.c.xiij. Nã poſtea
Qualis homo ſit factus a deo: ⁊ in
quam ſortem deciderit ſue uolunta/
tis arbitrio.c.xiiij. Deus eim.
Quod adam peccans prius relique/
rit deum q̃ relinqueretur a deo:⁊ pri
mam fuiſſe anime mortem a deo re
ceſſiſſe.c.xv. Quãobrẽ.
De philoſophis qui ſeparationem a
corpore nõ putant eſſe penalem:cum
plato inducat ſummum deum mino/
ribus promittentem:q̃ nunq̃ ſint cor
porib⁹ exuẽdi.c.xvi. Sed phi.
Contra eos qui aſſerunt terrena cor/
pora incorruptibilia fieri eterna non
poſſe.c.xvij. Cõtẽdũt ẽt
De terrenis corporibus que philoſo/
phi firmãt i celeſtibus eſſe nõ poſſe:
quia quod terrenũ ẽ naturali pondẽ
uocetur ad terraȝ.c.xviij. Sȝ neceſſe.
Contra eorum dogmata:qui primos
homines ſi nõ peccaſſent imortales
fuiſſe nõ credũt.c.xix. Nunc de.
Quod caro ſanctorum que nunc re/
quieſcit in ſpe:in meliorem recuperã/
da ſit qualitatem q̃ fuit primorum
hominum añ peccatum capitulũ.xx.
Proinde.
De paradiſo in quo primi homines
fuerant:q̃ recte poſſit ſignificatione
eius ſpirituale aliquid intelligi: ſalua
ueritate narrationis hiſtorice de cor/
porali loco.c.xxi. Unde nõ.
De corporibus ſanctorum poſt reſur
rectionem:que ſic ſpiritalia erunt ut
nõ in ſpiritum caro uertatur.c.xxij.
Corpa ergo
Quid intelligendum ſit de corpore a
nimali ⁊ de corpore ſpiritali:ut q̃ mo
riuntur in adam:qui nõ uiuificãtur i
chriſto.c.xxiij. Naȝ ſicut.
Qualiter accipiẽda ſit ul' illa inſuffla
tio in qua primus homo factus ẽ in
anima uiuẽte uel illa quam dominus
fecit dicens accipite ſpiritum ſanctuȝ
.c.xxiiij. Unõ ⁊ illõ.

Rubrice.xiiij.libri de ciuitate dei
beati auguſtini epiſcopi incipiũt.

p Er inobedientiam primi homi
nis in ſecũde mortis perpetui/
tatem ruituros fuiſſe:niſi multos dei
gratia liberaret.c.i. Diximus.
De uita carnali que nõ ex corporis tã
tum:ſed etiam ex animi intelligenda
ſit uitijs.c.ij. Pri⁹ ergo.
Peccati cauſaȝ ex anima nõ ex carne
prodiſſe:⁊ corruptionem ex peccato
contractam nõ peccatum eſſe ſed pe/
nam.c.iij. Quãuis.
Quid ſit ſecundum homineȝ quidue
ſecũdum deum uiuẽ.c.iiij. Cum ergo.
Quod de corporis animeqȝ natura
tolerabilior quidem platonicorũ q̃
manicheorum ſit opinio:ſed ⁊ ipſi re/
probant' quoniã uitiorũ cauſas na/
ture carnis aſcribũt.c.v. Nõ igitur.
De qualitatẽ uolũtatis humane: ſub
cuius iudicio affectiones animi aut
praue habẽt' aut rc̃e.c.vi. Jnteſt autẽ.
Amorem ⁊ delectationem indifferẽt'
⁊ in bono ⁊ in malo apud ſacras lĩas
inueniri.c.vij. Nam cui⁹.
De tribus perturbationibus quaſ in
animo ſapientis ſtoici eſſe uoluerũt:

exclusis dolore ſiue triſtitia: quā uir‑
tus animi ſentire nō debeat cap.viij.
Quas eim.
De perturbationibus animi quarum
affectus rectos habet uita iuſtorum
.c.ix. Apud.
An primos homines in paradiſo cō‑
ſtitutos:nullis perturbationibus pri‑
uſq̄ deliquerint affectos fuiſſe credē‑
dum ſit.c.x. Sed utrū.
De lapſu primi hominis in quo bene
condita natura ē:nec poteſt niſi a ſuo
auctore reparari.c.xi. Sed qꝛ deꝰ.
De qualitate primi hominis peccati
admiſſi.c.xij. Si quē uō.
Quod in preuaricatione ade ad opꝰ
malum uolūtas preceſſit mala.c.xiij.
In occulto.
De ſuperbia tranſgreſſionis:que ipſa
fuit tranſgreſſione deterior cap.xiiij.
Sed eſt.
De iuſtitia retributionis: quam ꝑmi
homines pro ſua inobedientia rece‑
perūt.c.xv. Quia ergo
De libidinis malo:cuius nomen cum
multis uitijs congruat:proprie tamē
motibus obſcenis corporis aſcribiť
.c.xvi. Cū igitur.
De nuditate primorum hominum:
quam poſt peccatum turpem puden‑
damque uiderunt.c.xvij. Merito.
De pudore concubitus non ſolum
uulgari ſed etiam coniugali.c.xviij.
Opus.
Quod partes ire atqꝫ libidinis tam
uicioſe mouentur: ut eas neceſſe ſit
frenis ſapientie cohiberi:que i illa an‑
te peccatum nature ſanitate nō fuerūt
.c.xix. Hinc etiā.
De uaniſſima turpitudine cynicoruꝫ
.c.xx. Hoc illi.
De benedictione multiplicande fecū‑
ditatis humane ante peccatum: quaꝫ
preuaricatio nō adimeret:ꝛ cui libi‑
dinis morbus acceſſerit capitulū.xxi.
Abſit itaqꝫ
De copula cōiugali a deo primitus i‑
ſtituta atque benedicta capitulū.xxij.
Nos autē.
An etiam in paradiſo generandū fuiſ
ſet ſi nemo peccaſſet:uel utruꝫ contra
actum libidinis pugnatura illic fuiſ‑
ſet traditio caſtitatis capituluꝫ.xxiij.
Quiſquis.
Quod inſontes homines ꝛ merito o‑
bedientie in paradiſo permanētes:ita
genitalibus membris fuiſſent uſuri
ad generationem prolis:ſicut ceteris
ad arbitrium uoluntatis cap.xxiiij.
Semiaret.
De uera beatitudine quam tempora‑
lis uita nō obtinet.c.xxv. Quāq̄ ſi.
Quod felicitas in paradiſo uiuentiū
ſine erubeſcendo appetitu generandi
officium credēda ſit implere potuiſſe
.c.xxvi. Uiuebat.
De peccatoribus ꝛ angelis ꝛ homini
bus quorum peruerſitas nō pertur‑
bat prouidentiam dei capitulū.xxvij.
Proinde.
De qualitate duarum ciuitatum ter‑
rene atqꝫ celeſtis.c.xxviij. Fecerunt.

Rubrice.xv.libri de ciuitate dei be
ati auguſtini epiſcopi incipiūt.

d E duobus ordinibus genera‑
tionis humane in diuerſos fi‑
nes ab initio procurrentis c. primuꝫ
De felicitate
De filijs carnis ꝛ filijs promiſſionis
.c.ij. Natus eſt.
De ſterilitate ſare quam dei gratia fe
cundauit.c.iij. Sara q̄ppe
De terrene ciuitatis cōcertatione uel
pace.c.iiij. Terrena.
De primo terrene ciuitatis auctore
fratricida:cuius impietati romane ur
bis cōditor germani cede reſpondeit
.c.v. Primus.
De languoribus quos ex pena pecca
ti etiam ciues ciuitatis dei in huius

uite peregrinatione patiũtur: ⁊ a quibus deo medente ſanantur capitu. vi. Languor.
De cauſa ⁊ pertinacia ſceleris cain: quem a facinore concepto nec dei ſermo reuocauit cap. vij. Sed hoc.
Que ratio fuerit ut cain inter principia generis humani conderet ciuitatem. c. viij. Nũc autẽ.
De longa uita hominum que fuit ante diluuium: ⁊ de ampliore humanorum corporum forma capitulum. ix. Quãobrẽ.
De differentia qua inter hebreos et noſtros codices uidentur annorum numeri diſſonare capitulum decimũ. Quo circa.
De annis matuſalem: cuius etas. xiiij. annis uidetur diluuium excedere. c. xi. Per hãc.
De opinione eorum qui primorum temporum homines tam longeuos ꝗ̃ ſcribitur fuiſſe nõ credunt cap. xij. Neque eiꝫ.
An in dinumeratione annorum hebreorum magis ꝗ̃ . lxx. interpretum ſit ſequenda auctoritas capitulũ. xiij. Sꝫ cũ hoc.
De parilitate annorum: qui iiſdem quibus nunc ſpatijs ⁊ in prioribus ſeculis concurrerunt capitulũ. xiiij. Nũc iam.
An credibile ſit: primi ſeculi uiros uſq̃ ad eã etateꝫ qua filios generaſſe referuntur: a concubitu continuiſſe capitulum. xv. Dicet.
De iure coniugiorum: ꝙ diſſimiliter a ſubſequentibus matronis habuerint prima connubia capitulum. xvi. Cũ igitur.
De duobus ex uno genitore procreatis patribus atque principibꝰ. c. xvij. Cum ergo.
Quid ſignatum ſit in abel ⁊ ſeth et enos: quod apparet ad chriſtum et corpus eius id eſt ad eccleſiam. pertinere. c. xviij. Et ſeth.
De ſignificatione que ĩ enoch trãſlatione monſtratur. c. xix. Nam iſta.
De eo ꝙ cain ſucceſſio in octaua ab adam generatione clauditur: ⁊ in poſteris ab eodem patre adam noe decimus inuenitur capitulum uiceſimuꝫ. Dicet aliq̇ſ
Qua ratione commemorato enoch qui fuit filius cain: totius generationis eius uſqꝫ ad diluuium ſit continuata narratio: commemorato autẽ enos qui fuit filius ſeth ad conditionis humane principium ſit reditum. c. xxi. Primo.
De lapſu filiorum dei alienigenarum mulierum amore captorum unde et omnes exceptis octo hominibus diluuio perire meruerũt capitulũ. xxij. Hoc itaqꝫ
An credendum ſit angelos ſubſtantie ſpiritalis amore ſpecioſarum mulierum captos eorundem iniſſe coniugia: ex quibus gigantes ſunt creati. c. xxiij. Nã ĩ eadẽ.
Quomodo intelligendum ſit ꝙ eis qui diluuio perdendi erant dominuſ dixerit: erunt dies eoruꝫ centũuiginti anni. c. xxiiij. Quod.
De ira dei que incommutabilem trãquillitatem nulla inflammatione perturbat. c. xxv. Ira dei.
Quod arca quam noe iuſſus eſt facere: in omnibus chriſtum eccleſiamque ſignificet capitulum. xx. ſextum Iam uero.
De arca atque diluuio nec illis eſſe conſentiendum: qui ſolam hiſtoriam recipiunt ſinẽ allegorica ſignificatione: nec illis qui ſolas figuras defendunt: repudiata hiſtorica ueritate. c. xxvij. Non tamẽ.

Incipiũt. xvi. libri rubrice: de ciuitate dei auguſtini epiſcopi.

a N poſt diluuium a noe uſque ad abraam alique familie ſecūdum deum uiuentium reperiantur.c. primū.
P' diluuiū.

Quid in filijs noe prophetice fuerit pfiguratum capitulum ſecundum.
Sed nūc.

De generationibus trium filiorum noe.c.iij.
Generatiōeſ.

De diuerſitate linguarum principioque babylonis capitulum quartum.
Cū ergo.

De deſcentione domini ad confundēdam linguam edificantium turrim.c..v.
Quod eiꝫ.

Qualis intelligenda ſit locutio qua deus angelis loquitur capitulū.vi.
Poterat.

An omne beſtiarum genus etiam remotiſſime a terris inſule ex eo numero acceperunt: qui in arca diluuij inundatione ſeruatus eſt capitulū vij.
Sed q̄ſtio.

An ex propagine adam uel filiorum noe quedam genera hominum monſtruoſa prodierint capitulū octauū.
Querit' ēt.

An inferiorem partem terre que noſtre habitationi contraria eſt antipodas habere credenda ſit capitulū.ix.
Quod vº.

De generatione ſem: in cuius progenie tendens ad abraam ciuitatis dei ordo dirigitur capitulum decimum.
Tenēda ē.

Quod ea primitus lingua in uſu hominum fuerit: que poſtea hebrea ab heber nomine nūcupata eſt: ⁊ i cuius familia remanſit cum diuerſitas eſſet facta linguarum capitulū vndecimū.
Quāobrē.

De articulo temporis in abraam: a quo ſancte ſucceſſionis nouus ordo contexitur capitulum duodecimum.
Nūc iam.

Que ratio feciſſe uideatur: ut i tranſmigratione thare qua chaldeos deſerens in meſopotamiam tranſiuit: nūlla filij eius nachor facta ſit mentio.c..xiij.
Deinde.

De annis thare qui in charra uite tēpus impleuit capitulum .xiiij.
Defuncta.

De tempore promiſſionis abrae: qua ſecundum preceptum dei exiuit de charra capitulum decimūquintum.
Quod vº.

De ordine ⁊ qualitate promiſſionuꝫ dei que ad abraam facte ſunt.c.xvi.
Jam.

De tribus excellentioribus gentium regnis: quorum id eſt aſſyriorum iaꝫ abraam ſublimius eminebat.c. xvij.
Per idem.

De iterato alloquio dei ad abraam quo ei ⁊ ſemini eius chanaan terra promittitur capitulum.xviij.
Egreſſuſ.

De ſare pudicitia in egypto per dominum cuſtodita: quam abraam nō uxorem ſuam eſſe dixerat: ſed ſororem. capitulum decimumnonum.
Deinde.

De ſeceſſione loth ⁊ abrae: que illis ſalua caritate complacuit.c.xx.
Reuerſo.

De tertia promiſſione dei qua terraꝫ chanaan abrae ⁊ ſemini eius in perpetuum pollicetur capitulū.xxi.
Cuꝫ ergo.

De ſuperatis ab abraam hoſtibuſ ſodomorum: quando loth de captiuitate eripuit: ⁊ a melchiſedec ſacerdote benedictus eſt capitulum.xxij.
Hoc rñſo.

De uerbo domini ad abraam: quo ei promittitur ſecundum multitudineꝫ ſtellarum multiplicanda poſteritas: quod credens iuſtificatus ē adhuc in preputio conſtitutus.c.xxiij.
Etiam.

De ſignificatiōe ſacrificij quod abraā

offerre preceptus eſt: cum popoſciſſet ut de his que crederet doceretur. c. xxiiij. In eodem.
De agar ancilla ſare quam eadem ſara abrae uoluit eſſe concubinam. c. xxv. Jam hinc.
De teſtificatione ad abraam: qua eidem ſeni de sterili ſara filium ſpopondit: patremque eum gentium ſtatuit ꝛ promiſſi fides ſacramento circunciſionis obſignatur capitulum. xxvi. Poſt hec.
De maſculo qui ſi octauo die nō fuerit circunciſus perit anima eius quia teſtamētum dei diſſipauit. c. xxvij. Itē poteſt.
De commutatione nominum abrae ꝛ ſare: qui cum ob unius ſterilitatem ob utriuſque autem ſenectutem generare nō poſſent: munus fecunditatis adepti ſunt capitulum. xxviij. Facta igit.
De tribus uiris uel angelis: in quibꝰ ad quercum mambre apparuiſſe abrae dominus manifeſtatur. c. xxix. Itē deus.
De loth a ſodomiſ liberato: atque eiſdem celeſti igne conſumptis: ꝛ de abimelech cuius cōcupiſcētia caſtitati ſare nocere nō potuit. cap. xxx. Poſt hāc.
De iſaac ſecundum promiſſionem nato: cuius nomen ex riſu utriuſque parentis eſt inditum cap. xxxi. Poſt hec.
De obedientia ꝛ fide abrae: quā per oblationem immolandi filij probatꝰ eſt: ꝛ de morte ſare cap. xxxij. Inter hec.
De rebecca nepte nachor: quam iſaac accepit uxorem capitulum. c. xxxiij. Deinde.
Quid intelligendum ſit in eo ꝙ abraam poſt mortem ſare accepit uxorē ceturam capitulum. xxxiiij. Quid aūt.
De geminis adhuc in utero rebecce matris incluſis: quid indicauerit diuina reſponſio capitulum. xxxv. Jā ex hoc.
De oraculo ꝛ benedictione quam iſaac nō aliter ꝙ pater ipſius: merito eiuſdem ac dilectione accepit. c. xxxvi. Accepit.
De his que in eſau ꝛ iacob myſtice pfigurantur capitulum. xxxvij. Duo.
De miſſione iacob in meſopotamiam ad accipiendam uxorem: ꝛ de uiſione quā in itinere ſomniauit: ꝛ de quatuor ipſius feminis cum unā; petiſſet uxorem capitulum. xxxviij. Mittitur.
Que ratio fuerit ut etiam iſrael cognominaretur capitulum. xxxix. Genuit.
Quomodo cum ſeptuaginta quinqꝫ animabus egyptum narretur ingreſſus cum pleriq; ex eis ꝙ cōmemorātur tēpore poſteriori ſunt geniti. c. xl. Ingreſſi.
De benedictione quam in iudam filium ſuum promiſit capitulum. xli. Igitꝰ ppter.
De filijs ioſeph quos iacob prophetica manuum ſuarum transmutatione benedixit capitulum. xlij. Sicut aūt.
De temporibus moyſi ꝛ ieſu naue ac iudicum: atque exinde regum quorū quidem ſaul primus eſt: ſed dauid pcipuus ꝛ ſacramento habetur ꝛ merito capitulum quadrageſimūtertiū Defuncto.

Rubrice. xvij. libri de ciuitate dei beati auguſtini epiſcopi incipiūt.

d E temporibus prophetarum capitulū primū. Promiſſioēs.

Quo tempore ſit impleta promiſſio dei de terra chanaan: quam in poſſionem etiam iſrael carnalis accepit .c.ij. Jn p̄cedēte

De tripartitis ſignificationibus prophetarum:que nunc ad terrenaꝫ nūc ad celeſtem hieruſalem: nunc autem ad utranque referūtur cap.iij.
Quocirca.

De prefigurata commutatione iſraelitici regni ꝛ ſacerdotij ꝛ de his que āna mater ſamuelis perſonam gerens eccleſie prophetauit.c.iiij.
Procurſus.

De his que ad heli ſacerdoteꝫ homo dei prophetice locutus eſt ſignificans ſacerdotium quod ſecundum aaron inſtitutum fuerat auferendū.c.v.
Sed hoc.

De iudaico ſacerdotio ꝛ regno: que cum in eternum dicantur ſtatuta nō permanent:ut alia intelligantur que ſpondentur eterna capitulū.vi.
Cum igit̄.

De diruptione regni iſraelitici: qua p̄ figurarur perpetuo diuiſio iſraelis ſpiritalis ab iſraele carnali.c.vij.
Rurſus.

De promiſſionibus ad dauid in filio eius:quod nullatenus in ſalomone ſꝫ pleniſſime inuenitur i chriſto.c.viij.
Jam nūc.

Quam ſimilis in pſalmo.lxxxviij: ſit prophetia de chriſto his que in regnorum libris nathan prophetante ꝑmittuntur.c.ix. Propter

Quam diuerſa acta ſint in regno terrene hieruſalem:ab his que promiſerat deus:ut intelligeretur promiſſionis ueritas ad alterius regis ꝛ regni gloriam pertinere.c.x. Poſt.

De ſubſtātia populi dei:que per ſucceſſionem carnis in chriſto ē: qui ſolus eruendi animā ſuam ab inferis habuit poteſtatem.c.xi. Poſt hec.

Ad quorum perſonam pertinere intelligenda ſit flagitatio promiſſoruꝫ: de quibus in pſalmo dicitur:ubi ſunt miſericordie tue antique domine.c.xij. Sꝫ cetera.

An promiſſe pacis ueritas illis temporibus poſſit aſcribi: que ſub ſalomone fluerunt.c.xiij. Hoc tam.

De ſtudio dauid in diſpoſitione pſalmorum.c.xiiij. Procurrēte.

An omnia que in pſalmis de chriſto ꝛ eccleſia prophetātur:ad contextum huius operis coaptanda ſint.c.xv.
Nūc iam.

De his que in.xliiij.pſalmo ad chriſtum ꝛ eccleſiam pertinētia:aut aperte dicūtur aut tropice.c.xvi.
Qualibet.

De his que ad ſacerdotiū chriſti in pſalmo centeſimonono:ꝛ de his que in pſalmo .xxi.ad paſſionē ipſi' ſpectant.c.xvij. Sicut etiā.

De pſalmo tertio ꝛ de.xl.ꝛ de.xv.ꝛ d̄ .lxvij.in quibus mors ꝛ reſurrectio domini prophetantur.c.xviij.
De reſurre.

De pſalmo.lxviij.in quo iudeoꝝ pertinax infidelitas declaratur.c.xix.
Sed ut.

De regno ac merito dauid: ꝛ de filio ipſius ſalomone:eaque prophetia q̄ ad chriſtum pertinens inuenitur: uel in eis libris qui ſcriptis ipſius copulantur:uel in eis quos ipſius eſſe nō dubium eſt.c.xx. Regnauit.

De regibus poſt ſalomonem: ſiue in iuda ſiue in iſrael capitulum.xxi.
Ceteri pꝰ.

De ieroboam qui impietate idolatrie ſubditum ſibi populum prophanauit:in quo tamen non deſtitit deus ꝛ prophetas inſpirare: ꝛ multos ſub idolatrie crimine cuſtodire.c.xxij.
Uexꝫ iſrael.

De uario utriuſqꝫ regni hebreorum ſtatu:donec ambo populi in captiuitatem diuerſo tempore ducerentur

reuocato poſtea iuda in regnum ſuũ quod nouiſſime in romanorum trã∕ſijt poteſtatem capitulum.xxiij.
Iteq̃ in.
De prophetis qui uel apud iudeos poſtremi fuerunt: uel quos circa tem∕pus natiuitatis chriſti euangelica ꝓ∕dit hiſtoria capitulum.xxiiij.
Toto aũt.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei rubrice libri.xviij.incipiũt.

d E his que uſq̃ ad tempora ſal uatoris decem ⁊ ſeptem uolu∕minibus diſputata ſunt.c.primũ.
De ciuitatũ.
De terrene ciuitatis regibus atque tẽ poribus: quibus ex ortu abrae ſanc∕torum tempora ſupputata cõueniũt .c.ij.
Societas.
Quibus regnantibus apud aſſyrios atque ſicyonios abrae cẽtenario iſaac de promiſſione ſit natus: uł ipſi iſaac ſexagenario eſau ⁊ iacob gemini de rebecca ſint editi capitulum.iij.
Huius tẽ.
De temporib⁹ iacob ⁊ filij eius ioſeph .c.iiij.
Regnãtib⁹.
De api rege argiuorum: quem egyp∕tij ſeraphin nominatum diuino ho∕nore coluerunt capitulum quintũ.
His tpib⁹.
Quo regnante apud argiuos quoue apud aſſyrios iacob ĩ egypto mortu⁹ ſit.c.vi.
Apis ergo.
Quorum regum tempore ioſeph in egypto defunctus eſt.cap.vij.
Regnãtib⁹.
Quorum regum etate moyſes natuſ ſit: ⁊ quorum demum iiſdem tempo∕ribus ſit orta religio.cap.viij.
Cũ ergo.
Quãdo athenienſiũ ciuitas ſit cõdi∕ta: ⁊ quã cãm nominis eius uarro ꝑ∕hibeat.c.ix.
Nam ut.
Quid uarro tradat de nũcupatione ariopagi: ⁊ de diluuio deucaliõis.c.x.
At tamen.
Quo tempore moyſes populum dei de egypto eduxerit: ⁊ ieſu naue qui ei dem ſucceſſit quorum regum etate ſit mortuus capitulum.xi.
Hoc aũt.
De ſacris falſorum deorum: que re∕ges grecie illis temporibus inſtitue∕runt: que ab exitu iſrael de egypto uſ∕q̃ ad obitũ ieſu naue dinumerãtur.c. .xij.
Poſt hec∕
Qualium fabularum figmenta exor∕ta ſint eo tempore quo hebreis iudi∕ces preeſſe ceperunt capitulũ.xiij.
Poſt mõtẽ.
De theologis poetis.c.xiiij.
Per idem.
De occaſu regni argiuorum: quo tem pore apud laurentes picus ſaturni fi∕lius regnum patris primus accipit.c. .xv.
Per ea tpa.
De diomede poſt troie excidium ĩ de os relato: cuius ſocij traditi ſunt ĩ uo lucres eſſe conuerſi capitulũ.xvi.
Nos ante.
De incredibilibus hominum commu tationibus quid uarro crediderit.c. .xvij.
Hoc.
Quid credendum ſit de transformatio∕nibus: que arte demonum homi∕nibus uidentur accidere.c.xviij.
Hec aũt.
Quod eo tempore eneas in italiã ue∕nerit: quo lapidon iudex pſidebat he∕breis.c.xix.
Eo tẽpore.
De ſucceſſiõe ordinis regni apud iſra elitas poſt iudices.c.xx.
Mox eiſdẽ.
De regibus latij: quorum primus eneas ⁊ duodecimus auentinus dij facti ſũt .c.xxi.
Latiũ poſt.
Quod eo tempore roma ſit condita quo regnum aſſyriorũ intercidit quo ezechias regnauit in iudea.c.xxij.
Nã altiſſia.

De ſibylla erythrea: que inter alias ſibyllas cognoſcitur de chriſto euidẽtia multa ceciniſſe capitulum.xxiij· Eodẽ tpe.

Quod regnante romulo ſeptem ſapientes claruerint: quo tempore decem tribus que iſrael dicebantur in captiuitatem a caldeis ducte ſunt: idemq; romulus mortuus diuino honore donatus eſt capitulum.xxiiij. Eodẽ ro.

Qui philoſophi enituerint regnante apud romanos tarquinio priſco: apõ hebreos ʒedechia: cũ hieruſalem capta eſt templũq; ſubuerſum.c.xxv. Regnãte vo.

Quod eo tempore quo impletis.lxx. annis iudeorum eſt reſoluta captiuitas: romani quoq; a dominatu ſunt regio liberati.c.xxvi. Per idem.

De temporibus prophetarum quorum oracula habentur in libris: quique tunc de uocatione gentium multa cecinerunt: quando romanoruʒ regnum cepit: aſſyriorumq; defecit.c.xxvij: Tempora.

De his que ad euangeliũ chriſti pertinent quid oſee ⁊ amos prophetauerint.c.xxviij. Oſee.

Que ab eſaia de chriſto ⁊ eccl'ia ſint predicta.c.xxix. Eſaias.

Que mycheas ⁊ ionas ⁊ iohel nouo teſtamẽto cõgruẽtia prophetauerunt.c.xxx. Mycheas.

Que in abdia in naum' ⁊ abacuc de ſalute mundi in chriſto prenunciata reperiãtur.c.xxxi. Tres pphe.

De prophetia que in oratione abacuc ⁊ cantico continetur.c.xxxij· In oratiõe.

De chriſto ⁊ uocatione gentium: que hieremias ⁊ ſophonias prophetico ſpiritu ſunt prefati.c.xxxiij. Hieremias.

De prophetia danielis ⁊ ezechielis: que in chriſtum eccleſiamq; concordat.c.xxxiiij. In ipſa.

De trium prophetarum uaticinio id eſt aggei ʒacharie ⁊ malachie.c.xxxv. Reſtant.

De eſdra ⁊ machabeorum libris.c.xxxvi. Poſt hos.

Quod prophetica auctoritas omni origine gentilis philoſophie inueniatur antiquior capitulũ.xxxvij· Tpe igit.

Quod quedam ſanctorum ſcripta eccleſiaſticus canon propter nimiam nõ receperit uetuſtatem: ne per occaſionem eorum falſa ueris inſerentur.c.xxxviij. Jam uero.

De hebraicis litteris que unquam ĩ ſue lingue proprietate nõ fuerunt.c.xxxix. Nõ itaq;.

De egyptiorum mendaciſſima uanitate: que antiquitati ſcientie ſue centũ milia aſcribit annorum.c.xl. Fruſtra ita.

De philoſophicarum opinionum diſſenſionibus: ⁊ canonicarum apud eccleſiam concordia ſcripturaruʒ.c.xli. Ut autem.

Qua diſpenſatione prouidentie dei ſcripture ſacre ueteris teſtamẽti ex hebreo in grecũ eloquiũ tranſlate ſint: ut uniuerſis gentibus innoteſcerent.c.xlij. Has ſacraſ.

De auctoritate.lxx.interpretum: que ſaluo honore hebraice lingue õnibus ſit interpretibus preferẽda.c.xliij. Nam cum.

Quid intelligendũ ſit de niniuitaruʒ excidio: cuius denũciatio in hebreo quadraginta dierũ ſpatio tendit' ĩ ſeptuaginta autem tridui breuitate ꝯcluditur.c.xliiij. Sed ait.

Quod poſt inſtaurationẽ tẽpli prophetas iudei habere deſtiterũt ⁊ exinde uſq; ad natiuitatẽ chriſti cõtinuis aduerſitatib' ſint afflicti ut pbaret' alterius tẽpli edificationẽ ppheticis uocib' fuiſſe promiſſã.c.xlv. Poſteaq;.

De ortu ſaluatoris noſtri ſecundum q uerbum caro factum ē: ⁊ de diſperſione iudeorum p omnes genteſ ſicut fuerat prophetatum.c.xlvi.
Regnante.
An ante tēpora chriſti aliqui fuerint extra iſraeliticum genus.qui ad celeſtis ciuitatiſ cōſortiū puenirēt.c.xlvij.
Quapropt.
Prophetiam aggei qua dixit maiorē futuram gloriam domus dei q̄ primum fuiſſet:nō in reedificatione templi:ſed in eccleſia chriſti eſſe completā .c.xlviij.
Hec dom⁹.
De incerta multiplicatione ecclie:qua in hoc ſeculo multi reprobi miſcētur electis capitulum.xlix.
In hoc.
De predicatione euangelij: que per paſſiones predicantium clarior ⁊ potentior facta eſt capitulum.l.
Deinde ſm
Quod etiam per hereticorum diſſenſiones fides catholica roboret.c.li.
Uidēs aūt.
An credendum ſit quod quidam putant:impletis decem perſecutionibus que fuerunt: nullam ſupereſſe preter undecimam:que in ipſo antichriſti tē pore ſit futura capitulum.lij.
Proinde.
De tempore nouiſſime perſecutionis occulto capitulum.liij.
Cōiecturiſ.
De ſtultiſſimo mēdacio paganorum: quo chriſtianam religionem non ultra trecentos ſexagintaquinque annorum manſuram eſſe fixerunt.c.liiij.
Hec atq₃.

Rubrice.xix. libri de ciuitate dei beati auguſtini epiſcopi incipiunt.

q Uod in queſtione quam de finibus bonorum ⁊ malorū philoſophica diſputatio uentilauit:ducētas octuaginta ⁊ octo ſectas eſſe marcus uarro perſpexerit.c.primū.
Quoniā.
Quomodo remotis omnibus differētijs que nō ſecte ſed queſtiones ſunt: ad tripartitam ſummi boni diffinitionem uarro perueniat: quarum tamē una ſit eligenda capitulum.ij.
In tribus.
De tribus ſectis ſummum hominis bonum querētibus quā eligendā uarro diffiniat:ſequens ueteris academie antiocho auctore ſententiā.c.iij.
Quid ergo.
De ſummo bono ⁊ ſummo malo qd chriſtiani ſentiant cōtra phōs:q ſummum bonū i ſe ſibi eſſe dixerūt.c.iiij.
Si igitur.
De ſociali uita:que cū maxime expetenda ſit multis offenſionib⁹ ſepe ſubuertitur.c.v.
Quod aūt.
De errore humanorum iudiciorum cum ueritas latet capitulum.vi.
Quid ipſa.
De diuerſitate linguarum qua ſocietas hominum dirimitur: ⁊ de miſeria bellorum etiam que iuſta dicūt.c.vij.
Poſt ciui.
Quod amicitia bonorum ſecura eſſe nō poſſit:dum a periculis que in hac uita ſunt trepidari neceſſe ē.c.viij.
Si autem.
De amicitia angelorum que hominī in hoc mundo nō poteſt eſſe manifeſta propter fallaciam demonum: in quos inciderunt qui multoſ ſibi deoſ colendos putauerunt cap.ix.
In ſocietate.
Qui fructus ſanctis de ſuperata hui⁹ uite tentatione pariatur.c.x.
Sed neq₃.
De beatitudine pacis eterne: in qua ſanctis finis ē id eſt uera perfectio.c. .xi.
Hanc.
Quod etiam bellantium ſeuitia omneſque hominū iquietudies ad pacis

finem cupiant peruenire: ſine cuiuſ ap
petitu nulla natura ſit cap. xij.
Quod eis.
De pace uniuerſali: que inter quaſli bet perturbationes priuari nō poteſt lege nature: dum ſub iuſto iudice ad id quiſque peruenit ordinatione: qđ meruit uoluntate capitulum xiij.
Pax itaqꝫ.
De ordine ac lege ſiue terrena ſiue celeſti: per quā ſocietati humane etiam dominādo cōſulitur: ⁊ cōſulendo ſeruitur. c. xiiij.
Ois igi.
De libertate naturali: ⁊ de ſeruitute cuius prima cauſa peccatum ē: q2 hō male uoluntatis etiam ſi nō eſt mancipum alterius hominis: ſeruus eſt ꝓprie libidinis cap. xv.
Hoc natal.
De equo iure dominandi. c. xvi.
Quo circa.
Unde celeſtis ſocietas cum terrena ciuitate pacē habeat ⁊ unā diſcordiam. c. xvij.
Sed.
Quā diuerſa ſit academie noua ambiguitas a cōſtantia fidei chriſtiane. c. xviij.
Qđ aūt.
De habitu ⁊ moribus populi chriſtiani. c. xix.
Nihil ſane.
Quod ciues ſanctoꝝ i huius uite tpē ſpe beati ſint. c. xx.
Quāobrē.
An ſecundum diffinitiones ſcipionis que in dialogo ciceronis ſunt: unquā fuerit romana reſp. cap. xxi.
Quapropt
An uerus ſit deus cui chriſtiani ſeruiūt: cui ſoli debeat ſacrificari. c. xxij.
Sed rñderi.
Que porphyrius dicat oraculis deorum reſponſa de chriſto. c. xxiij.
Nā i librīſ.
Qua diffinitione conſtet ppli ⁊ reipublice nūcupationem recte ſibi non ſolū romanos ſed etiaꝫ regna alia uēdicare. c. xxiiij.
Si autem.
Quod nō poſſint ibi uere eſſe uirtutes: ubi nō eſt uera religio. c. xxv.
Quāli bet.
De pace populi alieni a deo: qua utitur ad pietatem populus dei dum in hoc peregrinus eſt mundo. c. xxvi.
Quocirca.
De pace ſeruientium deo: cuius perfecta tranquillitas in hac temporali uita nō poteſt apprehendi. c. xxvij.
Pax aūt.
In quē finē uēturus ſit exitus ipiorū. c. xxviij.
Eoꝝ aūt.

De ciuitate dei auguſtini epiſcopi incipiūt rubrice libri. xx.

q Uod quamuis omni tempore deus iudicet: in hoc tamē libro de nouiſſimo eius iudicio ſit proprie diſputandum capitulum primum.
De die ulti.
De uarietate rerum humanarum cui nō poteſt dici deeſſe iudicium dei quāuis nequeat inueſtigari. cap. ij.
Nūc autē.
Quid in libro eccleſiaſten ſalomon ō his que in hac uita ⁊ bonis ⁊ malis ſunt communia diſputauit. c. iij.
Nempe.
Quod ad diſſerendum de nouiſſimo iudicio dei: noui primū teſtamenti ac deinde ueteris teſtimonia platuruſ ſit. c. iiij.
Hui9 itaqꝫ
Quibus ſententijs domini ſaluatoris: diuinum iudicium futurum in fine ſeculi declaretur capitulum. v.
Ergo ipſe.
Que ſit prima reſurrectio: que ſecūda. c. vi.
Deinde.
De duabus reſurrectionibus ⁊ ō mille annis qđ i apocalypſi ioanniſ ſcriptum ſit: ⁊ quid de eis rationabiliter ſentiatur. c. vij.
De his.
De alligatione ⁊ ſolutione diaboli. c. viij.
Et clauſit.
Quid ſit regnū ſanctoꝝ cū chriſto ꝑ mille annos: ⁊ in quo diſcernatur a

regno eterno.c.ix. Interea dū.
Quid reſpondendum ſit eis qui putant reſurrectionem ad ſola corpora nō etiam ad animas pertinere.c.x.
Sunt qui.
De gog ⁊ magog:quos ad perſequēdam eccleſiam dei ſolutus prope finem ſeculi diabolus incitabit.c.xi.
Et cū finiti.
An ad ultimum ſuppliciū pertineat impiorum:ꝙ deſcendiſſe ignis de celo ⁊ eoſdē comediſſe memorat̃.c.xij.
Qō vo ait.
An ante tempus perſecutionis antichriſti mille āni ānumerandi ſint.c.xiij.
Hec pſecu.
De damnatione diaboli cum ſuis: et per recapitulationem de reſurrectione corporum omnium mortuorum: ⁊ de ultima retributione.c.xiiij.
Poſt hāc.
Qui ſūt mortui quos ad iudiciū exhibuit mare:ul' quos mors ⁊ inferi reddiderūt.c.xv. Hoc ē eim.
De celo nouo ⁊ terra noua.c.xvi.
Et uidi.
De eccleſie glorificatione ſine fine pᵒ mortē.c.xvij. Et ciuitatē.
Quid apoſtolus petrus ō nouiſſimo dei iudicio predicare docuerit mortuorum capitulum decimum.xviij.
Nūc iam.
Quid apoſtolus paulus theſolonicēſibus ſcripſerit: ⁊ de manifeſtatione antichriſti:cuius tempus dies domini ſubſequetur capitulum.xix.
Multas.
Quid idem apoſtolus in prima ad eoſdem epiſtola de reſurrectione mortuorum docuerit capitulum.xx.
Sed hic.
Quid eſaias propheta de mortuorū reſurrectione ⁊ retributione iudicij ſit locutus capitulum uiceſimum.i.
Propheta.
Qualis futura ſit egreſſio ſanctoruꝫ ad uidendas penas malorū.c.xxij.
Sed quō.
Quid prophetauerit daniel de perſecutione antichriſti:⁊ de iudicio dei regnoque ſanctorum capitulū.xxiij.
Daniel de.
In pſalmis dauiticis que de fine ſeculi huius ⁊ que de nouiſſimo dei iudicio prophetantur capitulum.xxiiij.
Multa de.
De prophetia malachie qua dei iudicium ultimum declaratur:⁊ quorum dicitur per purificatorias penas facienda mundatio capitulū.xxv.
Propheta.
De ſacrificijs que ſancti offerunt deo ſic placituraquomodo in diebus priſtinis ⁊annis prioribus placuerunt.c.xxvi. Uolens.
De ſeparatione bonoꝝ ⁊ maloꝝ: per quā nouiſſimi iudicij diſcretio declaratur.c.xxvij. Illud etiā.
De lege moyſi ſpiritaliter intelligenda:ne in damnabilia murmura carnalis ſenſus incurrat capitulū.xxviij.
Quod vō.
De aduentu helie ante iudicium cuiᵘ predicatione ſcripturarum ſecreta reſerante iudei conuerterentur ad chriſtum.c.xxix. Cū autem.
Quod in libris ueteris teſtamenti cū deus legitur iudicaturus:nō euidenter chriſti perſona monſtretur:ſed ex quibuſdam teſtimonijs ubi dominus deus loquitur appareat nō dubie ꝙ ipſe ſit chriſtus.c.xxx. Multa.

Rubrice.xxi.libri de ciuitate dei beati auguſtini epiſcopi incipiūt.

d E ordine diſputatiōis qua prius differēdū ē de perpetuo ſupplicio damnatorum cum diabolo: ꝗ̄ de eterna felicitate ſanctorū.c.i.
Cū p ieſū.
An poſſūt corpora in uſtione ignis

eſſe perpetua capitulū ſecundū.
Quid igit.
An conſequens ſit ut corporeum dolorem ſequatur carnis interitus.c.iij.
Sed nullū.
De naturalibus exemplis: quorum conſideratio doceat poſſe inter cruciatus uiuentia corpora permanere.c..iiij.
Quapropt
Quanta ſint que non recte agnoſci queant:⁊ tamen eadem eſſe non ſit ambiguū.c.v.
Uerūtamē.
Quod nō omnia miracula naturalia ſint:ſed pleraque humano igenio modificata:aut demonū arte cōpoſita.c.vi.
Hic forte.
Quod in rebus miris ſumma credēdi ratio ſit omnipotētia creatoris .c..vij.
Cur itaqꝫ.
Non eſſe contra naturam cum in aliqua re cuius natura innotuit:aliquid ab eo quod erat notū: incipit eſſe diuerſum.c.viij.
Si autē.
De gehenna:eternarūqꝫ qualitate penarum.c.ix.
Qđ igit.
An ignis gehennalis ſi corporalis ē poſſit malignos ſpiritus id ē demones incorporeos tactu ſuo adurere .c.x.
Hic occurrit.
An hoc ratio iuſtitie habeat: ut non ſint extēſiora penarū tēpora ꝙ fuerūt peccatorū.c.xi.
Sic autē.
De magnitudine preuaricationis prime:ob quam eterna pena omnibus debeatur qui extra grām fuerit ſaluatoris.c.xij.
Sed pena.
Contra opinionem eorum qui putāt criminoſis ſupplicia poſt mortē cauſa purgationis adhiberi.c.xiij.
Platonici
De penis temporalis huius uite:quibus ſubiecta eſt humana cōditio.c.xiiij.
Quanꝙ.
Quod omne opus gratie dei eruētis nos de profunditate ueteris mali: ad futuri ſeculi pertineat nouitatē.c.xv.
Uerūtamē.
Sub quibus gratie legibus omnes regeneratorum habeant etates.c.xvi.
Uerū tāta.
De his qui putant nullorum hoīum penas in eternum eē māſuras.c.xvij.
Nūc iam.
De his qui nouiſſimo iudicio ꝑpter interceſſionē ſanctorū neminem putant damnandum eſſe.c.xviij.
Sūt etiā.
De his qui impunitatem omniū peccatorum promittūt etiā hereticis ꝑpter participationē corporis chriſti.c..xix.
Itē ſunt.
De his qui nō omnibus: ſed eis tātū qui apud catholicos ſunt regenerati: etiam ſi poſtea in multa crimina erroreſqꝫ proruperint indulgētiam pollicentur.c.xx.
Itē ſunt.
De his qui eos qui permanēt in catholica fide:etiam ſi peſſime uixerint ⁊ ob hoc uri meruerint tamē ꝑpter fidei fundamentū ſaluos eē diffiniūt..c.xxi.
Sunt aūt.
De his qui putāt ea crimia que inter elemoſynarū opera cōmittūt ad dānationis iudiciū nō uocari.c.xxij.
Comperi.
Contra opinionē eoꝝ qui dicunt nec diaboli nec hominū maloꝝ perpetua futura ſupplicia.c.xxiij.
Ac primū.
Contra eorum ſenſum qui in iudicio dei omnibus reis propter ſanctorum preces putant eſſe parcendū.c.xxiiij.
Hoc aūt.
An hi qui inter hereticos baptizati ſunt ⁊ deteriores poſtea male uiuēdo ſunt facti:uel hi qui apud catholicos renati ad hereſes aut ſciſmata trāſierunt: uel hi qui a catholicis apud quos renati ſunt nō recedentes criminoſe uiuere perſtiterunt: poſſint priuilegio ſacramentorum remiſſionem eterni ſperare ſupplicij.c.xxv.
Sed iam.

Quid ſit in fundamento habere chriſtum: ⁊ quibus ſpondeatur ſaluſ qua ſi per ignis uſturā .c.xxvi. S; habēt.
Contra eorum perſuaſionem qui pu putant ſibi nō obfutura peccata in quibus cum elemoſynas facerent perſtiterūt.c.xxvij. Reſtat.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei incipiunt rubrice libri.xxij.

d E conditione angelorum ⁊ hominum capitulum primum. Sicut in.
De eterna dei ⁊ incommutabili eius uoluntate capitulum ſecundum. Multa ei;.
De promiſſione eterne beatitudinis ſanctorum ⁊ perpetuis ſupplicijs impiorum.c.iij. Quapropṫ
Contra ſapientes mundi: qui putant terrena hominum corpora ad celeſte habitaculum nō poſſe tranſferri .c.iiij. S; uidel;.
De reſurrectione carnis: quam quidam mūdo credētes nō credūt.c.v. Sed hoc.
Quod roma conditorem ſuum romulum diligendo deum fecerit eccl'ia autem chriſtum dominum credendo dilexit.c.vi. Recolamꝰ.
Quod ut mundus in chriſtum crederet: uirtutis fuerit diuine nō perſuaſionis humane capitulum ſeptimum Sed ualde.
De miraculis que ut mundus in chriſtum crederet facta ſunt: ⁊ fieri mundo credente nō deſinunt cap.viij. cur inquiunt.
Quod uniuerſa miracula q̄ per martyres in chriſti nomine fiunt ei fidei teſtimonium ferant qua in chriſtum martyres crediderunt capitulum.ix. Cui niſi.
Quanto dignius martyres honorantur: qui ideo multa mira obtinent ut deus uerus colatur: q̄ꝫ demones qui ob hoc quedam faciunt: ut ipſi dij ēē credantur capitulum decimum. Hic forte.
Contra platonicos: qui de naturalibus elementorum ponderibus argumentantur terrenum corpus in celo eſſe nō poſſe capitulum vndecimum. Contra qo.
Contra calumnias infidelium: quibus chriſtianos de credita reſurrectione carnis irrident .c.xij. S; ſcrupu.
An abortiui nō pertineant ad reſurrectionem: ſi pertinēt ad numerum mortuorum capitulum decimūtertiū Ad hec.
An infantes in ea ſint reſurrecturi habitudine corporis: quā habituri erant etatis acceſſu capitulum.xiiij. Quid ergo.
An ad corporis dominici modū omniū mortuoꝝ reſurrectura ſint corpora.c.xv. Si utique.
Qualis intelligentia ſit ſanctorum conformatio ad imaginem filij dei.c.xvi. Illud.
An in ſuo ſexu reſuſcitanda atqꝫ manſura ſint corpora feminarum mortuarum.c.xvij. Nōnulli.
De uiro pfecto id ē chriſto: ⁊ corpore id ē eccl'a q̄ ē ipſiuſ plenitudo.c.xviij. Proinde qō.
Quod omnia uitia que i hac uita humano contraria ſunt decori: i reſurrectione nō ſint futura: ubi manēte naturali ſubſtātia in unam pulchritudinem ⁊ qualitas concurret ⁊ quātitas.c.xix. Quid iam.
Quod in reſurrectione mortuorum natura corporum quibuſlibet mōis diſſipatorum: in itegrum undecūque reuocanda erit capitulum .xx. Neſcio quo.
De nouitate corporis ſpiritalis: in quam ſanctoꝝ caro mutabiť.c.xxi. Reſtitueť.

De miſerijs ac malis quibus huma-
num genus merito prime preuarica-
tionis obnoxiū ē: ⁊ a quibus nemo
niſi per chriſti gratiam liberať.c.xxij.
Nā quod.
De his que preter illa mala que bo-
nis maliſque communia ſunt: ad iu-
ſtorum laborem ſpecialiter pertinent
.c.xxiij. Preter.
De bonis quibus etiam hāc uitā dā-
nationi obnoxiam creator impleuit
.c.xxiiij. Nūc iam.
De peruicacia quorūdam: qui reſur-
rectionem carnis quā ſicut predictū ē
totus mūduſ credit impugnāt.c.xxv.
Uerū dc.
Quomodo porphyrij diffinitio: qua
beatis animis putatur corpus eē fu-
giendum ipſius platonis ſentētia de-
ſtruatur: qui dicit ſummū deum dijs
promiſiſſe: ut nūquam corporib⁹ ex-
urētur.c.xxvi. S⁹ porphy.
De cōtrarijs diffinitionibus platoniſ
atq; porphyrij: i quibus ſi uterque
alteri crederet: a ueritate neuter deui-
aret.c.xxvij. Singula.
Quid ad uerā reſurrectionis fidem
uel plato uel labeo uel etiā uarro cō
ferre potuerint: ſi opiniones eorum i
unam ſñiam conueniſſent .c. xxviij.
Nōnulli.
De qualitate uiſionis: qua in futuro
ſeculo ſancti deum uidebunt .c.xxix.
Nunc iam.
De eterna felicitate ciuitatis dei ſab-
batoque perpetuo capitulum .xxx.
Quāta erit.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei ru-
brice feliciter expliciunt.

Aurelij Auguſtini epi de ciuitate dei
liber primus feliciter incipit.

NTEREA CUM RO
ma gotthoꝝ irruptiõe agen
tium ſub rege Alarico atqꝫ
ĩpetu magne cladis eūſa eſt:
eius euerſionẽ deorum falſo
ꝝ:mutorũqꝫ cultores:quos
uſitato noĩe paganos uocã
m⁹:ĩ chriſtianã ĩligionẽ ĩfer
re conãtes:ſolito acerbi⁹ ⁊ a
mari⁹ deũ ueꝝ blaſfẽare ce
perũt. Uñ ego exardeſcẽs ze
lo dom⁹ dĩ:adūſus eoꝝ blaſphemias
uel errores:libros de ciuitate dei ſcri
bere inſtitui. Quod opus per aliquot
annos me tenuit:eo ꝙ alia multa ĩnt
currebãt:que differri non oporteret:
⁊ me prius ad ſoluendũ occupabant.
Hoc autem de ciuitate dei grãde op⁹
tandem .xxij. libris eſt terminatũ:quo
rũ quinqꝫ primi eos ĩfellunt: qui res
hũanas ita pſperari uolũt:ut ad hoc
mutoꝝ deoꝝ cultũ:quos pagãi colẽ
ꝯſueuerũt:neceſſariũ eẽ arbitrẽt. ⁊ qꝛ
ꝓhibẽt:mala iſta exoriri atqꝫ abũdaĩ
contendunt. Sequentes autem quiqꝫ
aduerſus eos loquũt:q̃ fatẽt hec ma
la nec õfuiſſe ũꝙ nec defutã mõtalib⁹
⁊ ea nũc magna nũc pua locis tp̃ibus
pſoniſqꝫ uariari. Sed deoꝝ mutoruꝫ
cultũ quo eis ſacrificat: ꝓpter uitaꝫ
poſt mortem futuram eſſe utilem diſ
putant. His ergo .x. libris due iſte ua
ne opiniones chriſtiane religioni adū
ſarie refellunt. Sed ne quiſꝙ nos alie
na tantum redarguiſſe: non autẽ nr̃a
aſſeruiſſe reprehenderet:id agit pars
altera operis huius:que .xij. libris cõ
tinet. Quãꝙ ubi opus ẽ:⁊ in ꝓorib⁹
.x. que noſtra ſunt aſſeramus:⁊ i .xij.
poſterioribus ĩdarguamus aduerſa.
Duodecim ergo libroꝝ ſequẽtium ꝓ
mi quatuor continẽt exortum duaruꝫ
ciuitatum:quarum eſt una dei:altera
huius mundi. Secũdi quatuor excur
ſum eaꝝ: ſeu procurſum. Tertij uero:
qui ⁊ poſtremi:debitos fines. Ita om
nes .xxij. libri cum ſint de utraqꝫ ciui
tate conſcripti: titulũ tamẽ a meliore
acceperunt:ut de ciuitate dei poti⁹ uo
carent. In quoꝝ decimo libro nõ de
buit pro miraculo poni:in Abrae ſa
crificio flammam celitus factam int
diuiſas uictimas cucurriſſe : qm̃ hoc
illi ĩ uiſione monſtratum eſt. In .xij. li
bro quod dictum eſt de Samuele:nõ
erat de filijs Aaron:dicenduꝫ potius
fuit:non erat filius ſacerdotis. Filios
quippe ſacerdotuꝫ defunctis ſacerdo
tibus ſuccedere magis legittimi mo
ris fuit. Nam in filijs Aaron reperit
pater Samuel: ſed ſacerdos nõ fuit:
nec ita ĩ filijs ut eũ ipe genuerit Aarõ:
ſꝫ ſicut oẽs illi⁹ popli dñr filij iſrael.

De aduerſarijs noĩs Chriſti:qb⁹ ĩ
uaſtatiõe urbis ꝑpt Chriſtũ barbari
pepercerunt uictis capitulum primũ.

g Loriosiſſimã ciuitateꝫ
dei:ſiue ĩ hoc tp̃orum
curſu cũ ĩt ĩpios pegri
nat ex fide uiuẽs: ſiue
ĩ illa ſtabilitate ſedis e
t̃ne:quã nũc expectat p patiẽtiã: quo
aduſqꝫ iuſtitia ꝯuertat ĩ iudiciũ:dein
ceps adeptura p excellẽtiã uictoria ul
tia ⁊ pace pfecta:hoc ope ad te iſtitu
to:⁊ ĩ ea ꝓmiſſiõe debito:defẽdẽ adū
ſus eos q̃ ꝯditori ei⁹ deos ſuos prefe
runt fili cariſſime Marcelline:ſuſcepi
magnũ op⁹ ⁊ arduũ:ſꝫ d̃s adiutor nr̃.
Naꝫ ſcio quibus uiribus opus ſit:ut
perſuadeatur ſuperbis quanta ſit uir
tus humilitatis:qua fit ut omnia ter
rena cacumina temporali mobilitate
nutantia:non humano uſurpata fa
ſtu:ſed diuĩa gratia donata celſitudo
tranſcendat. Rex enim ⁊ conditor ci
uitatis hui⁹:d̃ qua loq̃ iſtituimus: in

ſcriptura populi ſui ſententiam diuie
legis aperuit:qua dictum eſt deus ſu-
perbis reſiſtit: humilibus autem dat
gratiam. Hoc uero quod dei eſt: ſup-
be quoqꝫ anime ſpūs iſlatus affectat:
amatqꝫ ſibi in laudibꝰ dici: Parcē ſb-
iectis ꝛ debellare ſupbos. Unde etiaꝫ
de terrena ciuitate:q̄ cū dn̄ari appetit
ꝛſi populi ſeruiant: ipſa ei dominan-
di libido dominatur:non eſt pretereū
dum ſilentio quicquid dicere ſuſcepti
huius operis ratio poſtulat ꝛ facltas
datur. Ex hac nanqꝫ exiſtunt inimici:
aduerſus quos defendēda eſt dei ciui
tas:quorum tamen multi correcto i-
pietatis errore ciues in eo fiunt ſatis
idonei. Multi uero in eam tantis ex-
ardeſcunt ignibus odiorꝫ:tanqꝫ ma-
nifeſtis beneficijs redemptoris eius i-
grati ſunt:ut hodie cōtra eam liguas
mouerent:niſi ferrū hoſtile fugientes
in ſacratis eius locis uitā de qua ſup
biunt inuenirent. An non etiam illi
romani chriſti nomini īfeſti ſunt: qbꝰ
propter chriſtuꝫ barbari pepercerūt.
Teſtātur hoc martyrꝫ loca ꝛ baſilice
apoſtolorꝫ:que i illa uaſtatione urbis
ad ſe confugientes ſuos alienoſqꝫ īce-
perunt. Huc uſqꝫ cruentus ſeuiebat
inimicꝰ. Ibi accipiebat limitē trucida
toris furor. Illo ducebāť a miſantibꝰ
hoſtibus:quibus etiā extra ipſa loca
pepcerant: ne in eos incurrerent qui
ſimilem miſericordiam non habebāt.
Qui tamen etiā ipſi alibi truces atqꝫ
hoſtili more ſeuientes:poſteaq̄ ad lo-
ca illa ueniebāt ubi fuerat interdictuꝫ
quod alibi iure belli licuiſſet:tota feri
endi īfrenabať imanitas ꝛ captiuādi
cupiditas frāgebať. Sic euaſerūt mlˀ-
ti:qui nūc chriſtianis temporibus de-
trahunt:ꝛ mala que illa ciuitas ptu-
lit chriſto iputant. Bona uero que in
eos ut uiuerent propť chriſti honoreꝫ
facta ſunt:non imputant chriſto nr̄o:
ſed fato ſuo. Cum potius deberent ſi
quid recte ſaperent illa que ab hoſti
bus aſpa ꝛ dura ppeſſi ſūt: illi diuie
prouidentie tribuere:que ſolet corru
ptos hominum mores bellis em̄dare
atqꝫ conterere. Itēqꝫ uitam mortaliū
iuſtam atqꝫ laudabilē talibꝰ afflictio-
nibus exercere ꝓbatāqꝫ uel in meli
ora transferre:uel in his adhuc terris
propter uſus alios detinere. Illud uo
quod eis uel ubicunqꝫ propter chriſti
nomen uel in locis chriſti nomini di-
catiſſimis ꝛ ampliſſimis:ac ꝓ largiōe
miſericordia ad capacitatē multitudīs
electis preter bellorꝫ morē truculenti
barbari pepercerunt:hoc tribuere tē-
poribus chriſtianis. hinc deo agē gra
tias:hinc ad eius nomē ueraciter cur
rere:ut effugiant penas ignis eterni.
Quod nomē multi eorꝫ mendaciter
uſurparūt:ut effugerent penas p̄ntis
exitij. nam quos uides petulanter ꝛ
procaciter īſultare ſeruis Chriſti: ſūt
in eis plurimi qui illum interitum cla
dēqꝫ non euaſiſſent:niſi ſeruos chriſti
ſe eſſe finxiſſent:ꝛ nunc ingrata ſuper
bia atqꝫ impījſſima īſania eiꝰ nomini
reſiſtunt corde peruerſo: ut ſempiter-
nis tenebris puniāť. ad qd̄ nom̄ ore ꝉ
ſīdolo ꝯfugerūt:ut tp̄ali luce fruerēť.

Q nulla unq̄ bella ita geſta ſunt:
ut uictōes propter deos eorꝫ quos ui
cerant pcerent uictis cap. ij.

t Ot bella geſta conſcripta ſunt:
uľ añ cōditā romā:uel ab eius
exortu ꝛ imperio:legāt ꝛ proferāt ſic
ab alīeigenis aliquā captā eē ciuitatē:
ut hoſtes qui ceperāt:pcerēt eis quos
ad deoruꝫ ſuorum templa confugiſſe
cōpererāt:aut aliquem ducē barbarū
precepiſſe:ut irrupto oppido nullus
feriretur:qui in illo ꝛ illo tēplo fuiſſet
inuētus. Nōne uidit eneas priamum
per aras ſanguine fedantē: quos ipſe
ſacrauerat ignis? Nonne diomedes

⁊ ulyxes ceſis ſūme cuſtodibus arcis
corripuere ſacrā effigiē manibuſq; cru
entis uirgineas auſi diue contingere
uittas? Nec tn̄ quod ſequitur uerum
eſt ex illo fluere ac retro ſublapſa īfer
ri ſpes danaū: poſtea quippe uicerūt:
poſtea troiam ferro ignibuſq; delerūt.
Poſtea confugientē ad aras priamum
obtruncauerūt. Nec ideo troia perijt
quia mineruam pdidit. Quid enim prius
ipſa minerua perdiderat ut periret:
an forte cuſtodes ſuos? Hoc ſane ueꝝ
eſt: illis quippe interemptis potuit au
ferri. Neq; enim homines a ſimula
cro: ſed ſimulacrum ab hominibus ſer
uabatur. Quomodo ergo colebatur
ut patriam cuſtodiret ⁊ ciues: que ſu
os non ualuit cuſtodire cuſtodes?

Quam imprudenter romani pe
nates. qui troiaʒ cuſtodire non pote
rant: ſibi crediderunt profuturos. ca
pitulum tertium.

e Ecce quibus dijs urbem romaʒ
ſeruandā ſe commendaſſe gau
debant. Omnium miſerabilem erro
rem: ⁊ nobis ſuccenſent: cum de dijs
eorum talia dicimus: nec ſuccenſent
auctoribus ſuis: quos ut ediſcerent
mercedem dederunt. Doctoreſq; ip
ſos īſup ⁊ ſalario publico ⁊ honorib⁹
digniſſimos habuerūt. Nēpe apud uirgi
lium quem propterea paruuli legunt:
ut uidelicet poeta magnus omniūq;
preclariſſimus atq; optimus teneris
ebibitus annis non facile obliuione
poſſit aboleri ſecundum illud Oratij
quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit
odorem teſta diu. Apud hunc er
go uirgilium nempe iuno inducitur
infeſta troianis eolo uentorum regi
aduerſus eos irritando dicere: Gens
inimica mihi tyrrhenum nauigat e
quor ilium in italiā portans: uictoſq;
penates. Ita ne iſtis penatibus uictis
romam ne uincerentur prudentes cō
mendare debuerunt? Sed hec iuno
dicebat uelut irata mulier quid loque
retur ignorans? Quid eneas ipſe pi
us totiens appellatus nonne ita nar
rat panthus otriades arcis phebiq;
ſacerdos ſacra manu uictoſq; deos
paruūq; nepotem ipſe trahit: curſu
q; amens ad limina tendit? Nōne de
os ipſos quos uictos non dubitat di
cere: ſibi potius q̄ ſe illis pbibet cōm
datos cū ei dr̄: Sacra ſuoſq; tibi com
mdat troia penates? Si igit̄ uirgilius
tales deos ⁊ uictos dicit: ⁊ ut uel uic
ti quoquo mō euaderent homini cō
mdatos: que dementia eſt exiſtimare
his tutoribus romam fuiſſe ſapiēter
commiſſam: ⁊ niſi eos amiſiſſet non
potuiſſe uaſtari? Immo uero uictos
deos tanq̄ pſides ac defenſores colere
qd eſt aliud q̄ tenere non numina bo
na: ſed demonia mala. Quanto enim
ſapientius creditur romā ad iſtā cla
dem nō fuiſſe uenturam: niſi prius il
li periſſent: ſed illos potius oliʒ fuiſſe
perituros: niſi eos quantū potuiſſet
roma ſeruaſſet? Nam quis non cum
aduerterit uideat quanta ſit uanitate
preſumptū nō poſſe uinci ſub defēſo
ribus uictis: ⁊ ideo periſſe: quia cu
ſtodes perdidit deos: cum uel ſola po
tuerit eſſe cauſa pereundi: cuſtodes
habere uoluiſſe perituros? Nō itaq;
cū de dijs uictis illa conſcriberentur:
⁊ canerentur poetas libebat mentiri:
ſed cordatos homines cogebat uitas
confiteri. Ueꝝ iſta opportunius alio
loco diligēter copioſeq; tractāda ſūt.
Nunc quod inſtitueram de ingratis
dicere hominibus: parump explicem
ut poſſuʒ: qui ea mala que pro ſuorū
moꝝ peruerſitate merito blaſphemā
tes patiuntur chriſto imputant. Qd
autem illis etiam talibus propter chri
ſtum parcitur nec dignantur attēdere:
⁊ eas linguas aduerſus eius nomen

dementia ſacrilege peruerſitatis exer
cent:quibus linguis uſurpauerūt mē-
daciter ipſū nomē ut uiuerent.

De aſylo iunonis in troia:ꝙ nemi
nem liberauit a grecis ⁊ baſilicis apo
ſtoloꝝ: que omnes ad ſe cōfugientes
a barbaris defenderunt.cap.iiij.

u El quas linguas i locis ei ſacra
tis metuēdo ꝓtulerūt:ut illic tuti
atqꝫ muniti ubi ꝓpter eū illeſi ab ho-
ſtibus fuere : inde in eum maledictis
hoſtilibus ꝓſilirent.Ipſa ut dixi troia
mater populi romani:ſacratis i locis
deoꝝ ſuorum munirī nō potuit ciues
ſuos ab ignibus ferroqꝫ grecoruꝫ eoſ
dem deos colentium:qn etiā iunonis
aſylo cuſtodes lecti phenix ⁊ dirus u-
lixes predam aſſeruabant.Huc ūdiqꝫ
troia gaza icēſis erepta adytis m̄ſeqꝫ
deoꝝ crateresqꝫ auro ſolidi captiuaqꝫ
ueſtis congerit: pueri ⁊ pauide longo
ordie matres ſtant circū . Electus eſt
uidelicet locus tante dee ſacratus: nō
unde captiuos nō liceret educere: ſed
ubi captiuos liberet includere. Cōpa
nūc aſylum illud nō cuiuſlibet dei gre
galis uel de turba plebis:ſꝫ iouis ipi⁹
ſororis ⁊ coniugis ⁊ regine oiuꝫ doꝝ
cum memoriīs nr̄orum apoſtolorum.
Illuc incenſis templis ⁊ dīs erepta
ſpolia portabant̄ nō reddenda uictis
ſed diuidenda uictorib⁹.huc aūt ⁊ qḋ
alibi ad ea loca compertum eſt pertie
re:cum honore ⁊ obſequio religioſiſſi
mo reportatum eſt.Ibi āmiſſa:hic ſer
uata libertas.Ibi clauſa:hic iterdicta
captiuitas.Ibi poſſidenda a dominā
tibus hoſtibus p̄mebant̄:huc liberan
di a miſerantibus hoſtibus ducebāt̄.
Poſtremo illud iunonis tēplum ſibi
elegerat auaricia ⁊ ſuperbia leuiū gre
coꝝ:iſtas chriſti baſilicas miſericordia
⁊ hūilitas ēt immaniū barbaroꝝ.

De generali ꝯſuetudie hoſtiū uic-
tas ciuitates euertētiū: qḋ cato ſēſit.
capitulum quintum.

n Iſi forte greci qḋē i illa ſua uic-
toria tēpl' deoꝝ cōmuniū pepce
rūt:atqꝫ illo cōfugiētes miſeros uictoſ
qꝫ troiāos feriī l' captiuare n̄ auſi ſūt.
Sꝫ uirgili⁹ poetaꝝ more illa m̄tit⁹ ē.
Immo vo morē hoſtiū ciuitates eū-
tētiū ille deſcripſit.Quē morē etiā ca
to:ſicut ſcribit ſaluſtius nobilitate ue-
ritatis hiſtoric⁹:ſñia ſua:quā d ꝯiura
tis in ſenatu hūit: cōmēorare n̄ p̄ter-
mittit. Rapi vgies:pueros : diuelli li-
beros a pentuꝫ cōplexu:matreſfami
liarum pati q̄ uictorib⁹ collibuiſſet:
phana atqꝫ domos ſpoliari:cedē icen
dia fieri.Poſtremo armis atqꝫ cadaue-
rib⁹ cruore atqꝫ luctu oia cōpleri.Hic
ſi phana tacuiſſet:deoꝝ ſedib⁹ ſolere
hoſtes pcere putaremus: ⁊ hec nō ab
alienigenis hoſtibus : ſꝫ a catilina ⁊
ſociīs eius nobiliſſimis ſenatorib⁹ ⁊
romanis ciuibus romana templa me
tuebant.Sed hi uidelicet perditi ⁊ pa
trie parricide.

Qḋ ne romani quidē ita ullas ce-
pꝰunt ut ciuitates i templis eaꝝ parce
rent uictis.cap.ſextum.

q Uid ergo p multas gentes q̄ it
ſe bella geſſerūt:⁊ nuſq̄ uictis i
deoꝝ ſuoꝝ ſedibus pepercerunt no-
ſter ſermo diſcurrat:Romanos ipos
uideamus:ipos inq̄ recolam⁹:reſpici
amuſqꝫ roānos:d quoꝝ p̄cipua lauḋ
dictū ē:pcere ſubiectis ⁊ debellaī ſup
bos:⁊ ꝙ accepta iniuria ignoſceī ma-
lebāt q̄ pſeq̄.Qn̄ tot tantaſqꝫ urbes:
ut late dominarent̄ expugnatas cap-
taſqꝫ euerterunt:legatur nobis q̄ tem
pla excipere ſolebant:ut ad ea quiſqꝫ
confugiſſet liberaret̄.An illi faciebāt
⁊ ſcriptores earundē rerum geſtarum

iſta reticebant? Ita ne uero q̄ ea q̄ laudarent maxime requirebant: iſta preclariſſima ſecundū ipſos pietatis indicia preterirent? Egregius romani nominis marcus marcellus: q̄ ſyracuſas urbē ornatiſſimā cepit: refert̄ eā prius fleuiſſe ruiturā: ⁊ ante eius ſanguinē ſuas illi lachrymas effudiſſe. Geſſit ⁊ curā pudicitie etiam in hoſte ſeruāde. Nam priuſq̄ oppidum uictor iuſſiſſ3 inuadi: conſtituit edicto: ne quis corp9 liberum uiolaret. Euerſa eſt tamen ciuitas more bellorū: nec uſpiam legitur ab imperatore tā caſto atq̄ clementi fuiſſe preceptum: ut q̄ſq̄s ad illud uel illud templū fugiſſet haberet̄ illeſus. Quod utiq̄ nullo mō preteriret̄: q̄n nec eius fletus nec quod edixerat pro pudicitia minime uiolanda potuit taceri. Fabius tarentine euerſor urbis a ſimulacrorum depredatione abſtinuiſſe laudat̄. Nā cū ei ſcriba ſuggeſſiſſet: quid de ſignis deorū que mľta capta fuerant fieri iuberet: continentiam ſuam etiam iocando condiuit. Queſiuit enim cuiuſmodi eſſent: ⁊ cum ei n̄ ſolum multa grandia: uerum etiam renunciarentur armata. relinquamus inquit tarentinis deos iratos.

Quod i euerſione urbis que aſpe geſta ſunt: de conſuetudine acciderint belli: que uero clementer: de potentia prouenerint nominis chriſti. cap. vij.

Cum igit̄ nec illius fletū nec huius riſum: nec illi9 caſtā miam: nec huius facetam continentiā romanorum rerū geſtarū ſcriptores tacere potuerunt: quando pretermitteretur ſi aliquibus hominibus in honorē cuiuſpiam deorum ſuorum ſic peperciſſent: ut in quocūq̄ templo cedem uel captiuitatem fieri prohiberet̄? Quicq̄d ergo uaſtationis: trucidationis: depredationis: concremationis: afflictionis i iſta recentiſſima romana clade commiſſū ē: fecit hoc conſuetudo bellorū. Quod autē more nouo factū ē: q̄ inuſitata rerum facie imanitas barbara tā mitis apparuit: ut ampliſſime baſilice implende populo cui pceret̄ eligerent̄ ⁊ decernerentur: ubi nemo feriretur: unde nemo raperetur: quo liberandi multi a miſerantibus hoſtibus ducerent̄: unde captiuandi nulli nec a crudelibus hoſtibus abducerent̄: hoc chriſti nomini: hoc chriſtiano tempori tribuendū q̄ſq̄s nō uidet cecus: quiſquis uidet nec laudat: ingratus: quiſquis laudāti reluctatur inſanus eſt. Abſit ut prudēs quiſq̄ hoc feritati imputet barbarorū. Truculentiſſimas ⁊ ſeuiſſimas mētes ille terruit: ille frenauit: ille mirabilit̄ temperauit: qui per prophetam tanto ante predixit: uiſitabo in uirga iniquitates eorū: ⁊ in flagell̄ peccata eorū: miſericordiam aūt meam nō diſpergā ab eis. Dicet aliquis: cur ergo iſta diuina miſericordia etiam ad impios ingratoſq̄ peruenit? Cur putamus niſi q̄a eā prebuit: qui quotidie facit oriri ſolem ſuum ſuper bonos ⁊ malos: ⁊ pluit ſuper iuſtos ⁊ iniuſtos? Quāuis enim quidam iſta eorum cogitantes penitendo ab impietate ſe corrigant. quidam uero ſicut apl̄s dicit diuitias bonitatis ⁊ longaminitatis dei contēnētes ſecundum duriciam cordis ſui: ⁊ cor impenitens theſaurizēt ſibi irā in die ire ⁊ reuelationis iuſti iudicij dei: qui reddet unicuiq̄ ſecundū opera eius: tñ patientia dei ad penitentiam inuitat malos: ſicut flagellū dei ad patientiam erudit bonos. Itemq̄ miſericordia dei fouendos amplectitur bonos: ſicut ſeueritas dei puniendos corripit malos. Placuit quippe diuine prouidentie preparare impoſterum bona iuſtis quibus nō fruentur iniuſti: ⁊ mala impijs quibus nō excruciabuntur boni.

De cōmodis ⁊ icōmodis q̄ bonis ac mal' pleꝝq; coia ſunt. cap. viij.

i Sta uero tp̄alia bona ⁊ mala utriſq; uoluit eſſe coia: ut nec bona cupidius appetantur: que mali quoq; habe꜄ cernuntur: nec mala turpiter euitentur: quibus ⁊ boni pleꝝq; afficiuntur. Intereſt autem plurimu꜉ qual' ſit uſus uel eaꝝ reꝝ que ꝓſpere: uel earum que dnr̄ aduerſe. Nam bonus temporalibus nec bonis extollit' nec malis frangitur. Malus aūt ido huiuſcemodi ifelicitate punitur: quia felicitate corrūpit'. Oſtēdit tn̄ deus ſepe etiam in his diſtribuendis euidēti' operationē ſuam. Nam ſi nunc omne peccatum manifeſta plecteret pena: nihil ultimo iudicio reſeruari putaret'. Rurſus ſi nullum peccatum nunc puniret aperta diuinitas: nulla eē ꝓuidētia diuia crederetur. Siliter i ꝛb' ſecūdis: ſi nō eas deus quibuſdā petētib' euidentiſſima largitate concederet: n̄ ad eū iſta pertinere diceremus. Itēq; ſi oībus eas petentibus daret: nō niſi ꝓpter talia premia ſeruiendum illi eē arbitrarentur: nec pios nos faceret talis ſeruitus: ſed potius cupidos ⁊ auaros. Hec cū ita ſint: qcūq; bōi maliq; pit' afflicti ſunt: nō iō iſti diſtincti non ſunt: q2 diſtinctū n̄ ē qd̄ utriq; ꝑpeſſi ſunt. Manet enim diſſimilitudo paſſorum etia꜉ in ſimilitudine paſſionū: licet ſub eodem tormento non ē idem uirtus ⁊ uicium. Nam ſicut ſub uno igne auꝝ rutilat ⁊ palea fumat: ⁊ ſub eadem tribula ſtipule comminuuntur frumenta purgantur: nec ideo cum oleo amurca cōfunditur: q2 eodē preli pondere exprimitur: ita una eademq; uis irruens bonos ꝓbat ac purificat: eliquat malos: dānat: uaſtat: ⁊ extermi nat. Vn̄ i eadē afflictione mali deteſtātur deū atq; blaſphemāt: boni autem precantur ⁊ laudant. Tm̄ intereſt nō qualia ſ3 qualis quiſq; patiatur. Na꜉ pari motu exagitatū ⁊ exhalat horribiliter cenū: ⁊ ſuauit' fragrat ūguētū.

De cauſis correctionū ꝓpter quas ⁊ boni ⁊ mali pariter flagellantur. capitulum. ix.

q Uid igitur in illa reꝝ uaſtitate chriſtiani paſſi ſūt: qd̄ n̄ eis magis fideliter iſta conſiderantibus ad ꝓuectū ualeret? Prio ꝙ ipſa peccata qbus deus indignatus ipleuit tantis calamitatibus mūdū humiliter cogitantes: ꝙuis longe abſint a facioroſis flagitioſis atq; ipijs: tn̄ n̄ uſqadeo ſe a delictis ꝯputāt alienos: ut nec tp̄alia pro eis mala ꝑpeti ſe iudicēt dignos. Excepto. n. ꝙ unuſqſq; quālibet laudabl'iter uiuens cedit in quibuſdā carnali concupiſcētie: ⁊ ſi nō ad facinoꝝ imanitatē ⁊ gurgitē flagitioꝝ atq; impietatis abominationē: ad aliqua tn̄ peccata ul' rara ul' tāto celebrioa ꝙto miora. Hoc ergo excepto qs tandē facile repitur: qui eoſdem ipſos propter quoꝝ horrendā ſuperbiā: luxuriāq; ⁊ auariciā: atq; execrabiles iīqtates ⁊ ipietates oſ ſicut minando ꝑdixit: ꝑtitras: ſic hēat ut hn̄di ſunt: ſic cum eis uiuat: ut cū talib' uiuendū ē? Plerūq; eīm ab eis docendis: admonendis: aliquando etiā obiurgandis ⁊ corripiēdis male diſſimulatur: uel cū laboris piget: ul' cū os eoꝝ corā quib' uerecūdamur offendē: uel cum eoꝝ inimicitias deuitamus: ne ipediāt ⁊ noceāt in iſtis tp̄alib' rebus: ſiue quas adipiſci adhuc appetit noſtra cupiditas: ſiue quas āmittere formidat infirmitas: ita ut ꝙuis bonis maloꝝ uita diſpliceat: ⁊ ideo cū eis nō incidant in illa꜉ dānationē: que poſt hāc uitā talibus prepatur: tn̄ quia propterea peccatis eoꝝ dānabilib' parcunt: dū eos i ſuis l3 leuib' ⁊ uēialib' metuunt: iure cu꜉

eis tp̄alr flagellāt̄: q̄uis ic̄tnū mīme puniantur. Jure iſtam uitam quando diuinitus affliguntur cū eis amarā ſētiunt: cuius amando dulcedinem peccantibus eis amari eē noluerūt. Nā ſi ꝓpterea quiſq̄ obiurgandis ⁊ corripiendis male agentibus pcit: q2 opportunius tp̄s iqrit: uel eiſdem ipſis metuit: ne deteriores ex hoc efficiant̄: uel ad bonā uitam ⁊ piam erudiendos ipediāt infirmos alios ⁊ premāt atq3 euertant a fide: non uidet̄ eſſe cupiditatis occaſio: ſ3 ꝯſilium caritatis. illō ē culpabile ꝙ hi q̄ diſſimiliter uiuunt ⁊ a maloꝝ factis abhorrent: pcūt tñ peccatis alienis que dedocere aut obiurgare deberēt: dū eoꝝ offenſiões cauent: ne ſibi noceant i his rebus qb⁹ licite boni atq3 inocenter utūt̄: ſ3 cupidius q̄ oportebat eos q̄ in hoc mūdo peregrinant̄ ⁊ ſpē ſupne patrie pre ſe gerunt. Nō ſolū q̄ppe infirmiores uitaꝫ ducētes ꝯiugalē filios hn̄tes ⁊ habere querentes domos ac failias poſſidentes: quos apl's in eccleſia alloq̄t̄ docens ⁊ monens quenadmodum uiuere debeant uxores cum maritis: ⁊ mariti cū uxoribus: ⁊ filij cū pentib⁹: ⁊ pētes cū filijs: ⁊ ſerui cū dn̄is: ⁊ dn̄i cum ſeruis: multa temporalia: multa terrena libenter adipiſcunt̄: ⁊ moleſte āmittunt: ꝓpter que non audent offēdere hoies: quoꝝ ſibi uita cōtaminatiſſima ⁊ conſceleratiſſima diſplicet: ueꝝ etiā hi qui ſupiorem uite graduꝫ tenēt: nec cōiugalib⁹ uicul' irretiti ſūt: ⁊ uictu paruo ac tegumento utuntur: pleꝝq3 ſue fame ac ſaluti duꝫ inſidiaſ atq3 impetus malorum timent: ab eorum rep̄henſione ſeſe abſtinent: ⁊ q̄uis non in tātum eos metuant: ut ad ſimilia perpetranda q̄buſlibet eorum terroribus atq3 iprobitatibus cedāt: ea ipa tñ que cum eis non perpetrant nolunt pleꝝq3 cōripere: cum fortaſſe poſſint aliquos corripiendo corrigere: ne ſi non potuerint: ſua ſalus ac fama in piculum exitiumq3 perueniat. Nec ea conſideratione qua ſuam famam ac ſalutē uident eſſe neceſſariā utilitati erudiendoꝝ hoium: ſ3 ea potius infirmitate qua delectat ligua blādiēs ⁊ hūanus dies: ⁊ reformidat̄ uulgi iudicium: ⁊ carnis excruciatio l' pēptio. Hoc ē ꝓpter quedā cupiditatis uicl'a: ñ ꝓpt̄ officia caritatis. Nō mihi itaq3 uidetur hec parua eſſe cā quare cum malis flagellentur ⁊ boni: quādo deo placet perditos mores etiā temporalium penarum afflictione punire. Flagellant̄ enim ſimul: non quia ſimul agunt malā uitā: ſed quia ſimul amāt temporalem uitam. nō quidem equaliter: ſ3 tamē ſimul quam boni cōtemnere deberent: ut illi correpti atq3 correcti conſequerent̄ eternam. ad quam conſequēdā ſi nolent eſſe ſocij: ferrēt̄ ⁊ diligerentur inimici: quia donec uiuunt ſemp incertū eſt utrum uoluntatem ſint in melius mutari. Qua in re nō utiq3 parem ſ3 longe grauiorem hn̄t cām: quibus per prophetam dī: Jlle quidem i ſuo peccato morietur: ſanguinem aūt eius de manu ſpeculatōiſ reqram. Ad hoc.n. ſpeculatores hoc eſt populoꝝ prepoſiti conſtituti ſūt i eccleſijs: ut non pcant obiurgādo peccata. Nec ideo tñ ab huiuſcemodi culpa penitus alienus ē: qui licet ꝑpoſit⁹ nō ſit: in eis tamē quibus uite huius neceſſitate coniungit̄ multa monēda uel arguēda nouit ⁊ negligit: deuitās eoꝝ offenſiones: propter illa quibus i hac uita nō indebitis utitur: ſed plus q̄ debuit delectatur. Deinde hn̄t aliā cauſam boni quare temporalibus affligāt̄ mal': qualē hūit iob: ut ſibi ipe hūan⁹ anius ſit ꝓbat⁹ ⁊ cognit⁹: q̄ta ꝟtute pietatis gratis deū diligat.

Q ſāctis i āmiſſione reꝝ tp̄aliū nihil pereat. capitulum decimum.

q Uib⁹ recte ꝯſideratis atqꝫ per
ſpectis attende utrū aliq̄d mali
acciderit fidelibus ⁊ pijs:qđ eis ñ i bo
nū uerteret:niſi forte putandū ē apo
ſtolicam illam uacare ſententiam ubi
ait : Scimus qm̄ diligentibus deum
oīa cooperantur in bonum:amiſerūt
oīa que habebant . Nunquid fidem:
nunquid pietatē:nūq̄d interioris ho
minis bona qui eſt ante deum diues?
He ſunt opes chriſtianoꝝ:quibus o
pulentos dicebat apoſtolus : ubi ait:
Eſt aūt queſtus magnus pietas cum
ſufficientia. Nihil enim intulimus in
hunc mundum:ſꝫ nec auferre aliquid
poſſumus.hn̄tes autem uictum ⁊ te
gumtum his contenti ſimus. Nā qui
uolūt diuites fieri.īcidūt i tētationem
⁊ laqueū ⁊ deſideria multa ⁊ noxia
que mergunt homines in interitum
⁊ perditionē. Radix eīm ē oīuꝫ malo
rum auaricia:quā quidam appetētes
a fide pererrauerūt ⁊ inſeruerūt ſe do
loribus multis. Quibus ergo t̄rene
diuitie illa uaſtatione perierūt : ſi eas
ſic hēbant queadmodū ab iſto foris
paupere intus diuitie audierant:ideſt
ſi mūdo utebant̄ tanq̄ non utentes
potuerunt dicere q̄ ille grauiter tēta
tus ⁊ minime ſuperatus. Nudus iq̄t
exī de utero matris mee:nudus i ter
rā reuertar:dn̄s dedit dominus abſtu
lit:ſicut domino placuit ita factum ē.
ſit nomeu domini benedictum: ut bo
nus ſeruus magnas facultates hēret:
ipam dn̄i ſui uoluntatem cui pediſſe
quus mente diteſceret : nec ꝯtriſtaret̄
eis rebus uiuens relictis:quas fuerat
cito moriens relicturus. Illi autem in
firmiōes qui terrenis his bonis q̄uis
ea ñ preponerent chriſto:aliquantula
tn̄ cupiditate coherebant : quantum
hec amando peccauerint:perdēdo ſen
ſerunt. Tm̄ quippe doluerunt:q̄tum
ſe doloribus inſeruerant.ſicut apl'um
dixiſſe ſupra cōmēoraui. Oportebat
enim ut eis adderet̄ etiā experimentoꝝ
diſciplina : a quibus fuerat tam diu
neglecta uerboꝝ. Naꝫ cuꝫ dixit apl's:
qui uolunt diuites fieri in tentationē
incidunt ⁊ cetera:profecto in diuitijs
cupiditatem reprehendit:non faculta
tem:quā precepit alibi dicens. Preci
pe diuitibus huius mundi ñ ſuperbe
ſapere:neqꝫ ſperare in incerto diuitia
rum ſuaꝝ:ſꝫ i deo uiuo q̄ p̄ſtat nobis
oīa abundanter ad fruendū:bn̄ faciāt
diuites:ſint in operibus bonis: facile
tribuant:cōmunicēt:theſaurizēt ſibi
fundamentum bonum in futuruꝫ: ut
apprehendant ueram uitam. Hec qui
de ſuis faciebant diuitijs magnis ſūt
lucris leuia damna ſolati:pluſqꝫ leta
ti ex his que facile tribuendo tutius
ſeruauerunt:q̄ ꝯtriſtati ex his q̄ timiđ
retinendo facilius amiſerunt. Hoc.n.
potuit in terra perire qđ piguit inde
transferre. Nam qui receperūt ꝯſiliuꝫ
dn̄i ſui dicentis:nolite condere uobis
ī terra theſauros: ubi tinea ⁊ rubigo
extermināt:⁊ ubi fures effodiunt ⁊ fu
rant̄:ſed theſaurizate uobis i celo the
ſauros quo fur nō accedit neqꝫ tinea
corrumpit.ubi.n.ē theſaur⁹ tuus: ibi
erit ⁊ cor tuū: tribulationis tp̄e p̄ba
uerūt q̄ recte ſapuerint:non contem
nēdo ueraciſſimū preceptorē:⁊ theſau
ri ſui fideliſſimum inuictiſſimumqꝫ
cuſtodē. Nā ſi multi ſunt gauiſi ibi ſe
habuiſſe diuitias ſuas: quo contigit
ut hoſtis nō accederet:quanto certiuſ
⁊ ſecurius gaude᷑ potuerūt: qui mōi
tu ſui dei illuc migrauerāt: quo acce
di oīo non poſſet? Unde paulinus nī
nolēſis ep̄s ex opulētiſſimo diuite uo
luntate pauperrimus ⁊ copioſiſſime
ſanctus : qn̄ ⁊ ipſam nolam barbari
uaſtauerunt cum ab eis teneretur ſic
in corde ſuo:ut ab eo poſtea cognoui
mus precabatur. Domīe nō excrucie᷑
p̄pter aurum ⁊ argentum: ubi.n.ſint
omnia mea tu ſcis. Ibi eniꝫ habebat

omnia ſua ubi eũ condere ⁊ theſauri-
ʒare ille monuerat: ꝗ hec mala mũdo
uentura predixerat. Ac ꝑ hoc ꝗ dño
ſuo monẽti obedierant: ubi ⁊ quomõ
theſauriʒare deberẽt: nec ipſas ĩreas
diuitias barbaris incurſantibus ami
ſerunt. Quos aũt nõ obediſſe penitu
it: ꝗd de talibus rebus faciendũ eſſet
ſi nõ precedente ſapiẽtia certe ꝯſequẽ-
te expientia didicerunt. At eĩm ꝗdaʒ
boni etiam chriſtiani tormentis excru
ciati ſunt: ut bona ſua hoſtibus ꝓderẽ-
rent. Illi uero nec prodere nec ꝑdere
potuerũt bonũ quo ipſi boni erant.
Si aũt torqueri ꝙ mammona iniqta
tis prodere maluerunt boni nõ erãt.
Admonendi aũt fuerant qui tãta pa-
tiebant̃ pro auro: quanta eſſent ſuſti-
nenda pro chriſto: ut eũ potius diligẽ
diſcerent: ꝗ pro ſe paſſos eterna felici
tate ditaret: nõ aurum ⁊ argentũ pro
quo pati miſerrimum fuit: ſeu menti-
endo occultaret̃: ſeu uerꝫ dicendo pro
deretur. Nãqꝫ inter tormenta nemo
chriſtum confitendo ãmiſit: nemo au-
rum niſi negando ſeruauit. Quocirca
utiliora erant fortaſſe tormẽta: que bo
num incõruptibile amãdũ docebant:
ꝙ illa bona que ſine ullo utili fructu
dños ſui amore torquebant. Sʒ ꝗdaʒ
ẽt nõ hñtes quod proderent dum nõ
credunt̃ torti ſunt: ⁊ hi forte habere
cupiebant: nec ſancta uoluntate pau-
peres erant. Quibus demonſtrandũ
fuit: nõ facultates ſʒ ipſas cupiditates
talib' eẽ dignas cruciatib'. Si uero
melioris uite ꝓpoſito reconditũ aurũ
argentũqꝫ nõ habebant: neſcio quidẽ
utꝝ cuiq̃ talium acciderit: ut dũ hĩc
creditur torqueretur. Ueruntamen ẽt
ſi accidit: profecto qui inter illa tormẽ-
ta paupertatem ſanctam ꝯfitebatur:
chriſtũ confitebat̃. Quapropt̃ ⁊ ſi nõ
meruit ab hoſtibus credi: non potuit
tñ ſancte pauptatis confeſſor ſine ce-
leſti mercede torqueri. Multos iqũnt
etiam chriſtianos fames diuturna ua
ſtauit: hoc quoqꝫ ĩ uſus ſuos bõi fide
les pie tolerãdo ṽterũt. quos.n.fães
necauit: a malis uite hui' ſicut corpis
mõbis eripuit. Quos aũt ñ necauit:
docuit pci' uiuẽ: docuit ꝓducti' iciũaꝫ

De fine temporalis uite ſiue longi
oris ſiue breuioris. cap. xi.

ſ Ed eiʒ multi etiã chriſtiani inf-
fecti ſunt: multi multaꝝ mõtiũ
feda uarietate conſumpti. Hoc ſi egre
ferenduʒ eſt: omnibus qui in hanc ui
tam ꝓcreati ſunt utiqꝫ cõmune ẽ. Hoc
ſcio neminem fuiſſe mortuum: qui nõ
fuerat aliquando moriturus. finis au
tem uite tam longã ꝙ breuem uitam
hoc idem facit. Neqꝫ.n. aliud melius
aliud deterius: aut aliud maius ⁊ ali-
ud breuius eſt: quod iam pariter non
eſt. Quid autem intereſt quo mortis
genere uita iſta finiat̃: qñ ille cui finit̃
iteꝝ mori non cogit̃? Cũ aũt unicuiqꝫ
mortalium ſub quottidianis uite hu-
ius caſib' innũerabiles mõtes quodã
mõ cõtinent̃ ꝙdiu incertũ eſt quenaʒ
earum uentura ſit: quero utrũ ſatius
ſit unam perpeti moriendo an oĩs ti
mere uiuendo. Nec ignoro ꝙ iertius
eligatur diu uiuere ſub timõe tot mõ
tiuʒ ꝙ ſemel moriendo nullã deiceps
formidare. Sʒ aliud eſt quod carnis
ſenſus ĩfirmiter pauidus ĩfugit: aliud
qđ mentis rõ diligenter enucleata cõ
uincit. Mala mors putanda non eſt:
quam bona uita preceſſerit. Neqꝫ eiʒ
facit malaʒ mortem: niſi quod ſequit̃
mortem. Non itaqꝫ multũ curanduʒ
ẽ eis ꝗ neceſſario morituri ſunt: quid
accidat ut moriant̃: ſʒ moriendo quo
ire cogant̃. Cũ igit̃ chriſtiãi nouerint
lõge meliorem fuiſſe religioſi paupis
mortẽ inter lingentiũ canũ linguas ꝙ
ipῑ diuitis in purpura ⁊ byſſo: horrẽ
da illa genera mortiuʒ quid mortuis

obfuerunt qui bene uixerunt.

De ſepultura humanorum corpo-
rum que chriſtianis etiam ſi fuerit ne
gata nil adimit. cap. xij.

a T eiʒ in tanta ſtrage cadauerũ
nec ſepeliri potuerũt. Neqꝫ iſtõ
pia fides nimiũ reformidat: tenẽs pre
dictũ. Nec abſumẽtes beſtias reſurrec
turis corporibus obfuturas: quoꝝ ca
pillꝰ capitis ñ pibit: nullo mõ diceret
ueritas: nolite timere eos qui cõpus oc-
cidunt: aiam autem non poſſunt occi
dere: ſi quicq̃ obeſſet future uite: qcqd
inimici de corporibus occiſoꝝ facere
uoluiſſẽt. Niſi forte quiſpiã ſic abſur
dus eſt: ut contendat eos qui corpus
occidunt ñ debere timeri añ mortem
ne corpus occidãt: ⁊ timeri debere pꝰ
mortem: ne corpus occiſum ſepeliri ñ
ſinãt. Falſũ ẽ ergo qd̃ ait chriſtus: qui
corpus occidunt ⁊ poſtea nõ hñt qd
faciant: ſi habent tanta que de cadaue
ribus faciant: abſit ut falſuʒ ſit quod
ueritas dicit. Dictum eſt eĩm aliquid
eos facere cum occidũt: qꝛ in corpore
ſenſus ẽ occidendo: poſtea uero nihil
habere quid faciant: qꝛ nullus ſenſus
eſt in corpore occiſo. Multa itaqꝫ cor
pa chriſtianoꝝ terra nõ texit: ſʒ nullũ
eoꝝ quiſq̃ a celo ⁊ a terra ſeparauit:
quã totã implet pñtia ſui qui nouit ũ
de reſuſcitet quod creauit. Dicitur q̃-
dem in pſalmo: poſuerunt mortalia ſ̃
uorum tuorum eſcas uolatilibꝰ celi:
carnes ſanctoꝝ tuoꝝ beſtijs terre. Ef
fuderunt ſanguinẽ eoꝝ ſicut aquam i
circuitu hieruſalẽ: ⁊ ñ erat q̃ ſepeliret.
Sed magis ad exaggerandam crude
litatem eorum qui iſta fecerunt: ñ ad
eoꝝ infelicitatẽ qui iſta perpeſſi ſunt.
Quãuis eĩm hec in conſpectu hoĩuʒ
dura ⁊ dira uideant̃: ſʒ precioſa eſt in
conſpectu domini mors ſanctoꝝ eiꝰ.
Proinde oĩa iſta ideſt curatio fũeris:
conditio ſepulture pompa exequiarum
magis ſunt uiuorum ſolatia q̃ ſubſi-
dia mortuoꝝ. Si aliquid prodeſt im-
pio ſepultura precioſa: oberit pio uil'
aut nulla. Preclaras exequias i con-
ſpectu hominũ exhibuit purpurato il
li diuiti turba famuloꝝ: ſʒ multo cla-
riores i cõſpectu dñi ulceroſo illi pau
peri miniſterium pbuit ãglorum: qui
eum non extulerunt in marmoreum
tumulũ: ſed in abrahe gremiũ ſuſtule
rũt. Rident hic illi contra quos defẽ-
dendã ſuſcepimus ciuitatẽ dei. Uerũ-
tamẽ ſepulture curam etiam eorum
philoſophi ꝯtempſerunt: ⁊ ſepe uniũ-
ſi exercitus dũ pro terrena patria mo
rerent̃: ubi poſtea iacerent uel quibus
beſtijs eſca fierent ñ curarũt. Licuitqꝫ
õ hac re poetis plauſibl'r dicere. Celo
tegit̃ qui non habet urnam. Quãto
minus debẽt de corpibꝰ inſepultis in-
ſultaĩ chriſtianis: quibus ⁊ ipſius car
nis ⁊ membrorum omnium reforma
tio: non ſolum ex terra: uerum etiam
ex aliorum elementorum ſecretiſſimo
ſinu quo dilapſa cadauera receſſerũt
in temporis puncto reddenda ⁊ rein-
tegranda promittitur.

Que ſit ratio ſanctorum corpoꝝ
ſepeliendi. cap. xiij.

n Ec tñ cõtẽnẽda ⁊ abijcienda
ſũt corpora defũctoꝝ maxieqꝫ
iuſtoꝝ atqꝫ fideliũ: quibus taq̃ orga-
nis ⁊ uaſis ad oĩa bona opera ſãctus
uſus eſt ſpiritus. Si enim paterna ue
ſtis ⁊ annulus ac ſiquid huiuſmodi
tanto carius eſt poſteris: quanto er-
ga parentes maior extitit affectus:
nullo modo ipſa ſpernenda ſunt cor-
pora: que utiqꝫ multo familiarius
atqꝫ coniunctius q̃ quelibet indumẽ-
ta geſtamus. Hec eĩm nõ ad ornamẽtũ
uel adiutoriũ quod adhibetur extriſe
cus: ſed ad ipſam naturam hominis

pertinēt. Unde ⁊ antiquoꝝ iuſtorum
funera officioſa pietate curata ſunt:
⁊ exeq̄e celebrate: ⁊ ſepultura ꝓuiſa:
ipſiq; dum uiuerent hoc de ſepeliēdis
uel etiā trāſferendis ſuis corporibus
filijs mandauerūt: ⁊ thobias ſepelien
do mortuos deū ꝓmeruiſſe teſte āgl'o
cōmēdatur. Ipſe quoq; dn̄s die tertio
reſurrecturus: ⁊ religioſe mulieris bo
num opus predicat: predicandumq;
cōmendat ꝙ unguētū precioſū ſuper
m̄bra eius effuderit: atq; hoc ad eum
ſepeliendū fecerit: ⁊ laudabilit̉ cōmēo
rant̉ in euangelio: qui corpus eius de
cruce acceptum diligēt̉ atq; honorifi
ce tegēdū ſepeliendūq; curarūt. Uerū
iſte auctes non hoc admonent ꝙ inſit
ullus cadaueribus ſenſus: ſed ad dei
prouidēciā: cui placent ēt talia pieta-
tis officia: corpora quoq; mortuoruꝫ
ꝑtinere ſignificant ꝓpter fidē reſurrec
tionis aſtruendā. Ubi ⁊ illō ſalubrit̉
diſcit̉ q̄ta poſſit eſſe remuneratio ꝓ
elemoſinis: quas uiuentibus ⁊ ſentiē-
tibus exhibemus: ſi neq; hoc apō deū
perit quod ex animis hominū m̄bris
officio diligentieq; ꝑſoluit̉. Sūt q̇deꝫ
⁊ alia que ſancti patriarche ō corpib⁹
ſuis uel ꝯdendis uel tranſferendis ꝓ-
phetico ſpiritu ītelligi dicta uolueꝝt.
Non aūt hic locus ē ut ea pertracte-
m⁹: cū ſufficiant ea que dixius. Sed ſi
ea que ſuſtentandis uiuentibus ſunt
neceſſaria: ſicut uictus ⁊ amictus: q̄ꝙ-
uis cum graui afflictione deſint: non
frangūt in bonis perferēdi tolerādiq;
uirtutē: nec eradicāt ex aio pietatē: ſꝫ
exercitatam faciunt fecundiorē: q̄to
magis cū deſūt ea que curandis fune
rib⁹ cōdendiſq; corporibus ōfūctoꝝ
adhiberi ſolent: nō efficiunt miſeros i
occultis pioꝝ ſedibus iā quietos? Ac
per hoc qn̄ iſta cadauerib⁹ chriſtiano
rū in illa magne urbis uel etiam alio
rum oppidoꝝ uaſtatione defuerunt:
nec uiuoꝝ culpa eſt qui non potueꝝt
iſta prebere: nec pena mortuorum qui
non poſſunt iſta ſentire.

De captiuitate ſanctoꝝ: q̇b⁹ nunq̄ꝙ
diuina ſolacia defuerunt. cap. xiiij.

S Ed multi iq̇ūt chriſtiani ēt cap-
tiui ducti ſūt. Hoc ſāe miſ́rimū
ē: ſi aliquo duci potuerūt ubi deū ſuū
nō inuenerūt. Sunt in ſcripturis ſāc-
tis huius etiā cladis magna ſolacia.
Fuerunt ī captiuitate tres pueri: fuit
daniel: fuerunt alij prophete: nec de⁹
defuit couſolator. Sic nō deſeruit ſu-
os fideles ſub dn̄atione gentis: lꝫ bar
bare: tn̄ humane: qui prophetam nō
deſeruit: nec i uiſceribus belue. Hoc
quoq; illi cū q̇b⁹ agim⁹ malunt irridē
q̄ꝙ credōre: qui tn̄ in ſuis litteris credūt
arionem metymneum nobiliſſimum
cithariſtam cum eſſet eiectus de naui
exceptum delphini dorſo: ⁊ ad terraꝫ
eſſe prouectum. Uerum illud noſtruꝫ
de iona propheta incredibilius eſt.
Plane incredibilius: quia mirabiliuſ:
⁊ mirabilius quia potentius.

De regulo in quo captiuitatis ob
religionem etiam ſponte tolerande ex
tat exemplum: quod tamen illi deos
colenti prodeſſe non potuit. capituluꝫ
xv.

h Abēt tn̄ iſti ō captiuitate rligio
nis cāꝫ ēt ſpōte tolerāda ⁊ i ſuiſ
preclaris uiris nobiliſſimū exēplum.
Marcus regulus iꝑator populi rōa-
ni captiuus apud carthaginēſes fuit:
qui cū ſibi mallent a rōanis ſuos red
di q̄ꝙ eorum tenere captiuos: ad hoc
impetranduꝫ etiam iſtum precipue re
guluꝫ cuꝫ legatis ſuis romā miſerūt:
prius iuratione conſtrictum: ſi quod
uolebant minime ꝑegiſſet: redituꝝ eē
carthaginē. Perrexit ille atq; i ſenatu
cōtraria perſuaſit: quoniam non arbi

trahat̃ utile eſſe rõane reipu. mutare captiuos. Nec poſt hanc pſuaſionem a ſuis ad hoſtes redire compulſus ẽ: ſʒ qꝛ iurauerat: id ſpõte impleuit. At illi eum excogitatis atqꝫ horrendis ex cruciatibus necauerunt. Incluſũ qͣppe anguſto ligno ubi ſtare cogeret̃: clauiſqꝫ acutiſſimis undiqꝫ cõfixo: ut ſe in nullã eius partẽ iclinaret ſine pẽis atrociſſimis etiã uigilando pemerũt. Merito certe laudant uirtutẽ tã magna infelicitate maiorẽ. Et p deos ille iurauerat: quoꝝ ꝑ cultu ꝓhibito has generi humano clades iſti opinantur infligi. Qui ergo ꝓpterea colebant̃: ut uitam iſtam ꝓſperã redderẽt: ſi uerũ iuranti has irrogari pẽas ſeu uoluere ſeu pmiſere: qͥd periuro grauius irati facere potuerunt? Sʒ cur ratiocinatõeʒ meam ñ potius ad utrũqꝫ ↄcludam? Deos certe ſic ille coluit: ut ꝓpẽ iuriſiurandi fidem nec remaneret i patria nec inde quo libet ire: ſʒ ad ſuos acerrimos inimicos redire minime dubitaret. Hoc ſi huic uite utile exiſtimabat: cuiꝰ tã horrẽdũ exitũ meruit: pculdubio fallebat̃. Suo quippe docuit exẽplo nihil deos ad iſtã temporalem felicitatẽ ſuis prodeſſe cultoribus: qñqͥdem ille eoꝝ deditus cultui: ⁊ uictus ⁊ captiuus adductus ẽ. ⁊ qꝛ noluit aliter ꝙ per eos iurauerat facere: nouo ac prius inaudito nimiumqꝫ horribil̃i ſupplicij genere cruciatus extinctus ẽ. Si auteʒ cultus deoꝝ poſt hanc uitaʒ uelut mercedẽ reddit felicitatẽ: cur calũniat̃ tpibꝰ chriſtiãis iõ dñtes urbi accidiſſe illã calamitatẽ: quia deos ſuos colere deſtitit: cũ potuerit ẽt illoſ diligẽtiſſime colẽs tã ifelix fieri ꝙ ille regulus fuit? Niſi forte cõtra clariſſimã ueritatẽ tanta quiſꝙ demẽtia mire cecitatis obnititur: ut ↄtẽdẽ audeat uniuerſam ciuitatẽ deos colẽtẽ ifelicẽ eſſe nõ poſſe: unũ uero hominẽ poſſe: quod uidelʒ potentia deorum ſuorũ multos potius ſit idonea conſeruare ꝙ ſinglos: cũ mltitudo ↄſtet ex ſingulis. Si aũt dicũt marcũ regulũ etiã i illa captiuitate illiſqꝫ cruciatibus corꝑis animi v̄tute beatũ eẽ potuiſſe: v̄tꝰ potiꝰ v̄a q̃rat̃: qua beata poſſit eẽ ⁊ ciuitas. Neqꝫ.n. aliunde beata ciuitas: aliunde homo: cũ aliud ciuitas nõ ſit ꝙ concors hominũ multitudo. Quãobrẽ ñdũ interi diſputo qual̃ i regulo uirtus fuerit. Sufficit nũc ꝙ iſto nobiliſſimo exemplo cogunt̃ fateri ñ ꝓpẽ corporis bona: uel eaꝝ reꝝ q̃ extriſecꝰ homini accidunt colendos deos: quã doquidẽ ille carere his omnibus maluit: ꝙ deos p quos iurauit offendere. Sʒ quid faciemus hoibus q̃ gloriãt̃ talem ſe habuiſſe ciuem: qualeʒ timẽt habere ciuitatem. Qð ſi non timent: tale ergo aliquid quale accidit regulo etiam ciuitati tam diligenter ꝙ ille deos colenti accidere potuiſſe fateantur: ⁊ chriſtianis tempõibꝰ nõ calumniẽt̃. Ueꝝ quia de illis chriſtianis orta queſtio ẽ: qui ẽt captiui ducti ſunt: hoc intueantur ⁊ taceant: qui ſaluberrime religioni ex hinc impudenter atqꝫ imprudẽt̃ illudũt: qꝛ ſi dijs eoꝝ probro non fuit ꝙ attentiſſimus cultor illoꝝ dũ eis iuriſiurandi fidem ſeruaret patria caruit dũ aliã non haberet: captiuuſqꝫ apud hoſtes per longã mortem ſupplicio noue crudelitatis occiſus ẽ: multo minus nomen criminandum ẽ chriſtianum in captiuitate ſacratoꝝ ſuorum: qui ſupernam patriam ueraci fide expectantes: etiam in ſuis ſedibus peregrinos ſe eſſe nouerunt.

An ſtupris que etiam ſanctarum forte uirginum paſſa eſt captiuitas: cõtaminari potuerit uirtus animi ſine uoluntatis aſſenſu. cap. xvi.

m Agnũ ſane ſe crim̃ putãt obijcẽ chriſtiãis: cũ eoꝝ exaggerantes

captiuitatē addunt ſtupra ēt cōmiſſa: non ſolū in aliena matrimōia vgieſqꝫ nupturas: ſꝫ ēt i quaſdā ſāctimōiales. Hic uero non fides: non pietas: non ipſa uirtus que caſtitas dr: ſed noſtra potius diſputatio inter pudorēz atqꝫ rōēz quibuſdam coartatur anguſtijs. Nec tm̄ curamus hic alienis reſponſionē reddere: quantū ipſis noſtris cō ſolationem. Sit igitur imprimis poſitum atqꝫ confirmatum: uirtutē qua recte uiuitur ab animi ſede membris corporis imperare: ſanctumqꝫ corpꝰ uſu fieri ſancte uoluntatis. Qua incō cuſſa ac ſtabili pmanente: qcqd alius de corpore uł in corpore fecerit: quod ſine peccato proprio ñ ualeat euitari pret culpam eē patiētis. Sed quia nō ſolum qd ad dolorem: uerū etiam qd ad libidinem pertinet in corpore alieō perpetrari pōt: quicquid tłe perpetratum fuerit: ⁊ ſi retentā conſtantiſſimo aīo pudicitiam ñ excutit: tñ pudorem incutit: ne credatur factum cum m̄tis etiam uoluntate: quod fieri fortaſſe ſine carnis aliqua uoluptate ñ potuit.

De morte uoluntaria ob metū pene ſiue dedecoris. cap. xvij.

a C per hoc ⁊ que ſe occiderūt ne qcq̄ huiuſmōi paterēt qs hūanus affectus eis nolit ignoſci? Et q̄ ſe occidere noluerūt: ne ſuo facinore alienū flagitiuꝫ deuitarēt: qſqs eis hoc crimini dederit: ipſe crīe inſipientie non carebit. Naꝫ utiqꝫ ſi nō lꝫ priuata poteſtate hominē occidere uel nocentēz: cuius occidendi licentiā lex nulla concedit: pfecto etiā q̄ ſeipſū occidit hōicida ē: ⁊ tāto fit nocētiō cū ſe occidrit: q̄to inocētior i ea cā fuit qua ſe occidēdū putauit. Nā ſi iude factū mēito dteſtāur: cūqꝫ vitas iudicat cū ſe laqo ſuſpendit ſcelerate illius traditionis auxiſſe potiꝰ q̄ expiaſſe cōmiſſū: qm dei miaꝫ deſperando exitiabiliter penitens: nullū ſibi ſalubris penitētie locū rliquit: q̄to magis a ſua nece ſe abſtinere debet: qui tali ſupplicio quid i ſe puniat non hēt? Iudas enim cuꝫ ſe occidit ſceleratum hominē occidit: ⁊ tñ non ſolum chriſti: uerum etiam ſue mortis reus finiuit hanc uitam: qꝛ licꝫ ꝑpter ſuū ſcelus: alio ſuo ſcelere occiſus ē. Cur aūt homo qui mali nihil fecit ſibi male faciat: ⁊ ſeipſum iterficiēdo: hoīez inficiat inocētē: ne aliū patiatur inocētem: atqꝫ i ſe ꝑpetret peccatum proprium: ne in eo perpetretur alienum.

De aliena uiolentia ⁊ libidine: quā in oppſſo corpore mens inuita perpetitur. capitulum. xviij.

e T enim ne uel aliena eū polluat libido metuit: non polluet ſi aliena erit: ſi autē polluet alēa ñ erit? Sꝫ cū pudicitia vtus ſit animi: comitēqꝫ hēat fortitudinē: qua potius q̄lꝫ mala tolerare q̄ malo conſentire decreuit. Nullus aūt magnanimꝰ ⁊ pudicus in poteſtate habeat quid de ſua carne fiat: ſꝫ tantuꝫ quid annuat m̄te uel renuat: quis eadem ſane mente putauerit ſe pdere pudicitiā: ſi fortem in apphenſa uel oppreſſa carne ſua exerceatur ⁊ expleatur libido non ſua? Si enim hoc mō pudicitia perit: profecto pudicitia animi uirtus non erit: nec ꝑtinebit ad ea bona qbꝰ bñ uiuitur: ſed in bonis corporeis nūerabitur: qualia ſūt uires: pulchritudo: ſana integraqꝫ ualitudo: ac ſiqd huiuſcemōi ē. Que bōa ēt ſi minuāt: bonam iuſtamqꝫ uitam omnino non minuunt. Quod ſi tale aliquid ē pudicitia: ut quid pro illa ne āmittatur etiam cū periculo corporis laborat. Si autem bonum āimi eſt: etiaꝫ oppſſo corpore ñ āmittit: qn etiam ſancte continentie bonum cum

immūdicie carnalium ꝯcupiſcētiaruꝫ nō cedit:⁊ ipſū corpus ſanctificatur: ⁊ ideo nō cum eis cedere inconcuſſa intentione perſiſtit. Nec de ipſo cōpore perit ſanctitas:quia eo ſancte utendi perſeuerat uoluntas: ⁊ quantum i ipſo eſt ⁊ facultas. Neqꝫ.n.eo corpus ſanctum ē ꝙ eius membra ſunt integra:aut eo ꝙ nullo cōtrectantur a tactu cū poſſint diuerſis caſibus ⁊ uulnerata uim ꝑpeti:⁊ medici aliqñ ſaluti opitulantes hec ibi faciant que horret aſpect⁹. Obſtetrix uirgis cuiuſdā integritatē manu uelūt explorans ſeu maliuolentia ſeu inſcia ſiue caſu dum inſpicit perdidit. Non opinor quenꝙ taꝫ ſtulte ſapere:ut huic periſſe aliqd exiſtimet etiā de ipſius corporis ſāctitate:ꝙuis mēbri illius itegritate iam perdita:quocirca propoſito animi ꝑmanente:per qō etiaꝫ corp⁹ ſanctificari meruit:nec ipſi corpori aufert ſanctitatem uiolentia libidinis aliene:quaꝫ ſeruat perſeuerantia continentie ſue.

An uero ſi aliqua feia mente corrupta uiolatoqꝫ ꝓpoſito qō dō uouerat: pergat uitianda ad deceptorem ſuuꝫ: adhuc eam ꝑgenteꝫ ſanctā uł corpore dicimus:ea ſanctitate animi ꝑ quam corp⁹ ſāctificabat̃ āmiſſa atqꝫ deſtructa. Abſit hic error: ⁊ hinc potius admoneamur ita ñ āmitti corpis ſcītatē manēte animi ſanctitate etiā corpore oppſſo:ſicut āmittit̃ corpōis ſāctitas uiolata animi ſanctitate etiā corpore intacto. Quāobrem non habet quod in ſe morte ſpontanea puniat feia ſine ulla cōſenſiōe ſua uiolent̃ oppreſſa ⁊ alieno cōpſſa peccato:ꝙto mīus añꝙ hoc fiat:ne admittat̃ hōicidiū certū: cum ipſum flagitium ꝙuis alienum adhuc pendet incertum.

De lucretia q̄ ſe ob illatū ſibi ſtuprum peremit.cap.xix.

a N forte huic perſpicue rationi qua dicius corpore oppſſo nequaꝙ ꝓpoſito caſtitatis ulla i maluꝫ ꝯſenſione mutato: illius tantum eſſe flagitiū q̄ oppmens ꝯcubuerit:nō illius que oppreſſa concumbenti nulla uoluntate conſenſerit:contradicē audebunt hi contra quos feminaꝝ chriſtianarum in captiuitate oppreſſarū: non tantum mentes uerum etiam cōpora ſancta defendimus. Lucretiā certe matronam nobilē ueteremqꝫ rōanam pudicitie magnis efferunt laudibus. Huius corpore cum uiolēter oppreſſo tarquinij regis filius libidioſe potitus eſſet:illa ſcelus iprobiſſimi iuuenis marito collatino ⁊ ꝓpiquo bruto uiris clariſſimis ⁊ fortiſſimis indicauit:eoſqꝫ ad uindictam conſtrinxit. Deide fedi in ſe cōmiſſi egra atqꝫ ipatiens ſe peremit: Quid dicemus:adultera hec an caſta iudicanda eſt: Quis in hac controuerſia laborandū putauerit: Egregie quidam ex hoc ueraciē qꝫ declamās ait mirabile dictū. Duo fuerunt:⁊ unus adulterium admiſit. Splendide atqꝫ ueriſſime.intuēs eīm in duuꝫ corpoꝝ cōmixtione:unius inquinatiſſimā cupiditatē:alteriuſ caſtiſſimā uoluntatē:⁊ ñ qd coniunctione mēbroꝝ:ſꝫ qd aioꝝ diuerſitate ageretur attēdens.duo inquit fuerunt:⁊ adulterium unus admiſit: Sꝫ qd eſt hoc qō i eā grauius uidicat̃ que adulterium ñ admiſit: Nam ille patria cū pr̄e pulſus ē:hec ſūmo mactata eſt ſupplicio. Si nō ē illa ipudicitia qua inuita cōprimit̃:ñ eſt hec iuſtitia qua caſta punit̃:uos appello leges iudiceſqꝫ rōani. Nempe poſt perpetrata facinora nec quenꝙ ſceleſtū ⁊ indēnatuꝫ impune uoluiſtis occidi. Si ergo ad ueſtrum iudiciū quiſꝙ deferret hoc crim̄:uobiſqꝫ ꝓbaret̃ ñ ſolū indemnatā: ueꝝ etiam caſtā ⁊ inocētem inſfectaꝫ eſſe mulierem. nonne eum qui id

feciſſet ſeueritate cōgrua plecteretis.
Hoc fecit illa lucretia: illa ſic pdicata
lucretia: inocētē: caſtā: uim ꝑpeſſam:
lucretiā inſup īnfemit. Proferte ſen-
tentiā: qꝺ ſi propterea non poteſtis: qꝛ
non aſtat quā punire poſſitis: cur in-
terfectricē innocētis ꝛ caſte tāta predi
catione laudatis? Quā certe apud in-
fernos iudices etiā tales quales poe-
taꝝ uꝰoꝝ carmibus cantitant: nulla
ratione defenditis conſtitutā: ſcilicet
inter illos qui ſibi letū inſontes pepeē
manu lucemqꝫ peroſi ꝓiecēr aīas: cui
ad ſuperna redire cupienti fas obſtat:
triſtiqꝫ palus innabilis unda alligat.
An forte ideo ibi non eſt: quia ñ iſon-
tem: ſed male ſibi conſciam ſe pemit?
Quid ſi enim qꝺ ipſa tantummodo
noſſe poterat: q̄uis iuueni uiolenter
irruenti etiam ſua libidine illecta con
ſenſit. Idqꝫ in ſe puniēs ita doluit: ut
morte putaret expiandū: q̄q̄ nec ſic
quidē occidere ſe debuit: ſi fructuoſā
poſſꝫ apꝺ deos falſos agē pñiāꝫ. Ue-
rūtñ forte ita ē: falſūqꝫ ē illꝺ ꝙ fuerūt
duo ꝛ adulterium unus admiſit: ſed
potius ābo adulteriū cōmiſerūt: unꝰ
manifeſta inuaſione: altera latente cō
ſenſione. non ſe occidit inſontē: ꝛ ideo
poteſt a litteratis eius defenſoribus
dici nō eſſe apud inferos inter illos q̄
ſibi letum inſontes peperere manu.
Sꝫ ita hec cauſa ex utroqꝫ latere co-
artatur: ut ſi extenuatur homicidiū: a
dulteriū ꝯfirmetur: ſi purgat̄ adultiū:
homicidiū cumuletur. Nec omnino i-
uenitur exitus: ubi dī ſi adultera: cur
laudata: ſi pudica: cur occiſa. Nobis
tñ i hoc tā nobili femie huius exēplo
ad iſtos refutādos: q̄ chriſtianis femi
nis i captiuitate cōpſſis alieni ab om
ni cogitatione ſanctitatis inſultāt: ſuf
ficit qꝺ i pclaris eius laudibus dictuꝫ
ē: duo fuerūt: ꝛ adulteriū unus admi-
ſit. talꝰ. n. lucretia ab eis magis credi
ta ē: que ſe nullo adulterino potuerit
maculare ꝯſenſu. Qꝺ ergo ſeipſā qm̄
adulteriū pertulit: etiam nō adultera
occidit: nō ē pudicitie caritas: ſed pu-
doris infirmitas. Puduit eā eim tur-
pitudis aliene in ſe cōmiſſe: etiam ſi ñ
ſecuꝫ ꝛ romana mulier laudis auida
nimiū uerita ē: ne putaret̄ ꝙ uiolenter
eſt paſſa: cum uiueret libenter paſſa ſi
uiueret. Unde ad oculos hominum
mentis ſue teſtem illam penam adhi-
bendam putauit: quibus conſcientiāꝫ
demonſtrare non potuit. Sociā q̄ppe
facti ſe credi erubuit: ſi quod alius in
ea fecerit turpiter: ferret ipſa patiēter.
Non hoc fecerunt feie chriſtiane: que
paſſe ſimilia uiuunt. Tñ nec i ſe ulte
ſunt crimē alienū: ne alioꝝ ſceleribus
adderent ſua: ſi qm̄ hoſtes in eis con-
cupiſcendo ſtupra cōmiſerāt: ille in ſe
ipſis homicidia erubeſcendo commit
terent. Hñt qnippe intus gloriam ca-
ſtitatis teſtimoniū cōſciētie: hñt autēꝫ
corā oculis dei ſui: nec requirunt am-
plius: niſi quid recte faciant: ñ āplius
hñt: ne deuient ab auctoritate legis di
uine: cuꝫ male deuitant offenſionem
ſuſpicionis humane.

Nullā eſſe auctoritatē que chriſtia
nis in qualꝫ cauſa ius uolūtarie necis
attribuat. cap. xx.

n Eqꝫ. n. fruſtra i ſcīs canonicisqꝫ
libris nuſq̄ nobis diuinitus ꝓ-
ceptū pmiſſum ue reperiri pōt: ut uel
ipſius adipiſcende immortalitatis: ul'
ullius carēdi cauēdiqꝫ mali cā nobis
metipſis necem inferamus. Naꝫ ꝛ p
hibitos nos eſſe intelligenꝺ ē: ubi lex
ait: non occides: ꝓſertiꝫ qꝛ non addidit
ꝓximuꝫ tuū: ſicut falſū teſtimonium
cum uetaret: falſū inquit teſtimoniuꝫ
nō dices aduerſus proximum tuum.
Nec iꝺ tñ ſi aduerſus ſeipſum quiſq̄
falſum teſtimoniū dixerit ab hoc crie
ſe putauerit alienuꝫ: quoniam reglāꝫ

diligendi proximū a ſemetipſo dilectō accepit: qn̄ q̄dē ſcriptum eſt: diliges proximū tuū ſicut teipſū. Porro ſi falſi teſtimonij non minus reus eſt q̄ de ſeipſo falſū fatet̄: q̄ſi aduerſus p̄ximū hoc faceret: cum in eo precepto quo falſū teſtimoniū p̄hibetur: adu̇ſus p̄ximū prohibeat̄: poſſitq̄ n̄ recte intelligentibus uideri nō eē p̄hibitū: ut aduerſus ſeipſum quiſq̄ falſus teſtis aſſiſtat: q̄to magis itelligendū ē non licere homini ſeipſum occidere: cū i eo qḋ ſcriptum ē non occides: nihilo deide addito nullus nec ip̄e utiq̄ cui precipitur intelligatur exceptus? Un̄ quidam hoc preceptū ēt i beſtias ac pecora conant̄ extendere: ut ex hoc etiā nullū eoꝝ liceat occidere. Cur n̄ ergo ⁊ herbas ⁊ q̄cq̄d humore radicitus alit̄ ac figit̄? Naꝫ ⁊ hoc genus rerū q̄uis non ſentiat dr̄ uiuere: ac per hoc poteſt ⁊ mori: proinde etiam cuꝫ uis adhibetur occidi. Un̄ ⁊ apoſtolus cum de huiuſcemodi ſeminibus loq̄retur: tu inq̄t quod ſeminas nō uiuificatur niſi prius moriatur. ⁊ i pſalmo ſcriptū ē: occidit uites eoꝝ i grandie. Nunquid igitur ob hoc cum audiuimus non occides uirgultū uellere nefas ducimus: ⁊ manicheorum errori inſaniſſime acquieſcimus? His igitur deliramentis remotis: cū audimus n̄ occides: ſi propterea nō accipius hoc dictum eſſe de frutetis: quia nullus ē eis ſenſus: nec de irrationabilib⁹ animātib⁹: uolatilibus: natatilibus: ābulātibus: reptilibus: q: nulla nobis ratiōe ſociāt̄: quā n̄ eis datū ē nobiſcuꝫ habere cōmunem. Un̄ iuſtiſſima ordinatione creatoris ⁊ uita ⁊ mors eoruꝫ noſtris uſibus ſubditur. Reſtat ut de hoie intelligamus quod dictū eſt non occides. Non alteꝝ ergo: nec te. neq̄ enim qui ſe occidit: aliud q̄ hominē occidit.

De iterfectiōib⁹ hoiuꝫ que ab hōicidij crimine excipiuntur. cap. xxi.

q Uaſdā uero exceptiones eadeꝫ ip̄a diuia fecit auctas: ut n̄ liceat hoiem occidi: ſꝫ his exceptis quos ōs occidi iubet: ſiue data lege ſiue ad pſonam pro tempore expreſſa iuſſiōe. Nō aūt ipſe occidit: qui miniſterium debet iubenti: ſicut adminiculum gladius ē utenti: ⁊ iō nequaq̄ cōtra hoc preceptum fecerunt: quo dictum ē: nō occides qui deo auctore bella geſſeꝛ aut pſonā gerētes publice poteſtatis ſecūdū ei⁹ leges: hoc ē iuſtiſſime rōis imperio ſceleratos morte punierunt. Et abraā n̄ ſolū n̄ ē culpatus crudelitatis crie: uerū etiam laudatus ē noie pietatis: q̄ uoluit filiū nequaq̄ ſcelerate ſꝫ obediēter occidere. Et merito q̄rit̄ utꝝ p̄ iuſſu dei ſit hn̄dum quod iepte filiā que patri occurrit occidit: cū ſe imolaturꝝ deo id uouiſſet: quod redeūti de p̄lio uictori p̄mu⁹ occurriſſet. Nec ſāpſō alit̄ excuſat̄: q̄ ſeipſū cū hoſtib⁹ ruina domus opp̄ſſit: niſi q̄a ſp̄us latent̄ hoc iuſſerat: q̄ per illum miracula faciebat.

Q nūq̄ poſſit mors uolūtaria ad magnitudinē animi ptinere. cap. xxij.

h Is ergo exceptis quos uel lex iuſta generalr̄: l̄ ip̄e fōs iuſticie ōs ſpalr̄ occidi iubet: q̄ſq̄s hominē uł ſeipſū uł quēlibet occiderit: homicidij crimine innectitur. Et quicunq̄ hoc in ſeipſis perpetrauerunt: animi magnitudine fortaſſe mirandi: non ſapientie ſanitate laudandi ſunt: quāq̄ ſi rationē diligētius conſulas: nec ipſa quidē animi magnitudo recte noiat̄: ubi quiſq̄ nō ualēdo tolerare uel q̄q̄ aſpa: uel aliena peccata ſe ipſe interemerit. Magis.n. mēs infirma deprehēditur: que ferre non poteſt uel durā

ſui corporis ſeruitutē:uel ſtultā uulgi opinionem. Maiorqꝫ animus merito dicendus ē:qui uitam erūnoſā magis poteſt ferre ꝙ fugere:⁊ humanum iudicium maximeqꝫ uulgare:qđ plerunqꝫ caligine erroris inuoluitur pre ꝯſcie luce ac puritate contēnere. Quāobrē ſi magno animo fieri putandum eſt: cum ſibi homo ingerit mortē: ille potius theobrot' i hac āimi magnitudie repitur:quē ferūt lecto platonis libro ubi de imortalitate anime diſputauit ſe precipitē dediſſe de muro: atqꝫ ita ex hac uita emigraſſe ad eā quā credidit eē meliorē. Nihil.n.urgebat aut calamitatis aut criminis:ſeu uerū ſeu falſum:qđ nō ualendo ferre ſe auferret:ſed ad capeſcendam mortem atqꝫ ad huius uite ſuauia uicula rūpēda: ſola affuit animi magnitudo. Quod tñ male potius factū eſſe ꝙ bñ teſtis ei potuit eſſe plato ipſe quē legerat: qui profecto id precipue potiſſimūqꝫ feciſſet uel etiā precepiſſet:niſi ea mēte qua imortalitatem anime uidit: nequaꝙ faciendum: q̄netiā prohibēdū eſſe iudicaſſet. At eīm multi ſe iteīmerūt:ne in manus hoſtiū peruenirent: nō modo querimus utrū ſit factum: ſꝫ utꝝ fuerit faciendū. Sana quippe rō etiam exemplis āteponēda eſt: cui quidem ⁊ exempla concordant. ſed illa que tanto digniora ſunt imitatiōe: ꝙto excellentiora pietate. Nō fecerūt patriarche:nō ꝓphete:nō apoſtoli:qꝛ ⁊ ipſe dominus ieſus chriſtus quādo eos qui perſecutionem paterentur:fugere admonuit de ciuitate in ciuitatē: potuit admonere ut ſibi manus inferrent:ne in manus perſequentium peruenirēt. Pōro ſi hoc ille nō iuſſit aut monuit:ut hoc modo ſui ex hac uita emigrarēt:qb' emigrātib' ſe māſiōes etnas ꝑpatuꝝ eē ꝓmiſit: ꝗlꝫ exempla opponāt gētes q̄ ignorāt deū: māifeſtum ē hoc non licere colētibus unū uerum deum.

Quale exēplum ſit catōis: qui ſe uictoriam ceſaris non ferens interemit.capitulum.xxiij.

Sed tñ etiā illi p̄ter lucretiam de qua ſupra ſatis quod uidēbatur diximus:ñ facile repiūt ō cuius auctoritate preſcribāt: niſi illum catonē qui ſe utice occidit:nō qꝛ ſolus id fec: ſed qꝛ uir doctus ⁊ probus habebat: ut merito putaret recte etiā fieri potuiſſe ł poſſe qđ fecit. De cuius facto qđ potiſſimū dicā:niſi ꝙ amici eius ēt docti quidam uiri:qui hoc fieri prudentius diſſuadebant:imbecilliōis ꝙ fortioris animi facinus eſſe cēſuerūt: quo demonſtraret ñ honeſtas turpia precauens:ſꝫ infirmitas aduerſa non ſuſtinēs. Hoc ⁊ ipſe cato in ſuo cariſſimo filio iudicauit. Nam ſi turpe erat ſub uictoria ceſaris uiuere:cur auctor huius turpitudis peior filio fuit: quē de ceſaris benignitate omnia ſperare precepit. Cur non ⁊ illum ſecum coegit ad mortem. Nam ſi cū filium qui cōtra imperiū in hoſtem pugnauerat: etiā uictorē laudabiliter tōquatus occidit:cur uictus uicto filio pepercit cato:qui nō pepcit ſibi? An turpi' erat cōtra ipiū eſſe uictorē:ꝙ cōtra decus ferre uictorē. Nullo mō igit cato t̄pe eē iudicauit ſub uictore ceſare uiuere: alioqn ab hac turpitudie paterno ferro filiū liberaret. Quid ē ergo niſi ꝙ filiū quātū amauit:cui parci a ceſare ⁊ ſpauit ⁊ uoluit:tm̄ glorie ipſius ceſaris:ne ab illo etiam ſibi parceretur: ut ipſe ceſar dixiſſe fertur inuidit:aut ut aliquid nos mitius dicamus erubuit.

Qꝛ in ea uirtute qua regulus catone preſtantior fuit:multo magis emieant chriſtiani.cap.xxiiij.

n Olunt autem iſti contra quos agimus:ut ſanctũ uirꝫ iob q̄ tã horrẽda mala iſua carne perpeti maluit:ꝙ illata ſibi morte oĩbus carere cruciatibus:uel alios ſanctos ex nr̃is litteris ſumma auctoritate celſiſſimiſ fideq̨ digniſſimis:qui captiuitatẽ dominationẽq̨ hoſtium ferre:ꝙ ſibi necem inferre maluerint:catoni preferamus. Sed ex litteris eorum eundem illum marco catoni marcum reguluꝫ preferam⁹. Cato enim nunꝙ ceſarem uicerat cui uictus dedignatus ẽ ſubiici:⁊ ne ſubiiceret̃ a ſeipo elegit occidi. Regulus aũt penos iã uicerat:ipioq̨ romano romanus imperator non ex ciuibus dolendam:ſed ex hoſtib⁹ laudandam uictoriam reportauerat: ab eis tamẽ poſtea uictus maluit eos ferre ſuiendo:ꝙ eis ſe auferre moriẽdo. Proinde ſeruauit ⁊ ſub carthaginẽſium dñatione patientiam:⁊ in romãorum dilectione conſtantiam nec uictũ auferens corpus ab hoſtibus:nec iuictum animum a ciuibus. Nec ꝙ ſe occidere noluit:uite huius amore fecit. hoc probauit cuꝫ cauſa ꝓmiſſi iuriſq̨ iurandi ad eoſdẽ hoſtes:quos grauius in ſenatu uerbis ꝙ i bello armis offẽderat ſine ulla dubitatione remeauit. Tantus itaq̨ uite huius contemptor cũ ſeuiẽtibus hoſtibus per quaſlibet penas eam finire: quã ſe ipſe pimere maluit:magnũ ſcelus eẽ ſi ſe homo interimat proculdubio iudicauit: inter ſuos oĩs laudabiles ⁊ ṽtutũ iſignib⁹ illuſtres uiros nõ ꝓferũt romani meliorem:quem neq̨ felicitas corruperit: nã in tanta uictoia paupim⁹ pmãſit: nec infelicitas fregerit: nam ad tanta exitia reuertit itrepidus. Porro ſi fortiſſimi ⁊ preclariſſimi uiri terrene patrie defenſores:deorũq̨ licet falſorum ñ tñ fallaces cultores: ſed ueraciſſimi etiaꝫ iuratores qui hoſtes uictos more ac iure belli ferire potuerunt:hi ab hoſtibus uicti ſeipſos ferĩ noluerũt: ⁊ cum mortem minime formidarent: uictores tñ dominos ferre ꝙ eaꝫ ſibi inferre maluerunt:quãto magis chriſtiani uerum deũ colentes:⁊ ſupne patrie ſuſpirantes ab hoc facinore temp abũt:ſi eos diuia diſpoſitio uel ꝓbandos uel emẽdandos ad tp̃s hoſtib⁹ ſb iugauerit: quos in illa humilitate nõ deſerit qui ꝓpẽ eos tã humiliter uenit altiſſimus:ꝓſertiꝫ quos nulli⁹ militaris poteſtatis uel talis militie iura cõſtringunt ipſũ hoſtẽ ferre ſuperatum. Quis ergo tam malus error obrepit: ut homo ſe occidat:uel quia in eũ peccauit:uel ne in eum peccet inimic⁹: cũ uel peccatorem uel peccatuꝫ ipſuꝫ occidere non audeat inimicum?

Ꝙ peccatum non per peccatuꝫ debeat declinari.capitulum.xxv.

a T enim timẽdũ ẽ ⁊ cauendũ:ne libidini hoſtili ſubditũ corpus illecebroſa uoluptate aĩmũ alliciat cõſentire peccato. Proide inquiũt nõ iã propter alienũ:ſꝫ ꝓpter ſuum peccatũ anteꝙ hoc quiſq̨ committat ſe debet occidere. Nullo modo quidem hoc faciat animus ut conſentiat libidini carnis ſue aliena libidine concitate:q̄ deo potius eiuſq̨ ſapientie:ꝙ corporis cõcupiſcentie ſubiectus eſt. Ueruntamẽ ſi deteſtabile facinus ⁊ damnabile ſcelus eſt etiam ſeipſum hominem occidere:ſicut ueritas manifeſta ꝓclamat: quis ita deſipiat ut dicat iam nũc peccemus:ne poſtea forte peccemus? Jam nũc ppetremus homicidiũ:ne fõte poſtea incidamus in adulterium. Nõne ſi tantũ dñatur iniquitas:ut ñ innocẽtia ſed potius peccata eligant̃ ſatius ẽ incertum pro futuro adulteriũ:ꝙ certũ de pñti hõicidiũ? Nonne ſatius eſt flagitiũ committere qđ penitẽdo ſanetur:ꝙ tale facinus ubi locus ſalubris

penitentie non relinquitur? Hec dixi propter eos uel eas q̄ non alieni ſed proprij peccati deuitandi cauſa: ne ſb alterius libidie etiā excitate ſue forte conſentiant: uim ſibi qua moriāt infe rendā putant. Ceterum abſit a mente chriſtiana que deo ſuo fidit: i eoq; ſpe poſita eius adiutorio nititur. abſit inq ut mēs talis cuiuſlibet carnis uolup tatib' ad conſenſu; turpitudis cedat. Quod ſi illa cōcupiſcentialr inobediē tia que adhuc in mēbris moribundis habitat: pret noſtre uoluntatis legem quaſi lege ſua mouet: quanto magis abſq; culpa ē in corpōe nō ꝯſentiētis: ſi abſq; culpa eſt i corpore dormiētis.

De his q̄ fieri n̄ l; cū a ſāctis facta noſcunt qua ratione facta credenda ſit cap. xvi.

ſEd quedā inqunt ſancte femie tēpore perſecutionis: ut inſecta tores ſue pudicitie deuitarent in rap turū atq; necatuꝝ ſe fluuiū ꝓiecerūt: eoq; mō defuncte ſunt: earūq; marty ria in catholica eccl'ia ueneratiōe cele berrima frequentant. De his nihil te mere audeo iudicar̄: utrum. n. eccleſie aliquibus fide dignis teſtificatiōibus ut eoꝝ memoriā ſic honoret diuina p ſuaſerit auctoritas neſcio: ⁊ fieri pōt ut ita ſit. Quid ſi enim hoc fecerunt non humanitus decepte: ſ; diuinitus iuſſe: nec errantes: ſ; obedientes: ſicut ð ſampſon aliud nobis fas n̄ ē credē? Cum autem deus iubet: ſeq; iubere ſi ne ullis ambagibus itimat: q̄s obedi entiā in crimē uocet? Quis obſequiu; pietatis accuſet? S; non ideo ſine ſce lere facit quiſquis deo immolare filiū decreuerit. Sed hoc abraā etiam lau dabiliter fecit. Nam ⁊ miles cum obe diens poteſtati ſub qua legitime con ſtitutus eſt hominem occidit: nulla ci uitatis ſue lege reus hōicidij: imo niſi fecerit: reus eſt imperij deſerti atq; cō tempti. Quod ſi ſua ſpōte atq; aucto ritate feciſſet: crimē effuſi hūai ſāguis icidiſſet. Itaq; uñ punit niſi fecit iuſ ſus: ide punieť niſi fecerit iuſſus. Qd ſi ita ē iubēte ipatore: q̄to magis iubē te creatore? Qui ergo audit nō licē ſe occider̄: faciat: ſi iuſſit cuius n̄ l; iuſſa contemnere. Tantūmō uideat utrum diuina iuſſio nullo nutet incerto: nos per aurem conſcientiā conuenimus: occultorum nobis iudicium n̄ uſurpa mus. Nemo ſcit quid agať i homine: niſi ſpiritus hois qui in ipſo eſt: hoc dicimus: hoc aſſerimus: hoc modis omnibus approbamus: neminē ſpon taneā mortē ſibi inferre debere uelut fugiēdo moleſtias tēporales ne icidat in perpetuas. Neminem propter alie na peccata ne hoc ipſo incipiat haber̄ grauiſſimū propriū: quē n̄ polluebat alienum. Neminē ꝓpter ſua peccata preterita: ꝓpter que magis hac uita opus eſt ut poſſint penitendo ſanari. Neminē uelut deſiderio uite melioris que poſt mortē ſperať: q; reos ſue mō tis melior poſt mortem uita non ſu ſcipit.

An ꝓpter peccati declinationē mōs ſpontanea appetenda ſit. cap. xxvij.

rEſtat una cā de qua dicē cepā: q; utile putať ut ſe q̄ſq; iterficiat: ſcilicet ne irruat in peccatū uel blandi ente uoluptate uel dolore ſeuiēte. quā cauſam ſi uoluerimus admittere: eo uſq; progreſſa perueniet ut hortandi ſint hoies tunc ſe potius interimere: cum lauacro ſancte regenerationis abluti: uniuerſoꝝ remiſſionē accepint peccatorum. Tunc enim tempus eſt cauendi omnia futura peccata: cū ſūt omnia deleta preťita. Quod ſi morte ſpōtanea recte fit: cur n̄ tūc potiſſimū fit? Cur baptizatus ſibi quiſq; parcit?

Cur liberatũ caput tot rurſus uite huius periculis inſerit:cum ſit facillime poteſtatis illata ſibi nece oia deuitaī: cum ſcriptum ſit:qui amat periculuʒ icidit in illud. Cur ergo amantur tot ⁊ tanta pericula:uel certe etiaʒ ſi non amant̄ ſuſcipiuntur:cur manet in hac uita cui abſcedere licitũ eſt? An uero tā inſulſa peruerſitas cor euertit ⁊ a conſideratiōe ueritatis auerti: ut ſi ſe quiſq; interimere debet:ne uni⁹ captiuantis dñatu corruat in peccatum:uiuendum ſibi exiſtiet: ut ipſum ꝑferat mundum per omnes horas tentationibus plenum ⁊ talibus qualis ſub uno domino formidatur:⁊ innumerabilibus ceteris:ſine quibus hec uita non ducit̄? Quid igit̄ cauſe eſt cur in eis exhortationibus tempora ꝯſumamus:quibus baptizatos alloquendo ſtudemus accendere:ſiue ad uirgialeʒ integritatem:ſiue ad continentiam uidualem:ſiue ad ipſam thori coniugal' fidem:cum habeamus meliora ⁊ ab omnibus peccandi periculis rēota cōpēdia:ut q̄buſcũq; poſt remiſſionem recentiſſimam peccatoꝝ: arripiendaʒ mortē ſibiq; ingerendam perſuadere potuerimus eos ad dominũ ſaniores purioreſq; mittamus? Porro ſi q̄ſq; hoc aggrediendum atq; ꝑſuadenduʒ putat:ñ dico deſipit ſʒ inſanit. Qua tandeʒ fronte homini dicit:iterfice te: ne puis tuis peccatis adq̄cias grauī⁹: dum uiuis ſub dño barbaris morib⁹ impudico:qui non poteſt niſi ſceleratiſſime dicere. Interfice te peccatis tuis oibus abſolutis:ne rurſus talia ul' etiam peiora committas dum uiuis i mundo tot impuris uoluptatibus illecebroſo:tot nefandis crudelitatib⁹ furioſo tot erroribus ⁊ terrorib⁹ inimico. Hoc q: nefas eſt dicere:nefas ē ꝑfecto ſe occidere. Nā ſi hoc ſponte faciendi ulla cā iuſta eſſe poſſet:ꝑcul dubio iuſtior q̄ ista ñ eſſet: quia uero nec iſta ē:ergo nulla eſt. Nō itaq; uobis o fideles chriſti ſit tedio uita uña: ſi ludibrio fuit hoſtib⁹ caſtitas uña:habetis magnā uerāq; conſolationeʒ:ſi fidā ꝯſciētiā ̄ітіеtis ñ uos ꝯſēſiſſe peccatis eoꝝ q̄ i uos peccaī ꝑmiſſi ſũt.

Qđ iudicio dei i corpōe ꝯtiētiũ libido hoſtil' peccaī ꝑmiſſa ſit ca.xxviij.

q Uod ſi forte cur ꝑmiſſi ſũt querītis : alta q̄dē ē ꝓuidētia creatoris mundi atq; rectoris:⁊ iſcrutabilia ſũt iudicia ei⁹:⁊ inueſtigabiles uie eius. Uerūtñ iterrogate fideliť aīas ueſtras:ne forte đ iſto itegritatis ⁊ cōtinentie uel pudicitie bono uos iflati⁹ extuliſtis:⁊ humanis laudibus delectate in hoc etiam aliquibus iuidiſtis. Non accuſo quod neſcio : nec audio quod uobis inīrogata corda uña reſpondent:tñ ſi ita eſſe reſponderint:nolite mirari hoc uos āmiſiſſe:unde hominibus placere geſtiſtis:illud uobis remanſiſſe quod oſtendi hoibus ñ pōt. Si peccantibus nō conſenſiſtis : diuine gratie ne āmitteretur diuinũ acceſſit auxiliũ:humane glorie ne amaret̄ humanũ ſucceſſit obprobriũ.i utroq; cōſolamini puſillamines illinc ꝓbate hinc caſtigate illinc iuſtificate hic emīdate. Quarum uero corda iīrogata reſpōdent nunq̄ ſe de bono ꝟgitatis uel uiduitatis uel cōiugalis pudicitie ſuperbiſſe:ſed humilib⁹ ꝯſentiendo đ dono dei cum tremore exultaſſe: nec inuidiſſe cuiq̄ paris excellētiā ſāctitatis ⁊ caſtitatis:ſʒ humana laude poſt poſita:que tanto maior deferri ſolet: quāto ē bonũ rarius qđ exigit laudeʒ optaſſe potius:ut eaꝝ āplior nũerus eſſet:q̄ ut ipſe in paucitate amplius eminerent. Nec iſte quidē q̄ tales ſũt: ſi eaꝝ quoq; aliquas barbarica libido cōpſſit:ꝑmiſſum hoc eſſe cauſent̄: nec ideo credant deum iſta negligere

quia ꝑmittit quod nēo īpune com/
mittit. Quedam enim ueluti pōdera
malaꝝ cupiditatū: ⁊ per occultū diui/
num preſens iudicium relaxantur: ⁊
manifeſto ultio reſeruanť. Foꝛtaſſis
aūt iſte que bñ ſibi ſunt conſcie nō ſe
ex iſto caſtitatis bono coꝛ inflatum ex
tuliſſe: ⁊ tamen uim hoſtilem in caꝛne
perpeſſe ſunt: habebant aliquid laten
tis infirmitatis: que poſſent in ſuper/
bie faſtū ſi hanc humilitatē ī uaſtatio
ne illa euaſiſſet extolli. Sicut ergo q̄/
dam moꝛte rapti ſunt: ne malicia mu/
taret intellectum eoꝛum: ita quiddam
ab iſtis ui raptū ē: ne proſꝑitas muta
ret modeſtiam earum. Utriſq₃ igitur
que de carne ſua ꝙ turpē nulli⁹ eſſent
ꝑpeſſe cōtactum: uel iā ſuperbiebant:
uel ſuperbire: ſi nec hoſtiū uiolētia cō
trectate eſſent foꝛſitā poterant: non a/
blata ē caſtitas: ſ₃ humilitas ꝑſuaſa.
Illaꝝ tumoꝛi occurſum eſt manenti:
iſtarum occurſū eſt imminēti. Quāq̄
⁊ illud ñ ſit tacendum: ꝙ quibuſdam
que iſta perpeſſe ſunt: potuit uideri cō
tinentie bonum in bonis coꝛporalib⁹
deputandum: ⁊ tunc manere ſi nulli⁹
libidine coꝛp⁹ attrectareť: non autem
eſſe poſitum in ſolo adiuto diuinitus
roboꝛe uoluntatis: ut ſit ſctū ⁊ coꝛp⁹
⁊ ſpiritus: nec tale bonū eſſe ꝙ inuito
aīo poſſit auferri: qui errō eis foꝛtaſſe
ſublatus ē. Cum.n.cogitant qua con/
ſciētia deo ſeruierit: ⁊ fide inconcuſſa
non de illo ſentiunt ꝙ ita ſibi ſeruien/
tes: eumq₃ ita inuocantes deſerere ul
lo modo potuerit: quātūcūq₃ illi caſti
tas placeat dubitare non poſſunt. ui/
dent eſſe conſequens nequaq̄ illū fu/
iſſe ꝑmiſſuꝛ: ut hec acciderent ſctis
ſuis: ſi eo mō perire poſſet ſanctitas:
quā cōtulit eis ⁊ diligit in eis.

Quid fāilia chriſti ꝛñdē ōbeat īfidli
b⁹ cū exprobrāt ꝙ eaꝫ a furoꝛe hoſtiū
non liberauerit chꝛiſtus.cap.xxix.

b Abet itaq₃ oīs familia ſūmi ⁊
ueri dei conſolationē ſuā nō fal
lacē: nec in ſpe rerum nutantium uel
labentium conſtitutam: uitāq₃ etiam
ipſam tēporalem minime penitendam:
ī qua eruditur ad eternam: boniſq₃ t̄/
renis tanq̄ peregrina utiť nec capiť:
malis autē probatur aut emendatur.
Illi uo qui probitati eius inſultant:
eiq₃ dñt cū foꝛte in aliqua tēporalia
mala deuenerit: ubi eſt deus tuus? Ip
ſi dicant: ubi ſunt dij eoꝝ: cū talia pa/
tianť pro q̄bus euitandis eos uel co/
lunt uel colendos eſſe contendūt? Nā
iſta reſpōdet: deus meus ubiq₃ pñs ē
ubiq₃ totus: nuſq̄ incluſus: qui poſſit
adeſſe ſecretus abeſſe ñ mot⁹. Ille cuꝫ
me aduerſis reb⁹ exagitat: aut merita
examinat: aut peccata caſtigat: merce/
demq₃ mihi eternā pro toleratis pie
malis tempalibus ſeruat. Uos autēꝫ
qui eſtis cum quibus loq̄ dignum ſit
ſaltem de dijs ueſtris: q̄to magis de
deo meo: q̄ terribilis eſt ſupeꝛ omnes
deos: qm̄ oēs dij gentium demonia:
dominus autem celos fecit. Si naſica
ille ſcipio quondam pontifex uiueret:
quē ſub terroꝛe belli punici in ſuſcipiē
dis phꝛygijs ſacris cum uir optimus
quereretur uniuerſus ſenatus elegit:
cuius os foꝛtaſſe non auderetis aſpi/
cere: ipſe uos ab hac impudentia co/
hiberet.

Quaꝫ pudendis proſperitatibus
affluere uelint: q̄ de chꝛiſtianis tēpib⁹
conqueruntur.cap.xxx.

c Ur eīm afflicti rebus aduerſis
ð tpoꝛib⁹ q̄rimini chꝛiſtiāis: niſi
qꝛ uīam luxuriā cupitis hēe ſecuram:
⁊ perditiſſimis moꝛibus remota om/
ni moleſtiarum aſperitate diffluere?
Neq₃.n.propterea cupitis hēe pacem
⁊ ōni genere copiaꝝ abūdare: ut his
bōis honeſte utamini: hoc ē modeſte:

ſobrie: tēꝑanter: pie: ſed ut infinita uarietas uoluptatum inſanis effuſioib⁹ exquiratur: ſecundiſq; rebus ea mala orianť in moribus: que ſeuientibus peiōa ſunt hoſtibus. At ille ſcipio pōtifex maximus ueſter: ille iudicio toti⁹ ſenatus uir optimus iſtā uobis metuens calamitatem nolebat emulā tūc impij romani carthaginem dirui: ⁊ decernenti ut dirueretur contradicebat catoni: timens infirmis animis hoſtē ſecuritatem: ⁊ tanquam pupillis ciuibus idoneum tutorem neceſſariū uidēs eſſe terrorem. Nec eū ſententia fefellit: re ipſa probatum eſt ꝙ uerum diceret. Deleta quippe carthagine magno. ſ. terrore romane reipublice ꝓpulſo ⁊ extincto: tanta de rebus ꝓſperis orta mala continuo ſubſecuta ſunt: ut corrupta diruptaq; concordia prius ſeuis cruentiſq; ſeditionibus: deinde mox malaꝝ connexione cauſarū: bellis etiā ciuilibus tante ſtrages ederēť: tantus ſanguis effunderetť: tanta cupiditate proſcriptionum ac rapinarum ferueret imanitas: ut romani illi q̄ uita integriore mala metuebant ab hoſtibus perdita integritate uite crudeliora paterēť a ciuibus: eaq; ipſa libido dn̄andi: que iter alia uicia generis humani imoderatior ierat uniūſo poplo romano: poſtea ꝙ in paucis potentioribus uicit: obtritos fatigatoſq; ceteros etiam iugo ſeruitutis oppreſſit.

Quib⁹ uicioꝝ gradib⁹ aucta ſit in romanis cupido regnandi. capitulū xxxi.

n Am qn̄ illa q̄ſcēt i ſupbiſſimiſ mentibus: donec cōtinuatis honoribus ad poteſtatē regiā pueniret ambitio: Honorum porro continuandoꝝ facultas nō eſſet: niſi ambitio ꝑualeret. minime aūt ꝑualeret ābitio: niſi in populo auaricia: luxuriaq; corrupto. Auarus uero luxurioſuſq; popl's ſecūdis rebus effectus ē: quas naſica ille prudentiſſime cauendas eſſe cenſebat: qn̄ ciuitatē hoſtium maxiā fortiſſimam opulentiſſimamq; nolebat auferri. Ut timore libido premēť: libido preſſa nō luxuriaretur: luxuriaq; cohibita nec auaricia graſſaretur. quibus uitijs obſeratis ciuitati utilis uirtus floreret ⁊ creſceret: eiq; uirtuti libertas congrua permaneret. Hic ēt erat: ⁊ ex hac ꝓuidentiſſima p̄rie caritate ueniebat: ꝙ idem ipſe ur pontifex maximus a ſenatu tp̄is illius qd ſepe dictum eſt electus: ſine ulla ſententiaꝝ diſcretione uir optimus. caueam theatri ſenatū cūſtruere molientē ab hac diſpoſitione ⁊ cupiditate compeſcuit: perſuaſitq; oratione grauiſſima: ne grecā luxuriam uirilibus patrie moribus paterentur obrepere: ⁊ ad ꝟtutē labefactandam eneruandāq; romanā peregrie conſentire nequitie: tantūq; auctē ualuit: ut ꝟbis eius cōmota ſēatoria prouidentia: etiam ſubſellia quibus ad horam congeſtis in ludorum ſpectaculo iā uti ciuitas ceperat: deinceps prohiberet apponi. Quāto ſtudio iſte ab urbe roma ludos ipos ſcenicos abſtuliſſet: ſi auctoritati eorum quos dos putabat reſiſtē audēt: quos eē noxios demōes n̄ intelligebat: aut ſi itelligebat: placandos etiam ipſe potius ꝙ contēnēdos deos exiſtimabat. Nondum enim fuerat declarata gentibus ſuperna doctrina: que fide cor mundans ad celeſtia uel ſuperceleſtia capeſcenda humili pietate humanū mutaret affectum: ⁊ a dn̄atu ſupboꝝ demonum liberaret.

De ſcenicorum inſtitutione ludorum. cap. xxxij.

u Erūtn̄ ſcitote q̄ iſta neſcitis ⁊ q̄ uos iſta neſcire diſſimulatis ad

uertite:q̄ aduerſus liberatorē a talib⁹ dn̄is murmuratis ludi ſcenici ſpectacula:turpitudinū ꝛ licentia uanitatuꝫ non hominum uitijs: ſed deorum ueſtroꝝ iuſſis rome iſtituta ſunt. Tolerabilius diuos honōes deferretis illi ſcipiōi:ꝙ deos eiuſmodi colētis.neqꝫ eiꝫ erāt illi dij ſuo pōtifice meliores. Ecce attēdite ſi mēs tā diu potatis erroribus ebria uos aliquid ſanū ꝯſiderare ꝑmittit. Dij ꝓpt̄ ſedādā corporū peſtilentiam ludos ſibi ſcenicos exhiberi iubebant.pōtifex aūt ueſter ꝓpt̄ aīoꝝ cauendam peſtilentiam ipſam ſcenā conſtrui prohibebat.Si aliqua luce mentis animum corpori preponitis:eligite quem colatis. Neqꝫ enim ꝛ illa corpoꝝ peſtilentia ideo conquieuit:quia populo bellicoſo ꝛ ſol̄ antea ludis circēſibus aſſueto ludoꝝ ſcenicoꝝ delicata ſubintrauit inſania: ſed aſtutia ſpirituū nefandoꝝ preuidens illā peſtilentiā iā fine ōbito ceſſaturā: aliam longe grauiorem qua plurimū gaudet:ex hac occaſione n̄ corpibus: ſꝫ morib⁹ curauit immittere: que aīas miſeroꝝ tātis obcecauit tenebris:tanta deformitate fedauit:ut etiaꝫ modo qḋ incredibile forſitan erit:ſi a noſtris poſteris audietur rōana urbe uaſtata: quos peſtilentia illa poſſedit:atqꝫ ide fugientes carthagīnē puenire potuerunt in theatris quotidie certatiꝫ pro hiſtrionibus inſanirent.

De uitijs romanoꝝ:quos patrie n̄ correxit euerſio.cap.xxxiij.

O Mētes amētes: qs ē hic tātus n̄ error ſed furor:ut exitiū uēm ſicut audiuimus plāgētib⁹ oriētalib⁹ populis:ꝛ maximis ciuitatibus in remotiſſimis terris publicū luctū mērorēqꝫ ducentibus:uos theatra quereretis:intraretis: impleretis : ꝛ multo inſaniora ꝙ fuerant antea faceretis: hanc aīoꝝ labeꝫ ac peſtem: hanc ꝓbitatis ꝛ honeſtatis euerſionem uobis ſcipio ille metuebat : qn̄ cōſtrui theatra ꝓhibebat:quando rebus ꝓſperis uos facile corrumpi atqꝫ euerti poſſe cernebat:quādo uos ab hoſtili trore ſecuros eſſe nolebat.Neqꝫ eiꝫ cēſebat ille felicem eſſe remp. ſtantibus menibus:ruentibus morib⁹: ſed in uobis plus ualuit:ꝙ demones impij ſeduxerūt:ꝙ ꝙ hoīes prouidi precauerunt. Hic ē ꝙ mala q̄ facitis uobis iputare nō uultis.mala vō que patimini chriſtianis tēporibus imputatis.neqꝫ eīm ē in ur̄a ſecuritate pacatā remp. ſꝫ luxuriam queritis impunitam:q̄ deprauati reb⁹ ꝓſperis:nec corrigi potuiſtis aduerſis.Uolebat uos ille ſcipio terreri ab hoſte:ne in luxuriaꝫ flueretis: uos nec contriti ab hoſte luxuriam repreſſiſtis: perdidiſtis utilitatem calamitatis:ꝛ miſerrimi facti eſtis:ꝛ peſſimi permanſiſtis.

De clementia dei que urbis excidium temperauit.cap.xxxiiij.

E T tamen quod uiuitis dei eſt:q̄ uobis parcēdo admonet:ut corrigamini penitendo: qui uobis etiam ingratis preſtitit : ut uel ſub nomine ſeruorum eius:uel in locis martyrum eius hoſtiles manus euaderetis. Romulus ꝛ remus aſylum conſtituiſſe perhibentur:quo quiſquis confugeret ab omni noxa liber eſſet : augere querentes creande multitudinem ciuitatis.Mirandum in honorem chriſti proceſſit exemplum:hoc ꝯſtitueꝛt euerſores urbis:quod inſtituerant antea conditores.Quid autem magnuꝫ ſi hoc fecerūt illi : ut ciuium ſuorum numerus ſuppleret̄:quod fecerūt iſti: ut ſuoꝝ hoſtiū numeroſitas ſuaret̄: Hec ꝛ alia ſiqua uberi⁹ ꝛ cōmodius potuerit reſpondeat inimicis ſuis :

redempta familia dñi chriſti: ⁊ pegria ciuitas regis chriſti.

De latētib⁹ īt ipſos eccl'ie filijs: ⁊ ō falſis ītra eccl'iā chriſtianis. cap. xxxv.

m Eminerit ſane in ipſis inimicis latē ciues futuros: ne īfructuoſū uel apō ipſos putet: q̄ dōec pueniat ad confeſſos portat infeſtos: ſicut ex illoꝝ numero etiā dei ciuitas hēt ſecū q̄diu peregrinatur in mundo connexos communione ſacramētorum: nec ſecum futuros in eterna ſorte ſāctoꝝ: q̄ partim in occulto ptim in apto ſūt. Qui etiā cū ipſis inimicis aduerſus deum: cuius ſacramentum gerunt murmurare non dubitant: modo cū illis theatra: modo eccleſias nobiſcū replentes. De correctione autem quorundam etiam talium multo minus eſt deſperandum: ſi apud aptiſſimos aduerſarios predeſtiati amici latitāt: adhuc ignoti etiam ſibi. Perplexe q̄ppe ſunt iſte due ciuitates in hoc ſecl'o: inuicem quia permixte: donec ultimo iudicio dirimantur: de quaꝝ exortu ⁊ procurſu ⁊ debitis finibus: quod dicendum arbitror quantum diuinitus adiuuabor expediam: propter gloriā ciuitatis dei: que alienis a contrario comparatis clarius eminebit.

De quibus cauſis ſequēti diſputatione ſit diſſerendum. cap. xxxvi.

ſ Ed adhuc quedā mihi dicenda ſūt adu'ſus eos q̄ romane reip. clades in religionem noſtrā referunt: quia dijs ſuis ſacrificare prohibent'. Commemoranda enim ſūt q̄ ⁊ quāta occurrere potuerunt: uel uidebuntur ſatis eſſe mala: que illa ciuitas ptulit: uel ad eius impiū ꝓuincie pertinentes anteq̄ eoꝝ ſacrificia ꝓhibita fuiſſent: q̄ oia proculdubio nobis tribuerēt: ſi iam uel illis clareret noſtra religio: ul' ita eos a ſacris ſacrilegis prohiberet. Deinde demonſtrandū ē quos eorū mores ⁊ quam ob cauſam uerus d's ad augendū impiū adiuuare dignat' ē: in cuius poteſtate ſūt regna omnia: quā q̄ nihil eos adiuuerint hi: quos deos putant: quin potius quantum decipiendo ⁊ fallendo nocuerint. Poſtremo aduerſus eos dicetur: qui maniſeſtiſſimis documentis confutati atq̄ deuicti: conantur aſſerere non propter uite pñtis utilitatem: ſ; propter eā que poſt mortē futura eſt colēdos eſſe deos. Que niſi fallō: queſtio m'lto erit operoſior: ⁊ ſubtiliore diſputatiōe dignior: ut ⁊ cōtra philoſophos in ea diſſerat': ñ quoſlibet: ſ; qui apud illos excellentiſſima gloria clari ſunt: ⁊ nobiſcum multa ſentiunt: ſcilicet de aīe immortalitate: ⁊ q̄ deus uerus mūdū condiderit: ⁊ ō prouidentia eius: qua uniuerſum quod condidit regit. Sed quoniam ⁊ ipſi in illis que cōtra nos ſentiunt: refellendi ſunt. deeſſe huic officio non debemus: ut refutatis impijs contradictionibus: pro uiribus quas deus impercierit: aſſeramus ciuitatē dei: ueramq̄ pietatem ⁊ dei cultū: in quo una ueraciter ſempiterna beatitudo ꝓmittitur. Hic itaq̄ mod⁹ ſit huius uoluminis: ut deinceps diſpoſita: ab alio ſūmamus exordio.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei liber ſecundus.

De mō qui neceſſitati diſputationis adhibendus eſt. capitulum. i.

I RATIONI perſpicue ueritatis infirmus humāe conſuetudinis ſēſus ñ auderet obſiſtere: ſed

doctrine ſalubri lāguorē ſuū tanquam
medicie ſubderet: donec diuio adiuto
rio fide pietatis impetrāte ſanaret: nō
multo ſermōe opus eēt ad conuicēdū
quēlibet uane opinationis errorē: his
qui recte ſentiunt: ⁊ ſenſa uerbis ſuffi
cientibꝰ explicāt. Nūc uero qm̄ ille ē
maior ⁊ tetrior inſipientium morbus
animorum quo irrationabiles motuſ
ſuos etiam poſt rationem plene reddi
tam: quanta homini ab homine debe
tur: ſiue nimia cecitate qua nec aperta
cernuntur: ſiue obſtinatiſſima peruica
cia: qua ⁊ ea que cernuntur non ferūt
tanꝗ̄ ipſam rationem ueritatemqꝫ de
fendunt: fit neceſſitas copioſius dicē
cendi plerunqꝫ res claras: uelut eas
non ſpectantibus intuendas: ſed quo
dam modo tangendas palpantibus
⁊ conuentibus offeramus. Et tamen
quis diſceptandi finis erit ⁊ loquēdi
modus: ſi reſpondendum eſſe reſpon
dentibus ſemper exiſtimemus? Nam
qui uel non poſſunt intelligere quod
dicitur: uel tam duri ſunt aduerſitate
mentis: ut etiam ſi intellexerint non
obediant reſpondent ut ſcriptum eſt
⁊ loquuntur iniquitatem: atqꝫ infati
gabiliter uani ſunt. Quorum dicta
contraria ſi totiens uelimus refellere:
quotiens obnixa fronte ſtatuerint nō
curare q̄d dicāt: dū quocumqꝫ modo
nr̄is diſputationibus contradicant ꝗ̄
ſit infinitum ⁊ erūnoſum ⁊ infructuo
ſum uides. Quamobrem nec teipſuꝫ
mi fili marcelline: nec alios quibus hic
labor noſter in chriſti caritate utiliter
ac liberaliter ſeruit: tales meorꝫ ſcrip
torum uelim iudices: qui reſponſiōeꝫ
ſemper deſiderent: cum his que legūt
audierint aliquid contradici: ne fiant
ſimiles earum mulierculārum: quas
cōmemorat apoſtolus: ſemper diſcen
tes: ⁊ ad ueritatis ſcientiam nunquaꝫ
peruenientes.

De his que primo uolumine expe
dita ſunt. cap. ij.

Superiore itaqꝫ libro cū d̄ ciuitate
dei dicē īſtituiſſeꝫ: unde hoc uni
uerſum opus illo adiuuante in manꝰ
ſūptū ē: occurrit mihi reſpondendum
eſſe ꝑmitus eis: qui hec bella quibus
mūdus iſte conterit̄: maximeqꝫ rōane
urbis recentē a barbaris uaſtationeꝫ
chriſtiane religiōi tribuūt: qua ꝓhibēt̄
nefandis ſacrificijs ſeruire dēonibus:
cū potius hoc deberēt tribueī chriſto
ꝗ ꝓpter eius nomen cōtra inſtitutum
morēqꝫ bellorꝫ eis quo confugerent
religioſa ⁊ ampliſſima loca barbari li
bera prebuerūt: atqꝫ i mltis famlatuꝫ
debitū chriſto. nō ſolū uerꝫ: ſed etiam
tiore confictum ſic honorauerunt: ut
qđ in eos belli iure fieri licuiſſet: illici
tum ſibi eſſe iudicarent. Inde incidit
q̄ſtio: cur hec diuia bn̄ficia ⁊ ad ipios
ingratoſqꝫ peruenerit: ⁊ cur illa itideꝫ
dura que hoſtilr̄ facta ſunt: pios cum
impijs pariter afflixerint. Quam que
ſtionē p multa diffuſam in huius eui
quotidianis: uel dei muneribus: uel
hoīum cladibus: q̄ qm̄ utraqꝫ bn̄ uel
male uiuentibus ꝑmixte atqꝫ indiſcre
te ſepe accidunt: ſolꝫ multos mouere:
ut pro ſuſcepti opis neceſſitate diſſol
uerem: aliquantum imoratus ſuꝫ: ma
xime ad conſolandas ſanctas feīas: ⁊
pie caſtas: in q̄bus ab hoſte aliq̄d per
petratum eſt quod intulit uerecundie
dolorem: ⁊ ſi non abſtulit pudicitie fir
mitatem: ne peniteat eas uite: quas
non eſt unde poſſit penitere nequitie.
Deinde pauca dixi in eos qui chriſtia
nos aduerſis illis rebus affectos: ⁊
precipue pudorem humiliatarum fe
minarum quāuis caſtarum atqꝫ ſanc
tarum proteruitate impudentiſſima
exagitant: cum ſint nequiſſimi ⁊ irre
uerentiſſimi longe ab eis ipſis rōanis
degeneres: quorum preclara multa

laudant: ⁊ lřaꝝ memõia celebrantur: imo illoꝝ glorie uehemẽter adv̄ſi. Romã quippe cura ſtructam ueterũ auctamq; laboribus fediorem ſtantẽ fecerãt ꝙ ruentem: quandoquidem in rui na eius lapides ⁊ ligna: in iſtoꝝ autẽ uita oĩa: non muroꝝ: ſed morum munimenta atq; õnamenta ceciderũt: cũ fureſtioribus coꝝ corda cupiditatibꝰ: ꝙ ignibus tecta illius urbis arderent. Quibus dictis primum terminaui librũ: deinceps itaq; dicẽ inſtitui quãta mala ciuitas illa perpeſſa ſit ab origi ne ſua: ſiue apud ſeipſã: ſiue in prouĩcijs iam ſibi ſubiectis: que omnia chriſtiane religiõi tribuerent: ſi iã tũc euãgelica doctrina aduerſus falſos ⁊ fallaces coꝝ deos teſtificatione liberria perſonaret.

De aſſumenda hiſtoria: qua oſtenditur que mala acciderint romanis: cum deos colerent anteꝙ religio chriſtiana abcreſceret. cap. iij.

m Emto aũt me iſta cõmẽorantẽ adhuc cõtra ipſos agẽ: ex quorũ ipitia ilľd quoq; exortũ eſt uulgare ꝓv̄biũ: pluuia defecit cã chriſtiani nomis. Sũt nãq; q̄ coꝝ ſtudijs liberalibꝰ iſtituti amãt hiſtoriã: q̄ facillie iſta nouerunt. Sꝫ ut nobis ineruditorũ turbas infeſtiſſimas redderẽt ſe noſſe diſſimulãt: atq; hoc apud uulgꝰ affir mare nitunť: clades quibus per certa interualla locoꝝ ⁊ tpoꝝ gẽus humanũ oportet affligi: cã accidẽ nois chriſtiani: qꝺ contra deos ſuos ingenti fama ⁊ p̄clariſſima celebritate ꝑ cũcta diffunditur. Recolant ergo nobiſcum anteꝙ chriſtus ueniſſet in carne: anꝙ eius nomẽ ea cui fruſtra inuident gloria populis innoteſceret: quibus calamitatibus res romane multipliciter uarieq; contrite ſunt: ⁊ i his defendãt ſi poſſunt deos ſuos: ſi propterea coluntur: ne mala iſta patiantur cultores eorum: quorum ſiquid nunc paſſi fuerint: nobis imputanda eſſe contendunt. Cur enim ea que dicturus ſum permiſerunt accidere cultoribus ſuis: antequam eos declaratum chriſti nomen offenderet: eorunq; ſacrificia probiberet: primo ipſos mores: ne peſſimos baberent: quare dij coꝝ curare noluerunt.

Q cultores deorum nulla unꝙ a dijs ſuis precepta probitatis acceperint: ⁊ in ſacris eorum turpia queq; celebrauerint. cap. iiij.

d Eus eiꝫ uerus eos a q̄bus non colebať merito neglexit: dij aũt illi a quoꝝ cultu ſe probiberi homines ingratiſſimi conqueruntur: cultores ſuos ad bene uiuenduꝫ quare nullis legibus adiuuerũt. Utiq; dignum erat: ut quomõ iſti illoꝝ ſacra: ita illi iſtoꝝ uitã aut facta curarent. Sed reſpondetur ꝙ uoluntate propria q̄ſq; malus ẽ: quis hoc negauerit. Uerũtñ pertiebat ad cõſultores deos: uite bone precepta nõ occultare populis cultoribus ſuis: ſed clara predicatione p̄bere: per uates etiam conuenire atq; arguere peccantes: palam miari p̄eas male agẽtibus: premia recte uiuẽtibꝰ polliceri. Quid unꝙ tale i deoꝝ illorũ templis prompta ⁊ eminenti uoce concrepuit. Ueniebamus nos ẽt aliꝙdo adoleſcẽtes ad ſpectacula ludibria q; ſacrilegioꝝ: ſpectabaꝫꝰ arreptitioſ: audiebamꝰ ſymphoniacos: ludis turpiſſimis: qui dijs deabuſq; exbibebãť oblectabamur: celeſti uirgini ⁊ berecyntie deorum matri omnium: ante cuius lecticã die ſolenni lauationis eius talia per publicum cantitabantur a nequiſſimis ſcenicis: qualia nõ dico matrẽ deoꝝ: ſꝫ mrẽ qualiũcũq; ſenatoꝝ: uel quorũlꝫ boneſtoꝝ uirorum:

imo uero qualia:nec mēem ipſoꝝ ſcenicoꝝ deceret audire. Habet enim q̄d dā erga parentes humana uĕcundia: qḋ nec ipſa nequitia poſſit auferre: Illam ꝓinde turpitudinem obſcenoꝝ dictoꝝ atq̧ factoꝝ:ſcenicos ipſos domi ſue pro ludendi cauſa coram matrib⁹ ſuis agē puderet:quam per publicum agebant coram deoꝝ matre ſpectante ꝛ audiēte utriuſq̧ ſexus frequētiſſima multitudie. Que ſi illecta curioſitate adeſſe potuit circunfuſa:ſaltē offenſa caſtitate debuit abire cōfuſa. Que ſunt ſacrilegia ſi illa erāt ſacra? aut que inquinatio ſi illa lauatio? Et hec fercula appellabāt̄:quaſi celebraret̄ ꝯuiuiū:quo uelut ſuis epul̄ imunda demonia paſcerentur. Quis enim nō ſentiat cuiuſmodi ſp̄us talibus obſcenitatib⁹ delectent̄: niſi uel neſciens utꝝ oio ſint ulli imundi ſp̄us deoꝝ noie decipientes:uł talē agēs uitā: in qua iſtos potius q̄ deū ueꝝ ꝛ optet propitios ꝛ formidet iratos.

De obſcenitatibus quibus mat̄ deoꝝ a cultoribus ſuis honorabatur. capitulum.v.

n Equaq̄ iſtos: q̄ flagitioſiſſime ꝯſuetudis uitijs oblectari poti⁹ q̄ obluctari student:ſꝫ illū ipſuꝫ naſicā ſcipionē: qui uir optimus a ſenatu electus ē:cuius manibus eiuſdem demonis ſimulacrum ſuſceptum eſt in urbēq̧ peruectum hr̄e de hac re iudicē uellem: Diceret nobis utrum mr̄ē ſuātam optic de rep.uellet mereri: ut ei diuini honores decernerent̄: ſicut ꝛ grecos ꝛ romanos:aliaſq̧ gentes cōſtat quibuſdam decreuiſſe mortalib⁹: quoꝝ erga ſe beneficia magnipenderant:eoſq̧ immortales factos atq̧ in deorum numeꝝ receptos eſſe crediderant: profecto ille tantam felicitatem ſue matri ſi fieri poſſet optaret. Porro ſi ab illo deinde quereremus: utrum inter eius diuinos honores uellet illa turpia celebrari nōne ſe malle clamaret:ut ſua mater ſine ullo ſenſu mortua iaceret:q̄ ad hoc dea uiueret: ut illa libēter audiret? Abſit ut ſenator populi romani ea m̄te ꝑditus: qua theatrum edificari in urbe fortiū uiroꝝ ꝓhibuit: ſic uellet coli matreꝫ ſuā: ut talibus dea ſacris ꝓpiciaret̄:qualibus matrōa urbis offenderetur. Nec ullo mō crederet uerecundiā laudabilis femine ita in contrarium diuinitate mutari:ut honoribus eā talibus aduocarent cultores ſui:qualibus cōuicijs in quempiam iaculatis cum inter homines uiueret:niſi aures claudēret: ſeſeq̧ ſubtraheret:erubeſcerent ꝓ illa ꝛ ꝓpinqui: ꝛ maritus ꝛ liberi. Proinde talis mater deoꝝ qualem hr̄e matreꝫ puderet quenlibet etiam peſſimū uirum:rōanas occupatura mentes q̄ſiuit optimū uiꝝ:non quem monendo ꝛ adiuuando faceret:ſed quē fallēdo deciperet:ei ſimilis de qua ſcriptū eſt. mulier autē uiroꝝ precioſas aīas captat:ut ille magne indolis animus: hoc uelut diuīo teſtimōio ſublimat⁹: ꝛ uere ſe optimum exiſtimans ueram pietatem religionenq̧ non quereret: ſine qua omne quāuis laudabile ingenium ſupbia uaneſcit ꝛ decidit. Quo mō igitur niſi inſidioſe quereret dea illa optimum uirum:cū talia querat ī ſuis ſacris:qualia uiri optimi abhorrent ſuis adhibere coniugijs?

Deos paganoꝝ nunq̄ bn̄ uiuendi ſanxiſſe doctrinam.cap.vi.

h Inc ē q̄ ḋ uita ꝛ morib⁹ ciuitatū atq̧ ppłoꝝ a q̄bus colebant̄ illa numina n̄ curarūt:ut tā horrēdis eos ꝛ deteſtabilibus malis: non in agro ꝛ uitibus:non in domo atq̧ pecunia:nō deniq̧ in ipſo corpore quod

menti ſubditur:ſʒ i ipſa mente: i ipſo rectore carnis animo: eos impleri ac peſſimos fieri ſine ulla ſui terribili ꝓhibitione pmitterent: aut ſi ꝓhibebãt: hoc oſtendatur potius: hoc ꝓhibetur. Nec nobis neſcio quos ſuſurros paucissimoꝝ auribus ãbclatus: ⁊ arcana uelut religione traditos iactent: qbus uite probitas caſtitaſqꝫ diſcatur: ſed demonſtrentur uel commemorentur loca talibus aliquando conuẽticulis ꝯſecrata: ñ ubi ludi agerent̃ obſcenis uocibus ⁊ motibus hiſtrionũ: nec ubi fugalia celebrarent̃ effuſa omnium licentia turpitudinum. Et uere fugalia ſʒ pudoris ⁊ honeſtatis: ſed ubi ppli audirent quid dij p̃ceperũt de cohibẽda auaritia: ãbitione frangenda: luxuria refrenãda: ubi diſceret miſi qð diſcẽdũ pſius increpuit dicens. Diſcite o miſi: ⁊ cãs cognoſcite reꝝ. Quid ſumꝰ: ⁊ qdnã uicti gignimur: ordo. Quis datꝰ: ãt mete q̃ moll̃ flexꝰ: ⁊ uñ. Quiſ modus argẽti: qd fas optare: qd aſp. Utile numus hẽt: pãe cariſqꝫ ꝓpiqs. Quãtũ largiri deceat: quẽ te deus eẽ: Juſſit: ⁊ humana qua pte locatꝰ es in rc. Dicat̃ i qbus locis hec docẽtiũ deorũ ſolebant p̃cepta recitari: ⁊ a cultõibꝰ coꝝ pplis frequẽt̃ audiri: ſicut nos oñdimus ad hoc eccl̃as iſtitutas qua quaũſũ religio chriſtiana diffunditur.

Jnutilia eſſe inuẽta philoſophica ſine auct̃e diuina: ubi quenqꝫ ad uicia ꝓnũ magis mouʒ qð dij fecerit: q̃ qð homines diſputauerint. cap. vij.

a N nobis forte philoſophorum ſcholas diſputatiõeſqꝫ mẽorabũt: Primo hec ñ rõana ſʒ greca ſũt: ãt ſi ꝓptea iã rõana: qꝛ ⁊ grecia facta eſt rõana ꝓuicia: ñ deoꝝ p̃cepta ſunt: ſed hoim inuẽta: qui utcũqꝫ conati ſunt ingenijs acutiſſimis prediti ratiocinãdo iueſtigare: qd i reꝝ nat̃a latitaret: quid in moribꝰ appetẽdũ eẽt atqꝫ fugiẽdũ: qd in ipſis ratiocinandi regulis certa connexione trahẽt̃: aut qd ñ eſſʒ conſequens uel etiam repugnaret: Et qdam eoꝝ quedam magna q̃tũ diuinitus adiuti ſunt inuenerunt: quantũ aũt humanitus impediti ſunt errauerũt: maxime cum eoꝝ ſuperbie iuſte ꝓuidentia diuina reſiſtẽt: ut uiã pietatis ab humilitate in ſupna ſurgenteꝫ: ẽt iſtoꝝ compatione monſtraret: unde poſtea nobis erit i dei ueri domini uoluntate diſqrendi ac diſſerendi locus. Uerũtñ ſi philoſophi aliqd iuenerũt: qð agende bone uite beateqꝫ adipiſcẽde ſatis eẽ poſſit: quãto iuſtius talibꝰ diuini honores decernerent̃: quanto melius ⁊ honeſtius in platonis templo libri eius legerẽt̃: q̃ in templis demonũ galli abſcinderent̃: molles conſecrarent̃: iſani ſecarent̃: ⁊ qcqd aliõ: uel crudele: uel turpe: uel turpiter crudelet: uel crudel̃r turpe: in ſacris taliũ doꝝ celebrari ſolet: Quãto ſatiꝰ erat ad erudiendã ad iuſtitiã iuuentutem: publice recitari leges deoꝝ: q̃ laudari ianiter leges atqꝫ inſtituta maiorum: Omnes eĩm cultores talium deorum moꝝ ut eos libido pertulerit: feruenti ut ait perſius ticta ueneno: magis itu ent̃ qd iuppiter fecerit: q̃ qd docuerit plato uel cẽſuerit cato. Hinc apud terentiũ flagitioſus adoleſcens ſpectat tabulã quandam pictam in pariete: ubi inerat pictura hec. Jouẽ quo pacto dãne miſiſſe aiũt in gremiũ quẽdã imbrẽ aureũ: atqꝫ ab hac tanta auct̃e adhibet patrociniuʒ turpitudini ſue: cũ in ea ſe iactat imitari deũ. At queʒ deũ inquit: qui templa celi ſummo ſonitu concutit: ego humuncio ñ facerẽ id. Ego uero illud feci ac libens.

De ludis ſcenicis: in quibꝰ dij non offenduntur editione ſuaꝝ turpitudinum: ſed placantur. cap. viij.

a T enim non traduntur iſta ſa-
cris deorum:ſed fabulis poeta-
rum. Nolo dicere illa myſtica:q̄ iſta
theatrica eſſe turpiora. hoc dico q ne
gantes conuincit hiſtoria eoſdē illos
ludos in quibus regnant figmēta poe
tarum:nō per impium obſequiū ſacris
deorum ſuorum intuliſſe romanos:ſꝫ ipſos
deos ut ſibi ſollenniter ederentur ⁊
honori ſuo conſecrarent̄ acerbe ipādo
⁊ quodammodo extorquendo feciſſe:
quod in p̄mo libro breui cōmemoratio
ne perſtrinxi. Nam ingraueſcente pe-
ſtilentia:ludi ſcenici auctoritate ponti
ficum rome primitus inſtituti ſunt.
Quis igitur in agenda uita non ea ſi
bi potius ſectanda arbitretur:que ac-
titantur ludis auctoritate diuina inſti
tutis:q̄ ea que ſcriptitantur legibus
humāo conſilio p̄mulgatis? Adulte-
rum iouē ſi poete fallaciter p̄diderūt
dij utiq̄ caſti:q̄ tm̄ nefas per huma-
nos ludos confictum ē: non quia ne-
glectum iraſci ac uindicare debuerūt.
Et hec ſunt ſcenicorum tolerabiliora lu
dorum:cōmedie ſcilicet ⁊ tragedie:hoc ē
fabule poetarum agende i ſpectaclis
multa rerū turpitudie: ſed nulla ſal-
tem ſicut alia multa uerborum obſce-
nitate compoſite. quas ēt int̄ ſtudia q̄
hōeſta ac liberalia uocant̄:pueri legē
⁊ diſcere coguntur a ſenibus.

Q romani ueteres de cohibenda
peccati licentia ſenſerint: quam greci
deorum ſecuti iudicium liberam eſſe
uoluerunt. cap. ix.

q Uid aūt hic ſenſerint rōani uete
res:cicero teſtat̄ in libris: quos
de rep. ſcripſit:ubi ſcipio diſputās ait.
Nunquam cōmedie niſi conſuetudo
uite pateret̄ p̄bare ſua theatris flagi-
tia potuiſſent. Et greci q̄dā antiq̄ōes
uitioſe ſue opionis quandam cōueniē-
tiā ſeruauerunt: apud quos fuit etiam
lege conceſſum:ut qd̄ uellet comedia
nominatim:uel de quo uellet diceret.
Itaq̄ ſicut in eiſdē libris loq̄t̄ africa-
nus:quē illa non attigit:uel potiꝰ quē
non uexauit:cui pepcit? Eſto pp̄lares
homines improbos in rep. ſeditioſos.
Cleonē cleofontē hipbolū leſit:patia-
mur inquit:⁊ ſi huiuſmodi ciues a cē-
ſore melius ē q̄ a poeta notari. Sꝫ pe
riclen cum iā ſue ciuitati maxima auc
toritate plurimos annos domi ⁊ belli
prefuiſſet:uiolari uerſibus: ⁊ eos agi
in ſcena non plus decuit:q̄ ſi plautus
inquit noſter uoluiſſet:aut neuius pu
blio ⁊ gneo ſcipioni:aut cecilius mar-
co catoni maledicere. Deide paulopꝰ:
noſtre inquit cōtra. xij. tabule: cum p̄
paucas res capite ſanxiſſent:i his hāc
quoq̄ ſanciendam putauerunt: ſiq̄s
actitauiſſet ſiue carmen cōdidiſſet:qd̄
infamiam faceret: flagitium ue alteri
preclare: iudicijs eim magiſtratuum
diſceptationibus legittimis propoſi-
tam uitam:non poetarū ingenijs hic
debemus:nec probrum audire:niſi ea le
ge:ut reſpondere liceat: ⁊ iudicio defē
dere. Hec ex ciceronis quarto de rep.
libro ad uerbum excerpenda arbitra-
tus ſum:nonnullis propter faciliorē
intellectū uel pretermiſſis uel paulu-
lum commutatis. Multum enim ad
rem pertinet q̄ molior explicare ſi po
tero. Dicit deinde alia: ⁊ ſic concludit
hunc locum : ut oſtendat ueteribus
diſplicuiſſe romāis:uel laudari quēq̄
in ſcena uiuum hominem uel uitupe-
rari. Sed ut dixi hoc greci q̄q̄ inuere
cundius : tamen conuenientius licere
uoluerunt:cum uiderent dijs ſuis ac-
cepta ⁊ grata eſſe opprobria: nō tātū
hoīum: uerum ⁊ ipſorum deorum in ſcenicis
fabulis:ſiue a poetis eſſent illa confic
ta : ſiue flagitia eorum uera commemo-
rarentur ⁊ agerentur in theatris:atq̄
ab eorum cultoribus : ut ſolo riſu ac
non etiam imitatione digna uiderent̄.

Nimis enim ſupbum fuit fame pcere principũ ciuitatis ⁊ ciuiũ: ubi ſue fãe parci numina noluerunt. Nam quod affertur pro defenſione non illa uera in deos dici: ſʒ falſa atqʒ conficta idipſum eſt ſceleſtius: ſi pietatem cõſulas religionis. Si aũt maliciam demonũ cogites quid aſtutius ad decipienduʒ atqʒ callidius? Cũ eniʒ probꝝ iacitur in principem patrie bonuʒ atqʒ utilẽ: nonne tanto eſt indignius: quanto a ueritate remotius: ⁊ a uita illius alienum? Que igitur ſupplicia ſufficiunt: cũ deo fit iſta tã nefaria tam inſignis iniuria.

Qua nocendi arte demones uelit: uel falſa de ſe crimina: uel uera narrari. cap. x.

ſ Ed maligni ſpũs: quos iſti dõſ putãt: ẽt flagitia q̃ ñ admiſerũt de ſe dici uolunt: dũ tñ humanas mẽtes his opinionibus uelut retibus inducant: ⁊ ad predeſtinatum ſuppliciũ ſecũ trahant: ſiue homines iſta commiſerunt: quos deos haberi uolunt: q̃ humanis erroribus gaudent: pro quibus etiã ſe colendos mille nocendi fallendiqʒ artibus interponunt: ſiue etiã nullorum hominuʒ illa crimina uera ſint: que tamen de numinibus fingi libenter accipiunt fallaciſſimi ſpiritus: ut ad celeſtia ac turpia perpetranda: uelut ab ipſo celo traduci in terras ſatis idonea uideať auctoritas. Cũ igiť greci talium numinum ſuos ſe eẽ ſentirent: inť tot ⁊ tanta eorum theatrica opprobria parcendũ ſibi a poetis nullo mõ putauerũt: uel dĳs ſuis etiã ſic conſimulari appetentes: uel metuẽtes ne honeſtiorem famam ipſi requirendo ⁊ eis ſe hoc modo preferẽdo: illos ad iracundiam prouocarent.

De ſcenicis apud grecos in reipublice adminiſtratione receptis: eo q̃ placatores iniuſte ab hominibus ſpernerentur. cap. xi.

a D hãc ꝯueniẽtiã ptiet: q̃ ẽt ſcenicos auctores earũdẽ fabľaꝝ nõ puo ciuitatis ſue honore dignos exiſtiarũt. Siqdẽ qð i eo quoqʒ ð repu. libro cõmẽorať: Eſchines ciuis atheniẽſis uir eloquẽtiſſimꝰ: cũ adoleſcenſ tragedias actitauiſſet rẽp. capeſſiuit: ⁊ ariſtodemũ tragicũ itẽ auctorẽ maxiuʒ de rebꝰ pacis ac belli legatuʒ ad philippũ atheniẽſes ſepe miſerũt. Nõ eĩm conſentaneũ putabať: cũ eaſdem artes eoſdẽqʒ ſcẽicos ludos ẽt dĳs ſuis acceptos uiderent: illos p quos agerenť ĩfamiũ loco ac nũero deputari. Hec greci turpiter qdẽ: ſʒ ſane dĳs ſuis oĩo ꝯgruẽť: q̃ nec uitã ciuiũ lacerandã linguis poetaꝝ ⁊ hiſtrionũ ſubtrahere auſi ſunt: a qbꝰ cernebãt deoꝝ uitam eiſdẽ ipſis dĳs uolẽtibꝰ ⁊ libẽtibꝰ carpi: ⁊ ipos hoĩes p quos iſta i theatris agebanť: q̃ numibꝰ quibus ſbditi erant grata eſſe cognouerunt: nõ ſolũ mime ſpnendos in ciuitate: ueruʒ etiã maxie honorandos putauerũt. Quid eĩm cãe repire poſſent: cur ſacerdotes honorarent: qꝛ per eos uictimas dĳs acceptabiles offerebãt: ⁊ ſcenicos probroſos hñent: p quos illã uoluptatem ſiue honorẽ dĳs exhiberi petẽtibꝰ: ⁊ niſi fieret iraſcẽtibus: eoꝝ admõitiõe didicerãt: cũ pſtiʒ labeo: quẽ huiuſcemodi reꝝ ꝑitiſſimũ predicãt: numina bona a numinibus malis iſta ẽt cultꝰ diuerſitate diſtinguať: ut malos deos ꝓpiciari cedibus ⁊ triſtibꝰ ſupplicationibꝰ aſſerat: bonos aũt obſeqĩs letis atqʒ iocũdis: qualia ſũt ut ipe ait ludi ꝯuiuia: lectiſternia. Qð totũ quale ſit poſtea ſi ðs iuuerit: diligẽtiꝰ diſſeremꝰ. Nũc ad rẽ pñteʒ qð attiẽt diſſeramꝰ: ſiue oĩbus oĩa tanq̃ bonis pmixte

tribuãť. Neqꝫ ciꝫ eẽ decet dos malos: cũ potius iſti qꝛ imũdi ſũt ſpũs oms ſunt mali: ſiue certa diſcretiõe: ſicut labeoni uiſũ ẽ: illis illa: iſtis iſta diſtribuanť obſeq̃a. Cõpetẽtiſſime greci utroſqꝫ honoꝛe ducũt: ⁊ ſacerdotes p quoſ uictie miſtrãť: ⁊ ſcenicos p quos ludi perhibẽť. Ne uel oĩbus dįs ſuis: ſi ⁊ ludi oĩbus grati ſunt: uľ quod ẽ indignꝰ: his quos bonos putant: ſi ludi ab eis ſolum amãť: facere conuincanť iniuriam.

Q romãi auferendo libertatẽ poetis in hominibus: quam dederunt in deos: melius de ſe q̃ de dįs ſuis ſenſerunt. cap. xį.

a T rõani ſicut in illa de rep. diſputatione ſcipio gloriať: ꝓbris ⁊ ĩiurįs poetaꝝ ſubiectã uitã famãqꝫ habere noluerunt: capite etiam ſanxientes tale carmẽ condere ſi q̃s auđret: quod erga ſe quidẽ ſatis honeſte conſtituerunt: ſed erga deos ſuos ſupbe ⁊ irreligioſe. Quos cũ ſcirent: non ſolum patienter: ſꝫ etiã libenť poetarum probris maledictiſqꝫ lacerari ſe potius: q̃ illos huiuſcemodi iniurįs indignos eſſe duxerunt: ſeqꝫ ab eis ẽt lege munierũt: illoꝝ aũt iſta etiã ſacris ſollẽnitatibus miſcuerunt. Jta ne tandeꝫ ſcipio laudas hanc poetis romanis negatã eſſe licẽtiã: ut cuiq̃ opprobriũ infligerent romanoꝝ: cum uideas eos nulli deoꝝ pepciſſe uľorum: Jta ne pluris tibi habẽda uiſa ẽ exiſtiatio curie ueſtre: q̃ celeſtis curie: capitolį imo rome unĩꝰ: q̃ celi totius: ut liguã maledictã i ciues tuos exercere poete ẽt lege ꝓhiberẽť: ⁊ in deos tuos ſecuri tanta conuitia: nullo ſenatore: nullo cenſore: nullo principe: nullo põtifice prohibẽte iacularenť. Jndignũ uidelꝫ fuit ut plautus aut neuius publio: ⁊ gneo ſcipioni: aut cecilius marco catoni malediceret: ⁊ dignũ fuit ut terẽtiꝰ ueſter flagitio iouis optimi maximi adoleſcentium nequitiam concitaret:

Debuiſſe intelligẽ romanos: q̃ dįj eoꝝ: qui ſe turpibus ludis coli expetebãt idigni eẽnt honõe diuio. cap. xįį.

ſ Ed rñđret mihi foꝛtaſſe ſi uiueret. Quõ nos iſta ipũita eẽ nollemꝰ: q̃ ipi dįj ſacra eẽ noluerũt: cũ ludos ſcẽicos: ubi tľia celebrãť: dictitãť: actitãť: ⁊ rõanis moꝛibꝰ iuexẽꝛt: ⁊ ſuis honoꝛibꝰ dicari exhiberiqꝫ iuſſeꝛt: Cur ergo ñ hic magis ipi itellecti ſũt ñ eſſe dįj ṽi nec oĩo digni: qbꝰ diuios honores õferret illa reſp: quos. n. coli mĩme deceret mimeqꝫ optẽt: ſi ludos expetẽnt agẽdos ꝓuitįs rõanoꝝ quomõ q̃ſo colẽdi putati ſũt: quomõ ñ deteſtãdi ſpš itellecti: q̃ cupiditate fallendi iť ſuos honores ſua celebrari cria popoſcerũt: Jtẽqꝫ rõani q̃uis iã ſupſtitiõe noxia ꝑmerẽť: ut illos deos colẽnt: quos uidebãt ſibi uoluiſſe ſcenicas turpitudĩes ꝯſecrari: ſue tñ dignitatis mẽores ac pudoꝛis auctores: taliũ fablaꝝ nequaq̃ honorauerũt more grecoꝝ: ſꝫ ſicut apđ ciceronẽ idẽ ſcipio loqť: cũ artẽ ludicrã ſcenãqꝫ totã in probro ducerẽt genus id hoĩuꝫ: nõ mõ honoꝛe ciuiũ reliquoꝝ carẽ: ſꝫ ẽt tribu amoueri notatione cẽſoꝛia uoluerũt. Preclara ſane ⁊ rõanis laudibꝰ ãnumeranda pꝛudẽtia. Sꝫ uellẽ ſeipa ſequeretur ſe imitaretur. Ecce enim recte quiſquis ciuiuꝫ romanoꝝ eẽ ſcenicus elegiſſꝫ: nõ ſolũ ei nulľ ad honorẽ dabať locus: ueꝝ ẽt cenſoꝛis nota tribũ tenere ꝑpã mĩme ſinebatur. O animũ ciuitatis laudis auidũ germaneqꝫ romanũ. Sed reſpondeať mihi: qua ꝯſentanea rõe hoĩes ſcenici ab oĩ honõe pellũť: ⁊ ludi ſcẽici doꝝ honoꝛibꝰ admiſcẽtur illas theatricas artes diu ṽtꝰ rõana nõ nouerat: que ſi ad

oblectamētū uoluptatis hūane qrerēt: ꝛ uicio moꝝ irreperent humanorum dij eas exhiberi petiuerūt. Quomō ergo abijcit ſcenic⁹ p quē colit ds: Et theatrice illius turpitudis: qua fronte notat actor: ſi adorat exactor: In hac controuerſia greci rōaniq; concertāt: greci putāt recte ſe honoāi hoīes ſcenicos: cū colāt ludoꝝ ſceīcoꝝ flagitatores deos. Rōani vō hoib⁹ ſcenicis nec plebeā tribum: q̄to min⁹ ſcenatoriam curiā dehoneſtari ſinunt. In hac diſceptatione huiuſcemodi rōcinatio ſummā qōnis abſoluit. Proponunt greci: ſi dij tales colēdi ſunt: pfecto ēt tales homines honorandi ſunt. Aſſumūt rōani: ſz nullo modo tales homines honorandi ſunt. Cōcludunt chriſtiani: nullo igitur modo dij tales colendi ſunt.

Meliorem fuiſſe platonem: q̄ poetis locum in bene morata urbe non dederit: q̄ hos deos qui ſe ludis ſcenicis uoluerunt honorari. cap. xiiij.

d Eide q̄ri3⁹ ipſi poete taliū fabulaꝝ cōpoſitores: q̄. xij. tabulaꝝ lege phibent famā ledere ciuiū: tā pbroſa in deos conuitia iaculātes. Cur nō ut ſcenici hēant inhoēſti: Qua rōe rectum eſt: ut poeticoꝝ figmētorum ꝛ ignominioſoꝝ deoꝝ infamenter actores: honorentur exactores: An forte platoni greco potius palma danda ē: q̄ cū rōe formaret qualis eſſe ciuitas debeat: tanq̄ adv̾ſarios ciuitatis poetas cenſuit urbe pellēdos: Iſte uero ꝛ deoꝝ iniurias indigne tulit: ꝛ fuſcari corrumpiq; figm̄tis aīos ciuiū noluit. Confer nunc platonis humanitatem a ciuibus decipiendis poetas urbe pellentem: cum deoꝝ diuinitate honori ſuo ludos ſcenicos expetente. Ille ne talia uel ſcriberentur: ꝛſi nō obtinuit diſputando tam̄: ne ſcripta reciperēt: pſuaſit leuitati laſciuieq; grecoꝝ: iſti ut talia ēt agerēt iubendo extorſerūt grauitati ꝛ modeſtie rōanoꝝ. Nec tm̄ hec agi uoluerunt: ſed ſibi dicari: ſibi ſacrari: ſibi ſollenniter exhiberi. Cui tandē honeſtius diuios honores dcer neret ciuitas: utꝝ platoni hec turpia: ꝛ nefanda prohibenti: an demonibus hac hominum deceptiōe gaudentib⁹: quibus ille uera pſuadere nō potuit: Hūc platonē labo inter ſemideos cōmemorandum putauit: ſicut herculē: ſicut romulu3. ſemideos aūt heroib⁹ anteponit: ſed utroſq; inter numina collocat. Ueruntamen iſtu3 quem appellat ſemideum: non heroibus tātū: ſed etiā dijs ipſis preferendum eē nō dubito. Propinquant autem romāorum leges diſputationibus platonis: quando illa cuncta poetica figmenta pdēnat. Iſti aūt poetis romanorum adimunt: ſaltē in hoīes maledicendi licentiā ille poetas ab urbis ipſi⁹ habitatiōe repellit: iſti ſaltem auctores poeticaꝝ fabulaꝝ a ledēda ſocietate ciuitatis compeſcunt. Etſi contra deos ludoꝝ ſcenicoꝝ expetitores aliq̄d audirent: forte undiq; īmouerent. Nequaq̄ igitur leges ad inſtituendos bonos aut corrigendos mores malos a dijs ſuis poſſent accipere romani ſuie ſpare quos legibus ſuis uincunt atq; cōuincūt. Illi ei3 honori ſuo depoſcunt ludos ſcenicos: iſti ab honoribus omnib⁹ repellūt hoīes ſcenicos. Illi celebrari ſibi iubēt figm̄tis poeticis oppbria doꝝ: iſti ab opprobrijs hoiū deſ rēt ipudētia poetaꝝ. Semidēs aūt ille plato ꝛ tliū doꝝ libidini reſtitit: ꝛ ab īdole rōanoꝝ q̄d pficiēdū eēt oñdit: q̄ poetas ipſos: ul̾ pro arbitrio m̄tiētes: uel hoībus miſeris quaſi deorum facta peſſima imitāda proponentes: oio ī ciuitate bñ īſtituta uiuē noluit. Nos quidem platonē: nec deū: nec ſemideū perhibemus: nec ulli ſancto angelo

ſūmi dei:nec ueridico ꝓphete:nec apoſtolo alicui : nec cuiꝗ christi martyri: nec cuiꝙ christiano homini cōpam⁹: cuius nr̄e ſn̄ie rō deo ꝓſperāte ſuo loco explicabit. Sꝫ eū tn̄ qn̄qdem ipi uolūt fuiſſe ſemideum preferendum eſſe cenſemus:ſi n̄ romulo ꝛ herculi:ꝙuiſ iſtū nec occidiſſe ſrēm: nec aliquod ꝑpetraſſe flagitiū quiſꝙ hiſtoricorum l' poetaꝝ dixit aut finxit:certe uel priapo uel alicui cynocephalo:poſtremo l' febrio:que romani numia partim peregrina receperunt:ptiꝫ ſua ꝓpa ſacra uerūt. Quomō igit' tāta animi ꝛ morū mala bonis preceptis ꝛ legib⁹ uel iminētia ꝓhiberēt:uel inſita extirpāda curarent dij tales:q̄ ēt ſeianda ꝛ augēda flagitia curauerūt:talia uel ſua ul' quaſi ſua facta p theatricas celebritates pplis inoteſcē cupientes : ut tanꝙ auct'e diuina ſua ſponte nequiſſima libido accenderet' humana:fruſtra hoc exclamante cicerone:q̄ cū de poetis agēs ad eos acceſſiſſet:clamor īqt ꝛ approbatio popl'i:quaſi magni cuiuſdā ꝛ ſapiētis magiſtri:quas illi obducūt tenebras:quos inuehūt metus: quas inflammant cupiditates?

Qꝺ rōani quoſdā ſibi ꝺos:n̄ rōe: ſꝫ adulatiōe inſtituerunt.cap.xv.

q Ue aūt illis eligenꝺoꝝ deorꝫ ēt ipoꝝ falſoꝝ rō ac nō potius adulatio ē.qn̄ iſtū platonē:quē ſeideū uolūt tātis diſputationib⁹ laborantē: ne ī animis malis: q̄ precipue cauēda ſunt:mores corrūpēt' humani:nulla edicula ſacra dignū putarūt: ꝛ romulum ſuū dijs m'tis ꝓtulerūt : quāuis ꝛ ipſū ſemideū potius ꝙ deū uocauerunt:uelut ſecretior eoꝝ doctrina cōmēdat?Nā etiā flam̄ illi inſtituerunt: quod ſacerdotij genus adeo i romāis ſacris teſtante apice excelluit : ut tres ſolos flamines haberent t'b⁹ numib⁹ inſtitutos:dialem ioui:martialē marti:quirinalem romulo.Nam beniuolentia ciuium uelut receptus in celum quirinus eſt poſtea nominatus:ac per hoc ꝛ neptuno ꝛ plutoni fratribus iouis:ꝛ ipſi ſaturno patri eorum iſto romulus honōe prelatus eſt:ut pro magno ſacerdotiū quod ioui tribuerunt huic etiā hoc tribuerent: ꝛ marti tāꝙ patri eius forſitam propter ipſum.

Qꝺ ſi dijs ulla eſſet cura iuſtitie:ab eis romani accipere debuerint p̄cepta uiuēdi potius: ꝙ leges ab alijs hoib⁹ mutuare.cap.xvi.

ſ J aūt a dijs ſuis rōani uiuendi leges accipe potuiſſēt:n̄ aliquot ānos p⁹ romā ꝯditā ab athenieſibus mutuarēt' leges ſalonis:quas tn̄ n̄ acceperūt tenuerūt:ſꝫ meliores ꝛ emēdatiores facē conati ſūt:ꝙuis lycurg⁹ lacedemonijs leges ex apollinis auct'e ſe iſtituiſſe ꝯfinxerit . Qꝺ pruderē rōani credē noluerūt:ppterea n̄ īde accepūt. Numa pōpili⁹:q̄ romulo ſucceſſit i regnū:quaſdā leges:q̄ q̄dē īgēde ciuitati nequaꝙ ſufficerent:ꝯdidiſſe fertur. Qui eis ēt multa ſacra ꝯſtituit:nō tn̄ ꝓhibet' eaſdem leges a numibus accepiſſe. Mala igit' animi:mala uite:mala moꝝ:que ita magna ſunt : ut his doctiſſimi coꝝ uiri ēt ſtātib⁹ orbibus reſp.perire confirment:dij coꝝ:ne ſuis cultoribus acciderent minime curarunt:immo uō ut augerentur ſicut ſupra diſputatū ē oī mō curauerunt.

De raptu ſabinaruꝫ:alijſꝗ iniquitatibus: que in ciuitate romana etiaꝫ laudatis uiguere tp̄ibus.cap.xvij.

a Nforte pplo rōano ꝓpt'ea legeſ n̄ ſūt a numinibus conſtitute: q̄ ſicut ſaluſti⁹ ait . Jus bonūꝗ apō eos nō legib⁹ magis ꝙ nat'a ualebat.

Ex hoc iure ac bono credo raptas eē ſabinas. Quid.n.iuſti⁹ ⁊ meli⁹ ꝙ filias alienas fraude ſpectaculi inductas ñ a pētibus accipi:ſed ui ut quiſqꝫ poterat auferri? Nam ſi inique ſabini facerēt negare poſtulatas:ꝙto fuit iniquius rape nō datas? Juſtius aūt bellum cū ea gēte geri potuit:q̄ filias ſuas ad mr̄imoniū cū regióalibus ⁊ cū finalib⁹ ſuis negaſſet petitas:ꝙ cū ea q̄ īpetebat ablatas. Jll'd ergo poti⁹ ibi fiēt: ubi mars filiū ſuū pugnantē iuuaret: ut cōiugioꝝ negatoꝝ armis ulciſcereť īiuriā:⁊ eo mō ad fēias quas uolucāt pueīret. aliquo.n.foꝛtaſſe iuꝛ belli iiuſte negatas iuſte uictō auferret. Nl'o aūt iuꝛ paucis ñ datas rapuit:⁊ iiuſtū bellū cū caꝝ parētibus iuſte ſuccenſētibus geſſit. Hoc ſane utili⁹ faciliuſqꝫ ſucceſſit:quod ⁊ſi ad memoꝛiam fraudis illius circēſiū ſpectacl'ꝫ māſit: facinoꝛis tñ in illa ciuitate ⁊ imperio nō placuit exēpluꝫ: faciliuſqꝫ rōani i hoc errauerūt: ut poſt illā iniquitateꝫ deū ſibi romulū cōſecrarēt:ꝙ ut i feminis rapiēdis factū eius imitādū ⁊ lege ulla uel moꝛe pmitterēt. Ex hoc iure ac bono p⁹ expulſū cuꝫ liberis ſuis regē tarquiniū:cuius filius lucretiā ſtupꝛo uiolēter opꝛeſſerat:iunius brutus cōſul lutiū collatinū maritū eiuſdē lucꝛetie collegā ſuū bonū atqꝫ inocentem uirum:propter nomē ⁊ ꝓpinquitateꝫ tarquinoꝝ coegit magiſtratu ſe abdicare:nec uiueꝛ in ciuitate pmiſit. Qō ſcelus fauente uel patiente populo fecit:a quo populo conſulatū idē collatinus:ſicut etiā ipē brutus acceperat. Ex hoc iure ac bono marcus camill⁹ illius tp̄is uir egregius: qui uehentes grauiſſimos hoſtes populi ꝛōani poſt decēnale bellu:n:quo roman⁹ exercit⁹ totiens male pugnādo grauiť afflict⁹ ē : iam ipſa roma de ſalute dubitante atqꝫ trepidāte facillie ſupauit: eoꝝqꝫ urbem opulentiſſimam cepit:inuidia obtrectatoꝛum uirtutis ſue ⁊ inſolentia tribunoꝛum reus plebis factus:tā quā ingratam ſenſit ꝙ liberauerat ciuitateꝫ:ut de ſua damnatione certiſſimus in exilium ſponte diſcederet : ⁊ decem milibus eris abſens etiam dānareť:mox iterum a gallis uindex patrie futurus ingrate. Multa commemorare iam piget feda ⁊ iniuſta : qb⁹ agitabať illa ciuitas: ⁊ cū potētes plebē ſibi ſubdere conareť : plebſqꝫ illis ſubdi recuſaret:⁊ utriuſqꝫ partis ōfēſoꝛes magis ſtudijs agerent amoꝛe uīcēdi: ꝙ equū ⁊ bonū q̄cꝙ cogitarent.

Que de moꝛibus romanoꝛuꝫ: aut motu compreſſis: aut ſecuꝛitate reſolutis: ſaluſtij probat hiſtoꝛia.capitulum.xviij.

i Taqꝫ hēbo modū: ⁊ ipm ſaluſtiū teſtē poti⁹ adhibebo. Qui cū in laude rōanoꝝ dixiſſet:uñ nobis iſte ſermo exoꝛtus ē. Jus bonūqꝫ apō eos nō legibus magis ꝙ natura ualebat:ꝓdicās illud tp̄s quo expulſis ꝛgibus incredibl'iter ciuitas breui etatis ſpacio plurimū creuit. Jdē tñ in pmo hiſtoꝛie ſue libro atqꝫ eius exoꝛdio fateť:ēt tūc cum ad cōſules a regib⁹ eēt trāſlata reſp.poſt puꝫ interuallū iiurias ualiooꝝ ⁊ ob eas diſceſſionē plebis a patribus:aliaſqꝫ i urbe diſceſſiones fuiſſe. Nam cū optimis moꝛibus ⁊ maxia concoꝛdia populū romanuꝫ inť ſecūdū ⁊ poſtremū bellū carthaginēſe cōmēoraſſet egiſſe: cāmqꝫ huius boni ñ amoꝛē iuſtitie:ſꝫ ſtāte carthagine metū pacis i fide fuiſſe dixiſſꝫ. Uñ ⁊ Naſica ille ad repꝛimēdam neqtiam ſeruandoſqꝫ iſtos moꝛes optimos:ut metu uitia cohiberenť: carthaginem nolebat euerti. Continuo ſubiecit idē ſaluſti⁹ ⁊ ait: At diſcoꝛdia ⁊ auaricia atqꝫ ambitio:⁊ cetera ſecūdis reb⁹ oꝛiri ſueta mala:poſt carthagis excidiuꝫ

maxime aucta ſunt: ut intelligeremus et āna ꝛ oriri ſolē ꝛ augeri. Unde ſubnectens cur hec dixerit: Nam iniurie inquit ualidoꝝ ꝛ ob eas diſceſſio plebis a patribus: alieq; diſceſſiones domi fuere. Iā īde a principio neq; āpliꝰ ꝙ regibꝰ exactis: dū metꝰ a tarquinio ꝛ bellū graue cū hetruria poſitum ē: equo ꝛ modeſto iure agitatuꝫ. Uides quenadmodum etiam illo breui tp̄e: ut regibus exactis ideſt eiectis aliq̄tulum equo ꝛ modeſto iure ageretꝰ: metum dixit fuiſſe cām: qm̄ metuebatur bellum qd̄ rex tarquinius regno atq; urbe pulſus: hetruſcis ſociatus contra romanos gerebat. Attende itaq; q̄d deinde contexat. Deīde inquit ſeruili imꝑio patres plebē exercere: de uita ac quiete erga ſe regio more conſuleē: erga alios de uiolētia ꝛ inquietudine ſibi regna moliri: illos agro pellere: ꝛ cetis ex ptibꝰ ſoli imꝑio agē. Quibus ſeuitíjs ꝛ maxie fenore opp̄ſſa plebs: cū aſſiduis bellis tributū ſimul ꝛ militiam toleraret: armata montē ſacrū atq; auentinū inſedit: tūq; tribunos plebis ꝛ alia ſibi iura parauit: diſcordiaꝝ ꝛ certaminis utriuſq; finis fuit ſecundū bellū punicū. Cernis ex quo tp̄e ideſt paruo interuallo poſt reges exactos: quales rōani fuerint: de qbꝰ ait: ius bonūq; apud eos non legibus magis ꝙ natura ualebat. Porro ſi illa tp̄a talia repiuntꝰ: quibus pulcherria atq; optia fuiſſe predicatꝰ rōana reſp. quid iā de conſequenti etate dicendū aut cogitandum arbitramur: cū paulatim mutata: ut eiuſdē hiſtorici v̄bis utar: ex pulcherria atq; optia peſſia ac flagitioſiſſima facta ē pꝰ carthagīs uidelicet ut cōmēorauit excidiū. Que tp̄a ipſe ſaluſtius quenadmodum breuiter recolat ꝛ deſcribat: ī eiꝰ hiſtoria legi poteſt: quantis malis moruꝫ que ſecundis rebus exorta ſunt: uſq; ad bella ciuilia demonſtret eſſe ꝑuentuꝫ. Ex quo tempe ut ait maioꝝ mores n̄ paulatim ut antea: ſed torrentis mō precipitati adeo iuuētꝰ luxu atq; auaricia corrupta eſt: ut merito dicatur genitos eſſe: q̄ neq; ipſi habere poſſēt res familiares: neq; alios pati. Dicit deinde plura ſaluſtius de ſylle uitíjs: ceteraq; feditate reipu. Et alíj ſcriptores in hoc conſentiunt: quāuis eloq̄o multum impari. Cernis tñ ut opinō: ꝛ quiſq̄s aduertit facillime perſpicit colluuie moꝝ peſſimoꝝ quo illa ciuitas prolapſa fuerit añ noſtri regis aduentū. Hec eim geſta ſunt non ſolum añꝙ chriſtus in carne pn̄s docere cepiſſet: uerꝫ etiam añꝙ de uirgine natꝰ eſſet. Cum igitꝰ tot ꝛ tanta mala temporꝝ illoꝝ uel tolerabiliora ſuperius uel poſt euerſā carthaginē toleranda ꝛ horrēda: dījs ſuis iputare n̄ audeāt opiones humanis m̄tibus unde talia uicia ſiluēſcerēt maligna aſtutia inſerentibꝰ: cur mala pn̄tia chriſto iputāt: qui doctrina ſaluberrima ꝛ falſos ac fallaces deos coli uetat: ꝛ iſtas hoīuꝫ noxias flagitioſaſq; cupiditates diuina auctoritate deteſtans atq; ꝯdēnās: his malis tabeſcenti ac labenti mūdo ubiq; familiā ſuam ſenſim ſbtrahit: qua ꝯdat eternā: ꝛ n̄ plauſu uāitatis: ſꝫ iudicio v̄itatis glīoſiſſimā ciuitatē.

De corruptione humane reipublice priuſꝙ cultum deorum chriſtus auferret. cap. xix.

e Cce rōana reſp. qd̄ n̄ ego prius dico: ſꝫ auctores eoꝝ unde hec mercede didicimus tāto añ dixerunt: añ chriſti aduētum paulatim mutata ꝛ ex pulcherria atq; optia peſſia atq; flagitioſiſſima facta ē. Ecce ante chriſti aduētū: poſt deletā carthagīeꝫ maioꝝ mores non paulatim ut antea: ſꝫ torrentis modo p̄cipitati: adeo iuuētꝰ luxu atq; auaricia corrupta ē. Legant

nobis ꝯtra luxū ⁊ auaritiā p̄cepta de
oꝝ ſuoꝝ pplo rōano data. Cui utinā
tm̄ caſta ⁊ modeſta reticerēt: ac ñ etiā
ab illo probroſa ⁊ ignominioſa depo
ſcerēt: qb⁹ p falſā diuinitatē pnitioſaꝫ
cōciliarēt auctēꝫ. Legāt nr̄a ⁊ p ꝓphe-
tas ⁊ per ſanctum euangelium ⁊ per
aplicos actus ⁊ eplas: tam multa cō-
tra auariciam atqꝫ luxuriaꝫ ubiqꝫ po
pulis ad hoc congregatis: ꝙ excellent
ꝙ diuic: nō tanꝙ ex philoſophoꝝ cō-
certationibus ſtrepere: ſꝫ tāꝙ ex ora-
clis ⁊ dei nubibus ītonare: ⁊ tñ luxu
atqꝫ auaricia: ſceniſqꝫ ac turpib⁹ mori
bus ante aduentū chriſti rēp. peſſimā
ac flagitioſiſſimā factā: ñ iputāt dijs
ſuis. Afflictionē uero eius quācunqꝫ
iſto tēpore ſupbia deliciecqꝫ coꝝ ppeſ-
ſe fuerint: religioni icrepitāt chriſtiāe.
Cuius p̄cepta de probis iuſtiſqꝫ mori
b⁹ ſi ſimul audirent atqꝫ curarēt īges
terre ⁊ om̄s populi: principes ⁊ om̄s
iudices terre: iuuenes ⁊ uirgines ſenio
res cū iunioꝛib⁹: etas omnis capax ⁊
uterqꝫ ſexus: ⁊ quos baptiſta ioānes
alloquit: exactores ipſi atqꝫ milites: ⁊
terras uite pn̄tis ornaret ſua felicita-
te reſp. ⁊ uite eterne culmē beatiſſime
īgnatura conſcenderet. Sed quia iſte
audit: ille cōtēnit: pluresqꝫ uitijs male
blandientibus: ꝙ utili uirtutum aſpi
tati ſunt amicitiores: tolerare chriſti
famuli iubēt: ſiue ſint reges: ſiue ſint
principes: ſiue iudices: ſiue milites: ſi-
ue ꝓuinciales: ſiue diuites: ſiue paupeſ:
ſiue liberi: ſiue ſerui utriuſlibet ſexus:
peſſimā etiā ſi ita neceſſe ē flagitioſiſſi
māqꝫ rēp. ⁊ in illa angloꝝ quadā ſāc-
tiſſima atqꝫ auguſtiſſīa curia celeſtiqꝫ
rep. ubi dei uolūtas lex ē: clariſſimuꝫ
ſibi locū ēt iſta tolerātia compare.

Quali uelit felicitate gaudē: ⁊ qb⁹
morib⁹ uiuē: q tēpora chriſtiane īligio
nis incuſant. cap. xx.

u Erūtñ tales cultores ⁊ dilecto-
res deoꝝ iſtoꝝ: quoꝝ ēt imita-
tores i ſcelerib⁹ ⁊ flagitijs ſe eē letant:
nllo mō curāt peſſimā ⁊ flagitioſiſſi-
mā ñ eē rēp. Tm̄ ſtet iqūt: tm̄ floreat
copijs referta: uictorijs glorioſa: ul qð
eſt felici⁹ pace ſecura ſit: ⁊ qd ad nos:
Immo id ad nos magis pertinet: ſi
diuitias quiſqꝫ ſemper augeat q̄ quot
tidianis effuſionib⁹ ſuppetāt: p quas
ſibi etiā infirmiores ſubdat qſqꝫ potē
tentior: Obſeqꝫt diuitibus pauperes
cā ſecuritatis: atqꝫ ut coꝝ patrocinijs
qeta iertia perfruāt: diuites paupibuſ
ad clientelas ⁊ ad miniſteriū ſui faſt⁹
abutant: ppli plaudāt ñ ꝯſultoribus
utilitatē ſuaꝝ: ſed uoluptatū largito-
ribus. Nō dura uidebāt: non probi-
beāt impura: reges ñ curēt ꝙ bōis: ſꝫ
ꝙ ſubditis regnēt: ꝓuincie regibus ñ
tanꝙ rectoribus moꝝ: ſꝫ tanꝙ rerum
dñatorib⁹ ⁊ deliciaꝝ ſuaꝝ ꝓuiſorib⁹
ſeruiant: eoſqꝫ ñ ſinceriter honorent:
ſꝫ neqter ac ſuiliter timeāt: qd aliene
uinee potius ꝙ quis ſue uite qſqꝫ no-
ceat: legib⁹ aduertat. Null⁹ ducat ad
iudices: niſi q aliēe rei: domui: ſaluti: l
cuiꝙ iuito fuerit importunus aut no
xius. Ceteꝝ de ſuis: uel cū ſuis: uel cū
qbuſcūqꝫ uolentib⁹ faciat quiſqꝫ qð li
bet: abūdent publica ſcorta: uel ꝓpter
omnes quibus frui placuerit: ul ꝓpt
eos maxime q hīe ꝓuata ñ pn̄t. Extru
ant āpliſſime atqꝫ ornatiſſime dom⁹
ubi opipera cōuiuia frequētent: ubi
cuiqꝫ libuerit ⁊ potuerit die noctuqꝫ
ludat: bibat: uomatur: defluat. Sal
tationes undiqꝫ concrepent: theatra i
hōeſte leticie uocibus: atqꝫ oi genere
ſiue crudeliſſime ſiue turpiſſime uo-
luptatis exeſtuēt. Ille ſit public⁹ īimi-
cus: cui hec felicitas diſplicet. Quiſqſ
eā mutare l auferre tentauerit: eū libe
ra mltitudo auertat ab aurib⁹: euertat
a ſedib⁹: auferat a uiuentib⁹. Illi hēāt
dij ui: q hanc adipiſcendam populis

procurauerint adeptāq̧ ſeruauerint. Colātur ut uoluerit: ludos expoſcant quales uoluerit: quos cū ſuis l' ō ſuis poſſunt hīc cultoribus: tm̄ efficiāt: ut huic felicitati nihil ab hoſte: nihil a peſte: nihil ab ulla clade timeat̄. Quiſ hanc rēp. ſanus: nō dicā romāo īpio: ſʒ domui ſardanapali cōparauerit: q̄ quōdā rex ita fuit uoluptatibꝰ dedit̄ꝰ: ut in ſepulchro ſuo ſcribi fecerit ea ſola ſe hīc mortuū: que libido eius etiā cū uiueret: hauriēdo ꝯſūpſ̄at. Quē re gē iſti ſi hīent ſibi ī talibꝰ īdulgentēʒ: nec in eis q̄cq̄ꝫ illa ſeueritate adu̇ſātē: huic libētius q̄ꝫ rōani ueteres romulo templum ⁊ flamen conſecrarent.

Que ſentētia fuerit ciceronis ō romana republica. cap. xxi.

S Ed ſi ꝯtēnit̄ q̄ romanā rempu. peſſimā ac flagitioſiſſimā dixit: nec curant iſti quanta morꝫ peſſimorū ac flagitioſorꝫ labe ac dedecore im pleat̄: ſed tm̄mō ut conſiſtat ⁊ māeat: audiant eam non ut ſaluſtius narrat peſſimam ac flagitioſiſſimam factaʒ: ſed ſicut cicero diſputat iam tunc prō ſus periſſe: ⁊ nullā oīo ēmanſiſſe rēp. Inducit enim ſcipionem eum ipſum qui carthaginē extinxerat de rep. diſputantē: quādo preſentiebat̄ ea cōrup tione: quā deſcribit ſaluſtius eaʒ iam iamq̧ piturā. Eo quippe tempore diſ putatur quo iaʒ unus grecorꝫ occiſus fuit: a quo ſcribit ſeditiones graues cepiſſe ſaluſtius. Nam mortis eiꝰ fit ī eiſdem libris commemoratio. Cū aūt ſcipio in ſecundi libri fine dixiſſet: ut ī fidibus ac tibijs atq̧ cantu ipſo ac uo cibus concentus ē: quidā tenendus ex diſtinctis ſonis: quem immutatuʒ aut diſcrepantem: aures erudite ferre nō poſſunt: iſq̧ cōcentus ex diſſimilimarū uocum moderatione: concors tam̄ efficit̄ ⁊ congruens: ſic ex ſummis ⁊ medijs ⁊ infimis īteriectis ordibus: ut ſonus moderatā ratione ciuitateʒ ꝯſenſu diſſimilimorꝫ concinere: ⁊ que armonia a muſicis dī in cantu: eaʒ eē in ciuitate concordiam artiſſimū atq̧ optimū oīum in rep. uinclʒ incolumitatis: eamq̧ ſine iuſticia nullo pacto eſſe poſſe. Ac deinde cum aliquanto latius ⁊ uberī ꝰ diſſeruiſſet: q̄ꝫtūq̧ prodeſſet iuſtitia ciuitati: q̄ꝫtūq̧ obeſſet ſi abfuiſſet. Suſcepit deīde pilꝰ unꝰ eorꝫ qui diſputationi aderant: ⁊ popoſcit ut hec ipa queſtio diligentiꝰ tractaret̄: ac de iuſtitia plura dicerent̄: propter illud qō iā uulgo ferebat̄ rēp. regi ſine iniuria nō poſſe. Hanc ꝑinde q̄onem diſcutiendam ⁊ enodandam eſſe aſſēſus ē ſcipio. Reſponditq̧ nihil eſſe qō adhuc de rep. putaret dictum: ⁊ quo poſſet longius progredi: niſi eſſet con firmatuʒ non modo falſum eſſe illud ſine iiuria nō poſſe: ſed hoc ueriſſimū eſſe ſine ſumma iuſtitia rēp. regi non poſſe. Cuius q̄onis explicatio cum in diē conſequētē dilata eēt: ī tertio libro magna conflictatione res acta ē. Suſcepit eīm pilus ipſe diſputatiōeʒ eorꝫ qui ſentirēt ſine iniuſtitia regi nō poſſe remp. purgans precipue: ne hoc ipe ſentire crederet̄. Egitq̧ ſedulo pro iniuſtitia cōtra iuſtitiam: ut hanc eē utilem reip. illam v̇o inutilē v̇iſimilibus rōibus ⁊ exēplis uelut cōaret̄ oñdet̄. Tum lelius rogantibus omnibus iuſtitiā defendere aggreſſus ē: aſſeruitq̧ q̄ꝫtū potuit nihil tā inimicū: q̄ꝫ iniuſtitiam ciuitati: nec oīo niſi magna iuſticia geri aut ſtare poſſe remp. Qua q̄ſtione q̄ꝫtum ſatis uiſū ē pertractata Scipio ad intermiſſa reuertitur: recolitq̧ ſuā atq̧ cōmēdat breuē reip. diffinitionē qua dixerat eam eſſe rem populi. Populū aūt nō ōeʒ cetū multitudīs: ſed cetuʒ iuris conſenſu ⁊ utilitatis cōmunione ſociatū eē determiat. Docet deinde quanta ſit ī diſputando

diffinitionis utilitas:atq₃ ex illis ſuis
diffinitionibus colligit tūc eē rēp.id ē
rem ppli cū bñ ac iuſte geritᷣ:ſiue ab u
no rege:ſiue a paucis optimatibus:ſi-
ue ab uniuerſo populo. Cū uero iniu
ſtus ē rex:quem tyrānum more greco
appellauit: aut iīuſti optimates:quo
rū conſenſū dixit eē factiōe₃:aut iīuſtꝰ
ipſe ppl's : cui nomē uſitatū nō repit:
niſi ut etiā ipſū tyrānū uocaret: nō iā
uicioſam ſicut pridie fuit diſputatu₃:
ſed ſicut ratio ex illis diffinitionibus
connexa docuiſſet oīo nullā eſſe rēp.
qm̄ ñ eēt res ppli:cum tyrannus eam
factione capeſceret: nec ipſe populus
iā ppl's eēt ſi eēt iniuſtus: qm̄ non eēt
multitudo ꝛ iuris conſenſu ꝛ utilita
tis communione ſociata:ſicut populꝰ
fuerat diffinitus. Quando ergo reſp.
romana talis erat:quale₃ illam deſcri
bit ſaluſtius:nō iā peſſima ac flagitio
ſiſſima ſicut ipſe ait: ſed omnino nlla
erat ſecūdum iſtam rōem: quā diſpu-
tatio de rep.inter magnos eius princi
pes tunc hita patefecit. Sicut etiā ipſe
tullius non ſcipionis nec cuiuſq₃ aliꝰ:
ſed ſuo ſermone loquēs teſtatur in pn
cipio quinti libri:commemōato priꝰ.
Ennij poete uerſu quo dixerat: Mori
bus ātiquis res ſtat romana uiriſq₃:
quem q̄dē ille uerſū iqt uel breuitate
uel ueritate tāq₃ ex oraculo mihi quo
dā eē affatus uidetᷣ. Nā neq₃ uiri niſi
ita morata ciuitas fuiſſet:neq₃ mores
niſi iſti uiri ꝓfuiſſent:aut fundare:aut
tandiu tenere potuiſſent tanta₃ ꝛ tā
iuſte lateq₃ impantē remp. Itaq₃ āte
nr̄am memoriam ꝛ mos ipſe patrius
preſtantes uiros adhibebat:ꝛ ueterū
more₃ ac maioꝝ inſtituta retinebant
excellētes uiri. Nr̄a uero etas cū rēp.
ſicut picturam accepiſſet egregiam:ſ₃
euaneſcēte₃ uetuſtate ñ mō eā colōibꝰ
iiſdē q̄bꝰ fuerat renouare neglexit:ſed
ne id quidē curauit:ut formā ſaltē eiꝰ
ꝛ extrema tanq₃ liniamenta ſeruaret.

Quid.n.manet ex ātiquis moribus:
q̄bus ille dixit rē ſtare romanā:quos
ita obliuione obſoletos uidemꝰ: ut ñ
mō ñ colantᷣ:ſ₃ etiam ignorentur. Nā
de uiris quid dicā? Mores eī₃ ipſi ite-
rierunt uiroꝝ penuria: cuius tāti ma
li non uidetᷣ reddenda rō nobis: ſ₃ ēt
tanq₃ reis capitis quodāmodo dicēda
cā ē. Nr̄is enim uicijs nō caſu aliquo
rēp.uerbo retinemus: rē ipſam uero
iāpridē āmiſimꝰ. Hec cicero fatebatᷣ:
longe q̄dē pꝰ mortē africani: quem in
ſuis libris fecit de rep.diſputare : ad-
huc tñ añ aduentum chriſti. Que ſi
diffamata ꝛ ꝓualeſcente rͤligione chri-
ſtiana ſentirētᷣ atq₃ dicerētᷣ:q̄s ñ iſtoꝝ
ea chriſtianis iputanda eſſe cenſeret?
Quāobrem cur ñ curarūt dij eoꝝ:ne
tūc periret atq₃ āmitteretᷣ illa reſp. quā
cicero lōge añq₃ chriſtꝰ i carne ueniſſ₃
tam lugubriᷣ deplorat ñmiſſā? Uide-
rit laudatores eius etiam illᷣ antiquis
uiris ꝛ moribꝰ qualis fuerit. Utꝝ in
ea uiguerit recta iuſtitia: an forte nec
tunc fuerit uiua moribus: ſ₃ picta co-
loribꝰ? Qō ꝛ ipſe cicero neſciēs cui
eā preferret expſſit:ſ₃ alias:ſi deus uo
luerit:hec uidebimus. Enitar eni₃ ſuo
loco: ut oñdam ſm diffinitiones ipiꝰ
ciceronis:q̄bus quid ſit reſp. ꝛ quid Reſp.
ſit ppl's:loquēte ſcipione breuiᷣ poſu-
it:atteſtantibus ēt multis ſiue ipſius
ſiue eoꝝ quos loqui fecit i eadē diſpu
tatione ſententijs: nunqua₃ illā fuiſſe
rēp.q₂ nunq₃ in ea fuit ṽa iuſtitia. Se-
cūdu₃ ꝓbabliores aūt diffinitiones ꝛ
pro ſuo mō q̄dā reſp.fuit: ꝛ meliꝰ ab
antiq̄oribus romanis:q₃ a poſteriori-
bus adminiſtrata ē. Uera aūt iuſtitia
non eſt:niſi in ea rep. cuius conditor
rectorq₃ chriſtus ē:ꝛ ſi ipam rēp.plac₃
dicere:quoniam eam rem populi eſſe
negare nō poſſumus. Si aūt hoc no-
men quod alibi aliterq₃ uulgatu₃ eſt
ab uſu noſtre locutionis eſt forte rēo-
tus:in ea certe ciuitate eſt uera iuſtitia

de qua ſcriptura ſancta dicit: glorioſa de te dicta ſunt ciuitas dei.

Q dij romanorum nullam unquam curam fuerint: ne malis moribus reſpublica deperiſſet. cap. xxij.

Sed quod ptinet ad pñtem qonem qualẽ laudabilẽ dicãt iſtã fuiſſe uel eẽ rẽp. ſecũdum eorum doctiſſimos auctores iã longe añ chriſti aduentuz peſſĩa ac flagitioſiſſĩa facta erat. Immo uero nulla erat atque oio perierat perditiſſimis moribus. Ut ergo non periret: dij cuſtodes eius populo cultori ſuo dare precipue uite ac morum p̃cepta debuerunt: a quo tot templ' tot ſacerdotib' et ſacrificiorum generib': tã multiplicib' uarijſque: tot feſtis ſollẽnitatib': tot tantorumque ludorum celebritatibus colebãt: ubi nihil dẽones niſi negociũ ſuum egerunt: ñ curantes quẽadmodum illi uiuerẽt: imo curãtes ut etiam pdite uiuerent: dum tamen honoi ſuo illa omnia metu ſbditi miſtrarent. Aut ſi dederunt proferant oſtendatur: legatur quas deorum leges illi ciuitates datas cõtempſerint gracchi: ut ſeditionibus cũcta turbarẽt: quas marius et ſylla et carbo: ut in bella ẽt pgrederẽtur: ciuilia: cauſis iniqſſimis ſuſcepta: et crudelr geſta: crudeliuſque finita. Quas denique ſylla ipſe: cuius uitã: mores: facta: deſcribente ſaluſtio aliiſque hiſtorie ſcriptoribus: quis non exhorreat? Quis illam rempublicam nõ tunc periſſe fateat? An forte pp̄ter huiuſcemodi ciuium mores ṽgilianã illam ſñiam ſicut ſolent p defenſione ſuorum deorum opponere audebunt. Diſceſſere oms adytis ariſque relictis dij: qb' impiũ hoc ſteterat. Primũ ſi ita ẽ ñ hñt cur querant de religione chriſtiana: qr hac offẽſi eos dij ſui deſeruerunt: qmqdem maiores eorum iampdez moribus ſuis ab urbis altaribus taz multos ac miutos deos tanq̃ muſcas abegerunt. Sed tamen hec numinuz turba ubi erat: cum longe anteq̃ mores corrumperent antiqui: a gallis roma capta et incẽſa eſt? an forte pñtes dormiebant? Tunc. n. tota urbe in hoſtium poteſtate redacta: ſolus collis capitolinus: qui etiã ipſe capetur: niſi ſaltem ãſeres dijs dormiẽtibus uigilarent. Unde pene in ſuperſtitionẽ egyptiorum beſtias aueſque colentiũ roma deciderat: cũ ãſeri ſolẽnia celebrabãt. Uerum de his aduẽticijs et corporis poti' q̃ animi malis: que uel ab hoſtibus uel alia clade accidunt: nondum interim diſputo. Nunc ago de labe morũ: quibus pmũ paulatiz decoloratis: deide torrẽtis mõ p̄cipitatis: tãta q̃uis itegris tectis mẽibuſque fca ẽ ruina reip. ut magni auctores eorum eã tũc ãmiſſã ñ dubitẽt dicẽ. Recte aũt abſceſſerant: ut ammitterent omnes adytis ariſque relictis dij: ſi eorum õ bõa uita atque iuſtitia ciuitas p̄cepta ɔtempſerat. Nũc ṽo quales qſo dij fuerũt: ſi noluerũt cũ pplo cultore ſuo uiueẽ: quez male uiuẽtẽ ñ docuerunt bñ uiuere.

Uarietates rerum tpaliũ ñ ex fauore aut ipugnatione demonum: ſz ex ueri dei iudicio pendere. cap. xxiij.

Quid q̃ etiã uident eorum affuiſſe cupiditatib' implẽdis: et oñdũt nõ p̃fuiſſe refrenandis. Qui. n. mariũ nouum hominem et ignobilem cruentiſſimum auctorẽ bellorum ciuiliũ atque geſtorem: ut ſepties conſul fieret adiuuerũt: atque ut i ſeptimo ſuo cõſulatu moreret ſenex: ne in manibus ſylle futuri mox uictoris irrueret: cur ñ etiaz iuuerũt: ut a tãtorum ſe cõpeſcẽt imanitate faciorum? Si. n. ad hoc eũ dij eorum ñ iuuerũt: ñ paruum eſt quod fatentur et ẽt ñ ppitijs dijs ſuis poſſe accidere homini iſtam temporalem: q̃ nimis

diligunt tantā felicitatē. ⁊ poſſe hoīes ſicut fuit marius ſalute: uirib⁹: opib⁹: honoribus: dignitate: longeuitate cumulari ⁊ perfrui dijs iratis: poſſe etiā hoīes ſicut fuit regul⁹: captiuitate: ſuitute: īopia: uigilijs: doloribus excruciari ⁊ emori dijs amicis. Quod ſi ita eſſe concedunt: compendio nihil eos prodeſſe ⁊ coli ſupfluo confitēt᷑. Naꝫ ſi uirtutibus animi et ꝓbitate uite: cuius premia poſt mortem ſpanda ſunt magis contraria: ut populus diſceret inſtiterūt: ſi nihil etiā in his tranſeuntibus ⁊ temporalibus bonis: uel eis quos oderunt nocent: uel eis quos diligūt proſunt: ut qd colūt᷑: ut qd tāto ſtudio colēdi reqrūt᷑? Cur q᷑ laborioſis ⁊ triſtibuſqꝫ tꝑib⁹ tāq̄ offēſi abſceſſerit mūmurat᷑: ⁊ ꝓpt̄ eos chriſtiana religio ꝯuitijs idigniſſis ledit᷑. Si aūt hn̄t in his reb⁹ uel bn̄ficij uel maleficij poteſtatē. cur in eis affuerunt peſſimo uiro mario: ⁊ optīo uiro regulo defuerūt? An ex hoc ipi itelligūt᷑ iuſtiſſimi ⁊ peſſimi? Qđ ſi propterea magis timendi ⁊ colendi putant᷑: neqꝫ hoc putetur. Neqꝫ eīm minus eos inuenitur regulus coluiſſe q̄ marius: ideo nec uita peſſima eligēda uideat᷑: q᷑ magis mario q̄ regulo dij fauiſſe exiſtiant᷑. Metellus eiꝫ romāoꝝ laudatiſſim⁹: q̄ habuit quiqꝫ filios cōſulares: etiam reꝝ tpaliū felix fuit: ⁊ catilina peſſim⁹ oppreſſus inopia ⁊ i bello ſui ſceleris proſtratus infelix: ⁊ ueriſſima atqꝫ certiſſima felicitate prepollent boni deū colentes: a quo ſolo conferri poteſt. Jlla igitur reſpu. malis moribus cuꝫ periret: nihil dij coꝝ pro dirigendis ꝉ corrigendis egerunt moribus ne periret: immo deprauandis ⁊ corrumpendis addiderunt moribus ut periret. Nec ſe bonos fingant q̄ uelut offenſi ciuiū iniquitate diſceſſerunt: prorſus ibi erant: produnt᷑ cōuincunt᷑. Nec ſb̄uenire ꝑcipiendo: nec latere tacendo potuerūt. Omitto q̄ mari⁹ a miſerātib⁹ miturnenſibus marice dee in luco eius cōmendatus ē: ut ei oia ꝓſparet: ⁊ ex ſumma reuiſus deſpatione incolumus in urbem: duxit crudelē crudel᷑ exercitum. Ubi q̄ cruenta q̄ indicibil᷑ hoſtiliqꝫ imanior eius uictoria fuerit: eos qui ſcripſerūt legant qui ſcire uolunt. Sed hoc ut dixi omitto: nec marice neſcio cui tribuo marij ſāguineaꝫ felicitatē: ſꝫ occulte potius ꝓuidentie dei ad iſtoꝝ ora claudenda: eoſqꝫ ab erroribus liberandos qui nō ſtudijs agunt: ſed nec prudenter aduertunt. Quia ⁊ ſi aduertūt: aliqd in his reb⁹ demones pn̄t: tantum q̄tum ſecreto oipotentis arbitrio ꝑmittunt᷑: ne magnipēdamus terrenā felicitatē: q̄ ſicut mario: malis ēt pleꝝqꝫ concedit᷑. Nec etiā rurſus quaſi malaꝫ arbitremur: cū ēt in ea multos pios ac bonos unius dei ueri cultores inuitis demonib⁹ prepolluiſſe uideamus. Nec eoſdē immundiſſimos ſpiritus: uel propt̄ hec ipſa bona malaue terrena ꝓpitiādos aut timēdos exiſtimemus: quia ſicut ipſi mali hoīes in terra: ſic ēt illi ñ oia q̄ uolūt facē pn̄t: niſi q̄tū ill⁹ ōdiatōe ſinūt᷑: cui⁹ plene iudicia nēo cōphēdit: nemo reprehendit iuſte.

De ſyllanis actib⁹: quoꝝ ſe demones oſtētauerūt adiutores. cap. xxiiij.

S Ylla certe ipſe: cui⁹ tpa talia fuerūt: ut ſupiora quoꝝ uidex eſſe uidebat᷑ illi⁹ cōpatiōe q̄rerēt᷑: cū ꝑmū ad urbē cōtra mariū caſtra mouiſſet: adeo leta exta imolanti fuiſſe ſcribit liuius: ut cuſtodiri ſe poſtumius aruſpex uoluerit: capitis ſuppliciū ſubditurus: niſi ea que in animo ſylla haberet: dijs iuuantib⁹ impleuiſſet. Ecce ñ diſceſſerant adytis ariſqꝫ relictis dij qn̄ de reꝝ euētu predicebāt: nihilqꝫ de ipſius ſylle correptione curabant.

Promittebāt preſagando felicitatem magnā: nec malā cupiditatē minando frangebāt. Deinde cū eſſet in aſia bellum mitridaticū gerēs: p lutiū titiū ei mandatū ē a ioue: q̄ eēt mitridatē ſuperaturus: ⁊ factū ē. Ac poſtea moliēti redire in urbē: ⁊ ſuas amicorūq; iniurias ciuili ſanguine ulciſci: iterū mādatum ē ab eodē ioue: p militē quendam legionis ſexte: prius ſe de mitridate p nuntiaſſe uictoriam: ⁊ tunc promitteī daturū ſe poteſtatē: qua recuparet ab inimicis rēp. nō ſine multo ſanguine. Tum pcunctatus ſylla: q̄ forma militi uiſo fuerit: cū ille indicaſſet eā: recordatus ē q̄ prius ab illo audierat: qui de mitridatica uictoria ab eo mādata pertulerat. Quid hic reſponderi pōt quare dij curauerint uelut felicia iſta nuntiare: ⁊ nullus eorū curavit ſyllam monendo corrigere: tāta mala facturū ſceleſtis armis ciuilibus: qualia nō ſolum fedarent: ſ; auferrent oīo remp. Nempe intelligūt demones: ſicut ſepe iam dixi: notūq; nobis ē i lrīs ſacris: reſq; ipſe ſatis indicāt negotium ſuum agere: ut p dijs hēant: ut colāt: ut ea illis exhibeāt: qbus hi q̄ exhibent ſociati unā peſſimā cām cū eis habeant in iudicio dei. Deide cū ueniſſet tarentū ſylla: atq; ibi ſacrificaſſet: uidit i capite uitulini iecoris ſimilitudinē coroñe auree. Tunc poſtumius auruſpex ille reſpondit: preclaram ei uictoriā ſignificari: iuſſitq; ut extis ill' ſolus ueſceret. Poſtea puo facto interuallo ſuuſ cuiuſdā lutij pontij uaticinando clamauit. A bellona nuntius uenio: uictoria tua ē ſylla. Deide adiecit arſurū eſſe capitolium. hoc cum dixiſſet continuo egreſſus e caſtris: poſtera die ɔcitatior regreſſus eſt: ⁊ capitolium arſiſſe clamauit. arſerat aūt reuera capitolium. Qđ quidem demoni ⁊ preuidere facile fuit ⁊ celerrime nuntiare. Illud ſane attende quod ad cauſam maxie pertinet ſb' qualibus dijs cupiant eſſe: q̄ blaſſemāt ſaluatorē: uolūtates fideliū a dñatu demonū liberātē. Clamauit homo uaticinando uictōia tua eſt ſylla: atq; ut id diuino ſpiritu clamaſſe crederetur: nuntiauit etiam aliqd ⁊ ppe futurū ⁊ mox factum. Uñ longe aberat per quem ille ſps loqbatur: nō tñ clamauit ab ſceleribus pce ſylla: que illic uictor tam horrenda cōmiſit: cui corona aurea ipſius uictōie illuſtriſſimum ſignum in uitulino iecore apparuit. Qualia ſigna ſi dij iſti dare ſolerent: ac nō demones ipij pfecto illis extis nefaria potius atq; ipi ſylle grauit' noxia mala futura mōſtrarēt. Neq; eim eius dignitati tm̄ profuit illa uictoria: q̄tum nocuit cupiditati. Qua factū ē: ut imoderatius inhiās: ⁊ ſecundis rebus elatus ac pcipitat': magis ipſe periret in moribus: q̄ inimicos i corporibus perderet. Hec illi dij uere triſtia uereq; lugenda: nō extis: non augurijs: nō cuiuſq̄ ſōnio ul' uaticinio prenuntiabant. magis enim tiebant ne corrigeretur: q̄ ne uinceret. Immo vo ſatis agebāt: ut uictō ciuiū glorioſus: uictus atq; captiuus: ⁊ nefandis uitijs: ⁊ p hoc ipſi etiā dēonib' multo obſtrictius ſubderetur.

Quantum maligni ſpūs ad flagitia incitant hoīes: cum cōmittendis ſcelerib' quaſi diuinā exempli ſui interponunt auctoritatem. cap. xxv.

i Llinc vo quis ñ intelligat: qs ñ uideat: niſi q̄ tales deos imitari magis eligit: q̄ diuia gr̄a ab eorum ſocietate ſeparari: q̄tum moliantur maligni iſti ſpiritus exēplo ſuo: uelut diuinā auctoritatē prebere ſceleribus. Quinetiā in quadā cāpanie lata planicie: ubi nō multo poſt ciuiles acies nefario prelio cōflixerūt: ipſi iter ſe p̄us pugnare uiſi ſūt. Nanq; ibi auditi

ſūt primū īgētes fragores: moxqꝫ mlti ſe uidiſſe nūtiarūt per aliquot dies duas acies preliari. Que pugna ubi deſtitit: ueſtigia qꝫ uelut hominum ⁊ equorꝫ q̄ta de illa cōflictatiōe exp̄mi poterant iuenerūt. Si ergo vacit inter ſe numina pugnarūt: iā bella ciuilia excuſant hūana. Cōſideret tñ q̄ ſit talium deorꝫ uel malicia uel miſeria. Si aūt ſe pugnaſſe finxerūt: qd aliud egerunt: niſi ut ſibi rōani bellādo ciuilit tāq̄ deorꝫ exemplo nullū nefas admittere uiderent? Jam eim ceperāt bella ciuilia: ⁊ aliqua nefandorꝫ preliorum ſtrages execranda preceſſerat. Jā mltos mouerat: q̄ miles qdaꝫ dū occiſo ſpolia detraheret frēꝫ nudato cadauere agnouit: ac deteſtat⁹ bella ciuilia ⁊ ſeipſū ibi perimēs fraterno corpori adiunxit. Ut ergo tāti h⁹ mali mime tedēt: ſꝫ armorꝫ ſceleſtorꝫ magiſqꝫ ardō icreſceret: mox hi dēones quos illi deos putant: ⁊ colendos ac ueneranoos arbitrant: inter ſe pugnantes hoibus apparere uoluerūt: ne imitari tales pugnas ciuica trepidaret affectio: ſꝫ potius humanū ſcelus diuino excuſaretur exemplo. Hac aſtutia maligni ſp̄us etiā ludos: unde multa iā dixi: ſcenicos ſibi dicari ſacrariqꝫ iuſſerūt: ubi deorꝫ tanta flagitia theatricis cāticis atqꝫ fabularꝫ actionib⁹ celebrata ſunt: ut qſqs eos talia feciſſe crederet ⁊ qſqs nō crederet: ſed tamen illos libentiſſime ſibi uelle talia exhiberi cerneret: ſecurus imitaret. Ne quis itaqꝫ exiſtimaret in deos cōuitia potiusq̄ eis dignū aliquid ſcriptitaſſe: ubicūqꝫ illos inter ſe pugnaſſe poete cōmemorarunt: ipſi ad decipiendos homines poetarꝫ carmia firmauerunt: pugnas uidelicet ſuas nō ſolum p ſcenicos in theatro: uerꝫetiam per ſeip̄os i cāpo humanis oculis exhibentes. Hec dicē compulſi ſumus: quoniam peſſimis moribus ciuium romanam rempub.

iam antea perditā fuiſſe: nullamqꝫ remanſiſſe ante aduentum domini nři ieſu chriſti auctores corꝫ dicē ⁊ ſcribē mime dubitauerunt. Quā perditiōeꝫ dijs ſuis non imputant: qui mala trāſitoria quibus mali: ſiue inuoluant: ſiue euadant pereunt: ⁊ in quib⁹ boni ſiue uiuant ſiue moriant: perire nō pñt: chriſto nřo imputant: cum chriſtus nř tanta frequenter pro moribus optis precepta contra perditos mores: dij uero ipſorum nullis talibus p̄ceptis egerint aliqd cum ſuo cultore populo pro illa republica ne periret: immo eoſdem mores uelut ſuis exemplis auctoritate noxia corrumpēdo egerūt potius ut periret. Quā ñ iō ut arbitror tunc periſſe qſq̄ iam dicere audebit: qꝛ diſceſſere omnes adytis: ariſqꝫ ēlictis dij uelut amici uirtutib⁹ cūuitījs hoium offenderent: quia tot ſignis extorꝫ: auguriorꝫ: uaticiniorum: quibus ſe tanq̄ preſcios futurorꝫ adiutoreſqꝫ preliorꝫ iactare ⁊ cōmdare geſtiebant conuincuntur fuiſſe preſentes: q ſi uere abſceſſiſſent: mitius romani i bella ciuilia ſuis cupiditatibus: q̄ illorum iſtigationibus exarſiſſent.

De ſecretis demonum monitis q̄ pertinebant ad bonos mores: cuꝫ palam in ſacris eorum omnis nequitia diſceretur. cap. xxvi.

q Ue cum ita ſint: cum palam apertequꝫ turpitudines crudelitatibus mixte: ⁊ obprobria numinum: ⁊ crimina ſiue prodita ſiue conficta: ipſis expoſcentibus: ⁊ niſi fierent iraſcentibus: ⁊ iam certis ⁊ ſtatutis ſollēnitatibus conſecrata illis ⁊ dicata claruerint: atqꝫ ad omnium oculos: ut imitanda proponerentur ſpectanda p ceſſerint: quid eſt q̄ ijdem ipſi demones: qui ſe huiuſcemodi uoluptatib⁹ immiſcent: immundos ſpiritus ſe eſſe

ꝯfitent? In quo.n.ſuis flagitijs ⁊ faci-
noribus ſiue indicatis ſiue ſimulatis:
eoꝝꝙ ſibi celebratione petita: ĩpuden
tes ⁊ immũdos gaudent habere con-
ſortes: auctores ſe uite ſceleſte ĩmũde-
ꝙ teſtant. Perhibent tñ in abditis ſu
is ſecretiſꝙ penetralib⁹ dare qdã bõa
pcepta de moribus qbuſdã: uelut elec
tis ſacratis ſuis. Qđ ſi ita ẽ: hoc ipſo
callidior advẽteda ẽ ⁊ pniceda malicia
ſpũũ noxioꝝ. Tãta ei; uis ẽ pbitatis
⁊ caſtitatis: ut oĩs l' pene oĩs ei⁹ laude
moueat hũana natura: nec uſꝙadeo
ſit turpitudĩe uitioſa: ut totũ ãmittat
ſenſũ honeſtatis. Proinde malignitas
demonũ: niſi alicubi ſe quenadmodũ
ſcriptum in nr̃is lr̃is nouimus tranſfi
guret in angelos lucis: non implet ne
gocium deceptionis. Foris itaꝙ pplĩs
celeberrimo ſtrepitu impietas ĩpura
circunſonat: ⁊ intus paucis caſtitas ſi
mulata uix ſonat. Prebẽtur ppatula
pudendis: ⁊ ſecreta laudãdis. Decus
latet: ⁊ dedecus patet. Qđ malũ gerit
omnes cõuocat ſpectatores: qđ bonũ
dicitur uix aliquos ĩuenit auditões:
tanꝙ honeſta erubeſcenda ſunt: ⁊ in-
honeſta glorianda. Sed ubi hoc: niſi
in demonũ templis: ubi niſi ĩ fallacie
diuerſorijs? Illud eĩm fit: ut hõeſtiores
q pauci ſunt capiant: hoc autẽ ne plu
res qui ſunt turpiſſimi corrigantur.
Ubi ⁊ qñ ſecreti celeſtis audiebant ca
ſtitatis precepta neſcimus: añ ĩpm tñ
delubꝝ: ubi ſimulacꝝ illud locatu;
conſpiciebamus: uniuerſi undiꝙ ꝯflu
entes: ⁊ ubi quiſꝙ poterat ſtantes: lu
dos qui agebãt intentiſſimi ſpectaba
mus: intuentes alternante conſpectu:
hinc meretriciam pompam: illinc uir-
ginem illã deam ſuppliciter adorari:
añ illa; turpia celebrari. Nõ ibi pudi-
bundos mimos: nullã uerecundiore;
ſcenicam uidimus: cũcta obſcenitatis
implebãt officia. Sciebatur uirginali
numini quid placeret: ⁊ exhibebat qđ
de templo domũ matrona doctior re-
portaret. Nõnulle pudẽtiores auerte-
bant faciẽ ab impuris motibus ſceni-
coꝝ: ⁊ artem flagitij uidere erubeſcen
tes furtiua intentiõe diſcebãt. Hoĩb⁹
nãꝙ uerecũdabantur: ne auderẽt ipu
dicos geſtus ore libero cernẽ: ſ; ml'to
minus audebãt ſacra eius quã ueneã
bant caſto corde dãnare. Hoc tamen
palã diſcendũ pbebat ĩ templo: ad qđ
perpetrandum ſaltem ſecretum que-
rebat in domo. Mirꝝ nimium ſi ulluſ
ibi erat pudor mortaliu;: quo hũana
flagitia non libere hoĩes cõmitterẽt:
que apud deos etiam religioſe diſcẽnt
iratos habituri: niſi etia; exhibere cu-
rarent. Quis enim alius ſpiritus oc-
culto inſtinctu nequiſſimas agat men
tes ⁊ inſtat faciendis adulterijs: ⁊ pa-
ſcitur factis: niſi qui etiam ſacris tali-
bus oblectatur: conſtituens in tẽplis
ſimulacra demonum: amans ĩ ludis
ſimulacra uiciorum: ſuſurrans in oc
culto uerba iuſtitie ad decipiendos ẽt
paucos bonos: frequentãs in aperto
inuitamenta nequitie ad poſſidendos
innumerabiles malos?

Quanta euerſione publice diſci
pline romani dijs ſuis placandis ſa
crauerint obſcena ludorum. ca. xxvij.

u Ir grauis ⁊ philoſophus tertu
lius edilis futurus clamabat in
auribus ciuitatis inter cetera ſui ma-
giſtratus officia: ſibi floram matrem
ludoꝝ celebritate placanda;. Qui lu
di tãto deuotius: qͣto turpi⁹ celebrari
ſolent. Dicit in alio loco iã conſul ĩ ex
tremis pericul' ciuitatis ⁊ ludos per
decẽ dies factos: neꝙ rẽ ullã q ad pla
cãdos deos pertineret ptermiſſa: qua
ſi nõ ſatius erat tales deos irritare tẽ
perantia: ꝙ placare luxuria: ⁊ eos ho
neſtate etiam ad inimicitias puocare:
ꝙ tãta diſſormitate lenire. Neꝙ enim

grauius fuerāt qualibet crudeliſſima immanitate nocituri homines propt quos placabantur:ꝙ nocebant ipſi cū uitioſitate fediſſima placarent:qn̄qdē ut auerteretur qd̄ metuebatur ab hoſte in corporibus eo mō dq̄ ꝯciliabāt: quo uirtus debellaret in mentibꝰ:qui nō opponerēt defenſores oppugnatoribus mēium:niſi ꝑus fierēt expugnatores moꝝ bonoꝝ. Hanc talium numinum placationē petulātiſſimā: ipuriſſimā: ipudentiſſimā:nequiſſimam: immūdiſſimā : cuius auctores laudāda rōane uirtutis idoles honore ꝑuauit:tbu amouit:agnouit turpes: fecit infames. Hanc inq̄ pudēdam uereqꝫ religioni aūſandā ⁊ deteſtandā taliuꝫ numinum placationē:has fabulas in deos illecebroſas atqꝫ crioſas : hec ignomioſa deoꝝ facta ſcelerate turpitqꝫ conficta uel ſceleratius turpiuſqꝫ commiſſa ocl'is ⁊ auribus publicis ciuitas tota diſcebat:hec cōmiſſa numinibus placere cernebat:⁊ ideo ñ ſoluꝫ illis exhibenda:ſꝫ ſibi quoqꝫ imitāda credebat. Non illud neſcio quid uelit bonum uel honeſtū : quod tā paucis ⁊ tam occulte dicebat: ſi tam̄ dicebat ut magis ne innoteſceret ꝙ ne non fieret timeretur.

De chriſtiane religionis ſalubritate.cap.xxviij.

a B iſtaꝝ imūdiſſiaꝝ poteſtatuꝫ tartareo iugo ⁊ ſocietate penali erui ꝑ chriſti nomē hoies in lucē ſaluberrie pietatis ab illa pnicioſiſſime ipietatis nocte transferri q̄runt:⁊ murmurāt iniqui ⁊ ingrati: ⁊ illo nefario ſp̄u altius obſtructiuſqꝫ opp̄ſſi:q: populi cōfluunt ad eccl'as caſta celebritate:honeſta utriuſqꝫ ſexus diſcretione:ubi audiant ꝙbn̄ hic ad tp̄s uiuei debeāt:ut poſt hanc uitam beate ſemꝑqꝫ uiuē mereant: Ubi ſancta ſcripta iuſtitieqꝫ doctrina de ſuperiore loco i conſpectu omnium perſonāte: ⁊ q̄ faciunt audiāt ad ꝑmiū:⁊ qui non faciunt audiāt ad iudicium. Quo ⁊ſi ueniunt q̄dā taliū ꝓceptoꝝ irriſores:oiſ coꝝ petulantia aut repentina imutatione deponitur:aut timore ul' pudore comprimitur. Nihil eīm eis turpe ac flagitioſum ſpectādū imitandumqꝫ ꝓponitur:ubi ueri dei:aut precepta inſinuantur:aut miracl'a narrant:aut dona laudāt:aut beneficia poſtulantur.

De abijciēdo cultu deoꝝ cohortatio ad romanos.cap.xxix.

b Et potꝰ ꝯcupiſce:o idoles rōane laudabilis:o ꝓgenies igl'oꝝ: ſceuolaꝝ:ſcipionū:fabritioꝝ: hec potius cōcupiſce: hec ab illa turpiſſima uanitate ⁊ fallaciſſima demonū malignitate diſcerne. Siq̄d i te laudabile naturaliter eminet: nō niſi ūa pietate purgat atqꝫ ꝑficit:impietate aūt diſꝑgitur ⁊ pūitur. Nūc iā elige q̄d ſequaris:ut non in te ſed in deo uero ſine ullo errore lauderis. Tunc eim ī gl'ia popularis affuit : ſed occulto iudicio diuine prouidentie:⁊ uera religio quā eligeres defuit. Expgiſcere:dies eſt: ſicut experrecta es in q̄buſdā de quoꝝ uirtute ꝑfecta ⁊ ꝓ fide uera paſſiōibꝰ gloriamur:q̄ uſq̄quaqꝫ aduerſus poteſtates inimiciſſimas confligentes:eaſqꝫ fortiter moriendo uincentes:ſanguine nobis hanc patriam peperere ſuo. Ad hāc ꝑriam te inuitamus ⁊ exhortamur.ut eius adijciaris nūero ciuiū:cuiuſ quodāmō aſylū ē ūa reīſſio peccatorum. Non audeas degeneres tuos chriſto chriſtianiſue detrahētes: ⁊ accuſantes uelut tp̄a mala:cuꝫ querant tp̄a quibus non ſit q̄eta uita:ſed potius ſecura neq̄tia. Hec tibi nunq̄ nec pro terrena patria placuerunt. Nunc iam celeſtem arripe : pro qua

mimū laborabis: ⁊ i ea vacit ſempqꝫ regnabis. Jllic eim ĩ ñ ueſtal' focus: ñ lapis capitolinus: ſꝫ ōs un⁹ ⁊ vus: qui nec metas reꝝ nec tpa ponet: ipū ſine fine dabit. Noli deos falſos fallaceſqꝫ reqrē: abijce potius atqꝫ ꝯtēne in vaꝫ emicans libertatē. Nō ſūt dij: maligni ſūt ſpš: qbus eterna tua felicitas pēa ē. Nō tā iuno troianis a quib⁹ carnalē oziginē ducis ⁊ arces uidet' iuidiſſe romanas: ꝙ iſti dēones: quos adhuc deos putas omni generi hoīuꝫ ſedes īuidēt ſempitnas. Et tu ipa ñ pua ex parte de talibus ſpiritibus iudicaſti: qñ ludis eos placaſti: ⁊ p quos hoīes eoſdē ludos feciſti: infames eſſe uoluiſti. Patere aſſeri libertatē tuā advſus imūdos ſpūs: q̄ tuis ceruicib⁹ ipoſuerāt ſacrādā ſibi ⁊ celebrandā ignominiaꝫ ſuā. Auctozes criminū diuinozū remouiſti ab honozibus tuis: ſupplicia deo uero ut a te remoueat illos de os: q̄ delectāt' crib⁹ ſuis: ſiue ueris qḋ ignominioſiſſimum eſt: ſiue falſis qḋ malicioſiſſimum ē. Bñ ꝙ tua ſponte hiſtrionibus ⁊ ſcenicis ſocietatem ciuitatis patere noluiſti. euigila plen⁹: nullo modo his artibus placatur diuina maieſtas: qbus hūana dignitas inquinatur. Quo igitur pacto deos q̄ talibus delectantur obſequijs haberi putas in numero ſanctarum celeſtiuꝫ poteſtatum: cū hoīes per quos eadeꝫ aguntur obſequia non putaſti haben dos in nūero qualiūcūqꝫ ciuiū rōanorum: Jncomparabiliter ſuperna eſt ciuitas clarioz: ubi uictozia: ueritas: ubi dignitas: ſanctitas: ubi pax: felicitas: ubi uita: eternitas. Multo minus habet in ſua ſocietate tales deos: ſi tu in tua tales hoīes hīc erubuiſti. Proinde ſi ad beatā ꝑuenire deſideras ciuitatē: deuita demonū ſocietatē. Jndigne ab honeſtis colunt': q̄ per turpes placāt'. Sic iſti a tua ſocietate remoueāt' purgatiōe chziſtiana: quomodo illi a tua dignitate remoti ſūt notatiōe cēſozia. De bonis autem carnalibus: quibus ſolis mali perfrui uolunt: ⁊ de malis carnalib⁹ q̄ ſola ꝑpeti nolūt: ꝙ neqꝫ i his habeant quā putant' hīc iſti dēones poteſtatem: Quāq̄ ſi haberent: deberemus potius iſta contemnere: ꝙ ꝓpter iſta illos colere: ⁊ eos colendo ad ea que nobis inuident ꝑuenire nō poſſe: tñ nec i iſtis eos hoc ualere qḋ hī putant: qui propter eos hoc coli opoztere contendunt: deinceps uidebimus: ut hic ſit huius uoluminis modus.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei liber tertius.

De aduerſitatibus quas ſoli mali metuunt: ⁊ quas ſemper paſſus ē mūdus: cum deos coleret. capitulū. i.

Jam ſatis dictum eſſe arbitroz de mozum malis ⁊ animozum que precipue cauenda ſunt: nihil deos falſos populo cultozi ſuo: quo minus eozuꝫ malozuꝫ aggere premeretur: ſubuenire curaſſe: ſed potius ut maxime premeretur egiſſe. Nunc de illis malis uideo dicenduꝫ: que ſola iſti ꝑpeti nolunt: qualia ſūt: fames: mozb⁹: bellum: expoliatio: captiuitas: trucidatio: ⁊ ſiqua ſimilia iam in primo libro commemorauimus. Hec enim ſola mali deputant mala que non faciunt malos: nec erubeſcūt inter bona que laudant ipſi mali eſſe qui laudant: magiſqꝫ ſtomachātur ſi illa mala habeant: ꝙ ſi malam uitaꝫ: quaſi hoc ſit hominis maximum bonum habere bona omnia pret' ſeipſū: ſed neqꝫ talia mala que iſti ſola fozmidant: dij eoꝝ quando ab eis libere colebantur: ne illis accideret obſtiterūt.

Cum enim uarĳs ꝑ diuerſa loca tem
poꝛibus ante aduentum ꝛedemptoꝛis
nr̄i innumerabilibus nonnulliſq; eti
am incredibilibus cladibus genus cō
tereretuꝛ humanū: quos alios ꝙ̄ iſtoſ
deos mundus colebat: excepto uno
populo hebreo: ⁊ q̇buſdā extra ipſuȝ
populū: ubicūq; gratia diuina digni
occultiſſimo atq; iuſtiſſimo dei iudi
cio fuerūt? Ueꝝ ne nimiū longū faciā
tacebo aliarum uſq;quaq; gentium
mala grauiſſima: qȯ ad romā ꝑtinet:
romanūq; impiū tm̄ eloquar: id ē ad
ipſā pꝛoprie ciuitatem: ⁊ quecunq; illi
terrarum: l' ſocietate cōiūcte: l' cōditio
ne ſbiecte ſūt: q̄ ſint perpeſſe ante ad
uētū chꝛiſti: cum iam ad eius quaſi cō
pus reip. pertinerent.

An dĳ qui ⁊ a troiāis ⁊ a grecis ſi
militer colebātur: cās habuerint: q̇bꝰ
ilium paterentur excindere. cap. ĳ.

P Rimū ipa troia uel iliū uñ oꝛi-
go ē populi rōani: neq; eim pre
tereūdū aut diſſimulandum eſt quod
⁊ in primo libro attigi: eoſdem habēſ
deos ⁊ colens: cur a grecis uictū cap-
tum atq; deletū ē? Priamo inquiunt
ſunt reddita laomedōtea paterna ꝑiu
ria. Ergo ueꝝ ē ꝙ apollo atq; neptu-
nus eidē laomedonti mercennarĳs o-
peribus ſeruierunt. Illis quippe ꝓmi-
ſiſſe mercedem falſumq; iuraſſe ꝓhibe
tur. Miroꝛ apollinem nominatum di
uinatoꝛē in tāto opificio laboraſſe ne-
ſcientē: ꝙ laomedon fuerat ꝓmiſſa ne
gaturus. Quāꝙ̄ nec ipſum neptunuȝ
patruum eius fratrem iouis regē ma
ris decuit ignarum eſſe futuroꝝ. Naȝ
hunc homerus de ſtirpe enee de poſte
ris cuius roma eſt: cū añ illā urbē con
ditā idem poeta fuiſſe dicatur: īducit
magnum aliquid diuinantem: quē ēt
nubes ꝛapuit: ut dicit: ne ab achille oc
cideretur: cuperetq; cōuerteꝛ ab imo:
quod apud uirgiliū confitetur: Struc
ta ſuis manibus periure menia troie.
Neſciētes igitur tanti dĳ ⁊ neptunus
⁊ apollo laomedontem ſibi negaturū
eſſe mercedem: ſtructoꝛes menium tꝛo
ianoꝛuȝ gratis ⁊ ingratis fuerunt. Ui
deant ne grauius ſit tales deos crede
re: ꝙ̄ dĳs talibus peierare. Hoc enim
nec ipſe homerꝰ facile credit: qui nep-
tunum quidem contra troianos: apol
linem autem pro troianis pugnanteȝ
facit: cum illo periurio ambos fabula
narret offenſos. Si igitur fabulis cre-
dunt: erubeſcant talia colere numina.
Si fabulis non credunt: non obten-
dant troiana periuria: aut mirentur
deos periuria puniſſe troiana: amaſſe
romana. Unde enim coniuratio catili
ne in tanta tanq; coꝛrupta ciuitate ha
buit etiam coꝛum grandem copiam:
quos manus atq; ligua periurio aut
ſanguine ciuili alebat? Quid enim ali
ud totiens ſenatoꝛes coꝛrupti in iudi-
cĳs: totiens populus in ſuffragĳs uel
in quibuſq; cauſis: que apud eum cō-
cionibus agebantur: niſi etiam peie-
rando peccabant? Naȝ coꝛruptiſſimis
moribus ad hoc mos iurandi ſerua-
batur antiquus: non ut a ſcelerībꝰ me
tu religionis prohiberentur: ſed ut ꝑ-
iuria quoq; ſceleribus ceteris adderē
tur. Nulla itaq; cauſa eſt: quare ſint
dĳ quibus ut dicunt ſteterat illud im
perium: cum a grecis preualentibus
probentur uicti: troianis peierantibꝰ
fingantur irati: nec adulteꝛio paꝛidis:
ut rurſus a quibuſdam defenduntuꝛ:
ut troiaȝ deſererēt ſuccenſuerunt. auc
toꝛes eim doctoꝛeſq; peccatoꝛum eſſe
aſſolent: non ultoꝛes.

Nō potuiſſe offēdi dos ꝑidis adl'-
tio: qȯ iᷓ ipos tradit' frcq̄ntatū. ca. iĳ.

U Rbē rōaȝ iq̇t ſaluſtiꝰ ſicuti ego
accepi condidere atq; habuere

in initio troiani:qui enea duce ꝓfugi
incertis ſedibus uagabantur.Si ergo
adulteriū paridis uindicanduꝫ numi
na cenſuerunt:aut magis in troianis
aut etiam in romanis puniendū fuit:
quia enee mater hoc fecit. Sꝫ quō in
ullo hominuꝫ illud flagitium oderāt:
qui in ſua ſocia uenere non oderant:
ut alia omittaꝫ:quod cum anchiſe cō
miſerat:ex quo eneam pepererat? An
quia illud factum eſt indignante me-
nelao:illud autē concedente uulcano?
Dij enim credo non zelant coniuges
ſuas uſqꝫadeo: ut eas etiam cum ho-
minibus dignentur habere cōmuneſ.
Irridere fabulas fortaſſis exiſtimor:
nec grauiter agere tanti ponderis cāꝫ.
Non ergo credamus ſi placet eneam
eſſe ueneris filium:ecce cōcedo ſi nec
romulus martis.Si autem illud: cur
non ⁊ illud? An deos fas ē hominibus
feminis:mares autem homines dea-
bus miſceri nefas?Dura uel potius n̄
credenda conditio:quod ex iure uene-
ris in concubitu marti licuit:hoc i iu?
ſuo ipſi ueneri non licere. At utrunqꝫ
firmatum eſt auctoritate romana. Ne
qꝫ enim minus credidit recētior ceſar
auiam uenerem:ꝙ patrem antiquior
romulus martem.

De ſententia uarronis : qua utile eſſe dixit: ut ſe homines dijs genitos mentiantur.cap.iiij.

d Ixerit aliquis ita ne tu iſta cre-
dis ? Ego uero iſta non credo.
Nam ⁊ uir doctiſſimus eorum uarro
falſa hec eſſe:ꝗuis non audent neqꝫ fi
denter:pene tamen fatetur. Sed utile
eſſe ciuitatibus dicit: ut ſe uiri fortes
etiam ſi falſum ſit ex dijs genitos eſſe
credāt: ut eo modo animus human⁹
uelut diuine ſtirpis fiduciam gerens:
res magnas aggrediendas preſumat
audacius:agat uehemētius:⁊ ob hoc
impleat ipſa ſecuritate felicius. Que
uarronis ſententia expreſſa ut potui:
meis uerbis cernis ꝙ̄latuꝫ locum ape
riat falſitati:ubi itelligamus plura iā
ſacra ⁊ quaſi religioſa potuiſſe cōfin-
gi:ubi putata ſunt ciuibus etiā de ipiſ
dijs prodeſſe mendacia.

Non probari ꝙ dij adulterium paridis punierint:quod in matre romuli non ulti ſunt.cap.v.

ſ Ed utrū potuerit uenus ex cōcu
bitu āchiſe eneā parere: ł mars
ex ilie cōcubitu filie numitoris romu-
lum gignere in medio relinquamus.
Nam pene talis q̄o etiam de ſcriptis
nr̄is oboritur:qua queritur utrum ꝑ-
uaricatores angeli cum filiab⁹ hoīum
concubuerint:unde natis gigantibus
id ē nimiū grandibus ac fortib⁹ uiris
tunc terra completa eſt. Proinde ad
utrūqꝫ interim mō nr̄a diſputatio re-
feratur.Si eīm uera ſunt que apud il
los de matre enee ⁊ de patre romuli
lectitāť:quō pn̄t dijs adulteria diſpli-
cere hoīum:q̄ in ſeipſis concorditer fe
runt.Si autem falſa ſunt: nec ſic ꝗdē
poſſunt iraſci ueris adulterijs huma-
nis:qui etiam falſis dlectāt ſuis. Huc
accedit:qm̄ ſi illud de marte nō credi-
tur: ut hoc quoqꝫ de uenere nō creda
tur. Nullo diuini concubitus obtentu
⁊ matris romuli cauſa defenditur. Fu
it autem ſacerdos ilia ueſtalis: ⁊ ideo
dij magis in romanos ſacrileguꝫ illd
flagitiuꝫ:ꝙ in troianos paridis adul-
terium uindicare debuerunt. Nam ⁊
ipſi romani ātiqui in ſtupro detectas
ueſtales ſacerdotes uiuas etiam defo-
diebant:adulteras autē feīas quāuis
aliqua dānatiōe:nulla tn̄ mōte plecte
bant.uſqꝫadeo grauius ſeueriuſqꝫ ui-
dicāda putabant adyta diuina ꝙ hu-
mana cubilia uindicabant.

De parricidio romuli: qđ dĳ non uindicarūt. cap. vi.

a Liud adĳcio: quia ſi uſq; peccata hominum illis numinibus diſpliceret: ut offenſi paridis facto deſertam troiaꝫ ferro igniq; donarēt: magis eos contra romanos moueret romuli frater occiſus: q̄ contra troianos grecus maritus illuſus magis irritaret parricidium naſcentis: q̄ regnātis adulteriū ciuitatis. Nec ad cām quam nūc agimus intereſt: utꝝ hoc fieri romul' iuſſerit: aut romul' fecerit: qđ m̄lti impudentia negant: m̄lti pudore dubitāt: m̄lti dolore diſſimulant. Nec nos itaq; in ea re diligenti' req̄rēda p m̄ltoꝝ ſcriptorum perpenſa teſtimonia demoremur romuli fratreꝫ palam conſtat occiſum: non ab hoſtib': non ab alienis. Si aūt perpetrauit āt imperauit hoc romul' magis ipſe fuit romanoꝝ: q̄ paris troiāoꝝ caput. Cur igitur troianis iram deorum prouocauit ille aliene coniugis raptor: ⁊ eorundem deorum tutelam romanis inuitauit iſte ſui fratris extinctor. Si aūt illud ſcelus a facto ipſoq; romuli alienuꝫ eſt: qđ debuit utiq; uindicari: quod tota hec illa ciuitas fecit: quod tota conſenſit: ⁊ non iā fratrē: ſꝫ p̄rem quod peius eſt occidit. uterq; eiꝫ fuit conditor: ubi alter ſcelere ablatus ⁊ ñ permiſſus ē eſſe regnator? Non eſt ut arbitror quod dicatur quid mali troia meruerit: ut eam dĳ deſererēt: quo poſſet extingui: ⁊ quid boni roma ut eam dĳ inhabitarēt quo poſſet augeri: niſi q̄ uicti inde fugerunt: ⁊ ſe ad iſtos quos pariter deciperent contulerunt. Immo uero ⁊ illic manſerunt: ad eos more ſuo decipiēdos: q̄ rurſus eaſdem terras habitarent: ⁊ hic eaſdē artes fallacie ſue magis etiā exercēdo maioribus honoribus gloriati ſunt.

De euerſione ilĳ: quod dux marĳ fimbria excidit. cap. vĳ.

c Erte enim ciuilibus iam bellis ſcatentibus quid miſerum commiſerat ilium: ut a fimbria marianarum partium homine peſſimo euerteretur: multo ferocius atq; crudelius q̄ olim a grecis? Nam tunc ⁊ multi inde fugerunt ⁊ multi captiuati ſaltem in ſeruitute uixerunt. Porro autem fimbria prius edictum propoſuit: ne cui parceret: atq; urbē totā cūctoſq; in ea homīes īcēdio cōcremauit. Hoc meruit ilium: non a grecis quos ſua irritauerat iniquitate: ſed a romanis quos ſua calamitate propagauerat. dĳs illis communibus ad hec repellēda nihil iuuantibus: ſiue quod ueruꝫ eſt nihil ualentibus. Nunquid ⁊ tunc abſceſſere omnes adytis ariſq; relictis dĳ: quibus illud oppidum ſteterat poſt antiquos grecoꝝ ignes ruinaſq; reparatum? Si aūt abſceſſerant: cām req̄ro: ⁊ oppidanoꝝ quidē q̄to iuenio meliorem: tanto deteriorem deorum. Illi eīm contra fimbriam portas clauſerant: ut ſylle ſeruarēt integrā ciuitatē: hic eos irat' incēdit: uel potius pēitus extinxit. Adhuc autem meliorum ꝑtium ciuiliū ſylla dux fuit: adhuc armis rempublicam recupare moliebatur: hoꝝ bonoꝝ initioꝝ nondum malos euentus habuit. Quid ergo melius ciues illius urbis facere potuerūt: quid honeſtius: quid fidelius: quid romana parentela dignius: q̄ meliori cauſe romanorum ciuitatem ſeruare: ⁊ cōtra parricidiam romane reip. portas claudere? At hoc eis inquātū exitium uerſuꝫ ſit: attendāt defenſores eorū. Deſeruerunt dĳ adulteros: iliūq; flāmis grecoꝝ reliquerūt: ut ex eis cineribus roma caſtior naſceretur. Cur ⁊ poſtea deſeruerūt eandem ciuitateꝫ romanis cognatam: non rebellantem

aduerſus romā nobilē filiā3:ſed iuſtioribus eius partibus fidē cōſtātiſſimā pꝗſſimanq3 ſeruantem:eāq3 delenda3 reliquerūt:non grecoꝝ uiris fortibꝰ: ſed uiro ſpurciſſimo romanoꝝ? Aut ſi diſplicebat dijs cauſa partiū ſyllanaꝝ:cui ſeruantes urbē miſeri portaſ clauſerant: cur eidem ſylle tanta bōa ꝓmittebant ⁊ prenuntiabāt? An ⁊ hic agnoſcuntur adulatores feliciū potiꝰ ꝙ infeliciū defenſores? Non ergo ilij3 etiam tunc ab eis cum euerteretur deſertum eſt. Nam demones ad decipiendum ſemper uigilantiſſimi qḋ potuerunt fecerunt. Euerſis ꝗppe ⁊ incēſis omnibus cum oppido ſimulacris ſolū mineruę ſimulacꝝ ſḃ tāta ruina templi illius:ut ſcribit liuius integrū ſtetíſſe perhibetur. Non ut diceretur dij patrij:quorum ſemper ſḃ numine troia eſt ad eorum laudem:ſ3 ne dicerꝫ exceſſere omnes adytis ariſq3 relictis dij ad eorum defenſionem. Illud eīm poſſe permiſſi ſunt:non unde probarentur potentes : ſed unde preſentes conuincerentur.

An debuerit dijs iliacis roma cōmitti.cap.viij.

d Jis itaq3 iliacis poſt troie ipſiꝰ documētū qua tandem prudentia roma cuſtodienda commiſſa eſt? Dixerit quiſpia3 iam eos rome habitare ſolitos:quando expugnante fimbria cecidit ilium. Unde ergo ſtetit mineruę ſimulacꝝ? Deide ſi apud romā3 erant quando fimbria deleuit ilium: fortaſſe apud ilium erant quando a gallis ipſa roma capta ⁊ incenſa eſt. Sed ut ſūt auditu acutiſſimi motuq3 celerrimi:ad uocem anſeris cito redierunt:ut ſaltem capitolinum collem:ꝗ remanſerat tuerentur. Ceterū ad alia ɗfendenda ſerius ſunt redire commoniti.

An illam pacem que ſub numa fuit deos preſtitiſſe credendum ſit.capitulum.ix.

d Ji etiā numā pōpiliū ſucceſſorem romuli adiuuiſſe credunꝫ: ut toto regni ſui tempore pacē hēret: ⁊ iam portas que bellis patere aſſolēt clauderet:eo merito.ſ.quo romanis multa ſacra conſtituit. Illi vo homini pro tāto ocio gratulandū fuit : ſi mō id rebus ſalubribus sciſſet impēdere: ⁊ pniciosiſſīa curioſitate neglecta uerū deū uera pietate perꝗrere. Nūc autem nō ei dij contulerunt illud ociu3: ſ3 cum minus fortaſſe decepiſſent:ſi ocioſum mīme reppiſſent. Quāto eīm minus eum occupatum inuenerunt: tanto magis ipſi occupauerūt. Nā ꝗd ille molitus ſit:⁊ quibus artibus tales deos ſibi uel illi ciuitati cōſociare potuerit uarro prodit: quod ſi domino placuerit:ſuo diligētius diſſererꝫ loco. Modo aūt quia de beneficijs eorum ꝗo eſt:magnum bñficium eſt pax. S3 dei ueri bñficium eſt pleꝝq3 etiā ſicut ſol:ſicut pluuia uiteq3 alia ſubſidia ſuper ingratos ⁊ nequā. Sed ſi hoc tā magnum bonū dij illi rome uel pompilio contulerunt:cur imperio rōano per ipſa tempora laudabilia id nunꝗ̄ poſtea preſtiterūt? An utiliora erant ſacra cū inſtituerenꝫ:ꝙ cū inſtituta celebrarentur? Atꝗ tunc nondū erāt: ſ3 ut eſſent addebāꝫ: poſtea vo iā erāt ꝗ ut ꝓdeſſent cuſtodiebanꝫ. Quid ergo eſt ꝙ illi quadragintatres : uel ut alij uolunt.xxxix.āni in tanta pace trāſacti ſunt regnante numa:⁊ poſtea ſacris inſtitutis:dijſq3 ipſis qui eiſdē ſacris fuerant inuitati iā preſidibus atq3 tutoribꝰ:uix poſt tā multos annos ab urbe condita uſq3 ad auguſtū unuſ ꝓ magno miraculo cōmēoraꝫ annꝰ poſt primū bellū punicū:quo belli portas romani claudere potuerunt.

An optandum fuerit: ut tanta bellorum rabie romanū augeretur īpiū: cum eo ſtudio quo ſub numa auctuȝ eſt: ⁊ quietū eſſe potuit ⁊ tutū. cap. x.

a N reſpondent ꝙ niſi aſſiduis ſibiq; continuo ſuccedentibꝰ bellꝰ romanū īperiū tā longe lateq; ñ poſſȝ augeri: ⁊ tā grandi gloria diffamari: idonea uero cā ut magnū eſſet ipium cur eſſe deberet inquietum. None in corporibus hominū ſatius ē modicaȝ ſtaturā cū ſanitate hr̄e: ꝙ ad molē aliquā giganteā ꝑpetuis afflictionibꝰ ꝑuenire: nec cū perueneris requieſcere: ſȝ ꝙto grādioribus mēbris: tanto maioribus agitari malis? Quid aūt mali eſſet ac ñ potius plurimū boni: ſi ea tp̄a ꝑdurarēt: q̄ ꝑſtrinxit ſaluſtius ubi ait. Igitꝰ in initio reges: nā i t̄ris nom̄ īpij id primū fuit: diuſi ꝑs igeniū: alij corpus exercebāt: ēt tū uita hoiuȝ ſine cupiditate agitabatur: ſua cuiq; ſatis placebāt. An ut tā multū augeꝛ̄ īpiū: debuit fieri quod uirgilius deteſtatur dicens. Deterior donec paulatiȝ ac decolor etas. Et belli rabies ⁊ amō ſucceſſit hn̄di? Sed plane pro tantis bellꝰ ſuſceptis ⁊ geſtis iuſta defenſio romanoꝝ eſt: ꝙ irruentibus ſibi importune inimicis rēſiſtē cogebat non auiditas adipiſcende laudis humane: ſȝ neceſſitas tuende ſalutis ⁊ libertatis. Ita ſit plane: naȝ poſtꝙ res coꝝ ſicut ſcribit ipſe ſaluſtius legibus: moribus: agris aucta: ſatis proſpera: ſatiſq; pollens uidebaꝛ̄: ſicuti pleraq; mortalium habentur: inuidia ex opulentia orta eſt. Igitur reges populiq; finitimi bello eos tentare: pauci ex amicis auxilio eſſe. Nam ceteri metu perculſi: longe a periculis aberant. At romani domi militieq; itenti: feſtinare: parare alij ſ: aliū hortari: hoſtibꝰ obuiā ire: libertatē: pr̄iā: pentesq; armis tegere. Poſt ubi picla ūtute ꝓpulerant: ſocijs atq; amicis auxilia portabant: magiſq; dādis ꝙ accipiendis beneficijs amicitias parabant. Decenꝰ his artibꝰ rōa creuit: ſȝ regnante numa: ut tā lōga pax eēt: utꝝ irruebant īprobi bellaq; tētabāt? An nihil eoꝝ fieret ut poſſet pax illa perſiſtē? Si enim bellis etiam cuȝ roma laceſſebatur: nec armis arma obuia ferebantur: quibus modis agebaꝛ̄: ut nulla pugna ſupati: nullo martio impetu territi ſedarēꝛ̄ inimici: his modis ſemp ageretur: ut ſēper roma clauſis iā portis pacata īgnaret? Qđ ſi in poteſtate non fuit: non ergo rōa pacem habuit ꝙdiu dij coꝝ: ſȝ ꝙdiu hoies finitimi circūquaq; uoluerunt: qui etiam nullo bello prouocauerūt. Niſi forte dij tales ēt id hoi uendē audebunt: quod alius homo uoluit ſiue noluit. intereſt quidem iā uicio proprio malas mentes quatenus ſinantur iſti demones uel terere uel excitare. Sed ſi ſemp hoc poſſent: nec aliud ſecretiore ac ſuperiore poteſtate cōtra eoꝝ conatuȝ ſepe aliter agereꝛ̄: ſemper in poteſtate haberēt paces bellicaſq; uictorias: que ſemp fere per humanorum animorum motus accidunt: quas tñ plerūq; cōtra eoꝝ fieri uoluntatē non ſolū fabule multa mētientes: ⁊ uix ūi aliquid uel indicantes uel ſignificantes: ſed etiam ipſa romana confitetur hiſtoria.

De ſimulacro cumani apollinis: cuius fletus creditus cladem grecorū quibꝰ opitulari ñ poꝛat idicaꝛ̄. cap. xi.

n Eq;.n. aliūde apollo ille cumanus cū adūſus bacceos regenq; ariſtonicū a romanis bellareꝛ̄: quatriduo fleuiſſe nuntiatus ē. Quo ꝓdigio aruſpices territi: cum id ſimulacꝝ in mare putauiſſent eſſe ꝓijciendum: cumani ſenes itceſſerūt atq; retulerūt tale prodigium ⁊ antiochi ⁊ perſidis

bello in eodē apparuiſſe figmento. Et
qꝛ romanis feliciṫ prouenisset: ex ſena
tuſconſulto eidē apollini ſua dona eē
miſſa teſtati ſunt. Tunc uero peritiores
acciti aruſpices reſpōderūt: ſimulacri
apollinis fletū iō ꝓſperum eſſe roma/
nis: quoniam cumana colonia greca
eēt: ſuiſqꝫ terris uñ accitus eēt id ē ipi
grecie ⁊ luctū ⁊ cladē apollinem ſigni
ficaſſe plorantē. Deinde mox regem
ariſtonicum uictū ⁊ captum eſſe nun/
tiatum eſt: queꝫ uinci utiqꝫ apollo no
lebat ⁊ dolebat: ⁊ hoc ſui lapidis etiā
lachrymis indicabat. Unde non uſqꝫ/
quaqꝫ incongrue: q̄uis fabuloſis: tñ
ueritatis ſimilibus mores demonum
deſcribuntur carmibus poetarū. Nā
camillam diana doluit apud uirgiliū:
⁊ pallantem morituꝛ hercules fleuit.
Hinc fortaſſis ⁊ numa pompilius pa
ce abundans: ſed quo donante neſciēſ
nec requirens: cuꝫ cogitaret ocioſus:
quibus nam dijs tuendam romanaꝫ
ſalutem regnumqꝫ committeret: nec
uerum illum atqꝫ impotentem ſūmū
deum curare opinaretur iſta terrena:
atqꝫ recoleret troianos deos: quos e/
neas aduexerat: neqꝫ troianum: neqꝫ
lauinienſe ab ipſo enea conditū regnū
diu conſeruare potuiſſe: alios proui/
dendos exiſtimauit: quos illis ꝓoribꝰ:
ſiue qui cum romulo iam romam trā
ſierant: ſiue quādoqꝫ alba euerſa fuerāt
tranſituri: uel tāq̄ fugitiuis cuſtodes ad
hiberet: uel tanq̄ inualidis adiutores.

Quantos ſibi deos romani preter
cōſtitutionē nume adiecerint: quoruꝫ
eos nūeroſitas nihil iuuerit. cap. xij.

n Ec his ſacris tñ rōa dignata ē
eſſe contenta: que tā multa illic
pompilius conſtituerat. Nam ipſius
ſummum templum nondū habebat
iouis. Rex quippe tarquinius ibi capi/
tolium fabricauit. Eſculapius aūt ab
epidauro abiuit romam: ut peritiſſi/
mus medicus in urbe nobiliſſimā ar/
tem glorioſius exerceret. Mater aūtē
deorum neſcio unde nata peneſtrinuꝫ
montem inſedit. Indignum eim erat:
ut cum eius filius iam colli capitolio
preſideret: adhuc ipſa in loco ignobli
latitaret. Que tamen ſi omnium deo
rum mater eſt: non ſecuta eſt ſoluꝫ ro
mam quoſdam filios ſuos: uerum ⁊
alios preceſſit etiaꝫ ſecuturos. Miror
ſane ſi ipſa peperit cynocephalnm: q̄
longe poſtea uenit ex egypto: Utrum
etiam dea febris ex illa nata ſit: uiderit
eſculapius pronepos eius. Sed unde
cunqꝫ nata ſit: non opinō: audebūt eā
ignobilem dicere dij peregrini deam
ciuem romanam. Sub hoc tot deorū
ꝑſidio: quos numerare quis poteſt? i/
digenas ⁊ alienigenas: celeſtes: terre/
ſtres: infernos: marinos: fontanos: flu
uiales: ⁊ ut uarro dicit certos atqꝫ in/
certos: in omnibuſqꝫ generibus deoꝛ:
ſicut in aialibus mares ⁊ feīas. Sub
hoc ergo tot deoꝛ preſidio cōſtituta
roma: non tam magnis ⁊ horrendis
cladibꝰ: quales ex multis paucas cō
memorabo: agitari affligiqꝫ debuit.
Nimis eniꝫ multos deos grādi fumo
ſuo tanq̄ ſigno dato ad tuitionem cō
gregauerat. quibꝰ tēpla: altaria: ſacri/
ficia: ſacerdotes inſtituendo atqꝫ ꝓbē/
do: ſūmū uo deū: cui uni hec rite ge/
ſta debenṫ offenderet. Et felicior q̄deꝫ
cū paucioribus uixit. Sed quāto ma/
ior facta ē: ſicut naui nautas: tāto plu
res adhibēdos putauit: credo deſpās
pauciores illos ſub quibꝰ i cōpatione
peioris uite melius uixerat: non ſuffi/
cere ad opitulandū grāditati ſue. Pri
mo eim ſb ipſis regibus: excepto nu/
ma pompilio: de quo iam ſupra locu/
tus ſum: quantum malum diſcordio/
ſi certaminis fuit: quod fratreꝫ romu
li coegit occidi?

Quo iuꝛ: quo federe romani opti
nuerunt prima coniugia . capitulum
xiij.

Q Uomō nec iuno q̄ cū ioue ſuo
iā fouebat rōanos reꝝ dn̄os gē/
tēꝗ togatā: nec uenus ipa eneadas ſu
os potuit adiuuare : ut bono ⁊ equo
more cōiugia mererent: cladeſꝗ tāta
irruit huius inopie: ut ea dolo rapēt:
moxꝗ cōpellerent pugnare cū ſoceriſ
ſuis: ⁊ miſe femine nondum ex īiuria
maritis conciliate: iam parentū ſāgui
ne dotarentur. At eīm uicerunt ī hac
conflictatione romani uicinos ſuos.
Quātis ⁊ q̄ꝫ multis utrinꝗ uulnerib⁹
ac funeribus tam ꝓpinquoꝝ q̄ꝫ ⁊ con
finium iſte uictorie cōſtiterunt. Prop/
ter unum ceſarem ſocerum: ⁊ unū ge/
nerum eius pompeium: iam mortua
ceſaris filia uxore pompeij: quanto ⁊
q̄ꝫ iuſto doloris īſtinctu lucanus excla
mat. Bella per emathios plus q̄ꝫ ciui/
lia campos: Juſꝗ datum ſceleri cani/
mus. Uicerūt ergo romani: ut ſtrage
ſocerorum manibus cruentis ab coꝝ
filiabus amplexus miſerabiles extor/
querent: nec ille auderent flere patres
occiſos: ne offenderent uictores mari
tos: que adhuc illis pugnantibus pro
quibus facerent uota neſciebant. Ta/
libus nuptijs populum romanum nō
uen⁹ ſed bellona dotauit: aut fortaſſiſ
alecto illa inferna furia iam eis fauen
te iunōe plus in illos habuit licentie:
q̄ꝫ cum eius precibus contra eneā fue
rat excitata. Andromacha felici⁹ cap/
tiuata eſt: q̄ꝫ illa cōiugia romana nup
ſerunt: licet ſeruiles: tamen poſt eius
amplexus nulluꝫ troianoꝝ pyrrhus
occidit. Romani autem ſoceros inter
ficiebant in prelijs: quoꝝ iā filias am
plexabantur in thalamis. Jlla uictori
ſb̄dita dolere tantum ſuoꝝ mortē po
tuit non timere: ille ſociate bellantib⁹
parentū ſuoꝝ mortes ꝓcedētib⁹ uiris
timebant: redeuntibus dolebāt: nec ti
morē hn̄tes libeꝝ nec dolorem. Nam
ꝓpť interitū ciuiū: ꝓpinquoruꝫ: fratꝝ:
parentum: aut pie cruciabantur : aut
crudeliter letabātur uictorijs marito/
rum. Huc accedebat : q̄ꝫ ut ſunt altna
belloꝝ: alique parentum ferro āmiſe/
runt uiros: alieꝗ utroꝝꝗ ferro ⁊ pa
rentes ⁊ uiros. Neꝗ enim ⁊ apud ro
manos parua fuerunt illa diſcrimia.
Siquidē ad obſidionē quoꝗ ꝓuentū
ē ciuitatis: clauſiſꝗ portis ſe tuebāť.
Quibus dolo apris admiſſiſꝗ hoſti/
bus ītra menia: in ipſo foro ſcelerata
⁊ nimis atrox inter generos ſoceroſꝗ
pugna cōmiſſa ē: ⁊ raptores illi ēt ſup
abāť : ⁊ crebro fugiētes intra domos
ſuas: ⁊ grauius fedabāt priſtinas: q̄ꝫ/
uis ⁊ ipſas pudendas lugendaſꝗ uic
torias . Hic eīm romulus de ſuorum
iam uirtute deſperans iouē rogauit
ut ſtarent: atꝗ ille hac occaſiōe nomē
ſtatoris inuenit . Nec finis eſſet tanti
mali: niſi rapte ille laceratis crinibus
emicarēt: ⁊ prouolute parentibus irā
eorum iuſtiſſimam non armis uictri/
cibus: ſed ſupplici pietate ſedarēt. De
inde titum tatium regem ſabinorum
ſocium regni romulus ferre cōpulſuſ
eſt: germani conſortis impatiens : ſed
quando ⁊ iſtum diu toleraret: q̄ fr̄em
geminumꝗ non pertulit: Unde ⁊ ipſo
interfecto ut maior deus eſſet: regnuꝫ
ſolus obtinuit. Que ſunt iſta iura nup
tiarum: que irritamenta belloruꝫ: que
federa germanitatis: affinitatis: ſocie/
tatis: diuinitatis? Que poſtremo ſub
tot dijs tutoribus iura ciuitatis? Ui/
des q̄ꝫta hinc dici ⁊ q̄ꝫmulta poſſent:
niſi que ſuperſunt noſtra curaret intē
tio: ⁊ ſermo in alia feſtinaret.

De impietate belli quod albāis ro
mani intulerunt: ⁊ de dominandi libi
dine adepta uictoria. cap. xiiij.

q Uid deīde p⁹ numā ſb̄ alījs re-
gib⁹? Quanto malo non ſoluꝫ
ſuo: ſꝫ etiam romanoꝝ in bellū albāi
ꝓuocati ſunt? Quia uidelicet pax nu-
me tam longa uiluerat: quam crebre
ſtrages romani albaniq́ꝫ fuerunt exer
citus: ⁊ utriuſq́ꝫ cōminutio ciuitatis.
Alba nāq́ꝫ illa quā filius enee creauit
aſcanius: rome mater propior ipſa: ꝙ
troia a tullo hoſtilio rege ꝓuocata cō
flixit. Confligēs aūt ⁊ afflicta ē ⁊ affli
xit: donec multoꝝ cederet pari defec-
tione certaminum. Tunc euentū belli
de tergeminis hinc atq́ꝫ inde fratrib⁹
placuit experiri: a romāis tres horatīj:
ab albāis autē tres curiatīj ꝓceſſerūt:
a curiatījs tribus duo hōatīj: ab uno
aūt horatio tres curiatīj ſupati ⁊ ex-
tincti ſūt. Ita rōa extitit uictrix ea cla-
de ēt i certamīe extremo: ut de ſex ui-
uis unus rediret domū. Cui dānū in
utriſq́ꝫ? Cui luctus: niſi enee ſtirpi: niſi
aſcanīj poſtēis: niſi ꝓli ueneris: niſi ne
potibus iouis? Nam ⁊ hoc pluſq̄ ciui
le bellum fuit: qn̄ filia ciuitas cuꝫ ciui-
tate matre pugnauit. Acceſſit aliud
huic tergemioꝝ pugne ultie atrox at-
q́ꝫ horrenduꝫ malum. Nam ut erant
ābo populi prius amici: uicini q̄ppe
atq́ꝫ cognati uni curiatiorum deſpon-
ſata fuerat horatiorum ſoror. Hec po
ſtea ꝙ ſponſi ſpolia i uictore fratre cō
ſpexit: ab eodē fratre qm̄ fleuit occiſa
ē. Humanior huius unius feie: ꝙ uni-
uerſi populi romani mihi uidet̄ fuiſſe
affectus. Illa quē uirꝝ iā fid̄ media re
tinebat: aut forte ēt ipꝫ frēꝫ dolēs q̄ eū
occiderat: cui ſororē promiſerat: puto
ꝙ non culpabl̄iter fleuerit. Unde eim
apud uirgilium: pius eneas laudabili
ter dolet hoſtem etiā ſua peremptum
manu. Unde marcellus ſyracuſanam
ciuitatem recolens eius pauloante cul
mē ⁊ gloriam ſub manus ſuas ſubito
concidiſſe: cōem cogitās cōditiōeꝫ flē-
do miſeratus ē. Queſo ab humano

impetremus affectu: ut feiā ſponſum
ſuū a fratre ſuo peremptū ſine crie fle
uerit: ſi uiri hoſtes a ſe uictos etiā cuꝫ
laude fleuerunt. Ergo ſponſo a fratre
illatā mortem qn̄ feia illa flebat: tunc
ſe contra mr̄em ciuitatē tanta ſtrage
bellaſſe: ⁊ tāta hinc ⁊ inde cognati cru
oris effuſione uiciſſe gaudebat roma.
Quid mihi obtendit̄ nom̄ laudis no-
mē q́ꝫ uictorie? Remotis obſtaculis iſa-
ne opionis: facinora nuda cernantur:
nuda pēſent̄: nuda iudicentur. Cauſa
dicatur albe: ſicut troie adulterium di
cebatur: nulla tal̄: nulla ſimil̄ inueīt̄.
Tm̄ ut deſides mouēt tullus in arma
uiros: ⁊ iam deſueta triūphis agmia.
Illo itaq́ꝫ uitio tm̄ ſcelus ꝑpetratū eſt
ſocialis belli atq́ꝫ cognati: quod uitiū
ſaluſtius magnū trāſeūter attigit. Cū
enim laudans breuiter antiquiora cō
memoraſſet tēpora: quando uita ho-
minū ſine cupiditate agitabatur: ⁊ ſua
cuiq́ꝫ ſatis placebant. Poſtea vō inq̄t
ꝙ in aſia cyrus: in grecia lacedemonīj
⁊ athenienſes cepere urbes atq́ꝫ natio
nes ſubigere: libidinē dn̄andi cauſam
belli habere: maxiam gloriā i magno
īperio putare: ⁊ cetera: que ipſe iſtitue
rat dicere. Mihi huc uſq́ꝫ ſatis ſit ei⁹
uerba poſuiſſe. Libido iſta dominādi
magnis malis agitat ⁊ conterit gen⁹
hūanuꝫ. Hac libidine roma tunc uic-
ta albaꝫ ſe uiciſſe triumphabat: ⁊ ſui
ſceleris laudeꝫ gloriam nominabat:
quoniaꝫ laudatur inquit ſcriptura no
ſtra peccator in deſiderījs aīe ſue: ⁊ q̄
iniqua gerit benedicitur. Fallacia igit̄
tegmia ⁊ dceptōie dealbatiōes auferāt̄
a reb⁹: ut ſincero inſpiciāt̄ examie. Ne
mo mihi dicat magn⁹ ille atq́ꝫ ille: q̄a
cum illo ⁊ illo pugnauit ⁊ uicit. Pu-
gnant etiaꝫ gladiatores: uincūt ⁊ ipſi:
habet premia laudis ⁊ illa crudelitaſ.
Sꝫ puto eē ſati⁹ cuiuſlꝫ inertie penas
luere: ꝙ illoꝝ armoꝝ gloriam q̄rere:
⁊ tn̄ ſi in arenā procederēt pugnaturi

inter ſe gladiatores:quoꝝ alter eēt filius alter pater eſſet:tale ſpectaculum quis ferret:quis nō auferret?Quāo ergo glorioſum alt᷑ius mīis alt᷑ius filie ciuitatis inter ſe armoꝝ potuit eē certamē?An ideo diuerſū fuit ꝙ arēa ulla non fuit:⁊ latiores campi nō duoꝝ gladiatoꝝ:ſȝ in duobus populis multoꝝ funeribus implebant᷑:nec amphitheatro cingebantur illa certamina:ſȝ uniuerſo orbi:Et tūc uiuis ⁊ poſteris quouſqȝ iſta fama porrigit᷑ ipiū ſpectaculum ꝑbebat᷑.Uim tñ patiebantur ſtudij ſui dij illi preſides imperij rōani:⁊ talium certaminū tanꝙ theatrici ſpectatores:donec horatioꝝ ſoror ꝓpt curiatios tres peremptos ēt ipſa tia ex altera parte fraterno ferro duobuſ fratribus adderetur : ne minus hēret mortiū ēt roma que uicerat.Deide ad fructū uictorie alba ſꝰuerſa ē.Ubi pꝰ iliuȝ:quod greci euerterūt ⁊ poſt lauinium: ubi rex latinus eneam regē peregrinum atqȝ fugitiuum cōſtituerat: tio loco habitauerant numina illa troiana.Sed more ſuo etiam inde iā fortaſſe migrauerāt:iō deleta ē.Diſceſſerant uidelicet omnes adytis ariſqȝ relictis dij:q̄bus impium illud ſteterat. Diſceſſerint ſane:ecce iā tertio : ut eis quarto roma ꝓuidentiſſime crederet᷑. Diſplicuerat enim ⁊ alba: ubi amuliꝰ expulſo fratre:⁊ roma placuerat: ubi romulus occiſo fratre regnauerat.Sȝ anꝗ alba dirueretur tranſfuſus eſt inquiunt pplo eius in romā:ut ex utraqȝ una ciuitas fieret.Eſto ita factū ſit: urbs tñ illa aſcanij regnum: ⁊ tertiuȝ domicilium troianoꝝ deoꝝ ab urbe filia mater euerſa eſt. Et ut belli iliq̄e e duobus populis unum facerent miſerabile coagulum multus ante fuſuſ utriuſqȝ ſanguis fuit.Quid iam ſigillatim dicam: ſed ceteris regibus totiens cadē bella renouata:que uictoriјſ finita uidebantur: ⁊ tantis ſtragibus iteꝝ atqȝ iteꝝ confecta:iteꝝ iteꝝqȝ pꝰ fedus ⁊ pacē iter generos ⁊ ſoceros ⁊ eoꝝ ſtirpem poſteroſqȝ repetita.Non puuȝ indiciū calamitatis huius fuit: ꝙ portas belli nullus clauſit illorum.

Qualis romanorum regum uita atqȝ exitus fuerit.cap.xv.

n Ullꝰ ergo illoꝝ ſb tot dijs preſidibꝰ in pace regnauit : ipſoꝝ aūt regum qui exitus fuerunt:De romulo uiderit adulatio fabuloſa : qua perhibetur receptus in celum . Uiderint q̄dam ſcriptores eorum:qui eum propter ferocitatem a ſenatu diſcerptum eſſe dixerunt:ſubornatūqȝ neſcio quem iulium proculum:qui eum ſibi apparuiſſe diceret:eumqȝ per ſe populo mandaſſe romano: ut inter numia coleretur:eoqȝ modo populuȝ qui cōtra ſenatum itumeſcere ceperat repreſſum atqȝ ſedatum. Acciderat enim ⁊ ſolis defectio:quam certa ratione ſui curſus effectaȝ imperita neſciēs mlti tudo meritis romuli t̄buebat. Quaſi vo ſi luctus ille ſolis fuiſſet: ñ magis iō credi debēt occiſus: ipmqȝ ſcelꝰ av̄ſione etiam diurni luminis indicatū. ſicut revа factū eſt cū dominus cruxifixus ē crudelitate atqȝ impietate iudeorum . Quam ſolis obſcurationem non ex canonico ſyderum curſu acci diſſe ſatis oñdit:ꝙ tūc erat paſcha iudeoꝝ.Nam plena lūa paſche ſollemnitas agit᷑.Regl'aris aūt ſolis ōfectio non niſi lūe fine contingit.Satis ⁊ cicero illam inter deos romuli īceptōeȝ putataȝ magis ſignificat eſſe ꝙ factā: ꝗdo ⁊ laudans eum in libris de rep. ſcipioniſqȝ ſermone : tantum eſt inq̄t conſecutus : ut cum ſubito ſole obſcurato non comparuiſſet: deorum in numero collocatus putaretur: q̄uam opinionem nemo ūꝗ mortalis aſſeq̄ potuit ſine eximia v̄tutis gl'ia.Quod

autem dicit eum ſubito non comparuiſſe: pfecto ibi intelligitur: aut uiolētia tempeſtatis: aut cedis facinoriſqꝫ ſecretū. Nā ⁊ alij ſcriptores eoꝝ defectioni ſolis addunt etiā ſubitā tēpeſtatem. q̄ pfecto aut occaſionē ſceleri prebuit: aut romulū ipſa cōſumpſit. De tullo quippe etiam hoſtilio: qui tertius a romulo rex fuit: qui ⁊ ipſe fulmine abſumptus ē: dicit in eiſdem libris idem cicero propterea ⁊ iſtū non creditum inter deos receptum tali morte: quia fortaſſe quod erat in romulo pbatuꝫ idest perſuaſum: romani uulgare noluerunt: idē uili facere: ſi hoc ⁊ alteri facile tribueret. Dicit etiaꝫ aperte i inuectiuis. Illū qui hanc urbē cōdidit romulum ad deos immortales beniuolentia famaqꝫ ſuſtulimus: ut non uere factum: ſꝫ propter merita uirtutis ei⁹ beniuolentia iactatū diffamatūqꝫ mōſtraret. In hortenſio uero dialogo cū de ſolis canonicis defectionib⁹ loq̄retur: ut eaſdem inquit tenebras efficiat quas effecit in interitu romuli: qui in obſcuratione ſolis eſt effectus. Certe hic timuit mime interitum hoīs dicē: quia diſputator magis q̄ laudator fuit. Ceteri aūt reges populi romani excepto numa pompilio ⁊ anco martio qui morbo interierunt: q̄ horrendos exitus habuerunt. Tullus ut dixi hoſtilius uictō ⁊ euerſor albe: cū tota domo ſua fulmine concrematus ē. Priſcus tarquini⁹ per ſui deceſſoris filios interemptus ē. Seruius tullus gener ipſius tarquinij ſupbi qui ei ſucceſſit in regnum nefario ſcelere occiſus eſt. Nec diſceſſē adytis ariſqꝫ relictis dij: tanto in optimū illius populi regem parricidio ppetrato: quos dīt ut hoc miſere troie facerēt: eāqꝫ grecis diruēdā exurēdāqꝫ relinq̄rēt: adultio fuiſſe paridis cōmotos. Sꝫ īſup interfecto a ſe ſocero tarqnius ip̄e ſucceſſit. Hūc dij illi nefarium parricidam ſoceri interfectiōe regnātē: inſup multis bell' uictorijſqꝫ triumphātē: ⁊ de bellorum manubijs capitoliū fabricantē: n̄ abſcedētes: ſed pn̄tes manēteſqꝫ uidrūt: ⁊ regē ſuū iouē i illo altiſſimo templo hoc ē i ope parricide ſibi p̄ſidere atqꝫ regnare perpeſſi ſunt. Neqꝫ eiꝫ adhuc īnocēs capitoliū iſtruxit: ⁊ poſtea mal' meritis urbe pulſus ē: ſꝫ ad ipſū ignū in quo capitoliuꝫ fabricaret: immaniſſimi ſceleris ppetratiōe peruenit. Qđ uero eum romani regno poſtea depulerunt: ac ſecluſerunt menibus ciuitatis: non ipſius de lucretie ſtupro: ſed filij peccatū fuit: illo n̄ ſolū neſciēte: ſꝫ etiam abſente commiſſum. Ardeam ciuitatē tunc oppugnabat: ⁊ pro pplo romāo bellū gerebat. Neſcimus quid faceret ſi ad eius notitiaꝫ flagitiū filij deferretur. Et tamen inexplorato eiuſ iudicio ⁊ iexperto ei populus ademit imperiuꝫ: ⁊ recepto exercitu a quo deſeri iuſſus eſt: clauſis deinde portis n̄ ſunt paſſi intrare redeuntem. At ille poſt bella grauiſſima q̄bus eoſdē rōanos cōcitatis finitimis attriuit: poſtea q̄ deſtus ab eis quoꝝ fidebat auxilio regnū recipe n̄ ualuit: i oppido tuſclo rome uicino quatuordecim ut fert' annos puatā uitā det⁹ habuit: ⁊ cū uxore ꝯſenuit optabiliōe fortaſſis exitu: q̄ ſocer eius: generi ſui facinore nec ignorante filia ſicut perhibet' extict⁹. Nec tn̄ iſtū tarquinium romani crudelem aut ſceleratuꝫ ſꝫ ſupbū appellauerūt: ſed fortaſſis regios eius faſtus: alia ſuperbia nō ferētes. Nā ſcelus occiſi ab eo ſoceri optimi r̄gis ſui uſqꝫadeo cōtēpſerūt: ut eū regē ſuū facerēt: ubi minor ſi non ſcelere grauiore mercedem tantam tanto ſceleri reddiderunt: nec diſceſſē adytis ariſqꝫ relictis dij. Niſi forte quiſpiā ſic defendat iſtos deos: ut dicat eos iō māſiſſe rōe: quo poſſēt rōanos magis punire ſupplicijs: q̄ bn̄ficijs adiuuari: ſeducētes eos uanis

uictoriis et bellis grauiſſimis conterẽ-
tes. Hec fuit rõanorum uita ſub regibuſ
laudabili tpe illius reip. uſq; ad expul
ſionẽ tarquinij ſuperbi p ducentos fer
me et quadraginta et tres annos: cum
ille omnes uictorie tam multo ſanguie
et tantis empte calamitatibus: iuxta
illud iperiũ itra. xx. ab urbe miliaria
dilatauerint: quantum ſpacium abſit
ut ſaltem alicuius getule ciuitatis nec
territorio comparemus.

De primis apud romanos conſuli
bus: quorum alter alterum patria pe-
pulit: moxq; rome poſt atrociſſima
parricidia a uulnerato interijt hoſte
uulneratus. cap. xvi.

h Uic tẽpori adijciamus ẽt tẽpus
illd quouſq; dicit ille ſaluſtius
equo et modeſto iure agitatũ: dũ met⁹
a tarquinio et graue bellũ cũ hetruria
poſitũ ẽ. Quãdiu eim hetruſci tarqui
nio redire in regnũ conanti opitulati
ſunt: graui bello roma pcuſſa ẽ. Ideo
dicit equo et modeſto iure geſtã remp.
metu pmente: ñ pſuadente iuſtitia: in
quo grauiſſimo tpe q̃ funeſtus ille an
nus fuit: quo pmi conſules creati ſũt
expulſa regia poteſtate: annum qppe
ſuum ñ compleuerunt. Nã iunius bru
tus exhonoratum eiecit urbe collegã
luciũ tarquiniũ collatinum. Deinde
mox ipſe in bello cecidit mutuis cum
hoſte uulneribus: occiſis a ſeipo pmi-
tus filijs ſuis et uxoris ſue fratribus:
q eos p reſtituẽdo tarqnio cõiuraſſe
cognouerat. Quod factum uirgilius
poſtq̃ laudabiliter commemorauit: cõ
tinuo clemẽter exhorruit. Cum enim di
xiſſet natoſq; pater noua bella mouẽ
tes ad penã pulchra p libertate uoca-
uit: mox deinde exclamauit et ait. Infe
lix utcũq; ferẽt ea facta miores. Quo
libet iquit ea facta poſteri ferãt. i. pre
ferãt et extollãt: q filios occidit infelix
ẽ: et tanq̃ ad cõſolandũ infelicẽ ſubiũ-
xit: Uincet amõ patrie: laudũq; immẽ-
ſa cupido. Nonne in hoc bruto q et fi-
lios occidit: et a ſe pcuſſo hoſti et filio
tarquinij et mutuo percuſſus ſupuiuẽ
non potuit: eiq; potius ipſe tarqnius
ſuperuixit: collatini college uidet ino
centia uindicata: qui bonus ciuis ob
hoc tarqnio pulſo paſſus ẽ: qð tyran
nus ipſe tarquinius. Nam et idẽ brut⁹
conſanguineus tarqnij fuiſſe phibet:
ſed collatinũ uidelicet ſimilitudo noiſ
preſſit: qr etiam tarquinius uocabat.
Mutare ergo nomẽ non patriam co
geretur: poſtremo in eius nomine hoc
uocabulum minus eſſet: lutius colla
tinus tm̃mõ uocaret. Sed id nõ ãmiſit
q ſine ullo detrimẽto poſſz ãmittere:
ut et honore primus conſul: et ciuitate
bonus ciuis carere iuberetur. Etiã ne
iſta eſt gloria iunij bruti: deteſtanda
iniquitas: et nihilo utilis reip. Et etiam
ne ad hanc ppetrãdã uicit amor p̃tie:
laudũq; immenſa cupido. Iã expulſo
utiq; tarquinio tyranno: conſul cum
bruto creatus ẽ martius lucretie luti⁹
tarquinius collatinus: q̃ iuſte popul⁹
mores in ciue non nomen attendit: q̃
iniuſte brutus collegã prime ac noue
illi⁹ poteſtatis: quẽ poſſet: ſi hoc offẽ
debatur: noie tantum priuare: et p̃ria
puauit et honore. Hec mala facta ſũt:
hec aduerſa acciderunt: quando i illa
rep. equo et modeſto iure agitatum ẽ.
Lucretius quoq; q in locũ bruti fuẽat
ſubrogatus: morbo anteq̃ idem ãnuſ
termiaretur abſumptus ẽ. Ita publi⁹
ualerius qui ſucceſſerat collatino: et
marcus hõratius qui p defuncto lucre
tio ſuffectus fuerat: annum illum fune
reum atq; tartareũ: q cõſules qnq; ha
buit cõpleuerunt. Quo anno ipſius
cõſulatus nouũ honorẽ ac poteſtatem
auſpicata ẽ rõana reſp. Tũc iã diminuto
paululũ metu: ñ qr bella cõqeuerãt: ſz
quia non graui pondere urgebant.

Poſt initia conſularis imperij qui bus mal' uexata fuerit rōna reſp. dijs ñ opitulātibus quos colebāt. ca. xvij.

f Inito. ſ. tp̄e quo equo ⁊ mode-
ſto iuꝛ̄ agitatū ē: ſecuta ſūt que
idē ſaluſtius breuiter ſic explicat. De-
inde ſeruili imperio patres plebem ex
ercere de uita ac quiete erga ſe regio
moꝛe conſulere: erga alios de uiolētia
⁊ inquietudie: ſibi īgna moliri: illos a
gro pellē: ⁊ ceteris expertib' ſoli ī ipe-
rio agere. Quibus agitata ſeuitijs ⁊
maxime fenoꝛe oppreſſa plebs cum
aſſiduis bellis tributū ⁊ militiā ſimul
toleraret: armata montem ſacrū atqꝫ
auentinum inſedit. Tūqꝫ tribunoſple
bis ⁊ alia ſibi iura parauit: diſcoꝛdia-
rū ⁊ certamis utriuſqꝫ finis fuit ſecū-
dū bellū punicū. Quid itaqꝫ ego tan-
tas moras uel ſcribens patiar: ul' lec-
turis afferaꝫ? Quāmiſa fuit illa reſp.
tam lōga etate: ꝑ tot ānos uſqꝫ ad ſe-
cūdū bellū pūicū: bell' foꝛiſec' iqetate
nō deſiſtentibus: ⁊ int' diſcoꝛdijs ſedi
tionibuſqꝫ ciuilibus a ſaluſtio breuit'
intimatum ē. Proinde uictoꝛie ille nō
ſolida beatoꝝ gaudia fuerunt: ſꝫ ina-
nia ſolatia miſeroꝝ: ⁊ ad alia atqꝫ alia
terribilia mala ſubeunda illecebroſa
incitamenta mīme quietoꝝ. Nec no-
bis qꝛ hec dicimus boni romāi pudē-
teſqꝫ ſuccenſeant: ꝙꝙ de hac re nec pa
uendi ſunt nec monendi: qñ eos mini-
me ſuccenſuros eē certiſſimū ē. Neqꝫ
eiꝫ grauius uel grauioꝛa dicius aucto
ribus eoꝝ ⁊ ſtilo ⁊ ocio multū īpes.
Quib' tñ ediſcēdis ⁊ ipi elabōaueꝝt:
⁊ filios ſuos elaborare cōpellūt. Qui
aūt ſuccenſent: qñ me ferrēt: ſi ego di
cerē quod ſaluſtius ait: plurime tuꝛbe
ſeditiōes ⁊ ad poſtremū bella ciuilia
oꝛta ſunt: dū pauci potentes: quoꝛum
in gratiam pleriqꝫ conceſſerant ſb' bo
neſto patꝝ aut plebis noie dñatiōes
affectabant: bōiqꝫ ⁊ mali ciues appel-
lati: non ob merita in rēp. inceſſerant
oībus pariter coꝛruptis: ſed uti qſqꝫ
locupletiſſimus ⁊ iniuria ualidioꝛ: qꝛ
preſentia defendebat pro bono duce-
batur. Poꝛro ſi illi ſcriptoꝛes hiſtoꝛie
ad honeſtā libertateꝫ ꝑtiere arbitrati
ſunt mala ciuitatis ꝓpe nō tacē: quaꝫ
multis locis magno preconio laudaī
cōpulſi ſunt: cum aliam urioꝛeꝫ quo
ciues eterni legendi ſunt nō haberent:
qd nos facere conuenit: quoꝝ ſpes ꝙ-
to in deo melioꝛ ⁊ certioꝛ: tanto maiō
debet eſſe libertas: cum mala preſen
tia chꝛiſto noſtro imputant: ut infir
mioꝛes imperitioꝛeſqꝫ mentes alienē-
tur ab ea ciuitate: in qua ſola iugiter
feliciterqꝫ uiuendum eſt? Nec in de-
os eoꝛum hoꝛribiliora nos dicimus:
ꝙ eoꝛum ijdem auctoꝛes: quos legunt
⁊ predicant: ꝙꝙquidem ⁊ ex ipſis q̄
diceremus accepimus: ⁊ nullo modo
dicere uel talia uel cuncta ſufficimus.
Ubi erant ergo illi dij qui propter exi
guam fallacenqꝫ huius mundi felici-
tatem colendi exiſtimantur: cum rōa-
ni quibus ſe colendos mendaciſſima
aſtutia uendicabant tantis calamita-
tibus uexarentur? Ubi erant quando
ualerius conſul ⁊ ab exulibus ⁊ ſuis
incenſum capitolium cum defenſaret
occiſus eſt: faciliuſqꝫ ipſe prodeſſe po
tuit edi iouis ꝙ illi turba tot numinū
cum ſuo maximo atqꝫ optimo rege:
cuius templum liberauerat ſubueniꝛ̄?
Ubi erant quando denſiſſimis fati-
gata ciuitas ſeditionum malis: cum
legatos athenas miſſos ad leges mu-
tuādas paululū qeta oppireť: graui
fame peſtilētiaqꝫ uaſtata ē? Ubi erant
quādo rurſus populus cum fame la-
boraret prefectum annone primū cre
auit: atqꝫ illa fame inualeſcente ſpuri
us emili': qui eſuriēti multitudini fru
mēta largit' ē īgni affectati crim̄ icur-
rit: ⁊ eiuſď p̄fecti iſtātia ꝑ dictatoꝛem
lutium quintum etate decrepitum

a quinto ſeruilio magiſo equitū cū maximo ⁊ periculoſiſſimo tumultu ciuitatis occiſus ē: Ubi erāt qñ imminēte peſtilentia maxima expoꝛtandis inutilibus populus diu multūqꝫ fatigat᷑: noua lectiſternia : quod nunq̄ antea fecerat exhibenda arbitratus ē : lecti aūt ſternebāť in honoꝛē deoꝝ: uñ hoc ſacꝝ uel potius ſacrilegiū nom̄ accepit: Ubi erāt qñ per. x. cōtinuos ānos male pugnādo crebras ⁊ magnas clades apō ueios exercitus rōanus acceperat: niſi p furiū camillū tandē ſbuenireť: quem poſtea ciuitas ingrata dānauit: Ubi erant qñ galli romā ceperunt: ſpoliauerūt: incenderunt: cedib᷒ ipleuerūt: Ubi erāt cū illa inſignis peſtilentia tam ingentem ſtragem ōdit: qua ⁊ ille furius camillus extictus ē: qui remp. ingratā ⁊ a ueientibus ante defendit: ⁊ de gallis poſtea uidicauit: Inde in hac peſtilētia ſcenicos ludos aliā nouā peſtē ñ coꝛpoꝛib᷒ rōanoꝝ: ſed quod eſt multo perniſioſius moꝛibus intulerunt. Ubi erāt qñ alia peſtilentia grauis de uenenis matronarꝫ exoꝛta credita eſt: quarum ſupra fideꝫ multaꝝ atqꝫ nobilium moꝛes dephēſi ſunt omni peſtilētia grauioꝛes: ľ qñ in caudinas furculas a ſannitibus obſeſſi: ābo cū exercitu cōſules fedus cuꝫ eis fedū facere coacti ſunt: ita ut equitib᷒ rōanis ſexcētis obſidibus datis: ceteri ammiſſis armis alijſqꝫ ſpoliati priuatiqꝫ tegminibus: ſub iugū hoſtiuꝫ cū ueſtimītis ſingulis mitterenť: Ubi qñ graui peſtilētia ceteris laborātib᷒ multi etiā in exercitu ictu fulmis perierunt: Uel qñ etiā inter alia intolerabľis peſtilentia eſculapium ab epidauro quaſi medicū deū roma aduocare atqꝫ adbibere compulſa eſt: qm̄ regeꝫ omniū iouē: q̄ iam diu in capitolio ſedebat multa ſtupra quibus adoleſcēſ uacauerat: non pmiſerant foꝛtaſſe diſcere medicinā: uel cuꝫ cōſpirantibus uno tp̄e hoſtib᷒: lucanis: brutijs: ſannitibus : etruſcis ⁊ ſcenonibus gallis pmo ab eis legati pēpti ſūt. Deide cū ptoꝛe oppſſus exercitus: ſeptem tribunis cū illo peūtib᷒: ⁊ militū tredecim milibus: uel quando poſt graues ⁊ lōgas rome ſeditiones: q̄bus ad ultimū plebs ianiculū hoſtili dixeptiōe receſſerat: cui᷒ mali tā dira calamitas erat: ut eius rei cā quod in extremis picuľ fieri ſolebat ⁊ dictatoꝛ crearetur hoꝛtenſius: qui plebe reuocata in eodem magiſtratu expirauit: quod nulli dictatoꝛi ante contigerat: ⁊ quod illľ dijs iam preſente eſculapio grauius crimē fuit: Tū uerō tam multa bella ubiqꝫ crebuerunt: ut inopia militūꝫ ꝓletarij illi qui eo q̄ proli gignēde uacabant: ob egeſtatē militare ñ ualētes hoc nomē acceperāt: militie conſcriberētur. Accitus etiā a tarētinis pyrrhus rex grecie tunc ingenti glīa celebratus: romanoꝝ hoſtis effectus ē. Cui ſane de reꝝ futuro euentu conſulenti ſatis urbane apollo ſic ābiguū oraclꝫ edidit: ut e duobus q̄cq̄d accidiſſet: ipſe diuinus haberetur. Ait eiꝫ: dico te pyrrhe uincere poſſe romanos : atqꝫ ita ſiue pyrrh᷒ a rōanis ſiue rōani a pyrrho uincerentur: ſecurus fatidicus utrūꝫ expectaret euētum. Que tunc ⁊ q̄ hoꝛrenda utriuſqꝫ exercitus clades: i qua tamē ſupioꝛ pyrrhus extitit : ut iam poſſet apollinem ꝓ ſuo intellectu predicare diuinuꝫ: niſi proxie alio prelio romani abſcederent ſuperiores : atqꝫ in tanta ſtrage belloꝛuꝫ etiā peſtilētia grauis exoꝛta eſt mulierum. Nam pꝛiuſq̄ maturos pt᷒ ederēt grauide moriebātur. Ubi ſe credo eſculapius excuſabat: q̄ archiatꝝ ſe nō obſtetriceꝫ ꝓfitebatur. Pecudes quoqꝫ ſimiliter interibant: ita ut iam defectuꝝ genus aialium crederetur. Quid hyems illa commemorabilis tam incredibili immanitate ſeuiens: ut niuibus hoꝛēda

altitudie etiã in foro per dies.xl. mañ tibus: tyberis quoq̃ glacie duraret̃: ſi nr̃is tempoꝛib⁹ accidiſſet:q̃ iſti/ꝛ q̃ ta dixiſſent?Quid illa itidẽ ingens pe ſtilẽtia q̃diu ſeuiuit:q̃ multos pemit? Que cum in annuꝫ alium multo gra uius tenderet̃:fruſtra pñte eſculapio aditũ eſt ad libros ſibyllinos.Jn quo genere oraculoꝝ ſicut cicero in libris de diuinatione commemorat: magis interpretibus ut poſſunt ſiue uolunt dubia cõiectãtib⁹ credi ſolet. Tunc er go dictũ ẽ eam eſſe cãm peſtilentie: q̃ plurĩas edes ſacras multi occupa tas priuatim tenerent:ſic iterim a ma gno impericie uel deſidie crimine eſcu lapius liberatus eſt.Unde autẽ a mł tis edes ille fuerant occupate nemine prohibẽte:niſi q2 tante numinum tur be diu fruſtra fuerat ſupplicatuꝫ:atq̃ ita paulatim loca deſerebãt̃ a cultori bus:ut tanq̃ uacua ſine ulli⁹ offẽſiõe poſſent humanis ſaltem uſib⁹ uẽdica ri.Nãq̃ tũc uelut ad ſedandã peſtilẽ tiam diligenter repetita fuerunt atq̃ reparata:niſi poſtea eodem modo ne glecta atq̃ uſurpata latitarẽt: ñ utiq̃ magne peritie uarronis tribueretur:q̃ ſcribens de edibus ſacris tam multa ignorata commemorat. Sꝫ tũc iteriꝫ elegans non peſtilẽtie depulſio:ſꝫ deo rum excuſatio procurata eſt.

Que clades romanos ſub bellis punicis triuerint fruſtra deorum pre ſidijs expetitis.cap.xviij.

i Am uero punicis bellis cum in ter utrunq̃ imperium uictoria diu anceps atq̃ incerta penderet: po puliq̃ duo pualidi impetus i alẽutrũ fortiſſimos ꝛ opulentiſſimos agerẽt: quod munitiora regna contrita ſunt: que urbes ãple nobileſq̃ delete:quot afflicte:quot perdite ciuitates : q̃lõge lateq̃ tot regiões terreq̃ uaſtate ſũt: quotiens uicti hinc atq̃ inde uictões: q̃d hoĩuꝫ cõſũptũ ẽ uel pugnãtiũ mili tum:uel ab armis uacantiũ pploꝛuꝫ: quanta uis nauium marinis ẽt p̃lijs oppreſſa:ꝛ diuerſarum tempeſtatum uarietate ſummerſa ẽ: ſi enarrare uel cõmemorare conemur: nihil aliud q̃ ſcriptores etiã nos erius hiſtõie.Tũc magno metu perturbata romana ci uitas ad remedia uana ꝛ ridenda cur rebat . Jnſtaurati ſunt ex auctoritate libroꝝ ſibyllinoꝝ ludi ſeculares:quo rũ celebritas inter centũ ãnos fuerat inſtituta:felicioꝛibuſq̃ tempib⁹ mẽo ria negligente perierat . Renouarunt etiã pontifices ludos ſacros iferis : ꝛ ipos abolitos ãnis retrõſũ melioꝛib⁹. Nimiꝝ eim qñ renouati ſunt:tãta co pia moꝛientium ditatos inferos etiaꝫ ludere delectabat: cũ profecto miſeri hoĩes ipſa rabida bella ꝛ cruentas ãi moſitates funeraſq̃ hinc atq̃ ĩde uic toꝛias magnos agerent ludos demo num:ꝛ optimas epulas inferoꝝ. Ni hil ſane miſerabilius prĩo punico bel lo accidit:q̃ q̃ romani ita uicti ſunt: ut etiã regulus ille caperet̃:cuius in p̃ mo ꝛ in altero libro mentiõeꝫ fecius: uir plane magnus ꝛ uictoꝛ antea do mitoꝛq̃ penoꝝ.Qui etiã ipſũ p̃mum bellũ punicũ confeciſſet:niſi auiditate nimia laudis ꝛ gloꝛie durioꝛes cõdic tiones q̃ ferre poſſent feſſis carthagi nenſibus impaſſet.Jllius uiri ꝛ capti uitas inopinatiſſima:ꝛ ſeruitus indi gniſſima:ꝛ iuratio fideliſſima:ꝛ mõs crudeliſſima:ſi deos illos ñ cogit eru beſcere:uerꝝ eſt q̃ erei ſunt : ꝛ nõ hñt ſanguinẽ.Nec mala illo tempoꝛe gra uiſſima intra menia defuerunt.Nam exundante nimis ultra moꝛem fluuio tyberino : pene omnia urbis plana ſubuerſa ſunt: alijs impetu quaſi tor rentis impulſis : alijs uelut ſtagno diuturno madefactis atq̃ ſublap ſis . Jſtam deinde peſtem ignis

pernitioſior ſubſecutus ē : q̄ cōreptis circa forꝰ q̄buſq; celſiorib⁹: etiā tēplo ueſte ſuo familiariſſimo ñ pepcit: ubi ei ueluti uitā perpetuā diligentiſſima ſubſtitutione lignorꝰ: nō tā honorate q̄ dānate uirgīes donare cōſueuerāt. Tum uero illic ignis nō tm̄ uiuebat: ſed etiam ſeuiebat. Cuius impetu exterite uirgines : ſacra illa fatalia que iam tres ī quibus fuerāt preſſerant ciuitates: cū ab illo incendio liberare ñ poſſent: metellus pontifex ſue quodā mō ſalutis oblitus irruens ea ſemiuſtulatus abripuit. Neq; eim uel ipſuʒ ignis agnouit: aut uero erat ibi nuṁ: qđ nō etiam ſi fuiſſet fugiſſet. Homo igitur potius ſacris ueſte: q̄ illa homini prodeſſe potuerunt. Si aūt a ſemet ipſis ignem nō repellebant a ciuitate: cuius tueri ſaluteʒ putabant: quid cō contra illas aquas formaſq; poterāt adiuuare: ſicut etiam res ipſa nihil ea prorſus potuiſſe patefecit. Hec iſtis ne quaq̄ obijcerētur a nobis: ſi illa ſacra dicerent non tuendis his bonis tēporalibus iſtituta: ſʒ ſignādis etnis: ⁊ iō cū ea que corporalia uiſibiliaq; eſſent perire contingeret: nihil his rebus minui ꝓpter quas fuerant iſtituta: ⁊ poſſe ad eoſdē uſus denuo repari. Nunc uero cecitate mirabili eis ſacris q̄ perire poſſent fieri potuiſſe exiſtimant: ut ſalus terrena ⁊ temporalis felicitas ciuitatis pire nō poſſet. Proide cū illꝫ etiā manentibus ſacris: uel ſalutis cōtritio: ulꝫ infelicitas irruiſſe monſtratꝫ: mutare ſn̄iam quam defendere neq̄ūt erubeſcunt.

De afflictōe belli pūici ſecūdi: qua uires utriuſq; cōſumpte ſunt. ca. xix.

S Secūdo aūt bello pūico: nimis longum eſt cōmēmorare clades duorꝰ pplorꝰ taʒ longe ſecū lateq; pugnantiū: ita ut his quoq; fatētib⁹ qui nō tam narrare bella romana: q̄ rōanum imperiū laudare iſtituerūt: ſimilior uicto fuerit ille qui uicit. Hāniba le quippe ab hiſpania ſurgente: ⁊ pireneis mōtibus ſupatis: gallia tranſcurſa alpibuſq; diruptis: tā lōgo circuitu auctis uirib⁹ cūcta uaſtando aut ſubigendo: torrētis mō italie faucib⁹ irruente q̄ cruēta bella geſta ſūt: q̄ multa ꝑlia: quotiēs rōani ſupati: q̄ multa ad hoſtē oppida defecerūt: q̄ multa capta ⁊ oppreſſa: q̄ dire pugne ⁊ totiens hannibali rōana clade glorioſo: ſʒ hec hactenus. De cānēſi aūt mirabiliter horrendo malo q̄d dicā: Ubi hānibal cum eſſet crudeliſſimus: tamen tanta inimicorꝰ atrociſſimorꝰ cede ſatiat⁹: parci iuſſiſſe perhibetꝫ. Uñ tres modios ānulorꝰ aureorꝰ carthaginē miſit: quo intelligerent tantam in illo ꝑlio dignitatē cecidiſſe romanā: ut faciliuſ eaʒ caperet menſura q̄ numerus: atq; hinc ſtrages turbe cetere tanto utiq; nūeroſioris q̄to infirmioris que ſine annulis iacebat: conqcienda potius q̄ nuntianda putaretur. Deniq; tanta militū inopia ſecuta eſt: ut rōani reos facinorꝰ ꝓpoſita ipunitate colligerēt: ſeruitia libertate donarēt: atq; ex illis pudendus nō tā ſuppleretꝫ q̄ iſtitueretꝫ exercitus. Seruis itaq; : imo ne faciam⁹ iniuriā iā libertis pro rōana rep. pugnaturis arma defuerūt. Detracta ſunt templis: tāq̄ rōani dijs ſuis dicerent. Ponite q̄ tādiu inaniter hūiſtis: ſi forte aliquid utile inde facē poſſint noſtra mācipia : uñ uos nīa numina nihil facere potuiſtis. Tunc etiam ſtipendijs ſufficiendis cuʒ defeciſſet erarium: in uſus publicos opes uenere ꝑ uate: adeo unoquoq; id qđ habuit cōferente: ut preter ſinglos ānulos aureos ſinglaſq; bullas miſablia dignitatis inſignia: nihil ſibi auri ſenat⁹ ipſe q̄to magis ceti ōdies t̄buſq; īliq̄rēt. Quis ferret iſtos: ſi noſtris tēporibuſ

ad hanc inopiã cogerent: cũ eos mõ uix feramus: qñ ꝓ ſupflua uoluptate plura donãt hiſtrionib⁹: ꝙ tũc legiõibus ꝓ extrẽa ſalute collata ſunt.

De exitio ſaguntinoꝝ: q̃bus ꝓpter rõanoꝝ amicitiã peũtib⁹ dij romani auxiliũ non tulerunt. cap. xx.

Sed in his omnibus belli punici ſecundi malis nihil miſerabilius ac miſerabili querela dignius: ꝙ exitium ſaguntinoꝝ fuit. Hec quippe hiſpanie ciuitas amiciſſima populi romani dum eidẽ populo fidem ſeruat euerſa eſt. Hinc enim hannibal fracto federe romanoꝝ cauſas queſiuit: qb⁹ eos irritaret ad bellũ. Saguntũ ergo ferociter obſidebat: quod ubi rõe auditum eſt: miſſi ſunt legati ad hãnibalem: ut ab eius obſidione diſcederet. Contempti carthaginem pergunt: q̃rimoniãq; deponunt federis rupti: infectoq; negocio romam redeunt. Dũ hec more agunt: miſera illa ciuitas opulentiſſima ſue reip. romaneq; cariſſima octauo uel nono a penis menſe deleta eſt: cuius interitum legere ꝙto magis ſcribere horroris eſt. Breuit̃ tñ eum commemorabo: ad rem quippe que agitur multum pertinet. Primo fame contabuit: nã etiam ſuoꝝ cadaueríb⁹ a nonnullis paſta perhibetur. Deide feſſa omniũ reꝝ: ne ſaltẽ captiua in manus hannibalis ꝑueniret: ingentẽ rogum publice ſtruxit: in quẽ ardẽtem ferro: etiam trucidatos oĩs ſe ſuoſq; miſerunt. Hic aliquid agẽnt dij heluões atq; nebulones ſacrificiorum adipibus inhiantes: ⁊ fallaciũ diuinationũ caligine decipientes: hic aliquid agerent: ciuitati populi romani amiciſſime ſ̃ubuenirẽt: ⁊ fidei ꝯſuatiõe peũtem perire nõ ſinerent. Ipſi utiq; medij prefuerunt: cũ rõane reip. interiecto fedẽ copulata ẽ. Cuſtodiẽs itaq; fideli̾r q̃uod ipis preſidibus placito iũxerat: fide uinxerat: iuratione conſtrixerat: a perfido obſeſſa oppſſa ꝯſũpta eſt. Si ipſi dij tempeſtate atq; fulminibus: hãnibalem poſtea romanis ꝓximum menibus terruerunt lõgeq; miſerũt: tunc ꝑmũ tale aliq̃d facerẽt: audeo quippe dicere: boneſtius illos pro amicis rõanorum ideo periclitantib⁹: ne romanis frangerent fidem: ⁊ nullã opem tunc habentibus: ꝙ ꝓ ipis rõanis qui pro ſe pugnabãt: atq; adũſus hannibalem opulenti erant potuiſſe tẽpeſtate ſeuire. Si ergo tutores eẽnt romane felicitatis ⁊ gl̃ie tã graue ab ea crimen ſaguntine calamitatis auerterent. Nunc ṽo ꝙſtulte creditur: dijs illis defenſoribus romam uictore hãnibale non periſſe: q̃ ſaguntine urbi ñ potuerunt: ne pro eius ꝑiret amicitia ſubuenire? Si ſaguntinoꝝ chriſtiãus populus eſſet: ⁊ huiuſmodi aliq̃d pro fide euangelica pateret̃: ꝙꝙ ſe ipe nec ferro nec ignibus corrupiſſet: ſ; tam̃ ſi ꝓ fide euangelica excidium pateretur: ea ſpe pateret̃ qua in chriſtũ crediderat: nõ mercede breuiſſimi tp̃is: ſ; eternitatis interminate potiret̃. Pro iſtis aũt dijs: q̃ ꝓpterea coli ꝓhibentur: ꝓpterea colendi requiruntur: ut harum labentium atq; trãſeũtiũ reꝝ felicitas tũta ſit: quid nobis defenſores ⁊ excuſatores eorũ de ſaguntinis ꝑeuntib⁹ reſpondebunt: niſi quod de illo regl̃o extincto? Hoc quippe intereſt: ꝙ ille unus homo: hec tota ciuitas: utriuſq; tamen interitus cauſa conſeruatio fidei fuit: propter hanc enim ad hoſtes ⁊ redire ille uoluit: ⁊ noluit iſta trãſiř. Conſeruata ergo prouocat deoꝝ irã fides. An p̃nt ⁊ dijs propicijs ꝑire: nõ ſolum quiq; homines: uerũ etiam integre ciuitates? Utꝝ uolunt eligãt. Si eim fidei ſeruate iraſcunt̃ illi dij: querant perfidos a quibus colant̃. Si autem ẽt illis ꝓpitijs multis grauibuſq;

cruciatibus afflicti interire homines ciuitateſq́ꝫ poſſunt:nullo fructu felicitatis hui⁹ colūt. Deſinăt igit̃ ſuccēſē: qui ſacris deoꝝ ſuorum perditis ſe infelices factos eē putăt. Poſſēt eiꝫ illis ñ ſolum manētibus:uerum etiam fauentibus: non ſicut modo de miſeria murmurare: ſed ſicut tunc regulus ⁊ ſaguntini excruciati horribiliter etiaꝫ penitus interire.

Quā ingrata fuerit rōana ciuitas ſcipioni liberatori ſuo:⁊ i quibus moribus egerit:qñ eam ſaluſtius optimā fuiſſe deſcribit.cap.xxi.

p Orro it̃ ſecūdū ⁊ poſtremū bellū carthaginēſe:qñ saluſtius optis moribus ⁊ maxima cōcordia dixit egiſſe rōanos.multa eiꝫ preſco ſuſcepti operis modum cogitās. Eodē ergo ipſo tempore morum optimorum maximeq́ꝫ cōcordie ſcipio ille rōe italieq́ꝫ liberator:eiuſdēq́ꝫ belli punici ſecūdi: tam horrendi:tam exitioſi:tam pic̃loſi preclarus mirabiliſq́ꝫ confector uictor hannibalis domitorq́ꝫ carthagis: cuius ab adoleſcentia uita deſcribit̃ dijs dedita templiſq́ꝫ nutrita:inimicorū accuſationibus ceſſit:carenſq́ꝫ patria:quam ſua uirtute ſaluaꝫ ⁊ liberā reddidit:i oppido linternēſi egit reliq̄ compleuitq́ꝫ uitam:p⁹ inſignē ſuū triūmphum nullo illi⁹ urbis captus deſiderio:ita ut iuſſiſſe perhibeatur: ne ſaltem mortuo in ingrata pr̄ia fun⁹ fiēt. Deide tunc primū p Cneū malleū ꝓconſuleꝫ ď gallo grecis triumphantē aſiatica luxuria romā omni hoſte peior irrepſit. Tunc eim primū lecti erati ⁊ precioſa ſtragula uiſa ꝑhibentur. Tunc iducte in conuiuia pſaltrie ⁊ alia licentioſa nequitia. Sed nūc ď his malis que intolerabiliter hoies patiūtur:nō de his q̄ libent̃ faciunt dicere inſtitui. Unde illud magis quod de ſcipione commemoraui: q̄ cedēs inimicis extra patriam quam liberauit mortuus ē:ad pñtem pertinet diſputationem:q̄ ei romana numia a quorum templ' avtit hannibalē non reddiderunt uicem:que propter iſtā tātū mō colunt̃ felicitatē. Sed quia ſaluſtius eo tempore ibi dixit mores optios fuiſſe:ꝑpterea hec de aſiana luxuria commemoranda putaui:ut intelligat̃ etiam illud a ſaluſtio in compatione alioꝝ temporꝝ dictum:quibus tēporibus peiores utiq́ꝫ in grauiſſimis diſcordijs mores fuerunt. Nam tūc id ē inter ſecundū ⁊ poſtremum bellū carthaginenſe lata ē etiā illa lex uoconia ne quis heredem fciam faceret:nec unicam filiā. Qua lege quid iniquius dici aut cogitari poſſit ignoro. Uerum tñ toto illo interuallo duuꝫ bellorum punicoꝝ tolerabilior infelicitas fuit: bellis tantummodo foris ꝑterebatur exercituſ:ſed uictorijs conſolabatur. Domi aūt nulle ſicut alias diſcordie ſeuiebāt. Sꝫ ultio bello punico uno i peta alterius ſcipionis:q̄ ob hoc etiaꝫ ipſe africanꝰ cognomē inuenit: emula impij romāi ab ſtirpe deleta eſt:ac deinde tantis maloꝝ aggeribus oppſſa romana reſp.ut proſperitate ac ſecuritate rerum unde nimium corruptis moribus mala illa congeſta ſunt:pluſ noc[illegible]onſtretur tam cito euerſa: q̄ prius [illegible]ocuerat taꝫ diu aduerſa carthago. Hoc toto tēpe uſq́ꝫ ad ceſareꝫ auguſtum:qui uidetur non adhuc ul' ipſorum opinione glorioſam:ſed contentioſam ⁊ exitioſam ⁊ plane iam eneruem ac languidam libertatem omnimodo extorſiſſe romanis:⁊ ad regale arbitrium cuncta reuocaſſe:⁊ quaſi morbida uetuſtate collapſam : ueluti inſtauraſſe ac renouaſſe remp. Toto ergo iſto tp̄e omitto ex alijs atq́ꝫ alijs cāis ēt:atq́ꝫ ēt bellicas clades ⁊ numātinū fed⁹ horēda ignomia macloſum.

uolauerant enim puli de cauea: ⁊ mā
cino conſuli:ut aiunt augurium malū
fecerant:quaſi p tot annos: quibus il
la exigua ciuitas romanū circunſeſſa
exercitū afflixerat: ipſiq͡ʒ rōane reip.
terrori eſſe iaʒ ceperat. Alij contra eū
malo augurio proceſſerunt:ſed hec i
ꝗ omitto.

De mitridatis edicto: quo omnes
ciues romanos:qui intra aſiam inue
nirentur iuſſit occidi.cap.xxij.

q Uāuis illud nequaꝗ tacuerīʒ:
ꝙ mitridates rex aſie ubiq͡ʒ i a
ſia pegrinantes ciues romanos:atq͡ʒ i
numerabili copia ſuis negocijs itētos
uno die occidi iuſſit:⁊ factum ē. Quā
illa miſerabilis rerꝝ facies erat: ſubito
quēq͡ʒ ubicūq͡ʒ fuiſſet iuēt⁹:i agro: in
uia:in oppido:in domo:in uico:in fo
ro:in tēplo:i lecto:in ꝯuiuio iopinate
atq͡ʒ ipie fuiſſe trucidatum. Quis gēi
tus morientiū:que lachryme ſpectātiū
fortaſſe etiā ferientiū fuerūt? Quā dura
neceſſitas hoſpitū:nō ſolū uidendi ne
farias illas cedes domi ſue:uerꝝ ēt p
petrandi.ab illa blāda cōitate hūani
tatis repente mutatis uultibus ad ho
ſtile negociū in pace peragendum:mu
tuis ut ita dicā oio uulneribus:cuʒ p
cuſſus in corpore:⁊ percuſſor in aio fe
riretur. Nuʒ ⁊ iſti omnes auguria cō
tempſerant? Num deos ⁊ domeſticos ⁊
publicos cum de ſedibus ſuis ad illaʒ
irremeabilem pegrinationē ꝓfecti ſūt:
quos conſulerēt non habebant. Hoc
ſi ita eſt:non hn̄t cur iſti in hac cā de
noſtris tēporibus conquerantur. Olī
romani hec uana contemnunt. Si au
tem conſulerunt: reſpondeatur quid
iſta profuerūt: qn̄ p hūanas dūtaxat
leges nemine prohibente tlia licuerūt.

De iteriorib⁹ mal:qb⁹ rōana reſp.
exagitata ē pcedēte ꝓdigio:qo i rabie
oiʒ aialiū:q̄ hoib⁹ ſuiūt fuit.capitulū
xxiij.

ſ Ed iā illa mala breuiť ꝗtū poſ
ſumus cōmemoremus:q̄ ꝗto i
teriora:tāto miſiora extiterūt: diſcor
die ciuiles uel potius inciuiles:nec iaʒ
ſeditiones:ſʒ ēt ipſa bella urbana:ubi
tantus ſanguis effuſus eſt:ubi ptium
ſtudia:non contionū diſſenſionib⁹ ua
rijſq͡ʒ uocibus in alterutrum:ſʒ plane
iam ferro armiſq͡ʒ ſeuiebant bella ſoci
alia:bella ſeruilia:bella ciuilia: ꝗtum
romanum cruorē fuderūt: ꝗtā italie
uaſtationē deſertionēq͡ʒ fecerūt? Nāq͡ʒ
anꝗ ſe aduerſus romā ſociale latium
cōmoueret:cuncta aialia hūanis uſi
bus ſbdita:canes:equi:aſini:boues:⁊
q̄q͡ʒ alia pecora ſb hominū dn̄io fue
runt:ſubito efferata ⁊ domeſtice lenita
tis oblita:relictis tectis libera uaga
bať:⁊ omnē non ſolū alioꝝ: uerꝝ etiā
dn̄oꝝ auerſabanť acceſſū:n̄ ſine exitio
ľ picľo audētis ſiquis de ꝓximo urge
ret. Quod ꝗti mali ſignū fuit? Qd
ſi hoc ſignum fuit qd tantum malum
fuit:ꝗtum malū fuit illud: cuius hoc
ſignum fuit? Hoc ſi noſtris tēporibus
accidiſſet:rabidiores iſtos ꝗ illi ſua a
nimalia paterentur.

De diſcordia ciuili:quā gracchane
ſeditiones excitauerunt. cap.xxiiij.

i Niciū aūt ciuiliū maloꝝ fuit ſe
dicio gracchorum agrarijs legi
bus excitata. Uolebāt eim agros po
pulo diuidē:quos nobilitas perperaʒ
poſſidebat. Sʒ tā uetuſtā iniqtatē au
dere conuellere periculoſiſſimum im
mo vo ut ipa res docuit pniciosiſſiuʒ
fuit. Que funera facta ſunt: cū prior
gracchus occiſus eſt:que etiā cū aliuſ
frať eius non longo interpoſito tem
pore.neq͡ʒ enim legibus ⁊ ordine po
teſtatuʒ:ſed turbis armoꝝq͡ʒ ꝯflictib⁹

nobiles ignobilesq; necabant. Poſt gracchi alterius interfectionem luci⁹ opimius conſul: qui aduerſus eũ intra urbem arma commouerat: eoq; cum ſocijs oppreſſo ⁊ extincto: ingentem ciuiũ ſtragem fecerat: cũm q̄onez h̄ret iam iudiciaria inquiſitione ceteros p̲ſequẽs tria milia hominum occidiſſe perhibetur. Ex quo intelligi põt: q̄tã multitudinem mortium h̄re potuerit turbidus conflictus armorum: qñ tan tam habuit iudiciorũm uelut exaiata cognitio. Percuſſor gracchi ipſius ca put quantum graue erat: tanto auri pondere conſuli uendidit. Hec enim pactio cedẽ p̄ceſſerat: in qua ẽt occiſuſ ẽ cũ liberis marcus fului⁹ ꝯſularis.

De ede concordie ex ſenatuſconſul to in loco ſeditionum ⁊ cedium condi ta. cap. xxv.

e Legãti ſane ſenatuſconſulto eo ipſo loco: ubi funere⁹ tumult⁹ il le cõmiſſus ẽ: ubi tot ciues õdis cuiuſ q; ceciderunt: edes ꝯcordie facta ẽ: ut gracchoꝝ pene teſtis ⁊ concionantiuz oculos feriret: mẽoriãq; cõpũgẽt. Sz hoc quid aliud fuit q̄ irriſio deorum: illi dee templũ cõſtituere: que ſi eſſet i ciuitate non tantis diſſenſionib⁹ dila cerata corrueret? Niſi forte ſceleriſ hu ius rea concordia: q̄r deſeruerat aĩos ciuiũ: meruit in illa ede tanq̄ in carcerẽ includi. Cur enim ſi reb⁹ geſtis cõgru ere uoluerunt: non ibi potius edẽ diſ cordie fabricarũt? An ulla rõ redditur cur concordia dea ſit: ⁊ diſcordia dea non ſit: ut ſecundũ labeonis diſtictõez bona ſit iſta: illa võ mala? Nec ipſe a liud ſecutus uidet̃: q̄ qõ advtit rõe ẽt febri: ſicut ſaluti templũ cõſtitutũ. Eo igitur mõ nõ tm̃ concordie: ueꝝ etiaz diſcordie conſtitui debuit. Periculoſe itaq; romani tam mala dea irata ui uere uoluerunt: nec troianũ excidium recoluerunt originem ab eius offenſi one ſumpſiſſe. Ipſa quippe quia inter deas nõ fuerat inuitata: triũ deaꝝ litẽ aurei mali ſuppoſitiõe cõmẽtata ẽ. Unde rixa numinũ: ⁊ uenus uictrix: ⁊ rapta helena: ⁊ troia deleta eſt. Qua propter ſi forte indignata: q᷑ it̃ deos i urbe nullũ templũ h̄re meruit: ideo iã turbabat tantis tumultibus ciuitatẽ: q̄to atrocius potuit iritari: cũ i loco illius cedis: hoc ẽ in loco ſui opis adv̄ ſarie ſue conſtitutam edẽ eſſe uideret: Hec uana ridentibus nobis illi docti ſapiẽteſq; ſtõachãt: ⁊ tñ numinuz bo norũz maloꝝq; cultores: de hac q̄one concordie diſcordieq; non exeũt: ſiue pretermiſerint harum deaꝝ cultum: eiſq; febrẽ bellonãq; pretulerit: quib⁹ antiqua phana fecerũt: ſiue ⁊ iſtas co luerint: cuz ſic eos diſcedẽte cõcõdia: diſcordia ſeuiens uſq; ad ciuilia bella perduxerit.

De diuerſis generibus belli: q̄ poſt ꝯditã edẽ cõcordie ſũt ſecuta. ca. xxvi.

p Reclaꝝ võ ſeditionibus obſta culũ edẽ concordie teſtem cedis ſupplicijq; gracchoꝝ cõcionãtib⁹ op ponendam putarunt. Quantũ ex hoc ꝓfecerint indicãt ſecuta peiora. Labo rarunt enim deinceps concionatores ñ exemplũ deuitare gracchoꝝ: ſz ſupe rare propoſitũ. Lucius ſaturninus tri bunuſplebis: ⁊ caius ceſar: ſeruili⁹ pre tor: ⁊ multo poſt marcus druſus: quo rum omnium ſeditionibus cedes pri mo iam tunc grauiſſime: deinde ſocia lia bella exarſerũt: quibus italia uehe menter afflicta: ⁊ ad uaſtitatem miſa bilẽ deſertionẽq; perducta ẽ. Bellũ de ide ſeruile ſucceſſit: ⁊ bella ciuilia. In q̄ bus que prelia commiſſa ſunt: quid ſanguinis fuſum: ut omnes fere itale gentes: quibus rõanũ maxime p̄polle bat iperium: tanquam ſeua barbaries

domarent᷑. Jam ex pauciſſimis hoc ẽ min⁹ ꝙ ſeptuaginta gladiatorib⁹: quẽ admodũ bellũ ſeruile cõtractũ ſit: ad ꝙtum numeꝝ ⁊ ꝙ acrẽ ferocẽqꝫ pue⸗nerit: quos ille numerus imperatores populi rõani ſuperauerit: quas ⁊ quo modo ciuitates regioneſqꝫ uaſtauẽit: uix q̃ hiſtoriam conſcripſerunt: ſatis explicare potuerũt. Neqꝫ id ſolũ fuit ſeruile bellum: ſed ⁊ macedoniã ꝓuinciam prius ſeruitia depopulata ſunt: deinde ſiciliaꝫ orãqꝫ maritimã. Quãta etiam ⁊ ꝙ horrenda cõmiſerint primo latrocinia: deinde ualida bella piratarum: quis pro magnitudine rerũ ualeat eloqui?

De bello ciuili mariano atqꝫ ſyllano. cap. xxvij.

Cum ṽo mari⁹ ciuili ſanguie iã cruent⁹ multis advſaꝝ ſibi ptium pẽptis: ⁊ uict⁹ urbe ꝓfugiſſet: uix paululũ reſpirante ciuitate: ut uerbis tulianis utar: ſupauit poſtea cinna cũ mario. Tũ ṽo clariſſimis uiris iterfectis lumina ciuitatis extincta ſunt. Ultus ẽ huius uictõie crudelitatẽ poſtea ſylla. nec dici quidẽ opus ẽ quanta diminutione ciuium: ⁊ quãta calamitate reipu. De hac enim uindicta que pernicioſior fuit: ꝙ ſi ſcelera q̃ puniebant᷑ impunita relinq̃rẽt᷑: ait ⁊ lucan⁹. Exceſſit medicina modum: nimiũqꝫ ſecuta ẽ qua morbi duxere manus: periere nocentes. Sed cuꝫ iã ſoli poſſẽt ſupereſſe nocentes: tunc data libertas odijs: reſolutaqꝫ legũ frenis ira ruit. Jllo bello marião atqꝫ ſyllano exceptis his: qui foris in acie ceciderunt: in ipſa quoqꝫ urbe cadaueribus uici: platee: fora: theatra: templa cõpleta ſunt: ut difficile iudicaret᷑ qñ uictores plus funeꝝ ediderint: utrum prius ut uincerent: an poſtea qꝛ uiciſſent. Cũ ꝑmũ uictoria mariana qñ de exilio ſe ipſe reſtituit: exceptis paſſim quaquaṽſuꝫ cedibus factis: caput octauij cõſulis poneretur in roſtris: ceſar ⁊ fimbria i domibus trucidarentur ſuis: duo craſſi pater ⁊ filius in conſpectu mutuo mactarent᷑: bebius ⁊ numitorius unco tracti ſparſis uiſcerib⁹ iterierẽt: Catulus hauſto ueneno ſe manibus inimicoꝝ ſbtraheret: merula flamen dialis preciſis uenis ioui etiã ſuo ſanguine litaret. Jn ipſius autem marij ocul᷑ continuo feriebant᷑: q̃b⁹ ſalutãtibus dexteram porrigere noluiſſet.

Qualis fuerit ſyllana uictoria: uindex mariane crudelitatis. capitulũ xxviij.

S Yllana uero uictoria ſecuta huius uidelꝫ uindex crudelitatis: ꝑ tm̃ ſanguinẽ ciuiũ quo fuſo cõpata fuerat: finito iã bello inimicicijs uiuẽtib⁹ crudelius in pace craſſata ẽ. Jã ẽt poſt marij maioris ꝑſtinas ac recẽtiſſimas cedes: addite fuerãt alie grauiores a mario iuuene atqꝫ carbõe eaꝝdẽ ptium marianaꝝ. Qui ſylla imminẽte nõ ſolũ uictoriã: uex etiã ipſam deſpantes ſalutẽ: cuncta ſuis aliẽiſqꝫ cedibus impleuerunt. Nam preter ſtragẽ late per diuerſa diffuſam: obſeſſo ẽt ſenatu: de ipſa curia tanꝙ de carcẽ ꝓducebantur ad gladium. Mutius ſceuola pontifex qm̃ nihil apud romãoſ templo ueſte ſanctius hẽbat᷑: arã ipaꝫ ãplexus occiſus ẽ: ignẽqꝫ illum qui ꝑpetua cura uirginum ſemper ardebat ſuo pene ſanguine extinxit. Urbẽ dein de ſylla uictor intrauit: qui in uilla publica non iam bello ſed ipſa pace ſeuiente: ſeptem milia peditũ undecunqꝫ inermia non pugnando: ſed iubendo ꝓſtrauerat. Jn urbe autem tota quem uellet ſyllanus quiſqꝫ feriebat. Unde tot funera numerari omnino nõ poterant: donec ſylle ſuggereret᷑ ſinendos

eſſe aliquos uiuere : ut eſſent quibus
poſſet ipaī ꝗ uicerāt. Tūc iā cohibita
q̄ hac atq; hac paſſiꝫ furibunda fere-
bat licentia iugulandi: tabula illa cuꝫ
magna gratulatione propoſita ē: que
hominū ex utroq; ordine ſplendido e
queſtri ſcilicet atq; ſenatorio occiden-
dorūꝫ atq; proſcribendoꝝ duo milia
continebat: cōtriſtabat numerus: ſꝫ cō
ſolabatur modus. Nec quia tot cade-
bant tantū erat merōis: ꝙtū leticie q2
ceteri non timebant. Sed i ꝗbuſdam
eoꝝ qui mori iuſſi erant: ēt lꝫ ipſa cru
delis ceteroꝝ ſecuritas genera mōtiū
exquiſita cōgemuit. Quendam enim
ſine ferro laniātiū manus diripuerūt:
immanius hoīes hoīem uiuum: ꝙ be
ſtie ſolent diſcerpere cadauer abiectū.
Alius oculis effoſis : ⁊ particulatim
membris amputatis: in tantis crucia
tibus diu uiuere uel potius diu mori
coactus eſt. Subuaſtate ſunt etiam tā
ꝙ uille quedaꝫ nobiles ciuitates: una
uero uelut unus reus duci iuberetur:
ſic tota iuſſa ē ciuitas trucidari. Hec
facta ſunt in pace poſt bellum: non ut
acceleraret obtinenda uictoria: ſed ne
contemneretur obtēta. Pax cū bello
de crudelitate certauit ⁊ uicit. Illd.n.
proſtrauit armatos: iſta nudatos. bel
lum erat: ut ꝗ feriebat ſi poſſꝫ feriret.
pax aūt non ut qui euaſerat uiueret:
ſed ut moriens non repugnaret. Que
rabies exterarum gentiū: que ſeuicia
barbaroꝝ: huic ō ciuibus uictorie ci-
uiū cōparari poteſt?

De comparatione gotthice irruptionis: cū eis cladibus: quas romani uel a gallis uel a belloꝝ ciuilium auctoribus exceperunt. cap. xxix.

q Uid rōa funeſtius tetri⁹ amariuſq; uidit? utꝝ olim gallorūꝫ ⁊ pauloante gotthoꝝ irruptioneꝫ: an marij ⁊ ſylle alioꝝq; in eorum ptibus uiroꝝ clariſſimoꝝ tanquā ſuorum luminum in ſua mēbra ferocitateꝫ? Galli quidē trucidauerunt ſenatum: ꝗcꝗd eius in urbe tota preter arcem capitolinā: que ſola utcūq; defenſa ē repire potuerūt. Sed in illo colle cōſtitutis auro uitaꝫ ſaltē uēdiderūt: quā ⁊ſi ferro rapere non poſſent: poſſent tamen obſidione conſumere. Gotthi uō tam multis ſenatoribus pepercerūt: ut magis mirꝝ ſit ꝙ aliquos pemerūt. At uero ſylla uiuo adhuc mario ipſum capitolium qđ a gallis tutū fuit: ad decernendas cedes uictor inſedit. Et cuꝫ fuga marius eſſet lapſus ferocior cruentiorq; rediturus : iſte in capitolio ꝑ ſenatus etiam conſultum multos uita rebuſq; priuauit. Marianis auteꝫ partibus ſylla abſente quid ſanctum cui pcerent fuit: qñ mutio ciui ſēatori pontifici arā ipſam ubi erāt ut aiunt fata romana miſeris ambienti āplexibus ñ pepcerūt? Syllana porro tabl'a illa poſtrema: ut omittamus alias innūerabl'es mortes: pl'es iugulauit ſēatores: ꝙ gotthi l' expoliare potuerūt. Qua igit' fronte: quo corde: qua ipudētia: qua inſipiētia ul' potius amētia illa dijs ſuis non imputant: ⁊ hec nr̄o imputant chriſto?

De connexione belloꝝ: que aduentum chriſti plurima ⁊ grauiſſima preceſſerunt. cap. xxx.

c Rudelia bella ciuilia omnibus bellis hoſtilibus auctorib⁹ etiā eoꝝ fatētib⁹ amariora: ꝗbuſ illa reſp. nec afflicta: ſꝫ pdita oīo iudicata ē: lōge aū aduētū chriſti exorta ſūt: ⁊ ſceleratаꝝ ꝯcatenatiōe cāꝝ a bello mariano atq; ſyllāo ad bella ſertorij ⁊ catiline: quoꝝ a ſylla fuerat ille ꝓſcript⁹ ille nutrit⁹: īde ad lepidi ⁊ catuli bellum: quoꝝ alt' geſta ſyllana reſcindē: alt' defendē cupiebat: īde ad pōpeij ⁊ ceſaris

quorum pompeius ſectator ſylle fuerat: eiuſque potentiam uel equauerat: uel iam etiam ſuperauerat. Ceſar autem pompeij potentiam non ferebat: ſed quia non habebat: quam tamen illo uicto interfectoque tranſcendit. Hinc ad alium ceſarem: qui poſt auguſtus appellatus peruenerunt: quo imperante natus eſt chriſtus. Nam et ipſe auguſtus cum multis geſſit bella ciuilia: et in eis etiam multi clariſſimi uiri perierunt: inter quos et cicero diſertus ille artifex regende reip. Pompeij quippe uictorem caium ceſarem: qui uictoriam ciuilem clementer exercuit: ſuiſque aduerſarijs uitam dignitatemque donauit: tanquam regni appetitorem quorundam nobilium coniuratio ſenatorum: uelut pro reip. libertate in ipſa curia trucidauit. Huius deinde potentiam multum moribus diſpar: uitijſque omnibus inquinatus atque corruptus affectare uidebatur antonius. Cui uehementer pro eadem illa uelut patrie libertate cicero reſiſtebat. Tunc emerſerat mirabilis indolis adoleſcens ille alius ceſar: illius caij ceſaris filius adoptiuus: qui ut dixi poſtea appellatus eſt auguſtus. Huic adoleſcenti ceſari ut eius potentia contra antonium nutriretur: cicero fauebat: ſperans eum depulſa et oppreſſa antonij dominatione inſtauraturum reip. libertatem: uſqueadeo cecus atque improuidus futurorum: ut ille ipſe iuuenis: cuius dignitatem ac poteſtatem fouebat: et eundem ciceronem occidendum antonio quadam quaſi concordie pactione permitteret: et ipſam libertatem reip. pro qua multum ille clamauerat dicioni proprie ſubiugaret.

Quam impudenter preſentia incommoda chriſto imputent: qui deos colere non ſinuntur cum tante clades contra eos tempore: quo colebantur extiterunt. cap. xxxi.

d Eos ſuos accuſent de tantis malis: qui noſtro chriſto ingrati ſunt de tantis bonis. Forte quando illa mala fiebant: calebant are numinum ſabeo thure: ſertiſque recentibus halabant: clarebant ſacerdotia: phana reſplendebant: ſacrificabatur: ludebatur: furebatur in templis: quando paſſim tantus ciuium ſanguis a ciuibus: non modo in ceteris locis: uerum etiam ipſa quoque deorum altaria fundebatur. Non elegit templum quo confugeret tullius: quia fruſtra elegerat mutius. Hi uero qui multo indignius inſultant chriſtianis temporibus: aut ad loca chriſto dicatiſſima confugerunt: aut illuc eos ut uiuerent etiam ipſi barbari deduxerunt. Illud ſcio: et hoc mecum quiſquis ſine ſtudio partium iudicat facillime agnoſcit: ut omittam cetera que multa commemoraui: et alia multo plura: que commemorare longum putaui: ſi humanum genus ante bella punica reciperet chriſtianam diſciplinam: et conſequeretur rerum tanta uaſtatio: quanta illis bellis europam africamque contriuit: nullus talium: quales nunc patimur: niſi chriſtiane religioni illa mala tribueret. Multo autem minus eorum uoces tolerarentur: quantum attinet ad romanos: ſi chriſtiane religionis receptionem et diffamationem: uel irruptio illa gallorum: uel tyberini fluminis igniumque illa depopulatio: uel quod cuncta mala precedit: bella ciuilia ſequerentur. Mala etiam alia: que uſqueadeo incredibiliter acciderunt: ut inter prodigia numerarentur: ſi chriſtianis temporibus accidiſſent: quibus ea niſi chriſtianis hominibus tanquam crimina obijcerent? Omitto quippe illa que magis fuerunt mira quam noxia: boues locutos: infantes nondum natos de uteris matrum quedam uerba clamaſſe: uolaſſe ſerpentes: feminas et gallinas: et omnes in maſculinum ſexum fuiſſe conuerſas: et cetera huiuſmodi: que in eorum libris: non fabuloſis: ſed hiſtoricis ſeu uera ſiue falſa ſint: non inferunt hominibus perniciem: ſed ſtuporem. Sed et cum pluit terra: cum pluit creta: cum pluunt

lapides:nō ut grando appellari ſolet hoc noīe:ſed omniuo uel terre uel cre te uel lapidū pluuia. Hec profecto eti am grauiter ledere potuerūt. Legius apđ eos etneis ignib⁹ ab ipſo montis v̄tice uſq₃ ad littus proximum decur rentib⁹ ita ferbuiſſe mare tu: rupes ex urerent: ⁊ pices nauiū ſoluerentur. Hoc utiq₃ non leuiter noxium fuit:q̄ uis incredibiliter mirū. Eodem rurſuſ eſtu ignium tāta ui fauille ſcripſerūt oppletā eē ſiciliā:ut cathineſis urbis tecta obruta ⁊ oppſſa diruēt: qua ca lamitate pmoti miſericorditer eiuſdē āni tributum ei relaxare romāi. Locu ſtaꝝ etiam in africa multitudinem p digū ſimilem fuiſſe:cum iam eſſet po puli romani prouincia litteris māda uerunt. Conſumptis enim fructibus foliiſq₃ lignoꝝ ingenti atq₃ inextiabli nube in mari dicūt eſſe deiectā. Qua mortua redditaq₃ littorib⁹: atq₃ hinc aere corrupto tātā ortā peſtilētiā: ut i ſolo regno māſiniſſe octigenta hoiū milia periſſe referant:⁊ multo āplius in terris littoribuſq₃ pxis. tūc utice ex xxx. milib⁹ uiroꝝ q̄ ibi erant: decē re manſiſſe confirmant. Tal' itaq₃ uani tas qualem ferimus:eiq₃ reſpondē cō pellimur:qđ hoꝝ ñ chriſtiane religio ni tribuēt:ſi tpibus chriſtianis uidēt: Et tñ dijs ſuis iſta non tribuūt: quo rum cultum ñ reliquerūt: ne iſta l' mi nora patiantur:cum ea maiora pertu lerint:a qb⁹ antea colebant.

Aurelij auguſtini de ciui tate dei liber quartus.

De his q̄ue primo uolumie diſpu tata ſunt.cap.primum.

d

E CIVITA te dei dicē exor ſus prius reſpō dendū putaui eius inimicis: q̄ terrena gaudia conſectantes re buſq₃ fugacibuſ ihiātes: quicq̄d in eis triſte mia poti⁹ admonētis dei q̄ punientis ſeuitate patiūt:religiōi i crepitāt chriſtiane:q̄ una ē ſalubris ⁊ uera religio. Et qm̄ cū ſit i eis ēt uul g⁹ idoctū:uelut doctoꝝ auctē i odiū nīs grau⁹ irritāt:exiſtimantib⁹ ipitis: ea q̄ ſuis tpib⁹ iſolite acciderūt:p alia retro tpa accidē ñ ſolē:coꝝq₃ opionē ēt his q̄ eā falſā eē nouerūt:ut adv̄ſū nos iuſta murmura habere uideant: ſue ſcientie diſſimulatione firmātib⁹: de libris quos auctores eorum ad co gnoſcendam preteritorum temporū hiſtoriam memorie mandauerunt:lō ge aliter q̄ putant demonſtrandū fu it:⁊ ſimul docendum deos falſos: quos uel palam colebant uel occulte adhuc colūt:eos eſſe immundiſſimos ſpiritus ⁊ maligniſſimos ac fallaciſſi mos demones:uſq₃adeo ut aut ueris aut fictis etiam:ſuis tamen criminib⁹ delectentur:que ſibi celebrari per ſua feſta uoluerunt:ut a perpetrandis dā nabilibus factis: humana reuocari non poſſit infirmitas:dum ad hec imi tanda uelut diuina prebetur auctori tas. Hec non ex noſtra coniectura probauimus:ſed partim ex rēcenti me moria:quia ⁊ ipſi uidimus talia ac ta libus numinibus exhiberi: partim ex litteris eorum qui non tanquam in contumeliam:ſed tanquam in hono rem deorum ſuorum iſta conſcripta poſteris reliquerunt:ita ut uir doctiſ ſimus apud eos uarro ⁊ grauiſſime auctoritatis:cum rerum humanarū atq₃ diuiaꝝ diſpertitos faceret libros

alios humanis: alios diuinis ꝓ ſua cuiuſq; rei dignitate diſtribuens: non ſaltem in rebus humanis: ſed in reb⁹ diuinis poneret ludos ſcenicos: cum utiq; ſi tm̄modo bōi ⁊ boneſti hoies in ciuitate eſſent: nec in rebus hūanis ludi ſcenici eſſe debuiſſent. Quod profecto non auctoritate ſua fecit: ſ; quoniam eos rome natus ⁊ educatus in diuinis rebus inuenit. Et quoniam ĩ fine primi libri que deinceps dicenda eſſēt breuiter poſuimus: ⁊ ex his quedam in duobus conſequentibus diximus: expectationi legentiū que reſtāt reddenda cognoſcimus.

De his que libro ſecundo ⁊ tertio continentur. cap. ij.

p Romiſeramus ergo quedā noſ eſſe dicturos aduerſus eos qui romane reip. clades in religionē nr̄a; referūt: ⁊ cōmēoraturos quecunq; ⁊ q̄tacūq; occurrere potuiſſent: uł ſatiſ eſſe uiderentur mala que illa ciuitas pertulit: uel ad eius imperium prouĩcie pertinentes: anq̄ eoꝝ ſacrificia ꝓhibita fuiſſent. Que omnia proculdubio nobis tribuerent: ſi iam uel illis clareret nr̄a religio: uel ita eos a ſacriſ ſacrilegis prohiberet. Hec ⁊ ſecundo ⁊ tertio libro ſatis quantum exiſtimo abſoluimus: in ſecūdo agentes ō malł moꝝ: que mala uel ſola uel maxima deputanda ſunt. In tertio autē libro de his malis que ſtulti ſola perpeti exhorrent: corporis uidelicet externarūq; rerum que plerūq; patiuntur ⁊ boni. Illa uero mala non dico patienter ſed libenter habent: quibus ipſi fiunt mali. Et q̄pauca dixi de ſola ipſa ciuitate atq; eius imperio: nec idē omnia uſq; ad ceſarem auguſtum. Quod ſi cōmēorare uoluiſſem ⁊ exaggerare illa mala q̄ nō ſibi inuicē hoies faciūt: ſicut ſunt uaſtationes: euerſiōeſq; bellantiū: ſ; ex ipſius mundi elementis ĩrenis accidunt rebus: que uno loco apuleius breuiter ſtringit: in eo libro: quem de mundo ſcripſit: terrena omnia dicens mutationes euerſiones ⁊ ĩtēſiones ⁊ rēiſſiones atq; iteritū hr̄e. Nāq; in modicis tremoribus terraꝝ: ut uerbis eius utar: diſſ luiſſe humu; ⁊ interceptas urbes cum populis dicit: abruptis etia; imbribus prolutas totas eſſe regiones: illas etiam que ꝑus fuerant continentes hoſpitibus atq; aduenis fluctibus iſulatas: aliaſq; deſidia maris pedeſtri acceſſu puias factas: uentis ac procellis euerſas eſſe ciuitates: incendia de nubibus emicuiſſe: quibus orientis regiones conflagrate perierunt: ⁊ in occidentis plagiſ ſcaturigines quaſdam ac proluuiōes eaſdem ſtrages dediſſe. Sic ex etne ṽticibus quondam effuſis crateribus diuini incendij per decliuia torrentis uice flammarum flumina cucurriſſe. Si hec atq; huiuſmodi que hab; hiſtoria unde poſſem colligere uoluiſſē: quando finiſſem que illis temporibuſ euenerunt: anteq̄ chriſti nomen ulla iſtoꝝ uana ⁊ uere ſaluti pernitioſa cō primeret? Promiſeram me etiā demōſtraturum: quos eorum mores: ⁊ quā ob cām deus uerus ad augendum imperium adiuuare dignatus eſt: in cuius ꝑtate ſunt regna oīa: q̄q; eos nihil adiuuerint hi quos deos putant: ⁊ poti⁹ q̄tū decipiendo ⁊ fallendo nocuerint. Uñ nūc mihi uideo eē dicēdū ⁊ magiſ de incrementis imperij rōani. Na; de noxia fallacia demonum: quos uelut deos colebant: q̄tū maloꝝ inuexerit moribus eorum: in ſecundo maxime libro nō pauca iā dicta ſūt. Per oīs autem abſolutos tres libros: ubi opportunum uiſū eſt cōmdauimus etiā in ipſis bellicis malis: quantum ſolacioꝝ deus p chriſti nomē: cui tantum honoris barbari detulerunt: preter

belloꝝ morē bonis maliſqꝫ cōtulerit: quomodo qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos ⁊ malos:⁊ pluit ſup iuſtos ⁊ iniuſtos.

An altitudo imperij que non niſi bellis acquiritur:in bonis ſiue ſapientiū bñda ſit:ſiue feliciū.cap.iij.

I Am itaqꝫ uideamus quale ſit: ꝙ tantā latitudinē ac diuturnitatē impij rōani ill' dijs audēt tribuere: quos etiā p turpiū ludoꝝ obſequia:⁊ p turpiū hoīuꝫ miſteria ſe honeſte coluiſſe contendūt. Quanꝗ prius uellē paululum inquirere:q̄ ſit rō:que prudentia:cum hominum felicitatem nō poſſis oñdē ſemp in bellicis cladibus ⁊ in ſanguine ciuili uel hoſtili:cuꝫ humano ⁊ cum tenebroſo timore ⁊ cruēta cupiditate uerſantium:ut uitro leticia eoꝝ cōparet' fragiliter ſplendida: cui timeatur horribilius:ne ĩpēte frāgat':de impij magnitudine ac latitudine uelle gloriari. Hoc ut facilius diiudicetur:nō uaneſcamus inani uentoſitate iactati atqꝫ obtūdam' intētionis aciē altiſonis uocabul'reꝝ:cū audim' populos:regna:puincias:ſed duos cōſtituam' hoīes. Nā ſingl'us quiſqꝫ hō ut in ſermone una l̃ra:ita quaſi elemētuꝫ ē ciuitatis ⁊ regni quātalꝫ terrarū occupatione latiſſimi. Quorum duorum hoium paupem unum uel poti' mediocrem:alterum prediuitē cogitem':ſꝫ diuitē timorib' anxiū: meroribus tabeſcentem:cupiditate flagrātem:nūquam ſecuꝝ:ſemp inquietū: perpetuis inimicitiaꝝ contentionibus anhelātem:augentē ſane his miſerijs patrimonium ſuum in immenſum modū atqꝫ illis augumētis curas quoqꝫ amariſſimas aggregantē. Mediocrē v̉o illum re familiari parua atqꝫ ſuccincta ſibi ſufficientē:cariſſimū ſuis cognatis:uicinis amicis dulciſſima pace gaudētē: pietate religioſū:begninū mēte:ſanum corpore:uita parcū:moribus caſtum: conſcia ſecurum. Neſcio utꝝ qſꝗ ita deſipiat:ut audeat dubitare quē pferat. Ut ergo in his duob' hoīb': ita ĩ duabus familijs:ita in duob' ppl'is: ita in duob' regnis ĩgula ſeq̄t' equitatis. Qua uigilant' adhibita:ſi nr̃a itētio corrigat':facillie uidebimus ubi habitet uanitas:⁊ ubi felicitas. Quapp̄t ſi uerus deus colat':eiqꝫ ſacris v̉acib' ⁊ bonis moribus ſeruiat':utile ē ut boni longe lateqꝫ diu regnent. Neqꝫ hoc tā ipſis ꝙ ill' utile ē quib' regnāt. Nā ꝗtum ad ipſos pertinet pietas ⁊ probitas eoꝝ q̄ magna dei dōa ſūt: ſufficit eis ad ueram felicitateꝫ: qua ⁊ iſta uita bñ agatur : ⁊ poſtea percipiatur eterna. In hac ergo terra regnum bonorum nō tā illis pſtat':ꝙ rebus hūanis. Maloꝝ v̉o regnum magis ĩgnātibus nocet:qui ſuos aīos uaſtant:ſcelerum maiore licentia. his aūt qui eis ſeruiendo ſbdunt:non nocet niſi iniq̄tas ppa. Nam iuſtis q̄cq̄d malorum ab iniquis dñis irrogatur : non ē pēa criminis:ſed uirtutis examen. Proinde bonus ſi ſeruiat liber ē:malus aūt etiam ſi regnet ſeruus eſt. Nec unius hominis:ſꝫ qđ ē grauius tot dñorum quot uitioꝝ:de qb' uitijs cū agēt ſcriptura diuīa.a quo eiꝫ qs inq̄t deuict' eſt:huic ⁊ ſeruus addictus eſt.

Quā ſimilia ſint latrocinijs ĩgna abſqꝫ iuſtitia.cap.iiij.

R Emota itaqꝫ iuſtitia:quid ſunt regna niſi magna latrocinia ? Quia ⁊ latrocinia quid ſunt niſi parua regna? Manus ⁊enim ipſa hominum cum imperio principis regitur pacto ſocietatis aſtringitur: placiti lege preda diuiditur. Hoc malum ſi in tantum perditoruꝫ hominum acceſſibus creſcit : ut ⁊ loca teneat : ſedes

conſtituat:ciuitates occupet:populos
ſbiuget:euidentius regni nomen aſſu
mit. Quod eis iam in manifeſto con/
fert:non adempta cupiditas:ſed addi
ta impunitas. Eleganter enim ꝛ uera
citer alexandro illi magno quidem cõ
prebenſus pirata reſpondit. Nam cũ
idem rex hominez interrogaſſet quid
ei uideretur ut mare baberet infeſtũ:
ille libera contumacia:quid tibi inqͭt:
ut orbem terrarum babeas infeſtum.
Sꝫ quia id ego exiguo nauigio facio
latro uocor:quia tu magna claſſe im/
perator.

De fugitiuis gladiatoribus:quorũ
potentia ſimilis fuerit regie dignitati.
cap.v.

p Roinde omitto querere quales
romulus congregauerit: quoni
am multum eis conſultum eſt:ut ex il
la uita dato ſibi conſortio ciuitatis pe
nas debitas cogitare deſiſterent: qua/
rum metus eos in maiora facinora ꝓ
pellebat:ut deinceps pacatiores eſſẽt
rebus humanis. Hoc dico ꝙ ipſuꝫ ro
manum imperium iam magnum ml'
tis gentibus ſbiugatis:ceteriſqꝫ terri
bile:acerbe ſenſit:grauiter timuit: nõ
paruo negocio deuitãde ingentis cla/
dis oppreſſum:quãdo pauciſſimi gla
diatores in cãpania de ludo fugiẽtes:
exercitũ magnum compararunt: tres
duces babuerunt:italiam latiſſime ꝛ
crudeliſſime uaſtauerunt. Dicant qͥs
iſtos deus adiuuerit:ut ex paruo ꝛ ex
contemptibili latrocinio peruenirent
ad regnũ:tãtis iã rõanis uiribus arci/
buſqꝫ metuendũ. An q: nõ diu fuerũt
iõ diuinitus negabũť adiuti:quaſi uõ
ipſa cuiuſlꝫ hoĩs uita diuť̃na ſit? Iſto
ergo pacto neminem dij adiuuãt ad
regnandum:quoniam ſinguli quiqꝫ
cito moriuntur. Nec beneficium depu
tandum eſt: quod exiguo tempore in
unoquoqꝫ homĩe:ac ꝑ hoc ſigillatim
utiqꝫ ĩ oĩbus uice uaporis euaneſcit.
Quid.n.intereſt eoꝝ q̃ ſb romulo de
os coluerunt ꝛ olim ſunt mortui? ꝙ
poſt eoꝝ mortem romanũ tãtũ creuit
imperium:cum illi apud inferos cauſaſ
ſuas agant? Utꝝ bonas an malas ad
rẽ pñtem non pertinet. Hoc autem de
oĩbus intelligendum eſt: qui ꝑ ipſum
imperium q̃uis decedentibus ſuccedẽ
tibuſqꝫ mortalibus ĩ longa ſpacia pro
tẽdatur:paucis diebus uite ſue curſiꝫ
raptiqꝫ tranſierunt:actuũ ſuoꝝ ſarci/
nas baiulantes. Sin uero etiam ipſa
breuiſſimi tp̃oris bñficia deoꝝ adiuto
rio tribuenda ſunt: nõ parum adiuti
ſunt illi gladiatores:qui ſeruilis cõdi/
tiõis uicl'a ruperũt:fugerũt:euaſerũt:
exercitũ magnũ ꝛ fortiſſimũ college/
rũt:obedientes regum ſuorum conſi/
lijs ꝛ iuſſis:multũ romane celſitudini
metuendi:ꝛ aliquot romanis impera
toribus inſuperabiles:mlͭa ceperunt:
potiti ſunt uictorijs plurimis: uſi uo/
luptatibus quibus uoluerunt: quod
ſuggeſſit libido fecerunt:poſtremo do
nec uincerenť quod difficillime ẽ fac/
tum:ſublimes regnanteſqꝫ uixerunt.
Sed ad maiora ueniamus.

De cupiditate nini regis:qui ut la/
tius dominaretur:primus intulit bel/
la finitimis.cap.vi.

i Uſtinus q̃ grecã ul' poti⁹ ꝑegri/
nam trogum pompeiũ ſecutus
non latine tantum ſicut ille:ueꝝ etiaꝫ
breuiter ſcripſit biſtoriã:opus libroꝝ
ſuoꝝ ſic incipit. Principio rerꝝ genti/
um nationũqꝫ imperium penes re/
ges erat:quos ad faſtigiuꝫ buius ma/
ieſtatis:non ambitio popularis:ſꝫ ſpe
ctata iť bonos moderatio ꝓuebebat:
populi nullis legibus tenebantur: ar
bitria principum pro legibus erant:fi
nes imperij tueri:magiſq̃ ꝓferre mos

erat. Intra ſuā cuiqȝ pr̄iaȝ regna finie/
bāt̄. Prius oiuȝ ninus rex aſſyrioꝝ:
ueterē ꝛ quaſi habitū gētib᷒ morē no
ua ipq̄ cupiditate mutauit. hic p̄mus
intulit bella finitimis: ꝛ rudes adhuc
ad reſiſtendū populos ad t̄inios uſqȝ
libye ꝑdomuit. Et paulopoſt: ninus
inquit magnitudinē queſite dn̄atiōis
ꝯtinua poſſeſſione firmauit. Domitis
ergo ꝓximis: cum acceſſione uirium
fortior ad alios tranſiret: ꝛ ꝓxia q̄qȝ
uictoria inſtrumentum ſequentis eſſȝ
totius orientis populos ſb̄egit. Qua/
libet aūt fide rerum uel iſte uel troguſ
ſcripſerit: nā q̄dam illos fuiſſe m̄titoſ
ꝛ alie fideliores l̄re oſtendunt: conſtat
tam̄ ꝛ inter alios ſcriptores regnum
aſſyrioꝝ a nino rege fuiſſe longe late/
qȝ porrectum. Tādiu aūt ꝑſeuerauit:
ut romanū nōdū ſit eius etatis. Nam
ſicut ſcribūt q̄ chronicā hiſtoriā ꝓſe/
cuti ſunt: mille ducētos ꝛ quadragīta
ānos ab āno p̄mo quo ninus regnare
cepit ꝑmanſit hoc regnū: dōec trāſfer/
ꝛ̄ ad medos. Inferre aūt bella finiti
mis ꝛ īde ī cetera procedere: ac ꝑp̄los
ſibi nō moleſtos ſola regni cupiditate
conterere ꝛ ſb̄dere: quid aliud q̄ȝ gran
de latrocinium nominandum eſt?

An regna terrena int̄ ꝓfectus ſuoſ
atqȝ defectus deoꝝ uel iuuentur uel
deſecantur auxilio. cap. vij.

ſ I nullo deoꝝ adiutorio tā ma/
gnum hoc regnuȝ ꝛ ꝓlixū fuit:
quare dn̄s romanis tribuitur rōanuȝ
regnum: locis amplum: temporibuſqȝ
diuturnum. Quecunqȝ enim cauſa ē
illa: eadem eſt etiam iſta. Si autem ꝛ
illud deorum adiutorio tribuendum
eſſe contendunt: quero quorum. Non
enim alie gentes quas ninus domuit
ꝛ ſb̄egit alios tunc colebāt deos. Aut
ſi proprios habuerunt aſſyrij quaſi
peritiores fabros imperij conſtruendi
atqȝ ſeruandi: nunquid nam mortui
ſunt quando ꝛ ipſi imperium perdide
runt? Aut mercede non ſibi reddita: l̄
alia promiſſa maiore ad medos tran/
ſire maluerunt: atqȝ inde rurſus ad ꝑ
ſas cyro inuitante ꝛ aliquid commo/
dius pollicēte? Que gens non āguſtis
orientis finibus poſt alexandri mace/
donis regnum magnum locis: ſȝ bre/
uiſſimum tēpore in ſuo regno adhuc
uſqȝ perdurat. Hoc ſi ita ē: aut infide/
les dij ſunt: qui ſuos deſerūt ꝛ ad ho/
ſtes tranſeunt: quod nec homo fecit
camillus: quando uictor ꝛ expugnatō
aduerſiſſime ciuitatis romam cui ui/
cerat ſenſit ingratam: quam tn̄ poſtea
oblitus iniurie memor p̄ie a gall' iteꝝ
liberauit: aut non ita fortes ſunt ut de
os eſſe fortes decet: qui poſſunt hūa/
nis uel conſilijs uel uiribus uici. Aut
ſi cum inter ſe belligerāt: nō dij ab ho
minibus: ſȝ dij ab alijs dijs forte uicūt̄:
qui ſunt quarūcūqȝ ꝓprij ciuitatum.
Hn̄t ergo ꝛ ipſi iter ſe īimicitias: quaſ
pro ſua quiſqȝ ꝑte prorſus ſuſcipiūt.
Nō itaqȝ deos ſuos ulla debuit colē
ciuitas: magis q̄ȝ alios a quibus adiu
uarēt̄ ſui. Poſtremo quoquō ſe hēat
deoꝝ iſte tranſit᷒: uel fuga: uel migra/
tio: uel in pugna defectio. nōdum illiſ
temporib᷒ atqȝ in ill' terraꝝ partibus
chriſti nomē fuerat predicatū: quādo
illa regna ꝑ ingentes bellicas clades
āmiſſa atqȝ tranſlata ſunt. Nam ſi p᷒
mille ducentos ꝛ quadraginta annos
qn̄ regnum ab aſſyrijs ablatum eſt: iā
ibi chriſtiana religio aliud regnū pre/
dicaret eternum: ꝛ deoꝝ falſoꝝ cult᷒
ſacrilegos inhiberet. quid aliud gētis
illi᷒ uani hoīes dicerent: niſi regnum
quod tandiu ꝯſuatū ē: nulla alia cā
niſi ſuis religionibus deſertis ꝛ illa re
cepta perire potuiſſe? In qua uoce ua/
nitatis que poterat eſſe ꝛ iſti attēdāt
ſpeculūm ſuū ꝛ ſimilia cōqueri: ſi ull᷒
in eis pudor eſt erubeſcant. Quanq̄ȝ

romanũ impiũ afflictũ ẽ poti⁹ q̃ mutatũ: quod ⁊ aliis ante chriſti nomen temporibus ei contigit: ⁊ ab illa eſt afflictione recreatũ: quod nec iſtis temporibus deſperandum eſt. Quis eim de hac re nouit uoluntatem dei?

Quoꝝ deoꝝ p̃ſidio putãt rõani impiũ ſuũ auctũ atq̧ ſeruatũ: cũ ſinglis uix ſinglaꝝ rerum tuitionẽ cõmittendam eſſe crediderunt. cap. viii.

d Einde q̃ramus ſi placet: ex tãta deoꝝ turba: quã rõani colebãt: quẽ potiſſimũ uel quos deos credant illud ipiũ dilataſſe atq̧ ſeruaſſe. Neq̧ eim i hoc tã p̃claro ope ⁊ tante pleniſſime dignitatis: audent aliquas ptes ſb noĩe deoꝝ uel dearum dee cloacine tribuere: aut uolupie que a uoluptate appellata ẽ: aut libentine: cui nomen ẽ a libidine: aut uagitano qui infantuꝫ uagitibus preſidet. aut cunine que cunas coꝝ adminiſtrat. Quando aũt poſſunt uno loco libri huius cõmemorari omnia noĩa deorum aut deaꝝ: que illi grandibus uoluminib⁹ uix comprehendẽ potuerunt: ſingulis rebus propria diſpertiẽtes officia numinum? Nec agrorum munus uni alicui deo committendũ arbitrati ſunt: ſed rura dee ruſine: iuga montium ꝺo iugatino: collibus deam collatinã: uallibus uallonam prefecerunt. Nec ſaltem potuerunt unam ſegetiam talem inuenire: cui ſemel ſegetes cõmẽdaret: ſed ſata frũta q̃diu ſb terra eſſent: prepoſitam uoluerunt habere deam ſeiam. Cũ uo iã eſſent ſuper terram: ⁊ ſegetem facẽt deam ſegetiam. frumẽtis uero collectis atq̧ ĩconditis: ut tuto ſeruarentur deam tutilinam prepoſuerunt: cui non ſufficere uideret illa ſegetia: q̃diu ſeges ab initiis herbidis uſq̧ ad ariſtas aridas peruiret: nõ tñ ſatis fuit hoibus deoꝝ multitudineꝫ amantibus: ut aĩa miſera demonioꝝ turbe pſtitueret: unius dei ueri caſtum dedignata cõplexum. Prefecerũt ergo pſerpinam frumentis germinãtibus: geniculis nodiſq̧ culmoꝝ deũ nodatum: inuolumentis folliculorum deaꝫ uolutinam: cum folliculi pateſcunt ut ſpica exeat deam patelenam: cum ſegetes nouis ariſtis equãt: quia ueteres equare hoſtire dixerũt deã hoſtilinã: florẽtib⁹ frumẽtis deã florã: lacteſcentibus deam lacturciam: matureſcẽtib⁹ deam maturam. Cum runcantur. i. a terra auferuntur deam runcinã. Nec oĩa commemoro: quia me piget quod illos non pudet. Hec aũt pauciſſima ideo dixi: ut intelligeret nullo mõ eos dicere audere iſta numina imperium conſtituiſſe: auxiſſe: cõſeruaſſe rõanũ: que ita ſuis queq̧ adhibebantur officiis: ut nihil uniuerſum uni alicui crederet. Quando ergo ſegetia curaret imperium: cui curam gerere ſimul ⁊ ſegetibus ⁊ arboribus non licebat. Qñ ꝺ armis cunina cogitaret: cuius prepoſitura paruuloꝝ cunas non pmittebat excedere? Quãdo nodatus adiuuaret in bello: qui nec ad folliculum ſpice ſꝫ tantum ad nodum geniculi ptinebat? Unuſquiſq̧ domui ſue ponit hoſtiarium: ⁊ q꞉ homo eſt oĩo non ſufficit: tres deos iſti poſuerunt: forculum foribus: cardeam cardini: limentinuꝫ limini. Ita ne non poterat forculus ſil fores ⁊ cardinẽ limẽq̧ ſeruare? Omiſſa igitur turba iſta minutorum deorum uel aliquantum intermiſſa: officia maiorum deorum debemus inquirere: quo roma tam magna ẽ facta: ut tandiu tot gentibus imperaret.

An imperii romani amplitudo ⁊ diuturnitas ioui fuerit aſcribẽda: quẽ ſummuꝫ deum cultores ipſius opinãtur. cap. ix.

n Imiꝝ ergo iouis hoc opus eſt. Ipſū eim deoꝝ omniū deaꝝq; regē uolunt: hoc eius indicat ſceptꝝ: hoc i alto colle capitoliū. De iſto deo q̄uis a poeta dictū ꝯuenientiſſime ꝑdicatur. Iouis oia plena. Hūc uarro credit ēt ab his coli: qui unum deum ſolū ſine ſimulacro colūt: ſʒ alio noie nūcupari. Qđ ſi ita ē: cur tā male tractatus eſt rome: ſicut q̄dam ⁊ in ceťis gentibꝰ: ut ei fieret ſimulacrū: qđ ipſi etiam uarroni ita diſplicet: ut cum tāte ciuitatis peruerſa conſuetudie premereť: nequaq̄ꝫ tamen dicere ⁊ ſcribeē dubitaret: ꝙ hi q̄ pplis iſtituerꝫt ſimulacra: ⁊ metū dēpſūt ⁊ ērōē addidērūt.

Quas opiones ſecuti ſunt: qui diuerſos deos diuiſis mundi partibus prefecerūt. cap. x.

c Ur illi etiā iuno vxor adiūgiť: q̄ dicať ſoror ⁊ coniūx? Quia iouē inq̄unt in ethere accipimꝰ: in aere iunonē. Et hec coniūcta duo elemēta ſūt: alteꝝ ſuperiꝰ: alteꝝ inferiꝰ. Non ē ergo ille de quo dictū ē: iouis omnia plena: ſi aliquam ptem iplet ⁊ iuno. An uterq; utrūq; implet: ⁊ ambo iſti coniuges: ⁊ in duobꝰ iſti elemētis: ⁊ in ſingulis ſimul ſunt? Cur ergo ether dať ioui: aer iunoni? Poſtremo ſi ipſi duo ſatis eſſent: quid eſt ꝙ mare neptuno tribuiť: terra plutoni? Et ne ipſi quoq; ſine coniugibꝰ remanerent: addiť neptuno ſalatia: plutoni ꝓſpina. Nam ſicut inferiorem celi partem: id eſt aerem inq̄ūt iuno tenet: ita inferiorem maris ſalatia: ⁊ terre inferiorem proſerpina. Querūt quenadmodum ſartiant fabľas nec inueniūt. Si eim hec ita eſſent: tria potiꝰ elementa mūdi eſſe: non quatuor eoꝝ ueteres ꝓderent: ut ſingľa deoꝝ coniugia diuidērentur ſingľis elementis. Nūc vͦ omnimodo affirmauerūt aliud eſſe etherē: aliud aerem: aliud terram. Aqua vͦ ſiue ſuperior ſiue inferior utiq; aqua eſt: puta q̄a diſſimilis: nūq̄d in tantū ūt aqua non ſit? Et inferior terra: q̄d aliud poteſt eſſe q̄ꝫ terra quantalibet diuiſitate diſtincta? Deinde ecce iaʒ totus in his quatuor uel tribus elementis corporeus completus eſt mūdus. Minerua vbi erit: quid tenebit: quid implebit? Simul enim cum his in capitolio conſtituta ē: cum iſta filia non ſit ambozum. Aut ſi etheris partem ſuperiorem mineruam tenere dicunt: ⁊ hac occaſione fingere poetas: ꝙ ō iouis capite nata ſit: cur non ergo ipſa potius deorum regina deputatur ꝙ ſit ioue ſuperior? An quia indignum erat preponere patri filiam: cur non de ioue ipſo erga ſaturnum iuſticia iſta ſeruata eſt? An quia uictus eſt? Ergo pugnarūt. Abſit inq̄ūt. fabľaꝝ eſt iſta garrulitas: ecce fabľis ñ credať: ⁊ de dijs ſētiāť meliora. Cur ergo ñ data ē pñi iouis ⁊ ſi ñ ſublimiō equaľ certe ſedes honoris? Qr ſaturnꝰ ñ iq̄ūt tp̄is lōgituđo ē. Tp̄s igiť colūt: q̄ ſaťnū colūt: ⁊ rex deoꝝ iuppiter inſinuať natus ex tempore. Quid eiʒ indignū dr: cum iuppiter ⁊ iuno nati dicuntur ex tempore: ſi celum ē ille ⁊ illa terra: cū facta ſint utiq; celum ⁊ terra? Naʒ hoc quoq; in libris ſuis habent eorū docti atq; ſapientes. Neq; de figmentis poeticis: ſed de philoſophorum libris a uirgilio dictvm ē. Tum pater omnipotens fecūdis imbribꝰ ether: coniugis in gremiū lete deſcendit: id ē in gremiū telluris aut terre. Qr ⁊ hic aliquas differentias uolūt eſſe: atq; i ipſa terra: aliud terrā: aliud tellurē: aliud telluuionē putāt. Et oīs hos deos habēt ſuis noibꝰ appellatos: ſuis officijs diſtictos: ſuis aris ſacriſq; ueneratos. Eandē terrā ēt mrēm deorū uocant: ut iam poete tolerabliora cōfingant: ſi ſecundū iſtoꝝ non poeticoſ

ſed ſacroꝝ libros ñ ſolū iuno ſoroꝛ ⁊ coniunx:ſed ēt mater ē iouis:eandem terram cererē:eandē etiā ueſtā uolūt: cū tamen ſepius ueſtam non niſi ignē eſſe perhibeāt ptinentē ad focos: ſine quibus ciuitas eſſe non poteſt. Et idō illi uirgiues ſolere ſeruire:ꝙ ſicut ex v̄gine:ita nihil ex igne naſcatur. Quaꝫ totaꝫ uanitatē aboleri ⁊ extigui utiqꝫ ab illo oportuit:qui eſt natus ex v̄gie. Quis enim ferat ꝙ cū tantū honoris ⁊ quaſi caſtitatis igni tribuerint:aliqñdo ueſtā non erubeſcunt ēt uenerē dicere:ut uaneſcat in ancillis eius honorata uirginitas?Si enim ueſta uenus eſſet:quomodo ei rite uirgies a venereis opibus abſtinendo ſeruirent?An uēeres due ſūt:una v̄go:alta mulier? An potius tres:una v̄ginū que etiam ueſta eſt:alia coiugatarum:alia meretricum?Cui ēt phenices donū dabāt de proſtitutione filiarum : anteꝗ eas iungerent uiris . Que illaꝝ matrona eſt uulcani?Non utiqꝫ uirgo:quoniaꝫ habet maritum. Abſit autem ut meretrix:ne filio iunonis ⁊ cooperario minerue facere iniuriaꝫ uideamur. Ergo hec ad coniugatas intelligit̃ ptinere: ſed eā nolumus imitent̃ in eo qđ fecit illa cum marte . Rurſus inquiunt ad fabulas redis. Que iſta iuſtitia ē nobis ſuccenſere ꝙ talia dicimus de dijs eoꝝ : ⁊ ſibi non ſuccenſere qui hec in theatris libentiſſime expectant crīa deorum ſuoꝝ?Et quod eſſꝫ incredibile: niſi conſtantiſſime probaret̃ hec ipſa theatrica crimina deoꝝ ſuoꝝ i honorem inſtituta eſſe eorundem deorum.

De multis dijs:quos doctores paganorum unum eundēqꝫ iouem eſſe defendunt.cap.xi.

q Uotquot igit̃ libet philoſophicis rōib⁹ ⁊ diſputatiōibus aſſerant. Mō ſit iuppiter corporei huius mundi aīus:qui uniuerſam iſtā molē ex quatuor uel ꝙ eis placet elementis cōſtructam atqꝫ cōpactā implet ⁊ mouet:modo inde ſuas ptes ſorori ⁊ fratribus cedat. Modo ſit ether:ut aerē iunonem ſbter fuſam deſup amplectatur:modo totū ſimul cum aere ſit ipe celum.terram uero tanꝗ coniugē eādēqꝫ matrem:quia hoc in diuinis turpe non eſt:fecundis imbribus ⁊ ſeminibus fetet . Modo aūt ne ſit neceſſe per cuncta diſcurrere : deus unus de quo multi a poeta nobiliſſimo dictuꝫ putant?. Deum nāqꝫ ire per oīs tras tractuſqꝫ maris celumqꝫ profundum. Ipſe in ethere ſit iuppiter : ipſe i aere iuno:ipſe in mari neptunus:in inferioribus etiam maris ipſa ſalacia:⁊ i tra pluto:in terra inferiore pſerpina:i focis domeſticis ueſta:in fabroꝝ fornace uulcanus:in ſyderibus ſol ⁊ luna ⁊ ſtelle:in diuinantibus apollo:mercurius in merce:in iano initiator: in t̃mio termiator:ſaturnus in tempore:mars ⁊ bellōa in bellis:liber in uineis:ceres in frumentis:diana in ſiluis:minerua in ingenijs. Ipſe ſit poſtremo etiā i illa turba quaſi plebeioꝝ deoꝝ. Ipſe p̄ſit noīe liberi uirorum ſeminibus:⁊ nomie libere feminarum. Ipſe ſit dieſpiter qui partum perducat ad diem. Ipſe dea mena : quam prefecerunt menſtruis feminarum . Ipſe lucina que a parturientibus inuocetur. Ipſe opem ferat naſcentibus excipiens eos ſinu terre:⁊ uocetur ops. Ipſe in uagitu oſ aperiat ⁊ uocetur deus uagitanus Ipſe leuet de terra ⁊ uocetur dea leuana. Ipſe cunas tueatur ⁊ uocetur dea cunina. Non ſit alius:ſed ipſe in deabus illis:que fata naſcentibus canūt: ⁊ uocantur carmentes:preſit fortuitiſ uoceturqꝫ fortuna. In diua rumina mammam paruulo immulgeat: quia rumam dixerunt ueteres mammā. In diua potina potiōem miſtret. In diua

edulica eſcam pbeat. De pauore ifātū pauentia nuncupet̄: de ſpe que uenit uenilia: de uoluptate uolupia: de actu agenoria: de ſtimul̄ quibus ad nimiū actū hō ipellit̄: dea ſtimſa noiet̄. Strē nua dea ſit ſtrēnuum faciendo. Numeria que numerare doceat. Camena q̄ canere. Ipſe ſit ⁊ deus conſus pbēdo conſilia: ⁊ dea ſentia ſententias inſpirando. Ipſe dea iuuētas que poſt pretextatā excipiat iuuenilis etatis exordia. Ipſe ſit fortuna barbata: q̄ adl'tos barba induat quos honorare uoluerit: ut hoc qualecūq₃ numē ſaltē maſculū deū: uel a barba barbatū: ſicut a nobis nodatū: uel certe non fortunā: ſ₃ q: barbas barbatū hēt fortunium nominarent. Ipſe in iugatino deo con iuges iungat: ⁊ cum uirgini uxori zona ſoluitur ipſe inuocetur: ⁊ dea uirginenſis uocetur. Ipſe ſit mutumus uel tutumus: qui eſt apud grecos priap⁹ ſi non pudet. Hec omnia que dixi: ⁊ quecunq₃ non dixi: non enim omnia dicenda arbitratus ſum: hi omnes dij deeq₃ ſit unus iuppiter: ſiue ſint ut q̄dā uolūt oīa iſta ptes eius: ſiue uirtutes eius: ſicut eis uidetur quibus eu₃ placet eſſe mūdi animū. Que ſnīa uelut magnoꝝ multoꝝq₃ doctorum ē. Hec ſi ita ſunt: qđ quale ſit nōdū iteri quero quid perderent ſi unum deum colerent prudentiore cōpendio? Quid enim eius contemneret̄: cum ipſe coleretur? Si aūt metuendū fuit: ne preter miſſe ſiue neglecte partes eius iraſcerent̄: nō ergo ut uolūt uelut uni⁹ aiantis hec tota uita ē que contiet omnes deos quaſi ſuas v̄tutes uel m̄bra uel partes: ſed ſuam queq₃ pars hēt uitā a ceteris ſeparata: ſi p̄ter alterā iraſci altera pōt: ⁊ alia placari: alia cōcitari. Si aūt dicitur oms ſimul id ē totum ipſum iouē potuiſſe offendi ſi partes eius non etiam ſigillatim minutatiq₃ colerent̄: ſtulte dī. Nulla quippe eaꝝ pretermitteret̄: cum ipſe unus q̄ hēt omnia coleret̄. Nam ut alia omittam que ſunt innumerabilia: cū dicūt oīa ſydera ptes iouis eſſe: ⁊ omnia uiuere atq₃ rōnales animas habere: ⁊ iō ſine controuerſia deos eſſe: nō uidēt q̄ml'tos non colant: q̄multis edes non cōſtruāt: aras non ſtatuant: quas tamē pauciſſimis ſydeꝝ ſtatuendas eē putauerunt ⁊ ſigillatim ſacrificandū. Si igitur iraſcunt̄ qui nō ſigillati₃ colūt̄: non metuūt paucis placatis toto celo irato uiuere. Si aūt ſtellas oms ideo colunt q: i ioue ſunt quē colūt: iſto cōpendio poſſent in illo uno oib⁹ ſupplicare. Sic eīm nemo iraſceret̄: cū i illo uno omnibus ſupplicaret̄: nēo cōtemneret̄ potius q̄ cultis quibuſdā iuſta iraſcendi cā illis qui pretermiſſi eſſēt multo numeroſius preberet̄: preſtim cum eis de ſuperna ſede fulgentibus: turpi nuditate diſtentus preponeret̄ ⁊ priapus.

De opione eoꝝ: q̄ deū aia₃ mūdi: ⁊ mūdum cōp⁹ ōi eſſe putaverunt. capitulum. xij.

q Uid ⁊ illud nō debet mouē acutos hoies l' qualeſcūq₃ hoies? Nō eīm ad hoc ingenij op⁹ ē excellentia: ut depoſito ſtudio contentionis attendāt: ſi mundi aius deus ē: eiq₃ aio mundus ut corp⁹ ē: ut ſit unum anial conſtans ex aio ⁊ corpore: atq₃ iſte ōs ē ſinus quida₃ nature in ſeipō ꝯtinēs oīa: ut ex ipſius aia qua uiuificat̄ tota iſta moles: uite atq₃ aie cunctorum uiuentiū pro cuiuſq₃ naſcentis ſorte ſumantur: nihil oīo remanere poteſt qđ non ſit pars dei. Quod ſi ita ē: quis nō uideat q̄ta ipietas ⁊ irreligioſitas conſequat̄: ut qđ calcavit qſq₃ ptē dei calcet: ⁊ in omni animante occidendo pe dei trucidet̄? Nolo oīa dīe q̄ poſſūt occurrere cogitantibus: dici autem

ſine uerecundia non poſſunt.

De his qui ſola rationabilia aiantia partes eſſe unius dei aſſerũt. cap. xiij.

ſ J aũt ſola aialia rõnalia: ſicut ſũt hoies ptes dei eẽ cõtendũt: nõ uideo quidẽ ſi totus mũdus ẽ ds: quõ beſtias ab eius ptib' ſeparet: ſed obluctari quid opus ẽ? De ipo rõnali aiante id ẽ hoie: quid infelicius credi põt: ꝙ dei ptẽ uapulare cũ puer uapulat? Jã vo partes dei fieri laſciuas: iniquas ipias: atqꝫ oio dãnabiles qs ferre poſſet: niſi q pſus inſanit? Poſtreo qd iraſcit eis a quib' nõ colit: cũ a ſuis partib' nõ colat? Reſtat ergo ut dicãt oẽs deos ſuas hẽe uitas: ſibi quẽqꝫ uiuẽ: nullũ eoꝝ eſſe ptẽ cuiuſqꝫ: ſꝫ õnes colendos: q cognoſci ⁊ coli põt: qꝛ tã multi ſunt: ut oẽs non poſſint. Quoꝝ iuppiter qꝛ rex preſidet: ipſuꝫ credo ab eis putari ꝯſtituiſſe regnum uel auxiſſe romanũ. Nã ſi hoc ipſe nõ fecit quẽ aliũ deum opus tam magnũ potuiſſe aggredi credatur: cũ oẽs occupati ſint officijs ⁊ opib' pprijs: nec alter irruat in alterius.

Augmenta regnoꝝ ioui incõgruẽter aſcribi: cũ ſi ut uolũt dea ẽ uictõia ipſa huic negocio ſola ſufficeret. cap. xiiij.

a Rege igit deoꝝ ɨgnũ hoiuꝫ potuit ⁊ propagari ⁊ augeri. Hic pmũ q̃ro cur ñ ẽt ipſũ regnũ alqs ds ẽ? Cur. n. nõ ita ſit ſi uictoria dea eſt? Aut quid ipſo ioue in hac cã opus eſt ſi uictoria faueat ſitqꝫ propitia: ⁊ ſẽp eat ad illos quos uult eſſe uictores? Hac dea fauente ⁊ ppitia: ẽt ioue uacante l' aliud agente: q̃ gẽtes ñ ſbdite remãerẽt? Que regna ñ cederẽt? An forte non diſplicet bonis iniqſſima improbitate pugnare: ⁊ finitimos quietos nullãqꝫ iniuriã facientes ad dilatãdũ regnũ bello ſpontaneo puocare? Plane ſi ita ſentiunt approbo ⁊ laudo.

An congruat bonis latius uelle regnare. cap. xv.

u Ideant ergo ne forte ñ ptineat ad uiros bonos gaudẽ de ɨgni latitudie. Iniquitas eiꝫ eoꝝ cũ qbus iuſta bella geſta ſũt regnũ adiuuit ut creſceret. qd utiqꝫ puũ eſſet: ſi quies ⁊ iuſtitia finitimoꝛum cõtra ſe bellum geri nulla puocaret iniuria: ac felicioribus ſic rebus humanis oia regna pua eſſent cõcordi uicinitate letantia. ⁊ ita eſſent in mũdo regna pluria gẽtiũ ut ſunt i urbe domus plurie ciuium. Proinde belligerare ⁊ pdomitis gẽtibus dilatare ɨgnũ: mal' uidet felicitaſ: bõis neceſſitas. Sꝫ quia peius eſſet: ut iniurioſi iuſtioꝛibus dñarẽt: id nõ icõgrue di ẽt iſta felicitas. Sꝫ procul dubio felicitas maioꝛ ẽ uicinũ bonuꝫ hẽe concordẽ: ꝙ uicinuꝫ malũ ſbiugaɨ bellantem. Mala uota ſunt optare habere quem oderis uel quem timeas: ut poſſit eſſe quem uincas. Si ergo iuſta gerendo bella non impia nõ iniqua romani imperium taꝫ magnũ acquirere potuerunt: nunquid tanꝙ aliqua dea colenda eſt eis etiam iniquitas aliena? Multum enim ad iſtaꝫ latitudinem imperij eam cooperatam uidemus que faciebat iniurioſos: ut eſſent cuꝫ quibus iuſta bella gererẽt: ⁊ augeretur imperium. Cur autem ⁊ iniquitas dea non ſit uel externarum gentium: ſi pauoꝛ ⁊ palloꝛ ⁊ febris dij romani eſſe meruerunt? His igitur duabus: id eſt aliena iniquitate ⁊ dea uictoria: dum belloꝛum cauſas iniquitas excitat: uictoria eadem bella feliciter terminat: etiaꝫ feriato ioue creuit imperium. Quas eiꝫ hic ptes

iuppiter haberet: cum ea que poſſent bñficia eius putari dĳ hñtur: dĳ uocã tur: dĳ colunt: ipſi ꝓ ſuis partibus in uocant? Haberet hic aũt ẽt ille aliquã ptem: ſi regnum etiam ipſe appellaret' ſicut appellat' illa uictoria: aut ſi ignũ mun' ẽ iouis: cur ñ ⁊ uictoria munus eius hẽat? Qđ ꝓfecto hñet: ſi non lapis in capitolio: ſʒ ṽus rex regũ ⁊ dominus dñantiũ cognoſcẽt' atqȝ colẽt'.

Quid fuerit: ꝙ romani omnibus rebus ⁊ omnib' motibus deos ſingulos deputantes edẽ quietis: extra portam eſſe uoluerunt. cap. xvi.

m Iror aũt plurimũ: ꝙ cũ ðos ſinglos ſinglis rebus ⁊ pene ſingulis motib' attribuerẽt: uocauerũt deã agenoriã: que ad agendũ excitaret: deam ſtimulã que ad agendũ ultra modum ſtimularet: deam murtiam que preter modũ non moueret: ac facẽt hominẽ ut ait pomponius murcidũ: id ẽ nimis deſidioſũ ⁊ inactuoſũ: deam ſtrẽnuã que faceret ſtrẽnuũ. His oib' dĳs ⁊ deabus publica ſacra facere ſuſceperunt. Quietã uero appellantes q̃ faceret quietum: cũ edem hñet ex portam collinam publice illã ſuſcipeẽ noluerunt. Utꝝ indiciũ fuit animi iqeti: an potius ita ſignificatũ ẽ: ꝙ ꝗ illam turbam colere pſeueraret: nõ plãe ðorũ ſed demonioꝝ cũ qẽtẽ hñe ñ poſſe: ad quã uocat uerus medicus dicẽs: diſcite a me q: mitis ſũ ⁊ hũilis cõde: ⁊ inuenietis requiẽ aiab' ueſtris?

An ſi iouis ſũma poteſtas ẽ: etiam uictoria dea debuerit exiſtiari. ca. xvĳ.

a N forte dñt ꝙ deã uictoriã iuppiter mittat: atqȝ illa tanꝙ regi deoꝝ obtẽpãs ad quos iuſſerit uẽiat: ⁊ i eoꝝ pte conſidat? Hoc uere dĩ non de illo ioue quẽ deorũ regẽ ꝓ ſua opiniõe cõfingũt: ſʒ de illo ṽo rege ſeculorũ ꝙ mittat: nõ uictoriã: que nulla ſb̃ſtantia ẽ: ſed angelũ ſuũ ⁊ faciat uincẽ quẽ uoluerit: cuius conſiliũ occultum eẽ põt: iniquum eſſe non põt. Nam ſi uictoria dea ẽ: cur ñ de' ẽ ⁊ triumph': ⁊ uictorie iungit' uel maritus uel frat' uel filius? Talia ꝗppe iſti de dĳs opiati ſunt: qualia ſi poete fingerẽt: atqȝ a nobis exagitarent': reſponderẽt iſti ridenda eſſe figmẽta poetaꝝ: non ueris attribuenda numibus: ⁊ tñ ſeipſi non ridebant: cum talia deliramenta non apud poetas legebãt: ſed i templis colebant. Iouẽ igitur de oib' rogarent: ei uni tm̃mõ ſupplicarent. Non enim ꝓmiſiſſet uictoriam: ſi dea eſſet ſb̃ illo rege ⁊ poſſet ⁊ auderet reſiſtere: ⁊ ſuã potius facere uoluntatem.

Felicitatẽ ⁊ fortunã ꝗ deas putãt: qua ratione ſecernũt. cap. xviĳ.

q Uid ꝙ ⁊ felicitas dea eſt? Edẽ accepit: araȝ meruit: ſacra ei cõgrua perſoluta ſunt. Ipſa ergo ſola coleretur: ubi enim ipſa eſſet quid bõi non eſſet? Sed quid ſibi uult: ꝙ ⁊ fortuna dea putatur ⁊ colitur? An aliud eſt felicitas: aliud fortuna? Quia fõtuna poteſt eſſe ⁊ mala: felicitas autem ſi mala fuerit: felicitas non erit. Certe omnes deos utriuſqȝ ſexus ſi ⁊ ſexuȝ habent: non niſi bonos exiſtimare debemus. Hoc plato dicit: hoc alĳ philoſophi: hoc excellẽtes reip. pploꝝqȝ rectores. Qũo ergo dea fortuna aliꝙ̃ ðo bona ẽ: aliꝙ̃ ðo mala? An forte qñ mala ẽ dea nõ ẽ: ſʒ in malignũ demonem repente conuertitur? Quot ſunt ergo dee iſte? profecto quotquot ſunt hoies fortunati: hoc ẽ bõe fortũe. Nã cũ ſint ⁊ alĳ plurimi ſimul: hoc ẽ uno tempore male fortune: nunquid ſi ipſa eſſet: ſimul ⁊ bona eſſet ⁊ mala: his aliud: illis aliud? An illa que

dea ē ſemper eſt bona? Ipſa ē ergo felicitas? Cur adhibentur diuerſa noīa? ſed & hoc ferendum eſt. ſolet eīꝫ & una res diuerſis noībus appellari. Quid diuerſe edes: diuſe are: diuerſa ſacra? Eſt cauſa inquiunt: qꝛ felicitas illa ē: quam bōi habēt precedentibꝰ mēitis. Fortuna uero que dī bona: ſine ullo examie meritoꝝ fortuitu accidit hoībus & bonis & malis: unde etiam fortuna noīatur. Quomodo ergo bona eſt que ſine ullo iudicio uenit & ad bonos & ad malos? Ut quid aūt colitur q̄ ita ceca ē: paſſiꝫ ī quoſlibet īcurrēs: ut ſuos cultores plerūq; pretereat: & ſuis contemptoribus hereat? Aut ſi aliqd ꝓficiunt cultores eius: ut ab illa uideantur & amentur: iam merita ſeqꝛ: ñ fortuitu uēit. Ubi ē ergo diffinitio illa fortune? Ubi eſt qđ a fortuitis etiaꝫ nomen accepit? Nihil enim prodeſt eam colē: ſi fortuna ē. Si autē ſuos cultores diſcernit ut proſit: fortuna nō ē. An & ipſaꝫ quo uoluerit iuppiter mittit? Colat̄ ergo ipſe ſolus. Nō eīꝫ pōt ei iubenti & eam quo uoluerit mittēti fortuua reſiſtere. Aut certe ipſam mali colant: qui nolunt habere merita: qbus poſſit dea felicitas inuitari.

De fortuna muliebri. cap. xix.

t Antum ſane huic uelut uni numini tribuunt: quod fortuna... uocant: ut ſimulacꝝ eius quod a matronis dedicatum eſt & appellatum ē fortuna muliebris: etiaꝫ locutum eſſe memorie cōmēdarint: atq; dixiſſe nō ſemel: ſed iterū quod eam rite matrone dedicauerint. Quod qdem ſi uerū ſit: mirari nos non oportet. Non eim malignis demonibus etiam ſic difficile eſt fallere: quorum artes atq; uerſutias hinc potius iſti aduertere debuerūt ꝙ illa dea locuta eſt: que fortuitu accidit: non que meritis uenit. Fuit. n. fortuna locax & muta felicitas. Et ad quid aliud niſi ut homines recte uiuere non curarent: conciliata ſibi fortuna: que illos ſine ullis bonis meritis faceret fortunatos. Et certe ſi fortuna loquitur: non ſaltem mulieribus: ſed uiris potius loqueretur: ut non ipē q̄ ſimulacruꝫ dedicauerunt putarentur tantum miraculum muliebri locacitate finxiſſe.

De uirtute & fide quas pagani tēplis & ſacris honorauerunt: pretmittentes alia bona: que ſimiliter colēda fuerunt: ſi recte alīꝗs diuinitas tribuebatur. cap. xx.

u Irtutē quoq; deā fecerūt: q̄ qdē ſi dea eēt: mltis fuēat ꝓferēda. Et nūc qꝛ dea ñ ē ſꝫ donū dei: ipa ab illo īpetret̄: a quo ſolo dari pōt: & oīs falſoꝝ deoꝝ turba uaneſcat. Sꝫ cur & fides dea credita ē: & accepit ēt ipa tēplū & altar? Quā qſqs prudēt agnoſcit: hitaclꝫ illi ſeipſū facit. Uñ aūt ſciūt illi qd ſit fides: cuiꝰ ꝑmū & maxiuꝫ officiū ē: ut ī ueꝝ credat̄ deū? Sꝫ cur ñ ſuffecerat uirtꝰ? Nōne ibi ē & fides? Qñqdē u̾tutē ī quattuor ſpes diſtribuēdā eſſe uiderūt: prudētiā: iuſtitiaꝫ: fortitudinē: tēpātiā? Et qm̄ iſte ſingle ſpes ſuas hñt: ī ptibꝰ iuſtitie fides eſt: maximū locū apud nos hēt qcūq; ſcimus qđ ſit ꝙ iuſtꝰ ex fide uiuit. Sꝫ illos miror appetitores mltitudīs deorū: ſi fides dea ē: quare alīꝗs tā mltis deabꝰ iīuriā fecerūt: ꝑmittēdo eas qbꝰ ſimilr edes & aras dedicare potuerunt? Cur tēpātia dea eē ñ meruit: cuꝫ eius noīe nōnulli rōani pricipes non puam gliam cōparint? Cur deniq; fortitudo dea nō ē: que affuit mutio cum dexterā porrexit in flammas: q̄ affuit curtio cum ſe ꝓ patria in abruptam terram precipitē dedit: q̄ affuit decio patri & decio filio cum pro exercitu

ſe uouerũt? Si tñ his oibus uera inerat fortitudo: uñ modo nõ agit᷑. Quare prudentia: quare ſapiẽtia nulla numinum loca meruerunt? An qꝛ ĩ noĩe generali ipſius v̓tutes oẽs colũt᷑? Sic ergo poſſet ⁊ unus deus coli. cui⁹ ptes ceti dij putant᷑. Sed in illa una v̓tute ⁊ fides eſt ⁊ pudicicia: q̃ tñ extra in edibus ꝓp̃is altaria meruerũt. Has deas non ueritas: ſed uanitas fecit.

Qꝛ unum non intelligentes deum uirtute: ſaltem felicitate debuerunt eſſe contenti. capitulum uigeſimum primum.

h Ec eim ueri dei mũera ſũt: non ipſe dee ſũt. Ueruntamẽ ẽ ubi ẽ v̓tus ⁊ felicitas: quid aliud queritur? Quid ei ſufficit cui uirt⁹ felicitaſqꝫ ñ ſufficit? Omnia q̃ppe agenda cõplectitur v̓tus: omnia optanda felicitas. Si iuppiter ut hec daret iõ colebat᷑: quia ſi bonuꝫ aliquid ẽ latitudo regni atqꝫ diuturnitas ad eandem ptiet felicitatem: cur nõ intellectum eſt dõa dei eẽ non deos? Si autem putate ſunt dee: ſaltem alia tanta deorum turba non quereret᷑. Conſideratis. n. officijs deorũ deaꝝqꝫ oium. q̃ ſicut uoluerunt ꝓ ſua opiatione finxerũt. inueniãt ſi pñt aliquid quod ab aliquo deo preſtari poſſit homini habenti v̓tutem: habẽti felicitatem. Quid doctrine uel a mercurio uel a minerua petendũ eẽt: cum v̓t⁹ oĩa ſecũ hẽet? Ars q̃ppe ipſa bene recteqꝫ uiuendi uirtus a ueteribus diffinita ẽ. Unde ab eo qꝫ grece arete di v̓tus: nomen artis latinos traduxiſſe putauerunt. Sꝫ ſi uirtus non niſi ad ingenioſum poſſet uenire: q̃d op⁹ erat deo catio patre: qui catos id ẽ acutos faceret: cũ hoc poſſꝫ ꝯferre felicitas? Ingenioſũ quippe naſci felicitatis ẽ. Unde ẽt ſi nõ potuit a nõdũ nato coli dea felicitas: ut hoc ei conciliata donaret: conferret hoc parentibus eius cultoribus ſuis: ut eis ingẽioſi filij naſcerentur: quid opus erat pturiẽtibus inuocare lucinã: cũ ſi adeẽt felicitas: ñ ſolũ bñ parerent: ſed ẽt bonos? Quid neceſſe erat opi dee cõmdare naſcẽtes: deo uagitano uagientes: dee cunine iacentes: dee rumine ſugentes. deo ſtatilino ſtãtes: dee adeone adeũtes: abeone abeuntes: dee menti: ut bonã hẽrent mẽtẽ: deo uolũno ⁊ dee uolũne: ut bõa uellẽt: dijs cõiugalibus: ut bñ ꝯiugarẽt᷑: dijs agreſtibus: ut fructus uberrimos caperẽt: ⁊ maxime ipſi diue fructeſe: marti ⁊ bellõe ut bñ belligerarẽt: dee uictorie ut uincerent: deo honori ut honorarent᷑: dee pecunie ut pecũioſi eſſent: deo eſculano ⁊ filio eius argẽtio ut hẽrent erea argenteaqꝫ pecuniã. Nã iõ patrem argentini eſculanũ poſuerũt: quia prius erea pecunia in uſu eſſe cepit: poſt argentea. Miror aũt qꝫ argentinus nõ genuit aurinuꝫ: qꝛ ⁊ aurea ſubſecuta ẽ. Quẽ deũ iſti ſi hẽent: ſicut ſaturno iouẽ: ita ⁊ primi argentino ⁊ auo eſculano aurinũ ꝑponerẽt. Quid ergo erat neceſſe ꝑpt̃ hec bõa ł animi ł corpis ł externa tantam deoꝝ turbã colere ⁊ inuocare: quos neqꝫ oẽs cõmẽoraui: nec ipſi potuerũt oib⁹ hũanis bõis minutati ſingulatiqꝫ digeſtis ⁊ deos minutos ⁊ ſigulos ꝓuidẽ: cũ poſſet magno faciliqꝫ cõpendio una dea felicitas cũcta ꝯferre: nec ſolum ad bona capienda quiſqꝫ alius: ſꝫ neqꝫ ad depellenda mala quereret᷑? Cur eim eſſet inuocãda ꝓpter feſſos diua feſſonia: propter hoſtes depellendos diua pellonia: ꝑpt̃ egros medic⁹ ł apollo ł eſculapi⁹ ł ãbo ſimł: q̃do eſſet grãde periculũ? Nec ds ſpineſis ut ſpinas ex agris eradicaret: nec dea rubigo ut non accederet rogarẽt: una felicitate pñte ⁊ tuente: ut uel nulla mala exorirent᷑: uel facillie pellẽnt᷑. Poſtremo quoniam de duabus iſtis

deabus uirtute ⁊ felicitate tractam⁹: ſi felicitas vtutis eſt premium:nõ dea ſed dei oonũ eſt. Si aũt dea ẽ : cur nõ dicaꝭ ⁊ uirtutẽ ipſa conferre:qñqdem ẽt vtutẽ cõſeq felicitas magna eſt?

De ſcia colendoꝝ deoꝝ: quã a ſe uarro gloriatur collatam eſſe romãis cap.xxij.

q Uid ergo ẽ ꝙ pro ĩgẽti bñficio uarro iactat preſtare ſe ciuibuſ ſuis:q: nõ ſolũ cõmemorat ðos quoſ coli oporteat a romanis: ueꝝ ẽt dicit q̃d ad quẽ pertineat. Q̃m nihil ꝓdeſt inq̃t hoi alicuius medici nom̃ formã⸗ q; noſſe:⁊ q̃d ſit medicus ignõare:ita dicit nihil prodeſt ſcire deũ eẽ eſcula⸗ piũ:ſi neſcias eũ ualitudini opitulari: atq; ita ignores cur ei debeas ſuppli⸗ care. Hoc ẽt affirmat alia ſimılitudine dicẽs:ñ mõ bñ uiuẽ:ſ; uiuẽ oio neie; poſſe:ſi ignoret q̃ſnã ſit faber: q̃s pic⸗ tor:quis rector:a quo quid utẽſile pe⸗ tere poſſit:quẽ adiutorẽ aſſumẽ:que; ducem:quem ooctorem. Eo mõ nulli dubiũ eſſe aſſerens ita eſſe utilẽ cogni tionem deoꝝ:ſi ſciaꝭ quam quiſq; ðs uim ⁊ facultatẽ ac p̃tatem cuiuſq; rei habeat. Ex eo eim poterimus inquit ſcire quẽ cuiuſq; cã deũ aduocaꝭ atq; inuocare debeamus : ne faciamus ut mimi ſolent:⁊ optemus a libero aq̃: a nymphis uinum. Magna ſane utili tas. Quis ñ huic gr̃as agẽt ſi v̄a mõ⸗ ſtraret:⁊ſi unũ ueꝝ deum a quo eẽnt oia bõa:⁊ oib⁹ colẽdũ doceret?

De felicitate quã romani multoꝝ ueneratores deoꝝ diu non coluerunt honore diuino:cum pro omnibus ſo⸗ la ſufficeret.cap.xxiij.

ſ Ed unũ nũc agiꝭ:ſi libri ⁊ ſacra eoꝝ v̄a ſũt:⁊ felicitas dea ẽ:cur nõ ipſa una q̃ coleꝭ cõſtituta ẽ:q̃ poſſ; uniuerſa conferre:⁊ compendio faceꝭ felicẽ? Quis.n.optat aliquid propter aliud ꝙ ut felix fiat ? Cur deniq; tam ſero huic tãte dee p⁹ tot rõanos prĩci pes:lucullus edẽ cõſtituit? Cur ipſe ro mulus felicẽ cupiẽs condẽ ciuitatẽ:nõ huic tẽplũ potiſſimu; ſtruxit? Nec ꝓp ter aliquid d̃ijs ceteris ſupplicauit:ꝙ oo nihil deeſſet ſi hec adeſſet. Nam ⁊ ipſe nec prius rex:nec ut putãt poſtea ðs fiẽt:ſi hanc deã ꝓpiciã nõ hẽt. Ut q̃d ergo romulus conſtituit romanis deos ianum:ioue;:martẽ:picũ:faunũ tyberinũ:herculẽ ⁊ ſiquos alios ? Ut q̃d titus tatius addidit ſaturnũ:opẽ: ſolem:lunam:uulcanũ:lucem:⁊ quoſ⸗ q; alios addidit:inter quos etia; dea; cloacinam felicitate neglecta ? Ut q̃d numa tot ðos ⁊ tot deas ſine iſta? An eam forte in tanta turba uidere nõ po tuit? Hoſtilius certe rex deos ⁊ ipe no uos pauorẽ atq; pallorem ꝓpiciãdos non introduceret:ſi deam iſtam noſſ; aut coleret: p̃nte quippe felicitate oĩs pauor ⁊ pallor non propiciatus abſce deret:ſed pulſus aufugeret. Deide q̃d ẽ hoc quod iam romanum imperium longe lateq; creſcebat: ⁊ adhuc nemo felicitatem colebat? An iõ grandius i piũ ꝙ felicius fuit? Nã q̃uo ibi eſſ; v̄a felicitas:ubi uera non erat pietas? Pi etas enim uera eſt uerax ueri ði cult⁹: non cultus falſoru; tot deorũm quot demoniorum. Sed ⁊ poſtea iam in de orum numerum felicitate ſuſcepta: magna bellorum ciuilium infelicitas ſubſecuta eſt. An forte iuſte eſt indi⸗ gnata felicitas:ꝙ ⁊ tam ſero ⁊ non ad honorem ſed ad contumeliam potius inuitata eſt:ut cum ea coleretur pria⸗ pus ⁊ cloatina:⁊ pauor ⁊ pallor ⁊ fe⸗ bris:⁊ cetera non numina colendorũ: ſed crimina colentium? Ad extremu; ſi cum turba indigniſſima tanta dea colenda uiſa eſt:cur non uel illuſtrius ceteris colebatur? Quis enim ferat ꝙ

edulica eſcam pbeat. De pauore iſatū pauentia nuncupet: de ſpe que uenit uenilia:de uoluptate uolupia:de actu agenoria:de ſtimul quibus ad nimiū actū hō ipellit:dea ſtimla noiet. Strē nua dea ſit ſtrēnuum faciendo. Numeria que numerare doceat. Camena q̄ canere. Ipſe ſit & deus conſus pbēdo conſilia: & dea ſentia ſententias inſpirando. Ipſe dea iuuētas que poſt pretextatā excipiat iuuenilis etatis exordia. Ipſe ſit fortuna barbata:q adltos barba induat quos honorare uoluerit:ut hoc qualecūq; numē ſaltē maſculū deū:uel a barba barbatū: ſicut a nobis nodatū:uel certe non fortunā: ſ; q2 barbas barbatū hēt fortunium nominarent. Ipſe in iugatino deo con iuges iungat:& cum uirgini uxori zona ſoluitur ipſe inuocetur:& dea uirginenſis uocetur. Ipſe ſit mutumus uel tutumus:qui eſt apud grecos priap⁹ ſi non pudet. Hec omnia que dixi:& quecunq; non dixi: non enim omnia dicenda arbitratus ſum:hi omnes dij deeq; ſit unus iuppiter:ſiue ſint ut qdā uolūt oia iſta ptes eius:ſiue uirtutes eius:ſicut eis uidetur quibus eu; placet eſſe mūdi animū. Que ſnīa uelut magnoꝝ multoꝝq; doctorum ē. Hec ſi ita ſunt:qd quale ſit nōdū iteri quero quid perderent ſi unum deum colerent prudentiore cōpendio? Quid enim eius contemneret: cum ipſe coleretur? Si aūt metuendū fuit:ne preter miſſe ſiue neglecte partes eius iraſcerent:nō ergo ut uolūt uelut uni⁹ aiantis hec tota uita ē que contiet omnes deos quaſi ſuas v̄tutes uel m̄bra uel partes:ſed ſuam queq; pars hēt uitā a ceteris ſeparata:ſi pter alterā iraſci altera pōt:& alia placari:alia cōcitari. Si aūt dicitur oms ſimul id ē totum ipſum iouē potuiſſe offendi ſi partes eius non etiam ſigillatim minutatiq; colerent:ſtulte di. Nulla quippe eaꝝ pretermitteret:cum ipſe unus q̄ hrēt omnia coleret. Nam ut alia omittam que ſunt innumerabilia: cū dicūt oia ſydera ptes iouis eſſe:& omnia uiuere atq; rōnales animas habere:& iō ſine controuerſia deos eſſe:nō uidēt q̄ml'tos non colant:q̄ multis edes non cōſtruāt:aras non ſtatuant: quas tamē paucıſſimis ſydeꝝ ſtatuendas eē putauerunt & ſigillatim ſacrificandū. Si igitur iraſcunt qui nō ſigillati; colūt: non metuūt paucis placatis toto celo irato uiuere. Si aūt ſtellas oms ideo colunt q2 i ioue ſunt quē colūt:iſto cōpendio poſſent in illo uno oib⁹ ſupplicare. Sic eim nemo iraſceret: cū i illo uno omnibus ſupplicaret:nēo cōtemneret potius q̄ cultis quibuſdā iuſta iraſcendi cā illis qui pretermiſſi eſſēt multo numeroſius preberet: preſtim cum eis de ſuperna ſede fulgentibus: turpi nuditate diſtentus preponeret & priapus.

De opione eoꝝ:q̄ deū aia; mūdi:& mūdum cōp⁹ ōi eſſe putavūnt. capitulum. xij.

q Uid & illud nō debet mouē acutos hoies l qualeſcūq; hoies? Nō eim ad hoc ingenij op⁹ ē excellentia:ut depoſito ſtudio contentionis attendāt:ſi mundi aius deus ē: eiq; aio mundus ut corp⁹ ē:ut ſit unum anial conſtans ex aio & corpore:atq; iſte ōs ē ſinus quida; nature in ſeipō ꝯtinēs oia:ut ex ipſius aia qua uiuificat tota iſta moles:uite atq; aie cunctorum uiuentiū pro cuiuſq; naſcentis forte ſumantur:nihil oio remanere poteſt qd non ſit pars dei. Quod ſi ita ē: quis nō uideat q̄ta ipietas & irreligioſitas conſequat:ut qd calcavit qſq; ptē dei calcet:& in omni animante occidendo ps dei trucidet? Nolo oia dic̄ q̄ poſſūt occurrere cogitantibus : dici autem

ſine uerecundia non poſſunt.

De his qui ſola rationabilia aiantia partes eſſe unius dei aſſerūt. cap. xiii.

ſI aūt ſola aialia rōnalia: ſicut ſūt hoies ptes dei eē cōtendūt: nō uideo quidē ſi totus mūdus ē ds: quō beſtias ab eius ptib⁹ ſeparet: ſed obluctari quid opus ē? De ipo rōnali aiante id ē hoie: quid infelicius credi pōt: ꝙ dei ptē uapulare cū puer uapulat? Iā vo partes dei fieri laſciuas: iniquas ipias: atq; oio dānablēs qs ferre poſſet: niſi q pſus inſanit? Poſtrēo qd iraſcit̃ eis a quib⁹ nō colit̃: cū a ſuis partib⁹ nō colat̃? Reſtat ergo ut dicāt oēs deos ſuas hēe uitas: ſibi quēq; uiuē: nullū eoꝝ eſſe ptē cuiuſꝙ: ſ; ōnes colendos: q cognoſci ⁊ coli pnt: qꝛ tā multi ſunt: ut oēs non poſſint. Quoꝝ iuppiter qꝛ rex preſidet: ipſu; credo ab eis putari ɔſtituiſſe regnum uel auxiſſe romanū. Nā ſi hoc ipſe nō fecit quē aliū deum opus tam magnū potuiſſe aggredi credatur: cū oēs occupati ſint officijs ⁊ opib⁹ pprijs: nec alter irruat in alterius.

Augmenta regnoꝝ ioui incōgruēter aſcribi: cū ſi ut uolūt dea ē uictōia ipſa huic negocio ſola ſufficeret. cap. xiiii.

aRege igit̃ deoꝝ rgnū hoiu; potuit ⁊ propagari ⁊ augeri. Hic pmū qro cur n̄ ēt ipſū regnū alqs ds ē? Cur. n. nō ita ſit ſi uictoria dea eſt? Aut quid ipſo ioue in hac cā opus eſt ſi uictoria faueat ſitq; propitia: ⁊ ſēp eat ad illos quos uult eſſe uictores? Hac dea fauente ⁊ ppitia: ēt ioue uacante l' aliud agente: q gētes n̄ ſbdite remārēt? Que regna n̄ cederēt? An forte non diſplicet bonis iniqſſima im pbitate pugnare: ⁊ finitimos quietos nullāq; iniuriā facientes ad dilatādū regnū bello ſpontaneo puocare? Plane ſi ita ſentiunt approbo ⁊ laudo.

An congruat bonis latius uelle regnare. cap. xv.

uIdeant ergo ne forte n̄ ptineat ad uiros bonos gaudē de rgni latitudie. Iniquitas ei; eoꝝ cū qbus iuſta bella geſta ſūt regnū adiuuit ut creſceret. qō utiq; puū eſſet: ſi quies ⁊ iuſtitia finitimorum cōtra ſe bellum geri nulla puocaret iniuria: ac feliciorib⁹ ſic rebus humanis oia regna p ua eſſent cōcordi uicinitate letantia. ⁊ ita eſſent in mūdo regna pluria gētiū ut ſunt i urbe domus plurie ciuium. Proinde belligerare ⁊ pdomitis gētibus dilatare rgnū: mal' uidet̃ felicitaſ: bōis neceſſitas. S; quia peius eſſet: ut iniurioſi iuſtioribus dñarēt̃: iō nō icōgrue di ēt iſta felicitas. S; procul dubio felicitas maior ē uicinū bonu; hēe concordē: ꝙ uicinu; malū ſbiugaē bellantem. Mala uota ſunt optare habere quem oderis uel quem timeas: ut poſſit eſſe quem uincas. Si ergo iuſta gerendo bella non impia nō iniqua romani imperium ta; magnū acquirere potuerunt: nunquid tanꝙ aliqua dea colenda eſt eis etiam iniquitas aliena? Multum enim ad iſta; latitudinem imperij eam cooperatam uidemus que faciebat iniurioſos: ut eſſent cu; quibus iuſta bella gererēt̃: ⁊ augeretur imperium. Cur autem ⁊ iniquitas dea non ſit uel externarum gentium: ſi pauor ⁊ pallor ⁊ febris dij romani eſſe meruerunt? His igitur duabus: id eſt aliena iniquitate ⁊ dea uictoria: dum bellorum cauſas iniquitas excitat: uictoria eadem bella feliciter terminat: etia; feriato ioue creuit imperium. Quas ei; hic ptes

iuppiter haberet: cum ea que poſſent bñficia eius putari dn̄ hn̄tur: dn̄ uocā tur: dn̄ coluntꝰ: ipſi ꝓ ſuis partibus inuocantꝰ Haberet hic aūt ēt ille aliquā ptem: ſi regnum etiam ipſe appellaret ſicut appellatꝰ illa uictoria: aut ſi ignū munꝰ ē iouis: cur ñ ⁊ uictoria munus eius hēatꝰ Qd̄ ꝓfecto hieꝰ: ſi non lapis in capitolio: ſꝫ ūus rex regū ⁊ dominus dn̄antiū cognoſceꝰ atqꝫ coleꝰ.

Quid fuerit: ꝙ romani omnibus rebus ⁊ omnibꝰ motibus deos ſingulos deputantes edē quietis: extra portam eſſe uoluerunt. cap. xvi.

m Iror aūt plurimū: ꝙ cū dos ſinglos ſinglis rebus ⁊ pene ſingulis motibꝰ attribuerēt: uocauerūt deā agenoriā: que ad agendū excitaret: deam ſtimulā que ad agendū ultra modum ſtimularet: deam murtiam que preter modū non moueret: ac faceēt hominē ut ait pomponius murcidū: id ē nimis deſidioſū ⁊ inactuoſū: deam ſtrēnuā que faceret ſtrēnuū. His oībꝰ dn̄s ⁊ deabus publica ſacra facere ſuſceperunt. Quietā uero appellantes q̄ faceret quietum: cū edem hīet exꝰ portam collinam publice illā ſuſcipeꝛ noluerunt. Utꝝ indiciū fuit animi iq̄eti: an potius ita ſignificatū ē: ꝙ q̄ illam turbam colere pſeueraret: nō plāe dorū ſed demonioꝝ cū q̄eté hīe ñ poſſe: ad quā uocat uerus medicus dicēs: diſcite a me q꞉ mitis ſū ⁊ hūilis cōde: ⁊ īuenietis requiē aiabꝰ ueſtrisꝰ

An ſi iouis ſūma poteſtas ē: etiam uictoria dea debuerit exiſtiari. ca. xvii.

a N forte dn̄t ꝙ deā uictoriā iuppiter mittat: atqꝫ illa tanq̄ regi deoꝝ obtēpās ad quos iuſſerit uēiat: ⁊ i eoꝝ pte conſidatꝰ Hoc uere dī non de illo ioue quē deoꝝ regē ꝓ ſua opinīōe cōfingūt: ſꝫ de illo ūo rege ſeculorū ꝙ mittat: nō uictoriā: que nulla ſb̄ſtantia ē: ſed angelū ſuū ⁊ faciat uincē quē uoluerit: cuius conſiliū occultum eē pōt: iniquum eſſe non pōt. Nam ſi uictoria dea ē: cur ñ deꝰ ē ⁊ triumphꝰ: ⁊ uictorie iungiꝰ uel maritus uel fratꝰ uel filiusꝰ Talia q̄ppe iſti de dn̄s opiati ſunt: qualia ſi poete fingerēt: atqꝫ a nobis exagitarentꝰ: reſponderēt iſti ridenda eſſe figm̄ta poetaꝝ: non ueris attribuenda numibus: ⁊ tn̄ ſeipſi non ridebant: cum talia deliramenta non apud poetas legebāt: ſed i templis colebant. Iouē igitur de oībꝰ rogarent: ei uni tm̄mō ſupplicarent. Non enim ꝓmiſiſſet uictoriam: ſi dea eſſet ſb̄ illo rege ⁊ poſſet ⁊ auderet reſiſtere: ⁊ ſuā potius facere uoluntatem.

Felicitatē ⁊ fortunā q̄ deas putāt: qua ratione ſecernūt. cap. xviii.

q Uid ꝙ ⁊ felicitas dea eſtꝰ Edē accepit: araꝫ meruit: ſacra ei cōgrua perſoluta ſunt. Ipſa ergo ſola coleretur: ubi enim ipſa eſſet quid bōi non eſſetꝰ Sed quid ſibi uult: ꝙ ⁊ fortuna dea putatur ⁊ coliturꝰ An aliud eſt felicitas: aliud fortunaꝰ Quia fōtuna poteſt eſſe ⁊ mala: felicitas autem ſi mala fuerit: felicitas non erit. Certe omnes deos utriuſqꝫ ſexus ſi ⁊ ſexuꝫ habent: non niſi bonos exiſtimare debemus. Hoc plato dicit: hoc aln̄ phi loſophi: hoc excellētes reip. pp̄loꝝqꝫ rectores. Qd̄o ergo dea fortuna aliq̄ do bona ē: aliq̄do malaꝰ An forte qn̄ mala ē dea nō ē: ſꝫ in malignū demonem repente conuerti turꝰ Quot ſunt ergo dee iſteꝰ profecto quotquot ſunt hoīes fortunati: hoc ē bōe fortūe. Nā cū ſint ⁊ aln̄ plurimi ſimul: hoc ē uno tempore male fortune: nunquid ſi ipſa eſſet: ſimul ⁊ bona eſſet ⁊ mala: his aliud: illis aliudꝰ An illa que

dea ē ſemper eſt bona? Ipſa ē ergo fe
licitas? Cur adhibentur diuerſa noia?
ſed ⁊ hoc ferendum eſt. ſolet eiꝫ ⁊ una
res diuerſis noibus appellari. Quid
diuerſe edes: diuſe are: diuerſa ſacra?
Eſt cauſa inquiunt: qꝛ felicitas illa ē:
quam bōi habēt precedentibꝰ mēitis.
Fortuna uero que dr̄ bona: ſine ullo
examie meritoꝝ fortuitu accidit hoi-
bus ⁊ bonis ⁊ malis: unde etiam for-
tuna noiatur. Quomodo ergo bona
eſt que ſine ullo iudicio uenit ⁊ ad bo
nos ⁊ ad malos? Ut quid aūt colitur
q̄ ita ceca ē: paſſiꝫ i quoſlibet icurrēs:
ut ſuos cultores pleꝝqꝫ pretereat: ⁊
ſuis contemptoribus hereat? Aut ſi a
liqd ꝓficiunt cultores eius: ut ab illa
uideantur ⁊ amentur iam merita ſeqr:
ñ fortuitu uēit. Ubi ē ergo diffinitio il
la fortune? Ubi eſt qd a fortuitis etiaꝫ
nomen accepit? Nihil enim prodeſt e-
am colē: ſi fortuna ē. Si autē ſuos cul
tores diſcernit ut proſit: fortuna nō ē.
An ⁊ ipſaꝫ quo uoluerit iuppiter mit
tit? Colat ergo ipſe ſolus. Nō eiꝫ pōt
ei iubenti ⁊ eam quo uoluerit mittēti
fortuua reſiſtere. Aut certe ipſam ma
li colant: qui nolunt habere merita: q
bus poſſit dea felicitas inuitari.

De fortuna muliebri. cap. xix.

t Antum ſane huic uelut uni nu
mini tribuunt: quod fortuna...
uocant: ut ſimulacꝝ eius quod a ma-
tronis dedicatum eſt ⁊ appellatum ē
fortuna muliebris: etiaꝫ locutum eſſe
memorie cōmēdarint: atqꝫ dixiſſe nō
ſemel: ſed iterū quod eam rite matro-
ne dedicauerint. Quod qdem ſi uerū
ſit: mirari nos non oportet. Non eim
malignis demonibus etiam ſic diffici
le eſt fallere: quorum artes atqꝫ uerſu
tias hinc potius iſti aduertere debue-
rūt ꝙ illa dea locuta eſt: que fortuitu
accidit: non que meritis uenit. Fuit. n.
fortuna locax ⁊ muta felicitas. Et ad
quid aliud niſi ut homines recte uiue
re non curarent: conciliata ſibi fortu-
na: que illos ſine ullis bonis meritis
faceret fortunatos. Et certe ſi fortuna
loquitur: non ſaltem mulieribus: ſed
uiris potius loqueretur: ut non ipē q̄
ſimulacrū dedicauerunt putarentur
tantum miraculum muliebri locacita
te finxiſſe.

De uirtute ⁊ fide quas pagani tē-
plis ⁊ ſacris honorauerunt: pretmit-
tentes alia bona: que ſimiliter colēda
fuerunt: ſi recte alqs diuinitas tribue-
batur. cap. xx.

u Irtutē quoqꝫ deā fecerūt: q̄ qdē
ſi dea eēt: mltis fuēat ꝓferēda.
Et nūc qꝛ dea ñ ē ſꝫ donū dei: ipa ab
illo ipetret: a quo ſolo dari pōt: ⁊ ois
falſoꝝ deoꝝ turba uaneſcat. Sꝫ cur ⁊
fides dea credita ē: ⁊ accepit ēt ipa tē-
plū ⁊ altare? Quā qſqs prudēt agno-
ſcit: hitaclꝫ illi ſeipſū facit. Uñ aūt ſci
ūt illi qd ſit fides: cuiꝰ ꝑmū ⁊ maxiuꝫ
officiū ē: ut i ueꝝ credatr deū? Sꝫ cur
ñ ſuffecerat uirtꝰ? Nōne ibi ē ⁊ fides?
Qñqdē vtutē i quattuor ſpes diſtri-
buēdā eſſe uiderūt: prudētiā: iuſtitiaꝫ:
fortitudinē: tēpātiā? Et qm̄ iſte ſingle
ſpes ſuas hñt: i ptibꝰ iuſtitie fides eſt:
maximūqꝫ locū apud nos hēt qcūqꝫ
ſcimus qd ſit ꝙ iuſtꝰ ex fide uiuit. Sꝫ
illos miror appetitores mltitudis deo-
rū: ſi fides dea ē: quare alqs tā mltis
deabꝰ iiuriā fecerūt: ꝑmittēdo eas q
bꝰ ſimilr edes ⁊ aras dedicare potue
runt? Cur tēpātia dea eē ñ meruit: cuꝫ
eius noie nōnulli rōani pricipes non
puam gliam cōparint? Cur deiqꝫ for-
titudo dea nō ē: que affuit mutio cum
dexterā porrexit in flammas: q̄ affuit
curtio cum ſe ꝓ patria in abruptam
terram precipitē dedit: q̄ affuit decio
patri ⁊ decio filio cum pro exercitu

ſe uouerũt? Si tñ his oĩbus uera ine‑rat fortitudo: uñ modo nõ agit. Quare prudentia: quare ſapiẽtia nulla numinum loca meruerunt? An q: i noĩe generali ipſius vtutes oẽs colũt? Sic ergo poſſet ꝛ unus deus coli. cui⁹ ptes ceti dij putant. Sed in illa una vtute ꝛ fides eſt ꝛ pudicicia: q̃ tñ extra in edibus ꝓpꝛijs altaria meruerũt. Has de as non ueritas: ſed uanitas fecit.

Q uod unum non intelligentes deum uirtute: ſaltem felicitate debuerunt eſſe contenti. capitulum uigeſimum primum.

h Ec eim ueri dei mũera ſũt: non ipſe dee ſũt. Ueruntamẽ ubi ẽ vtus ꝛ felicitas: quid aliud queritur? Quid ei ſufficit cui uirt⁹ felicitaſq̃ ñ ſufficit? Omnia q̃ppe agenda cõplecti tur vtus: omnia optanda felicitas. Si iuppiter ut hec daret iõ colebat: quia ſi bonu aliquid ẽ latitudo regni atq̃ diuturnitas ad eandem ptiet felicitatem: cur nõ intellectum eſt dõa dei eẽ non deos? Si autem putate ſunt dee: ſaltem alia tanta deorum turba non quereret. Conſideratis. n. officijs deorũ deaꝝq̃ oĩum: q̃ ſicut uoluerunt ꝓ ſua opiatione finxerũt. inueniãt ſi pñt aliquid quod ab aliquo deo preſtari poſſit homini habenti vtutem: habẽti felicitatem. Quid doctrine uel a mercurio uel a minerua petendũ eẽt: cum vt⁹ oĩa ſecũ hĩet? Ars q̃ppe ipſa bene recteq̃ uiuendi uirtus a ueteribus diffinita ẽ. Unde ab eo q̃ grece arete dĩ vtus: nomen artis latinos traduxiſſe putauerunt. S ſi uirtus non niſi ad ingenioſum poſſet uenire: q̃d op⁹ erat deo catio patre: qui catos id ẽ acutos faceret: cũ hoc poſſ ꝯferre felicitas? Ingenioſũ quippe naſci felicitatis ẽ. Unde ẽt ſi nõ potuit a nõdũ nato coli dea felicitas: ut hoc ei conciliata do naret: conferret hoc parentibus eius cultoꝛibus ſuis: ut eis ingẽioſi filij naſcerentur: quid opus erat pturiẽtibus inuocare lucinã: cũ ſi adeẽt felicitas: ñ ſolũ bñ parerent: ſed ẽt bonos? Quid neceſſe erat opi dee cõmdare naſcẽtes: deo uagitano uagientes: dee cunine iacentes: dee rumine ſugentes. deo ſtatilino ſtãtes: dee adeone adeũtes: abeone abeuntes: dee menti: ut bonã hĩent mtẽ: deo uolũno ꝛ dee uolũne: ut bõa uellẽt: dijs cõiugalibus: ut bñ ꝯiugarẽt: dijs agreſtibus: ut fructus uberrimos caperẽt: ꝛ maxime ipſi diue fructeſe: marti ꝛ bellõe ut bñ belligerarẽt: dee uictoꝛie ut uincerent: deo honoꝛi ut honorarent: dee pecunie ut pecũioſi eſſent: deo eſculano ꝛ filio eius argẽtio ut hẽrent ereã argenteãq̃ pecuniã. Nã iõ patrem argentini eſculanũ poſuerũt: quia prius erea pecunia in uſu eſſe cepit: poſt argentea. Miroꝛ aũt q̃ argentinus nõ genuit aurinu: q: ꝛ aurea ſubſecuta ẽ. Quẽ deũ iſti ſi hĩent: ſicut ſaturno iouẽ: ita ꝛ primi argentino ꝛ auo eſculano aurinũ ꝓpo nerẽt. Quid ergo erat neceſſe ꝓpt hec bõa ł animi ł coꝛpis ł externa tantam deoꝝ turbã colere ꝛ inuocare: quos neq̃ oẽs cõmẽoraui: nec ipſi potuerũt oĩb⁹ hũanis bõis minutatĩ ſingulatiq̃ digeſtis ꝛ deos minutos ꝛ ſingulos ꝓuidẽ: cũ poſſet magno faciliq̃ cõpendio una dea felicitas cũcta ꝯferre: nec ſolum ad bona capienda quiſq̃ alius: ſ neq̃ ad depellenda mala quereret? Cur eim eſſet inuocãda ꝓpter feſſos diua feſſonia: propter hoſtes depellendos diua pellonia: ꝓpt egros medic⁹ ł apollo ł eſculapi⁹ ł ãbo ſimł: q̃do eſſet grãde periculũ? Nec ds ſpinẽſis ut ſpinas ex agris eradicaret: nec dea rubigo ut non accederet rogaret: una felicitate pñte ꝛ tuente: ut uel nulla mala exoꝛirent: uel facillie pellẽnt. Poſtremo quoniam de duabus iſtis

deabus uirtute ⁊ felicitate tractam⁹: ſi felicitas v̄tutis eſt premium:nō dea ſed dei donū eſt. Si aūt dea ē: cur nō dicat̄ ⁊ uirtutē ipſa conferre:qn̄qdem ēt v̄tutē cōſeq̄ felicitas magna eſt?

De ſcīa colendoꝝ deoꝝ: quā a ſe uarro gloriatur collatam eſſe romāis cap. xxij.

q Uid ergo ē ꝙ pro ingēti bn̄ficio uarro iactat preſtare ſe ciuibuſ ſuis:q2 nō ſolū cōmemerat dos quoſ coli oporteat a romanis: uerꝝ ēt dicit q̄d ad quē pertineat. Qm̄ nihil ꝓdeſt inq̄t hoi alicuius medici nom̄ formā⸗ qꝫ noſſe:⁊ q̄d ſit medicus ignōare:ita dicit nihil prodeſt ſcire deū eē eſcula⸗ piū:ſi neſcias eū ualitudini opitulari: atqꝫ ita ignores cur ei debeas ſuppli⸗ care. Hoc ēt affirmat alia ſimilitudine dicēs:ñ mō bn̄ uiuē:ſꝫ uiuē oio neieꝫ poſſe:ſi ignoret q̄ſnā ſit faber: q̄s pic⸗ tor:quis rector:a quo quid utēſile pe⸗ tere poſſit:quē adiutorē aſſumē:queꝫ ducem:quem doctorem. Eo mō nulli dubiū eſſe aſſerens ita eſſe utilē cogni tionem deoꝝ:ſi ſciat̄ quam quiſqꝫ ds uim ⁊ facultatē ac p̄tatem cuiuſqꝫ rei habeat. Ex eo eīm poterimus inquit ſcire quē cuiuſqꝫ cā deū aduocaī atqꝫ inuocare debeamus: ne faciamus ut mimi ſolent:⁊ optemus a libero aq̄: a nymphis uinum. Magna ſane utili tas. Quis ñ huic gr̄as agēt ſi v̄a mō⸗ ſtraret:⁊ſi unū uerꝝ deum a quo eēnt oia bōa:⁊ oib⁹ colēdū doceret?

De felicitate quā romani multoꝝ ueneratores deoꝝ diu non coluerunt honore diuino:cum pro omnibus ſo⸗ la ſufficeret. cap. xxiij.

ſ Ed uñ nūc agit̄:ſi libri ⁊ ſacra eoꝝ v̄a ſūt:⁊ felicitas dea ē:cur nō ipſa una q̄ colet̄ cōſtituta ē:q̄ poſſꝫ uniuerſa conferre:⁊ compendio facei̅ felicē? Quis.n.optat aliquid propter aliud ꝙ ut felix fiat? Cur deniqꝫ tam ſero huic tāte dee p⁹ tot rōanos prici pes:lucullus edē cōſtituit? Cur ipſe ro mulus felicē cupiēs condē ciuitatē:nō huic tēplū potiſſimuꝫ ſtruxit? Nec ꝓp ter aliquid d̄ijs ceteris ſupplicauit:ꝙ do nihil deeſſet ſi hec adeſſet. Nam ⁊ ipſe nec prius rex:nec ut putāt poſtea ds fiēt:ſi hanc deā ꝓpiciā nō h̄ret. Ut q̄d ergo romulus conſtituit romanis deos ianum:iouēꝫ:martē:picū:faunū tyberinū:herculē ⁊ ſiquos alios? Ut q̄d titus tatius addidit ſaturnū:opē: ſolem:lunam:uulcanū:lucem:⁊ quoſ⸗ qꝫ alios addidit:inter quos etiaꝫ deaꝫ cloacinam felicitate neglecta? Ut q̄d numa tot dos ⁊ tot deas ſine iſta? An eam forte in tanta turba uidere nō po tuit? Hoſtilius certe rex deos ⁊ ip̄e no uos pauorē atqꝫ pallorem ꝓpiciādos non introduceret:ſi deam iſtam noſſꝫ aut coleret: p̄nte quippe felicitate ois pauor ⁊ pallor non propiciatus abſce deret:ſed pulſus aufugeret. Deide q̄d ē hoc quod iam romanum imperium longe lateqꝫ creſcebat: ⁊ adhuc nemo felicitatem colebat? An id grandius i piū ꝙ felicius fuit? Nā q̄uō ibi eſſꝫ v̄a felicitas:ubi uera non erat pietas? Pi etas enim uera eſt uerax ueri di cult⁹: non cultus falſoruꝫ tot deorūm quot demoniorum. Sed ⁊ poſtea iam in de orum numerum felicitate ſuſcepta: magna bellorum ciuilium infelicitas ſubſecuta eſt. An forte iuſte eſt indi⸗ gnata felicitas:ꝙ ⁊ tam ſero ⁊ non ad honorem ſed ad contumeliam potius inuitata eſt:ut cum ea coleretur pria⸗ pus ⁊ cloatina:⁊ pauor ⁊ pallor ⁊ fe⸗ bris:⁊ cetera non numina colendorū: ſed crimina colentium? Ad extremuꝫ ſi cum turba indigniſſima tanta dea colenda uiſa eſt:cur non uel illuſtrius ceteris colebatur? Quis enim ferat ꝙ

neqꝫ inter deos conſentes:quos dicũt in conſilium iouis adhiberi: nec inter deos quos ſelectos uocant felicitaſ cõſtituta eſt:ut templum aliquod ei fieret:quod ⁊ loci ſublimitate ⁊ operis dignitate preemineret:Cur enim non aliquid melius ꝙ ipſi ioui: Naꝫ neqꝫ etiaꝫ ioui regnum niſi felicitas dedit: ſi tamen cum regnaret felix fuit:⁊ potioꝛ eſt felicitas regno. Nemo eniꝫ dubitat facile inueniri hominem q̃ timeat ſe fieri regem:nullus autem inuenitur qui ſe nolit eſſe felicem. Ipſi ergo dĳ ſi per auguria uel quolibet modo eoſ poſſe conſuli putant:de hac re conſulerentur utrum uellent felicitati loco cedere:ſi forte alioꝛum edibus uł altaribus iaꝫ fuiſſet locus occupatus:ubi edes maioꝛ atqꝫ ſublimioꝛ felicitati cõſtrueretur:etiaꝫ ipſe iuppiter cederet: ut ipſum uerticem collis capitolini felicitas potius obtineret. Non enim quiſpiam reſiſteret felicitati:niſi quod fieri ñ poteſt:qui eẽ uellet infelix. Nullo mõ omnino ſi conſuleretur faceret iuppiter qđ ei fecerunt tres dĳ:mars: terminus:⁊ iuuentas:qui maioꝛi ⁊ regi ſuo nullo modo cedere loco uoluerunt. Naꝫ ſicut habent eoꝝ littere cuꝫ rex tarquinius capitolium fabricare uellet:eũqꝫ locũ qui ei digniõ aptiõqꝫ uidebaſ a dĳs alĳs cerneret ꝑoccupatum:ñ audẽs aliq̃d cõtra deoꝝ facere arbitũ:⁊ credens eos tanto numini ſuoqꝫ principi uoluntate ceſſuros: qꝛ multi erant illic ubi capitoliũ cõſtitutum eſt:per augurium queſiuit utruꝫ cõcedere locum uellent ioui:atqꝫ ipſi inde cedere:oĩs uoluerunt preter illos quos cõmemõaui:martem: terminũ: iuuentantẽ:atqꝫ iõ capitoliũ ita conſtructũ eſt:ut etiam iſti tres intᵉ eſſent tam obſcuris ſignis:ut hoc uix hoĩes doctiſſimi ſcirent. Nullo mõ igiᵗ felicitatem iuppiter ipſe cõtẽneret: ſicut a termino:marte: iuuentante cõtẽptᵘ eſt. Sed ipſi etiam qui non ceſſerant ioui:profecto cederent felicitati:q̃ illiſ regem fecerat ioueꝫ. Aut ſi ñ cederẽt: nõ id contemptu eius facerent:ſꝫ ꝙ in domo felicitatis uł obſcuri eẽ mallẽt: ꝙ ſine illa in locis proprĳs eminere. Ita dea felicitate in loco ampliſſimo ⁊ celſiſſimo conſtituta:diſcerent ciues unde omnis boni uoti petendum eſſꝫ auxiliuꝫ. Ac ſi ipſa ſuadente natura: alioꝛum deoꝛum ſuperflua multitudine derelicta coleretᷣ una felicitas : uni ſupplicaretur:unius templum frequẽtaretuꝛ a ciuibus qui felices eẽ uellẽt: quoꝛum eſſet nemo q̃ nollet : atqꝫ ita ipſa a ſeipſa peteretᷣ:que ab oĩbᵘ petebatᷣ. Quis eĩm aliquid ab aliquo deo niſi felicitatẽ uelit accipe:uel quod ad felicitatem exiſtiat ꝑtinere:Proinde ſi felicitas hẽt i ꝑtate cũm quo homine ſit:hẽt aũt ſi dea ẽ:q̃ tandẽ ſtulticia eſt ab aliquo eã deo petere : quã poſſis a ſeipſa ipetrare:Hanc ergo ſuper deoſ ceteꝛos honorare ẽt loci dignitate debuerunt. Sicut eĩm apud ipſos legitᷣ: romani ueteres neſcio quẽ ſũmanum cui nocturna fulmina tribuebãt coluerũt magis ꝙ iouẽ:ad quẽ diurna fulmĩa pertinebant. Sed poſtꝙ ioui tẽplũ inſigne ac ſubliẽ cõſtructũ ẽ:ꝑpter edis dignitatẽ ſic ad eũ multitudo cõfluxit:ut uix inueniatur q̃ ſũmani nomẽ qđ audire iã ñ pȏt:ſe ſaltẽ legiſſe meminerit. Si aũt felicitas dea ñ ẽ:qm̃ qđ ueꝝ ẽ munus ẽ dei:ille ds q̃ratᷣ: q̃ eã dare poſſit:⁊ deoꝝ falſoꝝ multitudo noxia relinquatᷣ: quã ſtultoꝝ hoĩnũ multitudo uana ſectatᷣ:dõa dei deos ſibi faciens:⁊ ipꝫ cuius ea dõa ſũt obſtinatiõe ſuperbe uolũtatis offendens. Sic eĩm carere non pȏt ĩfelicitate:q̃ tanꝙ deã felicitatẽ colit: ⁊ deum datoꝛem felicitatis relinquit:ſicut catẽ nõ pȏt fame:q̃ panẽ pictũ lingit: ⁊ ab hoĩe q̃ uerum hẽt non petit. Libet autẽ eoꝛum rationes conſiderare.

Qua ratione defendant pagani: q inter deos colant ipſa dona diuina. cap. xxiiij.

u Sq3adeo ne idqđ maioꝛes nr̄oſ inſipiētes fuiſſe credendum ē: ut hec neſcirēt munera diuia eē ñ deos? Sȝ qm̄ ſciebāt nēini talia: niſi aliquo deo largiēte cōcedi: quoꝝ deoꝝ noia ñ iuēiebāt. eaꝝ reꝝ noib' appellabāt deos quas ab eis ſentiebant dari: aliqua uocabula inde flectentes: ſicut a bello bellonā nūcupauerunt ñ bellū: ſicut a cunis cuninā nō cunā: ſicut a ſegetib' ſegetiā nō ſegetē: ſicut a pomis pomonā nō pomū: ſicut a bobus bobonā nō bouē: aut certe nulla uocabuli declinatione ſicut res ipē noiant': ut pecunia dicta ē dea q̄ dat pecuniā: nō oio pecunia dea ipſa putata ē. Jta uirtus q̄ dat uirtutē: honoꝛ q̄ honoꝛē: cōcoꝛdia q̄ concoꝛdiam: uictoꝛia q̄ uictoriam dat. Jta iquiunt cū felicitas dea dī nō illa q̄ dat': ſȝ numē illud attēdit' a quo felicitas dat'. Jſta nobis reddita rōe: multo facilius eis quoꝛum coꝛ non nimis obduruit perſuadebimus foꝛtaſſe quod uolumus.

De uno tm̄ colēdo deo: q̄ lȝ nomie ignoꝛet': tm̄ felicitatis datō eē ſentitur. cap. xxv.

ſ J eiȝ iā humana īfirmitas ſenſit nō niſi ab aliquo deo dari poſſe felicitatē: ⁊ hoc ſenſerunt hoīes: q̄ taȝ multos colebant deos: in quib' ⁊ ipȝ eoꝝ regē iouē: quia nomē eius a quo daret' felicitas ignorabāt: ⁊ inde ipiuſ rei noie quā credebāt ab illo dari: euȝ appellare uoluerunt. Satis ergo indicant nec ab ipſo ioue dari poſſe felicitatē quam iam colebant: ſed utiq3 ab illo quem noie ipſius colendū eſſe cenſebant. Confirmo proꝛſus a quodam deo quem neſciebāt: ⁊ eos credidiſſe dari felicitatē. Jpſe ergo q̄rat': ipē colatur: ⁊ ſufficit. Repudiet' ſtrepitus inūerabilium dēonioꝝ: illi nō ſufficiat hic deus: cui nō ſufficit munus eius. Jlli inq̄ non ſufficiat ad colendum deus datoꝛ felicitatis: cui non ſufficit ad accipiendum ipſa felicitas. Cui aūt ſufficit: nō eiȝ hēt homo quid āpli' optare d̄beat: ſeruiet uni dō datoꝛi felicitatiſ. Nō ē ipſe quē noiant iouem. Nā ſi eū datoꝛē felicitatis agnoſcerēt: ñ utiq3 aliū uel aliā a quo daret' felicitas noie ipſius felicitatis inquirerēt: neq3 ipm iouem cū tantis iniurijs colēdū putarēt. Jſte aliēaꝝ dī adulterō uxoꝝ: iſte pueri pulchri ipudic' amatō ⁊ raptō.

De ludis ſcenicis: quos ſibi dij celebrari a ſuis cultoꝛibus exegerunt. cap. xxvi.

ſ Ed fingebat hec homerus ait tullius: ⁊ humana ad deos trāſferebat: diuina mallem ad nos. Merito diſplicuit uiro graui diuinoꝛum criminum poeta confictoꝛ. Cur ergo ludi ſcenici ubi hec dictitant': cantitant': actitantur: deoꝛum honoꝛibus exhibētur: inter res diuinas a doctiſſimis conſcribuntur? Hic exclamat cicero: ñ contra figmenta poetarum: ſed cōtra inſtituta maioꝛum. An non exclamarent ⁊ illi: quid nos fecimus? Jpſi dij iſta ſuis honoꝛibus exhibenda flagitauerunt: atrociter imperarunt: cladem niſi fierēt prenunciarunt: quia neglectuȝ eſt aliquid ſeueriſſime uindicaꝝt: quia id quod neglectum fuerat factū eſt placatos ſe eſſe monſtrarunt. Jnter eoꝛum commemoꝛatur uirtutes ⁊ miranda facta quod dicam. Tito latino ruſtico romano patrifamilias dictum eſt in ſomnijs ut in ſenatu nūtiaret: ut ludi romani inſtaurarētur: quod pꝛio eoꝛum die in quodam ſcelerato: qui populo ſpectante ad ſupplicium duci

iuſſus eſt:numibus uidel3 ex ludis hilaritatem querentibus:triſte diſplicuiſſet imperium. Cum ergo ille qui ſōno cōmonitus erat: poſtera die iuſſa facere non auſus eſſet: ſecunda nocte hoc idem rurſus ſeuerius imperatu3 ē:āmiſit filiū quia non fecit:tertia nocte dictū ē hoi:ꝙ maior ei pena ſi non faceret immineret. Cū ēt ſic nō audēt: in morbū incidit acrē ꝛ horribilem. Tum vō ex amicoꝝ ſnīa ad magiſtrꝰ rem detulit: atq; in lectica allatus eſt in ſenatum. Expoſitoq; ſomnio recepta continuo ualitudine pedibus ſuis ſanus abſceſſit. Tanto ſtupefactꝰ miraculo ſenatus quadruplicata pecūia ludos cenſuit inſtaurari. Quis nō uideat qui ſanum ſapit ſbditos homies malignis demonibus:a quoꝝ dñatione non liberat:niſi gr͞a dei per ieſum chriſtum dñm nr͞m ui cōpulſos eē exhibere talibꝰ pр̄ıs:q̄ recto conſilio poterant turpia iudicari? In illꝰ certe ludis poetica numinū crīa frequentant: qui ludi cogentibus numibuſ iuſſu ſenatus inſtaurabāt. In illꝰ ludis cōruptorē pudicitie iouē turpiſſimi hiſtriones cantabant:agebant:placebant: ſi illud fingebat:ille iraſceret. Si aute3 ſuis cribus etiam fictis delectabatur: qñ coleret niſi diabolo ſeruiret? Ita ne iſte romanū cōderet:dilataret:cōſuaret impiū:quouis rōano cui diſplicebant talia abiectior? Iſte daret felicitatem:qui ta3 infeliciter colebatur:ꝛ niſi ita coleret infelicius iraſcebatur?

De tribꝰ generibus deoꝝ:de q̄bus ſceuola pōtifex diſputauit.cap.xxvij.

r Elatū eſt in lr͞is doctiſſimū pontificē ſceuolam diſputaſſe: ꝛ tria genera tradita deoꝝ:unū a poetis:alterꝝ a philoſophis:tertiū a pricipibuſ ciuitatis. Primū genus nugatorium dicit eē:ꝙ mlta de dijs fingāt idigna. Secūdū vō ɔgruere ciuitatibꝰ qd habeat aliqua ſupuacua:aliqua ēt q̄ obſint pplīs noſſe. De ſupuacuis nō magna cā ē. Solet eīm ꝛ a uiris peritis dici:ſupflua non nocent. Que ſūt aūt illa q̄ plata in multitudine nocēt? Hec inquit:nō eē deos herculē: eſculapiū: caſtorem:pollucem. Prodit ei3 a doctis ꝙ hoies fuerint:ꝛ humana conditione defecerint. Quid aliud q̄ ꝗ eoꝝ qui ſint dij: nō hēbant ciuitates uera ſimulacra:ꝙ uerus deus nec ſexū habeat nec etatem nec diffinita corporis membra? Hec pontifex noſſe populoſ nō uult:nā falſa eſſe nō putat. Expedire igitur exiſtiat falli in religione ciuitates. Quod dicere ēt in libris rerum diuiaꝝ ipſe uarro non dubitat. Preclara religio quo confugiat liberandꝰ infirmus:ut cū ueritatē qua liberetur inquirat:credat ei expedire ꝙ fallit. Poeticū ſane deoꝝ gēus cur ſceuola reſpuat eiſdē lr͞is non tacet:q: ſic uidelicet deos deformant:ut nec bois hoibus compent:cū aliū faciūt furari:alium adulterare. Sic item inquit aliqd aliter turpiter atq; inepte dicē aut facere:tres inter ſe deas certaſſe ō pmio pulchritudis: uictas duas a uenere troiam euertiſſe. Iouem ipſum cōuti in bouem aut cygnū: ut cū aliqua concumbat:deam homini nubere: ſaturnum filios deuorare. Nihil deniq; poſſe cōfingi miraculoꝝ atq; uitiorū non ibi reperiatur:atq; a deorum natura longe abſit. O ſceuola pontifex maxime ludos tolle ſi potes: precipe populis:ne tales honores dijs immō talibus deferant:ubi crimina deorum libeat mirari:ꝛ que fieri poſſunt placeat imitari. Si autem tibi reſponderit populus:uos nobis importaſtis iſta pontifices:deos ipſos roga: quibus inſtigantibus ipſa iuſſiſtis: ne talia ſibi iubeant exhiberi. Que ſi mala ſūt: ꝛ propterea nullo modo de deorum

maieſtate credēda: maior ē eoꝝ iīuria
de quibuſ impune fingūt. Sed non te
audiūt: demoneſ ſūt: praua docēt: tur-
pib⁹ gaudēt: non ſolū nō deputāt iniu
riā ſi de illiſ iſta fingāt: ſed eā ꝑrſus i-
iuriam ferre nō poſſunt: ſi per eorū
ſollēnia non agāt. Jam uero ſi aduer-
ſus eos Jouē interpelleſ: maxime ob
eā cauſā quia eiſ plura crimina ludiſ
ſcenicis actitāt: nōne etiā ſi deū Jouē
nuncupatis: a quo regit totus atqꝫ
adminiſtrat hic mūduſ: eo illi fit a uo
bis maxima iīuria: ꝗ eum cum iſtis
colendū putatis: eorūqꝫ regē eſſe per-
hibetis.

An ad optinēdum dilatādūqꝫ re-
gnū ꝓfuerit romanis cultus deorum
cap. xxviij.

N Ullo igit mō dij taleſ qui talib⁹
placāt l' poti⁹ accuſāt hōrib⁹ ut
maius ſit crimē ꝙ eis falſis oblectāt:
ꝙ ſi de illis uera dicerētur: rōanū ipiū
augere ⁊ cōſeruare potuiſſēt. Hoc e-
ni ſi poſſēt: grecis potius donū tā grā
de cōferrēt: qui eos i huiuſcemōi reb⁹
diuinis hoc eſt ludis ſcenicis hōrabi-
liuſ digniuſqꝫ coluerūt: ꝗdo et morſi-
b⁹ poetaꝝ qbus dos dilacerari uide-
bāt ſe nō ſubtraxerūt: dādo eis licētiā
male tractādi homines quos liberet:
et ipſos ſcenicos nō turpes iudicaue
runt: ſed dignos etiam preclaris ho-
noribus habuerunt. Sicut autem po
tuerūt auream pecūiam habere rōa
ni: ꝗuis deum aurinum non colerēt:
ſic ⁊ argenteam habere potuerunt ⁊
eream: ſi nec argentinum nec ei⁹ pręꝫ
colerent eſculanum: ſic omnia que re-
texere piget. Sic ergo ⁊ regnum inui-
to quidem deo uero nullo modo hře
poſſēt: dījs vō iſtis falſis ⁊ mltis igno
ratis ſiue contemptis: atqꝫ uno illo co
gnito ⁊ fide ſincera ac morib⁹ culto:
⁊ melius hic regnum haberent ꝗtun-
cūqꝫ haberent: ⁊ poſt acciperent ſem-
piternum: ſiue hic haberent ſiue non
haberent.

De falſitate auſpicij: quo romani
regni fortitudo ⁊ ſtabilitas uiſa eſt iu
dicari. cap. xxix.

N Am illud quale eſt quod pau-
loante commemoraui: pulcher
rimum auſpicium fuiſſe dixerūt: mar-
tem ⁊ terminum ⁊ iuuentantem nec
ioui regi deorum loco cedere uoluiſſe.
Sic enim inquiunt ſignificatum eſt
martiam gentem: id eſt romanam ne-
mini locum quem teneret daturam:
romanos quoqꝫ terminos propter de
um terminum neminem cōmoturuꝫ:
iuuentutem etiam romanam propter
deam iuuentantem nemini eſſe ceſſu-
ram. Uideant ergo quomodo habe-
ant iſtum regem deorum ſuoruꝫ ⁊ da
torem regni ſui: ut ei auſpicia iſta pro
aduerſario ponerent: cui nō cedere pul-
chrū eſt. Quāꝗ hec ſi vera ſūt: nō ha-
bent omnino quid timeant. Non eim
confeſſuri ſūt ꝙ dij ceſſerunt chriſto:
qui ioui cedere noluerunt. Saluiſ ꝗp
pe imperij finib⁹ chriſto cedere potue
rūt: ⁊ de ſedibus locorum: ⁊ maxime
de corde credentium. Sed anteꝗ chri
ſtus ueniret in carne: anteꝗ iſta dēiqꝫ
ſcriberentur: que de libris eorum pro
ferimus: ſed tamen poſtea ꝗ factum
eſt ſb rege tarquinio illud auſpiciuꝫ:
aliquotiens romanus exercitus fuſus
eſt: hoc eſt vſus in fugam: falſūqꝫ oſtē
dit auſpicium: ꝙ iuuentas illa nō ceſ-
ſerit ioui: ⁊ gens martia ſuperantibuſ
atqꝫ irrumpentibus gallis in ipſa ur-
be contrita eſt: ⁊ termini imperij defi-
cientibus multis ab hannibale ciuita
tib⁹ in anguſtuꝫ fuerant coartati. Jta
euacuata eſt pulchritudo auſpicioꝝ:
remanſit contra iouem contumacia:
non deoꝝ: ſed demonioꝝ. Aliud eim

ẽ non ceſſiſſe: aliud uñ ceſſeras ĩdiſſe. Quãq̃ ẽt poſtea in orientalib⁹ ptib⁹ adriani uolũtate mutati ſũt termini i perij romani. Jlle nãq; tres ꝓuincias nobiles: armeniã: meſopotamiã: aſſyriã perſaꝝ cõceſſit impio: ut ds ille terminꝰ: q̃ rõanos ĩmios ſecũdũ iſtos tuebat̃: ⁊ per illd̃ pulcherrimũ auſpiciũ loco nõ ceſſerat ioui: plus adrianum regẽ hoiuꝫ q̃ regẽ deoꝝ timuiſſe uidat̃. Receptis q̃ꝫ alio tp̃e ꝓuicijs mẽoratiſ nr̃a pene mẽoria ĩtrorſus ĩminꝰ ceſſit: qñ iulianꝰ deoꝝ illoꝝ oracul̃ deditus ĩmoderato auſu naues iuſſit incẽdi: q̃ bus alimonia portabat̃: quã exercituſ deſtitutus mox ẽt ipſo hoſtili uulnere extinctus in tantã ẽ redactus iopiã: ut ĩde nullus euaderet undiq; hoſtibꝰ incurſantibꝰ: milite ĩpatoris morte turbato: niſi placito pacis illic ipĩj fines ꝯſtituerẽt: ubi hodie q̃ꝫ pſiſtunt: nõ q̃ dẽ tãto detrimẽto q̃tuꝫ ꝯceſſerat adrianus: ſꝫ media tm̃ ꝯpoſitiõe defixi. Uano igit̃ augurio deꝰ terminus nõ ceſſit ioui: q̃ ceſſit adriãi uoluntati: ceſſit ẽt iuliani temeritati: ⁊ iouiniani neceſſitati. Uiderunt hec ĩtelligẽtiores grauioreſq; rõani: ſꝫ ꝯꝰ ꝯſuetudinẽ ciuitatis: q̃ dẽoniacis ritibus fuerat obligata paꝝ ualebãt. Qr ⁊ ipſi ẽt ſi illa uana ſentiebant: nature tñ reꝝ ſb̃ unius ueri dei regimie atq; ipio ꝯſtitute: religioſum cultuꝫ q̃ deo debet̃ exhibẽduꝫ putabãt: ſeruiẽtes ut ait apl̃s creature potiꝰs q̃ creatori q̃ ẽ bñdictus i ſcl̃a. Huius ueri dei erat auxiliuꝫ neceſſarium: a quo mitterent̃ ſancti uiri ⁊ ṽaciter pij: q̃ ꝓ ṽa religiõe morerẽt̃: ut falſa a uiuẽtibus tolleretur.

Qualia ð dijs gẽtiuꝫ ẽt cultões eorum ſe ſentire fateant̃. cap. xxx.

C Jcero augur irridet auguria: ⁊ reprehẽdit hoies corui ⁊ cornicl̃e uocibus uite cõſilia moderantes. Sꝫ iſte academicꝰs: q̃ oia eẽ ꝯtẽdit icerta indignus eſt q̃ hẽat ullam i his rebus auctẽꝫ. Diſputat apud eum q̃ntus lucilius balbus i ſecundo de doꝝ nat̃a libro: ⁊ cum ipſe ſuperſtitiões ex nat̃a reꝝ uelut phyſicas ⁊ philoſophicas iſerat: indignat̃ tñ inſtitutioni ſimulacroꝝ ⁊ opinionibus fabuloſis ita loquẽs. Uidetis ne igit̃ ut a phyſicis rebus bene atq; utiliter inũentis rõ ſit tracta ad commẽtitios ⁊ fictos deos: Que res genuit falſas opiones: erroreſq; turbulentos: ⁊ ſupſtitiões pene aniles. Et forme. n. nobis deoꝝ ⁊ etates ⁊ ueſtitus ornatuſq; noti ſunt: genera p̃ra: ꝯiugia: cognatiões: oiaq; tra ducta ad ſilitudinẽ ĩbecillitatis humane: nã ⁊ ptũrbatis aĩs inducunt̃. Accepĩds. n. doꝝ cupiditates: egritudies: iracũdias. Nec ṽo ut fabl̃e fuerũt dij bell̃ pl̃ijſq; caruerũt. Nec ſolũ ut apð homeꝝ duos exercitus cõtrarios alij dij ex alia pte defenderẽt: ſed etiã cum titanis aut cũ gigantibꝰ ſua ꝓp̃a bella geſſerũt. Hec ⁊ dñr ⁊ creduntur ſtultiſſime: ⁊ plena ſunt uanitatis ſũmeq; leuitatis. Ecce interim q̃ confitentur q̃ defendunt deos gentiũ. Deinde cuꝫ hec ad ſupſtitionẽ ptinere dicat: ad religionẽ ṽo quã ipſe ſecundũ ſtoicos uidet̃ docere. non eĩm philoſophi ſoluꝫ inq̃t: ueꝝ etiã maiores nr̃i ſupſtitionẽ a religione ſepauerunt. Nã qui totos dies p̃cabãt̃ iq̃t ⁊ imolabãt: ut ſibi ſui liberi ſupſtites eẽnt: ſuperſtitioſi ſunt appellati. Quis nõ intelligat cũ conari: dũ cõſuetudinẽ ciuitatis timet religionẽ laudare maioꝝ: eãq; a ſupſtitione uelle ſeiũgere: ſꝫ q̃uõ id poſſit non inuenire? Si eĩm a maioribꝰ illi ſunt appellati ſuperſtitioſi: qui totos dies p̃cabant̃ ⁊ imolabãt: nunq̃d ⁊ illi qui inſtituerunt quod iſte reprehendit deorum ſimulacra diuerſa etate ⁊ ueſte diſticta doꝝ gẽera: ꝯiugia: cognatões: Hec utiq; cũ tanq̃ ſuperſtitioſa cl̃pat̃:

implicat iſta culpa maiores talium ſi-mulacrorum iſtitutores atq; cultores: i-plicat ⁊ ſeipſũ: q̃ q̃tolibet eloq̃o ſe i li-bertatẽ nitat̃ euoluere: neceſſe habeat iſta uenerari: nec qđ i hac diſputatiõe diſertus inſonat mutire auderet in po puli concione. Agam⁹ itaq; chriſtiani dño deo nr̃o grãs: ñ celo ⁊ terre ſicut iſte diſputat: ſ; ei qui fecit celũ ⁊ trã: qui has ſupſtitiones quas iſte balbuſ uelut balbutiẽs uix reprehendit p al-tiſſimã chriſti humilitatem: p aplorum predicationem: per fidem martyrum p ueritate morientiũ: ⁊ cũ ṽitate viuẽti-um non ſolũ i cordib⁹ religioſis: uerum etiam in edibus ſuperſtitioſis libera ſuorum ſeruitute ſubuertit.

De opionibus varronis: q̃ repro-bata ſuaſione populari: l; ad notitia; ueri dei non peruenerit: unum tamen deu; colendũ eſſe cenſuerit. cap. xxxi.

Quid ipſe varro quẽ dolem⁹ i re b⁹ diuinis ludos ſcenicos: q̃uis non iudicio propo poſuiſſe: cũ ad de-os colendos mltis locis uelut rligio-ſus hortet̃: nonne ita confitet̃: ñ ſe illa iudicio ſuo ſeq̃: q̃ ciuitatẽ romanã in-ſtituiſſe cõmemorat: ut ſi eam ciuitatẽ nouã cõſtitueret: ex nature potius fõmu la deos noiaq; eorum ſe fuiſſe dedicatu-rum ñ dubitet cõfiteri? S; iam q̃m in uete pplo eſſet acceptũ: ab antiq̃s no-minũ ⁊ cognominu; hiſtoriam tenere ut tradita ẽ debere ſe dicit: ⁊ ad eum finẽ illa ſcribere ac pſcrutari: ut poti⁹ eos magis colere q̃ deſpicere uulgus uelit. Quibus ṽbis hõ acutiſſimuſ ſa tis indicat nõ ſe apire oia q̃ nõ ſibi tã tum ↄtẽptui eſſent: ſ; ẽt ipſi uulgo deſ picienda uiderent̃: niſi tacerent̃. Ego iſta cõiicere putari debui: niſi euidẽt̃ alio loco ipſe diceret de religiõib⁹ lo-quens. multa eſſe uera que ñ mõ uul-go ſcire non ſit utile: ſ; etiã tã̃ ſi falſa ſunt aliter exiſtimare populum expe-diat: ⁊ iõ grecos theletas ac myſteria taciturnitate parietibuſq; clauſiſſe. Hic certe totum ↄſilium ꝑdidit uelut ſapi-entium p quos ciuitates ⁊ ppl̃i regerẽ tũr. Hac tñ fallacia miris modis mali gni demones delectant̃: q̃ ⁊ deceptões ⁊ deceptos pit̃er poſſident: a quorum dñatione ñ liberat niſi grã dei p ieſu; chriſtum dominum nr̃m. Dicit ẽt idẽ auctor acutiſſimus atq; doctiſſimus: q̃ hi ſoli ei videant̃ aiaduertiſſe q̃d eſſet deus: qui crediderũt eũ eẽ aia; motu ac rõe mundum gubernantẽ: ac p hoc ⁊ſi nondum tenebat quod ṽitas hẽt: deus enim uerus non aia ſed aie quo-q; eſt effector ⁊ conditor: tñ ſi cõtra p̃-iudicia conſuetudis liber eſſe poſſet: unum deũ colendum fateret̃ atq; ſua-deret: motu ac rõe mundum gubernã tem: ut ea cum illo de hac re q̃o rema neret: q̃ eum diceret eſſe aiam: nõ po-tius ⁊ aie creatorem. Dicit ẽt ãtiquos romanos plus annos centũ ⁊ ſeptua-gita deos ſine ſimulacro coluiſſe. Qđ ſi adhuc inquit manſiſſet: caſti⁹ dij ob ſuarentur. Cuius ſententie ſue teſtem adhibet inter cetera ẽt gentem iudeã: nec dubitat eũ locũ ita concludere: ut dicat qui p̃mi ſimulacra deorum po-pulis poſuerunt: eos ciuitatibus ſuis ⁊ metũ depercliſſe ⁊ errorem addidiſſe prudent̃ exiſtimans deos facile poſſe in ſimulacrorum ſtoliditate cõtẽni. Qđ ṽo non ait errorem tradiderunt ſ; ad-diderunt: iam utiq; fuiſſe etiam ſine ſi mulacris intelligi uult errorẽ. Quap-pter cũ ſolos dicit aiaduertiſſe quid eẽt deus: qui cum crederent aiam mũdu; gubernãtẽ caſtiuſq; exiſtiat ſine ſimu-lacris obſeruari religionẽ: q̃s non ui-deat quantu; propinquauerit ṽitati? Si enim aliud contra uetuſtatem tãti poſſet erroris: profecto ⁊ unum deu; a quo mũdũ crederet gubernari: ⁊ ſi-ne ſimulacro colendum eſſe cenſeret:

atq; in tam proximo inuentus facile foꝛtaſſe de anime mutabilitate cōmoneretur:ut naturam potius incommutabilem:q̄ ipſam quoq; animam condidiſſet:deū uerū eſſe ſentiret. Hec cū ita ſint:quecūq; tales uiri in ſuis lr̄is multoꝝ deoꝝ ludibria poſuerunt:cōfiteri ea potius occulta dei uoluntate cōpulſi ſunt:q̄ pſuadere cōati. Siqua igitur inde a nobis teſtimonia pferūť: ad eos redarguendos pferūť:q̄ nolūt aduertere de q̄ta ⁊ q̄maligna demonū poteſtate nos liberet ſingulare ſacrificium tam ſancti ſanguinis fuſi: ⁊ donum ſpiritus impertiti

Ad quā ſpem utilitatis principes gentiū apō ſbiectos ſibi pplos falſas religiōes uoluerūt pmāere. cap xxxij.

d Icit etiā; de generationib⁹ deoruꝫ magis ad poetas q̄ ad phyſicos fuiſſe populos inclinatos:⁊ idō ⁊ ſexum ⁊ generationes deoꝝ maiores ſuos.i.ueteres crediꝺiſſe romāoſ: ⁊ eoꝝ cōſtituiſſe coniugia. Qō utiq; non aliam ob cām factum uideť: niſi q꜡ hominum uelut prudentium ⁊ ſapientium negotium fuit pplm in religionibus fallē:⁊ in eo ipſo ñ ſolū colē ſed imitari ēt demones: quib⁹ maxia ē fallendi cupiditas. Sicut eīm demones: niſi eos quos fallendo deceperit poſſidere non poſſunt: ſic ⁊ homines principes non ſane iuſti:ſed demonum ſimiles:ea q̄ uana eſſe nouerunt: religiōis noīe populis tāq̄ ṽa ſuadebāt: hoc modo eos ciuili ſocietati uelut artius alligantes: quo ſil'iter ſubditos poſſiderent. Quis aūt infirmus ⁊ indoctus euaderet ſimul fallaces ⁊ principes ciuitatis ⁊ demones?

De iudicio ⁊ pťate dei ueri omniū regum atq; regnoꝝ oꝛdinata ſint tempora.cap.xxxiij.

d Eus igitur ille felicitatis auctō ⁊ datoꝛ:q꜡ ſolus eſt uer⁹ ðs:ipſe dat regna terrena ⁊ bonis ⁊ maľ. Neq; hoc temere ⁊ quaſi foꝛtuitu: q꜡ ðs ē non foꝛtuna ſed p reꝝ oꝛdie ac tp̄e occulto nobis:notiſſimo ſibi. Cui tñ oꝛdini tēpoꝝ non ſbditus ſeruit: ſed eū ipſe tanq̄ dñs regit moderatoꝛq; diſponit:felicitatē ṽo non dat niſi bonis. Hāc enim poſſunt hře ⁊ non hře ſeruientes:pñt ⁊ non habere ⁊ habere regnātes. Que tamē plena in ea uita erit:ubi iā nemo ſeruiret ulli. Et ideo regna mundi huius deus bonis ⁊ malis cōmuniter preſtat: ne boni ea tāq̄ munera dei magna concupiſcāt. Et iō regna terrena ⁊ bonis ab illo dantur ⁊ malis:ne eius cultoꝛes adhuc i prouectu animi paruuli hec ab eo mūcra quaſi magnū aliquid ꝯcupiſcāt:⁊ hoc eſt ſacramtū ueťis teſtamti:ubi occultum erat nouum:q꜡ illic pmiſſa ⁊ terrena dona ſunt intelligentibus ⁊ tunc ſpualibus:q̄uis nōdū i manifeſtatiōe predicātibus: ⁊ que illis temporalib⁹ rebus ſignificareť eternitas:⁊ in q̄buſ dei donis eſſet uera felicitas.

De regno iudeoꝛum:quod ab uno ⁊ uero deo inſtitutum atq; ſeruatum eſt:donec in uera religione manſerūt. cap.xxxiiij.

i Taq; ut cognoſcerentur etiam illa terrena bona: quibus ſolis inhiant qui meliora cogitare nō pñt: ⁊ in ipſius unius dei eſſe poſita pťate: non in multoꝛum falſorum: quos colendos romani ante crediderunt: populum ſuum in egypto de pauciſſimis multiplicauit:⁊ inde ſignis mirabilibus liberauit. Nec lucinam mulieres ille inuocauerunt:quando earum partus ut miris modis multiplicareť ⁊ gens illa incredibiliter creſceret: ab egyptioꝝ perſequētium ⁊ īfātes om̄s

necare uolentium manibus ipſe libe-
rauit:ipſe ſeruauit. Sine dea rumina
ſuxerunt. ſine cunina in cunis fuerũt:
ſine edulica ⁊ potina eſcam potumq;
ſumpſerunt:ſine dijs tot puerilibus e
ducati ſunt:ſine dijs coniugalibus cõ
iugati:ſine cultu priapi cõiugib⁹ mix-
ti:ſine inuocatione neptuni mare trã-
ſeuntibus diuiſum patuit: ⁊ ſequẽtes
eorum inimicos fluctibus in ſe redeũ-
tibus obruit. Nec conſecrauerunt ali-
quam deam mannã:quando de celo
mãna ſumpſerunt:nec qñ ſitientibus
aquã percuſſa petra profudit nym-
phas lymphaſq; coluerunt. Sine iſa-
nis ſacris martis ⁊ bellone bella geſſe
runt:⁊ ſine uictoria quidem non uice
runt:non eã tamen deam: ſed dei ſui
munus habuerunt : ſine ſegetia ſege-
tes:ſine bubõa boues:mella ſine mel-
lona:poma ſine pomona. Et prorſus
omnia pro quibus tante falſoꝝ deoꝝ
turbe romani ſupplicandum putaue-
runt:ab uno uero deo multo felicius
acceperunt:⁊ſi non in eum peccaſſent
impia curioſitate:tanq̃ magicis arti-
bus ſeducti ad alienos deos:⁊ ad ido
la defluendo ⁊ poſtremo chriſtum oc-
cidendo:in eodem regno ⁊ſi non ſpa-
cioſiore tamen feliciore mãſiſſent. Et
nunc q̃ per omnes fere terras gẽteſq;
diſperſi ſunt unius ueri dei prouiden
tia eſt:ut q̃ deoꝝ falſoꝝ uſq;quaq; ſi
mulacra:are:luci:templa euertuntur:
⁊ ſacrificia prohibẽtur: de codicibus
eorum probetur quemadmodum hoc
fuerit tanto ante prophetatum:ne for
te cum legeretur in noſtris:a nobis pu
taretur eſſe confictum. Jam quod ſeq̃
tur in uolumine ſequenti uidendum ẽ:
⁊ hic dandus huius prolixitati mo-
dus.

Aurelij auguſtini de ciui
tate dei liber quintus.

Cauſam romani imperij omniũq;
regnorum : nec fortuitam eſſe: nec in
ſtellaꝝ poſitione cõſiſtẽ.capitulum.i.

q

UONIAM
conſtat omniũ
rerum optanda
rum plenitudi-
nem eſſe felicita
tem:que non eſt
dea ſed donum
dei: ⁊ ideo nul-
lum deum colendũ eſſe ab hoĩbus:ni
ſi qui poteſt eos facere felices. Unde ſi
illa dea eſſet:ſola colenda merito dice
retur. Jam conſequenter uideam⁹ qua
cauſa deus qui poteſt ⁊ illa bona dare
que habere poſſunt etiam non boni:
ac per hoc etiam non felices:romanũ
imperium tam magnum tãq; diutur-
num eſſe uoluerit. Quia enim hoc de-
orum falſorum illa quã colebant mul
titudo non fecit:⁊ multa iam diximus:
⁊ ubi uiſum fuerit opportunum eẽ di-
cemus. Cauſa ergo magnitudĩs iperij
romani nec fortuita ẽ nec fatalis: ſecũ
dum eorum ſententiam ſiue opionem
qui ea dicunt eſſe fortuita:que uel nul
las cauſas habent:uel non ex aliquo
rationabili ordine uenientes:⁊ ea fata
lia que preter dei ⁊ hominum uolũta
tem cuiuſdam ordinis neceſſitate con
tingunt: prorſus diuina prouidentia
regna conſtituuntur humana. Que ſi
propterea quiſq̃ fato tribuit:quia ip-
ſam dei uoluntatem uel poteſtatem fa-
ti nomine appellat: ſententiam teneat:
linguam corrigat. Cur enim non hoc
primum dicat quod poſtea dictur⁹ ẽ:
cum ab illo quiſq̃ queſierit quid dixe
rit fatũ? Nã id hoĩes qñ audiũt uſita-
ta loq̃ndi ↄſuetudĩe: ñ intelligunt niſi
uim poſitionis ſydeꝝ:qualis ẽ qñ qs

naſcit᷑ ſiue cõcipit᷑:qđ aliqui alienāt a
dei voluntate:aliq̄ ex illa ēt hec pēdē
cōfirmāt. Sꝫ illi q̄ ſine dei uoluntate
decernere opinant᷑ ſydera q̄d agam⁹:
uł q̄d boꝝ hēam⁹ malorūue patiāur:
ab auribus omniū repellēdi ſūt. Non
ſolū eoꝝ q̄ui vā religionē tenēt:ſꝫ qui
deoꝝ qualiūcūqꝫ lꝫ falſoꝝ uolūt eſſe
cultores. Hec eīm opio q̄d agit aliud
niſi ut null⁹ colat᷑ āt roget᷑ de⁹? Cōtra
quos mō nobis diſputatio ñ ē iſtitu
ta:ſꝫ ꝯ eos q̄ ꝓ defenſione eoꝝ:quos
dos putant:chriſtiāe religiōi advſāt᷑.
Illi vo qui poſitiōi ſtellaꝝ quodāmō
diſcernētiū qualis quiſqꝫ ſit:⁊ q̄d pro
ueniat bōi q̄due mali accidat ex di uo
luntate ſuſpēdūt:ſi eaſdem ſtellas pu
tāt hīe hanc ꝑtatē traditā ſibi a ſum
ma illi⁹ ꝑtate:ut uolētes iſta decernāt
magnā celo faciūt iniuriā:i cui⁹ uelut
clariſſimo ſēatu ac ſplendidiſſīa curia
opināt᷑ ſcelera faciēda decerni: qualia
ſi aliqua terrēa ciuitas decreuiſſet ge
nere hūano decernēte fuerat evtēda.
Quale deīde iudiciū de hoīuꝫ factis
deo relīq̄t᷑:q̄b⁹ celeſtis neceſſitas adhi
bet᷑:cū dn̄s ille ſit ⁊ ſydeꝝ ⁊ hoīꝫ? Aut
ſi ñ dn̄t ſtellas accepta q̄dē ꝑtate a ſū
mo deo arbitō ſuo iſta decernere: ſꝫ ī
talib⁹ neceſſitatibus ingerēdis illius
oio iuſſa cōplere:ita ne de ipō ſētiēdū
ē:qđ idigniſſimū uiſū ē de ſtellaꝝ uo
luntate ſentire? Qđ ſi dn̄r ſtelle ſigni
ficare potius iſta q̄ facere:ut quaſi lo
cutio q̄dā ſit illa poſitio ꝑdicēs futa
nō agens. nō eiꝫ mediocriter doctoꝝ
hominū fuit iſta ſententia:nō quidem
ita ſolent loqui mathēatici:ut vbigrā
dicāt:Mars ita poſitus homicidam
ſignificat:ſꝫ hōicidā ñ facit. Ueꝝtamē
ut cōcedam⁹ nō eos ut debēt loqui: ⁊
a philoſophis accipe oportere ſmo
nis regulā ad ea ꝓnuntianda: que in
ſydeꝝ poſitione ſe putāt repire:q̄d ſit
de quo nihil unq̄ dicere potuerūt:cur
i uita geioꝝ:in actionib⁹ ⁊ in euentis:
in profeſſionibus:artib⁹: honoribꝰs:
ceteriſqꝫ rebus ad humanā uitā ptien
tib⁹:atqꝫ i ipſa morte ſit pleꝛqꝫ tanta
diuerſitas:ut ſimiliores eis ſint q̄tuꝫ
ad hec attinet multi extranei:q̄ ipſi i
ter ſe gemini ꝓ exiguo tp̄is iťuallo in
naſcēdo ſepati: in cōceptu aūt p unuꝫ
cōcubitū uno etiā mom̄to ſeminati.

De geminorum ſimili diſſimiliqꝫ ualitudine.cap.ij.

c Icero dicit hippocratē nobiliſſi
mū medicuꝫ ſcriptū reliquiſſe:
quoſdā frēs cū ſimł egrotare cepiſſēt:
⁊ eoꝝ morb⁹ eodē tp̄e ingraueſceret:
eodē leuaret᷑ geios ſuſpicatū. Quos
poſſidonius ſtoicus multū aſtrologie
deditus eadem conſtitutione aſtroꝝ
natos:eadēqꝫ conceptos ſolebat aſſe
rere. Ita qđ medicus ptinē credebat
ad ſimillimā temperiem ualitudis:
hoc philoſophus aſtrologus ad uīm
conſtōēnqꝫ ſyderum: que fuerat quo
tempore cōcepti natiqꝫ ſūt. In hac cā
multo ē acceptabilior ⁊ de ꝓximo cre
dibilior cōiectura medicial᷑: quoniam
pentes ut erant corpore affecti dū con
cumberent:ita ꝑmordia cōceptoꝝ affi
ci potuerūt:ut conſecutis ex materno
corpore prioribus incrementis paris
ūalitudis naſcerent᷑: deide in una do
mo eiſdem alimētis nutriri: ubi aerē ⁊
loci poſitionē ⁊ uim aquarum plimū
ualē ad corpus uel bn̄ uel male accipi
endū medicina teſtatur: eiſdem etiam
exercitatiōibus aſſuefacti tam ſimilia
corpora gererēt:ut ēt ad egrotandum
uno tempore eiſdem cauſis ſilr moue
rentur. Conſtōnē vo celi ac ſydeꝝ que
fuit quando concepti ſiue nati ſūt:uel
le trahere ad iſtā egrotādi parilitatē:
cum tam multa diuerſiſſimi generis
diuerſiſſimoruꝫ effectuum ⁊ euentuū
eodem tempore in unius regionis ter
ra eidem celo ſbdita potuerūt concipi

⁊ naſci:neſcio cuius ſit inſolētie. Nos aūt nouimus geīos non ſolum actus ⁊ peregrinationes hr̄e diuerſas: uerū ēt diſpares egritudines pͣpeti. De qua re facillimam q̄ntum mihi uidet͛ rōem redderet hippocrates:diuerſis alimētis ⁊ exercitationibus q̄ nō ō corpōis temperatione:ſed de animi uoluntate ueniunt:diſſimiles eis accidere potuiſſe ualitudīes. Porro aūt poſſidoni⁹ uel quilibet fatalium ſydeꝝ aſſertor: miꝝ ſi pōt hic inuenire quid dicat: ſi nolit imperitoꝝ mentibus in eis quaſ neſciūt rebus illudere. Quō eīm conātur efficere de interuallo exigui tp̄is quod inter ſe gemini dum naſcerētur habuerunt: propter celi particulam ubi ponitur hore notatio: quā horoſcopum uocant:aut nō tm̄ ualet: q̄nta inuenitur in geminoꝝ uoluntatibus actibus:moribus: caſibuſq; diūſitas: aut plus ēt ualet:q̄ ē geiorum uel humilitas generis eadem uel nobilitas: cuius rei maximā diuerſitatē non niſi in hora qua quiſq; naſcitur ponunt. Ac per hoc ſi tam celeriter alter poſt alterum naſcitur: ut eadem pars horoſcopi maneat:paria cūcta quero q̄ in nullis poſſunt gemis inueniri. Si autem ſequentis tarditas horoſcopū mutat parentes diuerſos:quero quoſ gemini habere non poſſunt.

De argumento quod ex rota figuli nigidius mathematicus aſſumpſit in queſtione geminorum.cap.iij.

f Ruſtra igit͛ affert͛ nobile illud cōmētū de figuli rota:qō reſpōdiſſe ferūt nigidiū hac q̄one turbatū: unde ⁊ figulus appellatus ē. Dum.n. rotam figuli ui quanta potuit intorſiſſet: currente illa bis numero de atramento tanq̄ uno eius loco ſumma pͣcuſſit celeritate:deinde inuenta ſunt ſigna que fixerat deſiſtente motu:nō pͣūo interuallo in rote illius extremitate diſtantia. Sic inquit in tanta celi rapacitate etiam ſi alter poſt alterum tanta celeritate naſcatur: q̄nta rotam bis ipſe percuſſi:i celi ſpacio plurimū eſt. Hinc ſunt inquit quecūq; diſſimillima perhibentur in moribus caſibuſq; geminorum. Hoc figmentum fragilius eſt:q̄ uaſa que illa rotatione finguntur. Nam ſi tam multum in celo intereſt:quod conſtellationibus comprehendi non poteſt:ut alteri geminorum hereditas obueniat:alteri nō obueniat:cur audent ceteris qui gemini non ſunt:cum inſpexerint eorum conſtellationes talia pronūtiare: que ad illud ſecretum pertinent:quod nemo poteſt comprehendere ⁊ momentis ānotare naſcentium? Si aūt propterea talia dn̄t in alioꝝ genituris:quia hec ad productiora ſpacia tp̄oꝝ pertinēt. Momēta uero illa partium minutaꝝ: que inter ſe gemini poſſunt habere naſcentes:rebus minimis tribuuntur:ō qualib⁹ mathematici non ſolent cōſuli. Quis eniꝫ conſulat quādo ſedeat: qn̄ deambulet:quando uel q̄d prandeat:nunquid iſta dicimus qn̄ i morib⁹: operibus:caſibuſq; geminoꝝ pl̄ima plurimūq; diuerſa monſtramus?

De eſau ⁊ iacob geminis multum inter ſe moꝝ ⁊ actionuꝫ qualitate diſparibus.cap.iiij.

n Ati ſunt duo gemini antiqua patrum memoria:ut de inſignibus loquar:ſic alter poſt alterum: ut poſterior plantam prioris teneret:tantum in eorum uita fuerunt moribuſq; diuerſa:tanta in actibus diſparilitas:tanta in parentum amore diſſimilitudo:ut etiam inimicos eos inter ſe faceret ipſa diſtantia. Nunquid hoc dicitur qꝛ uno ambulāte ali⁹ ſedebat: ⁊ alio dormiente alius uigilabat: alio

loquente tacebat alius: q̄ ptinēt ad il-
las minutias que non poſſunt ab eis
cōphendi:q̄ conſtōni ſydeꝝ qua quiſq;
naſcat̄ aſcribunt. unde mathematici
conſulant̄:unus duxit mercēnariā ſui
tutē:alius non ſeruiuit:unus a matre
diligebat̄:alius nō diligebat̄:unuſ ho
nōē q̄ magnus apō eos hēbat āmiſit:
alter adeptus ē. Quid de uxoꝛib᷒: qd
de filijs:qd de reb᷒ : q̄ta diuerſitas?
Si ergo hec ad illas ptinēt minutias
tp̄um q̄ inter ſe habent gemini:⁊ ꝯſtel
lationib᷒ n̄ aſcribūt:quare alioꝝ ꝯſtel
lationib᷒ inſpectis iſta dicunt̄? Si aūt
iō dn̄r quia non ad minuta icōphēſi-
bl'ia:ſed ad tp̄um ſpacia ptinēt q̄ obſ-
uari notariq; poſſūt. qd hic agit rota
illa lutifiguli:niſi ut hoīes luteum coꝛ
hn̄tes in gyꝝ mittant̄: ne mathemati
coꝝ uaniloquia conuincantur?

Quib᷒ modis cōuincant̄ mathēa-
tici uanā ſn̄iam profiteri. cap. v.

q Uid dēiq; idē ſpī quoꝝ moꝛbū
q꜄ coō tp̄e grauioꝛ leuioꝛq; ap-
pebat āboꝝ medicia'r inſpiciēs hip-
pocrates geīos ſuſpicatus ē: nōne ſa-
tis iſtos redarguūt q̄ uolūt ſyderibus
dare qō de coꝛpoꝝ ſili tēpatōe uenie-
bat? Cur.n.ſil'r eodēq; tp̄e nō alter p̄ō
alter poſterioꝛ egrotabāt ſicut nati fu-
erāt? qꝛ utiq; ſimul naſci ābo n̄ potāt.
Aut ſi nihil momenti attulit ut diu̾ſiſ
tp̄ib᷒ egrotarent q꜄ diuerſis tp̄ib᷒ na-
ti ſunt:quare tp̄s in naſcendo diuerſū
ad aliaꝝ reꝝ diuerſitates ualere con-
tendunt? Cur potuerūt diuerſis tp̄ib᷒
pegriari:diuerſis tp̄ib᷒ ducere uxōes:
diuerſis tempoꝛibus filios procreare:
⁊ multa alia:ppterea qꝛ diuerſis tem-
poꝛibus nati ſunt:⁊ non potuerūt ea-
dē cā diu̾ſis ēt tp̄ibus egrotare? Si.n.
diſpar naſcendi mora mutauit hoꝛo-
ſcopū ⁊ diſpilitatem intulit ceťis ōb᷒:
cur illud in egritudibus manſit quod
hēbat in tp̄is equalitate cōcept᷒? Aut
ſi fata ualitudis in conceptu ſunt:alia
rum v̄o reꝝ in oꝛtu eē dn̄r: non debe-
rent inſpectis nataliū ꝯſtellationibus
de ualitudie aliqd dicere:qn̄ eis inſpi-
cienda conceptionalis hora n̄ dat̄ Si
aūt iō p̄nūtiāt egritudies nō inſpecto
conceptionis hoꝛoſcopo: qꝛ idicāt eaſ
momta naſcētiū: qūo dicerēt cuilibet
eoꝝ geioꝝ ex natiuitatis hora q̄n̄o e-
grotaturus eſſet:cū ⁊ alť q̄ nō hēbat
candē horam natiuitatis neceſſe hēt
piter egrotare? Deide q̄ro ſi tāta diſtā
tia ē tempoꝛis in natiuitate geioꝛū: ut
p hanc opoꝛteat eis conſtellationes fi
eri diuerſas propter diuerſū hoꝛoſco-
pū:⁊ ob hoc diu̾ſos oīs cardies ubi
tāta uis poīť:ut hic ēt diu̾ſa ſint fata:
uñ hoc accidere potuit:cū eoꝝ ꝯcept᷒
diu̾ſū tp̄s habere non poſſit? Aut ſi
duoꝝ uno momento tp̄is cōceptoꝛuꝫ
potuerūt ēe ad naſcēdū fata diſparia:
cur nō ⁊ duoꝝ uno momto tp̄is nato
rū poſſint ēe ad uiuēdū atq; moꝛiēdū
fata diſparia? Naꝫ ſi unū momtū quo
ambo ꝯcepti ſunt n̄ ipediuit ut alť p̄ō
alter poſterioꝛ naſcēť:cur uno momto
ſi duo naſcantur impedit aliquid ut
alter prioꝛ alť poſterioꝛ moꝛiat̄? Si cō
ceptio unius momenti diuerſos cāus
in utero geios hēe permittit: cur nati-
uitas unius momti nō ēt quoſlꝫ duoſ
ī terra diuerſos cāus hēe pmittat? Ac
ut oīa hūius artis uel potius uanita-
tis cōmta tollant̄:quid eſt hoc q꜄ uno
tempoꝛe uno momēto ſb̄ una eadēq;
celi poſitione concepti diuerſa habent
fata:que illos perducant ad diuerſaꝝ
horarum natiuitatem:⁊ uno momto
tempoꝛis ſub una eadēq; celi poſitiōe
de duabus matribus duo pariter na-
ti:diuerſa fata habere non poſſunt:q̄
illos perducāt ad diuerſā uiuēdi l'mo
riendi neceſſitatem? An concepti non-
dum habent fata : que niſi naſcantur
habere non potuerunt? Quid ē ergo

qð dñt ſi hora conceptionalr iueniat: multa ab iſtis dici poſſe diuinit⁹: Uñ etiá illud a nonnullr predicatur: ꝙ quidam ſapiens horam elegit: qua cum uxore concũberet: uñ filiũ mirabilem gigneret. Uñ poſtremo ⁊ hoc ẽ quod de illr pariter egrotantibus gemis poſſidonius magn⁹ aſtrologus idẽqꝫ philoſoph⁹ reſpõdebat: iõ fieri ꝙ eoð tpe fuiſſẽt nati eodẽqꝫ ꝯcepti: Ná utiqꝫ ꝑpter hoc addebat ꝯceptõeꝫ: ne diceret ei nõ ad liquidũ eoð tpe potuiſſe naſci: quos ꝯſtabat oĩo eoð tpe fuiſſe cõceptos: ut hoc qð ſimiliter ſimulqꝫ egrotabant nõ daret de proximo pari corporis tempamẽto: ſed eãdem quoqꝫ ualitudis parilitatem ſydereis nexib⁹ alligaret. Si igit i ꝯceptu tãta uiſ ẽ ad equalitatẽ fatoꝝ: nõ debuerũt naſcendo eadẽ fata mutari. Aut ſi ꝑpťa mutant fata geioꝝ: qꝛ tẽporib⁹ diuſis naſcũt: cur nõ potius intelligam⁹ iã fuiſſe mutata: ut diuerſis tpib⁹ naſcẽnt: Jta ne nõ mutat fata natiuitatis uoluntas uiuentiũ: cum mutet fata conceptionis ordo naſcẽtiũ: Quãꝙ ⁊ in ipſis geioꝝ cõceptibus ubi certe ãboꝝ eadẽ momẽta ſunt tẽpoꝝ: ſepe fit ut ſb eadẽ conſtellatione fatali alter concipiatur maſculus altera femina.

De gemis diſparis ſex⁹. cap. vi.

n Ouim⁹ geios diuſi ſex⁹ ãbo adhuc uiuũt: ãbo etate uigent adhuc: quoꝝ cũ ſint int ſe ſimiles corporum ſpẽs quantũ in diuerſo ſexu põt: inſtituto tñ ⁊ ꝑpoſito uite ita ſunt diſpares: ut preter actus quos neceſſe ẽ a uirilibus diſtare feieos: ꝙ ille i officio comitis militat: ⁊ a ſua domo pene ſemp pegrinat: illa de ſolo patrio ⁊ ð rure propõ ñ recedit. Jnſuper quod ẽ incredibilius ſi aſtralia fata credãt: non autẽ miꝝ ſi uoluntates hominuꝫ ⁊ dei munera cogitent: ille coniugat⁹: illa uirgo ſacra ẽ: ille numeroſam ꝑlẽ genuit: illa nec nupſit. At. n. plurimuꝫ uis horoſcopi ualꝫ. Hoc ꝙ nihil ſit iã ſatis diſſerui: ſꝫ qualecũqꝫ ſit in ortu ualẽ dñt. Nũqd ⁊ in conceptu ubi ⁊ unũ cõcubitũ manifeſtũ ẽ: ⁊ tãta nače uis eſt: ut cũ conceperit femina: deide alteꝝ concipere oĩo non poſſit: Unde neceſſe eſt eadem eſſe in geminis momenta cõceptus. An forte qꝛ diuerſo horoſcopo nati ſunt: aut ille in maſculũ dũ naſcerent: aut illa in feia cõmutata ẽ: Qð cũ agit nũ uſqꝫquaqꝫ abſurde dici poſſit ad ſolas corpoꝝ differentias afflatus quoſdã ualẽ ſydereos: ſicut in ſolarib⁹ acceſſib⁹ ⁊ deceſſib⁹ uidem⁹ ẽt ipſius ãni tpa uariari: ⁊ lunarib⁹ incrementis atqꝫ decremẽtis augeri ⁊ minui qdã genera reꝝ: ſicut echios ⁊ cõchas ⁊ mirablẽs eſt⁹ oceani: nõ aũt ⁊ animi uolũtates poſitiõib⁹ ſydeꝝ ſubdi: nũc iſti cũ ẽt nr̃os act⁹ inde religare conãt: admonent ut queramus: unde nec in ipſis qdẽ corporibus eis poſſit rõ iſta conſtare. Quid eĩm tam ad corpus pertinẽs ꝙ cõpõiſ ſexus: Et tamẽ ſub eadẽ poſitione ſydeꝝ diuerſi ſexus gemini ꝯcipi potuerũt. Uñ quid inſipiẽti⁹ dici aut credi põt: ꝙ ſydeꝝ poſitionẽ: que ad horaꝫ conceptionis eadẽ ãbobus fuit facere non potuiſſe: ut cũ quo hẽat eandem conſtellationem ſexum diuerſum a fře nõ hñet: ⁊ poſitionem ſydeꝝ: que fuit ad horam naſcentiuꝫ facere potuiſſe: ut ab eo taꝫ multum uirginali ſanctitate diſtaret:

De electione diei quo uxor ducit: quoue in agro aliquid plantatur aut ſeritur. cap. vij.

i Aꝫ illd qs ferat ꝙ i eligẽdis dieb⁹ noua qdã ſuis actibus fata moliunt: Nõ erat uidelꝫ ille ita nat⁹: ut haberet admirabilem filium: ſed

ita potius ne contēptibilē gignēt: ⁊ iō
uir doctus elegit horā qua miſceretur
uxori. Fecit ergo fatum qd nō hēbat:
⁊ ex ipſius fato cepit eſſe fatale: quod
in eius natiuitate non fuerat. O ſtulti
ciam ſingularē: eligitur dies ut ducat
uxor. Credo ꝓpterea qꝛ pōt in diem n̄
bonum niſi eligatur incurri ⁊ infeliciť
duci. Ubi eſt ergo qd naſcenti iam ſy
dera decreuerūt? An poteſt homo qd
ei iam conſtitutū eſt diei electione mu
tare: ⁊ quod ipſe in eligendo die cōſti
tuerit: nō poterit ab alia poteſtate mu
tari? Deide ſi ſoli hoīes: n̄ aūt oīa que
ſb celo ſunt ꝯſtellatiōib᷒ ſbiacent: cur
alios eligūt dies accōmodatos ponē
dis uitib᷒ uel arboꝛib᷒ uel ſegetibus:
alios dies pecoꝛibus: uel domandis ľ
admittendis maribus: qbus equaruꝫ
uel boū fetenť armēta ⁊ ceťa huiuſmo
di? Si aūt propterea ualēt ad has res
electi: qꝛ terrenis omnibus coꝛpoꝛib᷒
ſiue aīantib᷒ ſiue nō aīantib᷒ ſecūdū
diuerſitates tp̄alium momentoꝝ ⁊ ſy
deꝝ poſitio dn̄atꝛ: cōſiderēt ꝙ innūerabi
lia ſb uno tp̄is puncto uel naſcāť uel
oꝛianť uel inchoēť: ⁊ tā diuerſos exit᷒
habeāt: ut iſtas obſeruatiōes cuiuis
puero ridendas eē pſuadeant. Quis
eniꝫ eſt tā excoꝛs ut audeat dicere om
nes arboꝛes: oīs herbas: oīs beſti
as: ſpentes: aues: piſces: uermiculos
momēta naſcendi ſigillatim hr̄e diuer
ſa? Solēt tn̄ hoīes ad tentādā peritiam
mathematicoꝝ: afferre ad eos conſtel
lationes mutoꝝ aīaliū: quoꝝ oꝛt᷒ ꝓp
ter hanc explorationē domi ſue diligē
ter obſuāt: eoſqꝫ mathematicos pfe
runt ceteris: qui cōſtellationibus his
inſpectis dn̄t nō eē hoīem natū ſed pe
cus. Audēt ēt dicere quale pecus: utꝝ
aptū lanicio: an uectationi: an aratro:
an cuſtodie domus. Nam ⁊ ad canina
fata tētāť: ⁊ cū magnis admirantium
clamoꝛibus iſta reſpondēt. Sic deſipi
unt hoīes: ut exiſtient cū hō naſciť ⁊
ceteros reꝝ oꝛt᷒ ita inhiberi: ut cū illo
ſb eadē celi plaga nec muſca naſcatur.
Nā ſi hāc admiſerit: ꝓcedit rōcinatio
q̄ gradati acceſſib᷒ modicis eos a mu
ſcis ad cāelos elephātoſqꝫ perducat.
Nec illd uolunt aduťtē: ꝙ electo ad ſe
minādū agꝝ die: tā mlta grana i ťra
ſimul ueniūt: ſimul germināt: ⁊ exorta
ſegete ſimľ herbeſcūt: pubeſcūt: flaueſ
cūt: ⁊ tn̄ ide ſpicaſ ceťiſ coeuas atqꝫ: ut
ita dixeri: cōgermiales alias rubigo i
terimit: alias aues depopuláť: alias
hoīes auellūt. Quō iſtis alias cōſtel
latiōes fuiſſe dicťi ſūt: quas tn̄ diuſos
exit᷒ hr̄e ꝯſpiciūt? An eos pēitebit hiſ
rebus dies eligē: caſqꝫ ad celeſte nega
būt ptiere decretū: ⁊ ſolos ſyderib᷒ ſb
dēt hoīes: qb᷒ ſolis i ťra dedit liberas
voluntates? His oib᷒ ꝯſideratis nō i
merito crediť cū aſtrologi mirablr̄iter
multa ṽa reſpōdeāt: ⁊ occlťo iſtinctū
fieri ſp̄uuꝫ nō bonoꝝ: quoꝝ cura eſt
has falſas ⁊ noxias opiōnes de aſtra
libus fatis inſerere humanis mentib᷒
atqꝫ firmare: non horoſcopi notati ⁊
inſpecti aliqua arte que nulla eſt.

De his qui nō aſtroꝝ poſitionem: ſed connexionem cauſarum ex dei uoluntate pendentem fati nomine appellant. cap. viii.

q Ui ṽo n̄ aſtroꝝ ꝯſtōnē ſicuti eſt
cū qcqd ꝯcipiť ľ naſciť ľ ichoať
ſꝫ oiū ꝯnexionē ſerieꝫqꝫ cāꝝ qua fit oē
qd fit fati noīe appellāt: n̄ mltū cū eis
d ṽbi ꝯtroṽſia laborād atqꝫ certād ē:
qn̄qdē ipꝫ cāꝝ ōdinē ⁊ ꝙdā ꝯnexiōeꝫ
dei ſūmi ťbuūt volūtati ⁊ ptati: q op
tīe ⁊ ṽaciſſime crediť: ⁊ cūcta ſciꝛ an̄ꝙ
fiāt: ⁊ nihil ioꝛdiatū relinquē: a quo ſūt
oīs ptates: ꝙuis ab illo n̄ ſint oīum
uolūtates. Ipſā itaqꝫ p̄cipue dei ſum
mi uoluntatē: cuius ptas inſupablr̄iter
per cuncta poꝛrigiť: eos appellaꝛ fatū
ſic probatur. Annei ſenece ſunt: niſi

fallor hi uerſus. Huc ſume pat' altiq; dominator poli: Quocunq; placuerit: nulla parendi mora e. Adſum ipiger: fac uelle: cōitabor gemēs: Maluſq; patiar facere: qđ licuit bono. Ducunt uolētē fata: nolētē trahūt. Nēpe euidētiſſime hoc ultio v̄ſu ea fata appellauit: q̄ ſupra dixerat ſūmi patris uolūtatē. Cui ſe paratū obedire dicit: ut uolens ducat': nolens trahat': qm̄. ſ. ducūt uolētē fata: nolentē trahūt. Jlli quoq; v̄ſus homerici huic ſententie ſuffragantur: quos cicero in latinū v̄tit. Tales ſunt hominū mentes qualis pater ipe Juppiter auctiferas luſtrauit lumine terras. Nec in hac q̄one auctem hēt poetica ſententia. Sed qm̄ ſtoicos dicit uim fati aſſerentes iſtos ex hōero uerſus ſolere uſurpare: nō đ illi' poete: ſʒ de iſtoꝝ phōꝝ opione tractatur: cum per iſtos uerſus quos diſputationi adhibēt quā de fato hn̄t: qđ ſentiāt eē fatū aptiſſime declarat': qm̄ iouem appellāt: quē ſūmū deū putāt: a quo cōnexionē dn̄t pendere fatorum.

De p̄ſcientia dei ꝛ libera hoīs uolūtate: contra ciceronis diffinitionem. cap. ix.

Hos cicero ita redarguere nitit': ut n̄ exiſtiet aliqđ ſe adv̄ſus eos ualere: niſi auferat diuinationē. Quā ſi conat' auferre: ut neget eē ſciam futuroꝝ: eāq; oībus uirib' nullā eē oio contendat uel in deo uel in homine: nullāq; reꝝ predictionē. Jta ꝛ dei preſcientiā negat: ꝛ omnem ꝓphetiā luce clariorē conat' evtere uanis argumentationib': ꝛ opponēdo ſibi quedam oracula: q̄ facile poſſunt refelli: q̄ tn̄ nec ipſe conuincit. Jn his autē mathematicoꝝ cōiecturis refutandis ei' ignat oīo: q̄ uere tales ſunt: ut ſe ipſe deſtruant ꝛ refellant. Multo ſunt autē tolerabl'iores: q̄ l' ſydera fata conſtituunt: q̄ iſte qui tollit preſciam futurorum. Nam ꝛ confiteri eſſe deum ꝛ negare preſcium futuroꝝ aptiſſima iſania ē. Qđ ꝛ ipe cuʒ uideret: ēt illud tentauit aſſerere qđ ſcriptuʒ ē: Dixit inſipiens i corde ſuo non eſt đs: ſed non ex pſōa ſua. Uidit eim q̄ eſſet inuidioſuʒ ꝛ moleſtuʒ: ideoq; cottā fecit diſputantē de hac re aduerſum ſtoicos in libris de doꝝ natura: ꝛ ꝑ lucilio balbo: cui ſtoicoꝝ ptes defendendas dedit: maluit ferre ſententiam: q̄ ꝑ cotta: q̄ nullam naturā diuinā eſſe cōtendit. Jn libris uero de diuinatione ex ſeipſo aptiſſie oppugnat p̄ſciam futuroꝝ. Hoc autē totuʒ facē uidet': ne fatuʒ eē ꝯſētiat: ꝛ ꝑdat liberā uoluntatē. putat. n. ꝯceſſa ſcia futuroꝝ ita eē conſequēs fatuʒ: ūt negari oīo nō poſſit. Sʒ quoquomō ſe hēant tortuoſiſſime ꝯcertationes ꝛ diſputationes phōꝝ: nos ut ꝯfitemur ſummuʒ ꝛ ueꝝ deuʒ: ita voluntatem ſummāq; ꝑtatē ac p̄ſciaʒ ei' ꝯfiteur. Nec tiem' ne iđ n̄ voluntate faciam' qđ uoluntate facim': q̄ id nos facturos ille preſciuit: cuius preſcia falli nō pōt: qđ cicero timuit: ut oppugnaret preſcientiā: ꝛ ſtoici ut non omnia neceſſitate fieri dicerēt: q̄uis oia fato fieri contenderēt. Quid ē ergo qđ cicero timuit in preſcientia futuroꝝ: ut eā labefactare diſputatione deteſtabl'i niteret'? Uidelʒ q̄ ſi p̄ſcita ſūt oia futura: hoc ordie ueient quo uēt'a eē preſcita ſunt. Et ſi hoc ordie uēiēt: cert' ē ōoo reꝝ p̄ſciēti đo: ꝛ ſi cert' ē ordo reꝝ: certus ē ordo cāꝝ. Nō. n. aliqđ fieri pōt: quod non aliqua efficiens cā preceſſerit. Si autē certus ē ordo cārum quo fit omne quod fit: fato inquit fiunt oia q̄ fiunt. Qđ ſi ita ē: nihil ē i nr̄a poteſtate: nullunq; ē arbit'uʒ voluntatiſ. Qđ ſi cōcedim' iqt: omnis humana uita ſ'buertit': fruſtra leges dantur: fruſtra obiurgationes: laudes: uituperationes: exhortatiōes adhibentur: neq;

ulla iuſtitia bonis premia:⁊ mal' ſupplicia ꝯſtituta ſūt. Hec ergo ne ꝯſeq̄t' indigna ⁊ abſurda ⁊ pernicioſa rebꝰ hūanis:non vult eſſe preſcientiam futuroꝝ:atqꝫ in has āguſtias cicero coartat animum religioſum:ut unum eligat e duobus:aut eſſe aliq̄d i n̄ra volūtate:aūt eſſe preſcientiā futuroꝝ:q̄m utrūqꝫ arbitrat' eſſe nō poſſe:ſꝫ ſi alterū ꝯfirmat':alteꝝ tolli:ſi elegerimꝰ p̄ſciaꝫ futuroꝝ tolli volūtatis arbitriū:ſi elegerimꝰ volūtatis arbitriū:tolli p̄ſciētiā futuroꝝ. Ip̄e itaqꝫ ut vir magnus ⁊ doctus ⁊ uite hūane plurimū ac peritiſſime cōſulens:ex his duobꝰ elegit liberum uoluntatis arbitriuꝫ. Qd̄ ut confirmaret' negauit preſciam futurorū:atqꝫ ita dū uult facē liberos: facit ſacrilegos. Religioſus aūt aiuſ utrūqꝫ eligit:utrūqꝫ confitetur:⁊ fide pietatis utrūqꝫ cōfirmat. Quomodo inquit? Nam ſi eſt preſcientia futurorum: ſequūt' oīa illa q̄ connexa ſūt: donec eo perueniat':vt nihil ſit in noſtra voluntate. Porro ſi eſt aliquid in noſtra volūtate:eiſdem recurſis gradibꝰ eo perueniť:ut non ſit preſcientia futurorū. Nam per illa omnia ſic recurritur : ſi eſt volūtatis arbitriū: nō omnia fato fiūt. Si non omnia fato fiūt : non eſt omnium certus ordo cauſarum:ſi certus cauſarum ordo non eſt : nec rerū certus eſt ordo preſcienti deo:q̄ fieri n̄ poſſūt:niſi precedentibꝰ ⁊ efficientibꝰ cauſis:ſi reꝝ ordo preſcienti deo certꝰ non eſt:non omnia ſic veniūt ut ea vētura preſciuit. Porro ſi non omnia ſic eueniūt vt ab illo uentura preſcita ſūt: non eſt inq̄t in deo preſcientia omniū futoꝝ. Nos adu̇ſus iſtos ſacrilegos auſus atqꝫ impios: ⁊ deū dicimꝰ omnia ſcire an̄q̄ fiant:⁊ volūtate nos facere q̄cq̄d a nobis non niſi volentibꝰ fieri ſentimꝰ ⁊ nouimꝰ. Omnia v̇o fato fieri non dicimꝰ:immo nll'a fieri fato dicimꝰ:q̄m fati nom̄ ubi ſolꝫ a loq̄tibꝰ poñi.i.i cōſtōne ſydeꝝ:qua q̄ſqꝫ cōceptꝰ āt natꝰ eſt : q̄m res ipſa inaniter aſſeritur : nihil valere monſtramus. Ordinem aūt cāarum vbi volūtas dei plīmum poteſt:neqꝫ negamꝰ:neqꝫ fati uocabl'o nūcupamꝰ: niſi forte ut fatū a fādo dictū intelligamꝰ:id ē a loquēdo. Non eīm abnuere poſſumus eſſe ſcriptū in litteris ſanctis ſemel locutꝰ ē deus:duo hec audiui : q̄m poteſtas dei eſt:⁊ tibi domine miſericordia: q̄a tu reddes unicuiqꝫ ſecūdū opera eiꝰ. Qd̄ eim dictū ē ſemel locutꝰ ē:itelligitur imobl'it:hoc ē icōmutabl'it ē locutꝰ:ſicut nouit icōmutabl'it oīa q̄ futa ſūt:⁊ q̄ ipſe facturus ē. Hac itaqꝫ rōe poſſemꝰ a fādo fatū appellaī:niſi hoc nom̄ iā i alia re ſolēt intelligi:quo cōda hoium volumꝰ iclinari. Nō ē autē ꝯſequens:ut ſi d̄o certꝰ ē oiuꝫ ōdo cāarū id̄ nihil ſit i n̄re volūtatis arbitrio:⁊ ipſe q̄ppe n̄re volūtates i cāꝝ ōdie ſūt q̄ certꝰ ē d̄o eiuſqꝫ p̄ſcia ꝯtinet': q̄m ⁊ hūane volūtates hūanoꝝ opeꝝ cauſe ſūt. Atqꝫ ita qui om̄s reꝝ cās p̄ſciuit: ꝓfecto in eis cauſis ēt n̄ras volūtates ignorare non potuit:quas n̄roꝝ operū cās eſſe p̄ſciuit. Nā ⁊ illud qd̄ ideꝫ cicero contēdit nihil fieri:ſi cā efficiēs n̄ p̄cedat:ſatis ē ad eū in hac q̄one redarguendū. Quid eim eū adiuuat: q̄ dicit nihil q̄dē fieri ſine cā:ſꝫ n̄ ōeꝫ cāꝫ eſſe fatalē:q: ē cā fortuita ē:ē natural': eſt volūtaria? Sufficit q: omne qd̄ fit nō niſi cā precedēte fieri cōfitet'? Nos eim eas cās q dn̄r fortuite unde etiaꝫ fortuna nomē accepit:n̄ eē dicimꝰ nullas:ſꝫ latētes:eaſqꝫ tribuimꝰ uel ueri dei l' quorūlꝫ ſpirituū volūtati: ipſaſqꝫ naturales nequaq̄ ab illiꝰ volūtate ſeiūgimꝰ:q̄ ē auctor oīs conditorqꝫ nature. Jam v̇o cāe volūtarie:aut dei ſūt:aut angeloꝝ:aut hoiuꝫ: aut quorūcūqꝫ aialiū:ſi tn̄ appellāde uoluntateſ ſūt aialiū rōis exptiū motꝰ illi qbꝰ aliqua faciūt ſecūdū naturā ſuā: cum

quid uel appetunt uel euitant. Angelorũ aũt uolũtates dico ſiue boꝝ: quos angelos dei dicius: ſiue maloꝝ: quos angelos diaboli uel etiã demones appellamus. Sic ⁊ hoium ⁊ bonoꝝ. ſ. ⁊ maloꝝ: ac p hoc colligit̃ non eſſe cãs efficientes omnium q̃ fiunt: niſi uolũtarias illius nature. ſ. q̃ue ſp̃us uite ẽ. Nam ⁊ aer iſte ſiue uent⁹ dĩ ſpiritus. Sʒ qm̃ corpus eſt: non eſt ſp̃us uite. Spiritus ergo uite que uiuificat oĩa: creatorq̧ ẽ oĩs corpis ⁊ oĩs creati ſp̃s: ipſe eſt deus utiq̧ ſpirit⁹ nõ creat⁹. In eius uoluntate ſumma p̃tas eſt: q̃ creatoꝝ ſpirituũ uoluntates bõas adiuuat: malas iudicat: oĩs ordinat: ⁊ q̃buſdã tribuit p̃tatem: q̃buſdã ñ t̃buit. Sicut eiʒ oĩuʒ naturaꝝ creator ẽ: ita oĩuʒ p̃tatũ dator non uolũtatũ. Male quippe uoluntates ab illo non ſũt: qm̃ cõtra naturã ſunt q̃ ab illo eſt. Corpora igitur magis ſubiacent uoluntatibus: q̃dam noſtris. i. omniũ aĩantiũ mortalium: ⁊ magis hoium q̃ beſtiarũ: q̃dam uero angelorum: ſed omnia maxime dei uoluntati ſubdita ſunt. Cui etiam uoluntates oĩs ſubiiciũt̃: quia non habent poteſtatem: niſi quã ille concedit. Cã itaq̧ rerum que facit nec fit deus eſt. Alie uero cauſe ⁊ faciunt ⁊ fiunt: ſicut ſũt omnes creati ſpiritus ⁊ maxime rationales. Corpales aũt cauſe que magis fiunt q̃ faciunt: non ſunt inter cãs efficientes annumerande: qm̃ hoc poſſunt quod ex ipſis faciunt ſpirituum uoluntates. Quo igitur ordo cãrum: q̃ preſcienti certus eſt deo id efficit: ut nihil ſit in nr̃a uoluntate: cum in ipſo cauſaꝝ ordĩe magnũ hẽant locũ nr̃e uoluntates? Cõtẽdat ergo cicero cũ eis: q̃ hunc cãrum ordinem dicunt eſſe fatalem: uel poti⁹ ipſum fati noĩe appellant: quod nos abhorrẽus precipue ꝓpter uocabulũ: quod nõ in re uera conſueuit itelligi: q̃ uõ negat ordinẽ omnium cãꝝ eſſe certiſſimum ⁊ dei p̄ſciẽtie notiſſimuʒ: plus eũ q̃ ſtoici deteſtamur. Aut eim deũ eẽ negat: qõ q̃dẽ inducta alterius perſona in libris de deoꝝ natura facẽ molitus ẽ: aut ſi eſſe confitet̃ deũ queʒ negat preſciũ futuroꝝ: etiam ſic nihil dicit aliud: q̃ qõ ille dixit iſipiẽs i corde ſuo nõ ẽ deus. Qui eim ñ ẽ p̄ſcius omniũ futuroꝝ: ñ ẽ utiq̧ ds. Quapp ter ⁊ uolũtates nr̃e tm̃ ualẽt q̃tũ de⁹ eas ualere uoluit atq̧ p̄ſciuit: ⁊ ideo quicq̃d ualent certiſſime ualẽt: ⁊ qõ facture ſunt ipſe oĩo facture ſũt: quia ualituras atq̧ facturas ille preſciuit: cuius preſcia falli nõ põt. Quapropt̃ ſi mihi fati nomẽ alicui rei adhibẽdũ placeret: magis dicerẽ fatũ eſſe ĩfirmioris: potẽtioris uoluntatem qui cum habet in p̃tate: q̃ illo cãꝝ ordine: quẽ non uſitato: ſʒ ſuo more ſtoici fatum appellãt arbitũ nr̃e uolũtatis auferri.

An uoluntatibus hominũ aliqua dominetur neceſſitas. cap. x.

u Nde nec illa neceſſitas formidãda ẽ: quã formidãdo ſtoici laborauerũt: cãs reꝝ ita diſtiguẽ: ut quaſdã ſb̃trahẽnt neceſſitati: quaſdã ſb̃derẽt: atq̧ i his quas eẽ ſb̃ neceſſitate uoluerꝫt: poſuerꝫt ẽt nr̃as uolũtates: ne uidelʒ ñ eẽnt libẽ ſi ſb̃dẽnt̃ neceſſitati. Si. n. neceſſitas nr̃a illa dicẽda ẽ: q̃ ñ ẽ in nr̃a p̃tate: ſʒ ẽt ſi nolumuſ efficit qõ põt: ſicut eſt neceſſitas mortis: manifeſtuʒ eſt uoluntates nr̃as quibus recte uel perperã uiuit̃ ſub tali neceſſitate ñ eſſe. Multa eim facius q̃ ſi nollemus ñ utiq̧ facerem⁹. Quo primit⁹ ptinet ipſum uelle: nã ſi uolum⁹ ẽ: ſi nolum⁹ non ẽ. Non. n. uellemus ſi nollemus. Si aũt illa diffinit̃ eẽ neceſſitas: ſecundũ quã dicius necẽ eẽ ut ita ſit aliq̃d: uel ita fiat: neſcio cur eã timeam⁹: ne nobis libertatem auferat uoluntatis. Neq̧. n. ⁊ uitam dei ⁊ p̄ſciaʒ dei ſub

neceſſitate põim⁹ ſi dicã⁹: neceſſe ē de
u3 ſẽp uiuere ⁊ cuncta p̄ſcire: ſicut nec
p̄tas eius minuitur cum dicitur mori
fallicq̄ nõ poſſe. Sic eim hoc nõ põt:
ut potius ſi poſſet minoris eſſet utiq̄
p̄tatis. Recte quippe omnipotẽs dr̄: q̄
tam̄ mori ⁊ falli non põt. Dr̄ eim om
nipotens faciendo quod uult: nõ pati
endo quod nõ uult: qḋ ſi ei accideret:
nequaq̄ eſſ3 omp̄s. Uñ p̱p̄tã q̄dam ñ
põt q: omnipotens eſt. Sicut etiã cu3
dicimus neceſſe eſt eſſe: ut cum uolu
mus: libero uelimus arbitrio: ⁊ ueru3
p̱culdubio dicimus: ⁊ non iō ipſum li
beꝝ arbitrium neceſſitati ſb̄ijcim⁹: q̄
adimit libertatem. Sunt igĩ nr̄e uo
luntates: ⁊ ipſe faciunt q̄cq̄d uolendo
facimus: qḋ nõ fieret ſi nollẽus. Quic
q̄d aũt alioꝝ hoĩum uoluntate q̄ſq̄
nolẽs patiĩ: etiã ſic uolũtas ũalet: ⁊ ſi
nõ illius tñ hoĩs uolũtas: ſ3 p̄tas dei.
Nã ſi uoluntas tm̄ eẽt: nec poſſet qḋ
uellet: potentiore uoluntate ĩpedireĩ.
Nec ſic tñ uoluntas niſi uolũtas eẽt:
nec alteri⁹ ſ3 eius eẽt q̄ uellet: ⁊ ſi non
poſſ3 iplere quod uellet. Uñ q̄cq̄d p̄t
ſuã uoluntatẽ patiĩ hõ ñ debet t̄buẽ
humanis uel angelicis uel cuiuſq̄ cre
ati ſp̄us uoluntatibus: ſed eius poti⁹
qui dat poteſtatem uolentibus.

De uniuerſali prouidentia dei: cui⁹
legibus omnia continentur. cap. xi.

n On ergo propterea nihil eſt in
noſtra uoluntate: q: deus preſci
uit quid futurum eſſet in noſtra uolũ
tate. Non eni3 qui hoc preſciuit nihil
preſciuit. Porro ſi ille preſciuit quid
futurum eſſet in noſtra uoluntate: nõ
utiq̄ nihil ſed aliquid p̄ſciuit. p̱fecto
⁊ illo preſciente ē aliquid in noſtra uo
luntate. Quocirca nullo modo cogĩ
mur aut retenta preſcientia dei tollere
uoluntatis arbitrium: aut retento
uoluntatis arbitrio: deu3 quod nefas
eſt negare preſcium futurorum. Sed
utruꝫq̄ amplectimur: utruꝫq̄ fideliter ⁊
ueraciter confitemur: illud ut bñ cre
damus: hoc ut bene uiuamus. Male
autem uiuitur: ſi de deo non bene cre
ditur. Unde abſit a nobis eius negaĩ
preſcientiam: ut liberi eſſe uelimus:
quo adiuuãte ſumus liberi uel erim⁹.
Proinde nõ fruſtra ſunt leges: obiur
gationes: exhortationes: laudes ⁊ ui
tuperatiões: quia ⁊ ipſas futuras eſſe p̄
ſciuit: ⁊ ualent plurimum q̄tum eas
ualituras eſſe preſciuit. Et preces ua
lent ad ea impetranda: que ſe precanti
bus conceſſurum eſſe preſciuit. Et iu
ſte premia bonis factis: ⁊ peccatis ſup
plicia conſtituta ſunt. Neq̄ eim ideo
peccat homo: quia deus illum pecca
turum eſſe preſciuit: immo ideo ñ du
bitatur ipſum peccare cum peccat: q:
ille cuius preſciẽtia falli non poteſt: ñ
fatum: non fortunam: non aliquid ali
ud: ſed ipſum peccaturum eſſe preſci
uit: qui ſi nolit utiq̄ non peccat: ſed ſi
peccare noluerit: etiam hoc ille preſci
uit. Deus itaq̄ ſummus ⁊ uerus cu3
uerbo ſuo ⁊ ſpiritu ſancto: que tria u
num ſunt: deus unus omnipotens cre
ator ⁊ factor oĩs aĩe atq̄ oĩs corporis:
cuius ſunt participatione felices: q̄cũ
q̄ ſunt ṽitate nõ uanitate felices: qui
fecit hoĩem rõale aĩal ex anima ⁊ cor
pore: q̄ eũ peccantẽ nõ impunitũ eẽ p̱
miſit: nec ſine miſicordia dereliquit: q̄
bõis ⁊ maĩ eſſentiã ẽt cum lapidibꝰ:
uitã ſeminalem etiam cũ arboribus:
uitã ſẽſualẽ ẽt cũ pecorib⁹: uitã itellec
tualẽ cũ ſolis angeĩ dedit: a quo eſt
oĩs modus: oĩs ſp̄es: oĩs ordo: a quo
eſt menſura: numerus: pondus: a quo
ē q̄cq̄d naturaĩr ē: cuiuſcũq̄ generis ē
cuiuſcũq̄ eſtiatiõis ē: a quo ſũt ſemia
formaꝝ: forme ſeiu3: mot⁹ ſeium atq̄
formarum. Qui dedit carni originẽ3:
pulchritudinẽ: ualitudinẽ: p̱pagatiõiſ
fecũditatem: mẽbroꝝ diſpõe3: ſalutẽ:

cōcordiā:q̄ ⁊ aīe irrōali dedit mēoriā: ſenſū:appetitū:rōali aūt īſuper mētē: intelligentiā:uoluntatē:q̄ ñ ſolū celuꝫ ⁊ terrā:nec ſolū angelū ⁊ hominem: ſed nec exigui ⁊ contēptibil' aiantis ui ſcera:nec auis pēnulā:nec herbe floſculū:nec arboris foliū ſine ſuaꝝ ptiū cōuenientia ⁊ quadā ueluti pace dereliquit:nullo mō ē credendus regna hoīnū eoꝝqꝫ dñatiões ⁊ ſeruitutes a ſue ꝓuidentie legibus alienas eē uoluiſſe.

Quibus moribus antiqui romani meruerunt:ut deus uerus: q̄uis non eum colerent:eorum augeret impium cap.xv.

p Roīde uideāus quos rōanoꝝ mores:⁊ quā ob cāꝫ ds v̄us ad augēdū ipiū adiuuaī dignat' ē: i cui' ptate ſūt ēt regna t̄rena. Qd ut abſoluti' differē poſſem':ad hoc ptinētē ⁊ ſupiorē libꝝ ↄſcripſim':ꝙ i hac re poteſtas nlla ſit eoꝝ deoꝝ:quos ēt reb' nugatoriis colendos putarūt:⁊ pñtis uoluminis ptes ſupiores quas hucuſqꝫ pduximus de fati q̄one tollēda: ne q̄ſq̄ cui iā pſuaſū eſſet non illoꝝ deoꝝ cultu romanū imperiū propagatū atqꝫ ſuatum:neſcio cui fato poti' id t̄buēt: q̄ dei ſūmi potentiſſime uolūtati. Ueteres igitur primiqꝫ romani q̄tū eoꝝ docet ⁊ cōmdat hiſtoria:q̄uis ut alie gentes excepta una populi hebreoruꝫ deos falſos colerent:⁊ ñ do uictiaſ:ſꝫ dēoniis imolarēt: tñ laudis auidi pecunie liberales erant:gl'iam ingenteꝫ: diuitias hōeſtas uolebāt:hāc ardētiſſime dilexerūt:ꝓp̄ hāc uiuē uolerūt: ꝓpter hanc ⁊ mori nō dubitauerunt. Ceteras cupiditates hui' unius īgēti cupiditate preſſerūt:ipſam deniqꝫ patriam ſuā:qm̄ ſuire uidebat' igloriuꝫ: dñari v̄o atqꝫ impare glorioſū: prius oī ſtudio liberā:deide dñaꝫ eē concupierūt. Hinc ē ꝙ regalē dñationē non ferentes:annua impia:binoſqꝫ ipatores ſibi fecerūt:q̄ ↄſules appellati ſūt a conſulendo:ñ reges aut dñi a regnādo atqꝫ dñando:cū ⁊ reges utiqꝫ a regēdo dicti meli' uideāt: ut regnum a regib'.iges aūt ut dictū ē a regēdo:ſꝫ faſtus regius ñ diſciplina putat' ē igētis:uel beniuolentia conſulentis:ſꝫ ſupbia dñantis. Expulſo itaqꝫ rege tarquinio ⁊ cōſulib' iſtitutis: ſecutum ē qd idem auctor in romanoꝝ laudib' poſuit:ꝙ ciuitas incredibile mēoratu ē:adepta libertate q̄tū breui creuerit: tāta cupido gl'ie inceſſerat. Iſta ergo laudis auiditas ⁊ cupido gl'ie multa illa mirāda fecit:laudabl'ia.ſ.atqꝫ glorioſa ſecūdū hoīuꝫ extiatōeꝫ. Laudat idē ſaluſtius tp̄ibus ſuis magnos. ⁊ p̄claros uiros marcū catonē ⁊ caiū ceſarem dicens:ꝙ diu illa reſp. non habuit quenq̄ uirtute magnum: ſed ſua mēoria fuiſſe illos duos ingenti uirtute:diuerſis moribus. In laudib' autē ceſareis poſuit:ꝙ ſibi magnū impiuꝫ: exercitū:bellū nouū exoptabat:ubi v̄tus eniteſcere poſſet:ita fidebat in uotis uiroꝝ uirtute magnoꝝ: ut excitaret in bellū miſas gentes:⁊ flagello agitaret bellona ſāguineo:ut eſſꝫ ubi v̄tus eoꝝ enitefcēt. Hec illa ꝑfecto laudis auiditas ⁊ gl'ie cupido faciebat:amore itaqꝫ p̄mitus libertatis:poſt etiam dñationis ⁊ cupiditate laudis ⁊ gl'ie multa magna fecerūt. Reddit eiſ utriuſqꝫ rei teſtioniū ⁊ poeta iſignis eoꝝ. Inde q̄ppe ait:necnō tarquinium eiectū porſena iubebat: Accipe:ingētiqꝫ urbē obſidiōe premebat. Eneade in ferꝝ ꝓ libertate ruebāt. Tūc itaqꝫ magnū illis fuit:aut fortiter emori:āt liberos uiuē. Sꝫ cū eſſꝫ adepta libertas:tāta cupido gl'ie iceſſerat:ut parū eſſꝫ ſola libertas:niſi ⁊ dñatio q̄reret': dū pro magno hīet':ꝙ uelut loquente ioue idē poeta dicit. Quin aſpa iuno: Que mare nūc terraſqꝫ metu celūqꝫ

fatigat: Cōſilia ī meli⁹ referet: mecūq; fouebit: Rōanos rez dños gētēq; toga tā: Sic placitū: ueniet luſtris labētibus etas: Cū domus aſſaraci phthiā claraſq; mycenas Seruitio pmet: ac uictiſ dña bit argis. Quecquidē uirgilius iouem īducēs tāq̄ futura pdicētē: ipē iā facta īcolebat cernebatq; pñtia. Uez ppēa cōmēorarī illa uoluit: ut oñderē dñatio nem poſt libertatem ſic habuiſſe rōa nos: ut i eoz magnis laudib⁹ ponerē: Hinc ē ꝛ illud eiuſdem poete: q̄ cum aliaz gentium artibus eas ipas pꝑaſ rōanorum artes regnandi atq; ipādi ꝛ ſubigēdi ac debellādi populos añpo neret ait. Excudent alij ſpirantia mol lius era: Credo equidē uiuos ducēt ō marmore uultus. Orabunt cās meli us: celiq; meatus Deſcribēt radio: ꝛ ſurgētia ſydera dicēt. Tu regē iperio pplos rōane mēnto. He ī erūt artes: paciq; imponere mores. Parcere ſub iectis: ꝛ debellare ſupbos. Has artes illi tāto pitius exercebant: q̄to minus ſe uoluptatibus dabāt. Et eneruatiōe animi ꝛ corporis in cōcupiſcendis ꝛ augendis diuitijs: ꝛ p illas morib⁹ cō rumpendis: rapiēdo miſeris ciuib⁹: lar giendo ſcenicis turpibus. Uñ q̄ tales iā moz labes ſupabāt atq; abundant qñ ſcribebat iſta ſaluſtius: canebatq; uirgilius: nō illis artib⁹ ad hōres ꝛ gl'iam: ſ3 dolis atq; fallacijs ābiebāt. Uñ idē dicit: ſ3 primo magis ābitio q̄ auaricia aios hoium exercebat: qd tñ uit.ū propius uirtuti erat. Nam gl'a3 honōē impiū bonus ꝛ ignauus equa ſibi exoptant. S3 ille idt ꝟa uia nitit: huic q2 bōe artes deſūt: dolis atq; fal lacijs contēdit. He ſunt ille bōe artes p ꝟtutē. ſ. ñ p fallacē ambitionē ad ho norē ꝛ gl'iam ꝛ impium puenire: q̄ tñ bonus ꝛ ignauus eq̄ ſibi exoptāt. S3 ille. i. bonus ꝟa uia nitit: uia uirtutis eſt: qua nitit tanq̄ ad poſſeſſionis fi nē. i. ad gloriam honorez impiū. Hoc

inſitū habuiſſe rōanos ēt deoz apūd illos edes indicant: quas ꝯiūctiſſimaſ ꝯſtituerūt ꝟtutis ꝛ hōris: p dōa habē tes q̄ dant a deo. Uñ intelligi pōt quē finem uolebant eſſe uirtutis: ꝛ quo cā referebant qui boni erant: ad hōrem ſcilicet: nā mali nec hēbāt ea q̄uis hō rē hic cupent: quē mal' artib⁹ conabā tur adipiſci. i. dolis atq; fallacijs. Me lius laudatus eſt cato de illo quippe ait. Quo minus petebat gl'iaz: eo ma gis illum ſeq̄bat. Q̄ñquidem gl'ia eſt cuius illi cupiditate flagrabant: iudici um hoium bñ de hoībus opinantiū. Et iō melior ē ꝟtus: que humano te ſtionio cōtēta ñ ē: niſi conſcientie ſue. Uñ dicit apl's: nam gloria nr̄a hec eſt teſtimoniū conſcientie noſtre. Et alio loco: opus aūt ſuum pbet unuſq̄ſq;: ꝛ tunc in ſemetipſo tantum gloriam habebit ꝛ non in altero. Gl'iam ergo ꝛ honorem ꝛ imperium q̄ ſibi exopta bant ꝛ quo bōis artib⁹ pueniī nitebā tur boni: nō debet ſequi uirtus: ſ3 ipa ꝟtutem. Neq; eim eſt uera uirtus: niſi q̄ ad unum finē tendit ubi ē bonū ho mis quo meli⁹ ñ ē. Uñ ꝛ hōres quos expetiuit cato: petere non debuit: ſed eos ciuitas ob eius uirtutem ñ petēti dare. Sed cum illa mēoria duo rōani eſſent ꝟtute magni ceſar ꝛ cato: longe uirtus catonis ꝟitati uidet ꝓpinquior fuiſſe q̄ ceſaris. Proide qual' eſſet illo tpe ciuitas: ꝛ añā qual' fuiſſ3 uidām⁹ ī ipſa ſententia catōis. Nolite idt exiſti mare maiores nr̄os armis rēp. et pua magnā feciſſe. Si ita eēt mlto pulchēi rimā eā nos hēmus. Quippe ſocioz atq; ciuiū: p̄tea armoz ꝛ equoz ma iō copia nobis q̄ ill' ē. Sed alia fuere: q̄ illos uiros magnos fecerunt: q̄ no bis nulla ſūt: domi induſtria: foris iu ſtu3 iperiū: aīus i cōſulēdo liber: neq; libidini neq; delicto obnoxius. Pro his nos hēus luxuriā atq; auariciā: publice egeſtate3: ꝑuatim opulētiam:

laudamus diuitias ſeq̄mur inertiā: iter bōs ⁊ malos diſcrimē nullū: oīa ṽtutiſ p̄mia ābitio poſſidet. Neq₃ mirꝝ ubi uos ſepati ſibi q̄ſq₃ ꝯſilia capitis: ubi domi voluptatib⁹: hic pecunie aut grē ſeruitis. Eo fit ut impetus fiat i uacuam rēp. Qui audit hec catonis uerba ſiue ſaluſtij putat quales laudāt rōani ueteres: omnes eos tales tūc fuiſſe uł plures. Nō ita ē: alioq̄n ṽa non eſſent que ipſe idē ſcribit: ea q̄ cōmemoraui in ſecundo libro huius opis: ubi dicit iniurias ualidoꝝ: ⁊ ob eas diſceſſionē plebis a prib⁹: aliaſq₃ diſceſſiones domi fuiſſe iam inde a principio. neq₃ āplius equo ⁊ modeſto iur actū q̄ exp̄lſis regibus q̄diu metus a tarquinio fuit: donec bellū graue quod ꝓpter ipſū cū hetruria ſuſceptū fuerat finiret. Poſtea ṽo ſeruili iperio patres exercuiſſe plebē: regio more ṽberaſſe: agro pepuliſſe: ⁊ ceteris expertibus ſolos egiſſe in ipio. Quaꝝ diſcordiaꝝ dū illi dn̄ari uellēt: illi ſeruire nolent: finem fuiſſe bellū punicū ſecūdū. Qr rurſus grauis metus cepit urgere: atq₃ ab illr̄ perturbatiōibus alia maiore cura cohibere aīos inquietos: ⁊ ad concordiā reuocare ciuilē. Sed p quoſdam paucos: qui pro ſuo modo bōi erant magna adminiſtrabāt: atq₃ illis toleratis ac tēpatis malr̄: paucoꝝ bonoꝝ ꝓuidētia res illa creſcebat. ſicut idē hiſtoric⁹ dicit multa ſibi legenti ⁊ audienti: q̄ ppl's romanus domi militieq₃ mari atq₃ terra preclara facinora fecerit ſe libuiſſe attendē: q̄ res maxie tanta negocia ſuſtinuiſſet: qm̄ ſciebat ſepenūero pua manu cū magnis legionibus hoſtium contendiſſe romanos: cognouerat paruis copijs bella geſta cū opulentis regibus: ſibiq₃ multa agitanti conſtare dixit: paucoꝝ ciuiū egregiaꝝ uirtutē cūcta patrauiſſe: eoq₃ factū ut diuitias pauptas: mltitudie₃ paucitaſ ſuperaret. S₃ poſtq̄ luxu atq₃ deſidia idq̄t ciuitas corrupta ē: rurſus reſp. magnitudine ſui ipatoꝝ atq₃ magiſtratuu₃ uitia ſuſtentabat. Paucoꝝ igitr̄ uirtuſ ad gl'iam: honorē: iperiū: uera uia. i. ṽtute ipſa nitentiū: ēt a catone laudata ē. Hinc erat domi induſtria: quā commēorauit cato: ut erariū eſſet opulentū: tenues res priuate. Unde corruptis moribus: uitiū eſſe contrariū poſuit: publice egeſtatē: priuatim opulentiā.

De amore laudis: q̄ cū ſit uitiū ob hoc ṽtus putatr̄: qr p ipſum uitia maiora cohibentr̄. cap. xiij.

q Uāobrē cū diu fuiſſēt regna orientis illuſtria: voluit ds̄ ⁊ occidentale fieri: qd̄ tp̄e ēet poſteri⁹: ſ₃ ipū latitudie ⁊ magnitudine illuſtrius. Id q₃ talib⁹ potiſſimum ꝯceſſit hoib⁹ ad domāda grauia mala multaꝝ gētiū: q̄ cā hōris laudis ⁊ gl'ie cōſuluerunt patrie: in qua ipam gl'iam requirebāt ſalutēq₃ eius ſaluti ſue p̄ponere nō dubitauerunt: p iſto uno uitio. i. amore laudis: pecunie cupiditatē ⁊ mlta alia uitia cōpmentes. Nā ſaniuſ uidet: qui ⁊ amorē laudis uitiū eſſe cognoſcit. Qd̄ nec poetā fugit horatiū qui ait. Laudis āore tumes: ſunt certa piacl'a q̄ te Ter pure lecto poterunt recreare libello. Idē in carmie lyrico ad rep̄mēdam dn̄andi libidinē ita cecinit. Lati⁹ regnes auidū domando ſp̄m: qua ſi libyā remotis gadibus iungas: ⁊ utq₃ penus ſuiat uni. Uerūtn̄ qui libidies turpiores fide pietatis ipetrato ſpiritu ſancto ⁊ amōe intelligibil'is pulchritudis non refrenant: melius ſaltem cupiditate humane laudis ⁊ gl'ie: non q̄dē iā ſancti: ſ₃ min⁹ ia₃ turpes ſunt. Etiā tullius ide ſilē nō potuit i eiſde₃ libris: quos de rep. ſcripſit: ubi loquitr̄ de inſtituendo principe ciuitatis: que₃ dicit alendū ēe gl'ia: ⁊ conſequenter cōmemorat maiores ſuos multa mira

atq; preclara glie cupiditate feciſſe. Huic ergo uitio non ſolū nō īſiſtebāt: uerꝫ ēt id excitandū ⁊ accēdēdū ēe cenſebāt putātes hoc utile ēe reip. Quāq̄ nec in ipſius phie libris tullius ab hac peſte diſſimulet: ubi ea luce clari⁹ confitet̄. Cū eīm de ſtudijs talib⁹ loq̄ret̄: q̄ utiq; ſectāda ſūt fine ueri boni: nō uentoſitate laudis humane: hanc intulit uniuerſalē generalēq; ſñiam. Honos alit artes omſq; accendūt̄ ad ſtudia glia: iacētq; ea ſemꝑ que apud quoſq; improbantur.

De reſecando amore laudis humane: quoniam iuſtoꝝ gloria omnis in deo ſit. cap. xiiij.

h Uic igit̄ cupiditati meli⁹ reſiſtitur ſine dubitatiōe cū cedit̄. Tāto eīꝫ q̄ſq; eſt deo ſimilior: q̄to ⁊ ab hac īmūdicia mūdior. Que ī hac uita ⁊ſi ñ funditus eradicat̄ ex corde: q2 ēt bñ ꝓficiētes aīos tentare nō ceſſat. ſaltem cupiditas glie ſupet̄ dilectione iuſtitie: ut ſi alicubi iacēt q̄ apud quoſq; īprobāt̄. ſi bōa ſi recta ſūt: ēt ipē amor humane laudis erubeſcat ⁊ cedat āori ueritatis. Tam enim eſt hoc uitiuꝫ inimicum pie fidei: ſi maior in cōde ſit cupiditas glie q̄ dei timor uel amor: ut dñs diceret. Quomō poteſtis credere gliam ab inuicē expectātes: ⁊ gloriam que a ſolo deo ē nō querentes? Itē ō quibuſdā q̄ ī eū crediderāt: ⁊ uerebantur palā cōfiteri ait eūangeliſta. Dilexerūt gliam hoīum magis q̄ dei. Qð ſancti apoſtoli non fecerunt: qui cum in his locis ꝑdicarēt chriſti nom̄ ubi nō ſolū improbat̄ ſicut ille ait: iacētq; ea ſemꝑ q̄ apð quoſq; improbātur: uerꝫ ēt ſumme deteſtationis habebatur: tenentes q̄ audierant a bono magiſtro eodēq; medico m̄tiū. Siqs me negauerit coram hoīb⁹: negabo eum coram patre meo q̄ ī cel̄ ē: ul̄ corā āgel̄ dī. Inter maledicta ⁊ opprobria: inter grauiſſimas perſecutiones crudeleſq; penas nō ſūt deterriti a predicatione ſalutis hūane: tanto fremitu offenſionis humāe. Et q̄ eos diuina facientes atq; dicentes: diuieq; uiuentes: debellatis quodāmō cordibus duris: atq; introducta pace iuſtitie: igēs in ecclia chriſti glia conſecuta ē: nō in ea tanq̄ ī ſue uirtutis fine quieuerūt: ſed eā quoq; ipſam ad dei glaꝫ referētes: cuius gra tales erāt. Iſto q̄q; fomite eos quibus conſulebant ad amorē illius a quo ⁊ ipſi tales fierēt accendebant. Nāq; ne propt̄ humanā glam boni eſſent: docuerat eos magr̄ illoꝝ dicēs. Cauete facere iuſtitiā uraꝫ corā hominibus ut uideamini ab eis: alioq̄n mercedem nō habebitis apð prem ueſtꝝ qui in celis eſt. Sed rurſus ne hoc puerſe intelligentes hoībus placē metuerent: minuſq; prodeſſent latendo q̄ boni ſunt: demonſtrans quo fine innoteſcere deberent. luceant inqt opera ueſtra coram hoībus: ut uideāt bona facta ura: ⁊ glorificent patrē uiꝫ qui in celis eſt. Non ergo ut uideamini ab eis. i. hac intentione: ut eos ad uos conuerti uelitis: quia non ꝑ uos aliquid eſtis: ſed ut glorificent patreꝫ ueſtrum qui in celis eſt: ad quem conuerſi fiant quod eſtis. Hoc ſecuti ſūt martyres: qui ſceuolas ⁊ curtios ⁊ decios: nō ſibi inferendo penas ſꝫ illataſ ferendo: ⁊ uirtute uera: qm̄ uera pietate ⁊ innūmerabili multitudiue ſuperarunt. Sed cum illi eſſent in ciuitate t̄rena: quibus propoſitus erat omniuꝫ pro illa officiorum finis incolumitas eius: ⁊ regnum non in celo ſed in t̄ra: non in uita eterna: ſed in deceſſiōe morientium ⁊ ſucceſſione mortuorum: quid aliud amarent q̄ gloriam: qua uolebant etiam poſt mortem tanquā uiuere in ore laudantium?

De mercede temporali: quam de⁹
reddidit bōis morib⁹ rōanoꝝ.ca.xv.

q Uib⁹ ergo nō erat de⁹ daturus
uitam eternā cum ſanctis āgelꝭ
ſuis in ciuitate ſua celeſti:ad cuius ſo/
cietatē pietas ṽa perducit:que non ex/
hibet ſeruitutē religionis: quā latriaꝫ
greci uocant:niſi uni uero deo:ſi neqꝫ
hanc eis terrenā gloriaꝫ excellētiſſimi
impīj concederet:nō redderetꝰ merces
bonis artib⁹ eoꝝ.i.ṽtutib⁹ : q̄bus ad
tātā glām puenire nitebātꝰ. De talib⁹
enim:q̄ poropter hoc bōi aliq̄d facere
uidentꝰ:ut glorificentꝰ ab hoīb⁹ etiam
dominus ait. Amen dico uobis rece-
perunt mercedē ſuā.Sic ⁊ iſti ꝑuatas
res ſuas ꝑ re communi hoc eſt reip.⁊
ꝑ eius erario cōtēpſerūt:auaritie reſti
terunt: cōſuluerunt patrie conſilio li/
bero:neqꝫ delicto ſecūdū ſuas leges:
neqꝫ libidini obnoxīj.Sꝫ his omnib⁹
artib⁹ tāq̄ ṽa uia niſi ſūt ad hōres:i/
piū gloriam:hōrati ſūt in oīb⁹ fere gē
tib⁹:ipīj ſui leges ipoſuerūt multis gē
tibus:hodieqꝫ līis ⁊ hiſtoria glorioſi
ſūnt pene in oīb⁹ gentibus:non eſt qd̄
de ſummi ⁊ ueri dei iuſtitia cōq̄rantꝰ:
perceperunt mercedem ſuam.

De mercede ſāctoꝝ ciuiū ciuitatis
eterne: quibus utilia ſunt romanoꝝ
exempla uirtutum.cap.xvi.

m Erces.n.ſāctoꝝ lōge alia ē: etiā
hic opprobria ſuſtinētiū pro ue
ritate dei:q̄ mūdi hui⁹ dilectorib⁹ odi
oſa eſt.Jlla ciuitas ſempitna ē:ubi nl/
lus oritꝰ:qꝛ nulluſ moritꝰ.Jbi eſt uera
⁊ plena felicitas:non dea ſed donum
dei.Jnde fidei pignus accepimus: q̄/
diu peregrinantes eius pulchritudini
ſuſpiram⁹.Jbi nō oritꝰ ſol ſup bonos
⁊ malos:ſꝫ ſol iuſtitie ſolos ꝓtegit bo
nos.Jbi nō erit magna induſtria dita
re erariū publicū ꝑuatis reb⁹ āguſtis:
ubi theſaūr⁹ cōmunis ē ṽitatis.Pro
inde nō ſolū ut talis merces talib⁹ ho
mibus redderetꝰ rōanū ipiū ad hūanā
glīam dilatatū eſt:uerꝫ etiā ut ciues e/
terne illius ciuitatis q̄diu hic pegrinā
tur diligenter ⁊ ſobrie: illa intueātur
exempla:⁊ uideāt q̄ta dilectio debeatꝰ
ſupne patrie propter uitā eternam: ſi
tm̄ a ſuis ciuibus terrena dilecta ē ꝑp
ter hoīum glīam.Quantum enim ꝑ/
tinet ad hanc uitā mortaliū: q̄ paucis
diebus ducitur ⁊ finitur: q̄d inteſt ſb̄
cuius iperio uiuat hō moriturus: ſi il
li qui impant ad impia ⁊ iniqua non
cogant:Aut ṽo aliquid nocuerūt rōa
ni gentib⁹ q̄b⁹ ſb̄iugatis ipoſuerūt le/
ges ſuas:niſi qꝛ id factū ē ingenti ſtra
ge belloꝝ:qd̄ ſi cōcorditer fieret:idipꝫ
fieret meliore ſucceſſu: ſed nulla eſſet
glīa triumphantiū:Neqꝫ.n.⁊ romani
nō uiuebāt ſb̄ legibus ſuis:quas cete
ris imponebant. Hoc ſufficeret reip.
niſi qꝛ marti ⁊ bellone diſplicebat: ut
nec uictoria locū hr̄et nemine uincēte:
ubi nemo pugnauerat.Nonne rōaniſ
⁊ ceteris gentibus una eſſet eadēqꝫ cō
ditio:p̄ſtiꝫ ſi mox fieret:qd̄ poſtea gra
tiſſime atqꝫ humaniſſime factum eſt:
ut omnes ad romanū impiū ptinētes
ſocietatē accipent ciuitatis:⁊ romani
ciues eſſent:ac ſi eſſet omniū qd̄ erat
añ paucorum:tantum q̄ plebs illa q̄
ſuos agros nō haberet:de publico ui/
ueret:qui apparatus eis ꝑ bonos ad
miſtratores reip.gratius a concordib⁹
preſtaretꝰ:q̄ uictis extorqueretur:

Quo fructu romani bella geſſerit:
⁊ quantū his quos uicere contulerit.
cap.xvij.

n Am quid interſit ad incolumi
tatem bonoſqꝫ mores : ⁊ ipſas
certe hominum dignitates:q̄ alīj uice
runt alīj uicti ſunt omnino nō uideo:
preter illum glorie humane ianiſſimū

faſtum:in quo perceperunt mercedē ſuam:qui eius ingenti cupiditate arſerunt:⁊ ingentia bella geſſerunt. Nunquid eniꝫ illoꝝ agri tributa ñ ſoluūt? Nunquid eis licet diſcere: quod aliis non licet? Nunquid non multi ſenatores ſunt in aliis terris: qui romā nec facie quidem norunt? Tolle iactantiā ⁊ omnes homines quid ſunt niſi homines? Quod ſi peruerſitas ſeculi admitteret ut honoratiores eſſent quiqꝫ meliores:nec ſi pro magno haberi debuit honor humanus: quia nullius ē ponderis fumus. Sed utamur ⁊ i his rebus beneficio domini dei noſtri:cōſideremus quanta contempſerint que pertulerint: quas cupiditates ſubegerint pro humana gloria: qui eam tanꝙ mercedē talium uirtutum accipere meruerunt: ⁊ ualeat nobis etiam hoc ad opprimendam ſuperbiam:ut cum illa ciuitas in qua nobis regnare promiſſum eſt:tantum ab hac diſtet:ꝙtū diſtat celum a terra: a temporali leticia uita eterna:ab ianib' laudibus ſolida gloria:a ſocietate mortalium ſocietas angelorum:a lumine ſolis ⁊ lune lumen eius qui fecit ſolem ⁊ lunam: nihil ſibi magnū feciſſe uideantur tante patrie ciues: ſi pro illa adipiſcenda fecerit bōi opis aliqd:ul' mala aliqua ſuſtinuerint: cum illi pro hac terrena iam adepta tāta fecerint: tāta perpeſſi ſint:preſertim qꝛ remiſſio peccatorꝫ que ciues ad eternam colligit patam: habet aliquid cui per umbrā quandā ſimilē fuit aſylum illud romuleū:quo multitudinē qua illa ciuitas condeīt: quorūlꝫ delictoꝝ ꝯgregauit īpunitaſ.

Quam alieni a iactantia debeant eſſe chriſtiani:ſi aliquid fecerint ꝓ dilectione eterne patrie: cum tanta rōani geſſerint ꝓ humana gloria ⁊ ciuitate terrena.cap.xviii.

q Uid ergo magnū eſt ꝓ illa eterna celeſtiqꝫ patria cūcta ſeculi hui' qualꝫ iocunda bladimēta cōtemnē: ſi pro hac temporali atqꝫ terrena filios brutus potuit ⁊ occidere:qđ illa facerē neminem cogit? Sed certe difficilius ē filios interimere:ꝙ qđ pro iſta faciendum ē:ea que filiis congreganda uidēbant' atqꝫ ſeruanda:uel dōare pauperibus:uel ſi exiſtat tentatio que id pro fide atqꝫ iuſtitia fieri compellat āmittere. Felices eniꝫ uel nos uel filios noſtros ñ diuitie terrene faciūt:āt nobis uiuentibus amittende:aut nobis mōtuis a quibus neſcius:uel forte a qb' nolumus poſſidende. Sꝫ ds felices facit:q̄ ē m̄tium uera opulentia. Bruto aūt qꝛ filios occidit:īfelicitatis ꝓhibet teſtioniū ēt poeta laudatō. Ait.n. Natoſqꝫ pr̄ noua bella mouentes Ad penaꝫ pulchra pro libertate uocabit Infelix:utcūqꝫ ferēt ea facta minores. Sꝫ uerſu ſequenti cōſolatus ē infelicē. Uicet amō patrie:laudūqꝫ īmſa cupido. Hec ſūt duo illa libertas ⁊ cupiditas laudis hūane:q̄ ad facta cōpulit mirāda romaos. Si ergo ꝓ libertate moriturоꝝ ⁊ cupiditate laudū:q̄ a mōtalib' expetūt' occidi filii a pr̄e potuerūt: quid magnū ē ſi ꝓ ūa libertate: q̄ nos ab iniquitatis ⁊ mortis ⁊ diaboli dominatu liberos facit:nec pro cupiditate humanaꝝ laudum: ſꝫ caritate liberandoꝝ hoīum:non a tarquinio rege: ſed a demonibus ⁊ demonum pricipe non filii occidunt': ſed chriſti paupes inter filios computantur? Si alius ēt romanus princeps cognomie torquatus filium nō qꝛ cōtra ipſam patā:ſed etiam pro patria: tamen quia contra imperium ſuum.i.cōtra qđ īpauerat pater imperator ab hoſte prouocatuſ iuuenili ardore pugnauerat:licet uiciſſet occidit:ne plus mali eſſet in exēplo imperii contempti: ꝙ boni in gloria hoſtis occiſi:ut quid ſe iactēt: qui pro

immortalis patrie legibus omnia que
multominus q̄ filij diliguntur bo͞a t'-
rena contemnunt. Si furius camillus
etiam ingratam patriam: a cuius cer-
uicibus acerrimorum hoſtium ueien-
tium iugum depulerat: dānatuſq; ab
emulis fuerat: a gallis iterum libera-
uit: quia non habebat potiorem ubi
poſſet uiuere glorioſus: cur extollatur
uelut grande aliquid fecerit: qui forte
in eccleſia ab inimicis carnalibus ue-
lut grauiſſimam exhonorationis paſ
ſus iniuriam: non ſe ad hoſtes eius he-
reticos tranſtulit: aut aliquam contra
aliam ipſe hereſim condidit: ſed eā po
tius quantum ualuit ab hereticorum
pniciosiſſima prauitate defendit: cum
alia non ſit non ubi uiuatur in bonoꝝ
gloria: ſed ubi acquiratur uita eterna?
Si mutius ut cum porſena rege pax
fieret: quia grauiſſimo bello romanos
premebat: qꝛ porſenam ipſum occideꝛ
nō potuit: ⁊ pro eo alterum deceptus
occidit: in ardentem aram an̄ eius oclos
dexteram extendit dicēs: multos tales
qualem illum uideret in eius exitium
coniuraſſe. Cuius ille fortitudinem ⁊
coniurationem talium perhorreſcens
ſine ulla dubitatione ſe ab illo bello
facta pace compeſcuit: q̄d regno celorū
imputaturus eſt merita ſua: ſi ꝓ illo n̄
unā manū neq; hoc ſibi ultro faciēs:
ſed perſequente aliquo patiens totū
flammis impenderit: Si curtius arma-
tus equo concito in abruptum hiatū
terre ſe precipitem dedit: deoꝝ ſuorū
oraculis ſeruiens: q̄d iuſſerant ut illuc
id quod romani h̄rent optimū mitte-
rent: nec aliud itelligere potuerunt: q̄
uiris armiſq; ſe excellere: uū uidelicet
oportebat: ut deoꝝ iuſſis i illū iteritū
uir precipitaretur armatus: q̄d ſe ma-
gnū pro eterna patria feciſſe dicturus ē:
qui aliquē ſue fidei paſſus inimicum:
non ſe ultro i talē mortē mittens: ſꝫ ab
illo miſſus obierit: qn̄q̄dem a dn̄o ſuo
eodēq; rege patrie ſue certius oraclm
accepit: nolite timere eos qui corpus
occidunt: aīam autem non poſſunt oc
cidere? Si ſe occidendos certis uerbis
quodāmodo conſecrantes decij deuo
uerunt: ut illis cadentibus ⁊ iraꝫ deo-
rum ſanguine ſuo placantibus roma
nus liberaretur exercitus: nullo modo
ſuperbiant ſancti martyres tanq̄ di-
gnū aliquid pro illius patrie participatiōe
fecerint: ubi eterna eſt ⁊ uera felicitas:
pro qua uſq; ad ſui ſanguinis effuſio
nem: non ſolum ſuos fratres pro qui
bus fundebatur: uerum ⁊ ipſos inimi
cos a quibus fundebatur: ſicut eis p̄-
ceptum eſt diligentes caritatis fide: ⁊
fidei caritate certarunt. Si marcus
puluillus dedicans edem iouis iuno-
nis minerue falſo ſibi ab inuidis mor
te filij nuntiata: ut illo nuntio pertur-
batus abſcederet: atq; ita dedicatiōis
gloriam collega eius conſequeretur:
ita contempſit: ut eum proiici etiam
inſepultum iuberet: ⁊ ſic in eius corde
orbitatis dolorem glorie cupiditas ui
cerat: quid magnum ſe pro euangelij
ſancti predicatione: qua ciues ſuperne
patrie de diuerſis liberant ⁊ colligun
tur erroribus feciſſe dicturus ē: cui do
minus de ſepultura patris ſui ſolicito
ait: ſequere me ⁊ ſine mortuos ſepelire
mortuos ſuos? Si marcus regulus ne
crudeliſſimos hoſtes iurādo falleret:
ad eos ab ipſa roma reuerſus eſt: qm̄
ſicut romanis eum tenere uolentibus
reſpondiſſe fertur: poſtea q̄ afris ſer-
uierat: dignitatē illic honeſti ciuis ha
bere non poſſet: eūq; carthaginenſes
qm̄ contra eos in romani ſenatu ege-
rat grauiſſimis ſupplicijs necauerūt:
qui cruciatus n̄ ſūt pro fide illius patrie
contemnendi: ad cuius beatitudinem
fides ipſa perducit? Aut quid retribue
tur domino pro omnibus que retri-
buit: ſi pro fide que illi debetur talia
fuerit homo paſſus: qualia pro fide

quā pernitioſiſſimis inimicis ōbebat paſſus eſt regulus? Quomodo autē ſe audebit extollerē de uoluntaria pauptate chriſtianus: ut in huius uite pegrinatiōe expeditiō ābulet uiā q̄ pducit ad patriā: ubi uerē diuitie ipſe deꝰ ē: cū audiat uel legat luciū ualeriū: qui ī ſuo defunctus ē conſolatū uſqꝫadeo fuiſſe paupem: ut numis a populo collatis eius ſepultura curarētur. Audiat uel legat quintium cincinatum: cum quatuō iugera poſſidēt: ⁊ ea ſuis manibus colēt: ab aratro eſſe abductum ut dictatō fiēt: maior utiqꝫ honore q̄ conſul: uictiſqꝫ hoſtibus ingentē gloriam conſecūtum in eadem pauptate manſiſſe. Aut quid ſe magnum feciſſe predicabit: qui nullo premio mundi huius fuerit ab eterne illius patrie ſocietate ſeductus: cum fabritium didicerit tantis muneribus pyrrhi regis epirotarum: promiſſa etiam quarta pte regni romana ciuitate ñ potuiſſe diuelli: ibiqꝫ in ſua pauptate puatum māere uoluiſſe? Nam illud puod rempublicam .i. rem populi: rem patrie: rem communem cum haberēt opulētiſſimam atqꝫ ditiſſimam: ſic ipſi in ſuis domibus paupes erāt: ut quidā eorū qui iam bis conſul fuiſſet: ex ſenatu paupeꝝ hoīum pellerēt notatiōe cenſoria: q decem pondo argenti in uaſis hīe comptus eſt. Ita ijdem ipſi paupe res erant: quorum triumphis publicū ditabatr erarium. Nōne oēs chriſtiāi q̄ excelſiōe ꝓpoſito diuitias ſuas cōmunes faciūt: ſecūdū q ſcriptum eſt ī actibus apoſtolorum: ut diſtribuatur ſicut cuiqꝫ opus eſt: ut nemo dicat aliquid ꝓprium: ſed ſint illis omnia communia: itelligunt ſe nulla ob hoc uentilari oportere iactantia: id faciendo ꝓ obtinenda ſocietate angeloꝝ: cū pene tale aliquid illi fecerit ꝓ ꝯſuanda glīa romanoꝝ? Hec ⁊ alia ſiqua huiuſmodi reperiuntur in litteris eoꝝ: qn̄ ſic innoteſcerent: qn̄ tanta fama predicarent: niſi romanū ipiū longe lateqꝫ porrectum magnificis ſucceſſibꝰ augētur? Proinde per illud impium tā magnum tanqꝫ diuturnum uiroꝝqꝫ paucoꝝ vtutibus preclarum atqꝫ glōſū: ⁊ illoꝝ intentioni merces quam querebāt ē reddita: ⁊ nobis ꝓpoſita neceſſarie cōmōitiōis exēpla: ut ſi uirtutes quaꝝ iſte utcūqꝫ ſūt ſimiles quas iſti pro ciuitatis terrene gloria tenuerūt: ꝓ dei glorioſiſſima ciuitate non tenuerimus pudore pūgamur: ſi tenuerius: ſuperbia non extollamur. Quoniam ſicut dicit aplſ: Indigne ſunt paſſiōeſ huius mundi ad futuram glām: que reuelabitur in nobis. Ad humanā vo glām pñtiſqꝫ temporis ſatis uita digna eſtimabitur illorum. Unde etiā iudei qūi chriſtum occiderunt: reuelāte teſtamento nouo: quod in ueteri uelatum fuit: ut non pro terrenis ⁊ temporalibus beneficijs: que diuina prouidentia pmixte bonis maliſqꝫ concedit: ſꝫ ꝓ eterna uita muneribuſqꝫ ppetuis: ⁊ ipſius ſupne ciuitatis ſocietate colatur deus unus ⁊ uerus: rectiſſime iſtorum glīa donati ſunt: ut hi q̄ qualibuſcunqꝫ vtutibus terrenam glīam queſierunt ⁊ acquiſierunt: uincerent eos qui magnis uitijs datorem uere glīe ⁊ ciuitatis eterne occiderunt atqꝫ reſpuerunt.

Quo inter ſe differant cupiditas glorie ⁊ cupiditas dominationis. capitulum. xix.

Intereſt ſane iṫ cupiditatē hūane glīe: ⁊ cupiditatē dñationis. Nam lꝫ ꝓcliue ſit: ut qui hūana glīa nimium delectatur: ēt dñari ardēt affectet: tñ q̄ vā lꝫ hūanaꝝ laudū glīam ꝯcupiſcūt: dāt opā bn̄ iudicātibꝰ ñ diſplicē. Sūt.n. mlta ī mōibꝰ bōa: d̄ qbuſ mlti bn̄ iudicāt: q̄uis ea mlti ñ hēāt: ⁊

per ea bona moꝝ nitūť ad gl'iam ꝛ i-
pium uel dñationem de q̈bus ait ſalu
ſtius. ſed ille v̄a uia nititur: Quiſq̄s
autem ſine cupiditate glorie: qua uere
tur homo bene iudicantib⁹ diſplicere:
dominari atq̄ȝ imperare deſiderat: ēt
per apertiſſima ſcelera q̄rit pleꝝq̄ȝ ob
tinere qḋ diligit. Proinde q̄ gloriam
concupiſcit: aut v̄a via nitiť: aut certe
dolis atq̄ȝ fallacijs contendit: volens
bon⁹ videri qḋ non eſt. Et ideo v̄tuteſ
habenti magna v̄t⁹ eſt contemnē glo-
riam: q̄a contemptuſ eius in cōſpectu
dei eſt: iudicio aūt non reperiť huma
no. Quicq̄d enim fecerit ad oculos
hominum quo glorie contemptor ap
pareat: ad maiorez laudem hoc eſt ad
maiorem gloriam facere ſi credatur:
non eſt vnde ſe ſuſpicantium ſenſibus
aliter eſſe q̄ ſuſpicantur oſtendat. Sȝ
qui contemnit iudicia laudantium: cō
temnit etiam ſuſpicantiū temeritatez:
quoꝝ tamen ſi uere bon⁹ eſt: non con
temnit ſalutem: quoniam tante iuſti-
tie eſt qui de ſpiritu dei v̄tutes habet:
ut etiam ipſos diligat inimicos: ꝛ ita
diligat: ut ſuos oſores vl' detractores
velut correctos habere conſortes: non
ī terrena patria ſȝ ſupna. In laudato-
rib⁹ aūt ſuis q̄uis puipēdat q⁹ eū lau-
dant: non tñ puipendit qḋ amant: nec
eos vult fallere laudantes: ne decipiat
diligentes. Ideoq̄ȝ inſtat ardenter: vt
poti⁹ ille laudeť: a quo habet homo
q̄cq̄d in eo iure laudať. Qui aūt con-
temptor glorie dominationis ē auid⁹:
beſtias ſupat ſiue crudelitate vite ſiue
fluxu luxurie. tales q̄dem romani fue
rūt. Non enim cura exiſtimationis ā-
miſſa dominationis cupiditate carue
rūt. M'ltos tales fuiſſe ꝓdit hiſtōia.
Sed hui⁹ vitij ſummitatez ꝛ quaſi ar
cem q̄dam nero ceſar primus obtinu
it. Cui⁹ fuit tanta luxuries: vt nihil ab
eo putareť uirile metuendū: tanta cru
delitas: vt nihil molle habere credēť

ſi neſcireť. Etiam talib⁹ dominādi po
teſtas non dať: niſi ſummi dei proui-
dentia: q̄do res hūanas iudicat talib⁹
dominis dignas. Aperta de hac re vox
diuina eſt: loquente dei ſapientia. Per
me reges regnant: ꝛ tyrāni per me te-
nent terram. Sed ne tyranni non peſ-
ſimi atq̄ȝ improbi reges: ſed veteri no
mine fortes dicti exiſtimenť: vnde ait
virgilius. Pars mihi pacis erit dex-
tram tetigiſſe tyrāni. Apertiſſime alio
loco de deo dictū eſt: qui regnare facit
hominem hypocritam ꝓpť peruiſitatē
ppli. Quāobrem q̄uis ut potui ſatis
expoſuerim qua cā de⁹ vn⁹ v̄us ꝛ iuſt⁹
romanos ſecūdū q̄dam formam ter-
rene ciuitatis bonos adiuuit: ad tanti
imperij gloriam conſequendaȝ: poteſt
tamen ꝛ alia cā eſſe latentior: propter
diu̇ſa merita generis hūani deo magis
nota q̄ nobis: dū ill'd cōſtet inter om-
nes veraciter pios: neminem ſine v̄a
pietate: id eſt ueri dei cultu v̄am poſſe
habere v̄tutem: nec eaȝ veram eſſe q̄-
do glorie ſeruit humane. Eos tamē q̄
ciues non ſunt ciuitatis eterne: que in
ſacris litteris noſtris diciť ciuitas dei:
utiliores eſſe terrene ciuitati: q̄do hn̄t
v̄tutem vel ipſam: q̄ ſi nec ipſam. Illi
aūt q̄ v̄a pietate prediti bene viuunt:
ſi hanc ſcientiam regendi pplos cōſec
tati ſūt: nihil eſt felici⁹ reb⁹ hūanis: q̄
ſi deo miſerante habeant poteſtatem.
Tales aūt hoīes v̄tutes ſuas q̄taſcū-
q̄ȝ in hac uita poſſūt habere nō tribu
unt niſi grē dei: q̄ eas volētib⁹ credēti
bus petentibuſq̄ȝ dederit. Simulq̄ȝ i-
telligūt q̄tum ſibi deſit ad perfectio-
nem iuſtitie qualis eſt in illorum ſanc
torum angelorum ſocietate: cui ſe ni-
tūť aptare. Quātūlȝ aūt laudeť atq̄ȝ
prediceť v̄tus: q̄ ſine v̄a pietate ſeruit
hominum glorie: nequaq̄ ſanctorum
exiguis initijs comparanda eſt: quo-
rum ſpes poſita eſt in gratia ꝛ miſeri-
cordia ueri dei.

Tam turpiter ſeruire ūirtutes hu
mane glorie:q̄ corporis uoluptati.ca
pitulum.xx.

ſ Olent philoſophi q̄ finem boni
hūani i ipſa v̇tute ꝯſtituūt ad i-
gerendū pudorē q̄buſdā phis:q̄ v̇tu-
tes quidē ꝓbāt:ſ; eas voluptatis cor-
poral' fine metiūt':⁊ illā p ſeipſā putāt
appetēdā:iſtas ꝓpt' ipſā:tabulā q̄da;
v̇bis pingere:ubi uoluptas in ſella re
gali:quaſi delicata quedā regina cōſi
deat : eiq; v̇tutes famule ſb̄ȳciāt':obſ
uantes eius nutum : ut faciāt qȯ illa
imperauerit. Que prudētie iubeat:ut
diligēt' inquirat qūo voluptas regnet
⁊ ſalua ſit. Juſtitie iubeat:ut p̄ſtet bn̄-
ficia:q̄ poteſt ad comparandas amici
tias corporalibus cōmodis neceſſari-
as:nulli faciat iniuriam:ne offenſis le
gibus voluptas uiuer' ſecure n̄ poſſit.
Fortitudini iubeat:ut ſi dolor cōrpori
acciderit qui n̄ cōpellat i mortē:teneat
dominā ſuam id eſt voluptate; fortit'
in animi cogitatione : ut p p̄ſtinarum
deliciarum ſuarum recordationē miti
get pn̄tis doloris aculeos. Tēpātie iu
beat:ut tantū capiat alimtoꝝ:⁊ ſiqua
delectant:ne per īmoderationē noxiū
aliquid valitudinē turbet:⁊ voluptas
quam etia; in corporis ſanitate epicu-
rei maximā ponunt grauiter offēdat'.
Ita v̇tutes cum tota ſue gl'ie dignita-
te:tanq̄ imperioſe cuidā etiā inhone-
ſte muliercule ſuiēt voluptati . Nihil
hac pictura dicūt eſſe ignominioſius
⁊ deformius:⁊ quod minus bonoru;
ferre poſſit aſpectus:⁊ v̇um dicūt. S;
non exiſtio ſatis debiti decoris eē pic-
turam:ſi etiam talis fingatur:ubi v̇tu
tes hūane gl'ie ſeruiant. l;.n.iſta gl'ia
delicata mulier' non ſit:inflata tn̄ eſt ⁊
multū ianitatis hēt. Un̄ non ei digne
ſuit ſoliditas quedam firmitaſq; v̇tū
tum : ut nihil prouideat prudentia:
nihil diſtribuat iuſtitia : nihil toleret
fortitudo:nihil temperātia modere t':
niſi unde placeat' hoībus:⁊ uētoſe glo
rie ſeruiatur. Nec illi'ſe ab iſta defēde
runt feditate: q̄ cū aliēa ſp̄nāt iudicia
uelut glorie contemptores:ſibi ſapien
tes uidēt' ⁊ ſibi placēt. Nam eorū uir-
tus ſi tam̄ ulla eſt:alio modo quoda;
humane ſb̄ditūr laudi. Neq; ei; ipſe
qui ſibi placet homo non ē. Qui aūt
uera pietate in deum quem diligit cre
dit ⁊ ſp̄at:plus itendit i ea i quibus ſi
bi diſplic;:q̄ in ea ſiqua i illo ſūt:que
non tam ipſi q̄ ueritati placent. Neq;
id tribuit unde iam poteſt placē : niſi
eius miſericordie cu; metuit diſplicē:
de his ſanatis gratias agēs de illis ſa
nandis preces fundens.

Rōanū ȓgnū a d̄o v̇o eē diſpoſitū:
a quo ē oīs p̄tas:⁊ cuiuſ ꝓuidētia ȓgū
tur uniuerſa.cap.xxi.

q Ue cū ita ſint:nō t̄buam' dādi
regni atq; imperȳ poteſtatem:
niſi deo uero qui dat felicitatē i regno
celoꝝ:non niſi ſol' pȳs.regnū v̇o terre
num ⁊ pȳs ⁊ impȳs ſicut ei placet cui
nihil iiuſte placet. Quāuis.n.aliquid
dixerius qȯ aptū nobis eē uoluit : tn̄
multū eſt ad nos ⁊ ualde ſup̄at uires
noſtras hominum occulta diſcutere:
⁊ liquido examine merita diiudicare
regnorum. Ille igitur unus uerus de-
us:qui nec iudicio nec adiutorio deſe-
rit genus humanum quando uoluit
⁊ quantum uoluit romanis regnum
dedit:qui dedit aſſyrȳs uel etiam per-
ſis:a quibus ſolos duos deos coli: u-
num bonum:alterum malum conti-
nent littere iſtorum:ut tacea; de popu
lo hebreo de quo iam dixi quantum
ſatis uiſum eſt:qui preter unum deu;
non coluit ⁊ quando regnauit:q̄ ergo
perſis dedit ſegetes ſine cultu dee ſege
tie:qui alia dōa t̄raꝝ ſine cultu tot de
oꝝ:quos iſti reb' ſingl'is ſingl'os:l' ēt
ſingl'is ȓb' pl'es p̄poſuerꝝ:ipe ēt ȓgnū

dedit ſine cultu eoꝝ: p quoꝝ cultū ſe iſti regnaſſe crediderunt. Sic etiam hoibus qui mario: ipſe caio ceſari: q̄ auguſto: ipſe ⁊ neroni: qui ueſpaſiāis uel patri uel filio ſuauiſſimis impatoribus: ipſe ⁊ crudeliſſimo domiciano. Et ne p ſinglos ire neceſſe ſit: qui conſtantino chriſtiano: ipſe apoſtate iuliano: cuius egregiam iīolē decepit āore dominandi ſacrilega ⁊ deteſtanda curioſitas: cuius uanis deditus oracul' erat: quāo fretus ſecuritate uictōie: naues quibus uictus neceſſarius portabatur incendit. Deinde feruide iſtāo īmodicis auſibus: ⁊ mox merito temeritatis occiſus in locis hoſtilibus egenum reliquit exercitum: ut alit' ide nō poſſet euadi: niſi ꝯ ill'd auſpiciū dei termini de quo ſuperiore libro diximus rōani impiȷ termini mouerent'. Ceſſit eīm terminus ōs neceſſitati: q̄ non ceſſerat ioui. Hec plane unus de' ⁊ uerus regit ⁊ gubernat ut placet. Et ſi occultis cauſis ⁊ nunquid iniuſtis?

Tempora exituſq; belloꝝ ex dei pēdere iudicio. cap. xxij.

Ic ēt tpa ipſa belloꝝ: ſicut i ei' arbitrio eſt iuſtoq; iudicio ⁊ miſericordia: uel atterere uel cōſolari genus humanū: ⁊ alia citius: alia tardi' finiant' bellū piratāꝝ a pōpeio: belluȝ punicum tertium a ſcipiōe incredibili celeritate ⁊ temporis breuitate ꝯfecta ſunt. Bellum q̄ꝫ fugitiuoꝝ gladiatoꝝ q̄uis multis rōanis ducib' ⁊ duobuſ conſulibus uictis: italiaq; horribiliter contrita atq; uaſtata: tertio tam̄ anno poſt multa conſumpta ꝯſumptum ē. Picentes: marſi: ⁊ peligni gentes non exterae ſed italicae p' diuturnā ⁊ deuotiſſimam ſub rōano iugo ſuitutē i libertatē caput erigē tentauerūt: iā m'tis natiōib' rōano ipio ſbiugatis deletaq; carthagie. In quo bello italico rōanis ſepiſſime uictis: ubi ⁊ duo cōſules perierunt: ⁊ aliȷ nobiliſſimi ſenatores: nō diuturno tn̄ tpe tractū ē hoc malum. Nam quintus ei annus fineȝ dedit: ſed bellum punicū ſecūdū cum maxis detrimentis ⁊ calamitate reip. per annos decem ⁊ octo rōanas uireſ extenuauit ⁊ pene conſumpſit: in duobus preliȷs ferme. lxx. rōanoꝝ milia occiderunt. Bellum punicum primuȝ p. xx. ⁊ tres annos pactum eſt. Belluȝ mitridaticū xl. annis. Ac ne q̄ſq; arbitret' rudimēta rōanoꝝ fuiſſe fōtiōa ad bella citius pagenda: ſupiorib' tpibuſ multum i omni vtute laudatis: belluȝ ſamniticum annis tractum eſt ferme quinquagīta: in quo bello ita romani uicti ſunt: ut ſb iugum etiam mitterētur. Sed quia non diligebant glīam propter iuſtitiā: ſed iuſtitiam propter glīam diligere uidebantur: pacē factā feduſq; ruperunt. Hec iō cōmemoro: quoniam multi preteritaruȝ reꝝ ignari: quidam etiam diſſimulatores ſue ſcie: ſi temporibuſ chriſtianis aliquod bellū paulo diutius trahi uident: ilico in noſtram religionem proteruiſſime inſiliunt: exclamantes q̄ ſi illa nō eſſ; ⁊ uetere ritu numina colerentur: iam rōana illa uirtute q̄ue adiuuante marte ⁊ bellōa tāta celeriter bella cōfecit: id quoq; celerrime finiretur. Recolāt igit' qui legerunt: q̄ diuturna bella: q̄ uariȷs euentibus: q̄ luctuoſis cladibuſ a ueteribus ſint geſta rōanis: ſicut ſolet orbis terraruȝ uelut pcelloſiſſimū pelagus uaria talium maloꝝ tēpeſtate iactari: ⁊ quod nolunt aliq̄n fateāt': nec inſanis aduerſus deum linguis ſe interimāt: ⁊ decipiant imperitos.

De bello in quo rhadagayſus rex gotthoꝝ demonū cultor uno die cuȝ īgētib' copiȷs ſuis uict' eſt. capituluȝ xxiij.

q Uod tñ nŕa mẽoria recẽtiſſimo tp̃e ōs mirabl'r ⁊ miſericorditer fecit: non cum grãꝝ actione cõmemorant: ſed quantum in ipſis eſt omniuʒ ſi fieri poteſt hominuʒ obliuione ſepelire conant̃. Quod a nobis ſi tacebit: ſimiliter erimus ingrati. Cum rhadagayſus rex gotthoꝝ agmĩe ingenti ẽt īmani iam in urbis uicinia cõſtitutuſ: romanis ceruicibus imineret: uno die tanta celeritate ſic uictus ẽ: ut ne uno q̄dẽ ñ dicam extincto ſʒ uulnerato romanoꝝ: multo ãplius q̃ cẽtũ miliũ prosterneret̃ eius exercitus: atq̧ ipſe cum filiĳs mox captus pẽa debita necaret̃. Nã ſi ille ipꝰ cũ tãtis ⁊ tã ipĳs copĳs romã fuiſſet ĩgreſſus: cui pepciſſet? Quibꝰ honorẽ locis martyruʒ detuliſſet? In qua pſona deũ timeret? Cuius non ſanguinem effuſum: cuiuſ pudicitiam uellet intactã? Quas autẽ iſti ꝓ dĳs ſuis uoces haberent: quãta inſultatione iactarent: q̃ iõ ille uiciſſʒ: iõ tãto potuiſſet: quia quotidianis ſacrificĳs placabat atq̧ ĩuitabat deos: quod romanos facẽ chriſtiana religio non ſinebat? Nam ꝓpinquãte iaʒ illo his locis ubi nutu ſumme maieſtatis oppreſſus eſt: cuʒ eius fama ubiq̧ crebeſceret: nobis apȯ carthaginem dicebatur: hoc credẽ: ſpgẽ: iactare pagãoſ: q̃ ille dĳs amicis ꝓtegentibꝰ ⁊ opitulantibus quibꝰ imolare quotidie fere rebat̃: uinci oĩo nõ poſſet ab eis: qui talia dĳs rõanis ſacra nõ facerẽt: nec fieri a quoq̃ pmitterent. Et nõ agũt miſeri grãs tante miſericordie dei: qui cũ ſtatuiſſet irruptione barbarica grauiore dignos mores hominũ caſtigari: indignationẽ ſuam tanta manſuetudine tempauit: ut illũ p̄mo faceret mirabl'iter uinci: ne ad infirmoꝝ animos euertendos gloria daret̃ demonibus: quibus eum ſupplicare cõſtabat. Deinde cũ ab his barbaris roma caperet̃: qui contra omneʒ ꝯſuetudinẽ belloꝝ añ geſtoꝝ ad loca ſancta confugiẽtes chriſtiane religiõis reuerentia tuerent̃: ipſiſq̧ demonibꝰ atq̧ ĩpioꝝ ſacrificiorũm ritibus: de quibus ille pſũpſerat ſic aduerſarent̃ pro noĩe chriſtiano: ut longe atrocius bellum cum eis q̃ cuʒ hoĩbꝰ gerere uiderent̃: ita uerus dominus gubernator q̧ rerũ ⁊ romãos cuʒ miſericordia flagellauit: ⁊ tñ ĩcredibiliter uictis ſupplicatoribꝰ demonũ nec ſaluti rerũ preſentium neceſſaria eẽ ſacrificia illa monſtrauit: ut ab his q̄ nõ puicaciter cõtendũt ſʒ prudent̃ attendũt: nec propter p̃ntes neceſſitates religio uera deſeratur: ⁊ magis eterne uite fideliſſima expectatiõe teneatur.

Que ſit chriſtianoꝝ imperatoꝝ ⁊ q̃uera felicitas. cap. xxiiĳ.

n Eq̧ eiʒ nos chriſtiãos quoſdã ĩpatores iõ felices dicimuſ: quia uel diutiꝰ ĩparũt: uel ĩpãtes filios mõte placida reliquerũt: uel hoſtes reip. domuerunt: uel inimicos ciues aduerſus ſe inſurgentes ⁊ cauere ⁊ oppmẽ potuerunt. Hec ⁊ alia uite huius erũnoſe uel munera uel ſolacia: quidã ẽt cultores demonum accipe meruerũt: qui non ptinent ad regnuʒ dei quo ptinent iſti: ⁊ hoc ipſius mĩa factũ ẽ: ne ab illo iſta qui in eũ crederẽt uelut ſũma bona deſiderarent. Sʒ felices eos dicimus: ſi iuſte impãt: ſi iter linguas ſublimiter honorantiũ: ⁊ obſeq̄a nimiſ humiliter ſalutantiũ non extolluntur ſʒ ſe hoĩes eſſe memierũt: ſi ſuã ptateʒ ad dei cultum maxĩe dilatandũ maieſtati eius famulam faciunt: ſi deum timent diligunt ⁊ colunt: ſi plus amãt illud regnũ ubi nõ timẽt hĩc cõſortes: ſi tardius uindicãt facile ĩgnoſcunt: ſi eandem vĩdictã ꝓ neceſſitate regende tuendeq̧ reip. non pro ſaturandis inimiciciaꝝ odĳs exerũt: ſi candẽ ueniaʒ non ad impunitatem iniquitatis: ſed

ad ſpem correctionis indulgent: ſi qđ aſpere cogũtur plerũq; decernere: miſericordie lenitate ⁊ bñficiorꝝ largitate compenſant: ſi luxuria tanto eis eſt caſtigatiõ q̃to poſſet eſſe liberior: ſi malũt cupiditatibus prauis q̃ q̃buſlibet gentibus iperare. Et ſi hec omnia faciunt nõ propter ardorẽ ianis glĩe: ſed caritatẽ felicitatis etne: ſi pro ſuis peccatis hũilitatis ⁊ miſeratiõis ⁊ orõnis ſacrificium deo ſuo võ imolare ñ negligunt. Tales chriſtiãos ipatores dicimus eẽ felices iteri ſpe: poſtea re ipa futuros: cũ id qđ expoſcius aduenerit.

De ꝓſpitatibꝰ quas ꝯſtãtio ipatori chriſtiano deus contulit. cap. xxv.

n Am bonꝰ ds ne hoics q̃ eũ crederẽt ꝓpẽ etnã uitã colẽdũ: has ſublimitates ⁊ regna trena exiſtiarẽt poſſe neiẽ conſeq;: niſi dẽonibꝰ ſupplicaret: qđ hi ſps i talibꝰ multũ valẽt: ꝯſtãtinũ ipatorẽ ñ ſupplicãtẽ dẽonibꝰ: ſed ipſũ vũ deũ colentẽ tantis terrẽis impleuit muneribꝰ: q̃ta optare nullus auderet. Cui ẽt condere ciuitatem rõano imperio ſociã; velut ipiꝰ rõe filiã: ſed ſine aliquo demonum templo ſimulacroq; conceſſit. Diu ipauit: uniuſum orbem romanũ unus auguſtꝰ tenuit ⁊ defendit: i admiſtrandis ⁊ gerẽdis bellis uictorioſiſſimus fuit: in tyrãnis opp̃mendis per oia ꝓſperatus ẽ. Grandeuus egritudine ⁊ ſenectute defunctus eſt: filios impantes reliquit. Sed rurſus ne imperator quiſq̃ ideo chriſtianus eſſet: ut felicitatẽ conſtantini mereretur: cum propter uitã eternam quiſq; debeat eſſe chriſtianus: iouinianum multo citius q̃ iulianu; abſtulit: gratianum ferro tyrannico pmiſit interimi. Longe quidem mitius q̃ magnum pompeiũ colentẽ uidel; rõanos deos. Nam ille uindicari a catõe ⁊ potuit: quem ciuilis belli quodãmõ heredem reliquerat: iſte autem quãuis pie anime ſolacia talia nõ reqrãt: a theodoſio uindicatus eſt: quem regni participem fecerat: cum paruulu; haberet ⁊ fratrem: auidior fide ſocietatis q̃ nimie poteſtatis.

De fide ⁊ pietate theodoſij auguſti cap. xxvi.

u Nde ⁊ ille ñ ſolum uiuo ſuauit quã debebat fidem: uerꝫ ẽt poſt eius mortẽ pulſũ ab eius interfectore maximo ualentinianum eius puulu; frãtrẽ in ſui partes iperij tãq̃ chriſtianus excepit pupillum: paterno cuſtodiuit affectu: quẽ deſtitutum omnibꝰ opibus nullo negocio poſſet auferre: ſi latius regnandi cupiditate magis q̃ bñfaciendi caritate flagraret. Uñ potius eu; ſeruata eius impatoria dignitate ſuſceptu;: ipſa humanitate ⁊ gr̃a conſolatus ẽ. Deinde cu; maximus t̃ribiles faceret illi ſucceſſus: hic in anguſtijs curarum ſuarꝫ nõ ẽ lapſus ad curioſitates ſacrilegas atq; illicitas: ſed ad ioannem in egypti heremo conſtitutum: quem dei ſeruũ ꝓphetandi ſpiritu preditum fama crebeſcente didicerat miſit: atq; ab eo nuntiũ uictorie certiſſimum accepit. Mox tyranni maximi extinctor: valẽtinianu; puerũ impij ſui ptibus unde fugatus fuerat cum miſericordiſſima ueneratione reſtituit: eoq; ſiue p inſidias: ſiue quo alio pacto uel caſu proxime extincto: alium tyrannum eugeniũ: qui in illius impatoris locum non legitime fuerat ſubrogatus: accepto rurſus prophetico reſponſo fide certus opp̃ſſit: contra cuius robuſtiſſimũ exercitũ magis orãdo q̃ feriendo pugnauit. Milites nobis qui aderant retulerunt: extorta ſibi eſſe de mãibꝰ q̃cũq; iaculabantur cum a theodoſij partibꝰ i aduerſarios uehemens uentus iret: ⁊ non ſolum

quecunqȝ in eos iaciebãť ꝓcitatiſſime
rapet: uerum etiam ipſoꝛuȝ tela i eoꝝ
coꝛpoꝛa retoꝛqueret. Uñ ⁊ poeta clau
dianus: q̃uis a chriſti noie alienus in
eius tamen laudibus dixit. O nimiuȝ
dilecte deo cui fudit ab aſtris Se io/
uis armatus: uehemẽs ť militat ether.
Et coniurati ueniunt ad claſſica uẽti.
Uictoꝛ aũt ſicut crediderat ⁊ predixe/
rat: iouis ſimulacra que aduerſus cũ
fuerãt neſcio quibus ritibus uelut cõ
ſecrata: ⁊ in alpibus cõſtituta depoſu/
it: eoꝝqȝ fulmina ꝙ aurea fuiſſent io/
cantibus qḋ illa leticia permittebat
curſoꝛib⁹: ⁊ ſe ab eis fulmiari uelle di/
centibus: hilariter benigneqȝ dõauit.
Inimicoꝛum ſuoꝝ filios quos ñ ipſi⁹
iuſſus: ſed belli abſtulerat impetus: ẽt
nondũ chriſtianos ad eccl'am confugi
entes chriſtianos hac occaſione fieri
uoluit: ⁊ chriſtiana caritate dilexit:
nec p̄uauit reb⁹: ſȝ auxit honoꝛib⁹. In
neiem poſt uictoꝛiam p̄uatas inimici/
tias ualere permiſit: bella ciuilia non
ſicut cinna ⁊ mari⁹ ⁊ ſylla ⁊ alij tales
nec finita fine uoluerũt: ſed magis do/
luit exoꝛta ꝙ cuiq̃ nocere uoluit ťmia
ta. Inter hec oĩa ex ipſo initio imperij
ſui non quieuit iuſtiſſimis ⁊ miſericõ
diſſimis legibus adu̾ſus ipios laborã
ti eccl'e ſb̾uenire: quã ualẽs hẽticus fa
uens arrianis uehementer afflixerat:
cuius eccl'ie ſe mẽbꝝ eſſe magis ꝙ i ť/
ris regnare gaudebat. Simulacra gẽ/
tium ubiqȝ euertẽda p̄cepit ſatis intel
ligens nec terꝛena munera in demonũ
ſȝ i dei ueri poſita eẽ p̄tate. Quid aũt
eius religioſa humilitate mirabil⁹ qñ
in theſſalonicenſiuȝ grauiſſimũ ſcel⁹:
cui iam epiſcopis intercedentibus ꝓ/
miſerat indulgẽtiã: tumultu quoꝛũdã
qui ei coherebant uindicare cõpulſus
ẽ: ⁊ eccl'aſtica coercitus diſciplina ſic e/
git pñiam: ut imperatoꝛiã celſitudinẽ
pro illo populus orans magis fleret
uidendo proſtratam: ꝙ peccando tie/
ret iratam. Hec ille ſecum ⁊ ſiqua ſi̾lia
que commemorare longum eſt bona
opera tulit: ex iſto t̃pali uapoꝛe cuiuſlȝ
culmis ⁊ ſb̾litatis humane: quoꝛuȝ
opeꝝ merces eſt eterna felicitas: cuius
datoꝛ eſt deus ſolis ueraciter p̾ijs. Ce/
tera u̾o bona uite huius uel faſtigia ť
ſb̾ſidia: ſicut ipſum mundũm: lucẽ: au
ras: terras: aquas: fruct⁹: ipſiuſqȝ ho/
mis ãiam: coꝛpus ſenſus: mentẽ: uitã:
bonis maliſqȝ largiť. In q̃bus eſt etiã
queľȝ imperij magnitudo: quam pro
tempoꝝ gubernatiõe diſpenſat. Pro/
inde et iam illis reſpondendum uideo
eẽ: q̃ manifeſtiſſimis documẽtis q̃bus
oſtendiť: ꝙ ad iſta t̃palia que ſola ſtul
ti hĩe concupiſcunt: nihil deoꝝ falſoꝝ
numeroſitas proſit: confutati atqȝ cõ/
uicti conanť aſſerere: ñ propť uite pre
ſentis utilitatem: ſed propter eam que
poſt moꝛtẽ futura eſt eẽ colẽdos dos.
Nam iſtis qui propter amicitias mũ
di huius uoluit uana colere: ⁊ non ſe
permitti puerilibus ſenſib⁹ cõqueruť:
his quiqȝ libris ſatis arbitroꝛ eſſe reſ
ponſum. Quoꝛum tres prioꝛes cum
edidiſſem: ⁊ in multoꝝ manib⁹ eſſe ce
piſſent; audiui quoſdam neſcio quam
aduerſus eos reſponſionẽ ſcribẽdo p̃/
pare. Deinde ad me perlatum ẽ ꝙ iaȝ
ſcripſerint: ſȝ t̃ps q̃rant quo ſine pic'lo
poſſint edere. Quos admoneo nõ op/
tent qḋ eis non expedit. Facile eſt eim
cuiq̃ uideri reſpondiſſe: qui tacere no
luit. Aut quid eſt loquacius uãitate:
que non ideo poteſt quod ueritas: q̃a
ſi uoluerit etiam plus poteſt clamare
ꝙ ueritas? Sed conſiderent omnia di
ligenter: ⁊ ſi foꝛte ſine ſtudio ptium iu
dicantes eſſe talia proſpexerit: que po
tius exagitari ꝙ conuelli poſſint: gar/
rulitate ipudẽtiſſima ⁊ quaſi ſatyrica
uel mimica leuitate cohibeãt ſuas nu
gas: ⁊ potius a prudentib⁹ emẽdari: ꝙ
laudari ab imprudẽtib⁹ eligant. Naȝ
ſi non ad libertatem uera dicẽdi: ſȝ ad

licentiā maledicēdi tempus expectāt: abſit ut eis eueniat quod ait tullius de quodam: qui peccādi licentia felix appellabatur. O miſerum cui peccare licebat: unde quiſquis eſt qui maledicēdi licentia felicem ſe putat: multo erit felicior ſi hoc illi omnino non liceat: cum poſſit depoſita inanitate iactantie: etiam iſto tempore tanq̄ ſtudio conſulendi quicquid uoluerit contradicere: ⁊ quantum poſſit ab eis quos conſulit amica diſputatione: hoc eſt honeſte grauiter libere quod oportet audire.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei liber ſextus.

Prohemium.

Q UINQ; SUperiorib⁹ libris ſatis mihi aduerſus eos uideor diſputaſſe: qui multos deos ⁊ falſos: quos eē inutilia ſimulacra uel immundos ſpiritus ⁊ perniciosa demonia: uel certe creaturas non creatorem ueritas chriſtiana conuicit propter uite huius mortalis rerumq; terrenarum utilitatem: eo ritu ac ſeruitute que grece latria dicit: ⁊ uni uero deo debetur: uenerandos ⁊ colendos putant. Et nimie quidem ſtulticie uel pertinacie: nec iſtos quinq; nec ullos alios quanticūq; numeri libros ſatis eſſe poſſe quis neſciat? Quādo ea putatur gloria uanitatis nullis cedere uiribus ueritatis: in perniciem utiq; ei⁹ cui uitium tam immane dn̄atur. Nam ⁊ contra omnem curantis induſtriam non malo medici ſed egroti inſanabil' morbus inuictus eſt. Hi uero qui ea que legunt: uel ſine ulla uel non cum magna ac nimia ueteris erroris obſtinatione intellecta ⁊ conſiderata perpendunt: facilius nos iſto numero terminatorum quinq; uoluminum: pluſq̄ queſtionis ipſius neceſſitas poſtulabat ſatiſfeciſſe: q̄ minus diſſeruiſſe iudicabunt. Totamq; inuidiam quam chriſtiane religioni de huius uite cladib⁹: terrenarumq; contritione ac mutatione rerum imperiti facere conantur: nō ſolum diſſimulantibus: ſed contra ſuam conſcientiam fauentibus etiam doctiſ quos impietas ueſana poſſedit: omnino eſſe inanē recte cogitationis atq; ratiōis: plenāq; leuiſſime temeritatis ⁊ pernicioſiſſime animoſitatis dubitare non poterunt.

De his qui dicūt deos a ſe non ꝓpter preſentem uitam coli: ſed propter eternam. capitulum primum.

N Unc ergo qm̄ deinceps ut promiſſus ordo expetit etiam hi refellendi ⁊ docendi ſunt: qui non ꝓpter iſtam uitam: ſed propter illam que p⁹ mortem futura eſt: deos gentiū: quos chriſtiana religio deſtruit ſiue deſeruit colendos eſſe contendunt: placet a ueridico oraculo ſancti pſalmi ſumere exordium diſputationis mee: beatus cuius eſt dominus deus ſpes ipſius ⁊ non reſpexit in uanitates ⁊ inſanias mendaces. Ueruntamen in omnibus uanitatibus inſanijſq; mēdacibus lōge tolerabilius philoſophi audiendi ſunt: quibus diſplicuerunt iſte opiniones erroreſq; populorum: qui populi conſtituerunt ſimulacra numinibus: multaq; de eis quos deos immortales uocant: falſa atq; indigna ſiue finxerūt: ſiue ficta crediderūt: ⁊ credita eorū cultui ſacrorumq; ritib⁹ miſcuerunt. Cum his ergo hoīb⁹ qui ⁊ſi nō libere predicando: ſaltem utcunq; diſputationibus muſtando talia ſe īprobare teſtati ſunt: nō uſq; adeo īconueniēter

q̄o iſta tractatur. Utꝫ non vnū deum qui fecit omnem ſpiritualem corporaleqꝫ creaturam: propter uitam que p⁹ mortem futura eſt coli oporteat: ſꝫ mľtos deos quos ab illo uno factos ⁊ ſblimiter collocatos: q̄dam eorundem philoſophorum ceteris excellentiores nobilioreſqꝫ ſenſerunt. Ceterum quis ferat dici atqꝫ cōtendi: illos deos: quorum in quarto libro quoſdam cōmemoraui: quibus rerum exiguarum ſingulis ſingula diſtribuuntur officia vitam eternam cuiqꝫ preſtare. An vō illi peritiſſimi ⁊ acutiſſimi viri: q̄ ſe ꝓ magno beneficio conſcripta docuiſſe gloriantur: ut ſciret̄ quare cuiqꝫ deo ſupplicandum eſſet: quid a quoqꝫ eſſꝫ petendum: ne abſurditate turpiſſima qualis iocalariter in mimo fieri ſolet peteret̄ a libero aqua: a nymphis vinum: auctores erūt cuipiam hominū d̄ijs immortalibus ſupplicanti: ut cuꝫ a nymphis petierit vinum: eiqꝫ reſpōderint nos aquam habemus hoc a libero pete: poſſit recte dicere: ſi vinum non habetis: ſaltem date mihi vitam eternam. Quid hac abſurditate monſtruoſius? Nōne illi cachinnantes ſolent enim eſſe ad riſum faciles: ſi non affectent fallere: ut demones ſupplici reſpondebūt? O homo putas ne i poteſtate nos habere vitam: quos audis non habere uel uitem? Impudentiſſime igitur ſtultitie eſt uitam eternam a talibus d̄ijs petere uel ſperare: qui uite huius erumnoſiſſime atqꝫ breuiſſime: ⁊ ſiqua ad eam pertinent adminiculandam atqꝫ fulciendam: ita ſingulas particulas tueri aſſerūt: ut ſi id qd̄ ſb alterius tutela ac poteſtate eſt petatur ab altero: tam ſit incōueniēs ⁊ abſurdū: ut mimice ſcurilitati uid̄atur eſſe ſimillimum. Qd̄ cum fit a ſcientibus mimis digne ridentur in theatro: cum vō a neſcientibus ſtultis: dignius irridentur in mundo. Cui ergo deo uel dee propter quid ſupplicaret̄: q̄tum ad illos deos attinet: quos iſtituerunt ciuitates: a doctis ſolerter inuentum memorieqꝫ mandatuꝫ eſt: q̄d a libero vbigratia: quid a nymphis: q̄d a vulcano: ac ſic a ceteris: quos ptim cōmemoraui in quarto libro: partim pretereūdos putaui. Porro ſi a cerere vinum: a libero panem: a vulcāo aquam: a nymphis ignem petere erroris eſt: q̄to maioris delirām̄ti eſſe itelligi debet: ſi cuiqꝫ iſtoruꝫ pro uita ſupplicetur eterna. Quāobrem ſi cum de regno terreno quereremus quoſnam ill'd deos vl' deas hoībus credendum eſſet poſſe conferre: diſcuſſis oībus lōge alienū a v̄itate mōſtratū eſt: a quoqꝫ iſtoꝝ mľtoꝝ nūinuꝫ atqꝫ falſoꝝ ſaltē regna t̄rena exiſtiare cōſtitui: nōne inſaniſſime ipietatis ē: ſi etn̄a vita que terrenis oībus regnis ſine vlla dubitatione uel comparatione preferenda eſt: ab iſtoꝝ quoqꝫ dari cuiqꝫ poſſe credatur? Neqꝫ eniꝫ ꝓpterea d̄ij tales ul' terrenum regnum dare nō poſſe uiſi ſūt: q̄a illi magni ⁊ excelſi ſūt: hoc q̄ddaꝫ puum ⁊ abiectum qd̄ nō dignarentur in tanta ſublimitate curare: ſed q̄talꝫ conſideratione fragilitatis hūane caducos apices terreni regni merito q̄ſqꝫ contemnat: illi d̄ij tales appuerūt: ut indigniſſimi uiderent̄ q̄bus dāda atqꝫ ſeruanda eſſe deberent l' iſta committi: ac per hoc ſicut ſuperiora ꝓxis duob⁹ libris ptractata docuerūt: nullus deus ex illa turba l' quaſi plebeiorum uel ꝓceꝝ quaſi deoꝝ idoneus eſt regna mortalia mortalibus dare: q̄to minus poteſt imortales ex mortalib⁹ facere? His accedit q̄ ſi iam cum illis agimuſ qui non ꝓpter iſtā: ſꝫ ꝓpt̄ uitā que poſt mortem futura eſt exiſtimāt colendos deos: iā nec ꝓpt̄ illa ſaltem que deorum talium poteſtati tanquā diſpartita ⁊ propria: nō ratione v̄itatis: ſed uanitatis opinione tribuuntur

oĩo colendi ſunt: ſicut credunt hi qui
cultum eorum huius uite mortalis u-
tilitatibus neceſſarium eſſe ꝓtẽdũt: cõ
tra quos iam quinqꝫ precedentibꝰ uo
luminibus ſatis q̃tum potui diſputa-
ui. Que cum ita ſint: ſi eorum qui co-
lunt deam iuuentatem etas ipſa florẽt
inſignius: contemptores autem eius ꝉ
intra ãnos occũberẽt iuuẽtutis: uel in
ea tanq̃ ſeruili corpore frigeſcerẽt: ſi
maxillas cultoꝝ ſuorum ſpecioſius ⁊
feſtiuius fortũa barbata ueſtiret: a q̃
bus autem ſperneret glabros aut ma
le bardatos uidremus: ẽt ſi rectiſſime
dicẽmus huc uſqꝫ iſtas deas ſingulas
poſſe ſuis officijs quodãmõ limitari:
ac p hoc nec a iuuentate oportere peti
uitam eternaꝫ: que non daret barbã:
nec a fortuna barbata boni aliq̃d poſt
hanc uitam eſſe ſpandũ: cuius in hac
uita poteſtas nulla eſſet: ut eandẽ ſal-
tem etatẽ q̃ barba iduit ipſa preſtaret.
Nunc uõ cuꝫ eaꝝ cultus nec ꝑpt̃ iſta
ipſa que putant eis ſubdita ſit neceſſa
rius: quia ⁊ multi colentes iuuẽtatem
deam minime in illa etate uiguerũt: ⁊
multi non eam colẽtes gaudẽt robore
iuuentutis: itẽqꝫ multi fortune barba-
te ſupplices: ad nullam uel deformem
barbaꝫ peruẽire potuerunt: ⁊ ſi qui cã
pro barba impetranda uenerabantur
a barbatis eius cõtẽptoribus irridẽt.
Ita ne deſipit cor humanũ: ut quoruꝫ
deoꝝ cultum ꝑpter iſta ipſa tp̃alia ⁊
cito ꝓtereuntia mũera: quibꝰ ſingulis
ſinguli preeſſe perhibẽt: inanem ludi-
brioſũqꝫ eſſe cognoſcit: ꝑpt̃ uitã etnã
credat eſſe fructuoſum? Hãc daꝛ illos
poſſe nec hi dicere auſi ſunt: q̃ eis ut
ab inſipientibus populis colerentur
iſta opa tẽporalia: qm̃ multos nimis
putauerunt: ne quiſq̃ eorum ſederet
ocioſus minutatim diuiſa tribuerunt.

Quid varronẽ de dijs gẽtiũ ſenſiſ-
ſe credẽdũ ſit: quoꝝ tria ⁊ genera ⁊ ſa
cra detexit: ut reuerẽtiꝰ cũ eis ageret:
ſi de illis omnino reticeret. cap. ij.

q Uis marco varrone curioſius
iſta queſiuit? quis inuenit docti
us: quis conſiderauit attentius: quis
diſtinxit acutius: quis diligentiꝰ pleni
uſqꝫ conſcripſit? Qui tamẽſi minus ẽ
ſuauis eloquio: doctrina tamen atqꝫ
ſententijs ita refertus eſt: ut in omni e
ruditione quaꝫ nos ſecularem: illi aũt
liberalem uocant: ſtudioſum rerũ tm̃
iſte doceat: q̃tum ſtudioſum ṽborum
cicero delectat. Deniqꝫ ⁊ ipſe tullius
huic tale teſtimonium perhibet: ut in
libris academicis dicat: eam que ibi ṽ
ſatur diſputationem ſe habuiſſe cum
marco varrone: homine inquit omni-
um facile acutiſſimo: ⁊ ſine ulla dubi
tatione doctiſſimo: nõ ait eloquẽtiſſi-
mo uel facundiſſimo. Quoniaꝫ re ṽa
in hac facultate multum impar ẽ: ſed
omnium inquit facile acutiſſimo. Et i
eis libris. i. academicis: ubi cuncta du
bitanda eſſe contendit: addidit ſine ul
la dubitatione doctiſſimo. Profecto
de hac re ſic erat certus: ut auferret
dubitationem quam ſolet in omnibꝰ
adhibere. tanq̃ de hoc uno etiam pro
academicorum dubitatiõe diſputatu-
rus ſe academicum fuiſſet oblitus. In
primo autem libro cum eiuſdem var-
ronis litteraria opera predicaret: nos
inquit in noſtra urbe peregrinantes
errãteſqꝫ tanq̃ hoſpites tui libri qua
ſi domum reduxerunt: ut poſſemus a
liqñ qui ⁊ ubi eſſemus agnoſcere. Tu
etatem prie: tu deſcriptiões tpoꝝ: tu
ſacrorum iura: tu ſacerdotum: tu do-
meſticam: tu publicam diſciplinam:
tu ſedium regionum: locorum: tu om
niũ diuinarũ humanarũqꝫ reꝝ noĩa:
genera: officia: cãs aperuiſti. Iſte igi-
tur uir tam inſignis excellentiſqꝫ pe-
ritie: ⁊ quod de illo etiaꝫ terentianus
elegantiſſimo uerſiculo breuiter ait.

Uir doctiſſimus undecūqꝫ varro: qui tam multa legit: ut aliquid ei ſcribere uacaſſe miremur: tam multa ſcripſit: ꝙ multa uix queꝙ legere potuiſſe credamus. Iſte inꝙ uir tātus ingenio tātuſqꝫ doctrina: ſi rerum uelut diuinaruꝫ: de quibus ſcribit oppugnator eēt atqꝫ deſtructor: eaſqꝫ non ad religiōeꝫ ſed ad ſuperſtitionem diceret ptinere: neſcio utrum taꝫ multa in eis ridēda: contemnenda: deteſtandaqꝫ conſcriberet. Cum uero deos eoſdem ita coluerit colendoſqꝫ cenſuerit: ut in eo ipſo opere litterarum ſuarum dicat ſe tiere ne pereant: ñ incurſu hoſtili: ſed ciuiū negligentia: de qua illos uelut ruina liberari a ſe dicit: ⁊ in memoria bonoꝝ per huiuſmodi libros recondi atqꝫ ſeruari: utiliore cura ꝙ metellus de incēdio ſacra ueſtalia: ⁊ eneas de troiano excidio penates liberaſſe predicatur. Et tamen ea legenda ſeculis prodit: q̄ a ſapientibus ⁊ inſipientibus merito abijcienda: ⁊ ueritati religionis inimiciſſima iudicentur. Quid exiſtimare debemus: niſi hominem acerrimuꝫ ac peritiſſimum: ñ tamen ſancto ſpiritu liberum: oppreſſuꝫ fuiſſe ſue ciuitatis conſuetudine ac legibus: ⁊ tamen ea q̄bus mouebatur ſub ſpecie cōmendāde religionis tacere noluiſſe?

Que ſit partitio varronis libroꝝ ſuorum: quos de antiquitatibus rerum humanarum diuinarumqꝫ cōpoſuit. cap. iij.

q Uadragita ⁊ unuꝫ libros ſcripſit antiquitatum. Hos in res humanas diuinaſqꝫ diuiſit: rebus humanis. xxv. diuinis xvi. tribuit: iſtam ſecutus rationem in ea partitione: ut reruꝫ humanarum libros ſenos quatuor partibus daret. Intendit enim q̄ agant: ubi agant: quando agant: quid agāt. In ſex itaqꝫ pmis de hoib' ſcripſit: i ſecūdis ſex de locis: ſex tertios de tpib': ſex quartos eoſdēqꝫ poſtremos de rebus abſoluit. Quater aūt ſeni uigiti ⁊ quatuor fiūt. Sꝫ unū ſingularē q̄ cōmuniter prius de omnib' loq̄ret̄ in capite poſuit. In diuinis identidem rebus eadē ab illo diuiſionis forma ſuata eſt: q̄tum attinet ad ea que dijs exhibenda ſunt. Exhibēt̄ eim ab hoibus in locis ⁊ temporibus ſacra. Hec quatuor que dixi: libris complexus ē ternis. Nam tres priores de hominibus ſcripſit: ſequentes de locis: tertios de temporibus: quartos de ſacris etiam hic qui exhibeāt: ubi exhibeāt: qñ exhibeant: quid exhibeāt ſ btiliſſima diſtinctione cōmēdans. Sꝫ q2 opōtebat dicere: ⁊ maxime id expectabatur quibus exhibeāt: de ipſis quoqꝫ dijs tres conſcripſit extremos: ut quiquies terni quindecim fierent. Sūt aūt oms ut diximus. xvi. q2 ⁊ iſtoruꝫ exordio unū ſingularem: qui prius de hoib' loqueretur appoſuit. Quo abſoluto conſequent̄ ex illa quinqꝫ partita diſtribūtione: tres precedentes: q̄ ad homines pertinēt ita ſbdiuiſit: ut primus ſit de pontificibus: ſecundus de auguri b': tertius de. xv. uiris ſacroꝝ. Secūdos tres ad loca ptinētes: ita ut i uno eoꝝ de ſacellis: altero de ſacris edibus diceret: t̄tio de locis religioſis. Tres pō ro q̄ iſtos ſequūt̄: ⁊ ad tpa ptinēt. i. ad dies feſtos: ita ut unum faceret de ferijs: alterum de ludis circenſibus: de ſcenicis tertium. Quartorum trium ad ſacra pertinentium uni dedit conſecrationes: alteri ſacra priuata: ultimo publica. Hanc uelut pompam obſeq̄oꝝ in tribus qui reſtant dij ipi ſequūt̄ extremi: quib' iſte uniu'ſus cultus impenſus ē. In primo dij certi: i ſecundo incerti: in tertio cunctoꝝ i nouiſſimo dij precipui atqꝫ ſelecti. In hac tota ſerie pulcherrime ac ſbtiliſſime diſtributionis ⁊ diſtinctionis uitam eternā

fruſtra queri ⁊ ſperari impudẽtiſſime uel optari: ex his que iam diximus ⁊ q̄ deinceps dicenda ſunt: cuiuis homi num: qui corde obſtinato ſibi ñ fuerit inimicus facillime apparet. Uel homi num eĩm ſũt iſta iſtituta uel demonũ: non quales uocant illi dẽones bonoſ: ſed ut loquar aptius immũdoꝝ ſpũũ ⁊ ſine controuerſia malignoꝝ: qui no xias opiones: q̄bus aĩa hũana magis magiſq̧ uaneſcat: ⁊ icõmutabili etne q̧ ueritati coaptari atq̧ inherere non poſſit: inuidentia mirabili ⁊ occulte i ſerunt cogitationibus ĩpioꝝ: ⁊ apte aliq̄ñ ingerũt ſenſibus: ⁊ qua poſſunt fallaci atteſtatione cõfirmant. Iſte ipe varro ꝓpterea ſe pri⁹ de reb⁹ hũanis: de diuinis autem poſtea ſcripſiſſe te ſtatur: ꝙ prius extiterint ciuitates: dei de hec ab eis inſtituta ſũt. Uera autẽ religio: nõ a terrena aliqua ciuitate ẽ: ſed plane celeſtez ipſa iſtituit ciuitatẽ. Eã vo inſpirat ⁊ docet uerus deus da toꝛ uite eterne ueris cultoꝛibus ſuis.

Quod ex diſputatione varronis apud cultoꝛes deoꝝ antiquioꝛes: res humane q̄ꝫ diuine reperiantur. capitu lum. iiij.

u Arronis igitur confitentis ido ſe prius de rebus humãis ſcrip ſiſſe: poſtea de diuinis: quia diuĩe iſte ab hominibus inſtitute ſunt: hec rõ ẽ. Sicut prior eſt inquit pictoꝛ q̄ꝫ tabl'a picta: prioꝛ faber q̄ꝫ edificium: ita pri oꝛes ſunt ciuitates: q̄ꝫ ea que a ciuitati bus ſunt inſtituta. Dicit autem ſe pri us ſcripturum fuiſſe de dĳs: poſtea ꝺ hominibus: ſi de omni natura deoꝝ ſcriberet: quaſi hic de aliqua ſcribat ⁊ non de omni: aut uero etiam aliqua li cet non omnis deoꝛum natura nõ poꝛ debeat eſſe q̄ꝫ hominum. quid eſt ꝙ i illis tribus nouiſſimis libris deos cer tos ⁊ incertos ⁊ ſelectos diligenter ex plicans: nullam deoꝛum naturam pꝛe termittere uidetur? Quid eſt ergo qꝺ ait: ſi de omni natura deoꝛum ⁊ homi num ſcriberemus: prius diuina abſol uiſſemus: q̄ꝫ humana attigiſſemus. Aut enim de omni natura deoꝛuz ſcri bit: aut de aliqua: aut omnino de nul la. Si de omni: preponenda eſt utiq̧ ꝛebus humanis. Si de aliqua: cur nõ etiaz ipſa res precedat humanas? An indigna eſt preferri etiam uniuerſe na ture hominum pars aliqua deoꝛum? Quod ſi multum eſt: ut aliqua pars diuina preponatur uniuerſis reb⁹ hu manis: ſaltem digna eſt uel romanis. Rerum quippe humanarum libros non quantum ad oꝛbem terrarum: ſꝫ quantum ad ſolam romam pertinet ſcripſit. Quos tñ rerum diuinarum libris ſe dixit ſcribendi oꝛdie merito ꝑ tuliſſe uel preſcripſiſſe: ſicut pictoꝛẽ ta bule picte: ſicut fabrum edificio aper tiſſime confitens: ꝙ ẽt iſte ꝛes diuine ſi cut pictura: ſicut ſtꝛuctura ab homini bus inſtitute ſunt. Reſtat ut de nulla deoꝛum natura ſcripſiſſe intelligatur: neq̧ hoc aperte dicere uoluiſſe: ſꝫ itel ligentibus reliquiſſe. Ubi enim dicit nõ omnis: uſitate quidẽ intelligit ali qua. Sꝫ põt intelligi ⁊ nulla: quoniaꝫ que nulla ẽ: nec oĩs nec aliqua eſt. Nã ut ipſe dicit: ſi omnis eſſet natura deo rum de qua ſcriberet: ſcribẽdi oꝛdine rebus humanis pꝛeponenda eſſet. Ut aũt ⁊ ipſo tacente ueritas clamat: pre ponenda eſſet certe rebus humanis: etiã ſi nõ oĩs ſed ſaltem aliqua eſſet. Recte aũt poſtponitur: ergo nulla ẽ: Nõ itaq̧ rebus diuinis añferre uolu it res humanas: ſed ⁊ rebus ueris no luit anteferre res falſas. In his eniꝫ q̄ ſcripſit de rebus humanis: ſecutus eſt hiſtoꝛiam rerum geſtaꝝ. Que autem de his quas diuinas uocat: quid niſi opiniones reꝛum uanarum? Hoc ẽ mi rum quod uoluit ſubtili ſignificatiõe

monſtrare:non ſolum ſcribens de his poſterius ꝙ de illis:ſed etiam rationē reddens cur id fecerit. Quod ſi tacuiſſet:aliter hoc factum eius ab alijs foꝛtaſſe defenderetur. In ea uero ipſa ratione quam reddidit:nec alijs quicꝙ reliquit pro arbitrio ſuſpicari:⁊ ſatis probauit homines ſe prepoſuiſſe inſtitutis hominum:non naturam hominum nature deoꝛum. Ita ſe libros rerum diuinarum:non de ueritate que pertinet ad naturam: ſed de falſitate que pertinet ad erroꝛem ſcripſiſſe eſt confeſſus. Quod apertius alibi poſuit: ſicut in quarto libro commemoraui ex nature foꝛmula ſe ſcripturum fuiſſe:ſi nouam ipſe conderet ciuitatem. Quia uero iam ueterem inuenerat:nō ſe potuiſſe niſi eius conſuetudinem ſequi.

De tribus generibus theologie ſecundum varronem:ſcilicet uno fabuloſo:altero naturali:tertioqꝫ ciuili.capitulum.v.

d Einde illud quale eſt:ꝙ tria genera theologie dicit eſſe: id ē rationis que de dijs explicatur:eorunqꝫ unum mythicon appellari: alterum phyſicon:tertiū ciuile. Latine ſi uſus admitteret genus quod pꝛimum poſuit fabulare appellaremus: ſed fabuloſum dicamus. a fabulis enim mythicon dictum eſt:quoniam mythos grece fabula dicitur. Secundum autem ut naturale dicatur:iā ⁊ conſuetudo locutionis admittit. Tertium etiam ipſe latine enunciauit: quod ciuile appellatur. Deinde ait mythicon appellant:quo maxime utuntur poete:phyſicon quo philoſophi: ciuile quo populi. Pꝛimum inquit quod dixi:in eo ſunt multa contra dignitatem ⁊ naturam immoꝛtalium ficta. In hoc enim eſt:ut deus alius ex capite:alius ex femoꝛe ſit:alius ex guttis ſanguinis nat⁹. In hoc ut dij furati ſint: ut adulterauerint:ut ſeruierent homini. Deniqꝫ ī hoc omnia dijs attribuuntur: que nō modo in hominem: ſed etiam que in contemptiſſimū hominem cadere poſſunt. Hic certe ubi potuit:ubi auſus ē: ubi impunitum putauit quanta mendaciſſimis fabulis nature deoꝝ fieret iniuria: ſine caligine ullius ābiguitatis expreſſit. Loq̄batur eīm nō de naturali theologia:non de ciuili:ſed ō fabuloſa:quam libere a ſe putauit eſſe culpandam. Uideamus quid de alīa dicat. Secūdū genus eſt inquit qō demonſtraui:de quo multos libros phī reliquerūt. In quibus ē dij q̄ ſūt:ubi: quod genus:quale:ex quo nā tp̄e: an a ſēpit̄no fuerit:an ex igne ſint ut credit heraclitus: an ex numeris: ut pythagoras: ex athomis ut epicur⁹. Sic alia q̄ facili⁹ itra pietes in ſchola: ꝙ ex̄ i foꝛo ferre pn̄t aures. Nihil in hoc genere culpauit: qō phyſicon uocauit:⁊ ad phōs ptinet: tm̄ coꝝ inter ſe controuerſias commemorauit: per quos facta eſt diſſidentiū multitudo ſectarum. Remouit tamen hoc genus a foꝛo.i.a populis: ſcholis uero ⁊ parietibus clauſit. Illud autem primū mendaciſſimum atqꝫ turpiſſimum a ciuitatibus nō remouit. O religioſas aures poplares:atqꝫ ī his ēt rōanas. Quod de dijs immoꝛtalibus phī diſputant:ferre non poſſunt: quod uero poete canunt ⁊ hiſtriones agunt:quia contra dignitatem ac naturam immōtalium ficta ſūt:quia non modo ī hominem:ſed etiam in contemptiſſimū hominem cadere poſſunt: non ſolum ferunt:ſed ēt libenter audiūt. Neqꝫ id tantum:ſed dijs quoqꝫ ipſis hoc placere:⁊ per hoc eos placādos eē decernūt. Dixerit aliqs:hec duo genera mythicon ⁊ phyſicon .i. fabuloſum atqꝫ naturale: decernamus ab hoc ciuili

de quo nūc agitur: uñ illa ⁊ ipē diſcreuit: iamq ipſum ciuile uideamus: qualr̄ explicet. Uideo quidē cur debeat decerni fabuloſum: quia falſum: q̄a turpe: quia indignum eſt. Naturale eīʒ a ciuili uelle diſcernere: q̄d ē aliud q̄ ⁊ ipſum ciuile fateri eſſe m̄doſum? Si eīʒ illud naturale eſt: quid habet reprehenſionis ut excludatur? Si autem hoc quod ciuile dr̄ naturale non eſt: quid habet meriti ut admittatur? Hec nempe illa cauſa ē quare prius ſcripſerit de rebus humanis: poſteri⁹ de diuinis: quoniam in diuinis rebus non naturam ſed hominum inſtitūta ſecut⁹ ē. Intueamur ſane ⁊ ciuilē theologiā. Tertiū gen⁹ ē inq̄t: q̄d i urbib⁹ ciues maxie ſacerdotes noſſe atq admiſtrare debent: In quo ē: quos deos publice colere: que ſacra ⁊ ſacrificia facere quenq̄ par ſit. Adhuc q̄d ſeq̄tur attendamus. Pria inquit theologia maxime accōmodata ē ad theatrū: ſecunda ad mundum: tertia ad urbem. Quis ñ uideat cui palmā dederit? Utiq ſecūde quā ſupradixit eſſe philoſophoꝝ. Hāc eīʒ ptinere teſtatr̄ ad mundum: quo iſti nihil eſſe excellēti⁹ opinātr̄ in reb⁹. Duas vō illas theologias pmā ⁊ tertiā: theatri. ſ. atq urbis diſtinxit ac iunxit. Uidēus enim nō continuo quod eſt urbis ptinere poſſe ⁊ ad mundū: q̄uis urbes uideamus eſſe in mundo. Fieri eīm poteſt: ut in urbe ſecundum falſas opiones ea colantur ⁊ ea credantr̄: quoꝝ in mūdo uel ex̄ mundum natura ſit nuſq̄. Theatrū vō ubi ē niſi in urbe? Quis theatrum inſtituit niſi ciuitas? Propt̄ q̄d inſtituit: niſi propt̄ ludos ſcenicos? Ubi ſunt ludi ſcenici: niſi in rebus diuinis: de q̄bus hi libri tanta ſolertia cōſcribūtr̄.

De theologia mythica. i. fabuloſa: ⁊ de ciuili cōtra uarronem. cap. vi.

Marce varro cū ſis hō oīum acutiſſimus: ⁊ ſine ulla dubitatione doctiſſimus: ſʒ tñ hō nō ōs nec ſpiritu dei ad uidenda ⁊ annūtianda diuina in vitatē libertatēq ſbiectus: cernis quidē q̄ ſint res diuine ab hūanis nugis atq mendacijs dirimende: ſed uitioſiſſimas pploꝝum opiones ⁊ conſuetudies in ſuperſtitionibus publicis uereris offendere: quas ab doꝝ natura abhorrere: uel taliū quales in huius mundi elementis hūani animi ſuſpicatur infirmitas: ⁊ ſentis ipſe cū eas uſqquaq pſideras: ⁊ omnis uīa līatura circūſonat. Quid hic agit humanum q̄uis excellētiſſimū ingeniū? Quid tibi humana lʒ mltiplex igēſq doctrina in his anguſtijs ſuffragatur? Naturales deos colere cupis: ciuiles cogeris. Inueniſti alios fabuloſos: in quos liberi⁹ q̄d ſentis euōas: ūde ⁊ iſtos ciuiles uelis noliſue profundas. Dicis q̄ppe fabuloſos accōmodatos eſſe ab theatrū: naturales ad mundū: ciuiles ad urbem: cū mundus opus ſit diuinū: urbes uero ⁊ theatra ſint hominum: nec alij dij rideantr̄ in theatꝛis: q̄ qui adorantur in templis: nec alijs ludos exhibeatis: q̄ cū q̄b⁹ uictimas imolatis. Quanto liberius ſbtiliuſq iſta diuideres dicēs: alios eſſe deos naturales: alios ab hoibus inſtitutos. Sʒ de iſtitutis aliud hic līas poetaꝝ: aliud ſacerdotum: utraſq tamen ita eſſe inter ſe amicas pſortio falſitatis: ut grate ſint ūtreq dēonibus: quibus inimica ē doctrina vitatis. Sequeſtrata igitr̄ paululū theologia: quā naturalem uocant: de qua poſtea diſſerendū ē: placet ne tandem uitam eternam peti aut ſuperari a dijs poeticis ⁊ theatr̄cis: ludicris ſcenicis? Abſit: imo avtat ōs uerus tam imanē ſacrilegāq demētiam. Nunquid ab eis dijs: quibus hec placent ⁊ quos hec placant: cum eoꝝum illic crimina frequententur:

uita eterna poſcēda ē?Nēo ut arbitrō uſq; ad tantum precipitium furioſiſſi mc ipietatis inſanit. Nec fab'loſa igit̄ nec ciuili theologia ſempiternā quiſq̄ adipiſcitur uitā. Illa.n.de dijs turpia fingendo ſeiat:hec fauendo metit. Illa mēdacia ſpgit:hec colligit. Illa res diuinas falſis cribus inſectat̄:hec eorum criminum ludos in diuinis reb' amplectitur. Illa de dijs nefanda figmenta hoīum carmibus pſonat: hec ea deoꝝ ipſorum feſtiuitatibus conſecrat. Facinora ⁊ flagitia numinu3 illa cantat:hec amat. Illa ꝓdit aut fingit: hec aūt aut atteſtat̄ ueris:aut oblectatur ⁊ falſis:ambe turpes: ambeq; dānabiles. Sed illa q̄ theatrica ē publicam turpitudinē profitetur:iſta q̄ urbana ē illius turpitudīe ornatur. Hiccine uita eterna ſperabitur:vñ iſta breuis temporaliſq; polluitur? An vō uitā polluit conſortium nefariorum hominum:ſi ſe īſerunt affectionib' ⁊ aſſēſionibus nr̄is:⁊ uitam non polluit ſocietas demonum:q̄ colunt̄ crib' ſuis? Si vis q̄ mali? ſi falſis q̄ male? Hec cum dicimus uideri fortaſſe cuipiam nimis harum rerum ignaro pōt:ea ſola de dijs talibus indigna maieſtati diuina ⁊ ridicula deteſtabiliaq; celebrari:q̄ poeticis cantant̄ carmib':⁊ ludis ſcenicis actitant̄.ſacra vō illa q̄ nō hiſtriones ſed ſacerdotes agunt:ab omni eſſe dedecore purgata ⁊ aliena. Hoc ſi ita eſſet:nunq̄ theatricas turpitūdines in eoꝝ honorem q̄ſq̄ celebrādas eſſe cenſeret:nunq̄ eas ipſi dij precipe rent ſibimet ⁊ exhiberi. Sed iō nihil pudet:ad obſequium deoꝝ talia gerē in theatris:q2 ſimilia gerunt̄ i tēplis. Deniq; cum memoratus auctor ciuilē theologiam a fabuloſa ⁊ naturali:tertium quandam ſui generis diſtinguē conaretur:magis eam ex utraq; temperatam:q̄ ab utraq; ſeparatam itelligi uoluit. Ait enim ea que ſcribunt poete minus eſſe q̄ ut populi ſequi debeant: que autem philoſophi pluſq̄ ut ea uulgus ſcrutari expediat. Que ſic abhorrent inquit: ut tñ ex utroq; genere ad ciuiles rōes aſſumpta ſint ñ pauca. Quare cū ſint cōmunia cu3 proprijs:una cum ciuilibus ſcribem'. Et quibus maior ſocietas debet eſſe nobis cum philoſophis q̄ cum poetis:non ergo nulla cum poetis. Et tamen alio loco dicit de generationibuſ deorum:magis ad poetas q̄ ad phyſicos fuiſſe populos inclinatos. Hic.n. dixit quid fieri debeat: ibi quid fiat. Phyſicos dixit utilitatis cā ſcripſiſſe: poetas delectationis. Ac per hoc ea q̄ a poetis conſcripta populi ſequi non debent:crimina ſunt deorum: que tñ delectant ⁊ populos ⁊ deos. Delectationis enim cauſa ſicut dicit ſcribunt poete:nō utilitatis. Ea tamen ſcribūt que dij expectant: populi exhibeant.

De fa buloſe atq; ciuilis theologie ſimilitudine atq; concordia.capitulū vij.

r Euocatur igitur ad theologia3 ciuilē theologia fabuloſa ⁊ theatrica:ſcenica indignitatis ⁊ turpitudinis plena. Et hec tota que merito culpanda ⁊ reſpuenda iudicatur:pars huius eſt que colenda ⁊ obſeruanda cenſetur. Non ſane pars incongrua ſicut oſtendere inſtitui: ⁊ que ab uniuerſo corpore aliena importune illi cōnexa atq; ſuſpenſa ſit:ſed omnino cōſona:⁊ tanquam eiuſdem corporis m̄bꝛ conuenientiſſime copulata. Quid enim aliud oſtendunt illa ſimulacra: forme:etates:ſexus:habitus deorum? Nunquid barbatum iouem imberbem mercurium poete habent:pontifices non habent? Nunquid priapo minimi? Nōne ēt ſacerdotes enōmia pudēda fecerūt? An alter ſtat adorād'

in locis ſacris:q̄ procedit ridendus i
theatris? Nam ſaturnus ſenex:apol-
lo ephebus:ita ſunt pſone hiſtrionū:
nō ut ſint ſtatue delubroꝝ. Cur forcu
lus qui foribus preeſt: ⁊ limentinus
qui limini dq̄ ſunt maſculi:atq; inter
hos cardea femina eſt: que cardinem
ſeruat? Nonne iſta in rerum diuinaꝝ
libris reperiunt̄: q̄ graues poete ſuis
carminibus indigna duxerunt? Nūqd
diana theatrica portat arma: ⁊ urba-
na ſimpliciter uirgo eſt? Nunquid ſce
nicus apollo citharista eſt: ⁊ ab hac ar
te delphicus uacat? Sed hec hōeſtiōa
ſunt in comparatiōe turpioꝝ. Quid
de ipſo ioue ſenſerunt: qui eius nutrīcē
in capitolio poſuerūt? Nonne atteſta-
ti ſunt euemero:qui oīs tales deos ñ
fabuloſa garrulitate:ſed hiſtorica dili
gentia hoīes fuiſſe mortaleſq; cōſcrip
ſit? Epulones etiam deos paraſitos
iouis ad eius menſam qui cōſtituerūt:
qd aliud q̄ mimica ſacra eē uoluerūt?
Naꝫ paraſitos iouis ad eius cōuiuiū
adhibitos:ſi mimus dixiſſꝫ:riſū utiq;
queſiſſe uideretur varro dixit:non cū
irridēt deos: ſed cuꝫ commēdaret hoc
dixit:diuinarum non humanarum re
rum libri hoc eum ſcripſiſſe teſtātur.
Nec ubi ludos ſcenicos exponebat:ſꝫ
ubi capitolina iura pandebat. Deniq;
a talibus uincitur ⁊ fatetur: ſicut for-
ma humana deos fecerunt:ita eos de
lectari humanis uoluptatibus credi-
diſſe. Non eniꝫ ⁊ maligni ſpiritus ſuo
negocio defuerunt:ut has noxias opi
niones humanarum mētium ludifica-
tione firmarent. Unde etiam illud eſt
q̄ hercules edituus ocioſus atq; feria
tus luſit teſſeris ſecum utraq; manu
alternāte:in una conſtituens herculē:
in altera ſeipſum: ſub ea cōdictiōe: ut
ſi ipſe uiciſſet de ſtipe templi ſibi cenā
pararet amicāq; conduceret. Si autē
uictoria herculis fieret:hoc ideꝫ de pe
cunia ſua voluptati herculis exhibēt:
⁊ deinde cuꝫ a ſeipſo tanq̄ ab hercule
uictus eſſet:debitam cenam ⁊ nobiliſ-
ſimam meretricem laurentinam deo
herculi dedit. At illa cum dormiuiſſꝫ
in templo:uidit īſomnis herculem ſi-
bi eſſe cōmixtum:ſibiq; dixiſſe q̄ inde
diſcedens cui primum iuueni obuia fi
eret:apud illum eſſet inuentura merce
dem:quā ſibi credere debēt ab hercle
pſolutam. Ac ſic abeunti cum primus
iuuēis ditiſſimus tarūtius occurriſſꝫ:
eāq; dilectā ſecū diutius habuiſſꝫ:illa
herede relicta defunctus eſt. Que am
pliſſimam adepta pecuniam: ne diuie
mercedi uideret̄ ingrata: quod accep-
tiſſimum putauit eſſe numibus: pplꝫ
romanum etiam ipſa ſcripſit heredē.
Atq; illa nō comparente inuentum ē
teſtamētum. Quibꝰ meritis eā ferūt ēt
honores meruiſſe diuinos. Hec ſi poe
te fingerēt:ſi mimi agerent:ad fabulo-
ſam theologiam dicēnt̄ proculdubio
ptinere: ⁊ a ciuilis theologie dignita-
te ſepanda iudicarentur. Cū uero hec
dedecora nō poetarum ſed pplorūꝫ:ñ
mimorum ſed ſacrorum:nō theatroꝝ
ſed temploꝝ.i.non fabuloſe ſed ciuil'
theologie a tāto auctore produntur:
non fruſtra hiſtriones ludicris artibꝰ
fingunt deorum que tanta eſt turpi-
tudinem: ſed plane fruſtra ſacerdo-
tes velut ſacris ritibus conantur fin
gere deoꝝ que nulla eſt honeſtatem.
Sacra ſunt iunonis:⁊ hec in eius di-
lecta inſula ſamo celebrantur: ubi ad
nuptum data eſt ioui. Sacra ſunt ce-
reris:ubi a plutone rapta proſerpina
querit̄. Sacra ſunt veneris:ubi amatꝰ
eius adon aprino dente extinctus iu-
uenis fortiſſimus plangit̄. Sacra ſūt
matris deoꝝ:ubi atys pulcher adole
ſcens ab ea dilectus: ⁊ muliebri zelo
abſciſus:etiam hominum abſciſorum
quos gallos uocant infelicitate deplo
ratur. Hec cuꝫ deformiora ſint omni
ſcenica feditate:quid eſt q̄ fabuloſa de

dijs figmenta poetaꝝ ad theatꝝ uide licet pertinentia : uelut ſecernē nitunť a ciuili theologia:quam ptinere ad uꝛ bē volunt:quaſi ab honeſtis ⁊ dignis indigna ⁊ turpia? Itaqꝫ potius ē ũde gratie debeantur hiſtrionibus ꝗ ocul' hominum pepercerũt:nec omnia ſpec taculis nudauerunt:que ſacroꝛum edi um parietibus occulunť. Quid de ſa cris eoꝝ boni ſentiendum eſt que tene bris opiunť:cum tam ſint deteſtabl'ia que proferuntur in lucez? Et certe ꝗd in occulto agāt per abſciſos ⁊ molles ipſi uiderint. Eoſdem tamen homineſ infeliciter ac turpiter eneruatos ac cõ ruptos minime occultare potuerunt. Perſuadeāt cui poſſunt ſe aliquid ſāc tum per tales agere homines:quos i ter ſancta ſua numerari atqꝫ uerſari negare non poſſunt. Neſcimus quid agant:ſed ſcimus ꝑ quales agant. No uimus autem que agantur i ſcēa que nunquam uel in choꝛo meretricũ:ubi nemo abſciſus aut mollis intrauit: ⁊ tñ etiam ipſa turpes ⁊ infames agũt. neqꝫ enim ab honeſtis agi debuerũt. Que ſunt ergo illa ſacra quibus agē dis tales elegit ſanctitas : quales nec thymelica in ſe admittit obſcenitas?

De interpretationibus naturaliuꝫ rationum:quas doctoꝛes pagani pro dijs ſuis conanť oſtendere.cap.viij.

At enim habent iſta phyſiologi cas quaſdam ſicut aiunt.i.natu ralium rationum iterꝑtationes. Qua ſi vo nos in hac diſputatione phyſio logiam querimus ⁊ non theologiam: .i.rationem nõ nature ſed dei. Quan uis enim qui uerus deus eſt nõ opiõe ſed natura ſit deus:non tamen omniſ natura deus eſt:qꝛ hominis ⁊ pecoꝛis ⁊ arboꝛis ⁊ lapidis utiqꝫ natura eſt: quoꝝ nihil eſt deus. Si autem huius interpretationis quando agitur de ſa cris matris deoꝛum caput eſt certe:ꝙ mater deoꝝ terra eſt. Quid ultra que rimus:quid cetera perſcrutamur: ꝗd euidentius ſuffragatur eis qui dicunt omnes iſtos deos homies fuiſſe? Sic enim ſunt terrigene: ſicut terra eis eſt mater. In uera autem theologia:opꝰ dei eſt terra non mater. Uerũtamen quoquomodo ſacra eius interpretēť: ⁊ referant ad rerum naturam : viros muliebria pati non eſt ſecundum na turam:ſed contra naturam. Hic moꝛ bus:hoc crimen : hoc dedecus habet inter illa ſacra profeſſionem:quod in uitioſis hominum moꝛibus uix habꝫ iter toꝛmenta confeſſionez. Deinde ſi iſta ſacra que ſcenicis turpitudinibus conuincuntur eſſe fedioꝛa:hic excuſā tur atqꝫ purgantur:ꝙ habent interꝑ tationes ſuas:quibus oſtendantur re rum ſignificare naturam:cur non eti am poetica ſimiliter excuſentur atqꝫ purgentur? Multi enim ⁊ ipſa ad eũ dē modũ interꝑtati ſũt uſqꝫadeo:ut qδ ab eis immaniſſimum ⁊ īfandiſſimuꝫ dicitur ſaturnum filios ſuos deuoraſ ſe:ita nõnulli interpꝛetenť:ꝙ longiqui tas tēpoꝛis que ſaturni nomine ſigni ficatur:quicquid gignit ipſa conſũat. Uel ſicut idem opinatur varro ꝙ per tineat ſaturnus ad ſemina que in ťrã de qua oꝛiunť iterꝝ recidunt. Itēqꝫ aliȷ̃ alio modo ⁊ ſimiliter cetera. Et tamē theologia fabuloſa dicitur:⁊ cum om nibus huiuſcemodi interꝑtationibus ſuis reprehenditur:abiicitť: improbaťr: nec ſolum a naturali que philoſopho rum eſt:uerum etiam ab iſta ciuili de qua agimus:que ad urbes populoſqꝫ pertinere aſſeritur:eo ꝙ de dijs īdigna confinxerit merito repudianda diſcer nitur. Eo nimiꝝ conſilio: ut quoniaꝫ acutiſſimi homines atqꝫ doctiſſimi a quibus iſta conſcripta ſunt : ambas improbãdas intelligebãt : ⁊ illã.ſ.fa buloſam: ⁊ iſtam ciuilem . Illã uero

audebāt improbare:hanc ñ audebāt: illam culpandam propoſuerunt: hāc eius ſimilem comparandam expoſuerūt:ñ ut hec pre illa tenenda eligētur: ſed ut cum illa reſpuēda itelligeretur: atqꝫ ita ſine piculo eorum qui ciuilem theologiam reꝑhendere metuebant: utraqꝫ contempta ea quam naturalē vocāt apud meliores aīos īueniret locum. Nam ꝛ ciuilis ꝛ fabuloſa ambe fabuloſe ſunt:ābeqꝫ ciuiles: ambas iueniet fabuloſas:q̄ vanitates ꝛ obſcenitates ābarum prudenter īſpexerit ā bas ciuiles: qui ludos ſcenicos pertinētes ad fabuloſam in deoꝝ ciuilium feſtiuitatibus: ꝛ i urbium diuinis īb' aduerterit. Quomodo igitur uite eterne dande poteſtas cuiq̄ deorum iſtoꝝ tribuitur:quos ſua ſimulacra ꝛ ſacra cōuincunt dījs fabuloſis apertiſſime reprobatis eſſe ſimillimos:fōmis:etatibus:ſexu:habitu:ꝯiugijs: generationibus:ritibus:in quibus omnib' aut homines fuiſſe intelligūt:ꝛ pro uniuſcuiuſqꝫ vita uel morte:ſacra eis ꝛ ſollēnia conſtituta hunc errorem inſinuantibus firmantibuſqꝫ demonibus: aut certe ex qualibet occaſione immūdiſſimi ſpiritus fallendis humāis mētibus irrepſiſſe.

De officijs ſinguloꝝ deoꝝ.cap.ix.

q Uid ipſa numinū officia tā vilit minutatiqꝫ conciſa:propter quod eis dicunt pro uniuſcuiuſqꝫ proprio munere ſupplicari oportē. Unde non quidem omnia:ſed multa iam diximus:nōne ſcurrilitati mimice:q̄ diuine conſonāt dignitati. Si duas q̄ſq̄ nutrices adhiberet infanti : quarum una nihil niſi eſcam:altera nihil : niſi potum daret:ſicut iſti ad hec duas adhibuerunt deas edulicam ꝛ potinam: nempe deſipere ꝛ aliquid mimo ſimile in ſua domo agere uideretur:liberꝝ a liberamēto appellare volunt:q̄ mares in coeundo per eius beneficium emiſſis ſeminibus liberentur. Hoc idē dicunt in femis agere liberam: quam etiam venerem putant:q̄ ꝛ ipſas perhibeant ſemina emittere. Et ob hoc libero eandem uirilem corporis partem in templo poni:femineam libere. Et ob hoc addunt mulieres attributas libero ꝛ vinum propter libidinē cōcitandā. Sic bacchanalia ſūma celebrant inſania : ubi varro ipſe ꝯfitet a bacchantib' talia fieri ñ potuiſſe:niſi mēte cōmota. Hec tamē poſtea diſplicuerunt ſenatui ſaniori:ꝛ ea iuſſit auferri. Saltem hic tandem forſitan ſēſerūt:q̄d immūdi ſpūs dum pro dījs hñtur in hominum poſſint mētibus. Hec certe ñ fierent in theatris:ludunt quippe ibi : non furiunt : quanuis deos habere qui etiam ludis talibus delectentur ſimile ſit furoris . Quale aūt illud eſt:q̄ cum religioſum a ſuꝑſtitioſo ea diſtinctione diſcernat : ut a ſuꝑſtitioſo dicat timeri deos:a religioſo autem tātum uereri ut parentes: ñ ut hoſtes timeri: atqꝫ oīs ita bonos dicat:ut facilius ſit eos nocētibus pcē q̄ ledere queq̄ inocentem:tamē mulieri fete poſt ꝑtum tres deos cuſtodes adhiberi cōmemorat:ne ſiluanus de' per noctem igrediatur ꝛ uexet:eoꝝqꝫ cuſtodum ſignificādorum cauſa tres homines circuire limina domus : ꝛ primo limen ſecuri ferire:poſtea pilo: tertio deuerrere ſcopis : ut his datis culture ſignis:deus ſiluanus prohibeatur intrare:quia neqꝫ arbores ceduntur ac putantur ſine ferro:neqꝫ far cōficitur ſine pilo:neqꝫ fruges coaceruātur ſine ſcopis. Ab his aūt trib' reb' tres nuncupatos deos. Intercidonē a ſecuris itercīſione : pilūnum a pilo: deuerram a ſcopis:q̄b' dījs cuſtodib' contra uim dei ſiluani feta ꝯſuaret. Ita cōtra dei nocentis ſeuitiā bonoꝝ

custodia ñ ualeret:niſi plures eſſēt ad
uerſus unū:eiq; aſpero:horrendo: in/
culto utpote ſilueſtri ſignis culture tā
quam cōtrarijs repugnarent. Jſta ne
iſta ē inocētia deorum:iſta concordia?
Heccine ſunt numina ſalubria urbium
magis ridenda ꝙ ludibria theatrorum?
Cum mas ꝛ femina cōiunguntur ad/
hibetur deus iugatinus:ſit hoc feren/
dum. Sed domum eſt ducenda que
nubit:adhibetur deus domiducus. Ut
maneat cum uiro additur dea mātur
na. Quid ultra queritur? Parcatur huma
ne uerecundie: peragat cetera concu/
piſcentia carnis ꝛ ſanguinis:procurato ſe
creto pudoris: quid impletur cubiculum
turba numinum:quā ꝛ paranymphi i/
de diſcedunt:ꝛ ad hoc impletur:ñ ut eo
rum pñtia cogitata maior ſit cura pu
dicitie:ſed ut femine ſexu infirme: no/
uitate pauide: illis cooperātibus ſine
ulla difficultate ūginitas auferatur? Ad
eſt enim dea uirginenſis:ꝛ deus pater
ſubigus:ꝛ dea mater prema:ꝛ dea ꝑ/
tunda:ꝛ venus ꝛ priapus. Quid eſt
hoc? Sed omnino laborantem in illo
ope uirum ab dijs adiuuari oportebat
non ſufficiebat aliquis unus aut a/
liqua una. Nūqd venus ſola parum eſſet
q̄ ad hoc etiam dicitur nuncupata: ꝙ ſine
eius in femina uirgo eſſe nō deſinat?
Si ulla ē frons in hoibus que non eſt
in numinibus:nonne cum credunt cō
iugari tot deos utriuſq; ſexus eſſe pre
ſentes ꝛ huic operi inſtantes ita pudo
re afficiuntur:ut ꝛ ille minus moueatur
ꝛ illa plus reluctetur. Et certe ſi adeſt
uirginenſis dea ut uirgini zona ſolua
tur:ſi adeſt deus ſubigus ut uiro ſubi
gatur:ſi adeſt dea ꝑma ut ſubacta ne ſe cō
moueat cōprimatur: dea partūda ibi
quid facit? Erubeſcat:eat foras: agat
aliquid ꝛ maritus. Ualde inhoneſtū ē:
ut quod uocatur illa impleat quiſq; niſi
ille. Sed forte iō toleratur: quia dea dicitur
eſſe non deus. Nam ſi maſculus cre/
deretur ꝛ partundus uocaretur: magis
cōtra eum pro uxoris pudicitia poſcēt
maritus auxiliū:ꝙ feta cōtra ſiluanum.
Sed quid hoc dicam cū ibi ſit ꝛ priapus
nimius maſculus:ſuper cuius imaniſſi/
mum ꝛ turpiſſimum faſcinum ſedere
noua nupta iubebatur:more honeſtiſſimo
ꝛ religioſiſſimo matronarum? Eant ad
huc ꝛ ciuilem theologiam a theologia
fabuloſa:urbes a theatris:tēpla a ſce
nis:ſacra pontificum a carminibus poe/
tarū:uelut res honeſtas a turpibus:ūa
ces a fallacibus:graues a leuibus: ſeri/
as a ludicris:appetēdas a reſpuēdis
qua poſſūt quaſi cōetur ſubtilitate diſcer
nē. Jntelligimus q̄d agāt:illā theatri/
cā ꝛ fabuloſā theologiā ab iſta ciuili
pēdē nouerūt:ꝛ ei de carminibus poetarum
tanꝙ de ſpeculo reſultare. Et iō iſta
expoſita quā dānare non audent: illā
eius imaginem liberius arguunt ꝛ re
prehendunt:ut qui agnoſcūt q̄d velit:
ꝛ hanc ipſam faciem: cuius illa imago
eſt deteſtentur. Quam tamen ipſi dij
tanquam in eodem ſpeculo ſe intuen/
tes ita diligūt:vt q̄ qualeſq; ſint in u/
traq; melius videantur. Unde etiam cul/
tores ſuos terribilibus imperijs com/
pulerūt:ūt immūdiciam theologie fa
buloſe ſibi dicarent:in ſuis ſolennita/
tibus ponerent:in rebus diuis haberent:
atq; ita ꝛ ſeipſos immūdiſſimos ſpūs
manifeſtus eſſe docuerūt:ꝛ huius ur/
bane theologie velut electe ꝛ ꝓbate:il
lam theatricam abiectam atq; repro/
batam mēbrum partēq; fecerūt:ut cū
ſit vniūſa turpis ꝛ fallax atq; in ſe cō
tineat commenticios deos: una pars
eius ſit in litteris ſacerdotum: altera in
carminibus poetarum. Utrum hēat
ꝛ alias partes:alia queſtio eſt. Nunc
propter diuiſionem varronis: ꝛ urba
nam ꝛ theatricam theologiā ad unā
ciuilem pertinere:ſatis ut opinō oñdi.
Uñ quia ſūt ābe ſimilis turpitudinis:
abſurditatis:indignitatis: falſitatis:

abſit a uiris religioſis:ut ſiue ab hac ſiue ab illa vita ſpeꝰ eterna. Deniqꝫ ⁊ ipſe varro cōmemorare ⁊ enumerare deos cepit a cōceptione hominis:quorum numeruꝫ exorſus eſt a iano:eāqꝫ ſeriem perduxit uſqꝫ ad decrepite hominis mortem:⁊ deos ad ipſū hoīem pertinentes clauſit ad neniam deam: que in funeribus ſenum cantatur. Deinde cepit deos alios oſtendere:qui ꝑtinerent non ad ipſum hominem: ſed ad ea que ſunt hominis:ſicuti eſt uictus atqꝫ ueſtitus : ⁊ quecūqꝫ alia que huic vite ſunt neceſſaria:oſtendens in omnibus quid ſit cuiuſqꝫ munꝰ:⁊ ꝓpter quid cuiqꝫ debeat ſupplicari. In qua uniuerſa diligentia nullos demōſtrauit uel nominauit deos:a quibus uita eterna poſcenda ſit:propter quaꝫ unam proprie nos chriſtiani ſumus. Quis ergo uſqꝫadeo tardus ſit:ut nō intelligat iſtum hominēꝫ ciuileꝫ theologiam tam diligenter exponendo ⁊ aperiendo:eāqꝫ illi fabuloſe indigne atqꝫ probroſe ſimilem demonſtrādo: atqꝫ ipſam fabuloſam partem eſſe huius ſatis euidenter docendo: non niſi ipſi naturali : quam dicit ad philoſophos pertinere in animis hominum moliri locuꝫ:ea ſbtilitate ut fabuloſā reprehendat.ciuilem uero reprehēdē quidem non audeat:ſed prodendo reprehenſibileꝫ oſtendat.atqꝫ ita utraqꝫ iudicio recte intelligentiuꝫ reprobata: ſola naturalis remaneat eligenda: de qua ſuo loco in adiutorio dei ueri diligentius diſſerendum eſt.

De libertate ſenece:q̄ uehemētiꝰ ciuilē theologiā rep̄hēdit:q̄ varro fabuloſam.cap.x.

Libertas ſane q̄ huic defuit:ne iſtaꝫ urbanā theologiā tā diligēter theatrice ſimillimā apte ſicut illaꝫ reprehēdē audēt : anneo ſenece quem nōnullis indicijs inuenimus apl'oruꝫ noſtroꝝ claruiſſe temporibus:nō q̄dē ex toto:ueꝝ ex aliqua parte n̄ defuit. Affuit enim ſcribenti: uiuenti defuit. Nam in eo libro quē contra ſupſtitiones ſcripſit:multo copioſius atqꝫ uehemētius reprehendit ipſe ciuilē iſtaꝫ ⁊ urbanā theologiam:q̄ varro theatricam atqꝫ fabuloſam. Cum enim de ſimulacris ageret:ſacros inquit immōtales inuiolabileſqꝫ deos in materia uiliſſima atqꝫ immobili dedicant:habitus illis hominuꝫ ferarūqꝫ ⁊ piſciū. quidam v̄o mixto ſexu diuerſis cōporibus induunt:numina uocant:que ſi ſp̄u accepto ſubito occurrerēt mōſtra hr̄entur. Deinde aliq̄nto poſt cū theologiam naturaleꝫ predicans quoꝝdā phoꝝ ſententias digeſſiſſet: oppoſuit ſibi queſtionem ⁊ ait. Hoc loco dicit aliquis. Credam ego celum ⁊ terram deos eſſe:⁊ ſupra lunam alios : infra alios. Ego ferā aut platonē: aut peripateticum ſtratonem:quoꝝ alter deū fecit ſine corpore:alter ſine animo. Et ad hoc reſpondens quid ergo tandeꝫ inq̄t:Veriora t̄ uidentur titi tatij:aut romuli:aut tulli hoſtilij ſomnia?Cloacinam titus tatius dedicauit deam: picum tyberinūqꝫ romulus:hoſtilius pauorem atqꝫ pallorem : teterrimos hominum affectus:quorum alter mētis territe motus eſt:alt̄ corporis : ne morbus quidem ſed color. Hec numina potius credes ⁊ celo recipies? De ipſis v̄o ritibꝰ crudelr turpibꝰ q̄ libeꝛ ſcripſit. Ille iq̄t uiriles ſibi p̄tes amputat:ille lacertos ſecat. Ubi iratos dōſ timent:qui ſic ꝓpitios merent̄? Dij autem nullo debent coli genere:ſi ⁊ hec volunt. Tantus eſt perturbate mētis ⁊ ſedibus ſuis pulſe furor : ut ſic dij placentur quemadmodum ne quidem homīes ſeuiunt teterrimi:⁊ in fab'las traditi crudelitatis. Tyrāni lacerauerunt aliquorum membra : neminem

ſua lacerare iuſſerunt: in regie libidis
voluptatem caſtrati ſunt quidam: ſed
nemo ſibi ne uir eſſet iubente dño ma
nus intulit. Se ipſi in templis cõtru
cidãt: vulneribus ſuis ac ſanguie ſup-
plicant. Sicui intueri uacet que faciũt
queqꝫ patiunt: inueniet tam indecora
honeſtis: tam indigna liberis: taꝫ diſſi
milia ſanis: ut nemo fuerit dubitaturꝰ
furere eos. Si cum paucioribus fure-
rent utcunqꝫ ferendi eſſent: nunc ſani-
tatis patrocinium eſt inſanientiũ tur-
ba. Iaꝫ illa que i ipſo capitolio fieri ſo
lere commemorat: ⁊ itrepide omnino
coarguit: quis credat niſi ab irridenti
bus aut furentibus fieri? Nam cum i
ſacris egyptus oſiri lugeri perditum:
mox autem de inuento magnũ fuiſſe
gaudium deriſiſſet: cum perditio eius
inuentioqꝫ fingatur: dolor tñ ille atqꝫ
leticia ab eis q̃ nihil ꝑdiderũt nihilqꝫ
inuenerũt ueraciter exprimatur: huic
tamen inquit furori certuꝫ tempus ẽ.
Tolerabile eſt ſemel in anno iſanire:
in capitolium peruenire. Pudebit pu
blicate dementie: quia quod ſibi uanꝰ
furor attribuit officiũ: alius nomia dõ
ſubijcit: alius horas ioui nuntiat: aliꝰ
lictor eſt: alius unctor: qui uano motu
brachiorũ imitatur ungentem. Sunt
que iunoni ac minerue capillos diſpo
nant: longe a templo non tantum a ſi
mulacro ſtantes digitos mouent õnã
tium modo: ſunt que ſpeculuꝫ teneãt:
ſunt que ad uadimonia ſua deos ad-
uocent: ſunt qui libellos offerant: ⁊ il
los cauſam ſuam doceant. Doctus ar
chiminus ſenex iam decrepitus quoti
die in capitolio mimum agebat: quaſi
dij libenter expectarent: quem illi ho-
mines deriſerant. Omne illic artificũ
genus operantium dijs immortalibꝰ
deſidet. Et paulo poſt. Hi tamen iq̃t
etiam ſi ſuperuacuum uſum: nõ turpẽ
nec infamẽ deo promittunt. Sedẽt q̃-
dam in capitolio que ſe a ioue amari
putant: nec iunonis quidem ſi credere
poetis uelis iracũdiſſime reſpectu ter-
rentur. Hanc libertatem uarro nõ ha-
buit: tñmodo poeticam theologiam
reprehendere auſus eſt: ciuilem nõ au
ſus eſt: quam iſte concidit. Sed ſi uerꝫ
attendamus: deteriora ſunt tẽpla ubi
hec aguntur: ꝙ̃ theatra ubi finguntᷣ.
Uñ in his ſacris ciuilis theologie haſ
partes potius elegit ſeneca ſapiẽti: ut
eas in animi religione nõ habeat: ſꝫ i
actibus fingat. Ait eniꝫ que omnia ſa
piens ſeruabat tanꝙ̃ legibus iuſſa: nõ
tãꝙ̃ dijs grata. Et paulo poſt. Quid
ꝙ ⁊ matrimonia inquit deorꝫ iũgius
⁊ ne pie quidem: fratrũ .ſ. ⁊ ſororum?
Bellonam marti collocamus: uulcão
uenerem: neptuno ſalaciam. Quoſdã
tamen celibes relinquimus: quaſi con
ditio defecerit: preſertim cuꝫ quedam
uidue ſint: ut populonia uel fulgora:
⁊ diua rumina: quibus non miror pe-
titoreꝫ defuiſſe. Omneꝫ iſtaꝫ ignobilẽ
deoruꝫ turbaꝫ: quaꝫ longo euo longa
ſuperſtitio cõgeſſit. Sic inquit adora-
bimus: ut meminerimus cultũ eius magis
ad moreꝫ ꝙ̃ ad reꝫ pertinere. Nec le-
ges ergo ille nec mos in ciuili theolo-
gia id inſtituerunt: quod dijs gratuꝫ
eſſet: uel ad reꝫ pertineret. Sꝫ iſte quẽ
philoſophi quaſi liberuꝫ fecerunt: tñ
qr illuſtris populi rõani ſenator erat:
colebat quod reprehendebat: agebat
quod arguebat: quod culpabat adõra
bat: quia uidelicet magnum aliquid
eum philoſophia docuerat: ne ſupſti-
tioſus eſſet in mundo: ſed ꝓpter leges
ciuium moreſqꝫ hominum: nõ quideꝫ
ageret fingenteꝫ ſcenicum in theatro:
ſed imitaretur in templo: eo dãnabili-
us: quo illa que mendaciter agebat ſic
ageret: ut eum populus ueraciter age
re exiſtimaret. Scenicus autem lu-
dendo potius delectaret: ꝙ̃ fallendo
deciperet.

Quid de iudeis seneca ſenſerit.ca/
pitulum.xi.

b Ic iter alias ciuil' theologie ſu/
pſtitiões rephēdit ēt ſacramēta
iudeoꝝ:⁊ maxīe ſabbata iutiliter eos
facere affirmans:ꝙ per illos ſingulos
ſepteꝫ interpoſitos dies:ſeptiaꝫ fere p
teꝫ etatis ſue pdant vacando: ⁊ mlta
in tempore urgentia ñ agendo ledāt.
Chriſtianos tamen iaꝫ tūc iudeis ini/
miciſſimos in neutram parteꝫ cōmē
rare auſus eſt:ne uel laudaret contra
ſue patrie veterem conſuetudinē: vel
reprehenderet contra propriam forſi/
taꝫ volūtatem. De illis ſane iudeis cū
loqueretur ait. Cum interiꝫ uſqꝫ eo
ſceleratiſſime gentis cōſuetudo cōua/
luit:ut per oīs iaꝫ terras recepta ſit
uicti victorib' leges dederūt.mirabat'
hoc dicēs:⁊ qđ diuinit' ageret ignōās.
Subiecit plane ſñiaꝫ:qua ſignificaret
quid de illoꝝ ſacramētoꝝ rōe ſentiret.
Ait eīꝫ. Illi tamen cauſas ritus ſui no
uerūt:⁊ maiō pars populi facit:quod
cur faciat ignorat. Sed de ſacramētis
iudeorum:uel cur uel quatenus inſti/
tuta ſint auctoritate diuia:ac poſtmo/
dum a populo dei:cui vite eterne my/
ſteriū reuelatuꝫ eſt:tempore quo opor
tuit eadem auctoritate ſublata ſint: ⁊
alias diximus:maxime cum aduerſuſ
manicheos agēmus:⁊ in hoc opere lo
co opportuniore dicendū eſt.

Quod gentiliū deorum natiuita/
te detecta: nequeat dubitari eternam
eos vitam nemini preſtare:qui nec ip/
ſaꝫ adiuuāt tēporaleꝫ.cap.xij.

n Unc aūt ꝓpter tres theologias
quas greci dñt mythicē:phyſi/
cē:politicē: latīe aūt dici pñt:fabloſa:
naturalis: ciuilis:ꝙ neqꝫ de fabuloſa
quaꝫ ⁊ ipſi multoꝝ falſorūqꝫ deorum
cultores liberrime rephenderūt: neqꝫ
de ciuili cuius illa pars eſſe cōuincit':
eiuſqꝫ ⁊ iſta ſimillima vel etiaꝫ deťior
inuenitur:ſperanda eſt eterna vita:ſi
cui ſatis nō ſunt que in hoc uolumīe
dicta ſunt: adiūgant etiam illa que in
ſuperioribus libriſ ⁊ maxime quarto:
de felicitatis datore deo pluria diſpu/
tata ſūt. Nam cui niſi uni felicitati ꝓp
ter uitam eternam conſecrandi hoīes
eſſent:ſi dea felicitas eſſet? Quia uero
non dea ſed munus eſt dei:cui deo ni/
ſi datori felicitatis conſecrandi ſum':
qui eternam uitam ubi uera eſt ⁊ plēa
felicitas pia caritate diligimus? Non
autem datorem eſſe felicitatis quenqꝫ
iſtorum deorum qui tanta turpitudīe
coluntur:⁊ niſi ita colantur multo tur
pius iraſcuntur: atqꝫ ob hoc ſe ſpūs
imundiſſimos cōfitentur:puto ex his
que dicta ſunt nemineꝫ dubitare opō/
tere. Porro qui non dat felicitatem:
vitam quomodo poſſit dare eternā?
Eam quippe vitaꝫ eternam dicimus:
ubi eſt ſine fine felicitas. Nam ſi aīa ī
penis viuit eternis:quibus ⁊ ipſi ſpiri
tus cruciabuntur immundi: mors il/
la potius eterna dicēda ē ꝙ̄ uita. Nul
la qppe maior ⁊ peior eſt mors ꝙ̄ ubi
non moritur mors. Sed ꝙ anime na/
tura per id ꝙ immortalis creatā eſt ſi/
ne qualicūqꝫ vita eſſe non poteſt:ſum
ma eius mors eſt alienatio a uita dei
in eternitate ſupplicij. Uitam igit' eter
nam ideſt ſine vllo fine felicem: ſolus
ille dat qui dat uerā felicitatem. Quā
ꝙ̄ illi quos colit theologia iſta ciuilis
dare ñ poſſe conuicti ſunt:ñ ſolū ꝓp/
ter iſta temporalia atqꝫ terrena quod
ſuperioribus quinqꝫ libris oſtendiuſ:
ſed multo magis propter uitam eter/
nam que poſt mortem futura eſt: qđ
iſto vno etiaꝫ illis cooperantibus egi/
mus:colendi non ſunt. Sed quoniaꝫ
veternoſe conſuetudinis uis nimis in
alto radices habet: ſicui de iſta ciuili
theologia reſpuenda atqꝫ vitāda parꝫ

videoꝛ diſputaſſe: i aliud volumē qȯ huic opitulante deo ſtˀiūgēdum eſt a-nimum intēdat.

Aurelij auguſtini de ciui tate dei liber ſeptimus.

An cum in theologia ciuili deitatē ñ eſſe cōſtiterit:in ſelectis dijs eam inueniri poſſe credēdū ſit.capitulum.i.

d ILIGENTIus me prauaſ ⁊ veteres opioneſ veritati pietatis inimicas: quas tenebroſis anis altius ⁊ tenaciꝰ diuturnus hūani generis erroꝛ infinxit: euellere atqꝫ extirpare conātem: ⁊ illius gratie qui hoc ut verus deus poteſt ꝓ meo modulo in eius adiutorio cooperantem ingenia celeriora atqꝫ meliora quibuſ ad hāc rem ſuperioꝛes libri ſatis ſupqꝫ ſufficiunt: patienter ⁊ equaminiter ferre debebūt:⁊ propter alios ñ putare ſupfluum:quod iam ſibi ſentiunt ñ neceſſarium. Multum magna res agitur:cum uera ⁊ uere ſancta diuinitas:quāuis ab ea nobis etiam huic: quam nunc gerimus fragilitati neceſſaria ſubſidia prebeantur: non tantū propter moꝛtalis vite tranſitoriuꝫ uapoꝛem:ſed propter vitam beataꝫ que non niſi eterna eſt querenda ⁊ colēda predicatur. Hanc diuinitatem uel ut ſic dixerim deitatem: nam ⁊ hoc vᷓbo uti iam noſtros nō piget:ut e greco expꝛeſſius tranſferunt:quod illi theoteta appellant. Hanc ergo diuinitatem ſiue deitateꝫ ñ eſſe i ea theologia: quā ciuilem uocant:que a marco uarrone xvi. volumibus explicata eſt.i.ñ peruenire ad eterne uite felicitatem taliuꝫ deoꝝ cultꝰ: quales a ciuitatibus quaſi literqꝫ colendi inſtituti ſūt:cui nōdum perſuaſit ſextus liber:quem proxime abſoluimus: cum iſtum foꝛſitaꝫ legerit:quid de hac queſtione expedienda vlterius deſideret non habebit. Fieri enim non poteſt:ut ſaltem deos ſelectos atqꝫ precipuos quos varro volumine complexus eſt ultimo: de quibꝰ parum diximus:quiſqꝫ colendos ꝓpter uitam beatam:que non niſi eterna eſt opinetur. Qua in re non dico: qȯ facetius ait tertulianus foꝛtaſſe ꝙ uerius. Si dij ſeliguntur ut bulbi: utiqꝫ ceteri reprobi iudicantur. Non hoc dico. video eniꝫ etiam ex electis ſeligi aliquos ad aliquid maius atqꝫ preſtātius:ſicut in militia:cum tyrones electi fuerint: ex his quoqꝫ eliguntur ad opus aliquod maius armoꝛum. Et cum eligūtur in eccleſia qui fiant prepoſiti:non utiqꝫ ceteri reprobantur: cum omnes boni fideles electi merito nūcupentur. Eligūtur in edificio lapides angulares:non reprobatis ceteris qui ſtructure partibus alijs deputanť. Eligūť uue ad veſcendū: nec reprobantur alie: quas relinqmus ad bibendū. Non opꝰ eſt mlťa perqrere. cū res in apeꝛto ſit. Quāobrem non ex hoc ꝙ dij ex mlťis qdem electi ſūt: uľ is q ſcripſit:ľ eoꝛū cľtoꝛes:ľ dij ipſi uituperandi ſūt:ſed advtendū potius qnam iſti ſint:⁊ ad quam rem ſelecti uideanť.

Qui ſint dij ſelecti:⁊ an ab officijs uiliorū deoꝛū habeantuꝛ excepti.capitulū.ij.

h Os certe deos ſelectos uarro unius libri contextione commendat. Janū:iouem:ſatnū:geniū: mercuriū: apollinem:maꝛteꝫ:uulcanū:neptunū: ſolem:oꝛcū:libeꝝ patrem:tellurem:cererem:iunonem:lunam:dianam: mineruam:uenerem:ueſtam. In quibus

omnibus ferme uiginti duodeciꝫ mares octo ſunt femine. Hec numia utrū propter maiores in mundo adminiſtrationes ſelecta dicuntur: an ꝙ populis magis innotuerunt maiorq; eſt eis cultus exhibitus. Si propterea qz opera maiora ab his adminiſtrantur in mundo non eos inuenire debuimꝰ inter illam quaſi plebeiam numinum multitudinem minutis opuſculis deputatam. Nam ipſe primuꝫ ianus cū puerperium concipitur: unde illa cūcta opera ſumunt exordium: minutatī minutis diſtributa numinibus adituꝫ aperit recipiendo ſemini. Ibi eſt ⁊ ſatnus propter ipſum ſemen. Ibi liber ꝗ marem effuſo ſemine liberat. Ibi libera: quam ⁊ uenerem uolunt: que hoc idem beneficium conferat femine: ut etiam ipſa emiſſo ſemine liberet. Omnes hi ex illis ſunt qui ſelecti appellantur. Sed ibi eſt ⁊ dea mena: que menſtruis fluoribus preeſt: quāuis iouis filia tamen ignobilis eſt. Et hanc prouinciam fluorum mēſtruorum ī libris ſelectorum deorum ipſi iunoni idem auctor aſſignat: que in diis ſelectis etiam regina eſt: ⁊ hic tanquā iuno lucina cum eadem mena priuigna ſua eidem cruori preſidet. Ibi ſunt ⁊ duo neſcio qui obſcuriſſimi uitūnus ⁊ ſentinus: quorum alter uitam: alter ſēſuſ puerperio largiuntur. Et nimirū multo plus preſtant cum ſint ignobiliſſimi: ꝙ illi tot proceres ⁊ ſelecti. Nam profecto ſine uita ⁊ ſenſu quid eſt illꝰd totuꝫ quod muliebri utero geritur: niſi neſcio quid abiectiſſimuꝫ limo ac pulueri cōparandū?

Quaꝫ nulla ſit ratio q̄ de ſelectione quorūdaꝫ deorum poſſit oſtendi: cur multis inferioribuſ excellentior adminiſtratio deputetur. cap. iij.

q Ue igiť cauſa tot ſelectos deos ad hec opa mīma cōpulit: ubi s vitūno ⁊ ſentino quos fama obſcura recōdit: in huius munificentie partitione ſuperentur? Confert eniꝫ ſelectus ianus aditū ⁊ quaſi ianuaꝫ ſemini confert: ſelectus ſaturnuſ ſem̄ ipſū. Confert ſelectus liber eiuſdeꝫ ſēinis emiſſioneꝫ uiris. Confert hoc ideꝫ libera: que ceres ſeu venus eſt feminis. Confert ſelecta iuno: ⁊ hec non ſola ſed cuꝫ mena filia iouis fluores menſtruos ad eius quod conceptuꝫ eſt incrementuꝫ. Et confert vitūnus obſcurus ⁊ ignobilis vitam: confert ſentinus obſcurus ⁊ ignobilis ſenſum. Que duo tanto illis rebus preſtātiora ſunt: quanto ⁊ ipſe res ab his inintellectu ac ratione uincuntur. Sicut enim que ratiocinantur ⁊ intelligunt: profecto potiora ſunt his que ſine intellectu atq; ratione ut pecora viuūt ⁊ ſentiunt: ita ⁊ illa que uita ſenſuq; ſunt predita: his que nec viuunt nec ſentiunt merito preferuntur. Inter ſelectos itaq; deos uitūnus viuificator: ⁊ ſentinus ſenſificator: magis haberi debuerunt ꝙ ianus ſeminis admiſſor: ⁊ ſaturnus ſeminis dator uel ſator: ⁊ liber ⁊ libera ſeminuꝫ cōmotores uel emiſſores: que ſemina indignuꝫ eſt cogitare: niſi ad uitam ſenſūq; peruenerint: que munera ſelecta non dantur a diis ſelectis: ſed a quibuſdaꝫ incognitis ⁊ pre iſtoruꝫ dignitate neglectis. Quod ſi reſpondetur omniuꝫ initiorum ianuꝫ habere poteſtatem: ⁊ ideo illi etiaꝫ quod aperiat conceptum non immerito attribui: ⁊ omniuꝫ ſeminuꝫ ſaturnuꝫ: ⁊ ideo ſeminationeꝫ quoq; hominis nō poſſe ab eius operatione ſeiungi: ⁊ omniuꝫ ſeminuꝫ emittendoruꝫ liberum ⁊ liberam: ⁊ ideo etiaꝫ his preeſſe que ad ſubſtituendos hoīes pertinent omniū purgandorum ⁊ pariendoruꝫ iunoneꝫ

⁊ ideo eam non deeſſe purgationibus
feminarum ⁊ partubus hominum.
Querant quid reſpondeāt de uitūno
⁊ ſentino: utrum ⁊ ipſos uelint habeř
omnium que uiuunt ⁊ ſentiunt pote-
ſtatem. Quod ſi concedunt: attendāt
ꝙ eos ſublimius locaturi ſint. Nam
ſeminibus naſci i terra ⁊ ex terra eſt:
uiuere autem atq; ſentire etiam deos
ſydereos opinātur. Si autem dicunt
uitūno atq; ſentio hec ſola attributa
que in carne uiueſcūt ⁊ ſenſibus ad-
miniculātur: ⁊ cur ñ deus ille qui fa-
cit omnia uiuere atq; ſentire: etiã car
ni uitam prebet ⁊ ſenſum: uniuerſali
opere hoc munus etiam partubus tri
buēs: ⁊ quid opus eſt uitūno atq; ſen
tino: ſi ab illo qui uite ⁊ ſenſibus p̃eſt
uniuerſaliter cūcta regūtur: ⁊ his qua
ſi famulis iſta carnalia uelut extrema
⁊ ima cōmiſſa ſunt? Ita ne ſunt illi ſe-
lecti deſtituti familia: ut ñ inuenirent
quibus etiam ipſi iſta cōmitterent: ſ;
cum tota ſua nobilitate qua uiſi ſunt
eligendi opus facere cum ignobilibus
cogerentur? Juno ſelecta ⁊ regina: io-
uiſq; ſoror ⁊ coniunx: hec tamen iter-
duca eſt pueris: ⁊ opus facit cum dea
bus ignobiliſſimis abeona ⁊ adeona.
Ibi poſuerunt ⁊ mentem deam: que
faciat pueris bonam mentem: ⁊ inter
ſelectos iſta nō ponitur: quaſi quicꝙ̃
maius preſtari homini poteſt. Poni-
tur autẽ iuno: quia iterduca eſt ⁊ do-
miduca: quaſi quicꝙ̃ proſit iter carpe
re: ⁊ domum duci: ſi mens non eſt bo
na. Cuius muneris deam ſelectores
iſti inter ſelecta numina minime po-
ſuerunt. Que profecto ⁊ mineruę fue
rat preferēda: cui per iſta minuta ope
ra puerorum memoriam tribuerunt.
Quis enim dubitet multo eſſe meli
us habere bonam m̃tem: ꝙ meoriã
quantalibet ingentem. Nemo eĩ ma
lus eſt qui bonam habet m̃tem. Qui
dã uero peſſimi memoria ſunt mira
bili: qui tanto peiores ſunt quanto
minus poſſunt quod male cogitant
obliuiſci. Et tamen minerua eſt inter
ſelectos deos. Mētem autem deam
turba uilis operuit. Quid de uirtute
dicam: quid de felicitate: de quibus in
quarto libro plura iã diximus: quas
cum deas haberent: nullũ eis locũ
inter ſelectos deos dare uoluerunt:
ubi dederūt marti ⁊ orco uni effectori
mortiũ: alteri receptori? Cũ igitur i
his minutis operibus: que minutatiũ
diis pluribus diſtributa ſunt: etiam
ipſos ſelectos uideamus tanquã ſēa
tũ cū plebe pariter operari: ⁊ inuenia
mus a quibuſdam diis: qui nequaꝙ̃
ſeligēdi putati ſunt: m̃lto maiora atq;
meliora adminiſtrari ꝙ ab illis qui ſe
lecti uocantur: reſtat arbitrari nō ꝓp
ter preſtantiores in mundo admĩſtra
tiones: ſed quia prouenit eis ut popu
lis magis innoteſcerent: ſelectos ⁊ pre
cipuos nuncupatos. Unde dicit etiã
ipſe uarro: ꝙ diis quibuſdã patribus
⁊ deabus matribus: ſicut hominibus
ignobilitas accidiſſ;. Si ergo felicitas
ideo fortaſſe inter ſelectos deos eſſe
ñ debuit: ꝙ ad iſtã nobilitatē ñ meri
to ſed fortuitu peruenerit: ſaltē inter
illos uel potius pre illis fortuna pōe
retur: quã dicunt deã nō rationabili
diſpoſitione: ſ; ut temere acciderit ſua
cuiq; dona conferre. Hec in diis ſelec
tis tenere apicē debuit: i quibus ma
xime quid poſſet oſtendit: quando e-
os uidemus non precipua uirtute: nō
rationabili felicitate: ſed temeraria ſi-
cut eorum cultores de illa ſentiunt for
tune poteſtate ſelectos. Nam ⁊ uir di-
ſertiſſimus ſaluſtius etiam ipſos dōs
fortaſſis attendit cum diceret. Sed ꝓ-
fecto fortuna in omni re dominatur:
ea res cunctas ex libidine magis ꝙ ex
uero celebrat obſcuratq;. Non enim
poſſunt inuenire cauſam: cur celebra-
ta ſit venus: ⁊ obſcurata ſit uirtus: cū

ab iſtis ambarū conſecrata ſint nu-
mina: nec comparanda ſint merita.
Aut ſi hec nobilitari meruit: ꝙ plu-
res appetunt venerem ꝙ̄ uirtutem:
cur celebrata eſt dea minerua: ⁊ obſcu
rata eſt dea pecunia: cum in genere
humāo plures alliciat auaricia ꝙ̄ pe-
ritia: ⁊ in eis ipſis qui ſunt artificioſi:
raro inuenies hominem qui non ha-
beat artem ſuam pecuniali mercede
uenalem: pluriſq; pendatur ſemper
propter quod aliquid fit: ꝙ̄ id propter
quod illud fit? Si ergo inſipientis iu-
dicio multitudinis facta eſt deorum
iſta ſelectio: cur dea pecunia minerue
prelata non eſt: cum propter pecuniaʒ
ſint artifices multi? Si autem pauco-
rum ſapientium eſt iſta diſtinctio: cur
non prelata eſt veneri uirtus: cum eaʒ
longe ratio preferat? Saltem certe ut
dixi ipſa fortuna que ſicut putant qui
ei plurimum tribuunt in omni re do-
minatur: ⁊ res cunctas ex libidine
magis ꝙ̄ ex uero celebrat obſcuratq;:
ſi tantum ⁊ in deos ualuit: ut temera-
rio iudicio ſuo quos vellet celebra-
ret: obſuraretq; quos uellet: preci-
puum locum haberet in ſelectis: que
in ipſos quoq; deos tam precipue eſt
poteſtatis. An ut illic eſſet nō poſſet:
nihil aliud etiam ipſa fortuna niſi ad
uerſam putanda eſt habuiſſe fortu-
nam? Sibi ergo aduerſata eſt: que
alios nobiles faciens: nobilitata non
eſt.

Melius actum eſt cum dijs iſerio
ribus: qui nullis infamantur oppro-
brijs: ꝙ̄ ſelectis quorum tante turpi-
tudines celebrantur. cap. iiij.

g Ratuletur autem dijs iſtis ſe-
lectis quiſquam nobilitatis ⁊
claritudinis appetitor: ⁊ deos dicere
fortunatos: ſi non eos magis ad iniu-
rias ꝙ̄ ad honores ſelectos uideret.
Nam illā infimā turbā ipſa ignobili-
tas texit: ne obrueretur opprobrijs.
Ridemus quideʒ cuʒ eos uidēus fig-
mētis humanaruʒ opinionuʒ partitis
inter ſe operibus diſtributos: tāꝙ̄ mi-
nuſcularios vectigaliuʒ conductores:
uel tanꝙ̄ opifices in uico argentario:
ubi unum vaſculum ut perfectū exeat
per multos artificeſ trāſit: cuʒ ab uno
profecto perfici poſſet. Sed aliter nō
putatuʒ eſt operātiuʒ multitudini cō-
ſulēdum: niſi ut ſingulas artis parteſ
cito ⁊ facile diſcerent ſinguli: ne oīs
ī arte una tarde ⁊ difficile cogerentur
eſſe perfecti. Uerūtamē uix qſꝙ̄ repit
deoruʒ nō ſelectorum: qui aliquo crie
famaʒ traxit infamē: vix auteʒ ſelecto
rum quiſpiam qui nō in ſe notaʒ con-
tumelie inſignis acceperit: illi ad iſto-
rum humilia opera deſcenderunt: iſti
in illoruʒ ſblimia crimia nō uenerūt.
De iano quideʒ ñ mihi facile quicquā
occurrit: quod ad probꝝ pertineat.
Et fortaſſis talis fuit ut inocētius ui-
xerit: ⁊ a facinoribus flagitijſq; rēoti-
us. Saturnum fugiētem benignus ex
cepit: cum hoſpite partitus eſt regnū:
ut etiam ciuitates ſingulas conderēt:
iſte ianiculum: iſte ſaturniaʒ. Sed iſti
in cultu deorum omnis dedecoris ap-
petitores: cuius uitam minus turpeʒ
iuenerunt: eum ſimulacri monſtruoſa
deformitate turparunt: nunc eum bi-
frontem: nunc etiam quadrifrontem
tanꝙ̄ geminū faciētes. An forte uolue
runt: ut quoniā plurimi dij ſelecti eru
beſcēda ꝑpetrādo āmiſerāt frōtē: ꝙ̄to
iſte inocētiō eēt: tāto frōtoſiō appēr.

De paganorū ſecretiore doctrina:
phyſiciſq; rationibus. cap. v.

ſ Ed ipſoꝝ poti⁹ inꝑ̄tatiōes phy
ſicas audiamus: quibus turpi-
tudinē miſerrimi erroris velut altiōis
doctrīe ſpē colorare conāt̄. Primū eas

interpretationes ſic uarro cōmdat:ut
dicat antiquos ſimulacra deoꝝ ⁊ inſi
gnia oꝛnatuſqꝫ finxiſſe. Que cuꝫ ocu-
lis aie aduertiſſent:hi qui adiſſēt doc
trine myſteria poſſent animaꝫ mundi
ac partes eius id eſt deos ueros aio
uidere:quoꝝ qui ſimulacra ſpecie ho
minis fecerūt hoc uideri ſecutos : ꝙ
moꝛtaliuꝫ animus qui eſt in coꝛpoꝛe
hūano ſimillius eſt imoꝛtalis animi:
tanquaꝫ ſi uaſa ponerentur cauſa no-
tandoꝝ deoꝝ:⁊ in liberi ede enophoꝛ-
rum ſiſteretur quod ſignificaret uinū:
per id quod continet id quod contine
tur:ita per ſimulacrū quod foꝛmā ha
beret hūanā:ſignificari aiaꝫ rationa-
leꝫ:ꝙ eo uelut uaſe natura iſta ſoleat
contineri:cuius nature deum uolunt
eſſe uel deos. Hec ſunt myſteria doc-
trine:que iſte uir doctiſſimus penetra
uerat unde in luceꝫ iſta proferret. Sꝫ
o homo acutiſſime:nuꝫ in iſtis doctri
ne myſteriis illā prudentiā perdidiſti:
qua tibi ſobrie uiſuꝫ eſt: ꝙ hi qui pri-
mum populis ſimulacra conſtituerūt
⁊ metum dempſerunt ciuibus ſuis ⁊
erroꝛem addiderunt:caſtiuſqꝫ deos ſi
ne ſimulacris ueteres obſeruaſſe rōa-
nos : Hi enim tibi fuerunt auctoꝛes:
ut hec contra poſterioꝛes romanos
dicere auderes. Naꝫ ⁊ ſi illi antiquiſſi-
mi ſimulacra coluiſſent : foꝛtaſſis to-
tum iſtuꝫ ſenſū de ſimulacris non cō-
ſtituendis interim ueri timoꝛis ſilen-
tio premeres:⁊ in huiuſcemodi perni-
cioſis uaniſqꝫ figmētis myſteria iſta
doctrine loquatius ⁊ elatius predica-
res. Aia tamē tua tā docta ⁊ ingenio-
ſa ubi te multū dolemus per hec my-
ſteria doctrine : ad deuꝫ ſuuꝫ id eſt a
quo facta eſt:non cum quo facta eſt:
nec cuius poꝛtio ſed cuius conditio ē:
nec qui eſt ōniuꝫ anima : ſed qui fecit
omneꝫ aiaꝫ:quo ſolo illuſtrante fit a-
nima beata:ſi eius gratie non ſit in-
grata:nullo modo potuit peruenire.

Uerum iſta myſteria doctrine qualia
ſint quantiqꝫ pendenda:que ſequunt̄
oſtendunt. Fatetur interiꝫ uir iſte doc
tiſſimus:animaꝫ mundi ac partes eī
eſſe ueros deos : unde intelligitur to-
taꝫ eius theologiaꝫ eaꝫ ipſaꝫ ſcilicet
naturaleꝫ cui primuꝫ tribuit:uſqꝫ ad
anime rationalis naturam ſe extende
re potuiſſe. De naturali eniꝫ pauciſſi-
ma preloquitur in hoc libro : in quo
uidebimus utruꝫ per interpretatiōes
phyſiologicas ad hanc naturaleꝫ poſ
ſit referre ciuileꝫ:quaꝫ de diis ſelectis
ultimā ſcripſit:quod ſi potuerit : tota
naturalis erit. Et quid opus erat ab
ea ciuilē tāta cura diſtinctiōis abiūgē:
Si autē recto diſcrimīe ſeparata eſt :
quādo nec iſta uera eſt que illi natura
lis placet:peruenit eiꝫ uſqꝫ ad aiam:
ñ uſqꝫ ad uerum deum qui fecit ⁊ ani
mam : quanto eſt abiectioꝛ ⁊ falſioꝛ
iſta ciuilis : que maxime circa coꝛpo-
rum eſt occupata naturam: ſicut ipſe
interpretationes eius ex quibus que-
dā neceſſaria cōmēorare me opoꝛtet:
tāta ab his exquiſite ⁊ enucleate dili-
gētia demōſtrabūt:

De opinione ūarronis: qua arbi-
tratus eſt deum eſſe animam mūdi:
qui tamen in partibus ſuis habeat
animas multas:quaruꝫ diuia natura
ſit.cap.vi.

d Icit ergo idē uarro adhuc ō na
turali theologia preloquēs:de-
uꝫ ſe arbitrari eſſe aiaꝫ mūdi:quē gre
ci uocāt coſmon:⁊ hūc ipſum mūduꝫ
eſſe deū. Sed ſicut hominem ſapiēteꝫ
cū ſit ex coꝛpoꝛe ⁊ animo : tamen ab
animo dici ſapiētem:ita mundum de-
um dici ab animo cum ſit ex animo ⁊
coꝛpōe. Hic uidetur quoquomodo cō
fiteri unum deum:ſed ut plures etiaꝫ
ītroducat: adiūgit mūdum diuidi in
duas partes : id eſt celum ⁊ terram.

Et celum bifariam in ethera ⁊ aera: terram vero ī aquam ⁊ humum. E quibus ſummum eſſe ethera: ſecūdum aera: tertiam aquam: infimaʒ terrā. Quas omnes partes quatuor animaruʒ eſſe plenas: in ethere ⁊ aere immortaliuʒ: in aqua ⁊ terra mortalium. A ſūmo autem circuitu celi uſqʒ ad circulum lune ethereas animas eſſe aſtra ac ſtellas: eaſqʒ celeſtes deos non modo intelligi eſſe: ſed etiam uideri. Inter lūe vero gyrum ⁊ nimborum ac uentorum cacumina aereas eſſe animas: ſed eas animo non oculis uideri: ⁊ uocari heroas ⁊ lares ⁊ genios. Hec eſt uideliʒ breuiter in iſta prelocutione propoſita theologia naturalis: que non huic tm̄: ſed ⁊ multis phis placuit: de qua tunc diligentius diſſerendum eſt: cum de ciuili quantum ad deos ſelectos attinet: ⁊ opitulante deo uero quod reſtat impleuero.

An rōnabile fuerit ianū ⁊ terminū ī duo noīa ſeparari. cap. vij.

I Anus igiť a quo ſūpſit exordium: quero quis nā ſit. Reſpōdetur mūdꝰ eſt. Breuis ē hec plane atqʒ aperta reſponſio. Cur ergo ad eum dicūtur rerum initia pertinere: fines vero ad alterum quem terminum vocant? Naʒ propter initia ⁊ fines: duobꝰ iſtis diis duos mēſes perhibent dedicatos: preter illos decē quibus uſqʒ ad decēbrem caput eſt martius: ianuariū iano: februarium termīo. Ideo t'minalia eodem mēſe februario celebrari dicūt: cū fit ſerū purgatoriū: qđ uocāt febꝛū: unde menſis nomen accepit. Nunqđ ergo ad mūduʒ qui ianus eſt initia rerum pertinent: ⁊ fines nō pertinent: ut alter illis deus preficereť? Nonne omnia que in hoc mūdo fieri dicūnt: in hoc etiam mūdo terminari fatentur? Que eſt iſta vanitas: in opere illi dare poteſtatem dimidiam: in ſimulacro faciem duplam? Nonne iſtum bifronteʒ multo elegantius interpretarentur: ſi eundem ⁊ ianum ⁊ terminum dicēnt: atqʒ initiis unam faciem finibus alteram darent: quoniam qui operatur utrūqʒ debet intendere? In omni eniʒ motu actionis ſue qui non reſpicit initiū: non proſpicit finem. Unde neceſſe eſt: ut memorie reſpicienti proſpiciens connectatur intentio. Nam cui exciderit quod ceperit quōmodo finiat non inueniet. Quos ſi vitaʒ beatam ī hoc mundo inchoari putarent: extra mundum perfici: ⁊ ideo iano id eſt mūdo ſolam initiorūm tribuerent poteſtatē: profecto ei preponerent terminum: eūqʒ a diis ſelectis non alienarent. Quanqꝫ etiam nunc cum in iſtis duobus diis initia rerum temporalium fineſqʒ tractantur. Termino debuit dari plus honoris. Maior enim letitia eſt: cum res queqʒ perficitur: ſolicitudinis autem plena ſunt cepta: donec perducantur ad finem: quem qui aliquid incipit: maxīe appetit: intendit: expectat: exoptat: nec de re inchoata niſi terminetur exultat.

Ob quam cauſam cultores iani bifrontem imaginem ipſius finxerunt: quam tamen etiam quadriformeʒ uideri volūt. cap. viij.

S Ed iam bifrontis ſimulacri itꝑtatio proferať. Duas eniʒ facies ante ⁊ retro habē diciť: qꝛ hiatus noſter cum os aperimus mundo ſimilis uideať: unde ⁊ palatum greci ora non orum appellant: ⁊ nōnulli inquit poete latini celūʒ uocauerūt palatum: a quo hiatu oris ⁊ foris eſſe aditum ad dentes uerſus: ⁊ introrſus ad fauces. Ecce quo perditus eſt mundus ꝓpter palati noſtri vocabulum uel grecū uł poeticum. Quid aūt hoc ad animam

q̄d ad vitaȝ eternā propter ſolas ſal-
uas colatur hic deus: quibus partim
glutiendis partiȝ expuendis ſub celo
palati utraqȝ pandit̃ ianua. Quid eſt
porro abſurdius: q̄ in ipſo mundo nō
inuenire duas ianuas ex adu̾ſo ſitas:
per quas uel admittat ad ſe aliquid i-
tro: vel emittat a ſe foras: ⁊ de nr̄o ore
⁊ gutture: quoꝝ ſimilitudinē mūdus
n̄ habet: velle mundi ſimulacrum cō-
ponere iano: propter ſolum palatuȝ:
cuius ſimilitudinem ianus nō habet.
Cum v̾o eum faciūt quadrifrontem:
⁊ ianum geminuȝ appellant: a quatu-
or mūdi partibus hoc īterpretāt̃: qua
ſi aliquid ſpectet mūdus foras: ſicut
per omnes facies ianus. Deide ſi ianꝰ
eſt mūdus: ⁊ mūdus quatuor partibꝰ
conſtat: falſum eſt ſimulacruȝ iani: qr
ianus ⁊ſi quadrifrons legitur: nunq̄
tamen quadriianus inuenitur. Aut ſi
propterea uerum eſt: quia etiam no-
mine orientis ⁊ occidentis: totus ſolet
mundus intelligi: nunquid cum duas
partes alias nominamus ſeptētrionis
⁊ auſtri: ſicut illum quadrifrontē dn̄t
geminum ianum: ita quiſq̄ geminum
ducturus eſt mūduȝ? Non habēt om-
nino ūde quatuor iāuas: que ītrātibꝰ
⁊ exeūtibꝰ pateant interpretentur: ad
mūdi ſimilitudinem: ſicut de bifrōte
quod dicerent ſaltem in ore hominis
inuenerunt: niſi neptunus forte ſubue
niat ⁊ porrigat piſcem: cui pret̃ hiatū
oris ⁊ gutturis etiaȝ dextra ⁊ ſiniſtra
fauces paterent. Et tn̄ hanc vanitateȝ
per tot ianuas nulla effugit aīa: niſi q̄
audit v̾itatē dicētē: ego ſū ianua.

De iouis poteſtate: atqȝ eiuſdē cū
iano cōparatione. cap. ix.

i Ouē aūt q̄ etiam iuppiter dicit̃:
quem velint intelligi exponant.
Deꝰ eſt iquiūt habens poteſtateȝ cau-
ſarum: quibus aliquid fit in mundo.
Hoc q̄ magnum ſit nobiliſſimus uir-
gilꝰ v̾ſus ille teſtatur: Felix qui potuit
rerum cognoſcere cauſas. Sed cur ei
preponit̃ ianus: hoc nobis uir ille acu
tiſſimus doctiſſimuſqȝ reſpondeat.
Quoniam penes ianum inquit ſūt p̄-
ma: penes iouē ſumma. Merito ergo
rex omnium iuppiter habetur. Pria
enim vincūt a ſummis: qr licet prima
precedāt tempore: ſumma ſuperāt di-
gnitate. Sed recte hoc diceretur: ſi p̄-
ma factoꝝ diſcernerētur ⁊ ſūma. Si-
cut enim initium facti eſt proficiſci: ſū
mum peruenire: initium facti inceptio
diſcendi: ſūmū pceptio doctrine: ac ſic
ī omnibus prima ſūt initia: ſummaqȝ
ſūt fines. Sed iam hoc negociū iter ia
num terminūq̄ diſcuſſum eſt. Cauſe
aūt que dāt̃ ioui: efficientia ſūt n̄ effec-
ta: neqȝ ullo mō fieri poteſt: ut uel tp̄e
preueniātur a factis initijſue factorū.
Semper eniȝ prior eſt res que facit q̄
illa que fit. Quapropter ſi ad ianum
pertinēt initia factorum: n̄ ideo prioa
ſunt efficientibus cauſis quas ioui tri
buunt. Sicut enim nihil fit: ita nihil i-
choatur ut fiat: quod n̄ faciens cauſa
preceſſerit. Hunc ſane deum penes
quem ſunt omnes cauſe factoruȝ om-
nium naturarum naturaliūqȝ rerum
ſi iouem populi appellant: ⁊ tantis cō
tumelijs tāqȝ ſceleſtis criminationibus
colūt: tetriōe ſacrilegio ſeſe obſtrigūt:
q̄ ſi prorſus nullum putarēt deū. Uñ
ſatius eſſet eis alium aliquē iouis no-
mie nūcupare: dignum turpibus ⁊ fla
gitioſis honoribus: ſuppoſito vano
figmēto quod potius blaſphemarēt:
ſicut ſaturno dr̄ ſuppoſitus lapis: quē
pro filio deuoraret: q̄ iſtum deum di
cere ⁊ tonantem ⁊ adulterantem: ⁊ to
tum mundum regentem: ⁊ per tot ſtu
pra diffluentem: ⁊ naturam omnium
naturaliūqȝ rerum cauſas ſummas
habentem: ⁊ ſuas cauſas bonas n̄ ha
bētem. Deinde quero quem iam locū

inter deos huic deo tribuāt ioui: ſi ianus eſt mundus? Deos eiꝫ ueros aīaꝫ mūdi ac eius ptes iſte definiuit. Ac ꝑ hoc quicqd hoc nō eſt: nō eſt utiqꝫ ſecundum iſtos uerus deus. Num igit̃ ita dicturi ſunt iouem animam mūdi ut ianus ſit corpus eius. i. iſte uiſibl'is mundus? Hoc ſi dicunt: non erit quem admodum ianum deum dicant: qm̄ mundi corpus non eſt deus uel ſecundum ipſos: ſed anima mundi ac ptes eius. Unde idem varro apertiſſime dicit deum ſe arbitrari eſſe animam mūdi: ⁊ hunc ipſum mundum eſſe deuꝫ: ſed ſicut hominem ſapientem cum ſit ex animo ⁊ corpore: tantum ex aīo dici ſapientem: ita mūdū deum dici ab aīo: cum ſit ex aīo ⁊ corpore. Solum itaqꝫ mundi corpus non eſt deus: ſed aut ſola aīa eius: aut ſimul corpus ⁊ animus: ita tamen ut non ſit a corpōe ſed ab animo deus. Si ergo ianus eſt mundus ⁊ deus eſt ianus: nunquid iouem ut deus eſſe poſſit: aliquā ptē iani eſſe dicturi ſunt? Magis. n. ioui uniuerſū ſolēt tribuere: unde eſt ill'd iouiſ omnia plena. Ergo ⁊ iouem ut d̄s ſit: ⁊ maxime ut rex deoꝝ: non alium pn̄t exiſtimare ꝙ mundum: ut in dījs ceteris ſecundum iſtos ſuis partibus regnet. In hanc ſentētiā ēt quoſdā v̄ſus valerij ſorani exponit idem varro i eo libro quem ſeorſum ab iſtis de cultu deorum ſcripſit: qui uerſus hi ſunt. Juppiter omnipotens regum rex ipſe deuſqꝫ: Progenitor genitrixqꝫ deū d̄s unus ⁊ omnis. Exponuntur autem i eodem libro ita: Cum marem exiſtiarent: qui ſemen emitteret: feminam q̄ acciperet: iouēqꝫ eſſe mundum ⁊ eum omnia ſemina ex ſe emittere ⁊ in ſe recipere: cum cauſa inquit ſcripſit ſoranus. Juppiter progenitor genitrixqꝫ: nec minus cum cauſa unum: ⁊ omnia eundem eſſe. Mundus eiꝫ unus: ⁊ in eo uno omnia ſunt.

An iani ⁊ iouiſ recta diſcretio ſit. capitulum. x.

c Um ergo ⁊ ianus mūdus ſit: ⁊ iuppit̃ mūdus ſit: unuſquiſqꝫ ſit mūdus: quare duo dq̄ ſunt ian⁹ ⁊ iuppiter? Quare ſeorſuꝫ hn̄t templa: ſeorſum aras: diuerſa ſacra: diſſimilia ſimulacra? Si propterea qꝛ alia uis ē ꝓmordiorum: alia cārum: ⁊ illa iani: ⁊ illa iouis nomen accepit: nunquid ſi unus homo in diuerſis reb⁹ duas habeat ptātes aut duas artes: quia ſingularum diuerſa uis eſt: iō duo iudices: aut duo dn̄r artifices? Sic ergo ⁊ unus de⁹: cū ipſe hēat ptātem ꝓmōdiorum: ipſe cāꝝ: num propter hoc illū duos deos eſſe neceſſe eſt putari: quia ꝓmordia cauſeqꝫ res due ſunt? Quod ſi hoc iuſtum putant etiā ipſum iouē tot deos eſſe dicant quotquot ei cognomina propt̃ m̄ltaſ ptātes dedeꝛt: qm̄ rex om̄s ex quib⁹ illa cognomina ſunt adhibita multe atqꝫ diuerſe ſūt: ex quibus pauca cōmēoro.

De cognomib⁹ iouis: q̄ n̄ ad m̄ltoſ d̄os: ſꝫ ad vnū eūdēqꝫ r̄ferūt̃. cap. xi.

d Jxerunt eum uictorem: īuictuꝫ: opitulum: īpulſoreꝫ: ſtatorē: ſtabilitorē: ſupinalem: tigillum: alumnū: ruminum: ⁊ alia que per ſe proſequi longum eſt. Hec autem cognomina īpoſuerunt uni deo propter cās poteſtateſqꝫ diuerſas: non tamen propter tot res ēt tot d̄os eū eē coegeꝛt: ꝙ oia uinceret: ꝙ a nemine uinceretur: ꝙ opē īdigentibus ferret: ꝙ hr̄et īpellēdi: ſtatuendi: ſtabiliendi: reſupinādi ptateꝫ: ꝙ tāꝙ tigillus mūdū contineret ac ſuſtieret: ꝙ aleret oīa: ꝙ ruma id eſt mā ma aleret aīalia. In his ut aduertius quedaꝫ magna ſunt: quedam exigua: ⁊ tn̄ unus utraqꝫ facē ꝓhibet̃. Puto iter ſe ꝓpīqora eē cās īꝝ atqꝫ ꝓmōdia:

ꝓpt̃ quas res unũ mũdũ duos deoſ eē voluerũt: iouē atq₃ ianũ: quē ↄtici mũdũ: ⁊ mãmã daī aialib⁹: nec tñ ꝓpter hec duo opa tã lōge iter ſe ui ⁊ dignitate diuſa duo dq eē cõpulſi ſunt: ſed unuſ iuppit̃: propter illud tigillus: ꝓpter hoc ruminus appellatus ē. Nolo dicē q̄ aialibus mãmã prebere ſugentibus magis iunonē₃ potuit dicere q̄ iouem: preſertim cum eſſet etia₃ diua rumina: que in hoc opus adiutoꝛium illi famulatũue p̄bēt. Cogito eni₃ poſſe reſponderi: ⁊ ipſã iũonē nihil aliud eſſe q̄ iouē: ſecũdũ illos valerij ſorani uerſus: ubi dictũm ē. Juppit̃ oipotēs regũ rex ipſe deuſq₃: Progenitoꝛ genitrixq₃ deũ. Quare ergo dictus ē ⁊ ruminus: cũ diligēti⁹ foꝛtaſſe q̄rētibus ipſe inueniat̃ eſſe ēt illa diua rumina: Si eim maieſtate deoꝝ recte uidebat̃ īdignũ: ut i una ſpica alt̃ ad curã geniculi: alt̃ ad folliculi ptieret: q̄to ē īdignius unã rē īfimã. i. ut mãmis alant̃ aialia: duoꝝ deoꝝ p̄tates curaī: quorũ ſit un⁹ iuppit̃ rex ipe cũctoꝝ: ⁊ hoc agat ñ ſaltē cũ ↄiuge ſua: ſ₃ cũ ignobli nefcio qua rumia: niſi qꝛ ipe ē ēt ipſa rumia: ipſe rumin⁹: Rumin⁹ foꝛtaſſe ꝓ ſugētib⁹ marib⁹: rumia ꝓ feis. Dicere q̄ppe voluiſſē illos ioui femininũ nomē iponē: niſi ⁊ in illis v̄ſib⁹: Progēitoꝛ genitrixq₃ diceret̃: ⁊ inter alia ei⁹ cognomia legerem: q̄ etiam pecunia uocaret̃: quã deã iter illoſ minuſculārioſ inuenimus: ut i quarto libro iã cõmemorauius. S₃ cũ ⁊ mares ⁊ feie hēāt pecũiã: cur ñ ⁊ pecũia ⁊ pecuni⁹ appellat⁹ ſit: ſicut rũina ⁊ rumin⁹ ipi uidꝛit.

Quod iuppiter etiam pecunia nũcupatur. cap. xij.

q Uã vo elegant̃ rōe₃ hui⁹ nois reddiderũt: ⁊ pecũia idẽt uocat̃ q̄ eius ſint omnia. O magnã rōe₃ diuini nois: imo vo ille cui⁹ ſũt oia uiliſſime ⁊ ↄtumelioſiſſime pecunia nũcupat̃. At oia iouis ſunt q̄ celo ⁊ t̃ra cõtinēt̃: iter q̄ ⁊ ipa pecunia i oib⁹ oio rebus q̄ ab hoibuſ noie pecunie poſſidētur. Sed nimiꝝ hoc auaricia ioui nomē ipoſuit: ut q̄ſq₃ amat pecuniã: nõ quēlibet deũ ſ₃ ipſũ regem omniũ ſibi amare uideat̃. Longe aũt aliud eſſet: ſi diuitie uocaret̃. Aliud nãq₃ ſunt diuitie aliud pecunia. Nam dicimus diuites: ſapientes: iuſtos: bonos: quibuſ pecunia uel nulla ē uel pua. Magis enim ſunt v̄tutibus diuites: p quaſ eiſ ēt i ipſis coꝛporaliũ reꝝ neceſſitatib⁹ ſatis ē qd̄ adeſt. Paupes vo auaros dicimus ſēp inhiãtes ⁊ egentes. Quãlibet. n. magnas pecũias hic pñt: ſed i eaꝝ q̄tacũq₃ abũdãtia ñ egē ñ pñt. Et deũ ipſũ ueꝝ recte dicius diuitē: ñ tñ pecunia ſed omnipotētia. Dicũt̃ itaq₃ ⁊ diuites pecunioſi: ſ₃ interius egeni ſi cupidi. Jtē dñr paupes pecunia carentes: ſ₃ interi⁹ diuites ſi ſapiētes. Qualis ergo iſta theologia d̄bet eē ſapiēti: ubi rex deoꝝ ei⁹ rei nomē accepit quã nēo ſapiēs cõcupiuit: Quãto. n. faciliuſ ſi aliquid hac doctrina qd̄ ad uitã ptieret eternã ſalubrit̃ diſceret̃: deus mũdi rectoꝛ ñ ab eis pecunia ſ₃ ſapientia uocaret̃: cuius amoꝛ purgat a ſoꝛdib⁹ auaricie: hoc ē ab amoꝛe pecunie.

Quod dum exponitur quid ſatur nus: quidue ſit ianus: uterq₃ un⁹ iuppiter eſſe doceatur. cap. xiij.

ſ Ed quid de hoc ioue plura: ad quē foꝛtaſſe ceti referēdi ſũt: ut īanis rēaneat deoꝝ opio p̄līmoꝝ: cũ hic ipſe ſit omnes: ſiue quando ptes eius uel poteſtates exiſtimant̃: ſiue cũ uis aic quã putant p cuncta diffuſã ex partib⁹ mollis huius: in quas uiſibiſ mũdus iſte cõſurgit: ⁊ multiplici adminiſtratiōe nature quaſi pluriũ deoꝝ noia accepit. Quid ē. n. ⁊ ſatn⁹: Unuſ

inq̄t de ꝑncipib⁹ de⁹:penes queꝫ ſatio num omnium dn̄atus eſt. Nōne expoſitio vſuū illoꝝ valerij ſorani ſic ſe habet:iouem eſſe mūdum ⁊ eum omnia ſemina ex ſe emittere ⁊ in ſe recipere? Ipſe ē igit̄ penes quem ſationū oīum dn̄atus ē. Quid ē genius?Deus ē iq̄t qui prepoſitus ē:ac viꝫ habet omniū reꝝ gignēdaꝝ. Quē aliū hāc uiꝫ hēe credunt ꝙ̄ mundum : cui dictum eſt. Juppiter omnipotēs ꝓgēitoꝛ gēitrixq̄ꝫ. Et cū alio loco genium dicit eſſe uniuſcuiuſq̄ꝫ animum rōnalē:⁊ iō eē ſinglos ſingloꝝ:talem auteꝫ mundi animum deum eē ad hoc idē utiq̄ꝫ reuocat:ut tāꝙ̄ uniuerſalis gēius ipſe mūdi aius eē credat̄. Hic ē igit̄ quē appellant iouē. Nam ſi omnis genius de⁹: ⁊ omnis uiri animus geni⁹:ſeq̄t̄ ut ſit omnis viri animus ds. Qđ ſi ⁊ ipſos abhorrē abſurditas ipa cōpellit:reſtat ut eum ſinglariter ⁊ excellēter dicant deum geniū:quem dn̄t mūdi animuꝫ: ac per hoc iouem.

De mercurij ⁊ martis officijs.capitulum.xiiij.

Mercuriū vo ⁊ martē quō referrēt ad aliquaſ ptes mūdi:⁊ opa dei que ſūt i elemētis n̄ iuenerūt : ⁊ iō eos ſaltem operibus hominum ꝓpoſuerūt ſermocinandi ⁊ belligerādi miniſtros. Quoꝝ mercurius ſi ſermoniſ ēt deoꝝ ꝑtatē gerit:ipſi quoq̄ꝫ regi deoꝝ dn̄at̄:ſi ſecundum eius arbitrium iuppiter loq̄t̄:aut loquēdi ab illo accipit facultatem:quod utiq̄ꝫ abſurdum eſt. Si aūt illi humani tm̄ ſmōis ꝑtaſ tributa ꝓhibet̄:nō ē credibile ad lactādos māma n̄ ſolū pueros ſꝫ ēt pecoā: vn̄ ruminus cognomiat̄ ē:iouē deſcēdē voluiſſe:⁊ curā nr̄i ſmōis qua pecoꝛibus antecellimus ad ſe pertinere noluiſſe:ac per hoc idē ipſe eſt iouis atq̄ꝫ mercurius. Quod ſi ſermo ipſe dī eſſe mercurius:ſicut illa que de eo interpretantur oſtendunt. Nam ideo mercurius quaſi medius currens dicitur appellatus:ꝙ ſermo currat inter homines medius. Ideo hermes grece qđ ſermo uel interꝑtatio que utiq̄ꝫ ad ſermonē pertinet hermenia dī:iđo ⁊ mercib⁹ preeſſe:qꝛ int̄ uēdētes ⁊ emtes ſermo fit medius:iō alas ei in capite ⁊ pedibus ponunt:volentes ſignificare volucrē ferri p aera ſermonē:iō nūtium dictum:quoniam per ſmonē oīa cogitata enuntiant̄. Si ergo mercurius ipſe ſermo ē:ēt ipſis confitentib⁹ ds n̄ ē:ſꝫ cū ſibi deos faciūt eos q̄ nec demones ſunt:imūdis ſupplicādo ſpiritib⁹ poſſident̄ ab eis:q̄ non dꝗ ſꝫ demones ſunt. Itē qꝛ nec marti aliqđ elemētuꝫ uel partem mūdi inuenire potuerūt:ubi agēt opera qualiacūq̄ꝫ nature:deū belli eſſe dixerunt : qđ opus ē hoīum ⁊ optabile eis n̄ ē . Si ergo paceꝫ ꝑpetuā felicitas daret:mars q̄d ageret nō haberet. Si aūt ipſuꝫ bellū mars ē ſicut ſermo mercurius:utinaꝫ ꝙ̄manifeſtum eſt ꝙ n̄ ſit deus:tam nō ſit ⁊ bellum : quod uel falſo uocetur deus.

De ſtellis quibuſdā:quas pagani deoꝝ ſuoꝝ noibus nūcupaūt.ca.xv.

Niſi fōte ille ſtelle ſūt hi dij quas coꝝ appellauē noib⁹. Nā ſtellā quādā uocāt mercuriū:quādā itidem martē. Sed ibi eſt ⁊ illa quam uocāt iouem:tametſi mūdus eſt iouis . Ibi quam uocant ſaturnum:⁊ tamen ei ꝑter eam dāt n̄ puam ſbām:omniū uidelicet ſeminum. Ibi ē ⁊ illa omnium clariſſima que ab eis appellat̄ uenus: ⁊ tm̄ eandē uenerē eſſe etiam lunaꝫ uolunt . Quāuis de illo fulgētiſſimo ſydē apđ eos tāꝙ̄ de malo aureo iuno uenuſq̄ꝫ cōtendant. Luciferꝫ eim q̄daꝫ ueneris : quidam dicunt eſſe iūonis.

ſed vt ſolet venus iunonē uicit. Nam multo plures eam ſtellā veneri tribuūt: ita ut uix eo℞ quiſq̄ repiatᷣ q̄ aliud opinetur. Quis aūt non rideat cum īge℥ omniū dicāt iouē: q̄ ſtella eius a ſtella veneris tāta uicitᷣ claritate? Tāto eīm eſſe debuit ceteris illa fulgētior: q̄to ē ipſe potētior. Reſpondent ideo ſic uideri: qꝛ illa que putatᷣ obſcurior ſupiō eſt: atq̄ȝ a terris lōge remotior. Si ergo ſupiorem locū maior dignitas meruit: quare ſaturnꝰ ibi ē ioue ſupior? An vanitas fabule q̄ regem iouē facit ñ potuit uſq̄ȝ ad ſydera puenire: ⁊ q̄ ñ ualuit ſaturnus ī regno ſuo neq̄ȝ in capitolio: ſaltē ē pmiſſus obtiere ī celo? Quare aūt ianus ñ accepit aliquā ſtellā: ſi ꝓpterea qꝛ mūdus eſt: ⁊ oēs ī illo ſunt ⁊ iouis mūdus ē: ⁊ hēt tñ? An iſte cām ſuam compoſuit ut potuit: ⁊ ꝑ una ſtella quā ñ hēt iſᷣ ſydēa tot facies accepit in trā? Deīde ſi propter ſolas ſtellas mercurium ⁊ martem ꝑtes mūdi putant: ut eos deos hīe poſſint: quia utiq̄ȝ ſermo ⁊ bellū nō ſunt partes mundi: ſed actus hominum: Cur arieti ⁊ tauro ⁊ cancro ⁊ ſcorpioni: ceteriſq̄ȝ huiuſmodi que celeſtia ſigna numerant: ⁊ ſtellᷣ nō ſinglīs: ſed ⁊ ſingula pluribus cōſtāt: ſupiuſq̄ȝ iſtis ī ſummo celo ꝑhibēt collocata: ubi cōſtātior motus ī errabilē meatū ſyderibus ꝑbet: nullas aras: nulla ſacra: nulla templa fecerūt: nec deos ñ dico īter hos ſelectos: ſȝ nec īter illos quidem quaſi plebeios habuerunt?

De apolline ⁊ diana ceteriſq̄ȝ ſelectiſ diis: quoſ ptēſ mūdi eē volue℞t. c. xvi.

a Pollinē q̄uis diuīatorē ⁊ medicū uelit: tñ ut ī aliqua pte mūdi ſtatuerēt: ip̄ȝ ēt ſolem eſſe dixerūt: dianāq̄ȝ germanā eius ſimiliter lunam: ⁊ vīgs preſidere: uñ ⁊ vīginē volūt: q̄ uia nihil pariat: ⁊ ideo ambos ſagittas habere: q̄ ipſa duo ſydera de celo radios uſq̄ȝ terras pertēdant. Uulcanū volūt ignē mūdi: neptunū aquas mūdi: ditē pīem hoc ē orcū: terrenam ⁊ infimā partem mūdi: libe℞ ⁊ cererem ꝑponūt ſemibus: uel illum maſculinis: illā femininis: vel illū liquori: illa℥ vō ariditati ſeminum. Et hoc utiq̄ȝ totū referᷣ ad mūdum. i. ad iouem: qui ꝓpterea dictus eſt progenitō genitrix℣: q̄ oīa ſemina ex ſe emitteret ⁊ in ſe reciperet. Qñquidem etiam matrem magnam candē cererē volūt: quam nihil aliud dicunt eſſe q̄ terram: eāq̄ȝ ꝑhibēt ⁊ iunonē. Et iō ei ſecundas cāſ tribuunt rerum: cum tamen ioui ſit dictū ꝓgenitor gētrixq̄ȝ deum: qꝛ ſecūdū eos totus iſte mundus eſt iouis. Mineruam etiam qꝛ eā humanis artibuſ prepoſuerunt: nec inuenerunt uel ſtellam ubi eā ponerent: eādē uel ſummū ethera uel etiā lunā eſſe dixerunt. Ueſtā quoq̄ȝ ipſā ꝓpterea dea℞ maximam putaue℞t: q̄ ipſa ſit terra: quāuiſ ignē mūdi leuiorem qui pertineat ad uſus hominū facilem ñ uiolentiorē qualis vulcani eſt: ei deputādū eē crediderūt. Ac per hoc omnes iſtos ſelectos dōs hūc eſſe mūdū volūt: in quibuſdam uniuerſum: in quibuſdam partes eiꝰ: uniuerſum ſicut iouem: ptes eius ut genium: ut matrem magnam: ut ſolē: ut lunā: vel potius apollinē ⁊ diana℥. Et aliquando unum deum res plēs: aliqñ unā rē deos plures faciunt. Nā unus deus res plures ſunt: ſicut ipſe iuppiter. Et mūdus ei℥ totꝰ iuppiter: ⁊ ſolum celū iuppiter ⁊ ſola ſtella iuppiter habetur ⁊ dicitur. Itēq̄ȝ iuno ſecundarum cauſarum domina: ⁊ iuno aer: ⁊ iuno terra: ⁊ ſi venerem uiceret: iuno ſtella ſimiliter. Minerua ſūmus ether: ⁊ minerua itidē luna: quam eſſe in etheris iſimo limite exiſtimāt. Unā uero rē deos plures ita faciūt. Et ianꝰ eſt mūdus ⁊ iuppiter. Sic ⁊ iuno eſt

terra:⁊ mater magna ⁊ ceres. Et ſicut hec que exempli gratia commemoraui:ita ⁊ cetera nõ explicant:ſed potiuſ implicant. Sicut impetus errabunde opiniõis impulerit:ita huc atq̃ illuc: hinc atq̃ illinc inſiliunt ⁊ reſiliunt:ut ipſe varro de omnibus dubitare:q̃ aliquid affirmare maluerit.

Quod etiam ipſe varro opiniões ſuas de dijs pronuntiauerit ãbiguas. cap.xvij.

n Am ut tum extremoꝝ primuʒ de dijs certis abſoluiſſet libꝝ:in altero de dijs incertis dicẽ igreſſus ait:cũ i hoc libello dubias de dijs opiones poſuero:rephendi nõ debeo. Qui eiʒ putauit iudicari optere ⁊ poſſe:cũ audierit faciet ipſe. Ego citiꝰ perduci poſſum ut in primo libro q̃ dixi in dubitationẽ reuocẽ:q̃ in hoc q̃ preſcribam omnia ad aliquam dirigam ſummã. Ita ñ ſolũ iſtũ de dijs icertiſ: ſed etiam illũ de certis fecit incertuʒ. In tertio porro iſto de dijs ſelectis poſtea q̃ prelocutus ẽ:q̃ ex naturali theologia ꝓloquendũ putauit:ingreſſurꝰ huiꝰ ciuilis theologie vanitates ⁊ inſanias mendaces:ubi eũ nõ ſolũ non ducebat reꝝ vitas:ſed etiam maioruʒ premebat auctoritas:de dijs iqt ppl'i romani publicis quibus edes dedicauerunt:eoſq̃ pluribus ſignis ornatoſ notauerũt:i hoc libro ſcribã. Sʒ ut xenophães colophonius ſcribit:q̃d putẽ ñ q̃d cõtendã ponã.hoĩs.n.ẽ hec opinari: dei ſcire. Reꝝ igit' ñ cõphẽſaꝝ nec firmiſſime creditaꝝ: ſed opiataꝝ ⁊ dubitãdaꝝ ſmonẽ trepidus pollicetur:dicturus ea q̃ ab hoĩbꝰ inſtituta ſunt. Neq̃ eiʒ ſicut ſciebat eſſe mũdũ: eſſe celũ ⁊ terram:celũ ſyderibꝰ fulgidũ:terrã ſeĩbus fertilẽ:atq̃ huiuſmõi cetã:ſicut hanc totã molem atq̃ naturã ui quadã iuiſibili atq̃ ꝑpotẽti regi atq̃ miſtrari certa ãimi ſtabl'itate credebat:ita poterat affirmare de iano q̃ mundus ipſe eſſet:aut de ſaturno iuenire quomodo ⁊ iouis pr̃ eſſet:⁊ ioui regnanti ſubditus factus eẽt:⁊ cetera talia.

Que credibl'ior cã ſit:qua error paganitatis inoluerit.cap.xviij.

d E q̃bus credibilior reddit' rõ cũ ꝑhibẽt' hoĩes fuiſſe:⁊ unicuiq̃ eoꝝ ab his actibꝰ:cãibꝰ:moribꝰ:quoſ in vita duxerunt:uel uitupiuʒ:ul' laudem:uel nobl'itatẽ:uel ignominiã:l' cognomẽ acceſſiſſe:uel nomẽ ex eoꝝ ingenio qui eos adulando deos eſſe voluerunt:atq̃ hec paulatim p aĩas hoĩuʒ demonibus ſimiles ⁊ ludicrarũ reruʒ auidas irrepẽdo lõge lateq̃ vulgarũt:ornãtibꝰ ea m̃dacijs poetaꝝ:⁊ ad ea fallacibus ſpũtibus ſeducentibuſ. Facilius eĩm fieri potuit:ut iuuẽis ipius uel ab ipſo patre interfici metuẽs: ⁊ auidus ĩgni p̃rem pellẽt regno:q̃ id quod iſte interp̃tat':ideo ſaturnum patrem a ioue filio ſupatũ:q̃ añ ſit eius cã q̃ pertinet ad iouẽ : q̃ ſemen quod ptinet ad ſaturnũ. Si eniʒ hoc ita eẽt: nunq̃ ſaturnus prior fuiſſet:nec pater iouis eſſet. Sẽp eĩm ſemẽ cã precedit: nec unq̃ generatur ex ſemine. Sed cũ conantur uaniſſimas fabulas : ſiue hominum res geſtas velut naturalibꝰ interpretationibus honorare:etiã homines acutiſſimi tantas patiuntur anguſtias: ut eoꝝ quoq̃ vanitatem dolere cogamur.

de interpretationibus quibꝰ colẽdi ſaturni ratiocinantur.cap.xix.

ſ Aturnũ iq̃t dixerũt q̃ nata ex eo eẽnt ſolitũ deuorare : eo q̃ ſeia unde naſcerẽt' redirẽt. Et q̃ illi ꝓ ioue gleba obiecta ẽ deuorãda : ſignificat

inquit manibus hūanis obrui ceptas ſerendo fruges: añq̄ utilitas arādi eēt inuenta. Saturnꝰ ergo dici debuit ipſa terra ñ ſeia. Ipſa enim quodammodo deuorat q̄ genuerit: cū ex ea nata ſeia in eā rurſus recipiēda redierint. Et q̄ ꝓ ioue accepiſſe dī glebam: q̄d hoc ad id ualet: q̄ manibus hoīuꝫ ſemen gleba cooptum eſt? Nūq̄d iō nō ē ut ceťa deuoratum: q̄ quaſi gleba coopertuꝫ eſt? Ita enim hoc dictum eſt: quaſi q̄ glebam oppoſuit ſemen abſtulit: ſicut ſaturno perhibent oblata gleba ablatum iouem: ac non potius gleba ſemē opiendo fecerit illud diligentiꝰ deuōari? Deinde iſto mō ſemen eſt iuppiter: nō ſeis cā quod pauloante dicebatur. Sed quid faciant hoīes: q̄ cū res ſtultas interpꝛtantur: non inueniūt q̄d ſapienter dicant? Falcem habet inquit ꝓpť agriculturā. Certo illo ignāte nōdū erat agricultura: ⁊ iō priora eius tempora phibēť: ſicut idē ipſe fabellaſ interpretatur: quia primi homines ex his uiuebant ſeminibus: q̄ terra ſpōte gignebat. An falcem ſceptro pdito accepit: ut q̄ p̄mis tp̄ibꝰ rex fuerat ocioſus: filio regnante fieret operariꝰ laborioſus. Deide iō dicit a quibuſdam pueros ei ſolitos immolari: ſicut a penis: ⁊ a q̄buſdā ēt maiōes ſicut a gallī: quia omnium ſeminum optimum eſt genus hūanum. De hac crudeliſſima uanitate q̄d opꝰ ē plura dicē? Hoc potius advtamus atq; tenecamus: has iťpretationes non referri ad uerum deum: uiuam icorporeā: icōmutabilenq; naturam: a quo uita ieternum beata poſcenda eſt: ſꝫ eaꝝ eē fines in rebus corporalibus: tp̄alibus: mutabilibus: atq; mortalibus. Qō celū iq̄t patrem ſaturnus caſtraſſe in fabulis dicitur: hoc ſignificat penes ſaturnū nō peneſ celū ſemen eſſe diuinū. Hoc propteꝛa q̄ptum intelligi dať: q2 nihil in celo de ſemibus naſciť. Sed ecce ſaturnus ſi celi eſt filius: iouis eſt filius. Celū.n.eē iouē inumerabiliter ⁊ diligēť affirmāt. Ita iſta que a vitate non ueniunt: pleꝝq; ⁊ nullo impellente ſeipſa ſb̄vtūt. Cronō appellatum dicit: q̄ greco vocabulo ſignificat tp̄is ſpaciū: ſine quo ſemen inquit non poteſt eſſe fecundū. Hec ⁊ alia de ſaturno mlťa dnr: ⁊ ad ſemen omnia referuntur. Sed ſaltem ſaturnus ſemibus cum tanta iſta pťate ſufficere: quid ad hec dij alij reqrūtur: maxime liber ⁊ libera que ē ceres? De q̄bꝰ rurſus q̄ ad ſemen attinet tāta dicit quaſi de ſaturno nihil dixerit.

De ſacris cereris eleuſine. cap. xx.

In cereris aūt ſacris p̄dicāť illa eleuſina: que apud athenienſes nobiliſſima fuerunt. De quibus iſte nihil interpraťnisi quod attinet ad frumtum qō ceres inuenit: ⁊ ad ꝓſerpiaꝫ quam rapiente orco perdidit. Et hanc ipſam dicit ſignificare fecunditatē ſeminum. Que cum defuiſſet quodam tp̄e eadēq; ſterilitate terra mērēt: exortā eſſe opionē q̄ filiam cereris. i. ipſaꝫ fecunditatem que a proſerpendo proſerpina dicta eſſet orcus abſtulerat: ⁊ apud inferos detinuerat. Que res cū fuiſſet luctu publico celebrata: q2 rurſus eadem fecūditas rediſſet: proſerpia reddita exortā eſſe leticiā: ⁊ ex hoc ei ſolēnia inſtituta. Dicit deinde multa i myſterijs eius tradi: que niſi ad frugū iuentionem ñ pertineant.

De turpitudine ſacrorūꝫ: que libēo celebrantur. cap. xxi.

Iam vō liberi ſacra: quē liq̄dis ſeibꝰ: ac p hoc nō ſolū liquōibꝰ fructuū quoꝝ quodāmō p̄matū uinū tenet. vum etiam ſeibus aialium prefecerunt: ad quantaꝫ turpitudinē puenerint: piget quidem dicē ꝓpť ſmonis

lõgitudinē: ſʒ propť ſupbā iſtoꝝ hebetudinē ñ piget. Inter cetera que pretermittere qm̄ multa ſunt cogor: i italie compitis quedam dicit ſacra liberi celebrata cum tāta licētia turpitudinis: ut i eius honorem pudenda uirilia colerentur: nõ ſaltem aliqͣtū uerecūdiore ſecreto: ſed in propatulo exultante nequitia. Nam hoc tempore mēbrum liberi per dies feſtos cum honore magno pro ſtellis impoſitū prius p rura i compitis: ⁊ uſqȝ in urbeȝ poſtea uectabať. In oppido aūt lauinio unus libero totus menſis tribuebatur: cuius dieb⁹ oīs uerbis flagitioſiſſimis utebātur: donec illud mēbrum per foꝝ trāſuectum eſſet: atqȝ i loco ſuo qͥeſceret. Cui mēbro inhoneſto matrēfamilias hōeſtiſſimaȝ palam coronam neceſſe erat imponere. Sic uidelicet liber de⁹ placādus fuerat pro euētib⁹ ſeminuȝ: ſic ab agris faſciatio repellēda: ut matrona facere cogeretur i publico: qd nec meretrix ſi matrone ſpectarent pmitti debuit in theatro. Propter hoc ſaturnus ſolus creditus ē ñ ſufficere poſſe ſemibus: ut occaſiones multiplicādoꝝ deoꝝ imūda anima reperiret: ⁊ ab uno uero deo merito immūditie deſtituta: ac p multos falſos auiditate maioris imūditie proſtituta: iſta ſacrilegia ſacra nomiaret: ſeſeqȝ ſpurcorū dēonū turbis cōuiolādam polluēdāqȝ preberet.

De neptuno ⁊ ſalacia ac venilia. cap. xxij

ſ Aȝ utiqȝ hēbat ſalaciā neptun⁹ vxorem: quam inferiorem aquā maris eſſe dixerūt. vt quid illi adiuncta eſt ⁊ venilia: niſi ut ſine ulla cauſa neceſſarioꝝ ſacroꝝ ſola libidine aīe pſtitute multiplicareť iuitatio demōiorum? Sed proferatur interpretatio pclare theologie: q nos ab iſta rephēſiōe reddita rōe compeſcat. Uenilia inquit ūda eſt que ad littus uenit: ſalacia q i ſalū redit. Cur ergo dee fiunt due: cuȝ ſit una ūda que uenit ⁊ redit? Nempe ipſa ē exeſtuās i multa numia libido veſana. Quāuis. n. aqua ñ geminetur que it ⁊ redit: huius tñ occaſione uānitatis duobus demonqȝ inuitatis: ampli⁹ aīa cōmaculať q it ⁊ ñ redit. Queſo te varro: vľ uos q tam doctoꝝ hoinum talia ſcripta legiſtis: ⁊ aliqd magnū uos didiciſſe iactatis: īterpretamini hoc. nolo dicē ſecūdū illā eternā icommutabileqȝ naturam que ſolus ē ds: ſed ſaltem ſecūdū aīam mūdi ⁊ parteſ eius: quos deos ueros eſſe exiſtiatis. Partem aīe mūdi que mare permeat deum vobis feciſſe neptunum: utcūqȝ tolerabilioris eſt erroris. Ita ne unda ad littus ueniens ⁊ in ſalum rediens due ſūt partes mūdi: aut due partes aīe mūdi. Quis ueſtꝝ ita deſipiat: ut hoc ſapiat? Cur ergo vobis duas deas fecerūt: niſi qr ꝓuiſum eſt a ſapiētibus maiorib⁹ ueſtris: ñ ut dij plures uos regerent: ſʒ ut ea q iſtis vāitatib⁹ ⁊ falſitatibus gaudēt: plura uos dēonia poſſiderent. Cur aūt illa ſalacia p hāc interpretationē iferiorē maris pteȝ qua viro erat ſbdita pdidit? Nāqȝ illā mō cū refluētem fluctū eſſe perhibetis: i ſupficie poſuiſtis. An qr veniliaȝ pelicē accepit: irata ſuū maritū de ſupernis maris excluſit?

De terra quā varro deū eē ꝯfirmat: eo q ille aīus mūdi quē opiať deū: ēt hāc corporis ſui ifimā ptē pmeet: eiqȝ uni diuinā ipertiat. cap. xxiij.

n Empe una ē ťra: quā qͥdē plenā vidēus aīalibus ſuis. Uerūtamē ipſʒ magnū corpus i elemētis: mūdiqȝ ifimā ptem: cur eam uolunt deaȝ? An quia fecūda eſt? Cur ergo ñ magis homines dij ſunt: qui eam fecundiorem

faciũt excolẽdo: ſʒ cũ arãt ñ cũ adorãt? Sed pars anime mũdi induit que per illam pmeat: deã illã facit. Quaſi nõ euidentiꝰ ſit in hominibus anima: que utrũ ſit nulla ſit queſtio: ⁊ tñ hoĩes dĩj non habent. Et q̃ ẽ grauiter dolẽdũ: his qui dĩj nõ ſũt: ⁊ quibus ipſi melio res ſunt: colendis ⁊ adorandis mira bili ⁊ miſerabili errore ſubduntur. Et certe idem varro in eodem libro de dĩjs ſelectis: tres eẽ affirmat anime gradꝰ in omni uniuerſaq; natura. Unum q̃ omẽs partes corporis que viuũt tran ſit: ⁊ non habet ſenſum: ſed tantũ ad uiuendũ ualitudinẽ. Hanc uim i nr̃o corpore permanere dicit in oſſibus un guibus ⁊ capillis: ſicut i mũdo arbõres que ſine ſenſu alunt ⁊ creſcunt: ⁊ mõ quodã ſuo viuũt. Secũdũ gradũ aie dicit: in quo ſenſus eſt. Hanc uim pue nire in oculos: aures: nares: os: tactũ. Tertium gradũ anime eſſe ſummũ: qui uocat aĩus: i quo intelligẽtia p̃mi net. hoc preter hoĩem omnes carere mortales. in qua quoniã hoĩes dõ ui dent eſſe ſimiles: hanc p̃tẽ aĩe mundi dicit deũ: deũ autem i nobis geniũ uo cari. Sic ergo ⁊ in aĩa mũdi tres gra dus inſtituens unã p̃tem eius lapides eſſe dicit ac ligna: ⁊ hanc terram quã uidẽus: quo nõ permanat ſenſus. Ali am uero quam ſenſum uocat eius ut ethera. Tertiam porro quam ⁊ aĩam eiꝰ nũcupat: q̃. ſ. peruenit in aſtra: eam quoq; aſſerit facere deos: ⁊ per eã qñ in terram permanat deam tellurem. Quod autem inde permanat i mare atq; oceanũ: deũ eſſe neptunũ. Rede at ergo ab hac quã theologiam natu ralẽ putat: quo velut requieſcẽdi cã ab his ambagibus atq; anfractibus fati gatꝰ poſtq̃ egreſſus ẽ. Redeat inq̃ re deat ad ciuilem. hic eũ adhuc teneo: tãtiſp de hac ago. Nõdũ dico ſi terra ⁊ lapides noſtris ſũt oſſibꝰ ⁊ ũguibus ſimiles: ſilr̃ eos itelligẽtiã nõ hr̃e: ſicut ſenſu carent. Aut ſi iccirco hr̃e dñr oſ ſa ⁊ ungues noſtri intelligentiam: q̃a in homine ſunt qui habet itelligẽtiã: tam ſtultus eſt qui hos deos in mun do dicit: q̃ ſtultus ẽ qui in nobis oſſa ⁊ ungues hoĩes dicit. Sed hec cũ phi loſophis fortaſſis agenda ſunt: nunc aũt iſtũ adhuc politicũ uolo. Fieri eĩ poteſt: ut licet in illam naturalis theo logie veluti libertatem caput erigere paululũ voluiſſe uideatur: adhuc tñ hũc librũ v̾ſans: ⁊ ſe in illo uerſari co gitãs: eũ ẽt inde reſpexit: ⁊ hoc p̃p̃tea dixerit: ne maiores eius ſiue alie ciui tates: tellurẽ atq; neptunum coluiſſe ĩaniter credantur. Sed hoc dico: pars animi mundani que p terram perma nat: ſicut una eſt terra: cur etiã ñ unã deam fecit: quã dicit eſſe tellurẽ? Qḋ ſi ita fecit: ubi erit orcus frater iouis atq; neptũi: quẽ ditẽ p̃rem uocãt? Ubi eius coniunx proſerpina: que ſecũdũ aliam in eiſdem libris poſitam opio nem non terre fecunditas: ſʒ ps ĩferiõ phibetur. Quod ſi dñt animi mũdãi partẽ cũ pmeat terre p̃tem ſupiorem ditem p̃rem facere deũ: cũ võ iferiorẽ p̄ſerpinam deam. Tellus illa q̃d erit? Ita eni totũ qḋ ipſa erat i duas iſtas p̃tes deoſq; diuiſum ẽ: ut ipſa tertia q̃ ſit aut ubi ſit inueniri ñ poſſit: niſi q̃s dicat ſimul iſtos deos orcum atq; pro ſerpinam unam deam eſſe tellurem: ⁊ non eſſe iam tres: ſed ut unam aut duos. Et tñ tres dñr: tres hñt: tres co luntur: aris ſuis: delubris ſuis: ſacris ſuis: ſimulacris ſuis: ſacerdotibꝰ ſuiſ: ⁊ per hec etiam fallacibus proſtitutã animam conſtuprantibus demonibus ſuis. Adhuc reſpõdeatur quam p̃tem terre pmeet ps mundani animi: ut dĩũ faciat telluũonẽ. Nõ inquit: ſed una eadẽq; terra habet geminam uim ⁊ maſculinam q̃ ſemina producat: ⁊ fe minam q̃ recipiat atq; nutrat: inde a ui femine dictam eẽ tellurẽ: a maſculi

telluñionē. Cur ergo pontifices ut ipſe indicat: additis quoq; aliis duobus: quatuō diis faciunt rē diuinā: telluri: telluuiōi: altori: ruſori: De tellure & tel luuione iam dictu3 eſt. Altori quare: ꝙ ex terra inquit aluntur omnia que nata ſunt. Ruſori quare: ꝙ rurſus in quit cuncta eodē reuoluuntur.

De telluris cognomibus eorūq; ſi gnificationibus: que etiam ſi non erāt multaꝝ rerum iudices: non debuerūt multorum deorum firmare opiones. cap. xxiiij.

d Ebuit ergo una terra ꝓpť iſtam quatergeminā uim quatuō hře cognomina: ñ quatuor facere deos: ſi cut tot cognomibus ūnus iuppiter: & tot cognomibus una iuno: in quibus oib' uis multiplex eē dr: ad unu3 deu3 uel ad unā deā pertinēs: non multitu do cognominum deorum etiam mul titudinem faciens. Sed profecto ſicut aliquando etiam ipſas uiliſſimas fe minas earum quas libidine queſiue runt tedet penitetq; turbaru3: ſic aia3 uilē factam & immundis ſpiritib' pro ſtitutam: deos ſibi multiplicare qbus contaminanda proſternētur: ſicut plu rimum libuit ſic aliquando & piguit. Nam & ipſe varro quaſi de ipſa turba uerecundatus: vnam deam uult eſſe tel lurem. Eandem inquit dicunt matre3 magnā: ꝙ tympanu3 hēat ſignificari eſſe orbem terre: ꝙ turris in capite op pida: ꝙ ſedes fingāť circa eam: cū oia moueantur ipſam ñ moueri. Quod gallos huic dee ut ſeruirēt fecerunt: ſi gnificat eos qui ſemine indigeant ter ram ſequi oportere: in ea quippe oia reperiri. Quod ſe apud eam iactant: ꝑcipitur inquit qui ťram colunt ne ſe deant: ſemp. n. eſſe quod agant. Cym balorum ſonitus ferramētorum ritus iactandoꝝ ac manuū: & ei' rei crepit' in colēdo agro qui fit: ſignificat ꝙ fer ramēta illa erāt id ex re: ꝙ eā ātiq̄ cole bāt ere anq̄ ferrum eēt inuētum. Leo nem inquit adiungit ſolutu3 atq; mā ſuetum: ut oſtēdant eſſe nullum gēus terre tam īmotum ac uehemēter ferū: quod nō ſubiici coliq; conueniat. De inde adiungit & dicit: tellurem matrē & noibuſ plurib' & cognominibus qd nominatur: deos exiſtimatos eē ꝙ̄plu res. Tellurem inquit putant eſſe opē ꝙ ope fiat melior: matrē ꝙ pluria pa riat: magnā ꝙ cibū pariat: proſpina3 ꝙ ex ea ꝓfpāt fruges: ueſtā ꝙ ueſtiať herbis. Sic alias deas inquit ñ abſur de ad hanc īuocant. Si ergo una dea ē: q̄ quidē conſulta vitate nec ipſa eſt interim: quia diuidiť in multas. Uni' ſint iſta multa noia: non tam dee mul te ꝙ̄ noia. S3 ērantiu3 maioꝝ auctas deprimit: & eundē varronem poſt hāc ſententiam trepidare compellit. Adiū git enim & dicit: cum quibus opinio maioꝝ de his deab' ꝙ plures eas pu tarūt eſſe nō pugnat. Quo ñ pugnat: cū valde aliud ſit unā deā noia habē multa: aliud eē deas multas: S3 pōt i qt fieri: ut eadē res & una ſit: & in ea q̄ dā res ſint plures. Concedo ut i uno hoie eſſe res plures: nūqd id & hoies pl'es: Sic i una dea eē res plures: nun qd id & deas plures: Ueꝝ ſicut volūt diuidāt: coflent: multiplicent: replicēt: iplicēt. Hec ſunt telluris & mařs ma gne preclara myſteria: uñ omnia īferū tur ad mortalia ſemina: & exercēdam agriculturam. Ita ne ad hec relata & hūc finē habentia: tympanū: turres: galli iactatio inſana membrorum: cre pitus cymbaloꝝ: confictio leonū: vitā cuiq; pollicentur eternam: Ita ne ꝓp terea galli abſciſi huic magne dee fui unt: ut ſignificēt qui ſemine indigeant ťram ſequi oportē: quaſi non eos ipa poti' fuitus ſemine faciat indigere: Utꝝ eni3 ſequēdo hāc deā cū idigeāt

ſem̄ acquirāt: an poti⁹ ſequēdo hāc de am cum habeant ſemen ammittant: hoc interp̄tari an deteſtari eſt. Nec at tēditur quantum maligni demones preualuerint: qui nec aliqua magna his ſacris polliceri auſi ſunt: ⁊ tam crū delia exigere potuerunt. Si dea t̄ra ñ eſſet: manus ei homines operando in ferret ut ſemina conſequerentur per il lam non ⁊ ſibi ſeruiendo ut ſemina p̄derent propter illam. Si dea non eēt: ita fecunda fiēt manibus alienis: ut ñ cogēt hominem ſterilem fieri manib⁹ ſuis. Jam q̄ in liberi ſacris honeſta matrōa pudēda virilia corōabat ſpectante multitudine: ubi rubēs ⁊ ſudās ſi eſt ulla frōs in hoibus: aſtabat forſi tā ⁊ maritus. ⁊ q̄ i celebratiōe nuptia rum ſuper priapi ſcapum noua nupta ſedē iubebatur: lōge cōtemptibiliora atq̄ cōfuſibiliōa ſunt pre iſta turpitu dine crudeliſſima: uel crudelitate turpiſſima. Jbi demōicis artibus ſic utrq̄ ſexus illuditur: ut neuter ſuo vulnere perimatur: ibi faſciatio timetur agrorum: hic m̄brorum amputatio ñ time tur. Jbi ſic dehōeſtat̄ noue nupte uēcūdia: ut ñ ſolum fecūditas: ſed nec v̄gītas adimatur: hic ita amputatur ui rilitas: ut nec conuertatur i feminam: nec uir reliquatur.

Quam interpretatiōem de abſciſi one atyis grecorum ſapiētū doctrina repperit. cap. xxv.

e T atys ille ñ eſt cōmēorat⁹: nec eiuſ ab iſto iterpretatio īq̄ſita ē: i cuius dilectiōis mēoriam gallus ab ſcidit. Sed docti greci atq̄ ſapiēteſ ne quaq̄ rōem tam ſāctam atq̄ p̄clarā tacuerūt. Propt̄ vernalem quippe faciem terre q̄ ceteris tēporibus eſt pulchrior. Porphyrius philoſophus nobilis atyn flores ſignificare phibuit: ⁊ iō abſciſū q: flos decidit añ fructum. Nō ergo ipſum hoiē uel quaſi hoiē qui eſt uocatus atys: ſed virilia eius flori cōpauerūt. Jpſa quippe illo uiuē te deciderūt: imo vō non deciderunt: neq̄ decerpta ſed plane diſcerpta ſūt. Nec illo flore āmiſſo q̄ſq̄ poſtea fructus: ſed potius ſterilitas conſecuta ē. Quid ergo ipſe reliquus: ⁊ q̄d rēmāſit abſciſo: quid eo ſignificari di: quo refertur: que interpretatio ide p̄fertur? An hec fruſtra moliendo nihilq̄ iueniendo: pſuadent illud potius eſſe cre dendum: quod de homine caſtrato fa ma iactauit: litteriſq̄ mādatū ē. Merito huic aduerſatus eſt ⁊ varro nī: ne q̄ hoc dicē uoluit. non enim doctiſſimum hoiē latuit.

De turpitudine ſacrorum matriſma gne. cap. xxvi.

i Teq̄ de mollibus eidē matri ma gne cōtra oēm uirorum mulierumq̄ uēcundiam conſecratis: q̄ uſq̄ i heſter nū diē madidis capill̄: facie dealbata: fluētib⁹ mēbris inceſſu feminino: per plateas uicoſq̄ carthaginis etiā a po pulis unde turpiter uiuerēt exigebāt: nihil varro dicere uoluit: nec uſpiam me legiſſe cōmemini. Defecit īt̄ptatio: erubuit ratio: cōticuit oīo. Uicit matris magne omnes deos filios nō numinis magnitudo ſz cris. Huic monſtro nec iā mōſtruoſitas cōparat̄. Jlla in ſimulacris habebat ſolam deformi tatem: iſta in ſacris deformem crudeli tatem. Jlla mēbra in lapidibus addi ta: hec in hoibus perdita. Hoc dedec⁹ tot iouis ipſius uitia ⁊ tanta ſtupra ñ uincūt. Jlle int̄ feicas corruptelas uno ganymede celum infamauit: iſta tot mollibus profeſſis a publicis indnauit terram: ⁊ celo fecit iniuriam. Sat̄num fortaſſe poſſemus huic in iſto ge nere turpiſſime crudelitatis ſiue conferre: ſiue preferre: qui patrē caſtraſſe

perhibet᷑. Sed in ſaturni ſacris hoīes aliēis manibus potius occidi q̄ ſuis abſcidi potuerūt. Deuorauit ille filioſ ſuos ut poete ferūt: ⁊ phyſici ex hoc iⁿterpretantur quod uolunt: ut aūt hiſtoria ꝓdit necauit. Sȝ q̄ ei peni ſuos filios ſacrificarūt: non recepe rōai. At v̄o iſta magna deorum mat᷑ ēt rōanis tēplis caſtratos ītulit: atq̄ȝ iſtaȝ ſe uitiam moreq̄ȝ ſeruauit: credita uires adiuuare rōanoꝝ: execādo uirilia uiroꝝ. Quid eiȝ ſūt ad hoc malū furta mercurij: veneris laſciuia: ſtupra ⁊ turpitudies ceťoꝝ: q̄ ꝓferremus ò libris: niſi quotidie cātaret᷑ ⁊ ſaltarent᷑ ī theatris? Sȝ hec quid ſūt ad tātū malū: cuius magnitudo magne matri tm̄mō cōpetebat: p̄ſtiȝ q̄ illa dn̄r a poetis eē ꝯficta: quaſi poete id ēt finxerit: q̄ ea ſint dijs grata ⁊ accecpta? Ut ergo canerēt᷑ uel ſcribēnt᷑: audacia fuit uel petulātia poetaꝝ. Ut v̄o diuis īb⁹ ⁊ honorib⁹ eiſdē imperātib⁹ ⁊ extorquētib⁹ numib⁹ addēnt᷑: q̄d ē niſi crīm ḋoꝝ: īmo v̄o ꝯfeſſio dēonioꝝ ⁊ ḋceptio miſerorum? Ueruȝ illud qḋ de abſciſoꝝ conſecratione mater deorum coli meruit: n̄ poete cōfinxerūt: ſed horrē magis q̄ canē maluerūt. His ne dijs ſelectis quiſq̄ conſecrandus eſt: ut p⁹ mortem uiuat beate: q̄bus conſecratus an̄ mortem honeſte n̄ potuit viuē: tam fedis ſupſtitionibus ſꝰditus: ⁊ imūdis demonibus obligatus? Sed hec oīa iⁿquit referuntur ad munduȝ: videat ne potius ad immundum. Cui enim hic mūdus ē ḋs: nec aīo religioſus exiſtit: nec hōeſtus viuet ille nec mūdus. nos aūt animū querimus qui v̄a religiōe ꝯſiſus: nō tāq̄ deū ſuū adoret mūdū: ſȝ tāq̄ opus dei ꝓpter deū laudet mūdum: ⁊ mundanis ſordibus expiatuſ: mūdus pueiat ad deū q̄ cōdidit mundum. Iſtos v̄o ſelectos deos videmuſ quidem clarius innotuiſſe q̄ ceťos: n̄ tn̄ ut eoꝝ illuſtraret᷑ mēita: ſȝ ne occultarētur opprobria. ūde magis eos homines fuiſſe credibile eſt: ſicut n̄ ſoluȝ poetice lr̃e: uerū ēt hiſtorice tradiderūt. Nam quod virgilius ait. Primus ab ethereo uēit ſaturnus olympo Arma iouis fugiēs: ⁊ regnis exul ademptis. ⁊ q̄ ad hanc rem ptinētia ſꝰſecūt᷑: totā de hoc homerus pandit hiſtoriā: quā ēnius in latinū v̄tit eloquium: uñ q̄a plura poſuerunt: qui contra huiuſmodi errores an̄ nos uel greco ſmōe uel latino ſcripſerunt: nō ī eo mihi placuit immorari.

De figmētis phyſiologoꝝ: qui nec v̄aȝ deitatē colūt: nec eo cultu quo colēda ē v̄a diuinitas. cap. xxvij.

I Pſas phyſiologias cū cōſidero quib⁹ docti ⁊ acuti hoīes has res hūanas conāt᷑ v̄tē in res diuinaſ: nihil uideo niſi ad tp̄alia terrenaq̄ȝ oꝑa naturāq̄ȝ corporeā: uel etiā ſi inuiſibilem: tn̄ mutabilem potuiſſe īuocari: qḋ nullo modo eſt uerus ḋs. Hoc autem ſi ſaltem religioſitati congruis ſignificationibus agēt᷑: eſſet equidem dolendum nō his uerū deū ānuntiari atq̄ȝ predicari: tn̄ aliquo mō ferenduȝ tam feda ⁊ turpia non fieri nec iubēi. At nunc cum pro deo uero quo ſolo aīa ſe inhabitante fit felix: nefas ſit colere aut corpus aut animam: quanto magis nefarium eſt iſta ſic colere: ut nec ſalutem nec decus humanum corpus aut aīa colētis obtīeat? Quāobrē ſi templo: ſi ſacerdote: ſi ſacrificio qḋ ḋo uero debeatur colat᷑ aliqḋ elemētū mundi: vel creatus aliquis ſp̄s etiam ſi n̄ immūdus ⁊ malus: nō ideo ē malum q꞉ illa mala ſūt q̄bus colit᷑: ſȝ q̄a illa ſunt talia quibus ſolus ille colēd⁹ ſit: cui talis cultus ſeruituſq̄ȝ debetur. Si aūt ſtoliditate uel mōſtruoſitate ſimulacroꝝ: ſacrificijs homicidiorum: coronatione uirilium pudendorum:

mercede ſtuprorū: ſectione mēbroꝛū:
abſciſione genitalium : conſecratione
mollium:feſtis impuroꝛum obſceno-
rūqꝫ ludoꝛum:unum uerum deum.i.
omnis anime coꝛpoꝛiſqꝫ creatoꝛē colē
ſe quiſqꝫ contendat : non ideo peccat
quia ñ eſt colendus quem colit:ſed qꝛ
colēdū ñ ut colendus eſt colit. Qui ue
ro ⁊ rebus talibus id eſt turpibus ⁊
ſceleſtis:⁊ non deum uerum id eſt aīe
coꝛpoꝛiſqꝫ factoꝛem:ſꝫ creaturā:ꝙuis
ñ uitioſam colit ſiue illa ſit aīa ſiue cō
pus:ſiue aīa ſimul ⁊ cōpus:bis peccat
in deū:ꝙ ⁊ pro ipſo colit quod non ē
ipſe:⁊ talibus rebus colit qualibus
nec ipſe colendus eſt: necnō ipſe ſꝫ hi
quonāmodo id eſt ꝙturpiter nefarie-
qꝫ coluerint in promptu eſt. Quid au
tem uel quos coluerint eſſet obſcurū:
niſi coꝝ teſtaret̃ hiſtoꝛia:ea ipſa q̃ fe-
da ⁊ turpia confitemur numibꝰ t̃ribl̃i
ter exigentibus reddita. Uñ remotis
cōſtat ambagibus:nefarios demones
atqꝫ imūdiſſimoſ ſpūs:hac omni ciui
li theologia iuiſēdis ſtolidis imagibꝰ:
⁊ p eas poſſidendis etiam ſtultis coꝛ-
dibus iuitatos.

Quod doctrīa varrōis de theolo-
gia i nulla ſibi pte cōcōdet.cap.xxviij.

q Uid igit̃ valet:ꝙ uir doctiſſimꝰ
⁊ acutiſſimuſ varro velut ſb̃tili
diſputatiōe hos oms deos i celuꝫ ⁊ t̃
rā redigē:ac referre cōat̃ ⁊ ñ pōt:Flu-
unt de manibus:reſiliūt:labūt̃ ⁊ deci
dūt. Dicturus enim de feīs hoc eſt de
deabus:qm̄ iquit ut in primo libꝛo di
xi de locis: duo ſunt principia deoꝛuꝫ
animaduerſa ḋ celo ⁊ terra:a quo dij
partim dicūtur celeſtes:partim terre-
ſtres:ut in ſuperioꝛibꝰ initium fecimꝰ
a celo cum diximus de iano:queꝫ alij
celum alij dixerunt eſſe mundum: ſic
de femis initium ſcribendi fecimus a
tellure. Sentio quātam moleſtiā tale
ac tantū patiatur igeniū. Dicitur cīm
quadam ratiōe ueriſimili celū eſſe qḋ
faciat:terrā que patiat̃:⁊ ideo illi maſ
culinam uim tribuit:huic feiam:⁊ nō
attēdit eum potius eſſe qui hec faciat
qui utrūqꝫ fecit. Hinc ēt ſamothracū
nobilia myſteria in ſuperioꝛe libꝛo ſic
iterpretatur:eaqꝫ ſe que nec ſuis nota
ſunt ſcribēdo expoſituꝝ:eiſqꝫ miſſuꝝ
quaſi religioſiſſime pollicetur . Dicit
enim ſe ſibi multis indicijs collegiſſe
i ſimulacris aliud ſignificare celum:
aliud terraꝫ:aliud exempla reꝝ:quas
plato appellat ideas:celum iouem:ter
ram iunonem : ideas mineruam vult
itelligi. Celum a quo fiet aliq̇d: t̃ram
de qua fiat exemplum ſecūdū qḋ fiat.
Q̄ua in re omitto dicē: ꝙ plato illas
ideas tātā vim hr̄e dicit:ut ſecūdū caſ
non celum aliquid fecerit:ſed ēt celuꝫ
factum ſit. Hoc dico iſtum in libro ſe-
lectoꝝ deoꝝ rōem illam tum ḋoꝛum:
q̇bus quaſi cuncta complexus eſt per
didiſſe. Celo enim tribuit maſcl̃os de-
os:feīas terre. Inter quas poſuit mi-
neruam quā ſupra ipſum celum ante
poſuerat:deinde maſcl̃s ḋs neptunuſ
in mari eſt:quod ad terram potius ꝙ
ad celum pertinet. Dis pat̃ poſtremo
qui grece pluton dicitur:etiā ipſe maſ
culus frater amboꝛum terrenus deuſ
eſſe ꝑhibetur:ſuperioꝛem terrā tenēſ:
in inferioꝛi habens proſerpinam con-
iugem. Quomodo ergo ḋos in celo:
deas in terra eſſe perhibent: q̇ rurſus
deos ad terram:ḋas ad celum referre
conant̃: Quid ſolidum: quid cōſtās:
q̇d ſobrium:quid definitū hēt hec diſ
putatio: Illa autem eſt tellus initium
dearum:mat̃.ſ.magna:apḋ quā mol-
liū ⁊ abſciſoꝝ ſeſeqꝫ ſecātiū atqꝫ iactā
tiū iſana ꝑſtrepit t̃pitudo. Quid ē er
go qḋ dicitur caput deoꝛum ianus:ca
put dearum tellus:nec ibi facit unum
caput errō nec hic ſanū furō: Cur hec
fruſtra īferre nituntur ad mundum:

quaſi poſſit pro đo uero mundus:uel
opus ꝓ factoꝛe coli? Et tñ eos nec hoc
poſſe ṽitas apta cõuincit. Referāt hec
poti⁹ ad hoies moꝛtuos ⁊ ad dẽones
peſſimos:⁊ nulla q̄o īmanebit.

Q omnia q̄ phyſiologi ad mūdū
partes ipſius retulerunt:ad unum ue
rum deum īferre debuerūt.cap.xxix.

n Anq3 oia q̄ ab eis ex iſtoꝝ deo
rū theologia velut phyſicis ra
tionibus īferūt̄ ad mundū:nos quaſi
ſine ullo ſcrupulo ſacrilege opiōis đo
potius ṽo qui fecit mundū:omnis aīe
⁊ omnis corporis cōditoī tribuantur
aduertamus hoc modo. Nos deum
colimus:ñ celū ⁊ terram quibus dua
bus partibus mūdus hic cōſtat:nec a
nimam uel animas per uiuētia q̄cun
q3 diffuſas:ſ3 deum qui fecit celum ⁊
t̄ram ⁊ omnia que in eis ſunt. Qui fe
cit omnem aīam ſiue quocūq3 mō ui
uētem:⁊ ſenſus ⁊ rationis expꝛtē:ſiue
ēt ſentiētē ſiue ēt intelligētē. Et ut iam
īcipiā illa unius ⁊ ueri dei opera pcur
rē:ꝑpter que iſti ſibi dū quaſi hōeſte
conāt̄ ſacramēta turpiſſima ⁊ ſceleſtiſ
ſima īt̄ptari:đos mltos falſoſq3 fece
runt.

Qua pietate diſcernat̄ a creaturis
creator:ne pro uno tot dn̄ colāt̄:quot
ſunt opa vnius auctoīs.cap.xxx.

i Llū deū colius:q̄ natīs a ſe cre
atis ⁊ ſb̄ſiſtēdi ⁊ mouēdi initia
fineſq3 cōſtituit:qui reru3 cauſas ha
bet:nouit atq3 diſpōit: qui uim ſemi
num cōdidit:qui rationalem anima3
quod dicitur animus quibus uoluit
viuētibus indidit:qui ſermōiſ faculta
tem uſumq3 donauit:qui munus futa
dicendi quibus placuit ſpiritibus im
ꝑtiuit. Et p quos placet ipſe futura ꝑ
dicit:⁊ p quos placz malas ualitudieſ
pellit. Qui belloꝝ quoq3 ipſorum cū
ſit emēdandum ⁊ caſtigandum ē genuſ
humanum: exoꝛdīs ꝓgreſſibus fini
buſq3 modēat̄:qui huius mundi ignē
uehemētiſſimum ⁊ violētiſſimum pro
īmſe nature tempamēto ⁊ creauit ⁊ re
git: qui uniṽſarum aquarum creatoꝛ
⁊ gubernator ē:qui ſolem fecit cōpōa
lium clariſſimum luminū:eiq3 ui3 cō
grua3 ⁊ motū dedit. Qui ipis etiam
inferis dom natīonē ſua3 poteſtatēq3
non ſb̄trahit:q̄ ſeia ⁊ alimēta mōtaliū
ſiue arida ſiue liquida naturis cōpetē
tibus attributa ſb̄ſtituit. Qui t̄ram
fūdat atq3 fecundat:q̄ fructus ei⁹ aīa
libus hominibuſq3 largit̄:qui cauſas
non ſolum principales ſed etiam ſb̄ſe
quētes nouit atq3 ōdinat:qui lune ſta
tuit modum ſuum : qui vias celeſtes
atq3 t̄reſtres locoꝛum mutationibus
prebet. Qui humanis ingenīs q̄ crea
uit:etiam ſcias artiū uariarum ad ad
iuuandā uitam naturāq3 conceſſit.
Qui coniunctionem maris ⁊ femine
ad adiutoꝛium ꝓpagāde ꝓlis īſtituit:
Qui hominū cetib⁹ quē focis ⁊ lumi
nib⁹ adhibēnt ad facillimos uſuſ mu
nus t̄reni ignis indulſit. Iſta ſūt certe
que dn̄s ſceleſtis neſcio p quas phyſi
cas int̄ptationes vir acutiſſimus atq3
doctiſſimus varro:ſiue q̄ aliūde acce
pit:ſiue q̄ ipſe coniecit diſtribuē laboa
uit. Hec aūt facit atq3 agit unus ⁊ ue
rus deus. Sed ſicut idem đs ubiq3 to
tus nullis incluſus locis: nullis uicul
alligatus:in nullas pres ſectilis:ex nl
la pte mutabilis:implens celū ⁊ t̄ram
pñte potētia non abſente natura : ſic
itaq3 admiſtrat omnia que creauit:ut
etiam ipſa ꝓprios exercē ⁊ agē motuſ
ſinat. Quanuis enim nihil eſſe poſſit
ſine ipſo:non tam̄ ſunt ulla quod ipē.
Agit autem multa etiam per angeloſ
ſed non niſi ex ſeipſo beatificat āgloſ.
Ita quanuis propter aliquas cauſas
hominibus angelos mittat: non tam̄

ex angelis hoīes: ſed ex ſeipſo ſicut an
gelos beatificat. Ab hoc vno ⁊ vō dō
vitā ſpāus etnaꝫ.

Quib⁹ ꝓprie beneficijs dei excep
ta generali largitate ſectatores vitatis
utanť. cap. xxxi.

h Abēus. n. ab illo preť huiuſcē dō
di bñficia: que ex hac de qua ñ
nulla diximus adminiſtratione naťe
bonis maliſqꝫ largitur: magnuꝫ ⁊ bo
norum proprium magne dilectionis
indicium. Quanꝗ enim ꝙ ſumus: ꝙ
viuimus: ꝙ celum terrāqꝫ conſpiciuſ:
ꝙ habemus m̄tem atqꝫ rationeꝫ qua
eum ipſum qui hec omnia condidit i
quiramus: nequaquam valeamus ac
tioni ſufficere gratiaruꝫ: tamen ꝙ noſ
oneratos obrutoſqꝫ peccatis: ⁊ a con
templatione ſue lucis aūſos: ac tene
brarum. i. iniquitatis dilectiōe cecatoſ
nō omnino deſeruit. Miſitqꝫ nobis v̄
bum ſuum: q̄ eſt eius unicus fili⁹: quo
pro nobis in aſſūpta carne nato atqꝫ
paſſo: ꝗti deus hominem pendēt no
ſcēmus: atqꝫ illo ſacrificio ſingulari a
peccatis omnibus mundarēur: eiuſqꝫ
ſpiritu in cordibus noſtris dilectione
diffuſa: omnibus difficultatibus ſupa
tis in eternam requiem ⁊ ꝯtēplatiōis
eius ineffabilē dulcedineꝫ ueniremuſ.
Que corda quot lingue ad agēdas ei
gr̄as ſatis eſſe contenderint?

Qd̄ ſacram̄tū redemptionis chri
ſti nullis retro temporibus defuerit:
ſemp̄rqꝫ ſit diūſis ſignificationib⁹ p̄
dicatū. cap. xxxij.

h Oc myſteriū vite etne: iā ide ab
exordio generis humani p q̄dā
ſigna ⁊ ſacramenta tꝑorib⁹ congrua:
quib⁹ oportuit per angl'os p̄dicatū ē.
Deinde ppl's hebreus in vnam ꝗdaꝫ
rempublicam que hoc ſacramentum
ageret congregatus eſt: ubi p quoſdā
ſcientes: per quoſdaꝫ neſcientes: id qd̄
ex aduētu chriſti uſqꝫ nūc ⁊ deinceps
agitur: prenunciareť eſſe venturum.
Sparſa etiaꝫ poſtea eadem gente per
gētes propter teſtimoniū ſcripťarum
quib⁹ eterna ſalus in chriſto futura p̄
dicata ē. Omnes eiꝫ ñ ſoluꝫ ꝓphetie
que in v̄bis ſunt: nec tantuꝫ precepta
vite que mores pietatēqꝫ conformāt:
atqꝫ illis litteris continentur: vū etiaꝫ
ſacra ſacerdotia: tabernaculuꝫ ſiue tē
plum: altaria: ſacrificia: cerimōie dies
feſti: ⁊ q̄cq̄d aliud ad eam ſuitutem p
tinet que deo debeť: ⁊ grece ꝓp̄e latria
dicitur: ea ſignificata ⁊ p̄nūtiata ſūt: q̄
propter eternam vitam fideliuꝫ i chri
ſto: ⁊ impleta credimus: ⁊ impleri cer
nimus: ⁊ implenda confidimus.

Quod per ſolam chriſtianam reli
gionem manifeſtari potuerit fallacia
ſpirituū malignorum: de hominum
errore gaudentium. cap. xxxiij.

p Er hanc ergo r̄ligionē vnam ⁊
v̄am potuit aperiri dōs gentiū
eſſe imundiſſimos demones: ſb̄ defūc
torum occaſionibus animarum: vel
creaturaꝝ ſpecie mūdanarum dōs ſe
putari cupientes: ⁊ quaſi diuinis ho
noribus eiſdēqꝫ ſceleſtis ac turpibus
rebuſ ſuperba impuritate letāteſ: atqꝫ
ad uerum deum conuerſionē hūanis
animiſ iuidēteſ. Ex quoꝝ imaniſſimo
⁊ impijſſimo dñatu hō liberatur: cū
credit in eum qui p̄buit ad exurgēdū
tante humilitatiſ exemplum: ꝗta illi
ſuperbia ceciderunt. Hinc ſunt non
ſolum illi de quibuſ multa iam dixi
muſ: ⁊ alij atque alij ſimiles ceteraruꝫ
gentium atque terrarum: ſed etiaꝫ hi
de quibuſ nunc agimuſ tanꝗ i ſenatu
deorum ſelecti: ſed plane ſelecti nobili
tate criminum non dignitate v̄tutuꝫ.
Quorum ſacra varro dum quaſi ad

naturales rationes referre conat᷑: q̄rēſ honeſtare res turpes: quomō his quadret ⁊ conſonet non poteſt inuenire: quoniaꝫ non ſunt ipſe illoꝝ ſacroruꝫ cauſe quas putat: uel potius uult putari. Naꝫ ſi non ſolum ipſe: uerꝫ etiaꝫ quelibet alie huius generis eſſent: q̄ꝫuis nihil ad deum uerum uitāq; eternam: que in religione querenda eſt pertinerent: tamen qualicunq; de rerum natura reddita ratione: aliquātulum mitigarent offenſionem: quam non itellecta in ſacris aliqua velut turpitudo aut abſurditas fecerat: ſicut in quibuſdā theatroꝝ fabulis uel delubroꝝ myſterijs facē ideꝫ varro conatus eſt. Ubi non theatra delubroꝝ ſimilitudine abſoluit: ſed theatroꝝ potius ſimilitudine delubra damnauit: tamen utcūq; conatus eſt: ut ſenſum horribilibus rebus offenſum velut naturaliuꝫ cauſarum ratione reddita deliniret.

De libris nume pompilij: quos ſenatus ne ſacrorum cauſe: quales i eis habebantur innoteſcerent iuſſit incendi. cap. xxxiiij.

S Ed contra inuenimus: ſicut ipe vir doctiſſimus prodidit de nume pompilij libris redditas ſacroruꝫ cauſas nullo modo potuiſſe tolerari: nec dignas habitas que non ſoluꝫ lecte innoteſcerent religioſis: ſed ſaltem ſcripte reconderentur in tenebris. Iaꝫ enim dicaꝫ: quod in tertio huius operis libro me ſuo loco dicturum eſſe ꝓmiſeram. Naꝫ ſicut apud eundeꝫ varronem legitur in libro de cultu deorū terentius quidam cum haberet ad ianiculum funduꝫ: ⁊ bubulcus eius iuxta ſepulcrū nume pompilij traiciēs aratrum eruiſſet ex terra libros eius: ubi ſacrorum inſtitutoruꝫ ſcripte erāt cauſe: in urbem pertulit ad pretorem. At ille cum inſpexiſſet principia rem tantam detulit ad ſenatum. Ubi cum primores quaſdam cauſas legiſſent: cur quicq; in ſacris fuerit inſtitutuꝫ: nume mortuo ſenat᷒ aſſenſus ē: eoſq; libros tanq̄ religioſi patres conſcripti pretor ut comburēt cenſuerunt. Credat quiſq; quod putat: imo vō dicat quod dicendum ſuggeſſerit veſana cōtētio quilibet tante impietatis defēſor egregi᷒. Me admonē ſufficiat: ſacrorum cauſas a rege pompilio romanorum ſacroꝝ inſtitutore conſcriptas: nec populo: nec ſenatui: nec ſalteꝫ ipis ſacerdotibus inoteſcē debuiſſe: ipmq; numaꝫ pompilium curioſitate illicita ad ea demonum perueniſſe ſecreta: q̄ ipe quideꝫ ſcribēt: ut habēt unde legē do cōmonētur. Sed ea tamen cū rex eſſet: qui minime quēq̄ metuēt: nec docē aliquem: nec delēdo uel quoquo modo conſumendo perdē audēt: ita quod ſcire neminem voluit: ne hoies nefaria docēt. violare auteꝫ timuit: ne demones iratos habēt: obruit ubi tutum putauit: ſepulcro ſuo propiquare aratrum poſſe nō credens. Senat᷒ autem cum religiones formidaret dānare maiorum: ⁊ ideo nume aſſentire cogētur: illos tamen libros tam pernicioſos eſſe iudicauit: ut nec obrui rurſus iubē: nec humana curioſitas multo uehementius rem iam perditam q̄rē: ſed flammis aboleri nefanda monimenta: ut quia iam neceſſe eſſe exiſtiabant ſacra illa facē tolerabilius erraretūr cauſis coꝝ ignoratis: q̄ꝫ cognitis ciuitas turbaretur.

De hydromantia: per quaꝫ numa uiſis quibuſdam imaginibus ludificabatur. cap. xxxv.

N Am ⁊ ipe numa ad quē nullus dei ꝓpheta: nullus ſanctus āgl's mittebatur: hydromantiā facē cōpulſus eſt: ut in aqua uideret imagines

deoꝝ: uel potius ludificationes dēo-
nuꝫ : a quibus audiret quid in ſacris
cōſtitueret atqꝫ obſuaī deberet . Qđ
genus diuinationis ideꝫ varro a pſis
dicit allatū:quo ⁊ ipꝫ numā: ⁊ poſtea
pythagoram philoſophuꝫ uſū fuiſſe
cōmēorat:ubi adhibito ſanguine etiā
inferos perhibet ſciſcitari:⁊ necyomā
tiaꝫ grece dicit uocari: que ſiue necro-
mantia dicatur idipſuꝫ eſt:ubi uident̃
mortui diuinare. quibus hec artibꝰ
fiant ipſi uiderint. Nolo enim dicere:
has artes etiā ante noſtri ſaluatoris
aduentuꝫ in ipſis ciuitatibus gentiuꝫ
legibus ſolere prohiberi:⁊ pena ſeue-
riſſima uindicari. Nolo inquam hoc
dicere.fortaſſis eniꝫ talia tunc licebāt.
His tam̄ artibus didicit ſacra illa pō-
pilius: quoꝝ ſacroꝝ facta prodidit:
cauſas obruit:ita timuit ⁊ ipſe quod
didicit:quarum cauſaruꝫ proditos li-
bros ſenatus incendit. Quid mihi er
go uarro illoꝝ ſacrorum alias neſcio
quas cauſas uelut phyſicas interpre-
tatur:quales ſi libri illi habuiſſent nō
utiqꝫ arſiſſent:aut ⁊ iſtos uarronis ad
ceſareꝫ pontificē ſcriptos atqꝫ editos:
patres conſcripti ſimiliter incendiſſēt?
Quod ergo aquam egeſſerit:id eſt ex
portauerit:numa pompilius unde hy
dromantiaꝫ faceret:ideo nymphaꝫ e-
geriaꝫ coniugeꝫ dicitur habuiſſe:quē-
admoduꝫ in ſūpradicto libro varrōis
exponitur. Ita eniꝫ ſolent res geſte aſ-
pſione m̄daciorūꝫ in fabulas uerti. In
illa igitur hydromantia curioſiſſimuſ
rex ille rōanus ⁊ ſacra dicit: que in li-
bris ſuis pontifices haberent: ⁊ eoruꝫ
cauſas quas preter ſe neminem ſcire
uoluit. Itaqꝫ eas ſeorſum ſcriptas ſe-
cū quodāmodo mori fecit: quādo ita
ſbtrahendas hominum noticie ſepeli
ēdaſqꝫ curauit. Aut ergo dēonū illic
tam ſordide ⁊ noxie cupidates erant
ꝯſcripte:ut ex his tota illa theologia
ciuilis etiam apud tales homines exe
crabilis apparet:qui tā multa in ipſis
ſacris erubeſcenda ſuſceperant . Aut
illi omnes nihil aliud ꝙ homines mō
tui prodebantur:quos tam prolixa tē
poris uetuſtas:⁊ fere om̄s populi gen
tiuꝫ dos imortales eſſe crediderāt: cū
⁊ talibus ſacris ÿdeꝫ illi demones ob-
lectarentur:qui ſe colendos pro ipſis
mortuis:quos deos putari fecerat: q̈-
buſdaꝫ fallaciū miraculorū atteſtatio
nibus ſupponebāt. Sed occulta ueri
dei prouidentia factum eſt: ut ⁊ pom-
pilio amico ſuo illis conglutinati arti
bus:quibus hydromātia fieri potuit:
cuncta illa confiteri permitterentur:⁊
tamen ut moriturus incenderet ea po
tius ꝙ obrueret admonere non pmit-
terentur:qui ne innoteſcerent:nec ara
tro quo ſunt eruta obſiſtere potuerūt:
nec ſtilo uarronis:quo ea que de hac
re geſta ſunt in noſtram memoriā per
uenerunt. Non enim poſſunt quod n̄
ſinuntur efficeī . ſinuntur autem alto
dei ſummi iuſtoqꝫ iudicio pro meritis
eorum quos ab eis uel affligi tātū:uł
etiam ſbÿci ac decipi iuſtum eſt: Quā
v̇o perniciose uel a cultu uere diuinita
tis aliene ille littere iudicate ſint: hinc
intelligi poteſt:ꝙ eas maluit ſenatus
incendere:quas pōpilius occultauit:
ꝙ timere quod timuit:qui hoc audeī
non potuit. Qui ergo nec felicem ī fu
turo uitam:nec modo habere uult pi-
am:talibus ſacris morteꝫ querat eter
nam. Qui autem cum malignis dēo-
nibus non uult habere ſocietatem:nō
ſuperſtitionem qua coluntur noxiam
pertimeſcat:ſed ueram religioneꝫ qua
produntur ⁊ uincuntur agnoſcat.

Aurelij auguſtini de ciui-
tate dei liber octauus.

De queſtione naturalis theologie cum philoſophis excellentioris ſciētie diſcutienda. capitulū primum.

n UNC INTentiore nobis opus eſt animo multo quam erat in ſuperiorum queſtionū ſolutiōe et explicatōe librorum. de theologia quippe quam naturalem uocant: non cum quibuſlibet hominibus: non enim fabuloſa eſt uel ciuilis: hoc eſt uel theatrica: uel urbana: quarum altera iactitat deorum crimina: altera indicat deorum deſideria criminoſiora: ac per hoc malignorum potius demonū quam deorum: ſed cum philoſophis eſt habenda collatio: quorum ipſum nomē ſi latine interpretemur: amorem ſapiētie profitetur. Porro ſi ſapientiā profitemur: et ſapientia deus eſt per quē facta ſunt omnia: ſicut diuina auctoritas ueritaſque monſtrauit: uerus philoſophus eſt amator dei. Sed quia res ipſa cuius hoc nomen eſt non eſt in omnibus qui hoc nomine gloriantur: neque enim continuo uere ſapientie ſūt amatores quicunque appellantur philoſophi: profecto in omnibus quorū ſententias ex litteris noſſe potuimus: eligendi ſunt cum quibus nō indigne queſtio iſta tractetur. Neque enim hoc opere omnes omnium philoſophorū uanas opiniones refutare ſuſcepi: ſed eas tantum que ad theologiam pertinent: quo uerbo greco ſignificari intelligimus de diuinitate rationem ſiue ſermonem. nec eas omnium: ſed eorum tantum qui cum et eſſe diuinitatem et humana curare conſentiant: non tam ſufficere unius incommutabilis dei cultum ad uitam adipiſcendā etiam post mortem beatam: ſed ab illo ſane multos uno conditos atque inſtitutos ob eam cauſam colendos putant. Hi etiā iam uarronis opinionem ueritatis propinquitate tranſcendunt. Siquidem ille totam theologiam naturalē uſque ad mundum iſtum: uel eius animam extendere potuit: iſti uero ſupra omnē anime naturam confitentur deum: qui non ſolum mundum iſtum uiſibilem qui ſepe celi et terre nomine nuncupatur: ſed omnem etiam omnino aīam fecerit: et qui rationalem et intellectualem: cuius generis anima humana ē: participatione ſui luminis incommutabilis et incorporei beatā fecerit. Hos philoſophos platonicos appellatos a platone doctore uocabulo deriuato nullus qui hec uel tenuiter audiuit ignorat. De hoc igitur platone que neceſſaria huic queſtioni exiſtimo breuiter attingam: prius illos commemorans: qui eū in eodē genere litterarū tempōe preceſſerunt.

De duorum philoſophorum generibus: id eſt italico et ionico: eorunque auctoribus. cap. ij.

q Uantum enim attinet ad litteras grecas: que lingua inter ceteras gentium clarior habetur: duo philoſophorum genera traduntur: unum italicum ex ea parte italie: que quondam magna grecia nuncupata eſt: alterum ionicum in eis terris: ubi et nunc grecia nominatur. Italicum genus auctorem habuit pythagoram ſamium. a quo etiam ferunt ipſum philoſophie nomen exortum. Nam cum antea ſapientes appellarentur: qui modo quodam laudabilis uite aliis preſtare uidebantur: iſte interrogatus quid profiteretur philoſophū ſe

eſſe reſpondit.i.ſtudioſum uel amatorem ſapientie: quoniam ſapientem pfiteri arrogantiſſimum uidebatur. Jonici uero generis princeps fuit thales mileſius: unus illorum ſeptem q appellati ſunt ſapientes. Sed illi ſex uite genere diſtinguebant: 7 quibuſdã pceptis ad bene uiuendum accõmodatis. Iſte autem thales ut ſucceſſores etiam ppagaret: rerum naturam ſcrutatus ſuaſq; diſputationes litteris mandãs eminuit: maximeq; admirabilis extitit q aſtrologie numeris comprehenſis defectus ſolis 7 lune etiã pdicẽ potuit. Aquã tamen putauit rerum eẽ principium: 7 hinc omnia elementa mundi ipſũq; mundum 7 q in eo gignuntur exiſtẽ. Nihil autem huic operi qd mũdo conſiderato tã mirabile aſpicimus ex diuina mente prepoſuit. Huic ſucceſſit anaximãder eius auditor: mutauitq; de rerum natura opinionem. Nõ enim ex una re ſicut thales ex hũore: ſed ex ſuis proprijs pricipijs quaſq; res naſci putauit. Que rerum principia ſingulaꝝ eſſe credidit infinita: 7 innumerabiles mundos gignere: 7 quecunq; in eis oriuntur: eoſq; mundos modo diſſolui: mõ iterum gigni exiſtimauit: quanta quiſq; etate ſua manẽ potuerit: nec ipſe aliquid diuine menti in his rerum operibus tribuens. Jſte anaximenem diſcipulum 7 ſucceſſorem reliquit: qui omnes rerum cauſas infinito aeri dedit: nec dõs negauit aut tacuit: nõ tamẽ ab ipſis aerem factum: ſ; ipſos ex aere ortos credidit. Anaxagoras uõ eius auditor harum rerum omnium quas uidemus effectorẽ diuinum animum ſenſit: 7 dixit ex iſinita materia que cõſtaret diſſimilib' inter ſe particulis rerum omnium genera pro modulis 7 ſpeciebus proprijs ſingula fieri: ſ; aio faciente diuino. Diogenes quoq; anaximenis alter auditõ aerem quidem dixit rerum eſſe materiam de qua omnia fierẽt: ſed eum eſſe compotem diuine rationis: ſine qua nihil ex eo fieri poſſet. Anaxagore ſucceſſit auditor eius archelaus etiã ipſe de particulis inter ſe diſſimilibus qb' ſingula queq; fierent: ita omnia cõſtare putauit: ut ineſſe etiã mẽtem diceret: que corpõa diſſimilia id ẽ illas pticulas cõiungẽdo 7 diſſipãdo agẽt oia. Socrates huius diſcipl's fuiſſe perhibetur magi platõis: propt quẽ breuit cũcta iſta recolui.

De ſocratica diſciplina. cap. iij.

Socrates ergo pmus uniũſã philoſophiã ad corrigẽdos componendoſq; mores inflexiſſe memorat: cum ante illum omnes magis phyſicis: id eſt naturalibus rebus perſcrutandis operam maximam impenderint. Non mihi autem uidetur poſſe ad liquidum colligi utrum ſocrates ut hoc facẽt tedio rerum obſcurarum: 7 incertarum ad aliquid approbatum 7 certum reperiendum animum intẽdit: quod eſſet beate uite neceſſarium: propter quam uitam omnium philoſophorum inuigilaſſe ac laboraſſe uidetur induſtria: An vero ſicut de illo quidam beniuolẽtius ſuſpicantur: nolebat immundos terrenis cupiditatibus animos ſe extendẽ in diuina conari q doquidem ab eis cauſas rerum videbat iquiri: quas pmas atq; ſũmas ñ niſi i vnius ueri ac ſummi dei uoluntate eẽ credebat: Uñ nõ eas putabat niſi mũdata mente poſſe comprehendi: 7 idõ purgande bonis moribus uite cẽſebat inſtandum: ut deprimentibus libidinibus exoneratus animus naturali uigore in eterna ſe attolleret: naturamq; incorporei 7 icommutabilis luminis ubi cauſe omnium factaꝝ naturarum ſtabiliter uiuunt intelligẽtie puritate cõſpicẽt. Cõſtat eum tam iperitorum

ſtultitiam ſcire ſe aliquid opinantiū:
etiam in ipſiſ moralibuſ queſtionib⁹:
quo totū animū itendiſſe videbat̄:vel
confeſſa ignorātia ſua vel diſſimlata
ſciētia:lepore mirabili diſſerendi ⁊ a-
cutiſſima urbanitate agitaſſe atq̧ uer
ſaſſe. Unde ⁊ concitatis inimicitijs ca
lūnioſa criatiōe damnatus mōte mul
ctatus eſt. Sed eū poſtea illa ipſa que
publice damnauerat athenienſium ci-
uitas publice luxit:i duos accuſatōes
eius uſq̧adeo populi indignatiōe cō-
uerſa:ut unius eorū oppreſſus i mul-
titudine periret:exilio aūt volūtario
atq̧ perpetuo penam ſimilem alt' eua
dēt. Tā preclara igitur vite mortiſq̧
fama ſocrates reliquit plurimos ſue
philoſophie ſectatores:quorū certatī
ſtudium fuit in queſtionum mōraliū
diſceptatione uerſari:ubi agit' de ſum
mo bono quo fieri homo beatus pōt.
Quod i ſocratis diſputationibus dū
omnia mouet:aſſerit:deſtruit:quoniā
non euidenter apparuit: quod cuiq̧
placuit inde ſumpſerunt: ⁊ ubi cuiq̧
viſum eſt conſtituerunt finem boni. Fi
nis autem boni appellatur: quo quiſq̧
cum peruenerit beatus eſt. Sic autem
diuerſas inter ſe ſocratici de iſto fine
ſententiaſ habuerunt:ut quod uix cre
dibile eſt unius magiſtri potuiſſe facē
ſectatores:quidam ſummum bonum
eſſe dicēt voluptatē:ſicut ariſtipp⁹:
quidam uirtutē ſicut antiſthenes: ſic
alij atque alij aliud atq̧ aliud opinati
ſunt:quoſ cōmeorare longū eſt.

De precipuo inter diſcipuloſ ſocra
tis platone:qui omnem philoſophiā
triplici partitione diſtinxit. cap. iiij.

S Ed inter diſcipulos ſocratis nō
quidem imerito excellentiſſima
gloria claruit:qui omnino ceteros ob
ſcuraret plato. Qui cum eſſet atheniē
ſis honeſto apud ſuos loco natus:⁊ i
genio mirabili longe ſuos condiſcipu
los anteiret:parum tamen putans p̄-
ficiende philoſophie ſufficere ſeipſū:
ac ſocraticam diſciplinam:q̄ longe la-
teq̧ potuit peregrinatus eſt:quaqua-
uerſum eum alicuius nobilitate ſcien-
tie percipiende fama rapiebat. Itaq̧
⁊ in egypto didicit quecunq̧ illic ma
gna habebantur atq̧ docebantur: ⁊
inde in eas italie partes ueniens: ubi
pythagoreorum fama celebrabatur:
quicquid italice philoſophie tūc florebat:
auditis eminētioribus in ea doctorib⁹
facillime comprehēdit. Et quia magiſtrū
ſocratem ſingulariter diligebat:eū lo-
quentem fere in omnibus ſermonibus
ſuis faciens:etiā illa que uel ab alijs
didicerat:vel ipſe q̄nta potuerat itelligē-
tia uiderat:cū illius lepore ⁊ moralib⁹
diſputationibus temperauit. Itaq̧ cū
ſtudium ſapientie in actione ⁊ contem
platione uerſet':unde vna parſ eius ac
tiua:altera contēplatiua dici poteſt:
quarum actiua ad agendam vitā id
eſt ad mores inſtituendos pertinet:cō
tēplatiua autem ad conſpiciendas na
ture cauſas ⁊ ſyceriſſimā vitatē. So
crates in actiua excelluiſſe memorat'.
Pythagoras vō magis contēplatiue
quibus potuit intelligentie uiribus in
ſtitiſſe. Proinde plato utrūq̧ iungen
do philoſophiam perfeciſſe laudatur:
quā in tres partes diſtribuit. Unam
moralē que maxie in actione uerſat':
alterā naturalem que contēplationi
deputata eſt:tertiam rationalem qua
uerū determinatur a falſo. Que licz
utriq̧.i.actioni ⁊ contemplationi ſit
neceſſaria:maxime tamē contēplatio
pſpectionem ſibi uendicat ueritatis.
Ideo hec tripartitio non eſt contraria
illi diſtinctioni:qua intelligitur omne
ſtudium ſapientie in actione ⁊ contē-
platione conſiſtere. Quid autē in his
uel de his ſingulis partibus plato ſen
ſerit:id eſt ubi finem omnium actionū:

ubi cās omnium naturaꝝ:ubi lumen omnium rationū eſſe cognouerit uel crediderit:differendo explicare ⁊ longum eē arbitrō:⁊ temē eſſe affirmādū ñ arbitrō. Cum enim magiſtri ſui ſocratis:quem facit in ſuis voluminibus diſputantem notiſſimū moꝛē diſſimulande ſcie uel opiniōis ſue ſeruaꝛ affectat:qꝛ ⁊ illi ipſe mos placuit:factum ē ut etiam ipſius platonis de rebus magnis ſententie nō facile pſpici poſſint. Ex his tñ que apud euꝫ leguntuꝛ:ſiue que dixit ſiue que ab alijs dicta eē narrauit:atqꝫ conſcripſit que ſibi placita uidēntur:quedam cōmēorari ⁊ huic operi inſeri opōtet a nobis uel ubi ſuffragatur religioni uere quam fideſ noſtra ſuſcipit ac defendit:uel ubi ei uidetur eſſe contrarius:quantum ad iſtaꝫ de uno deo ⁊ pluribus pertinet queſtionem:quem propter uitam que poſt moꝛtem futura eſt ueraciter beatam: colendum eſſe catholice religionis aſſrit diſciplina. Foꝛtaſſis enim qui platonem ceteris philoſophis gentiuꝫ lōge recteqꝫ prelatum acutius atqꝫ vacius intellexiſſe atqꝫ ſecuti eſſe fama celebꝛioꝛe laudantur:aliquid tale de dō ſentiunt:ut in illo inueniatur ⁊ cauſa ſb̄ſiſtendi:⁊ ratio intelligendi: ⁊ oꝛdo viuendi. Quoꝛum trium unūꝫ ad naturalem:alterum ad rationalem:tertium ad moralem partem intelligitur pertinē. Si enim homo ita creatus ē: ut per id quod i eo precellit:attigat ad illud quod cuncta precellit: id ē unū uerum optimum deum: ſine quo nll'a natura ſb̄ſiſtit:nulla doctrina iſtruit: nullus uſuſ expedit:ipſe queratur ubi nobis omnia ſunt ſecura:ipſe cernat̄ ubi nobis certa ſunt omnia:ipſe diligat̄:ubi nobis recta ſūt oia.

Qd̄ de theologia cū platonicis potiſſimū diſceptādū ſit: quoꝝ opioni oīū phōꝝ poſtponēda ſint dogmata.c.v.

Si ergo plato dei huiūs imitatoꝛem:cognitoꝛem: amatoꝛem dixit eſſe ſapientem:cuius participatiōe ſit beatus: quid opus eſt diſcutē ceteros:quoꝛum nulli nobis q̄ iſte propiꝰ acceſſerunt. Cedat igitur eis non ſolū theologia illa fabuloſa deoꝛum criminibus oblectans animos impioꝛum: nec ſolum etiam illa ciuilis ubi impuri demones terreſtribus gaudijs deditos populos deoꝛum nomine ſeducentes:humanos erroꝛes tanquam ſuos diuinos honoꝛes habē voluerunt:ubi ad ſpectandos ſuoꝛum criminum ludos cultoꝛes ſuos tanquam ſue uanitatis adminiſtratoꝛes habuerunt:ubi per eos ad ſuum cultum ſtudijs imūdiſſimis alios excitantes: ⁊ ſibi delectabilioꝛes ludos de ipſis ſpectatoꝛibꝰ exhibentes. Ubi ſiqua velut honeſta geruntur in templis cōiuncta ſibi theatroꝛum obſcenitate turpantur:⁊ quecunqꝫ turpia geruntur in theatris: cōparata ſibi temploꝛum feditate laudātur. Et ea que varro ex his ſacris quaſi ad celum ⁊ terram rerūqꝫ moꝛtaliū ſemina ⁊ actus interpretatus eſt:quia nec ipſa illis ritibus ſignificantur que ipſe inſinuare conat̄:⁊ ideo veritas conanteꝫ non ſequitur. Et ſi ipſa eſſent: tamen anime rationali ea que infra illam nature oꝛdine conſtituta ſunt: p deo ſuo colenda non eſſent:nec ſibi debuit preferre tanquam deos: eas res quibus ipſam pretulit verus dš: ⁊ ea que numa pompiliuſ re vera ad ſacra eiuſmodi pertinentia ſecum ſepeliendo curauit abſcondi: ⁊ aratro eruta ſenatus iuſſit incēdi. In eo genere ſūt etiam illa:ut aliquid de numa mitius ſuſpicemur: que alexander macedo ſcribit ad matrem:ſibi a magno antiſtite ſacroꝛum egyptioꝛum quodā leone patefacta:ubi non picus ⁊ faunus: ⁊ eneas ⁊ romulus: vel etiam hercules ⁊ eſculapius: ⁊ liber ſemela

natus ⁊ tyndaride fratres:⁊ ſiquos a
lios ex mortalibus pro dijs habẽt: ſʒ
ipſi etiã maiores gentium dij:quos ci
cero in tuſculanis tacitis nomibus ui
detur attingẽ. Juppiť:iuno ſaturnus:
uulcanus:ueſta:⁊ alij plurimi : quos
varro conatur ad mundi partes ſiue
elemẽta transferre:homines fuiſſe pro
duntur. Timẽs.n.⁊ ille quaſi ĩuelata
myſteria petẽs admõet alexãdrũ : ut
cuʒ ea matri conſcripta inſinuaueꝝt:
flammis iubeat concremari. Nõ ſolũ
ergo iſta que due theologie cõtinent
fabuloſa.ſ.⁊ ciuilis:platonicis philo-
ſophis cedant:qui uerum deũ ⁊ rerũ
auctorẽ:⁊ ueritatis illuſtratorẽ:⁊ bea
titudis largitorẽ eſſe dixerunt: ſʒ alij
quoqꝫ philoſophi qui cõporalia naťe
principia corpori deditis mẽtibus opi-
nati ſunt:cedant his tantis ⁊ tanti dei
cognitoribus uiris:ut thales i hũore:
anaximenes in aere:ſtoici in igne:epi-
curus in atomis:hoc eſt minutiſſimiſ
corpũſculiſ:que nec diuidi nec ſẽtiri q̃-
unt. Et quicunqꝫ alij quorum enume
ratione immorari non eſt neceſſe:ſiue
ſimplicia ſiue coniuncta corpora: ſiue
vita carentia ſiue uiuentia:ſʒ tñ cõpo-
ra cãm principiũqꝫ rerũ eẽ dixerũt. Nã
quidam eorum a rebus non uiuis reſ
uiuas fieri poſſe crediderunt:ſicut epi
curei. Quidam vo a uiuẽte q̃dam ui-
uẽtia q̃dam non uiuẽtia : ſed tamen a
corpore corporea. Nam ſtoici ignem
id ẽ corpus unuʒ ex quatuor elemẽtis
quibus uiſibilis mundus hic conſtat:
⁊ uiuẽtem ⁊ ſapiẽtem ⁊ ipſius mundi
fabricatorem:atqꝫ omniũ que ſunt in
eo:eũqꝫ omnino ignem eſſe deum pu-
tauerunt. Hi ⁊ ceteri ſimiles eoruʒ id
ſolum cogitare potuerunt:quod cum
eis corda eorum obſtricta carnis ſẽſi-
bus fabulata ſũt. Jn ſe quippe hẽbãt
quod non uidebant:⁊ apud ſe imagia
banť quod foris uiderant:etiam q̃do
non uidebant:ſed tantummodo cogi
tabant. Hoc aũt in conſpectũ talis co
gitationis iam nõ eſt corpus:ſed ſimi
litudo corporis.illud aũt unde uideť i
animo hec ſimilitudo corporis nec cõ
pus eſt nec ſimilitudo corporis:⁊ ũde
uidetur atqꝫ utrũ pulchra an dformiſ
ſit iudicatur:profecto eſt melius q̄ ip
ſa que iudicatur. Hec mens hominis
⁊ ipſa rationalis anime natura eſt: q̃
utiqꝫ corpus non eſt:ſi iam illa corpo-
ris ſimilitudo cum in animo cogitan-
tis aſpicitur atqꝫ iudicatur : nec ipſa
corpus eſt. Non ẽ ergo nec terra : nec
aqua:nec aer:nec ignis: quibus qua-
tuor corporibus que dicuntur quatu-
or elemẽta:mundum corporeum uide-
mus eſſe compactum. Porro ſi noſter
animus corpus non eſt:quomodo ds
creator animi corpus eſt? Cedant ẽgo
⁊ iſti ut dictum ẽ platõicis:cedant ⁊ il
li quos quidem puduit dicẽ deũ cõp9
eſſe:uerũtamẽ eiuſdem nature cuius
ille eſt animos noſtros eẽ putavũnt.
Jta non eos mouit tanta mutabĺitas
anime:quam dei tribuẽ nefas eſt. Sʒ
dicunt corpore mutatur anime naťa:
nam per ſeipſam incommutabilis eſt.
Poterant iſti dicẽ corpore aliquo uul
neratur:nam per ſeipſam inuulnera-
bilis ẽ. Prorſus quod mutari nõ po-
teſt:nulla re poteſt. At per hoc q̄ cor-
pore mutari poteſt:aliqua re poteſt:⁊
ideo incommutabile recte dici non po
teſt.

De platonicoꝝ ſenſu i ea pte phie:
q̃ phyſica nominatur.cap.vi.

u Jderũt ergo iſti phi:quos ceťis
ñ immerito fama atqꝫ gloria p̄-
lať os uidemus:nulluʒ corpus eſſe de-
um:⁊ ideo cuncta corpora traſcende-
runt querẽtes deum. Uiderunt quic-
quid mutabile eſt: non eſſe ſummum
deum:⁊ ideo omnem animam muta-
bileſqꝫ omnes ſpiritus tranſcenderũt

eo quod amat: uerꝙ̄ꝫ ⁊ ſummum bonum amat: quis eum beatum niſi miſerrimus negat? Ipſum aūt uerum ac ſummum bonum plato dicit deum. Unde uult eſſe philoſophum amatorē dei: ut quoniaꝫ philoſophia ad beatam uitaꝫ tendit: fruens ḋo ſit beatꝰ qui deum amavit. Quicunꝙ igitur philoſophi de ḋo ſummo ⁊ ṽo iſta ſēſerunt: ꝙ ⁊ ĩruꝫ creatarum ſit affectō: ⁊ lumē cognoſcēdarum: ⁊ bonum agēdarum: ꝙ ab illo nobis principium ſit nature: ⁊ ueritas doctrīe: ⁊ felicitas uite ſiue platonici accommodatius nuncupēt: ſiue quodlibet aliud ſecte ſue nomen imponant: ſiue tantummodo ionici generis: qui in eis precipui fuerunt iſta ſenſerint: ſicut idem plato: ⁊ qui eum bene intellexerunt: ſiue etiam italici propter pythagoram ⁊ pythagoreos: ⁊ ſiqui forte alij eiuſdē ſñie in id idem fuerunt: ſiue aliarum quoꝙ gētium qui ſapientes uel philoſophi habiti ſunt: athlantici: libyci: egyptij: indi: perſe: chaldei: ſcythe: galli: hiſpani: alijꝙ ĩpiūtur qui hoc uiderit ac docuerint: eos oēs ceteris aṅponimus: eoſꝙ nobis propinquiores fatemur. Quāuis enim hō chriſtianus litteris tm̄ eccl'aſticis eruditus: platonicorum forte nom̄ ignoret: nec utrum duo genera philoſophorꝫ extiterit i greca lingua ionicoꝫ ⁊ italicorum ſciat: ñ tam̄ ita ſurdus eſt in rebus humanis ut neſciat philoſophos uel ſtudiuꝫ ſapiētie: uel ipſam ſapientiam profiteri. Cauet eos tamē qui ſecūdū elementa huius mundi philoſophantur: non ſecundum deuꝫ a quo ipſe factus ē mūdus. Admonetur enim precepto apoſtolico: fideliterꝙ audit quod dictum eſt. Cauete ne quis uos decipiat per philoſophiaꝫ ⁊ inanem ſeductionē ſecunduꝫ elem̄ta mundi. Deinde ne omnes tales eſſe arbitretur: audit ab eodem apoſtolo dici de quibuſdam: ꝙa quod notum eſt dei manifeſtum eſt illis: ḋs enim illis manifeſtauit. Inuiſibilia enim eius a conſtitutione mūdi: ꝑ ea que facta ſunt intellecta conſpiciuntur: ſempitna quoꝙ uirtus eius ⁊ diuinitas. Et ubi atheniēſibus loqns: cum rem magnam de deo dixiſſet: ⁊ q̄ a paucis poſſet intelligi: ꝙ in illo uiuimus ⁊ mouemur ⁊ ſumus: adiecit ⁊ ait ſicut ⁊ ueſtri quidaꝫ dixerunt. Nouit ſane etiam ipſos in quibus errant cauē. Ubi enim dictum eſt: ꝙ per ea que facta ſunt ḋs illis manifeſtauit intellectu conſpicienda inuiſibilia ſua: ibi etiam dictum eſt non illos ipſū deum recte coluiſſe: quia ⁊ alijs rebꝰ quibus non oportebat: diuinos honores illi vni tantum debitos detulerūt: qm̄ cognoſcētes deum non ſicut deuꝫ glorificauerunt aut gratias egerunt: ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis: ⁊ obſcuratum eſt inſipiēs cor eorꝫ. Dicētes enim ſe ſapientes eſſe: ſtulti facti ſunt: ⁊ immutauerunt gloriam incorruptibilis dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis: ⁊ volucrū: ⁊ quadrupedum: ⁊ ſpētium: ubi ⁊ romanos ⁊ grecos ⁊ egyptios: qui ḋ ſapiētie nomine gloriati ſunt fecit intelligi. Sꝫ de hoc cum iſtis poſtmodum diſputabimus. In quo aūt nobis conſētiunt de uno deo huius uniṽſi auctore: qui non ſolum ſuper omnia corpora ē incorporeus: ṽum etiam ſuper omnes animas incorruptibilis: principium noſtrum: lumen noſtrum: bonū noſtrum: in hoc ⁊ eos ⁊ ceteris anteponimus.

Que ſit inter philoſophicas artes religioſi excellētia chriſtiani. cap. x.

n Ec ſi lr̄as eoꝝ chriſtianꝰ ignōaſ ṽbis que nō didicit i diſputatione nō utit: ut uel naturalē latine: uel phyſicam grece appellet eam partem

in qua de inquiſitione nature tractat: ⁊ rationalē ſiue logicam in qua q̄rit quonam modo ueritas percipi poſſit: ⁊ moralem uel ethicam in qua de moribꝰ agit: bonorū que finibꝰ appetendis: malorum que uitandis: ideo neſcit ab uno uero deo atque optimo: ⁊ naturam nobis eſſe: qua facti ad eius imaginē ſumus: ⁊ doctrinam qua eum noſque nouerimus: ⁊ gratiam qua illi coherēdo beati ſumus. Hec itaque cā eſt cur iſtos ceteris preferamus: quia cum alij phi loſophi ingenia ſua ſtudiaque cōtriuerint in requirendis rerum cauſis: ⁊ q̄nam eſſet modus diſcendi atque uiuendi: iſti deo cognito reperierunt ubi eſſent ⁊ cauſe conſtitute uniuerſitatis: ⁊ lux percipiende ueritatis: ⁊ fons uiuentis felicitatis. Siue ergo iſti platonici ſiue quicunque alij quarūlibet gētiū phī de deo iſta ſentiunt nobiſcum ſentiunt. Sed ideo cum platonicis magiſ placuit hanc cauſam agere: quia eorū ſunt littere notiores. Nam ⁊ greci quorum lingua in gentibus preminet: eaſ magna predicatione celebrarunt: ⁊ latini permoti earum uel excellentia uel gloria uel gratia: ipſas libentius didicerunt: atque in nr̄m eloquiū transferēdo nobiliores clarioreſque fecerūt.

Unde plato eam intelligentiam potuerit acquirere: qua chriſtiane ſcie ꝓpinquauit. cap. xi.

m Irantur autem quidam nobis in chriſti gratia ſociati: cū audiunt uel legunt platonem de deo iſta ſēſiſſe: que multum congruere ṽitati noſtre religionis agnoſcunt. Unde nonnulli putauerunt eum quando perrexit in egyptum hieremiam audiſſe ꝓphetam. uel ſcripturas propheticas in eadem peregrinatione legiſſe: quorum q̄dem opinionem in quibuſdam libris meis poſui. Sed diligenter computata temporum ratio que chronica hiſtoria continetur: platonem indicat a tēpore quo prophetauit hieremias centum ferme annos poſtea natum fuiſſe. Qui cum octoginta ⁊ unum uixiſſet: ab anno mortis eius uſque ad tempus quo ptolemeus rex egypti ſcripturas propheticas gentis hebreorum de iudea popoſcit: ⁊ per ſeptuaginta uiros hebreos: qui etiam grecam linguam nouerant: interpretandas habēdaſque curauit: anni ferme repiūt ſexaginta. Quapropter ī illa pegriatiōe ſua plato nec hieremiam uidere potuit: tāto ante defunctum: nec eaſdem ſcriptas legere que nondum fuerant in grecam linguam tranſlate qua ille pollebat: niſi fōte quia fuit acerrimi ſtudij: ſicut egyptias ita ⁊ iſtas p interpretē didicit: non ut ſcribendo transferret: quod ptolemeus pro ingenti beneficio: qui regia poteſtate etiam timeri poterat meruiſſe perhibetur: ſed ut colloquendo quid continerent quantum capere potuiſſet addiſceret. Hoc ut exiſtimet illa ſuadere uidentur indicia: q liber geneſeos ſic incipit. In principio fecit deus celū ⁊ terrā: terra autem erat inuiſibilis ⁊ incompoſita: ⁊ tenebre erāt ſuper abyſſum: ⁊ ſpiritus dei ferebat ſuper aquas. In timeo aūt plato quē librum de mundi conſtitutione conſcripſit: deum dicit in illo opere terram ꝑmo ignēque iunxiſſe. Manifeſtum eſt autem q igni tribuit celi locum. Hēt ergo hec ſententia quandam illius ſimilitudinem qua dictum eſt in ꝑncipio fecit deus celum ⁊ terram. Deinde illa duo media quibꝰ interpoſitis ſibimet hec extrema copularentur: aquam dicit ⁊ aerem: unde putat ſic intellexiſſe qd̄ ſcriptum eſt: ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas. Parum q̄ppe attēdēs quo more ſoleat illa ſcriptura appellare ſpiritū dei: quoniā ⁊ aer ſpiritus dicitur: quatuor opinatus elementa loco

illo commemorata uideri poteſt. De inde ꝙ plato dicit amatorem dei eſſe philoſophuʒ: nihil ſic i illis litteris ſacris flagrat: ⁊ maxime illud qḋ ⁊ me plurimū adducit: ut pene aſſētiar platoneʒ illoꝝ librorum expertuʒ fuiſſe: quod cum ad ſanctum moyſē ita vba dei per angelum perferantur: ut querenti quod ſit nomen eius: qui eū per gere precipiebat ad populum hebreū ex egypto liberādum reſpondeatur. Ego ſum qui ſuʒ: ⁊ dices filiis iſrael: qui eſt miſit me ad uos: tanquam i eiꝰ comparatione qui uere eſt qꝛ incōmutabilis eſt: ea que mutabilia facta ſūt non ſint. Uehementer hoc plato tenuit ⁊ diligentiſſime commēdauit. Et neſcio utrū hoc uſpiam reperiatur in libris eorum qui ante platoneʒ fuerāt: niſi ubi dictum eſt ego ſum qui ſuʒ: ⁊ dices eis qui eſt miſit me ad uos. Sʒ undecūqꝫ ille iſta didicerit: ſiue precedentium eum ueterum libris: ſiue potius quomodo dicit apoſtolus: qꝛ qḋ notum eſt dei manifeſtum eſt in illis. deus eniʒ illis manifeſtauit: inuiſibilia enim eius a conſtitutione mundi: p ea que facta ſūt intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoqꝫ eius uirtus ⁊ diuinitas non immerito me platonicos philoſophos elegiſſe: cum quibꝰ agaʒ quod i iſta queſtione quam modo ſuſcepius agitur de naturali theologia: utrum propter felicitatem que poſt mortem futura eſt: uni deo an pluribꝰ ſacra facere oporteat. Nam utꝝ unus deus an plures propt̄ huius vite ſint bona colēdi: ſatis ut exiſtio expoſui.

Quod etiā platōici licʒ de uno vo deo bn̄ ſenſerint: multis tn̄ diis ſacra facienda cenſuerunt. cap. xij.

d Eos qppe hos potiſſimū elegi: qm̄ de vno deo qui fecit celuʒ ⁊ terram quāto melius ſenſerūt: tanto ceteris glorioſiores illuſtrioreſqꝫ habēt tur: intantum aliis prelati iudicio poſterorum: vt cū ariſtoteles platonis diſcipl's vir excellētis ingenii ⁊ eloquio platoni quidem impar: ſed multos facile ſuperans: cum ſectam pipateticaʒ condidiſſet: ꝙ deambulans diſputare conſueuerat: plurimoſqꝫ diſcipl'os p̄clara fama excellēs: viuo adhuc p̄ceptore i ſuā hēſim cōgregaſſet. Poſt mōtem vo platōis ſpeuſippus ſororis eiꝰ filiꝰ: ⁊ xenocrates dilectꝰ eius diſcipl's i ſcholaʒ eius que academia uocabat̄ eidem ſucceſſiſſent: atqꝫ ob hoc ⁊ ipſi ⁊ eoruʒ ſucceſſores academici appellarentur: recentiores tn̄ phi nobiliſſimi quibuſ plato ſectandus placuit noluerunt ſe dici peripateticos aut academicos ſed platonicos. Ex quibuſ ſūt ualde nobilitati greci: plotinꝰ: iamblicus: porphyriꝰ. In utraqꝫ aūt lingua. i. ⁊ greca ⁊ latia: apuleius afer extitit platonicus nobilis. Sed hi omnes ⁊ ceti eiuſmodi ⁊ ipſe plato: diis pluris eſſe ſacra facienda putavunt.

De ſentētia platōis: qua diffiniuit deos n̄ eſſe niſi bonos: amicoſqꝫ vtuti. cap. xiij.

q Uāꝗ ergo a nobis ⁊ in aliis multis rebꝰ magniſqꝫ diſſentiant: i hoc tn̄ qḋ mō poſui: qꝛ neqꝫ parua res eſt: ⁊ inde nunc queſtio eſt. Primū ab eis quero quibus diis iſtum cultum exhibendum arbitrentur: utrum bonis an malis: an ⁊ bonis ⁊ malis. Sʒ de hoc habemus ſententiam platoniſ dicentis omnes deos bonos eſſe: nec eſſe omnino vllum deorum malum. Conſequens eſt igitur: ut bōis hec exhibenda intelligantur. Tūc enim diis exhibentur: qm̄ nec dii erunt ſi boni non erunt. Hoc ſi ita eſt: nam de diis quid aliud decet credē? Illa profecto uacuatur opinio: qua nonnulli putāt

deos malos ſacroſ placandos eē:ne ledāt:bonos aūt ut adiuuent iuocandos. Mali aūt nulli ſunt dij:boīs pō zo debitus ut dñt honoꝛ ſacroꝛum eſt deferēdus. Qui ſunt ergo illi q̇ ludos ſcenicos amant:eoſq; diuinis rebus adiungi ꝛ ſuis honoꝛibuſ flagitant exhiberi:quoꝛum uis nō eoſ indicat nullos:ſed iſte affectuſ nimiruꝫ īdicat malos? Quid enim de ludis ſcenicis plato ſenſerit notum eſt:cuꝫ poetas ipos ꝙ tam indigna deoꝛuꝫ maieſtate atq; bonitate carmina cōpoſuerant:cenſet ciuitate pellēdos. Qui ſunt igitur iſti dij:qui de ſcenicis ludis cum ipſo platone contendunt? Ille quippe n̄ patit̄ dos falſis criminibuſ infamari:iſti eiſdem cribus ſuos honoꝛeſ celebrari iubent. Deniq; iſti cum eoſdem ludos iſtaurari preciperent:poſcentes turpia maligna geſſerunt. Tito latino auferentes filium:ꝛ īmittentes moꝛbuꝫ ꝙ eoꝛum abnuiſſet impium:eūq; mōbū retrahentes cū iuſſa compleſſet. Iſte autem illos nec taꝫ malos timōos putat:ſed ſue ſententie robur cōſtātiſſie retinēs:omnes poetarum ſacrilegas nugas quibus illi per immunditie ſocietatem oblectantur:a populo bene iſtituto remouere non dubitat. Hunc autem platonem:quem iam in ſecūdo libꝛo commemoraui: inter ſemideos labeo ponit. Qui labeo numia mala uictimis cruentiſ atq; huiuſmodi ſupplicationibus placari exiſtimat: bona uero ludis ꝛ talibus quaſi ad letitiaꝫ ptinētibus rebus. Quid eſt ergo ꝙ ſemideus plato nō ſemideis ſed deis ꝛ hoc bonis illa oblectamīta qꝛ iudicat turpia tam conſtanter audet auferre? qui ſane dij refellunt ſententiaꝫ labeonis.nam ſe i latino nō laſciuos tantū atq; ludibūdos:ſed ēt ſceuos terribileſq; monſtrarūt. Exponant ergo nobiſ iſta platonici:qui oīs deos ſecundum auctoꝛis ſui ſententiam bonoſ ꝛ honeſtos ꝛ uirtutibus ſapiētiū eē ſocios arbitrantur:aliterq; de ullo doꝝ ſentiri nefas habēt.

De opīone eoꝝ qui ratiōales aīas triū geneꝝ eē dixerūt.i.i dijſ celeſtib⁹: i dēoibus aerijs:ꝛ in hoibus terrēis. cap.xiiij.

E Xponius īquiūt:attente igitur audiamus. Omnium inquiunt animalium i quibus eſt anima ratiōalis tripartita diuiſio ē:in deos:hoīes: demōes. Dij excelſiſſimum locū tenent:homines infimuꝫ:demones medium. Nam deoꝛuꝫ ſedes in celo eſt: hominum in terra:in aere demonuꝫ. Sicut eis diuerſa dignitas eſt locoꝝ: ita etiā naturaꝝ. Proinde dij ſunt hominibus demonibuſq; potioꝛes: homines uero infra dos ꝛ demones conſtituti ſunt: ut elementoꝛum oꝛdine ſit differentia meritoꝛum. Dēones igitur medij: quenadmodum dijs quibus inferius habitant poſtponendi:ita hominibus quibus ſuperius preferendi ſūt. Habent enim cum dijs cōmuneꝫ īmoꝛtalitatem coꝛpoꝛum: animoꝛum aūtem cum hominibus paſſiones. Quapropter non eſt mirum inqūiūt ſi etiaꝫ ludoꝛuꝫ obſcenitatibus ꝛ poetarum figm̄tis delectantur: qn̄quideꝫ ꝛ hūanis capiuntur affectibus:a quibus dij longe abſunt ꝛ modis omnibus alieni ſunt. Ex quo colligitur platonem poetica deteſtando ꝛ pꝛohibendo figmenta:non deos qui omnes boni ꝛ excelſi ſunt priuaſſe ludoꝛum ſcenicoꝛuꝫ voluptate:ſed demones. Hec ſi ita ſunt:que licet apud alios quoq; reperiantur. Apuleius tamen platonicus maudarēſis de hac re ſolum unū ſcripſit libꝛum:cuius titulum eſſe uoluit d deo ſocratis ubi diſſerit ꝛ exponit ex quo genere numinum numen ſibi ſocrates hēbat adiūctū ꝛ amicitia

quadam conciliatum: a quo perhibet ſolitus admoneri ut deſiſteret ab agēdo: quando id quod agere uolebat pſpere fuerat euenturum. Dicit eiꝫ apertiſſime ⁊ copioſiſſime aſſerit: non illū deum fuiſſe ſed demoneꝫ diligenti diſputatione pertractans iſtam platoniſ de deorum ſublimitate: ⁊ hominū humilitate: ⁊ demonum medietate ſententiam. Hec ergo ſi ita ſunt: quonāmō auſus eſt plato etiaꝫ ſi non dijs quos ab omni huma cogitatione ſemouit: certe ipſis demōibus poetas urbe pellendo auferre theatricas uoluptates: niſi quia hoc pacto admonuit animū humanum: quāuis adhuc in his mōibundis membris poſitum ꝑ ſplēdore honeſtatis impura iuſſa demonuꝫ cōtēnē eorūqꝫ immunditiam deteſtari? Nam ſi plato hec honeſtiſſime arguit ⁊ prohibuit: profecto demones turpiſſime popoſcerunt atqꝫ iuſſerunt. Aut ergo fallitur apuleius: ⁊ non ex iſto genere numinum habuit amicum ſocrates: aut contra ſe ſenſit plato: mō dēones honorando: modo eoruꝫ delitias a ciuitate bñ morata remouendo: aut non eſt ſocrati amicitia demonis gratulanda: de qua uſqꝫ adeo ⁊ ipſe apuleius erubuit: ut de deo ſocratis prenotaret librum: quem ſecūdū ſuā diſputationem: qua deos a demonibus taꝫ diligenter copioſeqꝫ diſcernit: non appellare de deo: ſed de demōe ſocratis debuit. Maluit autem hoc in ipſa diſputatiōe: ꝙ i titulo libri pōere. Ita. n. ꝑ ſanā doctrinā q̄ humanis rebuſ illuxit: oīs uel pene omnes demonuꝫ nomen exhorrent: ut quiſqꝫ añ diſputationem apuleij: qua demonum dignitas cōmdatur: titulum libri de demōe ſocratis legēt: nequaquam illum hominem ſanum fuiſſe ſentiret. Quid autem etiam ipſe apuleius quod in demonibus laudaret inuenit: preter ſubtilitatem ⁊ firmitatem corporuꝫ: ⁊ habitationis altiorem locum? Nam de moribus eorum: cum de omnibus generaliter loqueretur: nō ſolum nihil boni dixit: ſed etiam plurimum mali. Denique lecto illo libro: prōſus nēo miratur eos etiaꝫ ſcenicā turpitudieꝫ in rebus diuinis habere uoluiſſe: ⁊ cū deos ſe putari velint deoꝝ criminibꝰ oblectari potuiſſe: ⁊ quicqd in eorum ſacris obſcena ſolēnitate ſeu turpi crudelitate uel ridetur uel horretur eoruꝫ affectibus conuenire.

Quod neqꝫ propter aerea corpōa neqꝫ propter ſuperiora habitacula: demōes hoībus antecellunt. cap. xv.

q Uamobrem abſit ut iſta cōſiderans animus ueraciter religioſus ⁊ uero dō ſubditus ideo arbitretur demones ſeipſo eſſe meliores: ꝙ habeāt corpora meliora. Alioqn multas ſibi ⁊ beſtias prelaturus eſt: q̄ nos ⁊ acrimonia ſenſuum: ⁊ motu facillio atqꝫ celerrimo: ⁊ ualentia uirium: ⁊ ānoſiſſima firmitate corporum uincunt. Quiſ hominum uidendo equabitur aquilis ⁊ uulturibus? Quis odorando canibꝰ? Quis velocitate leporibus: ceruis: oībus auibus? Quis multum valendo leonibꝰ ⁊ elephātibuſ? Quis diu uiuēdo ſpētibus: q̄ etiā depoſita tunica ſenectutem depōere: atqꝫ in iuuentutem redire perhibentur? Sꝫ ſicut his oībꝰ ratiocinando ⁊ intelligendo meliores ſumus: ita ēt demonibuſ bene ⁊ honeſte uiuendo meliores eſſe debemus. Ob hoc enim ⁊ prouidentia diuia eiſ quibuſ nos conſtat eſſe potiores data ſunt quedā potiora corporuꝫ mūera: ut illud quo eis preminemus: etiam iſto modo nobis cōmendaretꝰ: multo maiore cura excolendum eſſe ꝙ cōpꝰ: ipſāqꝫ excellentiam corporalem quaꝫ demones habere noſſemus: pre bonitate vite qua illis anteponimur ꝯtēnē

diſceremuſ habituri ⁊ nos imoꝛtalita
tē coꝛpoꝝ: nō quaꝫ ſupplicioꝝ eterni
tas toꝛqueat: ſed quaꝫ puritas ꝑcedat
animoꝛuꝫ. Jaꝫ uero de loci altitudie:
ꝙ demones in aere nos auteꝫ habita
mus in terra: ita permoueri : ut hinc
eos nobis eſſe preponendos exiſtime
mus: omnino ridiculum eſt. Hoc eniꝫ
pacto nobis ⁊ omnia uolatilia pꝛepo
nimus. At enim uolatilia cuꝫ volādo
fatigantur: uel reficienduꝫ alimētis cō
pus habent: terram repetunt : uel ad
requiem: uel ad paſtum quod dēones
inquiunt nō faciunt. Nunquid ergo
placet eis ut volatilia nobis : dēones
autem etiaꝫ uolatilibus antecellant.
Quod ſi dementiſſimum eſt opinari:
nihil eſt quod de habitatione ſuperio
ꝛis elementi dignos eſſe demones exi
ſtimemus: quibus nos religiōis affec
tu ſbdere debeamus. Sicut enim fieri
potuit: ut aeree uolucꝛes terreſtribus
nobis non ſolum non preferantur: ue
rum etiam ſubijciantur propter ratio
nalis anime que in nobis eſt dignita
tem ita fieri potuit: ut demones q̄uis
magis aerei ſint terreſtribus nobis: nō
ideo meliōes ſint quia eſt aer q̄ terra
ſuperiō : ſed ideo eis homines prefe
rendi ſunt: quoniam ſpei pioꝛum ho
minum. nequaquam illoꝛum deſpera
tio comparanda eſt. Nam ⁊ illa ratio
platonis: qua elementa quatuō pro
poꝛtione cōrexit atq; ōdinat: ita duo
bus extremis: igni mobiliſſimo ⁊ tre
imobili media duo aerem ⁊ aquam i
terſerens: ut quanto aer eſt aquis ⁊ ae
re ignis: tanto ⁊ aque ſuperioꝛes ſint
terris: ſatis nos admonet animalium
merita non pro elemētoꝛum gradibuſ
eſtimare. Et ipſe quippe apuleius cuꝫ
ceteris terreſtre animal hominem di
cit: qui tamen lōge prepōitur animali
bus aquatilibus: cum ipſas aquaſ ter
ris preponat plato: ut intelligamus nō
eundeꝫ ōdineꝫ tenenduꝫ cum agitur
de meritis animarum: qui videtur oꝛ
do eſſe in gradibus coꝛpoꝛum: ſed fieri
poſſe: ut inferius coꝛpus anima meliō
inhabitet: deteriōq; ſuperius.

Quid de moꝛibus demonū apule
ius platonicus ſenſit. cap. xvi.

d E mōibus ergo demonuꝫ cum
idem platonicus loqueretuꝛ: di
xit eos eiſdeꝫ quibus homines animi
perturbatiōib⁹ agitari: iritari iniurijs:
obſequijs dōiſq; placari: gaudē hono
ribus: diuerſis ſacroꝛuꝫ ritibus oblec
tari : ⁊ in eis ſiquid neglectum fuerit
cōmoueri. Inter cetera etiam dicit ad
eos pertinere diuinationes auguruꝫ:
haruſpicuꝫ: uatum: atq; ſomnioꝛum:
ab his quoq; eſſe miracula magoꝛū.
Breuiter aūt eos diffiniens ait. Dēo
nes eſſe genē aialia: animo paſſiua:
mēte ratiōalia: coꝛpōe aerea: tempōe et
na. Hoꝛum uere quinq; tria pꝛioꝛa illi
eſſe que nobis: quartum ꝓpꝛium: qui
tum eos cum dijs habere commune.
Sed uideo trium ſuperioꝛum que no
biſcū habent: duo etiam cum dijs ha
bē. Animalia quippe eſſe dicit ⁊ deoſ:
ſua cuiq; elementa diſtribuens. In ter
reſtribus animalibus nos poſuit cuꝫ
ceteriſ que in terra uiuunt ⁊ ſentiunt:
in aquatilibus piſces ⁊ alia natatilia:
in aereis demōes: in ethereis dōs. Ac
per hoc ꝙ demōes genere ſunt aialia:
nō ſolum eis cum hominibus uerum
etiam cuꝫ dijs pecoꝛibuſq; cōmune ē:
ꝙ mente rationalia cuꝫ dijs ⁊ homini
bus: ꝙ tempoꝛe eterna cum dijs ſol:
ꝙ aio paſſiua cū hoibus ſolis: ꝙ coꝛ
poꝛe aerea ipſi ſunt ſoli. Proinde ꝙ ge
nere ſūt aialia non eſt magnū: qꝛ hoc
ſunt ⁊ pecoꝛa: ꝙ mente rationalia nō
eſt ſupra nos : quia ſumus ⁊ noſ : ꝙ
tempoꝛe eterna : quid boni eſt ſi non
beata? Meliō eſt eniꝫ tempōalis felici
tas: q̄ miſera eternitas. ꝙ aio paſſiua

quomõ ſupra nos ẽ quãdo ⁊ nos hoc ſumus: nec ita eſſet niſi miſeri eẽmuſ? Quod corpore aerea quanti eſtimã dum eſt: cum omni corpori preferatur aĩe qualiſcunq; natura? Et iõ r̃ligiõis cultus qui debetur ex animo nequaq̃ debetur ei rei que animo eſt inferior. Porro ſi inter illa que demonum eſſe dicit annumerẽt uirtutem: ſapientiã: felicitatem: ⁊ hec eos diceret habẽ cuʒ dijs eterna atq; communia: profecto aliquid diceret exoptandum magniq; pendenduʒ: nec ſic eos tamen propter hec tanquam deum colere deberẽus: ſed potius ipſum a quo hec illos acce piſſe noſſemus. Quãto minus nunc honore diuino aerea digna ſunt animalia: ad hoc rationalia ut miſera eẽ poſſint: ad hoc paſſiua ut miſera ſint: ad hoc eterna ut miſeriam ſuã finiŕ ñ poſſint? Quapropť ut omittaʒ cetẽa ⁊ hoc ſolum pertractem q̃ nobiſcum demones dixit habere commune: id eſt animi paſſiones ſi omnia quatuõ elementa ſuis aĩalibuſ plena ſunt: immõ talibuſ ignis ⁊ aer: mortalib⁹ aqua ⁊ t̃ra: quero cur animi demonũ paſſionum turbelis ⁊ tempeſtatib⁹ agitenť. Perturbatio enim eſt que grece pathoſ dicitur: unde illa uoluit uocare animo paſſiua: quia uerbum de ṽbo pathoſ paſſio dicẽtur: motuſ animi cõtra rationem. Cur ergo ſunt iſta i animiſ demonum: que in pecoribuſ non ſunt? Quoniam ſiquid in pecore ſimile apparet nõ ẽ perturbatio: quia non eſt cõtra rationem qua pecora carẽt. In hominib⁹ auteʒ ut ſint iſte perturbationeſ: facit hoc ſtultitia aut miſia. Nõdum enim ſumus in illa perfectione ſapiẽtie beati: que nobiſ ab hac mõtalitate liberatiſ in fine promittitur. Deoſ uero ideo dicunt iſtaſ perturbationeſ non perpeti: quia non ſolum eterni uerum etiam beati ſunt. Eaſdẽ quippe animaſ rationaleſ etiam ipoſ habere perhibent: ſed ab omni labe ac peſte puriſſimaſ. Quamobrem ſi propterea dij non perturbanť: q̃ aĩalia ſunt q̃ nec beata poſſũt eſſe nec miſa: reſtat ut demoneſ ſicut hoĩeſ iõ p̃t bẽť: q̃ aĩalia ſũt ñ beata ſʒ miſera.

An dignuʒ ſit eoſ ſpirit⁹ ab hoĩe coli: a quorum uitijſ etiã opõteat liberari. cap. xvij.

Q Ua igitur inſipiẽtia uel potiuſ amẽtia per aliquã religioneʒ demonibuſ ſubduntur: cũ p ṽã religiõeʒ ab ea uitioſitate in qua illiſ ſumuſ ſimileſ liberemur? Cum enim demoneſ quod ⁊ iſte apuleius quãuiſ eiſ plurimum parcat: ⁊ diuiniſ honoribuſ dignoſ cenſeat: tamen cogitur confiteri ut ira inſtigentur: nobiſ uera religio p̃cipit ne ira inſtigemur: ſed ei potiuſ reſiſtamuſ. Cum demoneſ doniſ inuitẽtur: nobiſ ṽa religio precipit: ne cuiq̃ donorum acceptione faueamuſ. Cum demõeſ honoribuſ mulceantur: nobiſ uera religio precipit ut talibuſ nullo modo moueamur. Cuʒ demoneſ quorundam hominum oſoreſ quorundaʒ amatoreſ ſint: non prudenti tranquilloq; iudicio: ſed ut ipſe aĩo appellat paſſiuo: ipſa nobiſ uera religio p̃cipit ut inimicoſ noſtroſ etiam diligamuſ. Poſtremo omnem motum cordis ⁊ ſalum m̃tis: omneſq; turbelas ⁊ tempeſtates animi quibus demones eſtuare atq; fluctuare aſſerit: nos uera religio deponere iubet. Que igitur cauſa niſi ſtultitia erroriq; miſerabilis: ut ei te facias ueneranoo humilem: cui te cupias uiuendo diſſimilem: ⁊ religione colas quem imitari nolis: cum religionis ſumma ſit imitari quem colis?

Qualis ſit religio in qua docetur: ꝙ homines ut cōmēdentur dijs boniſ dēonib⁹ uti debeāt aduocatis. c. xviij.

f Ruſtra igitur eis apuleius ⁊ q̄cūq; ita ſentiūt hūc detulit honorē: ſic eos in aere medios īt ethereū celū terrāq; cōſtituens: ut quoniam nullus deus miſcet̃ homini qđ platonē dixiſſe perhibēt: iſti ad deos ꝑferāt preces hominum inde ad homines īpetrata que poſcunt. Indignum enim putauerunt qui iſta crediderunt miſceri homines dijs: ⁊ deos hominibus. Dignū aūt miſceri dēones ⁊ dijs ⁊ hominibus: hinc petita qui aſſignent: inde conceſſa qui apportent: ut uidelȝ hō caſtus ⁊ ab artium magicarum ſceleribus alienus eos patronos adhibeat per quos illum dij exaudiant: qui hec amant que ille nō amando fit dignioꝛ: quem facilius ⁊ libentius exaudire debeant. Amant quippe illi ſcenicas turpitudines quas non amat pudicitia. Amant in maleficijſ magoꝝ mille nocendi artes: quas nō amat innocētia. Ergo ⁊ pudicitia ⁊ innocentia ſiquid a dijs impetrare uoluerit: nec poterit ſuis meritis niſi ſuis interuenientibuſ inimicis: n̄ eſt ꝙ iſta poetica figmenta ⁊ theatrica ludibria iuſtificare conet̃. Habemus contra iſta magiſtrū eoꝛȝ ⁊ tāte apud eos auctoritatis platonē: ſi pudoꝛ humanuſ ita de ſe male mēt̃: ut nō ſolum diligat turpia: uerū etiaȝ diuinitati exiſtimet grata.

De impietate artis magice: que patrocinio utitur ſpirituum malignoꝛū. cap. xix.

p Orro aduerſus magicas artes: de quib⁹ quoſdā nimis īfelices ⁊ nimis impios ēt gloriari libet i noīe demonum: ipſam publicam lucem teſtem citabo. Cur enim tā grauit̃ iſta plectunt̃ ſeueritate legū: ſi opera ſunt numinum colendoꝛum? An forte iſtaſ leges chriſtiani inſtituerunt: qb⁹ arteſ magice puniuntur: ſecundum quem aliū ſenſum: niſi ꝙ hec maleficia generi humano pnitioſa eē n̄ dubiū ē? Ait poeta clariſſimus. Teſtō cara deos ⁊ te germana: tuūq; dulce caput magicas inuitā accingier artes. Illud ēt qđ alio loco de his artib⁹ dicit. Atq; ſatas alio uidi traducē meſſes. Eo ꝙ hac peſtifera ſcelerataq; doctrīa: fruct⁹ alieī i alias t̃ras transferri ꝓhibēt̃: nōne in duodecim tabulis. i. rōanoꝛuȝ antiquiſſimis legibus cicero commemorat eē conſcriptū: ⁊ ei qui hoc fecerit ſuppliciū cōſtitutū? Poſtremo īpe apuleius: nunquid apud iudices chriſtianos de magicis artibus accuſatuſ eſt? Quas utiq; ſibi obiectas ſi diuīaſ ⁊ pias eſſe nouerat: ⁊ diuiaꝝ poteſtatum operibus congruas: non ſolum eas cōfiteri debuit: ſed ēt ꝓfiteri: leges culpans potius quibus hec prohiberentur ⁊ damnanda putarentur: q̄ haberi miranda ⁊ ueneranda oporteret. Ita enim uel ſententiaȝ ſuā perſuadēt iudicib⁹: uel ſi illi ſecundum iniquas leges ſaperent: eūq; talia predicanteȝ atq; laudantem morte mulctarent digna anime illius demōes dona rependerent: pro quoꝛum diuinis operibus predicandis humanā uitā ſibi adimi non timerent. Sicut martyres noſtri cū eis pro crīe obijcētur chriſtiana religio: qua nouerant ſe fieri ſaluos ⁊ gloꝛioſiſſimos in eternum: non eaȝ negando temporales penas euadere delegerunt: ſed potius confitendo: profitendo: predicando: ⁊ pro hac oīa fideliṫ fortiterq; tolerando: ⁊ cū pia ſecuritate moriendo: leges quib⁹ ꝓhibebāt̃ erubeſcē cōpulerūt: mutariq; fecerūt. Huius autem philoſophi platonici copioſiſſima ⁊ diſertiſſima extat oꝛō: qua crimen artium magicarum a ſe

alienuꝫ eſſe defendit:ſeqꝫ aliter ñ uult innocentem uideri: niſi ea negando q̄ non poſſunt ab innocente committi. At omnia miracula magoꝝ:quos rec te ſentit eſſe damnandos doctrinis fi unt ⁊ operibus demonum:quos uide rit cur cenſeat honorandos eē:neceſſa rios eos aſſerens preferēdis ad deos nr̄is precibus:quorū debemus opera deuitare:ſi ad deum uerum p̄ces nr̄as volumus p̄uenire. Deinde quero qua les preces hominum dn̄s bonis p de mones allegari putat:magicas an lici tas. Si magicas:nolūt tales:ſi licitas nolunt per tales. Si aūt peccator peni tens preces fundit:maxime ſi aliquid magicū admiſit:ita ne tandem illis intercedentibus accipit ueniam:q̄bus impellentibꝰ aut fauētibus ſe cecidiſſe plangit in culpā? An ⁊ ipſi demones ut poſſint penitētibꝰ mereri indulgēti am:priores agunt ꝙ eos deceperint penitentiaꝫ? Hec nemo unq̄ de dēoni bus dixit:quia ſi ita eſſet: nequaquaꝫ ſibi auderent diuios honores expetē: qui penitendo deſiderarēt ad grāꝫ ue nie peruenire. Ibi eiꝫ eſt deteſtāda ſu pbia:hic humilitas miſeranda.

An credendū ſit ꝙ dn̄ boni libētꝰ dēonibꝰ q̄ hoibꝰ miſceāt. cap. xx.

a Teiꝫ urgens cā ⁊ artiſſima co git demones medios īter ds̄ ⁊ homines agere:ut ab hominibus au ferant deſiderata: ⁊ ad eos īferāt īpe trata. Quenā tādē cā ē iſta ⁊ quanta neceſſitas? Quia nullus ds̄ inquiunt miſcetur homini. Preclara igitur ſan ctitas dei q̄ nō miſcet homini penitēti ſupplicāti:⁊ miſcet dēōi arrogāti. Nō miſcetur homini confugienti ad diui nitatē:⁊ miſcet dēoni fingēti diuinita tem. Non miſcetur homini petenti in dulgētiā:⁊ miſcet demoni ſuadēti ne q̄tiam. Non miſcetur homini per phi loſophicos libros poetas de bn̄ iſtitu ta ciuitate pellenti:⁊ miſcetur demoni a principibus ⁊ pontificibus ciuitatis per ſcenicoſ ludos poetarum ludibria requirēti. Nō miſcetur homini deorū crimina fingere prohibenti: ⁊ miſcet demoni ſe falſis deorum criminibus oblectanti. Non miſcetur homini ma gorūm ſcelera iuſtis legibus puniēti: ⁊ miſcetur demoni magicas artes do centi ⁊ implenti. Non miſcet homini imitationem demonum fugienti:⁊ mi ſcetur demoni deceptionem hominis aucupanti. Sed nimirum tante huiuſ abſurditatis ⁊ indignitatis eſt magna neceſſitas:ꝙ ſcilicet deos ethereos hu mana curantes quid terreſtres hoīes agēnt utiqꝫ latēt:niſi dēones aerei nū tiarent:qm̄ ether lōge a terra ē altcqꝫ ſuſpēſus:aer vō etheri terreqꝫ cōtigu us. O mirabilē ſapiētiā. Quid aliud de dn̄s iſtis ſentiunt: quos om̄s opti mos uolunt:niſi eos ⁊ humana cura re ne cultu uideantur indigni:⁊ ꝓpter elemētorum diſtātiam humana neſciū: ut credantur demones neceſſarij:⁊ ob hoc etiam ipſi putentur colendi: per quos dij poſſint ⁊ quid in rebus hūa nis agatur addiſcere:⁊ ubi opōtet ho minibus ſubuenire. Hoc ſi ita eſt:dijs iſtis bonis magis notus eſt demon p corpus uicinum: q̄ homo p animum bonum. O multū dolenda neceſſitas: an potiuſ irridenda uel deteſtanda ua nitas:ne ſit uana diuinitas. Si.n.aio ab obſtaculo corporis libero animuꝫ nr̄m dij vidē poſſunt:non ad hoc dēo nibus indigent nuntijs. Si autem aio rum indicia corporalia:qualia ſūt uul tus:locutio:motꝰ: p corpus ſuū ethe rei dij ſentiunt:⁊ inde colligunt q̄d ēt demones nunciant:poſſunt ⁊ menda cijs demonum decipi. Porro ſi deorū diuinitaſ a demonibꝰ falli non poteſt: ab eadem diuinitate quod agimus ñ poteſt ignorari.

An demonibus nuntijs & interpre
tibus dij utantur: fallicque se ab eis aut
ignorant aut velint. cap. xxi.

u Ellẽ aũt mihi iſti dicẽnt: utrum
dijs demones nuntiauerint de
tribus deorum poetica platoni diſplicere
figmenta: & ſibi ea placẽ celauerint an
utrũque occultauerit: deoſque eſſe malu-
erit totius rei huius ignaros: an utrũque
indicauerint: & religioſam erga deos
platonis prudentiam: & in deos iniu-
rioſam libidinem ſuam: an ſñiam qđẽ
platonis qua noluit deos per impiam
licentiam poetarum falſis criminibus
infamari: ignotam dijs eſſe uoluerint:
ſuam uero nequitiam qua ludos ſce-
nicos amant quibus illa deorum de-
decora celebrãtur: prodẽ non erubue-
rint uel timuerint. Horum quatuor q̃
interrogãdo propoſui quodlibet eligãt:
& in quolibet eorum quantum mali đ
dijs bonis opinẽtur attendant. Si. n.
primum elegerint: confeſſuri ſunt non
licuiſſe dijs bonis habitare cum bono
platone: qñ eorũ iniurias prohibebat:
& habitaſſe cũ demonibus malis: qñ
eorum iniurijs exultabant: cum dij bo
ni hominem bonum longe a ſe poſitũ
non niſi per malos demones noſſent:
quos ſibi uicinos noſſe non poſſent.
Si autẽ ſecundum elegerint: & utrumque
occultatum a demonibus dixerint: ut
dij omnino neſcirent & platonis religi
oſiſſimam legem: & demonum ſacrile-
gam delectationem: quid in rebus hu
manis per internuntios demones dij
noſſe utiliter poſſunt: quando illa ne-
ſciunt que in honorem deorum bono-
rum per religionem bonorum hoium
contra libidinẽ malorum demonum de-
cernuntur. Si uero tertium elegerint:
& ñ ſolum ſñiam platonis deorum iniu-
rias prohibentem: ſed etiam demonũ
nequitiam deorum iniurijs exultãtẽ:
per eoſdem demones nũtios dijs ĩmo
tuiſſe reſponderint: & hoc nuntiare eſt
an inſultare? Et dij utrũque ſic audiũt:
ſic utrũque cognoſcunt: ut non ſolum
malignos demones deorum dignitati
& platõis religioni contraria cupiẽtes
atque facientes a ſuo acceſſu nõ arceãt:
ſed etiam per illos malos propiquos
platoni bono longinquo dona tranſ-
mittãt. Sic enim eos elementorum qua-
ſi cathena ſeries colligauit: ut illis a q̃
bus criminantur coniungi poſſint: huic
a quo defenduntur nõ poſſint. utrumque
ſciẽtes: ſed aeris & terre pondera trãſ-
mũtare ñ ualẽtes. Jam quod reliquũ
eſt ſi quartum elegerint: peius eſt cete
ris. Quis enim ferat ſi poetarum de
dijs immortalibus criminoſa figmen
ta: & theatrorum indigna ludibria: ſu-
ãque in his omnibus ardẽtiſſimam cu-
piditatem: & ſuauiſſimam voluptatem
dijs demones nuntiauerũt: & quod plato
philoſophica grauitate de optima re-
publica hec omnia cenſuit remouẽda
tacuerunt: ut iam dij boni per tales nũ
tios noſſe cogantur mala peſſimorũ:
nec aliena ſed eorũdem nuntiorũ: atque
his cõtraria ñ ſinãtur noſſe bõa phi-
loſophorum: cum illa ſint in iniuriã:
iſta i hõrem ipſorũ deorũ.

De adijciendo cultu demonum cõ
tra apuleium.. cap. xxij.

q Uia igitur nihil iſtorum qua-
tuor eligẽdum eſt: ne in quolibet
eorum de dijs tam male ſentiatur: re
ſtat ut nullo modo credendum ſit qđ
apuleius perſuadere nititur. Et quicũ
que alij philoſophi ſunt eiuſdem ſentẽ
tie: ita eſſe medios demones iter deos
& homines: tanquam inter nuntios &
iterp̃tes q̃ hic ferãt petiões nr̃as: inde
referãt res a nobis petitas: ſed eſſe
ſpiritus nocẽdi cupidiſſimos: a iuſtitia
penitus aliẽos: ſuperbia tumidos: in
uidẽtia liuidos: fallacia callidos: qui

i hoc quidez acre habitát: quia de celi
ſuperioꝛis ſublimitate deiecti: merito
irregreſſibilis tranſgreſſioniſ in hoc
ſibi cógruo uelut carcere predánati
ſunt. Nec tam̄ quia ſupra terram ⁊
aquaſ aeri locuſ eſt:ideo ⁊ ipſi ſūt me-
ritiſ ſuperioꝛeſ hominibuſ qui eoſ non
coꝛpoꝛe ſed electo in auxiliuz deo ue-
ro pia m̄te facillime ſuperát: ſed mul
tiſ plane participatione uere religióiſ
indigniſ tanquaz captiſ ſubditiſq3 do-
minantur:quoꝛuz maxime parti mi-
rabilibuſ ⁊ fallacibuſ ſigniſ ſiue facto
ruz ſiue pꝛedicatoꝛuz:deos ſe eſſe per-
ſuaſerūt. Quibuſdaz uero uitia eo-
ruz attentiuſ ⁊ diligētiuſ intuentibuſ:
non potuerunt perſuadere ꝙ dĳ ſint:
atq3 ideo inter deoſ ⁊ homineſ: inter
nūtioſ ac beneficiorum interpꝛetato-
reſ ſe eſſe finxerunt. Si tamē ñ iſtū ſal
tez honoꝛez homineſ eiſ deferendū pu
tarunt:qui illoſ nec deoſ eſſe credebát
quia maloſ uidebant. Deoſ autē om̄ſ
bonoſ uolebant: nec audiebant tamē
omnino idignoſ dicere honoꝛe diuío:
maxīe ne offenderent populoſ a qui-
buſ eiſ cernebant inueteráta ſuperſti-
tione per tot ſacra ⁊ templa ſeruiri.

Quid hermes triſmegiſtuſ de ido
latria ſenſerit: ⁊ unde ſcire potuerit ſu
perſtitioneſ egyptiaſ auferendaſ. capi
tuluz. xxiĳ.

n Az diuerſa de illiſ hermeſ egyp
tiuſ: quez triſmegiſtū uocant
ſcripſit ⁊ ſenſit. Apuleiuſ quidē deoſ
illoſ negat:ſed cuz dicit ita inter hoíeſ
deoſq3 quadaz medietate uerſari: ut
hominibus apud ipſoſ deoſ neceſſarĳ
uideantur:cultum eoꝛum a ſuperno꜅
deoꝛuz religióe non ſeparat. Ille autē
egyptiuſ alioſ dicit a ſūmo deo factoſ:
alioſ ab hominibuſ. Hoc qui audit
ſicut a me poſitū ē:putat dici de ſimu
lacriſ quia opera ſunt manuuz homi
nuz. At ille viſibilia ⁊ cōtrectabilia ſi
mulacra velut coꝛpoꝛa deoꝛum eē aſſe
rit. ineſſe autem hiſ quoſdaz ſpirituſ i
uitatoſ:qui ualeát aliquid ſiue ad no
cendū ſiue ad deſideria eoꝛum nōnul
la complenda: a quibuſ eiſ diuini ho
noreſ ⁊ cultuſ obſequia deferuntur.
Hoſ ergo ſpirituſ inuiſibileſ per artez
quandam uiſibilibuſ rebuſ coꝛporaliſ
materie copulare: ut ſint quaſi aiata
coꝛpoꝛa illiſ ſpiritibuſ dicata ⁊ ſubdi
ta ſimulacra: hoc eſſe dicit deoſ facerē:
eáq3 magná ⁊ mirabilez deoſ faciēdi
accepiſſe hominiſ poteſtatem. Huiuſ
egyptĳ uerba ſicut in noſtraz linguaz
interpretata ſunt ponamuſ. Et qm̄ ó
cognatione inquit ⁊ conſoꝛtio hoíum
deoꝛūq3 nobiſ idicitur ſermo: poteſta
tem hominiſ o aſclepi uiq3 cognoſce.
Dominuſ inquit ⁊ pater: uel quod eſt
ſūmuz deuſ ut effectoꝛ eſt deoꝛuz cele
ſtiuz: ita homo factō eſt deoꝛuz qui in
templiſ ſunt: humana pꝛoximitate cō
tenti. Et paulo poſt. ita humanitaſ
inquit ſemper memoꝛ nature ⁊ oꝛigi
niſ ſue: in illa diuinitatiſ imitatióe per
ſeuerat: ūt ſicuti pater ac dominuſ ut
ſui ſimileſ eſſent deoſ facit eternoſ: ita
ut humanitaſ deoſ ſuoſ ex ſui uultuſ
ſimilitudine figuraret. Hic cuz aſclepi
uſ ad quez maxime loquebatur ei reſ
pōdiſſet atq3 dixiſſet: ſtatuaſ dicis o
triſmegiſte. Tum uero ille ſtatuaſ in
quit o aſclepi uideſ ne quatēuſ tu ipe
diffidas: ſtatuaſ animataſ ſēſu ⁊ ſpiri
tu plenaſ: tantaq3 facienteſ ⁊ talia: ſta
tuaſ futuroꝛum preſciaſ: ea que foꝛte
uateſ omniſ ignoꝛet in multiſ ⁊ uarĳſ
reb⁹ predicēteſ: imbecillitateſ homini
buſ facienteſ eaſq3 curanteſ: triſtitiam
letitiáq3 pro meritiſ. An ignoraſ o aſ
clepi ꝙ egyptuſ imago ſit celi: aut ꝙ ē
uerius tranſlatio aūt deſcenſio oíum
que gubernantur atq3 exercentūr in
celo: ac ſic dicendum eſt uerius: terra
noſtra mundi totiuſ eſt templum. Et

tamen quoniam preſcire cuncta pru
dentes decet: illud nos ignorare fas
non eſt. futurum enim tempus eſt: cuꝫ
appareat egyptios incaſſum pia men
te diuinitati ſedulam religionem ſer
uaſſe: ⁊ omnis eorum ſancta uenera
tio in irritum caſura fruſtrabitur. De
inde multis uerbis hermes hunc locū
exequitur: in quo uidetur hoc tempuſ
predicere: quo chriſtiana religio ꝙto
eſt ueracior atqꝫ ſanctior: tanto uehe
mentius ⁊ liberius cuncta fallacia fig
menta ſubuertit: ut gratia ueriſſimi
ſaluatoris liberet hominem ab his di
is quos facit homo: ⁊ ei deo ſubdat a
quo factus eſt homo. Sed cum her
mes iſta predicit: uelut amicus eiſ
dem ludificationibus demonum lo
quitur: nec chriſtianum nomen euidē
ter exprimit: ſed tanquā ea tolleren
tur atqꝫ delerentur: quorum obſerua
tione celeſtis ſimilitudo cuſtodiretur
in egypto: ita hec futura deplorās: lu
tuoſa quodammōdo predicatione te
ſtatur. Erat enim de his de quibus di
cit apoſtolus: ꝙ cognoſcentes deum
non ſicut deū glorificauerunt aut gra
tias egerunt: ſed euanuerunt in cogi
tationibus ſuis: ⁊ obſcuratum eſt inſi
piens cor eorum. dicentes enim ſe eſſe
ſapienteſ ſtulti facti ſunt: ⁊ immutaue
runt gloriam incorruptibilis dei in ſi
militudinem imaginis corruptibilis
hominis: ⁊ cetera que commemorare
longum eſt. Multa quippe talia dicit
de uno uero deo fabricatore mundi:
qualia ueritas habet. Et neſcio quo
modo illa obſcuratione cordis ad iſta
delabitur: ut dijs quos confitetur ab
hominibus fieri ſemper uelit homies
ſubdi: ⁊ hec futuro tempore plangat
auferri: quaſi quicꝙ ſit infelicius hoie
cui ſua figmenta dominantur: cum ſit
facilius fieri deos colendo quos fecit
ne ipſe ſit homo: ꝙ ut per eius cultuꝫ
dij eſſe poſſint quos fecit homo. Citiꝰ
enim fit ut homo in honore poſitus
pecoribus non intelligens comparet:
ꝙ ut operi dei ad eius imagineꝫ facto
id eſt ipſi homini opus hominis pre
feratur. Quapropter merito homo
deficit ab illo qui eum fecit: cum ſibi
preficit ipſe quod fecit. Hec uana de
ceptoria: pernicioſa: ſacrilega: hermes
egyptius quia tempus quo auferētur
uenturum ſciebat dolebat: ſed tam im
pūdenter dolebat: ꝙ imprudenter ſcie
bat. Non enim hoc ei reuelauerat ſpi
ritus ſanctus ſicut prophetis ſanctiſ:
qui hec preuidentes cum exultatione
dicebant. Si faciet homo deos: ⁊ ecce
ipſi non ſunt dij. Et in alio loco. Erit
in illo die dicit dominus: extermiabo
nomina ſimulacrorum a terra: ⁊ non
erit eorum memoria. Proprie uero dē
egypto quod ad hanc rem attinet: ita
ſanctus eſaiaſ prophetat. Et mouebū
tur manufacta egypti a facie eius: ⁊ cō
eorum nuntietur in eis: ⁊ cetera huiuſ
modi. Ex quo genere ⁊ illi erant qui
uenturum quod ſciebant ueniſſe gau
debant: qualis ſimeon: qualis anna:
qui mox natū ieſum: qualis eliſabeth
que etiam conceptum in ſpiritu agno
uit: qualis petrus reuelante patre di
cens: tu es chriſtus filius dei uiui. Hu
ic autem egyptio illi ſpiritus indicaue
rant futura tempora perditionis ſue:
qui etiam preſenti in carne trementes
domino dixerunt. Quid ueniſti ante
tempus perdere nos? Siue quia ſubi
tum illis fuit quod futurum quidem
ſed tardius opinabantur: ſiue quia p
ditionem ſuam hanc ipſam dicebāt:
qua fiebat ut cogniti ſpernerentur. Et
hoc erat ante tempus id eſt ante tem
pus iudicij: quo eterna damnatione
puniendi ſunt cum omnibus etiaꝫ ho
minibus: qui eorum ſocietate detinen
tur: ſicut religio loquitur: que nec fal
lit nec fallitur: non ſicuti iſte quaſi oi
uento doctrine hinc atqꝫ inde pflatꝰ:

⁊ falſis ũera permiſcens dolet quaſi parituram religionem : quem poſtea confitetur errorem. Poſt multa enim ad hoc ipſu3 redit:ut ite℞ dicat d dijs quos homines fecerunt ita loquens: ſed iam de talibus ſint ſatis dicta talia. Jterum inquit ad hominem ratio nẽq3 redeamus : ex quo diuino dono homo aial dictum eſt rationale. Minus enim miranda ⁊ſi miranda ſunt: que de homine dicta ſunt . Omnium enim mirabilium uicit admirationez: ꝙ homo diuinam potuit inuenire naturam:eã q3 efficere.

Quomodo hermes patenter parẽtum ſuorum ſit confeſſus errorez:quẽ tamen doluerit deſtruendũ.capitulu3 xxiiij.

q Uoniã ergo proaui noſtri multũ errabant circa deo℞ rationẽ increduli:⁊ nõ aiaduertentes ad cultũ religionẽq3 diuinam: inuenerunt artẽ qua efficerent deos. Cui inuente adiũxerunt uirtutem de mundi natũra cõuenientem : eãq3 miſcentes quoniam animas facere non potũerunt:euocantes animas demonum uel anglorum eas indiderunt imaginibus ſanctis diuiniſq3 myſterijs:per quas idola ⁊ bñ faciendi ⁊ male uires hẽre potuiſſent. Neſcio utrũ ſic cõfiterent̃ ipſi demões adiurati:quomodo iſte confeſſus eſt. Qm̃ inquit proaui noſtri multum errabant circa deorum rationem: increduli:⁊ non animaduertentes ad cultũ religionẽq3 diuinam: inuenerũnt artẽ qua efficerent deos. Nunquid ſaltem mediocriter eos dixit erraſſe ut hãc artem inuenirent faciendi deos:aut cõtentus fuit dicere errabant: niſi addẽt ⁊ diceret multũ errabãt? Jſte ergo multus error ⁊ incredulitas non aiaduertentium ad cultũ religionẽq3 diuinaz: inuenit artem qua efficeret deos . Et tamen ꝙ multus error ⁊ incredulitas: ⁊ a cultu ac religione diuina auerſio animum inuenit : ut homo arte facẽt deos:hoc dolet vir ſapiens tanquam religionem diuinam uenturo certo tẽpore auferri. Uide ſi nõ ⁊ diuinas maiorum ſuorum errorem preteritum ꝑdere:⁊ etiam diabolicam penam demonum futuram dolere compellitur. Si enim proaui eorum multum errando circa deorum rationem incredulitate ⁊ auerſione animi a cultu ac religiõe diuina:inuenerũt artem qua deos efficẽnt: quid mi℞ ſi hec ars deteſtanda quicquid facit avſa a religione diuia: auferet̃ a religione diuia:cum ueritas emendet errorem:fides redarguat icredulitatẽ: conuerſio corrigat avſionez? Si enim tacitis cauſis dixiſſet prauoſ ſuos inueniſſe artẽ qua deos facerẽt: nĩm fuit utiq3 ſiquid rectum piunq3 ſaperemus attendere ⁊ uidere:nequaꝙ̃ illos ad hãc artem peruenturos fuiſſe qua homo deos facit:ſi a ueritate non aberrarent : ſi ea que deo digna ſunt crederent:ſi animu3 aduerterent ad cultum religionẽq3 diuinam. Et tamen ſi cauſas artis huius nos diceremus:multum errorem hominum ⁊ icredulitatem:⁊ animi errantis atq3 ifidelis a diuia religiõe avſionẽ : utcũq3 ferenda eſſet impudentia reſiſtentium ueritati. Cu3 uero idẽ ipſe qui poteſtatem huius artis ſuper omnia cetera miratur in homine qua illos deos facẽ conceſſum eſt:⁊ dolet uenturũ eſſe tempus quo hec omnia deo℞ figmẽta ab hoibus inſtituta etiam legibus iubeantur auferri:cõfitet̃ tamen atq3 exprimit cauſas:quare ad iſta peruentũ ſit dicens:proauos ſuos multo errore ⁊ incredulitate ⁊ animũ ñ aduertẽdo ad cultũ religionẽq3 diuina3:inueniſſe hanc artem qua facerent deos . Nos quid oportet dicere uel poti⁹ q̃d agẽ: niſi quantas poſſumus gratias dño

deo noſtro: qui hec contrariis cauſis ꝙ iſtituta ſunt abſtulit. Nam quod inſtituit multitudo erroris abſtulit uia ueritatis: quod inſtituit incredulitas: abſtulit fides: qđ inſtituit a cultu diuine religionis auerſio: abſtulit ad unū uerū deū ſanctūq; cōuerſio. Nec in ſola egypto quam ſolam in iſto plangit demonum ſpiritus: ſed in omni terra qua cantatur domino canticum nouum: ſicut uere ſacre & uere ꝓphetice littere prenuntiauerunt: ubi ſcriptum ē. Cantate dño canticum nouum: cantate domio omnis terra. Titulus ꝗppe pſalmi huius ē: qñ domꝰ edificabatur poſt captiuitatem. Edificabit' enim domus domini ciuitas dei que ē ſancta eccleſia in omni terra: poſt eam captiuitatem qua illos homines de q̄bꝰ credētibꝰ in deū tanquam lapidibꝰ uiuis domus edificabat': captos dēonia poſſidebant. Neq; enim q: homo deos faciebat: iđ non ab eis poſſidebatur ipſe qui fecerat: qñ in eorum ſocietatem colendo traducebatur. Societatem dico non idoloꝝ ſtolidorum: ſed uerſutorum demoniorum. Naȝ quid ſunt idola niſi quod eadem ſcriptura dicit oculos habent & non uidebunt: & quicqd tale de materiis licet a fabro effigiatis: tñ uita ſenſuq; carentibus dicendum fuit? Sed imundi ſpiritus eiſdem ſimulacris arte illa nefaria colligati: cultoꝝ ſuorum aīas in ſuam ſocietatem redigendo miſerabiliter captiuauerāt. Uñ dicit apl's. Scimus q̄a nihil eſt idolum: ſȝ q̄ ſacrificant gētes demoniis immolant & non deo. nolo uos ſocios fieri demoniorum. Poſt hanc ergo captiuitatem qua homineſ a malignis demonibꝰ tenebantur: dei domus edificatur in omni terra: unde titulū ille pſalmuſ accepit ubi dicitur: Cantate domino & benedicite nomen eius. Cantate dño canticū nouū: cantate domino omnis terra. Cantate dño & benedicite nomen eius: bene nūtiate diem ex die ſalutare eius. Annūtiate in gentibus gloriam eius: in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam magnus dominus & laudabilis nimis terribiliſ eſt ſuper omnes deoſ. Quoniam omnes dii gentium demonia: dominus autem celos fecit. Qui ergo doluit uenturum fuiſſe tempus quo auferretur cultus idolorum: & in eos qui colerent dominatio demoniorum: malo ſpiritu inſtigatus ſemper uolebat iſtam captiuitatem manere: qua tranſacta pſalmus canit edificari domū ī oī terra. Prenūtiabat illa hermes dolēdo: prenūtiabat hec ꝓpheta gaudendo. Et q: ſpiritus uictor eſt q̄ hec per ſanctos prophetas canebat: etiam hermes ipſe ea que nolebat & dolebat auferri: non a prudentibus & fidelibus & religioſis: ſed ab errātibꝰ & incredulis: & a cultu diuīe religiōis auerſis eſſe inſtituta miris modis coactus ē cōfiteri. Qui q̄uis eos appellaret dos: tñ cū dicit a talibꝰ hoibꝰ factos quales eſſe utiq; non debemuſ: uelit nolit oſtendit colendos non eſſe ab eis qui tales non ſunt: quales fuerūt a quibuſ facti ſunt: hoc ē a prudētibꝰ: fidelibus: religioſiſq;: ſimul etiam demonſtrans ipſos homines qui eos fecerunt ſibimet ipoſaſſe: ut eos hērent deos qui dii non erant. Uer ē quippe illud propheticum: ſi facit homo doſ: & ecce ipſi non ſunt dii. Deos ergo tales: talium deos arte factos a talibꝰ: cuȝ appellaſſet hermes: id ē idolis demones p arteȝ neſcio quā cupiditatuȝ ſuarum uinculis illigatos: cū appellaret factos ab hoibus deos: non tamē eis dedit quod platonicus apuleius ſ̄de iā ſatis diximus: & ꝙ ſit incōuēīēſ abſurdūq; mōſtrauimus: ut ipſi eēnt interpretes & interceſſores inter deos quos facit deus: & homines quos idē ipſe fecit deus: hic afferentes uota:

inde munera referentes. Nimis enim ſtultum eſt credere deos quos fecerūt hoīes: plus ualere apud deos quos fecit ds: ꝙ ualēt ipſi homines quos idē ipſe fecit deus. Demon quippe ſimulacro arte impia colligatus: ab homine factus eſt deus: ſed tali homine ñ omni homine. Qualis eſt ergo iſte deꝰ quē non faceret homo niſi errans ⁊ incredulus: ⁊ auerſus a uero deo: Porro ſi demones qui coluntur in templis per artem neſcio quam: imaginibus inditi hoc eſt uiſibilibus ſimulacris: ab eis hominibus qui hac arte fecerūt dos: aberrarent auerſiq; eſſent a cultu ⁊ religione diuina: non ſunt internuntij nec interpretes inter homines ⁊ deoſ: ⁊ propt̄ ſuos peſſimos ac turpiſſimos mores ipſi ēt hoīes: ꝙuis errantes ⁊ increduli ⁊ auerſi a cultu ac religione diuina: tamen eis ſine dubio meliores ſunt quos deoſ ipſi arte fecerūt: reſtat ut quod poſſunt tāꝙ demones poſſint: uel quaſi beneficia preſtando magis nocentes quia magis decipientes: uel aperte male faciēdo. Nec tamen quodlibet eorum niſi quando ⁊ quantum permittuntur alta ⁊ ſecreta dei prouidentia: nō autem tanquam medij īter homines ⁊ deos per amicitiam deoꝝ multum apud homines ualeant. Dis enim dijs bonis quos ſanctos angelos uocamus rationaleſq; creaturas ſancte celeſtis habitatiōis: ſiue ſedes: ſiue dñationes: ſiue principatus: ſiue poteſtates: amici eſſe omnino nō pñt: a quibus tā longe abſunt animi affectione: ꝙ longe abſunt a uirtutibus uitia: ⁊ a bonitate malitia.

De his que ſanctis āgelis ⁊ hoībꝰ bonis pñt eē communia. cap. xxv.

n Ullo mō igitur quaſi p demonū medietatem ambiendum eſt ad beniuolentiam ſeu beneficentiam deorum uel potius bonorum angelorum ſed per bone uoluntatis ſimilitudinē qua cum illis ſumus: ⁊ cum illis uiuimus: ⁊ cum illis deum quem colunt colimus: ⁊ ſi eos carnalibus oculis uidere non poſſumus: inquantum autē diſſimilitudine uoluntatis ⁊ fragilitate infirmitatis miſeri ſumus: intantū ab eis longe ſumus: uite merito non corporiſ loco. Non enim quia in terra conditione carnis habitamus: ſed ſi p immunditiam cordis terrena ſapius: non eis iungimur. Cū uero ſanamur ut quales ipſi ſimus: fide interim illoſ propinquamus: ſi ab illo nos fieri beatos a quo ⁊ ipſi facti ſunt: etiam ipſis fauentibus credimus.

Quod omnis religio paganorum circa homines mortuos fuerit impleta. cap. xxvi.

ſ Ane aduertendū eſt quomodo iſte egyptius cū dolēt tp̄s eē uēturum quo illa auferent ex egypto: ꝙ fatetur a multum errantibus ⁊ incredulis: ⁊ a cultu diuine religionis auerſis eſſe inſtituta: ait inter cetera. Tunc terra iſta ſanctiſſima: ſedes delubrorū atq; templorum: ſepulcrorū erit mōtuorumq; pleniſſima. Quaſi uero ſi illa non auferrentur: non eſſent homines morituri: aut alibi eſſent mortui ponendi ꝙ in terra. Et utiq; quanto plus uolueretur temporis ⁊ dierū lōgitudo: tanto maior eſſet numerus ſepulcrorum propter maiorem numerū mortuoꝝ. Sed hoc uidetur dolere: ꝙ memorie martyrum noſtrorum templis eorum delubriſque ſuccederent: ut uidelicet qui hec legūt animo a nobis auerſo atq; peruerſo: putēt a pagāiſ dos cultos fuiſſe in templis: a nobis autem coli mortuos in ſepulcris. Tāta enim homines impij cecitate i montes quodāmō offendunt: res ꝙ oculos

ſuoſ ferienteſ nolunt uidē: ut cūm in omnibus litteris paganoꝝ aut nullatenus aut uix inueniantur qui non homines fuerint: omnibus tamen honores ſtudeant exhibere diuinos quaſi nihil unq̄ humanitatis habuerit. Omitto ꝙ varro dicit oēs ab his mortuos eſtiari ianes dos: ⁊ ꝓbat per ea ſacra q̄ oībus fere exhibēt mortuis: ubi ⁊ ludos commemorat funebres: tanq̄ hoc ſit maximum diuinitatis indicium: ꝙ non ſoleāt ludi niſi numinibus celebrari. Hermes ipſe de quo nunc agitur in ipſo eodem libro ubi quaſi futura prenuntiando deplorans ait. tunc t̄ra iſta ſāctiſſima ſedes delubroꝝ atq; temploruʒ: ſepulcrorum erit mortuorūq; pleniſſima: deos egypti homines mortuos eſſe teſtatur. Cum eniʒ dixiſſet ꝑauos ſuos multum errantes circa deoꝝ rationē: incredulos ⁊ non animaduertētes ad cultum religionēq; diuinam: inueniſſe artem qua efficerent deos: cui inuente inquit adiunxerunt uirtutem de mundi natura conuenientem: eāq; miſcentes: quoniam animas facere non poterant: euocantes animas demonum uł angelorum: eas indiderunt imagibus ſanctis diuiniſq; myſterijs: per quas idola ⁊ bene faciendi ⁊ male uires habere potuiſſent. Deinde ſequitur tāq̄ hoc exēplis probaturus ⁊ dicit. Auuſ enim tuus o aſclepi medicine primus inuentor: cui templum conſecratum ē in mōte libye circa littus crocodiloꝝ: in quo eius iacet mundanus homo. i. corpus. Reliquus enim uel potius totus ſi eſt homo totus: in ſenſu uite melior remeauit in celum: omnia etiam nunc hominibus adiumenta preſtanſ infirmis numine nunc ſuo: que ante ſolebat medicine arte prebere. Ecce dixit mortuum coli pro deo in eo loco ubi habebat ſepulcrum: falſus ac fallens dicendo ꝙ remeauit in celum: omnia etiam nunc hominibus adiumenta preſtans infirmis. Adiungens deinde aliud. Hermes inquit cuius auitum mihi nomen eſt: illi nomine nō in cognomine patria conſiſtēs: omneſ mortales undiq; uenīētes adiuuat atq; conſeruat. Hic enim hermes maiō id eſt mercurius: quem dicit auum ſuum fuiſſe: in hermopoli: hoc eſt in ſui nominis ciuitate ꝑhibetur eſſe ſepultus. Ecce duos deoſ dicit homines fuiſſe: eſculapiuʒ ⁊ mercuriū. Sʒ de eſculapio ⁊ greci ⁊ latini hoc ideʒ ſentiūt. Mercurium autem multi non putāt fuiſſe mortalem: quem tamen iſte auū ſuum fuiſſe teſtatur. ait enim: alius eſt ille alius iſte: quāuis eodem nomine nuncupentur. Non multum pugno: alius ille ſit alius iſte. Ueruʒ iſte ſicut eſculapius ex homine deus: ſecunduʒ teſtimonium tanti apud ſuos uiri huius triſmegiſti nepotis ſui. Adhuc addit ⁊ dicit: ſim uero uxorem oſiris quam multa bona preſtare propitiaʒ: quantis ſcimus obeſſe iratam. Deinde ut oſtenderet ex hoc genere eſſe deos quos illa arte homines faciunt: unde dat intelligi demones ſe opinari ex hominum mortuorū animis extitiſſe quos per artem quaʒ inuenerunt homines multum errantes increduli ⁊ irreligioſi: ait inditoſ ſimulacris: quia hi qui tales deos faciebant: aīas non utiq; facere poterant. Cum de iſide dixiſſet quod commemoraui: quantis obeſſe ſcimus irataʒ: ſecutus adiūxit. Terrenis ⁊enim dijs atq; mundanis facile eſt iraſci: utpote qui ſunt ab hominibꝰ ex utraq; natura facti atq; cōpoſiti. Ex utraq; natura dicit ex anima ⁊ corpore: ut pro anima ſit demō: pro corpore ſimulacrum. Unde contigit inquit ab egyptijs hec ſancta animalia nuncupari: colique per ſingulaſ ciuitates eorum animas: qui eas conſecrauere uiuentes: ita ut eorum

legibus incolantur: ꝛ eoꝝ nomib⁹ nū-cupentur. Ubi eſt illa velut querela luctuoſa ꝙ terra egypti ſanctiſſima ſe des delubrorum atq; templorum: ſe-pulcrorū futura eēt mortuorūq; ple-niſſima. Nempe ſpiritus fallax: cuius inſtinctu hermes iſta dicebat: per eū ipſum coactus eſt confiteri iam tunc illam terram ſepulcrorum ꝛ mortuo-rum quos pro dijs colebāt fuiſſe ple-niſſimam. Sed dolor demonum per eum loquebatur: qui ſuas futuras penas apud ſanctorum martyrū me morias imminere merebant. In mul-tis eiꝫ talibus locis torquentur ꝛ cōfi tētūr: ꝛ de poſſeſſis corporib⁹ hoīuꝫ eijciūtur.

De mō honoris: quē chriſtiāi mar-tyribus īpēdūt. cap. xxvij.

NEc tamē nos eiſdem martyribus templa: ſacerdotia: ſacra ꝛ ſa-crificia cōſtituimus: quoniam ñ ipſi ſꝫ deus eorum nobis eſt deus. Honora-mus ſane memorias eorum tanquam ſanctorum hominum dei: qui uſq; ad mortem ſacrorum ſuoruꝫ corporum pro ueritate certarunt: ut innoteſceret uera religio falſis religionibus uictis atq; conuictis. quod etiam ſiqui aña ſentiebant: timendo reprimebāt. Quis autem audiuit aliquando fidelium ſtantem ſacerdotem ad altare: etiam ſuper ſanctum corpus martyris ad dei honorē cultūq; conſtructum dice-re in precibus: offero tibi ſacrificium petre uel paule uel cypriane: cūꝫ apud eorum memorias offeratur deo: qui eos homines ꝛ martyres fecit: ꝛ ſanc-tis ſuis āgelis celeſti honore ſociauit: ut ea celebritate ꝛ deo uero de illoruꝫ uictorijs gratias agamus: ꝛ nos ad imitationem talium coronarum atq; palmarum eodem inuocato in auxili-um: ex eorum memorie renouatione adhortemur. Quecunq; igitur adhi-bentur religioſorū obſequia ī martyꝝ locis: ornamēta ſunt memoriarum nō ſacra uel ſacrificia mortuorum tā-quam deorum. Quicunq; etiam epu-las ſuas eo deferunt: quod quidem a chriſtiāis melioribus ñ fit: ꝛ ī pleriſq; terrarum nulla talis eſt conſuetudo: tamē quicunq; id faciunt: quas cū ap-poſuerint orant ꝛ auferunt ut ueſcā-tur: uel ex eis etiam īdigētibus largi ātur: ſactificari ibi eas volūt per meri ta martyruꝫ in nomine domini mar-tyꝝ: ñ autē iſta eſſe ſacrificia martyꝝ: nouit qui nouit unuꝫ quod deo illic offertur ſacrificiuꝫ chriſtianorū. Nos itaq; martyres noſtros nec diuinis honoribus nec humanis crībus coli-mus: ſicut colunt illi deos ſuos: nec ſa crificia illis offerimus: nec eoruꝫ pro-bra ī eoruꝫ ſacra cōuertimus. Naꝫ de iſide vxore oſiris egyptia dea: ꝛ de pa rētibus eoꝝ qui oēs reges fuiſſe ſcri-būt: quibus parētib⁹ ſuis illa cuꝫ ſa-crificaret īuenit ordei ſegetē: atq; ide ſpicas marito regi ꝛ eius cōciliario mercurio demōſtrauit: ūde eādeꝫ ꝛ ce rerē uolūt: que ꝛ quanta mala non a poetis ſed myſticis eoruꝫ litteris mēo rie mādata ſint: ſicut leone ſacerdote prodente ad olympiadeꝫ matreꝫ ſcri-bit alexāder: legāt qui volunt uel pñt: ꝛ recolant qui legerunt: ꝛ uideāt qui-bus hominibus mortuis: uel de qui-bus eorū factis tanquaꝫ dijs ſacra fu erint inſtituta. Abſit ut eos quāuis deos habeant: ſanctis martyribus no ſtris: quos tamē deos ñ habēus: ulla ex parte audeāt cōparare. Sic. n. ñ cō-ſtituius ſacerdotes: nec offerimus ſa-crificia martyribus noſtris: quia icon gruuꝫ ꝛ indebitum illicitunq; eſt: atq; uni deo tantummodo debitum: ut nec criminibus ſuis nec ludis eos turpiſſimis oblectemus: ubi uel flagi-tia iſti celebrāt deoꝝ ſuorum: ſi cum

homines eſſent talia commiſerunt: vl conficta delectamenta demonum noxiorum ſi homīeſ nō fuerunt. Ex iſto genere demonum ſocrateſ non habēt deum ſi habēt deum: ſed fortaſſe homini ab illa arte faciendi deoſ alieō ꝛ innocenti illi impōtauerunt talē deū: qui eadem arte excellere voluerunt. Quid ergo plura? Non eſſe ſpiritus iſtos colendos propter vitam beataꝫ que poſt mortem futura eſt: nullus uł mediocriter prudens ambigit. Sꝫ fōtaſſe dicturi ſunt dōſ quidē eē bonoſ: demones autem alios bonos: alios malos: ꝛ eos per quos ad uitam ieternum beatam perueniamus colendos eſſe cenſebunt: quos bonos opinanť: quod quale ſit iaꝫ in volumine ſequēti uidendum eſt.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei liber nonus.

Ad quem articulum diſputatio p̄miſſa peruenerit: ꝛ quia diſcutienduꝫ ſit de reſidua queſtione. capitulum. i.

e T BONOS ꝛ malos dōs eē quidam opinati ſunt. Quidā vo de dijs meliora ſentientes tantū eis honoris laudiſq; tribuerūt: ut nullum deoꝝ malum credere auderent. Sed illi qui deos quoſdam bonos: quoſdam malos eſſe dixerunt: demones quoq; appellauerunt nomine deorum: q̄q̄ ꝛ deos ſed rarius nomine demonum: ita ut ipſum iouem quem volunt eſſe regem ac principem ceterorum: ab homero fateantur dēonem nūncupatum. Hi autem qui omſ dōs non niſi bonos eſſe aſſerunt: ꝛ lōge preſtantiores eis hominibus q̄ bōi perhibentur: merito mouentur demonum factis que negare non poſſunt: eaq; nullo modo a dijs quos bonos eſſe volunt committi poſſe exiſtimantes differentiam inter deos ꝛ demōes adhibere coguntur: ut quicquid eis merito diſplicet in operibus uel affectibus prauis: quibꝰ uiꝫ ſuā māifeſtāt occulti ſpiritus: id credāt eſſe dēonuꝫ nō deoꝝ. Sꝫ quia eoſdem demones inter homines ꝛ dōs ita medios cōſtitutos putant: tanq̄ nullus dś homini miſceatur: ut hinc perferant deſiderata: ide referāt impetrata: atq; hoc platonici precipui phōꝝ ac nobiliſſimi ſētiāt: cū qbꝰ velut cū excellētioribꝰ placuit iſtam exaiare queſtionē: utꝝ cultꝰ plurimorum deorum proſit ad conſequendam vitam beataꝫ que poſt mortem futura eſt: libro ſuperiore queſiuimus quo pacto ipſi demones qui talibus gaudent qualia bōi ꝛ prudētes homines auerſanť ꝛ dānant. i. ſacrilega: flagitioſa: facinoroſa: non de quolibet homine ſed de ipſis dijs figmēta poetarum ꝛ magicarum artium ſceleratam puniendāq; violentiaꝫ: poſſint quaſi propiquiores ꝛ amicitiores dijs bonis conciliare hoīes bonos: ꝛ hoc nulla ratione poſſe cōpertum eſt. Proinde hic liber ſicut in illius fine ꝑmiſimus diſputationē cōtinē debebit d̄ differentia ſiquam volunt eſſe non doꝝ inter ſe quos omnes bonos dicunt: nec differētia deorum ꝛ demonū: quorum illos ab hominibus longe lateq; ſeiūgūt: iſtos iter dōs ꝛ hoīes collocāt: ſed de differentia ipſorum demonuꝫ: quod ad preſentē ꝑtinet queſtioneꝫ.

An inter demones quibus dij ſuperiores ſunt ſit aliqua pars bonorū: quorum preſidio ad ueram beatitudinem poſſit humana anima peruenīř. cap. ij.

a Pud pleroſq; enim uſitatū ē di ci alios bonoſ alios malos dēo nes. Que ſiue ſit etiā platonicoꝝ phi loſophoꝝ ſiue quorumlibet ſentētia: nequaꝙ eius eſt negligēda diſcuſſio: ne quiſꝙ velut demones bonos ſequē dos ſibi eē arbitretᷣ: p quos tāꝙ medi os dos quos oīs bonos credit: dum conciliari affectat ⁊ ſtudet: ut quaſi cū eis poſſit eſſe poſt mortem irretitus malignoꝝ ſpirituū dceptuſq; fallacia longe aberret a uero deo: cum quo ſo lo ⁊ i quo ſolo ⁊ de quo ſolo aīa hūa na. i. ratiōalis ⁊ itellectualis beata ē.

Que demonibuſ apuleiꝰ aſcribat: quibus cu; ratiouē nō ſbtrahat nihil uirtutis aſſignat. cap. iij.

q Ue igitᷣ ē differentia dēonū bo noꝝ ⁊ maloꝝ: qn̄q̄dē platonicꝰ apuleius de his uniuerſalr differens: ⁊ tam multa loquēs de aereis eorum corporibꝰ: de uirtutibus tacuit aiorū: quibꝰ eſſent prediti ſi boni eſſent. Tacuit ergo beatitudis cāz: indiciū uero miſerie tacere non potuit: confitens eorum m̄tem qua rōnales eē phibuit: ñ ſaltē imbutam munitāq; uirtutem paſſiōibꝰ animi irratiōablibꝰ nequaꝙ cedē: ſed ipſam quoq; ſicut ſtultarum m̄tiu; mos eſt: procelloſis quodāmō pturbationibus agitari. Uerba nāq; eius de hac re iſta ſunt. Ex hoc ferme demonū nūero iquit poete ſolēt haud ꝙꝙ pcul a ueritate oſores ⁊ amatōes quoꝝdam hominum deos fingē: hos proſperari ⁊ euehere: illos contra adūſari ⁊ affligē. Igitur ⁊ miſereri ⁊ indignari: ⁊ angi ⁊ letari: omnēq; humāe anime faciem pati: ſimili motu cordis ⁊ ſalo mentis per oīs cogitationum eſtus fluctuare: que omnes turbele tē peſtateſq; procul a deoꝝ celeſtiu; trā quillitate exulant. Num eſt in his uer bis ulla dubitatio: ꝙ nō aioꝝ aliquaſ inferiores partes: ſed ipſas demonu; m̄tes quibuſ rationalia ſunt aialia ue lut procelloſū ſalū dixit paſſionum tē peſtate turbari: ut ne hoibus quidem ſapientibus comparandi ſint: qui hu iuſmodi perturbationibus animoru; a qbꝰ hūana nō eſt imunis iſirmitas: ēt cū eas huius uite cōditiōe patiunᷣ: m̄te imperturbata reſiſtunt: non eis cedentes ad aliquid approbandū uel perpetrandu; quod exorbitet ab itinē ſapientie ⁊ lege iuſtitie: ſed ſtultis mō talibus ⁊ iiuſtiſ nō cōporibus: ſed mo ribus ſimiles: ut nō dicam deteriōes eo ꝙ uetuſtiōes: ⁊ debita pena inſana bilis ipſius quoq; mētis ut iſte appel lauit ſalo fluctuant: nec i ueritate atq; uirtute qua turbulentiſ ⁊ prauis affec tionibus repugnatur: ex nulla animi parte conſiſtunt.

De pturbationibꝰ que aio accidūt: que ſit peripateticoꝝ ſtoicoꝝq; ſentē tia. cap. iiij.

q Ue ſunt ſententie philoſophoꝝ de his animi motibꝰ: quos greci pathe: noſtri autem quidam ſicut ci cero perturbationes: quidam affectio nes uel affectus: quidā uero ſicut iſte de greco expreſſiuſ paſſiones uocant. Has ergo perturbationes ſiue affectio nes ſiue paſſiones: quidam philoſo phi dicunt etiam in ſapientem cadē: ſed moderatas rationiq; ſubiectas: ut eis leges quodammodo quibus ad neceſſarium redigantur modum: do minatio mentis imponat. Hoc qui ſē tiunt platōici ſunt ſiue ariſtotelici: cū ariſtoteles diſcipulus platonis fuerit: qui ſectā pipateticā cōdidit. Aliīs aūt ſicut ſtoicis cadere ullas omnino hu iuſcemodi paſſiones i ſapiētē ñ plac;. Hos autem id eſt ſtoicos cicero in li bris de finibus bonorū ⁊ malorū: uer bis magis ꝙ rebꝰ aduerſus platōicos

ſeu ꝑipateticos certã cõuincit. qñqdē
ſtoici nolunt bõa appellare ſed cõmo/
da cõpõis ⁊ externa: eo ꝙ nullũ bonũ
volũt eē hominis preter virtutem tã/
ꝙ artē bñ uiuendi: q̃ non niſi in aio ē.
Hec aũt iſti ſimpliciter ⁊ ex communi
cõſuetudine loquēdi appellant bona:
ſ3 in cõparatione uirtutis qua recte ui
uitur ꝑua ⁊ exigua. Ex quo fit ut ab
utriſq3 quomodolȝ uocentur ſeu bõa
ſeu cõmoda: pari tñ eſtimatõe pẽſent᷑:
nec i hac queſtiõe ſtoici delectent᷑: niſi
nouitate ṽboꝝ. Uidet᷑ ergo mihi etiã
i hoc ubi querit᷑ utrũ accidant ſapiẽti
paſſiões animi: an ab eis ſit prorſus
alienus: de uerbis eos potius ꝙ d̄ reb᷒
facē cõtrouerſiaꝫ. Nã ⁊ ipſos nihil hic
aliud ꝙ platonicos ⁊ peripateticos
ſentire exiſtimo: ꝙtum ad uim rerum
attiet ñ ad vocabloꝝ ſonũ. Ut.n. alia
omittã: qb᷒ id oſtendēdũ ne lõgũ faci/
am: aliq̄d unũ quod ſit euidẽtiſſimuȝ
dicã. In libris quib᷒ titulus ē noctiũ
atticaꝝ ſcribit agelli᷒ vir elegãtiſſimi
eloquij ⁊ multe facunde ſcie ſe naui/
gaſſe aliq̄do cum quodã philoſopho
nobili ſtoico. Is phũs ſicut latius ⁊
uberius quod ego breuiter attingam
narrat agellius: cum ill'd nauigiũ hor
ribili celo ⁊ mari periculoſiſſime iac/
taret᷑: ui tiõris expalluit phũs. Id aiad/
uerſum ē ab eis q̄ aderãt: ꝙuis i mor/
tis uicinia curioſiſſime attentis: utruȝ
ne phũs in animo turbaret᷑. Deinde tē
peſtate tranſacta: mox ut ſecuritas ꝑ/
buit colloquēdi uel ēt garriēdi locũ: q̄
dã ex his quos nauis illa portabat di
ues luxurioſus aſiatic᷒ phũȝ cõpella
bat illudēs ꝙ extimuiſſet atq3 palluiſ/
ſet: cũ ipſe manſiſſet intrepid᷒ i eo qd
ĩpēdebat exitio. At ille ariſtippi ſocra/
tici reſponſum retulit: q̄ cũ i re ſimili
eadē uerba ab hoie ſimili audiſſ3: reſ/
pondit illũ ꝓ aia nequiſſimi nebulõis
merito nõ fuiſſe ſolicitũ: ſe aũt ꝓ ari/
ſtippi anima timere debuiſſe. Hac illo
diuite reſpõſione depulſo: poſtea que
ſiuit agellius a philoſopho non exagi
tandi aio ſ3 diſcendi: quenam illa rõ
eſſet pauoris ſui. Qui ut doceret ho/
minem ſciendi ſtudio grauiter accen/
ſũm: protulit ſtatim de ſarcinula ſua
ſtoici epicteti librũ: i quo ea ſcripta eſ/
ſent: q̄ cõgruerent decretis zenonis ⁊
chryſippi: quos fuiſſe ſtoicoꝝ princi/
pes nouimus. In eo libro ſe legiſſe di
cit agelliuſ hoc ſtoicis placuiſſe: ꝙ ani
mi uiſa quas appellãt phãtaſias nec i
ꝑtate ē utrꝝ ⁊ qñ icidãt aio: cũ ueiant
ex terribilib᷒ ⁊ formidablibus rebus:
neceſſe ē etiã ſapiẽtis animũ moueãt:
ita ut pauliſper uel paueſcat metu uel
triſtitia cõtrahat᷑: tanꝙ his paſſiõib᷒
ꝑueniẽtib᷒ m̃tis ⁊ rationis officium:
nec ideo tamen in mẽte fieri opionem
mali: nec approbari iſta eiſq3 ꝯſẽtiri.
hoc.n. eē volũt i ꝑtate idq3 inteē cēſēt
īter animũ ſapiẽtis ⁊ ſtulti: ꝙ ſtulti a/
nimus eiſdē paſſiõib᷒ cedit atq3 accõ/
modat m̃tiſ aſſenſũ. ſapiẽtes aũt ꝙuiſ
eas neceſſitate patiant᷑: retinẽt tamē d̄
his q̄ appetē uel fugē rationabilit᷑ de/
bent: ueram ⁊ ſtabilē icõcuſſa mente
ſñiam. Hec ut potui nõ q̄dē cõmodi᷒
agellio: ſed certe breuiuſ ⁊ ut puto pla
nius expoſui: que ille ſe i epicteti libro
legiſſe cõmẽorat: eũ ex decretis ſtoico
rũ dixiſſe atq3 ſenſiſſe. Que ſi ita ſũt:
aut nihil aut pene nihil diſtat it̄ ſtoico
rũ aliorũq3 philoſophoꝝ opinionē: d̄
paſſionibus ⁊ ꝑturbatiõib᷒ aioꝝ. Ut
q3 enim m̃tem rationẽq3 ſapientis ab
eaꝝ dñatione defendũt. Et iõ fortaſſe
dñt eas in ſapientem nõ cadere ſtoici:
quia nequaꝙ eius ſapiẽtiã qua utiq3
ſapiẽs ē ullo errõe obnubilãt: aut labe
ſubuertunt. Accidunt aũt aio ſapientis
ſalua ſerenitate ſapientie propter illa
q̄ cõmoda uel icõmoda appellãt: ꝙuiſ
ea dicē nolit bona uel mala. Naȝ pro/
fecto ſi nihilipēderet eas res ille phũſ
quas amiſſurũ ſe naufragio ſētiebat:

ſicuti eſt vita iſta ſaluſq; cōpōis:ñ ita
illud periculū phorreſcēt:ut pallōis ēt
teſtimonio prodētur. Uerūtamē ⁊ illā
poterat permotionem pati : ⁊ fixam
tenē mente ſententiam:vitam illaʒ ſa/
lutéq; corporis: quorum āmiſſionem
minabatur tempeſtatum immanitas:
ñ eē bona ꝗ illos quibus ineſſent face
rent bonoſ:ſicut facit iuſtitia. Qḋ aūt
aiunt ea nec bona appellāda eſſe ſed
cómoda vboꝝ certamini: ñ rerū exa/
mini deputandum ē. Quid.n.intereſt
utꝝ aptius bōa vocētur an cōmoda:
dum támē ne his priuetur ñ minus
ſtoicuſ ꝙ peripateticuſ paueſcat ⁊ pal
leat:ea ñ equalr̄ appellando:ſed equa
lit̄ extimando. Ambo ſane ſi bonorūʒ
iſtoꝝ ſeu cōmodorū periculis ad flagi
tium uel facinus urgeantur:ut alit̄ ea
retinere non poſſint : malle ſe dicunt
hec āmittē quibus natura corpōiſ ſal
ua ⁊ incolumis habetur:ꝙ illa cōmit
t̄e quibus iuſtitia violat̄. Ita mēs ubi
fixa eſt iſta ſentētia:nullas perturbati
ōes ēt ſi accidunt inferiōibus animi ꝑ
tibus in ſe cōtra rationē preualē ꝑmit
tit:quiīmo eis ipſa dominat̄: eiſq; nō
ꝯſentiendo ⁊ potius reſiſtendo ꝛ̄gnuʒ
v̇tutis exercet. Talē deſcribit etiā uir/
giliꝰ eneaʒ ubi ait: Mēs imota mãet:
lachrymę voluuntur inaneſ.

Qḋ paſſiōes ꝗ chriſtiãos aīos af/
ficiunt:ñ in vitiū trahant ſed v̇tutem
exerceant.cap.v.

n   On ē nunc neceſſe copioſe ac di
ligēter oſtendē:quid de iſtis paſ
ſiōibꝰ doceat ſcripť̄a diuina: qua chri
ſtiana eruditio continet̄. Deo ꝗppe il/
lam ipſam m̄tem ſb̄ꝗcimus ꝛ̄gendam
⁊ iuuandā:mentiq; paſſiones ita mo/
derandas atq; frenandas:ut in uſum
iuſtitie conuertantur. Deniq; ſi in di/
ſciplina noſtra non tam queritur utꝝ
pius aīus iraſcatur:ſed quare iraſcat̄:
nec utrū ſit triſtis ſed unde ſit triſtis:
nec utrum timeat ſed quid timeat:ira
ſci enim peccanti ut cōrigatur: contri/
ſtari pro afflicto ut liberetur:timē pe/
riclitanti ne pereat:neſcio utrum ꝗſꝙ
ſana conſideratione reprehendat. Nā
⁊ ſtoicorum eſt miſericordiam ſolere
culpare. Sed quãto honeſtius ille ſto
icus miſericordia perturbaretur hōis
liberandi:ꝙ timore naufragij : longe
melius ⁊ humanius ⁊ piorum ſenſibꝰ
accommodatius:cicero in ceſaris lau
de locutus eſt ubi ait. Nulla de v̇tuti/
bus tuis nec admirabilior nec gratiō
miſicordia eſt. Quid eſt aūt miſericor
dia niſi aliene miſerie quedam in nr̄o
corde cōpaſſio:qua utiq; ſi poſſumuſ
ſb̄uēire compellimur. Seruit aūt mo/
tuſ iſte rōni:qñ ita prebet̄ miſericōdia
ut iuſtitia conſeruet̄.ſiue cū indigenti
tribuitur:ſiue cū ignoſcit̄ pēitēti. Hác
cicero locutor egregiuſ non dubitauit
appellare v̇tutē:quā ſtoicos int̄ uitia
numerare ñ pudet. Qui tñ ut docuit
liber epicteti nobiliſſimi ſtoici ex ōcre
tis zenonis ⁊ chryſippi: ꝗ huius ſecte
ꝓmatum habuerūt:huiuſcemodi paſ/
ſiōes in animū ſapiētis admittūt:quē
vitijs omnibꝰ liberꝝ eē uolunt. Uñ fit
cōſequēs:ut hec ipſa nō putēt uitia:ꝙ
do ſapiēti ſic accidunt:ut cōtra v̇tutē
mentis rationéq; nihil poſſint: ⁊ una
ſit eadéq; ſententia ꝑipateticoꝝ:uel ēt
platōicoꝝ ⁊ ipſoꝝ ſtoicoꝝ. Sʒ ut ait
tullius: v̇bi cōtrouerſia iandiu torꝗ/
at hōies garrulos:contentionis cupi/
dioreſ ꝙ ueritatis. Sed adhuc merito
queri poteſt : utrum ad vite preſentis
pertineat infirmitatē : ēt in quibuſq;
bōis officijſ huiuſcemōi ꝑpeti affectꝰ.
Sãcti v̇o ãgeli ⁊ ſine ira puniãt quos
accipiunt eterna dei lege puniendos:
⁊ miſeris ſine miſerie compaſſione ſb̄
ueniãt : ⁊ periclitantibus eis quoſ dili/
gūt ſine tiore opitulēt̄: ⁊ tñ iſtaꝝ noīa
paſſionū cōſuetudine locutiō.ſ hūane

etiã in eos uſurpẽt: propter quandam opeꝝ ſimilitudinẽ: ñ ꝓpter affectionũ infirmitatẽ: ſicut ipſe ds̃ ſecũdũ ſcripturas iraſcitur: nec tamẽ ulla paſſiõe turbatur. Hoc enim uerbum uidicte uſurpauit effectus: non illius turbulẽtus affectus.

Quibus paſſionibus demones cõfitente apuleio exagitant̃: quoꝝ ope homines apud deos aſſerit adiuuari. cap. vi.

q Ua interim de ſanctis angelis q̃one dilata: uideãus quẽadmodũ dicãt platonici medios dẽones int̃ ds̃ ꝛ hoĩes cõſtitutos iſtis paſſionũ eſtibus fluctuare. Si.n. m̃te ab his libera eiſq; dñante mot⁹ huiuſcemõi ñ paterent̃: ñ eos dicẽt apulei⁹ ſimili motu cordis ꝛ ſalo mentis per omnes cogitationum eſtus fluctuare. Ipſa igit̃ mẽs eoꝝ: i. ps animi ſuperior: qua rationes ſunt: in qua v̄tus ꝛ ſapientia ſi ulla eis eſſet: paſſionibus turbulẽtis inferiorum animi partiũ regẽdis moderãdiſq; dñaret̃. Ipſa inq̃ mẽs eorũ ſicut iſte platonicuſ confitet̃: ſalo ꝑturbatiõũ fluctuat. Subiecta ẽ ergo mẽs demonum paſſionibus libidinuꝫ: formidinũ: iraꝝ: atq; huiuſcemodi cetis. Que igitur pars ĩ eis libera ẽ cõpoſq; ſapientie: qua placeant dijſ ꝛ ad bonorum deorum ſimilitudinẽ hoĩbus cõſulant: cum eorum mens paſſionum uitijs ſubiugata ꝛ oppreſſa: q̃cq̃d rationis naturalr̃ habet: ad fallenduꝫ ꝛ decipiendũ tanto acrius intẽdat: q̃to eã magis poſſidet nocẽdi cupiditas.

Quod platonici figm̃tis poetaruꝫ infamatos deos aſſerant: de cõtrariorum ſtudioꝝ certamine: cũ he partes demonũ ñ deoꝝ ſint. cap. vij.

q Uod ſi quiſq; dicit nõ ex oĩum ſed ex maloꝝ dẽonũ nũero eẽ: quos poete quorundam hominum oſores ꝛ amatores deos non procul a v̄itate fingũt. hos.n. dixit apulei⁹ ſalo m̃tis ꝑ oĩs cogitationũ eſtus fluctuare: quõ iſtõ itelligẽ potim⁹: qñ cũ hoc dicẽt: ñ quorũdã. i. maloꝝ ſꝫ oiuꝫ dẽonũ medietatẽ: ꝓpt̃ aerea corpora inter ds̃ ꝛ hoĩes deſcribebat: Hoc.n. ait fingẽ poetas: q; ex iſtoꝝ dẽonũ nũero ds̃ faciunt: ꝛ eis doꝝ noĩa iponunt: ꝛ quibus uoluerint homĩbus ex his amicos inimicoſq; diſtribuunt: fictis carmĩbus impunita licentia: cum ds̃ ab his demonũ morib⁹: ꝛ celeſti loco ꝛ beatitudĩs opulentia: remotos eſſe perhibeant. Hec eſt ergo fictio poetarum deos dicere qui dij nõ ſunt: eoſq; ſub deoꝝ nominibus inter ſe decertare: propter homines quos pro ſtudio partium diligunt uel oderunt. Non procul autem a ueritate dicit hanc eẽ fictionem: quoniam deoꝝ appellatiuocabulis qui dij nõ ſunt: tales tamẽ deſcribuntur demones: quales ſunt. Deniq; hinc eſſe dicit homerus iniq̃ illam mineruam: que medijs coetib⁹ graiũ cohibẽdo achilli. Quod ergo minerua illa fuerit poeticum uult eſſe figmentum: eo q; mineruam deam putant: eamque inter deos quos oĩſ bonos beatoſq; credit ĩ alta etherea ſede collocat: ꝓcul a cõuerſatiõe mortalium. Quod autem aliquis demon fuerit grecis fauens: troianiſq; cõtrarius: ſicut alius aduerſus grecos troianoꝝ opitulator: quẽ venerĩſ ſeu martis nomine idem poeta cõmemorat: quos ds̃ iſte talia nõ agẽtes ĩ celeſtib⁹ habitationib⁹ põit: ꝛ hi dẽones ꝓ his quos amabant contra eos quos oderant inter ſe decertauerint: hoc nõ ꝓcul a ueritate poetas dixiſſe ꝯfeſſus eſt. De his quippe iſta dixerũt: quos hominibus ſimili motu cordis ꝛ ſalo

m̄tis per om̄s cogitationuꝫ eſtus fluc‑tuare teſtatur: ut poſſent amores ⁊ o‑dia non pro iuſtitia: ſed ſicut populuſ ſimilis eorum in uenatoribus ⁊ auri‑gis ſecūdū ſuaꝝ ſtudia partium pro aliis aduerſus alios exercē. Id enim uidetur philoſophus curaſſe platoni cus: ne cū hec a poetiſ canerentur: nō a dēonib⁹ mediis: ſꝫ ab ipſiſ diis quoꝝ noia poete fingēdo ponūt ficti credēnt.

De diis celeſtibus ⁊ demonib⁹ ae‑riis: hominibuſqꝫ terrenis apulei pla tonici diffinitio. cap. viii.

q Uid illa ipſa definitio demonū parum ne intuenda eſt? Ubi cer te om̄s determinando cōplexus eſt: q̄ ait dēones eſſe genere aialia: aio paſſi ua: mente rationabilia: corpore aerea: tp̄e eterna? In q̄bus quinqꝫ cōmēora‑tis: nihil dixit omnino: q̄ dēones cum bōis ſaltē hoibus id uiderentur habē commune: qd̄ ñ eſſet in malis. Nam ipſos homines cum aliquanto latius deſcribendo complectētur: ſuo loco de illis dicens tanquā de infimis atqꝫ terrenis: cum prius dixiſſet de celeſti‑bus diis: ut cōmdatis duab⁹ partib⁹ ex ſummo ⁊ infimo ad ultimū tertio loco de mediis demonibus loquētur. Igitur hoieſ inquit ratione gaudēteſ: oratione pollentes: imortalibus ani‑mis: moribundis m̄bris: leuibus ⁊ an xiis m̄tibus: brutis ⁊ obnoxiis corpo‑ribus: diſſimilibus moribus: ſimilib⁹ erroribus: peruicaci audacia: pertiaci ſpe: caſſo labore: fortuna caduca: ſigil‑lati mortales: cūcti tn̄ i uniu̾ſo genere perpetui: uiciſſim ſufficiēda prole mu tabiles: uolucri tempore: tarda ſapien tia: cita morte: querula uita terras ico lūt. Cū hic tā multa dicēt: que ad plu‑rimos hoies ptinēt: nūquid etiā illud tacuit quod nouerat eſſe paucorum: ubi ait tarda ſapientia cita mōte? Qd̄ ſi pretermiſiſſet: nullo mō̄ recte genuſ humanū deſcriptionis huius tam in‑tenta diligentia terminaſſet. Cum uo deoꝝ excellentiā commendaret: ipſam beatitudinem quo uolunt homines p ſapientiā peruenire: in eis affirmauit excellere. Proinde ſi aliquos dēones bonos uellet intelligi: aliquid etiam i ipſoruꝫ deſcriptione poneret: unde uł cum diis aliquam beatitudis parteꝫ: uel cū hoibus qualēcūqꝫ ſapiētiam putarentur habere communem. Nūc uero nullum bonum eoꝝ commemo‑rauit: quo bōi diſcernerentur a malſ: quāuis ⁊ eorum malitie liberius exp‑mende pepercerit: non tam ne ipos q̄ ne cultores eoꝝ apud quos loquebať offēdēt. Significauit tamen prudenti bus quid de illis ſentire deberent quā doquidem deos quos omnes bonos beatoſqꝫ credi uoluit: ab eoꝝ paſſiōi‑bus atqꝫ ut ait ipſe turbelis omnimo‑do ſeparauit: ſola illos corporum eter nitate coniungens: animo autem non diis ſed hominibus ſimiles demoneſ apertiſſime inculcans: ⁊ hoc non ſa‑pientie bono cuius ⁊ homines poſſūt eſſe participeſ: ſed perturbatiōe paſſio num que ſtultis mentibus dominať: a ſapientibus uero ⁊ bonis ita regiť: ut malint eā nō habere q̄ uicere. Naꝫ ſi non corporum ſed animorum eterni tatem cum diis habere demones uel‑let intelligi: non utiqꝫ homines ab hu ius rei conſortio ſepararet: quia ⁊ ho minibus eternos eſſe animos: procul‑dubio ſicut platonicus ſentit. Ideo cū hoc genus animantium deſcriberet: i‑mortalibus animis moribundis mē‑bris dixit eſſe homines.

An amicitia celeſtium deorum per interceſſioneꝫ demonum poſſit homi ni prouideri. cap. ix.

a Cper hoc ſi propterea cōmunē cū dijs eternitatem non habent hoīes: quia corpore ſunt mortales: ꝓpterea ergo demones habent: quia corpore ſunt immortales. quales igitꝰ mediatores ſunt inter homines ⁊ deos: per quoſ ad deoꝝ amicitias homineſ ambiant: qui hoc cum hominibus habent deteriuſ: quod eſt i animante melius. i. animum: hoc aūt hēbāt cū dijs melius: quod eſt in animante deterius id eſt corpus? Cum eniꝫ aians id eſt anial ex aia cōſtet ⁊ corpore: quorum duorum anima eſt utiqꝫ corpore melior: ⁊ſi uitioſa ⁊ infirma meliō certe corpore etiam ſaniſſimo atqꝫ firmiſſimo: quoniam eius natura excellentior: nec labe uitiorum poſtponitur corpori: ſicut aurum etiam ſordidum argento ſeu plumbo lꝫ puriſſimo cariuſ eſtimatur. Iſti mediatores deoꝝ ⁊ hominum: ꝑ quos interpoſitos diuinis humana iunguntur: cū dijs hn̄t cōpꝰ eternum: uitioſum autem cum hominibus animum: quaſi religio qua uolunt dijs hoīes ꝑ demones iungi: i corpore ſit non in aīo conſtituta. Quenā tandem iſtos mediatores falſos atqꝫ fallaces quaſi capite deorſum neqͣtia ꝉ pena ſuſpendit: ut inferiorem animalꝰ partem. i. corpus cūm ſuperioribus: ſuperiorem uero. i. animum cum inferioribus habeant: ⁊ cum dijs celeſtibꝰ in parte ſeruiente coniuncti: cum hoībus auteꝫ terreſtribus in parte dominante ſint miſeri? Corpus quippe ſeruum eſt: ſicut etiaꝫ ſaluſtius ait animi iperio corporis ſeruitio magis utiur. Adiunxit auteꝫ ille: alterum nobis cū dijs: alterum cum beluis commune ē: qm̄ de hominibus loquebatur: quibꝰ ſicut beluiſ mortale corpus eſt. Iſti autem quos inter nos ⁊ deos mediatores nobis philoſophi prouiderūt. pn̄t quidem dicere de animo ⁊ corpore: alterum nobis cum dijs: alterum cum hominibus commune eſt. ſꝫ ſicut dixi tanquam in perurſum ligati atqꝫ ſuſpenſi: ſeruum corpus cum dijs beatis: dominum animum cum hoībus miſeris habentes: parte inferiore exaltati: ſuperiori deiecti. Unde etiam ſi qſ quam propter hoc eos putauerit imōtalitatem habere cum dijs: quia nulla morte ſicut animaliuꝫ terreſtrium animi eorum ſoluuntur a corpore: nec ſic eſtimandum eſt eorum corpus tanqꝫ honoratorum eternum uehiculum: ſꝫ eternum uinculum damnandorum.

Qd ſecundū platonis ſn̄iam minꝰ miſeri ſint hoieſ in corpore mortali: qꝫ demones in eternum. cap. x.

p Lotinus certe noſtre mēorie uicinus temporibus platonē ceteiſ excellētius intellexiſſe laudatur. Is cū de humanis animis ageret: pater inqͭt miſicors: mortalia illis uincula faciebat. Ita hoc ipſū qꝫ mōtales ſūt hoieſ corpore ad miam dei patris ꝑtinere arbitratus eſt: ne ſemper huius uite miſeria teneantur. Hac miſicōdia idigne iudicata eſt iniquitas demonum: que in animi paſſiui miſeria: n̄ mortale ſicut homineſ: ſed eternum corpus accepit. Eſſent quippe feliciores hominibꝰ: ſi mortale cum eis hr̄ent corpus: ⁊ cūꝫ dijs beatum animum. Eſſent autē pares hominibus: ſi cum animo miſero ſaltem mortale cum eis habere meruiſſent ⁊ corpus: ſi tamen acquirerent aliquid pietatis: ut ab erūnis uel i mōte requieſcēnt. Nunc v̄o non ſolum feliciores hominibus non ſunt animo miſero: ſꝫ etiam miſeriores ſūt perpetuo corporis uinculo. Non eniꝫ aliqua pietatis ⁊ ſapientie diſciplīa ꝓficientes itelligi uolunt ex demonibus fieri deos: cum apertiſſime dixerit demones eternos.

m̄tis per om̄s cogitationū eſtus fluctuare teſtatur: ut poſſent amores ⁊ odia non pro iuſtitia: ſed ſicut populuſ ſimilis eorum in uenatoribus ⁊ aurigis ſecūdū ſuarꝝ ſtudia partium pro aliqs aduerſus alios exercē. Jd enim uidetur philoſophus curaſſe platonicus: ne cū hec a poetiſ canerentur: nō a dẽonib⁹ medijs: ſꝫ ab ipſiſ dijs quorꝝ noīa poete fingēdo ponūt ficti credēnt.

De dijs celeſtibus ⁊ demonib⁹ aerijs: hominibuſqꝫ terrenis apuleij platonici diffinitio. cap. viij.

q Uid illa ipſa definitio demonū parum ne intuenda eſt? Ubi certe om̄s determinando cōplexus eſt: ꝙ ait dẽones eſſe genere aīalia: aīo paſſiua: mente rationabilia: corpore aerea: tp̄e eterna: Jn q̄bus quinqꝫ cōmēoratis: nihil dixit omnino: ꝙ dẽones cum bōis ſaltē hoībus id uiderentur habē commune: qḋ ñ eſſet in malis. Nam ipſos homines cum aliquanto latius deſcribendo complectētur: ſuo loco de illis dicens tanquā de infimis atqꝫ terrenis: cum prius dixiſſet de celeſtibus dijs: ut cōmdatis duab⁹ partib⁹ ex ſummo ⁊ infimo ad vltimū tertio loco de medijs demonibus loquētur. Jgitur hoīeſ inquit ratione gaudēteſ: oratione pollentes: imortalibus animis: moribundis m̄bris: leuibus ⁊ anxijs m̄tibus: brutis ⁊ obnoxijs corporibus: diſſimilibus moribus: ſimilib⁹ erroribus: peruicaci audacia: pertinaci ſpe: caſſo labore: fortuna caduca: ſigillati mortales: cūcti tñ i uniu̾ſo genere perpetui: viciſſim ſufficiēda prole mutabiles: volucri tempore: tarda ſapientia: cita morte: querula uita terras icolūt. Cū hic tā multa dicēt: que ad plurimos hoīes ptinēt: nūquid etiā illud tacuit quod nouerat eſſe paucorum: ubi ait tarda ſapientia cita mōte? Qḋ ſi pretermiſiſſet: nullo mō recte genuſ humanū deſcriptionis huius tam intenta diligentia terminaſſet. Cum vō deorꝝ excellentiā commendaret: ipam beatitudinem quo uolunt homines p ſapientiā peruenire: in eis affirmauit excellere. Proinde ſi aliquos dẽones bonos uellet intelligi: aliquid etiam i ipſorū deſcriptione poneret: unde uł cum dijs aliquam beatitudīs partē: uel cū hoībus qualēcūqꝫ ſapiētiam putarentur habere communem. Nūc uero nullum bonum eorꝝ commemorauit: quo bōi diſcernerentur a maliſ: quāuis ⁊ eorum malitie liberius exp̄mende pepercerit: non tam ne ipos ꝙ̄ ne cultores eorꝝ apud quos loquebatᷣ offēdēt. Significauit tamen prudentibus quid de illis ſentire deberent quā doquidem deos quos omnes bonos beatoſqꝫ credi uoluit: ab eorꝝ paſſioībus atqꝫ ut ait ipſe turbelis omnimodo ſeparauit: ſola illos corporum eternitate coniungens: animo autem non dijs ſed hominibus ſimiles demoneſ apertiſſime inculcans: ⁊ hoc non ſapientie bono cuius ⁊ homines poſſūt eſſe participeſ: ſed perturbatiōe paſſionum que ſtultis mentibus dominatᷣ: a ſapientibus uero ⁊ bonis ita regitᷣ: ut malint eā nō habere ꝙ̄ uicere. Nā ſi non corporum ſed animorum eternitatem cum dijs habere demones uellet intelligi: non utiqꝫ homines ab huius rei conſortio ſepararet: quia ⁊ hominibus eternos eſſe animos: procul dubio ſicut platonicus ſentit. Jdeo cū hoc genus animantium deſcriberet: imortalibus animis moribundis mēbris dixit eſſe homines.

An amicitia celeſtium deorum per interceſſionē demonum poſſit homini prouideri. cap. ix.

a Cper hoc ſi propterea cōmunē cū dijs eternitatem non habent hoīes: quia corpore ſunt mortales: ꝓpterea ergo demones habent: quia corpore ſunt immortales. quales igit̄ mediatores ſunt inter homines ⁊ deos: per quoſ ad deoꝝ amicitias homineſ ambiant: qui hoc cum hominibus habent deteriuſ: quod eſt i animante melius. i. animum: hoc aūt hēbāt cū dijs melius: quod eſt in animante deterius id eſt corpus? Cum eniꝫ aīans id eſt anial ex aīa cōſtet ⁊ corpore: quorum duorum anima eſt utiqꝫ corpore melior: ⁊ ſi uitioſa ⁊ infirma meliō certe corpore etiam ſaniſſimo atqꝫ firmiſſimo: quoniam eius natura excellentior: nec labe uitiorum poſtponitur corpori: ſicut aurum etiam ſordidum argento ſeu plumbo lꝫ puriſſimo cariuſ eſtimatur. Iſti mediatores deoꝝ ⁊ hominum: ꝑ quos interpoſitos diuinis humana iunguntur: cū dijs hn̄t cōpꝰ eternum: uitioſum autem cum hominibus animum: quaſi religio qua uolunt dijs hoīes ꝑ demones iungi: i corpore ſit non in aīo conſtituta. Quenā tandem iſtos mediatores falſos atqꝫ fallaces quaſi capite deorſum neqͣtia ł pena ſuſpendit: ut inferiorem animalꝪ partem. i. corpus cūm ſuperioribus: ſuperiorem uero. i. animum cum inferioribus habeant: ⁊ cum dijs celeſtibꝰ in parte ſeruiente coniuncti: cum hoībus auteꝫ terreſtribus in parte dominante ſint miſeri? Corpus quippe ſeruum eſt: ſicut etiaꝫ ſaluſtius ait animi īperio corporis ſeruitio magis utimur. Adiunxit auteꝫ ille: alterum nobis cū dijs: alterum cum beluis commune ē: qm̄ de hominibus loquebatur: quibꝰ ſicut beluiſ mortale corpus eſt. Iſti autem quos inter nos ⁊ deos mediatores nobis philoſophi prouiderūt. pn̄t quidem dicere de animo ⁊ corpore: alterum nobis cum dijs: alterum cum hominibus commune eſt. ſꝫ ſicut dixi tanquam in peruerſum ligati atqꝫ ſuſpenſi: ſeruum corpus cum dijs beatis: dominum animum cum hoībus miſeris habentes: parte inferiore exaltati: ſuperiori deiecti. Unde etiam ſi qͥſ quam propter hoc eos putauerit imōtalitatem habere cum dijs: quia nulla morte ſicut animaliuꝫ terreſtrium animi eorum ſoluuntur a corpore: nec ſic eſtimandum eſt eorum corpus tanqͣ̄ honoratorum eternum uehiculum: ſꝫ eternum uinculum damnandorum.

Qđ ſecundū platonis ſn̄iam minꝰ miſeri ſint hoīeſ in corpore mortali: qͣ̄ demones in eternum. cap. x.

p Lotinus certe noſtre mēorie uicinus temporibus platonē cet̄iſ excellētius intellexiſſe laudatur. Is cū de humanis animis ageret: pater inqͥt miſicors: mortalia illis uincula faciebat. Ita hoc ipſū ꝙ mōtales ſūt hoīeſ corpore ad mīam dei patris ꝑtinere arbitratus eſt: ne ſemper huius uite miſeria teneantur. Hac miſicōdia idigne iudicata eſt iniquitas demonum: que in animi paſſiui miſeria: ñ mortale ſicut homineſ: ſed eternum corpus accepit. Eſſent quippe feliciores hominibꝰ: ſi mortale cum eis hn̄ent corpus: ⁊ cūꝫ dijs beatum animum. Eſſent autē pares hominibus: ſi cum animo miſero ſaltem mortale cum eis habere meruiſſent ⁊ corpus: ſi tamen acquirerent aliquid pietatis: ut ab erūnis uel i mōte requieſcēnt. Nunc uo non ſolum feliciores hoībus non ſunt animo miſero: ſꝫ etiam miſeriores ſūt perpetuo corporis uinculo. Non eniꝫ aliqua pietatis ⁊ ſapientie diſciplia ꝓficientes itelligi uolunt ex demonibus fieri deos: cum apertiſſime dixerit demones eternos.

De opione platóicoꝝ q̄ putāt aīas hoīuꝫ dēones eē pᵒ corpora.cap.xi.

d Icit quidē ꝛ aīas hominū dēones eſſe:ꝛ ex hoībus fieri lares: laruas:ꝛ manes. Lares ſi meriti boni ſunt:lemures ſi mali ſeu laruas. Manes aūt deos dicunt: ſed incertūm eſt bonorum eos ſeu malorum eſſe meritorum. in qua opinione quantam uoraginem aperiant ſectandis pditiſqꝫ moribus quis non uideat ſi uel paululum attendat? Q̄ñquidēꝫ quālibet nequam fuerint homines: uel laruas ſe fieri dum opinantur:uel dum manes dos:tanto peiores fiunt q̄to ſunt nocendi cupidiores: ut etiam quibuſdaꝫ ſacrificijs tanq̄ diuinis honoribus pᵒ mortē ſe inuitari opinēt̃ ut noceant. laruas quippe dicit eſſe noxios dēones ex hoībus factos. Sed hinc alia q̄o ē. Inde autem perhibet appellari grece beatos ſeu demones:q̄ boni ſint aīo: hoc eſt boni demones:animos quoqꝫ hoīum demones eſſe confirmans.

De terrenis contrarijs:quibus ſm platonicos demonū hominūqꝫ natura diſtinguitur.cap.xij.

ſ Ed nūc de his agimus:quos in natura propria deſcripſit: inter dos ꝛ hoīes genere aīalia:mente rationalia:aīo paſſiua:corpore aerea:tp̄e eterna. Nempe cū prius dos i ſublimi celo:hoīes aūt i terra iſima diſiūctos locis ꝛ nature dignitate ſecerneret:ita concluſit. Hētis inq̄t inter bōa aīalia deos ab hoībus plurimū differentes loci ſublimitate:uite perpetuitate: nature perfectiōe: nullo inter ſe ꝓpiquo communicatu:cum ꝛ habitacula ſumma ab infimis tanta intercapedo faſtigij deſpiciat:ꝛ uiuacitas illic eterna ꝛ idefecta ſit:hic caduca ꝛ ſucciſiua. Ingenua illa ꝛ ad beatitudīeꝫ ſblimata: hec ad miſerias infimata: hic celeſtia: ibi terrena uideo commemorata:ꝯtraria de duabus nature partibus ultis: id ē ſummis atqꝫ infimis. Nam ita q̄ propoſuit de dijs laudabilia eadē ipe titiuit alijs quidem uerbis:ut eiſ alia ita aduerſa ex hoībus reddēt. Tria deoꝝ hec ſūt:loci ſblimitas:vite ꝑpetuitas: perfectio nature. Hec alijs uerbis ita repetiuit: ūt eis tria contraria hūane conditionis opponeret:cū ꝛ habitacula iq̄t ſūma ab infimis tāta intcapedo faſtigij deſpiciat:q: dixerat loci ſblimitatē. Et uiuacitas illic iq̄t eterna ꝛ indefecta ſit hic caduca ꝛ ſucciſiua:quia dixerat uite ꝑpetuitatē. Et ingenia illa iquit ad beatitudinē ſblimata:hec ad miſerias infimata : quia dixerat nat̃e perfectionem. Tria igit̃ ab eo poſita ſunt deoꝝ:id eſt locus ſublimis: eternitas:beatituđo: ꝛ his contraria tria hominuꝫ.i.locus infimus:mōtalitaſ: miſeria. Inter hec terna doꝝ ꝛ hoīuꝫ q̄m demones medios poſuit : de loco nulla eſt controuerſia. Inter ſublimē quippe ꝛ infimum:medius locus aptiſſime habetur ꝛ dicitur. Cetera bia reſtant:quibus cura attentior adhibēda eſt:quēadmodū uel eſſe aliena a de mōibᵒ oñdant̃:uel ſic eis diſtribuant̃: ut medietas uidetur expoſcere:ſed ab eis aliena eſſe non pn̄t. Non eniꝫ ſicut dicimus locum mediuꝫ nec eſſe ſummum nec infimū: ita demones cū ſint aīalia rationalia nec beatos eē nec miſeros:ſicuti ſunt arbuſta uel pecora q̄ ſunt ſenſus uel rationiſ expertia:recte poſſumus dicere. Quorum ergo rō̄ mentibᵒ ineſt:aut miſeros eſſe aut beatos eſſe neceſſe eſt. Item nō poſſumᵒ recte dicere:nec mortales eſſe dēones nec eternoſ. Omnia nāqꝫ uiuentia aut ineternum uiuūnt: aut finiunt morte quod uiuunt. Jam uero iſte tempore eternos dēones dixit. Quid igit̃ reſtat niſi ut hi medij de duobus ſummis

unum habeant: ⁊ de duobus infimis alterum? Nam ſi utraque de imis habebunt: aut utraque de ſummiſ: medij nõ erunt: ſed in alterutram partem uel reſiliunt uel recumbunt. Quia ergo his bonis ſicut demonſtratum eſt carere utriſque non poſſunt: exceptis ex utraque parte ſingulis mediabunt. Ac per hoc quia de infimis habere non poſſunt eternitatem q̃ue ibi nõ ẽ: unũ hoc de ſummis habent: ⁊ ideo non eſt alterum ad complendam medietatẽ ſuam: quod de infimis habeant niſi miſeriam.

Quõ dẽones ſi nec cũ dijs beati: nec cũ hoĩbus ſũt miſeri: inter utrãque partẽ ſine utriuſque cõmuniõe ſint medij. cap. xiiij.

Est itaque ſecũdũ platõicos ſbllimiũ deoꝝ: uel beata eẽnitas: uł eẽna beatitudo: hoĩuꝫ uõ infimoꝝ: uel miſeria mõtalis: uel mortalitas miſa: dẽonũ aũt medioꝝ: uel miſa eẽnitas: uel eterna miſeria. Nam ⁊ quinque illł que in diffinitione demonũ poſuit: nõ eos medios ſicut promittebat oñdit: qm̃ tria dixit eos habere nobiſcum: ꝙ genere animalia: ꝙ mente rationalia: ꝙ animo paſſiua ſunt: cum dijs auteꝫ unũ ꝙ tp̃e eterna: ⁊ unũ ꝓp̃ũ ꝙ cõpoẽ aerea. Quõ ergo medij qñ unũ habẽt cum ſũmis: tria cum infimis? Quis ñ uideat relicta medietate quantum inclinenť ⁊ deprimãť in infima? Sꝫ plãe ibi etiam medij poſſunt ita inueniri: ut unũ habeant propriuꝫ quod eſt cõpus aereũ: ſicut ⁊ illi de ſummis atque iſimiſ ſingula propria. dij corpus ethereuꝫ: homineſque terrenũ: duo uero cõmũia ſint omnibꝰ: ꝙ genẽ ſunt aĩalia: ⁊ mente ratiõalia. Nã ⁊ ipſe cũ ð dijs ⁊ hoĩbus loquereť: habetis inq̃t bina aĩalia. Et nõ ſolẽt iſti deos niſi rõales mente perhibere. Duo ſunt reſidua: ꝙ ſunt animo paſſiua: tempore eterna. Quoꝛum habent unum cũ infimis: cũ ſummis alteꝝ: ut ꝓpoꝛtiõali rõe liberata medietas neque ſuſtollať i ſumma: neque i iſima deprimať. Jp̃a ẽ autẽ illa demonũ miſera eternitas: uł eẽna miſeria. Qui enim ait aĩo paſſiua: ẽt miſera dixiſſet: niſi ꝓ eoꝛũ cultoꝛibus erubuiſſet. Poꝛro qꝛ prouidẽtia ſũmi dei ſicut etiã ipſi fatentur: nõ foꝛtuita temeritate regitur mũndus: nũq̃ eſſꝫ iſtoꝝ eterna miſeria: niſi eſſet magna malicia. Si ergo beati recte dñr: iã demões nõ ſunt: cũ demones ſint quos inter hoĩes ⁊ ðos iſti i medio locauerũt. Quis ergo eſt locꝰ boꝝ demonũ? qui ſupra hoĩes: iſra ðos: iſtis p̃beant adiutoꝛiũ: illiſ miſteriũ? Si. n. bõi eẽni que ſunt: pfecto ⁊ beati ſunt. Eterna auteꝫ beatitudo medios eos eſſe ñ ſinit: qꝛ multum dijs comparat: multumque ab hoĩbus ſeparat. Unde fruſtra iſti conabunť oſtendẽ quõ demones boni ſi ⁊ immoꝛtales ſunt ⁊ beati: recte medij conſtituantur inť ðos imoꝛtales ac beatos: ⁊ homines moꝛtales ac miſeros. Cũ enim utrũque habeãt cũ dijs: ⁊ beatitudinẽ ſcilicet ⁊ imõtalitatem: nihil autem boꝝ cum hoĩbus ⁊ miſis ⁊ moꝛtalibus: quomodo non potius remoti ſunt ab hominibus dijſque con iuncti: q̃ inter utroſque medij cõſtituti? Tunc enim medij eſſent ſi hñent ⁊ ipſi duo quedã ſua: ñ cũ binis alterutroꝛũ ſꝫ cũ ſingulis utroꝝque cõmunia. ſicut hõ medium q̃ddam eſt inter pecora ⁊ angelos: ut qꝛ pecus ẽ aĩal irrationale atque moꝛtale: angelus autem animal rõnale ⁊ imoꝛtale: medius homo eſſꝫ inferioꝛ angelis ſuperioꝛ pecoꝛibuſ: habẽs cũ pecoꝛibꝰ moꝛtalitatem: rõeꝫ uõ cum angelis: animal rationale moꝛtale. Jta ergo cũ q̃rimus mediũ iť beatos imoꝛtales miſeroſque mõtales: hoc inuenire debẽus: quid aut moꝛtale ſit beatũ: aut imoꝛtale ſit miſeꝝ.

An homines cũ ſint mortales poſſint vã beatitudĩe eſſe felices.ca.xiiij.

Utrũ ⁊ beatus ⁊ mortalis hõ eẽ poſſit magna eſt inter homines queſtio. Quidã eĩ cõditionẽ ſuaꝫ humilius inſpexerũt:negauerũtq; hoĩeꝫ capacem eſſe beatitudis poſſe: q̃diu mortaliter uiuit. Quidam uero extulerũt ſe ⁊ auſi ſunt dicere ſapientie cõpotes beatos eſſe poſſe mortales. Qđ ſi ita eſt:cũr non ipſi potius mediũ cõſtituuntur inter mortales miſeros ⁊ immortales beatos:beatitudinem habentes cum immortalibus beatis:mõtalitatẽ cũ mortalibus miſeris? Profecto enim ſi beati ſunt inuident nemini? Nã quid miſerius inuidentia? Et iõ mortalibus miſeris quantum pñt ad conſequendam beatitudinem conſulant:ut etiã immortales ualeant eẽ poſt mortem:⁊ angelis immortalibus beatiſq; coniungi.

De mediatore dei ⁊ hominum homine chriſto ieſu.cap.xv.

SI aũt qđ multo credibilius ⁊ pbabilius diſputatur:oĩs hoĩes q̃diu mortales ſunt etiam miſeri ſint neceſſe eſt:q̃rendus eſt medius: q̃ ñ ſolũ homo uerũ ẽt deus ſit:ut homines ex mortali miſeria ad beatam imõtalitatem huius mediũ beata mortalitas interueniendo pducat:quẽ neq; nõ fieri mortalẽ oportebat:neq; pmãere mortalẽ. Mortalis quippe factus ẽ:ñ iſirmata uerbi diuinitate:ſꝫ carnis iſirmitate ſuſcepta. Nõ aũt permanſit in ipſa carne mortalꝭ: quam reſuſcitauit a mortuis: qm̃ ipẽ ẽ fructus mediationis eius:ut nec ipſi propter quos liberãdos mediator effectus eſt:i ppetua l' mõtiſ carne remanerent. Proinde mediatorẽ inẽ nos ⁊ deum ⁊ mortalitateꝫ hẽe oportuit tranſeuntem: ⁊ beatitudineꝫ permanẽtẽ: ut ⁊ id qđ trãſit ꝯgrueret mõituris:⁊ ad id quod pmãet trãſferret ex mortuis. Boni igit angeli inter miſeros mõtales ⁊ beatos imortales mediũ eſſe ñ pñt: q: ipſi quoq; beati ⁊ imortales ſunt. Pñt aũt mediũ eẽ ãgeli mali:q: imortales ſunt cum illis:miſeri cum iſtis. His cõtrarius ẽ mediatõ bonus:q̃ aduerſus eoꝝ imortalitatẽ ⁊ miſeriã ⁊ mortalis eẽ ad tẽpus uoluit: ⁊ beatus in eternitate perſiſtere potuit: ac ſi eos ⁊ imortales ſuperbos ⁊ miſeros noxios:ne p imõtalitatis iactãtiã ſeducerẽt ad miſeriaꝫ:⁊ ſue mortis humilitate: ⁊ ſue beatitudis benignitate deſtruxit in eis:quoꝝ cõda p ſuã fidẽ mũdãs:ab illoꝝ imundiſſima dñatõe liberauit. Homo itaq; mortalꝭ ⁊ miſer lõge ſeiũctus ab imortalibus ⁊ beatis:q̃d eligat mediũ per qđ imortalitati ⁊ beatitudini copuletur? Quod poſſit õlectare i demonũ imortalitate miſeꝝ eſt: quod poſſit offendẽ in chriſti mortalitate iam non eſt. Ibi ergo cauenda eſt miſeria ſempiterna:hic mors timẽda non eſt:que eſſe non potuit ſempĩna: ⁊ beatitudo amanda eſt ſempiterna. Ad hoc quippe ſe interponit medius immortalis ⁊ miſer:ut ad immortalitatem beatam tranſire non ſinat: qm̃ in hoc perſiſtit quod impedit id eſt in ipſa miſeria. Ad hoc autem ſe interpoſuit mortalis ⁊ beatus:ut mortalitate tranſacta ⁊ ex mortuis faceret immortales:quod in ſe reſurgendo monſtrauit:⁊ ex miſeris beatos: qñia beatitudo nunquam ab ipſo diſceſſit. Alius eſt ergo medius malus qui ſeparat amicos:alius bonus qui reconciliat inimicos. Et ideo multi ſunt mediũ ſeparatores:quia multitudo que beata eſt unius dei participatione fit beata. Cuius participationis priuatione miſa multitudo malorum angelorum: que ſe opponit potius ad impedimentũ: q̃ interponit ad beatitudinis adiutoriũ:

⁊ ēt ipſa multitudine obſtrepit quodā
mō ne poſſit ad illud unum beatificū
perueniri: ad quod ut perduceremur
non multis ſed uno mediatore opus e
rat:⁊ hoc eo ipſo cuius participatiōe
ſumus beati:hoc eſt uerbo dei n̄ facto
ſed per qđ facta ſunt omnia . Nec tn̄
ob hoc mediator eſt quia uerbuꝫ:ma
xime quippe immortale ⁊ maxie bea
tum uerbum longe eſt a mortalibus
miſeris:ſꝫ mediator per quod homo:
eo ipſo oſtendens utiqꝫ ad illud n̄ ſo
lum beatum:uerum etiam beatificuꝫ
bonum non oportere queri alios me
diatores:per quos arbitremur nobis
peruentionis gradus eſſe moliendos:
quia beatus ⁊ beatificus deus factus
particeps humanitatis noſtre cōpēdi
um prebuit participande diuinitatis
ſue. Neqꝫ eniꝫ nos a mortalitate ⁊ mi
ſeria liberans ad angelos immortaleſ
beatoſqꝫ ita perducit:ut eorum parti
cipatione etiam nos immortales ⁊ be
ati ſimus:ſed ad illam trinitatem cui⁹
⁊ angeli participatione beati ſunt. Iđ
quando in forma ſerui ut mediator eēt
infra angelos eſſe uoluit: i forma dei
ſuper angelos manſit:Idē i inferiorib⁹
uia uite:qui in ſuperioribus uita. Nō
enim uerum eſt quod idem platonic⁹
ait dixiſſe platonem:nullus ds miſcet
homini. Et hoc precipuum eorum ſb
limitatis ait eſſe ſpeciē: ꝙ nulla attrec
tatione hominum contaminantur.

An rationabiliter platōici diffinie
rint dos celeſtes declinantes terrēa cōta
gia hoībus nō miſceri:quib⁹ ad ami
citiā deoꝝ dēones ſuffragēt. cap. xvi.

E Rgo dēoneſ contaminari fatēt:
⁊ iđ eos a qb⁹ cōtamiāt mūdaī
nō pn̄t:omſqꝫ imundi pariter fiunt ⁊
demones contrectatione hominum:⁊
hoies cultu dēonū. Aut ſi ⁊ contrecta
ri miſceriqꝫ hoibus:nec tamen conta
minari dēones poſſunt: dij profecto
meliores ſunt: quia illi ſi miſcerentur
contaminarent. Nā hoc deoꝝ dī eſſe
precipuū: ut eos ſblimiter ſeparatos
hūana contrectatio cōtamiaī n̄ poſſit.
Deū qđē ſūmū omniū creatorē: queꝫ
nos uerū deū dicius:ſic a platone pre
dicari aſſeuerat:ꝙ ipſe ſit ſolus qui n̄
poſſit penuria ſermonis hūani ꝗuis
ratione uel modice comprehendi: uix
aūt ſapiētibus uiris cum ſe uigore ani
mi ꝗtum licuit a corpore remouerūt:
intellectum hui⁹ dei:id quoqꝫ iterduꝫ
uelut i altiſſimis tenebris rapidiſſimo
coruſcamie lum̄ candidū itmicare. Si
ergo ſupra oīa uere ſummus deus in
telligibili ⁊ ineffabili quādā pn̄tia: ⁊ſi
interdū: ⁊ſi tanquam rapidiſſimo co
ruſcamine lumē candidū intermicās:
adeſt tamen ſapientium mentib⁹ cum
ſe quantum licuit a corpore remoue
runt:nec ab eis ꝯtaminari pōt. Quid
eſt ꝙ iſti dij propterea conſtituunt lon
ge in ſublimi loco : ne contrectatione
contaminent humana:quaſi corpora
illa etherea tactu tantū queāt hūano
⁊ non etiā uiſu contaminari? Porro ſi
non contaminant ſydera cū uidentur
quos deus oēs uiſibiles dicit:nec de
mones hominū contamināt aſpectu:
ꝗuis de proximo uideāt. An forte uo
cibus humanis contamiaēntur : qui
acie non contaminantur oculoꝝ:⁊ iđ
dēones medios habent per quos eis
uoces hominuꝫ nuntiēt:a quib⁹ lōge
abſunt:ut incontaminatiſſimi perſeue
rent? Quid iā de ceteris ſenſib⁹ dicaꝫ?
Non enim olfaciendo contaminari uł
dij poſſent ſi adeſſent:uel cum adſunt
dēones poſſunt uiuoꝝ corpoꝝ uapo
ribus humanoruꝫ:ſi tantis ſacrificio
rum cadaūerinis non contaminantur
nidoribus. In guſtandi aūt ſēſu nulla
neceſſitate reficiende mortalitatis ur
gentur:ut fame adacti cibos ab homi
nibus querant. Tactus uero in pt̄ate

eſt. Nam lꝫ ab eo potiſſimuꝫ ſenſu cō
trectatio dicta uideatur: hactenus tñ
ſi uellent miſcerentur hominibus: ut
uiderent ⁊ ab hominibus uiderentur:
audirent ⁊ audirent̃: tangẽdi aũt que
neceſſitas? Nam neqꝫ homines id con
cupiſcere auderent: cũ deoꝝ uel demo
num bonoꝝ conſpectu uel colloquio
fruerent̃. Etſi intantum curioſitas ꝓ
grederetur ut uellet: quonam pacto
quiſpiam poſſet inuitũ tangẽ deũ uel
demonem: qui niſi captum non poteſt
paſſerem? Uidendo igit̃ uiſibuſqꝫ ſe ꝑ
bendo: ⁊ loquendo ⁊ audiendo dij cō
corporaliter miſceri hoībus poſſẽt.
Hoc autem modo demones ſi miſcẽt̃
ut dixi ⁊ ñ contaminantur: dij autem
contaminarentur ſi miſcerentur: incō
taminabiles dicunt demones: ⁊ conta
minabiles deos. Si autẽ contamināt̃
⁊ demones: quid conferunt hoīb⁹ ad
uitam poſt mortem beatam: quos cō
taminati mundare nō poſſunt: ut eos
mundos dijs incontaminatis poſſint
adiungere: int̃ quos ⁊ illi medij ꝯſtitu
ti ſunt? Aut ſi hoc eis beneficiũ non cō
ferunt: quid prodeſt hoībus demonũ
amica mediatio? An ut poſt mortem
non ad deos hoīes ꝑ dēones trāſeāt:
ſed ſimul uiuant utriqꝫ contaminati:
ac per hoc neutri beati? Niſi forte ꝗs
dicat more ſpongiarum uel huiuſcēo
di rerum mundare demones amicos
ſuos: ut tanto ipſi ſordidiores fiant: ꝙ
to fiunt homines eis uelut tergẽtibus
mundiores. Quod ſi ita eſt: contamia
tioribus dij miſcent̃ demonibus: qui
ne contaminarentur: hominum ꝓpin
quitatem cōtrectationẽqꝫ uitarũt. An
forte dij poſſunt ab hominibus conta
minatos mũdare demones: nec ab eiſ
cōtaminari: ⁊ eo modo non poſſunt ⁊
homines? Quis talia ſentiat: niſi quē
fallaciſſimi dēones deceperunt? Quid
ꝙ ſi uideri ⁊ uidere contaminat: uidē
tur ab hominibus dij: quos uiſibiles
dicit clariſſima mundi lumina ⁊ cetā
ſydera: tutioreſqꝫ ſunt demōes ab iſta
hominuꝫ contaminatione: qui nō pñt
uideri niſi uelint? Aut ſi non uideri ſꝫ
uidere contaminat: negent ab iſtis cla
riſſimis mundi luminibus quos deoſ
opinantur uideri homines: cum radi
os ſuos terras uſque pertẽdant. Qui
tñ eorum radij per quecꝫ diffuſi imun
da inde non contaminantur: ⁊ dij con
taminarentur: ſi hominibus miſceren
tur: etiam ſi eſſet neceſſarius in ſubue
niendo contactus. Nam radijs ſolis
⁊ lune terra contingitur: nec iſta con
tamiatur luce. Miror autē plurimũ
tam doctos homines: qui cuncta cor
porea ⁊ ſenſibilia que pre incōpōalib⁹
⁊ intelligibilibus poſtponenda iudica
uerunt: cum agitur de beata uita: cor
poralium contrectationum facere mē
tionem. Ubi eſt illud platoniſ ubi ait.
Fugiendum eſt igitur ad clariſſimam
patriā: ⁊ ibi parebũt tibi omnia. Que
igitur claſſis inquit effugiat ſimilē dō
fieri? Si ergo deo tāto ſimilior quāto
ꝗſqꝫ fit ꝓpinquior: nulla eſt ab illo alia
lōgiꝗtas ꝙ ei⁹ diſſimilitudo. In corpo
rali uero illi eterno ⁊ incommūtabili
tanto eſt aīa hominis diſſimilior: ꝙto
reꝝ tꝑaliũ mutabiliũqꝫ cupidior.

Ad cōmdandā uitā beatā: ꝗ i ptici
patiōe ē ſũmi boni: nō tali mediatore
indigere hominē: qual' eſt demō: ſꝫ ta
li qualis ē unus chriſtus. cap. xvij.

b Oc ut ſanetur qm̃ imortali pu
ritati que in ſummo eſt: ea que
in imo ſunt mortalia ⁊ imũda cōueīre
non poſſunt: opus eſt quidem media
tore: non tamen tali qui corpus ꝗdeꝫ
habeat immortale propinquum ſum
mis: animum autem morbidum ſimi
lem infimis: quo morbo nobis iuidat
potius ne ſanemur: ꝙ adiuuet ut ſane
mur: ſed tali ꝗ nobis iſimis ex cōpōis

moꝛtalitate coaptatus imoꝛtali ſp̄s iuſtitia per quam nō locoꝝ diſtantia ſ; ſimilitudinis excellentia manſit i ſummis: mundandis liberandiſq; nobis uere diuinū prebeat adiutoꝛiū. Qui profecto incontaminabilis deus abſit ut cōtaminationē timeret ex hoīe quo indutuſ eſt: aut ex hominibus iſ quoſ in homine conuerſatus eſt. Non eni; parua ſunt hec interim duo que ſalubriter ſua incarnatiōe monſtrauit: nec carne poſſe contaminari ueram diuinitatem: nec ideo putandos demones nobis eſſe melioꝛes quia ñ habent carnem. Hic eſt ſicut eum pꝛedicat ſancta ſcriptura mediatoꝛ dei ꝛ hominū hō chriſtus ieſus: de cuiꝰ diuinitate qua patri eſt ſemp equalꝭ: ꝛ hūanitate qua nobis factus eſt ſimilꝭ: ñ hic locuſ ē ut cōpetenꝭ pꝛo nr̄a facultate dicamus.

Qđ fallacia demonū dum ſua inꝭceſſione uiam ſpondet ad deum hoc conatur: ut homines a uia ueritatis auertat. cap. xviij.

f Alſi aūt illi fallaceſq; mediatores dēones: q̄ cū p ſpūs imūditiā miſi ac maligni multis effectibꝰ clareāt: p coꝛporaliū tñ locoꝝ iēualla: ꝛ p aereoꝝ coꝛpoꝝ leuitatē a ꝓuectu aīoꝝ nos auocare atq; ēvtē moliūꝭ: nec uiā prebēt ad deū: ſed ne uia teneatur impediūt: qñdē ꝛ in ipſa uia cōpōali q̄ falſiſſima eſt ꝛ pleniſſima erroꝛis: qua nō iter agit iuſtitia: qm̄ nō p coꝛpoꝛalem altitudinē ſ; p ſpūalē: hoc ē incoꝛporalem ſimilitudinem ad deū debemus aſcendere: in ipſa tamen coꝛpōali uia quā dēonū amici p elemētoꝝ grauꝰ ōdināt: iſ ethereos dos ꝛ terrenos hoīes aereis dēonibꝰ medijs ꝯſtitutis hoc deos opināꝭ hīe p̄cipuū: ut ꝓpter hoc interuallum locoꝝ ꝯtrectatione ñ cōtamineꝭ hūana. Ita dēones cōtamiari potius ab hoībus: q̄ hoīes mūdari a dēoībꝰ credūt: ꝛ iō ipos cōtamiari potuiſſe: niſi loci altitudie munirentur. Quis tā infelix ē ut iſta uia mundari ſe exiſtiet: ubi homines cōtaminantes: demones contaminati: dij contaminabiles pꝛedicantur: ꝛ nō potius eligat uiā ubi ꝯtamināntes magis demoneſ euitentur: ꝛ ab incōtamiabꝉi deo ad ineundam ſocietatē icōtamiatoꝝ angeloꝝ hoīes a cōtaminatione mundentur.

Qđ appellatio dēonū iā nec apud cultōes eoꝝ aſſumatꝭ in ſignificationē alicuius boni. cap. xix.

ſ Ed ne de v̄bis etiā nos certaī uideāur: qm̄ nōnulli iſtoꝝ ut ita dixeri dēonicoloꝝ i q̄bꝰ ꝛ labeo ē: eoſdē pꝛhibēt ab alijs angelos dici: quos ipſi dēones nuncupant: iā mihi ō bōiſ angeliſ aliquid uideo differendū quoſ iſti eē nō negant: ſ; eos bonos dēones uocare q̄ angelos malūt. Nos autem ſicut ſcriptura loquiꝭ ſm quā chꝛiſtiani ſumus: āgl'os q̄dē partim bōs ꝑti; malos: nūq̄ uero bōs dēones legiūs. Sed ubicūq; illaru; lr̄aru; hoc nom̄ poſitū reperiꝭ: ſiue dēoneſ ſiue dēonia dicāꝭ: nō niſi maligni ſignificanꝭ ſpūs. Et hāc loquēdi cōſuetudinē i tm̄ pplī uſq̄quaq; ſecuti ſunt: ut eoꝛu; etia; q̄ pagani appellātur: ꝛ deos multos ac dēones colēdos eſſe contendūnt: nullꝰ fere ſit tam lr̄atus ꝛ doctus: q̄ audeat in laude uel ſeruo ſuo dicere demone; habes: ſed quilib; hoc dicere voluērit: non ſe aliter accipi q̄ maledicere uoluiſſe dubitare non poſſit. Que igiꝭ noſ cauſa compellit: ut poſt offenſionē aurium tam multarum: ut iam pene ſint omniūm que hoc uerbum niſi in malam partem audire conſueuerunt: q̄d diximus cogamur exponere: cum poſſimūs angeloꝛum nomine adhibito: eandem offenſionem que noie dēonū

fieri poterat euitare.

De qualitate ſcientie: que demones ſuperbos facit. cap. xx.

q Uanꝗ͂ etiaꝫ ipſa origo huiꝰ nominis: ſi diuinos intueamur libros ſ aliquid affert cognitione digniſſimum. Demões enim dicuntur: qm̄ uocabulũm grecum eſt ob ſciam noiati. Apoſtolus autem ſpiritu ſancto locutus ait: Scientia inflat: caritas uẽo edificat. Quod recte aliter non intelligitur: niſi ſcientiam tũnc prodeſſe cuꝫ caritas ineſt: ſine hac autem inflare. i. in ſuperbiam inaniſſime quaſi uentoſitatis extollere. Eſt ergo in demóĩbuſ ſcientia ſine caritate: ⁊ ideo tam inflati. i. tam ſuperbi ſunt: ut honores diuinos ⁊ religionis ſeruitutem quam ṽo deo deberi ſciunt: ſibi ſatis egerint exhiberi: ⁊ quãtum poſſunt ⁊ apò quoſ poſſunt adhuc agunt.

Ad quem modum dominus uoluerit demonibus innoteſcere. cap. xxi.

c Ontra ſuperbiam porro demonum qua pro meritis poſſiòbatur genus humanum: dei humilitaſ q̃ in chriſto apparuit quantam ṽtutem habeat: anime hominum neſciunt immunditia elationis inflare: demonibꝰ ſimiles ſuperbia non ſcientia. Ipſi autem demones ẽt hoc ita ſciunt: ut eidẽ domino infirmitatem carnis induto dixerint. Qũid nobis ⁊ tibi ieſu nazarene? Ueniſti ante tempus perdẽ nos. Clarum eſt in his uerbis: ꝙ in eiſ ⁊ tãta ſciẽtia erat: ⁊ caritas non erat. Penam ſuam quippe formidabant ab illo: non in illo iuſtitiaꝫ diligebant. Tãtum uero eis innotuit quantum uoluit: tantum aũtem uoluit quantuꝫ opõtuit. Sed ſic innotũit non ſicut angelꝰ ſanctis: qui eius ſecundum id quod ðiuerbuꝫ eſt participata eternitate pfruuntur: ſed ſicut eis terrendis innoteſcẽdum fuit: ex quorum tyrannica quodãmodo poteſtate fuerat liberaturus pdeſtiatos in ſuũ regnũ: ⁊ glãm ſemp ueracẽ ⁊ ueraciter ſempitnã. Innotuit ergo demonibuſ: nõ p id qò eſt uita eterna ⁊ lumen incommutabile quod illuminat pios: cui uiuendo p fidem q̃ i illo ẽ corda mundãť: ſed per quedaꝫ tpalia ſue uirtutis effecta ⁊ occultiſſime ſigna pñtie: que angelicis ſenſibuſ etiam malignoꝝ ſpirituum potius ꝙ̃ infirmitati hominum poſſent eſſe conſpicua. Deniqꝫ quando ea paululum ſuppmda iudicauit: ⁊ aliquanto altiꝰ latuit: dubitauit de illo demonũ princeps: eũqꝫ tẽtauit an chriſtus eſſet explorans: quantũ ſe tentari ipſe permiſit: ut hominem quem gerebat ad noſtre imitationis temperaret exemplũ. Poſt illam uero tentationem cum angeli ſicut ſcriptum eſt miniſtrabant ei boni utiqꝫ ⁊ ſancti: ac per hoc his ſpiritibus immundis metuendi ⁊ tremẽdi: magis magiſqꝫ innoteſcebat demonibus quantus eſſet: ut ei iubẽti q̃uis in illo contemptibilis uideretur carniſ infirmitas: reſiſtere nullus auderet.

Quid interſit inter ſciam ſanctoꝝ ãgloꝝ ⁊ ſciam demonuꝫ. cap. xxii.

b Js igiť angelꝰ bòis oĩs cõpõaliũ tpaliũqꝫ reꝝ ſcia qua inflantur dẽones uilis ẽ: ñ ꝙ eaꝝ ignari ſint: ſed ꝙ illis dei qua ſanctificantur caritas cara eſt: pre cuius non tantum incõporali: ueꝝ ẽt icõmutabili ⁊ ieffablĩ pulchritudine: cuius ſancto amore inardeſcunt: omnia que infra ſunt ⁊ quod illud eſt non ſunt: ſeqꝫ ipſos inter illa contẽnunt: ut ex toto ꝙ boni ſunt eo bono ex quo boni ſunt perfruantur. Et ideo certius etiam temporalia ⁊ mutabilia iſta nouerunt: quia eorum

p̃ncipales cãs ĩ v̾bo dei cõſpiciũt p qð
factus eſt mundus: qb⁹ cauſis q̃dã ꝓ
bãt: q̃dã reprobãt: cũcta ordinãt. Dẽo
nes aũt ñ etnas tpm cãs: ⁊ quodãmõ
cardinales in dei ſapientia cõtẽplãt:
ſed quoꝝdã ſignoꝝ nobis occultoꝝ
maiore experientia multo plura q̃ ho
mines futura ꝓſpiciunt: diſpoſitiones
quoqꝫ ſuas aliq̃n prenunciant. Dẽiqꝫ
ſepe iſti: nunq̃ illi omnino falluntur.
Aliud eſt.n.tpalib⁹ tpalia ⁊ mutabili
bus mutabilia coniectare: eiſqꝫ tpalẽ
⁊ mutabilẽ modũ ſue uoluntatis ⁊ fa
cultatis inſerere: quod demonibuſ cer
ta ratiõe permiſſũ eſt. Aliud aũt in et
nis atqꝫ icõmutablib⁹ dei legibus q̃ i
eius ſapientia uiuunt mutatiões tpuꝫ
preuidere: deiqꝫ voluntatem que tam
certiſſima q̃ potẽtiſſima eſt diuini ſpſ
eius participatione cognoſcere: quod
ſanctis angelis recta diſcretione dona
tũ ẽ. Itaqꝫ nõ ſolũ eterni ueꝝ etiã bea
ti ſunt. Bonũ aũt quo beati ſunt: de⁹
illis eſt a quo creati ſunt. Illius q̃ppe
indeclinabiliter participatione ⁊ con
templatione perfruuntur.

Nom̃ deoꝝ falſo aſcribi dĳs gen
tiũ: quod tam̃ ⁊ angelis ſanctis ⁊ hoib⁹
iuſtis ex diuinaꝝ ſcripturaꝝ auctẽ cõ
mune eſt. cap. xxiĳ.

h Os ſi platõici malũt dẽos q̃ de
mões dicẽ: eiſqꝫ ãnumerarẽ quoſ
a ſummo dõ cõditos dẽos ſcribit eoꝝ
auctor ⁊ magr̃ plato: dicãt qð uolunt.
Non eñ cum eis de v̾boꝝ cõtrov̾ſia
laborandũ ẽ. Si.n.eos ſic imortales
aſſerũt: ut tñ a ſũmo dõ factos: ⁊ ſi nõ
p ſeipſos: ſed ei a quo facti ſunt adhe
rendo beatos eſſe dñt: hoc dñt quod
dicimus: quolibet eos noie appellent.
Hanc aũt platõicoꝝ eẽ ſñiaꝫ ſiue om
niũ ſiue melioꝝ: in eoꝝ lĩis ĩueñri põt.
Nam ⁊ de ipo noie quo huiuſmodi i
mortalẽ beatãqꝫ creatã dẽos appellãt:

iõ int̃ nos ⁊ ipſoſ pene nulla diſſentio
eſt: q: ⁊ in noſtris ſacris litteris legit̃:
deus deoꝝ dñs locutuſ eſt. ⁊ alibi. Cõ
fitemini deo deoꝝ. ⁊ alibi. Rex magn⁹
ſuper omnes deos. Illud aũt ubi ſcrip
tum eſt. Terribilis ſuper omnes dẽos:
cur dictũ ſit deinceps oſtenditur. ſeq̃t̃
enim. Qm̃ omnes dĳ gentiũm demo
nia: dñſ aũt celos fecit. Sup omſ ergo
dẽos dixit: ſed gentium. i. quos gentes
p dĳs hñt: q̃ ſunt demonia. Iõ t̃ribilꝭ:
ſb̾ quo terrore dño dicebant. cur ue
niſti ante temp⁹ perdere nos? Illd̾ võ
ubi dĩ deus deorum: nõ põt intelligi
dẽ demonioꝝ: ⁊ rex magnus ſup omſ
deos: abſit ut dicat̃ ⁊ rex magnus ſup
omnia demonia. Sed hoies quoqꝫ in
pplõ dei eadem ſcriptura deos appel
lat. Ego inquit dixi dĳ eſtis: ⁊ filĳ ex
celſi omnes. Poteſt itaqꝫ itelligi hoꝝ
deoꝝ dẽs: qui dictus eſt deus deorum:
⁊ ſuper hos deos rex magnus: q̃ dic
tus eſt rex magnus ſuper omnes dẽoſ.
Uerũtamen cum a nobis queritur: ſi
homines dicti ſunt dĳ: q̃ i populo dei
ſunt quem per angelos uel per hoies
alloquitur deus: quanto magis imor
tales eo noie digni ſunt: qui ea fruunt
beatitudĩe: ad quã deũ colẽdo cupiũt
hoies peruenire? Quid reſpõdebimus:
niſi non fruſtra in ſcripturis ſanctis
expreſſius hoies nuncupatos deos: q̃
illos immortales ⁊ beatos quib⁹ nos
equales futuros in reſurrectione pro
mittitur: ne ſcilicet propter illorum ex
cellentiam aliquem eorum nobis con
ſtituere deũ infideliſ auderet iſirmitas.
Quod in homine facile eſt euitare. Et
euidentiuſ dici debuerunt homies dĳ
in pplõ dei: ut certi ac fidẽtes fierent:
eſſe eum deum ſuum qui dictus ẽ de⁹
deoꝝ: quia ⁊ ſi appellentur dĳ imorta
les illi ac beati qui in celis ſunt: non
tamen dicti ſunt dĳ deorum. i. dĳ ho
minum in populo dei cõſtitutorum:
quibus dictum eſt: ego dixi dĳ eſtis: ⁊

filij excelſi omnes . Hinc eſt q̄d ait
apoſtolus. Et ſi ſunt qui dicant' dij ſi
ue in celo ſiue i terra: ſicuti ſūt dij mľ
ti ⁊ domini multi: nobis tam̄ unus dſ
pater ex q̄o omnia ⁊ nos in ipſo: ⁊ u
nus dominus ieſus chriſtus: per quez
omnia ⁊ nos per ipſum. Non multuz
ergo de noie diſputandum eſt: cuz res
ipſa ita clara ſit: ut a ſcrupulo dubita
tionis aliena ſit. Illud uero quod noſ
ex eorum immortalium beatorum nu
mero miſſos angelos eſſe dicimus: q̄
dei uoluntatem hoibus ānunciarent:
illis aūt nō placet: qr hoc miniſterium
ñ per illos q̄os deos appellant. i. im
mōtales ⁊ beatos: ſed per demōes fieri
credūt: quos immortales tm̄ ñ ēt bea
tos audent dicere: aut certe ita immor
tales ac beatos: ut tam̄ dēones bonoſ
ñ deos ſblimiter collocatos: ⁊ ab hūa
na cōtrectatiōe ſemotos. Quāuis no
mis controuerſia uideatur: tamen ita
deteſtabile eſt nomen demonū: ut hoc
modis omnibus a ſanctis angel' nos
remouere debeamus . Nunc ergo ita
liber iſte claudat': ut ſciamus imōtaleſ
ac beatos quomodolibet uocēt': q̄ tm̄
facti ⁊ creati ſunt: medios non eſſe ad
imōtalem beatitudinem perducendis
mortalibus miſeris: a quibus utraqȝ
differentia ſeparantur. Qui aūt medij
ſūt: cōmunē hn̄ōo imortalitatem cum
ſuperiorib': miſeriā cū iferiorib': qm̄ me
rito malitie miſeri ſunt: beatitudinem
quā ñ hn̄t inuidere nobis poſſunt po
tius q̄ prebere. Unde nihil hn̄t amici
demonum quod nobis dignū afferāt:
cur eos tanquam adiutores colere de
beamus : quos potius ut deceptores
uitare debem'. Quos aūt bōs ⁊ iō ñ
ſolū imortales: uerū ēt beatos deorū no
mine ſacris ⁊ ſacrificijs propter uitā
beatā poſt mortē adipiſcendā colēdoſ
putant: qualeſcūqȝ illi ſint ⁊ quolibet
uocabulo digni ſint: ñ eos uelle p tale
religionis obſeq̄ū niſi unū deum coli:
a quo creati ⁊ cuius participatiōe bea
ti ſunt: adiuuante ipſo in ſequenti li
bro diligentius diſſeremus.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei liber decimus.

Ueram beatitudinem ſiue angelis ſiue hominibus per unum deum tribui etiam platonicos diffiniſſe: ſȝ utrū hi quos ob hoc ipſuz colandos putāt uni tantum deo an etiaz ſibi ſacrificari uelint eſſe querendum. capitulū. i.

o MNIUM
certa ſententia ē
qui ratione quo
quomō uti poſ
ſunt: beatos eſſe
omnes homies
uelle. Qui autē
ſint uel ūde fiāt
dum mortaliuz querit infirmitaſ: mul
te magneqȝ controuerſie cōcitate ſūt:
i quibus philoſophi ſua ſtudia ⁊ ocia
contriuerunt: quas in medium addu
cere atqȝ diſcutere ⁊ longum eſt ⁊ nō
neceſſarium . Si enim recolit qui hec
legit: quid in libro egerimus octauo: i
eligeudis philoſophis cum quibus
hec de beata uita que poſt mortem fu
tura eſt queſtio tractaretur: utrum ad
eam uni deo uero qui etiam eſt deorū
effector: an plurimis dijs religione ſa
criſqȝ ſeruiendo peruenire poſſimus:
non etiam hic eadem repeti expectet:
preſertim cum poſſit relegendo ſi for
te oblitus eſt adminiculari memoriā.
Elegimus enim platonicos omnium
philoſophorum merito nobiliſſimoſ:
propterea quia ſapere potuerunt: licȝ
immortalē ac rationalez ľ itellectualē
hominis animam: niſi participato lu
mine illiuſ dei a quo ⁊ ipſa ⁊ munduſ
factus eſt: beatam eſſe non poſſe. Ita
⁊ illud quod omnes hoies appetunt

id eſt uitam beatam quenquam iſti aſ
ſecuturum negant: qui non illi uni op/
timo quod eſt incommutabilis deus
puritate caſti amoris adheſerit. Sed
quia ⁊ ipſi quoqꝫ ſiue cedentes uanita
ti errorique populorum: ſiue ut ait apo
ſtolus euaneſcentes in cogitationibus
ſuis: multos deos colendos ita puta/
uerunt: uel putari uoluerunt: ut etiaꝫ
quidam eorum demonibus diuinos
honores ſacrorum ⁊ ſacrificiorum de
ferendos eſſe cenſerent: quibus iaꝫ ex
parte non parua reſpondimus: nunc
uidendum ac diſſerendum eſt quantū
deus donat: immortales ac beati in ce
leſtibus ſedibus: dominationibus: pn
cipatib': poteſtatibus conſtituti: quoſ
iſti deos ⁊ ex quibus quoſdam uel bo
nos demones uel nobiſcum angelos
nominant: quomodo credendi ſunt
uelle a nobis religionem pietatenque
ſeruari: hoc eſt ut apertius dicaꝫ: utrū
etiam ſibi an tantum deo ſuo: qui eti/
am noſter eſt placeat eis ut ſacra facia
mus ⁊ ſacrificemus: uel aliqua noſtra
ſeu noſipſos religionis ritibus conſe/
cremus. Hic eſt enim diuinitati: uel ſi
expreſſius dicendum eſt deitati debi-
tus cultus: propter quem uno uerbo
ſignificandum: quoniam ſatis mihi
idoneum non occurrit latinum: greco
ubi neceſſe eſt inſinuo quid uelim di/
cere. Latriam quippe noſtri ubicunqꝫ
ſanctarum ſcripturarum poſitum eſt:
interpretati ſunt ſeruitutem. Sed ea
ſeruitus que debetur hominibus: ſe/
cundum quam precepit apoſtolus ſer
uos dominis ſuis ſubditos eſſe debeē
alio nomine grece nūcupari ſolet. La/
tria uero ſecundum conſuetudinem
qua locuti ſunt qui nobis diuina elo/
quia condiderunt: aut ſemper aut taꝫ
frequenter: ut pene ſemper ea dicitur
ſeruitus: que pertinet ad colendum de
um. Proinde ſi tantummodo cultus
ipſe dicatur: non ſoli deberi uidetur.

Dicimur enim colere homines: quos
honorificatione uel recordatione uel
preſentia frequentamus. Nec ſolum
ea quibus nos religioſa humilitate ſb
iicimus: ſed quedam etiā q̄ ſbiecta ſunt
nobis coli perhibēt. Nā ex hoc uerbo
agricole ⁊ colōi ⁊ icole uocāt. Et ipos
dos n̄ ob aliud appellāt celicolas: niſi
q celū colant: n̄ utiqꝫ uenerando: ſed
ībabitando tanquam quoſdaꝫ celi co
lonos. n̄ ſicut appellantur coloni qui
ꝯditionē debēt gēitali ſolo ꝑpter agri/
culturā ſb dominio poſſeſſoꝝ: ſꝫ ſicut
ait quidam latini eloquij magnuſ auc
tō. Urbs antiqua fuit: tyrij tenuere co
lōi. Ab incolendo enim colonos uoca
uit: n̄ ab agricultura. Hic ⁊ ciuitates
a maiōib' ciuitatibus uelut pplorum
examibus cōdite: colōie nuncupant.
Ac per hoc cultū quidem n̄ deberi ni
ſi deo ꝓpria quadam notatiōe uerbi
huius uerissimum eſt. Sꝫ q: ⁊ aliaruꝫ
reꝝ dī cult': iō latine uno uerbo ſigna
ri cultus deo debitus non poteſt. Nā
⁊ ipſa religio q̄uis diſtinctius n̄ quēlꝫ
ſed dei cultum ſignificare uideat: ūde
iſto noīe interpretati ſunt noſtri eaꝫ q̄
grece treſcia dicitur: tamen quia latia
loquendi cōſuetudine n̄ ſolum imperi
torum: uerum etiam doctiſſimorum:
⁊ cogitatiōibuſ humanis atqꝫ affinita
tib' ⁊ quibuſqꝫ neceſſitidinibus dicit
exhibēda religio: nō eo uocablo uitat
ābiguū cum de cultu ueritatis ūtitur
q̄o: ut fident dicere ualeamus religio/
nem n̄ eſſe niſi dei cultuꝫ: q̄m uidetur
hoc ūbū a ſignificāda obſeruantia ꝑ/
pinquitatis humane inſolent auferri.
Pietas quoqꝫ ꝓpe dei cultus itelligi
ſolet: quā greci euſebiā uocant. Hec ta
men ⁊ erga parentes officioſe haberi
dicit. more autem uulgi hoc nomen
ēt in opibus miſericordie frequentat.
Quod ideo arbitror eueniſſe: q: hec
fieri precipue deus mandat: eaqꝫ ſibi
uel pro ſacrificijs uel pre ſacrificijs

placere teſtatur. Ex qua loquẽdi conſuetudine factum eſt: ut ⁊ deus ipſe dicatur pius: quẽ tñ greci nullo ſuo ſermonis uſu euſeben uocant: quanuis euſebian pro mia illoꝝ etiam uulgus uſurpet. Unde in quibuſdam ſcripturarum locis: ut diſtinctio certior appareat: nõ euſebiã quod ex bono cultu: ſ; theoſebiã qȯ ex dei cultu cõpoſitũ reſonat: dicẽ maluerunt. Utrũq; autem hoꝝ nos uno uerbo enũtiare ñ poſſumus. Que itaq; latria grece nũcupať ⁊ latine interpretatur ſeruitus: ſed ea qua colimus deũ: uel que treſcia grece latine autẽ religio dr: ſ; ea q̃ nobis eſt erga deũ: uel qua; illi theoſebian: nos uero nõ uno uerbo exp̃mere: ſed dei cultũ poſſumus appellare: hanc ei tm̃ deo deberi dicius qui uerus eſt deus: facitq; ſuos cultores deos. Quicunq; igiť ſunt in celeſtib⁹ habitationibus immortales ⁊ beati: ii nos non amãt nec beatos eſſe nos uolunt: colẽdi utiq; ñ ſunt. Si aũt amant ⁊ beatos uolunt: ꝓfecto inde uolũt unde ⁊ ipſi ſũt. An aliunde ipſi beati: aliunde nos?

De ſuperna illumiatiõe q̃d plotin⁹ platonicus ſenſerit. cap. ij.

ſEd nõ ẽ nobis ullũs cũ his excellẽtioribus philoſophis i hac q̃one conflictus. Uiderũt ei; ſuiſq; litteris multis modis copioſiſſime mandauerũt: hinc illos ũde ⁊ nos fieri beatos: obiecto quodam lumine intelligibili qȯ deus eſt illis: ⁊ aliud eſt q̃ illi: a quo illuſtrantur ut clareant: atq; ei⁹ participatione pfecti beatiq; ſbſiſtãt. ſepe multũq; plotinus aſſerit ſenſum platonis explanans: nec illã q̃dẽ qua; credunt eſſe uniuerſitatis aiam aliũde beatã eẽ q̃ nr̃am: idq; eſſe lumẽ quod ipſa nõ eſt: ſed a quo creata eſt: ⁊ quo intelligibiliter illuminante intelligibiliter lucet. Dat etiam ſimilitudinem ad illa incorporea: de his celeſtib⁹ ꝯſpicuis ampliſq; corporibus tanq̃ ipſe ſit ſol ⁊ ipſa ſit luna. Lunam q̃ppe ſolis obiectu illumiari putat. Dicit ergo ille magnus platonicus animã rõnabile; ſiue potius intellectuaľ dicenda ſit: ex quo generẽ ẽt imortaliũ beatoꝝq; aias eſſe intelligit: quos in celeſtibuſ ſedib⁹ habitare non dubitat: nõ hr̃e ſupra ſe naturam: niſi dei qui fabricatus eſt mundum: a quo ⁊ ipſa facta eſt: nec aliunde illis ſupernis preberi uita; beatam ⁊ lumen intelligentie ueritatis: q̃ unde prebetur ⁊ nobis: conſonans euangelio ubi legiť. Fuit hõ miſſus a deo cui nomen erat ioannes: hic uẽit in teſtimoniũ: ut teſtimoniũ phiberet de lumine: ut omneſ crederent per eũ: non erat ille lux: ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lumen uerum quod illuminat omnem hominẽ uenientem in hunc mundum. In qua differentia ſatis oſtenditur: animam rationalem uel intellectualem: qualis erat in ioanne ſibi lumen eſſe ñ poſſe: ſed alterius ueri luminis participatõe lucere. Hoc ⁊ ipſe ioannes fatetur: ubi ei perhibens: teſtimonium dicit. Nos omnes de plenitudine eius accepimus.

De uero dei cultu: a quo platonici q̃uis creatore; uniuerſitatis intellexerit: deuiarũt colẽdo ãgelos ſiue bonoſ ſiue malos honore diuino. cap. iij.

q Ue cũ ita ſint: ſi platonici uel q̃cũq; alĩj ita ſenſerũt cognoſcentes deũ: ſicut deũ glorificarent ⁊ gr̃as agẽnt: nec euaneſcerent i cogitatiõib⁹ ſuis: nec populorum erroribus ptim auctores fierent: partim reſiſtere non auderent: profecto confiterentur ⁊ illľ immortalibus ac beatis ⁊ nobis mortalibus ac miſeris: ut immortales ⁊ beati eſſe poſſimus: unũ deum deorũ

colendum qui ⁊ noſter ē ⁊ illoꝝ.

Q̃ð uni uo ðo ſacrificiū ðbeat̃.capitulum.iiij.

b Uic nos ſ̃uituté q̃ latria grece dr̃:ſiue in quibuſq; ſacramētis: ſiue in nobiſipſis debēus. Huius eim tēplum ſimul oms : ⁊ ſinguli templa ſumus:quia ⁊ omniū concordiā ⁊ ſin gulos inhabitare dignat̃:nō in oībus ꝙ in ſinguliſ maioꝛ:qm̄ nec mole diſtē ditur:nec partitione minuitur. Cum ad illum ſurſum eſt: eius ē altare coꝛ nr̄z:cu⁹ unigēito cū ſacerdote placāur: ei cruētas uictimas cedimus:qñ uſq; ad ſanguinem pꝛo eius ueritate certamus:ei ſuauiſſimum adolemus incen ſum:cuz in eius conſpectu pio ſ̃actoq; amoꝛe flagramus:ei dōa eius i nobis noſq; ipſos uouemus ⁊ reddimus: ei bñficioꝝ eius ſollennitatibus feſtis ⁊ diebus ſtatutis dicamus ſacramuſq; memoꝛiaz:ne uolumine tempoꝝ igrata ſubrepat obliuio : ei ſacrificamus hoſtiam humilitatis ⁊ laudis: in ara coꝛdis igne feruide caritatis. Ad hūc uidendum ſicut uideri poterit:eiq; co herendū ab oī peccatoꝝ ⁊ cupiditatū malaꝝ labe mundamur : ⁊ eius noīe conſecramur. Ipſe enim fons nr̄e beatitudis:ipſe oīs appetitionis eſt finis: hūc eligentes uel potius reeligenteſ: amiſeramus enim negligentes:hūc ergo reeligentes unde ⁊ religio dicta ꝓhibetur:ad cū dilectione tendimus:ut ꝑueniendo quieſcamus: ið beati quia illo fine perfecti. Bonū.n.nr̄z de cuius fine inter phōs magna cōtentio ē:nullū ē aliud ꝙ illi coherere:cuius unius aīa intellectualis icoꝛpoꝛeo ſi dici pōt amplexu:ueris implet̃ fecundaturq; ṽtutibus. Hoc eiz bonū diligeꝛe i toto coꝛde:in tota aīa:⁊ in tota uirtute ꝑci pimur. Ad hoc bonū debemus ⁊ a q̃bus diligimur duci:⁊ quos diligimuſ ducē:ſi cōplent̃ illa dūo precepta in q̃bus tota lex pendet ⁊ ꝓphete. Diligeſ dn̄m deum tuū in toto coꝛde tuo:⁊ in tota aīa tua:⁊ in tota mente tua:⁊ diliges pꝛoximū tuum tanꝙ teipſū. Ut eiz hō ſeſe diligere noſſet:cōſtitutus ē ei finis:quo referret oīa que ageret ut beatus eſſet. Nō.n.qui ſe diligit aliud uult eſſe ꝙ beatus. hic aūt finis ē adhē deo. Jam igit̃ ſcienti diligē ſeipſuz cōmdat̃ de pꝛoximo diligendo ſicut ſe ipſum. In quo quid aliud mādat:niſi ut ei ꝗtum poteſt commendet diligēdum deum? Hic eſt dei cultus: hec ṽa religio:hec recta pietas:hec tm̄ ðo debita ſeruitus. Quecūq; igit̃ imoꝛtalis ꝑt̃as quantalibet uirtute ꝑdita:ſi nos diligit ſicut ſeipſam:ei uult eſſe ſubditos ut beati ſimuſ:cui ⁊ ſubdita beata eſt. Si ergo non colit deum miſera ē: qꝛ ðo puatur. ſi aūt colit deū: ñ uult ſe coli pꝛo ðo. Illi enim potius diuie ſententie ſuffragat̃: ⁊ dilectiōis uirib⁹ fauet:qua ſcriptū ē:ſacrificās dijs eradicabit̃ niſi dño ſoli. Nam ut alia nūc taceam que ꝑtinēt ad religionis obſeꝗum quo colitur deus:ſacrificium certe nullus hoīum ē q̃ audeat dicē debe ri niſi dño ſoli. Multa deniq; ð cultu diuio uſurpata ſūnt:que honoꝛib⁹ deferuntur humanis:ſiue humilitate nimia:ſiue adulatiōe peſtifera: ita tm̄ ut q̃bus ea deferuntur homines hīent̃: qui dñr colendi ⁊ uenerandi. ſi aūt eis multū addit̃ ⁊ adorandi. Quis uero ſacrificandum cenſuit:niſi ei quē deuz aut ſciuit aūt putauit aut finxit? Quā pōro ātiquus ſit i ſacrificando dei cul t⁹:duo illi fratres cain ⁊ abel ſatis indicant: quoꝝ maioꝛis ðs reprobauit ſacrificiū:minoꝛis aſpexit.

De ſacrificijs que deus non requirit:ſed ad ſignificationē eoꝝ obſeruari uoluit que requirit.cap.v.

q Uuis autem iſta deſipiat ut exi
ſtimet aliquibus uſibus dei eſſe
neceſſaria que in ſacrificijs offerunt?
Quod cum multis locis diuina ſcrip
tura teſtetur: ne longū faciamus: bre
ue illud de pſalmo cōmemorare ſuffi
ciat. Dixi domino deus meus es tu:
quoniam bonorum meorum nō eges.
Non ſolum igitur pecore uel qualibꝫ
alia re corruptibili atqꝫ terrena: ſed ne
ipſa quidem iuſtitia hominis deū egē
credendum eſt: totūqꝫ qđ recte colitur
deus homini prodeſſe non deo. Neqꝫ
enim fonti ſe quiſqꝫ dixerit profuiſſe ſi
biberit: aut luci ſi uiderit. Nec ꝙ ab an
tiquis patribus talia ſacrificia facta
ſunt in uictimis pecorum: que nunc dei
populus legitime nō facit. aliud intel-
ligendum eſt: niſi rebus illis eas res fu
iſſe ſignificatas: que aguntur in nobis
ad hoc ut inhereamus deo: ⁊ ad eun-
dem finem proximo conſulamus. Sa
crificium ergo uiſibile: inuiſibilis ſacri-
ficij ſacramentum id eſt ſacrum ſignū
eſt. Unde illud penitens apud ꝓphetam
uel ipſe propheta querens deum pec-
catis ſuis habere propicium: ſi uoluiſ
ſes inquit ſacrificium dediſſem: utiqꝫ
holocauſtis non delectaberis. Sacri-
ficium deo ſpiritus contribulatus: cor con
tritum ⁊ humiliatum deus non ſpernit. In
tueamur quenadmodum ubi deus di
xit nolle ſacrificium: ibi deū oſtendit uel
le ſacrificium. Non uult ergo ſacrifici
um trucidati pecoris: ſed uult ſacrifici
um contriti cordis. Illo igitur quod eum
nolle dixit: hoc ſignificatur quod eum
uelle ſubiecit. Sic itaqꝫ illa deū nolle
dixit: quomodo a ſtultis ea uelle credi
tur: uelut ſue gratia uoluptatis. Nam ſi
ea ſacrificia que uult: quorum hoc unū
eſt cor contritum ⁊ humiliatum dolore
penitendi: nollet eis ſacrificijs ſignifi-
cari: que uelut ſibi delectabilia deſide-
rare putatus eſt: non utiqꝫ de his offe
rendis in lege ueteri precepiſſet: ⁊ ideo
mutanda erant opportuno certoqꝫ iam
tempore: ne ipſi deo deſiderabilia uel certe
in nobis acceptabilia: ac non potius
que his ſignificata ſunt crederentur.
Hinc ⁊ alio loco pſalmi alterius: ſi e-
ſuriero inquit: nō dicam tibi. meus eſt enim
orbis terre ⁊ plenitudo eius. Nunquid
manducabo carnes taurorum: aut ſā
guinem hircorum potabo? Tanquam diceret:
utiqꝫ ſi mihi neceſſaria eēnt: nō a te pe
terem quē habeo in poteſtate. Deinde ſubiūgēs
quid illa ſignificent. Immola inquit
deo ſacrificium laudis: ⁊ redde altiſſi
mo uota tua. Et inuoca me in die tribu
lationis ⁊ eripiam te ⁊ magnificabis
me. Item apud alium prophetam. In
quo inquit apprehendam dominum
⁊ aſſumam deum meum excelſum? Si
apprehendā illū i holocauſtis: i uitul'
anniculis? Si acceptauerit dominus
in milibus arietum: aut in denis mili-
bus hircorum pinguium? Si dedero
primogenita mea pro impietate mea:
fructum uentris mei pro peccato aie
mee? Si annuntiatum eſt tibi hō bo-
num: aut quid deus exquirat a te: niſi
facere iudicium ⁊ diligē miam: ⁊ patū
eſſe ire cum domino deo tuo? Et i hu-
ius prophete uerbis utrūqꝫ diſtinctum
eſt ſatiſqꝫ declaratum illa ſacrificia nō
requirere deum: quibus ſignificantur
hec ſacrificia que requirit deus in epla
que ſcribitur ad hebreos. Bñfacere in
quit ⁊ commūicatores eſſe nolite obli
uiſci. talib' enim ſacrificijs placatur deus.
Ac per hoc ubi ſcriptum ē: miam ma
gis uolo ꝙ ſacrificium: nihil aliud ꝙ
ſacrificio ſacrificium prelatum oportet
intelligi: quoniam illud quod ab ho-
minibus appellatur ſacrificium ſignū
eſt ueri ſacrificij. Porro autem miſeri-
cordie uerum ſacrificium eſt: unde dic
tum eſt quod pauloāte commemoraui.
talibus enim ſacrificijs placatur de'.
Quecunqꝫ igitur in miniſterio taber-
naculi ſiue templi: multis modis de

ſacrificijs leguntur diuinitus eſſe pre cepta : ad dilectionem dei ⁊ proximi ſignificando referuntur. In his enim duobus preceptis ut ſcriptuꝫ eſt: tota lex pendet ⁊ prophete.

De uero perfectoqꝫ ſacrificio.capitulum.vi.

p Roide ueꝝ ſacrificiū ē om̄e opꝰ qḋ agitur:ut ſancta ſocietate inhereamus ḋo:relatū.ſ.ad illum fineꝫ boni quo ueraciter poſſimuſ eē beati. Unde ⁊ ipſa miſericōdia qua homini ſbuenitur:ſi propter deum non fit:nō eſt ſacrificium. Etſi enim ab hoīe fit lꝫ offertur:tñ ſacrificium res diuina eſt: ita ut hoc quoqꝫ uocablo id latini ueteres appellauerint. Unde ipſe homo dei nomini cōſecratus eſt ⁊ deo deuotus:iquantum mundo moritur ut ḋo uiuat:ſacrificiū eſt. Nā ⁊ hoc ad miaꝫ pertinet:quam quiſqꝫ in ſeipſuꝫ facit. Propterea ſcriptum eſt . miſerere aīe tue placens ḋo. Corpus etiam noſtrū cum per temperantiam caſtigamuſ ſi hoc quenadmodum debemus propt̄ deum facimus:ut non exibeamus mē bra nr̄a arma iniquitatis peccato:ſed arma iuſtitie deo:ſacrificiū eſt. Ad qḋ exhortans apoſtolꝰ ait. Obſecro itaqꝫ fratres uos per miam dei:ut exhibeatis corpora ur̄a hoſtiam uiuētē ſāctaꝫ deo placentē:rōnabile obſequiū ur̄m. Si ergo corpus quo inferiore tanq̄ famulo uel tanq̄ inſtrumēto utit̄ aīa:cuꝫ eius bonus ⁊ rectus uſus ad deū ꝛfert̄ ſacrificiū eſt:q̄to magis aīa ipa cū ſe refert ad deū:ut igne amoris eiꝰ accenſa formā cōcupiſcentie ſecularis amittat: eiqꝫ tāq̄ īcommutabili forme ſbdita reformetur: hinc ei placens:q̄ ex eius pulchritudine accepit:fit ſacrificium. Qḋ idē apl̄s conſequēt adiūgēs: ⁊ nolite inquit conformari huic ſeclo: ſꝫ reformamini in nouitate mētis ur̄e: ad ꝓbandum que ſit uoluntas dei:qḋ bonū ⁊ bn̄placitum ⁊ perfectum. Cuꝫ igitur uera ſacrificia opera ſint mie: ſiue in noſipſos ſiue in proximos que referuntur ad deum . opera uero mie non ob aliud fiant:niſi ut a miſeria liberemur:ac per hoc ut beati ſimuſ:qḋ non fit niſi a bono illo de q̄o dictum eſt: mihi autem adherere deo bonum eſt:ꝑfecto efficitur:ut tota ipſa redēpta ciuitas:hoc ē cōgregatio ſocietaſqꝫ ſanctorum:uniuerſale ſacrificium offeratur deo per ſacerdotem magnum:q̄ etiam ſeipſum obtulit in paſſione pro nobis:ut tanti capitiſ corpus eſſemuſ ſecundum formaꝫ ſerui. Hāc.n.obtulit:in hac oblatus eſt: qꝛ ſecundū hāc mediator eſt:i hac ſacerdos:in hac ſacrificium ē. Cū itaqꝫ noſ hortatus eēt apl̄s : ut exhibeamus corpora noſtra hoſtiā uiuam ſanctā deo placentem: rōnabile obſequium nr̄m:⁊ non cōformemur huic ſeculo:ſꝫ reformēur i nouitate ſenſus nr̄i:ad probandū que ſit uoluntas dei:quod bonum ⁊ bn̄placitum ⁊ perfectum:qḋ totum ſacrificiū nos ipſi ſumus. Dico enim inquit per gr̄am dei que data eſt mihi omnibus qui ſunt inter uos:non plus ſapere q̄ oportet ſapere:ſed ſapere ad tēpantiā: ſicut unicuiqꝫ deus partitus eſt fidei menſurā . Sicut enim in uno corpore multa membra hēmus:oīa aūt m̄bra ñ eoſdē actꝰ hn̄t:ita multi unū corpuſ ſumus in chriſto : ſinguli autem alter alteriꝰ m̄bra hn̄tes dona diuerſa ſm gr̄am que data eſt nobis. Hoc eſt ſacrificium chriſtianorum:multi unum cōpus ſumus in chriſto:quod etiam ſacramento altaris fidelibus noto frequentat eccleſia:ubi ei demonſtratur: q̄ in ipſa oblatione quam offert ipſa offeratur.

Qḋ ſanctorum āgl̄oꝝ ea ſit ī nos dilectio : ut nos non ſuos ſed unius

ueri dei uelint eſſe cultores. cap. vij.

m Erito illi in celeſtib⁹ ſedib⁹ ꝯſti/
tuti imõtales ⁊ beati: q̄ creatõis
ſui ꝑticipatione cõgaudẽt: cui⁹ eternita/
te firmi: cui⁹ ỽitate certi: cui⁹ munẽ ſãc
ti ſũt: qm̃ nos mõtales ⁊ miſeros ut i
mortales beatiq; ſimus miſericorditer
diligunt: nolunt nos ſibi ſacrificare: ſ;
ei cuius ⁊ ipſi nobiſcũ ſe eẽ nouerunt.
Cũ ipſis enim ſumus una ciuitas dei:
cui dr̄ in pſalmo. Glorioſa dicta ſũt de
te ciuitas dei: cuius pars in nobis pe/
grinatur: pars in illis opitulat̃. De illa
quippe ſuperna ciuitate: ubi dei uolũ/
tas itelligibil̃ atq; incõmutabil̃ lex ẽ:
de illa ſup nos quodãmõ cura gerit̃.
Nãq; ibi cura de nobis hita: ad nos
admiſtrata per ãgelos ſãcta illa ſcrip/
tura deſcẽdit: ubi legit̃: ſacrificans dijs
eradicabitur niſi dñ̄o ſoli. Huic ſcripture:
huic legi: talib⁹ p̄ceptis tãta ſũt atteſta
ta miracla: ut ſatis appareat cui nos
ſacrificare uelĩt imortales ac beati: q̄
hoc nobis uolunt eſſe quod ſibi.

De miracul̃ q̄ dñ̄s ad corroborãdã
fidẽ pioꝝ: ẽt ꝑ ãgloꝝ miſteriũ ꝓmiſſis
ſuis adhibere dignatus eſt. cap. viij.

n Am nimis uetera ſi cõmemorẽ:
longius q̄ ſatis ẽ reuoluẽ uide/
bor: q̄ miracula ſint facta atteſtãtia ꝓ/
miſſis dei: qb⁹ añ ãnoꝝ milia ꝑdixit
abrae: q̄ i ſeie eius oẽs gentes bñdic/
tionẽ fuerant habiture. Quis enim ñ
miretur eidẽ abrae filiũ peperiſſe con
iugẽ ſterilẽ: eo tempore ſenectutis q̃no
nec parere nec eſſe fecunda iã poſſet:
atq; in eiuſdem abrae ſacrificio flam/
mã celitus factã inter diuiſas uictias
cucurriſſe: eidẽq; abrae predictum ab
angelis celeſte incendium ſodomoꝝ:
quos hoibus ſimĩles hoſpitio ſuſcepe
rat: ⁊ ꝑ eos de ꝓle uentura dei ꝓmiſſa
tenuerat: ipſoq; imminente iam incen
dio miram de ſodomis ꝑ eoſdẽ ãgloſ
liberationẽ loth filij fratris eius: Cui⁹
uxõ in uia retro reſpiciẽs: atq; in ſalẽ
repente conuerſa magno admonuit
ſacramento neminem in uia liberatio
nis ſue preterita deſiderare debẽ. Illa
uero q̄ ⁊ quanta ſunt que iã ꝑ moyſe;
populo dei de iugo ſeruitutis eruendo
in egypto mirabiliter geſta ſunt: ubi
magi pharaonis hoc eſt regis egypti:
qui populum illum dñatione deprie/
bat: ad hoc facere quedam mira per/
miſſi ſunt: ut mirabilius uincerẽt̃. Illi
enim faciebant ueneficijs ⁊ icãtatioib⁹
magicis: qb⁹ ſunt mali angeli hoc eſt
mali dẽones deditj. Moyſes aũt tãto
potentius q̃to iuſtius i noie dei q̄ fecit
celũ ⁊ terrã: facientibus angelis eos
facile ſuperauit. Deiq; in tertia plaga
deficientibus magis: decem plage per
moyſẽ magna myſterioꝝ diſpoſitiõe
complete ſunt: quibus ad dei populũ
dimittendũ pharaonis ⁊ egyptioꝝ du
ra cõda ceſſerunt: moxq; penituit. Et
cũ abſcedẽtes hebreos cõſeq̄ conarẽt̃:
illis diuiſo mari per ſiccũ trãſeũtib⁹:
ũda hinc atq; hic i ſeſe redeũte coopti
⁊ oppſſi ſunt. Quid de ill̃ miraculis
dicã: q̄ cũ in deſerto idem populus du
ceret̃ ſtupenda diuinitate crebruerũt:
aquas que bibi non poterãt: miſſo in
eas ſicut dñ̄s preceperat ligno amaritu
dine caruiſſe: ſitiẽteſq; ſatiaſſe: mãna
eſuriẽtib⁹ ueniſſe de celo: ⁊ cum eſſet
colligentibus cõſtituta menſura: qcq̄d
amplius quiſq; collegerat exortis uer
mibus putruiſſe: añ uero diem ſabba
tum duplum collectum: quia ſabbato
colligere non licebat: nulla putredine
uiolatu;: deſiderãtib⁹ carne ueſci q̄ tã/
to populo nulla ſufficere poſſe uidẽba/
tur: uolatilib⁹ caſtra cõpleta ⁊ cupidi/
tatis ardorẽ faſtidio ſacietatis extictũ:
obuios hoſtes trãſituq; ꝓhibẽtes atq;
preliãtes: orante moyſe mãib⁹ eius i fi/
gura crucis extenſis: nullo hebreoꝝ

cadente ꝓſtratos: ſeditioſos ĩ pplo dĩ: ac ſe ab ordinata diuinitus ſocietate diuidẽtes ad exemplũ uiſibile inuiſibĩlis pene uiuos t̃ra dehiſcẽte ſummerſos: uirga pcuſſã petrã tante multitudini abũdãtia flueta fudiſſe: ſpẽtiũ morſus mortiferos imiſſos ad penã iuſtiſſimã peccatorꝝ: ĩ ligno exaltato atq; ꝓſpecto eneo ſpẽte ſanatos: ut ⁊ pplo ſbuẽi ret afflicto: ⁊ mors morte deſtructa velut crucifixe mortis ſimilitudine ſignificarent. Quẽ ſane ſerpentẽ ꝑpter facti mẽoriã reſeruatũ: cum poſtea populus errans tanquam idolum colere cepiſſz: ezechias rex ɾ̃ligioſa ꝑtate do ſuiẽs: cũ magna pietatis laude ꝯtriuit.

De illicitis artibus erga dẽonũ cultũ: in quibus porphyrius platonicus q̃dam probãdo: q̃dã quaſi iprobãdo uerſatur. cap. ix.

b Et ⁊ alia multa huiuſcemõi: q̃ omnia commemorare nimis lõgum eſt fiebãt ad cõmẽdãdũ uni⁹ ueri dĩ cl̃tũ: ⁊ multoꝝ falſoꝝq; ꝓhibẽdũ. Fiebant aũt ſimplici fide atq; fidutia pietatis: nõ ĩcãtatiõib⁹ ⁊ carmibus nefarie curioſitatis arte cõpoſitis: quaꝫ uel magian uel deteſtabiliore nomine goetian: uel honorabiliore theurgian uocant: q̃ quaſi conant̃ iſta decernere ⁊ illicitis artibus deditos alios dãnables: quos ⁊ maleficos uulg⁹ appellat. hos eiꝫ ad goetiã ptinere dñt: alios aũt laudabiles uideri uelint quibus theurgiã deputant: cum ſint utq; ritib⁹ fallacibus dẽonũ obſtricti ſub nomibus angeloꝝ. Nam ⁊ porphyrius quandam quaſi purgationem anime p theurgian: cunctanter tamen ⁊ pudibũda quodãmõ diſputatiõe ꝓmittit. reuerſionẽ uo ad deũ hanc artẽ ꝑſtare cuiq̃ negat: ut uideas eum inter uitiũ ſacrilege curioſitatis ⁊ philoſophie ꝓfeſſionẽ: ſẽtentijs altnantib⁹ fluctuaꝛ. Nunc enim hanc artem tanquam fallacem ⁊ in ipſa actione periculoſam: ⁊ legibus prohibitam cauendam monet. nunc autem uelut eius laudatoribus cedens utilem dicit eſſe mundãde parti anime: non quidem intellectuali qua rerum intelligibilium percipitur ueritas nullas habentium ſimilitudines corporum: ſed ſpirituali qua cõporalium reꝝ capiuntur imagines. Hãc enim dicit per quaſdam conſecratiões theurgicas quas teletas uocant: idoneam fieri atq; aptã ſuſceptionem ſpirituum ⁊ angelorum ad uidendos deos. ex quib⁹ tñ theurgicis teletis fatet̃ intellectuali aĩe nihil purgatiõis accedere: quod eam faciat idoneam ad uidendum deum ſuum: ⁊ perſpiciẽda ea que uera ſunt. Ex quo itelligi poteſt: qualium deorum uel qualem uiſioneꝫ dicat fieri theurgicis conſecrationib⁹ in qua non ea uidentur que uere ſunt. Deniq; aĩam rationalem ſiue quod magis amat dicere intellectualem ĩ ſupna poſſe dicit euadẽ: etiam ſi qd eius ſpirituale eſt nulla theurgica fuerit arte purgatuꝫ. porro aũt a theurgo ſpũalem purgari hactenus: ut non ex hoc ad immortalitatem eternitatẽq; perueniat. Quanq̃ itaq; diſcernat a demonibus ãgelos: aerea loca eſſe demonũ etherea uel empyrea differens anglorum: ⁊ admoneat utendum alicuius demonis amicitia: quo ſubuectante vl̃ paululum poſſit eleuari a terrã q̃ſq; poſt mortem. aliam uero uiam eſſe ꝑhibeat ad ãgeloꝝ ſuperna ꝯſortia: cauendam tamen demonum ſocietatem exꝑſſa quodãmodo cõfeſſione teſtat̃: ubi dicit animã poſt mortẽ luendo penas cultũ demonũ a quib⁹ circũueniebat̃ horreſcere: ipſanq; theurgian quã uelut cõciliatricẽ angeloꝝ deoꝝq; cõmendat: apud tales agere poteſtates negare non potuit: q̃ uel ipſe inuideãt purgationi anime: uel artibus ſeruiãt

inuidorum: querelam de hac re chaldei nescio cuius expromens. Conqueritur inquit uir in chaldea bonus: purgande anime magno molimine frustratos sibi eſſe ſucceſſus: cum uir ad eadem potens: tactus inuidia adiuratas ſacris precibus potentias alligaſſet: ne poſtulata concederent: Ergo et ligauit ille inquit: et iſte non ſoluit. Quo iudicio dixit apparere theurgian eſſe tam boni conficiendi quam mali et apud deos et apud homines diſciplinam: pati etiam deos et ad illas perturbationes paſſioneſque deduci: quas communiter demonibus et hominibus apuleius attribuit. Deos tamen ab eis etheree ſedis altitudine ſeparans: et platonis aſſerens in illa diſcretione ſententiam.

De theurgia: que falſam purgationem animis demonum inuocatione promittit. cap. x.

Ecce nunc alius platonicus: quem doctiorem ferunt porphyrius: neſcio per quam theurgicam diſciplinam etiam ipſos deos obſtrictos paſſionibus et perturbationibus dicit: quoniam ſacris precibus adiurari terrerique potuerunt: ne preſtarent anime purgationem: et ita terreri ab eo qui imperabat malum: ut ab alio qui poſcebat bonum per eandem artem theurgicam ſolui timore illo non poſſent: et ad dandum beneficium liberari. Quis non uideat hec omnia fallacium demonum eſſe commenta: niſi eorum miſerrimus ſeruus et a gratia ueri liberatoris alienus. Nam ſi hec apud deos agerent bonos: plus ibi utique ualeret beneficus purgator anime: quam maliuolus impeditor. Aut ſi dijs iuſtis homo pro quo agebatur purgatione uidebatur indignus: non utique ab inuido territi: nec ſicut ipſe dicit per metum ualentioris numinis impediti: ſed iudicio libero id negare debuerunt. Mirum eſt autem quod benignus ille chaldeus: qui theurgicis ſacris animam purgare cupiebat: non inuenit aliquem ſuperiorem deum: qui uel plus terreret: atque ad benefaciendum cogeret territos deos: uel ab eis terrentem compeſceret: ut libere benefacerent. Sic tamen theurgo bono ſacra defuerunt: quibus ipſos deos quos inuocabat anime purgatores: prius ab illa timoris peſte purgaret. Quid enim cauſe eſt: cur deus potentior adhiberi poſſit a quo terreantur: nec poſſit a quo purgentur? An inuenitur deus qui exaudiat inuidum et timorem dijs incutiat ne benefaciant: nec inuenitur deus qui exaudiat beniuolum: et timorem dijs auferat ut benefaciant? O theurgia preclara: o anime predicanda purgatio: ubi plus impetrat immunda inuidentia: quam impetrat pura beneficentia: immo uero malignorum ſpirituum cauenda et deteſtanda fallacia: et ſalutaris audienda doctrina. Quid enim quod has ſordidas purgationes ſacrilegis ritibus operantur: quaſdam mirabiliter pulchras ſicut iſte commemorat uel angelorum imagines: uel deorum tanquam purgato ſpiritu uident: ſi tamen uel tale aliquid uident: illud eſt quod apoſtolus dicit: quoniam ſathanas transfigurat ſe uelut angelum lucis. Eius enim ſunt illa phantaſmata: qui miſeras animas multorum falſorumque deorum fallacibus ſacris cupiens irretire: et a uero ueri dei cultu: quo ſolo mundantur et ſanantur auertere: ſicut de proteo dictum eſt: formas ſe uertit in omnes hoſtiliter inſequens: fallaciter ſubueniens: et utrobique nocens.

De epiſtola porphyrij ad anebontem egyptium: in qua petit de diuerſitate demonum ſe doceri. cap. xi.

Melius ſapuit iſte porphyrius: cum ad anebontem ſcripſit egyptium: ubi conſulenti ſimilis et querenti: et prodit artes ſacrilegas et euertit. Et ibi quidem omnes demones reprobat: quos dicit ob imprudentiam trahere humidum

uapoꝛē:ꝛ iō ñ in ethere ſꝫ i aere eſſe ſb luna:atq́ꝫ in ipſo lune globo. Uerūtñ non audet oīs fallacias ꝛ malicias ꝛ ineptias quibus merito mouetur:om nibus demonibus dare. Quoſdam nanq́ꝫ benignoſ demones moꝛe appel lat alioꝛum:cuꝫ oēs generalit̄ ipꝛudē tes eſſe fateatur. Miratur autem ꝙ ñ ſolum dĳ alliciantur uictimis:ſꝫ ēt cō pellant̄ atq́ꝫ cogāt̄ facere quod hoies volunt:ꝛſi coꝛpoꝛe ꝛ icoꝛpoꝛalitate dĳ a demonibus diſtinguntur:qūo deos eſſe exiſtimandum ſit ſolem ꝛ lunam: ꝛ uiſibilia cetera in celo:q̄ cōpoꝛa eſſe non dubitatur. Et ſi dĳ ſunt:qūo alĳ benefici:alĳ malefici eſſe dicant̄:ꝛ qūo incoꝛporalibus cuꝫ ſint coꝛpoꝛei cōiū gantur. Querit etiam uelut dubitans utꝛ̄ in diuinantibus ꝛ quedam mira facientibus anime ſint potentioꝛes an aliq̄ ſp̄s extrinſecuſ ueiant p quoſ hec ualeāt:ꝛ potius uenire extrinſecus cō ĳcit:eo ꝙ lapidibus ꝛ herbis adhibi tis ꝛ alligāt quoſdaꝫ: ꝛ apiant clauſa hoſtia:uel aliq̄d eiuſmōi mirablit̄ ope rāt̄. Uñ dicit alios opinari eſſe qōdaꝫ gen⁹:cui exaudire ſit ꝓpū:naſa fallax: omnifoꝛme:multimodū:ſimulās dos ꝛ demoneſ ꝛ aias defunctoꝝ:ꝛ hoc eē quod efficiat hec omnia que uidētur bona eſſe uel praua. Ceteꝝ circa ea q̄ uere bona ſunt nihil opitulari: immo uero iſta nec noſſe:ſꝫ ꝛ male ꝯciliaī ꝛ inſimulare atq́ꝫ impedire nōnūq̄ uir tutis ſedulos ſectatoꝛes:ꝛ plenū eē te meritatis ꝛ faſtus: gaudē nidoꝛibus: adulationibus capi:ꝛ ceťa q̄ d hoc ge nere fallaciū malignoꝝq́ꝫ ſpirituū: q̄ extriſecus in aiaꝫ ueniūt:hūanoſq́ꝫ ſē ſus ſopitos uigilāteſq́ꝫ deludunt:non tanq̄ ſibi pſuaſa cōfirmat:ſꝫ tā tenuit̄ ſuſpicatur aut dubitat:ut hec alios aſ ſerat opiari. Difficile q̄ppe fuit tanto philoſopho cunctam diabolicam ſo cietatem uel noſſe uel fidēt arguere: quā q̄libꝫ anicula chriſtiana nec noſſe

cunctatur ꝛ liberrime deteſtatur. Niſi foꝛte iſte:ꝛ ipſum ad quem ſcribit ane bontē tāq̄ taliū ſacroꝝ preclariſſimū antiſtitem:ꝛ alios talium opeꝝ tanq̄ diuinoꝝ ꝛ ad deos colendos ꝑtinētiū admiratoꝛes:uerecundatur offendeī. Sequit̄ tamen ꝛ ea uelut inquirendo commemorat:q̄ue ſobrie conſiderata tribui non poſſunt niſi malignis ꝛ fal lacibus poteſtatibus. Querit enim cūr tanquā melioꝛibus inuocatiſ qua ſi peioꝛibus imperetur: ut iiuſta hoīs precepta exequantur:cur attrectatū re venerea non exaudiant imprecātē: cū tamen ipſi ad iceſtus quoſq́ꝫ cōcubit⁹ quoſlibet ducere nō moꝛentur:cur ab animantibuſ ſuos antiſtites opōtē ab ſtinere denuntient:ne uapoꝛibus pro fecto coꝛpoꝛeis polluant̄:ipi v̄o ꝛ alĳſ uapoꝛibus illiciantur ꝛ nidoꝛibus ho ſtiarum. cunq́ꝫ a cadaueris contactu prohibeat̄ inſpectoꝛ:ꝛ plerūq́ꝫ illa ca daueribus celebrentur: q̄d ſit qō non demoni uel alicui anime defuncti: ſed ipſi ſoli ꝛ lune aut cuicūq́ꝫ celeſtiū:hō cuilibet uitio obnoxius intēdit mias: eoſq́ꝫ territat falſo: ut eis extoꝛqueat ueritatē. Nam ꝛ celū ſe collidere com miatur:ꝛ cetera ſimilia homini ipoſſi bilia:ut illi dĳ tāq̄ inſipientiſſimi puc ri falſis ꝛ ridiculis comminatiōib⁹ t̄ri ti:quod imperatur efficiant. Dicit etiā ſcripſiſſe ceremonem quendam taliuꝫ ſacroꝛum uel potius ſacrilegoꝛum pe ritū: ea que apud egyptios celebrāt̄: uel de iſide uel de oſiride marito eiuſ: maximam uim habere cogendi deos ut faciant imperata: quando ille qui carminibus cogit ea ſe prodere uel e uertere comminatur: ubi ſe etiam o ſiridis membra diſſipaturum terribi liter dicit: ſi facere iuſſa neglexerint. Hec atq́ꝫ huiuſmōi uana ꝛ iſana dĳs hominem minari:nec quibuſlibet ſed ipſis celeſtibus ꝛ ſyderea luce fulgēti b⁹: nec ſine effectu ſed uiolentia pſtate

cogentē:atq̧ his terroribus ad facienda que voluerit perducentē: merito porphyrius admiratur:immo uero sb specie mirantis & cās rerum talium requirentis:dat intelligi illos hec agere spiritus: quorum genus superius sb alioꝝ opinatione descripsit: nō ut ipse posuit natura sed uitio fallaces:qui simulant deos & aīas defunctorū: dēones aūt nō ut ait ipse se simulant: sed plane sunt. Et ꝙ ei uidetur herbis & lapidibus & aīantibus: & sonis certis q̄busdam ac uocibus & figurationibꝰ atq̧ figmentis:quibusdam etiam obseruatis:in celi cōuersiōe motibꝰ sydeꝝ: fabricari in terra ab hominibus potestates idōeas uariis effectibus exequēdis:totum hoc ad eosdem ipsos dēones pertinet ludificatores animaꝝ sibimet subditarum & voluptaria sibi ludibria de hominū erroribus exhibētes. Aut ergo reuera dubitans & q̄rēs ista porphyrius ea tn̄ cōmēorat q̄bus cōuincāt & redarguant:nec ad eas potestates q̄ nobis ad beatam uitā capessendam fauent:sed ad deceptores dēones pertinere monstrentur: aut ut meliora de philosopho suspicēur: eo mō voluit hominē egyptiū talibꝰ erroribꝰ deditū & aliqua magna se scire opinā-tem:nō superba quasi auctoritate doctoris offendere:nec aperte aduersātis altercatione turbare: sed quasi q̄rētis & discere cupiētis humilitate ad ea cogitanda conuertere:& ꝙ sint contēnenda uel etiā deuitanda monstrare. Dēiq̧ prope ad epistole finē petit se ab eo doceri:que sit ad beatitudinem uia ex egyptia sapientia. Ceteꝝ illos quibus conuersatio cum diis ad hoc esset: ut ob inueniendum fugitiuum uel p̄diuꝫ cōparandum:uel propter nuptias uel mercaturam:uel quid huiusmodi mētem diuinam inquietarent:frustra eos uideri dicit coluisse sapiētiā:illa ēt ipsa numina cum quibus conuersarentur: & si de ceteris rebus uera predicerent: tamen qm̄ de beatitudine nihil cautū nec satis idoneum monerent:nec deos illos esse nec benignos demones: sed aut illum qui dī fallax:aut humanuꝫ omne commentum. Uerum quia tanta & talia gerunt his artibus:ut uniuersum modum humane facultatis excedant:q̄d restat nisi ut ea q̄ mirifice tanquā diuinitus predici uel fieri uidenť: nec cū ad unius dei cultum referunť: cui simpliciter inherē fatentibꝰ quoq̧ platonicis & per multa testantibus solum beatificū bonum est:malignoruꝫ demonuꝫ ludibria & seductoria īpedimēta que uera pietate cauenda sunt: prudenter intelligantur.

De miraculis que per sanctoꝝ angeloruꝫ ministerium deus uerus operatur.cap.xii.

p Quo aūt q̄cūq̧ miracula siue p angelos siue quocūq̧ modo ita diuinitus fiunt:ut dei unius i quo solo beata uita est cultū religionemq̧ cōmēdet:ea uere ab eis uel per eos qui nos secūdū ueritatē pietatēq̧ diligūt fieri:ipso deo in illis operante credendum est. Neq̧ enim audiendi sunt: q̄ deum inuisibileꝫ uisibilia miracula operari negant:cum ipse etiam secūdū ipsos fecerit mundum:quem cer.e uisibilem negare non possunt. Quicq̄d igitur mirabile fit in hoc mundo:profecto minus est ꝙ totus hic mundus: id est celum & terra & omnia que in eis sunt:que certe deus fecit. Sicut auteꝫ ipse qui fecit: ita modus quo fecit occultus est & incomprehensibilis hoī. Quanuis itaque miracula uisibiliuꝫ naturarum uidendi assiduitate uiluerint:tamen cum ea sapienter ituemur: inusitatissimis rarissimisque maiora sunt. Nam & omni miraculo quod fit per hominem: maius miraculmm est

homo. Quapropter deus qui fecit uiſibilia celum & terram: nõ dedignatur facẽ uiſibilia miracula in celo vł ĩ tra: quibus ad ſe inuiſibilem colendum excitet animã adhuc uiſibłib' deditam. Ubi v̇o & qñ faciat incommutabile cõſilium penes ipm eſt: ĩ cui' diſpoſitiõe iam tempora facta ſunt: quecunq3 futura ſunt. Nam temporalia mouens temporaliter ñ mouetur: nec aliter nouit facienda q̃ facta: nec aliť iuocãtes exaudit: q̃ inuocaturos uidet. Nam & cũ exaudiũt angeli eius: ipe ĩ eis exaudit tanq̃ ĩ v̇o nec mãufacto tẽplo ſuo: ſicut ĩ oĩb' ſanctis ſuis. eiuſq3 tp̃aliter fiũt iuſſa: eťna eius lege conſpecta.

De inuiſibili deo qui ſe uiſibilez ſepe preſtitit: non ſecundum quod eſt: ſed ſecundum q̃ poterant ferre cernẽtes. cap. xiiij.

n Ec mouere debet: q̃ cum ſit inuiſibilis: ſepe uiſibiliter patrib' apparuiſſe memoratur. Sicut enim ſonus quo auditur ſententia in ſilẽtio ĩtelligẽtie ꝯſtituta: ñ eſt hoc quod ipa: ita & ſpecies qua uiſus eſt deus ĩ natura inuiſibili conſtitutus: nõ erat quod ipe. Ueruntamen ipſe in eadem ſpecie cõpõali uidebatur: ſicut illa ſententia ĩ ipſo ſono uocis auditur: nec illi ignorabant inuiſibilem deum ĩ ſpe cõpõali nequaq̃ ſe poſſe uidere. Nam & loquebatur cum loquente moyſe: & ei tamẽ dicebat. Si inueni gr̃am ante te: oñde mihi temetipſum ſcienter ut uideam te. Cum igitur oporteret dei legem in edictis angelorum terribiliter dari: ñ uni homini paucis ue ſapientibus: ſed uniuerſe genti & populo ingenti: corã eodem pp̃lo magna facta ſunt ĩ mõte: ubi lex per unum dabať: conſpiciente multitudine metuenda & tremenda q̃ fiebant. Non enim populus iſrael ſic moyſi credidit: quenadmodum ſuo lygurgo lacedemonij: q̃ a ioue ſeu apolline leges quas cõdidit accepiſſet. Cũ enim lex dabatur pp̃ło qua coli unus iubebatur deus: in cõſpectu ipſi' pp̃li quantum ſufficere diuina prouidẽtia iudicabat: mirabilibus rerum ſignis & motibus apparebat: ad eandẽ legez dãdã creatori ſuire creaturam.

De uno d̄o colẽdo: non ſolũ ꝑpter eťna: ſꝫ etiã ꝑpter tp̃alia bñficia: que uniuerſa in ipſius prouidẽtie ptate cõſiſtunt. cap. xiiij.

ſ Icut aũt unius hoĩs: ita hũani generis quod ad dei populum ptinet recta eruditio p quoſdam articulos temporum tanquam etatum ꝓfecit acceſſibus: ũt a temporalibus ad eterna capienda: & a uiſibilib' ad inuiſibilia ſurgẽtur: ita ſane ut ẽt illo tp̃e quo uiſibilia promittebanť diuinitus premia: unus tm̃ colend' commendaretur deus: ne mẽs hũana uel pro ipiſ terrenis uite tranſitorie bñficijs: cuiq̃ niſi uero aĩe creatori & domino ſbdeť. Omnia quippe que preſtare hoĩbus uel angeli uel hoĩes poſſunt: in unius eſſe omnipotentis poteſtate: quiſquis diffitetur inſanit. De prouidentia certe plotinus platonicus diſputat: eanq3 a ſummo deo cuius eſt ĩtelligibilis atq3 ineffabilis pulchritudo: uſq3 ad hec ťrena & ima pertingere floſculorum atq3 foliorum pulchritudinem comprobat: q̃ omnia quaſi abiecta & uelociſſime pereuntia decentiſſimos formarum ſuarum numeros habere non poſſe confirmat: niſi inde formentur: ubi forma intelligibilis & incommutabilis ſimul habens omnia perſeuerat. Hoc dominus ieſus ibi oſtendit: ubi ait. Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt: nõ laborant neq3 nent. Dico aũt uobis: quia nec ſalomon in omni gloria ſua ſic amictus eſt: ſicut unum

ex his. Qđ ſi fenum agri qđ hodie ē: ꝛ cras in clibanū mittit ſic de⁹ ueſtit: q̄to magis uoſ modice fidei? Optime igitur anima humana adhuc terreniſ deſiderijs infirma: ea ip̄a que t̄paliter exoptat bōa infima atq̧ terrena: uite huic tranſitorie neceſſaria: ꝛ pre illius vite ſempiternis beneficijs cōtēnēda: non tamen niſi ab uno đo expectare conſueuit: ut ab illius cultu etiam in iſtoꝝ deſiderio non recedat: ad quem contemptu eorum ꝛ ab eis auerſione perueniat.

De miſterio ſanctoꝝ āgeloꝝ: quo ꝓuidentie dei ſeruiunt. cap. xv.

ſ Ic itaq̧ diuine ꝓuidētie placuit ordinare temporum curſum: ut queādmodū dixi ꝛ ī actib⁹ apl'oꝝ legitur: lex in edictis angelorum daretur de unius ueri dei cultu: in q̄b⁹ ꝛ pſōa ipſius dei non quidem per ſuā ſb̄am qua ſemper corruptibilibus oculis inuiſibilis permanet: ſed certis indicijs p ſb̄iectam creatori creaturam uiſibl'iter appareret: ꝛ ſyllabati p trāſitōias temporum morulas humane lingue uocibus loqueretur: qui ī ſua natura non corporaliter ſed ſpiritualiter: non ſenſibiliter ſed intelligibiliter: nō temporaliter ſʒ ut ita dicā eternaliter: nec īcipit loqui nec deſinit: quod apđ illū ſyncerius audiunt: nō cē pōis aure: ſʒ mentis miniſtri eius ꝛ nuntij: q̄ eius ueritate incommutabili perfruuntur immortaliter beati: ꝛ quod faciendū modis ineffabl'ibus audiunt: ꝛ uſq̧ ī iſta uiſibl'ia atq̧ ſenſibilia perducēdū: incunctanter atq̧ indifficulter efficiūt. Hec aūt lex diſtributione temporum data eſt: q̄ prius haberet ut dictuʒ eſt ꝓmiſſa terrena: q̄bus tn̄ ſignificarent' eterna: que uiſibilibus ſacramentis celebrarent multi: intelligerent pauci. Unius tamen dei cultus apertiſſima illic ꝛ uocum ꝛ rerum omnium conteſtatione precipitur: nō uni⁹ de multis: ſʒ qui fecit celum ꝛ terram: ꝛ omnem aīam ꝛ omnē ſpiritū: q̄ n̄ ē qđ ip̄e. Ille eīʒ fecit: hec facta ſunt: atq̧ ut ſint ꝛ bn̄ ſe habeant: eius indigent a quo facta ſunt.

An de promerēda beata uita his angelis ſit credendū: qui ſe exigūt coli honore diuino: an v̄o illis qui non ſe ſed uni deo ſancta precipiūt religiōe ſeruiri. cap. xvi.

q Uib⁹ igiť angel' de beata ꝛ ſempitēna uita credēdū eē cēſemus? Utrū eis qui ſe religiōis ritib⁹ coli volūt ſibi ſacra ꝛ ſacrificia flagitantes a mortalibus exhiberi: an eis q̄ hūc omnem cultum uni đo creatori omnium deberi dn̄t: eiq̧ reddendū v̄a pietate p̄cipiunt: cuius ꝛ ipſi cōtemplatiōe beati ſunt: ꝛ nos futuros cē ꝓmittūt? Illa nāq̧ uiſio dei tante pulchritudinis uiſio ē: ꝛ tanto amōe digniſſima: ut ſine hac quibuſlibet alijs bonis preditum atq̧ abundantem: n̄ dubitet plotinuſ infeliciſſimum dicere. Cum ergo ad hunc unū quidam angeli: quidam v̄o ad ſeipſos latria colendos ſignis mirabilibus excitēt: ꝛ hoc ita ut illi iſtos coli prohibeant: iſti autem prohibēe n̄ audeant: quibus potius ſit credēduʒ: reſpondeant platonici: reſpondeant quicūq̧ philoſophi: reſpōdeāt theurgi uel potiuſ periurgi. Hoc. n. ſunt ille om̄s artes vocabulo digne. Poſtrēo reſpondeant homines: ſi ullus nature ſue ſenſus q̧ rōnales creati ſunt: ex aliqua parte uiuit in eis. Reſpōdeāt inq̄ eis: ne ſacrificandum ſit dijs l' angel': qui ſibi ſacrificari iubent: an illi uni cui iubent hi qui ꝛ ſibi ꝛ iſtis ꝓhibēt. Si nec iſti nec illi ulla miracula facerent: ſed tantum preciperent: alij q̄deʒ ut ſibi ſacrificaret: alij uero id uetarēt:

ſed uni tm̄ iuberent ꝺo:ſatis debēt pietas ipſa diſcernere quid hoꝝ de faſtu ſuperbie:quid de uera religione deſcēdēt. Plus etiam dicam : ſi tantum hi mirabilibus factis humanas animas pmouerent qui ſacrificia ſibi expetūt: illi aūt qui hoc ꝓhibent ⁊ uni tantum deo ſacrificari iubent:nequaꝗ̄ iſta uiſibilia miracula facere dignarent̄:profecto non ſenſu corporis ſed ratiōe mētis preponēda eorum eſſet auctoritas. Cum uero deus id egerit ad commendanda eloquia ueritatis ſue:ut p iſtoſ immortales nuntios non ſui faſtū ſed maieſtatem illius predicantes:faceret maiora:certiōa:clariora miracula: ne īfirmis pi̾s illi qui ſacrificia ſibi expetunt:falſam religionem facilius pſuaderent:eo ꝙ ſenſibus eoꝝ quedaꝫ ſtupenda monſtrarent: quem tandeꝫ ita deſipere libeat:ut non uera eligat que ſectetur:ubi ⁊ ampliora inuenit q̄ miret̄?Illa quippe miracula deoꝝ gentilium que cōmendat hiſtoria:ñ ea dico que interuallis tempoꝝ occultis ipi⁹ cauſis mundi:uerūtñ ſb̄ diuina proui dentia conſtitutis ⁊ ordinatis:mōſtruoſa contingunt: quales ſunt inuſitati partus aīalium ⁊ celi terreq; reꝝ inſolita facies:ſiue tantum terrens:ſiue ēt nocens:q̄ procurari atq; mitigari dēonicis ritibus fallaciſſima eoꝝ aſtutia perhibentur. Sꝫ ea dico que ui ac poteſtate eoꝝ fieri ſatis euidenter appet ut eſt:ꝙ effigies deorum penatū quos de troia eneas fugiēs aduexit:de loco in locum migraſſe referuntur:ꝙ coteꝫ tarquinius nouacula ſecuit:ꝙ epidaurius ſerpens eſculapio nauigāti romā comes adheſit:ꝙ nauim qua ſimulacrum matris phrygie uehebatur:tantis hominuꝫ boūq; conatibus immobilem redditam:una muliercula zona alligatam ad ſue pudicitie teſtionium mouit ⁊ traxit:ꝙ uirgo ueſtalis ꝺ cui⁹ corruptione queſtio uertebatur: aqua impleto cribro de tyberi neq; ꝑfluēte abſtulit controuerſiam. Hec ergo atq; alia huiuſcemodi nequaꝗ̄ illis que in populo dei facta legius uirtute ac magnitudine conferenda ſunt. Quanto minus ea que illoꝝ quoq; pplorum q̄ tales deoſ coluerunt:legibus iudicata ſunt prohibenda atq; plectenda:magica ſcilicet uel theurgica.:Quoꝝ pleraq; ſpecietenus mortalium ſenſus imaginaria ludificatione decipiunt:quale eſt lunam deponere donec ſuppoſitas ut ait lucanus propior deſpumet i herbas. Quedam uero ⁊ſi nonnull' poꝝ factis uideantur opere coequari:finis ipſe quo diſcernuntur:incomparabl'r̄ hec nr̄a oñdit excellere. Illi eniꝫ multi tanto minus ſacrificijs colendi ſunt: quanto magis hec expetunt.his uero unus commendatur deus:qui ſe null' talibus indigere:⁊ ſcripturaꝝ ſuaruꝫ teſtificatiōe:⁊ eoꝝdē poſtea ſacrificiorum remotione demonſtrat. Siq̄ ergo angeli ſibi expetunt ſacrificiuꝫ:ꝑponē di eis ſunt qui non ſibi ſed deo creatori omniuꝫ cui ſeruiunt. Hic eiꝫ oñdūt ꝙ̄ ſyncero amore nos diligunt:quāto per ſacrificium non ſibi ſed ei ſubdere nos uolunt:cuius ⁊ ipſi contemplatione beati ſunt:⁊ ad eum nos peruenire querūt:a quo ipſi non receſſerunt. Si autem angeli qui non uni ſed plurimis ſacrificia fieri uolūt:non ſibi ſꝫ eis di̾s uolunt quorum deorum āgeli ſunt:etiam ſic eis preponendi ſunt illi qui unius dei deorum angeli ſunt: cui ſacrificari ſic iubent:ut alicui alteri uetent:cui eorum nulluſ huic uetet: cui uni iſti ſacrificari iubent. Porro ſi quod magis indicat eorum ſuperba fallacia:nec boni nec bonorum deorū angeli ſunt ſed demones mali:qui nō unum ſolum ac ſummum deum : ſed ſeipſos ſacrificijs coli uolunt : quod maius ꝙ̄ dei unius cōtra eos eligēdū ē pſidiū cui ſeruiunt angeli boni : qui

ñ ſibi ſ; illi iubẽt ut ſacrificio ſulam⁹: cuius noſipſi ſacrificiũ eſſe debemus.

De arca teſtamenti miraculiſq; ſignoꝝ: que ad commendandam legis ac promiſſionis auctoritatem diuinit⁹ facta ſunt. cap. xvij.

p Roinde lex dei q̃ i edictis data ẽ angeloꝝ: in qua unus ðs ðoꝝ religione ſacroꝝ iuſſus ẽ coli. alij vo q̃uiꝫ prohibiti: in arca erat poſita: q̃ arca teſtimonij nuncupata eſt. Quo nomine ſatis ſignificatur: ñ deũ qui p illa omnia colebatur circuncludi ſolẽ uel contineri loco: cum reſponſa ei⁹ ꝛ q̃dam humanis ſenſibus darẽt ſigna ex illius arce loco: ſed uoluntatis eius hinc teſtimonia perhiberi: ꝙ ẽ ipa lex erat in tabulis conſcripta lapideis: ꝛ i arca ut dixi poſita: quã tpe pegriatõiſ in heremo cum tabernaculo qð ſimilr appellatuꝫ eſt tabernaculum teſtionij cum debita ſacerdotes ueneratiõe põtabant: ſignũq; erat ꝙ per diẽ nubes apparebat: que ſicut ignis nocte fulgebat. Que nubes cum moueret̃ caſtra mouebantũr: ꝛ ubi ſtaret caſtra ponebantur. Reddita ſunt autẽ illi legi magni miraculi teſtimonia: pret̃ iſta q̃ dixi: ꝛ pret̃ uoces que ex illius arce loco edebantur. Nã cum terram ꝓmiſſiõiſ intrantibus eadem arca tranſiſſet: iordanis fluui⁹ ex parte ſupiore ſbſiſtẽs: ꝛ ex inferiore decurrens: ꝛ ipi ꝛ pplo ſiccuꝫ prebuit tranſeundi locũ. Deide ciuitatis que prima hoſtilis occurrit more gẽtiũ deos pluriſ colẽs ſepties eadẽ arca circũacta muri ĩpente ceciderũt: nll'a mãu oppugnati: nllo ariete pcuſſi. Poſt hoc etiam cum in terra ꝓmiſſionis eſſent: ꝛ eadem arca propter eorũ peccata fuiſſet ab hoſtib⁹ capta: hi qui eam ceperant in templo dei ſui quẽ p̃ cetis colebãt honorifice collocarunt: abeunteſq; clauſerũt: apertoq; poſt tridũũ ſimulacrũ cui ſupplicabãt inuenerunt collapſum: deformiterq; confractum. Deinde ipſi ꝓdigijs acti deformiuſq; puniti: arcã diuini teſtionij populo unde ceperãt reddiderunt. Ipſa autem redditio qual' fuit: Impoſuerũt eã plauſtro: eiq; iuuẽcas a qb⁹ uitulos ſugẽteſ abſtraxerãt ſbiũxeꝛt: ꝛ eas quo uellent ire ſiuerunt: ẽt hic uim diuinã explorare cupientes. At ille ſine homine duce atq; rectore ad hebreos uiam pertinaciter gradiẽteſ: nec reuocate mugitibus eſurientium filiorũ: magnũ ſacramẽtũ ſuis cultoribus reportarunt. Hec atq; huiuſmodi ðo parua ſunt: ſ; magna terrẽdis ſalubriter erudiendiſq; mortalibus. Si enim phi precipueq; platonici recti⁹ ceteris ſapuiſſe laudãt: ſicut pauloante cõmemoraui: ꝙ diuinam prouidentiaꝫ hec quoq; reꝝ infima atq; terrena adminiſtrare docuerint. numeroſaꝝ teſtionio pulcritudinum: que non ſolum in corporibus animalium: uerum etiam in herbis fenoq; gignuntur: quanto euidentius hec atteſtant̃ diuinitati que ad horaꝫ predicationis eius fiunt: ubi ea religio cõmdatur: que omnibus celeſtibus terreſtribus inferniſq; ſacrificari uetat: uni deo tm̃ iubens: qui ſol⁹ diligens ꝛ dilectus beatos facit: eorũq; ſacrificioꝝ tempora imperata prefiniens: eaq; per meliorem ſacerdotem in melius mutanda predicens: nõ iſta ſe appetere ſed per hec alia potiora ſignificare teſtatur: non ut ipſe hiſ honoribus ſublimetur: ſed ut nos ad eũ colendum eiq; coherendũm igne amoris eius accenſi: quod nobis non illi bonum eſt excitemur.

Cõtra eos qui de miraculis q̃uib⁹ dei populuſ eruditus eſt: negant eccl'aſticis libris eſſe credendũ. cap. xviij.

a N dicet aliquis iſta falſa eē miracula: nec fuiſſe facta ſʒ m̄daciter ſcripta? Quiſquis hoc dicit: ſi de his reb⁹ negat oio ull' l'ris eē credēdū: pōt ēt dicē: nec doſ ullos curaē mortalia. Non enim ſe aliter colendos eſſe perſuaſerunt: niſi mirabl'ibus operuʒ effectibus: quorum ꝛ hiſtoria gentiuʒ teſtis eſt: quaꝝ dij ſe oſtentare mirabiles: potius ꝙ utileſ oñdere potueꝝt. Uñ hoc opere nr̄o: cuius hunc iā decimum librum habemus in manibus: ñ eos ſuſcepimus refellendos: qui uel ullā eſſe uim diuinam negant: uel humana non curare contendūt: ſʒ eos q̄ nr̄o deo conditori ſancte ꝛ glorioſiſſime ciuitatis deos ſuos preferūt: neſcientes eum eſſe ipſum etiam mūdi huius uiſibilis ꝛ mutabilis inuiſibilē ꝛ icōmutabilem conditorem ꝛ uite beate: ñ de his que condidit: ſed de ſeipſo uerisſimum largitorem. Eius enim ꝓpheta ueraciſſimus ait. Mihi autem adherere deo bonum eſt. De fine nāqꝫ boni inter philoſophos queriť: ad qđ adipiſcendum omnia officia referēda ſunt. Nec dixit iſte: mihi autem nimis diuitijs abundare bonum eſt: aut inſigniri purpura ꝛ ſceptro: uel diadēate excellere: aut quod nonnulli etiaʒ philoſophoꝝ dicē non erubuerunt: mihi voluptas corporis bonum ē: aut qđ melius uelut meliores dicere uiſi ſūt: mihi uirtus animi bonum eſt. Sʒ mihi inquit adherere deo bonū eſt. Hoc euʒ docuerat: cui uni tantūmmō ſacrificandum: ſancti quoqꝫ angeli legaliū ſacrificiorum etiam conteſtatione monuerunt. Uñ ēt ipē ſacrificiū eiuſ fact⁹ fuerat: cuius igne intelligibili cōrept⁹ ardebat: ꝛ in eius ineffabilem incorporeūqꝫ complexum ſancto deſiderio ferebatur. Porro autem ſi multorū dorum cultores: qualeſcunqꝫ deos ſuoſ eſſe arbitrentur: ab eis facta eſſe miracula uel ciuilium rerum hiſtorie: uel libris magicis: ſiue qđ honeſtius putant theurgicis credunt: quid cauſe ē cur illis litteris nolunt credere iſta facta eſſe: quibus tāto maior debeť fides quanto ſup om̄s eſt magnus: cui uni ſoli ſacrificandum precipiunt.

Que ratio ſit uiſibilis ſacrificij: ꝙ uni uero ꝛ inuiſibili deo offerri docet uera religio. cap. xix.

q Ui autem putant hec uiſibilia ſacrificia dijs alijs congruere: illi uero tanquam inuiſibili inuiſibilia ꝛ maiora maiori: melioriqꝫ meliora: qualia ſunt pūre mentis ꝛ bone uolūtatis officia: profecto neſciunt hec ita eſſe ſigna illoruʒ: ſicut uerba uel ſonātia ſigna ſunt rerum. Quocirca ſicut orantes atqꝫ laudanteſ ad eum dirigimus ſignificantes uoces: cui res ipſas in corde: quas ſignificamus offerim⁹: ita ſacrificantes non alteri uiſibile ſacrificium offerendum eſſe nouerimuſ: ꝙ illi cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium noſipſi eſſe debemus. Tunc nobis fauent nobiſqꝫ congaudent: atqꝫ ad hoc ipſum nos pro ſuis uiribus adiuuant angeli quiqꝫ uirtuteſqꝫ ſuperiores: ꝛ ipſa bonitate ac pietate potentiores. Si aūt illis hec exhibere voluerimus: non libenter accipiunt. ꝛ cum ad homines ita mittuntur ut eorum preſentia ſentiať aptiſſime uetant: ſunt de his exempla in l'ris ſāctis. Putauerunt quidam deferenduʒ angeliſ honorē uel adorando uel ſacrificando qui debetur deo: ꝛ eorum ſūt admonitione prohibiti: iuſſiqꝫ ſūt hec ei deferre: cui uni fas eſſe nouerunt. Imitati ſūt angelos ſanctos ēt ſancti hoies dei. Nam paulus ꝛ barnabas ī lycaonia facto quodam miraculo ſanitatis putati ſunt dij: eiſqꝫ lycaonij immolare uictimas uoluerunt: quod a ſe humili pietate remouentes eis in

quem crederent annuntiauerunt deū. Sꝫ ne ob aliud fallaces illi ſupbe ſibi hoc exigūt: niſi qꝛ uero deo deberi ſciunt. Non eniꝫ reuera ut ait porphyrius ꝛ nonnulli putant: cadauerinis nidoribus ſꝫ diuinis honoribus gaudent. Copiam uero nidoꝝ magnā hn̄t ūdiqꝫ: ꝛ ſi amplius uellent: ipſi ſibi poterant exhibere. Qui ergo diuinitatē ſibi arrogant ſp̄us nō cuiuſlibet cōpē iſ fumo: ſed ſupplicantis animo delectātur: cui decepto ſbiectoqꝫ dn̄entur intercludentes iter ad deum uerum: ne ſit homo illius ſacrificium: dū ſacrificatur cuipiam preter illum.

De ſummo uerocꝫ ſacrificio: quod ipſe dei ꝛ hominum mediatoꝛ effectus eſt. cap. xx.

u Nde uerus ille mediatoꝛ inq̄tū formam ſerui accipiēs mediatō effectus eſt dei ꝛ hominū hō ieſus chriſtus: cum in forma dei ſacrificium cuꝫ patre ſumat: cū quo ꝛ unus eſt deus: tamen in forma ſerui ſacrificium maluit eſſe q̄ ſumere: ne uel hac occaſiōe quiſq̄ exiſtimaret cuilibet ſacrificādū eē creature. Per hoc ꝛ ſacerdos eſt ipſe offerens: ipſe ꝛ oblatio. Cuius rei ſacramētum quotidianum eſſe uoluit eccleſie ſacrificium: cum ipſius corporis ipſe ſit caput: ꝛ ipſius capitis ipſa ſit corpus: tam ip̄a p ip̄m q̄ ip̄e per ip̄aꝫ ſuetus offerri. Huius ueri ſacrificij mul tiplicia uariaqꝫ ſigna erāt ſacrificia pſ cs ſanctorum: cum hoc unuꝫ p multa figuraretur: tanquam uerbis multis res una diceretur: ut ſine faſtidio multum commendaretur. Huic ſummo uerocꝫ ſacrificio: cuncta ſacrificia falſa ceſſerunt.

De modo poteſtatis demōibus date ad gloꝛificandos ſanctos q̄ ptulerūt ipſam paſſionē: q̄ aereos ſp̄us nō placādo ip̄os ſed in deo permanendo uicerunt. cap. xxi.

m Oderatis aūt p̄finitiſqꝫ tp̄ibus ēt p̄tas permiſſa demonibus ut hoībus quos poſſidēt excitatis inimicicias aduerſus dei ciuitatē tyrannice exerceant: ſibiqꝫ ſacrificia non ſolum ab offerentibus ſumant: ꝛ a uolētibus expetāt: uerꝫ ēt ab īuitiſ pſequēdo uiolenter extorqueant: non ſoluꝫ perniciosa non eſt: ſed ēt utilis inuenitur eccleſie: ut martyruꝫ numerus impleatur: quos ciuitas dei tanto clarioꝛes ꝛ honoratioꝛes ciues habet: q̄to fortius aduerſus impietatem poteſtatum etiam uſqꝫ ad ſanguinem certant. Hos multo elegantius ſi eccleſiaſtica loquendi conſuetudo pateret: noſtros heroas uocaremus. Hoc enim nom̄ a iunone dr̄ tractum: quod grece iuno hera appellatur. ꝛ iō neſcio quis filius eius ſecundum grecorum fabulas heros fuerit nūcupatus: hoc uidelicet uelut myſticum ſignificante fabula: q̄ aer iunoni deputetur: ubi uolunt cum demonibus heroas habitare: quo nomīe appellant alicuius meriti animas defūctorum. Sed a contrario martyres nr̄i heroes nuncuparentur: ſi ut dixi uſus eccl'aſtici ſermonis admitteret: non q̄ eis eſſet cum demonibus in aere ſocietas: ſed q̄ eoſdem demones. i. aereas uincerēt poteſtates: ꝛ in eis ip̄aꝫ q̄cq̄d putatur ſignificare iunonem: que non uſqꝫquaqꝫ inconuenienter a poetis inducitur inimica uirtutibus: ꝛ celuꝫ petentibus uiris foꝛtibus inuida. Sꝫ rurſus eis ſuccumbit infeliciter ceditqꝫ virgilius: ut cū apud eum illa dicat: Uincoꝛ ab enea: ipſum eneam admoneat helenus: quaſi concilio religioſo ꝛ dicat. Junoni cane uota libens: dominā qꝫ potentem ſupplicibus ſupera donis. Ex qua opinione porphyrius q̄uis non ex ſua ſententia: ſed ex alioꝛū

bonũ dicit deũ uel geniũ ñ uenire i ho minẽ niſi mal⁹ fuerit añ placat⁹: tãq̃ fortiora ſint apð eos numia mala q̃ bõa. qñq̃dẽ mala ipediũt adiutõia bonoꝝ. niſi eis placata dẽt locũ: maliſq; nolentibus bona prodeſſe nõ poſſũt: nocere aũt mala poſſunt ñ ſibi ualentibus reſiſtere bonis. Non eſt iſta uere ueraciterq; ſancte religionis uia: non ſic iunonẽ hoc ẽ aereas poteſtates piorũ uirtutibuſ inuidentes noſtri martyres uincunt. Non omnino ſi dici uſitate poſſet: heroes nři ſupplicib⁹ donis: ſ; v̄tutib⁹ diuinis heram ſupãt. Commodius q̃ppe ſcipio africanus eſt cognominat⁹ q̃ uirtute africã uicerit: q̃ ſi hoſtes donis placaſſet ut pcerent.

Unde ſit ſanctis aduerſum demones poteſtas: ⁊ unde cordis uera purgatio. cap. xxij.

u Era pietate hoĩes dei aereã poteſtatẽ inimicã cõtrariãq; pietati: exõcizando eijciunt ñ placãdo: omẽs tentationes aduerſitateſq; eius uicũt orando non ipſam ſed ſuũ deũ aduerſus ipſam. Non enim aliquem uincit aut ſbiugat: niſi ſocietate peccati. In eius ergo nomine uincitur qui hoĩem aſſumpſit: egitq; ſine peccato: ut i ipo ſacerdote ac ſacrificio fieret remiſſio peccatoꝝ. i. p mediatorem dei ⁊ hoĩũ; hominem chriſtum ieſum: per quem facta peccatorum purgatione reconciliamur deo. Nõ enim niſi peccatis homines ſeparantur a deo: quoꝝ in hac uita non fit noſtra uirtute: ſed diuina miſeratione purgatio: p indulgentiã; illius non per noſtram potentiam: q̃a ⁊ ipſa quantulacunq; uirtus que dicitur noſtra illius eſt nobis bonitate cõceſſa. Multũ aũt nobis in hac carne tribueremus: niſi uſq; ad eius depoſitionẽ ſb uenia uiueremus. Propterea ergo nobis per mediatorem preſtita ẽ gratia: ut polluti carne peccati: carnis peccati ſimilitudie mundaremur. Hac dei gr̃a qua in nos oñdit magnã miã; ſuam: ⁊ in hac uita per fide; regimur: ⁊ poſt hanc uitam per ipſam ſpeciem incommutabilis ueritatis ad pfectionem pleniſſimam perducemur.

De principijs in quibus platonici purgationem anime eſſe profitentur. cap. xxiij.

d Icit ẽt porphyrius diuinis oraculis fuiſſe reſponſum: non noſ purgari lune teletis atq; ſolis: ut hinc oñdẽt nulloꝝ deoꝝ teletis hoĩe; poſſe purgari. Cuius enim telete purgãt: ſi lune ſoliſq; non purgant: quos inter celeſtes dos precipuos habent? Deniq; eodẽ dicit oraculo exp̃ſſum principia poſſe purgare: ne forte cũ dictũ eſſet ñ purgare teletas ſolis ⁊ lune: alicuius alterius dei de turba ualẽ ad purgandum telete crederentur. Que autem dicat eſſe principia tanq̃ platonic⁹ nouimus. Dicit ei; deũ patrem ⁊ deum filium: quẽ grece appellat paternũ intellectum uel paternam mentem. De ſpiritu aũt ſancto aut nihil aut ñ apte aliquid dicit. Quãuis quem aliu; dicat horum medium nõ intelligo. Si enim tertiam ſicut plotinus ubi de tribus principalib⁹ ſbſtantijs diſputat: aĩe naturã ẽt iſte uellet itelligi: ñ utiq; diceret horum medium id eſt patris ⁊ filij medium. Poſtponit q̃ppe plotin⁹ anime naturã paterno intellectui: iſte autem cum dicit medium: non poſtponit ſed interponit. Et nimirum hoc dixit ut potuit ſiue ut uoluit: quonia; nos ſpiritum ſanctum nec patris tantum nec filij tantum: ſed utriuſq; ſpiritum dicimus. Liberis enim uerbis loquuntur philoſophi: nec in reb⁹ ad intelligendum difficillimis: offenſionẽ religioſarum aurium pertimeſcunt.

Nobis aũt ad certam regulam loqui fas eſt: ne uerborum licentia etiam de reb⁹ que his ſignificant̃ impiã gignat opionem: Nos itaqꝫ ita non dicimus duo uel tria principia cũ ꝺ deo loqui/mur: ſicut nec duos deos uel tres nobis licitũ ẽ dicẽ: q̃uis de unoquoqꝫ loquentes: uel de patre uel filio uel de ſpũ ſancto: etiã ſingulum queqꝫ deũ eſſe fateamur. Nec dicimus tãtũ qꝺ heretici ſabelliani eundem eſſe patreꝫ qui eſt ⁊ filius: ⁊ eundem eſſe ſpirituꝫ ſanctum qui eſt ⁊ pater ⁊ filius: ſꝫ patrem eſſe filij patrem: ⁊ filium patris filium: ⁊ patris ⁊ filij ſpiritum ſãctũ: nec patrem eſſe nec filium. Uerꝫ itaqꝫ dictum eſt non purgari hominem niſi principio: quanuis pluraliter apꝺ eoſ ſint dicta principia.

De uno uero[qꝫ] principio: quod ſolam humanam naturam purgat atqꝫ renouat. cap. xxiiij.

[ſ]Ed ſꝺditus porphyri⁹ inuidiſ potestatibus de quib⁹ ⁊ erubeſcebat ⁊ eas libere redarguere formidabat: noluit itelligẽ dñm ieſũ chriſtum eſſe principiũ: cui⁹ incarnatiõe purgamur. Eũ q̃ppe in ipa carne cõtempſit: quã ꝓpt̃ ſacrificium nr̃e purgationis aſſumpſit: magnum. ſ. ſacramentum ea ſuperbia ñ itelligẽs: quã ſua ille humilitate deiecit: uerus benignuſqꝫ mediator in ea ſe oñdenſ mortalitate mõtalibus: quam maligni fallaceſqꝫ mediatores non habendo ſe ſuperbi extulerunt: miſeriſqꝫ hoĩbus adiutoriũ deceptoriũ uelut imortales mortalib⁹ promiſerũt. Bonus itaqꝫ uerusqꝫ mediator oñdit peccatum eſſe malum ñ carnis ſubſtantiam uel naturam: que cuꝫ anima hominis ⁊ ſuſcipi ſine peccato potuit ⁊ haberi: ⁊ morte deponi: ⁊ in melius reſurrectione mutari: nec ipſaꝫ mortẽ quãuis eſſet pena peccati quã tñ pro nobis ſine peccato ipe perſoluit: peccando eſſe uitandam: ſꝫ potius ſi facultas dat̃ pro iuſtitia perferendã. Ideo enim ſoluere potuit mori endo peccata: quia mortuus ẽ ⁊ nõ ꝓ ſuo peccato. Hunc ille platonicus nõ cognouit eſſe principium: nam cognoſceret purgatorium. Neqꝫ enim caro principium eſt: aut anima humana: ſꝫ uerbum per quod facta ſunt omnia. Non ergo caro ꝑ ſeipſam mundat: ſꝫ ꝑ uerbum a quo ſuſcepta eſt: cum uerbum caro factum eſt: ⁊ habitauit i nobis. Nam de carne ſua manducanda myſtice loquens: cum hi qui non intellexerũt offenſi recederent dicentes: durus eſt hic ſmo: qs eũ pȯt audire: reſpondit manentibus ceteris. Spũs eſt qui uiuificat: caro aũt ñ ꝓdeſt quicq̃. Principiũ ergo ſuſcepta aĩa ⁊ carne ⁊ aĩam credentium mundat ⁊ carnẽ. Iꝺ querentibus iudeis quis eſſet reſpȯdit ſe eſſe principiuꝫ. Qꝺ utiqꝫ carnales infirmi peccatis obnoxij ⁊ ignorantie tenebris obuoluti: nequaq̃ percipe poſſemus: niſi ab eo mũdarẽur ⁊ ſanaremur: ꝑ hoc qꝺ eram⁹ ⁊ ñ eram⁹. Eram⁹. n. hoĩes: ſꝫ iuſti ñ erãus. In illi⁹ aũt incarnatiõe natura humana erat: ſꝫ iuſta ñ peccatrix erat. Hec eſt mediatio qua manus lapſis iacentibuſqꝫ correpta ẽ: hoc ẽ ſcm̃ diſpoſitũ ꝑ angelos: i quoꝝ edictis ⁊ lex dabat̃: qua ⁊ unuſ ꝺs coli iubebat̃: ⁊ hic mediator uenturus promittebatur.

Omẽs ſanctos ⁊ ſꝺ legis tp̃e ⁊ ſub prioribus ſeculis in ſacramẽto ⁊ fide chriſti iuſtificatos fuiſſe. cap. xxv.

[c]Ui⁹ ſacramẽti fide: ẽt iuſti antiq̃ mũdari pie uiuẽꝺo potuerũt: ñ ſolũ añq̃ lex pplo hebreo daret̃: neqꝫ eiꝫ eis predicator deus uel angeli defuerũt: ſed ipius quoqꝫ legis tp̃ib⁹ q̃uis in figuris reruꝫ ſpũalium habere

uidēt ꝓmiſſa carnalia: ꝓpt qḋ uet̄ dī teſtamentum. Nam ⁊ prophete tunc erāt: p quos ſicut ⁊ p āglos eadē promiſſio predicata ē: ⁊ ex illoꝝ numero erat: cui⁹ tā magnā diuinā qꝫ ſñiaꝫ de boni hūani fine pauloañ cōmēoraui. Mihi autē adherere deo bonū ē. In q̄uo plane pſalmo duū teſtamtoꝝ q̄ dñr uetus ⁊ nouū ſatis eſt declarata diſtinctio. Propt̄ carnales .n. terenaſqꝫ ꝓmiſſiones cū eas impījs abūdare ꝓſpiceret: dicit pedes ſuos pene fuiſſe cōmotos: ⁊ effuſos in lapſū propemodū greſſus ſuos: tanꝙ fruſtra deo ipē ſeruiſſet. Cūqꝫ ea felicitate quā de illo expectabat contemptores eius florere ꝓſpiceret: ſeqꝫ in rei hui⁹ īq̄ſitiōe laboraſſe volentē cur ita eſſet apphendere: donec intraret in ſanctuariū dei: ⁊ intelligēt nouiſſima coꝝ q̄ felices uidebāt̄ errare tunc eos intellexit i eo ꝙ ſe extulerūt: ſicut dicit fuiſſe deiectos ⁊ defeciſſe ac piſſe ꝓpt̄ iniq̄tates ſuas: totūqꝫ illḋ culm̄ tp̄al̄ felicitatis ita eis factū tanꝙ ſomniū euigilantis: q̄ ſe repente inuenit ſuis q̄ ſōniabat fallacib⁹ gaudijs deſtitutū. Et qm̄ i hac terra l̄ ciuitate terrena magni ſibi uidebātur: dñe inquit in ciuitate tua imaginē illoꝝ ad nihilū rediges. Quid huic tñ utile fuerit ēt ipſa terrēa ñ niſi ab uno uero deo querere: in cuius ꝑtate ſunt omnia: ſatis oñdit ubi ait. Uelut pec⁹ factus ſum apḋ te: ⁊ ego ſemp tecum. Uelut pecus dixit: utiqꝫ nō intelligēs. Ea quippe a te deſiderare: que mihi cū impijs nō pñt eſſe cōmunia: q̄bus eos cum abundare cernerē putaui me incaſſum tibi ſeruiſſe: qñ ⁊ illi hec haberent qui tibi ſeruire noluiſſent. Tñ ego ſemp tecū: q̄ etiā in taliū rerū deſiderio deos alios non queſiui. Ac per hoc ſequit̄. Tenuiſti manū dextre mee: ⁊ i voluntate tua deduxiſti me: ⁊ cum gloria aſſumpſiſti me: tāꝙ ad ſiniſtrā cuncta illa ptineāt: q̄ abundare apud impios cū uidiſſet pene colapſus eſt. Quid .n. mihi eſt inq̄t in celo? Et a te quid uolui ſup terrā? Repħēdit ſeipꝫ: iuſteqꝫ ſibi diſplicuit: qꝛ cū tā magnuꝫ bonum haberet in celo quod poſt intellexit: rem tranſitoriam fragilem ⁊ quodāmō luteam felicitateꝫ a ſuo ḋo queſiuit in terra. Defecit inquit cō me um ⁊ caro mea: ḋſ cordis mei: defectu utiqꝫ bono ab inferioribus ad ſupna. Uñ in al o pſalmo dī deſiderat ⁊ deficit aīa mea in aťa dñi. Itē i alio ḋficit in ſalutare tuū aīa mea. Tñ cū ḋ utroqꝫ dixiſſet. i. de corde ⁊ carne deficiēte: nō ſubiecit deus cordis mei ⁊ carnis mee: ſed deus cordis mei. Per cor q̄ppe caro mūdatur. Uñ dicit dñs. Mūdate que intus ſunt: ⁊ que foris ſunt munda erunt. Partem deinde ſuā dicit ipſum deum: nō aliquid ab eo: ſed ipſum. Deus inq̄t cordis mei: ⁊ pars mea ḋs in eternū: ꝙ inter multa q̄ ab hoibus eligunt̄: ipſe illi placuerit eligeno⁹. Quia ecce inquit: qui ſe longe faciunt: a te pibunt: perdidiſti omnē q̄ fornicat̄ abs te: hoc ē q̄ multoꝝ deoꝝ uult eſſe ꝓſtibulū. Uñ ſeq̄t̄ illḋ ꝓpter qḋ ⁊ cetera de eodē pſalmo dicenda uiſa ſunt. Mihi aūt adherē ḋo bonū ē: non longe ire: non per plurima fōnicari. Adherē aūt ḋo tūc pfectum erit: cum totum quod liberandum eſt fuerit liberatum. Nūc vō fit illud quod ſeq̄t̄: ponere in deo ſpem meam. Spes eiꝫ q̄ uidet̄ nō eſt ſpes. Quod .n. uidet quis. quid ſperat ait apoſtolus? Si autem quod nō uidemus ſpam⁹: p patiētiam expectamus. In hac aūt ſpe nūc conſtituti agamus qḋ ſequit̄: ⁊ ſimus nos quoqꝫ pro modulo nr̄o angeli ḋi id eſt nuntij eius: annuntiantes eius voluntatem ⁊ gloriam gratianqꝫ laudantes. Unde cum dixiſſet ponere in deo ſpem meam: ut annuntiem inq̄t omnes laudes tuas in portis filie ſiō. Hec eſt glorioſiſſima ciuitas dei: hec

unū deū nouit ꝛ colit:hanc āgeli ſācti nuntiauerunt:ꝗ nos ad eius ſocietatē inuitauerunt: ciueſq; ſuos in illa eſſe uoluerūnt. Quibus non placet ut eos colamus tanꝙ noſtros electos deos:ſed cū eis ꝛ illoꝝ ꝛ noſtrum deū: nec eis ſacrificemus:ſed cū ipſis ſacrificium deo ſimus. Nullo itaq; dubitāte:qui hec depoſita maligna obſtīatōe conſiderat:omnes immoꝛtales beati qui nobis non inuident: neq; enim ſi inuiderent eſſent beati:ſed potius noſ diligunt:ut ꝛ noſ cū ipſis beati ſim⁹: plus nobis fauent: plus adiuuant:ꝙdo unum deum cum illis colimus:patrem ꝛ filium ꝛ ſpiritū ſanctum : ꝙ ſi eos ipſos per ſacrificia coleremus.

De inconſtantia poꝛphyrij inter cōfeſſionem ueri dei ꝛ cultum demonū fluctuantis.cap.xxvi.

N Eſcio quō ꝙtū mihi uidet̄:pro amicis ſuis theurgis erubeſcebat poꝛphyrius. Nā iſta utcūq; ſapiebat:ſed contra multoꝛum deoꝝ cultū deū ueꝝ non libere defendebat. Et angelos quippe alios eſſe dixit: ꝗ deoſū deſcendentes hoib⁹ theurgicis diuina pronuntient.alios aūt qui in terris ea ꝗ patris ſunt ꝛ altitudinem eius profunditatēq; declarēt. Non igit̄ hoſ angelos quoꝛum miniſteriū eſt declarāī uoluntatem patris:credendum eſt uelle nos ſb̄di:niſi ei cui⁹ nobis ānūtiant uoluntatem. Uñ optime admonet ēt ipe platonicus imitandos eos potius ꝙ inuocandos. Nō itaq; debem⁹ metuere:ne imoꝛtales ꝛ beatos uni deo ſb̄ditos:non eis ſacrificādo offēdāuſ. Qd.n. nō niſi uni uero deo deberi ſciunt:cui ꝛ ipſi adherendo beati ſūt: ꝑculdubio neq; ꝑ ullā ſignificātē figurā:neq; per ipſam rem que ſacramētis ſignificat̄ ſibi exhiberi uolunt. Demonū ē hec arrogantia ſupboꝝ atq; miſeroꝝ a quib⁹ lōge diu̾ſa ē pietas ſb̄ditoꝝ dō:nec aliūde ꝙ illi adherēdo beatoꝝ. Ad qō bonū ꝑcipiendū:ēt nobis ſyncera bēignitate opōtet ut faueāt: neq; ſibi arrogent quo eis ſubijciāur: ſ; eū ānūtiēt ſub quo eis i pace ſociemur. Quid adhuc trepidas o philoſophe:adu̾ſus ꝑtates ꝛ ueris u̾tutib⁹ ꝛ ueri dei munerib⁹ inuides hic liberaꝫ uocē? Jā dixiſti angelos qui patris annuntiant uoluntatē:ab eis angelis eē diu̾ſos:ꝗ ad theurgicos hoies neſcio qua deducti arte deſcendunt. Quid adhuc eos honoras:ut dicts ꝑnūtiaī diuina? Que tādē diuia ꝑnūtiāt:ꝗ nō uolūtatē patris nuntiāt? Nēpe illi ſūt quos ſacris precibus inuidus alligauit:ne preſtarent aīe purgationē: nec a bono ut dicis purgare cupientes ab illis uinculis ſalui:ꝛ ſue poteſtati reddi potuerūt. Adhuc dubitas hec maligna eſſe demonia:uel te fingis fōtaſſe neſcire dū nō uis theurgos offendeē: a ꝗbus curioſitate deceptus iſta ꝑnitioſa ꝛ inſana pro magno bn̄ficio didiciſti. Audes iſtā inuidiā ñ poteſtatem ſ; peſtilētiā:ꝛ ñ dicā dñam ſ; qō tu fateris ancillā potius inuidoꝝ: iſto aere tranſcenſo leuare in celum:ꝛ int̄ deos uīos ēt ſydereos collocare:ꝉ ipa quoq; ſydera his oppꝛobrijs infamare.

De impietate poꝛphyrij: qua etiāz apuleij tranſcendit errorem.capitulū xxvij.

Q Uāto hūanius ꝛ tolerabilius cōſectane⁹ tuus platōic⁹ apuleius errauit:ꝗ tm̄mō demōes a lūa ꝛ infra oꝛdiatos agitari moꝛbis paſſionū mentiſq; turbelis honorās eos ꝗdēꝫ: ſ; uolēs nolēſq; ꝯfeſſus ē. deos tamē celi ſuperioꝛes ad etherea ſpacia ꝑtinētes:ſiue uiſibiles : quos ꝯſpicuos lucē cernebat:ſolē ꝛ lunā ꝛ cetera ibidē lumia:ſiue inuiſibiles quos putabat ab

omni labe iſtaꝝ ꝑturbationū alienoſ ꝙta potuit diſputatiōe diſcreuit. Tu aūt didiciſti hoc nō a platōe ſȝ a chaldeis magīis tuis: ut in ethereas uel ēpyreas mūdi ſblimitates ⁊ firmamēta celeſtia extolleres uitia hūana: ut poſſent dīj ueſtri theurgis prenuntiare diuina. Quibus diuiniſ te tamen per intellectualem uitam facis altiorem: ut tibi uidelicet tanꝙ philoſopho theurgice artis purgationes nequaꝙ neceſſarie uideant̄: ſed alijs eas tamen iporas: ut hanc veluti mercedem reddas magiſtris tuis: ꝙ eos qui philoſophari non poſſunt: ad iſta ſeducis q̄ ē tāꝙ ſupioꝝ capaci eſſe inutilia cōfiteriſ: ut uidelicet quicūqȝ a phīe uirtute rēoti ſunt: que ardua nimis atqȝ paucoꝝ ē: te auctore theurgos homines a q̄bus ñ quidē in aīa intellectuali: ueꝝ ſaltēȝ ī aīa ſp̄uali purgent̄ inquirāt. Et qm̄ iſtoꝝ quoſ philoſophari piget: incōpabiliter maior eſt m̄ltitudo plures ad ſecretos ⁊ illicitos magos tuos ꝙ ad ſcholas platonicas uenire cogantur. Hoc enim ē immundiſſimi demones dōs ethereos ſe eſſe fingentes: quorūȝ predicator ⁊ angelus factus es ꝓmiſerunt: ꝙ in anima ſpirituali theurgica arte purgati ad patrem quidem non redeunt: ſed ſuper aereas plagas inter deos ethereos habitabunt. Nō audit iſta hominum multitudo: ꝓpt̄ quos a demonū dn̄atu liberandos chriſtus aduenit. In illo enim habent miſericōdiſſimam purgationē: ⁊ m̄tis ⁊ ſp̄us: ⁊ corporis ſui. Propt̄ea quippe totūȝ hominem ſine peccato ille ſuſcepit: ut totum quo conſtat homo a peccatoꝝ peſte ſanaret. Quem tu quoqȝ utinaȝ cognouiſſes: eiqȝ te potius ꝙ uel tue uirtuti que humana fragilis ⁊ infirma eſt: uel pernicioſiſſime curioſitati ſanandum tutius cōmiſiſſes. Non. n. te decepiſſet: queȝ ueſtra ut tuipſe ſcribis oracula ſanctum immortalēqȝ cōfeſſa ſūt. De quo ēt poeta nobiliſſim⁹ poetice q̄dē q2 i alterius adumbrata ꝑſona: ueraciter tn̄ ſi ad ip̄ȝ referaſ dixit. Te duce ſiqua manent ſceleris ueſtigia nr̄i: Irrita ꝑpetua ſoluent formidine terras. Ea q̄ppe dixit: q̄ ēt m̄ltū ꝓficientiū i uirtute iuſtitie pn̄t ꝓpt̄ huius uite infirmitatē: ⁊ ſi nō ſcelera: ſceleꝝ tn̄ manē ueſtigia: q̄ nō niſi ab illo ſaluatore ſanant̄: de quo iſte uerſuſ expreſſus ē. Nā hoc utiqȝ nō a ſeipſo dixiſſe virgilius in egloge ip̄i⁹ quarto ferme v̄ſu indicat: ubi ait. Ultima cumei uēit iā carmis etas. Uñ hoc a cumea ſibylla dictū eē incūctant̄ appꝫ. Theurgi uero illi: uel potius dēones dōꝝ ſp̄es figuraſqȝ fingentes: īq̄nant potius ꝙ purgant humanum ſp̄um: falſitate phātaſmatū ⁊ deceptoria uanaꝝ ludificatione formaꝝ. Quō eniȝ purgent hoīs ſp̄m: q̄ imūdū hn̄t ꝓp̄ū: Alioq̄n nullo mō carmibus iuidi homis ligarent̄: ipſūqȝ inane beneficium qđ preſtaturi uidebantur: aut metu ꝑmerēt: aut ſimili inuidētia denegarēt. Sufficit ꝙ purgatiōe theurgica neqȝ intellectualē aīaȝ: hoc eſt m̄tē noſtraȝ dicis poſſe purgari: ⁊ ipſam ſp̄ualem id ē aīe nr̄e ꝑtem m̄te inferiorē: quam tali arte purgari poſſe aſſeris: immortalem tamē eternāqȝ ñ poſſe hac arte fieri confiteris. Chriſtus aūt uitā promittit eternam: unde ad eū mūd⁹ uobis q̄dem ſtomachantib⁹: mirantibus tamen ſtupētibuſqȝ concurrit. Qđ q2 negare ñ potuiſti: intm̄ a teipſo diſſentire uideris: ut primum doceas errare homines theurgica diſciplina: ⁊ ꝙ plurios fallē ꝑ cecā iſipientēqȝ ſn̄iaȝ: atqȝ eſſe certiſſimum errorem agēdo ⁊ ſupplicando ad pricipes angeloſqȝ decurrere: ⁊ rurſum quaſi ne operam perdidiſſe uidearis iſta dicendo: mittis homines ad theurgoſ: ut per eos anima ſpiritualis purgetur illorum qui non ſecundū intellectualeȝ animā uiuunt.

Quib⁹ perſuaſionibus porphyri⁹ occecatus nō potuerit uerā ſapientiā qȯ eſt chriſtus agnoſcere. cap xxviij.

M Ittis ergo hoīes in errorē certiſſimū. Neqȝ hoc tm̄ malū te pudet: cū v̄tutiſ ⁊ ſapientie te ꝓfitearis amatorē. Quam ſi uere ac fidelr̄ amaſſes: chriſtū dei v̄tutē ⁊ dei ſapientiam cognouiſſes: nec ab eius ſaluberrima hūilitate tumore iſlat⁹ uane ſcie reſiluiſſes. Cōfiteris tm̄ ēt ſpualē aiam ſine theurgicis artibus ⁊ ſine teletis: qbuſ fruſtra diſcendis elaboraſti poſſe continētie uirtute purgari. Aliqñ ēt diciſ: ꝙ telete nō poſt mortem eleuant aiaꝫ: ut iam nec eidē ipſi quā ſpualē uocaſ: aliquid p⁹ huius uite finē prodeſſe uideantur. Et tñ uerſas hoc multis modis ⁊ repetis: ad nihil aliud quantum exiſtio: niſi ut taliū quoqȝ reꝝ quaſi pitus appeas: ⁊ placeas illicitaꝝ artiū curioſis: l' ad eas facias ipe curioſos. Sȝ bñ ꝙ metuendā dicis hāc artē uel legū picul': uel ipſius actiōis. Atqȝ utinā hoc ſaltē abs te miſeri audiant: ⁊ inde ne illic abſorbeāť abſcedāt: aut eo penitus non accedant. Ignorantiā certe ⁊ ꝓpter eā multa uitia p nullas teletas purgari dicis: ſed per ſolum pr̄em ⁊ eius filium. i. paternam menteꝫ ſiue intellectum: qui paterne eſt uolūtatis conſcius. hunc aūt chriſtū eē ñ crediſ. Contēnis enim eum propter corp⁹ ex femina acceptū: ⁊ ꝓpť crucis opprobrium: excelſam uidelicet ſapientiaꝫ ſpretis atqȝ abiectis infimis idoneus ō ſuprioribus carpere. At ille implet quod de illo prophete ſancti ueraciter predixerunt. Perdam ſapientiam ſapiētiū: ⁊ prudētiā prudentiū reprobabo. Nō enim ſuā in eis perdit ⁊ reprobat quā ipſe donauit: ſȝ quam ſibi arrogant q̄ ñ habēt ipſius. Unde commemorato iſto prophetico teſtimonio: ſequitur ⁊ dicit apoſtol⁹. Ubi ſapiēs: ubi ſcriba: ubi conqūiſitor huius ſeculi? Nonne ſtultā fecit ds̄ ſapiam huius mundi? Nā qm̄ in dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam deum: placuit deo per ſtultitiā p̄dicationis ſaluos facere credentes. Qm̄quidem iudei ſigna petunt: ⁊ greci ſapiam q̄rūt. Nos autem predicamus inquit chriſtū crucifixū: iudeis qdē ſcandalū: gētib⁹ aūt ſtultitiam. Ipſis uero uocatis iudeis ⁊ grecis chriſtū dei uirtutē ⁊ dei ſapiētiam: qm̄ qȯ ſtultum ē dei ſapientius eſt hoībus: ⁊ quod infirmū ē dei fortius ē hoīb⁹. Hoc quaſi ſtultū ⁊ īfirmū tāq̄ ſua uirtute ſapiētes fortesqȝ cōtēnunt. Sȝ hec ē gra que ſanat īfirmoſ: nō ſupbe iactātes falſā beatitudinē ſuam: ſed humiliter potius ueram miſeriam confitentes.

De icarnatione dn̄i nr̄i ieſu chriſti: quā confiteri platonicorum erubeſcit impietas. cap. xxix.

P Redicas pr̄eꝫ ⁊ eius filiū quem uocas patnū intellectū ſeu mentē: ⁊ hoꝝ mediū quē putam⁹ te dicere ſp̄m ſanctū: ⁊ more uīo appellas tres deos. Ubi ⁊ſi v̄bis indiſciplinatis utimini: uidetis tñ qualit̄cūqȝ ⁊ quaſi p quedā tenuis imaginationis umbracula quo nitendū ſit: ſed incarnationē incōmutabl'is filij dei qua ſaluamur: ut ad illa que credius l' ex ꝗtulacūqȝ pte intelligimus pueīre ualeāus: non uultis agnoſcē. Itaqȝ uidetis utcūqȝ ⁊ſi de longinquo: ⁊ſi acie caligāte patriaꝫ in qua manendum eſt: ſed uiā qua eundū eſt nō tenetis. Cōfitis tñ graꝫ: quādoquidem ad deū p uirtutem intelligentie peruenire paucis dicis eſſe cōceſſum. Non enim dicis paucis placuit: uel pauci uoluerunt: ſȝ cū dicis eē cōceſſū: ꝓculdubio dei gr̄am nō hoīs

ſufficientia confiteris. Uteris et hoc
uerbo apertius: ubi platonis ſententiā
ſequens: nec ipſe dubitas in hac uita
hoīem nullo mō ad perfectionem ſa-
pientie peruenire: ſcḋm intellectū tamē
uiuētib⁹ omne quod deeſt prouidētia
dei ⁊ grā poſt hanc uitam poſſe cōple
ri. O ſi cognouiſſes dei grām per ieſū
chriſtum dominum noſtꝝ: ipſamqꝫ eiuſ
incarnationē qua hominis animā cor
puſqꝫ ſuſcepit: ſummum eſſe exemplū
gratie uidere potuiſſes. Sed quid fa-
ciam? Scio me fruſtra loqui mortuo:
ſed quantum ad te attinet. Quantuꝫ
aūt ad eos qui te magnipendunt: ⁊ te
uel qualicūqꝫ amōe ſapiētie uel curio
ſitate artiū: quas ñ debuiſti diſcē dili-
gūt: quos potius in tua cōpellatione
alloquor: fortaſſe ñ fruſtra. Grā dei ñ
potuit gratius cōmēdari: q̄ ut ipē uni-
cus dei filius i ſe icōmutablr̄ manēs
indueret̄ hoīem ⁊ ſpē dilectionis ſue
daret hominibuſ homine medio: qua
ad illū ab hominib⁹ ueniret̄: qui tam
longe erat īmortalis a mortalibus: in
commutabilis a commutabilib⁹: iuſt⁹
ab impijs: beatus a miſeris. Et quia
naturaliter indidit nobis ut beati im-
mortaleſqꝫ eſſe cupiamus: manēs be-
atus ſuſcipienſqꝫ mortalem: ut nobis
tribueret quod amamus ꝑpetiēdo do
cuit contemnere quod timemus. Sed
huic ṽitati ut poſſemus acqeſcere: hu
militate opus erat: que ceruici noſtre
difficillime perſuaderi poteſt. Quid
eīm incredibile dr̄ preſertim uobis qui
talia ſapitis: quib⁹ ad hoc credenduꝫ
uoſipſos admonere debeatis? Quid
inq̄ uobis incredibl'e dr̄: cū ds̄ dicitur
aſſumpſiſſe hūanam aīam ⁊ corpus:
uos certe tm̄ tribuitis aīe intellectuali
que anima utiqꝫ humana eſt: ut eam
cōſubſtantialem paterne illi menti quē
dei filium confitemini fieri poſſe dica
tis? Quid ergo incredibl'e ē: ſi aliqua
una intellectualis aīa modo quodam
ineffabili ⁊ ſingulari: ꝓ multoꝝ ſalu-
te ſuſcepta ē? Corpus uero anime co-
herere ut homo tot⁹ ⁊ plen⁹ ſit: naīa
noſtra ipſa teſte cognoſcimus. quod
niſi uſitatiſſimum eſſet: hoc ꝑfecto eſ-
ſet incredibilius. Facilius quippe in fi
dem recipiendū ē: ⁊ſi hūanū diuino:
⁊ſi mutabilem incommutabili tamen
ſpm ſpiritui: aut ut ṽbis utar: q̄ i uſu
hētis incorporeū icōpōeo: q̄ corpus
incorporeo coherere. An forte uos of
fendit inuſitatus corporis partus ex ṽ
gīe? Neqꝫ hoc debet offendere. immo
potius ad pietatem ſuſcipiendam de-
bet adducere: q̄ mirabilis mirabiliter
natus eſt. An uero q̄ ipſum corpus
morte depoſitum: ⁊ in melius reſur-
rectione mutatum: iam incorruptibl'e
atqꝫ immōtale in ſupna ſbuexit? Hoc
fortaſſe credere recuſatis: intuētes por
phyrium in his ipis libris ex qb⁹ mł-
ta poſui: quos de īgreſſu anime ſcrip-
ſit: tam crebro ꝑcipe omne corpus eē
fugiendum: ut anima poſſit beata per
manere cum deo. Sꝫ ipſe potius iſta
ſentiens corrigend⁹ fuit: pſertim cū de
anima mundi hui⁹ uiſibil' ⁊ tā īgētis
corporee molis: cū illo tā incredibilia
ſapiatis. Platōe qppe auctore aīal eē
dicitis mundū: ⁊ aīal beatiſſimū qḋ
uultis eſſe etiā ſempitnū. Quō ergo
nec unq̄ ſoluetur a corpore: nec unq̄
carebit beatitudine: ſi ut aīa beata ſit
corpus ē omne fugiendū? Solē quoqꝫ
iſtū ⁊ cetā ſydera ñ ſolū i libris uřis
corpora eſſe fatemini: quod uobiſcuꝫ
oēs hoīes ⁊ cōſpicē nō cunctant̄ ⁊ di
cere. Ueꝝ etiam altiore ut putatis pe-
ritia hec eſſe aīalia beatiſſima ꝓhibe-
tis: ⁊ cū his corporib⁹ ſēpitna. Quid
ergo eſt qḋ cum uobis fides chriſtia
na ſuadet̄: tūc obliuiſcimini aut igno-
rare uos fingitis: qḋ diſputare aut do
cē ſoleatis quod dicimus? Quid cau
ſe ē cur ꝓpt̄ opiones uřas quas uoſ-
ipi oppugnatis chriſtiani eē nolitis:

niſi quia chriſtus hūmilis uenit ⁊ uos ſupbi eſtis? Qualia ſanctoꝝ corpora in reſurrectiōe futura ſint pōt aliq̄to ſcrupuloſius int̄ chriſtianaꝝ ſcripťaꝝ doctiſſimos diſputari: futura tñ ſempiterna minime dubitamus: ⁊ talia futura quale ſua reſurrectione chriſtus demōſtrauit exemplū. Sȝ qualiacūqȝ ſint: cū incorruptibilia ꝓſus ⁊ imōtalia i nulloqȝ aie contēplatiōnē qua in deū figit̄ ipediētia predicent̄: uoſqȝ ēt dicatis eſſe in celeſtibus imortalia corpora imōtalr̄ beatoꝝ. qd ē ꝙ ut beati ſimus omne corp⁹ fugiendū eē opiamini: ut fidē chriſtianā quaſi rōnabl̄iter fugē uideamini: niſi quia illud ē quod iteꝝ dico: chriſtus eſt humil̄: uos ſupbi? An forte cōrigi pudet? Et hoc uitium ñ niſi ſupboꝝ ē. Pudet uidelicet doctos hoies ex diſcipul̄ platōis fieri diſcipl̄os chriſti: q̄ piſcatorem ſuo ſpū docuit ſapere ac dicē. In pricipio erat v̄bū: ⁊ uerbū erat apud deū: ⁊ ds erat v̄bū: hoc erat in principio apud deuȝ: omnia per ipſum facta ſunt: ⁊ ſine ipſo factuȝ eſt nihil. Quod factum ē in ipſo uita erat: ⁊ uita erat lux hoīum: ⁊ lux in tenebris lucet: ⁊ tenebre eam nō cōphenderunt. Qd initium ſancti euangelij cui nomen eſt ſecundum ioannem: q̄dam platonicus ſicut a ſācto ſene ſimpliciano: qui poſtea mediolanenſi eccl̄e preſedit eps: ſolebāus audire aureis litteris conſcribendū: ⁊ per omnes eccl̄as in locis eminentiſſimis ꝓponendum eſſe dicebat. Sed iō uiluit ſuperbis deus ille magiſter: qꝛ v̄buȝ caro factum eſt ⁊ habitauit in nobis: ut parū ſit miſeris ꝙ egrotant: niſi ſe in ipſa ēt egritudine extollant: ⁊ ō medicina qua ſanari poterant erubeſcāt. Non enim hoc faciunt ut erigant̄: ſed ut cadendo grauius affligantur.

Quanta platonici dogmatis porphyrius refutauerit: ⁊ diſſentiendo cōrexerit. cap. xxx.

ſ I p⁹ platonē aliquid emēdare exiſtiat̄ indignū: cur ipſe porphyri⁹ ñnulla ⁊ ñ parua emēdauit? Nā platonē aias hominum poſt mortem reuolui uſqȝ ad corpora beſtiaꝝ ſcripſiſſe certiſſimū ē. Hanc ſententiam porphyrij doctor tenuit ⁊ plotinus. Porphyrio tamen iure diſplicuit. In hominū ſane ñ ſua que dimiſerant: ſed alia noua corpora ždire hūanas aias arbitratus ē. Puduit. ſ. illud credere: ne mat̄ fortaſſe filiū i mulā īuoluta uectaret: ⁊ ñ puduit hoc credē: ne reuoluta mater i puellā filio forſitā nuberet. Quāto credit̄ honeſtius quod ſancti ⁊ v̄aces angeli docuerunt: quod prophete dei ſpū acti locuti ſūt: quod ipſe quē uenturum ſaluatorem premiſſi nūtij ꝑdixerunt: qō miſſi apoſtoli q̄ orbem t̄rarum euangelio repleuerūt. Quāto inq̄ hōeſtius credit̄ reuerti ſemel aias ad corpora propria: ꝙ reuerti totiens ad diuerſa. Ueruntamē ut dixi ex magna pte correctus eſt in hac opinione porphyrius: ut ſaltē in ſolos homines hūanas aias ꝑcipitari poſſe ſentiret: beluinos aūt carceres euertē minime dubitaret. Dicit ēt deum ad hoc aiam mundo dediſſe: ut matie corporal̄ cognoſcens mala: ad prēm recurrēt: nec aliquādo iam talium polluta cōtagione teneretur. Ubi ⁊ ſi aliquid icōueniēter ſapit: magis. n. data ē cōpori ut bona faceret: nō. n. mala diſcēt ſi ñ facēt. In eo tamē alioꝝ platōicoꝝ opiōnē ⁊ ñ in re parua emendauit: ꝙ mūdatā ab omnib⁹ mal̄ aiam ⁊ cū prē conſtitutam nunq̄ iam mala mūdi huius paſſuram eſſe confeſſus eſt. Qua ſñia ꝑfecto abſtulit quod eſſe platonicum maxie ꝓhibet̄: ut mortuos ex uiuis: ita uiuos ex mortuis ſēp fieri: falſumqȝ eē oſtendit quod platonice uidet̄ dixiſſe virgilius in campos elyſios purgatas

aias miſſas. Quo nomine tanꝗ̃ p fabl'am uident' ſignificare gaudia beato rũ ad fluuiũ letheũ euocari: hoc ẽ ad obliuionẽ p̃teritoꝝ. ſ. immemores ſupa ut conuexa reuiſant rurſus: ⁊ incipiãt ĩ corpora uelle reuerti. Merito diſpli cuit hoc porphyrio: qm̃ re uera credẽ ſtultũ ẽ: ex illa uita q̃ beatiſſima eẽ nõ poterit: niſi de ſua eternitate fuerit cer tiſſima: deſiderare animas corporum corruptibilium labẽ: ⁊ inde ad iſta remeare: tanꝗ̃ hoc agat ſumma purga tio: ut inquinatio requirat'. Si. n. ꝗ̃ p fecte mundãt' hoc efficit: ut oiuꝫ obliuiſcantur maloꝝ: maloꝝ aũt obliuio facit corpoꝝ deſideriũ: ubi rurſus implicẽt' mal': pfecto erit ĩfelicitatis cã ſũ ma felicitas: ⁊ ſtultitie cã pfectio ſapie: ⁊ immunditie cã ſũma munditia. Nec ueritate ibi beata erit aĩa ꝗ̃diucunq; erit ubi oportet fallat' ut beata ſit. Nõ eĩꝫ beata erit niſi ſecura. Ut aũt ſecura ſit: falſo putabit ſẽp ſe beatã fore: qm̃ aliquando erit ⁊ miſera. Cui ergo gaudendi cã falſitas erit qñ de ṽitate gaudebit: Uidit hoc porphyrius: pur gatãq; aiaꝫ ob hoc reuerti dixit ad pa trem: ne aliquando iam malorum pol luta contagione teneatur.

Contra argumẽtum platonicoꝝ: quo animam humanam aſſerant deo eſſe coeternam. cap. xxxi.

f Alſo igitur a quibuſdã platõicis ẽ credit' quaſi neceſſari' orbis ille: ab eiſdẽ abeũdi: ⁊ ad ead ĩvtẽdi: qd ẽt ſi uerꝝ eẽt: qd hoc ſciũ pdeſſꝫ: niſi forte inde ſe nobis auderent p̃ferẽ platonici: q: id nos in hac uita iam ne ſciremus: qd ipſi in alia meliore uita purgatiſſimi ⁊ ſapientiſſimi fuerant neſcituri: ⁊ falſũ credẽdo beati futuri: Qd ſi abſurdiſſimum ⁊ ſtultiſſimum ẽ dicẽ: porphyrij profecto eſt p̃ferenda ſententia: his qui animarum circulo: alternante ſemp bõitate ⁊ miſeria ſuſ picati ſunt. Qd ſi ita ẽ: ecce platõicus in meli' a platone diſſentit. Ecce uidit hic qd ille non uidit: nec poſt taleꝫ ac tm̃ magiſtꝝ refugit correctionẽ: ſꝫ hoi prepoſuit ueritateꝫ. Cur ergo ñ poti' diuinitati credimus de his reb' quas humano ĩgenio perueſtigare ñ poſſumus: que aĩam quoq; ipſam non deo coeternam ſed creatã dicit eſſe que ñ erat: Ut. n. hoc platõici nollent credẽ: hãc utiq; cãm idoneam ſibi uidebant' afferre: quia niſi qd ſemp ãtea fuiſſꝫ: ſempiternum deinceps eſſe nõ poſſet: Quãꝗ̃ ⁊ de mundo ⁊ de his quos in mundo deos a deo factos ſcribit plato apertiſſime dicat eos eſſe cepiſſe ⁊ hñe initium: finem tamen non habitu ros: ſed per conditoris potentiſſimaꝫ uoluntatem in eternum permãſuros eſſe phibeat. Ueruꝫ id qũo intelligãt: uiderint non eſſe hoc uidelicet tp̃is: ſꝫ ꝯſtitutionis initium. Sicut enim inq̃ unt ſi pes ex eternitate ſemper fuiſſet in puluere: ſemp ei ſubeſſet ueſtigiuꝫ. qd tñ ueſtigium a calcante factum nemo dubitaret: nec alteꝝ altero prius eſſet: ꝗ̃uis alterum ab altero factum eſſet. Sic inquiunt ⁊ mundus atq; in illo dij creati: ⁊ ſemper fuerunt ſemp exiſtente qui fecit: ⁊ tñ facti ſunt. Nun quid ergo ſi anima ſemper fuit: etiam miſeria eius ſemp fuiſſe dicenda eſt: Porro ſi aliquid in illa qd ex eĩno nõ fuit eſſe cepit ex tempore: cur non fieri potuerit ut ipſa eſſet ex tempore: que antea non fuiſſet. Deinde beatitudo quoq; eius poſt experimentum malorum firmiõ: ⁊ ſine fine manſura: ſicut iſte confitetur: pcouldubio cepit ex tempore: ⁊ tamen ſemper erit cũ ãtea nõ fuerit. Illa igit' omnis argumẽtatio diſſoluta eſt: qua putat' nihil eẽ poſſe ſine fine tp̃is: niſi quod initium non habet temporis. Inuenta eſt enim ani me beatitudo: que cum initiũ tẽporis

habuerit:finem tempoꝛis non hēbit. Quapꝛopter diuie auctoꝛitati hūana cedat infirmitas:eiſq; beatis ⁊ immō talib⁹ de uera religione credamus : q̄ ſibi honoꝛē non expetūt quē deo ſuo qui etiam noſter eſt deberi ſciunt: nec iubent ut ſacrificium faciamus:niſi ei tm̄modo cuius ⁊ noſ cum illis ut ſepe dixi ⁊ ſepe dicendum eſt ſacrificiū eſſe debemus:per eum ſacerdotem offerēdi:qui in homine quem ſuſcepit ſecundum quem ⁊ ſacerdos eſſe uoluit : ēt uſq; ad moꝛtem ſacrificium pꝛo nobiſ dignatus eſt fieri.

De uniuerſali uia anime liberāde: quam poꝛphyrius male querendo nō reperit.⁊ quam ſola gratia chriſtiana reſerauit.cap.xxxij.

h Ec eſt religio q̄ue uniuerſalem continet uiaꝫ aie liberande:qm̄ nulla niſi hac liberari pōt. Hec ē eniꝫ quodammodo regal' uia:que una ducit ad regnum non temporali ueſtigio nutabunduꝫ:ſed eṫnitatis firmitate ſecurum. Cum aūt dicit poꝛphyrius in pꝛimo iuxta finē de regreſſu aīe libꝛo: mundum receptum in unam quandā ſectam que uniuerſalem uiam anime contineat liberande:uel a phīa ueriſſima aliquā:uel ab indoꝛum moꝛibus ac diſciplina:aut inductione chaldeorum:aut alia qualibet uia:nondūq; i ſuam noticiam eādē uiā hiſtoꝛiali cognitione perlatam:pꝛoculdubio confitetur eſſe aliquam: ſed nōdū in ſuam ueniſſe noticiā. Ita ei nō ſufficiebat q̄c quid de aīa liberanda ſtudioſiſſime didicerat:ſibiq; uel potius alijs noſſe ac tenere uidebatur. Sentiebat.n.adhuc ſibi deeſſe aliquam pꝛeſtantiſſimam auctēm:quam de re tāta ſeq̄ opoꝛtēt. Cum aūt dicit uel a phhiloſophia ũiſſima aliqua:nōdū in ſuam noticiā perueniſſe ſectam:que uniuerſalem contineat uiam anime liberande:ſatis q̄tū arbitroꝛ oſtendit : uel eam phiam in qua ip̄e philoſophatus eſt nō eē ueriſſimam:ul' ea non contineri talem uiā. Et quō iam poteſt eſſe ueriſſima:qua nō continetur hec uia: Nam que alia uia eſt uniuerſalis aie liberande : niſi qua uniuerſe anime liberantur:ac per hoc ſine illa nulla liberatur: Cū autē addit ⁊ dicit:uel ab indoꝝ moꝛibus ⁊ diſciplina:uel ab inductione chaldeorum:uel alia qualibet uia:manifeſtiſſima uoce teſtatur neq; illis q̄ ab indis: neq; illiſ que a chaldeis didicerat hāc uniuerſalem uiaꝫ liberande anime cōtineri:⁊ utiq; ſe a chaldeis oracula diuina ſumpſiſſe:quorum aſſiduam cōmemorationem facit: tacere non potuit. Quam uult ergo intelligi anime liberande uniuerſalem uiam nonduꝫ receptā:uel ex aliqua ueriſſima phīa: uel ex earum gentium doctrinis q̄ magne uelut in diuinis rebus habebant: quia plus apud eas curioſitas ualuit: quoꝛunq; angeloꝛum cognoſcendoꝝ: ⁊ colendoꝛum:nondunq; in ſuam noticiam hiſtoꝛiali cognitione perlataꝫ: Quenam iſta eſt uniuerſalis uia: niſi que non ſue cuiq; genti pꝛopria : ſed uniuerſis gentibus que communis eſſet diuinitus impertita eſt:quam certe iſte homo non mediocri ingenio pꝛeditus eſſe non dubitat: Prouidentiaꝫ q̄ppe diuinā ſine iſta uniu̾ſali uia liberande anime:genus hūanū relinquerē nō credit. Neq; enim ait non eſſe:ſed hoc tantum bonuꝫ tm̄q; adiutoꝛium nondum receptum:nondum in ſuam noticiam eſſe perlatum : nec mirum. Tunc enim poꝛphyrius erat in rebus humaniſ:qn̄ iſta liberande anime uniuerſalis uia : q̄ non eſt alia q̄ religio chriſtiana oppugnari permittebatur ab idoloꝛum demonunq; cultoꝛibus: regibuſq; terrenis pꝛopter aſſerendū ⁊ conſecrandum martyꝝ numerum

hoc eſt teſtiū ueritatis: per quos oſtē
dētur omnia corporalia mala pro fide
pietatis & cōmēdatione ṽitatis eē tole
randa. Uidebat ergo iſta porphyrius:
& p huiuſcemodi pſecutiones cito iſtā
uiam perituram: & ꝑpterea nō eē ipſaꝫ
liberande aīe uniuerſalem putabat ñ
intelligens hoc qđ euꝫ mouebat: & qđ
in eius electione perpeti metuebat: ad
eius confirmationem robuſtioreꝗ cō
mēdationem potius pertinere. Hec eſt
igit̃ aīe liberande uniuerſalis uia: id ē
uniuerſis gentibus diuina miſeratiōe
ꝯceſſa: cuius profecto noticia ad quoſ
cunꝗ tam uenit: & ad quoſcunꝗ uen-
tura eſt: nec debuit nec debebit ei dici
quare modo: & quare ſero: qm̄ mitten
tis conſilium non eſt humano ingēio
penetrabile. Quod ſēſit etiā cū dixit.
Nondum receptum hoc donum dei:
& nondum in ſuam noticiam fuiſſe p-
latum. Neꝗ enim propterea uerum ñ
eſſe iudicauit: quia nondum in ſuam
fidem receptum fuerat: uel in noticiaꝫ
nondum peruenerat. Hec eſt inquam
liberandorum credentium uniuerſalis
uia: de qua fidelis abraā diuinuꝫ acce
pit oraculum. In ſemine tuo bñdicēt̃
oēs gentes. Qui fuit quidem gente
chaldeus: ſed ut talia promiſſa pcipet:
ꝙ ex illo propagaretur ſemen diſpoſi-
tum per angelum in manu mediato-
ris: in quo eſſet iſta liberande aīe uni-
uerſalis uia: hoc eſt omnibus gentibꝰ
data: iuſſus eſt diſcedere de terra ſua:
& de cognatione ſua: & de domo patꝛs
ſui. Tunc ipſe primitus a chaldeoruꝫ
ſupſtitionibus liberatus unum ueruꝫ
deum ſequendo coluit: cui hoc etiā ꝑ-
mittenti fideliter credidit. Hec eſt uni-
uerſalis uia: de qua in ſancta pro-
phetia dictum eſt. Deus miſereatur
noſtri & benedicat nobis: illumiet uul
tum ſuum ſuper nos & miſeat̃ nr̄i: ut
cognoſcamus in terra uiā tuā: i oībꝰ
gentibus ſalutare tuum: unde tanto
poſt ex abrae ſemine carne ſuſcepta de
ſeipſo ait ipſe ſaluator. ego ſum uia &
ueritas & uita. Hec eſt uniuerſalis uia
de qua tanto āte prophetatū eſt. Erit
in nouiſſimis diebus manifeſtus mōſ
domus domini paratus in cacumine
montium: & extolletur ſuper colles: &
uenient ad eū oēs gentes: & ingredient̃
nationes multe & dicent. Uenite aſcen
damus in montē domini & in domuꝫ
dei iacob: & annuntiabit nobis uiā ſu
am: & ingrediemur in ea. Ex ſion eniꝫ
ꝑdiet lex: & uerbū dn̄i ab hieruſalem.
Uia ergo iſta ñ eſt unius gentis ſꝫ uni
ṽſarum gentium. Et lex uerbūꝗ dn̄i
non in ſion & hieruſalem remanſit: ſꝫ
inde proceſſit: ut ſe per uniuerſa diffū
deret. Unde ipſe mediator poſt reſur-
rectionem ſuam dͥ ſcipul̃ trepidantibꝰ
ait. Oportebat impleri que ſcripta ſūt
in lege moyſi & prophetis & pſalmis
de me. Tunc aperuit illis ſenſum: ut
intelligerent ſcripturas: & dixit eis. qꝛ
oportebat chriſtum pati & reſurgere a
mortuis tertia die: & predicari in noīe
eius penitentiam & remiſſioneꝫ pecca
toꝝ per omnes gentes: incipientibus
ab hieruſalem. Hec eſt igitur uniṽſal̃
anime liberande uia: quam ſancti an-
geli ſanctiꝗ prophete prius in paucis
hominibus ubi potuerunt dei gratiaꝫ
reperientibus: & maxime in hebrea gē
te: cuius erat ipſa quodammō ſacrata
reſpublica: in prophetationem & pre-
nuntiationeꝫ ciuitatis dei ex omnibꝰ
gentibus congregande: & tabernaculo
& templo & ſacerdotio & ſacrificiꝭs ſi-
gnificauerunt: & eloquiꝭs quibuſdaꝫ
māifeſtis pleriſꝗ myſticis predixerūt.
Preſens autem in carne ipſe mediatō
& beati eius apoſtoli iā teſtamenti nō
gr̄am reuelantes apertius indicarunt
que aliquanto occultius ſuperioribꝰ ſūt
ſignificata temporibus: pro etatuꝫ ge
neris humani diſtributione: ſicut eum
deo ſapienti placuit ōdinare: mirabiliū

operum diuinoꝛuꝫ:quoꝝ ſupꝰ pauca
iam poſui conteſtantibus ſignis. Nō
enim tm̄mō apparuerunt uiſiones an
gelice ⁊ celeſtium miniſtroꝛum ſola ỽ
ba ſonuerunt:uerum etiam hoibꝰ dei
uerbo ſimplicis pietatis agētibus: ſpi
ritus īmundi de hominū coꝛpoꝛibus
ac ſenſibus pulſi ſunt:uitia coꝛpōiſ lā
guoꝛeſq̃ ſanati: fera aialia t̄raꝝ ⁊ a
quaꝝ:uolatilia celi:ligna:elemēta:ſy
dera:diuina iuſſa fecerunt:inferna ceſ
ſerunt:moꝛtui reuixerunt:exceptis ip
ſius ſaluatoꝛis ꝓpꝛijs ſingularibuſq̃
miraculis:maxime natiuitatis ⁊ reſur
rectionis:quoꝛuꝫ in uno materne uir
ginitatis tantummodo ſacramentuꝫ:
ī altero autē ēt eoꝝ qui ī fine reſurrec
turi ſunt demonſtrauit exemplū. Hec
uia totum hominem mundat:⁊ imor
talitati moꝛtalem ex omnibus quibuſ
conſtat ptibus preparat. Ut enim nō
alia purgatio ei parti quereret̄ quam
uocat intellectualē poꝛphyrius:alia ei
quam uocat ſpiritualem aliaq̃ ipi cō
pōi:ꝓpterea totū ſuſcepit ueraciſſimꝰ
potentiſſimuſq̃ mundatoꝛ atq̃ ſalua
toꝛ. Pret̄ hanc uiam q̄ partim cū hec
futura prenuntiantur:partiꝫ cū facta
nuntiantur:nunq̄ generi defuit hūa
no:nemo liberatus eſt:nemo liberat̄:
nemo liberabitur. Quod aūt poꝛphy
rius uniuerſalē uiam aie liberande n̄
dum in ſuā notitiam hiſtoꝛiali cogni
tione dicit eſſe perlatam:quid hac hi
ſtoꝛia uel illuſtrius iueniri poteſt: que
uniuerſum oꝛbem tanto apice auctis
obtinuit:uel fidelius:in qua ita narrā
tur preterita:ut futura etiam predicā
tur:quoꝛū multa uidemus impleta:
ex quibus ea que reſtant ſine dubio
ſperamus implenda. Non eniꝫ poteſt
poꝛphyrius uel quicunq̃ platonici:ēt
in hac uia quaſi terrenarum rerum ⁊
ad iſtam uitam moꝛtalem ptinentiuꝫ:
diuinationem predictionēq̃ contēnē:
quod merito in alijs uaticinationibuſ
⁊ quoꝛūlibet modoꝛūm uel artium di
uinationibus faciunt. Negant enim
hec uel magnoꝛum fuiſſe hominum:
uel magni eſſe pendenda:⁊ recte. Naꝫ
inferioꝛum fiunt preſentione cauſaꝝ:
ſicut arte medicine quibuſdam antece
dentibus ſignis plurima uenture uali
tudini preuidentur:uel immundi dēo
nes ſua diſpoſita uel facta prenūtiāt:
⁊ in quoꝛūuiſ mentibus atq̃ cupidita
tibus iniquoꝛum congrua factis dic
ta uel dictis facta compenſant: ut ſibi
ius quodammodo uendicent in mate
ria infirma fragilitatis humane. Nō
talia ſancti homines in iſta uniuerſali
animarum liberandarum uia gradiē
tes:tanquam magna pꝛophetare cu
rarunt:quāuis ⁊ iſta eos non fugerit:
⁊ ab eis ſepe predicta ſint:ad eoꝛuꝫ fi
dem faciendam que moꝛtaliū ſenſibꝰ
non poterant intimari: nec ad experi
mētuꝫ celeri facilitate perduci. Sꝫ alia
erant uere magna atq̃ diuina:q̄ q̄tuꝫ
dabatuꝛ cognita dei uoluntate futura
nuntiabant. Chꝛiſtus quippe in carne
uenturus:⁊ que in illo tam clara pfec
ta ſunt atq̃ in eius noīe impleta:peni
tentia hominum ⁊ ad deum conỽſio
uoluntatum:remiſſio peccatoꝛuꝫ: gr̄a
iuſtitie:fides pioꝛum:⁊ per uniuerſuꝫ
oꝛbem in ueram diuinitateꝫ mlͭitudo
credentium:culture ſimulacroꝛum de
monumq̃ ſubuerſio:⁊ a tentationibuſ
exercitatio.pꝛoficientium purgatio: ⁊
liberatio ab omni malo: iudicij dies:
reſurrectio moꝛtuoꝛum : angeloꝛum
ſocietas : impioꝛum eterna damna
tio : regnunque eternum gloꝛioſiſſi
me ciuitatis dei conſpectu eius immō
taliter perfruentis:in huius uie ſcrip
turiſ predicta atq̃ pꝛomiſſa ſunt.quo
rum tam multa impleta conſpicimuſ:
ut recta pietate futura eſſe cetera con
fidamus. Huius uie rectitudineꝫ uſq̃
ad deum uidendum : eiq̃ in eternum
coherendum:in ſanctuario ſcripturū

eſſe locatã: qua predicatᷣ atq; aſſeritᷣ ueritate: quicunq; nõ credũt ⁊ ob hoc nec intelligunt: oppugnare poſſũt: ſed expugnare non poſſunt. Quapropter in decem libris iſtis ⁊ſi minus q̃ non nulloꝝ de nobis expectabat intentio: tamen quorundam ſtudio quantum uerus ds̃ ⁊ dñs adiuuare dignatus ẽ ſatiſfecius: refutando contradictiões impiorum: qui conditori ſancte ciuitatis de qua diſputare inſtituimus ds̃os ſuos preferunt. Quorum decẽ libroꝝ quinq; ſuperiores aduerſus eos conſcripti ſunt: qui propter bona uite huius deos colendos putant. Quinq; autem poſteriores aduerſus eos qui cultũ deoꝝ propter uitam que p᷒ mortem futura eſt ſeruandum exiſtimant Deinceps itaq; ut in primo libro polliciti ſumus: de duarum ciuitatũ quaſ in hoc ſeculo perplexas diximus inuicẽq; pmixtas: exõtu ⁊ ꝑcurſu ⁊ dꝫbitis finib᷒: qđ dicendum arbitror quantũ diuinitus adiuuabor expediam.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber ũdecimus.

De ea parte operis qua duarum ciuitatum: id eſt celeſtiſ ac terrene initia ⁊ fines incipiunt demonſtrari. cap. i.

CIVITATEꝫ dei dicimus cuius ea ſcriptura teſtiſ eſt: que nõ fortuitiſ motib᷒ animorum: ſed plãe ſumme diſpoſitione prouidentie ſuper oms̃ omniuꝫ gentiũ l̃raſ: omnia ſibi genera ingeniorum humanoruꝫ diuina excellens auctoritate ſb̃iecit. Ibi quippe ſcriptum eſt. Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei. Et i alio pſalmo legimus. Magnus dominus ⁊ laudabilis nimis: i ciuitate dei nr̃i: monte ſancto eius dilatãs exultatões uniuerſe terre. Et pauloposſt in eodeꝫ pſalmo. Sicut audiuimus ita ⁊ uidimus in ciuitate domini uirtutum: in ciuitate dei noſtri: deus fundauit eam in eternuꝫ. Item in alio. Flumĩs impetus letificat ciuitateꝫ dei: ſanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus: deus in medio eius non commouebitᷣ. His atq; huiuſmodi teſtimonijs q̃ omnia commemorare nimis longum ẽ: didicimus eſſe quandam ciuitatem dei: cuius ciues eſſe concupiſcimuſ: illo amore quem nobis illius conditor inſpirauit. Huic conditori ſancte ciuitatis ciues terrene ciuitatis deos ſuos preferunt ignorantes eum deum eſſe deoruꝫ: non deorum falſorum hoc eſt impiorum ⁊ ſuperboꝝ: qui eius incõmutabili omnibuſq; communi luce ꝑuati: ⁊ ob hoc ad quandam egenã poteſtatem redacti: ſuaſ quodãmõ priuatas potentias conſectantur: honõeſq; diuinos a deceptis ſb̃ditis querunt: ſꝫ deoꝝ piorum atq; ſanctorum: q̇ potius ſeipſos uni ſubdere q̃ multos ſibi potiuſq; deũ colere q̃ pro deo delectãtur coli. Sed huius ſãcte ciuitatis inimicis: decem ſuperioribus libris q̃tũ potuimus dño ⁊ rege noſtro adiuuante reſpondimus. Nunc uero q̇d a me iam expectetur agnoſcens: meiq; non immemor debiti: de duarum ciuitatũ terrene ſcilicet ⁊ celeſtis: quas in hoc interiꝫ ſeculo perplexas quodãmodo diximus inuicẽq; permixtas: exortu ⁊ excurſu ⁊ debitis finibus quantuꝫ ualuero diſputare: eius ipſiuſq; domini ⁊ regis noſtri ubiq; opitulatione fret᷒ aggrediar. Primũq; dicam quenadmodum exordia duaruꝫ iſtarum ciuitatum in angelorum diuerſitate preceſſerunt.

De cognoſcendo deo: ad cuius noticiā nemo hoīuȝ puenit: niſi p mediatorē dei ⁊ hoīeȝ ieſū chriſtū. cap. ij.

m Agnū eſt ⁊ admodū rarū uniu'ſam creaturam corpoream ⁊ incorpoream conſideratam cōptāqȝ mutabilē intentione mētis excedere: atqȝ ad incommutabilem dei ſubſtantiam peruenire: ⁊ illic diſcere ex ipſo: ꝙ cūctam naturam q̄ ñ ē qȝ ipſe: nō fecit niſi ipſe. Sic enim deus cum homine ñ p aliquam creaturam loquitur cōporaleȝ corporalibus inſtrepens aurib' ut inter ſonantem ⁊ audientem aerea ſpacia uerberentur: neqȝ p eiuſmodi ſpiritualē que corpoꝝ ſimilitudibus figuratur: ſicut in ſomniſ uel quo alio tali modo. Nam ⁊ ſic uelut corporis auribus loquit᷑: quia uelut p corpus loquit᷑: ⁊ uelut interpoſito corporaliū locorum interuallo. Multū. n. ſimilia ſunt talia uiſa corporalibus. Sȝ loqͤ ipſa ueritate: ſiquis ſit idoneus ad audiendum m̄te non corpore. Ad illud enim hoīs ita loquitur: quod ī homie ceteris quibus homo conſtat ē meli': ⁊ quo ipſe deus ſolus eſt melior. Cum enim homo rectiſſime intelligatur: ul' ſi hoc non poteſt: ſalteȝ credat᷑ factus ad imaginem dei: profecto ea ſui pte ē propinquior ſuperiori deo: qua ſupat inferiores partes ſuas: quas etiam cum pecoribus communes habet. Sȝ qꝛ ipſa mēs cui ratio ⁊ īntelligētia naturaliter ineſt: uitijſ quibuſdā tenebroſis ⁊ ueteribus inualida eſt: nō ſolum ad inherendū fruendo: uerum etiam ad pfruenduȝ merendo incōmutabl'e lumen: donec de die in diem renouata atqȝ ſanata fiat tāte felicitatis capax: fide primum fuerat imbuenda atque purganda. In qua ut fidentius ābularet ad ueritatem: ipā ueritas ōs dei filius: homine aſſumpto nō deo ꝯſūpto eandem conſtituit atqȝ fundauit fideȝ ut ad deum hominem iſ eſſet hoī per hominem deum. Hic eſt eīȝ mediator dei ⁊ hominū hō chriſtus ieſus. Chriſtus p id qȝ eſt mediator: eſt homo ⁊ uia perueniendi ad deū. Per hoc eim mediator per quod ⁊ homo: per hoc ⁊ uia. Quia ſi inter eum qui tendit ⁊ illud quo tendit uia media eſt: ſpes ē perueniendi. ſi aūt deſit aut ignoretur qua eūdū ſit: quid prodeſt noſſe quo eundū ſit? Sola ē autē aduerſus oēs errores uia munitiſſima: ut idem ipſe ſit deus ⁊ homo: quo itur deus: qua iſ hō. Hic prius per prophetas: deide per ſeipſum: poſtea per apl'os: quātuȝ ſatis eſſe iudicauit locutus: etiā ſcripturā condidit: q̄ canonica nominatur eminentiſſime auctoritatis: cui fidem habemus de his rebus quas ignorarī nō expedit: nec per noſipſos noſſe idonei ſumus. Nam ſi ipſa ſciri poſſunt teſtibus nobis: que remota non ſunt a ſenſibus nīis: ſiue interiorib' ſiue exterioribus: unde ⁊ preſentia nūcupāt᷑: ꝙ ita ea dicimus eſſe pre ſenſib': ſicut pre oculis que preſto ſunt oculis: profecto ea que remota ſunt a ſenſib' noſtris: quoniam noſtro teſtimonio ſcire non poſſumus: de his alios teſtes req̄rimus: eiſqȝ credimus: a quoꝝ ſēſib' remota eſſe ūel fuiſſe non credimus. Sicut ergo de uiſibilibus que non uidimus eis credimus qui uiderūt: atqȝ ita de ceteris que ad ſuum quenqȝ ſenſum corporis pertinent: ita de hiſ que animo ac mēte ſentiuntur: quia ⁊ ipſe rectiſſime dicitur ſenſus: unde ⁊ ſentētia uocabulum accepit: hoc eſt de inuiſibilibus que a noſtro ſenſu interiore remota ſunt: his non oportet credere: qui hec in illo incorporeo lumine diſpoſita didicerunt: uel manentia contoentur.

De auctē canōice ſcripte diuio ſpiritu condite. cap. iij.

De auctõitate cãonice ſcripture di
uino ſpiritu condite.cap.iij.

u Iſibilium omnium maximus ē
mundus:inuiſibilium omnium
maximus deus eſt.Sed mundū eē cō
ſpicimus:deum eſſe credimus.Quod
aūt deus fecerit mundum nulli poti⁹
credimus ꝙ ipſi deo.Ubi eū audiuimꝰ:
nuſꝙ interi meli⁹ ꝙ i ſcripturis ſctis
ubi dixit propheta ei⁹.In principio fe
cit deus celum ⁊ terram.Nunqd naꝫ
ibi fuit iſte propheta:quando fecit ds
celum ⁊ terram? Non:ſed ibi fuit dei
ſapientia per quam facta ſunt oia.: q̄
in animas et ſanctas ſe transfert: ⁊ a-
micos dei ⁊ prophetas cōſtituit: eiſqꝫ
opera ſua ſine ſtrepitu intus enarrat.
Loquunt̄ eis quoqꝫ angeli dei:q ſēp
uident faciem patris: uoluntatēqꝫ ei⁹
quibus oportet annuntiant.Ex his u
nus erat iſte propheta q dixit ⁊ ſcrip-
ſit.In principio fecit deus celū ⁊ trā.
Qui tam idoneus teſtis eſt:per quem
deo credendum ſit: ut eodem ſpū dei
quo hec ſibi reuelata cognouit:etiam
ipſam fidem noſtram futuram tanto
ante predixerit.

De conditione mundi:que nec itē-
poralis ſit:nec nouo dei ordinata con
ſilio:quaſi poſtea uoluerit quod ātea
noluerit.cap.iiij.

ſ Ed quid placuit eťno deo tunc
facere celū ⁊ terram:q̄ antea nō
feciſſet?Qui hoc dicūt ſi mūdū fuiſſe
eternū ſine ullo initio: ⁊ iō nec a deo
factuꝫ uideri uolūt:nimis auerſi ſūt
a ueritate:⁊ letali morbo impietatis i-
ſaniunt.Exceptis enim propheticis uo
cibus:mundus ipſe ordinatiſſima ſua
mutabilitate ⁊ mobilitate ⁊ uiſibiliū
omnium pulcherrima ſpecie:quodā-
modo tacitus ⁊ factum ſe eſſe:⁊ ñ niſi
a deo ineffabiliter atqꝫ inuiſibilit̄ ma-
gno ⁊ ineffabiliter ac inuiſibiliter pul-
chro fieri ſe potuiſſe proclamat. Qui
aūt a deo quidē factum fatent̄: ñ tam̄
eum temporis uolunt hře:ſed ſue crea
tionis initium:ut mō quodā uelut uix
intelligibili ſemper ſit factus.dūt qdē
aliquid unde ſibi deuꝫ uidentur uelut
a fortuita temeritate defendere: ne ſu-
bito illi ueniſſe credatur in mentē qd
nunquam ante ueniſſet facē munduꝫ:
⁊ accidiſſe illi uoluntatem nouam cuꝫ
in nullo ſit omnino mutabl'is.Sed ñ
uideo quomodo eis poſſit in ceteris
rebus ratio iſta ſbſiſtere maximeqꝫ i
anima quam ſi deo coeternā eſſe cōtē
derit:unde illi acciderit noua miſeria
que nunꝙ antea per eternū:nullo mō
poterunt explicare. Si enim altnaſſe
ſemper eius miſeriam ⁊ beatitudineꝫ
dixerint:neceſſe eſt dicant etiam ſēper
alternaturam.unde illa eos ſequetur
abſurbitas:ut etiam cum beata dr: in
hoc utiqꝫ non ſit beata:ſi futuram ſu
am miſeriam ⁊ turpitudinē preuidet.
Si aūt nō preuidet:nec ſe turpem ac
miſeram fore:ſed beatam ſemper exi-
ſtimat:falſa opiniōe ſit beata:quo dī-
ci ſtultius nihil poteſt. Si autem ſēp
quidem per ſecula retro infinita cum
beatitudine alternaſſe anime miſeriā
putant:ſed nunc iam de cetero cū fue-
rit liberata ad miſeriam non eſſe redi
turam:nihilominus conuincunt̄ nūꝙ
eam fuiſſe uere beatam : ſed deinceps
incipere eſſe noua quadam nec fallaci
beatitudine.Et per hoc fatebuntur il
li accidē aliquid noui ⁊ hoc magnum
atqꝫ preclaruꝫ: quod nūquā retro p
eternitatem accidiſſet. Cuius nouita-
tis cauſam ſi deum negabunt i eťno
habuiſſe conſilio:ſimul eū negabunt
etiā beatitudis eius auctorem : quod
nefande impietatis eſt. Si aūt dicent
etiam ipſum nouo cōſilio excogitaſſe:
ut de cetero ſit anima in eťnū beata:
quomodo eum alienum ab ea que ill

quocꝫ diſplicet mutablitate monſtra-bunt. Porro ſi ex tempore creatam ſꝫ nullo ulterius tpe pituraꝫ: tanꝙ ueruꝫ habere initium: ſed non habere finem fatentur: ⁊ ideo ſemel expertam miſeriam: ſi ab ea fuerit liberata nunquaꝫ miſeram poſtea futuram: non utique dubitabunt hoc fieri manente incommutabilitate conſilij dei. Sic ergo credant ⁊ mundum ex tempore fieri potuiſſe: nec tñ ló deū ī eo faciēdo eternuꝫ conſilium uoluntatēqꝫ mutaſſe.

Tam ñ eſſe cogitādū de infinitis tp̄um ſpatijs añ mūdū: ꝙ nec de infinitis locorum. cap. v.

d Einde uidendū ē iſtis qui deuꝫ conditorē mūdi eſſe conſentiūt: ⁊ tñ querūt de mūdi tpe q̄d reſpōdeam⁹: quid ipſi reſpondeāt de mūdi loco. Jta. n. q̄rit: cur poti⁹ tūc ⁊ nō aña factus ſit: queādmodū q̄ri pōt cur hic potius ubi ē ⁊ ñ alibi. Nā ſi infinita ſpacia tp̄is añ mūdū cogitāt: i q̄b⁹ eis ñ uidet̄ d̄s ab opere ceſſare potuiſſe: ſimiliter cogitent extra mundū infinita ſpacia locorum: in quibus ſi quiſꝙ dicat non potuiſſe uacare omnipotēteꝫ: nonne conſequens erit ut inumerabiles mūdos cū epicuro ſōniare cogat̄? Ea tñ differentia ꝙ eos ille fortuitis motibus atomoꝝ gigni aſſerit ⁊ reſolui. iſti aūt opere dei factos dicturi ſūt: ſi eum per interminabilē imēſitatē locoꝝ extra mundū circūquaqꝫ patentium uacare noluerint: nec eoſdē mundos quod etiam de iſto ſentiunt ulla cauſa poſſe diſſolui. Cum his eīm agimus: qui etiam deum incorporeum ⁊ omniuꝫ naturarum que non ſunt q̄d ipſe creatoreꝫ nobiſcum ſentiunt. Alios aūt nimis indignum eſt ad iſtam diſputationem religionis admittere: maxie ꝙ apud eos qui multis dijs ſacroꝝ obſequium deferendum putant iſti philoſophi ceteros nobilitate atqꝫ auctē uicerunt: nō ob aliud niſi quia longo quidem interuallo: uerūtamen reliquis propinquiores ſunt ueritati. An forte ſubſtantiam dei quam nec i cludunt nec determinant nec diſtēdūt loco: ſꝫ de ea ſicut d̄ deo ſentire dignū eſt fatētur: incorporea preſentia ubiqꝫ totam: a tantis locorum extra mundū ſpacijs abſentē eſſe dicturi ſunt: ⁊ uno tantum atqꝫ in comparatione illius īfinitatis tam exiguo loco in quo mūdus eſt occupatam? Non opinor eos in hec uaniloquia progreſſuros. Cuꝫ igitur unum mundū ingenti quidem mole corporea finitum tamen: ⁊ loco ſuo determinatum: ⁊ operante d̄o factum eſſe dicant: quid reſpondeant de infinitis extra mundum locis: cur i eiſ ab ope deuſ ceſſet. hoc ſibi reſpōdeāt: de infinitis añ mundū temporib⁹: cur in eis de⁹ ab opere ceſſauerit. Et ſicut non eſt conſequens: ut fortuitu potiuſ ꝙ rōe diuina deus non alio ſed iſto in quo eſt loco mundum conſtituerit: cū ſpacijs locorum infinitis ubiqꝫ patentibus: nullo excellentiore merito poſſꝫ hic eligi potius ꝙ alibi: ꝙuis eandem diuinam rationem qua id factum eſt nulla poſſit humana comprehēdere: ita non eſt conſequens ut deo aliquid exiſtiemus accidiſſe fortuitum: ꝙ illo poti⁹ ꝙ añriore tpe cōdidit mundum: cum equaliter anteriora tempora per infinitum retro ſpacium preteriſſent: nec fuiſſet aliqua differentia unde tp̄s tempori eligendo preponeretur. Q̄d ſi dicunt inanes eſſe hominum cogitationes quibus infinita imaginantur loca: cum locus nullus ſit preter mundum: reſpondetur eis iſto modo inaniter homines cogitare preterita tempora uacationis dei: cum tempus nullum ſit ante mundum.

Creationis mundi temporum unũ eſſe principiũ:nec aliud alio preueiri. cap.vi.

S I enim recte diſcernũt' eternitas ⁊ tempus: quod tempus ſine aliqua mobili mutabilitate non eſt:i eternitate aũt nulla mutatio eſt:quis non uideat ꝙ tẽpora non fuiſſent niſi creatura fieret:que aliquid aliqua motiõe mutaret:cuius motionis ⁊ mutatiõis cũ aliud atqꝫ aliud que ſimul eſſe non poſſunt cedit atqꝫ ſuccedit i breuiõib⁹ uel productiorib⁹ morarum interuall' tempus ſequeretur? Cum igitur deus in cuius eternitate nulla eſt omnino mutatio creator ſit tempoꝝ ⁊ õd atõ: quomõ dicatur poſt tempoꝝ ſpacia mundum creaſſe non uideo:niſi dicat' ante mundum iam aliquam fuiſſe creaturam:cuius motibus tempora currerent. Porro ſi littere ſacre maximeqꝫ ueraces ita dñt:in principio feciſſe deum celum ⁊ terram:ut nihil añ feciſſe intelligatur:quia hoc potius in pñcipio feciſſe non diceret':ſi qd feciſſꝫ añ cetera cuncta que fecit:proculdubio ñ eſt mundus factus in tempore: ſed cũ tempõe. Quod enim fit in tempore:⁊ poſt aliquod fit:⁊ ante aliquod tẽp⁹: poſt id quod preteritũ eſt ante id qd futurum eſt. Nullum aũt añ mundũ poſſet eſſe preteritũ:quia nulla creatura cuius mutabilibus motib⁹ ageret'. Cum tpe aũt factus eſt mundus:ſi in eius cõditione factus ẽ mutabilis motus:ſicut uidetur ſe habere ẽt õdo ille primoꝝ ſex uel ſeptem dieꝝ: in quib⁹ mãe ⁊ ueſpera nominant': donec oĩa que his diebus deus fecit ſexto perficiãtur die:ſeptimoqꝫ in magno myſterio dei uacatio commendetur. Qui dies cuiuſmodi ſunt:aut perdifficile nobis aut impoſſibile eſt cogitare:quãto magis dicere? Uidemus quippe iſtos notos dies non habere ueſperam niſi de ſolis occaſu:nec mane niſi de ſolis exortu.

De qualitate primorum dierũ qui antequam ſol fieret ueſperam ⁊ mane traduntur habuiſſe.cap.vij.

I Lloꝝ aũt priores tres dies ſine ſole peracti ſũt: qui quarto die fact⁹ refert'. Et primitus quidem lux uerbo dei facta:atqꝫ int' ipſam ⁊ tenebras dĩ ſeparaſſe narratur:⁊ eandem lucẽ uocaſſe diem : tenebras autem noctem. Sed qualis illa ſit lux: ⁊ quo alt'nãte motu:qualẽqꝫ ueſperam ⁊ mane fecerit:remotũ eſt a ſenſibus noſtris: nec ita ut eſt itelligi a nobis poteſt. qd tñ ſine ulla heſitatione credendũ ẽ. Aut enim aliqua lux corporea eſt:ſiue i ſuperioribus mundi partibus longe a cõſpectibus noſtris:ſiue ũde ſol poſtmodum accenſus eſt:aut lucis nomine ſignificata eſt ſancta ciuitas in ſanctis angelis ⁊ ſpiritibus beatis:de qua dicit apoſtolus. Que ſurſum ẽ hieruſalem mater nr̃a eterna in celis. Ait qp̃pe ⁊ alio loco. Om̃s enim uos filij lucis eſtis ⁊ filij dei : non ſumus noctis neqꝫ tenebrarum . Fit tamen ⁊ ueſpa diei huius ⁊ mane aliquatenus : qm̃ ſcia creature in comparatione ſciẽtie creatoris quodammodo ueſpaſcit:itẽqꝫ luceſcit ⁊ maneſit:cum ⁊ ipſa refertur ad laudẽ dilectiõeqꝫ creatoris: nec in noctem uergitur ubi non creator a creature dilectione relinquitur. Deiqꝫ ſcriptura cum illos dies dinumeraret ex ordine:nuſquam interpoſuit uocabulum noctis . Non enim ait alicubi facta eſt nox:ſed facta eſt ueſpera ⁊ factum eſt mane dies unus:ita dies ſecũdus ⁊ ceteri. Cognitio quippe creature in ſeipſa decoloratior eſt ut ita dicam:qua cum in dei ſapientia cognoſcitur: uelut in arte qua facta eſt : ita ueſpera cõgruentius ꝙ nox dici pot.

que tantum ut dixi cum ad laudãdū
⁊ amandū refertur creatorem: icurrit
in mane. Et hoc cū fit in cognitiõem
ſuiipſius dies unus eſt. Cū i cognitio
nem firmamenti quod inter aquas in
feriores ⁊ ſuperiores celūm appellatū
eſt: dies ſecundus. Cum in cognitiõeʒ
terre ac maris omniumqꝫ gignentium
que radicibus continuata ſunt terre:
dies tertius. Cū in cognitionem lumi
nariū maioris ⁊ minoris omniūqꝫ ſy
derum: dies quartus. Cum in cogniti
onem omnium que ex aquis aĩalium
natatiliuʒ atqꝫ uolatilium: dies qnt⁹.
Cum in cognitionem omnium aĩaliū
terrenoꝝ atqꝫ ipi⁹ hoĩs: dies ſextus.

Que qualiſue itelligenda ſit dĩ re
quies qua poſt opera ſex dierum reqe
uit in ſeptimo. cap. viij.

c Um vo in die ſeptimo reqeſcit
dẽs ab oĩbus operib⁹ ſuis ⁊ ſãc
tificat eū: neqũaqꝫ eſt accipiendū pũe
riliter: tanquam deus laborauerit op
ando qui dixit ⁊ facta ſunt vbo itelli
gibili ⁊ ſempiterno: non ſonabili ⁊ tẽ
porali. Sed requies dei requiem ſigni
ficat eorum qui requieſcunt in deo: ſic
leticia domus leticiã ſignificat eoꝝ q
letantur in domo: etiam ſi non eoſ do
mus ipſa ſed alia res aliqua letos fa
cit. Quãto magis ſi eadeʒ domus pul
chritudĩe ſua faciat letos habitatões:
ut non ſolum eo loquendi modo leta
dicatur quo ſignificatur per id ꝙ con
tinet id quod continetur: ſicut theatra
plaudunt: prata mugiunt: cum in illiſ
homines plaudãt: in his boues mugi
ant: ſed etiam illo quo ſignificaꝛ p effi
cientem id quod efficitur: ſicut leta epi
ſtola diciꝛ ſignificãs eoꝝ leticiã quos
legentes efficit letos. Cõuenientiſſime
itaqꝫ cum deum requieuiſſe ꝓphetica
narrat auctas: ſignificatur reqes eoꝝ
qui in illo requieſcũt: ⁊ quos facit ipe
requieſcere. Hoc etiam hominibus q
bus loquitur: ⁊ propter quoſ utiqꝫ cõ
ſcripta ẽ promittente prophetia: ꝙ ẽt
ipſi poſt bona opera que in eis ⁊ per
eos operatur deus: ſi ad illum prius
in iſta uita per fidem quodammodo
acceſſerint: in illo habebunt requiem
ſempiternam. Hoc enim ⁊ ſabbati ua
catione ex precepto legis in ueteri dei
populo figuratum eſt: unde ſuo loco
diligentiũs arbitror differendum.

De angelorum conditione quid ſʒ
diuina teſtimonia ſentienduʒ ſit. c. ix.

n Unc qm̃ de ſancte ciuitatis exõ
tu dicere inſtitui: ⁊ prius qđ ad
ſanctos angelos attinet dicendum pu
taui: que hui⁹ ciuitatis ⁊ magna ꝑs
eſt: ⁊ eo beatior ꝙ nunquam peregria
ta: q̃ hinc diuina teſtimonia ſuppetãt:
q̃tū ſatiſ uidebiꝛ deo largiente explica
re conabor. Ubi de mundi cõſtitutiõe
ſacre littere loquũꝛ: ñ euidenꝛ dĩ utrū
uel quo ordine creati ſint angeli. ſed ſi
pretermiſſi non ſunt: uel celi nomine
ubi dictum eſt in principio fecit deus
celum ⁊ terram: uel potius lucis hui⁹
de qua loquitur ſignificati ſunt. Non
autem pretermiſſos eſſe hinc eſtimo:
ꝙ ſcriptum eſt requieuiſſe deum ĩ die
ſeptimo ab omnibus operibus ſuis q̃
fecit: cum liber ipſe ita ſit exorſus. In
principio fecit deus celum ⁊ terram:
ut ante celum ⁊ terram nihil aliud fe
ciſſe uideatur. Cum ergo a celo ⁊ tra
ceperit: atqꝫ ipſa terra quam p̃mitus
fecit: ſicut ſcriptura conſequenter elo
quiꝛ: inuiſibl'iſ ⁊ icompoſita: nõdũqꝫ
luce facta utiqꝫ tenebre fuerint ſuper
abyſſum. i. ſuper quandam terre ⁊ aq̃
indiſtinctam confuſionem: ubi enim
lux non eſt: tenebre ſint neceſſe eſt: dei
de omnia creando diſpoſita ſint que
per ſex dies conſũata narrantur: quo
modo angeli pretermitterentur tanꝙ

non eſſent in operibus dei a quibus die ſeptimo requieuit? Opus autē dei eſſe angelos: hic quidem ⁊ ſi non preſmiſſum: non tamen euidenter expreſſum eſt: ſed alibi hoc ſancta ſcriptura clariſſima uoce teſtatur. Nā ⁊ in hymno trium in camino uirorum: cū predictum eſſet benedicite omnia opera domini dominum: in executione eorūdem operum etiā ſancti angeli nominati ſunt. Et in pſalmo canitur. Laudate dominum de celis: laudate eum i excelſis. laudate eū oēs angeli eiꝰ: laudate eū omnes uirtutes eius. laudate eum ſol ⁊ luna: laudate eum oēſ ſtelle ⁊ lumen. laudate eum celi celorū ⁊ aque que ſuper celos ſunt laudent nomen domini. Qm̄ ipſe dixit ⁊ facta ſunt: ipſe mandauit ⁊ creata ſunt. Etiam hic apertiſſime a deo factos eſſe angelos diuinitus dictum eſt: cum eiſ inter cetera celeſtia commemoratis iſfertur ad omnia: ipſe dixit ⁊ facta ſūt. Quis porro audebit opinari poſt oīa iſta que ſex diebꝰ enumerata ſunt angelos factos? Sed ⁊ ſi quiſꝗ ita deſipit: redarguit iſtā uanitatem illa ſcriptura paris auctoritatis: ubi deꝰ dicit. Quādo facta ſunt ſydera: laudauerūt me uoce magna omneſ angeli mei. Iā uero erant angeli quando facta ſunt ſydera. facti ſunt autem quarto die. Nunquidnam ergo die tertio factos eſſe dicemus? Abſit. In promptu ē. n. quid illo die factum ſit. Ab aqꝫ utiqꝫ terra diſcreta eſt: ⁊ diſtinctas ſui generis ſpecies duo iſta elementa ſumpſerunt: ⁊ produxit terra quicquid ei radicitus inheret. Nunquidnam ſecundo? Nec hoc quidem. Tunc enim firmamentum factum eſt inter aquas ſuperiores ⁊ iferiores: celūqꝫ appellatuꝫ eſt: in quo firmamento quarto die facta ſunt ſydera. Nimirum ergo ſi ad iſtorum dierum opera dei pertinēt angeli: ipſi ſunt illa lux que diei nomen accepit: cuius unitas ūt commendaretur non eſt dictus dies primus: ſed dies unus. Nec alius eſt ſecundus aut tertiuſ aut ceteri: ſed idem ipſe unꝰ ad implendum ſenarium uel ſeptenariuꝫ nūmerum repetitus eſt: propter ſenariam uel ſeptenariam cognitionem: ſenariā. ſ. operum que fecit deus: ⁊ ſeptenariam quietis diei. Cum eniꝫ dixit deus fiat lux ⁊ facta eſt lux: ſi recte in hac luce creatio intelligitur angelorꝫ: profecto facti ſunt participes lucis eterne: que eſt ipſa incommutabilis ſapiētia dei: per quam facta ſūt omnia: quē dicimus unigenitum dei filium: ut ea luce illuminati qua creati fierent lux: ⁊ uocarentur dies participatione icōmutabilis lucis ⁊ diei: quod eſt uerbū dei per quod ⁊ ipſi ⁊ omnia facta ſūt. Lumen quippe uerum quod illumiat omnem hominem uenientem in hunc mundum: hoc illuminat ⁊ omnem angelum mundum: ut ſit lux nō in ſeipo ſed in deo: a quo ſi uertitur āgelus fit īmundus: ſicut ſūt oēs qui uocātur īmundi ſpūs: nec iam lux i dño: ſed in ſeipſis tenebre priuati pticipatione lucis eīne. Mali eiꝫ nulla natura ē: ſed amiſſio boni: mali nom̄ accepit.

De ſimplici ⁊ incommutabili trinitate patris ⁊ filij ⁊ ſpūs ſācti unius dī: cui nō eſt aliud qualitas aliud ſubſtātia. cap. x.

e St itaqꝫ bonū ſolū ſimplex: ⁊ ob hoc ſolum incōmutabīe qđ eſt deus. Ab hoc bono creata ſūt oīa bona: ſed non ſimplicia: ⁊ ob hoc mutabilia. Creata ſane inquam: id eſt facta non genita. Quod eniꝫ de ſimplici bono genitum eſt pariter ſimplex ē: ⁊ hoc eſt quod illud de quo genituꝫ eſt. que duo patrem ⁊ filium dicimus: ⁊ utrūqꝫ hoc cum ſpiritu ſancto unus ē deus. Qui ſpiritus patris ⁊ filij: ſpūs

ſanctus propria quadam notione huius nominis in ſacris litteris nũcupatur. Alius autem eſt q̃ pater ⁊ filius: quia nec pater eſt nec filius. Sed alius dixi non aliud: quia ⁊ hoc pariter ſimplex pariterq; incommutabile bonũ eſt ⁊ coeternum. Et hec trinitas unus eſt deus: nec ideo non ſimplex quia trinitas. Neq; enim propter hoc naturã iſtam boni ſimplicem dicimus: quia pater in ea ſolus: aut ſolus filius: aut ſolus ſpiritus ſanctus. non enim ſola eſt iſta nominis trinitas ſine ſubſiſtentia perſonarum: ſicut ſabelliani heretici putauerunt. Pater qui genuit ſimplex eſt: ⁊ filius qui genitus eſt pariter ſimplex eſt: ⁊ hoc ẽ quod illud ꝺ quo genitus eſt. Sed ideo ſimplex dicitur: quoniã quod habet hoc eſt: excepto ꝙ relatiue queq; perſona ad alteram dicitur. Nam utiq; pater habet filiũ: nec tamen ipſe eſt filius: ⁊ filiuſ habet patrem: nec tamen ipſe eſt pater. In quo ergo ad ſemetipſum dicitur non ad alterum: hoc eſt quod habet: ſicut ad ſeipſum dĩ uiuens habendo utiq; uitam: ⁊ eadem uita ipſe eſt. Propter hoc itaq; natura dicitur ſimplex: cui non ſit aliud habere quod uel poſſit amittere: uel aliud ſit habẽs aliud qꝺ habet: ſicut uas aliquẽ liquorem: aut corpus colorem: aut aer lucem ſiue feruorem: aut anima ſapientiam. Nihil enim horum eſt id quod habet. Nam neq; uas liquor eſt: nec corpus color: nec aer lux ſiue feruor: neq; anima ſapientia eſt. Hinc eſt ꝙ etiam priuari poſſunt rebus quaſ habent: ⁊ in alioſ habitus uel qualitates uerti atq; mutari: ut ⁊ uas euacueť humoẽ quo plenũ eſt: ⁊ corpus decoloretur: ⁊ aer tenebreſcat ſiue frigeſcat: ⁊ anima deſipiat. Sed ⁊ ſi ſit corpus incorruptibile quale ſanctis in reſurrectione promittitur: habet quidem ipſiũs incorruptionis inamiſſibilem qualitatem: ſed manente ſubſtantia corporali: non hoc eſt quod ipſa incorruptio. Nam illa etiam per ſingulas partes corporis tota eſt: nec alibi maior alibi minor. Neq; enim ulla pars eſt incorruptiõ: q̃ altera. corpus uero ipſum maius ẽ in toto q̃ in parte. ⁊ cum alia pars eſt in ea amplior: alia minor: non ea que amplior eſt incorruptior q̃ ea que minor. Aliud eſt itaq; corpus quod non ubiq; ſui totum eſt: alia incorruptio q̃ ubiq; eius tota eſt: quia omnis pars incorruptibilis corporis: etiam ceteris inequalis equaliter incorrupta eſt. Neq; enim uerbi gratia quia digitus minor eſt q̃ tota manus: ideo incorruptibilior manus q̃ digitus. Ita cum ſint inequales manus ⁊ digitus: equalis ẽ tamen incorruptibilitas manus ⁊ digiti. Ac per hoc quãuiſ a corpore incõruptibili inſeparabilis incorruptibilitas ſit: aliud eſt tamen ſubſtantia qua corpus diciť: aliud qualitas eiuſ qua incorruptibile nũncupatur. Et iꝺo ſic etiam non hoc eſt quod habet anima quoq; ipſa: etiam ſi ſemper ſit ſapiẽs: ſicut erit cum a preſenti miſeria liberabitur. quia licet tunc ſapiens ſit in eternum: participatione tamen incommutabilis ſapientie ſapiens erit: que non eſt quod ipſa. Neq; enim ſi aer infuſa luce nunquam deſeratur: ideo non aliud eſt ipſe aliud lux qua illuminatur. Neq; hoc ita dixerĩ quaſi aer ſit aĩa: quod putauerunt quidam qui nõ potuerunt incorporeã cogitare naturã. Sed habent hec ad illa etiam in magna diſparilitate quandam ſimilitudinem: ut non inconuenienter dicatur ſic illuminari animam incorpoream luce incorporea ſimplicis ſapientie ꝺi: ſicut illuminatur aeris corpus luce corporea: ⁊ ſicut aer tenebreſcit iſta luce deſertus. Nam nihil ſunt aliũd que dicuntur locorum quorumcunque corporalium tenebre: q̃ aer carens luce.

ita tenebreſcere animam ſapientie lu-
ce priuatam. Secundu3 hoc ergo dñr
illa ſimplicia q̄ principaliter uereq3 di
uia ſunt: ꝙ nõ aliud ē in eis qualitas:
aliud ſb̃a: nec alioꝝ participatione uł
diuina uel ſapientia uel beata ſūt. Ce-
terum dictus eſt in ſcripturis ſanctis
ſp̄us ſanctus ſapientia multiplex: eo
ꝙ multa in ſe habeat: ſed q̄ habet hec
ꝛ eſt: ꝛ ea omnia unus ē. Neq3 ei3 mł-
te ſed una ſapientia eſt: in qua ſunt im
menſi quidam atq3 infiniti theſauri re
rum intelligibiliū: in quibus ſunt om
nes inuiſibiles atq3 incommutabiles
rȭes rerum: etiam uiſibilium ꝛ muta-
bilium q̄ per ipſam facte ſunt: qm̄ deꝰ
non aliquid neſciens fecit: quod nec ꝺ
quolibet homine artifice recte dici po
teſt. Porro ſi ſciens fecit omnia: ea uti
q3 fecit que nouerat: ex quo occurrit a
nimo quiddam miꝝ: ſed tamen ueru3
ꝙ iſte mundus nobis notus eſſe non
poſſet niſi eſſet: deo autem niſi notus
eſſet eſſe non poſſit.

An eius beatitudis quã ſacti ãgli
ab initio ſui ſemꝑ habuerunt: ēt illos
ſpiritus qui in ueritate nõ ſteterunt ꝑ
ticipes fuiſſe credendum ſit. cap. xi.

q Ue cū ita ſint: nullo quide3 mõ
ꝑm aliquod temporis ſpacium
prius erant ſp̄s illi tenebre quos ãge-
los dicimus: ſed ſimul ut facti ſūt lux
facti ſunt: nõ tam̄ ita tm̄ creat ut quo-
quomodo eſſēt ꝛ quoquomodo uiue
rent: ſed etiam illuminati ut ſapienter
beateq3 uiuerent. Ab hac illumiatiõe
auerſi quidam angeli: non ſolum non
obtinuerunt excellentiam ſapiētiſ bea
teq3 uite: que ꝓculdubio ñ niſi eterna
ē eťnitatiſq3 ſue certa atq3 ſecura ſ3 ꝛ
rõnalē uitã l3 inſipientē ſic hñt: ut ea3
nõ poſſint amittere nec ſi uelint. Qua
tenus autem antequam peccaſſent: il-
lius ſapientie fuerint ꝑticipes: definire
quis poteſt? In eius tamen ꝑticipatio
ne equales fuiſſe iſtos illis: qui ꝓptea
uere pleneq3 beati ſunt: qm̄ nequaq̄ꝫ ꝺ
ſue beatitudis eternitate fallunť q̄uo
dicturi ſumus: quandoquide3 ſi equa
les in ea fuiſſent: etiam iſti in eius eter
nitate manſiſſent: pariter beati quia
pariter certi. Neq3 enim ſicut uita q̄ꝫ
diucunq3 fuerit: ita eterna uita ueraci
ter dici poterit ſi finem habitura ſit: ſi
quidem uita tantummodo uiuendo:
eterna uero finem non habendo nomi
nata eſt. Quapropter quanuis non
quicquid eternum continuo beatum
ſit: dicitur enim etiam penalis ignis
eternus: tamen ſi uere perfecteq3 bea-
ta uita non niſi eterna eſt: non erat tał
iſtorum quandoq3 deſitura: ꝛ propte-
rea non eterna ſiue id ſcirent ſiue neſci
entes aliud putarent: quia ſcientes ti-
mor: neſcientes error beatoſ eſſe utiq3
non ſinebat. Si autem hoc ita neſcie-
bant ut falſis incertiſue non fiderent:
ſed utru3 ſempiternum an quandoq3
finem habiturum eſſet bonum ſuu3:
in neutram partem firma aſſenſione
ferrentur: ipſa de tanta felicitate cūcta
tio eam beate uite plenitūdinem qua3
in ſanctis angelis eſſe credius non ha
bebat. Neq3 eni3 beate uite uocabulū
ita contrahimus ad quaſdã ſignifica-
tionis anguſtias: ut ſolum deum dica
mus beatum: qui tamen ita uere bea-
tus eſt ut maior beatitudo eſſe non
poſſit. In cuius comparatione ꝙ an
geli beati ſunt: ſua quadam ſumma
beatitudine quanta eſſe in angelis po
teſt: quid aūt quantum eſt.

De cõpatiõe beatitudis iuſtoꝝ nec
dū tenentiū ꝓmiſſionis diuie p̄miū ꝛ
p̄moꝝ in p̄adiſo hoiu3 añ peccatum.
cap. xij.

n Ec ipſos ei3 huic tãte beatitudi-
ni cõpatos qð attinet ad rõali

uel itellectualē creaturā beatos nūcu-
pādos putamus. Qui.n.pmos illos
hoīes i padiſo negare audeat beatos
fuiſſe aň peccatū:q̄uis de ſua beatitū
die q̄ diuturna uel utrū eťna eēt incer-
tos:eſſet aūt eťna niſi peccaſſent:cum
hodie ñ īprudēť beatos uocēus:quos
uidēus iuſte ac pie cū ſpe future imor-
talitatis hanc uitam ducere ſine crie
uaſtante conſciam: facile imperantes
peccatis huius infirmitatis diuinam
miſericordiam:qui licet d̄ ſue pſeuerā
tie premio certi ſint:de ipſa tamen per
ſeuerātia ſua reperiuntur icerti? Quis
enim hominū ſe in actione pfectuq̄
iuſtitie perſeueraturum uſq̄ in finem
ſciat:niſi aliqua reuelatione ab illo fi
at certus:qui de hac re iuſto latentiq̄
iudicio non omnes inſtruit:ſed neiem
fallit. Quantū itaq̄ pertinet ad dlec-
tationem preſentis boni: beatior erat
pmus homo in paradiſo: q̄ quilibet
iuſtus i hac infirmitate mōtali. Quā-
tum autem ad ſpem futuri boni bťior
qlʒ in qbuſlʒ cruciatibus corporiſ:cui
non opione ſed certa ueritate manife-
ſtum ē:ſine fine ſe habiturū omni mo
leſtia carentem ſocietatem angelorum
in participatione ſummi dei: q̄ erat il
le homo ſui caſus incertus in magna
illa felicitate paradiſi. Quocirca cui-
uis iam non difficulter occurrit utro-
q̄ coniuncto effici beatitudinem:quā
recto propoſito intellectualis natura
deſiderat:hoc eſt ut ⁊ bono incommu
tabili quod deus eſt ſine ulla moleſtia
perfruatur:⁊ in eo ſe in eternum eſſe
manſurum:nec ulla dubitatione cunc
tetur:nec ullo errore fallatur. Hāc hře
angelos lucis pia fide credimſ:hāc nec
antequam caderent habuiſſe angelos
peccatores:qui ſua prauitate illa luce
priuati ſunt conſequēti rōe colligimus.
Habuiſſe tñ aliquam ⁊ ſi non pſciam
beatitudinem:ſi uitā egerūt aň pecca-
tum profecto credendi ſunt.

An ita unius felicitatis omnes an
geli ſint creati:ut neq̄ lapſuros ſe poſ
ſent noſſe ſui elapſi ſunt:⁊ poſt ruinā
labentium perſeuerantie ſue preſciam
acceperint qui ſteterunt. cap. xiij.

a Ut ſi duoꝝ uideť qñ facti ſūt an-
geli:alios credere ita factos: ut
non acciperent pſciam: uel pſeūantie
uel caſus ſui:alios aūt ita factos: ut
ueritate certiſſima eternitatem ſue be
atitudis noſſent:ſed equalis felicitatiſ
omnes ab initio creati ſunt:⁊ ita fue-
runt donec iſti qui nunc mali ſunt ab
illo bonitatiſ lumine ſua uoluntate ce
cidiſſent:proculdubio multo eſt durꝰ
nunc putare angelos: ſanctos eterne
ſue beatitudis incertos: ⁊ ipſos de ſe-
metipſis ignorare:qd̄ nos de illis per
ſcriptas ſanctas noſſe potuimus. Quiſ
enim catholicus chriſtianus ignorat
nullum bonum diabolum ex bonis ā-
gelis ulterius futurum: ſicut nec iſtū
in ſocietatem bonorum angelorum ul
terius rediturum. Ueritas q̄ppe i euā
gelio ſāctis fidelibuſq̄ pmittit:q̄ erūt
equales angelis dei: quibꝰ ēt pmittiť
q̄ ibunt in uitam eternam. Porro aūt
ſi nos certi ſumus: nunquam nos ex
illa immōtali felicitate caſuros:illi ue
ro certi non ſunt:iam potiores non e-
quales eis erimus. Sed quia nequaq̄
ueritas fallit:⁊ equales eis erimus:p-
fecto etiā ipſi certi ſunt ſue felicitatis
eterne. Cuius illi alij quia certi nō fue
runt:non enim erat eoꝝ eterna felici-
tas cuius certi eſſent:q̄ finē fuerat ha
bitura:reſtat ut aut ipares fuerit: aut
ſi pares fuerūt pꝰ iſtoꝝ ruinā illꝰ certa
ſcia ſue ſēpiťne felicitatiſ acceſſerit. Ni
ſi forte quis dicat id quod dñs ait de
diabolo in euangelio. Ille homicida
erat ab initio ⁊ i ūitate nō ſtetit:ſic eē
accipiendum ut non ſolum homicida
fuerit ab initio:id eſt iitio humani ge-
neris ex quo utiq̄ homo factus eſt:

quem decipiendo poſſet occidere: uerũ ẽt ab initio ſue conditioniſ in ueritate non ſteterit: ⁊ ideo nunquam beatus cum ſanctis angeliſ fuerit: ſuo recuſãſ eſſe ſbditus creatori: ⁊ ſuperbia ſua uelut priuata poteſtate elatus: ac ꝑ hoc falſus ⁊ fallax: quia neq; unq̄ ꝑtatem omnipotentis euadit. Et qui per piaꝫ ſbiectionem noluit tenere quod uere eſt: affectat per ſuperbaꝫ elationem ſimulare quod non eſt: ut ſic intelligat etiam quod beatus apoſtolus ioãnes ait: ab initio diabolus peccat: hoc ẽ ex quo factuſ eſt iuſticiam recuſauit: quã niſi pia deoq; ſubdita uoluntas habẽ non poſſet. Huic ſententie quiſquiſ acquieſcit: non cum illis hereticis ſapit: id ẽ manicheis: ⁊ ſi que alie peſtes ita ſentiunt: ꝙ ſuam quandam propriam tanquam ex aduerſo quodam principio diabolus habeat naturam mali: qui tãta uanitate deſipiunt: ut cũ uerba iſta euangelica in auctoritate nobiſ cum habeant: non attendant non dixiſſe dominum a ueritate alien᷒ fuit: ſed in ueritate non ſtetit: ubi a ũitate lapſum intelligi uoluit: in qua utiq; ſi ſteriſſet: eius particeps factus beatus cum ſanctis angelis permaneret.

Quo genẽ locutionis dictũ ſit de diabolo: ꝙ in ũitate nõ ſteterit: q2 ueritas non eſt in eo. cap. xiiij.

S Ubiecit aũt iudiciũ: quaſi q̄ſiſſemus uñ oñdatur ꝙ in ueritate non ſteterit: atq; ait q2 ñ ẽ ueritas in eo. Eſſet autem in eo ſi in illa ſtetiſſet. Locutione autem dictum eſt minus uſitata. Sic enim uidet̃ ſonare: in ũitate non ſtetit: quia non eſt ueritas i eo: tanquam ea ſit cã ut in ueritate non ſteterit: ꝙ in eo ueritas non ſit: cũ potius ea ſit cã ut i eo ueritas non ſit: ꝙ i ueritate non ſtetit. Iſta locutio eſt ⁊ i pſalmo ubi ait. Ego clamaui quoniaꝫ exaudiſti me deus: cum dicendũ fuiſſe uideatur: exaudiſti me deus quoniam clamaui. Sed cum dixiſſet ego clamaui: tanquam ab eo quereretur unde ſe clamaſſe monſtraret: ab effectu exauditionis dei clamõis ſui oſtendit affectum: tanq̄ dicẽt. Hinc oñdo clamaſſe me qm̃ exaudiſti me.

Quid ſciendũ ſit de eo qđ ſcriptũ ẽ ab initio diabolus peccat. cap. xv.

I Llud ẽt qđ ait de diabolo ioannes: ab initio diaboluſ peccat: ñ intelligũt qui inde uolunt aſſerere peccati naturam: cuꝫ naturale nulluꝫ ſit omnino peccatum. Sꝫ qd reſpondet̃ pro phyſicis teſtioñq;: ſiue qđ ait eſaias ſb figurata perſona principiſ babylonie diaboluꝫ notans: qũo cecidit lucifer qui mane oriebatur: ſiue qđ ezechiel: in delicijs paradiſi dei fuiſti: omni lapide precioſo ornatus: ubi intelligitur fuiſſe aliquando ſine peccato: Nam expreſſius ei paulopoſt dĩ. Ambulaſti in diebus tuis ſine uitio. Que ſi alit̃ conuenientius intelligi neq̄unt: oportet ẽt illud quod dictum ẽ in ueritate non ſtetit ſic accipiamus: ꝙ in ueritate fuerit: ſed non permanſerit. Et illud qđ ab initio diabolus peccat: nõ ab initio ex quo creatus eſt peccare putãdus ẽ: ſed ab initio peccati quod ab ipſius ſuperbia cepit eſſe peccatũ. Nec illud quod ſcriptum eſt in libro iob: cum de diabolo ſermo eſſet. Hoc eſt initiuꝫ figmenti domini quod fecit ad illudendum ab angelis ſuis. Cui conſonare uidetur ⁊ pſalmus ubi legitur. Draco hic quem finxiſti ad illudendum ei ſic intelligendum eſt: ut exiſtimemus talem ab initio creatuꝫ: cui ab angelis illuderetur: ſed in hac pena poſt peccatum ordinatum. Initium ergo eius figmentum eſt domini. Non enim eſt ulla natura etiam in

extremis infimiſqȝ beſtiolis:quam nō
ille conſtituit a quo eſt omnis modus:
omnis ſpēs: omnis ordo:ſine quibus
nihil rerꝫ inueniri uel cogitari poteſt.
Quanto magis angelica creatura : q̄
oīa cetera q̄ deus condidit nature di-
gnitate precedit.

De gradibus ⁊ differentiis creatu-
rarum:qꝫ aliť pendet utilitatis uſus:
aliter ordo rationis.cap.xvi.

I N his enim q̄ quoquomō ſunt:
⁊ non ſunt quod deus ē a quo fac
ta ſunt:preponunť uiuentia n̄ uiuenti
bꝰ:ſicut ea que habent uim gignendi
uel etiam appetendi: his q̄ iſto motu
carent. Et in his q̄ uiuunt ꝓponuntur
ſentientia non ſentientibus ſicut arbo-
ribus animalia. Et in his que ſentiūt
preponuntur intelligentia non intelli-
gētibus:ſicut homines pecoribus. Et
in his que intelligunt preponuntur ī-
mortalia mortalibus:ſicut angeli hoī
bus altioris preponuntur nature ōdi
ne. Eſt autē alius atqȝ alius pro ſuo
cuiuſqȝ uſu eſtimationis modus:quo
fit ut quedam ſenſu carentia q̄buſdā
ſentientibus preponamus: intantum
ut ſi poteſtas eſſet ea prorſus de natu
ra rerum auferre uellemus:ſiue quē
in ea locum habent ignorantes : ſiue
etiam ſciamus noſtris ea commodis
poſtponentes. Quis enim non domi
ſue panem habere q̄ mures nūmos
q̄ pulices malit? Sed quid mirum cū
in ipſorum etiam hominum eſtimatio
ne quorum certe natura tante ē digni
tatis:plerꝫqȝ carius comparet equus
q̄ ſeruus:gemma q̄ famulia? Ita i tali
libertate iudicandi plurimum diſtat
ratio conſiderantis a neceſſitate indi-
gentis:ſeu uoluptate cupientis:cū iſta
quid per ſeipſum in rerum gradibus
pēdat.neceſſitas aūt q̄d propter quid
expetat cogitet:⁊ iſta quid uerum luci
mentis appareat:voluptas uero quid
iocundum corporis ſenſibus blandiať
exquirat. Sed tm̄ ualet in naturis ra-
tionalibus quoddam ueluti pondus
uoluntatis ⁊ amoris:ut cum ordine na
ture angeli hoībus: tamē lege iuſticie
boni homines malť angelť preferanť.

Uitiū malicie non naturam eē: ſed
cōtra naturā : cui ad peccandum non
conditor cā eſt:ſed voluntas.cap.xvij.

P Ropter naturam igiť n̄ ꝓpť ma
liciam diaboli dictū recte intelli
gīus. Hoc eſt initiū figmti dn̄i: q2 ſine
dubio niſi eſſet uitiuȝ malicie: natura
non uiciata preceſſit. Uitium aūt ita
contra naturam ē:ut nō poſſit niſi no
cere nature. Nō itaqȝ eſſꝫ uitiū recede
re a deo niſi nature cuius id uitiū eſt:
potius cōpeteret eſſe cū deo. Quapꝓpť
etiam uoluntas mala grande teſtimo
nium eſt nature bone. Sed deus ſicut
naturarum bonaruȝ optimus creatō
eſt:ita malarum uoluntatum iuſtiſſi-
mus ordinator:ut cum male ille utūť
naturis bonis:ipſe bn̄ utatur etiam
uoluntatibꝰ malis. Itaqȝ fecit ut dia-
bolus inſtitutionē illius bonus:uolū-
tate ſua malus:in inferioribus ordina
tus illudēť ab āgelis eius.i.ut proſint
tentationes eius ſanctis : quibus eas
obeſſe deſiderat. Et qm̄ deus cum euȝ
conderet future malignitatis eius nō
erat utiqȝ ignarus: ⁊ preuidebat que
bona de malis eius eſſet ipſe facturꝰ:
propterea pſalmus ait. Draco hic quē
finxiſti ad illudendum ei:ut in eo ipſo
qꝫ eum finxit:licet per ſuam bonitateȝ
bonum:iam per ſuam preſciaȝ ꝓpaſſe
intelligatur quomō illo uteť i malo.

De pulchritudine uniuerſitatis q̄
per ordinationem dei etiam ex contra
rioꝝ fit oppoſitiōe lucentiō.cap.xviij.

n Ecꝫ enim deus ullum non dico angeloꝝ ſed uel hoīuꝫ crearet: quem malum futurum eſſe preſciſſet: niſi pariter noſſet quibus eos bonoꝝ uſibus commodaret: atqꝫ ita ordinem ſeculorum tanquam pulcherrimum carmen etiam ex quibuſdam quaſi antithetis honeſtaret. Antitheta enim q̄ appellantur in ornamentis elocutionis ſunt decētiſſima: que latine appellantur oppoſita: uel quod expreſſius dicitur contrapoſita. Non eſt apud nos huius uocabuli conſuetudo: cuꝫ tamen eiſdem ornamentis locutionis etiam ſermo latinus utat̄: immo lingue omnium gentium his antithetis. ⁊ paulus apoſtolus in ſecunda ad corinthios epiſtola illum locum ſuauit̄ explicat ubi dicit: per arma iuſtitie a dextris ⁊ a ſiniſtris: per gloriā ⁊ ignobilitatem: per infamiam ⁊ bonam famam: ut ſeductores ⁊ ueraces: ut qui ignoramur ⁊ cognoſcimur: quaſi morientes ⁊ ecce uiuimus: ut coerciti ⁊ n̄ mortificati: ut triſtes ſemper autem gaudentes: ſicut egeni multos autem ditantes: tanquam nihil habentes ⁊ omnia poſſidenteſ. Sicut ergo iſta cōtraria contrariis oppoſita ſermonis pulchritudinem reddunt: ita quadam non uerborum ſed rerum eloquentia contrariorum oppoſitione ſeculi pulchritudo componitur. Apertiſſime hoc poſitum eſt in libro eccleſiaſtico hoc modo. Contra malum bonum ē: ⁊ contra mortem uita: ſic contra piuꝫ peccator. Et ſic intuere in omnia opa altiſſimi bina contra bina: unum contra unum.

Quid ſentiendūꝫ uideatur diuiſit deus inter lucem ⁊ tenebras. capitulū xix.

q Uanuis itaqꝫ diuini ſermonis obſcuritas etiaꝫ ad hoc ſit util: q̄ plures ſententias ueritatis parit: ⁊ in lucem noticie producit: dum alius euꝫ ſic alius ſic intelligit: ita tamen ut quod in obſcuro loco intelligitur: uel atteſtatione rerum manifeſtarum uel aliis locis minime dubiis aſſeratur: ſiue cuꝫ multa tractantur: ad id quoqꝫ perueniatur quod ſenſit ille q̄ ſcripſit: ſiue id lateat ſed ex occaſione tractande profunde obſcuritatis alia quedaꝫ uera dicantur: non mihi uidetur ab operibus dei abſurda ſententia: ſi cum lux illa prima eſt facta angeli creati intelliguntur: ⁊ inter ſanctos angelos ⁊ immundos fuiſſe diſcretuꝫ: ubi dictū eſt ⁊ diuiſit deuſ inter lucē ⁊ tenebraſ: ⁊ uocauit deus lucē diem: ⁊ tenebras uocauit noctē. Solus quippe ille iſta diſcernere potuit: qui potuit etiā priuſ q̄ caderent preſcire caſuros: ⁊ lumine priuatos ueritatis in tenebroſa ſuperbia remanſuros. Nam inter iſtum nobis notiſſimum diem ⁊ noctem. i. int̄ hanc lucem ⁊ has tenebras uulgatiſſimas ſenſibus noſtris: luminaria celi ut diuiderent imperauit. Fiant inquit luminaria in firmamento celi ut luceant ſuper terram: ⁊ diuidant inter diē ⁊ noctem: Et paulopoſt. Et fecit inq̄t deus duo luminaria magna lumīare maius in principio diei: ⁊ luminar̄ minus in principio noctis. Et ſtellas. ⁊ poſuit illas deus in firmamento celi lucere ſuper terrā: ⁊ preeſſe diei ⁊ nocti: ⁊ diuidere inter lucem ⁊ tenebras. Inter uero lucem que ſancta ſocietas angelorum eſt illuſtratione ueritatis intelligibiliter fulgens: ⁊ ei contrarias tenebras. i. malorum angelorum auerſorum a luce iuſtitie teterrimas mentes: ipſe diuidere potuit: cui etiam futurum non nature ſed uoluntatis malum occultum aut incertum eſſe non potuit.

De eo q᷑ p⁹ diſcretionē lucis atq̄ te
nebrarū dictū ē ⁊ uidit deus lucem q꞉
bona eſt.cap.xx.

d Enīq̄ nec illud ē pretereundū
ſilētio:q᷑ ubi dixit ds̄ fiat lux ⁊
facta ē lux:cōtinuo ſb́iūctū ē : ⁊ uidit
deus lucē quia bōa ē. Nā poſteaq̄ ſe
pauit inter lucē ⁊ tenebras:⁊ uocauit
lucem diem ⁊ tenebras noctem: ne ſiꝫ
cum luce etiā talibus tenebris teſtimo
nium placiti ſui perhibuiſſe uidereť.
nam ubi tenebre inculpabiles ſunt:inť
quas ⁊ lucē iſtā his ocul' cōſpicuā lu
minaria celi diuidunt:nō añ ſed poſt i
fertur.Et uidit deus quia bonum eſt:
⁊ poſuit inquit illa in firmamēto celi:
lucere ſup terram ⁊ preeſſe diei ⁊ noc
ti:⁊ ſepare inter lucem ⁊ tenebras.Et
uidit deus quia bonū eſt.Utrūq̄ pla
cuit:q꞉ utrūq̄ ſiñe peccato eſt.Ubi au
tē dixit deus fiat lux ⁊ facta ē lux:⁊ ui
dit ds̄ lucē q꞉ bona ē:⁊ poſtmodum i
ferť ⁊ ſepauit ds̄ inter lucē ⁊ tenebraſ
uocauitq̄ deus lucē diem:⁊ tenebras
uocauit noctem:non hoc loco additū
ē:⁊ uidit ds̄ quia bonum ē:ne utrūq̄
appellareť bonum:cum eſſet horū al
terum malum uitio ꝓpo:non natura.
Et iō ſola ibi lux placuit conditori:te
nebre aūt angelice ⁊ſi fuerāt ordinan
de:non tñ fuerant approbande.

De etna ⁊ incōmutabili ſcia dei ac
uolūtate:q꞉ ſemp illi uniuſa q̄ fecit ſic
placuerūt facienda queadmodū facta.
cap.xxi.

q Uid ē.n.aliud itelligēdū i eo q᷑
p oia dr̄:uidit ds̄ q꞉ bonū ē:niſi
opis approbatio ſm artē facti q̄ ſapia
dei ē?Deuſ aūt ñ uſq̄adeo cū dicit fac
tum ē:tunc didicit bonū:ut nihil eorū
fieret ſi ei fuiſſet incognitum.Dū ergo
uidit quia bonum ē:qd̄ niſi uidiſſet ā
teq̄ fieret:non utiq̄ fieret:docet bonū
eē ñ diſcit.Et plato quidē plus auſus
ē dicē:elatum eſſe.ſ.deum gaudio mū
di uniuerſitate perfecta.Ubi ⁊ ipſe nō
uſq̄adeo deſipiebat:ut putaret deum
ſui operis nouitatē factum beatiorē:
ſed ſic oñdē uoluit artifici ſuo placuiſ
ſe iam factum:quod placuerat in arte
faciendum: nō q᷑ ullo mō dei ſcia ua
rieť:ut aliud in eo faciant q̄ nondum
ſunt:aliud q̄ iam ſūnt:aliud q̄ fuerūt.
Non enim more noſtro ille uel quod
futurum eſt proſpicit:uel quod pñs ē
aſpicit:uel quod preteritū ē reſpicit:
ſed alio modo quodam a noſtrarū
conſuetudine cogitationū lōge alteq̄
diuerſo. Ille quippe non ex hoc i illd
cogitatione mutata:ſed omnino incō
mutabl'iter uidet:ita ut illa quidem q̄
temporaliter fiunt:⁊ futura nondum
ſint:⁊ preſentia iam ſint : ⁊ preterita
iam non ſint.Ipſe uero hec oīa ſtabl'i
ac ſempiterna preſentia cōprehēdat:
nec aliť oculis:aliť mente: non eīm ex
aīo conſtat ⁊ corpore. Nec aliter nūc:
aliter antea:⁊ aliter poſtea: qm̄ nō ſic
noſtra:ita quoq̄ eius ſcientia triū tē
porum:pñtis uidelicet ⁊ preteriti uel
futuri uarietate mutatur:apud quem
non eſt immutatio nec momenti obū
bratio.Neq̄ enim eius intentio de co
gitatione in cogitationem tranſit : in
cuius incorporeo contuitu ſimul ad
ſunt cuncta que nouit.Qm̄ tempora
ita nouit null' ſuis tp̄alib⁹ notionib⁹:
quemadmodum temporalia mouet
nullis ſuis temporalibus motibus.
Ibi ergo uidit bonum eſſe quod fecit:
ubi bonum eſſe uidit ut faceret . Nec
quia factūm uidit ſcientiam duplica
uit:uel ex aliqua parte auxit:tanquā
minoris ſcientie fuerit priuſq̄ faceret
qd̄ uideret:q̄ tam pfecte nō oparetur:
niſi tā pfecta ſcia cui nihil ex eius ope
ribus addereť.Quapropť ſi tm̄modo
nobis inſinuandum eſſet quis fecerit

lucē:ſufficēt dicē fecit de⁹ lucē. Si aūt non ſolū quis fecerit:uez̄ ēt per quid fecerit:ſatis eſſet ita enūerari. ⁊ dixit deus fiat lux:⁊ facta ē lux: ut n̄ tantū deū:ſ; ēt p uerbū lucē feciſſe noſſēus. Q̄ꝛ vō tria quedam maxime ſcienda de creatura nobis intimari opoꝛtuit: q̄s eam fecerit:p quid fecerit:quare fecerit:deus dixit inquit fiat lux:⁊ facta eſt lux:⁊ uidit deus lucē qꝛ bōa ē. Si ergo q̄rius quis fecerit:ds ē:ſi p q̄d fecerit:dixit fiat ⁊ facta ē:ſi quare fecēit: qꝛ bōa ē. Nec auctoꝛ ē excellētioꝛ deo: nec ars efficacioꝛ dei v̄boꝛ:nec cā meliō q̄ ut bonū crearet̄ a bono deo. Hanc etiā plato cām condendi mūdi iuſtiſſimam dicit:ut a bono dō bōa opa fierent:ſiue iſta legerit:ſiue ab his qui legerant foꝛte cognouerit:ſiue acerrio īgenio inuiſibilia dei p ea q̄ facta ſunt ītellecta ꝯſpexerit:ſiue ab his q̄ iſta cō ſpexerant ⁊ ipſe didicerit.

De his quibus in uniuerſitate rez̄ a bono creatoꝛe bene conditaruz q̄dā diſplicent ⁊ putant nullam malam eē natūram.cap.xxij.

b Anc tñ cām.i.ad bona creanda dicit bonitatē dei.hanc inq̄ cāz tam iuſtaz atq; idoneam:q̄ diligenter conſiderata ⁊ pie cogitata:oēs cōtrouerſias querentiū mundi oꝛiginē t̄minat: Quidam hētici non uiderunt:q̄a egenā carnis huiūs fragileq; moꝛtalitatem iā de iuſto ſupplicio uenientez: dum ei n̄ conueniūt pluria offendunt: ſicut ignis aut frigus aut fera beſtia:l' quid eiuſmodi. Nec attendūt q̄ uel in ſuis locis naturiſq; uigeāt:pulchroq; oꝛdine diſponant̄:q̄tūcūq; uniu̇ſitati rez̄ p ſuis poꝛtionibus decoꝛis tanq̄ i cōmunem rempūblicam conferant:l' nobiſipſis ſi eis congruenter atq; ſciēter utāur cōmoditatiſ atꝑbuant:ita ut uenena ipſa q̄ per inconuenientiam pniciofa ſunt: conuenient adhibita in ſalubria medicamēta uertantur: q̄q̄ a contrario ēt hec quibus delectant̄:ſicibus ⁊ potus ⁊ iſta lux imoderato ⁊ impoꝛtuno uſu noxia ſentiant̄. Unde nos admonet diuina pꝛouidentia nō res inſipient̄ uituperare: ſ; utilitatem rerum diligent̄ inquirē: ⁊ ubi noſtruz igenium uel infirmitas deficit:ita credere occultam ſicut erant q̄dā q̄ uix potuimus inuenire:quia ⁊ ipſa utilitatiſ occultatio:aut hūilitatiſ exercitatō ē:aut elationis attritio: cū oīo natura nulla ſit malum:nomēq; hoc non ſit niſi priuatiōis boni.ſed a terrēis uſq; ad celeſtia:⁊ a uiſiblib⁹ uſq; ad inuiſibilia: ſunt aliq̄s alia bōa:aliq̄s alia meliora:ad hoc inequalia ut eſſent oīa. Deus aūt ita ē artifex magnus in magnis:ut minoꝛ non ſit in paꝛuis. Que pua nō ſua granditate: nā pene nulla ē:ſed artificis ſapientia metienda ſūt: ſicut in ſpecie uiſibili hoīs:ſi unum radatur ſupercilium: q̄ pꝛopemodū nihil coꝛpoꝛi ⁊ q̄multum detrahit̄ pulchritudini. qm̄ non mole conſtat ſed diſtat a parilitate ac dimſiōe m̄broꝝ. Nec ſane multum mirandu; eſt:q̄ hi qui nōnullam malam putāt eē naturam:ſuo quodam pꝛoprio exoꝛtam p pagatāq; pncipio:nolunt accipere iſtā cām creationis rerum:ūt bonus deus conderet bona:credentes eum potius ad hec mundana molimina rebellātiſ aduerſum ſe mali repellendi:extrēa neceſſitate pductum ſuāq; naturam bonam malo coercēdo ſupādoq; miſcuiſſe:q̄ turpiſſime pollutā ⁊ crudeliſſime captiuatā:⁊ opp̄ſſā laboꝛe magno uix mundet ac libēt: nō totam tamē: ſ; qd eius non potuerit ab illa inq̄natione purgari:tegmen ac uinculum futurum hoſtis uicti ⁊ incluſi. Sic autē māichei n̄ deſiperēt uel poti⁹ iſaniēt: ſi dei naturā ſicuti ē incommutabilez atq; omnino icoꝛꝛuptibilē crdēnt: cui

nocere nulla res poſſit:aiam v̓o q̄ uo-
luntate mutari in deterius ⁊ peccato
corrumpi potuit:atq; ita incōmutabil̓
v̓itatis luce priuari:ñ dei ptē nec eius
nat̓e q̄ dei eſt:ſ; ab illo conditam lōge
ipaꝛē ꝯditori chriſtiana ſāitate ſētirēt.

De erroꝛe in quo oꝛigenis doctrīa
inculpatur.cap.xxiij.

S Ed multo eſt mirandū ampli⁹:
ꝙ ēt q̄da; q̄ unū nobiſcū credūt
oīum reꝝ eē principiū:nulláq; naturā
q̄ non eſt quod deus ē:niſi ab illo con
ditore eſſe ñ poſſe:noluerūt tñ iſtā cā;
fabricandi mundi tam bonam ac ſim
plicem bñ ac ſimpl̓r credere:ut d̓s bo-
nus conderet bona:⁊ eſſent poſt deu;
q̄ non eſſent quod eſt deus : bona tñ
que non faceret niſi bonus deus . S;
aīas dñt non quidē ptes dei ſ; factas
a deo:peccaſſe a deo conditore īceden
do.⁊ dıv̓ſis progreſſibus ꝓ div̓ſitate
peccatoꝝ:a celis uſq; ad terras div̓ſa
corpora quaſi uincula meruiſſe:⁊ hūc
eē mundū eāq; cām mūdi fuiſſe faciē-
di:ñ ūt conderent bōa: ſ; ut mala co-
hiberent̓. Hinc origenes iure culpat̓.
In libris.n.quoſ appellat periarchon
id eſt de principiïſ hoc ſenſit:hoc ſcrip
ſit.Ubi pluſꝙ dici pōt miror hoiem i
eccleſiaſticis l̄ı̄is tam doctum ⁊ exerci
tatū:ñ attendiſſe primū ꝙ hoc eēt con
trariū ſcripture huius tante auct̓is in
tentioni:q̄ ꝑ omnia opa dei ſbiungēs:
⁊ uidit d̓s quia bonū eſt: cōpletiſq; oī
b⁹ inferens ⁊ uidit d̓ſ omnia que fecit:
⁊ erant bona ualde:nullam aliam cā;
faciendi mundi intelligi uoluit:niſi ut
bona fierent a bono deo.Ubi ſi nemo
peccaſſet:tm̄mō naturis bonis eēt mū
dus ornatus ⁊ plenus.Et qr peccatu;
ē:non ideo cūcta ſunt ipleta peccatis:
cū bonoꝝ longe maior nūmerus in ce
leſtib⁹ ſue nature ordinē ſeruet . Nec
mala uoluntas quia nature ordinem
ſeruare noluit:iō iuſti dei legēs oia bñ
ordinantiſ effugit:qm̄ ſicut pictura cū
colore nigro loco ſuo poſita:ita univ̓-
ſitas reꝝ ſiquis poſſit intueri:ēt cum
peccatorib⁹ pulchra ē:ꝙuis per ſeipoſ
cōſideratos ſua deformitas turpet.
Deinde uidere debuit origenes ⁊ q̄cū-
q; iſta ſapiūt:ſi hec opio uera eēt:mū
dū iō factū ut aie pro meritis peccato
rū ſuoꝝ tanꝙ ergaſtula q̄b⁹ penaliter
includerēt̓ corpora accipent:ſuperiōa
⁊ leuiora que minus:inferiora uero ⁊
grauiora q̄ āplius peccauerūt:dēoneſ
quibus deterius nihil ē: terrēa cōpōa
quib⁹ iferi⁹ ⁊ graui⁹ nihil ē:potius ꝙ
hoies ēt bonos:potius ēꝙ maloſ ha
bere debuiſſe. Nunc v̓o ut itelligēmuſ
aiaꝝ merita non qualitatib⁹ corporū
eſſe pēſanda: aereū poſſidet peſſimus
demon . homo aūt ⁊ nūc licet malus
longe minoris mitioriſq; malicie:⁊ cer
te ante peccatum tñ luteum corpuſ ac
cepit. Quid aūt ſtulti⁹ pōt dici:ꝙ iſtū
ſolem ut in uno mundo unus eſſet: ñ
decori pulchritudinum uel etiā ſaluti
reꝝ corporalium conſuluiſſe artifice;
deum:ſed hoc potius eueniſſe:qr una
aīa ſic peccauerat:ut tali corpore mere
retur includi : Ac ꝑ hoc ſi contigiſſet
ut non una ſed due:immo non due ſ;
decem uel centum ſimiliter equalit̓q;
peccaſſent:centū ſoles hr̄et hic mūd⁹.
Qđ ut nō fieret non opificis ꝓuiſiōe
mirabili ad reꝝ corporalium ſalutem
decorēq; conſultum eſt:ſ; cōtigit poti
us tāta unius aīe ꝓgreſſiōe peccātis:
ut ſola corpus tale mereret̓. Nō plāe
aiaꝝ de quib⁹ neſciunt q̄d loquāt̓:ſed
eoꝝ ipſoꝝ qui talia ſapiunt multū lō
ge a ueritate ⁊ merito ē coercēda pro-
greſſio . Hec ergo tia q̄ ſupi⁹ cōm̄daui
cū i unaquaq; creatura req̄rūt̓ : quis
eā fecerit:per quid fecerit: quare fece-
rit:ut reſpondeat̓ deus ꝑ uerbū ſuu;:
qr bona ē:utrum altitudie myſtica no
bis ipa trinitas intimet̓:hoc eſt pater

⁊ filius ⁊ ſpus ſanctus: an aliqd occurrat quod hoc loco ſcripturarum id accipiendū eſſe perhibeat: multi ſmonis eſt qo: nec omnia uno uolumine ut explicemus urgendum eſt.

De trinitate diuia q̄ per oīa opera ſua ſignificationis ſue ſparſit indicia. cap. xxiiij.

c Redius ⁊ tenēus ⁊ fideliꝰ pdicamus: ꝙ pater genuerit uerbuꝫ: hoc ē ſapiaꝫ p quā facta ſunt omnia: unigenitū filiū: unus unū: eťnus coeťnū: ſūme bonus equalr bonū: ⁊ ꝙ ſpš ſanctus ſimul ⁊ pīis ⁊ filij ſit ſpš: ⁊ ipſe conſbſtantialˀ ⁊ coeťnus ābobus: atqꝫ hoc totum ⁊ trinitas ſit propter ꝓꝑetatem pſonaꝝ: ⁊ unus deus ꝓpter inſeparabilem diuinitatem: ſicut unuſ omnipotenſ ꝓpť inſepabilē oīpotētiā: ita tñ ut etiam cum de ſingulis q̄riť: unuſqſqꝫ eoꝝ ⁊ dš ⁊ oīpotēs eē reſpōdeať. cum vͦ de oībus ſimul: nō treſ dij uel tres omnipotentes: ſed unꝰ dš omnipotens: tanta ibi ē in tribꝰ iſeparabilis unitas: que ſic ſe uoluit predicari. Utꝝ aūt boni pāťris ⁊ boni filij: ſpš ſanctus q꞉ communis ābobus ē: recte bonitas dici poſſit amboꝝ: nō audeo temerariam pcipitare ſententiam: uerūtñ amboꝝ eum dicere ſanctitatem faciliꝰ auſus fuero: ñ āboꝝ quaſi qualitatem: ſed ipſam quoqꝫ ſbam ⁊ tˉtiaꝫ ī trinitate pſonaꝝ. Ad hoc. n. me ꝓbabiliꝰ ducit: ꝙ cū ſit ⁊ pr̄ ſpš ⁊ filiꝰ ſpš: ⁊ pr̄ ſanctus ⁊ filiꝰ ſanctus: ꝓpe tamē ipſe uocatur ſpiritus ſanctus: tanquā ſanctitas ſbalis ⁊ cōſubſtantialis amboꝝ. Sed ſi nihil ē aliud bōitas diuia ꝙ ſanctitas: pfecto ⁊ illa diligētia rōis ē non preſumptionis audacia: ut ī operibꝰ dei ſecreto quodam loquēdi mō q̄uo noſtra exerceatur intentio: eadeꝫ nobis iſinuata itelligať trinitas: unāquāqꝫ creaturam quis fecerit: per qđ fecerit: propter quid fecerit. Pať qppe intelligiť uerbi q̄ dixit ut fiat: qđ aūt illo dicente factū ē: pculdubio p vbuꝫ factū ē. In eo uero quod dr̄ uidit deuſ q꞉ bonū ē: ſatis ſignificať deū nulla neceſſitate: nulla ſue cuiuſꝙ utilitatis indigentia: ſꝫ ſola bonitate feciſſe quod factum eſt. i. quia equaliter bonum: ⁊ ꝙ ſpš ſanctuſ ſimul ⁊ pīis ⁊ filij bonū ē. Qđ ideo poſtea ꝙ factū ē dr̄: ut res q̄ facta eſt congruere bonitati propter quā facta ē indicetur. Que bonitas ſi ſpš ſanctus recte intelligiť: uniūſa nobis trinitas in ſuis operibus intimať. Inde eſt ciuitatis ſancte q̄ in ſanctis āgelis ſurſuꝫ eſt: ⁊ origo: ⁊ informatio: ⁊ beatituᵭo. Nā ſi querať unde ſit: dš eam condidit. Si unde ſit ſapiens: a deo illuminatur. Si ūde ſit felix: deo fruiť: ſbſiſtens modificať: cōtemplanſ illuſtrať: inherēs iocundatur: ē: uidet: amat: in eternitate dei uiget: in vitate dei lucet: in bonitate dei gaudet.

De tripartita totius philoſophie diſciplina. cap. xxv.

q Uantum intelligi datur hinc philoſophi ſapientie diſciplinā tripartitam eſſe uoluerunt: immo vͦ tripartitam eſſe aiaduertere potueꝝt. Neqꝫ enim ipſi inſtituerunt ut ita eēt: ſed ita eſſe potius inuenerunt: cuius una parſ appellareť phyſica: altera logica: tertia ethica. Quaꝝ noīa latina iā multoꝝ lr̄is frequentata ſunt: ut naturalis: rōnalis: moraliſqꝫ uocarenť: quas ēt ī octauo libro breuiť ſtrixius. nō q̄uo ſit cōſequēs ūt iſti ī his tribꝰ aliquid ſm deum de trinitate cogitauerint. Quāuis plato primus iſtā diſtributionem reperiſſe ⁊ cōmendaſſe dicať: cui neqꝫ naturaꝝ omniū auctor niſi deus uiſus eſt: neqꝫ intelligentie dator: neqꝫ āoriſ quo bñ beateqꝫ uiuatur iſpiratō. Sꝫ certe cū de natura ⁊

⁊ de rõe indagande ueritatis: ⁊ ð fine boni ad quem cuncta que agimus referre debẽus: diuerſi diuerſa ſentiant: in his tamẽ tribus magnis ⁊ generalibus q̃onibus ois eorum uerſatur intẽtio. Ita ut cum in unaquãq; earuꝫ q̃d quiſq; ſectetur multiplex ſit diſcrepãtia opionũm: eſſe tamen aliquã naturã cãm. ſcie formã: vite ſũmã nemo cũcte tur. Tria enim ſunt que in unoquoq; homine artifice ſpectant ut aliq̃d efficiãt: natura: doctrina: uſus. Natura ingenio: doctrina ſcientia: uſus fructu diiudicandus eſt. Nec ignoro ꝙ ꝓprie fructus fruentis: uſus uero utẽtis ſit. atq; hoc intereſſe uideat': ꝙ ea re frui dicimur: q̃ nos non ad aliud referẽda per ſeipſam delectat. Uti vo ea re quã ꝓpter aliud querimus: uñ tpalib' magis utenduꝫ eſt: ꝙ fruendũ ut frui mereamur eternis. Non ſicut peruerſi q̃ frui uolunt nummo: uti aũt deo: qm̃ nõ nũmũ ꝓpter deũ ipẽdũt: ſed deum ꝓpter nummum colunt. Uerũtamẽ eo loquẽdi modo quem plus obtiuit cõſuetudo: ⁊ fructibus utiur: ⁊ uſib' fruimur. Naꝫ ⁊ fructus iã ꝓpe dñr agrorum: quib' utiq; omnes temporaliter utimur. Hoc itaq; more uſũ dixerim: i his tribus que in homine ſpectanda cõmonui: que ſunt natura: doctrina: uſus. Ex his propter obtinẽdã beataꝫ uitã tpartita ut dixi a phis iuẽta ẽ diſciplia: naturał ꝓpter naturã: rõnalis ꝓpter doctrinã: morał ꝓpter uſũ. Si ergo natura noſtra eſſet a nobis: ꝑfecto ⁊ nĩam nos genuiſſẽus ſapientiaꝫ: nec eam ex doctrina. i. aliunde diſcendo percipere curaremus: ⁊ nr̃ amor a nobis profectus ⁊ ad nos relatus ad beate uiuẽdũ ſufficeret: nec bono alio quo frueremur ullo indigeret. Nũc uero quia natura noſtra ut eſſet deũ hẽt auctorem: proculdubio ut ṽa ſapiẽus ipſuꝫ debemus habere doctoreꝫ: ipſũ etiaꝫ ut beati ſimus ſuauitatis itime largitorem.

De imagine ſumme trinitatis: q̃ ſꝫ quendam modũ in natura ẽ nec dum beatificati hois. cap. xxvi.

Et nos quidẽ in nobis tãtſi nõ equalẽ: imo ualde lõgeq; diſtantẽ: neq; coeternã: ⁊ quo breuius totuꝫ dĩ nõ eiuſdem ſbſtantie cuius eſt de': tamen quia deo nihil ſit in rebus ab eo factis natura ꝓpiqus: imaginẽ dei hoc ẽ ſũme illi' trinitatis agnoſciius: ad hoc reformatiõe perficiendã: ut ſit ẽt ſimilitudine ꝓxia. Nã ⁊ ſumus: ⁊ nos eẽ nouimus: ⁊ noſtꝝ eſſe ac noſſe diligĩus. In his aũt tribus que dixi: nulla nos falſitas ueriſimilis turbat. Non. n. ea ſicut illa q̃ foris ſunt ullo ſenſu corpõris tangimus: uelut colores uidendo: ſonos audiendo: odores olfaciendo: ſapores guſtando: dura ⁊ mollia contrectando ſentius: quoꝝ ſẽſibiliũ ẽt imagies eis ſimillimas: nec iam corporeas cogitatione ṽſaus: memoria tenemus: ⁊ per ipſas in iſtoruꝫ deſideria cõncitãur: ſꝫ ſine ulla phãtaſiaꝫ uel phantaſmatũ imaginatione l udificatoria me eſſe me idq; noſſe ⁊ amare certiſſimũ ẽ. Nulla in his ueriſ academicoꝝ argũmta formido dicentium. Quid ſi falleris? Si. n. fallõ: ſũ. Nã qui non ẽ: utiq; nec falli põt: ac ꝑ hoc ſũ ſi fallor. Quia ergo ſũ q̃ fallõ: quomõ eſſe me fallor: qñ certũ eſt me eſſe ſi fallor? Quia igitur eſſem qui fallerer: etiam ſi fallar proculdubio i eo ꝙ me noui eſſe nõ fallor. Cõſequẽſ ẽ aũt ut etiã in eo ꝙ me noui noſſe: nõ fallar. Sicut enim noui me eſſe: ita noui ẽt hoc ipſum noſſe me. Eaq; duo cum amo: eundeꝫ quoq; amorem q̃d dã ẽtiũ nec imparis eſtiatiõis eis quaſ noui rebus adiungo. Neq; enim fallõ amare me: cũ in his q̃ amo nõ fallar. Quanq̃ ⁊ ſi illa falſa eſſent: falſa me

amare uerum eſſet. Nã quo pacto recte reprehenderer: ⁊ recte ꝓhiberer ab amore falſoꝝ: ſi me illa amaĩ falſum eſſet: Cũ vo ⁊ illa uera atqꝫ certa ſint: qs dubitet ꝙ eoꝝ que amãt ⁊ ipe ãor uerus ⁊ certus eſt: Tã porro nemo eſt q̃ eẽ ſe nolit: ꝙ nẽo ẽ q̃ ñ eẽ bẽus uelit. Quõ.n. põt beatus eẽ ſi nihil ſit.

De eſſentia ⁊ ſciẽtia ⁊ utriuſqꝫ amore. cap. xxvij.

Ita vo ui quadã naturali ipſuꝫ eẽ iocũdũ ẽ: ut nõ ob aliud ⁊ hi qui miſeri ſunt nolint interire. Et cuꝫ ſe miſeros eſſe ſentiant: nõ ſeipos de rebus: ſed miſeriã ſuã potiꝰ auferri uelit. Illis ẽt ⁊ q̃ ſibi miſerrimi appent: ⁊ plane ſunt: ⁊ nõ ſolũ a ſapientibus qm̃ ſtulti: ueꝝ ẽt ab his qui beatos ſe putant: miſeri iudicant̃: qꝛ pauperes atqꝫ mendici ſunt: ſiquis imortalitatẽ daret qua nec ipſa miſeria moreret̃: ꝓpoſito ſibi ꝙ ſi in eadẽ miſeria ſẽp eſſe nollent: nulli ⁊ nuſꝙ eſſent futuri: ſed oĩmodo perituri: ꝑfecto exultarent leticia: ⁊ ſic ſemp eligerent eẽ ꝙ oio nõ eſſe. Huius rei teſtis eſt notiſſimus ſẽſus eoꝝ. Unde.n. mori metuũt: ⁊ malunt in illa erũna uiuere: ꝙ eã morte finire: niſi qꝛ ſatis appet ꝙ ĩfugiat natura nõ eſſe: Atqꝫ iõ cũ ſe nouerint eẽ moritos: pro magno bñficio ſibi hãc impendi miſericordiam deſiderãt: ut aliq̃to ꝓducti in eadẽ miſeria uiuãt: tardiuſqꝫ moriant̃. Proculdubio ẽgo indicãt: imortalitatẽ ſaltẽ talẽ q̃ ñ habeat finem mendicitatis: quanta gratulatione ſuſciperent. Quid aĩalia oĩa ẽt irrationabilia: quibꝰ datũ ñ eſt iſta cogitare: ab imẽſis dracõibus uſqꝫ ad exiguos uermiculos: Nonne ſe eẽ uelle atqꝫ ob hoc interitũ fugere: oibꝰ qbꝰ põt motibus indicant: Quid arbuſta omſqꝫ frutices: quibꝰ nullus ẽ ſẽſus ad uitandã mãifeſta motiõe perniciẽ: Nonne ut in auras tutũ cacumis germẽ emittant: altius terre radices affigunt quo alimtũ trahãt: atqꝫ ita ſuuꝫ quodãmõ eẽ ꝯſuẽt: Ipa poſtrẽo cõpora qbꝰ nõ ſolũ ſenſus: ſꝫ nec ulla ſaltẽ ſẽialis eſt uita: ita tamen uel exiliunt i ſupna: uel in ima deſcendunt: ł librãtur in medijs: ut eſſentiã ſuã ubi ẽm naturã põt eſſe cuſtodiant. Iã vo noſſe q̃tũ amet̃: q̃qꝫ falli nolit natura humana: uel hic intelligi põt: ꝙ lamẽtari q̃ſqꝫ ſana mẽte malunt: ꝙ letari i amẽtia. Que uis magna ⁊ mirabilis mortalibꝰ preter homini animantibus nl'la ẽ: lꝫ eoꝝ q̃buſdã ad iſtã lucẽ cõtuendã multo ꝙ nobis ſit acrior ſenſus oculoꝝ: ſꝫ lucẽ illã icorporeã cõtingere neq̃ũt: qua mens noſtra quodãmodo radiat̃: ut de his oĩbus recte iudicare poſſimus. Nã inq̃tũ eam capimus: intantũ id poſſumus. Uerũtñ ieſt ſẽſibꝰ irrationaliũ: ⁊ ſi ſcia nullo mõ: at certe q̃dã ſcie ſimilitudo. Cetera aũt reꝝ corporaliũ non quia ſentiunt: ſed qꝛ ſentiuntur ſenſibilia nũcupata ſunt. Quorum in arbuſtis hoc ſimile eſt ſenſibꝰ: ꝙ alunt̃ ⁊ gignunt. Uerũtñ ⁊ hec oĩa corporalia latenteſ in natura cãs hñt: ſꝫ formas ſuaſ quibꝰ mundi huius uiſibilis ſtructura formoſa ẽ: ſentiendas ſenſibus prebent: ut pro eo ꝙ noſſe ñ poſſunt: quaſi innoteſcere uelle uideãtur. Sed nos ea ſenſu corporis ita capimus: ut de his nõ ſenſu corporis iudicemus. Habemus.n. aliũ interioris hoĩs ſenſũ iſto longe preſtãtiorẽ: quo iuſta ⁊ iniuſta ſentimuſ: iuſta per intelligibilem ſpeciem: iniuſta ſentimus ꝑ eius priuationem. Ad huius ſenſus officium non acies pupille: nõ foramẽ auricule: non ſpiramenta nariũ: ñ guſtus faucium: non ullus corporeꝰ tactus accedit. Ibi me ⁊ eſſe: ⁊ hoc noſſe certus ſum: ⁊ hoc amo: atqꝫ amaĩ me ſimiliter certus ſum.

An ēt ipſum amorem quo ⁊ eſſe ⁊ ſcire diligis diligere debeamus: quo magis diuine trinitatis imagini propinquamus. cap. xxviij.

Sed de duobus illis eſſentia. ſ. ⁊ noticia: q̃tum amentur i nobis: ⁊ queādmodum ēt in ceteris reb⁹ que infra ſūt: coꝝ repiat̃ ⁊ ſi differens q̄dā tñ ſimilitudo: q̃tum ſuſcepti huius operis rō uiſa ē poſtulare: ſatis diximuſ. De amore aūt quo amant̃: utꝝ ⁊ ipſe amor amet̃: non dictū ē. Amat̃ autē: ⁊ hinc probamuſ: q͏ in hoībus q̄ recti us amant̃: ipſe magis amet̃. Neq; ei͡3 uir bonus merito dī q̄ ſcit qđ bonū ē: ſ3 q̄ diligit. Cur ergo ⁊ in nobis ipſis nō ⁊ ipſum amorem nos amaī ſētiuſ: quo amamus q̄cq̄d bōi amamus? Eſt enim ⁊ amō quo amat̃: ⁊ qđ amādu3 nō eſt. Et iſtum amorem odit in ſe: q̄ illum diligit quo id amat̃ qđ amādū eſt. Poſſunt enim ambo eſſe in uno homine: ⁊ hoc bonum eſt homini ut illo proficiente quo bñ uiuimus: iſte deficiat quo male uiuimus: donec ad pfectum ſanet̃: ⁊ in bonū cōmutet̃ omne qđ uiuimuſ. Si enim pecora eēm⁹: carnalem uitam ⁊ quod ſecundu3 ſenſum eiuſdem eſt amaremus: idq; eſſet ſufficiens bonum noſtꝝ: ⁊ ſm hoc cū eſſet nobis bñ: nihil aliud quererēmus. Item ſi arbores eſſemus: nihil q̄dem ſentiente motu amare poſſeēuſ: uerūtñ id quaſi appetere uideremur quo feracius eſſemus: uberiuſq; fructuoſe. Si eſſemus lapides: aut fluctuſ: aut uēt⁹: aut flamma uel quid eiuſmodi: ſine ullo quidem ſenſu atq; uita: ñ tñ nobis deeēt quaſi quidā noſtroꝝ locoꝝ atq; ordis appetitus. Nam uelut amores corpoꝝ momenta ſunt ponderꝝ: ſiue deorſū grauitate: ſiue ſurſū leuitate nitant̃: ita. n. corpus pondē: ſicut animus amore fert̃: quocūq; fert̃. Qm̄ igitur hoīes ſumus ad nr̄i creatoris imagiē3 creati: cuiuſ eſt uera eternitas: etna ueritas: etna ⁊ uera caritas: eſtq; ipe etna ⁊ uera trinitas: neq; confuſa neq; ſeparata. in his quidē reb⁹ que īfra noſ ſunt: qm̄ ⁊ ipſa nec aliquo modo eēnt nec aliqua ſpecie continerentur: nec aliquem ordinem uel appeterent uel tenerent: niſi ab illo facta eſſent q̄ ſūme eſt: qui ſumme ſapiens eſt: qui ſūme bonus eſt: tanquam per omnia q̄ fecit mirabili ſtabilitate currentes: quaſi q̄dam eius alibi magis alibi minus impſſa ueſtigia colligamus: in nobis aūt ipſis eius imaginē contuentes: tanq̃ minor ille euangelicus filius ad noſmetipſos reuerſi ſurgamus: ⁊ ad illū redeamus a quo peccando receſſeramuſ. Ibi eē n̄3 ñ hēbit mortē: ibi noſſe n̄m non habebit errorē3: ibi amaī noſtrum non habebit offenſionem. Nūc aūt iſta tria nr̄a q̃uis certa teneamuſ: nec alijs ea credamus teſtibus: ſ3 noſipſi preſentia ſentiamus: atq; interiore ueraciſſimo cernamus aſpectu: tamē q̃diu futura: uel utrum nunquam defutura: ⁊ quo ſi male: quo aūt ſi bene agant̃ peruentura ſint: qm̄ per noſipſos noſſe non poſſumus: alios hinc teſtes uel querimus uel habemuſ: de quorum fide cur nulla debeat eſſe dubitatio: ñ eſt iſte ſ3 poſterior erit diligenti⁹ differendi locus. In hoc aūt libro de ciuitate dei q̄ nō pegrinat̃ in hui⁹ uite mortalitate: ſ3 imortal̃ ſemp i cel̃ ē. i. de angelis ſanctis deo coherentibus: qui nec fuerūt unq̃ nec futuri ſunt deſertores: int̃ quos ⁊ illos qui eternam lucem deſerentes tenebre facti ſūt: deum pmitus diuiſiſſe ia3 diximus: illo adiuuāte quo ⁊ cepimus ut poſſum⁹ explicemus.

De ſanctorum angelorum ſcientia: qua trinitatem in ipſa eius deitate nouerunt: qua operum cauſas prius

in operante arte ꝙ in ipſis operibus artificis intuentur.cap.xxix.

i Lli ꝗppe ãgeli ſancti ñ per vba ſonantia deū diſcunt:ſꝫ ꝑ ipſam pñtiam immutabilis ueritatis:hoc eſt vbum eius unigenitum.Et ipſum uerbum ⁊ patrem ⁊ eorum ſpm ſanctuꝫ: eãq; eſſe inſeparabilem trinitatem:ſingulaſq; in ea perſonas unã eſſe ſbam: ⁊ tamen omnes non tres deos eſſe: ſꝫ unum deum ita nouerunt: ut eis magis iſta ſit nota ꝙ noſipſi nobis cogniti ſumus:ipſam quoq; creaturam melius ibi:hoc eſt in ſapientia dei tanꝙ i arte qua facta ē:ꝙ in ea ipſa ſciūt : ac ꝑ hoc ⁊ ſeipſos ibi melius ꝙ in ſeipiſ: uerūtñ ⁊ in ſeipſis.facti ſunt.n.⁊ aliud ſunt ꝙ ille qui fecit.Ibi ergo tanꝙ i cognitione diurna:in ſeipſis aūt tāꝙ in uespria:ſicut ſupra iã dixius. Multum autem differt utrum in ea rõe cognoſcatur aliquid ſecundū quam factum ē:an in ſeipō:ſicut aliter ſcit rectitudo lineaꝝ ſeu ueritas figuraꝝ cum intellecta conſpicit:alit cū i puluē ſcribitur:⁊ aliter iuſtitia deſcribit i vitate icõmutabili:alitez in aia iuſti ſic deide ceťa:ſicut firmamẽtum interz aquas ſuperiores ⁊ inferiores:quod celum uocatum eſt:ſicut deorſum aquaꝝ cõgeries terreq; nudatio ⁊ herbarum iſtitutio atq; lignoꝝ : ſicut ſolis ac lune ſtellaꝝq; conditio:ſicut ex aquis aialium uolucrum.ſ.atq; piſcium beluarū q; natantium:ſicut quorūcūq; i terra gradientium atq; repentium: ⁊ ipius hominis qui cunctiſ in terra rebus excelleret.Omnia hec aliter in uerbo di cognoſcuntur ab angelis:ubi habent cãs rationeſq; ſuas.i.ſecundum quas facta ſunt incommutabiliter pmanētes:aliter i ſeipſis:illic clariore:hic obſcuriore cognitione:uelut artis atq; operum.Que tamen opera cum ad ipſius creatoris laudem uenerationeq; referuntur:tanquam mane luceſcit in mẽtibus contẽplantiū.

De ſenarij numeri perfectione:qui partium ſuarum quantitate complet. cap.xxx.

b Ec autez propter ſenarij numeri perfectionez eodem die ſexies repetito ſex diebus perfecta narrant. non quia deo neceſſaria fuerit mora temporum:quaſi qui non potuerit creare omnia ſimul:que deinceps cõgruis motibus peragerent tempora : ſed quia per ſenarium numerum eſt operum ſignata perfectio.Numeruſ quippe ſenarius primus completur ſuis ꝑtibus.i.ſexta ſui parte ⁊ tertia ⁊ dimidia:que ſunt unum ⁊ duo ⁊ tria : que in ſummam ducta ſex fiunt .Partes autem in hac conſideratione numerorum ille intelligende ſunt que quote ſint dici põt:ſicut dimidia:tria : quarta:⁊ deiceps ab aliquo numero denominate.Neq; enim exempligratia:qa in nouenario numero quatuor pars aliqua eius eſt:ideo dici poteſt quota eius ſit:unum autem poteſt: nã nona eius eſt:⁊ tria poteſt:naꝫ tertia ē eiuſ. Coniuncte uero iſte due partes eius: nona.ſ.atq; tertia:id eſt unū ⁊ tria:lõge ſunt a tota ſumma eius:quod ē nouem.Itemq; in denario quaternarius ē aliqua parſ eius:ſed quota ſit dici nõ poteſt.unum autem poteſt:nam decia pars eius eſt. Habet ⁊ quintam q̃ ſūt duo:habet dimidiam que ſunt q̄nq;. Sed he tres partes eius:decima ⁊ q̄nta ⁊ dimidia:id eſt unum ⁊ duo ⁊ q̄nq; ſimul ducte non complent decem: ſunt enim octo.Duodenarij uero partes numeri in ſummam ducte:tranſeunt eum. Habet enim duodecimã qδ eſt unum:habet ſextaꝫ que duo ſunt: habet quartam que ſunt tria : habet tertiam que ſunt quatuor: habet

⁊ dimidiam que ſunt ſex: unum aũt ⁊ duo ⁊ tria ⁊ quatuõ ⁊ ſex non duodecim ſed amplius: id eſt ſexdeciꝫ fiunt. Hoc breuiter cõmemorandũ putaui: ad commendandam ſenarij numeri ꝑfectionem: qui primus ut dixi ptibus ſuis in ſummaꝫ redactis ipſe perficit: in quo perfecit deus opera ſua. Unde ratio numeri cõtemnenda non ẽ: que in multis ſanctarum ſcripturarum locis ꝙ magni eſtimãda ſit elucet diligẽt intuentibus. Nec fruſtra in laudibus dei dictuꝫ eſt: omnia in menſura ⁊ numero ⁊ pondere diſpoſuiſti.

De die ſeptimo in quo plẽitudo ⁊ reqes commẽdatur. cap. xxxi.

In ſeptio aũt die. i. eodẽ die ſepties repetito: qui numerus etiã ipſe alia ratione ꝑfectus ẽ: dei requies cõmẽdatur: in qua primũ ſanctificatio ſonat. Ita deus uoluit iſtum diem in illꝭ ſuis operibus ſanctificare: ſed in reqe ſua que non habet ueſpam. Neqꝫ eim ulla creatura eſt: ut etiam ipſa aliter in dei ṽbo: aliter in ſe cognita faciat aliã uelut diurnã: aliam velut ueſpertinaꝫ noticiam. De ſeptenarij põro numeri ꝑfectione dici quidẽ plura poſſunt: ſꝫ liber iſte iam ꝓlixus eſt: ⁊ uereor ne occaſione comperta ſcientiolam noſtraꝫ leuiter magis ꝙ utiliter iactare uelle uideãur: hñda eſt itaqꝫ rõ moderationis atqꝫ grauitatis: ne forte cum ð numero multum loqmur: mſurã ⁊ põo' neglĩgẽ iudicemur. Hoc itaqꝫ ſatis ſit admonẽ: ꝙ totus ipar ꝑmus nũerus ternarius eſt: totus par quatnari': ex quibus duobus ſeptenarius conſtat. Ideo ꝓ uniuerſo ſepe ponitꝛ: ſicuti eſt ſepties cadet iuſtus ⁊ reſurget. i. quotieſcunqꝫ ceciderit non peribit. Qð ñ de iniquitatibus ſed de t̃bulationibus ad humilitatem ꝑducentib' intelligi uoluit. Et ſepties i die laudabo te. qð alibi alio mõ dictũ ẽ: ſemꝑ laus eius i ore meo. Et multa huiuſmodi i diuinis auctoribus reperiuntur: in quibus ſeptenarius numer' ut dixi pro cuiuſqꝫ rei uniuerſitate poni ſolet. Propter hoc eodẽ ſepenumero ſignatur ſpirit' ſanctus de quo dñs ait. Docebit uos omnem ueritatem. Ibi requies dei qua re quieſcitur in deo. In toto quippe id ẽ plena perfectione requies: in pte autẽ labor. Ideo laboramus ꝙdiu ex parte ſcimus: ſed cum uenerit quod ꝑfectuꝫ eſt: quod ex parte ẽ euacuabitur. Hic eſt ꝙ etiam ſcripturas iſtas cũ labore rimamur. ſancti uero angeli quorum ſocietati ⁊ congregationi in hac peregrinatione laborioſiſſima ſuſpiram': ſicut habent permanendi eternitateꝫ: ita cognoſcendi facilitateꝫ: ⁊ requieſcẽdi felicitatẽ. Sine difficultate quippe nos adiuuãt: qm̃ ſpualibus motib' puris ⁊ liberis non laborant.

De opione eorꝫ: q̃ ãglorꝫ creationẽ añriorẽ uolũt eẽ ꝙ mundi. cap. xxxij.

Ne quis aũt cõtẽdat ⁊ dicat: nõ ſanctos angelos eſſe ſignatos i eo qð ſcriptũ eſt: fiat lux ⁊ facta ẽ lux: ſed qualꝫ lucem tunc primũ factã eſſe corpoream aut opinetur aut doceat. angelos aũt ꝓus eſſe factos: ñ tantuꝫ ante firmamentum quod inter aquas ⁊ aquas factum appellatum eſt celuꝫ: ſed ante illud quod dictum eſt: in principio fecit deus celum ⁊ terram: atqꝫ illud quod dictum eſt in pricipio: non ita dictum tanquam primum hoc factum ſit: cum ante fecerit angelos: ſꝫ qꝛ omnia in ſapientia fecit: quod eſt uerbum eius: ⁊ ipſuꝫ ſcriptura principiũ nominauit: ſicut ipſe in euangelio iudeis querentib' quis eſſet: reſpondit ſe eſſe principium: non e contrario referam contentionem: maxime quia hoc me delectat plurimum: ꝙ etiam i

ſummo exordio ſancti libri geneſeos trinitas cōmēdatur: Cum eniꝫ ita dī in principio fecit deus celum ꝛ terraꝫ atqꝫ pater itelligatᷣ feciſſe i filio: ſicᷓ at teſtatur pſalmᵘˢ ubi legitᷣ: ꝙ magnificata ſunt opera tua dn̄e: oīa in ſapientia feciſti: conuenientiſſime paulo pᵘˢ cōmemoratᷣ ēt ſpiritus ſanctus. Cum enim dc̄m eēt qualem terram deus pmitᵘˢ fecerit: uł quā molem materiam ue future conſtructionis mundi celi ꝛ terre noīe nūcupauerit: ſubꝗciēdo et addendo: terra auteꝫ erat inuiſibilis ꝛ cōpoſita: ꝛ tenebre erant ſup abyſſū mox ut trinitatis cōmemoratio cōpleretur: ꝛ ſpūs inquit dei ſuperferebatᷣ ſuper aquas. Proinde ut uolet unuſquiſqꝫ accipiat abhorrentes: quod ita ꝓfundū ē: ut ad exercitationem legētium a fidei regula n̄ aberrantes: plꝛes poſſit generare ſententias: dum tn̄ angelos ſanctos in ſublimibus celi ſedibus non q̇dē deo coeternos: ſꝫ tn̄ de ſua ſempiterna ꝛ uera felicitate ſecuros ꝛ certos eſſe nemo ambigat. Ad quorum ſocietatem pertinere paruulos ſuos dn̄s docens. non ſolum illō ait. erunt equales angelis dei: uerum ipſi quoque angeli qua cōtēplatione fruentur oñdit ubi ait. uidete ne ꝯtemnatis unum ex his puſillis. Dico eīm uobis: qꝛ angeli eoꝝ i celis ſemper uident faciem pr̄is mei: qui in celis eſt.

De duabus āgeloꝝ ſocietatibᵘˢ diuerſis atqꝫ diſparibus que non incōgrue intelligūtᷣ lucis ꝛ tenebraꝝ nomibus nuncupate. c. xxxiiij.

P Eccaſſe aūt quoſdā angelos: ꝛ in huius mūdi ima detruſos: qui eis uelut carcer ē uſqꝫ ad futuraꝫ in die iudicij ultimā dānationem: apoſtolus petrus apertiſſime oñdit dicēs ꝙ deus angelis peccantibus non pepcit: ſꝫ carceribus caliginis inferni detrudēs in iudicio puniēdos tradiderit reſeruari. Inter hos ergo ꝛ illos deū uł preſciētia ł ope diuiſiſſe quis dubitet? Illoſqꝫ lucem merito appellari q̄s contradicat? Qn̄ q̇dem nos adhuc in fide uiuentes: ꝛ eoꝝ equalitatem adhuc ſperantes utiqꝫ nonduꝫ tenētes: iā lux dicti ab apoſtolo ſumᵘˢ: Fuiſtis enim inq̇t aliqn̄ tenebre: nunc aūt lux in dn̄o. Iſtos uero deſertores tenebras apertiſſime nuncupari: ꝓfecto aduertūt q̄ peiores eē eos hoībus infidelibus: ſiue intelligūt ſiue credūt. Qua ꝓpt̄ ꝛ ſi alia lux in iſto huiᵘˢ libri loco intelligēda ē: ubi legimᵘˢ dixit deus fiat lux: ꝛ alie tenebre ſignate ſūt in eo qꝺ ſcriptū ē: diuiſit deᵘˢ intᷣ lucē ꝛ tenebras: nos tn̄ iſtas duas āgelicas ſocietates unā fruentē deo: alterā tumentē ſupbie typo: una cui dī adorate eum oēs angeli eiᵘˢ: aliā cuiᵘˢ princeps dicit hec oīa tᷣ dabo ſi ꝓſtratus adoraueris me: unam dei ſancto amore flagrātē: alterā proprie celſitudinis immundo amore fumātē: ꝛ qm̄ ſicut ſcriptum ē: deus ſuperbis reſiſtit: humilibus aūt dat gratiam. Illam in celis celorum habitantē: iſtā inde deiectam in hoc i fimo aereo celo tumultuantem. Illaꝫ illuminoſa pietate tranquillam: iſtam tenebroſis cupiditatibus turbulentā: Illā dei nutu clemētᷣ ſubueniētē: iuſte ulciſcentē: iſtā ſuo faſtu dn̄andi ꝛ nocēdi libidine exeſtuātē: Illaꝫ ut quātū uult cōſulat dei bōitatis miniſtrā: iſtā ne quātū uult noceat dei poteſtate frenatā. Illaꝫ huic illudentē ut nolēs proſit ꝑſecutioibᵘˢ ſuis: hāc illi iuidentē cū pegrinos colligit ſuos. Nos ergo has duas ſocietates angelicas inter ſe diſpares atqꝫ contrarias: unā et natura bonam et uoluntate rectaꝫ: aliam uero natura bonam ſed uoluntate peruerſam alijs manifeſtioribus diuinarum ſcripturaruꝫ teſtimonijs declaratas quod etiam in hoc

libro cui nomen eſt geneſis lucis tenebrarūq; uocabulis ſignatas exiſtimauimus: et ſi aliud ſenſit hoc loco forte q̄ ſcripſit: non eſt inutiliter obſcuritas hui⁹ ptractata ſñie: quia ⁊ ſi uoluntatem auctoris libri huius idagare neq̄uimus: a regula tñ fidei que per alias eiuſdem auct̄is ſacras litteras ſatis fidelibus nota ē: non aberrauimus. Et ſi. n. corporalia hec cōmemorata ſunt opera dei: hñt proculdubio nō nullaz ſilitudinem ſpualium: ſm quod dicit apoſtolus. Omnes eim uos filij lucis eſtis ⁊ filij diei: non ſumus noctis neq; tenebrarum. Si aūt hoc ſenſit etiā ille qui ſcripſit ad pfectionem diſputationis finē noſtra peruēit intentio. ut homo dei tā eximie diuineq; ſapiētie: immo per cū ſpus dei in cōmemorandis operib⁹ dei que oīa ſexto die dicit eſſe perfecta: nullo mō angelos pretmiſiſſe credat: ſiue in principio. q: primo fecit: ſiue qō cōuenienti⁹ in tell: in principio q: in verbo unigenito fecit: ſcriptum ſit: in principio fecit de⁹ celum ⁊ terrā. qb⁹ nominibus uniuerſalis eſt ſignata creatura: ul' ſpual' ⁊ corporalis qō ē credibilius: uel magne due mundi ptes: quib⁹ omnia q̄ creata ſunt ɔtinent: ut pmit⁹ eaz totā pponeret: ac deinde partes ei⁹ ſecundū myſticū dierū numez exequeret.

De eo φ q̄daz putāt in ɔditione firmamenti aquarū diſcretarū nomine angelos ſignatos ⁊ φ φ q̄dam aquas exiſtimant non creatas. c. xxxiiij.

Quanquaz nonnulli putauerūt aquarum noie ſignatos quodā mō populos angelorū: ⁊ hoc eſſe qō dictum ē. Fiat firmamentū iter aquaz ⁊ aquam: ut ſupra firmamētū angeli intelligāt: infra uero l' aque iſte uiſibiles: uel malorū angeloz multitudo uel oīum hominū gētes. Quod ſi ita ē: non illic apparet ubi facti ſunt angeli: ſ; ubi diſcreti. Quāuis ⁊ aquas quos peruerſiſſime atq; impie uanitatis ē negent q̄dem factas a deo: qm̄ nuſq̄ ſcriptum ē: dixit deus fiant aq̄. Quos pñt ſimili uanitate ēt de terra dicere. Nuſquā eni; legit̄. Dixit deus fiat terra. Sed inquiunt: ſcriptu; eſt: in principio fecit deus celum ⁊ terra; illic ergo ⁊ aqua intelligenda ē. Uno enim noie utrunq; comprehenſu; ē. Nam ipſius eſt mare ſicut in pſalmo legitur: ⁊ ipſe fecit illud: ⁊ aridam manus eius finxerūt. Sed hi qui in noie aquarum que ſuper celos ſunt: angelos intelligi uolunt: ponderibus elemētorum mouentur: ⁊ ideo non putant aquarū fluidam grauēq; naturam in ſuperioribus mundi locis potuiſſe cōſtitui. Qui ſecundum rationes ſuas ſi ipſi hominem facere potuiſſent: nō ei pituitam quos grece phlegma dicitur: ⁊ tanquam in elementis corporis noſtri aquarum uicem obtinet: in capite ponerent. Ibi enim ſedes eſt phlegmatis: ſecundum dei opus utiq; aptiſſime: ſecundum iſtorum autem coniecturam tam abſurde: ut ſi hoc neſciremus: ⁊ in hoc libro ſimiliter ſcriptum eſſet: φ deus humorem fluidum ⁊ frigidum ac per hoc grauem: in ſuperiore omnibus ceteris humani corporis parte poſuerit: iſti trucinatores elementorum nequaquam crederent. Et ſi auctoritati eiuſdem ſcripture ſubditi eſſent: aliquid aliud ex hoc intelligendu; eſſe cenſerent: Sed quoniam ſi diligenter ſingula ſcrutemur atq; tractemus: que in illo diuino libro de conſtitutione mundi ſcripta ſunt: ⁊ multa dicenda: ⁊ a propoſito inſtituti operis longe digrediendum eſt: ianq; de duabus iſtis diuerſis inter ſe atq; contrarijs ſocietatibus angelorum: in quibus ſunt quedam exordia duarum etiam i rebus hūanis

ciuitatum:de quibus deinceps dicere inſtitui.quantum ſatis eſſe uiſum eſt diſputauimus.hunc quoqꝫ librum aliquando claudamus.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei liber duodecim⁹.

De una bonoꝝ ãgeloꝝúqꝫ natura .c.primum.

a NTEQUAꝫ de inſtitutione hominis dicaꝫ: ubi duarum ciuitatum quantũ ad ratiõaliũ mõtaliũ que gen⁹ attiet: apparebit exõtus:ſicut ſupiore libro apparuiſſe in angelis iã uidet̃: pri⁹ mihi q̃dã de ipſis ãgelis uideo eſſe dicenda:qb⁹ demonſtretur quantum a nobis poteſt:quam non inconueniens neqꝫ incongrua dicatur eſſe hominibus angeliſqꝫ ſocietas:ut non quatuoꝛ: due ſcilicet angeloꝛuꝫ totidemqꝫ hominũ ſed due potius ciuitates hoc eſt ſocietates merito eſſe dicantur: una in bonis altera in malis non ſoluꝫ angelis uerumetiam i hominibus conſtitute. Angelorum bonoꝛum ⁊ maloꝛum inter ſe contrarios appetitus:non naturis principijſqꝫ diuerſis:cum deus õium ſubſtantiarum bonus auctõ ⁊ cõditoꝛ utroſqꝫ creauerit:ſed uoluntatibus ⁊ cupiditatibus extitiſſe dubitaꝛ̃ fas non eſt. dum alij conſtantes in cõmuni omnibus bono quod ipſe illis deus eſt:atqꝫ in eius eternitate:ueritate caritate perſiſtunt. Alij ſua poſtate potius delectati:uelut ſuum bonum ſibiipſi eſſent:a ſuperiore cõmuni omnium beatifico bono ad propria defluxerunt:⁊ habentes elationis faſtuꝫ pro excellentiſſima eternitate:uanitatis aſtutiam pro certiſſima ueritate: ſtudia partium pro indiuidua caritate:ſuperbi fallaces inuidi effecti ſunt. Beatitudinis igitur illoꝛum cauſa eſt adherere deo. quo circa iſtoꝛum miſerie cauſa ex cõtrario ē itelľenda:qḋ ē ñ adherẽ deo. Quam obrem ſi cum queritur quare illi beati ſint:recte reſpondetur:quia adherent deo. Et cuꝫ queritur:cur iſti ſunt miſeri:recte reſpondetur:quia non adherẽt deo. Nõ eſt creature rationalis uel intellectualis bonuꝫ quo beata ſit:niſi deus. Jta quãuis non omnis beata poſſit eſſe creatura:neqꝫ enim hoc munus adipiſcuntur:aut capiũt fere:ligna: ſaxa: ⁊ ſiquid huiuſmodi eſt:ea tamen que poteſt:non ex ſeipſa poteſt:quia ex nihilo creata eſt:ſed ex illo a quo creata eſt. Hoc enim adepto beata eſt:quo amiſſo miſera eſt. Jlle uero qui nõ alio ſed ſeipſo beatus eſt:ideo miſer non poteſt eſſe:quia non ſe poteſt amittere. Dicimus itaqꝫ immutabile bonuꝫ non eſſe:niſi unum uerum deum beatum:ea uero que fecit bona quidem eſſe ꝙ ab illo: uerũtamen mutabilia: ꝙ non de illo ſed de nihilo facta ſunt. Quanquam ergo ſumma non ſint quibus eſt deus maius bonũ: magna ſunt tamẽ ea mutabilia bona: que adherere poſſunt:ut beata ſint immutabili bono : quod uſqꝫadeo bonum eſt eoꝛum:ut ſine illo miſera neceſſe eſſe ſit. Nec ideo cetera in hac creature uniuerſitate melioꝛa ſunt: quia miſera eſſe non poſſunt:neqꝫ enim membra cetera coꝛpoꝛis noſtri ideo dicendum eſt occulis eſſe melioꝛa: quia ceca eſſe non poſſunt. Sicut autem melioꝛ eſt natura ſentiens ⁊ cuꝫ dolet:ꝙ̃ lapis qui dolere nullo modo poteſt: ita rationalis natura preſtantioꝛ eſt etiam miſera:ꝙ̃ illa que rationis uel ſenſus eſt expers: ⁊ ideo in eam non

cadit miſeria. Quod cum ita ſit: huic nature que in tanta excellentia creata eſt: ut licet ſit ipſa mutabilis: inherendo tamen incommutabili bono id eſt ſummo deo beatitudinem conſequatur: nec expleat indigentiam ſuam: niſi utiqꝫ beata ſit: eiqꝫ explende nõ ſufficiat niſi deus: profecto non illic adherere uitium eſt: omne autem uitiuꝫ nature nocet: ac per hoc contra naturam eſt. Ab illa igitur que adheret deo: non natura differt iſta: ſed uitio: quo tamen uitio etiam ualde magna multumqꝫ laudabilis oſtenditur ipſa natura. Cuius enim recte uituperatũ uitium: proculdubio natura laudatũ. Nam recta uitĳ uituperatio eſt: ꝙ illo dehoneſtatur natura laudabilis. Sicut ergo cum uitium oculorum dicitur cecitas: id oſtenditur ꝙ ad naturam oculorum pertinet uiſus: ⁊ cum uitium aurium dicitur ſurditas: ad earum naturam pertinere demonſtratur auditus. Ita cum uitium creature angelice dicitur: ꝙ non adheret deo hinc apertiſſime declaratur eius nature: ut deo adhereat conuenire. Quaꝫ porro magna ſit laus adherere deo: ut ei uiuat: inde ſapiat: illo gaudeat: tantoqꝫ bono ſine morte: ſine errore: ſine moleſtia perfruatur: quis cogitare digne poſſit aut eloqui? Qua propter etiam uitio malorum angelorum quo non adherent deo: quoniam omne uitium nature nocet: ſatis manifeſtatur deum tam bonam eorum creaſſe naturam: cui noxium ſit non eſſe cum deo.

Nullam eſſentiam deo eſſe contrariam: quia ab eo qui ſumme eſt ⁊ ſemper eſt: hoc totum uidetur diuerſum eſſe quod non eſt. c. ĳ.

b Ec dicta ſunt ne quiſquam cũ de angelis apoſtaticis loqmur: exiſtiet eos aliam ł ex alio principio habere potuiſſe naturam: nec eorum nature auctorem deuꝫ. Cuius erroris impietate tanto quiſqꝫ carebit expeditius ⁊ facilius: quanto perſpicatius intelligere potuerit: quod per angeluꝫ dixit deus quando moyſem mittebat ad filios iſrael: ego ſum qui ſum. Cuꝫ .n. deus ſũma eſſentia ſit: hoc eſt ſumme ſit: ⁊ ideo immutabilis ſit: rebus quas ex nihilo creauit: eſſe dedit: ſed non ſumme eſſe: ſicut ipſe eſt: ⁊ alĳs dedit eſſe amplius alĳs minus: atqꝫ ita naturas eſſentiarum ordinauit. Sicut enim ab eo ꝙ eſt ſapere uocatur: ſapientia: ſic ab eo ꝙ eſt eſſe uocatur: eſſentia. nouo quidem nomine quo uſi ueteres non ſunt latini ſermõis auctores: ſed iam noſtris temporibus uſitato: ne deeſſet etiam lingue noſtre quod greci appellant uſiam. Hoc enim uerbum e uerbo expreſſum eſt ut diceretur eſſentia. Ac per hoc ei nature que ſumme eſt: qua faciente ſunt quecunqꝫ ſunt: contraria natura non eſt: niſi que non eſt. Ei quippe quod ẽ non eſſe contrarium eſt. Et propterea deo: id eſt ſumme eſſentie ⁊ auctori õium qualiumcunqꝫ eſſentiarum: eſſentia nulla contraria eſt.

De inimicis dei non per naturam ſed per contrariam uoluntatem: que cum ipſis nocet bone utiqꝫ nature nocet: quia uitiũ ſi non nocet non ẽ. c. iĳ.

d Icuntur autem in ſcripturis inimici dei: qui non natura ſed uitĳs aduerſantur eius imperio: nihil ei ualentes nocere ſed ſibi. Inimici eiꝫ ſunt reſiſtendi uoluntate: non poteſtate ledendi. Deus nanqꝫ mutabilis eſt ⁊ omni modo incorruptibilis. Idcirco uitium quo reſiſtunt deo: qui eius appellantur inimici: non eſt deo ſed ipſis malum: neqꝫ hoc ob aliud niſi

quia corrumpit in eis nature bonum
Natura igitur contraria non eſt deo
ſed uitium: quia quod malum eſt: cō
trarium eſt bono. Quis autem neget
deum ſumme bonum? Uitium ergo
contrarium eſt deo: tanq̄ malum bo
no. Porro autem bonum eſt: ⁊ natu
ra quam uitiat: vnde ⁊ huic bono uti
q̄ contrarium eſt. Sed deo tantum
modo tanq̄ bono malum: nature ue
ro quam uitiat non tantum malum:
ſed etiam noxium. Nulla quippe ma
la noxia: ſed mutabilibus corruptibi
libusq; naturis: bonis tamen ipſorū
quoq; teſtimonio uitiorum. Si enim
bone non eſſent: eis uitia nocere non
poſſent. Nam quid eis nocendo faci
unt niſi adimūt integritatem: pulchri
tudinem: ſalutem: virtutem: ⁊ quicq̄d
boni nature per uitium detrahi ſiue
minui conſueuit? Quod ſi omnio de
ſit nihil boni adimendo nō nocet. Ac
per hoc nec uitium eſt. Nam eſſe uiti
um: ⁊ non nocere non poteſt: vnde col
ligitur quamuis non poſſit uitiū no
cere incommutabili bono: non tamen
poſſe nocere niſi bono: quia non inē
niſi ubi nocet. Hoc etiam iſto modo
dici poteſt: uitium eſſe nec in ſummo
poſſe bono: nec niſi in aliquo bono.
Sola ergo bona alicubi eſſe poſſunt:
ſola mala nuſq̄: quoniam nature etiā
ille que ex male voluntatis uitio uiti
ate ſunt: inquantum vitiate ſunt: ma
le ſunt: inquantum autem nature ſūt
bone ſunt. Et cum in penis eſt natura
vitioſa. excepto eo ꝙ natura eſt: etiā
hoc ibi bonum eſt: ꝙ impunita non ē
Hoc enim eſt iuſtum: ⁊ omne iuſtum
proculdubio bonum. Non enim quiſ
q̄ de vitijs naturalibus: ſed de uolun
tarijs penas luit. Nam etiā ꝙ vitiū
conſuetudine nimio ue progreſſu ro
boratum velut naturaliter inoleuit a
uoluntate ſumpſit exordium: De viti
is quippe nunc loquimur: eius naturē
cui mens ineſt capax intelligibilis lu
cis qua diſcernitur iuſtum ab iĩuſto.

De natura irrationalium: aut uita
carentium: que in ſuo genere atq; or
dine ab vniuerſitatis decore non diſ
crepat. c. iiij.

C Eterum uitia pecorum ⁊ arbo
rum: aliarumq; rerum mutabili
um atq; mortalium: vel intellectu vel
ſenſu vel vita omnino carentium: qui
bus eorum diſſolubilis natura corrū
pitur: damnabilia putare ridiculū ē:
cum iſte creature eum modum nutu
creatoris acceperint: ut cedēdo ac ſuc
cedendo peragant: infimam pulchri
tudinem temporum ingenere ſuo iſti⁹
mundi partibus congruentem. Neq;
enim celeſtibus fuerant terrena coe
quanda: aut ideo vniuerſitati deeſſe
iſta debuerunt: quoniam ſunt illa me
liora. Cum ergo in his locis vbi eſſe
talia competebat: alijs alia defficienti
bus oriuntur: ⁊ ſuccumbunt minora
maioribus: ⁊ in qualitates ſuperanti
um ſuperata vertuntur: rerum eſt or
do tranſeuntium. Cuius ordinis dec⁹
nos propterea non delectat: quoniā
parti eius pro conditione noſtre mor
talitatis intexti vniuerſum cui parti
cule que nos offendunt ſatis apte de
centerq; conueniunt: ſentire non poſ
ſumus. Unde nobis in quibus eam ꝯ
templari: minus idonei ſumus: rectiſ
ſime credenda precipitur prouidentia
conditoris: ne tanti artificis opus in
aliquo reprehendere uanitate huma
ne temeritatis audeamus. Quanquā
⁊ vitia rerum terrenarum non uolun
taria neq; penalia: naturas ipſas qua
rum nulla omnino eſt cuius non ſit
auctor ⁊ conditor deus: ſi prudenter
attendamus: eadem ratione comen
dant: quia ⁊ in eis hoc nobis per uiti
um tolli diſplicet: quod in natura pla

cet:niſi quia hominibus etiaʒ ipſe na ture plerunqꝫ diſplicet:cum eis fiunt noxie.non eas conſiderantibus ſed u tilitatem ſuaʒ ſicut illa animalia quo rum abundantia egyptiorum ſuperbi a uapulauit. Sed iſto modo poſſunt ipſi ⁊ ſolem uituperare:quoniam qui dam peccantes vel debita non reddē tes poni a iudicibus iubētur ad ſolē: Non itaqꝫ ex commodo ł incōmodo noſtro:ſed per ſeipſa cōſiderata natu ra:dat artifici ſuo gloriam. Sic eſt ⁊ natura ignis eterni ſine ulla dubi tatione laudabił:ꝙuis dānatis ipſis futura penalis. Quid .n. eſt igne flā mante uigēte atqꝫ lucente pulchrius? Quid calefaciente:curante:coquēte u tilius:quāuis eo nihil ſit urēte mole ſtius? Idē igī ipſe penałr appoſitus ꝑ nitioſus eſt:q̄ cōueniēter adhibitus commodiſſimus iuenitur. Nam eius in vniuerſo mundo vtilitates verbis explicare quis poſſit? Nec audiendi ſunt qui laudant in igne lucē:ardoreʒ autem vituperant videlicet non ex ſui natura:ſʒ ex ſuo cōmodo ł icōmodo. Uidere enim uolūt:ardere nolūt. Sʒ parum attendūt:eā ipſam lucem que certe ⁊ illis placet:oculis infirmis per inconuenientiam nocere: ⁊ in illo ar dore qui eis diſplicet:nonnulla aīalia per inconuenientiam ſalubriter uiuē.

Q in ōni natura ſpecie ac modo laudabilis ſit creator.c.v.

n Ature igitur omnes quoniam ſunt:⁊ ideo habent modum ſu um:ſpeciē ſuā:⁊ quandam ſecū paceʒ ſuā:ꝑfecto bone ſunt: Et cū ibi ſunt vbi eſſe per nature ordinem debent: quātum acceperūt ſuum eſſe cuſtodi unt:⁊ q̄ ſemper eſſe non acceperunt: ꝓ vſu caſu motuqꝫ reꝝ quibus crea toris legi ſ͛bdūtur:in melius deteriuſue mutantur:in eum diuina ꝓuidentia tendentes exitum:quē ratio gubernā de vniuerſitatis includit:ita vt hec tā ta corruptio quanta vſqꝫ ad interitū naturas mutabiles mortaleſqꝫ perdu cit:ſic faciat non eſſe quod erat:vt nō inde fiat conſequenter quod eſſe debe bat. Que cum ita ſint :deus qui ſum me eſt:atqꝫ ob hoc ab illo facta eſt omnis eſſentia: que non ſumme eſt: quia neqꝫ illi equalis eſſe deberet que de nihilo facta eſſet:neqꝫ ullo modo eſſe poſſet:ſi ab illo facta nō eſſet:nec vllorum vitiorum offenſione vitupe randus:ſed omnium naturarum cōſi deratione laudandus eſt.

Que cauſa ſit beatitudinis angelo rum bonorum:⁊ que cauſa ſit miſerie angelorum malorum.c.vi.

p Roinde cauſa beatitudinis an geloꝝ bonoꝝ ea veriſſima repi tur:ꝙ ei adherent qui ſūme ē. Cum vero cauſa miſerie maloꝝ angeloruʒ queritur:ea merito occurrit:ꝙ ab illo qui ſūme eſt auerſi ad ſeipſos conuſi ſunt:qui non ſumme ſunt:⁊ hoc viti um quid aliud ꝙ ſuperbia nūcupatᷣ? Initiū quippe omnis peccati ſupbia. Noluerunt ergo ad illuʒ cuſtodire for titudinem ſuam:⁊ qui magis eſſent: ſi ei qui ſumme eſt adhererent: ſe illi preferendo id quod minus eſt pretule rūt. Hic primus defectus ⁊ prima in opia:primūqꝫ vitium eius nature q̄ ita creata eſt:vt nec ſumme eſſet:⁊ ta men ad beatitudinem habendam eo qui ſumme eſt frui poſſet:a quo auer ſa. non quidem nulla ſed tamen mi nus eſſet:atqꝫ ob hoc miſera fieret. Huius porro male uoluntatis cauſa efficiens ſi queratur nihil iuēitᷣ. Quid eſt enim quod facit voluntatem malā cū ipſa faciat opꝰ malū? Ac per hoc mala uoluntas efficiēs eſt operis ma li: male autem voluntatis efficiens

nihil eſt. Quoniam ſi res aliqua eſt: aut hȝ aut non habet aliquam volũtatẽ. Si hȝ: aut bonã profecto hȝ aut malam. Si bonam: quis ita deſipiat: vt dicat: ꝙ bona voluntas faciat volũtatem malam? Erit enim ſi ita eſt bõa volũtas cã peccati: quo abſurdius putari nihil poteſt. Si auteȝ res iſta que putatur facẽ voluntatem malaȝ: ipſa quoqȝ habet voluntatem malam: etiã eam que fecerit: res conſequenter inť rogo: Atqȝ vt ſit aliquis iqrẽdi modꝰ cauſam prime voluntatis male inquiro. Non eſt enim prima voluntas mala: quam nulla facit voluntas ẽt mala: ſed illa prima eſt quam nulla facit Nam ſi preceſſit a qua fieret: illa priõ eſt que alteram fecit. Si reſpondeatũ ꝙ eam nulla res fecerit: ⁊ ideo ſemper fuerit: quero utrum in aliqua natura fuerit. Si enim i nulla fuit: omnino ñ fuit. Si autem in aliqua: vitiabat eaȝ ⁊ corrumpebat: eratqȝ illi noxia: ac ꝑ hoc bono priuabat. Et ideo in mala natura voluntas mala eſſe non poterat: ſȝ in bono mutabili tamen cui vitium hoc poſſet nocere. Si.n. non nocuit: nõ vtiqȝ vitium fuit: ac ꝑ hoc nec voluntas mala fuiſſe dicenda ẽ. Põro ſi nocuit: bonum auferẽdo ł minuendo: vtiqȝ nocuit. Non igitur eſſe potuit ſẽpiťna voluntas mala in ea re: ĩ qua bonum naturale õceſſerat: quod mala voluntas nocendo poſſit adimere. Si ergo non erat ſẽpiterna: quis eaȝ fecerit quero. Reſtat vt dicať: ꝙ ea res fecerit malã volũtateȝ: in qua nulla voluntas fuit. Hec vtrum ſuperior ſit requiro: an inferior: an equalis. Sȝ ſi ſuperior vtiqȝ melior. Quomodo ergo nullius: ac non potius bone voluntatis? Hoc idem ꝓfecto ⁊ equalis ſi fuerit: dici poteſt. Duo quippe q̃diu ſũt pariter voluntatis bone: non facit alter in altero uoluntatem malam. Relinquitur vt inferior res cui nulla voluntas eſt: fecerit angelice nature priã peccauit voluntatem malam: Sed etiam res ipſa quecunqȝ eſt inferiõ uſqȝ ad infimam terram: quoniam natura ⁊ eſſentia eſt: proculdubio bona eſt: habens modum et ſpeciem ſuam in genere atqȝ ordine ſuo. Quomodo ergo res bona efficiens eſt voluntatis. male. Quomodo inquã bonuȝ eſt cã mali? Cum enim ſe voluntas relicto ſuperiore ad inferiora conuertit: efficitur mala. Non quia maluȝ eſt quo ſe cõuertit: ſed quia peruerſa eſt ipſa ꝑuerſio: Idcirco nõ res inferior uolũtateȝ malam fecit: ſed quia rẽ inferiorẽ praue atqȝ inordinate ipſa que facta eſt appetiuit. Si enim aliqui duo equaliť affecti in animo ⁊ corpore: uideant unius corporis pulchritudineȝ: qua uiſa vnus eorum ad illicite fruendum moueatur: alter in voluntate pudica ſtabilis perſeueret: quid putamus eſſe cauſe vt in illo fiat: in illo non fiat voluntas mala: quam illa res fecit i qua facta eſt? Neqȝ enim pulchritudo illa corporis eam non fecit in ambobus: quando quidem amborum non diſpiliter occurrit aſpectibus. An caro intuẽtis ĩ cã eſt? Cur non ⁊ illius? An vero ⁊ animus? Cur non vtriuſqȝ? Ambos enim ⁊ animo ⁊ corpore equaliter affectos fuiſſe prediximꝰ. An dicenduȝ eſt alterum eoruȝ occulta maligni ſpiritus ſuggeſtione temptatum: quaſi non eidem ſuggeſtioni ⁊ qualicunqȝ ſuaſioni propria voluntate ꝯſenſerit? Hanc igitur conſenſionem: hanc malam quaȝ male ſuadenti adhibuit voluntatem: que in eo res fecerit querimꝰ. Nã vt hoc quoqȝ ipedimentum ab iſta queſtione tollatur: ſi eadem tẽtatione ambo tententur: ⁊ unus ei cedat atqȝ conſentiat: alter vero idem ꝗ fuerit perſeueret: quid aliud apparet: niſi vnum voluiſſe alterum noluiſſe a caſtitate deficere? Unde niſi propria

voluntate:vbi eadem fuerat i vtroqꝫ
coꝛpoꝛis ⁊ animi affectio?Amboꝛum
oculis pariter viſa eſt eadem pulchri
tudo:ābobus pariter iſtitit occulta tē
tatio ꝓpriā igiᷓ in vno eoꝛum volun
tatem malā que res fecerit ſcire volēti
b⁹ ſi bene intueātur:nihil occurrit. Si
.n.dixerimus:ꝙ ipſe eā fecerit:q̇d erat
ipſe ante voluntatem malā niſi natu
ra bona:cuius auctoꝛ bonus deus q̇
eſt incommutabile bonum?Qui ergo
dicit eum qui conſenſit tentanti atqꝫ
ſuadenti:cui non conſenſit alius ad il
licite vtendum pulchro coꝛpoꝛe quod
videnduꝫ ambobus pariter affuit:cū
ante illam uiſionem ac tentationem
ſimiles ambo animo ⁊ cōpoꝛe fuerit:
ipſum ſibi feciſſe volantatem malaꝫ:
qui vtiqꝫ bonus ante voluntatem ma
lam fuerit:querat cur eaꝫ fecerit:vtrū
quia natura eſt:an q: ex nihilo fcā ē:
⁊ inueniet voluntatem malam non ex
eo eſſe incipere quia natura eſt:ſed ex
eo ꝙ de nihilo facta natura eſt. Nam
ſi natura cauſa eſt voluntatis male:
q̇d aliud cogimur dicē:niſi a bono fie
ri malum:⁊ bonū eſſe cauſam mali:ſi
quidem a natura bona fiat voluntas
mala?Qȯ vā fieri poteſt: vt natura
bona q̄uis mutabilis anteꝙ̄ habeat
voluntatem malam faciat aliquid ma
li:hoc eſt ipſam voluntatem malam?

Cauſam efficientem male volunta
tis non eſſe querendam.c.vij.

n Emo igiᷓ querat efficienteꝫ cāꝫ
male voluntatis. Non enim eſt
efficiens. ſed deficiens:quia nec illa ef
fectio ſed defectio. Deficere nanqꝫ ab
eo quod ſumme eſt ad id quod min⁹
eſt:hoc eſt incipere habere volūtatem
malam. Cauſas poꝛro defectionum iſ
taꝝ cū efficientes nō ſint:vt dixi:ſed
deficientes velle inuenire tale eſt:ac ſi
quiſꝙ̄ uellet videre tenebras vel audi
re ſilentium. Quod tamen vtrunqꝫ
nobis notum eſt:neqꝫ illud niſi per o
culos:neqꝫ hoc niſi per aures:non ſa
ne in ſpecie ſed in ſpeciei priuatione.
Nemo ergo ex me ſcire querat:quod
me neſcire ſcio:niſi foꝛte vt neſcire diſ
cat:quod ſciri non poſſe ſciendum ē.
Ea quippe que non in ſpecie ſed in
eius priuatione ſciuntur:ſi dici aut in
telligi poteſt: quodammō neſciendo
ſciuntur at ſciendo neſciantur. Cū.n.
acies etiam oculi coꝛpoꝛalis currit ꝑ
ſpecies coꝛpoꝛales:nuſꝙ̄ tenebras vi
det:niſi vbi ceperit non videre. Ita eti
am non ad alium aliquem ſenſum:ſꝫ
ad ſolas aures pertinet ſentire ſilenti
um:quod tamen nullo modo niſi nō
audiendo ſentitur. Sic ſpecies intelli
gibiles mens quidem noſtra intelligē
do conſpicit:ſed vbi deficiunt neſciē
do condiſcit. Delicta enim quis intel
ligit?Hoc ſcio:naturam dei nunꝙ̄ niſ
ꝙ̄ nulla ex parte deficere:⁊ ea poſſe ḋ
ficere que ex nihilo facta ſunt. Que
tamen quanto magis ſunt:⁊ bona fa
ciunt:tunc enim aliquid faciunt cum
cauſas habent efficientes.in quantuꝫ
autem deficiūt:⁊ ex hoc mala faciūt.
quid enim tunc faciūt niſi uana? Cau
ſas habent deficientes.

De amoꝛe ꝑuerſo quo volūtas ab
īmutabili bono ad bonū mutabile de
ficit.c.viij.

ſ Cieꝫ ſcio in quo fit mala volū
tas id in eo fieri qȯ ſi nollet nō
fieret:⁊ iō non neceſſarios ſed volūta
rios defectus iuſta pena ꝯſequiᷓ. Defi
citur enim non ad mala ſꝫ male.i.nō
ad malas naturas:ſꝫ ideo male quia
contra oꝛdinem naturarum ab eo qȯ
ſumme eſt ad id quod min⁹ eſt. Neqꝫ
enim auri vitium eſt auaritia vel cupi
ditas:ſed hominis peruerſe amātis
auꝝ iuſtitia derelicta:que incōparabi

liſ auro debuit apponi. Nec luxuria ē vitium pl'chroꝝ ſuauiūq́ʒ corporum ſed aīe peruerſe amantis cōpoꝛeas vo luptates: neglecta tēperātia qua reb⁹ ſpualiter pulchrioꝛibus ⁊ incoꝛrupti biliter ſuauioꝛibus coaptamur. Nec iactantia vitium eſt laudis humāe: ſʒ aīe pervſe amātis laudari ab hoībus ſpreto teſtimonio conſcientie. Nec ſu perbia vitium eſt dantis poteſtatem: vel etiam ipſius poteſtatis: ſed anime peruerſe amantis poteſtatem ſuam: potentioꝛis iuſtitia contenta. Ac per qui peruerſe amat cuiuſlibet nature bonum: etiam ſi adipiſcatur: ipſe fit i bono malus: ⁊ miſer melioꝛe priuat⁹.

An ſancti angeli quem habent cre atoꝛem nature: eundē habeant bone voluntatis autoꝛem per ſpiritum ſanc tum in eis caritate diffuſa ſemper fuiſ ſe exiſtimant. c. ix.

c Uʒ ergo male volūtatis efficiēs naturalis: l' ſi dici poteſt eſſētial' nulla ſit cā: ab ipſa quippe incipit ſpi rituum mutabilium maluʒ quo miui tur atqʒ deprauat' nature bonū: nec talē voluntatē facit: niſi defectio qua deſeritur deus: cuius defectionis ēt cā vtiqʒ deficit: ſi dixerimus nullam eſſe efficientem cauſaʒ etiā voluntatis bo ne: cauenduʒ eſt ne voluntas bōa bo norum angeloꝛum non facta ſed deo coeterna eſſe credatur. Cum enim ipi facti ſunt quomodo illa nō eſſe facta dicetur? Porro quia facta eſt: vtrum cum ipſis facta eſt: an ſine illa fuerunt prius? Sed ſi cum ipſis: non dubium ꝙ ab illo facta ſit a quo ⁊ ipſi: ſiml'qʒ ut facti ſunt ei a quo facti ſunt amoꝛe cum quo facti ſūt adheſerunt. Eoqʒ ſunt iſti ab illorum ſocietate diſcreti: ꝙ illi in eadem bona volūtate manſe runt: iſti ab ea deficiendo mutati ſūt mala ſcilʒ volūtate: hoc ipſo ꝙ a bo no defecerunt: a quo non defeciſſent: ſi vtiqʒ noluiſſent. Si autem boni an geli fuerūt prius ſine bona volūtate: eanqʒ in ſeipſis deo non operante fec runt: ergo melioꝛes a ſeipſis ꝙ̄ ab illo facti ſunt. Abſit. Quid. n. erant ſine bona volūtate niſi mali? Aut ſi ꝓptē ea nō mali: q: nec mala voluntas eis inerat: neqʒ enim ab ea quam nondū ceperant habere defecerant: certe non dum tales: nondū tam boni ꝙ̄ eſſe cū bona voluntate ceperunt. Aut ſi non potuerunt ſeipſos facere melioꝛes ꝙ̄ e os ille fecerat: quo nemo melius quic ꝙ̄ facit: profecto ⁊ bonam voluntatē qua melioꝛes eſſēt: niſi operante adiu toꝛio creatoꝛis habere non poſſēt. Et cum id egit eoꝛum voluntas bona: vt non ad ſeipſos qui minus erāt: ſed ad illum qui ſumme eſt conuerterēt' eiqʒ adherentes magis eſſent: eiuſqʒ parti cipatione ſapienter beateqʒ uiuerent: quid aliud oſtenditur niſi voluntateʒ quanlibet bonam inopem fuiſſe in ſo lo deſiderio remāſurā: niſi ille qui bo nam naturam ex nihilo ſui capacem fecerat: ex ſeipſo faceret iplendo meli oꝛē ꝑus faciēs excitando auidoꝛē? Nā ⁊ hoc diſcutiendū eſt: ſi boni angeli ipſi in ſe fecerunt uoluntatem bonaʒ: utrum aliqua eam an nulla uolunta te fecerunt: ſi nulla: utiqʒ nec fecerunt ſi aliqua: utruʒ mala an bōa. Si ma la: quomodo potuit eſſe mala uolun tas bone uolūtatis effectrix? Si bōa: iam ergo habebant: Et iſtā ꝗs fecerat niſi ille qui eos cum bona uoluntate . i. cum amoꝛe caſto quo illi adhererēt creauit: ſimul in eis ⁊ condens naturā ⁊ largiens gratiam? Unde ſine bona uoluntate hoc eſt dei amoꝛe: nunꝙ̄ ſanctos angelos fuiſſe credendum eſt. Iſti aūt qui cum boni creati eſſēt: tamen mali ſunt: mala propria uolū tate quam bona natura n̄ fecit: niſi cū a bono ſponte defecit: ut mali cauſa n̄

ſit bonum:ſed defectus a bono: aut miorē acceperunt amoris diuini grāȝ ꝙ illi q̄ i eadē perſtiterūt:aut ſi vtriqȝ boni equaliter creati ſunt: iſtis mala voluntate cadentibus:illi āpli⁹ adiuti ad eā beatitudinis plenitudineȝ vn̄ ſe nunꝙ caſuros certiſſimi fierent pue nerunt:ſicut iam ēt in libro quē ſeqt̄: iſte tractauim⁹. Confitendū ē igr̄ cū ò ibita laude creatoris:non ad ſolos ſā ctos hōies pertinere:verum ēt de ſāc tis angelis poſſe dici:ꝙ caritas dei dif fuſa ſit in eis per ſpiritum ſāctū qui datus ē eis:nec tantū hoīnuȝ ſȝ p̄mit⁹ precipueqȝ angeloꝝ bonum eē quod ſcriptū eſt:mihi aūt adherē deo bonū eſt. Hoc bonum quibus cōe eſt: hn̄t ⁊ cū illo cui adherent ⁊ int̄ ſe ſocietateȝ ſanctā:⁊ ſūt una ciuitas dei:eadēqȝ vi uum ſacrificium eius viuunqȝ tēpluȝ eius. Cui⁹ pars que coniūgenda im mortalibus angelis ex mōtalibus ho minibus congregat̄:⁊ nunc mortalit̄ peregrinat̄ in terris:vel i eis q̄ morte obierūt ſecretis animarū receptacul̄ ſedibuſqȝ requieſcit:eodē deo creante quenadmodū exorta ſit:ſicut de ange lis dc̄m eſt iam video eſſe dicendum. Ex vno quippe hoīe quem deus p̄mū condidit: genus humanū ſumpſit ex ordiū:ſm̄ ſancte ſcripture fidem: que mirabilem auctem non imerito habȝ in orbe terrarū atqȝ in omnib⁹ genti bus:quas ſibi eſſe credituras inter ce tera vera que dixit vera diuinitate p̄ dixit. Omittamus igr̄ coniecturas ho minū neſcientium quid loquāt̄ de na tura vel inſtitutione generis humāi. Alij nanqȝ ſicut de ipſo mundo credi derūt:ſemper fuiſſe homines opinan tur. Unde ait ⁊ apuleius cuȝ hoc ani mantium genus deſcriberet ſigillatiȝ inquit mortales cuncti:tamen vniuer ſo genere perpetui. Et cum illis dictū fuerit:ſi ſemper fuit humanum gen⁹ quo nam modo verum eorum loqua tur hiſtoria:narrans qui fuerint qua rūcūqȝ reꝝ inuentores:qui primi libe ralium diſciplinarum aliarūqȝ artiuȝ inſtitutores:vel a quibus: primum il la vel illa regio parſqȝ terrarum: illa atqȝ illa inſula incoli ceperit. Reſpon dent:diluuijs ⁊ conflagrationibus p̄ certa interualla temporum n̄ quidem omnia:ſed plurima terrarum ita va ſtari:vt redigantur homies ad exigu am paucitatem:ex quorum progenie rurſus multitudo priſtina reparetur: ac ſi identidē reparari ⁊ inſtitui quaſi prima reſtituantur:potius que fuerāt illis nimijs vaſtationibus interrupta ⁊ extincta. Ceterum homineȝ niſi ex homine exiſtere omnino nō poſſe. Di cunt autem:quod putant: n̄ qd̄ ſciūt.

De falſitate eius hiſtorie que mul ta milia annorum preteritis tempori bus aſcribit.c.x.

f Allunt etiam eos quedam mē daciſſime littere:quas phibēt i hiſtoria tp̄orum mlt̄a annorum milia cōtiet̄ cū ex litteris ſacris ab iſtitutio ne hōis nondū completa annoruȝ ſex milia computemus. Unde ne multa diſputem:quenadmodum illarum lit terarum in quibus longe plura āno rum milia referuntur vāitas refellat̄: ⁊ nll̄a in illis rei huius idonea repia tur auctoritas:illa epiſtola alexandri magni ad olympiadē matrē ſuaȝ quā ſcripſit:narrationem cuiuſdaȝ egiptij ſacerdotis inſinuans:quam protulit ex litteris que ſacre apud illos haben tur:continet etiaȝ regna que greca ꝙ̄ nouit hiſtoria. In quibus regnum aſ ſyriorum in eadem epiſtola alexandri quinqȝ milia excedit annorum:in gre ca vero hiſtōia mille ferme ⁊ trecētos habet ab ipſius belli principatu:queȝ regem ⁊ ille egiptius in eiuſdē regni ponit exordio. perſarum autem ⁊ ma

cedonum imperium vſqꝫ ad ipſuꝫ alexandrum cui loquebatur : pluſquã octo annorum milia ille conſtituit: cũ apud grecos macedonum u..qꝫ ad mortẽ alexandri quadrigẽti octogita qnqꝫ repiantur. perſarũ vero donec ipſius alexandri uictoria finiret̃: ducẽti ⁊ trigintatres cõputentur. Lõge ita qꝫ hi numeri annorum illis egyptijs ſunt minores: nec eis etiam ſi ter tantum coputarentur equarẽtur. Perhibẽt̃.n. egyptij quõdã tã breues ãnos habuiſſe: vt quaternis menſibus finirentur. Unde annus plenior ⁊ verior qualis nunc ⁊ nobis ⁊ illis eſt: tres eorum annos cõplectebatur ãtiquos. Sꝫ nec ſic quidem vt dixi: greca egyptie numero temporum concordat hiſtoria. Et ideo grece potius fides hñda eſt: quia veritatem non excedit annorum: qui litteris noſtris que vere ſacre ſunt continetur. Porro ſi hec epiſtola alexandri que maxime innotuit: multum abhorret in ſpacijs temporum a probabili fide reruꝫ: q̃to min⁹ credendum eſt illis litteris quas plenas fabuloſis uelut antiquitatibus ꝓferre voluerunt: contra auctoritatem notiſſimorum diuinorũqꝫ librorum que totum orbem ſibi crediturũ eſſe predixit: cui totus orbis ſicut ab ea ꝓdictum eſt credidit: que vera ſe narraſſe preterita ex his que futura prenunciauit cum tanta veritate implentur oſtendit.

De his qui hunc quidem munduꝫ non ſempiternum putant: ſed aut innumerabiles aut eundem unuꝫ certa concluſione ſeculorum ſemper naſci ⁊ reſolui opinantur. c. xi.

a Lij vero qui mundum iſtum ñ exiſtimant ſempiternum: ſiue ñ eum ſolum ſed innumerabiles opinẽtur ſiue ſolum quidem eſſe: ſed certis ſeculorum interuallis innumerabilit̃ oriri ⁊ occidere: neceſſe eſt fateantur hominum genus prius ſine hominibus gignentibus extitiſſe. Neqꝫ enim vt alluuionibus incendijſqꝫ terrarum quas vbi non putant: toto prorſus orbe contingere: ⁊ ideo paucos homies ex quibus reparetur multitudo priſtina ſemper ĩmanere contendunt: ita ⁊ hi poſſunt putare: ꝙ aliquid hominũ pereunte mundo relinquatũr in mundo: ſed ſicut ipſum mundum ex materia ſua renaſci exiſtimant: ita in illo ex elementis eius genus humanum: ac deide a parentibus pullulare mortalium ſicut aliorum animalium.

Quid rñdendũ his q̃ ꝑmã conditionẽ hominis tardã eẽ cauſãt̃. c. xij.

q Uod autem reſpondimus cuꝫ de mundi origine queſtio uerteretur. eis qui nolunt credere non cuꝫ ſemper fuiſſe ſed eſſe cepiſſe: ſicut etiã plato apertiſſime confitetur: q̃uis a ñnullis contra q̃ꝫ loquitur: ſenſiſſe creditur: hoc etiam de prima hominis conditione reſponderim: ꝓpt̃ eos qui ſimiliter mouentur: cur homo per innumerabilia atqꝫ ĩfinita retro tꝑa creatus non ſit: tanqꝫ ſero ſit conditus: vt min⁹ q̃ꝫ ſex milia ſint annoꝝ ex q̃ eſſe cepiſſe in ſacris litteris inuenitur. Si enim breuitas eos offendit temporis: ꝙ tam pauci eis videntur anni ex quo inſtitutus homo ĩ noſtris auctoritatibus legit̃: cõſiderẽt nihil eſſe diuturnum in quo eſt aliquid extremum ⁊ oĩa ſeculoꝝ ſpacia definita: ac ſi eternitati interminate comparẽt̃: ñ exigua exiſtimanda eſſe ſꝫ nulla. Ac ꝑ hoc ſi ñ quiqꝫ vl' ſex: verũ etiã ſexagita milia ſiue ſexcenta: aut ſexageſies aut ſexcẽties milia dicerent̃ annorum : aut itidem per totideꝫ tociens multiplicaretur hec ſumma : vbi iam nullum

numeri nomen haberemus ex quo de
us hominem fecit:ſimiliter queri poſ
ſet cur ante nō fecerit. Dei quippe ab
hominis creatione ceſſatio retrorſus
etna ſine initio tāta ē:ut ſi ei conferat
quālibet magna ꝛ ineffabilis numero
ſitas tempoꝝ:que tamen fine cōcluſa
certis ſpaciis terminat̄:nec ſalteȝ tāta
uideri debeat:quanta ſi humoris bre
uiſſimam guttam uniuerſo mari etiā
quantum oceanus circunfluit cōpare
mus:quoniam iſtorum duoꝝ unum
quidem perexiguum eſt alterum incō
parabiliter magnum:ſed utrunq; fini
tum. Illud uero temporis ſpaciuȝ qđ
ab initio aliquo progreditur:ꝛ aliquo
termino coercetur:magnitudine quā
tacunq; tendatur comparatum illi
quod initium non habet:neſcio utrū
pro minimo an potius pro nullo de
putandum eſt. Huic enim ſi a fine uel
breuiſſima ſigillatim momenta de
trahantur:decreſcēte numero licet tā
ingenti ut uocabulum non inueniat
retrorſum redeundo:tanq̄ ſi hominis
dies ab illo in quo nunc uiuit uſq; ad
illum in quo natus eſt detrahas:quā
doq; ad initium illa detractatio ꝑdu
cetur. Si autē detrahant̄ retrorſus in
ſpacio quod a nullo cepit exordio:nō
dico ſigillatī minuta momēta uel ho
rarum:aut dierū aut menſiū aut āno
rum ēt quātitates:ſed taȝ magna ſpa
cia:quanta illa ſumma comprehēdit
annorū:que iam dici a quibuſlibet cō
putatoribus: non poteſt:que tamen
momentoꝝ minutarum detractione
cōſumit̄:ꝛ detrahantur hec tanta ſpa
cia nō ſemel atq; iteꝝ ſepiuſq; ſȝ ſēp:
quid fit:quid agitur: quando nunq̄
ad initium quod omnino nullum per
uenitur? Quapropter quod nos mō
querimus poſt quinq; milia ꝛ qđ am
plius excurrit annorum:poſſent ꝛ po
ſteri etiam poſt annorum ſexcēties mi
lies eadem curioſitate requirere ſi in
tantum hec mortalitas hominum ex
oriendo ꝛ occumbendo ꝛ imperita ꝑ
ſeueraret infirmitas. Potuerūt ꝛ qui
fuerunt ante nos ipſis recentibus ho
minis creati temporibus iſtam mouē
queſtionem. Ipſe deniq; primus ho
mo uel poſtridie uel eodem die poſtea
q̄ factus eſt:potuit inquirere cur non
ante ſit factus. Et quandocunq; ātea
factus eſſet:non uires tunc alias ꝛ ali
as nunc uel etiaȝ poſtea iſtā de initio
reꝝ tpaliū ꝯtrouerſiā reperiret.

De reuolutione ſeculoꝝ quib⁹ cer
to fine cōcluſis uniuerſa ſemper in eū
dem ordinem eādēq; ſpeciem rēditura
q̄dā philoſophi crediderunt.c.xiii.

b Anc autem ſe philoſophi mū
di huius nō aliter putauerunt
poſſe l' debē diſſoluē:niſi ut circuitus
tporuȝ inducerēt:q̄bus eadem ſemp
fuiſſent renouata atq; repetita i rerū
natura:atq; ita deinceps fore ſine ceſſa
tiōe aſſeuerarent uolumina uenientiū
pretereuntiumq; ſeculorum : ſiue in
mundo permanente iſti circuitus fie
rent:ſiue certis iteruallis oriens ꝛ oc
cidens mundus eadem ſemper quaſi
noua que tranſacta ꝛ uentura ſunt ex
hiberet. A quo ludibrio prorſus im
mortalem animam etiam cū ſapiētiā
perceperit liberare non poſſunt:euntē
ſine ceſſatione ad falſā beatitudinem
ꝛ ad uerā miſeriam ſine ceſſatione re
deuntē. Quomodo enim vera beatitu
do eſt:de cuius nunq̄ eternitate confi
ditur: duȝ anima uenturam miſeriaȝ
aut imperitiſſima veritate neſcit:aut
ifeliciſſima ibeatitudine pertimeſcit?
At ſi ad miſerias nunq̄ ulterius redi
tura ex his ad beatitudinem pergit:
fit ergo aliquid noui in tempore qđ fi
nem non habet temporis: cur non er
go ꝛ mundus:cur non ꝛ homo fac
tus in mundo: vt illi neſcio qui falſi

circuit⁹ a falſis ſapiētibus fallacibuſ
q₃ comperti inſana doctrina: tramite
recti itineris euitentur: Nam quidam
ꝛ illud quod legitur in libro ſalomo
nis: q̄ vocatur eccleſiaſtes: quid ē qđ
fuit ipſum: quod erit: ꝛ quid eſt quod
factum eſt: ipſum quod fiet: ꝛ non ē ō
ne recens ſub ſole: nec quiſq̄ꝫ loquitur
ꝛ dicit hoc nouum eſt: iaꝫ fuit in ſecul'
que fuerunt ante nos: propter hos cir
cuitus in eadem redeuntes: ꝛ in eadē
cuncta reuocantes: dictum itelligi uo
lunt: q̄ꝫ ille aut de his rebus dixit de
quibus ſuperius loquebatur: hoc eſt
de generationibus aliis euntibus: ali
is venientibus de ſolis anfractibus ō
torrentum lapſibus: aut certe de om
nium rerum generibus que oriunt' at
q₃ occidunt. Fuerunt eniꝫ homines ā
te nos: ſunt ꝛ nobiſcum: erunt ꝛ poſt
nos ita quoq₃ animantia vel arbu
ſta. Monſtra quoq₃ ipſa que inuſita
ta naſcuntur: q̄uis iter ſe diuerſa ſint
ꝛ quedam eorum ſemel facta narrēt':
tamen ſecundum id q̄ꝫ generaliter mi
racula ꝛ monſtra ſunt: vtiq₃ ꝛ fuerūt
erunt: nec recens ꝛ nouum eſt vt mon
ſtrum ſub ſole naſcatur. Quāuis hec
v̄ba q̄dam ſic intellexerint: tanquaꝫ i
predeſtinatione dei iam facta fuiſſe ō
nia ſapiens ille voluiſſet intelligi: ꝛ iō
nihil recens ſub ſole. Abſit autem a
recta fide: ut his ſalomonis verbis il
los circuitus ſignificatos eſſe creda
mus quibus illi putant ſic eadem tē
rum temporaliumq₃ rerum volumina
repeti: vt verbi gratia ſicut in iſto ſe
culo plato philoſophus in vrbe athe
nienſi ꝛ in ea ſchola que academia di
cta eſt diſcipulos docuit: ita per innu
merabilia retro ſecula multum proli
xis quidē interuallis ſed tamen certis
ꝛ idem plato ꝛ eadem ciuitas: eaden
q₃ ſchola iidemq₃ diſcipuli repetiti: ꝛ
per innumerabilia deinde ſecula repe
tendi ſint. Abſit āinqu vt nos iſta cre
damus. Semel enim chriſtus mortu⁹
eſt pro peccatis nr̄is: ſurgens autem a
mortuis iam n̄ morit'. ꝛ mors ei vltra
non dn̄abitur: ꝛ nos poſt reſurrectio
nē ſēp cum dn̄o erimus: cui modo di
cimus quod ſacer admonet pſalm⁹:
Tu domine ſeruabis nos ꝛ cuſtodies
nos a generatione hac in eternuꝫ. Sa
tis auteꝫ iſtis exiſtio ꝯuenire quod ſe
quitur. In circuitu ipſi ambulāt. Nō
quia per circulos quos opinantur e
orꝫ vita eſt recurſura: ſed quia mō tal'
eſt erroris eorum uia id eſt falſa doc
trina.

De temporali conditione generis
humani q̄ꝫ deus nec nouo conſilio cō
ſtituerit nec mutabili volūtate. c. xiiij.

q Uid autem mirū eſt: ſi i his cir
cuitibus errantes nec aditū nec
exitū inueniunt: q̄ gen⁹ humanū atq₃
iſta nr̄a mortalitas nec quo initio cep
ta ſit ſciunt: nec quo fine claudat': quā
do quidē altitudinem dei penetrare n̄
poſſunt: q̄ꝛ cum ipſe ſit eternus ꝛ ſine
initio: ab aliquo tamen initio exorſus
eſt tempora: ꝛ hominem quem nunq̄
ante fecerat: fecit in tempore non tam̄
nouo ꝛ īpentino: ſed immutabili eter
noq₃ conſilio. Quis hanc valeat alti
tudinem inueſtigabilem inueſtigare:
ꝛ inſcrutabilem perſcrutari: ſecunduꝫ
quam deus hominem temporalem
ante quam nemo unq̄ hominum fu
it: non mutabili voluntate in tempore
condidit: ꝛ genus humanum ex vno
multiplicauit: quandoquidem pſal
mus iſte cū premiſiſſet atq₃ dixiſſet:
tu domine ſeruabis nos atq₃ cuſtodi
es nos a generatione hac i eternū: ac
deiñ repcuſſiſſet eos in quorum ſtul
ta impiaq₃ doctrina nulla liberatiōis
ꝛ beatitudinis anime ſeruatur eterni
tas: continuo ſubiiciens i circuitu ipſi

ambulant? Tanq̄ ei diceretur. Quid ergo tu credis: ſentis: intellis? Nunq̄d nam exiſtimandū eſt ſubito deo placuiſſe hominē facere: quem nunq̄ antea infinita retro eternitate feciſſet: cui nihil noui accidere poteſt. in quo mutabile aliquid non eſt? Et ne nos hec audiētes aliqua forte turbaret ambiguitas ꝯtinuo reſpondit ad ipſum deum loquens: ſecundum altitudinē tuam m̄ltiplicaſti filios hominū. Sentiant inquit homies qd putāt: ⁊ quod eis placet opinentur ⁊ diſputent: ſecūdum altitudinem tuam quam nullus poteſt noſſe hominum: multiplicaſti filios hominum. Ualde quippe altuꝫ eſt: ⁊ ſemper deum fuiſſe: ⁊ hominem quem nunq̄ fecerat ex aliquo tempoꝛ primum facere voluiſſe: nec conſiliuꝫ voluntatēq; mutaſſe.

An vt deus ſēper ēt dn̄s fuiſſe ſemper intelligatur: credendum ſit creaturaꝫ q̄ꝫ nunq̄ defuiſſe cui dn̄aretur: ⁊ quomodo dicatur ſemp creatū qd dici non poteſt coeternum. c. xv.

e Go quidem ſicut dominuꝫ deum aliqn̄ dn̄m non fuiſſe dicerē non audeo: ita hominem nunq̄ antea fuiſſe: ⁊ ex quodam tempore primuꝫ hoieꝫ creatū eſſe dubitare nō debeo. Sꝫ cum cogito cuius rei dominus ſē per fuerit: ſi ſemper creatura nō fuit. affirmarē aliquid pertieſco: quia ⁊ me ipſum intueor: ⁊ ſcriptū eſſe recolo. Quis hominū poteſt ſcire conſiliū dei? Aut quis poterit cogitarē: quid uelit dominus? Cogitationes enim mortalium timide: ⁊ incerte adinuentōes noſtre. Corruptibile enim corpus aggrauat aiam ⁊ deprimit terrena ībitatio ſenſum multa cogitanteꝫ. Ex his igitur q̄ in hac terrena ībitatione m̄lta cogito: deprimūt me iō vtiq; multa: q: unum quod ex illis vl̄ preter illa quod forte non cogito: verum eſt inuenire non poſſum. Si dixero ſēp fuiſſe creaturā: cui⁹ dominus eſſet: qui dn̄s ſemper eſt: nec dominus unq̄ nō fuit: ſed nunc illam nunc aliam per alia atq; alia temporum ſpacia: nec aliquaꝫ creatori coeternaꝫ eſſe dicam⁹: quod fides ratioq; ſana condamnat: cauendum eſt: ne ſit abſurdum ⁊ a luce ueritatis alienum: mortalē quidem aliam per vices temporum cedenteꝫ: aliam ſuccedentem: imortalem vero n̄ eſſe cepiſſe: niſi cum ad noſtrum ſeculum ventum eſt: quando ⁊ angeli creati ſunt: ſi eos recte lux illa primuꝫ facta ſignificat aut illud potius celum de quo dictum eſt: in principio creauit deus celum ⁊ terram: cum tamen nō fuerint anteq̄ fierent: ne immortales ſi ſemper fuiſſe dicantur: deo coeterni eſſe credantur. Si autem dixero non in tempore creatos eſſe āgelos: ſed ante omnia tēpora ⁊ ipſos fuiſſe: quoꝝ deus dominus eſſet: qui nūq̄ niſi dominus fuit: queritur a me etiam ſi ante omnia tempora facti ſunt: vtrum ſē per potuerunt eſſe qui facti ſunt. Hic reſpondendum forte videatur: q̄ quodammodo non inconuenienter ſemp eſſe dicatur. Uſq;adeo autem iſti omni tempore fuerunt: vt etiam ante omnia tempora facti ſunt: ſi tamen a celo cepta ſunt tempora: ⁊ illi iam erant āte celuꝫ. At ſi tempus non a celo ueꝝ ⁊ ante celum fuit: non quidem in horis ⁊ diebus ⁊ menſibus ⁊ ānis. nam iſte dimenſiones temporalium ſpaciorum: que vſitate ac proprie dicuntur tempora: manifeſtuꝫ eſt: q̄ a motu ſyderum ceperint: vnde ⁊ deus cum hec inſtitueret dixit: ⁊ ſint inſigna ⁊ in tē pora ⁊ in dies ⁊ in annos: ſed in aliquo mutabili motu: cuius aliud anterius preterierit: aliud poſterius ſuc

ceſſerit: eo q̃ ſimul eſſe non poſſunt. Si ergo ante celum i ãgelicis motibꝰ tale aliquid fuit: ⁊ ideo tempus iã fuit atq; angeli ex quo facti ſunt tp̃aliter mouebantur: etiã ſic omni tẽpoꝛe fuerunt: quando quidẽ cum illis facta ſunt tempoꝛa. Quis autem dicat nõ ſemper fuit: quod omni tempoꝛe fuit? Sed ſi hoc reſpondero dicetur mihi. Quomõ ergo non ſunt coeterni creatori: ſi ſẽper ille: ſẽper illi fuerũt. Quõ etiam creati dicendi ſunt: ſi ſemper fuiſſe intelliguntur? Ad hoc quid reſpõdebitur? An dicendum ⁊ ſemp eos fuiſſe quoniam omni tẽpoꝛe fuerũt: quicũ tẽpoꝛe facti ſunt: facti ſunt autem cum quibus facta ſunt tempoꝛa: ⁊ tamen creatos? Neq; enim ⁊ ipſa tẽpora creata eſſe negabimus: quamuis õni tp̃e tempus fuiſſe nemo ambigat. Nam ⁊ ſi non omni tempoꝛe fuit tempus: erat ergo tempus quando nullũ erat tempꝰ. Quis hoc ſtultiſſimus dixerit? Poſſumus enim recte dicẽ: erat tempus quãdo non erat roma: erat tẽpus quando non erat hieruſalẽ: erat tempus quando non erat abraham: erat tempus quando nõ erat homo: ⁊ ſi quid huiuſmodi. Poſtremo ſi non cum initio tẽpoꝛis ſ; poſt aliquod tẽpus factꝰ eſt mũdꝰ: poſſumus dicere erat tempus: quando non erat mundꝰ At uero erat tempus quando nullũ erat tp̃us: tam incõuenienter dicimꝰ: ac ſi quiſq̃ dicat: erat homo quando nullus erat homo: aut erat iſte mũdꝰ quando iſte non erat mundus. Si.n. de alio atq; alio intelligatur: poteſt dici aliquo modo: hoc eſt: erat alius homo: quando non erat iſte homo. Sic ergo erat aliud tempus: quãdo non erat hoc tẽpus recte poſſumꝰ dicẽ. At vero erat tempus qñ nullum erat tẽpus: quis vel inſipientiſſimꝰ dixerit? Sicut ergo dicimus creatum tempꝰ: cum ideo ſemper fuiſſe dicatur q; õni tempore tempus fuit: ita nõ eſt conſequens: vt ſi ſemper fuerũt ãgeli: ideo non ſint creati: vt propterea ſẽper fuiſſe dicantur: quia omni tẽpoꝛe fuerũt: ⁊ propterea omni tẽpoꝛe fuerũt: quia nullo modo ſine his tempoꝛa eſſe potuerunt. Ubi enim nulla creatura eſt: cuiꝰ mutabilibus motibus tempoꝛa peragantur: tempoꝛa omnino eſſe nõ poſſunt. Ac per hoc ⁊ ſi ſẽper fuerũt: creati ſunt. Nec ſi ſemper fuerũt: ideo creatoꝛi coeterni ſunt. Ille enim ſemp fuit eternitate immutabili iſti autem facti ſunt. S; ideo ſemp fuiſſe dicũt: quia omni tempoꝛe fuerunt: ſine qbꝰ tempoꝛa nullo modo eſſe potuerunt. Tempus aũt quoniam mutabilitate trãſcurrit eternitati imutabili non poteſt eſſe coeternum. Ac per hoc etiam ſi immoꝛtalitas angeloꝛum nõ trãſit: in tempoꝛe nec preterita eſt quaſi iam nõ ſit: nec futura quaſi nondum ſit: tamen eoꝛum motus quibus tempora peraguntur: ex futuro in preteritũ tranſeunt: ⁊ ideo creatoꝛi in cuius motu dicendũ nõ eſt vel fuiſſe quod iam non ſit vel futurum eſſe quod nondũ ſit coeterni eſſe nõ pñt. Quapropter ſi deus ſemper dominus fuit: ſemper habuit creaturam ſuo dñatui ſeruiẽtẽ ueruntamen non de ipſo genitam: ſ; ab ipſo de nihilo factam: nec ei coeternã. Erat quippe ante illam quamuis nullo tp̃e ſine illa. non eam ſpacio trãſcurrente: ſed manente perpetuitate p̃cedens. Sed hoc ſi reſpondeo eis qui requirunt quomodo ſemper creator ſemper fuit dominus: ſi creatura fuiens nõ ſemp fuit: aut quomodo creatura creata: ⁊ non potius creatori coetña ẽ ſi ſẽper fuit? Uereoꝛ ne facilꝰ iudicer affirmare quod neſcio q̃ docẽ qđ ſcio. Redeo igitur ad id qđ creatõ noſter ſcire nos voluit: illa vero que vel ſapientioꝛibus in hac vita ſcire p̃miſit: vl' domino perfectis in alia vita

ſcienda ſeruauit: ultra uires meas eē profiteor. Sed ideo putaui ſine affirmatione tractāda: vt q̄ hec legunt: uideant a quibus queſtionū pīculis debeāt temperare nec ad oīa ſe idoneos arbitrētur: potiuſq; intelligant q̄ ſit apoſtolo obtemperandum precipienti ſalubriter vbi ait. Dico autem per gratiā dei que data eſt mihi omnib⁹ q̄ ſūt in uobis: non plus ſapere q̄ oꝫ ſapere: ſed ſapere ad temperantiam: unicuiq; ſicut deus partitus eſt mēſurā fidei. Si enim pro uiribus ſuis alat̄ infans: fiet ut creſcendo plus capiat. Si aūt uires ſue capacitatis excedat: deficiet anteq̄ creſcat.

Quō intelligēdū ſit ꝓmiſſa hoī a deo vita eťna aut tp̄a eťna. c. xvi.

q Ue ſecula preterierint āteq̄ genus inſtitueret̄ humanū me fateor ignorare. Nō tñ dubito nihil omnino creature creatori eſſe coeternuꝫ. Dicit etiam apoſtolus: tp̄a eterna: nec ea futura: ſed quod magis eſt mirādū preterita: ſic enim ait: In ſpem uite eťne quam ꝓmiſit: non mendax deus ante tempora eterna. Maīfeſtauit autem temporibus ſuis verbū ſuū. Ecce dixit retro: q̄ fuerint tempora eterna q̄ tamen non fuerūt deo coeterna. Si quidem ille ante tempora eterna non ſolum erat: uerumetiam promiſit uitā eternā: quaꝫ manifeſtauit temporibus ſuis. i. congruis. Quid aliud q̄ verbum ſuum? Hoc ē enim vita eterna. Quomodo autem promiſit cum hominibus vtiq; ꝓmiſerit: qui nōdū erant ante tempora eterna: niſi quia ī ipſius eternitate: atq; in ipſo eius verbo eideꝫ coeterno iam predeſtinatione fixū erat: quod ſuo tp̄e futuꝝ erat.

Qd de immutabili cōſilio aut uoluntate fides ſana deſcēdat ꝯtra rōnationes eoꝝum qui opera ex eternitate repetita p eoſdē ſemp volunt ſeculoꝝ redire circuitus. c. xvij.

i Llud quoq; non dubito: ante q̄ primus homo creat⁹ eēt nū q̄ quēq̄ hominem fuiſſe: nec eundem ipſū neſcio: quibus circuitibus: neſcio quotiens reuolutum: nec aliū aliqueꝫ natura ſimilem: neq; ab hac fide me philoſophorum argumenta deterrēt: quorum acutiſſimum illud putatur: quod dicunt nulla infinita ulla ſcientia poſſe comprehēdi. Ac per hoc deus inquiunt rerum. quas fecit omnium finitarum omnes finitas apud ſe rationes habet: bonitas autem eius nunq̄ vacua fuiſſe credenda eſt: ne ſit temporalis eius operatio: cuius retro fuerit: eterna ceſſatio: quaſi pēituerit eum prioris ſine initio vacationis: ac propterea ſit operis aggreſſus initium. Et ideo neceſſe ē inquiunt eadē ſemper repeti: eadenq; ſemper repetēda tranſcurrere: vel manente mundo mutabili: qui licet nunq̄ non fuerit: ⁊ ſine initio temporis tamen factus ē: vel eius quoq; ortu ⁊ occaſu ſemper illis circuitibus repetito ſemperq; repetendo: ne uidelicet ſi aliquando primum dei opera cepta dicunt̄: poreꝫ ſuam ſine initio uacationem tanq̄ iertē ac deſidioſā: ⁊ ideo ſibi diſplicentem dānaſſe quodammodo atq; ob hoc mutaſſe credatur. Si autem ſemper q̄dem temporalia ſed alia atq; alia phibetur operatus: ac ſi aliquando etiaꝫ ad hominem faciendum quem nunq̄ ātea fecerat perueniſſe: non ſcienti a qua putant non poſſe quecunq; infinita comprehendi: ſed quaſi ad horam ſicut ueniebat in mentem fortuita quadam inconſtantia uideatur feciſſe q̄ fecit. Porro ſi illi circuit⁹ admittāt̄ inquiunt: quibus uel manēte mūdo uel ipſo quoq; īuolubiles ortus ſuos

⁊ occaſus eiſdem circuitibus īſerēte: eadē tp̄alia repetuntur: nec ignauum ocium preſerti tā longe ſine initio diuturnitatis deo tribuitur: nec iprouida temeritas operum ſuoꝝ. Quoniā ſi non eadem repetant̄: non poſſunt infinita diuerſitate uariata ulla eius ſcientia ł preſcientia cōprehendi. Has argumentationes quibus impij nr̄am ſimplicem pietatem: ut cum illis in circuitu ambulemus de uia recta conāt̄ auertere: ſi ratio refutare non poſſet: fides irridere deberet. Huc accedit qꝛ in adiutorio domini dei noſtri hos circulos uolubiles quos opinio cōfingit: ratio manifeſta cōfringit. Hic eīm maxime iſti errant: ut in circuitu falſo ambulaī q̄ uero ⁊ recto itinē malint: qꝛ mentem diuinam omnino immutabilem cuiuſlibet infinitatis capacem ⁊ innumera omnia ſine cogitationis alternatione numerantem de ſua humana mutabili anguſtaq́ʒ metiuntū. Et fit ill᷑: quod ait apoſtolus. Comparantes enim ſemetipſos ſibimetipſis n̄ intelligunt. Nā qꝛ illis quicquid noui faciendū uenit in mentem: nouo cōſilio faciunt: mutabiles q̄ppe mentes gerunt: profecto non deum queʒ cogitare non poſſunt: ſed ſemetipſos ꝓ illo cogitantes: non illū ſed ſeipſos nec illi ſed ſibi comparant. Nobis auteʒ fas non eſt credere alit̄ affici deū cum uacat: alit̄ cum opatur: qꝛ nec affici dicendus eſt: tanq̄ in eius natura fiat aliquid quod ante non fuerit. Patitur quippe qui afficitur: ⁊ mutabile eſt ōe quod aliquid patitur. Non itaq́ʒ in eius uacatione cogitetur ignauia: deſidia: inertia: ſicut nec in eius opere labor conatus: induſtria. Nouit quieſcens agē: ⁊ agēs quieſcere. Poteſt ad opus nouum non nouum ſed ſēpiter nū adhibē cōſiliū: nec penitēdo qꝛ pri⁹ ⁊ ſi pri⁹ ceſſauit ⁊ poſterius opat⁹ eſt: ceſſauerat: cepit facē qō n̄ fecerat. Sʒ quod neſcio quenadmodum ab homine poſſit intelligi: hoc proculdubio quod dicit̄ pri⁹ ⁊ poſteri⁹: in rebus prius non exiſtentibus: ⁊ poſterius exiſtentibus fuit. In illo auteʒ non alteram precedentem altera ſubſequēs mutauit aut abſtulit uoluntatem: ſed una eadēq́ʒ ſempiterna ⁊ immutabili uoluntate: res quas condidit: ⁊ ut prius non eſſent egit q̄diu non fuerūt: ⁊ ut poſterius eſſent quando eſſe ceperunt: hinc eis qui talia uidere poſſūt: mirabiliter fortaſſis oſtendens: q̄ nō eis indiguerit: ſed eas gratuita bōitate condiderit: cū ſine ill᷑ ex eternitate iitio carente in non minore beatitudīe permanſit.

Contra eos qui dicunt: ea que infinita ſunt nec dei poſſunt ſcientia cōprehendi. c. xviij.

i Llud auteʒ aliud quod dicūt: nec dei ſcientia que infinita ſūt poſſe comprehendi: reſtat eis: ut dicere audeant: atq́ʒ huic ſe voragini ꝓfūde impietatis imergāt: qꝛ non omnes numeros deus nouerit. Eos quippe infinitos eſſe certiſſimum ē: quoniam in quocunq́ʒ numero finem faciendū putaueris: idem ipſe non dico uno addito augeri: ſed quamlibet ſit magn⁹ ⁊ quamlibet ingentem multitudineʒ continens in ipſa ratione atq́ʒ ſcientia numerorum: non ſolum duplicari uerumetiam multiplicari poteſt. Ita vō ſuis quiſq́ʒ numerus proprietatibus terminatur: ut nullus eorum par eſſe cuiquam alteri poſſit. Ergo ⁊ diſpares inter ſe atq́ʒ diuerſi ſunt: ⁊ ſinguli quiq́ʒ finiti ſunt: ⁊ omnes infiniti ſūt. Ita nec numeros propter infinitatem neſcit omnipotens deus: ⁊ ſi uſq́ʒ ad quandam ſummam numerorum ſciētia dei puēit: ⁊ ceteros ignorat: qs hoc ł dementiſſimus dixerit? Nec audebūt

iſti contendere: ⁊ numeros eos dicere ad dei ſcientiam non pertinere: apud quos plato deū magna auctōitate cō mendat mundū numeris fabricantē. ⁊ apud nos deo dictum legitur: omni a in menſura ⁊ numero ⁊ pondere di ſpoſuiſti. De quo ⁊ propheta dic qui profert numero ſeculum. Et ſaluator in euangelio. Capili inquit ueſtri om nes numerati ſunt. Abſit itaq; ut du bitemus: ꝙ ei notus non ſit omnis numerus cuius intelligentie ſicut in pſalmo canitur: non eſt numerus. In finitas itaq; numeri: ꝗuis infinitorū numerorum nullus ſit numerus: non eſt tamen incomprehēſibilis ei cuius intelligentie non eſt numerus. Qua propter ſi quicquid ſcia comprehēdit ſcientis comprehenſione finitur: pro fecto ⁊ omnis iſinitas quodā ieffabili modo deo finita eſt: quia ſcientia eius ipſi incomprehenſibilis non eſt. Qua re ſi infinitas numerorū ſcientie dei qua cōprehenditur eſſe nō poteſt iſini ta: qui tandē nos ſumus homūculi: q̄ eius ſcientie limitē figere preſumam⁹: dicentes ꝙ niſi eiſdem circuitibus tē porum eadē temporalia repetantur: non poteſt deus cuncta que fecit ł pre ſcire ut faciat: uel ſcire cum fecerit: cu ius ſapientia ſimpliciter multiplex: ⁊ uniformiter multiformis: tam incom prehenſibili comprehenſione omnia incomprehenſibilia comprehendit: ut quecunque noua ⁊ diſſimilia conſe quentia precedentibus: ſi ſemper facē uellet: inordinata ⁊ improuiſa habe re non poſſet: nec ea preuideret ex pri mo tempore: ſed eterna preſcientia ꝯ tineret.

De ſeculis ſeculorum. c. xix.

Quod utrum ita faciat: ⁊ conti tinuata ſibi cōnexione copulen tur q̄ appellāt ſecula ſeculorum: alia tū atq; alia ordinata diſſīlitudīe ꝓcur rentia: eis duntaxat q̄ ex miſeria libe rāt in ſua beata imortalitate ſine fine manētib⁹: an ita dicāt ſecula ſeculoꝝ: ut itelligāt ſecla i ſapiētia dei icōcuſſa ſtabilitate manentia iſtoꝝ que cū tē pore tranſeūt tāꝗ̄ efficiētia ſeculorū diffinire non audeo. Fortaſſis eni poſ ſit dici ſeculum q̄ ſūt ſecula: ut nihil aliud dicatur ſeculū ſeculi ꝗ̄ ſecula ſe culorum: ſicut nihil aliud dicitur celū celi ꝗ̄ celi celorum. Naȝ celū deus uo cauit firmamentum ſuper quod ſunt aque: ⁊ tamen in pſalmo ⁊ aque inqt que ſuper celos ſunt laudent nomen domini. Quid ergo iſtorum duūȝ ſit: an preter hec duo aliquid aliud de ſe culꝭ ſeculorum poſſit itelli: profundiſ ſima queſtio eſt. Neq; hoc quod nūc agimus impedit: ſi indiſcuſſa interim differatur ſiue aliquid in ea diffinire ualeam⁹: ſiue nos faciat cautiores di ligentior ipſa tractatio: ne i tāta ob ſcuritate reꝝ affirmare temere aliqd audeam⁹. Nunc enim contra opinio nē diſputam⁹ qua illi circuitus aſſerū tur: quibus ſemper eadem p interual la tpūm neceſſe eſſe repeti exiſtiman tur. Quelibet aūt illarum ſētentiarū de ſeculis ſeculorum uera ſit: ad hos circuitus nihil pertinet: quoniaȝ ſiue ſecula ſeculorum ſint: non eadem repe tita: ſed alterū ex altero cōnexione or dinatiſſima procurrentia: liberatorū beatitudine ſine ullo recurſu miſeria rum certiſſima permanente: ſiue ſecu la ſeculorum etna ſint tēporaliū tanꝗ̄ dominātia ſubditorū circuitus illi ea dē reuoluētes locum ñ hñt: quos ma xime refellit eterna uita ſanctoꝝ.

De impietate eorū qui aſſerunt a nimas ſumme uereq; beatitudinis participes iterum atq; iterum per cir cuitus tēpoꝝ ad eaſdē miſerias labo reſq; redituras. c. xx.

q Uorum enim aures piorum ferant poſt emenſam tot tantiſqꝫ calamitatibus uitam: ſi tamen uita iſta dicenda eſt que potius mors eſt: ita grauis ut mors que ab hac liberat mortis huius amore timeatur: poſt tam magna mala tanqꝫ multa hōrenda: tandem ⁊ aliquando per ueram religionem atqꝫ ſapientiam expiata atqꝫ finita: ita peruenire ad conſpectum dei: atqꝫ ita fieri beatum contemplatione incorporee lucis: per participationē incommutabilis immortalitatis eius cuius adipiſcende amore flagramus: ut eam quandoqꝫ neceſſe ſit deſeri: ⁊ eos qui deſerunt ab illa eternitate: ueritate: felicitate deiectos tartaree mortalitati: turpi ſtultitie: miſerijs execrabilibus implicari: ubi deus amittatur: ubi odio ueritas habeatur: ubi per immundas nequitias beatitudo queratur: ⁊ hoc idem atqꝫ idem ſine ullo fine priorum ⁊ poſteriorum: certis interuallis ⁊ dimenſiōib⁹ ſeculoꝝ factū eē ⁊ futurū: ⁊ hoc ꝓpťea ut poſſint deo circuitib⁹ definitis euntib⁹ ſēper atqꝫ redeuntib⁹ per nr̄as falſas beatitudines ⁊ ueras miſerias alternati quidē ſed in reuolutione inceſſabili ſempiternas: nota eē opera ſua: quoniam neqꝫ a faciēdo quieſcē: nec quieſcendo poſſit que infinita ſunt indagare? Quis hec audiat? q̄s credat? quis ferat? Que ſi uera eſſent: non ſolū tacerentur prudentius: uerūetiam ut quomodo ualeo dicam qđ uolo: docti⁹ neſcirētur. Nā ſi hec illic ī memoria non hūerim⁹: ⁊ ideo beati erim⁹: cur hic per eorum ſcientiam grauatur amplius noſtra miſeria? Si autē ibi ea neceſſario ſcituri ſumus: hic ſaltem neſciamus: ut hic felicior ſit expectatio q̄ illic adeptio ſummi boni: q̄n hic eterna uita cōſequenda expectatur: ibi autem beata ſed non eterna quandoqꝫ amittenda cognoſcitur. Si autem dicunt neminem poſſe ad illam beatitudinem peruenire: niſi hos circuitus ubi beatitudo ⁊ miſeria uiciſſim alternant in huius uite eruditione cognouerit: quomodo ergo fatentur quanto pl⁹ q̄ſqꝫ amauerit deum: tanto euꝫ facilius ad beatitudinem perueturuꝫ: qui ea docent quibus amor ipſe torpeſcat? Naꝫ quis non remiſſius ⁊ tepidius amet eum: quem ſe cogitat neceſſario deſerturum: ⁊ contra eius ueritatem ſapientiāqꝫ ſenſurum: ⁊ hoc cum ad eius plenam pro ſua capacitate notitiam beatitudinis perfectione peruenerit: quando nec hominem amicum poſſit quiſqꝫ amare fideliter: cui ſe futurum nouit inimicum? Sed abſit ut uera ſint que nobis minantur veram miſeriam nunquam finiendam: ſed interpoſitionis falſe beatitudinis ſepe ac ſine fine rumpendam. Quid enim illa beatitudine falſius atqꝫ fallacius: vbi nos futuros miſeros aut in tanta veritatis luce neſciamus: aut in ſumma felicitatis arce timeamus. Si enim futuram ibi calamitatem ignoraturi ſumus: peritior eſt hic noſtra miſeria ubi futuram beatitudineꝫ nouimus: ſi autem nos illic clades imminens non latebit: beatius tempora tranſigit anima miſera: quibus tranſactis ad beatitudinem ſubleuetur. q̄ beata quibus tranſactis in miſeriam reuoluatur. Atqꝫ ita ſpes noſtre infelicitatis eſt felix: ⁊ felicitatis īfelix. Uñ fit: ut q: hic mala p̄ñtia patimur: ubi metuim⁹ īminentia: ueri⁹ ſemp miſeri q̄ beati aliquando eſſe poſſimus. Sed quoniam hec falſa ſunt clamante pietate: cōuincente ueritate: illa eniꝫ nobis ueraciter promittitur uera felicitas: cuius erit ſemper ītinenda ⁊ nulla felicitate rumpēda certa ſecuritas. uiam rectam ſequentes que nobis eſt chriſtus: eo duce ac ſaluatore:

a uano ⁊ inepto impioꝝ circuitu iter fidei menten⁊ auertam⁹. Si eniꝫ de iſtis circuitibus ⁊ ſine ceſſatione alternātib⁹ itionibus ⁊ reditionib⁹ animarū: Porphyrius platōic⁹ ſuorum opinionem ſeq̄ noluit: ſiue ipſius rei uanitate permotus: ſiue iā tp̄a chriſtiana reuerit⁹: ⁊ qđ i libro decimo cōmemoraui dicere maluit: animam ꝑpter cognoſcenda mala traditam mūdo: ut ab eis liberata atq̄ purgata: cum ad patrem redierit nihil ulterius tale patiat̄: quanto magis nos iſtā inimicā chriſtiane fidei falſitatem deteſtari ac deuitare debem⁹. His aūt circuitibus euacuatis atq̄ fruſtratis: nulla neceſſitas nos cōpellet iō putare non hr̄e initiū tp̄is ex q̄ cepit eſſe gen⁹ humanū: q: neſcio per quos circuitus nihil ſit i reb⁹ noui: qđ non ⁊ antea certis interuallis tp̄m fuerit ⁊ poſtea ſit futurum. Si enim liberat̄ aīa n̄ reditura ad miſerias: ſicut nunquā antea liberata ē: fit in illa aliquid qđ antea nūquā fc̄m ē: ⁊ hoc quidē ualde magnum. i. que nūq̄ ei deſinat eterna felicitas. Si aūt in natura imortali fit tanta nouitas: nullo repetita: nullo repetenda circuitu: cur in rebus mortalibus fieri non poſſe contēditur? Si dn̄t non fieri in aīa beatitudinis nouitatem: qm̄ ad eam reuertit̄ in qua ſēp fuit: ipſa certe liberatio noua fit: cum de miſeria liberatur in qua nūq̄ fuit: ⁊ ipſa miſerie nouitas i ea facta eſt q̄ nunq̄ fuit. Hec autem nouitas ſi non i reb⁹ que diuina ꝓuidentia gubernātur: ordine ſꝫ cāu poti⁹ uenit: ubi ſunt illi determiati dimēſiq̄ circuit⁹ i q̄b⁹ nulla noua fiunt: ſꝫ repetūt̄ eadē q̄ fuerūt? Si aūt ⁊ hec nouitas ab ordinatione diuine prouidentie non excluditur: ſiue elata ſit anima ſiue lapſa ſit: poſſunt fieri noua que neq̄ antea fc̄a ſint: nec tn̄ a rerū ordine aliena ſint. Et ſi potuit anima ꝑ iprudētiam facē ſibi nouā miſeriā que nō eſſet improuiſa diuine prouidentie: ut hanc quoq̄ in rerum ordinem includeret: ⁊ ab hac eam non improuide liberaret: q̄tādē temeritate humane uanitatis audem⁹ negaē diuinitatē faceē poſſe res non ſibi ſꝫ mundo nouas: quas neq̄ antea fecerit nec unquā hūerit improuiſas? Si aūt dn̄t liberatas q̄dem animas ad miſeriā n̄ reuerſuras: ſꝫ cum hoc fit i rebus nihil noui fieri: qm̄ ſēꝑ alie atq̄ alie liberate ſunt ⁊ liberant̄ ⁊ liberabūt̄: hoc certe concedunt ſi ita eſt nouas animas fieri: q̄bus ſit ⁊ noua miſeria ⁊ noua liberatio. Nā ſi antiquas eas dn̄t eē ⁊ retrorſū ſēpitnas: ⁊ ex quib⁹ quotidie noui fiāt homies: de quorū corporib⁹ ſi ſapienter uixerit ita liberent̄: ut nūq̄ ad miſerias reuoluant̄: cōſequēter dicturi ſūt infinitas. Quātuſlibet nanq̄ finitus nūerus fuiſſet animarū: ifinitis retro ſeculis ſufficere non ualeret: ut ex illo ſēp hoīes fierēt quoꝝ eēnt anie ab iſta ſēꝑ mortalitate liberande: nūq̄ ad eam deinceps rediture. Nec ullo modo explicabunt quomō in reb⁹ quas deo notas eē: eo q̄ ſint ifinite: nō uolunt: infinit⁹ ſit nūerus aniaꝝ. Quapꝑter qm̄ circuitus illi iam exploſi ſūt: q̄b⁹ ad eaſdē miſerias neceſſario putabat̄ aīa reditura: q̄d reſtat ꝯuēiēti⁹ pietati q̄ credere nō eſſe ipoſſibile deo: ⁊ ea q̄ nunquā fecerit noua facere: ⁊ ieffabili preſcientia uolūtatem mutabilem non habere? Porro autem utrum animarum liberatarum nec ulterius ad miſerias rediturarum: numerus poſſit ſemper augeri: ipſi uiderint qui de rerum nouitate cohibenda tam ſubtiliter diſputant: nos uero raciotinationem noſtram ex utroq̄ latere terminamus. Si enim poteſt: quid cauſe eſt: ut negetur creari potuiſſe quod nunquam antea creatum eſſet: ſi liberatarum animarum

numerus qui nunq̃ antea fuit non ſolum factus eſt ſemel: ſed fieri nunq̃ deſinet? Si autem opoꝛtet ut certus ſit liberatarum aliquis numerus animarum que ad miſeriam nunq̃ redeant: neqꝫ iſte numerus vlterius augeatur: etiam ipſe ſine dubio quicunqꝫ erit ante: vtiqꝫ nunq̃ fuit: qui profecto creſcere ꝛ ad ſue quantitatis terminum peruenire ſine aliquo non poſſet initio. Quod initium quoniam antea nunq̃ fuit: hoc ergo vt eſſet: creatus ē homo ante quem nullus fuit.

De conditione vnius primi hominis atqꝫ in eo generis humani. c. xxi.

h Ac igitur queſtiōe difficillima propter eternitatē dei noua creantis ſine nouitate aliqua voluntatis quantum potuimus explicata: non ē arduum videre mlto fuiſſe melius qḋ factum eſt: vt ex vno homine quē primum condidit: multiplicaret genus humanum: q̃ ſi id inchoaſſet a pluribus. Nam cum animantes alias ſolitarias ꝛ quodammodo ſoliuagas id eſt que ſolitudinem magis appetant: ſicuti ſunt aquile milui: leones: lupi: ꝛ quecunqꝫ alia ita ſunt: alias vero greges inſtituerit: que congregate atqꝫ in gregibus malint viuere: vt ſūt columbe: ſturni cerui: damule ꝛ cetera huiuſmodi: vtrunqꝫ tamen genus nō ex ſingulis propagauit: ſed plura ſil' iuſſit exiſtere. Hominem vero cuius naturam quodammodo mediam int̄ angelos beſtiaſqꝫ condebat: vt ſi creatori ſuo tanq̃ vero domino ſubditus preceptum eius pia obedientia cuſtodiret: in conſoꝛtium tranſiret angelicum: ſine moꝛte media beatam imoꝛtalitatem ſine ullo termino conſecut'. Si autem dominum deum ſuum libera voluntate ſuperbe ac inobedienter vſus offenderet: moꝛti additus beſtialiter uiueret libidinis ſeru': eternoqꝫ poſt moꝛtem ſupplicio deſtiatus: vnū ac ſingulum creauit: non vtiqꝫ ſolum ſine humana ſocietate deſerendum: ſꝫ vt eo modo vehementius ei commendaretur ipſius ſocietatis unitas uinculunqꝫ concoꝛdie: ſi non tantum inter ſe nature ſimilitudine: verum cognationis affectu homines nectentur: quādo nec ipſam quidem feminam copulandam viro ſicut ipſuꝫ creare illi placuit ſed ex ſe ipſo: vt omne ex homine vno diffunderetur genus humanum.

Qḋ preſcierit quem primum deus condidit peccaturum: ſimulqꝫ preuiderit: quantum piorum populorum ex eius genere in angelicum conſoꝛtium ſua eſſet gratia tranſlaturus. c. xxij.

n Ec ignoꝛabat deus hominem peccaturum: ꝛ moꝛti iaꝫ ob noxium morituros propagaturuꝫ: eoqꝫ progreſſuros peccati immanitate mōtales: vt tutius atqꝫ pacatius inter ſe rationalis voluntatis expertes beſtie ſui generis viuerent: quaruꝫ ex aquis ꝛ terris plurimum pullulauit exoꝛdium: q̃ homines quoꝛuꝫ genus ex vno eſt ad commēdandum concordiam ꝓpagatum. Neqꝫ enim unq̃ inter ſe leones aut inter ſe dracones: qualia hōines bella inter ſe geſſerunt. Sed preuidebat etiam deus gratia ſua populum pioꝛum in adoptionem vocādū: remiſſiſqꝫ peccatis iuſtificatuꝫ ſp̄u ſāc to ſanctis angelis in eterna pace ſociādum: nouiſſima inimica mōte deſtructa: cui populo eſſet huius rei conſideratio profutura: q̃ ex vno homiue deus ad commendādum hominibus q̃ ei grata ſit etiam in pluribus vnitas genus inſtituiſſet humanum.

De natura humāe anime crate ad imaginem dei. c. xxiij.

F Ecit ergo deus hominem ad
imaginem ⁊ ſimilitudineꝫ ſuā.
Talem q̄ppe illi animā creauit:q̄ per
rōnē atqꝫ intelligētiā omnibus eſſet
preſtantioꝛ animalibus terreſtribꝰ ⁊
natatilibus ⁊ volatilibꝰ:que mentem
huiuſmōi non haberent. Et cum virū
terreno, formaſſet ex puluere:eiqꝫ ani
mam qualem dixi:ſiue quam iaꝫ fece
rat ſufflando ididiſſet:ſiue potius ſuf
flando feciſſet:cunqꝫ flatum queꝫ ſuf
flando fecit. nam quid eſt aliud ſuffla
re q̄ flatum facere:animam hōis eſſe
voluiſſet:etiam coniugeꝫ illi i adiuto
riū generandi ex eius latē oſſe detrac
to fecit vt deus. Neqꝫ enim hec carna
li conſuetudine cogitāda ſūt:vt videē
ſolemus opifices ex materia quacūqꝫ
terrena corporalibus mēbris: qđ ar
tis iduſtria potuerūt fabricātes. Ma
nus dei potētia dei ē:qui ēt viſibilia i
uiſibiliter operatur. Sed hec fabulo
ſa potius q̄ vera eſſe arbitrantᷣ:q̄ vir
tutē ⁊ ſapiētiā dei qua nouit ⁊ poteſt
ēt ſine ſeminibus ipſa certe facē ſemi
na:ex his vſitatis ⁊ quotidianis meti
untur operibus.ea vero que primitꝰ i
ſtituta ſunt quoniam non nouerunt i
fideliter cogitant:quaſi non hec ipſa
que nouerūt de humanis cōceptibus
atqꝫ partubus: ſi ēt inexptis narrarē
tur:icredibilioꝛa viderēᷣ:q̄uis ⁊ ea ip
ſa pleriqꝫ magis nature corporalibꝰ
cauſis q̄ opibꝰ diuie mētis aſſignent.

An vllius vl' minime creature poſ
ſint dici angeli creatores.c.xxiiij.

S Ed cum his nullum nobis eſt
i his libris negociū:qui diuinā
mentē facē vl' curare iſta non credūt.
Illi aūt qui platōi ſuo credūt:non ab
illo ſummo deo qui fabricatus ē mū
dū:ſꝫ ab alijs mioribus quos quideꝫ
ipſe creauerit pmiſſu ſiue iuſſu eius
aīalia facta eſſe cuncta mortalia:in q̄
bus homo precipuum dijſqꝫ ipſis co
gnitum teneret locum ſi ſuperſtitione
creauit qua q̄rūt:vn̄ iuſte videatuꝛ ſa
cra ⁊ ſacrificia facē quaſi cōditoribꝰ
ſuis:facile carebunt ēt huius opinati
onis errore. Neqꝫ enim fas eſt vllius
nature quālibet minie mōtaliſqꝫ cre
atorem ſuum niſi deum credere ac di
cere anteq̄ poſſit intelli. Angeli auteꝫ
quos illi deos libentius appellant:ēt
ſi adhibēt vel iuſſi vel permiſſi opati
onem ſuam rebus que gignuntᷣ i mū
do:non eos dicimus creatores aīaliū
q̄ nec agricolas frugium atqꝫ arboꝝ.

Omnium naturam ⁊ omniū ſpēꝫ
vniuerſe creature non niſi opere dei
formari.c.xxv.

C Um enim alia ſit ſpes q̄ adhi
betur extrinſecus cuicūqꝫ mate
rie corporali:ſic opantur hoies figuli
⁊ fabri:atqꝫ id genus opifices qui ēt
pingūt ⁊ effingūt formas ſimiles cor
poribus animaliuꝫ:alia vero que itᷣi
ſecus efficientes cauſas habēt de ſecre
to ⁊ occulto nature viuentis atqꝫ itel
gentis arbitrio:que non ſolum natu
rales corporum ſpecies:verum etiam
ipſas animantium animas dum non
ſint facit:ſupradicta illa ſpecies artifi
cibus quibuſqꝫ tribuatur:hec autem
altera non niſi vni artifici creatori ⁊
ꝯditori deo:qui mundū ipſū ⁊ ange
los ſine vllo mundo ⁊ ſine vllis ange
lis fecit. Ab illa enim vi diuina que ōi
um rerūꝫ diuiſiua ⁊:vt ita dicā: effec
tiua eſt:que fieri neſcit ſed facere:a q̄
accepit ſpēm cum mūdus fieret: ⁊ ro
tunditas celi ⁊ rotunditas ſolis:eadē
vi diuina ⁊ effectiua qui fieri neſcit ſꝫ
facere accepit ſpeciem rotunditas ocu
li ⁊ rotunditas pomi: ⁊ cetere figure
naturales quas videmꝰ in rebꝰ q̄buſ
qꝫ naſcentibus:nō extrinſecꝰ adhiberi
ſed intima creatoris potētia q̄ dixit:

celū ⁊ terrā ego ípleo: ⁊ cuꝰ ſapiētia eſt que attingit fine vſqꝫ ad finem fortiter: ⁊ diſponit oia ſuauiter. Proinđ facti primitus angeli ſi huiuſmōi miniſterium prebuerunt creatori cetera facienti neſcio: nec tribuē illis audeo quod forte non poſſunt: nec debeo derogare quod poſſunt. Creationem tñ conditionemqꝫ omnium naturarum: qua fit vt omnino natuꝛ ſint eis quoqꝫ fauentibus non faciētibus: illi đo tribuo cui ſe etiam ipſi debere: ꝙ ſunt cum gratiarum actione nouerūt. Nō ſolum igitur agricolas non dicimus fructuum quoruncūqꝫ creatores: cuꝫ legamꝰ neqꝫ ꝗ plātat eſt aliqđ: neqꝫ ꝗ rigat: ſed ꝗ icremētū dat deꝰ: ſꝫ ne ipſā quidē terrā ꝙuis matꝛ omniū fecūda uideatur: que germinibus erūpētia ꝓmouet ⁊ fixa radicibus continet: cum itidem legamꝰ deus illi dat corpus quomodo voluerit: ⁊ vnicuiqꝫ ſeminum ꝓprium corpus. Ita nec feminā ſui puerꝑij creatricē appellaꝛ debemꝰ: ſed potius illū ꝗ cuidam ſuo famulo dixit: priuſꝙ te formarem i vtero noui te. Et quāuis anima ſic uł ſic effecta pregnantis valeat aliquibꝰ velut induere qualitatibꝰ fetū: ſicut đ uirgis variatis fecit iacob vt peccora colore vario gignerēt: natura tamen illa que gignitur tam ipſa nō fecit: ꝙ nec ipſa ſe fecit. Quelibet igitur corporales ł ſeminales cauſe gignandis rebꝰ adhibeātur: ſiue operationibꝰ angelorum aut hominum aut quoruncūqꝫ animalium: ſiue marium feminarūqꝫ mixtiōibus ꝗlibet ēt deſideria motuſve anime matris valeant aliqđ lineamētoꝝ aut coloꝝ aſpgē teneris mobilibuſqꝫ cōceptibus: ipſas oīo naturas que ſic vel ſic in ſuo genere afficiātur: ñ facit niſi ſūmus deus: cuiꝰ occulta potētia cuncta penetrans icōtaminabili pñtia facit eſſe quicquid aliquo mō ē: in ꝙtumcunqꝫ ē: q2 niſi faciente illo non tale vel tale eſſet: ſꝫ prorſus eſſe ñ poſſꝫ. Quapropter ſi in illa ſpecie quā forinſecus corporalibus opifices rebꝰ iponūt vrbē romā ⁊ vrbem alexādriā non fabros ⁊ architectos ſꝫ iges quoꝝ volūtate ꝯſilio ⁊ ipeꝛio fabricate ſt: illam romulum illam alexandruꝫ habuiſſe dicimus conditores: ꝙto potiꝰ ñ niſi deū debemꝰ conditorē dicere naturarum qui neqꝫ ex ea materia fac aliquid quā ipſe ñ fecerit: nec oparios hꝫ niſi quos ipſe creauerit: ⁊ ſi potentiā ſuā vt ita dicam fabricatoriam rebus ſubtrahat: ita non erunt ſicut antea ꝙ fierēt ñ fuerūt. Sꝫ āte dico: etnitate non tpe. Quis. n. alius creator ē tpum: niſi qui fecit ea quoꝝ motibus currerent tempora.

De platonicū opinione qua putauerunt angelos quidē a deo cōditos: ſed ipſos eſſe humanorum corpoꝝ ꝯditores. c. xxvi.

i Ta ſane plato minores ⁊ a ſūmo deo factos deos effectōes eē voluit aialiū ceteroꝝ: vt imortaleꝫ partē ab ipſo ſumerēt: ipi vero mortalē attexerūt. Proiñ aiarū nrarū eos creatores eſſe noluit ſed corpoꝝ. Uñ qm̄ porphyrius propter anime pūgationem dicit omne corpus fugiendū: ſimulqꝫ cū ſuo platōe alijſqꝫ platōicis ſentit: eos ꝗ imoderate ac ihoneſte uixerint ꝓpꝛ luendas penas ad corpōa redire mortalia. Plato quidē ēt beſtiarū. Porphyrius tantūmodo ad hoinū ſeqꝛ eos: vt dicāt deos iſtos quos a nobis volūt quaſi parētes ⁊ ꝯditores nřos coli: nihil eē aliud ꝙ fabros ꝯpedū carcerū ue nřoꝝ: nec iſtitutōes ſꝫ incluſores alligatoreſqꝫ nřos ergaſtulis erūnoſis ⁊ grauiſſimis viculis. Aut ergo deſinant platōici penas aīarū ex iſtis corporibꝰ cōminari: aut eos nobis deos colēdos nō ꝓdicēt: quoꝝ i

nobis opationē vt q̄tum poſſum⁹ fu
giam⁹ ⁊ euadam⁹ hortāt̄: cū tñ ſit v
trunq; falſiſſimum: Nam neq; ita lu
unt penas anime cum ad iſtam vitā
penalem denuo reuoluuntur: ⁊ omni
um uiuentium ſiue in celo ſiue in ter
ra nullus eſt conditor: niſi a quo fac
ta ſunt celum ⁊ terra. Nā ſi nulla cā
eſt viuendi in hoc corpore niſi propter
pēdēda ſupplicia: quomodo dicit idē
plato aliter mundum fieri non potuiſ
ſe pulcherrimum atq; optimum: niſi
omnium animalium id ē immortaliū
⁊ mortalium generibus impleretur?
Si aūt noſtra inſtitutio qua vel mor
tales conditi ſumus diuinum munus
eſt: quomodo pena eſt ad iſta corpora
id eſt ad diuina beneficia remeare? Et
ſi deus quod aſſidue plato cōmemo
rat: ſicut vniuerſi mundi ita oīū aīali
um ſpēs eterna intelligentia ꝯtiebat:
quō non ipſe cuncta condebat? An ali
quorum eſſe artifex nollet: quoꝝ effi
ciēdorū artē ieffabil' eius ⁊ ineffabilit'
laudabilis mens haberet? Merito igi'
vera eſt religio: que mundi vniuerſi
cum aīalium q; vniuerſorum hoc eſt
⁊ aīaꝝ ⁊ corpoꝝ conditorē agnoſcit:
⁊ predicat. In quibus terrenis precipu
us ab illo ad eius imaginem hō prop
ter eā cām quā dixi: ⁊ ſiqua forte alia
maior latet: factus eſt vnus: ſed non ī
lict⁹ sol⁹. Nihil.n.ē q; hoc gen⁹ tā diſ
cordioſum vitio. tā ſociale natura. Ne
q; cōmodius contra vitiū diſcodie vl'
cauēdū cū nondū exiſteret: vel ſanan
dū cum extitiſſet: natura loqueret' hu
mana: q; recordationem illi⁹ parentis
quem ꝓpterea deus voluit creare vnū
de quo mltitudo ꝓpagaret': vt hac ad
mōitiōe et i mltis ꝯcors vnitas ſuare
tur. Quod vero femia illi ex eius latē
facta eſt: etiam hinc ſatis ſignificatū
eſt q; cara mariti ⁊ vxoris debeat eſſe
cōiunctio. Hec opera dei propterea ſūt
vtiq; inuſitata: quia pria: q aūt iſta ñ
credūt: nulla facta prodigia debent
credere. Neq;.n. ⁊ ipſa ſi vſitato natu
re curriculo gignerentur: prodigia di
cerentur. Quid aūt tā ſub gubernati
one diuie ꝓuidētie: q̄uis eorū cauſa
lateat: q; monſtra gignuntur? Ait qdā
pſalmus facer. Uenite ⁊ videte opa do
mini q̄ poſuit prodigia ſr terram. Cur
ergo ex latere viri femina facta ſit: ⁊
hoc primum quodāmō prodigiū qd
preſugauerit: alio loco q̄tum me de⁹
adiuuarit dicam.

In primo hoīe ortā fuiſſe oēm ple
nitudinē generis humāi i q̄ preuidit:
deus que pars honorāda eſſet ꝑmio:
q̄ dānanda ſupplicio. c. xxvij.

n Unc quoniam liber iſte claudē
d⁹ eſt: in hoc prio hoie qui ꝑmi
tus factus eſt: nōdū qdē ſm euidētiam
iā tñ ſecundum dei preſcientiam: exor
tas fuiſſe exiſtimemus in genere hūa
no ſocietates tanq; ciuitates duas.
Ex illo.n. futuri erant hoies: alij mal'
angelis in ſupplicio: alij bonis i ꝑmio
ſociandi: q̄uis occulto dei iudicio: ſ;
tñ iuſto. Cū.n. ſcriptū ſit: vniuerſe vie
dñi miſericōdia ⁊ veritas: nec iniuſta
eius gratia: nec crudel' pōt eē iuſtitia.

Aurelij auguſtini de ciuita
te dei liber tertiuſdecim⁹.

De lapſu primorum hominum p
quē eſt contracta mortalitas. c. ꝑmū.

e XPEDITIS
de noſtri ſeculi
exortu ⁊ de ini
tio generis hūa
ni difficillimis q̄
ſtionibus: nunc
iam de lapſu pri
mi hominis im

mo primorum hominum: ⁊ de origīe ac propagine mortis humane diſputationibus a nobis īſtitutam: rerum ordo depoſcit. Non enim eo modo ꝙ angelos condiderat deus: ita cōdidit ⁊ homines: vt etiam ſi peccaſſent mori omnino non poſſent: ſed ita vt perfunctos obedientie munere: ſine interuentu mortis angelica immortalitas ⁊ beata eternitas ſequeretur: inobedientes autem mors amplecteret dānatione iuſtiſſima: quod etiam in libro ſuperiore iam diximus.

De ea morte que anime ſemper vtrunqꝫ victure acidere poteſt: ⁊ ea cui corpus obnoxium eſt. c. ij.

ſ Ed de ipſo genere mōtis video mihi paulo diligentius diſſerendū. Quāuis .n. humana anima veraciter immortalis perhibeatur: habet tamen ꝙdam etiam ipſa mortem ſuā. Nam ideo dicitur immortalis: quia modo quodam quantulocunqꝫ non deſinit viuere atqꝫ ſentire. Corpus autem ideo eſt mortale: quoniam a vita quaꝫ habet: deſeri poteſt: nec per ſe ipſum aliquatenus viuit. Mors igitur anime fit cum eam deſerit deus: ſicut corporis cum id deſerit anima. Ergo vtriuſqꝫ rei id ē totius hominis mōs eſt: cum anima a deo deſerta: deſerit corpus. Ita enim nec ex deo viuit ipſa: nec corpus ex anima. Huiuſmodi autem totius hominis mortem illa ſequitur quam ſecundam mortem diuinorum elloquiorum appellat auctoritas. Hanc ſaluator ſignificauit vbi ait. Eum timete qui habet poteſtatem ⁊ corpus ⁊ animam perdere in gehennam. Quod cum non antea fiat: ꝙ cū anima corpori ſic fuerit copulata vt nulla direptione ſeparēt̄: mirum videri pōt quō corpus ea morte dicatur occidi: qua non ab anima deſeritur: ſꝫ aiatū ſentienſqꝫ cruciatur. Nā illa pena vltīa ac ſempitna: de qua ſuo loco diligentius diſſerēdū eſt. recte mors anie dī: qꝛ ñ viuit ex deo: mors autem corporis quo nā modo: cum viuat ex aīa. Non. n. aliter poſſūt ipſa cōporalia que pꝰ reſurrectionem futura ſunt ſentire tormēta. An qꝛ vita qualiſcunqꝫ aliquod bonuꝫ ē: dolor aūt malū: ideo nec viuere corpus dicēdum ē: in quo aīa nō viuēdi cā eſt ſed dolendi? Uiuit itaqꝫ aīa ex deo cū viuit bene: non. n. pōt bene uiuere: niſi deo opante in ſe quod bonum eſt. Uiuit auteꝫ corpꝰ ex aīa: cum aīa uiuit in corpore: ſeu viuat ipā ſeu nō viuat ex deo. Impiorꝫ nanqꝫ ī corporibus vita ñ aīaꝝ ſed corporū vita eſt: quam pñt eis aīe ēt mortue hoc eſt a deo deſerte: quantulacunqꝫ propria vita ex qua etiam immortales ſīt nō deſiſtēte ꝓferre. Uerū in dānatione nouiſſima ꝙuis hō ſentire non deſinat: tñ qꝛ ſenſus ipſe nec voluptate ſuauis: nec quiete ſalubris: ſed dolore penal' ē: nō immerito mors ē potiꝰ appellata quaꝫ vita. Jō aūt ſa qꝛ poſt illam primā ē: qua fit coherentiū direptio naturarū ſiue dei aīe: ſiue aīe ⁊ corporis. De pria igitur corporis morte dici poteſt: ꝙ bonis bona ſit: mal' mala. ſecunda vero ſine dubio ſicut nullorum bonorum ē: ita nulli bona.

Utrū mors que per peccatū ꝑmoꝝ hoīum ī oēs hoies pertranſijt: etiā ſanctis pena peccati ſit. c. iij

n On autem diſſimulanda naſcitur queſtio: vtrū reuera mōs qua ſeparantur anima ⁊ corpus bōis ſit bona. Quia ſi ita eſt quomodo poterit obtineri: ꝙ etiaꝫ ipſa ſit pena peccati. Hanc eniꝫ primi homīes niſi peccauiſſent: perpeſſi vtiqꝫ non fuiſſent. Quo igitur pacto bona eſſe poſſit

bōis q̄ accidē nō poſſet niſi mal'.Sȝ rurſus ſi nō niſi malis poſſet accidē ñ deberet bōis bona eſſe ſȝ nulla.Cū .n.eēt ulla pena:in quibus non eſſent vlla punienda? Quapropter fatendū eſt:primos q̄dem hoīes ita fuiſſe iſtitutos:vt ſi non peccauiſſēt. nullū mōtis expirēt gen':ſȝ eoſdē prios peccatores ita fuiſſe mōte mlctatos:vt etiā q̄cquid eorū ex ſtirpe eēt exortū:eadeȝ pena teneretur obnoxium.

Cur ab. his qui per gratiam regenerationis ſunt abſoluti a peccato ñ auferatur mors.i.pena peccati.c.iiij.

n Oo enim aliud ex eis q̄ quod ipſi fuerāt naſceretur.Pro magnitudine quippe culpe illius: naturā dānatio mutauit in peius:vt quod penaliter preceſſit in peccātib' hoib' primis:etiam naturaliter ſequeretur in naſcentibus ceteris.Neq̄.n.hō ita ex hoīe:ſicut homo ex puluere. Puluis nanq̄ hoī faciendo materies fuit: hō autem homini gignendo parēs.Proinde quod eſt terra:non hoc eſt caro q̄uis ex terra facta ſit caro.Quod eſt autem parens homo:hoc ē ⁊ proles homo.In primo igitur hoīe p femiaȝ in progeniem tranſiturum vniuerſuȝ genus humanum fuit:qn̄ illa cōiugū copula diuinam ſñiam ſue dānatiōis excepit.Et quod homo fructus eſt :ñ cū crearetur:ſed cuȝ peccaret vt puniretur:hoc genuit:q̄tum quidē attinet ad peccati ⁊ mortis originem.Nō eiȝ ad infantilem hebetudinem ⁊ infirmitatem animi ⁊ corporis quā videmus in paruul':peccato vel pena illa r̄dacta ſit:que deus voluit eſſe tāq̄ p̄mordia catulorum:quoꝝ parentes i beſtialem vitam morteq̄ deiecerat:ſic ſcriptum eſt.Homo cum in honore eſſet non intellexit: comparatus eſt pecoribus non intelligentib':⁊ ſimil' factus eſt illis.Niſi q̄ infantes infirmiores ēt cernimus in vſu motuq̄ membrorum:⁊ ſenſu appetendi atq̄ vitandi q̄ ſunt aliorum tenerrimi fetus animaliuȝ:tanq̄ ſe tanto attollat excellētius ſupra cetera animātia vis humana:quanto magis impetum ſuum velut ſagitta cum arcus extēditur retrōſum reducta diſtulerit.Non ergo ad iſta infantilia rudimenta p̄ſūptiōe illicita ⁊ dānatione iuſta ꝓlapſus ē ipulſus eſt primus homo:ſed hactenus i eo natura humana vitiata atq̄ mutata eſt:vt repugnantem pateretur i mēbris inobedientiā concupiſcendi:⁊ ob id obſtringeretur neceſſitate moriendi:atq̄ ita quod vitio pena que fact' eſt.i. obnoxios peccato mortiq̄ generaret.A q̄ peccati vinculo ſi p mediatoris chriſti gratiam ſoluūtur īfātes: hanc ſolam mortem perpeti pñt que animam ſeiungit a corpore: in ſecundam vero illā ſine fine penalē:liberati a peccati obligatione non tranſeunt. Si quē vero mouet cur vel ipſā ñ patiātur:ſi ⁊ ipſa peccati pena eſt:quoꝝ p grāȝ reat' aboletur: iā iſta q̄o i alio noſtro opere quod ſcripſimus ō baptiſmo paruuloꝝ:tractata ⁊ abſoluta eſt.Ubi dictum eſt ad hoc relinqui aīe experimentum ſeparationis a corpoē q̄uis ablato iam criminis nexu:quoniam ſi regenerationis ſacramentum continuo ſequeretur immortalitas: corporis ipſa fides eneruaretur:q̄ tūc eſt fides quando expectatur in ſpe:qō in re nondum videtur.Fidei auteȝ robore atq̄ certamine:in maioribus dūtaxat etatibus etiam mortis fuerat ſuperandus timor:quod in ſanctis martyribus maxīe eminuit: cuius profecto certaminis eſſet nulla victoria nulla gloria:q: nec ipſum omnino poſſet eſſe certamen:ſi poſt lauacrum regenerationis iam ſancti non poſſēt mōtem ppeti corporalē. Cum paruulis

autem baptizandis qs non ad chriſti gratiã propterea potius curreret: ne a corpore ſoluerentur? Atqȝ ita ñ iuiſibili premio probaretur fides: ſed iaȝ nec fides eẽt: ꝯfeſti ſui operis querẽdo ⁊ ſumendo mercedem. Nũc vero maiore ⁊ mirabiliore grã ſaluatoris: in vſus iuſtitie peccati pena ꝯuſa eſt. Tũc n. dictum eſt homini morieris ſi peccaueris: nunc dr̃ martyri morere ne pecces. Tunc dictum ẽ ſi mandatum tranſgreſſi fueritis morte moriemini. nunc dicitur ſi mortem recuſaueritis mandatum tranſgrediemini. Quod tunc metuendũ fuerat: vt non peccaretur: nũc ſuſcipiendũ ẽ ne peccet̃. Sic ꝑ ineffabilem dei miſericordiam: ⁊ ipſa pena vitiorum tranſit in arma uirtutis: ⁊ fit iuſti meritũ etiã ſuppliciũ peccatoris. Tunc enim mors eſt acquiſita peccando: nũc impletur iuſtitia moriendo. Uerum hoc in ſanctis martyribus: quibus alterutrum a perſecutore proponitur. vt aut deſerant fidem aut ſufferant mortem. Juſti. n. malũt credendo ꝑpeti: quod ſunt primi iniq̃ non credendo perpeſſi. Niſi enim peccaſſent illi ñ morerentur: peccabunt autem iſti niſi moriantur. Mortui ſũt ergo illi quia peccauerunt: non peccãt iſti quia moriuntur. Factum eſt ꝑ illorum culpam vt veniretur in penam: fit per iſtorum penam ne veniatur in culpaȝ: non quia mors bonum aliqđ facta eſt: que antea malum fuit: ſed tãtaȝ deus fidei preſtitit gratiã: vt mõs quam vite cõſtat eſſe contrariam inſtrumentum fieret: per quod tranſiretur in vitam.

Q sicut iniqui male vtuntur lege que bona eſt: ita iuſti bene vtũtur mõte que mala eſt. c. v.

a Poſtolus enim cum vellet oſtẽdere quantum peccatum gratia non ſubueniente ad nocendũ valeret: etiam ipſam legem qua prohibetur peccatum non dubitauit dicere virtutem eſſe peccati. Aculeus inquit mortis eſt peccatum: virtus autem peccati lex veriſſime omnino. Auget enim ꝓhibitio deſiderium operis illiciti: quãdo iuſtitia non ſic diligitur: vt peccandi cupiditas eius delactatione vicat̃. Ut autem diligatur ⁊ delectet vera iuſtitia. non niſi diuina ſubueĩt gratia. Sed ne propterea lex putaretur malum: quoniaȝ virtus eſt dicta peccati: ideo ipſe alio loco uerſans huiuſmõi queſtionem inquit. Lex quidem ſancta ⁊ mandatum iuſtum ⁊ ſanctum et bonũ. Quod ergo bonũ inquit: mihi factum eſt mors? Abſit: ſed peccatum vt appareat peccatum: per bonum mihi operatum eſt morteȝ: vt fiat ſupra modum peccans peccatum per mandatum. Supra modum dixit: quia ẽt preuaricatio additur: cum peccandi aucta libidine etiam lex ipſa contemnitur. Cur hoc commemorãduȝ purauerimus? Quia ſcilicet ſicut lex nõ eſt malum quando auget peccantiuȝ concupiſcentiam: ita nec mors bonuȝ eſt quando auget patientium gloriaȝ cum vel illa pro iniquitate deſeritur ⁊ efficit preuaricatores: vel iſta ꝓ veritate ſuſcipitur ⁊ efficit martyres. Ac per hoc lex quidem bona ẽ: quia ꝓhibitio eſt peccati: mors autem mala: q: ſtipendium eſt peccati. Sed queãdmodum iniuſti male vtuntur non tantuȝ malis verum etiam bonis: ita iuſti bene non tantum bonis ſed etiam mal̃. Hinc fit: vt ⁊ mali male lege vtantur q̃uis ſit lex bonum: ⁊ boni bene moriantur q̃uis ſit mors malum.

De generalis mõtis malo quo anime ⁊ corporis ſocietas ſeparat̃. c. vi.

q Uapropter quod attinet ad cõ

poris mortem .i. ſeparatione anime a corpore: cum eam patiūtur qui mo rientes appellantur: nulli bona eſt. hȝ enim aſperum ſenſum ⁊ contra natu ram: vis ipſa qua vtrūq; diuellit qȯ fuerat in viuente coniunctum atq; cō ſertum: q̄diu moriatur: donec omnis adimatur ſenſus qui ex ipſo inerat a nime carniſq; cōplexu quā totā moleſ tiā nōnūq̄ vnus ictus corporis ł anie raptus intercipit: nec eam ſentiri p̄ueni ēte celeritate permittit. Quicq̄d tñ illȯ eſt i morientibus: quod cum graui ſē ſu adimit ſenſum: pie fideliterq; tole rando auget meritum patientie: non aufert vocabulum pene. Ita cū ex ho minis primi perpetuata propagine ꝓ culdubio ſit mors pena naſcentis: ta men ſi pro iuſtitia pietateq; pendatur fit gloria renaſcentis: ⁊ cum ſit mors peccati retributio: aliquādo impetrat ut nil retribuatur peccato.

De morte qua non regenerati per chriſti confeſſionem ſuſcipiunt. c. vij.

N Am quicunq; ēt non percepto regenerationis lauacro ꝓ chri ſti confeſſione moriuntur: tm̄ eis valȝ ad dimittenda pecca: quātū ſi abluerē tur ſacro fonte baptiſmatis. Qui.n. dixit ſi non renatus fuerit ex aqua et ſp̄u ſancto ñ intrabit in regnum celoꝝ alia ſn̄ia iſtos fecit exceptos vbi non minus generaliter ait: qui me confeſ ſus fuerit coram hoībus confitebor ⁊ ego eum coram pr̄e meo qui i celis ē. Et alio loco qui perdiderit animam ſuam propter me inueniet eam. Hinc ē qȯ ſcriptū e. Precioſa in conſpectu dñi mors ſctōꝝ eius. Quid enim p̄ cioſius q̄ mōs: per quam fit vt etiam delicta omnia dimittantur: ⁊ merita cumulatius augeantur. Neq; enim tā ti ſunt meriti: qui cum mortem differ re ñ poſſent baptizati ſunt: deletiſq; ō nibus peccatis ex hac vita emigrarūt: quanti ſunt hi qui mortem differre cū poſſent ideo non diſtulerūt: quia ma luerunt chriſtum confitēdo finire hāc vitā: q̄ eū negādo ad eius baptiſmū peruenire. Quod vtiq; ſi feciſſent: etiā hoc eis in illo lauacro dimitteretur: q̄ tiore mortis negauerāt chriſtū: i quo lauacro etiaȝ illꝰ facinus tam immāe dimiſſum eſt: qui occiderāt chriſtum: ſed quando in abundantia grē ſpiritꝰ illius qui vbi vult ſpirat: tantum chri ſtum amare poſſent: vt eum in tanto vite diſcrimine ſub tanta ſpe venie ne gare non poſſent. Mors igitur p̄cio ſa ſctōꝝ: qbꝰ cū tāta grā p̄miſſa ⁊ p̄ rogatiua mors chriſti: vt ad deum ac q̄rēdū ſuā nō cūctarētur ipēdē aiam: i eos vſus redactū eſſe mōſtrauit qȯ ad penā peccātis antea fuerat cōſtitu tum: vt īn̄ iuſtitie fructus vberior naſ ceret. Mors ergo ñ iō bonū videri dȝ q: in tātā hūilitatē ñ in ſua ſed diuia opitulatiōe cōuſa eſt: ut que tūc me tuēda ꝓpoſita ē ne peccatū cōmittere tur: nūc ſuſcipiēda ꝓpōit vt peccatū nō cōmittat: cōmiſſūq; deleatur: ma gneq; victorie ȯbita iuſtitie palma red datur.

Q: in ſanctis prie mortis ꝓ vītate ſuſceptio ſe ſit mōtis abſolutio. c. viij.

S I.n. diligentius conſideremus ēt cū q̄ſq; ꝓ veritate fidelr ⁊ lau dablr morit: mors cauet. Iō q̄ppe ali q̄d eius ſuſcipit ne tota cōtingat: ⁊ ſe inſr q̄ nūq̄ finiatur accedat. Suſcipit .n. aie a corpore ſeparatio: ne deo ab aia ſeparato ēt ipſa ſeparet a corpor: ac ſic totius hōis prīa morte cōpleta ſe excipiat ſēpiterna. Quo circa mors q̄dē ut dixi cū eā morientes patiūt cuiq; in eis vt moriantur facit: nemini bōa ē: ſȝ laudabiliter toleratur ꝓ tenendo vel adipiſcendo bono. Cum vero i ea

ſunt qui iaꝫ mortui nuncupantur: nõ abſurde dĩ ⁊ malis mala: ⁊ bonis bona. In requie enim ſunt aĩe piorum a corpore ſeparate: impioꝝ aũt penas luunt: donec iſtaꝝ ad eternam vitam illarum vero ad eternam mortem q̃ ſecunda dicitur corpora reuiuiſcant.

Tempus mortis quo vite ſenſus aufertur in morientibus an mortuis eſſe dicendum eſt. c. ix.

ſ Ed id tempus quo aĩe corpore ſeparate aut in bonis ſũt aut in mal': vtrum poſt mortẽ potiꝰ an in mõte dicendum eſt. Si enim poſt mõtem eſt: iam non ipſa mors que tranſacta atqꝫ preterita eſt: ſed poſtea vita pñs aĩe ſuic bona ſeu mala eſt. Mors aũt tunc eis mala erat: quando erat: hoc eſt quando eam patiebantur cũ morerent': qm̃ grauis ⁊ moleſtus eis inerat ſenſus quo malo bene vtuntur boni. Peracta autẽ mors: quo nã mõ vel bona vel mala eſt: que iam ñ ẽ? Põro ſi adhuc diligentius attendamus: nec illa mors eſſe apparebit: cuius grauẽ ac moleſtum in morientibus diximꝰ ſenſum: Quãdiu eniꝫ ſentiunt adhuc vtiqꝫ uiuunt: ⁊ ſi adhuc viuunt: ante mortem q̃ꝫ in morte potius eẽ dicẽdi ſunt: qꝛ illa cum venerit aufert omneꝫ corporis ſenſum: qui ea propinquãte moleſtus eſt. Ac p hoc quomodo morientes dicamus eos qui nonduꝫ mõtui ſunt ſed imminente morte iam extrema ⁊ mortifera afflictione iactãtũ: explicare difficile eſt: etiam ſi recte iſti appellantur morientes: quia cũ mõs que iam imminet aduenerit: non morientes ſed mortui nuncupantur. Nullus eſt ergo moriens niſi uiuẽs: qm̃ cũ in tanta eſt extremitate vite: in quãta ſunt quos agere animam dicimus ꝓfecto qui nonduꝫ aĩa caruit adhuc uiuit. Idem ipſe igit' ſil' ⁊ moriens eſt et uiuens: ſed morti accedens vita decedens: adhuc tamen in vita: quia ineſt anima corpori: nondum autem in mõte: qꝛ nondum abſceſſit a corpore. Sꝫ ſi cuꝫ abſceſſerit nec tunc in morte ſꝫ poſt mortem potius erit: quando ſit in morte quis dixerit? Nam neqꝫ vllꝰ moriens erit ſi moriens ⁊ viuẽs nullꝰ eſſe poteſt ſimul. Quandiu quippe aĩa in corpore eſt: non poſſumꝰ negaĩ viuentem. Aut ſi moriens potius dicẽdus eſt: in cuius iam corpore agitur: vt moriatur: nec ſimul quiſq̃ꝫ poteſt eſſe viuẽs ⁊ moriẽs: qñ ſit viuẽs neſcio.

De vita mõtalium q̃ mors potiꝰ q̃ꝫ vita dicenda eſt. c. x.

e X quo enim quiſqꝫ in iſto corpore morituro eſſe ceperit: nunq̃ꝫ in eo ñ agit' ut mors veniat. Hoc. n. agit eiꝰ mutabilitas toto tpe vite huius: ſi tñ vita dicenda ẽ: ut ueniatur ĩ mortem. Nemo q̃ppe ẽ qui ñ ei pꝰ annum ſit q̃ꝫ ante annum fuit: ⁊ cras q̃ꝫ hodie: ⁊ hodie q̃ꝫ heri: ⁊ paulopoſt q̃ꝫ nunc: ⁊ nunc q̃ꝫ pauloante morti ꝓpinquiõ: qm̃ q̃cquid temporis viuitur de ſpacio uiuendi demitur: ⁊ quotidie fit minus minuſqꝫ quod reſtat: vt oĩno nihil ſit aliud tempus vite huius: q̃ꝫ curſus ad mortem. In quo nemo uel paululum ſtare vel aliquanto tardiꝰ ire permittitur: ſed vrgentur õẽs pari motu: nec diuerſo ĩpellũt' acceſſu. Neqꝫ. n. cui vita breuior fuit: celerius diẽ duxit q̃ꝫ ille cui longior: ſed cum equalit' ⁊ equalia momenta raperentur ã bobus: alter habuit propius alter remotius quo ñ impari velocitate ãbo currebant. Aliud ẽ aũt amplius uie ꝑegiſſe aliud tardius ambulaſſe. Qui ergo uſqꝫ ad mortẽ ꝓductiora ſpacia tpis agit: non lentius pergit: ſed plus itineris conficit. Porro ſi ex illo q̃ſqꝫ ĩcipit mori hoc eſt eſſe in mõte: ex q̊ in

mõte ex ꝗ ĩ illo agi cepit ipſa mors.i.
vite detractio qꝛ cũ detrahẽdo finita
fuerit pꝰ moꝛtem iã erit non in mõte:
profecto ex quo eſſe incepit in hoc cõ
pore i moꝛte ẽ. Quid.n. aliud diebus
hoꝛis momentiſq; ſingulis agit᷑:dõec
ea conſumata moꝛs que agebatur im
pleatur:⁊ incipiat iam tp̄us eſſe poſt
mortem:qd̾ cum vita detraheret᷑ erat
in moꝛte? Nunꝙ igitur in vita homo
eſt:ex quo eſt in iſto corpore morien
te potiꝰ ꝙ viuẽte:ſi ⁊ in vita ⁊ i mõte
ſimul non poteſt eſſe. An potiꝰ ⁊ in vi
ta ⁊ i mõte ſil̾ eſt:in vita .ſ.i qua viuit
donec tota detrahatur:in moꝛte autẽ
quia iam moꝛitur cui vita detrahit᷑?
Si enim non eſt in uita:quid eſt qd̾ d̾
trahitur donec eius fiat perfecta con
ſumptio.

An quiſꝙ ſimul ⁊ viuens poſſit eſ
ſe ⁊ mortuus.c.xi.

S I autem non eſt in moꝛte:qd ẽ
vite ipſa detractio? Non enim
fruſtra cũ vita fuerit cõpoꝛi tota detꝛa
cta:poſt mõtẽ iã dꝛ:niſi qꝛ moꝛs erat
cũ detraheret᷑. Nam ſi ea detracta nõ
ẽ homo in moꝛte ſed poſt mõtẽ qñ ni
ſi cum detꝛahitur erit in moꝛte? Si au
tem abſurdum eſt:ut hominem añꝙ
ad moꝛtem peꝛueniat iam eſſe dicamꝰ
in moꝛte:cui enim propinquat pagen
do vite ſue tempoꝛa:ſi iã i illa eſt:ma
xime quia nimis eſt inſolens vt ſiml̾
⁊ viuens eſſe dicatur ⁊ moꝛiens:cum
vigilans ⁊ dõmiens ſimul eſſe nõ poſ
ſit: querendum eſt quando erit moꝛi
ens. Etenim anteꝙ mors veniat non
eſt moriens ſed viuens:cuꝫ vero mõs
venerit mortuus erit non moꝛiens.
Illud ergo eſt adhuc ante moꝛtem
hoc iam poſt moꝛtem. Quando ergo
in moꝛte? Tunc enim eſt moꝛiens: ut
quemadmodum tria ſunt cum dicimꝰ
ante mortem:i morte ⁊ pꝰ moꝛtẽ: ita
tria ſingulis ſingl̾a:viuẽs moriẽs mõ
tuuſq; ꝛeddant᷑. Quando itaq; ſit mo
riens.i.in morte: ubi neq; ſit viuens
quod eſt añ moꝛtem: neq; mortuꝰ qd̾
eſt poſt moꝛtem:ſed moriens id eſt in
morte difficillime diffinitur. Quãdiu
quippe eſt anima incorpore maxime
ſi etiam ſenſus adſit: proculdubio vi
uit homo qui conſtat ex anima ⁊ cor
pore:ac per hoc adhuc ante moꝛtem
non in morte eſſe dicendus eſt. Cum
vero anima abſceſſerit:omnẽq; abſtu
lerit corporis ſẽſũ:iã poſt moꝛtẽ mor
tuuſq; perhibetur. Perit igitur inter
vtrunq;:quo moriens vel in mõte ſit.
Quoniam ſi adhuc viuit ante mortẽ
eſt:ſi viuẽ deſtitit iaꝫ poſt poſt mortẽ
eſt. Nũꝙ ergo moriens.i. in morte eẽ
comprehenditur. Ita etiam in trãſcuꝛ
ſu temporũ queritur pñs nec inuenit᷑:
quia ſine vllo ſpacio ẽ:per quod trãſi
tur ex futuro in pꝛeteritum. Nonne eꝛ
go uidendum eſt:ne iſta ratione mõs
corporalis nulla eſſe dicatur? Si eniꝫ
eſt:quando eſt:ꝗ in nullo ⁊ in qua ul
lus eſſe non poteſt:quandoquidẽ ſi vi
uitur adhuc nõ eſt:quia hoc ante mõ
tem non i moꝛte? Sed rurſus ſi nulla
mors eſt:ante quid vel poſt quid ẽ qd̾
dꝛ ante mortem ſiue poſt morteꝫ? Nã
⁊ hoc inaniter dicitur:ſi mors nulla
eſt. Atq; vtinam in paradiſo bene ui
uendo egiſſemus:ut reuera nulla eẽt
mors? Nunc autem non ſolum ẽ veꝝ
ẽt tam moleſta ẽ:vt nec ulla explicari
locutione poſſit:nec ulla rõne vitari.
Loquamur ergo ſm̄ conſuetudinem
nõ.n.aliter debemus:⁊ dicamꝰ ante
mõtẽ priuſꝙ mors accedat:ſicut ſcrip
tũ ẽ:añ mortem ne laudes hoieꝫ quẽ
ꝙ. Dicamꝰ etiam cum acceſſerit: poſt
moꝛtẽ illius vel illius factum eſt illud
vel illud. Dicamus ⁊ de preſẽti tp̄e vt
poſſumus:uelut cum ita loq̄mur:mo
riens:ille teſtatus eſt:⁊ illis atq; illis
illud atq; illud moriẽs dereliq̄t:ꝙuis

hoc niſi viuens ſolo facere non poſſz: ⁊ potius hoc ante mortem fecerit nõ in morte. Loquamur etiam ſicut loq̃t ſcriptura diuina: que mortuos quoqꝫ ñ poſt mortẽ ſed in morte eſſe non dubitat dicere. Hinc enim ẽ illud. Qm̃ ñ ẽ in morte qui memor ſit tui. Donec enim reuiuiſcant: recte eſſe dicuntur ĩ morte: ſicut in ſomno eſſe quiſqꝫ dõec euigilet dicitur. Quamuis in ſomno poſitos dicamꝰ dormiẽtes: nõ tñ eo mõ poſſumus dicere eos q̃ iam ſunt mortui morientes. Non enim adhuc moriunt̃ qui q̃tũ attinet ad corporis mortẽ dõ qua nũc diſſerimꝰ: iã ſũt a cõporibus ſeparati. Sed hoc eſt quod dixi explicari aliqua locutiõe ñ poſſe: quõ uel morientes dicantur viuẽ: vel iam mortui ẽt poſt mortem adhuc eẽ dicantur in morte. Quõ.n. poſt mortem ſi adhuc in morte: preſertim cum eos nec morientes dicamꝰ: ſicuti eos q̃ in ſõno ſunt dicimꝰ dormientes ⁊ q̃ in languore languentes: ⁊ q̃ in dolore vtiqꝫ dolentes ⁊ q̃ in vita viuẽtes. At vero mortui prius q̃ reſurgant eſſe dicuntur in morte: nec tamen poſſunt apellari morientes. Uñ ñ importune neqꝫ incongrue arbitror dicere ⁊ ſi non hũana iduſtria iudicio fortaſſe diuina vt hoc vbũ qd̃ eſt morit̃. in latia lingua nec grãmatici decliare potuerint ea regula qua cetera talia declinant̃. Nãqꝫ ab eo qd̃ eſt orit̃ fit vbum p̃teriti tp̃is ortꝰ ẽ: ⁊ ſi qua ſimilia ſunt que p tp̃is preteriti participia declinantur. Ab eo võ quod ẽ moritur ſi querãmꝰ preteriti tẽporis vbum: reſponderi ſolet mortuus ẽ vt littera gemiata. Sic eniz dicitur mortuus quomodo fatuus: arduus: carduꝰ: cõſpicuꝰ: ⁊ ſi qua ſimilia que non ſũt preteriti tp̃is: ſed qm̃ noia ſunt ſine tempore declinãt̃. Illud autem quaſi vt declinetur qd̃ declinari non poteſt: p participio preteriti temporis ponitur nomen. Conuenienter itaqꝫ factum ẽ: vt quẽadmodum id quod ſignificat nõ poteſt agẽdo: ita ipſũ uerbuz ñ poſſet loquẽdo declinari. Agi tñ põt in adiutorio gr̃e redemptoris noſtri: vt ſaltem ſecundã mortem declinare poſſimus. Illa.n. eſt grauior ⁊ omniuz maloꝝ peſſima que non fit ſeparatione anime ⁊ corporis: ſed in eternam penam potius vtriuſqꝫ complexu. Ibi econtrario nõ erunt homines ante mortem atqꝫ pꝰ mortem: ſed ſẽper in morte: ac p hoc nunq̃ viuentes: nunq̃ mortui: ſed ſiñ fine morientes. Nunquã enim erit homini peius in morte: q̃ vbi erit mors ipſa ſine morte.

Quaz mortẽ primis hoĩbus deus ſi mandatum eius tranſgrederentur fuerit comminatus. c. xij.

Cum ergo requiritur: quã mortẽ deꝰ primis hoibꝰ fuerit cõminatus ſi ab eo mandatum tranſgrederent̃ acceptum: nec obedientiam cuſtodirent: vtrum anime an corporis: an totius hominis: an illã q̃ appellat̃ ſa. Reſpondendũ ẽ: õẽs. Prima enim cõſtat ex duabus: ſecunda ex omnibus tota. Sicut.n. vniuerſa terra ex mł̃tis terris: ⁊ vniuerſa eccleſia ex multis ꝯſtat eccl̃ijs: ſic vniuerſa mors ex omnibus conſtat: quoniaz prima ex duabus: vna aĩe altera corporis: vt ſit p̃ma totius hominis mors: cũ aĩa ſine deo ⁊ ſine cõpoꝛ penas luit: ſa võ vbi aĩa ſiñ deo cũ cõpore penas et̃nas luit. Quãdo ergo dixit deꝰ prĩo illi hõi quẽ in paradiſo conſtituerat: de cibo vetito: quacũqꝫ die ederitis ex eo morte moriemini: non tm̃ prime mortis ptem priorez vbi anima priuatur deo: nec tantum poſteriorem vbi corpus priuatur anima: nec ſolam ipſam totam primã vbi aĩa ⁊ a deo ⁊ corpoꝛ ſeparata punitur: ſꝫ q̃cquid mõtis ẽ vſꝫ

ad nouiſſimam q̄ ſa dicitur:qua ē nulla poſteriō cōminatio illa cōplexa ē.

Preuaricatio primorū hoīnū quā primā ſenſerit penam.c.xiiij.

n Am poſteaq̄ precepti facta trāſgreſſio ē:cōfeſtim gr̄a deſerēte diuina ō copoꝝ ſuoꝝ nuditate confuſi ſunt:vnde ēt folijs ficulneis que forte a perturbatis pena cōperta ſūt pudenda texerūt. Que prius eadē mēbra erant ſed pudenda ñ erāt: ſenſerūt.n. nouum motū iobedientis carnis ſue: tāq̄ reciprocā penā iobediētie ſue. Jā q̄ppe aīa libertate in peruerſū ꝑpria delectata:⁊ deo dedignata ſeruire:priſtino corporis ſeruitio deſtituebat̄. Et qr ſupiorē dūm ſuo arbitrio deſuerat:inferiorē famulū ad ſuū arbitriū ñ tenebat:nec ōimō hēbat ſbditā carnem ſicut ſemper hīe potuiſſet: ſi deo ſubdita ipſa manſiſſet. Tūc ergo caro cepit concupiſcere aduerſus ſpm:⁊ ſpſ aduerſus carnē. Cū qua ꝯtrouſia nati ſum᷑:trahētes originē mōtis i mēbris nr̄is vitiatāq; naturā:cōtentionē ei᷒ ſiue victōiā ō p̄ia p̄uaricatōe geſtātes.

Qual'hō ſit fact᷒ a deo:⁊ in quaʒ ſortē deciderit ſue volūtatis arbit̄o.c.xiiij.

d Eus enim creauit hoīeʒ rectū: naturarū auctor nō vtiq; vitiorꝫ ſed ſpōte deprauat᷒ iuſteq; dānat᷒ deprauato dānatoſq; generauit. Omnes.n.fuimus in illo vno:quādo omnes ille vnus corrupit qui per feminā lapſus eſt in peccatum:que de illo facta eſt ante peccatum. Nondum erat nobis ſigillatim creata ⁊ diſtributa fōma in qua ſinguli uiueremus:ſed iaʒ natura erat ſemialis ex qua purgaremur:q̄ ſcilicet propter peccatum vitiata ⁊ vinculo mōtis obſtricta iuſteq; dānata:non alterius ꝯditiōis homo ex hoīe naſceretur:ac p hoc a liberi arbitrij malo vſu ſies calamitatis huius exorta eſt:que humanum gen᷒ origie deprauata velut radice corrupta: vſq; ad ſecunde mortis exitū que non hꝫ fineʒ: ſolis eis exceptis qui per dei gr̄aʒ liberāt̄:miſiaꝝ ꝯnexiōe ꝑducit.

Quod adam peccās prius reliq̄rit deū q̄ ē linquēt̄ a deo: ⁊ primā fuiſſe aīe mortē a deo receſſiſſe.c.xv.

q Uamobrem etiaʒ in eo quod dictū eſt morte moriemini:qm̄ non eſt dictum mortibus eam ſolam intelligamus que fit cum anima deſitur ſua vita quod illi deus eſt:non.n. deſerta eſt ut deſereret:ſed ut deſereretur deſeruit. Ad malum quippe eius prior eſt voluntas eius:ad bonum vero eius prior eſt voluntas creatoris eius:ſiue ut eaʒ faceret que nulla erat: ſiue ut reficiat que lapſa perierat: etiā ſi hanc intelligamus deum denunciaſſe mortem in eo q̄ ait:qua die ederitis ex illo morte moriemini:tanq̄ diceret:qua die me deſerueritis per inobedientiam deſeram uos per iuſtitiam: profecto in ea morte etiam cetere denunciate ſūt:que proculdubio fuerāt ſecuture. Nam in eo q̄ inobediēs motus in carne ex motu anime inobedientis exortus eſt:propter quem pudēda texerunt:ſenſa eſt mors vna in q̄ deſeruit animam deus:ea ſignificata eſt verbis eius:quando timore deambulantis ſeſe abſcondenti homini dixit: Adam vbi es? Non vtiq; ignorando querens:ſed increpādo admonēs: vt attenderet vbi eſſet:inquo non eſſꝫ deus. Cum vero iam corpus aīa ipſa deſeruit etate corruptum ⁊ ſenectute confectum:venit in experimentum mors altera de qua deus peccatū adhuc puniēs homini dixerat. Terra es

⁊ in terrã ibis:vt ex his duabus mõs illa pria que totius ē hominis cõple retur:quam ſecunda in vltimo ſequit̃ niſi bono per gratiam liberetur. Ne ꝗ enim corpus quod de terra eſt redi ret in terram:niſi ſua mõte que illi ac cidit cum deſeritur ſua vita id eſt ani ma.Unde conſtat īter chriſtianos ve raciter catholicam tenentes fidem etiam ipſam nobis corporis mortem non lege nature qua nullam mortem homini deus fecit:ſed merito ĩflictam eſſe peccati:qm̃ peccatum vindicans deus dixit homini in quo tũc ões era mus:terra es ⁊ in terram ibis.

De philoſophis qui aĩe ſeparatio nē a corpore ñ putant eē penalē: cum plato inducat ſũmum deũ minorib' ꝑ mittentem:ꝙ nunꝙ ſint corporib' ex uendi.c.xvi.

S Ed philoſophi cõtra quoꝝ ca lũnias defendimus ciuitatē dei hoc eius eccleſiam:ſapienter ſibi vidē tur irridere:ꝙ dicimus anime a corpo re ſeparationem inter penas eius eſſe deputandam: quia videlicet eius per fectam beatitudinē tunc illi fieri exi ſtimant.cum omni prorſus corpore exuta ad deum ſimplex ⁊ ſola quodã mõ nuda ĩdierit.Ubi ſi nihil quo iſta refelleretur opinio in eorum litteris i uenirem:operoſius nihil diſputandũ eſſet:quo demonſtrarem non corpus eſſe anime:ſed corruptibile corp' one roſum.Unde illud eſt quod de ſcrip turis noſtris i ſuperiore libro cõméo rauimus.Corpus eiꝫ corruptibile ag grauat animam.Addendo vtiꝗ cor ruptibile:non qualicunꝗ corpore ſed quale factum eſt ex peccato conſequē te vindicta animam perhibuit agraua ri.Qđ ēt ſi non addidiſſet:nihil aliud intelligere deberemus. Sꝫ cum aptiſ ſime plato deos a ſummo deo factos habere immortalia corpora predicet: eiſꝗ ipſũ deũ a quo fcĩ ſunt inducat ꝓ magno beneficio pollicentē:ꝙ i eter num cum ſuis corporibus permane bunt:nec ab eis ulla morte ſoluētur: quid ē ꝙ iſti ad exagitãdã chriſtianaꝫ fidem fingũt ſe neſcire quod ſciũt:aut etiam ſibi repugnantes aduerſuꝫ ſeip ſos dicere malũt:dum nobis non deſi nant cõtradicere.Nempe platõis hec verba ſunt ſicut ea cicero in latinum vertit:quibus inducit ſummum deuꝫ deos quos fecit alloquentem ac dicē tem.Uos qui deorum ſatu orti eſtis: attendite quorum operum ego parēs effector que ſum.Hec ſunt indiſſolu bilia nutu meo:ꝙꝙ omne colligatuꝫ ſolui poteſt:ſed haudquaꝙ bonũ eſt: rõne iunctũ velle diſſoluere. Sed qm̃ eſtis orti mõtales:vos quidē eſſe ⁊ in diſſolubiles nõ poteſtis. Nec vnꝙ tñ diſſoluemini neꝗ vos ulla mortis fa ta periment:nec erunt valentiora ꝙ ꝯ ſilium meum:quod maius eſt vincu lum ad perpetuitatem veſtraꝫ: ꝙ illa quibus eſtis tunc cum gignebamini colligati.Ecce deos plato dicit ⁊ cor poris animeꝗ colligatione mortales: ⁊ tamen immortales dei a quo facti ſunt voluntate atꝗ conſilio.Si ergo anime pena eſt in qualicunꝗ corpore colligari:quid eſt ꝙ eos alloquens de us tanꝙ ſollicitos ne forte moriãtur: id eſt diſſoluantur a corpore de ſua fa cit immortalitate ſecuros:non propt̃ eorum naturam que ſit compacta nõ ſimplex ſed propter ſuaꝫ inuictiſſimã voluntatem:qua poteſt facere vt nec orta occidant nec connexa ſoluantur: ſꝫ incorruptibiliter perſeuerēt.Et hoc quidem vtrum plato verum de ſyderi bus dicat alia queſtio eſt. Neꝗ enim ei continuo concedendum eſt globos iſtos luminum ſiue orbiculos luce cõ porea ſup terras ſeu die ſeu nocte ful gētes ſuis quibuſdã proprijs animis

viuere eiſq; intellectualib⁹ ⁊ beatis:
qḋ ēt de ipſo vniuerſo mundo tanq̄
vno animali maximo quo cūcta ceťa
continentur animalia inſtanter affir
mat. Sed hec vt dixi alia queſtio eſt:
quā nūc diſcutiendā non ſuſcepimus
hoc tantum contra iſtos commemo
randum putaui: qui ſe platonicos vo
cari vel eſſe gloriantur: cuius ſuꝑbia
nois erubeſcunt eſſe chriſtiani: ne cō
mune illis cum vulgo vocabulum vi
lem faciat palliatorum tanto magis
inflatā quanto magis exiguā paucita
tē. Et querentes qḋ in doctrina chriſti
ana reprehendant exagitant eternita
tem corporum: tanq̄ hec ſint inť ſe ꝯ
traria: vt ⁊ beatitudinem queramus
anime: ⁊ eam ſemper eſſe velimus in
corpore velut erumnoſo vinculo colli
gatam: cum eorum auctor ⁊ magiſter
plato donum a ſummo deo dijs fac
tis ab illo dicat eſſe ꝯceſſū: ne aliqñ
moriantur id eſt a corporibus quib⁹
eos connexuit ſeperentur.

Cōtra eos q̄ aſſerūt ťrēa corpora i
corruptibilia fieri eťna ñ poſſe. c. xvij.

C Ontendunt etiam iſti ťreſtria
corpora ſēpiterna eē nō poſſe:
cū ipſā vniuerſā terrā dei ſui: non qḋē
ſummi ſed tamen magni. i. totius hu
ius mundi membrum in medio poſi
tum ⁊ ſempiternum eſſe non dubitēt.
Cum ergo deus ille ſūmus fecerit eis
alterum quem putant deū: id eſt iſtū
mundum ceteris dijs qui intra eum
ſunt preferendum: eum deniq; exiſti
ment eſſe animantem anima ſcilicet ſi
cut aſſerunt rationali vel intellectuali
in tam magna mole corporis eius in
cluſa: ipſiuſq; corporis tanq̄ membra
locis ſuis poſita atq; digeſta quatuor
conſtituerit elementa: quorum iunctu
ram ⁊ ne vnq̄ deus eorum tā magn⁹
moriatur in ſolubilem ac ſempiternā
velint: quid cauſe eſt vt in cōpore ma
ioris animantis tanq̄ medium mem
brum eterna ſit terra: ⁊ aliorum aian
tium terreſtrium corpora ſi deus ſic
illud velit eterna eē ñ poſſint? Sed ter
re inquiunt terra reddenda eſt: vnde
animalium terreſtria ſumpta ſunt cō
pora ex quo fit inquiūt vt ea ſit neceſ
ſe diſſolui ⁊ emori: ⁊ eo modo ťre ſta
bili ac ſempiterne vnde fuerant ſump
ta reſtitui. Siquis hoc etiam de igne
ſimiliter affirmet: ⁊ dicat reddenda eſ
ſe vniuerſo igni corpora que inde ſūp
ta ſunt: ut celeſtia fierent animalia: ñ
ne immortalitas quam talibus dijs
uelut deo ſummo loquente promiſit
plato: tanq̄ violentia diſputatiōis hu
ius intercidit? An ibi propterea non
fit quia deus non vult: cuius volunta
tem vt ait plato: nlľa vis vicit? Quid
ergo prohibet vt hoc ēt de terreſtrib⁹
corporibus deus poſſit efficere: quan
do quidē vt nec ea que orta ſunt occi
dant: nec ea que ſunt iuncta ſoluanť:
nec ea que ſunt ex elementis ſumpta
reddantur: atq; ut anime in corporib⁹
conſtitute nec vnq̄ ea deſerant: ⁊ cum
eis immortalitate ac ſempiterna bea
titudine perfruantur: poſſe deum face
re confitetur plato? Cur ergo non poſ
ſit: vt nec terreſtria moriantur? An de
us non eſt potens quouſq; chriſtiani
credunt: ſed quouſq; platonici volūt?
Nimirum quippe conſilium dei ⁊ po
teſtatē potuerunt philoſophi nec po
tuerunt noſſe prophete: cum potius e
contrario dei prophetas ad enuncian
dum eius quantum dignatus eſt: vo
lūtatē ſpiritus eius docuerit: philoſo
phos autem in ea cognoſcenda coiec
tura humana deceperit? Uerum non
vſq; adeo decipi debuerunt non ſolū
ignorantia verum etiam peruicacia:
vt ⁊ ſibi apertiſſime refragentur ma
gnis diſputationum viribus aſſeren
tes: anime vt beata poſſit non ter

renum tantuȝ ſed omne ad corpus eſ
ſe fugienduȝ ⁊ terreſtres deos rurſus
dicentes habeī beatiſſimas aīas:⁊ tñ
terrenis cõporibus alligatas: celeſtes
vero deos ignea compage ligatos:Jo
uis autem ipſius animam quem mū
dum iſtum uolunt omnibus omnino
corporeis elementis quibus hec tāta
moles a terra in celum ſurgit īcluſā.
Hanc enim animam plato ab intimo
terre medio quod geometre centrum
vocāt:per omnes partes eius vſqȝ ad
celi ſumma ⁊ extrema diffundi ⁊ extē
di per numeros muſicos opinatur:vt
ſit iſte mundus animal maximum:be
atiſſimum:ſempiternuȝ cuius anima
⁊ perfectam ſapientie felicitatem tene
ret ⁊ corpus proprium non relinque
ret:cuiuſqȝ corpus ⁊ in eternum ex il
la viueret:⁊ eam q̄uis non ſimplex ſȝ
tot corporibus tantiſqȝ compactum
hebetare atqȝ tardare non poſſet.Cuȝ
igitur ſuſpitionibus ſuis iſta permit
tant:cur nolunt credere diuina volun
tate atqȝ potentia immortalia corpo
ra fieri poſſe terrena:in quibus anime
nulla ab eis morte ſeparate: nullis eo
rum oneribus aggrauate ſempiterne
ac feliciter viuāt:quod deos ſuos poſ
ſe aſſerunt in temporibus igneis. Jo
uemqȝ ipſū eorū regem in omnibus cō
poreis elementis:Naȝ ſi anime vt be
ata ſit corpꝰ ē ōe fugienduȝ:fugiāt dīj
coꝝ de globis ſyderum:fugiat iuppit̄
de celo ⁊ terra:aut ſi non poſſunt mi
ſeri iudicentur. Sed neutrum iſti vo
lunt:qui neqȝ a corporibus ſeparatio
nem audēt dare dījs ſuis:ne illos mō
tales colere videantur: nec beatitudi
nis priuationem:ne infelices eos eſſe
fateantur. Non ergo ad beatitudineȝ
conſequendam omnia fugienda ſunt
corpora ſed corruptibilia:grauia mo
ribunda:non qualia fecit primis ho
minibus bonitas dei:ſed qualia eſſe
compulit peccati pena.

De terrenis corporibus:que philo
ſophi affirmāt in celeſtibus eſſe non
poſſe:quia quod terrenum eſt natura
li pondere vocetur ad terram.c.xviij.

S Ed neceſſe eſt inquiūt: vt ter
rena corpora naturale pondus
vel ī terra teneat: vel cogat ad terraȝ:
⁊ ideo in celo eſſe non poſſunt. Primi
quidem illi hoīes in terra erāt nemo
roſa atqȝ fructuoſa:q̄ paradiſi nomē
obtinuit:Sed quia ⁊ ad hoc reſpon
dendū ē:vel propter chriſti corpꝰ cuȝ
quo aſcendit in celum:vel propter ſāc
torum qualia in reſurrectione futura
ſunt intueantur paulo attentius eꝰ
pondera ipſa terrena. Si eniȝ ars hu
mana efficit:vt ex metallis que ī aq̄s
poſita continuo ſubmerguntur:q̄buſ
dā mōis uaſa fabricata etiā natarī poſ
ſint: quāto credibilius ⁊ efficatius oc
cultus aliquis mōus opatiōis dei cu
iꝰ ōipotentiſſima volūtate plato dicit
nec orta interire nec colligata poſſe diſ
ſolui:cū multo mirabilius īcorporea
corporeis quā q̄cūqȝ corpora cōpori
bus q̄buſcūqȝ copulentur:pōt molibꝰ
preſtare terrenis:vt nullo in ima pon
dere deprimantur:ipſiſqȝ animis pfec
tiſſime beatis vt q̄uis terrena tamen
īcorruptibilia iā corpora vbi volūt:
ponant ⁊ quo volunt agāt ſitu motu
qȝ facillimo?An vero ſi hoc angeli fa
ciunt:⁊ quelibet aīalia terreſtria rapi
ant vnde libet conſtituantqȝ ubi libȝ:
aut eos ſine labore non poſſe aut one
ra ſentire credendum eſt?Cur ego ſāc
torum perfectos ⁊ beatos diuīo mūe
re ſpiritus:ſine vlla difficultate poſſe
ferre quo uoluerint:⁊ ſiſtere ubi vo
luerint ſua corpora non credamus?
Nam cum terrenorum corporum ſic
onera ingeſtando ſentire conſueuimꝰ:
quanto maior eſt quantitas tanto ma
ior fit ⁊ grauitas:ita vt plura pōdo q̄

pautiora plus premant:tamen membra ſue carnis leuiora portat aia cuȝ in ſanitate robuſta ſunt:ꝙ in languoꝛe macra ſunt. Et cū alqs geſtantibus oneroſioꝛ ſit ſaluus ⁊ ualidus ꝙ exilis ⁊ moꝛbidus: ipſe tamen ad ſuum corpus mouendum atqꝫ poꝛtandum agilior eſt:cuȝ in bona valitudie plus hȝ molis:ꝙ cum in peſte vel in fame minimum roboris: Tantum valet i bñ dis etiam terrenis corporibus: ꝙuis adhuc corruptibilibus atqꝫ mōtalibꝰ nō quātitatis pondꝰ ſed temperatōis modus. Et quis verbis explicat quātum diſtat inter ſe preſentem quā dicimus ſanitatem ⁊ immoꝛtalitatē futuram. Non itaqꝫ noſtram fidem redarguāt philoſophi de corpoꝝ pōderibus. Nolo.n.querē cur non credant terrenum poſſe eſſe corpus in celo cū terra vniuerſa liberetur in nihilo. Fortaſſis enim de ipſo medio mundi loco: eo ꝙ in eum coeant queqꝫ grauioꝛa:etiam argumentatio veriſimilior habeatur. Illud dico: ſi dij minores q̄bus inter animalia terreſtria cetera ēt hominem faciendum commiſit plato potuerunt ſicut dicit ab igne remouerē vrendi qualitatem:lucendi relinquere que per oculos emicaret: ita ne deo ſummo concedere dubitabimꝰ. cuius ille voluntati poteſtatiqꝫ ne moriantᷣ: conceſſit que oꝛta ſint:⁊ iam diuerſa tam diſſimilia: id eſt corporea ⁊ incōporea ſibimet connexa nulla poſſint diſſolutione ſeiungi:vt de carne hōīnis cui donat immortalitatem:cōruptionem auferat:naturam relinquat:ꝯgruentiam figure membrorumqꝫ detineat:detrahat ponderis tarditatem. Sed de fide reſurrectionis mortuoꝝ ⁊ de corporibus eorum immortalibꝰ diligentius ſi deus uoluerit in fine huius operis diſſerendum eſt.

Contra eoꝛum dogmata: qui primos hoīes ſi non peccaſſent immōtales futuros fuiſſe ñ credūt.c.xix.

n Unc de cōpoꝛibus primoꝝ hominum quod inſtituimꝰ explicemus:qm̄ nec mors iſta que bona perhibetᷣ bonis:nec tantum paucis itelligentibus ſiue credentibus: ſȝ ōnibus no ta ē:qua fit a corpore anie ſepatio qua certe coꝛpus aiantis quod euidēt emoritur:eis potuiſſet accidē niſi peccati meritum ſequeretur. Licet enim iuſtorum ac piorum aīe defunctoruȝ ꝙ in requie viuant dubitare fas ñ ſit: vſqꝫ adeo tamen eis melius eſſet cum ſuis cōporibus bene valētibus viuerē: vt etiam illi qui omnimodo eſſe ſine corpore beatiſſimum exiſtiant hanc opinionem ſuam ſententia repugnante ꝯuincāt. Neqꝫ eiȝ quiſꝙ audebit illoꝝ ſapientes hoīes ſiue moꝛituros ſiue iam mortuos.i. aut carētes corporibus aut corpora relicturos dijs immoꝛtalibꝰ aӯponē:quibꝰ ſūmus deus apud platonem:munus ingens:indiſſolubilem ſcilȝ vitam.i. eternum cum ſuis corporibus conſortium pollicetᷣ. Optime autem cum hominibus agi arbitratur idem plato:ſi tamen hanc vitā pie iuſteqꝫ peregerint:vt a ſuis cōporibus ſeparati in ipſoꝝ deoꝝ q̄ ſua corpora nūꝙ deſunt recipiantᷣ ſinū: ſcilicet imemores ſupera ut ꝯnexa ꝛuiſāt rurſus:⁊ icipiāt i coꝛpoꝛa velle reuerti. Quod uirgilius ex platōico dogmate dixiſſe laudatur. Ita q̄ppe animas mortalium nec in ſuis cōporibꝰ ſemp eſſe poſſe exiſtiat:ſed moꝛtis neceſſitate diſſolui:nec ſine corporibus durare perpetuo:ſed alternantibꝰ viribꝰ indeſinentᷣ uiuos ex moꝛtuis: ⁊ ex viuis mortuos fieri putat:vt a ceťis hoībus videantur differre ſapientes: ꝙ poſt mortem ſuam feruntur ad ſydera:vt aliquando diutius i aſtro ſibi

congruo qũiſq; requieſcat: at inde rurſus miſerie priſtie oblit⁹ ꝛ cupiditate bñdi corporis victus: redeat ad labores erũnaſq; mortaliũ. Jlli vero q̄ ſtultã duxerũt vitã ad corpora ſuis meritis debita ſiue hoĩnum ſiue beſtiarũ de proximo ĩuoluãt. Jn hac itaq; durriſſima ꝯditione conſtituit ẽt bõas atq; ſapiẽtes aĩas: qb⁹ ñ talia corpora diſtributa ſunt cũ qb⁹ ſemp atq; imõtaliter uiuerent: vt neq; in corporib⁹ permanere: neq; ſine his poſſint in ẽtna puritate durare. De quo platõico dogmate iam in libris ſuperioribus diximus chriſtiano tp̃e erubuiſſe porphyrium ꝛ non ſolum ab humanis animis remouiſſe corpora beſtiarum: verũ ẽt ſapiẽtium aĩas ita voluiſſe de corporeis nexibus liberari: vt corpus õe fugientes beate apud pr̃em ſine fie teneantur. Jtaq; ne a chriſto vici videretur vitã ſanctis pollicẽte perpetuã: ẽt ipſe purgatas animas ſine vllo ad miſerias priſtinas reditu in eterna felicitate conſtituit. Et vt chriſto aduerſaretur reſurrectionem incorruptibilium corpoꝝ negãs: non ſolum ſine terrenis: ſed ſine ullis omnino corporib⁹ eas aſſeruit ĩ ſempitnũ eſſe victuras. Nec iſte qualicunq; opiniõe precepit ſaltem ne dijs corporatis religiõis obſequio ſubderentur. Quid ita: niſi qꝛ eas quãuis nulli corpori ſociatas: ñ credidit illis eſſe meliores? Quapropter ſi non audebunt iſti: ſicut eos auſuros eſſe non arbitror: dijs beatiſſimis ꝛ tamen in eternis corporibus conſtitutis humanas aĩas anteponẽ. Cur eis videtur abſurdũ quod fides chriſtiana predicat ꝛ primos hoĩes ita fuiſſe conditos: vt ſi non peccaſſent nllã morte a ſuis corporibus ſoluerẽt: ſed pro meritis obedientie cuſtodite imortalitati donati cum eis viuerent in ẽtnum: ꝛ talia ſanctos in reſurrectione habituros ea ipſa in quibus hic laborauerunt corpora: vt nec eorũm carni alq̃d corruptionis ł difficultatis: nec eorũ beatitudini aliquid doloris ꝛ infelicitatis poſſit accidere.

Quod caro ſanctoꝝ que nũc receſcit in ſpe: in meliorẽ recuperanda ſit qualitatẽ ꝙ fuit primorũ hoĩum ante peccatum. c. xx.

p Roinde ſãctorum aĩe defũctoꝝ ideo non habent grauem mortem qua ſeparate ſunt a corporibus ſuis: qꝛ caro coꝝ requieſcit ĩ ſpe quaſlibet ſine vllo iam ſenſu contumelias accepiſſe videantur. Non enim ſicut platoni viſum eſt: corpora obliuionẽ deſiderãt: ſꝫ qꝛ potius meminerũt: q̃d ſibi ab eo promiſſum qui neminẽ fallit: qui eis ẽt de capillorum ſuorũ integritate ſecuritatem dedit: reſurrectionem corporum in quibus multa dura perpeſſi ſunt: nihil in eis tale vlterius ſenſuri deſiderabiliter ꝛ patienter expectant. Si .n. carnem ſuã nõ oderãt: qñ eam ſue menti infirmitate reſiſtentem ſpirituali iure coercebant. ꝙto magis eã diligũt etiam ipſam ſpiritualem futuram? Sicut enim ſpiritus carni ſeruiens non incongrue carnalꝭ: ita caro ſpiritui ſeruiens recte appellatur ſp̄ualis: non ꝙ in ſpiritum conuertẽ: ſicut nonulli putant: ex eo ꝙ ſcriptum eſt: ſemiatur corpus aĩale: reſurget corpus ſpirituale: ſed quia ſpiritui ſumma ꝛ mirabili obtemperandi facilitate ſubdetur vſq; ad implendam immortalitatis indiſſolubilis ſecuriſſimã volũtatẽ: õi moleſtie ſenſu: omni corruptibilitate ꝛ tarditate detracta. Non ſolum enim non erit tale quale nũc ẽ in quauis optia valitudine: ſed nec tale quidem quale fuit in primis hominibus ante peccatum. Qui licet morituri non eſſent: niſi peccaſſent: alimẽtis tamẽ vt homines vtebãt: ñdũ

ſpualia ſed adhuc animalia cōpora t̄
rena geſtantes. Que licet ſenio non ve
teraſcerēt: vt neceſſitate perducentur
ad mortē: qui ſtat⁹ ei de ligno vite qḋ
eſt in medio paradiſi cum arbore veti
ta ſimul erat mirabili dei gratia pſta
batur: tamen ⁊ alios ſumebant cibos
preter vnam arborem que fuerat int̄
dicta non quia ipſa erat malum: ſ ꝓp
ter cōmēdandum pure ⁊ ſimplicis o
bedientie bonum: que magna virtus
ē rationalis creature ſub creatore do
mino cōſtitute. Nam vbi nullum ma
lū tangebatur: profecto ſi ꝓhibitū tā
geretur ſola inobedientia peccabatū.
Alebantur ergo aliīs que ſumebant:
ne animalia corpora moleſtie aliqd e
ſuriēdo aut ſitiendo ſentirēt. De ligno
autem vite propterea guſtabatur: ne
mors eis vn̄cunqꝫ ſubriperet: vl' ſenec
tute confecta decurſis tempoꝝ ſpaci
is interirent: tāq̄ cetera eſſēt alimto:
illud ſacramento: vt ſic fuiſſe accipiat̄
lignum vite i paradiſo corporali: ſicut
in ſpuali hoc eſt intelligibili paradiſo
ſapientia dei: de qua ſcriptum eſt. Li
gnum vite eſt amplectētibus eam.

De paradiſo in qūo primi homies
fuerant: q̄ recte poſſit ſignificatione e
ius ſpirituale aliquid intelligi: ſalua
veritate narrationis hiſtorice de cor
porali loco. c. xxi.

V Nde nonnulli totum illum pa
radiſum vbi primi hoies parē
tes generis humani ſcē ſcripture veri
tate fuiſſe narrantur: ad intelligibilia
referūt: arboreſqꝫ illas ⁊ ligna frtucti
fera i v̄tutes vite moreſqꝫ cōuertunt:
tanq̄ viſibilia ⁊ corporalia illa nō fu
rit: ſ intelligibiliū ſignificandorū cā
eo modo dicta vel ſcripta ſint. Quaſi
propterea nō potuerit eſſe paradiſus
corporalis: quia poteſt etiam ſpiritu
alis intelligi: tanq̄ ideo non fuerint
due mlieres agar ⁊ ſarra: ⁊ ex ill' duo
filīj abrahe: vn⁹ de ancilla alius de li
bera: quia duo teſtamenta in eis figu
rata dicit apoſtolus: aut ideo de nlla
petra moyſe pcutiēte aqua defluxerit:
q: pōt illic figurata ſignificatione ēt
chriſtus intelligi: eodeꝫ apoſtolo dicē
te petra aūt erat chriſt⁹. Nemo itaqꝫ
prohibet itelligi paradiſum vita bea
torum: quatuor enim flumina quatu
or virtutes: prudentiam temperātiā:
fortitudinem atqꝫ iuſtitiam: ⁊ ligna e
ius: omnes vtiles diſciplinas: ⁊ ligno
rum fructus: mores pioruꝫ: ⁊ lignuꝫ
vite: ipſam bonorum omnium matrē
ſapientiā: ⁊ lignum ſcientie boni ⁊ ma
li: tranſgreſſi mandati experimentuꝫ.
Penam enim peccatoribus bene vti
qꝫ qm̄ iuſte conſtituit deus: ſed nō bo
no ſuo experitur homo. Poſſunt hec
etiam itelligi: vt ea melius accipiam⁹
tanq̄ prophetica iudicia precedentia
futurorum. Paradiſum ſcilicet ipſaꝫ
eccleſiam: ſicut de ipſa legitur in canti
co canticorum. Quatuor autem flu
mina paradiſi quatuor euangelia li
gna fructifera ſanctos: fructus auteꝫ
eorum: opera eorum: lignum vite: ſan
ctum ſanctorum vtiqꝫ chriſtum: lignū
ſcientie boni ⁊ mali: proprium volun
tatis arbitrium. Nec ſe ipſo quippe
homo diuina voluntate cōtenta. niſi
pernicioſe vti poteſt: atqꝫ ita diſcit qd
interſit: vtrum inhereat communi ōi
bus bono an proprio delectetur. Se
quippe amans donatur ſibi: vt inde ti
moribus meroribuſqꝫ completus cā
tet in pſalmo ſi tamen mala ſua ſētit:
ad meipſum turbata eſt anima mea
correctus iam dicat fortitudinem me
am ad te cuſtodiam. Hec ⁊ ſiqua alia
cōmodius dici poſſunt de intelligēdo
ſpiritualiter paradiſo nemine probi
bente dicantur: dum tamen ⁊ hiſtorie
veritas fideliſſima rerum geſtarū nar
ratione commendata credatur.

De corporibus ſanctoꝝ p⁹ reſurrectionem: que ſic ſpiritalia erunt vt nõ in ſpiritum caro vertatur. c. xxij.

c Orpora ergo iuſtorum que in reſurrectione futura ſũt: neqꝫ vllo ligno indigebũt q̄ fiat: vt nullo morbo vel ſenectute inueterata moriãt: neque vllis aliis corporalibus alimentis: quibus eſuriẽdi ac ſitiendi qualcũqꝫ moleſtia deuitetur: qm̃ certo ⁊ õni modo inuiolabili munẽ immortalitatis iducẽt: vt non niſi velint poſſibilitate non neceſſitate veſcanẽ. Quod ãgeli q̄ꝫ uiſibiliter ⁊ tractabiliter apparẽtes: non q: indigebant: ſed quia volebant ⁊ poterant: vt hominibus cõgruerent ſui miniſterij quadam humanitate fecerunt. Neqꝫ ei ꝫ i phantaſmate angelos ediſſe credendum eſt: quãdo homines eos hoſpitio ſuſceperunt: q̄ uis vtrum angeli eſſent ignorantibus conſili nobis idigentia ueſci viderẽt. Unde eſt quod ait angelus in libro tobie. Uidebatis me manducare: ſed viſu veſtro videbaris id eſt neceſſitate corporis reficiendi ſicut vos facitis: me cibum ſumere putabatis. Sed ſi forte de angelis aliud credibilius diſputari poteſt: certe fides chriſtiana dõ ipſo ſaluato: ñ dubitat: q̄ ẽt poſt reſurrectionem iam quidẽ in ſpuali carne ſed tamen vera cibum ac potum cum diſcipulis ſumpſit. Nõ. n. poteſtas ſꝫ egeſtas edendi aut bibendi talibus cõporib⁹ auferetẽ. Unde ⁊ ſpualia erũt: non quia corpora eſſe deſiſtent: ſed q: ſpiritu viuificante ſubſiſtent.

Quid intelligendũ ſit de corpore aiali ⁊ de corpore ſpuali: vt q̄ moritẽ i adã: q̄ vo viuificatẽ i chriſto. c. xxiij.

n Am ſicut corpora iſta q̄ hñt animam viuẽtẽ ñdum ſpũ ꝫ viuificantem animalia dicuntur corpora nec tamen anime ſunt ſed corpora: ita illa ſpiritualia vocanẽ corpora: Abſit. tñ vt ſpiritus ea credamus futura ſed corpora carnis habitura ſubſiſtãtiã: ſed nullam tarditatem corruptionẽqꝫ carnalẽ ſpũ viuificante paſſura. Tũc iam non terrenus ſed celeſtis homo erit: ñ q: corpus ſed qđ de terra factu ꝫ eſt ñ ipſum erit ſed quia dono celeſti iam tale erit: vt etiam celo incolendo non amiſſa natura ſed mutata qualitate p̄ueiat. Prim⁹ aũt homo de terra terren⁹ in aiam viuentem factus eſt: ñ in ſpiritum viuificantem: quod ei per obedientie meritu ꝫ ſeruabatur. Ideo cõpus eius quod cibo ac potu egebat ne fame afficeretur ac ſiti: ⁊ non imortalitate illa abſoluta atqꝫ idiſſolubili: ſed ligno vite a mortis neceſſitate ꝓhibebatur: atqꝫ i iuuentutis flore itinebatẽ: non ſpuale ſed aiale fuiſſe nõ dubium eſt: nequaq̄ꝫ tamen moriturũ niſi in dei precedentis minantiſqꝫ ſententiam delinquendo corruiſſe. Et alimentis quidem etiam extra paradiſũ non negatis: a ligno tamen vite prohibitus tradit⁹ eſſet tempori vetuſtatiqꝫ finiendus: i ea duntaxat vita: quã in corpore licet animali donec ſpiritu ali obedientie merito fieret: poſſet in paradiſo niſi peccaſſet habere perpetuam. Quapropter etiam ſi mortem iſtam manifeſtam qua fit anime a corpore ſeparatio: intelligamus ſimul ſignatam in eo q̄ deus dixerat: qua die ederitis: ex illo morte moriemini: nõ ideo d ꝫ abſurdũ videri: quia nõ eo ꝓrſus die a corpo: ſunt ſoluti: quo cibũ interdictum mortiferumqꝫ ſumpſerũt eo quippe die mutata in deterius vitiataqꝫ natura atqꝫ a ligno vite ſeparatione iuſtiſſima: mortis in eis etiam corporalis neceſſitas facta eſt. cũqua nos neceſſitate nati ſumus: propter quod apoſtolus non ait corpus

quidem moriturum eſt propter pecca
tum:ſed ait: corpus quidem mortuū
eſt propter peccatum:ſpus autez vita
eſt propter iuſtitiam. Deiñ ſubiūgit.
Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitauit
chriſtum a mōtuis habitat i nobis:q̄
ſuſcitauit chriſtum a mortuis viuifi
cabit ⁊ mortalia corpora ueſtra p ibi
tantē ſpum eius ī nobis. Tunc ergo e
rit corpꝰ i ſpuz viuificantez:quod nūc
eſt in animam viuentem. Et tamē mō
tuum dicit apoſtolus. quia iam mori
endi neceſſitate conſtrictum eſt. Tunc
autem iſta erat in animam viuentem:
q̄uis non in ſpum viuificantem:vt tñ
mortuum dici recte non poſſet: quia
niſi perpetratione peccati neceſſitatez
moriendi habere non poſſet. Cum ve
ro deus ⁊ dicendo adam vbi es mor
tem ſignificauerit anime:que facta eſt
illo deſerente:⁊ dicendo terra es:⁊ in
terram ibis:mortem ſignificauerit cō
poris:que illi fit anima diſcedēte. ꝓp
terea de morte ꝑa nihil dixiſſe creden
dū eſt:q2 occultā eē voluit propt̉ diſpē
ſationem teſtamenti noui: vbi ſecūda
mors apertiſſime declaratur: vt priꝰ
iſta mors prima que communis eſt ō
nibus proderetur ex illo veniſſe pecca
to:quod in vno cōe factum eſt omni
bus:mors vero ſecunda non vtiqꝫ cō
munis eſt omnibus propter eos qui
ſecundum propo ſitum vocati ſunt ſā
cti:quos ante preſciuit ⁊ predeſtiauit:
ſicut ait apoſtolꝰ conformes fieri ima
gini filij ſui:vt ſit ipſe primogenitus
in multis fratribus: quos a ſecunda
morte per mediatorem dei gratia libe
rauit. In corpore ergo animali primū
hominem factum: ſicut apoſtolus lo
quitur. Uolens enim ab ſpirituali qđ
in reſurrectione futuruz eſt hoc:quod
nunc eſt animale diſcernere: ſeminatū
inquit incorruptione: ſurget incorrup
tibile. Seminatur in ꝯtumelia:ſurget
in gloria. Seminatur in infirmitate:
ſurget in virtute. Seminatur corpus
animale:ſurgat corpus ſpirituale. De
iñ vt hoc probaret:ſi eſt inquit corpꝰ
aiale:ē ⁊ ſpuale. Et ut quid eſſet cōpꝰ
aiale oñderet:ſic inquit ſcriptum eſt:
factus eſt primus homo in aniam vi
uentem. Iſto igī modo voluit oſtendē
quid ſit corpus animale:q̄uis ſcriptu
ra non dixerit de homine primo qui
eſt appellatus adam:quando illi ani
ma flatu dei creata eſt:⁊ factus eſt ho
mo in corpore animali:ſed factus eſt
homo in animam viuentem. In eo er
go quod ſcriptum eſt: factꝰ eſt primꝰ
homo in animaz viuentē:voluit apo
ſtolus intelligi corpus hoīs animale:
ſpirituale autem quenadmoduz intel
ligendum eſſet oſtendit addendo:no
uiſſimus autem adam in ſpiritum vi
uificantem: proculdubio chriſtum ſi
gnificans qui iam ex mortuis ita reſū
rexit:vt mori omnino deinceps non
poſſit. Deinde ſequitur ⁊ dicit. Sed ñ
primum quod ſpirituale eſt:ſed quod
animale deinde ſpirituale. Ubi mlťo
apertius declarauit:ſe animale corpꝰ
inſinuaſſe: in eo q̄ ſcriptum eſt fcūm
eſſe primū hominem in aiam viuētē:
ſpirituale aūt in eo q̄ ait nouiſſimus
adam in ſpiritū viuificantem. Prius
eſt enim animale corpus quale habu
it primus adam:q̄uis non moriturū
niſi peccaſſet:quale nunc habemus ⁊
nos hactenꝰ eiꝰ mutata vitiataqꝫ na
tura quatenꝰ in illo poſtea q̄ peccauit
effectū ē: vñ hēt iaz moriendi neceſſi
tatē:quale ꝓ nobis ēt chriſtus hēe di
gnatꝰ ē primitꝰ non q̄dem neceſſitate
ſed p̄tate:poſtea vero ſpuale quale iā
preceſſit in chriſto tanq̄ i capite nřo:
ſecuturum eſt autem in membris eiꝰ
vltima reſurrectione mortuorum. Ad
iungit deiñ apoſtolus duoꝝ iſtoꝝ ho
minum euidentiſſimam dr̄az dicens.
Primus homo de terra terrenus: ſe
cundus homo de celo celeſtis. Qualˀ

terren⁹ tales ⁊ terreni qual' celeſtis ta les ⁊ celeſtes. Et quomodo induimus imaginē terreni: induamus ⁊ imaginē eius qui d̄ celo eſt. Hoc apoſtolus ita poſuit: vt nunc quidem in nobis ſm ſacramentum regenerationis fiat ſic̄ alibi dicit: quotquot i chriſto baptiza ti eſtis chriſtum induiſtis: re autem ip ſa tunc perficietur: cum ⁊ in nobis q̇d eſt aiale naſcendo: ſpirituale fuerit fa ctuꝫ reſurgendo. Ut .n. ei⁹ itidem ver bis vtar: ſpe ſalui facti ſumus. Indui mus autem imaginem terreni homi nis propagatione preuaricationis et mōtis quam nobis intulit generatio: ſꝫ induimus imaginem celeſtis hoīs gratia indulgentie viteqꝫ perpetue: q̇d nobis preſtat regeneratio non niſi ꝑ mediatorem dei ⁊ hominum hoiem ieſum chriſtum: quem celeſtem hoiem vult intelligi: qꝛ de celo uenit ut terre ne mortalitatis corpore ueſtiretur q̇d celeſti immortalitate veſtiret. Celeſtes vero ideo appellat ⁊ alios quia fiunt per gratiam membra eius: vt cū ill' ſit vnus chriſtus uelut caput ⁊ corpus. Hoc in eadem epiſtola euidentius ita ponit: per hominem mors ⁊ per hōi nem reſurrectio mortuorum. Sicut e nim in adam omnes moriuntur: ſic ⁊ ī chriſto ōes uiuificabuntur. Iam vti qꝫ in corpore ſpirituali quod erit in ſpiritum viuificantem: non quia ōnes qui in adam moriuntur erunt mēbra chriſti: ex illis .n. multo plures ſecūda ī eternū mōte plectenť. Sed ideo dic tū ē omnes atqꝫ omnes: quia ſicut ne mo corpore ſpirituali niſi i adam mo ritur: ita nemo corpore ſpirituali niſi in chriſto viuificatur. Proinde nequa q̄ꝫ putadū ē nos in reſurrectiōe tale cō pus hituros: quale habuit homo pri mus ante peccatū neqꝫ illud quod dic tum ē qualis terrenus tales ⁊ terreni: ſecundum illud intelligenduꝫ ē quod factū ē admiſſione peccati. Non .n exi ſtimandū ē eū priuſq̄ꝫ peccaſſet ſpiri tuale corpus habuiſſe: ⁊ peccati meri to in aiale mutatū. Ut .n. hoc putetur paꝝ attēdūť tanti verba doctoris qui ait. Si eſt corpus aiale ē ⁊ ſp̄uale: ſic̄ ſcriptum ē. Primus homo adam fac t⁹ ē in aiam viuentem: ſecūdus homo in ſpiritum uiuificantē. Nunquid hoc poſt peccatum factum eſt cum ſit iſta hominis prima conditio de qua bea tiſſimus paulus ad corpus aiale mō ſtranduꝫ hoc teſtioniū legis aſſūpſit.

Qualiter accipienda ſit vel illa in ſufflatio i qua prim⁹ homo fact⁹ ē in aiam viuentem: vel illa quā dn̄s fecit dicēs accipite ſp̄m ſc̄tū. c. xxiiij

u Nde ⁊ illud paꝝ cōſiderate q̄ buſdā viſū ē: in eo quod legitur inſpirauit deus in faciem eius ſp̄um vite ⁊ factus ē homo in animam viuē tē: non tunc animam primo hōi datā ſed eam que iam inerat ſpiritu ſancto viuificatā. Mouet enim eos q̄ꝫ dn̄s ie ſus poſteaq̄ꝫ reſurrexit a mortuis in ſufflauit dicens diſcipulis ſuis accipi te ſpiritum ſanctum. Unde tale aliq̄d exiſtimant factū quale tunc factum ē: quaſi ⁊ hic ſecutus euāgeliſta dixerit: ⁊ facti ſunt in aiam viuentem. Q̇d q̄ dem ſi dictum eſſet: hoc intelligerem⁹ q̄ꝫ animarum quedam vita ſit ſpirit⁹ dei: ſine quo anime rōnales mortue deputande ſunt: q̄ꝫuis earum preſētia viuere corpora videantur. Sed nō ita factum quando ē conditus homo: ſa tis ipſa libri verba teſtantur. que ita ſe habent. Et formauit deus hominē pulūerem de terra. Quod q̇dē plani⁹ interpretādū putātes dixerūt. Et fin xit deus hominem de limo terre: qm̄ ſuperius dictū fuerat: fons aūt aſcen debat de terra ⁊ irrigabat omnem fa ciem terre: vt ex hoc limus intelligen dus uideretur humore ſcilicet terraqꝫ

concretus. Ubi.n.hoc dictū eſt conti
nuo ſequitur ⁊ formauit hominē deꝰ
puluerē de terra: ſic greci codices hn̄t
vnde in latina lingua ſcriptura ipſa ꝯ
uerſa eſt. Siue autē formauit ſiue fin
xit quis dicere uoluerit: quod grece dī
eplaſen ad rem nihil intereſt. Magis
tamen proprie dicitur finxit: ſed ambi
guitas viſa eſt deuitanda eis qui for
mauit dicere maluerunt: eo ꝙ in latīa
lingua illud magis obtinuit conſuetu
do: vt hi dicantur fingē q̄ aliq̇d mēda
cio ſimulante componunt. Hunc igiť
formatum hominem de terre puluere
ſiue limo. Erat enim puluis humectꝰ:
hunc inq̄ꝫ vt expreſſius dicam ſicut
ſcriptura locuta eſt: puluerē de terra:
aīale corpus factū eē docet apoſtolus
cum animā accepit. Et factus eſt iſte
homo in animam viuentem id eſt for
matus iſte puluis factus eſt in animā
viuentem. Jam inquiunt habebat ani
mā: alioquin nō appellaretur homo:
quoniam homo non eſt corpus ſolū
vel aīa ſola: ſed qui ex anima conſtat
⁊ corpore. Hoc q̇dē verū ē: ꝙ n̄ totꝰ hō
ſꝫ ps meliō hōis aīa ē: ſed cū eſt vtrū
ꝗ coniunctum ſimul habet hominis
nomen: quod tamen ⁊ ſingula n̄ amit
tunt etiam cum de ſingulis loquimū.
Quis enim dicere prohibetur quoti
diani quadam lege ſermonis homo il
le defunctus eſt: ⁊ nunc in requie eſt ľ
in penis: cum de aīa ſola poſſit hoc di
ci: ⁊ illo aut illo loco homo ille ſepul
tus eſt: cum hoc niſi de ſolo corpoē n̄
poſſit intelligi? An dicturi ſunt ſic loq̇
ſcripturam non ſolere diuinā? Im
mo vero illa ita nobis in hoc atteſtať
vt etiam cum duo iſta coniuncta ſunt
⁊ uiuit homo: tamen ēt ſingula homi
nis vocabulo appellet: aīam.ſ.interio
rem hominem: corpus vero exterio
rem vocans: tanq̄ꝫ duo ſint homines
cum ſiľ vtrūqꝫ ſit homo unus. Sed
intelligendum eſt ſecūdum quid dicať
homo ad imaginem dei: ⁊ terra hō at
ꝗ iturus interram. Illud enim ſecun
dum animam rationalem dī: qualem
deus in ſufflando vel ſi commodiꝰ dī
inſpirando indidit homini id eſt hōis
corpori: hoc autem ſecundum corpus
qualē hominem deus finxit ex puluē:
cui data eſt anima: vt fieret cōpus ani
male id eſt homo in animā viuentē.
Quapropter in eo quod dn̄s fecit qn̄
inſufflauit dicens accipite ſpiritū ſāc
tum nimirum hoc intelligi voluit: ꝙ
ſpiritus ſanctus non tantum ſit patꝛis
verum etiam vnigeniti ipſius ſpiritꝰ.
Idem ipſe quippe ſpiritus eſt patris
⁊ filij: cum quo eſt trinitas pater ⁊ fili
us ⁊ ſpiritus ſanctus: non creatura ſꝫ
creator. Neqꝫ enim flatus ille corpore
us de carnis ore procedens ſubſtātia
erat ſp̄s ſācti atqꝫ natura: ſed potiꝰ ſi
gnificatio qua intelligeremus vt dixi
ſpiritum ſanctū patri eſſe filioqꝫ cō
munem: quia non ſunt eis ſinguli
ſinguli: ſed vnus amborum eſt. Sem
per autem iſte ſpiritus in ſcripturis
ſāctis greco vocabulo pneuma diciť:
ſicut eum ⁊ alio loco dominus appel
lauit: quando eum corporalis ſui oris
flatus ſignificās diſcipulis ſuis dedit
⁊ locis omnibus diuinorum eloquio
rum non mihi aliter vnq̄ꝫ nuncupatꝰ
occurrit. Hic vero vbi legitur ⁊ finxit
deus hominem puluerem de terra: ⁊
inſufflauit ſiue inſpirauit in faciem eiꝰ
ſpiritum vite: non ait grecus neupma
quod ſolet dici ſpiritus ſanctus: ſed
pnoen: quod nomen in creatura q̄ꝫ in
creatore frequentius legitur. Unde n̄
nulli etiam latini propter differentiā
hoc vocabulum non ſpiritum ſed fla
tum appellare maluerunt. Hoc enim
⁊ in greco etiam illo loco apud eſaiā
vbi deus dicit: omnem flatum ego fe
ci: omnem animam ſine dubitatione
ſignificans. Quod itaqꝫ grece pnoe di
citur: noſtri aliquando flatum: aliqn̄

ſpiritum aliquando inſpirationem vł
aſpirationem: aliq̄n etiaȝ animū inter
p̄tati ſūt. Pneuma vero nunq̄ niſi ſpi
ritū ſiue hōis de quo ait apoſtolus:
q̄s.n.ſcit hōinum que ſunt hōis niſi
ſpiritus hominis qui in ipſo eſt: ſiue
pecoris ſicut in ſalomōis libro ſcrip
tum eſt: quis ſcit ſi ſp̄s hominis aſcen
dat in celum ſurſū: ⁊ ſp̄us pecoris deſ
cendat deorſum in terram ſiue iſtū cō
poreum qui etiam vent᷒ oī: nam eius
hoc nomen eſt: vbi in pſalmo canitur
ignis grando nix glacies ſpiritus tem
peſtatis: ſiue iam non creatum ſed cre
atorem: ſicut eſt de quo dicit domin᷒
in euangelio: accipite ſp̄um ſanctum:
euȝ corporeo ſui oris flatu ſignificās.
Et vbi ait. Ite baptizate omnes gen
tes in nomine patris ⁊ filij ⁊ ſpiritus
ſancti: vbi ipſa trinitas excellētiſſime
⁊ euidentiſſime cōmēdata eſt. Et vbi
legit̄ deus ſp̄us eſt. Et alijs plurimis ſa
crarum līarum locis. In his quippe
omnibus teſtimonijs ſcripturaruȝ quā
tum ad grecos attinet non pnoen vid
mus ſcriptum eſſe ſed pneuma: quātū
autem ad latinos non flatum ſȝ ſp̄ȝ.
Quapropter in eo quod ſcriptuȝ eſt
inſpirauit: vel ſi magis proprie dicen
dū eſt iſufflauit in faciem eius ſp̄um
vite: ſi grecus non pnoen ſicut ibi legi
tur: ſed pneuma poſuiſſet: nec ſic eſſet
conſequens vt creatorem ſpiritum q̄
proprie dicitur i trinitate ſpirit᷒ ſanc
tus intelligere cogeremur: quādo qui
dem pneuma vt dictum eſt non ſoluȝ
de creatore ſed etiam de creatura dici
ſolere manifeſtum eſt. Sed cum dixiſ
ſet inquiunt ſpiritum: non adderet ui
te niſi illum ſpiritum ſanctum vellet
intelligi. Et cum dixiſſet fact᷒ ē hō in
animam non adderet viuentem niſi a
nima vitam ſignificaret q̄ illi diuini
tus impertit̄ dono ſp̄us dei. Cū.n.ui
uat anima inquiunt proprio ſue vite
modo: quid opus erat addere viuēteȝ
niſi ut ea vita intelligeretur: que illi p̄
ſp̄m ſactū dat̄. Hoc quid eſt aliud niſi
diligenter pro humana ſuſpicione cō
tēdere: ⁊ ſcripturas ſāctas non intelli
genter attendere. Quid.n. magnum e
rat non ire longius: ſed in eodeȝ libro
ipſo paulo ſuperius legere: producat
terra animam viuentem: q̄n aīalia t̄re
ſtria cūcta creata ſunt. Dein̄ aliquātis
iterpoſitis in eodem tamē ipſo libro:
quid magnum erat aduertere quod
ſcriptum eſt: ⁊ omnia que habent ſpi
ritum vite: ⁊ ōis qui erat ſuper aridaȝ
mortuus eſt cum inſinuaret omnia q̄
viuebant in terra periſſe diluuio. Si
ergo ⁊ animam viuentem ⁊ ſpiritum
vite etiam in pecoribus inuenim᷒: ſic
loqui ſcriptura diuina cōſueuit: ⁊ cuȝ
hoc quoq; loco ubi legitur ōnia que
hn̄t ſpiritum vite: non grec᷒ pneuma
ſed pnoen dixerit: cur non dicim᷒ q̄d
opus erat ut adderet viuentem: cum
anima niſi uiuat eſſe non poſſet. Aut
quid opus erat vt adderet vite cuȝ di
xiſſet ſpiritum. Sed intelligimus aīaȝ
uiuentem ⁊ ſpiritum uite ſcripturam
ſuo more dixiſſe: cum aīalia.i. cōpora
aīata uellet intelligi: quibus ineſſet p̄
animam perſpicuus iſte etiam corpo
ris ſenſus. In hominis autem cōditi
ōe obliuiſcitur queadmodū loq̄ ſcrip
tura conſueuerit: cū ſuo prorſus mo
re locuta ſit: quo inſinuaret homineȝ
etiam rationali anima accepta quam
non ſicut aliarum carnium aquis ⁊
terra producentibus: ſed deo flāte cre
atam voluit intelligi: ſic tamen factuȝ
vt in corpore aīali qd̄ fit aīa in eo ui
uente ſicut illa aīalia viueret de quib᷒
dixit: producat terra aīam viuenteȝ:
⁊ que itidem dixit habuiſſe in ſe ſp̄m
vite: vbi etiam in greco non dixit pne
uma ſed pnoen: non vtiq; ſp̄um ſanc
tum eorum animam tali exprimens
noīe. Si enim dei flatus inquiunt dei
ore exiſſe intelligitur: quem ſi animaȝ

crediderimus conſequens erit vt eiuſ
dem fateamur ſubſtantie:partēq; illi⁹
ſapientie que dixit ego ex ore altiſſimi
ꝓdij. Nō quidē dixit ſapientia ore dei
efflatā ſe fuiſſe:ſed ex eius ore prodiſ
ſe. Sicut aūt nos poſſumus nō ꝺ nr̃a
natura q̄ hoīes ſumus:ſed de iſto aeꝛ̄
circunfūſo quē aſpirando ac reſpiran
do ducimus ac reducim⁹:flatum facē
cum ſufflamus ita omnipotens deus
non de ſua natura neq; de ſubiacenti
creatura:ſed etiaꝫ de nihilo potuit fa
cē flatum:quem corpori hoīs inſeren
do inſpiraſſe vel inſufflaſſe cōuenien
tiſſime dictus eſt:icōpore⁹ incōporeū:
ſed immutabilis mutabilem : quia
nō creatus creatum . Uerumtamen
ut ſciant iſti qui de ſcripturis loqui
uolunt ⁊ ſcripturarum locutiones
non aduertunt : non hoc ſolum di
ci exire ex ore dei quod eſt equalis
eiuſdemq; nature:audiant vel legant
qꝺ deo dicente ſcriptuꝫ eſt:qm̄ tepid⁹
es ⁊ neq; calidus ⁊ neq; frigidus:in
cipiaꝫ te eījcere ex ore meo. Nulla ita
q; cauſa eſt cur apertiſſime loquenti ī
ſiſtam⁹ apoſtolo:vbi ab ſpirituali cor
pore corpus animale diſcernens: id ē
ab illo in quo facti ſumus hoc in quo
nunc ſumus ait : ſeminatur corpus
animale ſurget corpus ſpirituale: ſi
eſt cōpus aīale eſt ⁊ ſp̄uale:ſicut ſcrip
tum eſt factus eſt primus homo adaꝫ
in animam viuenteꝫ: nouiſſimus adā
in ſpiritum viuificantem. Sed non ꝓ̇
mum quod ſpirituale:ſed quod aīa
le:poſtea ſpirituale. Prim⁹ hō de t̄ra
terrenus:ſecundus homo de celo cele
ſtis. Qual' terren⁹ tales ⁊ t̄rēi:⁊ qual'
celeſtis tales ⁊ celeſtes. Et quomō in
duimus imaginem terreni induamus
⁊ imaginem qui de celo eſt. De quib⁹
omnibus apoſtolicis verbis ſuperius
locuti ſumus. Corpus igitur animale
in quo primum hoīem adam factum
dicit apoſtol⁹:ſic erat factū nō ut mo
ri oīo non poſſꝫ:ſed vt non morereť
niſi homo peccaſſet. Nā illud qꝺ ſp̄u
viuificante ſpirituale erit ⁊ īmortale
mori oīo non poterit:ſicut anima cre
ata ē īmortalis:que licet peccato mor
tua perhibeatur carēs quadā uita ſu
a hoc eſt dei ſpiritu:quo etiaꝫ ſapienť
⁊ beate uiuere poterat: tamen ꝓpria
quadā lꝫ miſera vita ſua non deſinit
uiuere:q: iam īmortal' ē creata. Sicut
enim deſertores angeli lꝫ ſecundū quē
dam modū mortui ſūt peccando: q:
fōtē uite deſeruerūt q̇ deus eſt:qui n̄
peccando ſapienter ⁊ beate poterant
viuere:tamen non ſic mori: potuerūt
ut omnino deſiſterent uiuere atq; ſen
tire:quoniam immortales creati ſūt
atq; ita in ſecūdam mortem poſt ulti
mum precipitabuntur iudiciū.ut nec
illic uita careant:quandoquidem etiā
ſēſu cum in doloribus futuri ſunt n̄
carebunt. Sed homines ad dei grati
am pertinentes ciues ſanctorum āge
loꝝ in beata vita manentiū: ita ſp̄ua
libus cōporibus induenť:ut neq; pec
cēt āplius neq; moriantur:ea tn̄ imō
talitate ueſtiti:que ſicut angelorū nec
peccato poteſt auferri:natura quideꝫ
manente carnis:ſꝫ nulla omnino car
nali corruptibilitate vel tarditate rēa
nente. Sequitur autem q̄ſtio neceſſa
rio pertractanda:⁊ dn̄o deo verita
tis adiuuante ſoluenda. Si libido mē
brorum inobedientium ex peccato in
obedientie in illis primis hominibus
cū illos diuia gr̄a deſeruiſſet exōta ē:
vnde in ſuā nuditatē oculos apuerūt
.i.eā curioſius adv̇terūt:⁊ q: īpudēs
motus arbitrio reſiſtebat pudenda te
xerunt:quomodo eſſent filios propa
gaturi:ſi vt creati fuerant ſine preua
ricatione māſiſſent. Sed quia ⁊ liber
iſte claudendus eſt:nec tanta iſta que
ſtio in ſermonis anguſtias coartanda
in eum qui ſequitur commodiore diſ
putatione differatur.

Aurelij auguſtini de ciui
tate dei liber.xiiij.

Per inobedientiam primi hóis in
ſe mortis ppetuitatē ruituros hoies
fuiſſe oēs:niſi multos dei gratia libe
raret.c.primum.

d IXIMVS iam i ſupiorib' libris ad huma nū gen' non ſo lū nature ſilitu dine ſociandum verū ēt quadā cognationis ne ceſſitudine in vnitatē concordē pacis vinculo colligādū:ex hoie vno deum uoluiſſe hoies inſtituere:neqꝫ hoc ge nus fuiſſe in ſingulis quibuſqꝫ mori turū:niſi duo primi quorū creat' eſt vnus ex nullo alter ex illo:id inobedi entia meruiſſēt:a quibus admiſſū eſt tā grāde peccatū:vt in deterius eo na tura mutaretur hūana:ēt i poſteros obligatiōe peccati ꝛ mōtis neceſſitate trāſmiſſa.Mortis aūt regnū i hoies vſqꝫ adeo dn̄atū eſt:vt oēs in ſam q̄ꝫ mortē cuius nullus eſt finis pena debita precipites agēt:niſi iñ quoſdaꝫ indebita dei gratia liberaret. Ac per hoc factū ē:vt cū tot tanteqꝫ gentes p terrarū orbē diuerſis ritib' moribuſ qꝫ viuentes:multiplici linguarum ar moꝝ: veſtiū:ſint varietate diſtincte:ñ tñ āplius q̄ꝫ duo quedam genera hūa ne ſocietatis exiſterent:quas ciuitates duas ſecundū ſcripturas noſtras me rito appellare poſſumus.Una qppe ē hominum ſecundum carnem: altera ſm ſpūm viuē in ſui cuiuſqꝫ generis pace volentium:ꝛ cum id quod expe tūt aſſequuntur in ſui cuiuſqꝫ generis pace viuentium.

De vita naturali q̄ ñ ex corporis tm̄:ſꝫ ex aī intelligēda ſit vitijs.c.ij.

p Rius ergo videndū ē q̄d ſit ſm carnē:q̄d ſm ſpūm viuē. Quiſ q̄s.n. hoc quod diximus pria frōte i ſpicit:vel non recolens l'minus aduer tēs quēadmodū ſcripture ſācte loquā tur: pōt putare philoſophos quidem epicureos ſecundum carnem viuere: quia ſummum bonum hominis i cor poris voluptate poſuerūt:ꝛ ſiqui alij ſunt quoquomodo corporis bonum ſummum boniꝫ eſſe hominis opiati ſunt:ꝛ omne eorum vulgus qui non aliquo dogmate vel eo modo philoſo phantur:ſed procliues ad libidinē: ni ſi ex voluptatibus quas corporeis ſē ſibus capiūt gaudere neſciūt. ſtoicos autem qui ſummuꝫ bonum hominis in animo ponunt ſecundum ſpiritum viuere:quia ꝛ hominis animus quid eſt niſi ſpiritus?Sed ſicut loquit' ſcrip tura diuina:ſm carnē uiuē vtriqꝫ mō ſtrantur.Carnem quippe appellat nō ſolum corpus terreni atqꝫ mortalis a nimantis:veluti cum dicit ñ ōnis ca ro eadē caro:ſed alia quidē hōis alia autem caro pecoris:alia uolucrum:a lia piſcuum:ſed alijs multis modis ſi gnificatione huius nominis vtitur:iſt quos varios locutionis modos ſepe ēt ipſū hoiem.i. naturaꝫ hominis car nem nuncupat:mō locutiōis a pte to tū:quale eſt ex operibus legis non iu ſtificabitur ōis caro. Quid.n.hic uolu it intelligi niſi omnes homies?Quod apertius paulopoſt ait.In lege nemo iuſtificatur.Et ad galathas. Sciētes aūt q: nō iuſtificatur hō ex operibus legis.Secundū hoc intell'::ꝛ verbū ca ro factū eſt id ē homo. Quod nō rec te accipientes q̄dam putauerunt chri ſto humanam animam defuiſſe.Sic .n.a toto pars accipit:vbi marie mag dalene verba in euangelio legūtur di centis: tulerunt dn̄m meum ꝛ neſcio

vbi poſuerūt eum cuꝫ de ſola chriſti carne loqueretur: quā ꝑfecto ſepultaꝫ de monumento putabat ablatā: ita et a parte totum carne noīata intelligit hō: ſicut ea ſunt que ſupꝛa commēoꝛauimus. Cum igit multis modis quos perſcrutari ꝛ colligere longū: ē diuia ſcriptura nuncupet carnem: quid ſit ſm carnem viuere: quod profecto malum eſt cum ipſa carnis natura non ſit malū ut idagare poſſimus: iſpiciamus diligēter illuꝫ locum ep̄le pauli apl̄i quā ſcripſit ad galathas vbi ait. Māifeſta aūt ſt opera carnis q̄ ſunt fornicationes: imundicie: luxurie: idoloꝝ ſeruitus: veneficia: inimicicie: contētiōes: emulatiōes: aioſitates: diſſēſiones: hereſes: iuidie: ebrietates: comeſſationes: ꝛ his ſimilia: que pꝛedico vobis ſicut predixi: quoniam qui talia agunt: regnū dei non poſſidebunt. Iſte totus epſtole apoſtolice locus quātū ad rem preſentem eſſe videbituꝛ conſideratus: poterit hanc diſſoluere q̄ſtionē: quid ſit ſm carneꝫ viuere. In opibus nanqꝫ carnis que manifeſta eſſe dixit: eaqꝫ commemorata damnauit: non illa tm̄ inuenimus que ad voluptatem pertinēt carnis: ſicuti ſūt fornicatōes: imundicie: luxurie: ebrietates: comeſſationes: verum ēt illa quibus animi vitia demonſtrantur a voluptate carnis aliena. Quis. n. ſeruituteꝫ que idolis exhibetur: veneficia inimicitias: contentiones: emulationes: aioſitates diſſēſiōes: hereſes: iuidias: nō potius intelligat animi vitia eſſe q̄ carnis q̄nquidē fieri poteſt vt ꝓpter idolatriam vel hereſis alicuius errorem a voluptatibus carnis tēperet? Et tm̄ etiam tunc homo q̄uis carnis libidines continere atqꝫ cohibere videat: ſꝫ carnē viuere hac apoſtolica auctoꝛitate conuincitur: ꝛ in eo quod abſtinet a voluptatibus carnis: damnabilia opa carnis agere demonſtratur. Quis inimicitias non i aīo hēat. Aut quis ita loquat vt inimico ſuo vel quē putat inimicum dicat: malā carnē ac nō potius malū animum hēs aduerſum me? Poſtrēo ſicut carnalitates: vt ita dicam: ſiquis audiſſet: non dubitaret carni tribuere: ita nemo dubitat aioſitates ad animum pertinere. Cur ergo hec oīa ꝛ his ſīlia doctor gentium in fide ꝛ vītate opera carnis appellat: niſi qꝛ eo locutōis modo quo totū ſignificatur a parte: ipſum hoīeꝫ vult noīe carnis itelligi? Quod ſi quiſq̄ dic carnē cām eſſe in malis moribus quorūq̄ uitiorū: eo q̄ aīa carne affecta ſic viuit: pꝛofecto ñ vniuerſā hōis naturā diligenter aduertit. Nam corpus quidem corruptibile aggrauat aīam. Vn̄ etiam idem apoſtolus agens ō hoc cōruptibili corpore: de quo pauloante dixerat ꝛ ſi exterioꝛ homo noſter corrumpitur: ſcimus inquit quia ſi terrēa noſtra domus huius habitatiōis diſſoluatur: q̄ edificationem habemus a deo domum non manu factam eternā i celis. Eteiꝫ i hoc igemiſcimus: hitaculum nr̄m qō de celo eſt ſuperindui cupientes: ſi tamen induti non nudi inueiamur. Eteiꝫ q̄diu ſum⁹ i hac bitatione igēiſcimus grauati eo q̄ nolumus expoliari ſed ſupueſtiri: vt abſorbeatur mortale a vita. Et aggrauamur igī coꝛruptibili cōpore: ꝛ ipi⁹ aggrauationis cauſam non naturam ſbſtantiāqꝫ corporis: ſed eius corruptionem ſcientes nolumus corpoꝛe expoliari: ſed eius imortalitate ſuperueſtiri. Et tunc ergo erit corpus: ſed quia cōruptibile non erit: non grauabit. Aggꝛauat ergo nunc animam corpus cōꝛuptibile: ꝛ depꝛimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem: veruntamen qui omnia anime mala ex corpore putant accidiſſe: in errore ſunt.

Peccati cām ex aīa non ex carne ꝓdeſſe: ⁊ corruptionē ex peccato cōtractā ñ peccatū eē ſꝫ penam.c.iij.

q Uāuis.n. uirgilius platōicam videatur luculentis v̄ſib⁹ explicare ſñiam dicēs. Igne⁹ eſt illis vigor ⁊ celeſtis origo ſeminibus: quātum ñ noxia corpora tardāt. Terreiq́ꝫ hebetāt artus moribūdaq́ꝫ membra. Om neſq́ꝫ illas notiſſimas quatuoꝛ aī ptū bationes:cupiditatē:timoꝛē: letitiā: triſtitiā quaſi origies ōiuꝫ peccatoꝝ atꝫ uitiorum volens intelli ex coꝛpore accidē:ſbiūgat ⁊ dicat. Hic metuūt: cupiūt gaudētq́ꝫ dolētq́ꝫ. Nec auras ſuſpiciūt clauſe tenebris ⁊ carcē ceco. Tñ alit̄ ſe hꝫ fides nr̄a: Nā corruptio corporis que aggrauat aīam non peccati primi ē cā ſed pena:nec caro coꝛruptibil̄ aīam peccatricē:ſed aīa peccatrix fecit eſſe corruptibilē carnem. Ex qua coꝛruptiōe carnis lꝫ exiſtant quedam incitamenta vitioꝝ ⁊ ipſa deſideria vitioſa non tamen oīa uite inique vitia tribuenda ſūt carni:ne ab his omnib⁹ purgemus diabolū q̄ non hꝫ carneꝫ. Etſi.n.diabolus fornicatoꝛ vel ebrioſus:vel ſi quid huius mali ē qd̄ ad carnis pertinet voluptates non poteſt dici:cum ſit etiā talium peccatoꝝ ſuaſoꝛ ⁊ inſtigatoꝛ occultus:eſt tamen maxīe ſuperbus atq́ꝫ inuidus. Que illum vicioſitas ſic obtinuit:vt propter hāc eēt in carcerib⁹ caliginoſi huius aeris eterno ſupplicio deſtinatus. Hec autē vitia que tenent in diabolo pricipatuꝫ carni tribuit apoſtolus quam certum ē diabolum nō habere. Dicit.n.inimicitias:contentiones:emulationes: animoſitates:inuidias eſſe opera carnis: quoꝝ omnium maloꝝ caput atq́ꝫ origo ſuperbia eſt:que ſine carne regnat in diabolo. Quis autem illo eſt inimicitioꝛ ſanctis? Quis aduerſus eos cōtētioſioꝛ: aīoſioꝛ:⁊ magis emul⁹ atq́ꝫ inuidus inuenitur? Et hec oīa cuꝫ habeat ſine carne:quomō ſunt iſta opa carnis:niſi qꝛ opera ſunt hōis quem ſicut dixi nomine carnis appellat. Nō .n.habendo carnem quam non habꝫ diabolus:ſed uiuendo ſecundum ſeipſum hoc ē ſ̄m hominem eſt factus ſimilis diabolo:qꝛ ⁊ ille ſecundū ſeipſū viuere voluit:quando in ueritate non ſtetit vt non de dei ſed de ſuo mendacium loqueretur:qui non ſolū mendax verum etiam mendacij pater eſt. Primus eſt quippe mētitus:⁊ a quo peccatum:ab illo cepit eſſe mendacium.

Quid ſit ſecundum hoīem: quidue ſecundum deum viuere.c.iiij.

c Um ergo uiuit hō ſ̄m hoīem non ſecundum deū:ſimilis ē diabolo:qꝛ nec angelo ſecunduꝫ angelū ſed ſecundum deum viuenduꝫ fuit:vt ſtaret in veritate:⁊ veritatem illius ñ de ſuo mendacium loqueretur. Nā et de hoīe alio loco idem apl̄us ait. Si autem veritas dei in meo mendacio abundauit. Meū dixit mendacium:vitatem dei. Cum itaq́ꝫ viuit homo ſ̄m veritatem:non viuit ſecundum ſeipſū ſed ſecundum deum. Deus eſt.n.qui dixit ego ſum veritas. Cuꝫ vero viuit ſecundum ſeipſum:hoc eſt ſecundum hominem non ſecunduꝫ deum:pꝛofecto ſecundum mendacium uiuit: non quia homo ipſe mendacium eſt cum ſit eius auctor ⁊ creator deus: qui nō eſt vtiq́ꝫ auctoꝛ creatoꝛq́ꝫ mendacij:ſꝫ quia homo ita factus eſt rectus: ut ñ ſecundum ſeipſum ſed ſecundum euꝫ a quo factus eſt viueret:id eſt illi⁹ potius q̄ ſuam faceret voluntatē:nō aūt ita uiuere quenadmoduꝫ eſt factus vt viueret:hoc eſt mendacium. Beat⁹ q̄ppe vult eē:etiam ſi non ſic viuendo vt poſſit eſſe. Quid eſt hac voluntate m̄dacius? Unde non fruſtra dici pōt oē

peccatum eſſe mendacium. Non enim ſit peccatum: niſi ea uolūtate qua volumus vt bene ſit nobis: vł nolumus vt male ſit nobis. Ergo mendacium eſt quod cū fiat ut bene ſit nobis: hic potius male eſt nobis: vel cum fiat vt melius ſit nobis hinc potius peius ē nobis. Unde hoc niſi quia de deo bene poteſt eſſe homini quem delinquēdo deſerit: non de ſeipſo ſecundū quē viuendo delinquit. Quod itaq; dixi⁹ hinc extitiſſe ciuitates duas diuerſas inter ſe atq; contrarias: q͛ alij ſecūdū carnem alij ſecundum ſpiritū viuēnt: poteſt etiam iſto modo dici: q͛ alij ſm hominē: alij ſecundum deū viuant. Apertiſſime quippe paulus ad corinthios dicit. Cum enim ſint inter vos emulatio ⁊ contentio: nonne carnales eſtis: ⁊ ſecundum hominem ambulatis? Quod ergo eſt ambulare ſecundū hominem: hoc eſt ſecundum hominē viuere: quod a carne id eſt a parte hōinis minore intelligitur homo. Eoſdē ipſos quippe dixit ſuperius animales quos poſtea carnales ita loq̄ns. Quis enim ſcit inquit hominū que ſunt hōinis niſi ſpiritus hōis qui eſt in ipſo? Sic ⁊ que dei ſunt nemo ſcit: niſi ſpiritus dei. Nos aūt inq̄t non ſpūm hui⁹ mundi accepimus: ſ; ſpūm qui ex deo ē: vt ſciamus que a deo donata ſunt nobis: que ⁊ loq̄mur nō i ſapiētie humane doctis verbis: ſ; in doctrina ſpiritus ſpualibus ſpualia cōparantes. Anialis autem hō nō percipit que ſūt ſpūs dei. ſtultitia eſt enim illi. Talib⁹ igitur. i. aialibus paulopoſt dicit. Et ego ſr̄es non potui loqui vobis quaſi ſpiritualibus ſ; quaſi carnalibus. Et illud ⁊ hoc eodem loquendi mō itell'r .i. a parte totū. Et ab aia nāq; ⁊ carne que ſunt partes hominis: pōt totū ſignificari quod eſt homo: atq; ita nō ē aliud animalis hō aliud carnal': ſed idem ipſū ē utrūq;. i. ſecundum hōiē uiuens homo. Sicut ⁊ nō aliud q̄ homines ſignificātur: ſiue vbi legitur ex operibus legis non iuſtificatur ōis caro: ſiue quod ſcriptum ē ſeptuagitaq̄nq; aie deſcenderūt i egyptū cū iacob. Et ibi. n. per ōem carnem ōis homo: ⁊ ibi per. lxxv. aias. lxxv. hoies intelliguntur. Et qđ dictum ē non in ſapientie humane doctis verbis: potuit dici non ſapientie carnalis: ſicut qđ dictū eſt ſecundum homiem ambulatis: potuit dici ſecūdum carnē. Magis aūt hoc apparuit i his que ſubiunxit. Cū .n. qs dicat ego ſū pauli: alius autem ego apollo: nonne homines eſtis? Qđ dicebat aiales eſtis ⁊ carnales eſtis: expreſſius dixit homines eſtis: qđ eſt ſecundum hoiem viuitis nō ſm deū: ſm quē ſi viueritis dij eſſetis.

Quod de corporis anieq; natura tolerabilior quidē platōicoꝝ q̄ manicheorum ſit opinio: ſed ⁊ ipſi reprobāſ: qm̄ vitiorū cās nature carnis aſcribunt. c. v.

n On igitur opus ē i peccis vitijſq; nřis ad creatoris iniuriā carnis accuſare naturam: que i genere atq; ordine ſuo bona ē: ſ; deſto creatoē bono viuei ſecundum creatum bonū non ē bonum: ſiue quiſq; ſecundum carnem: ſiue ſm aiam: ſiue ſecundum hominem totum qui conſtat ex aia et carne: vnde ⁊ nomie ſolius aie ⁊ noie ſolius carnis ſignificari poteſt: eligat uiuere. Nam qui velut ſummum bonum laudat anime naturam: ⁊ tanq̄ malum naturam carnis accuſat profecto ⁊ animam carnaliter appetit: et carnem carnaliter fugit: quoniam id vanitate ſentit humana: non veritate diuina. Non quidē platonici ſicut manichei deſipiunt: ut tanq̄ mali naturā terrena corpora deteſtentur: cum oia elementa quibus iſte mundus uiſibil'

contrectabiliſqꝫ compactus ē:qualita
teſqꝫ eorum deo artifici tribuant. Ue
runtamen ex terrēis artibus moribū
diſqꝫ mēbris ſic affici animas opinan
tur:vt hinc eis ſint morbi cupiditatū
ꝛ timorū ꝛ letitie ſiue triſtitie quibus
quatuoꝛ vel perturbationibus vt cice
ro appellat:uel paſſionibus vt pleriqꝫ
verbum de verbo greco exprimūt:oīs
humanoꝝ moꝝ vitioſitas continetur
Quod ſi ita eſt q̄d eſt ꝙ eneas apud
uirgilium cum audiſſet a patre apud
inferos animas rurſus ad corpoꝛa re
dituras hanc opinionē miratur excla
mās. O pater an ne aliquas ad celuꝫ
hinc ire putandum eſt ſublimes aīas
iterūqꝫ ad tarda reuerti cōpora? Que
lucis miſeris tā dira cupido? Nunq̄d
nam hec tam dira cupido ex terrēis
artubus moribundiſqꝫ m̄bris adhuc
ineſt animaruꝫ illic predicatiſſime pu
ritati Nonne ab huiuſmōi coꝛpoꝛeis
vt dicit peſtibus oībus eas aſſerit eſſe
purgatas:cum rurſus incipiunt i cor
pora velle reuerti? Unde colligitur ēt
ſi ita ſe haberet quod eſt omnino vāiſ
ſimum: viciſſim alternans inceſſablr
euntiū atqꝫ rdeuntiū aīaꝝ mundatio
ꝛ inquinatio non potuiſſe veraciteꝛ di
ci oēs culpabiles atqꝫ vitioſos mot⁹
aiarū eis ex terrenis coꝛpoꝛibus ino
leſcere. Si quidē ſecundum ipſos illa
poeta prefatus eloquituꝛ lucis tam di
ra cupido:vſqꝫadeo non eſt ex corpoꝛ
vt ab omni corpoꝛea peſte purgataꝫ:
ꝛ extra oē corpus aiam conſtitutam:
ipſam compellat eē in coꝛpore. Unde
etiam illis fatentibus non ex carne tā
tum afficitur aīa:vt cupiat:metuat: le
tetur ꝛ triſtetur:verum etiam ex ſeipā
his poteſt motibus agitari.

De q̄ualitate volantatis humane:
ſub cuius iudicio affectōes animi aut
praue habentuꝛ aut recte.c.vi.

i Ntereſt aūt qualis ſit volūtas
hōis qꝛ ſi pu͛erſa ē pu͛erſos hē
bit hos mot⁹:ſi aūt recta ē:non ſoluꝫ
inculpabiles:veꝝ ēt laudabiles erūt.
Uoluntas ē quippe in omnibus: imo
oēs nihil aliud ꝙ voluntates ſūt. Nā
q̄d eſt cupiditas ꝛ letitia:niſi volūtas
in eoꝝ conſenſionem que volumus?
Et ſi q̄d ē met⁹ atqꝫ triſtitia: niſi volū
tas indiſſenſionē ab his que nolum⁹?
Sed cum conſentimus appetendo ea
que volumus cupiditas:cū autem cō
ſentimus fruendo his que volumus
letitia vocatur. Jtēqꝫ cū diſſentimus
ab eo qͦ accidere nolumus: talis vo
lūtas metus eſt:cum aūt diſſentim⁹
ab eo qͦ nolētib⁹ accidit:talis volun
tas triſtitia eſt. Et oio pro vaꝛietate ꝛe
rū que appetūtur atqꝫ fugiuntur: ſic
allicitur vel offenditur volūtas hōis
ita in hos vel illos affectus mutaꝛ ꝛ v̄
titur. Quapropter hō qui ſm deum
non ſm hominē viuit:oꝫ vt ſit amatō
bōi: vnde fit ꝯn̄s vt maluꝫ oderit. Et
quoniam nemo natura:ſed quiſquis
malus eſt vitio malus eſt peꝛfectum o
dium debet malis qui ſecundum deū
viuit:vt nec propter vitium oderit ho
minem nec amet vitium ꝓpꝛ homiem
ſed oderit vitiuꝫ:amet hoīeꝫ. Sanato
.n. vitio:totū qͦ amare nihil autem
quod debeat odiſſe remanebit.

Amorē ꝛ delectationē indifferenꝛ
ꝛ in bono ꝛ in malo apud ſacras lr̄as
inueniri.c.vij.

n Am cui⁹ propoſitū ē amare de
um ꝛ non ſm hominēꝫ ſed ſecū
duꝫ amare proximuꝫ ſicut ēt ſeipſū:
proculdubio propter hunc amorem
di ſ͛uꝛ voluntatis bone:que uſitatius
in ſcripturis ſanctis caritas appellaꝛ:
ſed amor quoqꝫ ſecunduꝫ eaſdem ſa
cras litteras dicitur. Nā ꝛ amatoꝛeꝫ
boni dicit apoſtolus eē debere: quem

regēdo populo precipit eligendū. Et ipſe dñs petrū apoſtolum interrogās: cum dixiſſet diligis me plus his: ille reſpōdit dñe tu ſcis q: amo te. Et iterū dñs queſiuit ñ vtrū amaret: ſed vtrū diligeret eū petrus. At ille reſpondit ei iterum domie tu ſcis quia amo te. Tertia vero inrogatione ⁊ ipſe ieſus non ait diligis me ſed amas me: vbi ſecutus ait euangeliſta. Contriſtat⁹ ē petrus q: dixit ei tertio amas me: cū dominus non tertio ſed ſemel dixerit amas me: bis autē dixerit diligis me. Unde intelligimus q: cū dicebat dominus diligis me: nihil aliud dicebat q̄ amas me. Petrus autem nō mutauit huius vnius rei verbū: ſed etiam tertio domine iquit tu oia ſcis: tu ſcis q: amo te. Hoc propterea cōmemorādū putaui: q: ñnulli arbitrāt̄ aliud eē dilectionē ſiue caritatē: aliud amorē. Dicūt enim dilectionē accipiēdam eē in bono: amorē in malo. Sic aūt nec ipſos auctores ſeculariū līaꝝ locutos eē certiſſimū ē. Sed viderint philoſophi vtrū vł qua rōne iſta diſcernant. Amorē tñ eos in bonis rebus ⁊ erga ipſum deū magnipēdē libri eoꝝ ſatis loquuntur. Sed ſcripturas religionis nr̄e quaꝝ auctoritatē ceteris oīb⁹ līis anteponimus: non aliud dicere amorē aliud dilectionem vł caritatē inſinuādū fuit. Nā ⁊ amorē in bono dici iā oñdimus. Sed ne quis exiſtimet amorē quidē ⁊ in bono ⁊ in malo: dilectionem aūt non niſi in bono eſſe dicēdā: illud attendat quod in pſalmo ſcriptum eſt. Qui autē diligit iniquitatē: odit animam ſuam. Et illud apoſtoli ioannis ſiquis dilexerit mundum: ñ eſt dilectio patris in illo. Ecce vno loco dilectio ⁊ in bono ⁊ in malo. Amorem autem in malo: quia in bono iā oñdimus: ne quiſq̄ flagitet legat qđ ſcriptū ē. Erunt eī homines ſeipſos amātes: amatores vtiq; pecunie. Recta itaq; voluntas ē bonus amor: ⁊ voluntas peruerſa malus amor. Amor ergo inhians hr̄e quod amat cupiditas eſt: id aūt habens eoq; fruens leticia. Fugiens quod ei aduerſatur: tior eſt: idq; ſi acciderit ſentiens triſtitia ē. Proinde mala ſunt iſta ſi malus eſt amor: bona ſi bonus. Quod dicim⁹: de ſcripturis probemus. Concupiſcit apoſtolus diſſolui ⁊ eſſe cū chriſto: ⁊ ⁊ concupiuit aīa mea deſiderare iudicia tua in oī tempore. Uel ſi accōmodatius dicitur: deſiderauit aīa mea concupiſcere iudicia tua. Et concupiſcentia ſapientie perducit ad regnum. Hoc tñ loquendi obtinuit cōſuetudo vt ſi cupiditas vel concupiſcentia dicatur: nec addat̄: cuius rei ſit: ñ niſi in malo poſſit intelligi. Leticia apō pſalmiſtā in bono ē: letamini i dño ⁊ exultate iuſti: ⁊ dediſti letitiā in corde meo ⁊ adiplebis me letitia cum vultu tuo. Timor in bono eſt apud apl'ū vbi ait. Cum tiore ⁊ tremore vr̄am ipſoꝝ ſalutē operamini. Et noli altum ſapere ſ; tīe. Et tīeo autem ne ſicut ſerpens. euam ſeduxit aſtutia ſua: ſic vr̄e mentes corrumpantur a caſtitate que eſt i chriſto. De triſtitia vero q̄ cicero magis egritudinem appellat: dolorē virgilius vbi ait: gaudētq; dolentq;: ſed ideo malui triſtitiam dicere quia egritudo vel dolor vſitatius in corporib⁹ dī: ſcrupuloſior queſtio ē utrum inueniri poſſit in bono.

De tribus perturbationibus q̄uas in animo ſapientis ſtoici eē uoluerūt excluſis dolore ſiue triſtitia: quā virt⁹ ai ſentire non debeat. c viij.

q Uas. n. greci appellāt eupathias: latīe aūt cicero conſtantias

noīauit:ſtoici tres eē voluerūt ꝓ trib⁹
perturbationibus ī animo ſapientis.
Pro cupiditate voluntatē:pro letitia
gaudium:pro metu cautionē pro egri
tudine vero vel dolore quam nos vi
tande ambiguitatis grā triſtitiam ma
luimus dicere:negauerūt aliqd poſſe
eſſe in animo ſapientis. Uolūtas qp
pe iqūt appetit bonū qd facit ſapiēs.
Gaudium ꝺ bono adepto ē:qꝺ vtiqꝫ
adipiſcitur ſapiens:cautio deuitat ma
lū:quod dꝫ ſapiens ꝺuitare. Triſtitia
porro quia de malo ē quod iam acci
dit:nullum aūt malū exiſtimāt poſſe
accidere ſapiēti:nihil ī eius aīo ꝓ illa
eē poſſe dixerūt. Sic ergo illi loquun
tur: vt velle: gaudē:cauere negēt niſi
ſapientem:ſtultū aūt non niſi cupere:
letari:metuere:cōtriſtari. Et illas tres
eſſe conſtantias.has aūt quatuor per
turbationes ſecundum ciceronē: ſm
plurimos autē paſſiones. Grece autē
ille tres ſicut dixi appellant eupathie
iſte aūt quatuō eupathie. Hec locutio
vtrū ſcripturis ſcīs congruat:cū qrerē
quantum potui diligenter:illud iueni
quod ait propheta. Nō ē gaudere im
pīis *dicit dominus. Tāq̄ impīj letari*
poſſint potius q̄ gaudere de malis:qꝛ
gaudium proprie bonorū ⁊ piorū eſt.
Itē illud *in euangelio. Quecunqꝫ vul*
tis ut faciant vobis hoīes:hec ⁊ vos
facite illis:ita dictum videtur:tanquā
nēo poſſit aliqd *male* vel turpit velle
ſeu cupē. Deniqꝫ ꝓpt cōſuetudiem lo
cutiōis n̄nulli intꝑtes addiderūt bōa:
⁊ *ita* intꝑtati ſūt. Quecūqꝫ vultis vt
faciant vobis hoīes bōa. Cauēdū.n.
putāt ne quiſq̄ inhoneſta velit ſibi fie
ri ab hōibus:ut de turpioribus taceā
certe luxurioſa conuiuia ī quib⁹ ſe ipē
⁊ ſi illis faciat ſilīa:hoc preceptū exiſ
timet ipleturū. Sed ī greco euangelio
vnde in latinum tranſlatum eſt non
legitur bona:ſed quecūqꝫ vultis vt fa
ciant uobis homines:hec ⁊ facite ill.
Credo propterea quia in eo q̄ dixit
uultis:iam voluit intelligi bona. non
.n.ait cupitis ſed uultis.non tn̄ ſemꝑ
his proprietatibus locutio nr̄a frenā
da eſt:ſed interdum his utendum eſt.
Et cum legimus eos quorū auctorita
ti reſultare fas n̄ ē:ibi ſunt intelligēdi
vbi rectus ſenſus alium exitum non
poteſt iuenire: ſicut iſta ſūt que exem
pli gratia partim ex propheta:partiꝫ
ex euangelio cōmemorauimus. Quis
.n.neſcit ipios exultare letitia? Et tn̄ n̄
eſt gaudere ipījs dicit dominus. Unꝺ
niſi quia gaudere aliud eſt:qn̄ ꝓprie ſi
gnateqꝫ hoc verbū ponitur. Itē qs ne
gauerit non recte precipi hoībus: ut
q̄cunqꝫ ſibi ab alījs fieri cupiunt:hec
eis ⁊ ipſi faciant:ne ſe inuicem turpi
tudine illicite voluptatis oblectētur?
Et tamen ſaluberrimū veriſſimūqꝫ p̄
ceptum ē:q̄cunqꝫ vultis ut faciant uo
bis hoīes:eadē ⁊ vos facite ill. Et hoc
vnde:niſi quia hoc loco modo quodā
proprio voluntas poſita eſt:que ī ma
lo accipi non poteſt? Locutione vero
vſitatiori quā frequentat maxime cō
ſuetudo ſermōis:n̄ utiqꝫ dicēt noli uel
le *mentiri omne mendacium*:niſi eſſꝫ
⁊ voluntas mala:a cuius prauitate il
la diſtiguitur:quā predicauerūt āgelī
dicentes pax in terra hōibus bone vo
luntatis. Nam ex abundanti additurꝫ
ē bone ſi eē non poteſt niſi bōa. Quid
autem *magnum in caritatis* laudib⁹
dixiſſet apoſtolus:q̄ non gaudeat ſu
ꝑ iniqtate:niſi quia ita malignitas gau
det? Nam ⁊ apud auctores ſeculariuꝫ
līaꝝ talis iſtoꝝ verboꝝ indifferentia
reperitur. Ait.n.cicero orator ampliſ
ſimus *Cupio patres conſcripti* uos
eē clemētes. Quia hoc uerbum ī bono
poſuit:quis tam peruerſe doctus exiſ
tat:qui eum *non cupio ſed volo* poti
us dicere debuiſſe contendat? Porro
apud terentium flagioſus adoleſcens
inſana flagrans cupidine: *nihil uolo*

aliud inquit niſi philomenā. Quā vo lūtatē fuiſſe libidinē: ꝛſponſio que ibi ſerui eius ſenōis inducit̄ ſatis idicat. Ait nanq̄ dño ſuo. Quanto ſatius ē te id dare opam: quo iſtū amorē ex a nio amoueas tuo: ꝙ id loqui quo ma gis libido fruſtra accēdatur tua. Gau dium vero eos ⁊ in malo poſuiſſe ille ipſe virgilian⁹ teſtis ē verſus: vbi has quatuor perturbationes ſūma breui tate complexus ē. Hinc metuunt cupi unt gaudētq̄ dolētq̄. Dixit etiā idē auctor mala mentis gaudia. Proinō uolunt caueut timent gaudent ⁊ boni ⁊ mali. Atq̄ ut cadē alijs uerbis enū ciemus: cupiunt timent letantur boni ⁊ mali. Sȝ illi bene iſti male: ſicut ho minibus ſeu recta ſeu peruerſa uolun tas eſt. Ipſa quoq̄ triſtitia: ꝓ qua ſtoi ci nihil in aīo ſapientis inueniri poſſe putauerunt: reperitur in bono ⁊ maxi me apud noſtros. Nam laudat apl'us corinthios: ꝙ contriſtati fuerunt ſecū dum deum. Sed fortaſſe quis dixerit illis apoſtolū fuiſſe congratulatū. ꝙ ꝯ triſtati fuerunt penitendo: qualis triſ titia niſi eorum qui peccauerūt eſſe ñ poteſt. Ita enim dicit. Uideo ꝙ epiſto la illa ⁊ ſi ad horā contriſtauit uos: nūc gaudeo: ñ qꝛ cōtriſtati eſtis ſȝ qꝛ ꝯtriſtati eſtis i pñiam. Cōtriſtati.n. eſ tis ſecundum deū: ut in nullo detrimē tū patiamini ex nobis: Que.n. ſm deū triſtitia ē. penitentiam in ſalutē operatur: mundi aūt triſtitia opatur mortē. Ecce enīȝ id ipſū ſȝ deū cōtriſ tari: ꝙtā pfecit i nobis īduſtriā. Ac ꝑ hoc poſſunt ſtoici pro ſuis partibus reſpondē: ad hoc uideri utilē eē triſti tiā: ut peccaſſe peniteat: in aīo autem ſapientis iō eē ñ poſſe: qꝛ nec peccatū in eū cadit cuius penitentia cōtriſtet̄: nec ullum aliud malum qō ppetiēdo ⁊ ſētiendo ſit triſtis. Nam ⁊ alcibiadē ferūt ſi me de noīe hōis memoria nō fallit: cū ſibi beatus uideretur. Socra te diſputāte ⁊ ei ꝙ miſer eſſet qm̄ ſtul tus eſſet demonſtrāte fleuiſſe. Huic er go ſtultitie fuit cā etiam huius utilis optandeq̄ triſtitie: qua homo eē ſe do let qō eſſe nō oȝ. Stoici autē non ſtul tū ſed ſapiētē aiunt triſtē eē nō poſſe. Uerū his philoſophis quod ad hanc q̄onem de animi perturbationibus at tinet: iam rñdimus in nono huius o peris libro: oñdentes eos non tam de rebus ꝙ de uerbis cupidiores eē cōtē tionis ꝙ ueritatis.

De pertūbationibus animi: quaꝝ affectus ꝛectos hȝ vita ſanctoꝝ. c. ix.

a Pud nos aūt iuxta ſcripturas ſacras ſanāq̄ doctrinam: ciues ſcē ciuitatis dei i huius vite pegrinati one ſm deū viuentes metuunt: cupiūt q̄ dolent gaudētq̄. Et qꝛ rect⁹ ē amō eorūȝ: iſtas omnes affectiones rectas hñt. Metuunt penam eternaȝ: cupiūt vitam eternam: dolent in re: qꝛ ipſi in ſemetipſis adhuc ingemiſcūt adoptio nem expectātes redemptionem corpo ris ſui: gaudent in ſpe: quia fiet ſermo q̄ ſcriptus ē. Abſoꝛbta ē mors i victo ria. Item metuunt peccare: cupiunt ꝑ ſeuerare: dolent in peccātis: gaudent i o peribus bonis. Ut enīȝ metuāt peccaī audiant: qm̄ abundabit iniquitas: re frigeſcet caritas multoꝝ. Ut cupiāt ꝑ ſeuerare: audiant quod ſcriptum ē: q̄ perſeuerauerit vſq̄ in finē hic ſaluus erit. Ut doleant in peccatis: audiant: ſi dixerimus quia peccatū nō habem⁹ noſipſos ſeducimus ⁊ veritas i nobis non eſt. Ut gaudeant in opibus bōis audiant: hilarem datorē diligit de⁹. Item ſicut ſe infirmitas eorum firmi ta ſeq̄ habuerit: metuunt tentari: cupi ūt tentari: dolent in tentationibus: gaudent i tentationibus. Ut enīȝ me tuant tentari: audiunt ſi preoccupa tus fuerit in aliquo delicto: uos

qui ſpales eſtis inſtruite huiuſmodi
in ſpu manſuetudinis:intendens teip
ſũ ne ⁊ tu tenteris. Ut autẽ cupiát ten
tari:audiát quẽdaꝫ viꝝ fortem ciuita
tis dei dicentem. Proba me domine
⁊ tenta me:vre renes meos ⁊ cor me
um. Ut doleát intentationibus: vidẽt
petrum flentẽ. Ut gaudeát intentatiõi
bus:audiũt iacobum dicẽtem. Omne
gaudium exiſtiate fr̃es mei:cum inten
tationes varias ĩcideritis. Nõ ſolum
aũt propť ſemetipſos his mouẽtur af
fectibus: verũetiam ꝑpť eos quos li
berari cupiũt:⁊ ne pereant metuunt:
⁊ dolent ſi pereunt:⁊ gaudent ſi liberã
tur. Illum quippe optimum ⁊ fortiſſi
mũ virũ q̃ in ſuis infirmitatibus gl'ia
tur:vt euꝫ potẽtiſſimũ cõmemoremꝰ:
q̃ in eccl'iam chriſti ex gentibus vẽimꝰ
doctorem gẽtiuꝫ in fide ⁊ veritate: q̃
⁊ plus omnibus ſuis coapoſtolis la
borauit:⁊ pluribus epiſtol' populos
dei non eos tantum qui preſentes ab
illo videbantur:verum etiam illos q̃
futuri preuidebantur inſtruxit. Illum
inq̃ꝫ ṽuꝫ athletã chriſti:doctuꝫ ab illo
vnctũ de illo:crucifixum cum illo: gl'io
ſum ĩ illo: in theatro huius mũdi cui
ſpectaculum factus eſt ⁊ angelis ⁊ ho
minibus: legitime magnum agonem
certãtem ⁊ palmã ſuperne vocatiõis
inanteriora ſectantem: oculis fidei li
bentiſſime ſpectant gaudere cum gau
dentibus:flere cum flentibus:foris ha
bentẽ pugnas intus timores: cupiẽtẽ
diſſolui ⁊ eẽ cuꝫ chriſto: deſiderãtem
videre romanos :vt aliquem fructuꝫ
hẽat in illis ſicut ⁊ in ceteris gentibꝰ:
emulantem corinthios:⁊ ipſa emula
tione metuentem ne ſeducãtur coruꝫ
mentes a caſtitate que in chriſto ẽ:ma
gnã triſtitiã ⁊ continuum dolorem cõ
dis de iſraelitis hñtẽ:ꝙ ignorãtes dei
iuſtitiã ⁊ ſuã volentes cõſtituere iuſti
tie dei non eſſẽt ſubiecti:nec ſoluꝫ do
lorẽ verũ ẽt luctũ ſuũ denunciãtẽ qui
buſdam:q̃ añ peccauerũt ⁊ ñ egerunt
penitentiam ſuper imunditia ⁊ forni
cationibus ſuis. Hi motus hi affectꝰ
de amore bõi ⁊ de ſancta caritate uẽiẽ
tes:ſi uitia vocãda ſũt:ſinamꝰ vt ea q̃
vere vitia ſunt virtutes vocentur. Sꝫ
cum rectam rõnem ſequantur iſte af
fectiones:qñ vbi oportet adhibentur
quis has tunc morbidas ſeu vitioſas
paſſiones audeat dicere? Quamobrẽ
etiam ipſe dñs: in forma ſerui agere
vitam dignatus humanam:ſed nullũ
habens omnino peccatum: adhibuit
eas vbi adhibendas eẽ iudicauit. Ne
qꝫ.n.in quo verũ erat hõis corpus ⁊
verꝰ hõis aĩmꝰ:falſus erat humanus
affectus. Cum ergo eiꝰ in euangelio iſ
ta referuntur:ꝙ ſuper duritia cordis
iudeoꝝ cum ira cõtriſtatus ſit:ꝙ di
xerit gaudeo ꝑpť vos ut credatis:ꝙ la
zarũ ĩſuſcitaturꝰ ẽt lachrymas fude
rit:ꝙ ꝯcupiuerit cũ diſcipul' ſuis mã
ducarẽ paſcha: ꝙ propinquãte paſſiõe
triſtis fuerit aĩa eius vſq; ad mortem
ñ falſo vtiqꝫ referũtur. Ueꝝ ille hos
motus certe diſpenſationis grã ita cũ
voluit ſuſcepit aĩo humano:vt cuꝫ vo
luit factus eſt hõ. Proinde qꝺ faten
dum ẽ:ẽt cũ rectas ⁊ ſꝫm deum habe
mus has affectiones huius vite ſunt:
non illius quã futurã ſperamꝰ ⁊ ſepe
illis etiaꝫ inuiti cedimus. Itaqꝫ aliqñ
quãuis nõ culpabili cupiditate ſꝫ lau
dabili caritate moueamur etiam duꝫ
nolumus flemꝰ. Habemꝰ ergo eas ex
humane conditionis infirmitate:non
autẽ ita dñs ieſus.cuius ⁊ infirmitas
fuit ex poteſtate. Sed duꝫ vite huius
infirmitatem gerimus:ſi eas omnino
nulla habeamus:tunc potius ñ recte
viuimus. Uituperabat enim ⁊ deteſta
batur apoſtolus quoſdam:quos etiã
eſſe dicit ſine affectione. Illos etiã cul
pauit ſacer pſalmꝰ de quibus ait. Suſ
tinui qui ſimul contriſtaretur ⁊ non
fuit. Nam omnino non dolere dum

ſumus in hoc loco miſerie:profecto ſi cut quidam ēt apud ſeculi huius lia tos ſēſit ⁊ dixit:nō ſine magna merce de ꝯtingit immanitatis i aio:ſtuporis i corpore. Quo circa illa que apathia grece dī:que ſi latine poſſet ipaſſibili tas diceret̃:ſi intelligenda ē:in aio ꝗ pe non i corpore accipitur:vt ſine his affectionibus uiuatur:que contra rō nem accidunt mentēq̄ꝫ perturbant bo na plane ⁊ maxime optanda eſt:ſꝫ nec ipſa huius ē uite. Non.n. qualiūcūq̄ꝫ hominū vox eſt:ſed maxime pioꝝ mł tūq̄ꝫ iuſtoꝝ atq̄ꝫ ſanctoꝝ:ſi dixerimꝰ qm̄ peccatum non hēmus:nos ipſos ſeducimus:⁊ veritas in nobis nō eſt. Tunc itaq̄ꝫ apathia iſta erit: quando peccatum in homīe nullum erit. Nūc vero ſatis bene uiuitur ſine crimine:ſi ne peccato aūt qui ſe viuere exiſtimat non id agit vt peccatū non habeat:ſꝫ vt veniam non accipiat. Porro ſi apa thia illa dicenda eſt:cū aium contigē oio nō pōt vllus affectꝰ:q̄s hūc ſtupo reꝫ ñ oībus uitijs iudicet eſſe peiorē? Pōt ergo non abſurde dici: perfectaꝫ beatitudinem ſine ſtimulo timoris et ſine vlla triſtitia futuram. Nō ibi aūt futurum amorem gaudiūq̄ꝫ: q̄s dixe rit niſi oīmodo a veritate ſecluſus? Si aūt apathia illa ē: vbi nec metus vllꝰ exterret nec angit dolor:auerſanda ē i hac vita:ſi recte hoc ſecūdum deuꝫ vi uere uolumus. In illa vero beata que ſempiterna promittit̃: Timor plane ſuperandus eſt. Timor nanq̄ꝫ ille de quo dicit apoſtolus ioannes: timor ñ eſt in caritate:ſed perfecta caritas fo ras mittit timorem:q2 timor penam habet:qui autem timet non eſt perfec tus in caritate:non eſt eius generis ti mor cuius ille quo timebat apoſtolus paulus:ne corithij ſerpentina ſeduce rentur aſtutia. hunc timorem habet caritas:imo non hēbit niſi caritas:ſꝫ alius eſt generis timor q̄ non eſt in ca

ritate:ō quo ⁊ ipſe apoſtolūs paulus ait. Non.n. accepiſtis ſpirituꝫ ſeruitu tis iterū in tiore. Timor vero iſte caſtꝰ pmanens in ſeculum ſeculi:ſi erit ⁊ in futuro ſeculo.nam alio modo ñ pōt i telli pmanere in ſeculū ſeculi:ñ erit ti mor exterrens a malo qō accidere po teſt:ſed tenens in bono quod amitti ñ poteſt. Ubi enim boni adepti amor i mutabilis eſt:profecto ſi dici poteſt: mali cauendi timor ſecutus eſt. Timo ris quippe caſti nomiue ea voluntas ſignificata ē: qua nos neceſſe erit nol le peccare ⁊ ñ ſolicitudie infirmitatis ne forte peccemus: ſed tranquillitate caritatis cauere peccatum. Aut ſi nul lius oio generis timor eſſe poterit:i il la certiſſima ſecuritate perpetuorum feliciūq̄ꝫ gaudioꝝ:ſic dictum eſt timō dñi caſtus permanēs in ſeculum ſecli: queādmodum dictū eſt patientia pau perum ñ peribit in eternum. Neq̄ꝫ.n. eťna erit ipa patiētia:q̄ neceſſaria ñ ē niſi vbi toleranda ſunt mala:ſed eter num erit quo per patientiam pueniť. Ita fortaſſe timor caſtus in ſeculum ſeculi dictus ē permanens:q2 id pma nebit quo timō ipſe perducit. Que cū ita ſint:quoniam recta vita dicenda ē qua puenīedū ſit ad beataꝫ:omnes af fectus iſtos vita recta rectos habet:p uerſa peruerſos:beata vero eadēq̄ꝫ eť na amorem habebit ⁊ gaudium: non ſolum rectum verum etiam certum ti morem autem ⁊ dolorem nulluꝫ. Uñ iā apparet utcūq̄ꝫ quales eē debeāt in hac peregrinatiōe ciues ciuitatis dei: viuentes ꝭm ſpiritum non ſecundum carnem:hoc ē ꝭm deuꝫ non ſecunduꝫ hoiem:⁊ quales in illa quo tendunt i mortalitate futuri ſunt. Ciuitas pōro hoc eſt ſocietas impiorum:non ſecun dum deū ſed ꝭm hoiem viuentium: ⁊ in ipſo cultu falſe contemptuq̄ꝫ vere diuinitatis doctrinas hominum de monum ve ſectantium his affectibus

prauis tanq̃ morbis ⁊ pturbationib⁹ quatiť. Et ſi quos ciues h̃z q̃ moderari tales mot⁹ ⁊ eos quaſi tẽperare vidantur: ſic impietate ſuperba elati ſũt: vt hoc ipſo ſint in eis maiores tumores quo minores dolores. Et ſi nõnulli tanto immaniore quanto rarior vãitate hoc in ſeipſis adornauerint: ut nullo prorſus erigãtur ⁊ excitentur: nullo inflectantur ⁊ iclinẽtur affectu: hũanitatẽ totã poti⁹ amittũt q̃ verã aſſequanť tranquillitatẽ. Non. n. q2 durũ aliquid ideo rectũ: aut quia ſtupidũ eſt: ideo ſanum.

An p̃mos hoĩes i paradiſo cõſtitutos nulľ perturbationibus priuſq̃ deliq̃rint affectos fuiſſe credẽdũ ſit. c. x.

SEd vtrũ prim⁹ hõ vľ primi homies: duoꝝ erat q̃ppe cõiugiũ: hẽbant iſtos affect⁹ in corpore aĩali aũ peccatum: quales in corpore ſp̃uali non hẽbim⁹ õi purgato finitoq3 peccato: non imerito querit. Si enim hẽbant: quomõ erant beati in illo mẽorabili beatitudinis loco id eſt in paradiſo? Quis tandem abſolute dici beatus põt: q̃ timore afficitur vľ dolore? Quid aũt timẽ vel dolere poterãt illi hoĩes in tantoꝝ tanta affluẽtia bonoꝝ: vbi nec mors metuebať: nec vlla cõporis mala valitudo: nec aberat q̃cq̃ qd̃ bona voluntas adipiſcereť: nec inerat qd̃ carnem animumve hominis feliciter viuentis offendẽt? Amor erat impertubatus in deum: atq3 inter ſe ꝯiugium fida ⁊ ſincera ſocietate uiuentium. ⁊ ex hoc amore grande gaudiũ non deſiſtente qd̃ amabatur ad fruendum. Erat deuitatio tranquilla peccati: qua manente nullũ oĩo aliunde malum quod cõtriſtaret irruebat. An forte cupiebant ꝓhibitum lignũ ad veſcẽdum contigẽ: ſed mori metuebant: ac p hoc ⁊ cupiditas ⁊ met⁹ iã tũc illos hoĩes ẽt in illo perturbabat loco? Abſit vt hoc exiſtimem⁹ fuiſſe: vbi nullũ erat oĩo peccatũ. Neq3 enim nullum peccatũ ẽ ea que lex dei prohibet concupiſcẽ: atq3 ab his q̃3 abſtinere timore pene non amore iuſtitie. Abſit inq̃ vt ante omne peccatu3 iã ibi fuerit tale peccatu3: vt hoc d̃ ligno admitterẽt quod de muliere dñs ait qui viderit mulierem ad concupiſcendam eã iam mechat⁹ eſt eam in corde ſuo. Quam igi felices erãt ⁊ nullis agitabantur pturbationibus animorum nulľ cõporũ ledebantur incõmodis: tã felix vniuerſa ſocietas eẽt humana ſi nec illi malum quod ẽt i poſteros traijcerẽt: nec quiſq̃ ex eorum ſtirpe iniquitate3 cõmittẽt: q̃ dãnationẽ ĩcipẽt. Atq3 iſta permanente felicitate: donec per illam benedictionẽ qua dc̃m ẽ creſcite ⁊ mľtiplicamini: predeſtinatoꝝ ſanctorum numer⁹ cõpleretur: alia maior dareť que beatiſſimis angelis data eſt: vbi ia3 eẽt certa ſecuritas: peccatuꝝ neminẽ eẽ: neminẽq3 moriturũ ⁊ talis eſſet vita ſanctoru3 p⁹ nullũ laboris ⁊ doloris mortis experimentu3: qualľ erit poſt hec oĩa in incorruptione corpoꝝ reddita reſurrectiõe mortuorum.

De lapſu p̃mi hoĩs in quo bñ ꝯdita natura ẽ: nec põt niſi a ſuo auctore reparari. c. xi.

SEd q2 deus cuncta preſciuit: et id̃ hoĩem q̃3 peccaturum ignorare ñ potuit ſm id quod preſciuit atq3 diſpoſuit ciuitatẽ ſanctam eã debem⁹ aſſerere: non ſecundũ illd̃ qd̃ i nr̃a3 cognitionẽ puẽire ñ potuit: q2 i dei diſpoſitiõe ñ fuit. Nõ. n. hõ peccato ſuo diuinum potuit perturbare cõſiliu3: quaſi deum quod ſtatuerat mutar cõpuleriť: cũ de⁹ preſciendo utrũq3 ꝓuenerit: id eſt ⁊ homo que3 bonum crea

uit ꝙ malus ēēt futurus:⁊ q̇d boni ēēt
ſic de illo ēēt ipſe facturus: Deus.n.⁊
ſi dicitur ſtatuta mutarī:vnde tropica
locutione in ſcripturis ſanctis etiā pe
nituiſſe legitur deuꝫ:iuxta id dī ꝙ hō
ſperauerat:vel naturaliū cauſarum ō
do geſtabat:non iuxta id quod ſe om
nipotens facturum eē p̄ſciuerat. Fecit
itaqꝫ deus ſicut ſcriptum ē hoiem rec
tum:ac per hoc voluntatis bone. Nō
enim rectus eēt:bonam non hñs vo
luntatem. Bona igī voluntas opus
ē dei:cum ea quippe ab illo factus eſt
homo. Mala vero voluntas prima:
qm̃ oia mala opera preceſſit i hoie: ȯ
fectus potius fuit quidā ab opere dei
ad ſua opera:ꝙ opus vllum. Et ideo
mala opera quia ſm ſe non ſecūdum
deum:vt eorum operum tanꝙ fructu
um malorū voluntas ipſa eēt velut ar
bor mala:aut ipſe hō in quātum ma
le voluntatis. Porro mala voluntas
ꝙuis ñ ſit ſm naturā ſed ꝯ naturaꝫ:
qr vitiū ē: tñ eius nature eſt:cuius eſt
uitium:quod niſi in natura non pōt
eſſe:ſed in ea quam creauit ex nihilo
non quam genuit creator de ſemetip
ſo:ſicut genuit verbum per quod fc̄a
ſunt oia. Quia ⁊ ſi de terre puluere ȯ
us finxit hoiem:eadem terra omniſqꝫ
terrena materies omnino de nihilo ē:
animāqꝫ de nihilo factam dedit cōpo
ri cum factus eſt hō. Uſqꝫadeo autē
mala vincuntur a bonis:vt ꝙuis ſināť
eē ad demonſtrandum ꝙ poſſit ⁊ ipſis
bene vti iuſtitia prouidentiſſima crea
toris:bona tamen ſine malꝰ eē poſſint
ſicut deus ipſe verus ⁊ ſūmus:ſicut ō
nis ſuper iſtum calliginoſum aerem
celeſtis inuiſibilis viſibiliſqꝫ creatura:
mala vͦo ſine bōis in bonis eſſe ñ poſ
ſint:quia nature in quibus ſunt in ꝙ
tū nature ſť vtiqꝫ bone ſť. Detrahitur
porro malū nō alqua natura q̄ acceſ
ſerat vel ulla eius parte ſb̄lata:ſꝫ ea q̄
uitiata ac deprauata fuerat ſanata ac

qꝫ correcta. Arbitriū igī volūtatis tc̄
eſt vͤe liberꝫ.cū vitijs peccatiſqꝫ non ſ
uit. Tale datū eſt a deo:quod amiſſū
proprio vitio: niſi a quo dari potuit
reddi nō poteſt. Unde veritas dicit:ſi
filius liberauerit:tc̄ uere liberi eritis.
Id ipſum eſt autē ac ſi diceret:ſi vos
filiꝰ ſaluos fecerit:tc̄ uere ſalui eritis.
Inde quippe liberator unde ſaluator.
Uiuebat itaqꝫ hō ſm deuꝫ i paradiſo
⁊ corporali ⁊ ſp̄uali. Neqꝫ.n. erat pa
radiſus corporalis propter corporis
bōa ⁊ ꝑpter mētis non erat ſp̄ualis.
Aut vero erat ſpiritualis quo p intio
res:⁊ ñ erat corporalis quo per extio
res ſenſus hō frueretꝰ. Erat plāe vtrū
qꝫꝑpter utrūqꝫ. Poſtea uero ꝙ ſupbꝰ
ille angelus ac per hoc inuidus:p eādē
ſuperbiā a deo ad ſemetipſum ꝯvſus
⁊ quodā quaſi tyrānico faſtu gaudēē
de ſubditis q̄ eē ſubditꝰ eligēs:ȯ ſp̄ua
li paradiſo cecidit:de cuius lapſu ſoci
orūqꝫ eius qui ex āgelꝰ dei āgeli eiꝰ ef
fecti ſunt:in libris undecimo ⁊ duode
cio huius operis ſatis quantū potui
diſputaui: male ſuaſa verſucia in hōi
nis ſenſum ſerpere affectās:cui utiqꝫ
ſtanti quoniam ipſe ceciderat inuide
bat colubrū in paradiſo cōporali vbi
cū duobus illis hōibus maſculo ⁊ fe
mina aialia ēt terreſtria cetera ſb̄dita
⁊ innoxia uerſabantur:aial ſcilicet lu
bricū ⁊ tortuoſus anfractibus mobi
le:operi ſuo congruū p quē loqueretꝰ
elegit:eoqꝫ p angelicā p̄ñtiam preſtāti
orēqꝫ natura ſp̄uali nequitia ſibi ſb̄iec
to:⁊ tāꝙ inſtīo abutens fallacia ſmo
cinatus eſt femine:a parte.ſ. inferiorē
illius humane copule incipiēs:ut gra
datim pueīret ad totū:non exiſtimās
virū facile credulū:nec errando poſſe
decipi:ſed dū alieno cedit errori. Sic
enim aaron erranti populo ad idolū
fabricandum ñ conſenſit inductus ſꝫ
ceſſit obſtrictus:nec ſalomonem credi
dibile eſt terrore putaſſe idolis eſſe

ſeruiendum: ſed blanditĳs femineis ad illa ſacrilegia fuiſſe compulſuꝫ: ita credendum eſt illum uirꝝ ſue femie: vni vnū hoiem hōi: coniugem coniugi ad dei legem tranſgrediendum nō tā ꝗ̄ verū loq̄nti credidiſſe ſeductū ſꝫ ſociali neceſſitudine paruiſſe. Nō.n. fruſtra dixit apoſtolus adam non eſt ſeduct⁹: mľier aūt ſeducta ē: niſi qꝛ illa qđ ei ſerpēs locutus ē tāq̄ uerum eēt accepit: ille aūt ab vnico noluit conſortio dirimi: nec in cōmunione peccati nec ideo minus reus: ſed ſciens prudēſq̄ peccauit. Unde ⁊ apoſtolus nō ait nō peccauit: ſed nō ē ſeductus. Nā vtiq̄ ipſū peccaſſe oſtendit vbi dicit per vnum hominem intrauit peccatū in mundum: ⁊ paulop⁹ apertius in ſimilitudine inquit preuaricationis ade. Hos autem ſeductos intelľi voluit: qui id quod faciūt ñ putāt eſſe peccatū: ille aūt ſciuit. Alioqui quō uerꝝ erit? Adā non eſt ſeduct⁹? Sed iexpt⁹ diuine ſeueritatis in eo falli potuit ut veniale crederet cōmiſſū. Ac per hoc in eo quidem ꝙ mulier ſeducta eſt ñ ē ille ſeductus: ſed cum fefellit: quō fuerat iudicandum quod erat dicturus: mulier quam dediſti mihi ſociam: ipſa mihi dedit ⁊ manducaui. Quid ergo opus eſt pluribus? Etſi credendo non ſunt ambo decepti: peccando tñ ambo ſūt capti: ⁊ diaboli laqueis implicati.

De qualitate primi hominis peccati admiſſi. c. xĳ.

ſ Jquē vero mouet cūr alĳs peccatis ſic natura nō mutetur humana queādmodū illa duoꝝ priorū hōinū preuaricatiōe mutata eſt: vt tāte corruptioni quātā videmus atꝫ ſentimus ⁊ per hāc ſubiaceret morti: ac tot ⁊ tantis tāq̄ inter ſe cōtrarĳs ptūbaretur ⁊ fluctuaret affectibus: qualꝭ i paradiſo āte peccatum lꝫ in cōpore eſſet aīali vtiq̄ non fuit: ſiquis hoc mouetur vt dixi: non iō dꝫ exiſtimaꝛ leue ac paruū illud fuiſſe cōmiſſuꝫ qꝛ in eſca factum eſt: non quidē mala nec noxia niſi quia ꝓhibita. Neq̄.n. quicq̄ mali deus in illo tante felicitatis paradiſo crearet atq̄ plantaret. Sꝫ obedientia cōmendata eſt in precepto: q̄ virtus in creatura rōnali mater quodā mō eſt oīum cuſtoſq̄ virtutū: q̄ñq̄dē ſic facta eſt vt ei ſubditā eſſe ſit vtile: pernicioſum autem ſuam non eius a quo creata eſt facere voluntateꝫ. Hoc itaq̄ de vno cibi genere non edendo: vbi aliorꝫ tanta copia ſbiacebat: tā leue ꝓceptū ad obſuādū taꝫ breue ad mēoriā retinēdū: vbi preſerti ñdū volūtati cupiditas īſiſtebat: quod de pena tranſgreſſiōis poſtea ſubſecutū ē: tāto maiore iīuſtia violatū ē: q̄to faciliore poſſet obſeruantia cuſtodiri:

Quod in preuaricatiōe ad opus malū volūtas acceſſit mala. c. xiĳ.

i N occulto autem mali eē ceperūt: vt in apertā inobediētiā laberenť. Nō.n. ad malū opus pueireť: niſi preceſſiſſet mala voluntas. Porro male volūtatis iītiū q̄d potuit eē niſi ſuperbia? Initium enim oīs peccati ſ̄bia eſt. Quid eſt aūt ſuperbia: niſi pᷣ ſe celſitudinis appetitus? Peruerſa eiꝫ eſt celſitudo: deſerto eo cui debet animus: inherere principium ſibi quodā mō fieri atq̄ eſſe. Principiū hoc fit: cum ſibi nimis placet. Sibi v̄o ita placet: cū ab illo bono imutabili deficit: qđ ei magis placē debuit ꝙ̄ ipſe ſibi. Spontaneus autem eſt iſte defectus: quoniam ſi voluntas in amore ſuperioris imutabilis bōi a q̄ illuſtrabať vt videret: ⁊ aſcendebatur vt amaret: ſtabilis permaneret: non inde ad ſibi placendum auerteretur: ⁊ ex hoc

tenebreſceret ⁊ frigeſcēt:vt vł illa veꝝ crederet dixiſſe ſerpētē:vel ille dei mā dato vxoris proponeret volūtatē:pu taretq; ſe venialiter tranſgreſſorem eſ ſe precepti:ſi vite ſue ſociam non deſe reret etiam in ſocietate peccati. Nō er go malum opus factū ē.i.illa trāſgreſ ſio:ut cibo prohibito veſcerentur: niſi ab eis factum eſſet qui mali iam erāt. Neq;.n.fieret ille fructus malus niſi ab arbore mala. Ut aūteȝ eſſet ar bor mala contra naturam factum ē: q: niſi vitio voluntatis qḋ ꝯ naturaȝ non vtiq; fieret:ſed ⁊ vitio deprauari niſi ex nihilo facta natura non poſſet Ac per hoc ut natura ſit ex eo habet ꝙ a deo facta eſt: vt autem ab eo ꝙ facta eſt deficiat:ex hoc ꝙ de nihilo facta ē. Nec ſic defecit homo ut oio ni hil eſſet:ſed vt inclinatus ad ſemetip ſū minꝰ eēt ꝗ̄ erat:cū ei qui ſumme ē inherebat. Relicto itaq; deo eſſe in ſe metipſo hoc ē ſibi placere nō iaȝ nihil eſſe ē ſȝ nihilo propinquare. Unde ſu perbi ſecūdū ſcripturas ſanctas alio noie appellanť ſibi placētes. Bonum ē.n.ſurſū hr̄e cor:non tñ ad ſe ipſum quod eſt ſuperbie:ſed ad dominū qḋ eſt obedientie:que niſi humilium nō poteſt eſſe. Eſt igitur aliquid humili tatis miro modo:quod ſurſum faciat cor:⁊ eſt aliquid elationis quod deor ſū faciat cor. Hoc quidem quaſi ꝯtra riū videtur:vt elatio ſit deorſuȝ:⁊ hu militas ſurſū. Sed pia humilitas fac̄ ſubditum ſupiori:nihil eſt aūt ſuperiꝰ deo: et ideo exaltat humilitas q̄ facit ſubditū deo. Elatio aūt que in vitio ē eo ip̄o quo ſ̄ſpuit ſubiectiōeȝ cadit ab illo quo non eſt quicꝙ̄ ſuperius :⁊ ex hoc erit inferius:⁊ fit quod ſcriptum eſt. Deieciſti eos cū extollerentur. Nō enim ait cum elati fuiſſent: vt prius extollerentur ⁊ poſtea deĳcerentur:ſȝ cum extollerentur tunc deiecti ſūt. Ip ſum quippe extolli:iaȝ deĳci eſt. Qua

propter ꝙ nunc in ciuitate dei ⁊ i hoc ſeculo peregrinanti maxime cōmēdať humilitas: ⁊ in eius rege qui eſt chri ſtus maxime predicatur. contrariūq; huic virtuti elationis vitium in eius aduerſario qui ē diabolus maxie dn̄a ri ſacris litteris edocetur. Profecto iſ ta eſt magna differentia qua ciuitas vñ loquimur vtraq; diſcernitur: vna .ſ.ſocietas pioꝝ hoīnuȝ:altera ipioꝝ ſingule queq; cum angelł ad ſe ptinēti bus:inqbꝰ preceſſit hac amor dei hac amor ſui. Manifeſto ergo apertoq; peccō:vbi factū ē qḋ deus fieri ꝓhibu erat:diabolus hoīem non decepiſſet: niſi iam ille ſibi ipſi placere cepiſſet. Hinc enim ⁊ delectauit quod dictum eſt eritis ſicut dĳ:quod melius eē poſ ſent ſummo veroq; principio coherē do ꝑ obediētiā:non ſuū ſibi exiſtēdo principium per ſuperbiam. Dĳ enim creati non ſua veritate ſed dei veri pti cipatione ſunt dĳ:plus autem hō ap petēdo minus eſt:q̄ dum ſibi ſufficere diligit ab illo qui ei vē ſufficit deficit. Illud itaq; malum quo cum ſibi hō placet tanꝗ̄ ſit ⁊ ipſe lumen auertitur ab eo lumie qḋ ei ſi placet ⁊ ipſe fit lu lumen. Illud inꝗ̄ malum preceſſerat in abdito vt ſequēť hoc malum qḋ ꝑ petratum eſt in aperto. Uerum eſt.n. quod ſcriptum ē. Ante ruinam exalta tur cor:⁊ ante gloriaȝ humiliatur. Il la prorſus ruina q̄ fit i occulto:ꝑcedit ruinā q̄ fit in māifeſto:dū illa ruina eē ñ putať. Quis.n.exaltatiōem ruinaȝ putat: cuȝ iā ſit ibi defectus:quo ē re lictus excelſus? Quis autem ruinā eē non videat: qñ fit mandati euidēs at q; indubitata trāſgreſſio? Propť hoc deus illud prohibuit:quod cum eſſet admiſſū:nulla defēdi poſſet imagina tione iuſtitie. Et ideo audeo dicere: ſu perbis eē vtile cadē in aliqḋ apertum manifeſtūq; peccatuȝ: vnde ſibi diſpli ceant q̄ iam ſibi placendo ceciderant.

Salubrius enim petrus ſibi diſplicuit quando fleuit: ꝙ ſibi placuit qn̄ preſumpſit. Hoc dicit ⁊ ſacer pſalm⁹. Imple facies eorum ignominia: ⁊ querēt nomen tuum domine. i. vt tu eis placeas querentibus nomen tuum: q̄ ſibi placuerant querendo ſuum.

De ſuperbia tranſgreſſionis: q̄ ipa fuit trangreſſione deterior: c. xiiij.

ſ Ed eſt peior dānabilior ꝗ ſuperbia: q̄ ēt in peccatis manifeſtis ſuffugium excuſationis inqritur: ſicilli primi homines: quoꝝ ⁊ illa dixit ſerpēs ſeduxit me ⁊ manducaui: ⁊ ille dixit mlier quam dediſti mihi hec mihi dedit de ligno ⁊ edi. Nuſꝙ hic ſonat petitio venie: nuſꝙ imploratio medicine. Nam lꝫ iſti non ſicut cain qđ commiſerunt negent: adhuc tamen ſuperbia querit i alium referre quod ꝑperā fecit: ſupbia mlieris i ſerpētē ſupbia uiri in mulierem. Sed accuſatio potius ꝙ excuſatio vera eſt: vbi mādati diuini eſt aperta tranſgreſſio. Neꝗ enim hoc propterea non fecerunt qꝛ id mulier ſerpente ſuadēte: uir muliere impertiēte cōmiſit quaſi quicquaꝫ deo cui uel crederetur uel cederetur ante ponendum fuit.

De iuſtitia retributionis: quā ꝑmi hoies ꝓ ſua iobediētia īceperūt. c. xv.

q Uia ergo cōtēptus eſt deus iubēs q̄ hoiem creauerat: qui ad ſuam imaginē eū fecerat: q̄ ceteris aīalibus prepoſuerat: qui in paradiſo cōſtituerat: qui reꝝ oīum copiaꝫ ſalutiſꝗ preſtiterat: qui preceptis nec pluribus nec grandibus nec difficilibus ōerauerat: ſed vno breuiſſimo atꝗ leuiſſimo ad obedientie ſalubritatē adminiculatus fuerat: quo ſuper eā creaturā cui libera ſeruitus expediret ſe eſſe dn̄ꝫ cōmonebat: iuſta dānatio ſb̄ſecuta: taliſque damnatio: ut homo qui cuſtodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne ſpiritualis: fieret etiā mente carnalis: ⁊ quia ſuperbia ſibi placuerat: dei iuſtitia damnaretur: ne ſicut affectabat i ſua eſſet omnimodo poteſtate: ſed a ſeipſo quoꝗ diſſentiens: ſub illo cui peccando conſenſit ꝓ libertate quam concupiuit duram miſeranꝗ ageret ſeruitutem mortuus ſpiritu volens ⁊ corpore: moriturus i uitus: deſertor eterne vite: etiam eterna niſi gratia liberaret morte damnatus. Quiſꝗ huiuſmodi damnationē vel nimiam vel iniuſtam putat: metiri profecto neſcit quanta fuerit in peccando iniquitas: vbi tanta erat non peccandi facilitas. Sicut enim abrae non immerito magna obedientia predicatur: qꝛ vt occideret filiuꝫ res difficillima eſt iperata: ita ⁊ in paradiſo tāto maior inobediētia fuit: quāto id qđ preceptuꝫ ē nulli⁹ difficultatis fuit. Et ſicut obedientia ſecūdi hōis eo predicabilior quo factus eſt obediens vſꝗ ad mortē: ita inobedientia ꝑmi hōis eo deſtabilior quo factus eſt inobediens vſꝗ ad mōtē. Ubi. n. magna eſt inobedientie pena propoſita: ⁊ res a creatore facilis iperata: qs nā ſatis explicet quantum malū ſit n̄ obedire i re facili ⁊ tante ꝑtatis iperio: ⁊ tāto terrenti ſupplicio. Deniꝗ vt breuiter dicatur: in illius peccati pena q̄d iobediētie niſi inobedientia retributa eſt. Nā q̄ hōis eſt alia miſeria: niſi aduerſus eū ipſū inobediētia eius ipſius: ut qm̄ noluit qđ potuit: qđ nō poteſt velit. In paradiſo enim etiam ſi non oīa poterat ante peccatum: quicquid tam̄ non poterat uolebat: ⁊ ideo poterat omnia que volebat. Nunc vero ſicut in eius ſtirpe cognoſcimus: ⁊ diuina ſcriptura teſtatur: homo vanitati ſimilis factus eſt. Quis eniꝫ enumeret

q̄ multa que non pōt uelit duȝ ſibi ip
ſe.i.voluntati eius ipſe animus eius:
eoq; inferioꝛ caro eius non obtempe
rat. Ipſo nanq; inuito ⁊ anim⁹ plerū
q; turbatur: ⁊ caro dolet: ⁊ veteraſcit:
⁊ moritur: ⁊ quicquid aliud patimū:
qd non patēmur inuiti: ſi volūtati nr̄e
nr̄a natura omnimodo atq; ex omni
bus partibus obediret. At eniȝ aliqd
caro patitur: quo ſeruire non ſinitur.
Quid intereſt vn̄: dū tñ per iuſtitiam
dominantis dei cui ſubditi ſeruire no
luimus: caro noſtra que nobis ſubdi
ta fuerat n̄ ſuiendo moleſta ſit: q̄uis
nos deo nō ſeruiendo moleſti nobis
potuerimus eſſe non illi? Neq; enim
ſic ille noſtro vt nos ſeruitio corporis
indigemus: ⁊ iō noſtra eſt quod perci
pimus: non illius pena quod fecim⁹.
Dolores porro q̄ dicuntur carnis aīe
ſunt in carne ⁊ ex carne. Quid.n.caro
p ſe ipſam ſine anima vel dolet vel cō
cupiſcit? Sed cum concupiſcere caro
dī vel dolere: aut ipſe hō ē ſicut diſſe
ruimus: aut aliquid anime quod car
nis afficit paſſio: vel aſpera vt faciat
dolorē: vl' lenis ut voluptatē. Sed do
loꝛ carnis tm̄modo offenſio eſt anime
⁊ ex carne: ⁊ quedam ab eius paſſio
ne diſſenſio: ſicut anime dolō que tri
ſtitia nuncupatur: diſſēſio eſt ab his
que nobis nolentibus acciderunt. Sȝ
triſtitiam plerūq; p̄cedit metus q̄ ⁊ ip
ſe in aīa eſt n̄ in carne. Dolorem autē
carnis nō p̄cedit vll⁹ quaſi metus
carnis: qui ante dolorem in carne ſēti
atur: voluptatem vero precedit quidā
appetitus qui ſentitur in carne: quaſi
cupiditas eius: ſicut fames ⁊ ſitis: et
ea que in genitalibus vſitatius libido
noiatur: cū hoc ſit generale vocabulū
ōis cupiditatis. Nam ⁊ ipſam iraȝ ni
hil aliud eſſe q̄ vlciſcēdi libidinē vete
res diffinierūt: q̄uis nonnunq̄ homo
vbi vindicte null⁹ eſt ſenſus: ēt rebus
inanimis iraſcatur: vt male ſcribentē
ſtilum collidat: vel calamum frangat
iratus. Uerum ⁊ iſta licet irrationabi
lior: tam̄ quedam ulciſcēdi libido eſt:
⁊ neſcio qua vt ita dixerim quaſi um
bra retributionis: vt q̄ mala faciunt
mala patiāt. Eſt igitū libido vlciſcēdi
que ira dicitur: ē libido hn̄di pecuniaȝ
que auaritia: eſt libido quōcunq; vin
cendi que peruicacia: ē libido gloriādi
que iactantia nuncupatur. Sūt mlte
varieq; libidines: quaꝝ nonnulle hn̄t
ēt vocabula propria: quedā vero non
habent. Quis eniȝ facile dixerit quid
vocetur libido dn̄andi: quam tamen
plurium valere in tyrānorum animis
etiam bella ciuilia teſtantur.

De libidinis malo: cuius nomē cū
multis vitijs congruat: p̄pe tñ motib⁹
obſcenis corporis aſcribitur. c. xvi.

c Um igī ſint multarū libidines
reꝝ: tñ cū libido dī neq; cuius
rei libido ſit additur: non fere aſſolet
aīo occurrerē: niſi illa qua obſcene par
tes corporis excitantur. Hec aūt ſibi
n̄ ſolū totū corpus nec ſolum extrin
ſecus: verum etiam intriſec⁹ vēdicat:
totūq; cōmouet hoīeȝ: animi ſīlis af
fectu cū carnis appetitu ꝯiūcto atq; p
mixto: vt ea voluptas ſequatur qua
maior i voluptatibus corpoꝛis nulla
ē: ita vt momēto ipſo tp̄is quo ad eius
p̄uēitur extremū: pene ōis acies ⁊ qua
ſi vigilia cogitatiōis obruatur. Quis
aūt amicus ſapiētie ſcōrūq; gaudioꝝ
cōiugalē agens vitam: ſed ſicut ap̄l'us
monuit ſciens ſuum vas poſſidere in
ſcīficatione ⁊ honore: non in morbo
deſiderij ſicut ⁊ gentes q̄ ignoꝛant de
um: non mallet ſi poſſet ſine hac libi
dine filios procreare: vt ēt in hoc ferē
de prolis officio ſic eius menti ea que
ad hoc opus creata ſunt: quemadmo
dum cetera ſuis queq; opibus diſtri
buta membra ſuirent: nutu volūtatiſ

acta non eſtu libidinis incitata? Sed
neq; ipſi amatores huius voluptatis:
ſiue concubitus coniugales ſiue ad i
mundicias flagitiorū cum voluerint
commouentur: ſed aliquando impor
tunꝰ eſt ille motus nullo poſcente: ali
quando autem deſtituit inhiātē: ⁊ cū
in animo concupiſcētia ferueat friget
in corpore: atq; ita mirūimmodū n̄ ſo
lū generandi voluntati: verū etiam laſ
ciuiendi libidini libido non fuit: ⁊ cū
tota plerūq; menti cohibenti aduerſe
tur nonnunq̄ aduerſus ſeipa diuidit:
commotoq; animo in commouendo
corpore ſeipſa non ſequitur.

De nuditate priorum hoīnū: quā pꝰ peccm̄ turpē pudēdāq; viderūt. c. xvij.

m Erito huius libidinis maxie
pudet: merito ⁊ ipſa m̄bra que
ſuo quodā vt ita dixeri iure: n̄ oīmō
ad arbitriū nr̄m mouentur aut n̄ mo
uēt pudenda dicūt: qd ante peccatum
hoīs non fuerūt. Nam ſicut ſcriptum
ē nudi erāt ⁊ n̄ cōfundebāt: non q eis
ſua nuditas eēt incognita: ſed turpis
nuditas nondum erat: quia nondū li
bido membra illa preter arbitriū cō
mouebat: nondū ad hoīs inobedienti
am redarguendam ſua inobedientia
caro quodāmō teſtioniū phibeat. Ne
q; .n. ceci creati erant vt iperitū vulgus
opinat: qn̄ quidē ⁊ ille vidit aīalia qui
bus noīa impoſuit: ⁊ ō illa legitur uidit
mulier quia bonum eſt lignū in eſcā:
⁊ quia placet oculis ad uidendū. Pa
tebant ergo oculi eorum: ſed ad hoc
non erant aperti hoc eſt non attenti:
vt cognoſcerent quid eis indumento
gratie preſtaretur: quādo membra eo
rum voluntati repugnare neſciebant.
Qua gr̄a remota: vt pena reciproca i
obediētia plecteretur: extitit in motu
corporis qdā ipudēs nouitas: vn̄ eēt
indecēs nuditas: ⁊ fecit attētos reddi
ditq; cōfuſos. Hinc ē q poſtea q̄ mā
datū dei aperta trāſgreſſiōe uiolarūt:
ſcriptum ē de illis. Et aperti ſūt oculi
amborum: ⁊ cognouerūt q nudi erant: ⁊
conſuerunt folia fici ⁊ fecerunt ſibi cā
peſtria. Apti ſunt inquit oculi āborū:
non ad uidendū nā ⁊ antea videbāt:
ſed ad diſcernendū inter bonum qd
amiſerāt: ⁊ malum quo ceciderāt. Un
de ⁊ ipſum lignum eo q iſtā facēt diſ
nocentiā: ſi ad veſcendum contra veti
tū tangeret: ex ea re nomen accepit vt
appellaretur lignū ſcie boī ⁊ mali. Ex
aperta .n. morbi moleſtia: euidētior fit
etiam iocunditas ſanitatis. Cognoue
rūt ergo q nudi erāt: nudati. ſ. ea gr̄a
qua fiebat ut nuditas corporis nulla
eos lege peccati menti eorum repugnāte
cōfunderet. Hoc itaq; cognouerunt
quod felicius ignorarēt: ſi deo creden
tes ⁊ obedientes n̄ cōmitterēt qd eos
cogeret experiri: infidelitas ⁊ iobediē
tia qd noceret. Proinde cōfuſi iobediē
tia carnis ſue: tanq̄ teſte pena iobediē
tie ſue: cōſuerunt folia fici ⁊ fecerunt
ſibi cāpeſtria. i. ſuccinctoria genitaliū.
Nā qdā interpretes ſuccinctoria poſue
runt. Porro aūt cāpeſtria latinū qdē
verbū ē: ſed ex eo dictū: q iuuenes q
nudi exercebant in cāpo pudēda opi
ebant: vn̄ qui ita ſuccincti ſūt cāpeſtra
tos uulgus appellat. Quod itaq; ad
uerſus dānatā culpā inobediētie volū
tatē libido inobedienter mouebat: ve
recundia pudenter tegebat. Ex hoc ō
nes gentes qm̄ ab illa ſtirpe pre create
ſūt: uſq; adeo tenent in uſu pudenda
velare: ut qdā barbari illas corporis
ptes nec i balneis nudas hēant: ſ; cū
earum tegumētis lauāt p opacas q̄q; i
die ſolitudines cum quidā nudi phi
loſophentur: vnde gymnoſophiſte no
minantur: adhibent tamen genitalibꝰ
tegumenta: quibus per cetera mēbro
rum carent.

De pudore concubit⁹ ñ ſolũ vulgari ſed ẽt coniugali.c.xviij.

o Pus vero ipſũ qđ libidine tali peragit̃:non ſolũ in quibuſq; ſtupris vbi latebre ad ſubt̃fugiẽda humana iudicia requirũtur:verum ẽt in vſu ſcortoꝝ quã terrena ciuitas licitã turpitudinez fecit:q̃uis id agatur qđ eius ciuitatis nulla lex vindicat: deuitat tamẽ publicum etiam permiſſa atq; ĩpunita libido conſpectum: ⁊ verẽcũdia naturali habent prouiſuz lupanaria ipſa ſecretum:faciliuſq; potuit impudicitia nõ habere vincula prohibitionis:q̃ impudẽtia remouẽ latibula illius feditatis.Si hãc ẽt ipſi turpes t̃pitudinez vocant:cuius licet ſint amatores oſtentatores eẽ ñ audent.Quid concubitus cõiugalis:qui ſecũdũ m̃ri monialium preſcripta tabularuz procreandorum fit cã liberorũ.Nonne et ipſe q̃q̃ ſit licitus ⁊ honeſt⁹: remotuz ab arbitris cubile conquirit? Nonne omnes famulos atq; ipſos etiam paranymphos ⁊ quoſcunq; igredi quelibet neceſſitudo permiſerat:ante mittit foras q̃ l̃ blandiri coniunx cõiugi incipiat?Et quoniam ait ſicut quidaz ẽt rõani maxim⁹ auctor eloquij oĩa recte fcã in luce ſe collocari volũt.i.appetunt ſciri:hoc recte factum ſic appetit ſciri:ut tñ erubeſcat uideri. Quis eiz neſcit vt filij ꝓcreentur qđ it̃ ſe coniuges agant:quando quidem ut id agat̃ tanta celebritate ducuntur vxores:⁊ tñ cum agit̃ vnde filij naſcant̃ nec ipſi filij ſi qui inde iã nati ſũt teſtes fieri ꝑmittunt̃?Sic enim hoc recte factum ad ſui notitiam lucẽ appetit aĩoꝝ:ut tamen refugiat oculorum.Uñ hoc niſi qꝛ ſic geritur qđ deceat ex natura: ut ẽt qđ pudeat cõmittetur ex pena.

Quod ptes ire atq; libidinis tã vitioſe mouent̃:ut eas neceſſe ſit frenis ſapientie cohiberi:que in illa añ pccꝫ nature ſanitate non fuerũt.c.xix.

h Inc eſt ꝙ philoſophi qui veritati propius acceſſerũt:irã atq; libidinem vitioſas aĩ ptes eẽ cõfeſſi ſũt eo ꝙ turbide atq; inordinate mouerẽtur ad ea etiã q̃ ſapiẽtia ꝓpetrari uetat ac per hoc opus hĩc moderatrice m̃te atq; rõne.Quã partẽ aĩ tertiam velut in arce quadã ad iſtas regendas phibent collocatã:vt illa imperãte iſtis ſ̃uientibus poſſit ĩ hoĩe iuſtitia ex oĩ aĩ parte conſuari.De igĩ partes quas ⁊ in hoĩe ſapiente ac tẽperãte fatent̃ eẽ vitioſas:ut eas ab his rebus ad quas ĩiuſte mouentur:mens cõpeſcendo ⁊ cohibendo refrenet ac reuocet:atꝫ ad ea permittat que ſapientie lege ꝯceſſa ſunt:ſicut iram ad exercendam iuſtaꝫ coertionem:ſicut libidinem ad ꝓpagãde prolis officium:he iquã partes in paradiſo ante peccatum uitioſe non erãt.Nõ.n.ꝯ̃ rectaꝫ volũtatẽ ad aliq̃d mouebant̃:vñ neceſſe eẽt eas rõnes tã q̃ frenis regentibus abſtinere.Naꝫ ꝙ nunc ita mouent̃:⁊ ab eis qui tẽperãt ⁊ iuſte ⁊ pie uiuunt alias facilius al's difficilius: tñ cohibendo refrenando modificantur:nõ ẽ vtiq; ſanitas ex natura ſed languor ex culpa.Quod aũt ire opera aliarũq; affectionum in quibuſq; dictis aut factis non ſic abſcondit verecũdia ut opera libidinis que fiunt genitalibus mẽbris quid cauſe ẽ niſi quia in ceteris mẽbra corporis ñ ipſe affectiones:ſed cũ eis cõſenſit voluntas emouet:que ĩ uſu eoruꝫ omnino dominatur.Nam quiſquis verbũ emittit iratus:vel ẽt queq̃ percutit:ñ poſſet hoc facere niſi lingua ⁊ manus iubente quodãmõ volũtate mouẽt̃: que membra etiam cum ira nulla eſt mouentur eadem voluntate. At vero genitales corporis partes ita libido ſuo iuri quodammõ mancipauit:ut

moueri ñ valeāt ſi ipſa defuerit: ꝛ niſi
ipſa vl' ultro ul' excitata ſurrexerit.
Hoc ē quod pudet:hoc eſt qđ intuēti
um oculos erubeſcendo deuitat.Ma
giſq; fert homo ſpectantium multitu
dinem quando iniuſte iraſcitur homi
ni:quam uel vnius aſpectum quando
iuſte miſcetur uxori.

De vāiſſia ſpitudie cynicoꝝ.c.xx.

h Oc illi canini philoſophi hoc
ē cynici nō viderūt pferentes ꝯ
humanā verecūdiā qđ aliud ꝙ cāinā
hoc ē imūdaꝫ ipudētēq; ſententiaꝫ vt
ſcilicet quoniaꝫ iuſtuꝫ eſt quod fit cuꝫ
uxore palam non pudeat id agere nec
in uico nec platea qualibet coniugalē
concubituꝫ deuitare.Uicit tamen pu
dor naturalis opinioneꝫ eius erroris.
Nā ꝛ ſi perhibēt hoc aliqñ gloriabun
dum feciſſe diogenem:ita putantē ſec
tā ſuam nobilioreꝫ futurā:ſi i hoīnuꝫ
memoriā inſigniō eius ipudentia fige
retur:poſtea tñ a cynicis fieri ceſſatuꝫ
eſt: pluſq; valuit pudō ut erubeſcerēt
hoīes hoīb':ꝙ error ut hoīes canib'
eē ſilēs affectarent.Uñ ꝛ illū vel illos
qui hoc feciſſe referūtur poti' arbitrō
cōcūbentiuꝫ mot' dediſſe ocul' hoīnū
neſciētiū qđ ſub pallio gererēt:ꝙ hūa
no premēte cōſpectu potuiſſe illaꝫ pa
gi voluptatē.Ibi.n.philoſophi ñ eru
beſcant videri ſe uelle cōcūbē.vbi libi
do ipſa erubeſceret ſurgere.Et nūc vi
dem' adhuc eē philoſophos cynicos.
Hi.n.ſt q ñ ſolū amiciunt' pallio:veꝝ
ēt clauaꝫ ferūt:nēo tñ eorū audet hoc
facē:qđ ſi aliqui auſi eēnt:vt non dicā
ictib' lapidantium:certe cōſpuentiuꝫ
ſaliuis obruerēt.Pudet igī hui' libi
dinis humanam ſine vlla dubitatiōe
naturā ꝛ merito pudet.In eius quip
pe inobedientia q genitalia corporis
membra ſol' ſuis motibus ſubdidit:ꝛ
poteſtate volūtatis eripuit:ſatis oſten
ditur quid ſit hominis illi prime ino
bedientie retributū:qđ i ea parte ma
xime oportuit apparere qua generat'
ipſa natura:que illo primo ꝛ magno
i deterius eſt mutata peccato a cuius
nexu nullus eruitur:niſi id quod cuꝫ
omnes in vno eſſent in cōunem perni
ciē perpetratum ē:ꝛ dei iuſtitia vidica
tum:dei gratia in ſingulis expietur.

De bñdictione mltiplicande fecun
ditatis hūane añ peccatuꝫ:quā puari
catio nō adimeret:ꝛ cui libidinis mor
bus acceſſerit c.xxi.

a Bſit itaq; vt credamus illos ꝯ
iuges in paradiſo ꝯſtitutos per
hanc libidinē de qua erubeſcēdo eadē
membra texerūt:ipleturos fuiſſe qđ i
ſua benedictiōe de' dixit creſcite ꝛ ml'
tiplicamini ꝛ iplete terrā. Poſt peccm
q̄ppe orta ē hec libido:p' peccūꝫ eam
natura ñ ipudēs amiſſa poteſtate cui
corpus ex ōi parte ſeruiebat:ſenſit: at
tendit:erubuit:operuit.Illa vero bene
dictio nuptiarum:vt cōiugati creſcēnt
ꝛ multiplicarent' ꝛ implerent terraꝫ:
ꝙuis ꝛ in delinquētibus manſerit:tñ
anteꝙ delinquerēt data eſt:ut cognoſ
cētur pcreationem filioꝝ ad gl'iaꝫ cō
nubij non ad penaꝫ pertinere peccati.
Sed nunc hoīes profecto illius que i
paradiſo fuit felicitatis ignari:niſi p
hoc quod experte ſunt.i.per libidinē
de qua videm' ipſā ēt honeſtateꝫ eru
beſcere nuptiaꝝ:non potuiſſe gigni fi
lios opinantur:alij ſcripturas diuias
vbi legitū poſt peccatū puduiſſe nudi
tatis ꝛ pudenda eē contecta:prſus nō
accipiētes:ſꝫ infideliter irridentes: a
lij vero ꝙuis eas accipiāt ꝛ honorēt:
illud tñ qđ dictum ē creſcite ꝛ mltipli
camini non ſecundum carnalē fecūdi
tatem volunt itelligi:qꝛ ꝛ ſecundum
aīam legitur tale aliquid dictuꝫ. Ml'
tiplicabis in aīa virtutē:vt id qđ in ge

neſi ſequitur ⁊ īplete terrā ⁊ dñamini eius: terram ītelligant carnem quam pñtia ſua iplet aia eius:q̄ maxie dñat̄ cum in virtute m̄ltiplicatur: carnales aūt fet⁹ ſine libidine q̄ poſt peccatū ex orta: inſpecta:confuſa: velata eſt: nec tūc naſci potuiſſe ſic̄ neq3 nūc poſſūt: nec in paradiſo futuros fuiſſe:ſ3 foris ſicut ⁊ factū ē. Nā poſteaq̄ inō dimiſſi ſunt:ad gignēdos filios coierūt eoſq3 genuerunt.

De copula coniugali a deo prius inſtituta atq3 benedicta.c.xiij.

b Os aūt nullo mō dubitamus ſm benedictionem dei creſcere ⁊ multiplicari ⁊ īplere terra3: donum eſſe nuptiaꝝ:quas de⁹ añ peccatū hominis ab initio conſtituit creādo maſculū ⁊ feminam:q̄ ſex⁹ euidēs vtiq3 in carne eſt. Huic q̄ppe operi dei ⁊ bñdictio ipſa ſubiūcta eſt. Na3 cum ſcriptura dixiſſet maſculum ⁊ feminā fecit eos continuo ſubdidit ⁊ benedixit eos deus dicens:creſcite ⁊ multiplicamini ⁊ implete terram:⁊ dominamini eius ⁊ cetera. Que omnia quāq̄ ñ incōuēienter poſſint ēt ad intellectum ſpualē referri:maſculus tñ ⁊ femina non ſic̄ ſimile aliquid etiam in homine vno itelligi pōt:q2 videl3 in eo aliud eſt qd̄ regit aliud quod regitur:ſed ſicut euidentiſſime apparet in diuerſi ſexus cōporibus maſculum ⁊ feminam ita creatos:vt ꝓlem generando creſcerent ⁊ multiplicarentur ⁊ implerent terra3. cui ſententie tam euidenti magne abſurditatis eſt reluctari. Neq3 enim de ſpu q̄ imparat ⁊ carne q̄ obtemperat: aut de aīo rōnali qui regit:⁊ irrōnali cupiditate que regitur:aut de virtute contemplatiua que excellit:et de actiua que ſubditur:aut de intellectu mētis ⁊ ſenſu corporis:ſed aperte de vinculo coniugali quo inuicē ſibi vterq3 ſexus obſtringitur:dominus interrogatus vtru3 liceret quacūq3 cā dimittere vxorem:quoniam propter duritiam cordis iſraelitarum moyſes dare libellū repudij permiſit:reſpondit atq3 ait. Non legiſtis q2 qui fecit hoiem ab initio maſculum ⁊ feminam fecit eos ⁊ dixit propter hoc dimittet hō patrem ⁊ matrem ⁊ adherebit vxori ſue ⁊ erunt duo in carne vna? Itaq3 iam non ſunt duo ſed vna caro. Quod ergo deus coniunxit homo nō ſeperet. Certum eſt igitur maſculu3 ⁊ feminā ita primitus inſtitutos:vt nunc hoies duos diuerſi ſexus videm⁹ ⁊ nouim⁹ vnum autem dici vel propter coniunctionem vel propter origiem femine q̄ de maſculi latere creata eſt. Nā ⁊ apoſtolus per hoc primū quod deo īſtitutū ēte preceſſit exēplū:ſinglos quoſq3 admonet ut viri vxores ſuas diligant.

An etiam in paradiſo generandu3 fuiſſet ſi nemo peccaſſet ul̄ vtrū ꝯ̄ actū libidinis pugnatura illic fuiſſ3 traditio caſtitatis.c.xiiij.

q Uiſquis aūt dicit nō fuiſſe coituros nec generaturos niſi peccaſſent:quid dicit niſi propter numeroſitatē ſanctoꝝ neceſſariū hōis fuiſſe peccatū. Si.n.non peccando ſoli remanerēt:q2 ſicut putant niſi peccaſſēt generare ñ poſſent:profecto vt ñ ſoli duo iuſti homines poſſent eē ſed multi: neceſſariū pecc̄3 fuit. Quod ſi credere abſurdum eſt:illud potius eſt credendum:q2 ſanctoꝝ nūer⁹ quāt⁹ complēde illi ſufficit beatiſſime ciuitati:tātus exiſteret ⁊ſi nemo peccaſſet: quantus nunc per dei gr̄am de multitudie colligitur peccatoꝝ:quouſq3 filij hui⁹ ſeculi generant ⁊ generant̄. Et ideo ille nuptie digne felicitate paradiſi ſi peccatum non fuiſſet:⁊ diligeda3 ꝓle3

gignerent: ⁊ pudendam libidinem nō
haberent. Sed quomodo id fieri poſ
ſet: nunc n̄ ē quo demonſtretur exem
plo: nec ideo tn̄ incredibile deb3 uideri
ēt illud vnum ſine iſta libidie volunta
ti potuiſſe fuire: cui tot mēbra nunc ꝑ
uiunt. At vero manus ⁊ pedes moue
mus cū volumus ad ea que his mem
bris agenda ſunt ſine ullo reniſu tāta
facilitate quāta ⁊ in nobis ⁊ i alijs vi
dem⁹ maxie i artificib⁹ quorūq3 oprū
corporaliū: vbi ad exercendam ifirmi
orē tardiorēq3 naturā agilior acceſſit
induſtria: ⁊ non credim⁹ ad opus ge
nerationis filiorꝝ: ſi libido non fuiſſet
que peccato inobediētie retributa eſt:
obedienter hoībus ad volūtatis nutū
ſimiliter vt cetera potuiſſe illa mēbra
ſeruire? Nonne cicero i libris de rep.
cum de ipiorꝝ differentia diſputaret ⁊
huius rei ſiſtudinem ex natura hōnis
aſſūeret: vt filijs dixit ipari corporis
mēbris ꝑpter obediēdi facilitatē: viti
oſas vo ai ptes vt fuos aſpiore ipio
coerceri. Et vtiq3 ordine naturali ani
mus anponit corpori: ⁊ tamē ipſe ani
mus ipat cōpori facilius ꝙ ſibi. Uerū
tamen hec libido de qua nunc diſſeri
m⁹ eo magis erubeſcēda exiſtit ꝗ ani
mus i ea nec ſibi efficaciter iperat vt
oio non libeat: nec oimō cōpori: ut pu
denda membra volūtas potius ꝙ libi
do cōmoueat. Quod ſi ita eēt: puden
da n̄ eēnt. Nunc vero pudet animū re
ſiſti ſibi a cōpore: qḋ ei natura inferio
re ſbiectum ē. In alijs qppe affectioni
bus cū ſibi reſiſtit: iō minus pudet qꝛ
cum a ſeipſo vincit: ipſe ſe vincit: ⁊ ſi
inordinate atq3 vitioſe. qꝛ ex his par
tibus que rōni ſubijci debēt: tamē a p
tibus ſuis ac per hoc ut dictū ē a ſeip
ſo vincit. Nam cum ōdinate ſe anim⁹
vincit: ut irrōnales motus eius menti
rōniq3 ſubdantur: ſi tamen ⁊ illa deo
ſubdita eſt laudis atq3 virtutis ē. Mi
nus tamen pudet: cū ſibi anim⁹ ex vi
tioſis ſuis partibus n̄ obtēperat: ꝙ cū
ei cōp⁹ qḋ alterꝝ ab illo atq3 infra illū
eſt: ⁊ cuius ſine illo vlla natura nō vi
uit: volenti iubentiq3 non cedit. Sed
cū alia mēbra ītinent volūtatis ipio:
ſine quibus illa que contra voluntatē
libidine concitantur id quod appetūt
implere non poſſunt: pudicitia cuſto
ditur: non amiſſa ſed non ꝑmiſſa de
lectatione peccati. Hunc reniſum: hāc
repugnantiam: hāc volūtatis ⁊ libidi
nis rixam: vel certe ad voluntatis ſuf
ficientiam libidinis indulgētiā procul
dubio niſi culpabilis inobedientia pe
nali inobediētia plecteret: in paradiſo
nuptie n̄ haberēt: ſed voluntati mēbra
illa vt cetera cuncta ſeruirent. Ita gēi
tale aruum vas in hoc opus creatū ſe
minaret vt nunc terrā manus ⁊ qḋ mō
de hac re nobis volentibus diligētius
diſputare verecūdia reſiſtit: ⁊ cōpellit
veniā honore ꝑfato a pudicis aurib⁹
poſcere: cur id fieret nulla cauſa eſſet:
ſed in oia que de huiuſmōi membris
ſenſum cogitantis attigerēt: ſine ullo
timore obſcenitatis liber ſmo ferret:
nec ipſa verba eſſent que vocarentur
obſcena: ſed quicqd īn diceret tā hōe
ſtū eſſet: ꝙ de alijs cum loquimur cor
poris partibus. Quiſqs ergo ad has
lras impudicus accedit: culpā refugi
at non naturā: fcā denotet ſue turpitu
dinis n̄ vba nr̄e neceſſitatis. In qbus
mihi facillime pudicus ⁊ religioſus lec
tor vel auditor ignoſcit: donec infide
litatem refellam: non de fide rerum in
expertarū: ſ3 de ſenſu expertorꝝ argu
mentantem. Legit. n. hec ſine offenſio
ne qui non exhorret aplm horrenda
feminarum flagitia reprehēdētē: que
imutauerūt naturalē vſū in eum vſū
ꝗ ē ꝯ naturam: precipue quia nos nō
dānabilē obſcenitatē nunc ſicut ille com
memoramus atq3 reprehendimus ſ3
in explicandis quantum poſſum⁹ hu
mane generationis effectibus uerba

tamen ſicut ille obſcena deuitamus.

Quod inſontes hoīes ꝛ merito o
bedientie in paradiſo pmanentes: ita
genitalibus m̄bris fuiſſēt uſuri ad ge
nerationem prol'. ſicut ceteris ad arbi
trium voluntatis.c.xxiiij.

Emiaret igr̄ prolē vir: ſuſcipet
femina genitalibus mēbris: qn̄
id opus eēt ꝛ quantuʒ opus eēt volū
tate motis non libidie cōcitatis. Neqꝫ
enim ea ſola mēbra mouemus ad nu
tum que cōpactis articulata ſīt oſſib᷑
ſicut pedes ꝛ manus ꝛ digitos: veruʒ
ēt illa que mollibus ꝛēiſſa ſunt neruis
cuʒ volumus mouemus agitando et
porrigendo ꝑducim᷑: ꝛ torquēdo flec
timus: conſtrigendo duram᷑: ſicut ea
ſunt que in ore ac facie quantum pōt
mouet voluntas. Pulmōes deniqꝫ ip
ſi ōium medullarum molliſſimi ac uiſ
cerum: ꝛ ab hoc antro pectoris cōuiti
ad ſpūm ducendū ac remittēdū vocē
qꝫ emittendaʒ ſeu modificandā: ſicut
folles fabroꝝ uel organoꝝ flantis: reſ
pirātis: loquētis: clamantis: cantātis
ſeruiunt voluntati. Omitto ꝙ aialib᷑
quibuſdā naturalr̄ inſitū eſt: vt tegmē
quo corpus ōe ueſtitur: ſi quid in quo
cunqꝫ loco eius ſenſint abigendum:
ibi tm̄ moueant vbi ſentiūt nec ſolum
inſidentes muſcas: verum ēt herētes
ariſtas cutis tremore diſcutiāt. Nūqd
qꝛ id non pōt hō: iō creator quib᷑ uo
luit animantibus donare non potuit?
Sic ergo ꝛ ipſe homo potuit obedien
tiam etiam inferiorum hīe mēbroꝝ:
quā ſua iobediētia pdidit. Neqꝫ.n. dō
difficile non fuit ſic illū ꝯdē: ut in eius
carne ēt illō niſi eis volūtate mouēr:
quod nunc niſi libidine nō mouetur.
Nam ꝛ hōinum quorūdam naturas
nouimus multum ceteris diſpares: et
ipſa raritate mirabiles: nōnulla vt uo
lunt de cōpore ſuo faciētium que alꝗ̄

nullo modo pn̄t: ꝛ audita vix credūt.
Sunt.n. qui ꝛ aures moueant vel ſin
gulas vel ambas ſil'. Sunt qui totam
ceſariem capite immoto quantum ca
pilli occupant deponūt ad frōtē: reuo
cantqꝫ cū volūt. Sunt qui eoꝝ ꝗ̄ vora
uerūt incredibilr̄ pluria ꝛ uaria pau
lulum precordijs cotrectatis tanꝗ̄ de
ſacculo qd placuerit integerrimū ꝓfe
rūt. Quidā voces auiū pecoꝛūqꝫ ꝛ a
lioꝝ quorūlibet hōinū ſic imitant᷑ atꝫ
exprimunt vt niſi videant᷑ diſcerni oīo
non poſſint. Nonnulli ab imo ſine pu
dore vllo ita numeroſos pro arbitrio
ſonitus edunt: ut ex illa etiaʒ parte cā
tare videantur. Ipſe ſum expertus ſu
dare hoīem ſolere cū vellet. Notum ē
quoſdam flere cū volūt atqꝫ vberti la
chrymas fundere. Jam illud multo ē
incredibilius: quod pleriqꝫ fratres me
moria recentiſſima experti ſunt. Preſ
byter fuit quidam noīe reſtitutus i pa
rocia calamenſis ecclīe: quando ei
placebat: rogabat᷑ aūt vt hoc faceret
ab eis qui rem mirabilē corā ſcire cu
piebāt: ad imittēdas quaſi lamētātis
cuiuſlibet hōis uoces ita ſe auferebat
a ſenſibus ꝛ iacebat ſimillimus mor
tuo: ut n̄ ſolū uellicātes atqꝫ pungen
tes minie ſentiret: ſed aliqn̄ etiam ſi
igne ureretur admoto: ſine ullo dolo
ris ſenſu niſi poſt modum ex uulnere:
non aūt obnitendo ſed non ſentiēdo
non mouē corpus eo ꝓbabatur ꝙ tā
ꝗ̄ in defuncto nullus inueniebatur
anhelitus: hōinuʒ tam̄ uoces ſi clari᷑
loquerentur tāꝗ̄ de lōginquo ſe audiſ
ſe poſtea referebat. Cum itaqꝫ corpus
etiaʒ nunc: quibuſdaʒ licet in carne cō
ruptibili hanc erūnoſam ducentibus
vitaʒ ita in pleriſqꝫ motiōibus ꝛ affec
tionibus extra vſitatū nature moduʒ
mirabiliter ſeruiat: quid cē eſt ut non
credamus ante inobedientie peccatuʒ
ꝛ corruptionis ſuppliciuʒ: ad propa
gandam prolem ſine ulla libidie fuiſ

uoluntati hũane humana mēbra potuiſſe? Dāatus eſt itaqꝫ homo ſibi qꝛ deſeruit deum, placendo ſibi ⁊ non obediens deo: non potuit obedire nec ſibi. Hic euidentior miſ'ia eſt qua hō non viuit ut uult. Nā ſi ut vellet uiueret beatum ſe putaret: ſed nec ſic tam̄ eēt ſi turpiter viueret.

De vera beatitudine quā temporal' vita non obtinet. c. xxv.

q Uanq̄ ſi diligentius attendam' niſi beatus non viuit ut vult: ⁊ null' beat' niſi iuſt'. Sꝫ etiā ipſe iuſt' uiuit vt vult: niſi eo puenerit vbi mori: falli: offēdi ñ poſſit: eiqꝫ ſit certū ita ſemper futurum. Hoc enim natura expetit: nec plene atqꝫ perfecte beata erit niſi adepta quod expetit. Nunc vero quis hōinum pōt vt vult uiuere: quādo ipſū uiuere nō ē i ptate? Uiuere. n. uult: mori cogitur. Quomodo ergo uiuit vt uult: q̄ non viuit q̄diu uult? Quod ſi mori uoluerit: quō poteſt ut vult viuere qui ñ uult viuē: ⁊ ſi iō mori uelit non quo nolit uiuē: ſꝫ vt poſt mortē melius poſſit uiuere. Nondum ergo ut vult viuit: ſꝫ cū ad id qō vult moriēdo peruenerit. Uerum ēt viuit ut vult qm̄ ſe extorſit ſibi: qui imperauit ſibi non velle quod non pōt: atqꝫ hoc velle qō pōt: ſicut ait terēti'. Qm̄ non poteſt id fieri quod vis: id velꝭ qō poſſit. Non tamen ideo beatus eſt: qꝛ patienter miſer eſt. Beata quippe uita ſi non amatur: non habetur. Porro ſi amatur ⁊ habetur ceteris omnibus rebus excellentius neceſſe eſt ametꝭ: qm̄ propter hanc amandum eſt quicquid aliud amatur. Porro ſi tm̄ amatur q̄tum amari digna eſt: non enim beat' ē a quo ipſa beata uita nō amatur ut digna eſt: fieri non poteſt: vt eā q̄ ſic amat non eternam velit. Tunc igitur beata erit quando erit eterna.

Quod felicitas in paradiſo uiuētiū ſine erubeſcēdo appetitu generandi officiū credēda ſit iplē potuiſſe. c. xxvi.

u Iuebat itaqꝫ hō in paradiſo ſic volebat: q̄diu hoc volebat qō deus iuſſerat. Uiuebat fruēs deo ex quo bono erat bonus: viuebat ſine vlla egeſtate ita ſēp uiuere hñs in ptate. Cibus aderat ne eſuriret: pot' ne ſitiret: lignū vite ne illū ſenecta diſſoluēt nihil corruptionis in cōpore vel ex cōpore vllas moleſtias vlꝭ eius ſenſibus igēbat. Nullus intrinſec' morb' null' ictus metuebatur extrinſecus. Sūma in carne ſanitas: in aīo tanta tranquillitas ſicut in paradiſo nullus eſt' aut frigus: ſic in eius habitatore nulla ex cupiditate vel timore accedebat bone volūtatis offenſio. Nihil oīo triſte nihil erat inaniter letum. Gaudiū verū ppetuebatꝭ ex deo: i quē flagrabat caritas ex corde puro ⁊ conſcientia bona ⁊ fide ñ ficta: atqꝫ inter ſe ꝯiugū fida ex honeſto amore ſocietas ꝯcors mentis corporiſqꝫ uigilia: ⁊ mandati ſine labore cuſtodia. Non laſſitudo fatigabat ocioſum: ñ ſōnus ꝑmebat inuitū. In tanta facilitate reꝝ ⁊ felicitate hōinū: abſit ut ſuſpicemur nō potuiſſe ꝓlem ſeri ſine libidinis morbo: ſꝫ eo voluntatis nutu mouēꝭ illa mēbra q̄ cetera: ⁊ ſine ardōis illecebroſo ſtimulo: cū tranquillitate aī ⁊ corporis: nulla corruptiōe integritatis īfundēꝭ gremio maritus vxoris. Neqꝫ. n. qꝛ expiētia probari non poteſt iō credēdū nō eſt: quando illas corporis partes non ageret turbidus calor: ſed ſpōtāea poteſtas ſicut opus eſſet adhiberet: ita tē potuiſſe vtero cōiugis ſalua itegritate feminei genitalis uirile ſemen imitti: ſicut nunc poteſt eadem itegritate ſalua ex vtero uirginis fluxus menſtrui cruoris emitti. Eadē q̄ppe uia poſſet illud inici. qua hoc pōt eici. Ut enim

ad pariendū nō doloris gemitus ſed maturitatis impulſus fēinea uiſcera relaxaret: ſic ad fetandū ꝛ concipiēdū non libidinis appetit⁹: ſed uoluntari⁹ uſus naturam vtrāq; ꝯiūgēt. De reb⁹ loquimur nūc pudēdis: ꝛ ideo q̄uis ā teq̄ earū puderet quales eē potuiſſēt coniciam⁹ vt poſſum⁹: tamen neceſſe eſt ut nr̄a diſputatio magis frenet̄: ea que nos īuocat verecundia: q̄ eloquē tia q̄ nobis paꝝ ſuppetit adiuuet̄. Nā cum id quod dico nec ipſi experti fue rit q̄ experiri potuerūt: quoniā preoccu pante peccato exilium de paradiſo añ meruerūt: quā ſibi in ope ſerende pro paginis trāqllo arbitrio ꝯuēiret: quō nunc cū iſta cōmemorāt̄ ſenſibus oc currit hūanis niſi expientia libidinis turbide: non ꝯiectura placide volūta tis. Hinc ē q̄ īpedit loquētē pudor ꝛſi non deficiat ratio cogitātē. Ueruntñ omnipotenti deo ſummo ac ſūme bo no: creatori omnium naturaꝝ: volun tatū aūt bonaꝝ adiutori ꝛ remūerato ri: malaꝝ aūt relictori ꝛ dānatōi: utra rūq; ordinatori: non defuit vtiq; cōſi lium: quo certū nūerū ciuiū in ſua ſa piētia predeſtiatū: etiam ex dānato ge nere hūano ſue ciuitatis ipleret: non e os iā meritis quando quidē vniuerſa maſſa tanq̄ vitiata radice dānata ē: ſ; grā diſcernēs: ꝛ liberatis non ſolum ò ſeipſis: verum ēt de non liberatis q̄d e is largiatur oſtendens. Non.n.debita ſed gratuita bōitate tē ſe quiſq; agno ſcit erutū malis: cū ab coꝝ hōinū con ſortio fit imunis: cū q̄b⁹ illi iuſta eſſ; pena cōuis. Cur ergo non crearet de⁹ quos peccatores eē p̄ſciuit: qñ quidē i eis ꝛ ex eis ꝛ quid eorum culpa mere retur: ꝛ quid ſua gratia dōaretur poſ ſet oñdere: nec ſub illo creatore ac diſ poſitore peruerſa iordinatio delinquē tiū rectū peruerteret ordinē reꝝ.

De peccatoribus ꝛ angel̄ ꝛ hōib⁹: quoꝝ peruerſitas nō perturbat ꝓuidē tiam dei.c.xxvij.

p Roinde peccatores ꝛ angeli et hoies nihil agūt quo īpediant̄ magna opa dei exquiſita i omnes vo luntates eius. Qm̄ qui prouidenter atq; omnipotenter ſua cuiq; diſtribuit: nō ſolum bōis verum ēt malis bene vti nouit. Ac per hoc propter meritum p̄ me male volūtatis ita dānato atq; ob durato angelo malo vt iā bonā volū tatē ulterius non habēt bene vtēs de⁹ cur non permittēt vt ab illo prim⁹ hō qui rectus hoc eſt bone voluntatis cre atus fuerat tentaretur: quando quidē ſic erat iſtitutus: ut ſi ò adiutorio dei fideret: bonus homo malum angelū vinceret: ſi aūt creatorē atq; adiutorē deum ſupbe ſibi placēdo ōſereret uin ceretur: meritum bonum habens i ad iuta diuinit⁹ voluntate recta: malū vo in deſerēte deū voluntate peruerſa: q2 ꝛ ipſum fidere de adiutorio dei non q̄ dē poſſet ſine adiutorio dei: nec tñ iō ab his diuine gratie beneficijs ſibi pla cendo recedere non habebat in p̄tate. Nam ſicut in hac carne viuere ſine ad iumentis alimentorum in poteſtate ñ eſt: non autem in ea uiuere in poteſta te eſt: q̄ò faciunt qui ſeipſos necāt: ita bene in ea viuere ſine adiutorio dei ēt in paradiſo non erat in poteſtate: erat aūt in p̄tate male viuere: ſed beatitudi ne non permanſura ꝛ pena iuſtiſſima ſecutura. Cum igitur huius futuri ca ſus hūani deus non eēt ignarus: cur eū ñ ſineret iuidi angeli malignitate tentari: nullo mō q̄dē q̄ uinceretur in certus: ſed nihilōinus preſcius q̄ ab eius ſemine adiuto ſua gratia idē; ipe diabolus fuerat ſanctoꝝ gloria maio re vincendus. Ita factum ē ut nec deū aliquid futurorū lateret: nec preſcien do quēq̄ peccare cōpelleret: ꝛ quid eſ ſet inter propriam cuiuſq; preſumpti

onē ⁊ ſuam tuitionem angelice ⁊ hu-
mane rónali creature conſequēti ex-
perientia demonſtraret. Quis.n.au-
deat credere aut dicere: vt neqꝫ angelꝰ
neqꝫ homo caderet in dei poteſtate nō
fuiſſe: Sed hoc eorum poteſtate ma-
luit non auferre: atqꝫ ita ⁊ quantum
mali eoꝝ ſuperbia: ⁊ quātū boni ſua
gratia valeret oſtendere.

De qualitate duaꝝ ciuitatū terre-
ne atqꝫ celeſtis.c.xxviij.

f Ecerunt itaqꝫ ciuitates duas a-
mores duo: terrenam.ſ. amor
ſui uſqꝫ ad cōtemptū dei: celeſtē vero
amor dei uſqꝫ ad cōtemptū ſui. Dēiqꝫ
illa in ſeipſa: hec i dño glorìatur. Illa
.n.querit ab hōibus glāam: huic autē
deus ꝯſcie teſtis maxia eſt glīa. Illa in
glīa ſua exaltat caput ſuū: hec dic̄ do
ſuo glīa mea ⁊ exaltans caput meū.
Illi in pricipibꝰ eis vl̄ i eis quas ſub
iugat natiōibꝰ dñandi libido dñat̄: i
hac ſeruiūt inuicē i caritate ⁊ prepoſi
ti cōſulēdo: ⁊ ſubditi obtēperando. Il
la i ſuis potētibus diligit virtutē ſuā:
hec dicit deo ſuo: diligam te dñe virtꝰ
mea. Jdeoqꝫ i illa ſapientes eiꝰ ſꝫ hōieꝫ
viuētes: aut corporis aut ai ſui bona
aut vtriuſqꝫ ſecuti ſunt: aut q̄ potue
runt cognoſcere deū non ut deū hono
rauerunt aut gr̄as egerūt: ſed euanue
rūt in cogitationibꝰ ſuis: ⁊ obſcuratū
eſt inſipiēs cor eoꝝ. Dicētes eniꝫ ſe eē
ſapiētes.i.dñante ſibi ſuperbia in ſua
ſapientia ſeſe extollētes ſtulti facti ſt̄:
⁊ imutauerūt glīam icorruptibilis dei
in ſilitudinem imaginis corrūptibilis
hōis. ⁊ volucrū ⁊ quadrupedū ⁊ ſpē
tium. Ad huiuſcemodi eniꝫ ſimulcra
adorando: vel duces poploꝫ l̄ ſectato
res fuerunt: ⁊ coluerunt atꝫ ſeruierūt
creature potiꝰ q̄ꝫ creatori qui ē benedi
ctus i ſecula. In hac autē nulla ē hōis

ſapientia: niſi pietas qua recte colit̄ ve
rus deꝰ: id expectans premiū i ſocieta
te ſcōrum: ñ ſolū hōinū veꝫ ēt ⁊ ange
lorum: vt ſit deꝰ oīa i oībus amen.

Aurelij auguſtini de ciui
tate dei liber q̄ntuſdcimꝰ.

De duobus ordinibus generatōis
hūane i diuerſos fines ab initio ꝑcur
rentis.c.primum.

d EFELICITa
te paradiſi vel
de ip̄o paradiſo
⁊ de vita ibi pri
morum hōinuꝫ
eorūqꝫ peccato
atꝫ ſupplicio ml̄
ti ml̄ta ſenſerūt:
multa dixerūt: multa l̄ris mādauerūt
Nos q̄ꝫ ſum ſcripturas ſacras: vl̄ qd
in eis legimus: vel qd ex eis intelligeē
potuimꝰ earū cōgruētes aucti de his
rebꝰ in ſuperioribꝰ libris diximꝰ. Enu
cleatius aūt ſi iſta querāt̄: multiplices
atꝫ multimodas pariūt diſputatiōes:
que plibꝰ inſerēde ſunt voluminibus
q̄ꝫ hoc opus tpuſqꝫ depoſcit. Quo
non ita largū hēmꝰ: vt in oibs q̄ pñt ī
quirere ocioſi ⁊ ſcrupuloſi paratiores
ad interrogādū q̄ꝫ capaciores ad intel
ligēdū: nos oporteat imorari. Arbitrō
aūt ſatis nos iā feciſſe magnis ⁊ diffi
cillimis queſtionibꝰ: de initio vel mū
di vel anime: vel ipſius generis hūani
quod in duo genera diſtribuimus v-
num eoꝝ qui ſecundū hominē: alterū
eorum qui ſecundum deum viuunt:
quas etiam myſtice appellamus ciui
tates duas hoc eſt duas ſocietates ho
minum: quarum eſt vna que predeſti
nata eſt in eternum regnare cum deo:

altera eternum ſupplicium ſubire cuȝ
diabolo.Sed iſte finis ē earum:de q̄
poſt loquendū eſt.Nunc autē quoniā
de exortu earum:ſiue in angelis quo
rum numerus ignoratur a nobis:ſiue
in duobus primis hoībus ſatis dictū
ē:iam mihi videtur earū aggrediend⁹
excurſus:ex quo illi duo generare ce
perūt donec hoies generare ceſſabūt.
Hoc enim vniuerſum tempus ſiue ſe
culum:in quo cedūt morientes ſucce
duntq; naſcentes:iſtarum duarum ci
uitatum de quibus diſputamus excū
ſus eſt.

De filiis carnis ꝛ filiis promiſſio-
nis.c.ij.

n Atus eſt igitur prior cain ex illꝭ
duob⁹ generis humani parenti
b⁹:pertinēs ad hoīnū ciuitatem:poſte
rior abel ad ciuitatem dei.Sicut.n.in
vno hoīe qđ dixit apoſtol⁹ experimur:
quia non primum quod ſpūale eſt ſȝ
quod aīale:poſtea ſpirituale: vnde v-
nuſquiſq; quoniam ex damnata pro-
pagine exoritur:primo ſit neceſſe ē ex
adam malus atq; carnalis:qꝫ ſi i chri
ſtum renaſcendo profecerit:poſt bon⁹
ꝛ ſpūalis:ſic in vniuerſo genere hūa-
no cum primum due iſte ceperunt naſ
cendo atq; moriendo procurrere ciui-
tates: prior eſt natus ciuis huius ſe-
culi: poſterius autem iſto peregrinus
in ſeculo:ꝛ pertinēs ad ciuitatem dei
gr̄a predeſtinat⁹:gratia electus:gratia
peregrinus deorſuȝ:gr̄a ciuis ſurſum.
Nam quantum ad ipſuȝ attinet: ex e-
adem maſſa oritur que originalit̄ ē to
ta dānata:ſed tanq̄ figulus deus.hāc
enim ſimilitudinem non īprudēt̄ ſed
prudēter introducit apoſtol⁹:ex eadē
maſſa fecit aliud vas i honorē:aliud i
contumeliā.Prius autem factum eſt
vas in cōtumeliam:p⁹ vero alterꝫ i bo
norem.qꝛ ꝛ in ipſo vno ſicut iam dixi
hoīe prius ē reprobū:vn̄ neceſſe eſt in
cipiamus ꝛ vbi non eſt neceſſe vt rema-
neam⁹:poſterius vero probū quo ꝓfi
cientes ueniamus:ꝛ quo peruenientes
maneamus.Proīn nō quidē ōnis hō
malus erit bonus:nemo tamē erit bo
nus qui n̄ erat mal⁹.Sȝ q̄to quiſq; ci
tius mutatur in melius hoc i ſe facit
noīari quod apprehēdit ſcelerius: et
poſteriore cooperit vocabulū prius.
Scriptum eſt itaq; ꝺ cain qꝫ cōdidit ci
uitatem. Abel autem tāq̄ peregrinus
non condidit:ſuperna enim ſanctorū
ciuitas q̄uis hic pariat ciues: i q̄bus
peregrinat̄ donec regni eius tēp⁹ adue
at:cuȝ congregatura eſt ōes in ſuis cō
poribus reſurgentes:qn̄ eis promiſſū
dabitur regnum:vbi cum ſuo princi-
pe rege ſeculorum ſine vllo tp̄is fine ꝛ
gnabunt.Umbra ſane quedam ciui-
tatis huius ꝛ imago prophetica:ei ſi-
gnificande potius q̄ preſentande ſer-
uiuit in terris:quo eaȝ tempore demō
ſtrari oportebat ꝛ dicta eſt etiam ipſa
ciuitas ſancta merito ſignificātis ima
ginis:nō exp̄ſſe ſicut futura ē vitatis.
De hac imagine ſeruiēte:ꝛ de illa quā
ſiginificat libera ciuitate: ſic apoſtol⁹
ad galathas loquitur.Dicite mihi in-
quit ſub lege volentes eſſe legem n̄ au
diſtis?Scriptū ē.n. qꝫ abraā duos fili
os hūit:vnū de ancilla:ꝛ vnuȝ de libe
ra.Sed ille quidē q̄ de ancilla ſecūdū
carnem natus eſt:qui autē de libera ꝑ
repromiſſionem:que ſunt ꝑ allegoriā
dicta.Hec.n.ſunt duo teſtamenta.U-
num quidē a monte ſina i ſeruitutem
generans q̄ eſt agar.Sina enim mōs
ē i arabia:q̄ cōiunctus ē huic q̄ nunc
ē hieruſalem.ſeruit.n.cum filiis ſuis.
Que aūt ſurſum ē hieruſalem libera
eſt:que eſt mater ōniū noſtrū.Scrip
tū eſt.n.Letare ſterilis que non paris
erumpe ꝛ exclama q̄ non parturis:qꝛ
mlti filij deſerte magis q̄ eius que hȝ

uirum. Nos aũt fratres ẜm iſaac pro
miſſionis filij ſumus. Sʒ ſicut tunc q̃
ẜm carnem natus fuerat: perſequebaẗ
eum qui ẜm ſpiritum: ita ⁊ nunc. Sʒ
quid dicit ſcriptura? Ejjce ancillam et
filiuʒ eius. Non. n. heres erit filius an
cille: cum filio libere. Nos autem f̃res
ñ ſumus ancille filij: ſed libere: qua li
bertate chriſtus nos liberauit. Hec fõ
ma intelligendi de apoſtolica auctori
tate deſcendens locuʒ nobis apit quẽ
admoduʒ ſcripturas diuioꝝ teſtamẽ
toꝝ veteris ⁊ noui accipere debeamꝰ.
Pars. n. q̃dã terrene ciuitatis: imago
celeſtis ciuitatis effecta eſt: nõ ſe ſigni
ficando ſed alteram: ⁊ iõ ſuiẽs. Neqꝫ
.n. propter ſeipſã: ſed propter aliaʒ ſi
gnificandam ẽ iſtituta ⁊ precedẽte ali
a ſignificatiõe ⁊ ipſam prefigurans ꝑ
figurata eſt. Nanqꝫ agar ancilla ſare:
eiuſqꝫ filius: imago quedam huiꝰ ima
ginis fuit. Et q̃m tranſiture erant um
bre luce ueniente: ideo dicit libera. Sa
ra ſignificabat liberã ciuitatẽ: cui rur
ſus alio mõ ſignificande etiã illa vm
bra ſeruiebat. Ejjce ãcillã ⁊ filiuʒ eiꝰ.
Non. n. heres erit filius ancille cuʒ fi
lio meo iſaac: quod ait apoſtolus cũ
filio libere. Inuenimus ergo in terrẽa
ciuitate duas formas: vnam ſuam p̃
ſentiã demonſtrantem: alteram celeſti
ciuitati ſignificande ſua preſentia ſer
uientem. Parit autem ciues terrene ci
uitatis peccato vitiata natura: celeſtis
vo ciuitatis ciues parit a peccato na
turã liberãs gr̃a: vnde illa vocanẗ ua
ſa ire: iſta uaſa miſericordie: ſignifica
tum eſt hoc etiam in duobus filijs a
brae: ꝙ vnus de ancilla que dicebaẗ
agar ẜm carnem natus eſt iſmael: alẗ
autem eſt de ſara libera ſecundum re
promiſſionem natus iſaac. Uterqꝫ q̃
dem de ſemine abrae: ſed illum gẽuit
demõſtrãs cõſuetudo naturam: iſtum
vero dedit promiſſio ſignificans gr̃aʒ
ibi humanꝰ uſus oñditur: hic diuinuʒ
beneficium commendatur.

De ſterilitate ſare quã dei gr̃a fecũ
dauit. c. iij.

S Ara quippe ſterilis erat: ⁊ deſ
patione ꝓlis ſaltẽ de ãcilla ſua
concupiſcẽs hr̃e: qd̃ de ipſa ñ ſe poſſe
cernebat: dedit eam fetandã viro: õ q̃
parere voluerat nec potuerat. Exegit
itaqꝫ etiam ſic debituʒ de marito vtẽs
iure ſuo i vtero alieno. Natus ẽ ergo
iſmael ſicut naſcũẗ hoies: permixtiõe
ſexus vtriuſqꝫ vſitata lege nature. Iõ
dictum ẽ ſecundum carnem non ꝙ iſ
ta beneficia dei non ſint: aut non illa
optur deus cuius opifex ſapientia at
tigit ſic̃ ſcriptũ eſt a fine vſqꝫ ad finem
fortiter ⁊ diſponit oia ſuauiter: ſʒ vbi
ſignificandum fuerat dei donum qd̃
indebitum hominibus gratis gratia
largiretur: ſic oportuit dari filiuʒ quẽ
admõm nature ñ debebaẗ excurſibꝰ.
Negat. n. natura iã filios tali cõmixti
oni maris ⁊ femine: qualis eẽ poterat
abrae ⁊ ſare in illa iam etate: ẽt mulie
ris accedente ſterilitate que nec tũc pa
tere potuit: quando non etas fecũdi
tati: ſʒ etati fecũditas defuit. Quod er
go nature ſic affecte fructꝰ poſterita
tis nõ debebatur: ſignificat ꝙ natura
generis humani peccato vitiata: ac ꝑ
hoc iure dãnata nihil vere felicitatis
impoſteꝝ mẽbatur. Recte igitur ſigni
ficat iſaac per repromiſſionẽ natꝰ: fili
os gratie ciues ciuitatis libere: ſocios
pacis eterne: vbi ſit non amor prope
ac priuate quodãmodo volũtatis: ſed
cõmuni eodemqꝫ immutabili bono
gaudens atqꝫ ex multis unum cor fa
ciens: id eſt perfecte facta concors obe
dientia caritatis.

De terrene ciuitatis concertatiõe ⁊

pace.c.iiij.

t Errena porro ciuitas que ſépit
na ñ erit:neqꝫ eniꝫ cũ i extremo
ſupplicio dãnata fuerit iã ciuitas erit:
hic hꝫ bonũ ſuuꝫ cuius ſocietate leta
tur:qualꝫ eſſe de talibus rebus leticia
põt. Et quoniam non eſt tale bonum
vt nullas anguſtias faciat amatorib⁹
ſuis: ideo ciuitas iſta aduerſus ſeipſã
plerũqꝫ diuidit̃:litigando: bellãdo:at
qꝫ pugnando:⁊ aut mõtiferas aut cer
te mortales victorias requirẽdo. Naꝫ
ex quacũqꝫ ſui pte adv̄ſus alterã ſui
partẽ bellando ſurrexit:querit eſſe vic
trix gentium:cum ſit captiua vitiorũ.
Et ſi quidem cum vicerit ſuperbi⁹ ex
tollitur:etiã ſic mortifera. Si v̇o ꝯditi
onem cogitãs caſuſqꝫ cões: magis q̃
accidere poſſũt aduerſus angit̃:ꝙ eis
q̃ prouenerũt ṗis reb⁹ iſlat̃:tm̃mõ mõ
talis eſt iſta uictoria. Neqꝫ enim ſemp
dominari poterit pmanẽdo:eis quos
potuerit ſubiugare uincendo. Non
autem recte dicuntur ea bona non eẽ
que concupiſcit hec ciuitas:quando ẽ
⁊ ipſa in ſuo genere humano melior.
Concupiſcit enim terrenam quandaꝫ
pro rebus infimis pacem:ad eam nã
qꝫ deſiderat peruenire bellando. Qm̃
ſi uicerit ⁊ qui reſiſtat non fuerit:pax
erit quam non habebant partes inui
cem aduerſantes:⁊ pro his reb⁹ quas
ſimul habere non poterant infelici e-
geſtate certantes. Hanc pacem requi
runt laborioſa bella:hanc adipiſcitur
que putatur glorioſa victoria. Quan
do autem vincunt qui cã iuſtiore pu-
gnabant quis dubitet gratulandam
eſſe victoriam:⁊ prouẽiſſe optabilem
pacem? Hec bona ſunt: ⁊ ſine dubio
dei dona ſunt. Sed ſi neglectis melio
ribus que ad ſupernam pertinent ciui
tatem:vbi erit victoria in eterna ⁊ ſũ
ma pace ſecura:bona iſta ſic concupiſ
cantur:vt vel ſola eſſe credantur:l' his
que meliora creduntur amplius dili
gantur:neceſſe eſt miſeria conſequat̃:
⁊ que inerat augeatur.

De primo terrene ciuitatis auctorẽ
fratricida cuius impietati romane vr-
bis cõditor germani cede rñderit.c.v.

p Rimus itaqꝫ fuit t̃rene ciuita-
tis cõditor f̃ricida:nã ſuũ fratrẽ
ciuem ciuitatis et̃ne i hac t̃ra peregri
nantem inuidentia vict⁹ occidit. Unde
mirandum non ẽ:ꝙ tanto poſtea i ea
ciuitate condenda que fuerat huius t̃
rene ciuitatis de qua loquimur caput
futura:⁊ tã multis gentibus regnat̃a
huic prio exẽplo ⁊ vt greci appellant
archeotypo:quedam ſui generis ima
go reſpondit. Nam ⁊ illic ſicut ipſum
facinus quidam poeta cõmemorauit
illoꝝ:Fraterni ꝑmi maduerũt ſaguie
muri. Sic enim condita eſt roma: qñ
occiſum remum a fratre romulo rõa
na teſtatur hiſtoria niſi ꝙ iſti terrene
ciuitatis ambo ciues erant. ⁊ ambo
gloriam de romane reipub. inſtitutio
ne querebant: ſed ambo eam tantaꝫ
quantã ſi vnus eſſet hẽe non poterãt.
Qui enim volebat dominando glori
ari:minus vtiqꝫ dñaret̃:ſi eius p̃tas
viuo cõſorte minueretur. Ut ergo to
tam domiatiõnẽ haberet vnus:ablat⁹
eſt ſocius:⁊ ſcelere creuit in peius:qđ
innocentia minus eſſet in melius. Hi
autem fratres cai ⁊ abel non hẽbãt ã-
bo inter ſe ſilẽm rex terrenaꝝ cupidi-
tatem:nec in hoc alter alteri iuidit: ꝙ
eius dominat⁹ fieret anguſtior qui al-
terũ occidit:ſi ambo dñarentur. Abel
quippe non querebat dñationem in
ea ciuitate que condebatur a fratre:ſꝫ
inuidẽtia illa diabolica qua inuident
bõis mali nulla alia cã ẽ niſi qꝛ illi bo
ni ſunt:illi mali. Nullo eniꝫ modo fit
minor accedente ſeu ꝑmanẽte cõſorte
poſſeſſio bõitatis:imo poſſeſſio bõita

tis tanto fit latioꝛ:quanto cõcoꝛdioꝛ e
aꝫ indiuidua ſocioꝝ poſſidet caritas.
Nõ hĕbit deniqꝫ iſtã poſſeſſionē:q̃ eã
noluerit hr̃e cõmunem. Et tanto eam
īperiet ampliorē:q̃to amplius ibi po
tuerit amare cõſoꝛtem. Illud igr̄ quod
inter remum ꝛ romulũ exoꝛtũ ē: quē
admodum aduerſus ſeipſam terrena
ciuitas diuidatur oſtendit:quod aũt i
ter cain ꝛ abel inter duas ipſas ciuita
tes dei ꝛ hōinum inimicitias demon
ſtrauit. Pugnãt ergo ĩť ſe mali ꝛ ma
li. Itē pugnãt ĩť ſe boni ꝛ mali: boni
vero ꝛ boni:ſi perfecti ſunt ĩter ſe pu
gnare non poſſunt. Proficiētes aũt ñ
dũqꝫ pfecti ita poſſunt:vt bonus quiſ
qꝫ ex ea parte pugnet contra alteꝝ:q̃
ēt cõtra ſemetipſum. Et in vno q̃ppe
hoie caro concupiſcit aduerſus ſpuꝫ:
ꝛ ſpiritus aduerſus carnem. Cõcupiſ
centia ergo ſpualis cõtra alterius põt
pugnare carnalem:uel concupiſcentia
carnał ꝯ̃ alterius ſpiritualem:ſicut in
ter ſe pugnant boni ꝛ mali:vł certe ip
ſe concupiſcentie carnales inter ſe du
oꝝ bonoꝝ nõduꝫ vtiqꝫ perfectoꝝ: ſic
ĩť ſe pugnant mali ꝛ mali:dōec eoꝝ
q̃ curãť ad vltiaꝫ victoꝛiã ſanitas per
ducatur.

De lãguorib' quos ex pena pecc̄i
ēt ciues ciuitatis dei i hui' vite pegri
tiōe patiũť:ꝛ a quibus deo mediante
ſanantur.c.vi.

l Anguoꝛ ē q̃ppe iſte.i.illa iobe
diētia ō qua in libro decioquar
to diſſeruim':pr̄ie inobediētie ſuppli
cium:ꝛ ideo ñ natura ſed vitiũ. Prop
ter qō oī proficientib' bōis:ꝛ ex fide i
hac pegrinatiōe uiuentib' iuicē onera
uŕa poꝛtate:ꝛ ſic adiplebitis legē chri
ſti. Itē alibi oī. Coꝛripite inquietos: ꝯ
ſolamĩ puſillanies:ſuſcipite iſirmos:
patientes eſtote ad ōes:videte ne q̃s
malũ ꝓ malo alicui reddat. Item alio
loco ſi preoccupat' fuerit homo in ali
quo delicto: vos qui ſpuales eſtis in
ſtruite huiuſmōi in ſpu manſuetudi
nis: intēdēs teipum ne ꝛ tu tenteris.
Et alibi. Sol non occidat ſup iracũdi
am vr̄am. Et in euãgelio. Si peccaue
rit i te frať tu' cõripe eũ iter te ꝛ ipſũ.
Item de peccatis in quibus multorũ
cauetur offenſio ſic apoſtolus dicit.
Peccantes coꝛam ōibus argue vt ꝛ ce
teri metum habeant. Propter hoc et
de venia inuicem dãda multa precipi
untur:ꝛ magna cura pꝛopť tenēdã pa
cē ſine qua nemo poterit uidere deũ:
vbi ille terroꝛ qñ iubetur ſeruus.x.mi
lium talentorum reddere debita que
illi fuerant relaxata:quoniam debitũ
denarioꝛũ centum conſeruo ſuo nõ re
laxauit. Qua ſiłitudie propoſita dñs
ieſus adiecit atqꝫ ait. Sic ꝛ vobis faci
et pr̄ ueſter celeſtis:ſi nõ dimiſeritis v
nuſquiſqꝫ fratri ſuo ō coꝛdibus vr̄is.
Hoc mō curantur ciues ciuitatis dei
in hac terra peregrinantes:ꝛ paci ſup
ne patrie ſuſpirantes. Sp̄s autem ſãc
tus operatur intrinſecus:ut valeat a
liquid medicina que adhibetur extrin
ſecus. Alioqui etiam ſi deus ipſe vtēs
creatura ſibi ſubdita:in aliqua ſpecie
humana ſenſus alloquatuꝛ humãos:
ſiue iſtos cõpoꝛis:ſiue illos quos iſtis
ſiłłimos habemus inſõnis: nec iterioꝛ
gr̄a mētē regat atꝫ agat:nihil prodeſt
hōi omnis predicatio veritatis. Facit
autem hoc deus:a uaſis miſericoꝛdie
ire vaſa diſcernens diſpenſatione qua
ipſa nouit multum occulta ſed tñ iu
ſta. Ipſo q̃ppe adiuuante mirabilib'
ꝛ latentibus modis:cũ peccatũ quod
habitat in membris noſtris: quod ſic
peccatũ ē vt ſit ēt pena peccati ſic apo
ſtolus precipit non regnat in nr̄o moꝛ
tali coꝛpore peccatũ ad obediēdũ deſi
derĳs eius:nec ei mēbra nr̄a velut ĩiq̃
tatis arma exhibem': ꝯvtitur ad mtē
non ſibi ad mala deo regēte cõſētientē

⁊ eam regens tranquillius nūc: hēbit
poſtea ſanitatem perfectā: atq; imoꝛ
talitate percepta homo ſiñ vllo pecca
to in eterna pace regnabit.

De cā ⁊ pertiacia ſceleris cain: quē
a facinoꝛe cōcepto nec dei ſmo īuoca
uit. c. vij.

ſ Ed hoc ipm qđ ſic potuim⁹ ex
poſuim⁹: cū deus locut⁹ eēt ad
caī eo mō quo pmis hōib⁹ p creaturā
ſbiectā velut eorū ſoci⁹ forma cōgrua
loqbatur: quid ei pfuit? Nonne ꝯcep
tū ſcelus i necando frē: ēt poſt verbuȝ
diuie admōitionis ipleuit? Nā cuȝ ſa
crificia diſcreuiſſet āboꝝ: in illi⁹ reſpi
ciēs: huius deſpiciēs: quod non dubi
tandum eſt potuiſſe cognoſci ſigno a
liquo atteſtante viſibili: ⁊ hoc ideo fe
ciſſet deus: qꝛ mala erāt opera eius:
frīs eius vero bona: contriſtatus ē ca
in valde: ⁊ cōcidit facies eius. Sic eīm
ſcriptū ē. Et dixit dominus ad cain.
Quare triſtis factus es. ⁊ quare cōci
dit facies tua? Nonne ſi recte auferas
recte aūt diuidas: ſtati in foꝛib⁹ pecca
tū aderit. Peccaſti: quieſce. ad te enim
cōūſio eius: ⁊ tu dominaberis illius.
In hac admonitiōe quaȝ deus ptulit
ad cain: illud quod dictū eſt ñne ſi rec
te offeras recte aūt non diuidas pecca
ſti: qꝛ non elucet cur l' vnde ſit dictuȝ:
multos ſēſus peperit eius obſcuritas:
cum diuinaꝝ ſcripturaꝝ quiſq; trac
tator ſm fidei regulam id conat̄ ex
ponere. Recte quippe offertur ſacrifici
ū: cū offert̄ deo vero: cui vni tantūmō
ſacrificandum ē. Non aūt recte diuidi
tur: dum ñ diſcernūt̄ recte vel loca vel
tempoꝛa: vel res ipſe que offerunt̄: uel
qui offert uel cui offertur: vł hi quib⁹
ad veſcendū diſtribuitur qđ oblatū ē:
vt diuiſionem intelligam⁹ hic diſcreti
onē: ſiue cū offertur vbi nō oꝫ: aut qđ
non ibi ſed alibi opoꝛtet. Siue cum
offertur quādo non opōtet: aut quod
non tunc ſed alias opoꝛtet. Siue cum
id offertur quod nuſq̄ ⁊ nunq̄ penit⁹
debuit: ſiue cum electioꝛa ſibi eiuſdeȝ
generis reꝝ tȝ homo: q̄ ſūt ea que of
fert deo: ſiue cum eius rei que oblata
eſt fit particeps pꝛophanus. aut quili
bet quē fas non eſt fieri. In quo auteȝ
hoꝛum deo diſplicuerit cain facile nō
poteſt inueniri. Sed quoniam ioānes
apoſtolus cum de his frībus loquerētū
non ſicut cain inquit: qui ex maligno
erat ⁊ occidit fratrē ſuū: ⁊ cui⁹ rei gra
occidit eum: qꝛ opera illius maligna
fuerunt: fratris autē illius iuſta: datur
intelligi propterea ñ reſpexiſſe deum i
munus eius: qꝛ hoc ipſum male diui
debat: dās deo aliqđ ſuuȝ: ſibi aūt ſe
ipſū. Qđ ōes faciunt qui non dei ſed
ſuā ſectantes volūtatē. i. non recto ſed
perūſo coꝛde viuentes: offerunt deo ta
men munus quo putant eum redimi
vt eorū non opituletur ſanandis pra
uis cupiditatibus ſȝ explēdis. Et hoc
ē propriū terrene ciuitatis: deū vel de
os colere: qbus adiuuantibus regnet
in victoꝛijs ⁊ pace terrena: nō caritate
conſulēdi ſed dñandi cupiditate. Bōi
quippe ad hoc vtūt̄ mundo: ut fruan
tur deo: mali autem contra ut fruant̄
mundo: vti uolūt deo: qui tamen cū l'
eē uel res humanas curare iā credūt.
ſunt eīȝ multo deterioꝛes qui nec hoc
quidem credunt. Cognito itaq; cain:
q̄ ſuper eius germani ſacrificium nec
ſuper ſuum reſpexerat deus: utiq; fra
trem bonum mutatus imitari: nō ela
tus debuit emulari. Sed quia contri
ſtatus eſt ⁊ concidit uultus eius: hoc
peccatū maxime arguit deus triſtitiaȝ
de alteri⁹ bonitate: ⁊ hoc frīs. Hoc qp
pe arguēdo īterogauit dicēs. Quare
contriſtatus es: ⁊ quare cōcidit facies
tua? Quia enim frī inuidebat deus uid
bat ⁊ hoc arguebat. Naȝ hōibus qui
bus abſcōditū ē coꝛ alterius: eē poſſet

ambiguum ⁊ prorſus icertū vtrū illa
triſtitia malignitatē ſuaȝ in qua ſe ðo
diſplicuiſſe didicerat: an fratris dolue
rit bonitatē que deo placuit: cum i ſa
crificiū eius aſpexit. Sed rōnē reddēs
deus cur eius oblationē accipē nolue
rit: vt ſibiipē potius merito ꝙ imerito
frater diſpliceret: cum eēt iniuſt⁹ non
recte diuidēdo: hoc ē non recte uiuen
do: ⁊ idignus cuius approbaret̄ obla
tio ꝙ eſſet iniuſtior ꝙ fr̄em iuſtuȝ gra
tis odiſſet oñdit. Non tam̄ euȝ dimit
tens ſine mādato ſācto iuſto ⁊ bono.
Quieſce inquit. ad te eniȝ ꝯuerſio ei⁹
⁊ tu dn̄aberis illi⁹. Nūq̄d frīs? Abſit.
Cuius igr̄ niſi peccati? Dixit enim pec
caſti: tū deinde addidit: quieſce. ad te
.n. conuerſio eius: ⁊ tu dn̄aberis illi⁹.
Pōt quidem ita intelligi: ad ipſū hōi
nem conuerſionem eē debere peccati:
vt nulli aliȷ ꝙ ſibi ſciat tribuere debei
ꝙ peccat. Hec eſt enim ſalubris pēiten
tie medicina: ⁊ venie petitio non incō
grua. vt vbi ait ad te enim conuerſio
eius non ſubaudiatur erit: ſȝ ſit preci
pīetis videlȝ non predicētis mō. Tūc
enim dn̄abit̄ quiſꝙ peccato: ſi id ſibi
non defendendo ꝓpoſuerit: ſed pēitē
do ſubiecerit. Alioquin ⁊ illi ſuiet do
mināti: ſi patrocinium adhibuerit ac
cidēti. Sed vt peccatū itelligat̄ ꝯcupiſ
centia ipſa carnalis ð qua dicit apl's:
caro concupiſcit aduerſus ſpūm: i cu
ius carnis fructibus ⁊ inuidiam com
memorat: qua vtiꝙ cain ſtimulabat̄
⁊ accendebatur in fratris exitum: bn̄
ſubauditur erit. i. ad te enim conuerſi
o eius erit: ⁊ tu dominaberis illi⁹ pōt
quideȝ ita intelligi. Cuȝ enim cōmota
fuerit ps ipā carnal': quam peccm̄ ap
pellat apl's ubi dicit: n̄ ego operō illð
ſed quod hitat i me peccatū: quā par
teȝ aī ēt philoſophi dicunt eē vitioſā:
non q̄ mentem debeat trahere: ſed cui
mēs debeat imperare: eāꝙ ab illicitis
operibus rōne cohibere: cū ergo com
mota fuerit ad aliquid ꝑperā cōmittē
dum: ſi acquieſcatur ⁊ obtēperetur di
cēti apl'o ne exhibueritis membra uīa
arma iniquitatis peccato. ad mentem
domita ⁊ victa conuertit̄: ut ſbdita
rō dn̄etur: hoc precepit deus huic qui
facibus inuidie inflāmabat̄ in fratrē:
⁊ quem debuerat imitari cupiebat au
ferre. Quieſce inquit: manus ab ſcelē
contine. Non regnet peccatum in tuo
corpore mortali ad obediendum deſi
deriȷs eius: nec exhibeas mēbra tua
iniquitatis arma peccato. Ad te enim
conuerſio eius: dum non adiuuatur ſe
laxādo ſed quieſcēdo frenatur. Et tu
dominaberis illius: ut cuȝ forinſecus
non permittitur operari: ſub pt̄ate m̄
tis regentis ⁊ bene volentis aſſueſcat
etiam intrinſecus n̄ moueri. Dictuȝ ē
tale aliquid in eodem diuino libro et
de muliere: qñ poſt peccatum deo int̄
rogante atꝙ iudicante: dānationis ſē
tētias acceperunt in ſerpēte diabolus:
⁊ in ſe ipſis illa ⁊ maritus. Cum enim
dixiſſet eis multiplicans mltiplicabo
triſtitias tuas ⁊ gemitum tuum: ⁊ in
triſtitiȷs paries filios: deiñ addidit: ⁊
ad uirū tuū conuerſio tua: ⁊ ipſe dn̄a
bitur tui. Quod dictum ē ad cain de
peccato vel de vitioſa carnis concupiſ
centia. hoc iſto in loco de peccatrice fe
mina: vbi intelligendum ē uirum ad ī
gendam vxorem: aīo carnē regenti ſi
milem eē oportere. Propt̄ qð dicit a
poſtolus. Qui diligit uxorem ſuā: ſe
ipſum diligit. Nemo enim vnq̄ carnē
ſuam odio hūit. Sanāda ſunt hec ſic
noſtra: non ſicut aliena damnanda.
Sed illud dei preceptum cain ſicut p̄
uaricator accepit. Inualeſcente quip
pe inuidentie vitio fratrem inſidiatus
occidit. Talis erat terrene conditor ci
uitatis. Quomodo autem ſignificaue
rit etiam cain iudeos a quibus chriſt⁹
occiſus eſt: chriſtum vero magnū pa
ſtorem ouium peccorum cuſtos p̄ſigu

rabat abel:q: in allegoria prophetica res eſt parco nunc dicere. Et quedam hinc aduerſus fauſtum manicheum dixiſſe me recolo.

Que rō fuerit vt cain inter principia generis hūani ꝯdēt ciuitatē.c.viij.

n Unc aūt defendenda videt̄ mihi hiſtoria:ne ſit ſcriptura icredibil' q̄ dicit edificataʒ ab vno hoie ciuitatem:eo tēpore quo ñ plus q̄ viri quatuor vel potius tres poſtea q̄ frat' fratrem occidit fuiſſe videntur i terra id eſt primus homo pater omnium: ⁊ ipſe cain ⁊ eius filius enoch ex cui⁹ noie ipſa ciuitas nuncupata eſt. Sed hoc quos mouet: parū conſiderant ñ ōes hoies qui tunc eē potuerunt:ſcriptorem ſacre huius hiſtorie neceſſe habuiſſe noiare:ſed eos ſolos quos operis ſuſcepti ratio poſtulabat. Propoſitū qppe ſcriptoris illius fuit per quē ſpūs ſanctus id agebat: p ſucceſſiōes certarū generationum ex vno hoie ꝓpagatarum pueníre ad abraam:ac ŏ iñ ex eius ſemine ad populū dei:i quo diſtinctio a ceteris gentib⁹ pfigurarēt̄ ⁊ prenunciarentur oia q̄ ŏ ciuitate cuius eternum erit regnū:⁊ de rege eius eodēqꝫ conditore chriſto in ſpu preuidebantur eſſe futura:ita vt nec ŏ alía ſocietate hominum tacēt̄ q̄ terrenā dicimus ciuitatē:quātū ei commemorā de ſatis eſſet:vt ciuitas dei etiā ſue aduerſarie comparatione clareſcat. Cuʒ igit̄ ſcriptura diuina vbi ⁊ numerum annorum quos illi hoies vixerunt cōmemorat ita includat:vt dicat de illo de quo loquebatur ⁊ genuit filios ⁊ filias:⁊ fuerūt ōes dies illius vel illius quos vixit anni tot ⁊ mortuus eſt:nū quid q: eoſdē filios ⁊ filias non noiat ideo intelligē non debemus per tā mlt̄os annos quibus tunc in ſeculi hui⁹ prima etate viuebat:naſci potuiſſe plimos homines:quorum cetib⁹ condi poſſent ēt plurie ciuitates? Sed pertiuit ad deum quo iſta inſpirante cōſcripta ſunt:has duas ſocietates ſuis diuſis generationibus primitus dirigere atqꝫ diſtinguere:vt ſeorſum hominuʒ hoc eſt ſecundum hominem viuentiū ſeorſum autem filiorum dei id eſt hōinum ſecundum deum viuentiuʒ generationes contexent̄ vſqꝫ ad diluuiuʒ: vbi ambarum ſocietatum diſcretio ꝯcretioqꝫ narrāt̄:diſcretio quidē q̄ ābarū ſeperati generationes cōmemorāt̄ vnius fr̄icide cain:alterius aūt qui vocabatur ſeth. Natus quippe fuerat et ipſe de adaʒ:pro illo quē frat̄ occidit. Concretio autem:quia bonis i deteius declinantibus tales vniuerſi facti fuerant vt diluuio delerent̄:excepto vno iuſto cui nomen erat noe:⁊ eius coniuge ⁊ trib⁹ filijs totidēqꝫ nurib⁹. Qui hoies octo ex illa omnium uaſtatione mortalium per arcam euadere meruerunt. Quod igitur ſcriptum eſt ⁊ cognouit cain uxorem ſuā ⁊ concipiens peperit enoch:⁊ erat edificans ciuitatem in noie filij ſui enoch:non eſt quidem conſequens vt iſtū pmum filiuʒ genuiſſe credatur. Neqꝫ.n. hoc ex eo putandum ē:q: dictus eſt cognouiſſe vxorem ſuā:quaſi tūc ſe illi primitus cōcumbēdo miſcuiſſet. Nam ⁊ de ipo patre ōium adā:ñ tūc ſolum hoc dēm eſt quādo conceptus eſt cain queʒ primo genitum videt̄ hūiſſe:verum etiā poſterius eadem ſcriptura cognouit inquit adam vxorem ſuam:⁊ concepit ⁊ peperit filium:⁊ nominauit nomen illius ſech. Unde intelligitur ita ſolere illam ſcripturam loqui quamuis non ſemper:cum in ea legitur factos hōinum fuiſſe conceptus:non tamē ſolū cum primuʒ ſibi ſexus vterqꝫ miſcēt̄. Nec illud neceſſario eſt argumento: vt primogenitum patri exiſtimem⁹ enoch:q̄ ei⁹ noie illa ciuitas nūcupata

eſt. Non.n.ab re eſt:ut propter aliquā cauſam cum ⁊ alios haberet:diligeret eum pater ceteris amplius. Neq₃ eīm ⁊ iudas primogēitus fuit:a quo ⁊ iudea cognominata eſt ⁊ iudei. Sed etiam ſi ꝯditori ciuitatis illius iſte filius primus eſt natus:non ideo putandū eſt tunc a patre condite ciuitati nomē eius impoſitum quando natus eſt:q̄r nec conſtitui tunc ab vno poterat ciuitas:que nihil eſt aliud q̄ hominum multitudo aliquo ſocietatis vinculo colligata:ſed cum illius hōis familia tāta numeroſitate creſceret:vt habēt iam populi quantitatem: tunc potuit vtiq₃ fieri vt ⁊ conſtitueret: ⁊ nomen primogeniti ſui conſtitute imponēt ciuitati. Tā₃ longa quippe vita illoꝝ hōinū fuit:ut illic mēoratoꝝ quoꝝ ⁊ āni taciti nō ſunt:qui minimū vixit āte diluuiu₃:ad ſeptingentos q̄nquagitatres pueniret. Nam plēs nongētos annos ēt trāſierunt: quāuis nemo ad mille pueneris. Quis itaq₃ dubitauerit p vnius hominis etatem tm̄ multiplicari potuiſſe genꝰ humanū: ut eēt vn̄ conſtitueretur non vna ſed plurie ciuitates. Quod ex hoc conijci facillime pōt:q̄r ex vno abraam n̄ multo āplius quadringētis ānis numeroſitas hebraice gentis tanta procreata ē:ut i exitu eiuſdem populi ex egypto:ſexcēta milia hōinū fuiſſe referant bellice iuuētutis:vt omittamꝰ gentē idumeorum n̄ pertinentē ad populum iſrael: quē genuit frater eiꝰ eſau nepos abrae:⁊ al's gentes natas ex ſemine ipſius abrae:n̄ per ſarā coniugem ꝓcreatas.

De longa vita hominum que fuit ante diluuium:⁊ de ampliore hūanorum corporu₃ forma.c.ix.

q Uāobrem nullus prudens rerꝫ exiſtimator dubitauerit cain n̄ ſolū aliquā:verū ēt magnam potuiſſe condere ciuitatē:quando in tālongu₃ tp̄us protendebatur vita mortalium: niſi forte infidelium quiſpiā ex ip̄a numeroſitate annorum nobis ingerat queſtiōem:qua vixiſſe tūc hoīes ſcriptum eſt in auctoritatibus noſtris: et hoc neget eē credendum. Jta quippe non credunt etiam magnitudines corporum longe ampliores tūc fuiſſe q̄ nunc ſunt. Unde ⁊ nobiliſſimus coꝝ virgilius de ingenti lapide quem in agrorum limite infixum vir fortis illorum temporum pugnans ⁊ rapuit:⁊ cucurrit ⁊ intorſit ⁊ immiſit. Uix illū inq̄t lecti bis ſex ceruice ſbirent. Qualia nunc hominum producit corpora tellus:ſignificans maiora tunc corpora producere ſolere tellurem. Quanto magis igitur temporibus recentioribus mundi:ante illud nobile diffamatūq₃ diluuiū. Sed de corporū magnitudine plerūq₃ incredulos nudata p vetuſtatē ſiue per vi₃ fluminū varioſq₃ caſus ſepulcra conuicūt:vbi apparuerūt vel vnde ceciderūt incredibilis magnitudinis oſſa mortuorū. Uidi ipſe n̄ ſolꝰ ſed aliqui mecum i vticēſi littore molare₃ hōis dente₃ tam ingentem:vt ſi i noſtrorum dentiū modulos minutatī concideretur:centum nobis videretur facere potuiſſe. Sed illum gigantis alicuius fuiſſe crediderimus. Na₃ preter quod erant omnium mlto maiora q̄ n̄ra tunc corpora gigantes ante longe ceteris antecibāt. Sicut alijs deīn n̄riſq₃ temporibus rari quidem:ſ₃ nunq̄ ferme defuerūt q̄ modū aliorum plurimum excederēt. Plinius ſus doctiſſimus homo q̄to magis magiſq₃ preterit ſecl'i excurſus minora cōpora naturā ferre teſtatur. Quod etiam homerum cōmemorat ſepe carmine fuiſſe conqueſtum: non hec uelut poetica figmēta deridēs: ſ₃ ita hiſtoricam fidem tanq̄ miraculo

rū̃ naturaliū̃ ſcriptoꝛ aſſumēs. Ueruꝫ
vt dixi antiquorū̃ magnitudies coꝛpo
rum: inuenta plerunqꝫ oſſa quoniam
diuturna ſunt etiā multo poſterioꝛibꝰ
ſeculis produnt: annoꝝ aūt numeꝛoſi
tas cuiuſqꝫ hōinis qui tp̄ibus illꝰ fuit:
nullꝰ nunc talibus documētis vēire i ex
pimētū̃ pōt. Nec tñ iō fides ſacre huic
hiſtoꝛie derogāda eſt cuiꝰ tanto impu
dētiꝰ narrata ñ credimꝰ: quāto ipleri
certius pꝛenū̃ciata conſpicimus. Dicit
tñ etiaꝫ ideꝫ pliniꝰ eē adhuc gentē vbi
ducentos ānos viuitur. Sic ergo hū̃a
narū̃ vitarū̃ diuturnitates quas exp
ti non ſumꝰ: hodie hēe credūtur inco
gnita nobis loca: cur nō hūiſſe credātꝰ
⁊ tp̄a: An vō eſt credibile alicubi eſſe
quod hic non eſt: ⁊ icredibile aliqñ fu
iſſe quod nunc non eſt?

De differentia q̄ intꝰ hebreos ⁊ no
ſtros codices videntꝰ annorū̃ numeri
diſſonare. c. x.

q Uo circa ⁊ſi itꝰ hebreos ⁊ nr̄os
codices de ipſo nū̃ero annoruꝫ
nonnulla videtꝰ eē diſtātia: qȯ ignoro
qua rōne ſit fc̄um: non tamen tāta ē:
ut illos hoies tā longeuos fuiſſe diſ
ſētiant. Nam ipſe hō primꝰ adam añ
q̄ꝫ gigneret filium q̄ ē appellatus ſeth
ducentos triginta vixiſſe annos repitꝰ
in codicibus nr̄is: in hebreis aūt cētū̃
triginta perhibetꝰ. Sꝫ poſteaq̄ꝫ eū̃ gēu
it ſeptingentos vixiſſe legitꝰ in nr̄is: oc
tingentis vero in illꝰ. Atqꝫ ita in vtriſ
qꝫ vniuerſitatis ſumma concoꝛdat: ac
deinde per conſequētes generatiōs ā
teq̄ꝫ gignatꝰ qui gigni cōmemoratur:
minus vixiſſe apud heberos pater eiꝰ
inuenitur centum ānos: ſed poſteaq̄ꝫ ē
genitus: idē ipſe centum minꝰ q̄ꝫ i he
breis inueniuntur i nr̄is. Atqꝫ ita hic
⁊ inde numeri vtriuſqꝫ vniuerſitas cō
ſonat. In ſexta auteꝫ geneꝛatione nuſ
q̄ꝫ vtriqꝫ codices diſcrepant. In ſepti
ma vero vbi ille qui natus eſt enoch:
ñ moriuꝰ ſed q̄ꝫ deo placuerit trāſlatꝰ
eē narratur: eadē diſſonātia ē que in
ſuperioꝛibus quinqꝫ de centum annis
añq̄ꝫ gigneret eum qui ibi cōmemoꝛa
tus eſt filium atqꝫ ita in ſūma ſimilis
conſonantia. Uixit enim ānos anteq̄ꝫ
tranſferretur ſꝫ vtroſqꝫ codices trecē
tos ſexagintaquinqꝫ. Octaua genera
tio habet quidem nōnullā diuerſitatē
ſed miorem ac diſſimileꝫ ceteris. Ma
tuſalem quippe quē genuit enoch: añ
q̄ꝫ gigneret eum qui in ipſo oꝛdine q̄
rurſus in noſtris poſteaq̄ꝫ eū̃ genuit ī
periuntur additi: ⁊ in vtriſqꝫ ſibi ſum
ma vniuerſi numeri occurrit. In ſola
nona generatione. i. in annis lamech
filij matuſalē patris aūt noe: ſumma
vniuerſitatis diſcrepat: ſed non pluri
mum. Uiginti enim ⁊ quatuō annos
plus vixiſſe in hebreis q̄ꝫ in noſtꝛis co
dicibus inuenitur. Nā anteq̄ꝫ gigneꝛet
filium qui vocatus eſt noe: ſex minus
hꝫ in hebreis q̄ꝫ in nr̄is: poſtea vero q̄ꝫ
eum genuerit: triginta āplius in eiſdē
q̄ꝫ in nr̄is. Unde ſex illis detractis reſ
tant viginti quatuor vt dictum eſt.

De annis matuſalem: cuius etas. x
iiij. annis videtꝰ diluuiū̃ excedē. c. xi.

p Eer hanc aūt diſcrepātiā hebꝛe
orū̃ codicū̃ atqꝫ nr̄oꝝ exoꝛitur
illa fāoſiſſima q̄o: vbi matuſaleꝫ qua
tuoꝛdecim annos vixiſſe poſt diluuiū̃
computatꝰ: cū̃ ſcriptura ex ōibus qui i
terra tunc fuerāt ſolos octo hoies in
arca exitum commemoꝛet euaſiſſe di
luuij: in quibus matuſalem non fuit.
Secundum codices enim nr̄os matu
ſalem enim priuſq̄ꝫ gigneꝛet illum quē
vocauit lamech: vixit annos cētū̃ ſexa
gita ſeptē: deiñ ipſe lamech āteq̄ꝫ ex il
lo natus eſſet noe vixit annos centuꝫ
octogitaocto: q̄ ſilꝰ fiunt tercētiquiqua
giutaq̄nqꝫ. His addūturꝰ ſexcenti noe

quoto eius anno diluuiũ factum ē:q̃ fiunt nongenti quinquagintaquinq̧: ex quo matuſalem nat⁹ eſt uſq̧ ad annum diluuq. Omnes aũt ãni vite matuſalem nongenti ſexagintanouē computantur. Quia cũ vixiſſet annos centum ſexagintaſeptē ⁊ genuiſſet filium qui eſt appellatus lamech: poſt eum genitum uixit ãnos octigētos duos. Qui omnes vt dixim⁹ nongenti ſexagintanouē fiunt. Unde detractis nongentis quinquagitaq̃nq̧ ab ortu matuſalem vſq̧ ad diluuiũ remanēt quatuordeci quib⁹ vixiſſe credit᷑ p⁹ diluuium. Propter qđ ñnulli ⁊ ſi eũ in tra vbi õem carnem: quã uiuē i aquis natura non ſinit: cõſtat fuiſſe deletaꝫ cũ pře ſuo qui tranſlatus fuerat aliquantum fuiſſe: atq̧ ibi donec diluuiũ ꝑteriret vixiſſe arbitrantur. Nolentes derogare fidem codicibus quos in auctoritatem celebriorem ſuſcepit eccl'ia: ⁊ credentes iudeoꝝ potius q̃ iſtos ñ hře qđ verũ ē. Non.n.admittũt ꝙ magis hic eſſe potuerit error interꝑtuꝫ: quã in ea lingua eſſe falſuꝫ vñ in nřaꝫ per grecam ſcriptura ipſa tranſlata ē. Sed inquiunt nõ eſſe credibile ſeptuaginta iterpretes qui vno ſil' tempore vnoq̧ ſenſu ĩꝑpretati ſunt errare potuiſſe: aut ubi nihil eoꝝ ĩterat uoluiſſe mentiri: iudeos vero dum nobis inuident ꝙ lex ⁊ prophete ad nos ĩtꝑtando tranſierunt: mutaſſe quedã i codicibus ſuis vt in nřis minueretur auctoritas. Hanc opinionē vel ſuſpicionem accipiat quiſq̧ vt putauerit certum eſt tñ ñ vixiſſe matuſalē poſt diluuium: ſed eodem anno fuiſſe defũctuꝫ ſi verum eſt qđ de numero annoꝝ in hebreis codicibus inuēitur. De ill' aũt .lxx. interpretibus quid mihi videat᷑: ſuo loco diligentius inſerendũ eſt: cuꝫ ad ipſa tempora q̃tum neceſſitas huius operis poſtulat cõmemoranda adiuuante dño venerimus. Pñti enim ſufficit queſtioni: ſecunduꝫ vtroſq̧ codices tam longas hũiſſe vitas illius eui homines: vt poſſet etate vnius qui de duobus quos ſolos terra tunc parentibus primus eſt natus: ad cõſtituendam etiam ciuitatem multiplicari genus humanum.

De opinione eoꝝ qui primoꝝ tp̃ꝫ hoĩes tã lõgeuos q̃ ſcribitur fuiſſe ñ credunt. c. xij.

n Eq̧.n. ullo modo ſũt audiendi: q̃ putant alit᷑ annos ill' tp̃ibus computatos. i. tante breuitatis vt unus ann⁹ noſter deceꝫ illos hũiſſe credatur. Quapropter inquiunt cũ audierit quiſq̧ uel legerit nongētos ãnos quenq̧ vixiſſe: debet intelligere nonagita. Decē quippe illi anni unus ann⁹ eſt nř ⁊ decē ãni nři centuꝫ illi fuerũt. Ac per hoc ut putant vigintitrium annorum fuit adaꝫ qñ genuit ſeth. Et ipſe ſeth viginti habebat ⁊ ſex mēſes qñ ex illo natus eſt enos: quos appellat ſcriptura ducentos ⁊ quiq̧ ãnos. Quoniã ſic iſti ſuſpicantur quoruꝫ exponimus opinionem: vnũꝫ annũ qualem nunc habemus in decem partes illi diuidebant: ⁊ eaſdem partes ãnos vocabant. Quarum partium hꝫ vna quadratum ſenarium: eo ꝙ deus ſex diebus perfecerit opera ſua ut in ſeptimo requieſceret. De qua re i libro vndecimo ſicut potui diſputaui. Sexties aũt ſeni qui numer⁹ quadratũ ſenariũ fac᷑: triginta ſex dies fiũt: qui multiplicati decies ad trecentos ſexagita ꝑueiunt. i. duodeciꝫ mēſes lunares. Propť quiq̧ dies. n. reliquos quibus ſolaris annus implet᷑: ⁊ diei quadrantem ꝓpť quem quater ductum eo anno quo biſextũ uocãt vnus dies adq̃citur: addebantur a veteribus poſtea dies vt occurreret numerus annorũ: quos dies rõani intercalares vocabant. Proide

etiã enos quẽ genuit ſeth:decẽ et nouẽ
agebat annos quando ex illo natus ē
filius eius cainã: quos ãnos dic̃ ſcrip
tura centum nonaginta. Et deinceps
per omnes generationes in quibꝰ ho
minuꝫ anni cõmemorantur ante dilu
uium:nullus fere in noſtris codicibꝰ i
uenitur:qui cm eſſet centum annoꝝ
vel infra:vel etiam centuꝫ viginti aut
non multo amplius genuerit filium:
ſed qui minia etate genuerũt annorũ
centum ſexaginta ⁊ quod excreſcit fu
iſſe referuntur:quia nemo inquiunt ꝺ
cem annorum homo poteſt gignere fi
lios:qui numerus centuꝫ appellaban
tur anni ab illis hominibus:ſed in an
nis ſexdecim eſt matura pubertas et
poli iam idonea procreande:quos cẽ
tum ⁊ ſexaginta annos illa tempora
nuncupabant. Ut aũt aliter annum
tunc fuiſſe cõputatũ ñ ſit icredibile:a
diciũt ꝙ apꝺ pleroſqꝫ ſcriptõꝛes hiſto
rie repit̃ egyptios habuiſſe annũ qua
tuor mẽſiũ:acarnanas ſex menſiũ: la
uinios tredeci menſiuꝫ. Plinius ſus
cũ cõmemoraſſet relatũ fuiſſe in lr̃as
quendã vixiſſe centum q̃nquagita du
os annos:alium decẽ amplius: alios
ducentorum annoꝝ hũiſſe uitam:ali
os trecentorum:quoſdam ad quingẽ
tos:alios ad ſexcentos:nonnullos ad
octingentos etiam perueniſſe:hec oĩa
propter initia temporuꝫ accidiſſe arbi
tratus eſt. Alij q̃ppe inquit eſtate det̃
minabant annũ:⁊ alij hieme:alij qua
driptitis tẽporibus ſicut arcades iq̃t
quorum anni trimẽſes fuerunt. Adie
cit etiam aliquando egyptios quorũ
paruos annos quaternoꝝ menſiũ fu
iſſe ſupra diximus:luneqꝫ fine eorum
limitaſſe annũ. Itaqꝫ apꝺ eos inquit
⁊ ſingula milia annoꝝ uixiſſe ꝓdunt̃.
His uelut probabilibus argumentis
quidam nõ deſtruentes fidẽ ſacre hu
ius hiſtorie:ſed aſtruere nitẽtes ne ſit
incredibile ꝙ tã multos ãnos uixiſſe
referuntur antiqui:perſuaſerunt ſibi
nec ſe ſuadẽ iprudẽt̃ exiſtimant:tã exi
guũ ſpacium tp̃is tũc ãnũ vocatũ:⁊ il
li decẽ ſint vnus nr̃:⁊ decẽ nr̃i centum
illoꝝ. Hoc aũt falſiſſimũ eẽ documẽto
euidentiſſimo oñdit̃. Quod añq̃ faci
am ñ mihi tacendũ videtur:que credi
bilior poſſit eſſe ſuſpicio. Poteramus
certe hanc aſſeuerationem ex hebreis
codicibus redarguere atqꝫ cõuincere:
vbi adam non ducentorum trigita:
ſed centũ triginta annorum fuiſſe re
peritur qñ tertiũ genuit filium:qui an
ni ſi tredecim noſtri ſunt proculdubio
primum genuit qñ duodecim vel nõ
multo amplius annorum fuit. Quis
poteſt hac etate generare uſitata iſta
nobiſqꝫ notiſſima lege nature? Sed
hũc omittamus:q̃ fortaſſe ẽt qñ crea
tus eſt potuit. Non.n.cum taꝫ paruũ
q̃ꝫ infantes noſtri ſunt factum fuiſſe
credibile eſt. Seth filius eius non du
centoruꝫ q̃nqꝫ fuit qñ genuit enos:ac
per hoc ſm iſtos nondũ hẽbat vndeci
annos etatis. Quid dicam de cainan
eius filio:qui cum apud nos centum
ſeptuaginta reperiatur annorum apꝺ
hebreos ſeptuaginta legit̃ fuiſſe qñ ge
nuit malalehel? Quis generat homo
ſeptennis:ſi tunc anni ſeptuaginta nũ
cupabantur q̃ ſeptem fuerunt.

An in dinumeratione ãnoꝝ hebre
oꝝ magis q̃ꝫ .lxx. interp̃tũ ſit ſequẽda
auctoritas. c. xiij.

ſ Ed cũ hoc dixero:cõtinuo refe
ret̃ illud iudeorũ eẽ mendaciuꝫ
de quo ſupius ſatis factũ ē. Nam ſep
tuaginta ĩſ̃ptes laudabilit̃ celebratos
viros potuiſſe mẽtiri difficile ē. Ubi ſi
queram quid ſit credibilius: iudeorũ
gentem taꝫ longe lateqꝫ diffuſã:i hoc
conſcribendum mendacium vno con
ſilio conſpirare potuiſſe:⁊ dum alijs
inuideant auctoritateꝫ: ſibi abſtuliſſe

veritatem:an.lxx.hoies q̄ ēt ipſi iudei erant in vno loco poſitos:quoniā rex egypti ptolomeus eos ad hoc opꝰ aſci uerat: ipſam veritatem gentibus aliē genis inuidiſſe:⁊ cōmunicato iſtud tc̄ feciſſe conſilio:quis non uideat q̄d ꝓ cliuius faciliuſq; credatur. Sꝫ abſit vt prudens quiſpiā vel iudeos cuiuſli bet peruerſitatis atq; malicie tantum potuiſſe credat:in codicibus tam mul tis ⁊ tā longe lateq; diſperſis vel.lxx. illos memorabiles viros hoc de iuidē da gentibus veritate vnum cōmuni caſſe conſiliū. Credibilius ergo quis dixerit:cum primum de bibliotheca ptolomei deſcribi iſta ceperūt: tunc a liq̄d tale fieri potuiſſe in codice vno.ſ. primitꝰ iñ de ſcripto:vnde iam latiꝰ e manaret:vbi potuit quidē accidere ēt ſcriptoris error. Sed hoc in illa q̄one de vita matuſalem non abſurduꝫ ſuſ picari eſt:⁊ in illo alio vbi ſuperātibꝰ uigintiquatuor annis ſumma non cō uenit. In his aūt i quibus continuatͬ ipſius mendoſitatis ſimilitudo:ita ut ante genitum filium qui ordini inſeri tur:alibi ſupſint centū āni alibi ōſint: poſt genitum autē vbi deerāt ſupſint: vbi ſupererant deſint:vt ſumma con ueīat:⁊ hoc in prima:ſecunda: tertia: quarta:quinta:ſeptimaq; generatiōe inuēitur:videtur habere quandā ſi di ci pōt error ipſe conſtantiam:nec caſū redolet ſed induſtriam. Itaq; illa divͬ ſitas numerorū aliter ſe habentium i codicibus grecis ⁊ latinis:aliter in he breis vbi nō eſt iſta de centum ānis ꝑ us additis ⁊ poſtea detractis per tot generationis cōtinuata parilitas: nec malicie iudeorū:nec diligentie vel pru dētie ſeptuagita interp̄tū:ſꝫ ſcriptoris tribuatur errori qui de bibliotheca ſu pradicti regis codicem deſcribendū ꝑ mus accepit. Nam etiaꝫ nunc:ubi nu meri non faciūt intentum ad aliquid qđ facile poſſit intelligi uel qđ appare

at utiliter diſci:⁊ negligenter deſcribū tur ⁊ neglīgētius emēdātur. Quis.n. exiſtimet ſibi eſſe diſcendum quot mi lia hōinum tribus iſrael ſigillatiꝫ hr̄e potuerūt:quoniam prodeſſe aliquid non putatur:⁊ quotus quiſq; hōinuꝫ eſt cui profunditas utilitatis huiꝰ ap pareat. Hic vero vbi per tot cōtextas generationis centū āni alibi adſunt a libi deſunt:⁊ poſt natū q̄ cōmēorandꝰ fuerat filiū:deſūt vbi abfuerūt:abſūt vbi defuerūt:vt ſumma ꝯcordet nimi rū cū vellet perſuadē qui hoc fecit iō nūeroſiſſimos annos vixiſſe ātiquos q̄ eos breuiſſimos nūcupabāt:⁊ hoc de maturitate pubertatis q̄ idonea fi lijs gignrentͬ conaretur oñdē:atꝫ iō i il lis centum annis deceꝫ nr̄os inſinuan dos putaret incredulͥ:ne homines tā diu vixiſſe recipere infidem nollēt:ad didit centum vbi gignendis filijs ha bilē ñ inuenit etatem:eoſdēq; poſt gēi tos filios vt congrueret ſumma detra xit:ſic quippe voluit credibiles facere idonearū generande prolͥ cōueniētias etatū: ut tamen numero:ñ fraudaret vniuerſas etates uiuentiū ſinglͥoruꝫ. Quod autē in ſexta generatione id ñ fecit: hoc ipſum ē quod magis mouet illum deo feciſſe cuꝫ res quam dicimꝰ poſtulauit:quia non fecit vbi non po ſtulauit. Inuenit nanq; in eadeꝫ gene ratione:apud hebreos vixiſſe iſrael ā teq̄ genuiſſet enoch centum ſexagita duos annos:qui ſecundum illā rōneꝫ breuiū annorū fiunt āni ſexdecim:⁊ a liquid minus q̄ menſes duo:que iam etas apta eſt ad gignenduꝫ:⁊ iō addē centū annos breues vt nr̄i vigitiſex fi erent neceſſe ñ fuit:nec pꝰ natū enoch eos detrahere quos non addiderat ā te natum. Sic factum eſt vt hinc nul la eſſet iter codices vtroſq; varietas. Sed rurſus mouet cur in octaua ge neratione anteq̄ de matuſale naſcere tur lamech:cum apud hebreos legan

tur centum octoginta duo anni:vigin
tiduo anni minus inueniuntur i codi
cibus noſtris:vbi poti⁹ addi centū ſo-
lent:⁊ poſt genitum lamech complen
dā reſtituuntur ad ſūmā que in codici
bus vtriſq; non diſcrepat.Si enim cē
tum ſeptuaginta annos ꝓpē puberta
tis maturitatem decē ⁊ ſeptē volebat
intelligi:ſicut nihil addere:ita nihil ḋ
trahere iam debebat:q: inuenerat eta
tem idoneam generationi filioꝝ:ꝓpē
quam in alijs centum annos vbi eam
non inueniebat addebat hoc aūt ḋ vi
ginti annis merito putaremus cā mē
dacitatis accidere potuiſſe:niſi eos ſic
prius detraxerat reſtituere poſtea cu-
raret:vt ſumme cōueniret integritas.
An forte aſtutius factum extimandū
ē:ut illa qua centū āni prius ſolēt adi
ici ⁊ poſtea detrahi occultaretur induſ
tria:cum ⁊ illic vbi neceſſe non fuerat
non quidēꝫ de centum annis:veruntā
men de quantocunq; numero prius ḋ
tracto poſt āddito tale quid fieret.Sꝫ
quolibet iſtud accipiatur:ſiue credat̄
ita eſſe factum:ſiue non credatur ſiue
poſtremo ita:ſiue non ita ſit:recte fie-
ri nullo modo dubitauerim:vt cuꝫ di
uerſum aliquid in vtriſq; codicib⁹ iue
nitur:qn̄ quidem ad fidem rerum geſ
tarū vtrūq; eē non poteſt:verum ei li
gue potius credatur:vn̄ ē in aliam ꝑ i
terpretes facta tranſlatio.Nam in q̄-
buſdā etiam codicibus grecis tribus
⁊ vno latino ⁊ vno ēt ſyro inter ſe cō-
ſentiētib⁹:inuent⁹ ē matuſalē ſex ānis
ante diluuium fuiſſe defunctus.

De parilitate annoꝝ: qui hiſdē q̄
bus nunc ſpacijs ⁊ in prioribus ſecul̄
concurrerunt.c.xiiij.

n Unc iam videam⁹ quonā mō e
uidenter poſſit oſtendi:non taꝫ
breues vt illi decē vnus eēt nr̄:ſed tan
te prolixitatis annos quante nunc hē
mus quos vtiq; circuitus cōficit ſol:-
in illoꝝ hōinum vita prolixiſſima cō
putatos.Sexcenteſimo nempe anno
noe ſcriptum eſt factum eſſe diluuiū.
Cur ergo ibi legitur:⁊ aqua diluuij fa
cta ſuper terram ſexcenteſimo āno vi-
te noe:ſecundi menſis ſeptima ⁊ vice
ſima die menſis:ſi annus ille minim⁹
quales decem faciunt vnum noſtrum
trigintaſex dies habebat:Tantill⁹ q̄p
pe annus ſi antiquo more hoc nomen
accepit:aut non habet menſes: aut m̄
ſis eius eſt triduum vt habeat duode
cim menſes.Quomodo igitur hic di
ctum eſt:ſexcēteſimo āno ſecūdi mēſis
ſeptima ⁊ uiceſima die menſis:niſi q:
tales quales nunc ſunt etiam tunc e-
rant menſes:Nam quo pacto aliter
viceſimo ⁊ ſeptimo die ſecundi mēſis
diceretur ceptū eſſe diluuium:Deīn
poſtea in fine diluuij ita legitur.Et ſe
dit arca in menſe ſeptimo: ſeptima ⁊
viceſima die menſis ſuper mōtes ara
rach.Aqua autem minuebatur vſq;
ad vndecimum menſem. In vndecio
aūt menſe prima die menſis apparue
runt capita montium.Si igī tales m̄
ſes erant:tales profecto ⁊ anni erant
quales nunc hēmus.Menſes quippe
illi triduani viginti ⁊ ſeptem dies hēe
n̄ poterāt.Aut ſi pars triceſima ėdui
tunc appellabantur dies vt omnium
proportiones minantur:ergo nec to-
to quatriduo nr̄o factum eſt illud taꝫ
grande diluuium:qḋ memoratur ſcḋm
quadraginta diebus ⁊ quadraginta
noctibus.Quis hāc abſurditatem ⁊
uanitateꝫ ferat:Proinde remoueat̄ hic
error:qui coniectura falſa ita vult aſ-
truere ſcripturarū fidē:vt alibi deſtru
at.Prorſus tāt⁹ ēt tunc dies fuit quā
t⁹ ⁊ nunc ē:quē viginti ⁊ quatuor hoī
diurno curriculo nocturnoq; determi
nant:tāt⁹ menſis quāt⁹ ⁊ nunc ē:queꝫ
luna cepta ⁊ finita cōcluſit.Tant⁹ an-
nus quāt⁹ ⁊ nunc ē: quem duodecim

menſes lunares additis propter curſū ſolarē quinqꝫ dieb⁹ ⁊ quadrante ꝯſūmant. Tāt⁹ āni ſexcēteſimi vite noe ſ̄us erat menſis: ciuſqꝫ menſis uiceſimus ⁊ ſeptimus dies: qñ cepit eſſe diluuium: in quo dieſ quadragita ꝯtinuate igentes pluuie memorātur: q̄ dies non binas ac paulo amplius horas habebāt: ſꝫ uicenas ⁊ quaternas die noctuqꝫ tranſactas. Ac per hoc tam magnos annos vixerūt illi antiqui uſqꝫ amplius q̄ nōgētos: quantos poſt ea uixit abraā centū ſeptuagintaquinqꝫ: ⁊ poſt eū filius eius iſaac centū octoginta: ⁊ filius eius iacob prope centum quinquagita: ⁊ quātos interpoſita aliquanta etate moyſes centū vigiti: ⁊ quantos ēt nunc uiuūt hoīes ſeptuaginta vl' octoginta: uel non multo amplius de q̄b⁹ ēt dictū eſt. Et ampli⁹ eorum labor ⁊ dolor. Jlla uero numerorū varietas que īter codices hebreos iuenitur ⁊ nr̄os: neqꝫ de hac antiq̄ longeuitate diſſentit: ⁊ ſi quid habet ita diuerſum: vt uerum eē vtrunqꝫ nō poſſit: rerū geſtarū fides ab ea ligua repetenda eſt: ex qua interpretatum ē quod habemus. Que facultas cū volentibus vbiqꝫ gentium preſto ſit: nō tamen vacat q̄ ſeptuaginta interp̄tes in plurimis que diuerſa dicere videt̄: ex hebreis codicibus emendare auſus eſt nemo. Non enī eſt illa diuerſitas putata mendoſitas: nec ego vllo mō putandā exiſtio. Sꝫ vbi non eſt ſcriptoris error: aliquid eos diuio ſp̄u vbi ſenſus eſſet conſentaneus veritati ⁊ p̄dicans veritatem: non interpretātium more ſed prophetantiū libertate alit̄ dicere uoluiſſe credendum eſt. Unde merito non ſolum hebreis: verum ēt ipſis cum adhibet teſtimonia de ſcripturis vti apoſtolica inuenitur auctoritas. Sed hinc me opportuniore loco ſi adiuuerit dn̄s promiſi diligentius locuturū: nunc quod inſtat expediā.

Non. n. ambigendū ē ab hoīe qui ex primo homine primus eſt natus qñ tandiu viuebant potuiſſe conſtitui ciuitatem ſane terrenam: non illā que dr̄ ciuitas dei: de qua ut ſcriberem⁹ laborem tanti huius operis in manus ſumpſimus.

An credibile ſit primi ſeculi viros vſqꝫ ad eam etatē qua filios generaſſe īferunt a concubitu ꝯtinuiſſe. c. xv.

d Icet ergo aliquis ita ne credendū ē hoīem filios inceſſāt generaturum: nec habentem propoſitum cōtinentie centū ⁊ amplius vel ſ̄m hebreos non multo minus. i. octoginta ſexaginta annos a concumbendi ope uacauiſſe: aut ſi non uacaret nihil p̄lis gignere potuiſſe. Hec queſtio duobus modis ſoluitur. Aut. n. tanto ſerior fuit proportione pubertas: quāto vite totius maiō annoſitas: aut quod magis uideo eſſe credibile: ñ hic priogeniti filij cōmemorati ſunt: ſed quos ſucceſſionis ordo poſcebat vt perueniretur ad noe: a quo rurſus ad abraā videmus eſſe peruentum: ac deiñ uſꝫ ad certum articulum temporis: quantum oportebat ſignari etiam generationibus cōmemoratis curſum glorioſiſſime ciuitatis in hoc mundo peregrinantis ⁊ ſupernam p̄riam reqrentis. Q̄d. n. negari non poteſt: prior ōium cain ex coniunctione maris ⁊ femine nat⁹ ē. Neqꝫ. n. illo nato dixiſſet adā quod dixiſſe legitur acq̄ſiui hoīem p̄ deum: niſi illis duobus ipſe fuiſſet homo naſcendo additus primus. Hunc ſecutus abel quem maior frater occidit: prefiguratione quadam peregrinantis ciuitatis dei q̄ eſſet ab impijs ⁊ quodāmō terrigenis id eſt terrenā originem diligentibus: ⁊ terrene ciuitatis terrena felicitate gaudentibus: perſecutiones iniquas paſſura p̄mus

oſtendit. Sed quot annorũ erat adaꝫ
cũ eos genuit non apparet. Exĩn dige
runtur generationes alie de cain: alie
de illo quem genuit non adã i eiꝰ ſuc-
ceſſione quem frater occidit: ⁊ appel
lauit nomẽ illius ſeth dicens ut ſcrip
tũ ẽ. Suſcitauit.n.mihi deus ſemẽ ali
ud pro abel: quem occidit cain. Cuꝫ
itaqꝫ iſte due ſeries generationũ una
de ſeth altera de cain: has duas de q̄
bꝰ agimꝰ diſtinctis ordinibꝰ inſinuẽt
ciuitates unam celeſtem in terris pere
grinantẽ: alterã terrenam terrenis tã
ꝙ ſola ſint gaudijs inhiantem uel in-
herentem: nullus de progenie cain cũ
dinumerata ſit cõnumerato adã vſqꝫ
ad octauaꝫ generationem quotãnoꝝ
fuiſſet expreſſus ẽ: quando genuit cũ
qui cõmemoratur poſt euꝫ. Noluit.n.
ſpiritus dei in terrne ciuitatis genera
tionibus tp̄a notare ante diluuium: ſꝫ
in celeſtis maluit tanꝙ eſſẽt mẽoria di
gniores. Porro autem ſeth qñ natus
eſt non quidẽ taciti ſunt ãni pr̄is eiꝰ:
ſeth iam genuerat alios: ⁊ vtrũ ſolos
cain ⁊ abel quis affirmaꝛ̃ audeat? Nõ
.n. qꝛ ſoli noĩati ſunt propter ordines
generationum quas commemorari o
portebat: ideo conſequens videri dꝫ
ſolos fuiſſe tunc generatos ex adam.
Cum.n.ſilencio coopertis omium no
mibus ceterorum: legatur eum genu-
iſſe filios ⁊ filias: quota fuerit iſta p̄-
les eius quis preſumat aſſerere: ſi cul
pam temeritatis euitat? Potuit q̄ppe
adam diuinitus admonitus dicẽ poſt
caꝙ ſeth natus ẽ. Suſcitauit eniꝫ mi-
hi deus ſemen aliud pro abel: qñ talꝭ
erat futurus qui impleret illius ſanc-
titatem: non ꝙ ipſe prior poſt eũ tem-
poris ordĩe naſceretur. Deĩn qḋ ſcrip-
tum eſt vixit autem ſeth quinqꝫ ⁊ du-
centos annos: vel ſm hebreos quinqꝫ
⁊ centum annos ⁊ genuit enos: quis
poſſit niſi inconſideratus aſſeuerare
hunc eius primogenitum fuiſſe: ut ad
mirantes merito ĩq̄ramus: quomo
do per tot annos imunis fuerit a con
nubio ſine ullo propoſito cõtinentie: ꝟl
non genuerit cõiugatus. Quando q̄-
dem ẽt de ipſo legitur ⁊ genuit filios
⁊ filias: ⁊ fuerũt ões dies ſeth duode
ci ⁊ ñgenti anni ⁊ mortuus eſt: atꝫ ita
deinceps quorum anni cõmemorãtꝭ:
nec filios filiaſqꝫ genuiſſe reticentur.
Ac per hoc non apparet omnis: utrũ
qui nominatur genitus ipſe fuerit pri
mogenitus: immo vero quoniam cre-
dibile non eſt patres illos etate taꝫ lõ
ga aut impubes fuiſſe: aut coniugibꝰ
caruiſſe vel fetibus: nec illos coꝝ fili-
os p̄mos eis natos fuiſſe credibile ẽ.
Sed cum ſacre ſcriptor hiſtorie ad or
tum vitãqꝫ noe: cuius tempore diluui
um factum eſt per ſucceſſiones genera
tionũ notatis temporibus itendẽt per
uenire: eas vtiqꝫ cõmemorauit non q̄
prime ſuis parentibus fuerint ſꝫ que
in propagationis ordine uenerit. Exẽ
pli gratia quo id fiat apertius aliquid
interponam: vñ nullus ambigat fieri
potuiſſe quod dico. Euangeliſta mat-
theus generationem dñice carnis per
ſeriem parentum volens cõmendare
ordiens a patre abraaꝫ atqꝫ ad dauid
primitus vt perueniret intendens. A-
braam inquit genuit iſaac. Cur nõ di
xit iſmael quem primitꝰ genuit? Iſaac
autẽ inquit genuit iacob. Cur non di
xit eſau qui eius primogenitus fuit?
Quia ſcilicet per illos ad dauid puẽi
re non poſſet. Deinde ſequitur. Iacob
autem genuit iudam ⁊ fratres eius.
Nunquid iudas primogenitus fuit?
Iudas inquit genuit phares ⁊ ʒaraꝫ.
Nec iſtorum geminorum aliquis fuit
primogenitus iude: ſed ante illos iam
tres genuerat. Eos itaqꝫ tenuit in or-
dine generatiõum: per quos ad dauid
atqꝫ inde quo intenderat perueniret.
Ex quo intelligi poteſt: veteres quoqꝫ
homines ante diluuium nõ primogẽi

tos ſed eos fuiſſe cõmemoratos: per quos oꝛdo ſuccedentium generationū ad noe pꝛiarcham duceretur:ne ſerie pubertatis illorum obſcura nõ neceſſaria queſtio nos fatiget.

De iure coniugioꝝ: ꝙ diſſimiliter a ſubſequētibus matronis hūerint p̄ma connubia.c.xvi.

c Um igĩ genus hūanū p⁹ priam copulā viri facti ex puluere ⁊ ꝯiugis eius ex viri latere:mariū femiarūq; coniūnctione opus haberet vt gignendo multiplicarēt: nec eſſent vlli hoīes niſi qui ex illis duobus nati fuiſſent:uiri ſoroꝛes ſuas coniuges acceperunt.Quod profecto quanto ē āntiquius cõpellente neceſſitate:tāto poſtea factum eſt dānabilius religione ꝓhibente:Habita eſt enim rõ rectiſſima caritatis:ut hoīes quib⁹ eſſet vtilis atq; honeſta concoꝛdia:diuerſarum neceſſitudinum uinculis necterētur:nec vnus in vna multas haberet:ſed ſingule ſpargerentur i ſingulos ac ſic ad ſocialem vitam diligenti⁹ colligandaꝫ plurime plurimos obtinerent. Pater quippe ⁊ ſocer duaruꝫ ſūt neceſſitudinum noīa.Ut ergo alium quiſq; hēat patrem aliū ſocerū:numeroſius ſe caritas poꝛrigit.Utrunq; autem vnus adam eſſe cogebatur:⁊ filijs ⁊ filiab⁹ ſuis:quando fratres ſoroꝛeſq; connubio iūgebantur. Sic ⁊ eua vxoꝛ eius vtriq; ſexui filiorū fuit ⁊ ſocrus ⁊ mater.Que ſi due femine fuiſſent:mr̄ altera ⁊ ſocrus altera: copioſius ſe ſocialis dilectio colligaret.Ipſa deniq; iā ſoroꝛ ꝙ etiam vxor fiebat duas tenebat vna neceſſitudines: quib⁹ per ſingl'as diſtributis vt altera eſſet ſoroꝛ: altera vxoꝛ:hoīnum numero ſocial'ꝓpinquitas augeretur.Sed hoc vnde fieret tūc ñ erat:qñ niſi frēs ⁊ ſoroꝛes ex illis duob⁹ pꝛimis nulli hoīes erāt.

Fieri ergo debuit quando potuit:ut exiſtente copia inde ducerent vxoꝛes q̄ non erant iam ſoroꝛes:⁊ non ſolū illō ut fieret nulla neceſſitas eſſet:veruꝫ ēt ſi fieret nefas eſſet.Nā ſi nepotes primoꝝ hoīum q̄ iam cõſobrinas poſſāt accipere cõiuges:ſoroꝛibus mr̄imõio iungerentur:non iam due ſed tres in hoīe vno neceſſitudines fierēt:que ꝓpter caritatem numeroſioꝛe ꝓpinq̄tate nectendam diſſeminari per ſingl'os ſingule debuerunt.Eſſet enim vnus hō filijs ſuis fratri ſcilicet ſoroꝛiq; coniugibus:⁊ pater ⁊ ſocer ⁊ auūculus:ita ⁊ ſoroꝛ eius eiſdem cõmunibus filijs ⁊ mater ⁊ amita ⁊ ſocrus.Idemq; int̄ ſe filij eoꝛum non ſolum eſſent frēs atq; coniuges:verum etiam conſobrini quia ⁊ fratrum filij.Omnes auteꝫ iſte neceſſitudies que vni homini tres homines connectebant:noueꝫ connecterēt ſi eſſent in ſingulis ſingule:vt vn⁹ homo haberet alterā ſoroꝛem: alterā vxoꝛem:alteram conſobrinam:alterū patrem ⁊ alterum auunculum:alterū ſocerum:alteram matrem:alteram amitam:alteram ſocrum: atq; ita ſe ñ in paucitate coartatum ſed latius atꝫ numeroſius propinquitatib⁹ crebris uinculum ſociale diffunderet. Quod humano genere creſcēte ⁊ multiplicato:etiam inter impios deorum multorum falſoꝛūq; cultores ſic obſeruari cernimus: vt etiam ſi peruerſis legib⁹ permittātur fraterna coniugia:meliō tamen conſuetudo ipſam malit exhōrere licentiam.⁊ cum ſorores accipere in mr̄imoniū primis humani generis tempoꝛibus omnino licuerit:ſic adūſetur quaſi nunq̄ licere potuerit.Ad humanum enim ſenſum vel alliciendum vel offendenduꝫ: mos valet plurimū. Qui cuꝫ in hac cauſa immoderatiōeꝫ concupiſcentie coerceat:eum deſignari atq; coꝛrumpi merito eſſe nefariuꝫ iudicatur.Si enim eſt iniquū auiditate

poſſidendi tranſgredi limitẽ agrorum: quanto eſt iniquius libidine concũbẽdi ſubuertẽ limitẽ morum? Experti autem ſumus in connubijs conſobrinarum etiam noſtris temporib⁹: propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximũ: quã raro per mores fiebat: quod fieri p leges licebat qr id nec diuina prohibuit: ⁊ nondum ꝓhibuerat lex hũana. Uerũtñ factum etiam licitum propter vicinitatem horrebatur illiciti: ⁊ qđ fiebat cuꝫ conſobrina pene cũ ſorore fieri videbatur: qr ⁊ ipſi inter ſe propter tam propinquam conſanguinitatem fratres vocantur: ⁊ pene germani ſunt. Fuit autem ãtiquis prĩbus religioſe cure: ne ipſa propinquitas ſe paulatim propagium ordinib⁹ dirimẽs longius abiret: ⁊ propinquitas eſſe ꝺ ſiſteret: eam nondum longe poſitam rurſus mrimonij vinculo colligare: et quodammodo reuocare fugientem. Unde iam pleno hõibus orbe terrarũ non quidem ſorores ex patre vel mre: uel ex ambobus ſuis parentibus natas: ſed tñ amabant de ſuo genere ducere vxores. Ueruntamen quis dubitet honeſtius hoc tempore etiam conſobrinarum ꝓhibita eſſe coniugia: ñ ſolum ſecundum ea que diſputauim⁹ propter multiplicãdas affinitates: ne habeat duas neceſſitudines vna pſõa cum due poſſint eas hr̃e ⁊ numerus propinquitatis augeri: ſed etiam qr neſcio quomodo ineſt humane verecundie quiddam naturale atꝫ laudabile: vt cui oꝫ cauſa propinquitatis uerecũdum honorem: ab ea contineat q̃uis generatricem tamen libidinem: ꝺ qua erubeſcere videmus ⁊ ipſam pudicitiam coniugalem. Copulatio igr̃ maris ⁊ femine quantũ attĩet ad genus mõtalium: quoddaꝫ ſeminarium ẽ ciuitatis: ſed terrena ciuitas generatiõe tm̃modo: celeſtis autem etiam regeneratiõe opus habet: ut noxam generationis euadat. Utruꝫ auteꝫ aliq̃d fuerit: vel ſi fuit quale fuerit corporale atꝫ viſibile regenerationis ſignum añ diluuium: ſicut abrae circunſio poſtea eſt imperata ſacra hiſtoria tacet. Sacrificaſſe tamen deo etiam illos antiquiſſimos hoĩes non tacet quoꝺ ⁊ in duobus primis frĩbus claruit ⁊ noe poſt diluuium cum ꝺ arca fuiſſet egreſſus hoſtias deo legitur imolaſſe. De qua re in precedentibus libris iaꝫ dixim⁹: ñ ob aliud demones arrogantes ſibi diuinitatem deoſq ſe credi cupiẽtes: ſibi expetẽ ſacrificiũ ⁊ gaudẽ huiuſcemodi honoribus: niſi quia verum ſacrificiuꝫ deo vero deberi ſciunt.

De duobus ex vno genitore ꝓcreatis patribus atꝫ pricipibus. c. xvij.

c Um ergo eſſet adaꝫ ũtriuſq generis paṫ. i. ⁊ cuius ſeries ad ẽrenaꝫ: ⁊ cuius ſeries ad celeſtem ptĩet ciuitatem: occiſo abel atq in eius interfectione commendato mirabili ſacramento: facti ſunt duo patres ſinglorũ generum cain ⁊ ſeth: in quorum filijs quos cõmemorari oportebat: duaruꝫ iſtarum ciuitatum in genere mortaliũ euidentius indicia clarere ceperũt. Cain quippe genuit enoch: in cuius noĩe condidit ciuitatem. ſ. ñ peregrinanteꝫ in hoc mũdo: ſed in eius temporali parte ac felicitate quieſcente. Cain aũt interpretatur poſſeſſio: vnde dictuꝫ ẽ quando natus eſt ſiue a patre ſiue a matre eius acquiſiui hominem per deum. Enoch vero dedicatio. hic eniꝫ ꝺ dicatur terrena ciuitas vbi conditur: quoniam hic habet eum quem intendit ⁊ appetit finem. Porro ille ſeth ĩpretatur reſurrectio: ⁊ enos filius ei⁹ interpretatur homo: non ſicut adaꝫ. Et ipſum enim nomen interpretatur homo: ſed commune perhibetur eſſe in illa lingua id eſt hebrea maſculo et

femine. Nã ſic ỏ illo ſcriptum ẽ. Maſculum ꝛ feminã fecit eos: ꝛ benedixit illos cognominauit eoꝝ nomẽ adã. Unde non ambigitur ſic appellatam fuiſſe feminam euam proprio nomĩe: vt tamen adam quod ĩterpretatur homo nomen eſſet amborum. Enos autem ſic interpretatur homo: ut hoc ñ poſſe feminam nuncupari periti lĩgue illius aſſeuerent: tanꝙ filius reſurrectionis: vbi non nubẽt neqꝫ vxores ducent. Non enim erit ibi generatio: cuꝫ illuc perduxerit regeneratio. Quare ꝛ hoc non in caſſum notanduꝫ arbitrõ: ꝙ in his generationibus que propagantur ex illo qui eſt appellatus ſeth: cum genuiſſe filios filiaſqꝫ dicatur: nl'la ibi genita nominatim femina expſſa eſt: in his auteꝫ que propagant̃ ex cain: in ipſo fine quouſqꝫ protendunt̃ nouiſſima femina genita nominatur. Sic enim legitur. Matuſabel genuit lamech. Et ſumpſit ibi lamech duas vxores. Nomen vni ada: ꝛ nomen ſe ſella: ꝛ peperit ada iabel: hic erat pat̃ habitantium in tabernaculis pecoꝛari orum: Et nomẽ fratris eius iubal: hic fuit qui oſtendit pſalteriuꝫ ꝛ citharã. Sella autem peperit ꝛ ipſa tubalcain ꝛ erat erarius ꝛ melleatõ cramẽti ꝛ ferri. Soroꝛ autem tubalcain noema. Huculqꝫ põrecte ſũt omnes generationes cain: que ſunt omnes ab adam octo annumerato ipſo adam: ſepteꝫ. ſ. uſqꝫ ad iamech: qui duarum maritus vxoꝛum fuit: ꝛ octaua eſt generatio in filijs: in quibus ꝛ femina commemoratur. Ubi eleganter ſignificatum eſt: terrenam ciuitatem vſqꝫ in ſui finem carnales habituram generationes: q̃ marium feminarũqꝫ coniunctione ꝑueniunt. Unde ꝛ ipſe quod preter eas nuſꝙ reperitur ante diluuium: nominibus proprijs exprimuntur vxoꝛes illius hominis: qui nominatur hic nouiſſimus pater. Sicut autem cain q̃ interpretatur poſſeſſio terrene conditoꝛ ciuitatis: ꝛ filius eius i cuius nomine condita eſt enoch qui interpretatur ỏdicatio: indicat iſtam ciuitatem ꝛ initium ꝛ finem habere terrenũ: vbi nihil ſperatur amplius ꝙ quod in hoc ſeculo cerni non poteſt: ita ſeth qui interpretatur reſurrectio: cum ſit generationum ſeorſum commemoꝛatarum pater quid de filio eius ſacra hiſtoꝛia dicat intuendum eſt.

Quid ſignatum ſit ĩ abel ꝛ ſeth ꝛ enos: quod apparet ad chriſtum ꝛ cõpus eius. i. eccleſiam pertinere. c. xviij.

e T ſeth inquit natus eſt filius: ꝛ nominauit nomen eius enos. Hic ſpauit inuocare nom̃ dñi dei. Nẽpe clamat atteſtatio veritatis. In ſpe igitur viuit homo filius reſurrectõis: in ſpe uiuit ꝙdiu peregriatur hic ciuitas dei: que gignitur ex fide reſurrectiõis chriſti. Ex duobus nãqꝫ illis hõibus abel qui inpretat̃ luct⁹: ꝛ ei⁹ fře ſeth qui interpretatur ĩſurrectio mõs chriſti ꝛ vita eius ex moꝛtuis figurat̃. Ex qua fide gignituꝛ hic ciuitas dei. i. homo qui ſperauit inuocare nomen domini dei. Spe eniꝫ ſalui facti ſum⁹ ait apoſtolus. Spes autem que uidet̃ non eſt ſpes. Quod enim uidet quis: quid ſpẽrat? Si autem quod non viđmus ſperamus: per patientiam expectamus. Nam quis vacare hoc exiſtimet ab altitudine ſacramenti? Nũqđ enim abel non ſperauit inuocare nom̃ dñi dei: cuius ſacrificiũ ſcꝛiptura tam acceptuꝫ deo fuiſſe commemoꝛat? Nũquid ipſe ſeth non ſperauit nom̃ dñi dei de quo dictum eſt. Suſcitauit eim mihi deus ſemen aliud pro abel? Cur ergo huic proprie tribuitur quod piorum omnium ĩtelligitur eſſe cõmũe: niſi quia opoꝛtebat in eo qui de patre generationum in melioꝛem partẽ hoc

eſt ſuperne ciuitatis ſeparataruꝫ:pm⁹ commemoratus exortus prefigurari hoiem id eſt hominum ſocietatem:q̄ non ſecundum uires terrene felicitatis:ſed ſecundum deum viuit i ſpe felicitatis eterne.Nec dictum ē hic ſperauit in dñm deuꝫ.aut hic inuocauit nomen dñi dei:ſed hic ſperauit inquit inuocare vbiq; prophetia eſt exorturuꝫ populum qui ſecundum electionē grãe inuocauit nomen domini dei:hoc eſt quod per aliū prophetā dc̄m eſt:apl's de hoc populo intelligit ad dei gratiā pertinere.Et erit omnis quicunq; iuocauerit nomen dñi:ſaluus erit.hoc.n. ipſum quod dicitur ⁊ nominauit nomen eius.Enos quod interpretatur homo:ac deinde additur hic ſperauit inuocare nomen dñi dei:ſatis oſtenditur q̄ non in ſeipſo ſpem ponere debeat homo.Maledictus enim omnis ſicut alibi legitur qui ſpem ſuam ponit in homine.Ac per hoc i ſe ut ſit ciuis alterius ciuitatis que non ſolum ſecūdum filiuꝫ cain dedicatur hoc tempore:hoc eſt mortalis huius ſeculi labēte tranſcurſu:ſed in illa immortalitate beatitudinis ſempiterne.

De ſignificatione que i enoch trāſlatiōe monſtratur.c.xix.

n Am ⁊ iſta ꝓpago cuius ē pater ſeth in ea generatiōe hꝫ dedicatiōis nomen:que ſeptima eſt ex adam annumerato adam.Septim⁹.n.ab illo natus eſt enoch:qui interp̄tat̄ dedicatio:ſed ipſe eſt ille tranſlat⁹ qui placuit deo:⁊ inſigni numero i ordine generationum quo ſabbatum conſecratum eſt ſeptim⁹.ſ.ab adaꝫ:ab ipſo aūt patre iſtarum generationum que diſcernuntur a generatōe cain:id eſt ſeth ſextus eſt:quoto die factus eſt homo: ⁊ conſumauit omnia opera ſua. Sed huius enoch tranſlatio noſtre dedicatiōis prefigurata dilatio.Que quideꝫ iam facta eſt in chriſto capite noſtro: qui ſic reſurrexit vt non moriatur ulterius:ſed etiam ipſe tranſlatus ē.Reſtat aūt alia dedicatio vniuerſe dom⁹ cuius ipſe chriſt⁹ ē fundamentum: q̄ differtur i finem:qn̄ erit omniū reſurrectio non morituroruꝫ ãplius. Siue autem domus dei dedicatur:ſiue templum dei:ſiue ciuitas dei: id ipſuꝫ eſt: nec abhorret a latini eloquij conſuetudine.Nam ⁊ virgilius imperioſiſſimam ciuitatem domum appellat aſſaraci:romanos volens intelligi qui de aſſaraco per troianos originē ducūt: ⁊ domum enee eoſdem ipſos:quia eo duce troiani cum italiaꝫ veniſſent:ab eis condita eſt roma.Imitatus nanq; eſt poeta ille litteras ſacras: in quib⁹ dicitur domus iacob iam ingens populus hebreorum.

De eo q̄ cain ſucceſſio i octaua ab adam generatione clauditur:⁊ in poſteris ab eodem p̄re adam noe decim⁹ inuenitur.c.xx.

d Icet aliquis:ſi hoc intendebat ſcriptor hui⁹ hiſtorie i cōmēorādis generationibus ex adā per filium eius ſeth:vt p illas pueīret ad noe ſb̄ quo fc̄um ē diluuiū:a quo rurſus contexeretur ordo naſcentium:quo perueniret ad abraam:a quo mattheus euangeliſta generatiōes quib⁹ ad chriſtum peruenit eternum regem ciuitatis dei:quid intendebat in generatiōi h⁹ex cain:⁊ quo eas perducē uolebat? Reſpondetur vſq; ad diluuium quo totuꝫ illud genus terrene ciuitatis abſumptum eſt:ſed reparatum eſt ex filiis noe.Neq; enim deeſſe poterit hec t̄rena ciuitas ſocietaſq; hoium ſecūdū hominem viuentium:vſq; ad huius ſeculi finem de quo dn̄s ait: filij hui⁹ ſeculi generant ⁊ generant̄. Ciuitateꝫ

vero dei peregrinantē in hoc ſeculo re
generatio perducit ad alterum ſecu-
lum: cuius filij nec generant nec gene
rantur. Hic ergo generari et generare
ciuitati vtriq; commune eſt: q̃uis dei
ciuitas habeat ⁊ iam hic multa ciuiū
milia: que ab opere generādi ſe abſtie
ant. Sed h; etiam illa ciues nonnul-
los iſti ſimiles: ex imitatione quadā
l; errantes. Ad eam nanq; pertinent:
etiam qui deuiantes ab huius fide di
uerſas hereſes condiderūt: ſecundum
hominem quippe viuunt: non ſm de-
um. Et indorum gymnoſophiſte qui
nudi perhibentur philoſophari in ſo-
litudinibus indie: ciues eius ſunt et a
generando ſe cohibent. Non enim eſt
hoc bonum: niſi cum fit ſecundum fi-
dem ſummi boni qui deus eſt. Hoc tñ
nemo feciſſe ante diluuium reperit:
quando quidem etiam ipſe enoch ſep
timus ab adam: qui tranſlatus refert
eſſe non mortuus: gēuit filios ⁊ filias
anteq̃ transferretur: in quib' fuit ma
tuſalem per quem generationum me-
morandarū ordo tranſcurrit. Cur er-
go tanta paucitas ſucceſſionū cōmē
ratur in generationibus ex cain: ſi eas
vſq; ad diluuium perduci oportebat:
nec erat diuturna etas preueniens pu-
bertatem: que centum vel amplius ā-
nos vacaret a fetibus. nā ſi non inten
debat auctor libri huius aliquem ad
quē neceſſario perducēt ſeriem gene-
rationum: ſicut in ill' qui ueniunt de ſēi
ne ſeth: intendebat puenire ad noe: q̄
rurſus ordo neceſſarius ſequēt: q̃d
opus erat pretermittere primoſgeni-
tos filios vt perueniretur ad lamech:
in cuius filijs finitur illa contexio oc
taua generatione ſcilicet ex adā: ⁊ ſep
tima ex cain: quaſi eſſet inde aliquid
deinceps connectendum: vnde peruēi
retur l' ad iſraeliticū populum: i quo
celeſti ciuitati etiam terrena hieruſalē
figuram propheticam prebuit: vl' ad
chriſtum ſecundum carnem qui eſt ſu
per omnia deus benedictus in ſecula:
ſuperne hieruſalem fabricator atq; re
generator: cum tota progenies cai di-
luuio ſit deleta? Unde videri pōt in eo
dem ordine generationum: primoſge-
nitos fuiſſe commemōatos. Cur ergo
tam pauci ſunt? Non enim vſq; ad di
luuium tot eſſe potuerunt non vacan
tibus vſq; ad centenariam pubertatē
pr̄ibus ab officio generandi: ſi nō erat
tunc proportione longeuitatis illius
etiam ſera pubertas. Ut. n. pereque t̄-
ginta ānorū fuerit cū filios generare
ceperunt octies tricenī: qm̄ octo ſunt
generatiōes cum adam ⁊ cū eis quos
genuit lamech: ducenti ⁊ quadragita
ſunt anni. Nam itaq; toto deide tem
pore uſq; ad diluuium non generaue-
runt? Qua tādem cauſa qui hec ſcrip
ſit generationes commemorare nolu-
it que ſequuntur? Nam ex adam vſq;
ad diluuium computantur anni ſecū-
dum codices nr̄os duo milia ducēti ſe
xagintaduo: ſ; hebreos aūt mille ſex
cēti q̄nquagitaſex. Ut ergo iſtū nūez
minorem credam' eē vˀiorem: de mille
ſexcentis q̄nquagitaſex ānis ducenti
quadraginta detrahūt. Nunq̄d credi
bile ē p mille quadrigētos ⁊ quot ex
currit annos qui reſtant ad diluuium
progeniē cain a generationibus vaca
re potuiſſe? Sed qui ex hoc mouetur
mēinerit cū quererē quō credendum
ſit: antiquos illos homines per tā mul
tos annos a gignendis filijs ceſſare
potuiſſe duobus modis iſtam ſolutā
eſſe queſtionem: aut de ſera puberta-
te proportione tam longe vite: aut de
filijs qui commemorantur in genera-
tionibus q non fuerint primogeniti:
ſed hi per quos ad eum quem inten-
debat auctor libri poterat perueniri ſic
ad noe in generationibus ſeth. Proi-
de in generationibus cain ſi non occū
rit qui deberet intendi: ad quem per-

miſſis primogenitis ꝑ eos q̃ cõmẽoꝛa
ti ſunt peruẽiri opoꝛtebat ſera puber-
tas intelligenda reſtabat: vt aliquáto
poſt centum ãnos puberes habileſqꝫ
ad gignendum facti fuerit: vt oꝛdo ge
nerationum per primogenitos curre
ret: ⁊ vſqꝫ ad diluuium ad numeꝛum
annoꝛum tante quantitatis occurrẽt.
Quãuis fieri poſſit vt ꝓpteꝛ aliquã
ſecretioꝛem cauſam que me later vſqꝫ
ad lamech ⁊ eius filios generationuꝫ
peruenicnte cõtextu cõmẽdaret̃ hec ci
uitas quã dicimus terrenã: ac deinde
ceſſaret ſcriptoꝛ libri comemoꝛare ce-
teras: que vſqꝫ ad diluuium eẽ potue
rũt. Põt ⁊ illa eſſe cauſa cur nõ oꝛdo
generationum per primogenitos du-
ceretur: vt neceſſe ĩ illis hõibꝰ ñ ſit tã
ſeram credere pubertatẽ: ꝙ ſcilicet ea-
dem ciuitas quã cain in nomĩe enoch
filij ſui: condidit: longe lateqꝫ regnare
potuerit: ⁊ reges habere non ſimꝉ plu
res: ſed ſuis etatibus ſingulos: quos
genuiſſent ſibi ſucceſſuꝛos quicunqꝫ
regnaſſent. Hoꝛum regũ primus eſſe
potuit ipſe cain: ſecundus eius filius
enoch in cuius nomine vbi regnaret̃
condita eſt ciuitas: tertius. Irad quẽ
genuit enoch: quaꝛtus manihel queꝫ
gẽuit irad: q̃ntꝰ matuſael quẽ genuit
manihel. ſextus lamech quem genuit
matuſael: qui eſt ſeptimꝰ ab adã ꝑ ca-
in. Non aũt erat per conſequens vt ꝓ
mogeniti ĩ regnũ regnãtibꝰ ſuccedẽnt
pꝛ̃ibus: ſꝫ quos regnandi meritũ ꝓpt̃
virtutem terrene vtilẽ ciuitati: vel ſoꝛs
aliqua reperiret: vel ille potiſſimũ ſuc
cederet patri hereditario quodam iu-
ꝛe regnandi: quem pre ceteris filijs di
lexiſſet. Potuit aũt viuente adhuc la
mech atqꝫ regnante fieri diluuiũ: vt ip
ſũ cũ aliis õibus hõibus exceptis qui
in arca fuerunt queꝫ perderet iuẽiret.
Neqꝫ enim miranduꝫ eſt: ſi varia quã
titate numeroſitatis annorum inter-
poſita: per tam longam etateꝫ ab adã
vſqꝫ ad diluuium non equalis nume
ri generationes habuit vtraqꝫ proge-
nies: ſed per cain ſeptem: per ſeth aũt
decem: ſeptimus eſt enim vt iam dixi
ab adaꝫ vſqꝫ ad lamech: decimꝰ noe.
Et ideo non vnus filius lamech ſicͭ in
ceteris ſuperius: ſed plures cõmemo-
rati ſunt: quia incertũ fuerat quis ei
fuiſſet moꝛtuo ſucceſſurus: ſi regnãdi
tempus inter ipſum ⁊ diluuium ꝛemã
ſiſſet. Sed quoquomodo ſe habeat ſi
ue per primogenitos ſiue per reges
ex cain generationum oꝛdo decurrẽs:
illud mihi nullo pacto prereundũ ſilẽ
tio videtur: ꝙ cum lamech ſeptimꝰ ab
adam fuiſſet inuentus: tot eius annu-
merati ſunt filij donec vndenarius nu
merꝰ impleretur: quo ſignificatur pec
catum. Adduntur enim tres filij ⁊ v-
na filia. Vxores autem aliud poſſunt
ſignificare: non hoc quod nunc cõmẽ
dandum videtur. Nunc enim de ge-
nerationibus loquimur: ille vero vnõ
ſint genite tacitum eſt. Quoniam er-
go lex denario numero predicatur vñ
eſt memoꝛabilꝉ ille decalogus: profec-
to numerus undenarius numerꝰ q̃m
tranſgredit̃ denarium: tranſgreſſionẽ
legis ac ꝑ hoc peccatũ ſignificat. Hic
eſt ꝙ in tabernaculo teſtimonij quod
in itinere populi dei velut templum ã-
bulatorium vndecim vela cilicina fie-
ri precepta ſunt. In cilicio quippe re-
coꝛdacio eſt peccatoꝛum: propter he
dos ad ſiniſtram futuros: quia confi
tentes in cilicio proſternimur tanq̃ di
centes quod in pſalmo ſcriptuꝫ ẽ: pec
catum meuꝫ ante me eſt ſemper. Pro
genies ergo ex adam per cain ſcelera-
tum vndenario numero finitur: quo
peccatum ſignificatur: ⁊ ipſe numerꝰ
a femina clauditur: a quo ſexu initiuꝫ
factum ẽ peccati per quod omnes mo
rimur. Commiſſuꝫ eſt autem vt ⁊ vo
luptas carnis que ſpiritui reſiſteret ſe
queretur. Nam ⁊ ipſa filia lamech no

ema voluptas interpretatur. Per ſeth autem ab adam vſ ad noe denarius inſinuatur legitimus nūerus. Cui noe tres adjciuntur filij: vnde vno lapſo duo benedicuntur a patre: vt remoto reprobo ⁊ probatis filijs ad numerū additis: etiam duodenarius numer⁹ intimetur: q̄ ⁊ in patriarcharum ⁊ in apoſtolorū numero inſignis eſt: ꝓpē ſeptenarij partes alteram per alteram mltiplicatas. Nam ter quaterni l' quater terni ipſum faciunt. His ita ſe hñtibus: video conſiderandum ⁊ cōmemorandum: iſta vtraq progenies q̄ diſtictis generatiōibus duas iſinuat ciuitates: vnam terrigenarum: alterā regeneratoꝝ: quō poſtea ſic cōmixta fuerit atq confuſa: vniuerſū gen⁹ humanū exceptis octo hōib⁹ pire merēt diluuio.

Qua rōne cōmemorato enoch: q̄ fuit filius cain: totius generatiōis ei⁹ vſq ad diluuium ſit cōtinuata narratio: cōmemorato aūt enos q̄ fuit fili⁹ ſeth ad conditiōis hūane ꝑncipiū ſit reditum. c. xxi.

P Rimo autem intuendu ē: quēadmodum cū ex cain generationes enumerantur: cōmemorato añ ceteros poſteros eius illo i cuius noie ꝯdita eſt ciuitas id eſt enoch: contexti ſunt ceteri vſq ad illum finem de quo locut⁹ ſum. donec illud gen⁹ atq illa vniuerſa propago diluuio delerēt: cum vero filius ſeth vnus cōmemoratus fuiſſet enos: nondum vſq ad diluuium additis ceteris: articulus q̄dam interponitur ⁊ dicitur: hic liber natiuitatis hōinū qua die fecit deus adam ad imaginem dei fecit illūm: maſculū ⁊ feminā fecit eos: ⁊ benedixit illos: ⁊ cognominauit nomen eorū adā: qua die fecit illos. Quod mihi videtur ad hoc interpoſitum vt hinc rurſus inciperet a ipſo adam dinumeratio temporum: quam voluit facere qui hec ſcripſit in ciuitate terrena: tanq̄ eam deus ſic cōmemoraret vt non computaret. Sed quare hinc reditur ad iſtam recapitulationem: poſteaq̄ cōmemoratus eſt filius ſeth homo qui ſperauit inuocare nomen domini dei niſi q: ſic oportebat iſtas duas ꝓponē ciuitates: vnā p homicidā vſ ad hōicidā. nam ⁊ lamech duab⁹ vxorib⁹ ſuis ſeſe perpetraſſe homicidium confitet: alteram per eum qui ſperauit inuocare nomen domini dei. Hoc eſt quippe i hoc mūdo peregrinātis ciuitatis dei totum atq ad ſummū in hac mortalitate negociū: qḋ p vnū hoiem quē ſane occiſi reſurrectio genuit: cōmendādum fuit. Homo quippe vnus totius ſuperne ciuitatis eſt vnitas nondum quidem completa: ſed premiſſa iſta ꝓphetica prefiguratione complenda. Filius ergo cain hoc eſt filius poſſeſſionis: cuius: niſi terrene ciuitatis hēat nomen: in ciuitate terrena que in eius nomine condita eſt: De his eſt enim ḋ quibus cantatur in pſalmo: iuocabūt nomina eorum in terris ipſorum ꝓpē quod ſequitur eos quod in alio pſalmo ſcriptū eſt: domine in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilū rediges. Filius aūt ſeth hoc eſt filius reſurrectionis ſperet iuocare nomen dñi dei. Eam quippe ſocietatem hōinum ꝑſigurat q̄ dicit: ego autem ſic̄ oliua fructifera in domo dei ſperaui in miſericōdia dei. Uanas autem glias famoſi in terra nominis non requirat. Beatus enim vir cuius eſt nomen domini ſpes eius ⁊ non reſpexit in uanitates ⁊ iſanias falſas. Propoſitis itaq duabus ciuitatibus: vna in re hui⁹ ſeculi: altera in ſpe dei: tanq̄ ex communi que aperta eſt in adam ianua mortalitatis egreſſis: vt percurrant ⁊ diſcurrāt ad diſcretos ꝓpos et debitos fines: ici

pit dinumeratio tempoꝝ i qua ⁊ alie
generationes adijciuntur:facta recapi
tulatione ex adam:ex cuius oꝛigie dā
nata veluti maſſa vna merite dānatio
ni tradita fecit deus alia in contumeli
am vaſa ire:alia in honorem vaſa mi
ſericoꝛdie:illis reddens quod debet̃ in
pena:iſtis donans quod non debetur
in gr̄a:vt ex ipſa etiam cōparatiōe va
ſorum ire:ſuperna ciuitas diſcat que
peregrinatur i terris non fidē liberta
te arbitrij ſui:ſed ſperet inuocare no
men dn̄i dei:quoniam voluntas in na
tura que facta eſt bona a bono deo:ſ3
mutabilis ab imutabili:ex nihilo ab
eo q̄ eſt:⁊ a bono pōt decliare vt faci
at malū:qō fit libero arbitrio: ⁊ a
malo ut faciat bonum:quod non fit
ſine diuino adiutorio.

De lapſu filioꝛum dei alienigenaꝝ
mulieruꝫ amore captorū vnde ōes ex
ceptis octo hōibus diluuio perire me
ruerunt.c.xxij.

h Oc itaqꝫ libero volūtatis arbi
trio:generatiōe hūana ꝑgrediē
te atqꝫ creſcente facta eſt pmixtio:⁊ in
iquitate participata q̄dā vtriuſqꝫ con
fuſio ciuitatis:qō malū a ſexu femieo
cām rurſus inuenit nō quidē illo mō
quo ab initio. Non enim cuiuſq̄ꝫ etiaꝫ
tunc fallacia ſeducte ille femine perſu
aſerunt peccatū viris:ſed ab initio q̄
prauis moribus fuerant in t̃rena ciui
tate.i.in terrigenarum ſocietate ama
te ſunt a filijs dei ciuibus ſcilicet pegri
nantis in hoc ſeculo alterius ciuitatis
propter pulchritudinem corpoꝛū qō
bonum dei quidem donū eſt: ſ3 prop
terea id largitur etiam malis: ne ma
lum bonum videatur bonis. Deſerto
ita itaqꝫ magno bono ⁊ bonoꝝ ꝓpo:
lapſus eſt factus ad bonum minimuꝫ
non bonis propriuꝫ ſ3 bonis maliſqꝫ
cōmune:ac ſic filij dei filiarum hōinū
amoꝛe ſunt capti:atqꝫ vt eis coniugi
bus fruerentur in amoꝛem ſocietatis
terrigene defluxerunt:deſerta pietate
in ſancta ſocietate ſeruabant. Sic eim
corporis pulchritudo a deo quidē fac
tum ſed tēpoꝛale carnale infimum bo
num male amatur poſt poſito de eter
no in eterno:ſempiterno bono:quēad
modū iuſtitia deſerta ⁊ aurum amat̃
ab auaris:nullo peccato auri ſed hōi
nis. Ita ſe habet omnis creatura. Cū
enim bona ſit:⁊ bene poteſt amari ⁊
male:bene ſcilicet ōdine cuſtodito:ma
le aūt oꝛdine perturbato. Quod i lau
de quidam creatoꝛis breuiter verſibꝰ
dixit. Hec tua ſunt:bona ſunt:quia tu
bonꝰ iſta creaſti. Nil noſtrū ē i eis niſi
qō peccamꝰ amātes. Ordine neglecto
ꝓ te qō cōdit̃ abs te. Creator aūt ſi va
citer amet̃:hoc eſt ſi ipſe n̄ aliud ꝓ il
lo qō non ē ipſe amet̃:male amari nō
pōt. Nam ⁊ amoꝛ ipſe oꝛdinate aman
dꝰ ē:quo bene amatur quod amandū
ē:vt bene ſit in nobis virtus qua uiui
tur bene. Unde mihi videtur ꝙ diffi
nitio breuis ⁊ vera uirtutis oꝛdo eſt a
moꝛis. Propter qō in ſancto cantico
canticorum cantat ſponſa chriſti ciui
tas dei. Ordinate in me caritatē. Hu
ius igitur caritatis hoc eſt dilectiōis
⁊ amoꝛis oꝛdine pturbato deum filij
dei neglexerūt:⁊ filias hōinum dilexe
rūt:qbꝰ duobꝰ nōibus ſatis ciuitas v
traqꝫ diſcernitur. Neqꝫ eim ⁊ illi non
erāt filij hōinum per naturā:ſ3 aliud
nomen habere ceperant per gr̄am.

An credendū ſit angelos ſubſtātie
ſpiritalis amore ſpecioſarum mlierū
captos earūdem iniſſe coniugia ex q̄
bus gigātes ſūt creati.c.xxiij.

n Am ⁊ i eadē ſcriptura vbi dc̄i
ſūt dilexiſſe filias hōinum filij
dei.ijdem dicti ſunt etiā angeli dei:vn
de illos multi putant non homines

fuiſſe ſed angelos. Quam q̃onē nos
tranſeunter commemoꝛatam: i tertio
hui⁹ opis libro īliquim⁹ iſolutā: vtꝛū
poſſint angeli cum ſp̄s ſint coꝛpoꝛalit̄
coire cum feminis. Scriptum ē eniꝫ.
Qui facit angelos ſuos ſp̄s. i. eos qui
natura ſpiritus ſunt facit eſſe angelos
ſuos: īiungendo eis officiū nūciandi.
Qui. n. grece oī āgelos: qȯ nomē lati
na declinatione angelus perhibetur:
latina lingua nuncius interpretatur.
Sꝫ vtrū eoꝝ cōpoꝛa conſequenter ad
iunxerit dicendo: ⁊ miniſtros ſuos ig-
nem ardentem: ad ꝙ caritate tāq̃ igne
ſpirituali feruere debeant miniſtri ei⁹
ambiguum eſt. Appaꝛuiſſe tamen ho
minibus āgelos in talibus cōpoꝛib⁹:
vt non ſolum uideri verum etiam tan
gi poſſent: eadem veriſſima ſcriptura
teſtatur. Et quōiam creberrima fama
eſt multiq; ſe expertos uel ab eis qui
experti eſſent: de quorum fide dubitā
dum non eſt audiſſe cōfirmant: ſiluā
nos ⁊ faunos quos vulgo icubos vo
cant: improbos ſepe extitiſſe mulieri-
bus: ⁊ earum appetiſſe ac peregiſſe cō
cubitum: ⁊ quoſdā demōes quos du-
ſios galli nuncupant: hanc aſſidue im
mūditiā ⁊ tētaꝛe ⁊ efficere pl̄es taleſq;
aſſeuerant: vt hoc negare impudentie
videatur. Non hinc aliquid audeo te
mere diffinire: vtruꝫ aliq̇s ſp̄s elemen
to aereo coꝛpoꝛati. nam hoc elementū
etiam cum agitatur flabello: ſenſu cō
poꝛis tactuq; ſentitur: poſſint etiam
hanc pati libidineꝫ: vt quomodo poſ
ſunt ſentientibus feminis miſceātur.
Dei tamen angelos ſanctos nullo mō
illo tempore ſic labi potuiſſe credide-
rim: nec de his dixiſſe apoſtolum pe
trum. Si enim deus angelis peccanti
bus nō pepercit ſed carceribus caligi
nis inferi retrudens tradidit in iudici
o puniendos reſuari: ſed potius de ill̄
q̇ p̄mū apoſtatātes a deo cū diabolo
principe ſuo ceciderunt: qui primum
hominez per inuidiā ſerpentina frau-
de decepit. Angelos autem fuiſſe etiā
dei hoīesnuncupatos: eadem ſcriptu-
ra ſancta locupletiſſima teſtis eſt. Nā
⁊ de ioanne ſcriptum eſt. Ecce mitto
āgelum meum ante faciem tuam: qui
preparabit viam tuam. Et malachi-
as propheta propria quadam. i. pro-
prie ſibi impertita gratia dictus eſt ā-
gelus. Uerum hoc mouet quoſdaꝫ ꝙ
ex illis qui dicti ſunt angeli dei: ⁊ ex
ml̄ierib⁹ quas amauerunt: non quaſi
hoīes generis nr̄i ſed gigantes legim⁹
eſſe natos: quaſi vero coꝛpoꝛa hōinū
modum nr̄m longe excedentia: quod
etiam ſupra commemoꝛaui: non etiaꝫ
noſtris tempoꝛibus nata ſint. Nonne
āte paucos annos cum romane vꝛbis
quod a gotthis fc̄ꝫ ē ꝓpinquaret exci
dium: rome fuit femina cū ſuo patre
⁊ ſua matre: que coꝛpoꝛe quodammō
giganteo longe ceteris premineret ad
quem viſendam mirabilis fiebat vſq;
quaq; concurſus. Et hoc erat maxie
admirationi: ꝙ ambo parentes eius
nec ſaltem tā longi hoīes erant: quaꝫ
longiſſimos videri cōſueuimus. Po-
tuerūt igi̇ gigantes naſci: ⁊ priuſq̃ fi-
lij dei qui ⁊ angeli dei dicti ſunt: filia-
bus hominum hoc eſt ſecundum ho-
minē uiuentiū miſcerent̄: filij. ſ. ſeth fi
liabus cain. Nam ⁊ canonica ſcriptu-
ra ſic loq̇t̄: in quo libro hec legim⁹: cu
ius v̄ba iſta ſunt. Et factum eſt poſtq̃
ceperūt homines multi fieri ſuper ter
ram: ⁊ filie nate ſunt illis: videntes an
geli dei filias hominum quia bone ſt̄:
ſumpſerunt ſibi vxoꝛes ex omnibus
quas elegerant. Et dixit dn̄s⁹ deus.
Non permanebit ſp̄us meus in hōib⁹
his in eternum: ꝓpter qȯ caro ſūt. E-
rūt autem dies eoꝛum centum viginti
anni. Gigantes autem erant ſuper ter
rā in diebus illis. Et p⁹ illud cū intra
rēt filij dei ad filias hōinū ⁊ gēerarēt
ſibi: illi erant gigātes a ſeculo hōines

nominati. Hec libri verba diuia ſatis
indicant iam illis diebus fuiſſe gigan
tes ſup trã: qñ filij dei acceperũt vxo-
res filias hominum: cum eas amarẽt
bonas. i. pulchras. Conſuetudo quip
pe ſcripture huius ẽ etiã ſpecioſos cõ
poꝛe bonos uocare. Sed ⁊ poſtꝗ̃ hoc
factum eſt nati ſunt gigantes. Sic. n.
ait gigantes aũt erant ſuper terraꝫ in
diebus illis. Et poſt illud: cum itrarẽt
filij dei ad filias hoium. Ergo ⁊ ante
i illis diebus ⁊ poſt illud. Quod aũt
ait ⁊ generabãt ſibi: ſatis oſtendit ꝙ
prius anteꝗ̃ ſic caderent filij dei: deo
generabant non ſibi: id eſt non dñan
te ſibi libidine coeundi: ſed ſuiente of
ficio propagãdi ñ fãiliã faſtus ſui: ſed
cĩues ciuitatis dei: quibus annũciaue
rãt tanꝗ̃ ãgeli dei: vt ponerẽt in deo
ſpẽ ſuã: ſilẽs illius qui nat⁹ ẽ de ſeth fi
lius reſurrectionis: ⁊ ſperauit inuoca
re nomen dñi dei in qua ſpe eſſent cũ
ſuis poſteris coheredes eꝛnoꝝ bono-
rum: ⁊ ſub deo pꝛe fřes filioꝝ. Nõ aũt
illos ita fuiſſe angelos dei vt homies
non eſſent: ſicut putant quidam: ſed
hoies proculdubio fuiſſe ſcriptura ip
ſa ſine vlla ambiguitate declarat. Cuꝫ
eim premiſſum eſſet ꝙ videntes ange
li dei filias hoĩnũ quia bone ſunt ſũp
ſerunt ſibi vxoꝛes ex omnibus quas
elegerant: mox adiunctum eſt ⁊ dixit
dominus deus non permanebit ſpũs
meus in hominibus his in eternum:
propter qđ caro ſunt. Spũs dei quip
pe fuerũt facti angeli dei ⁊ filij dei: ſed
declinando ad inferioꝛa homines di-
cuntur noie nature non gratie: dicunť
⁊ caro deſertoꝛes ſpiritus: ⁊ deſerẽdo
deſerti. Et ſeptuaginta quidem intꝑ
tes: ⁊ angelos dei dixerũt iſtos ⁊ fili-
os dei: quod quidem etiam nõ habẽt
omnes codices. nam quidam niſi fili-
os dei non habent. Aquila autẽ queꝫ
intepretem iudei ceteris anteponunt:
non angelos dei nec filios dei: ſed fili-
os deorum interpretatus eſt. Utrũqꝫ
autem uerum eſt. Nam ⁊ filij dei erãt
ſub quo patre ſuorum patrũ ẽt fřes e
rant filij deorum: quoniam a dijs gẽi
ti erant: cum quibus etiã ipſi dij erãt:
iuxta illud pſalmi. Ego dixi dij eſtis
⁊ filij excelſi omnes. Merito eniꝫ cre-
duntur ſeptuaginta interpretes acce-
piſſe propheticum ſpm: vt ſi quid ei⁹
auctoritate mutarent: atqꝫ aliter ꝗ̃ e-
rat quod interpretabanť dicerẽt neqꝫ
hoc diuinitus eſſe dictum dubitareť.
Quamuis hoc in hebreo eẽ perhibea
tur ambiguum: vt filij dei ⁊ filij deoꝝ
poſſet interpretari. Omittamus igř e
arũ ſcripturarum fabulas que apo-
cryphe nuncupantur: eo ꝙ earum oc-
culta origo non claruit patribus: a q̃-
b⁹ vſꝫ ad nos auctas veracium ſcrip
turaruꝫ certiſſima ⁊ notiſſima ſucceſ-
ſione puenit. In his aũt apocryphis
⁊ ſi iueniť aliqua vitas: tñ propter mul
ta falſa nlla ẽ canõica auctas. Scrip-
ſiſſe quidem nonnulla diuia enoch il-
lum ſeptimum ab adam negare non
poſſumus: cum hoc in epiſtola canõi-
ca iudas apl'us dicat. Sꝫ ñ fruſtra nõ
ſunt in eo canone ſcripturarum: q̃ ſua
batur in templo hebrei populi ſucce
dentium diligentia ſacerdotum. Cur
autem hoc: niſi qꝛ ob antiquitatẽ ſuſ-
pecte fidei iudicata ſunt: nec vtrũ hec
eſſent que ille ſcripſiſſet poterat inuẽi
ri: non talib⁹ proferentib⁹ qui ea per
ſeriem ſucceſſiõis reperientur rite ſer-
uaſſe. Unde illa que ſub eius nomine
proferunť: ẽt continent iſtas de gigan
tibus fabulas: ꝙ nõ habuerũt hoies
přes: recte a prudentib⁹ iudicanť non
ipſius eſſe credenda: ſicut multa ſub
nomibus ⁊ alioꝝ prophetaꝝ: ⁊ recẽ-
tioꝛa ſub nominibus apoſtoloꝛuꝫ ab
hereticis proferũtur: que oia ſb nõine
apocryphorum ab auctoritate cano-
nica diligenti examinatione remota
ſunt. Igř ſecũdũ ſcripturas canõicas

hebreas atq; chriſtianas mltos gigã-tes ante diluuiu; fuiſſe dubium ñ ẽ ⁊ hos fuiſſe ciues terrigene ſocietatis hõinũ: dei autem filios qui ſecundu; carnem de ſeth propagati ſunt: i hãc ſocietatem deſerta iuſtitia declinaſſe. Nec mirandu; ẽ ꝙ ẽt de ipſis gigãtes naſci potuerunt. Neq;.n. õẽs gigãtes fuerũt: ſed magis multi vtiq; tũc fuerũt: ꝙ̃ poſt diluuiũ temporib⁹ ceteris. Quos ꝓptera creare placuit creatõi: vt hinc ẽt oñderetur: non ſolum pulchritudines verum etiã magnitudies ⁊ fortitudines corporũ ñ magnipẽdẽdas eẽ ſapienti: qui ſpũalibus atq; immortalibus longe melioribus atq; firmioribus ⁊ bonoꝝ ꝓprijs ñ bonorũ malorũ que cõibus beatificatur bonis. Quam rem alius propheta commendans ait. Ibi fuerunt gigantes illi nominati: qui ab initio fuerunt ſtaturoſi: ſcientes prelium. Non hos elegit domin⁹ nec via; ſcientie dedit illis ſed interierunt quia non habuerunt ſciam: pierũt ꝓpẽ inconſiderantiam.

Quõ intelligendũ ſit ꝙ ð eis qui diluuio perdendi erant dñs dixerit: erunt dies coꝝ cẽtũ vigiti ãni. c. xxiiij.

Quod aũt dixit deus: erunt dies illorum centũ viginti anni: ñ ſic accipiendũ ẽ: quaſi prenũciatũ ſit poſt hec hoies centũ vigiti ãnos viuẽdi nõ tranſgredi: cũ ⁊ p⁹ diluuiũ ẽt quingentos exceſſiſſe iuẽiamus. S; intelligendũ ẽ hoc deum dixiſſe cum circa fine; quingentorum annorum eſſet noe. id eſt quadringentos octoginta vite annos ageret quos more ſuo ſcriptura quingentos uocat: nomine totius maximam partem plerunq; ſignificans: ſexcenteſimo quippe anno vite noe ſecundo menſe factum eſt diluuiu;. Ac ſic centum viginti anni predicti ſunt futuri vite hominum periturorũ: qb⁹ tranſactis diluũio delerẽtur. Nec fruſtra creditur ſic factum eſſe diluuiu;: iam non inuentus in terra qui non erant digni tali morte defungi: qua i ipios uindicatum eſt: non ꝙ hic quicꝙ̃ bonis q̃nq; morturis tale gen⁹ mõtis faciat aliquid quod eis poſſit obeſſe poſt mortem. Ueruntamen nullus eorum a diluuio mortuus eſt: quos ð ſemine ſeth propagatos ſancta ſcriptura cõmemorat. Sic autem diuinitus diluuiũ cauſa narratur. Uidens iquit dominus deus quia multiplcate ſunt malicie hominum ſuper terram ⁊ ꝙ vnuſquiſq; cogitat in corde ſuo diligẽter maligna ſuper omnes dies: cogitauit q; fecit hoiem ſuper terram: ⁊ recogitauit ⁊ dixit deus. Delebo hoiem quẽ feci a facie terre: ab hoie uſq; ad pecus: ⁊ a repetentib⁹ vſ; ad volatilia celi: quia iratus ſum quoniã feci eos.

De ira dei q̃ incõmutabilẽ traquillitatẽ nlla inflãmatiõe ꝑtũbat. c. xxv.

Ira dei non perturbatio ai ei⁹ ẽ: ſ; iudiciu; quo irrogat̃ pena peccato. Cogitatio vero eius ⁊ recogitatio: mutãdarum rerum ẽ immutabilis ratio. Neq;.n. ſicut hoiem ita deũ cuiuſꝙ̃ facti ſui penitet: cuius eſt ð õibus oio rebus tam fixa ſentẽtia ꝙ̃ certa preſcientia. Sed ſi non vtatur ſcriptura talibus uerbis: non ſe quodãmõ familiarius inſinuabit õni genere hõinum quibus vult eſſe conſultum: ut ⁊ terreat ſuperbientes ⁊ exerceat querẽtes: ⁊ excitet negligentes: ⁊ alat intelligentes. Quod non faceret: ſi non ſe ꝑ̃us inclinaret ⁊ quodammodo deſcenderet ad iacentes. Quod aute; etiam interitum omnium animalium terẽorum volatiliumq; denuntiat magnitudinem future cladis effatur: non aiantibus ratiõis expertibus tanꝙ̃ ⁊ ipſa

peccauerint mĩatur exitium.

Quod arca quã noe iuſſus eſt facere in õibus chriſtum eccleſiãq; ſignificet. xxvi.

IAm vero ꝙ noe hõi iuſto ⁊ ſicut ð illo ſcriptura veridica loq̃t̃ in ſua generatione profecto: ñ vtiq; ſicut perficiendi ſunt ciues ciuitatis dei in illa imortalitate q̃ equabuntur angel' dei: ſed ſicut eſſe poſſunt i hac peregrinatione perfecti: imperat deus vt arcã faciat: in qua cũ ſuis. i. vxore filijs nuribus: ⁊ cum animalibus que ad illuꝫ ex dei precepto in arcam ingreſſa ſũt liberaretur a vaſtitate diluuij: ꝓculdubio figura eſt peregrinantis in hoc ſeculo ciuitatis dei: hoc eſt eccleſie que fit ſalua per lignum in quo pependit mediator dei ⁊ hõinum homo chriſt' ieſus. Nam ⁊ menſure ipſe longitudinis ⁊ latitudinis ⁊ altitudinis eius ſignificant corpus humanum in cuius veritate ad homines prenunciatus eſt venturus: ⁊ venit. Humani quippe cõporis lõgitudo a v̇tice vſq; ad veſtigia ſexies tm̃ hꝫ ꝙ latitudo q̃ ẽ ab vno lateꝛ vſq; ad alterum latus: ⁊ decies tantum ꝙ altitudo: cuius altitudinis menſura eſt in latere a dorſo uſq; ad ventrem velut ſi iacentem hoĩem metiaris ſupinum ſeu pronuꝫ: ſexties tm̃ longus ẽ a capite vſq; ad pedes: ꝙ latus a dextera in ſiniſtraꝫ vel a ſiniſtra in dexteram: ⁊ decies ꝙ altus a terra. Unde facta eſt arca trecentorum in lõtudie cubitoꝝ: ⁊ quinquaginta in latitudine: ⁊ triginta in altitudine. Et ꝙ oſtium in latere accepit: profecto illõ eſt vulnus qñ latus crucifici lancea ꝑforatum ẽ. Hac quippe ad illũ vẽiẽtes ingrediuntur: q2 inde ſacramẽta manarũt quibus credentes inĩtiantur. Et ꝙ de lignis quadratis fieri iubet: vndiq; ſtabilem vitam ſanctoꝝ ſignificat. Quacunq; n. verteris quadratũ ſtabit. Et cetera que in eiuſdẽ arce cõſtructione dicuntur: eccl'iaſticaꝝ ſigna ſunt rerum. Sed eaꝫ nunc ꝓſequi longum ẽ: ⁊ hoc iam fecimus in opere qð aduerſus fauſtum manicheũ ſcripſimus negantem in libris hebreoꝝ aliq̃d de chriſto prophetatum. Et fieri quidem põt: ut ⁊ nobis quiſpiã: ⁊ alius alio exponat hec aptius: dum tñ ea q̃ dicuntur ad hanc de qua loq̃mũ dei ciuitatem in hoc ſeculo maligno tanq̃ in diluuio peregrinantẽ oĩa referantur: ſi ab eius ſenſu qui iſta conſcripſit: non uult longe aberrare q̃ exꝑõit. Exempli gr̃a: velut ſi quiſpiã qð hic ſcriptũ ẽ arce inferioꝛa bicamerata ⁊ tricamerata facies ea: non qð ego in illo opere dixi velit intelligi: q2 ex õnibus gentibus eccleſia congregatur: bicameratam dictam propter duo genera hominum circunſionem ſcilicet ⁊ preputiuꝫ: quos apoſtol' ⁊ alio mõ dicit iudeos ⁊ grecos tricameratã vo eo ꝙ ões gentes ð tribus filijs noe p' diluuium ĩparate ſunt: ſꝫ aliud dicat aliq̃d qð a fidei regula non ſit alienũ. Nã qm̃ ñ ſolum in iferioꝛibus mãſiones hĩe arcaꝫ voluit: veꝝ ẽt in ſuperioꝛibus: ⁊ hec dixit bicamerata: ⁊ in ſuꝑioꝛib' ſuperioꝝ: ⁊ hec appellauit t̃camerata: vt ab imo ſurſũ verſus t̃tia conſurgeret h̃itatio: poſſunt hec intelligi ⁊ illa tria que cõmendat apoſtol' fides: ſpes: caritas: poſſunt ẽt multo conuenientius tres ille vbertates euãgelice: tricena: ſexagena: centena: vt in infimo h̃itet pudicitia coniugalis: ſuꝑa vidualis: atq; hac ſuperioꝛ virginalis: ⁊ ſiquid melius ſecundum fidem ciuitatis huius intelligi ⁊ dici poteſt. Hoc etiam de ceteris que hic exponẽda ſunt dixerim quia ⁊ ſi non vno diſſeruntur modo ad vnaꝫ tamen catholice fidei concoꝛdiam reuocanda ſũt.

De arca atqꝫ diluuio nec illis eſſe
conſentiendum:qui ſolam hiſtoriam
recipiunt ſine allegoꝛica ſignificatiōe:
nec illˀ q̇ ſolas figuras defendunt:ĩpu-
diata hiſtorica veritate.c.xxvij.

n On tamen q̇ſq̃ꝑ putare dꝫ: aut
fruſtra hec eſſe conſcripta: aut
tm̃mō rerum geſtaꝝ veritatē ſine ullˀ
allegoꝛicis ſignificationibus hic eē q̄-
rendam:aut econtrario hec omnino
geſta non eſſe:ſed ſolas eſſe uerboꝛuꝫ
figuras:aut quicquid illud eſt nequa-
q̃ꝑ ad prophetiā ecclie pertiere. Quis
.n.niſi m̃te peruerſus ianiter ſcriptos
eſſe contendat libros per annoꝛuꝫ mi
lia tanta religione ⁊ tam oꝛdinate ſuc
ceſſionis obſeruantia cuſtoditos: aut
ſolas res geſtas illic intuēdas:vbi cer
te ut alia omittam:ſi nūeroſitas aiali-
um cogebat arce tātá fieri magnitudi
nem:immunda bina ⁊ mūda ſeptēa ĩ-
tromitti aialia:q̇d cogebat cū equali
numero poſſent vtraqꝫ ſeruari? Aut
v̇o deˀ q̇ ꝑpter reparandū genus ſuá-
da precepit:eo mō illa quo inſtituerat
reſtitueꝛe non valebat? Qui vero non
eſſe geſta:ſed ſolas reꝝ ſignificandaꝝ
figuras eē contendunt:primum opi-
nātˀ tā magnū fieri non potuiſſe dilu-
uiū:ut altiſſimos montes quindeci cu
bitis aqua creſcendo tranſcēderet:ꝑp
ter olympi verticē montis ſupra quā
perhibentur nubes non poſſe conſcen
dere:ꝙ tam ſublimis q̃ꝑ celum ſit:ut n̄
ibi ſit aer iſte craſſioꝛ ubi venti nebu-
le imbreſqꝫ gignuntur:nec attendunt
omnium elementoꝛum craſſiſſimam
terram ibi eſſe potuiſſe. An foꝛte ne-
gant eē terram verticem mōtis. Cur
igĩ vſqꝫ ad illa celi ſpacia teꝛris exalta
ri licuiſſe:⁊ aquis exaltari nō licuiſſe
cōtendunt:cū iſti menſoꝛes ⁊ pēſoꝛes
elementorum aquas t̄ris ꝑhibeant ſu
periores atqꝫ leuiores? Quid itaqꝫ rō
nis afferūt quare terra grauior et in-
ferioꝛ locū celi tranquillioꝛis inuaſit
per volumina tot annoruꝫ: ⁊ aqua le
uioꝛ ac ſuperior permiſſa non ſit hoc
facere ſalteꝫ ad tempus exiguū? Dicūt
ēt non potuiſſe capere arce illiˀ quan-
titatē aialium geneꝛa taꝫ multa ĩ vtro
qꝫ ſexu:bia de imūdis: ſeptēa de mun
dis:q̇ mihi videtˀ nō cōputare niſi tre
cēta cubita lōgitudinis:⁊ latitudinis
q̇nquagita:trigita altitudinis:nec co-
gitare aliud tm̃ eē in ſuperiorībˀ: iten
qꝫ aliud tm̃ in ſuperioribˀ ſuperioꝛū:
ac per hoc ter ducta illa cubita fieri n̄
genta per longum:cētum quinquagi-
ta per latū:nonaginta per altū. Si au
tem cogitemus qḋ oꝛigenes non inele
ganter aſtruxit.moyſem.ſ. hominem
dei eruditum ſicut ſcriptum ē ōi ſapiē
tia egyptioꝛum:qui geometricā dilexe
runt:geometrica cubita ſignificare po
tuiſſe: ubi unum quantum ſex nr̄a va
lere aſſeuerant:quis non videat quan
tum rerum capere potuit illa magni-
tudo? Nam illud quod diſputant tan
te magnitudinis arcam non potuiſſe
compingi: ineptiſſime calumniantur:
cū ſciant immenſas urbes fuiſſe conſ
tructas:nec attendunt centum annos
quibus arca illa eſt fabricata. Niſi foꝛ
te lapis lapidi adhereꝛ poteſt ſola cal
ce ꝯiunctus:vt murus ꝑ tot milia cir-
cumagatur: ⁊ lignum ligno per ſuſcu
dines epyros clauos guteꝫ bituminis
nō poteſt adherere:vt fabricaretur ar
ca non curuis ſed rectis lineis lōge la
teqꝫ poꝛrecta:quā nullus in mare mit
tit conatus hominum ſed leuet vnda
cum venerit naturali oꝛdine ponderꝫ
magiſqꝫ diuia ꝓuidētia q̃ꝑ hūana pru
dentia natanteꝫ gubernet ne incurrat
vbicunqꝫ naufragium. Quod autem
ſcrupuloſiſſime queri ſolet ō minutiſ
ſimis beſtiolis:non ſolum quales ſūt
mures ⁊ ſtelliones:verum etiā quales
locuſte:ſcaꝛabei:muſce dēiqꝫ ⁊ pulices

vtrum non amplioris nūmeri in arca
illa fuerint ꝙ qui ē diffinitus:cu3 hoc
imperaret deus:prius admonendi ſt
quos hec mouent:ſic accipiendum eē
quod dictu3 ē que reptant ſup terrā:
vt neceſſe non fuerit conſeruari i arca
que poſſunt in aquis uiuere:non ſolū
merſa ſicut piſces:verum ſupnatātia
ſicut multe alites. Deinde cum dicitur
maſculus ⁊ femina erunt:profecto in
telligitur ad reparandum genus dici.
Ac per hoc nec illa neceſſe fuerat ibi
eē:que poſſunt ſine concubitu de qui
buſcꝫ reb⁹ vł reꝝ corruptionibus naſ
ci:ł ſi fuerūt ſicut in domibus eē cōſu
uerūt:ſine vllo numero diffinito eſſe
potuiſſe. Aut ſi myſterium ſacratiſſi-
mum quod agebatur:⁊ tante rei figu
ra etiam in veritate facti aliter nō poſ
ſet impleri:niſi ut omnia ibi certo illo
numero eſſent que uiuere in aquis na
tura prohibente non poſſent:non fu-
it iſta cura illius hominis vel illorum
hominum:ſed diuina. Non.n.ea noe
capta intromittebat: ſed venientia ⁊ i
trantia permittebat. Ad hoc.n. ualet
quod dictum eſt:intrabunt ad te:non
.ſ. hōis actu ſed dei nutu:ita ſane ut n̄
illic fuiſſe credēda ſint que ſexu carēt.
Preſcriptū eſt enim atcꝫ diffinitū:ma
ſculus ⁊ femina erunt. Alia ſūt quip-
pe que de quibuſcꝫ rebus ſine concu-
bitu ita naſcuntur: vt poſtea concum
bant ⁊ generent:ſicut muſce. Alia vō
in quibus nihil ſit maris ⁊ femine ſic̄
apes. Ea pōro que ſic habent ſexū: vt
non hēant fetum ſicut muli ⁊ mule:
mirū ſi ibi fuerūt:ac non potius parē
tes eorum ibi fuiſſe ſuffecerit: equinū
videlicet atcꝫ aſininum gen⁹:⁊ ſi qua
alia ſunt que cōmixtiōe diuſi generis
genus aliquod gignunt. Sed ⁊ſi hoc
ad myſterium pertinebat:ibi erant:h3
enim ⁊ hoc genus maſculum ⁊ femi-
nam. Solet ēt mouere nonnullos:ge
nera eſcarum que illic habere poterant
aīalia que non niſi carne ueſci putan
tur:vtrum preter numerum ibi fuerit
ſine tranſgreſſione mandati:que alio
rum alendorum neceſſitas illic coegiſ
ſet includi. An vero quod potius eſt
credendum preter carnes aliqua ali-
mēta eē potuerunt:que omnibus con
ueīrēt: Nouim⁹.n.ꝙ multa aīalia qb⁹
caro cibus ē frugibus pomiſcꝫ veſcā
ł ⁊ maxie fico atcꝫ caſtaneis. Quid er
go mirū ſi vir ille ſapiens ⁊ iuſtus ēt
diuinit⁹ admonit⁹ quid cuicꝫ congru-
eret:ſine carnibus aptam cuicꝫ generi
alimoniā preparauit ⁊ cōdidit: Quid
eſt autem quo veſci non cogeret fāes:
Aut quid non ſuaue aut ſalubre face
re poſſet deus:qui etiam vt ſine cibo
viuerent diuina facilitate donaret: ni
ſi vt paſcerentur ēt hoc implende figu
re tanti myſterij cōueīret. Non aute3
ad preſignandam eccleſiam pertinere
ta3 multiplicata rerum ſigna geſtaꝝ:
niſi fuerit contentioſus nemo permit
titur opinari. Jam enim gentes ita ec
cleſiam repleuerunt: mundicꝫ ⁊ immū
di donec certum perueniatur ad finē:
ita eius vnitatis quadam compagine
continentur:vt ex hoc vno manifeſtiſ
ſimo:etiam de ceteris que obſcurius
aliquanto dicta ſūt ⁊ difficilius agno
ſci queunt dubitari fas non ſit. Que
cum ita ſint:ſic nec inaniter iſta eſſe ꝯ
ſcripta putare quiſꝙ vel durus aude-
bit:nec nihil ſignificare cu3 geſta ſint:
nec ſola dicta eſſe ſignificatiua non fa
cta:nec aliena eſſe ab eccleſia ſignificā
da probabiliter dici poteſt:ſed magis
credendum eſt ⁊ ſapienter eſſe memo
rie litteriſcꝫ mandata:⁊ geſta eſſe et
ſignificare aliquid: ⁊ ipſum aliquid
ad prefigurandam eccleſiam pertine-
re. Jam vſcꝫ ad hunc articulum per-
ductus liber iſte claudendus eſt: vt ā-
barum ciuitatum curſus terrene ſcili-
cet ⁊ ſecundum hominem uiuentis:et
celeſtis ſecundum deum p⁹ diluuiū et

deinceps in rebus conſequentibus re quiratur.

Aurelij auguſtini de ciui tate dei liber ðcimuſſext⁹.

An poſt diluuiū a noe vſ3 ad abꝛa am alique familie ſm deū viuentium reperiantur.c.i.

p OST DILU uium ꝓcurātis ſc̄e ueſtigia ciui tatis vtrum cō tinuata ſint:an itercurrentibus impietatis inter rupta tp̄ib⁹ ita vt nullus hominū veri unius dei cul tor exiſteret ad liquidu3 ſcripturis lo quētibus inuenire difficile eſt.propter ea quia in canonicis libris poſt noe q̄ cum ꝯiuge ac tribus filijs totidēqꝫ nu ribus ſuis:meruit per arcam a vaſta tione diluuij liberari:non inuenimus vſqꝫ ad abraam cuiuſq̄ pietati euidē ti diuino eloquio predicatam: niſi ꝙ noe duos filios ſuos ſem ⁊ iaphet ꝓ phetica benedictione cōmendat:ituēs ⁊ preuidens qḋ longe fuerat poſt fu turum.Un̄ fc̄um eſt etiam illud vt fili um ſuum medium hoc eſt primogēi to minorem vltimoqꝫ maiorem: qui peccauerat in patrem:non in ipſo ſed in filio eius ſuo nepote maledicēt his verbis.Maledictus chanaa3 puer fa mulus erit fratribus ſuis .Chanaam porro natus fuerat ex cham:qui pr̄is dormientis nec texerat:ſed potius ꝓ diderat nuditatem.Unde ⁊ conſecut⁹ adiungit benedictionem duorum ma ximi ⁊ minimi filiorum:dicens.Bene dictus dn̄s deus ſem:⁊ erit chanaam puer illius:letificet deus iaphet ⁊ ha bitet in domibus ſem:ſicut ipſa eiuſ dem noe ⁊ vinee plantatio: ⁊ ex eius fructu inebriatio:⁊ dormientis nuda tio:⁊ que ibi cetera facta atqꝫ cōſcrip ta ſunt:propheticis ſunt grauidata ſē ſibus ⁊ velata tegminibus.

Quid in filijs noe prophetice fue rit prefiguratum.c.ij.

ſ Ed nunc rerū3 effectu iā i poſte ris ꝯſecuto:que opera fuerāt ſa tis aperta ſūt.Quis.n.hoc diligēt ⁊ĭ telligēter aduertens n̄ agnoſcat i chri ſto:Sem quippe de cuius ſemie nat⁹ eſt chriſt⁹:interpretat̄ noiatus.Quid autem noiati⁹ chriſto:cuius nomē v biqꝫ iam flagrat:ita vt in cantico can ticorū ēt ipſa precinente prohetia vn guento cōparetur effuſo.in cuius dōi bus.i.eccleſijs habitat gentium latitu do:Nam iaphet latitudo iterpretat̄. Cham porro qui interpretat̄ callid⁹: medius noe filius tanq̄ ſe abvtroqꝫ diſcernēs:⁊ inter utrūqꝫ remanēs:nec in p̄mitijs iſraelitaru3 nec in plenitu dine gentium:qd ſignificat niſi hētico ru3 genus callidum n̄ ſp̄u ſapientie ſ3 ſp̄u uerſipellis aſtutie:quo ſolēt here ticorum feruere precordia ⁊ pacem conturbare ſanctorum. S3 hec i vſu3 cedūt ꝓficiētiū iuxta illud apl̄i.Opor tet hēſes eſſe ut probati manifeſti fiāt in vobis.Unde etiam ſcriptum eſt:fi lius eruditus ſapiens erit: imprudēte aūt miniſtro vtetur.Multa q̄ppe ad fidem catholicam ptinētia:dū hētico rū callida inquietudie exagitantur ut aduerſus eos defendi poſſint ⁊ ꝯſide rantur diligētius:⁊ intelligūt̄ clarius: ⁊ iſtantius predicantur: ⁊ ab aduerſa rio mota queſtio diſcendi exiſtit occa ſio.Quamuis non ſolum qui ſunt ap tiſſime ſeparati:verum omnes qui in chriſtiano vocabulo glorjantur:⁊ per dite uiuunt:n̄ abſurde poſſunt videri medio noe filio figurati.Paſſionē q̄p quippe chriſti que illius hominis

nuditate ſignificata ē:⁊ annunciāt ꝑſi
tenꝺo:⁊ male agēꝺo exhonorant. De
talibus ergo dictū ē. Ex fructibus eo-
rū cognoſcetis eos. Ideo cham ī filio
ſuo maledictus eſt:tanꝙ in fructu ſuo
.i. in opere ſuo. Unde ꝯueniēter et ipe
filius eius chanaan interpretatur mo
tus eorum. Quod aliud quid eſt ꝙ o
pus eorum? Sem vero ⁊ iaphet tanꝙ
circūciſio ⁊ preputiū vel ſicut alio mō
eos appellat apl'us iudei ⁊ greci:ſꝫ uo
cati ⁊ iuſtificati:cognita quoquō nu-
ditate pr̄is qua ſignificabatur paſſio
ſaluatoris ſumētes veſtimentuꝫ poſu
erūt ſupra dorſa ſua:⁊ intrauerunt a-
vſi ⁊ operuerūt nuditatem patris ſui
nec viderūt qꝺ̄ īuerēꝺo texerūt. Quo
dam.n.mō in paſſione chriſti ⁊ qꝺ̄ ꝓ
nobis factum eſt honoramus: ⁊ iude
orum facinus auerſamur. Ueſtimētū
ſignificat ſacramentum:dorſum mēo-
riā preteritorum:quia paſſiōeꝫ chriſti
eo.ſ.iaꝫ tempore quo habitat iaphet
in domibus ſem ⁊ malus frater in me
dio eorum tranſactā celebrat eccleſiā:
non adhuc proſpectat futuram. Sed
malus frater in filio ſuo id eſt in ope-
re ſuo:puer id eſt ſeruus eſt: fratrum
bonorū:cū ad exercitationem patien-
tie:vl' ad ꝑfectū ſapientie ſcienter vtūt'
malis boni. Sunt.n.teſte apl'o q̄ chri
ſtuꝫ annunciant non caſte:ſed ſiue oc
caſione inquit ſiue ueritate chriſtus ā
nuncietur:in hoc gaudeo ſed ⁊ gaude
bo. Ipſe quippe plantauit vineam de
qua dicit propheta. Uinea domini ſa
baoth domus iſrael eſt. Et bibit de vi
no eius:ſiue ille calix hic intelligatur
de quo dicit:poteſtis bibē calicē queꝫ
ego bibiturꝰ ſū:⁊ pater ſi fieri pōt trā
ſeat a me calix iſte:quo ſuā ſine dubio
ſignificat paſſionem:ſiue quia vinum
fructus eſt vinee:hoc potius illo ſigni
ficatum eſt:ꝙ ex ipſa vinea hoc eſt ex
genere iſraelitarum carneꝫ pro nobis
⁊ ſanguinem vt pati poſſet aſſūpſit:⁊

inebriatus eſt id ē paſſus eſt: ⁊ nuda
tus eſt. Ibi nanqꝫ nudata eſt id eſt ap-
paruit eius infirmitas de qua dicit a-
poſtolus. Et ſi crucifixus eſt ex īfirmi
tate. Unde item dicit. Infirmuꝫ dei fō
tius eſt hominibus:⁊ ſtultuꝫ dei ſapiē
tius eſt hominibus. Quoꝺ vero cum
dictū eſſet ⁊ nudatus eſt addidit ſcrip
tura in domo ſua eleganter oſtendit:
ꝙ a ſue carnis gente ⁊ domeſticis ſan
guinis ſui vtiqꝫ iudeis fuerat crucem
mortēqꝫ paſſurus. Hāc paſſionē chri
ſti foris in ſono tm̄ vocis reprobi an-
nunciant.non.n.ꝙ ānūciāt ītelligūt.
ꝓbi aūt in īteriori hoīe hn̄t tam granꝺe
myſteriuꝫ atqꝫ honorant intꝰ in cōde
infirmū ⁊ ſtultū dei:q2 fortius eſt ⁊ ſa
pientius hominibus. Huius rei figu-
ra eſt ꝙ cham exiens hoc nunciauit
foris. Sem vero ⁊ iaphet vt hoc uela
rent hoc eſt honorarent ingreſſi ſunt
hoc eſt interius id egerūt. Hec ſcriptu
re ſecreta diuine īdagamꝰ vt poſſumꝰ
alius alio magis minꝰ ve congruēt:
verūtamen fidel'r certū tenentes ñ ea
ſine.aliqua prefiguratione futurorū
geſta atꝫ ꝯſcripta:neqꝫ niſi ad chriſtū
⁊ eius eccleſiam que ciuitas dei ē eē re
ferenda:cuius ab initio generis hūani
non defuit predicatio quam per ōnia
videmꝰ impleri:benedictis igitur du-
obus filijs noe atqꝫ vno in medio eo-
ruꝫ maledicto: deinceps vſqꝫ ad abra
am de iuſtorum aliquoruꝫ qui pie de-
uꝫ colerent commemoratione ſilitum
ē ꝑ annos āplius ꝙ mille. Nec eos de
fuiſſe crediderim:ſꝫ ſi ōes cōmemora
rēt' nimis longuꝫ fieret:⁊ eſſet hec ma
gis hiſtorica diligentia ꝙ prophetica
prouidentia. Illa itaqꝫ exequitur litte
rarum ſacrarum ſcriptor iſtarum vel
potiꝰ ꝑ eū dei ſp̄s:quibus non ſolum
narrētur preterita:verum ēt prenunci
ent' futura:que tamē pertinēt ad ciui
tatem dei quia ⁊ de hominibus qui ñ
ſunt ciues eius quicquid hic dicitur

ad hoc dicitur vt illa ex comparatiõe contraria vel proficiat vel emicat. Nõ ſane oĩa que geſta narrantur aliq̃d ẽt ſignificare putanda ſunt: ſed ꝓpter illa que aliquid ſignificant etiaꝫ ea q̃ nihil ſignificant attexuntur. Solo.n.võere terra proſciditur: ſed vt hoc fieri poſſit etiaꝫ cetera aratri membra ſũt neceſſaria. Et ſoli nerui in cithara atꝫ huiuſmodi vaſis muſicis aptãtur ad cantum: ſꝫ ut aptari poſſint inſũt ꝛ cetera in compaginibus organorũ: que ñ percutiuntur a canentibus: ſed ea q̃ percuſſa reſonant his connectantur: Ita in prophetica hiſtoria dicuntur ꝛ aliqua que nihil ſignificant ſꝫ q̃bus adhereant que ſignificant: ꝛ quodam modo religentur.

De generationibus trium filioruꝫ noe.c.iij.

g Enerationes ergo filiorũ noe õinceps intuende: ꝛ qđ de his dicẽdũ videt̃: attexẽdũ ẽ huic operi: quo ciuitatis vtriuſq; terrene.ſ. ꝛ celeſtis per tempora ꝓcurſus oñdit̃. Cepte ſũt autem commemorari a minio filio q̃ vocat' eſt iaphet: cuius filij octo noĩati ſunt: nepotes autem ſeptem de duobus filijs eius tres ex vno: quatuõ ex altero. Fiunt itaq; omnes quideci. Filij aũt chã hoc eſt medij filij noe quatuor: ꝛ nepotes quinq; ex vno eius filio: ꝓnepotes duo ex nepote vno: fit eorum ſumma vndeci. Quib' enumeratis redit̃ tanq̃ ad caput: ꝛ dr̃. Chus autem genuit nemroth: hic cepit eſſe gigas ſuper terrã. Hic erat gigas vẽator contra dñm deuꝫ. Propter hoc dicunt ſicut nemroth gigas venator cõtra dñm. Et factum eſt initium regni eius babylon: oreg archad ꝛ chalãne in terra ſennaar. De terra illa exijt aſſur: ꝛ edificauit niniueꝫ ꝛ ioboth ciuitatem: ꝛ caleth ꝛ daſem inter mediuꝫ niniues ꝛ caleth hec ciuitas magna. Iſte põro chus pr̃ gigãtis nemroth: p̃mus noĩatus eſt in filijs cham: cuius quinq; filij iam fuerant computati et nepotes duo. Sed iſtum giganteꝫ aut poſt nepotes ſuos natos genuit: aut quod eſt credibilius ſeorſuꝫ de illo ꝓpter eius eminentiam ſcriptura locuta eſt: quando ꝛ q̃dẽ regnuꝫ eius cõmẽoratum eſt: cuius initium erat illa nobiliſſima babylon ciuitas: ꝛ que iuxta commemorate ſunt ſiue ciuitates ſiue regiones. Quod vero dictum eſt de t̃ra illa id eſt de terra ſennaar que pertinebat ad regnum nebroth: exiſſe aſſur ꝛ edificaſſe niniuem ꝛ alias quas contexuit ciuitates: longe poſtea factũ eſt: quod ex hac occaſiõe perſtrinxit: propter nobilitatem regni aſſyriorũ: quod mirabiliter dilatauit ninus beli filius cõditor niniues ciuitatis magne cuius ciuitatis nomen ex illius nomĩe deriuatum eſt: vt a nino niniue vocaretur. Aſſur aũt vnde aſſyrij non fuit in filijs cham medij filij noe: ſed in filiis ſem reperitur: qui fuit noe maxim' filius. Unde apparet de progenie ſem exortos fuiſſe qui poſtea regnuꝫ gigãtis illius obtinerent: ꝛ inde procederẽt atq; alias conderent ciuitates quaruꝫ pria eſt a nino appellata niniue. Hinc reditur ad aliũ filium chaꝫ q̃ vocabatur meſrem: ꝛ commemorantur quos genuit non tanq̃ ſinguli hoĩes: ſꝫ nationes ſeptem. Et de ſexta velut de ſexto filio gens cõmemoratur exiſſe que appellatur philiſtijm: vnde ſiũt octo. Inde iterum ad chanaan ĩditur ĩ quo medius noe filius maledict' ẽ cham: ꝛ quos gẽuit vndecim noĩat̃. Deinde vſꝫ ad quos fines ꝑuenerint cõmẽoratis quibuſdam ciuitatib' dr̃. Ac p hoc filijs nepotibus computatis de progenie cham: trigintaunus geniti referuntur: reſtat cõmemorare filios ſem maximi filij noe. Ad cuꝫ quippe gradati

generationum iſtarum peruēit a mini
mo exorta narratio. Sed vnde incipi
ūt cōmēorari filij ſez: hʒ quiddā obſ
curitatis: quod expoſitiōe illuſtrandū
eſt: quia ⁊ multū ad rez pertinet quaʒ
requirimus. Sic enim legitur. Et ſem
natus eſt: ēt ipſi patri ōium filiorū he-
ber fratri iaphet maiori. Ordo vboꝝ
eſt. Et ſem natꝰ ē heber: qui ſeʒ pī eſt
ōium filioꝝ ſuoruʒ. Seʒ ergo patriar
chaʒ itelligi voluit ōniuʒ qui ꝺ ſtirpe
eius exorti ſunt: quos cōmemoraturꝰ
ē: ſiue ſint filij ſiue ſint nepotes ⁊ pro
nepotes: ⁊ deinceps inde exorti. Non
ſane iſtuʒ heber genuit ſeʒ: ſed ab illo
quintus in progenitorum ſerie reperi
tur. Seʒ quippe inter alios filios gēu
it arfaxat. Arfaxat genuit caynā. Cay
nan genuit ſala. Sala genuit heber.
Non itaqʒ fruſtra ipſe primus ē noia
tus in progenie veniente de ſeʒ: ⁊ pre-
latus eſt etiam filijs cū ſit quintus ne
pos: niſi quia verum eſt ꝙ traditur
ex illo hebreos eſſe cognominatos tā
ꝙ̄ heberaeos: cum ⁊ alia poſſit eſſe o-
pinio: vt ex abraam tanꝙ̄ abraei dicti
eſſe videantur. Sed nimiruʒ hoc vm̄
eſt ꝙ ex heber heberei appellati ſunt:
ac deinde vna detracta littera hebrei:
quaʒ linguaʒ ſolus iſrael populus po
tuit obtinere: in quo dei ciuitas ⁊ ī ſā
ctis peregrinata eſt: ⁊ in omnibus ſa-
cramento adumbrata. Igitur filij ſeʒ
prius ſex nominantur: deinde ex vno
eorum nati ſunt quatuor nepotes eiꝰ:
itenqʒ alter filioruʒ ſeʒ genuit eius ne
potem. Atqʒ ex illo itidem pronepos
natus eſt atqʒ inde abnepos qui ē he
ber. Genuit autem heber duos filios:
quorum vnuʒ appellauit phalech: qꝺ
interpretatur diuidens. Deinde ſcrip-
tura ſubiungens rationēqʒ huius no
minis reddens: quia in diebus inquit
eius diuiſa eſt terra. Hoc autem quid
ſit poſt apparebit. Alius vero qui na
tus eſt ex heber gēuit duodeci filios:

ac per hoc fiunt ōnes progeniti de ſeʒ
viginti⁊ſeptem. In ſumma igitur om
nes progeniti de tribus filijs noe: id ē
quindecim de iaphet: ⁊ trigintaunus
de cham: vigintiſeptem de ſem: fiunt
ſeptuaginta ⁊ tres. Deinde ſequitur
ſcriptura dicens. Hi filij ſem in tribu
bus ſuis ſecundum linguas ſuas: ī re
giōibꝰ ſuis ⁊ in gētibꝰ ſuis. Itēqʒ ꝺ ōī
bꝰ he inqͭt tribꝰ filioꝝ noe ſm̄ genera-
tiones eoruʒ. Ab his diſperſe ſunt in
ſule gētiū ſꝫ terrā pꝰ diluuiū. Unꝺ col
ligitur ſeptuagitatres vel potius qꝺ
poſtea demonſtrabitur ſeptuagitadu-
as gentes tūc fuiſſe: n̄ hoies. nam ⁊ ṗ
us cum fuiſſent commemorati filij ia
phet: ita concluſum eſt: ex his ſegrega
te ſunt inſule gentium in terra ſua: v-
nuſquiſqʒ ſecudum lingum ſuam in t
bubus ſuis ⁊ in gentibus ſuis. Iaʒ ve
ro in filijs cham quodā loco apertius
gentes cōmemorate ſunt: ſicut ſupius
oſtendi. Meſraem genuit eos qui di-
cuntur ludin: ⁊ eodeʒ modo cetere vſ
qʒ ad ſeptem gentes. Et enumeratis ō
nibus poſtea concludens hi filij chaʒ
inquit in t̄bubꝰ ſuis ſʒ linguas ſuas:
in regionibus ſuis ⁊ in gētibus ſuis.
Propterea ergo multorū filij non ſūt
cōmemorati: quia in gētibus alijs naſ
cendo acceſſerūt: ipſi aūt gentes facere
nequiuerunt. Nam que alia cauſa ex-
titit: vt cū filij iaphet octo enumerēt̄:
ex duobus eorum tm̄ filij nati cōmēo
rantur: ⁊ cū filij cham quatuor nomi
nentur: ex tribus tantuʒ qui nati ſunt
adijciuntur: cum filij ſeʒ nominēt̄ ſex:
duorum tm̄ poſteritas attexitur? Nū-
quid ceteri ſine filijs remanſerūt? Ab
ſit hoc credere. Sed gentes propter
quas commemorari digni eſſent non
vtiqʒ fecerunt: quia ſicut naſcebantur
alijs gentibus addebantur.

De diuerſitate linguarum pricipio
qʒ babylonis. c. iiij.

c Um ergo in ſuis linguis iſte gē
tes fuiſſe referantur:redit tamē
ad illud tp̄us narratio qn̄ vna lingua
omnium fuit:⁊ in̄ iā exponit quid ac/
ciderit vt linguaꝝ diuerſitas naſcēt̄:
Et erat inquit ōis terra labium vnū:
⁊ vox vna ōibus. Et factū eſt cū mo/
uerent̄ ipſi ab oriente:inuenerūt cāpū
in terra ſennaar:⁊ hitauerunt ibi.Et
dixit hō proximo ſuo:venite faciamꝰ
lateres ⁊ coquamꝰ illos igni. Et facti
ſunt illis lateres in lapidē ⁊ bitumen
erat illis lutum.Et dixerūt venite edi/
ficemus nobiſmetipſis ciuitatē ⁊ turri
cuius caput eat vſqꝫ ad celum:⁊ facia
mꝰ nobis nomen anq̄ꝫ diſpergamur i
faciem ōis terre.Et deſcendit dominꝰ
videre ciuitatem ⁊ turrim quā edifica
uerunt filij hōinum.Et dixit dominꝰ
deus:ecce genus vnum ⁊ labium vnū
omnium:⁊ hoc inchoauerunt facē:⁊
unc non deficiant ex illis omnia:que/
conati fuerint facere:venite ⁊ deſcēdē
tes confundamus ibi linguam eorum
vt non audiat vnuſquiſqꝫ vocē proxi/
mi ſui.Et diſperſit eos dominꝰ in̄ ſup
faciem omnis terre ⁊ ceſſauerūt edifi
cantes ciuitatē ⁊ turriꝫ. Propter hoc
appellatum eſt nomē illius confuſio:
qꝛ ibi confudit dominus labium om
nis terre:⁊ in̄ diſperſit eos dominꝰ de
us ſuper faciem omnis terre.Iſta ciui
tas que appellata eſt confuſio:ipſa eſt
babylon:cuius mirabilem conſtructi/
onem gentium etiam commendat hiſ
toria.Babylon quippe interpretatur
confuſio.Unde colligitur gigantē illū
nebroth fuiſſe illius conditoreꝫ quod
ſuperius breuiter fuerat itimatū:vbi
cum de illo ſcriptura loqueretur ait.
Initiuꝫ regni eius fuit babylon:vt cū
ciuitatum ceterarum gereret principa
tum:ibi eſſet tanq̄ꝫ in metropoli habi
taculum regni:q̄ꝫuis perfecta non fue
rit vſqꝫ in tantū modum quantuꝫ ſu/
perba cogitabat impietas.Nā nimia
diſpōebatur altitudo que dicta eſt vſ
qꝫ in celū:ſiue vnius turris eius quaꝫ
precipuam moliebant̄ inter alias:ſiue
omnium turrium que per numerum
ſingularem ita ſignificate ſunt: vt dici
tur milies ⁊ intelliguntur milia miliū
vt rana ⁊ locuſta.Sic enim appellata
eſt multitudo ranarum ⁊ locuſtaruꝫ:
in plagis quibus egyptij percuſſi ſūt
per moyſem.Quid aūt factura fuerat
humana ⁊ vana preſumptio? Que ſi
cuiuſlibet ⁊ quantūlibet i celum adv̇
ſus deū altitudinem molis extolleret:
quando montes tranſcenderet vniuer
ſos.Quando ſpaciū nebuloſi aeris
huiꝰ euaderet?Quid dēiqꝫ nocēt deo
quantacunqꝫ vel ſpiritualis vel cōpo/
ral̄ elatio?Tutā uerāqꝫ i celū viā moli
ter humilitas:ſurſū leuās cor ad dn̄ꝫ
noſtrum:non ꝯtra dn̄m:ſicut dictus ē
gigas iſte uenator contra dominum.
Quod non intelligentes nonnulli am
biguo greco decepti ſunt vt non int̄p̄/
rentur contra dominum:ſed ante do
minum.Enantium quippe ⁊ contra ⁊
ante ſignificat.Hoc enim verbum eſt
etiam in pſalmo:⁊ ploremus ante do
minum qui fecit nos.Et hoc verbum
eſt etiam in libro iob:vbi ſcriptū ē in
furorem erupiſti contra dominū. Sic
ergo intelligendus eſt gigas iſte vena/
tor contra dominum.Quid aūt hic ſi
gnificatur hoc nomine quod eſt vena
tor:niſi animalium terrigenaꝝ decep/
tor:oppreſſor: extinctor? Erigebat er
go cum ſuis popul̄ turreꝫ ꝯ̄ dn̄ꝫ qua
ē impia ſignificata ſuperbia. Merito
autem malus punitur affectus:etiam
cui non ſuccedit effectus.Genus vero
ipſum pene quale fuit?Quoniamenim
dominatio imperantis i lingua eſt:ibi
damnata eſt ſuperbia:vt non intelligē
tur iubens homini:qui noluit intelli/
gē vt obediret deo iubēti.Sic illa cō
ſpiratio diſſoluta eſt:cū quiſqꝫ ab eo
quem non intelligebat abſcederet:nec

ſe niſi ei cũ quo loq̃ poterat aggrega-
ret: ⁊ p linguas diuiſe ſunt gentes diſ
perſeq; per terras: ſicut deo placuit q̃
hoc modis occultis nobiſq; icompre-
henſibilibus fecit.

De deſcenſione domini ad confun dendã linguã edificãtiũ turri. c. v.

q Uod. n. ſcriptũ ẽ: ⁊ d̃ſcẽdit dñs videre ciuitatem ⁊ turrim quã edificauerũt filij hõinum: hoc ẽ ñ fi lij dei: ſed illa ſocietas ſecundũ hoiez viuens quam terrenam dicim⁹ ciuita tẽ ñ loco mouetur deus qui ſemper ẽ vbiq; totus: ſed deſcendere d͛ cum ali quid facit in terra: quod preter vſi tatum nature curſum mirabiliter fac- tum preſentiam quodammõ eius oñ- dat. Nec uidendo diſcit ad tp̃us q̃ nũ q̃ poteſt aliquid ignorare ſed ad tẽp⁹ videre ⁊ cognoſcere dicitur: quod ui deri ⁊ cognoſci facit. Non ſic ergo ui- debatur illa ciuitas quomõ eam dñs videri fecit quando ſibi quantum diſ- pliceret oñdit. Quamuis poſſit intel ligi deus ad illam ciuitatem deſcẽdiſ ſe: quia deſcenderunt angeli eius in q̃ bus habitat: vt quod adiunctum eſt ⁊ dixit dominus deus ecce genus vnũ ⁊ labiũ vnũ õiũ ⁊ cetera: ac deinde ad ditum venite ⁊ deſcendentes confũda mus ibi linguam eorũ recapitulatio ſit demonſtrans quemadmodum fac tum ſit quod dictum fuerat: deſcẽdit dominus. Si enim iam deſcenderat: quid ſibi vult venite ⁊ deſcendentes confundamus ibi linguam eorum: qđ intelligitur angelis dictum: niſi quia per angelos deſcendebat qui in angel͛ deſcendentibus erat. Et bene non ait venite ⁊ deſcendentes confundite: ſed confundamus ibi linguam eorum oſ- tendens ita ſe operari per miniſtros ſuos: vt ſint etiam ipſi cooperatores dei ſicut apoſtolus dicit: dei enim ſu- mus cooperarij.

Qualis itelligẽda ſit locutio qua deus angelis loquitur. c. vi.

p Oterat ⁊ illũ quando factus ẽ homo: d̃ angelis intelligi quod dictum eſt: faciamus hominem: quia non dixit faciam. Sed quia ſequitur ad imaginem noſtram: nefas eſt cred͛ re ad imaginem angelorum hominez factum: vt eandem eſſe imaginem an- gelorum ⁊ dei. Et ideo recte illic intel ligitur pluralitas trinitatis quid trini tas: quid angeli trinitatis. Que tamẽ trinitas quia vnus eſt deus etiam cuz cum dixiſſet faciamus: ⁊ fecit iquit de us hominem ad imginem dei: non di- xit fecerunt dij: aut ad imaginem deo rum. Poterat ⁊ hic eadem intelligi tri nitas tanq̃ pater dixerit ad filium et ſpiritum ſanctum: venite ⁊ deſcenden tes confundamus ibi linguam eorũ: ſi aliquid eſſet quod angelos prohibe ret intelligi: quibus potius conuenit venire ad deum motibus ſanctis: hoc eſt cogitationibus pijs: quibus ab eis conſulitur incommutabilis veritas tã q̃ lex eterna: in illa eorum curia ſuper na. Neq; enim ſibi ipſi ſunt veritas: ſ; creatricis participes veritatis: ad illaz mouentur tanq̃ ad fontem vite: vt q̃ non habent ex ſeipſis capiant ex ipſa: ⁊ ideo eorũ ſtabilis eſt iſte mot⁹ quo veniunt qui non recedunt. Nec ſic loq̃ tur angelis deus quomodo nos inui- cem loquimur nobis: vel ideo vel ãge lis: vel ipſi angeli nobis: ſiue per illos deus nobis: ſed ineffabili ſuo modo: nobis autem hoc idicatur noſtro mo do. Dei quippe ſublimior ante ſuum factum locutio: ipſius ſui facti eſt im mutabilis ratio: que non habet ſonũ ſtrepentem atq; tranſeuntem: ſed vim ſempiterne manentem ⁊ temporaliter operantem. Aliter loquitur angelis

ſanctis:nobis autem aliter longe poſi tis. Quādo aūt ēt nos aliquid tale lo cutiōis interioribus aurib⁹ capimus: angelis propinquam⁹. Nō itaqꝫ mihi aſſidue reddenda ē rō in hoc opere de locutionib⁹ dei. Aut.n. veritas incom mutabili per ſeipſā ineffabiliter loqͥt: rōnalis creature mentibus: aut ꝑ mu tabilem creaturam loquitur: ſiue ſp̄ua libus imaginibus noſtro ſpiritui: ſiue corporalibus vocibus corporis ſēſui. Illud ſane quod dictum eſt ⁊ nunc n̄ deficient ex illis omnia que conati fue rint facere: non dictum eſt confirman do: ſed tanq̄ interrogando ſicut ſolet a comminantibus dici: quemadmo dum ait quidam. Nō arma expediēt totaqꝫ ex vrbe ſequēt? Sic ergo accipi endum eſt tanq̄ dixerit. Nonne oia de ficient ex illis: que conati fuerint facē? Sed ſi ita dicatur: non exp̄mit commi nantem. Uerum propter tardiuſclos addidimus particulam id eſt ne: vt di ceremus nonne quoniam vocem pro nunciātis ſcribere non poſſum⁹ ꝓ ne non: ⁊ ꝓ ni niſi ſcribere ſolemus. Ex il lis igitur tribus hominib⁹ noe filijs: ſeptuagitatres vel potius vt rō decla ratura eſt ſeptuagitadue gentes: toti dēqꝫ lingue per terras eſſe ceperunt: que creſcēdo ⁊ inſulas ipleuerūt. Auc tus eſt aūt numerus gentium multo amplius q̄ linguarum. Nam ⁊ in afri ca barbaras gentes in vna lingua plu rimas nouimus. Et homines quidē multiplicato genere humano ad inſu las inhabitādas nauigio tranſire po tuiſſe quis ambigat?

An ōe beſtiaꝝ gen⁹ ēt remotiſſime a terris iſule ex eo nūero acceperūt: q̄ i arca diluuij ivndatiōe ſuat⁹ ē.c.vij.

ſ Ed queſtio ē d ōi genere beſtiaꝝ ē: que ſub cura hominum non ſunt: vl̄ ſicuti rane non naſcant̄ ex ter ra: ſed ſola commixtione maris ⁊ fēie propagant̄: ſicut lupi ⁊ huiuſmodi ce tera: quomodo poſt diluuium quo ea que in arca non erāt cuncta deleta ſt̄: etiam in inſulis eſſe potuerint: ſi repa rata non ſunt niſi ex his quorū gene ra in vtroqꝫ ſexu arca ſeruauit. Poſ ſunt quidem credi ad inſulas natādo tranſiſſe: ſed proximas. Sunt autem quedā tā longe poſite a cōtinentib⁹ t̄ ris: vt ad eas nl̄la videatur natare po tuiſſe beſtiarū. Quod ſi homies eas captas ſecū aduexerūt: ⁊ eo mō vbi hi tabant earum genera inſtituerunt: ve nandi ſtudio fieri potuiſſe incredibile non eſt. Quamuis iuſſu dei ſiue ꝑmiſ ſu: etiam opere angelorum negandū non ſit potuiſſe tranſferri. Si vero ex terra exorte ſunt: ſecundum originem primam quando dixit deus producat terra animam uiuam multo clarius apparet: non tam reparandorum aia lium cauſa: q̄ ſignificandarum varia rum gentium propter eccleſie ſacram̄ tum in arca fuiſſe omnia genera: ſi i in ſulis quo tranſire non poſſent multa aīalia terra produxit.

An ex ꝓpagine adā vel filioꝝ noe quedam genera hōinum monſtruoſa prodierit.c.viij.

q Ueritur ēt vtrū ex filijs noe: vl̄ potius ex illo vno homine vnō ēt ipſi extiterūt propagata eſſe creden dum ſit quedā monſtruoſa hōinū ge nera que gentiū narrat hiſtoria: ſicut perhibentur quidam vnum habē ocu lum in fronte media: quibuſdā plātas verſas eſſe poſt crura: quibuſdā vtri uſqꝫ ſexus eſſe naturā: ⁊ dexterā mā mam virilem ſiniſtram muliebrem vi cibuſqꝫ alternis cocundo ⁊ gignere et parere: alijs ora nō eſſe: eoſqꝫ ꝑ nares tantummodo ſuſcepto ⁊ emiſſo hali tu uiuere. Alios ſtatura eſſe cubitales

quos pygmeos a cubitu greci vocāt:
alibi quiquēnes concipere feminas:⁊
octauum a natiuitate annum non ex-
cedē. Itē ferūt eſſe gētē vbi ſingl'a cru-
ra in pedibus hñt: nec poplitē flectūt:
⁊ ſunt mirabilis celeritatis: quos ſcio
podas vocant: ꝙ per eſtū in t̄ra iacen-
tes reſupini ūbra ſe pedū ꝓtegāt: quoſ
dam ſine ceruice oculos hr̄e in hūeris
⁊ cetera hominum vl' quaſi hominuȝ
genera q̄ i maritia platea carthaginis
muſiuo picta ſunt ex libris depro̅pta
velut curioſioris hiſtorie. Quid dicā
ð cynocephalis: quorū canina capita
atq; ipſe latrat' magis beſtias ꝙ hoī-
nes ꝯfitet? Sed qm̄ genera hoīnum q̄
dicuntur eſſe: eſſe credē ñ ē neceſſe. Ue
rum quiſquis vſpiam naſcitur homo
id ē animal rōnale ⁊ mortale: quālibȝ
noſtris inuſitatam ſenſibus gerat cor
poris formam ſeu colorē: ſiue motuȝ:
ſiue ſonū ſiue qualibet vim: qualibet
parte: qualibet qualitate nature: ex il-
lo protoplauſto vno originem ducere
nullus fidelium dubitauerit. Apparet
tam̄ quid in plib' natura obtinuerit:
⁊ quid ſit ipſa raritate mirabile. Qua
lis autem rō redditur ð monſtruoſis
apud nos hominū partubus: tal' de
monſtruoſis quibuſdā gētibus reddi
poteſt. Deus.n.creatō ē omnium: qui
vbi ⁊ quando creari quid oporteat ul'
oportuerit ipſe nouit: ſciens vniuerſi-
tatis pulchritudinem: quarum partiū
vel ſimilitudine vel diuerſitate conte-
xat. Sed qui totum inſpicere nō pōt:
tanꝙ deformitate partis offenditur:
quoniam cui congruat ⁊ quo referat̄
ignorat. Pluribus ꝙ quinis digitis i
manibus ⁊ pedibus naſci hoīes no-
uimus: ⁊ hec leuior eſt ꝙ illa diſtātia:
ſȝ tñ abſit vt quis ita deſipiat: vt exiſti
met in numero hūanorum digitorum
erraſſe creatorem: ꝙuis neſciens cur
hoc fecerit. Ita ⁊ ſi maior diuerſitas o
riatur: ſcit ille quid egerit cuius opa
iuſte nemo ꝯprehendit. Apud hippo
nem natus eſt homo quaſi lunatas
habens plantas: ⁊ in eis binos tantū
modo digitos ſiles ⁊ man'. Si aliq̄
gens talis eſſet: illi curioſe atq; mira-
bili adderetur hiſtorie. Num igitur iſ
tum propter hec negabimus ex vno
illo qui primus creatus ē eſſe ꝓpaga
tū? Androgyni quos ēt hermaphro-
ditos nuncupant: ꝙuis admodū rari
ſint: difficile eſt tñ vt tp̄ibus deſint: in
quibus ſic vterq; ſexus apparet: vt ex
quo potius debeant accipere nomen i
certum ſit. A meliore tñ hoc ē a maſ-
culino vt appellarentur loquendi con
ſuetudo preualuit. Nam nemo vnꝙ
androgynas ⁊ hermophroditas nun
cupauit. Ante annos aliquot nr̄a cer-
te memoria in oriēte duplex nat' ē ſu
perioribus membris: iferioribus ſim-
plex. Nā duo erāt capita: duo pectora
quatuor manus: venter autem vnus
⁊ pedes duo ſicut vni homini: ⁊ tan-
diu uixit ut multos ad eum videnduȝ
fama contraheret. Quis aūt oēs com
memorare poſſit hūanos fetus longe
diſſimiles his ex quibus eos natos eſ
ſe certiſſimū ē? Sicut ergo hec ex illo
vno negari non poſſunt originem du
cere: ita quecūq; gentes in diuerſitati-
bus corporū ab uſitato nature curſu
quem plēs ⁊ prope oēs tenēt velut ex
orbitaſſe traduntur: ſi diffinitione illa
includuntur vt rōnalia aīalia ſint atȝ
mortalia: ab eodem ipſo vno prio p̄re
omnium ſtirpem trahere confitēdū ē:
ſi tamen vera ſunt que de illarum na
tionum varietate ⁊ tanta inter ſe atq;
nobiſcum diuerſitate traduntur. Naȝ
⁊ ſimias ⁊ cercopeticos ⁊ ſphigas: ſi
neſcirem' ñ hoīes eſſe ſed beſtias: poſ
ſent illi hiſtorici ð ſua curioſitate gl'iā
tes: velut gētes hoīnū aliquas nobis
impunita vanitate mentiri. Sed ſi ho
mines ſunt de quibus illa mira con-
ſcripta ſunt: quid ſi ꝓpſea de' voluit

etiam nonnullas gentes ita creare:ne in his monſtris que apud nos patet ex hominibus naſci eius ſapientiam qua natura fingit humanã velut artẽ cuiuſpiã minus perfecti opificis puta remus erraſſe:non itaq nobis videri oꝫ abſurdum:vt quẽadmodum in ſin gulis quibuſq gentibus quedam mõ ſtra ſint hominum:ita in vniuerſo ge nere humano quedam monſtra ſint gentium. Quapropter vt iſtam queſ tionem pedetentim cauteq concludã aut illa aut alia que de quibuſdam gẽ tibus ſcripta ſunt omnino nulla ſũt: aut ſi ſunt homines non ſunt: aut ex adam ſunt ſi homines ſunt.

An iferiorẽ ptẽ t̃re q̃ nr̃e hitatiõi ꝯ traria ẽ ãtipodas hĩe credẽda ſit.c.ix.

q Uod vero ⁊ ãtipodas eẽ fabu lãt.i.hoĩes a cõtraria parte t̃re vbi ſol oritur qñ occidit nobis:aduer ſa pedibꝰ noſtris calcare veſtigia:nul la ratione credendum ẽ. Neq hoc vl la hiſtorica cognitiõe didiciſſe ſe affir mant:ſꝫ quaſi rõcinanda coniectãt:eo ꝙ intra conuexa celi terra ſuſpẽſa ſit: eundẽq locum mundus hẽat ⁊ ĩfimũ ⁊ medium:⁊ ex hoc opinantur alterã terre partẽ que infra eſt habitatione hominum carere non poſſe. Nec attẽ dunt etiam ſi figura conglobata ⁊ ro tunda mundus eſſe credatur:ſiue ali qua rõne monſtretur:non tamen eſſe conſequens vt etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda ſit terra. De inde etiam ſi nuda ſit:neq hoc ſtatim neceſſe eſſe vt homies habeat qm̃ nul lo modo ſcriptura iſta mentitur q̃ nar ratis preteritis facit fidem:eo qd eius predicta complentur. Nimiſq abſur dum eſt vt dicatur aliquos homines ex hac in illam partem oceani imenſi tate traiecta:nauigare ac peruenire po tuiſſe vt etiam illic ex vno illo primo hoĩe genꝰ inſtitueret̃ humanuꝫ. Qua propter inter illos tunc hõinũ popu los:qui perſeptuagitaduas gẽtes ⁊ to tidem linguas colligũt̃ fuiſſe diuiſi:q̃ ramus ſi poſſumus inuenire illam in terris peregrinantem ciuitatem dei q̃ uſq ad diluuium arcãq perducta ẽ: atq in filijs noe per eorum benedicti ones perſeueraſſe monſtratur: maxie in maximo qui eſt appellatus ſem:qñ qdẽ iaphet ita benedictus eſt vt i eiuſ dem fr̃is ſui domibus habitaret.

De generatione ſeꝫ in cuius ꝓgenie tendens ad abraam ciuitatis dei õdo dirigitur.c.x.

t Enenda eſt igĩ ſeries generatio nũ ab ipſo ſeꝫ:vt ipſa oñdat pꝰ diluuium ciuitatẽ dei:ſicut eam ſeries generationũ ab illo qui ẽ appellatus ſeth oñdebat ante diluuium. Propter hoc ergo ſcriptura diuina cum t̃renã ciuitatem in babylone hoc ẽ i ꝯfuſiõe eſſe monſtraſſet:ad patriarcham ſem recapitulando reuertitur:⁊ orditur iñ generationes vſq ad abraam comme rato etiam numero annorum: quãto quiſq ad hanc ſeriem pertinentem fi lium genuiſſet:quãtoq vixiſſet. Ubi certe agnoſcendum eſt quod ante pro miſeram:ut appareat quare ſit dictuꝫ de filijs heber nomem illius phalech: quia in diebus eius diuiſa eſt terra. Quid enim aliud intelligendum eſt t̃ ram eſſe diuiſam:niſi diuerſitatem lin guarum? Omiſſis igitur ceteris filijs ſem ad hanc rem non pertinentibus: illi connectuntur in ordine generatio num:per quos poſſit ad abraam per ueniri:ſicut illi cõnectebantur añ di luuium per quos peruenitur ad noe: generationibus que propagate ſunt ex illo adaꝫ filio qui appellatꝰ ẽ ſeth. Sic ergo incipit generationum iſta ꝯ textio. Et he generationes ſem. Sem

filius noe centum annorum erat cum
genuit arfaxat ſecūdo anno poſt dilu⸗
uium. Et uixit ſem poſtꝙ̄ genuit arfa
xat quingentos annos: ⁊ genuit filios
⁊ filias: ⁊ mortuus eſt. Sic exequitur
ceteros: dicens quoto quiſqꝫ anno vi⸗
te ſue filium genuerit ad iſtum genera
tionum ordinē ptinētē: qui pertendit
ad abraam: ⁊ quot annos poſtmodū
vixerit: intimans eū filios filiaſqꝫ gēu
iſſe: vt intelligamus vnde potuerit po
puli acreſcere: ne in paucis qui cōme⸗
morantur hominibus occupati pueri
liter: heſitemus vnde tanta ſpacia ter
rarum atqꝫ regnorū repleri potuerit
de genere ſem: maxime propter aſſyri
orum regnum: vnde ninus ille orienta
lium dominator vſqꝫquaqꝫ populoꝝ
ingenti proſperitate regnauit ⁊ latiſſi
mum ac fundatiſſimum regnum qđ
diuturno tempore duceretur ſuis po⸗
ſteris propagauit. Sed nos ne diuti⁹
quam opus ē immoraremur: nō quot
annos quiſqꝫ in iſta generationum ſe
rie vixerit: ſed quoto anno vite ſue ge
nuerit filium hoc ordine memorādū
tantummodo ponimus: ut et numeꝝ
annorum a tranſacto diluuio vſqꝫ ad
abraam colligamus: ⁊ preter illa in q̄
bus cogit neceſſitas immorari: breuit̄
alia curſimqꝫ tangamus. Secundo igī
anno poſt diluuium ſem cum eſſet cē⸗
tū annoꝝ genuit arfaxat. Arfaxat au
tem cum eſſet centum trigintaquinqꝫ
annorum genuit chaynā. Qui cū eēt
centum trigita ānoꝝ genuit ſala. Por
ro ēt ipē ſala totidem annoꝝ erat qñ
gēuit heber. Centum vero ⁊ triginta
⁊ quatuor agebat annos heber cū ge⸗
nuit phalech: in cuius diebus diuiſa ē
terra. Ipſe autem phalech uixit centū
triginta ānos ⁊ genuit ragau: ⁊ ragau
centū ⁊ trigintaduos: ⁊ genuit ſeruch
⁊ ſeruch centum ⁊ triginta: ⁊ genuit
nachor: ⁊ nachor ſeptuagintanouem
⁊ genuit tharam. Thara autē ſeptu⸗
ginta ⁊ genuit abram: quē poſtea no⸗
minauit de⁹ mutato vocabulo abra⸗
am. Fiunt itaqꝫ anni a diluuio vſqꝫ ad
abraam mille ſeptuaginta ⁊ duo ſecū
dum vulgatam editionem: hoc eſt int̄
pretum ſeptuaginta duorum. In he⸗
breis autem codicibus longe paucio
res annos perhibent inueniri: de qui⸗
bus rationem aut nullā aut difficilli
mam reddunt cum ergo querimus in
illis ſeptuagintaduabus gentibus ci⸗
uitatem dei: non poſſumus affirmare
illo tempore quo erat illis labium v⸗
num: id eſt loquela vna: tunc iā gen⁹
humanum alienatū fuiſſe a cultu vī
dei: ita vt in ſolis iſtis generationib⁹
pietas vera remaneret: que deſcendūt
de ſemine ſem per arfaxat: ⁊ tendunt
ad abraā. Sed ab illa ſuperbia edifi
cande turris vſqꝫ ad celū: qua impia
ſignificatur elatio: terrena apparuit ci
uitas: hoc eſt ſocietas impiorū. Utrū
itaqꝫ ante noe fuerit an latuerit: an
potius vtraqꝫ permanſerit: pia. ſ. i du
obus filijs noe qui benedicti ſunt eo⸗
runqꝫ poſteris: impia vero in eo qui
maledict⁹ ē atqꝫ eius progenie: vbi e⸗
tiam exortus eſt gigas venator cōtra
dominum: non eſt diiudicatio facilis.
Fortaſſis enim quod profecto eſt cre⸗
dibilius: ⁊ in filijs duorum illoꝝ iam
tunc antequam babylonia cepiſſet
inſtitui: fuerunt contemptores dei: ⁊ i
filijs cham cultores dei: vtrunqꝫ tamē
hominum genus terris nunꝙ̄ defuiſ⸗
ſe credendum eſt. Si quidem ⁊ quan
do dictum eſt omnes declinauerūt fil̄
inutiles facti ſunt: nō eſt qui faciat bo
num non eſt uſqꝫ ad vnum: in vtroqꝫ
pſalmo vbi hec verba ſunt: ⁊ hec legū
tur: nonne cognoſcent omnes qui ope
rantur iniquitatem: deuorant plebem
meam ſicut eſcam panis: erat ergo eti
am tunc populus dei: vnde illud qđ
dictum eſt: non eſt qui faciat bonum
non eſt vſqꝫ ad vnum: de filijs hōinū

dictum eſt nō de filijs dei. Nam premiſſum eſt: deus de celo proſpexit ſuper filios hominum: vt videret ſi eſt itelligens aut requirens deum. Ac deinde illa ſubiūcta: que omnes filios hominuȝ. i. ad ciuitatem pertinētes que uiuit ſecundum hominē ⁊ non ſecundū deuȝ: reprobos eē demōſtrant.

Qđ ea primitꝰ lingua i uſu hōinū fuerit: q̄ poſtea hebrea ab heber noīe nuncupata ē: ⁊ i cuiꝰ familia remāſit cū diuerſitas eēt facta linguaꝝ. c. xi.

q Uamobrem ſicū lingua vna cuȝ eēt oīū: non iō filij peſtilētie defuerunt. nam ante diluuiū vna erat ligua: ⁊ tamen omnes preter vnaȝ noe iuſti domū deleri diluuio meruerūt: ita quando merito elationis ipietatis gentes linguarum diuerſitate punite atq̧ diuiſe ſunt: ⁊ ciuitas impiorum confuſionis nomen accepit: hoc ē appellata eſt babylon: non defuit domꝰ heber vbi ea que antea fuit omnium lingua remanēt. Unde ſicut ſupra memoraui cū cepiſſēt enumerari filij ſeȝ: qui ſinguli gētes ſingulas procrearūt primus commemoratꝰ heber: cum ſit abnepos ipſius hoc eſt ab illo quintꝰ inueniatur exortus. Quia ergo i eius familia remanſit hec lingua: diuiſis ꝑ alias linguas ceteris gentibus: que ligua prius humano generi non immerito creditur fuiſſe communis: ideo deinceps hebrea eſt nuncupata. Tunc enim opus erat eam diſtingui ab alijs linguis nomine proprio: ſicut alie q̧ vocate ſūt nominibus proprijs. Quādo autem erat vna: nihil aliud q̄ hūana ligua vel humana locutio vocabatur: qua ſola vniuerſum genus hominum loquebatur. Dixerit aliquis. Si in diebus phalech filij heber diuiſa ē terra per linguas: id eſt homines qui tunc erant in terra: ex eius nomie potius debuit appellari lingua illa que fuit omnibus ante communis. Sed itelligendum eſt ipſum heber propter ea tale nomen impoſuiſſe filio ſuo: vt uocaretur phalech quod interpretatꝰ diuiſio: quia tunc ei natus eſt quando per linguas terra diuiſa eſt id eſt ipſo tempore: vt hoc ſit quod dictum ē. In diebus eius diuiſa terra eſt. Nam niſi adhuc heber viueret: quando linguarum facta eſt multitudo: non ex eius nomine nomen acciperet lingua que apud illum potuit permanere. Et iō credēda ē ipſa fuiſſe pria cōmūis: quoniam de pena venit illa multiplicatio mutatioq̧ linguarum: ⁊ vtique preter hanc penam eſſe debuit populus dei Nec fruſtra linguam iſtam hoc ē quā tenuit abraam. Nec in omnes filios tranſmittere potuit: ſed in eos tantuȝ qui propagati per iacob ⁊ inſignius atȝ eminentius in dei populum coaleſcentes dei teſtamenta ⁊ ſtirpem chriſti habere potuerunt. Nec heber ipſe eandeȝ linguam in vniuerſam progeniem ſuam refudit: ſed in eam tantum cuius generationes perducuntur ad abraam. Quapropter etiam ſi nō euidenter expreſſum eſt: fuiſſe aliquod pium genus hominum quando ab impijs babylonia cōdebatur: nec ad hoc valuit hec obſcuritas: vt q̄rentis fraudaretūr: ſed potius vt exercētur intentio. Cum enim legitur vnam fuiſſe linguam primitus omnium: ⁊ ante ōnes filios ſem commendatur heber q̄uis ab illo quintus oriatur: ⁊ hebrea vocatūr lingua: quaȝ patriarcharuȝ ⁊ ꝓphetarū non ſolū i ſermonibus ſuis: verum etiam in litteris ſacris cuſtodiuit auctoritas. Profecto itaq̧ cum queritur in diuiſione linguarum vbi lingua illa remanere potuerit que fuit ante communis: que ſine ulla dubitatione ubi remanſit non ibi fuit illa pena que facta eſt mutatione liguaꝝ:

quid aliud occurrit niſi ꝙ in huiuſmo di gente remanſit a cuius noie nomē accepit ⁊ hoc iuſtitie gentis huius nō paruum apparuiſſe veſtigium: ꝙ cuꝫ alie gentes plecterentur mutatione lin guarum:ad iſtam non peruenit tale ſupplicium.?Sed ſi adhuc illud mouꝫ quomodo potuerūt ſingulas gentes facē potuiſſe heber ⁊ fili⁹ ei⁹ phalech: ſi vnā lingua permanſit ābob⁹ ⁊ certe vna eſt hebrea gens ex heber ꝓpaga ta vſꝫ ad abram:⁊ per eum deinceps donec magn⁹ fieret ppl's iſrael. Quo modo igitur omnes filij qui cōmemo rati ſunt trium filiorum noe fecerunt ſingulas gētes: ſi heber ⁊ phalech ſin gulas non fecerunt.?Nimirū illud eſt probabili⁹ quod gigas ille nemroth fecerit etiam gentem ſuam:ſed propē excellentiam dominationis ⁊ cōporis ſeorſum eminentius noiat⁹ eſt: vt ma neat numerus ſeptuagintaduaruꝫ gē tium atꝫ linguarum.Phalech autem propterea cōmemorat⁹ ē:non ꝙ gēteꝫ fecerit.nā eadem ipſa eſt eius gens he brea eadēq; lingua:ſed propter tp̄us inſigne ꝙ in diebus eius terra diuiſa ē.Nec mouē nos oꝫ:quomodo potu erit gigas nemroth ad illud tempus etatis occurrere :quo babylon condi ta ē:⁊ confuſio facta linguarum: atq; ex hac diuiſio gentium.Non enim qꝛ heber ſext⁹ eſt a noe:ille auteꝫ quart⁹: ideo non potuerunt ad idem tempus conuenire viuendo. Hoc enim conti git cum plus viuerent vbi paucio:es ſūt generatiōes:min⁹ vbi pl'es:aut ſeri us nati eſſent vbi pauciores: maturi⁹ vbi pl'es.Sane intelligendum ē:quan do terra diuiſa eſt non ſoluꝫ iā natos fuiſſe ceteros filios filiorum noe:q̄ cō memorāt̄ pr̄es gentiuꝫ:ſed etiam eius etatis fuiſſe:vt iā vniuerſi fāilias ha berent ſuas:que digne fuiſſent noib⁹ gentiuꝫ vn̄ nequaꝙ̄ putandū ꝙ eo fue rint ordine geniti quo commemorati leguntur.Alioquin duodecim filij iec tan qui erat filius alius heber frater phalech quomodo potuerunt iā gen tes facere ſi poſt phalech fratrem ſuū iectā nat⁹ ē:ſic poſt eū cōmemorat⁹ ē: qn̄ quidem tp̄e quo nat⁹ ē phalech di uiſa eſt terra.?Proin̄ intelligenduꝫ eſt priorem quidem phalech noiatū ſed longe poſt frēm ſuum iectan fuiſſe na tum:cuius iectan duodecim filij tam grandes iam familias haberent:vt i linguas proprias diuidi poſſent.Sic enim potuit prior commemorari qui erat etate poſterior:queādmodū pus commemorati ſunt ex trib⁹ filijs noe procreati filij iaphet qui erat minim⁹ eorum:deinde filij cham qui erat me dius:poſtremo filij cham q̄ erat medi us:poſtremo filij ſem qui erat prim⁹ ⁊ maximus.Illarum autem gentium vocabula partim māſerūt:ita vt ho die appareat vn̄ fuerit deriuata:ſicut ex aſſur aſſyrij:⁊ ex heber hebrei:par tim tp̄is vetuſtate mutata ſunt ita vt vix homines doctiſſimi ātiquiſſimas hiſtorias perſcrutantes:nec ōium ſed aliquantarū ex iſtis origines gentium potuerint reperire.Nā ꝙ ex filio chaꝫ qui vocabatur meſrem phibent̄ egyp tij exorti nulla hic reſonat origo voca buli:ſicut nec ethiopū qui dicūt̄ ad eū filium cham pertinere:q̄ chus appel latus ē.Et ſi oīa conſiderēt̄:plura mu tata ꝙ̄ manentia noīa apparent.

De artic'lo tp̄is i abraā:a q̄ ſce ſuc ceſſionis nou⁹ ordo cōtexit̄.c.xij.

n Unc iam videam⁹ ꝓcurſum ci uitatis dei ēt ab illo artic'lo tp̄is q̄ fact⁹ ē in pr̄e abraam:vn̄ incipit eſſe noticia eius euidentior:⁊ vbi clariora leguntur promiſſa diuina: que nunc i chriſto videmus impleri. Sicut ergo ſcriptura ſancta indicante didicimus: in regione chaldeoꝝ natus ē abraam

que terra ad regnum pertinebat aſſy-
rioꝝ. Apud chaldeos aũt iam ẽt tunc
ſuperſtitiones ipie preualebant: quem
admodũ per ceteras gentes. Una igĩ
thare domus erat de qua nat⁹ ẽ abra
am ĩ qua vnius veri dei cult⁹: ⁊ quan
tũ credibile ẽ in qua iã ſola ẽt hebrea
lingua remanſerat: q̄uis ⁊ ipſe ſic iaʒ
manifeſtioꝛ dei populus in egypto: ita
ĩ meſopotamia ſeruiſſe dñs alienis ie
ſu naue narrante refertur: ceteris ex ꝓ
genie illius heber in linguas paulatĩʒ
alias ⁊ in nationes alias poſteris de-
fluentibus. Proinde ſicut per aquaꝝ
diluuiuʒ vna dom⁹ noe remanſerat ad
reparandũ genus humanum: ſic in di
luuio multaꝝ ſuperſtitionum ꝑ vniu̾-
ſum mundum vna remanſerat dom⁹
thare in qua cuſtodita ẽ plantatio ciui
tatis dei. Deniq; ſicut illic enumeratis
ſupra generationib⁹ ab adam uſq; ad
noe ſimul cum annoꝛum numeris:
⁊ expoſita diluuij cauſa: priuſq̄ deus
inciperet de arca fabricanda loqui ad
noe dr̄: he aũt generationes noe: ita et
hic enumeratis generationibus ab il-
lo qui eſt appellatus ſem filio noe vſʒ
ad abraam: deinde inſignis articulus
ſimiliter ponitur vt dicatur: he ſũt ge
nerationes thare thare genuit abram
⁊ nachoꝛ ⁊ aram: ⁊ aram genuit loth.
Et moꝛtuus eſt aram coꝛam thare pa
tre ſuo in terra in qua natus in regiõe
chaldeoꝛum. Et ſumpſerunt abram ⁊
nachoꝛ ſibi vxoꝛes: nomen mulieris a
brã ſarai: ⁊ nomen mulieris nachor
melcha filia aram. Iſte arã pr̄ melche
fuit: ⁊ pater ieſche: que ieſcha credit̃
ipſa eſſe etiam ſara vxor abrae.

Que rõ feciſſe videat̃ vt in trãſmi-
gratione thare qua chaldeos deſerẽs
ĩ meſopotamiã tranſiuit nulla filij ei⁹
nachoꝛ facta ſit mentio. c. xiij.

d Einde narratur quemadmodũ
thare cũ ſuis regionẽ reliquerit
chaldeoꝝ: ⁊ venerit ĩ meſopotamiã ⁊
hitauit in charrã. Tacetur autem de
vno filio eius qui vocabatur nachoꝛ:
tanq̄ eum non duxerit ſecum. Nã ita
Narratur. Et ſumpſit thare abram fi
lium ſuuʒ ⁊ loth filiũ arã filij ſui: ⁊ ſa-
rai nurum ſuam vxoꝛem abram filij
ſui: ⁊ duxit illos de regione chaldeo-
rum vt iret in terram chanaan: ⁊ vẽit
in charram ⁊ habitauit ibi. Nuſq̄ hic
nominatus ẽ nachoꝛ: ⁊ vxoꝛ eius mel
cha. Sed inuenimus poſtea cum ſer-
uum ſuum mitteret abraaʒ ad accipi
endaʒ vxoꝛẽ filio ſuo iſaac: ita ſcriptũ.
Et accepit pueꝛ decẽ camelos ď came
lis domini ſui: ⁊ ď omnibus bonis do
mini ſui ſecũ: ⁊ exurgẽs profectus eſt
in meſopotamiaʒ ciuitateʒ nachor. Iſ
to ⁊ alijs ſacre huius hiſtoꝛie teſtimo-
nijs oſtenditur etiaʒ nachoꝛ frater a-
brae exiſſe de regione chaldeoꝛuʒ: ſe-
deſq; conſtituiſſe in meſopotamia vbi
cũ patre ſuo habitauerat abraaʒ. Cur
ergo eũ ſcriptura ñ cõmẽoꝛauit quan
do ex gente chaldeoꝛuʒ cuʒ ſuis pro-
fectus eſt thare: ⁊ habitauit in meſo-
potamia: vbi non ſolũ abrã filius ei⁹:
veruʒ etiaʒ ſara nurus eius ⁊ loth ne-
pos eius cõmemoꝛantur: q̄ eos duxe
rit ſecuʒ? Cur putamus: niſi foꝛte q̄ a
paterna ⁊ fraterna pietate deſiuerat ⁊
ſuperſtitioni adheſerat chaldeoruʒ: et
poſtea inde ſiue penitẽdo ſiue perſecu
tioneʒ paſſus q̄ ſuſpect⁹ haberetur: ⁊
ipſe emigrauit? In libro enim qui ĩſcri
bitur iudith cum quereret holopher-
nes hoſtis iſraelitaruʒ: quenã illa gẽs
eſſet vtruʒ aduerſus eaʒ bellanduʒ fu
iſſet: ſic ei reſpondit achioꝛ dux amõi-
taruʒ. Audiat dominus noſter verbũ
ex ore pueri ſui: ⁊ referam tibi verita
tem de populo qui habitat iuxta mõ
tanã hãc: ⁊ non exibit mendacium de
oꝛe ſerui tui. Hec enim pꝛogenies ppl̾i

eſt chaldeoꝝ:⁊ antea hitauerūt meſopotamiā:quia noluerunt ſequi deos patrū ſuoꝝ qui fuerūt in terra chaldeorū glorioſi:ſed declinauerūt de uia parētū ſuorū ⁊ adorauerunt deū celi queȝ cognouerunt ⁊ proiecerunt eos a facie deorum ſuorū:⁊ fugerunt ī meſopotamiaȝ ⁊ habitauerunt ibi dies multos. Dixitq̧ illis deus eorū vt exirent de habitatione ſua:⁊ irent i trāȝ chanaā:⁊ illic habitauerunt: ⁊ cetera que narrat achior amonites. Unde manifeſtū eſt domuȝ thare perſecutioneȝ paſſā fuiſſe a chaldeis:pro vera pietate qua vnus ⁊ verus ab eis colebatur deus.

De ānis thare qui i charra vite tēpus impleuit.c.xiiij.

d Efūcto aūt tharē i meſopotāia: vbi vixiſſe perhibet̄ ducentos q̄nq̧ ānos iā incipiunt indicari ad abraā facte promiſſiōes dei:q̄ ita ſcriptū ē. Et fuerūt dies thare i charra q̄nq̧ ⁊ ducēti āni:⁊ mortuus ē i charra. Nō ſic aūt accipiēdū ē quaſi ōes hos dies ibi egerit:ſed q2 ōes hos dies vite ſue q̄ fuerūt āni ducēti quīq̧ ibi cōpleuerit. Alioqui neſciret̄ quot annos vixit thare in charra:q̄m non legitur quoto āno vite ſue in charrā venerit: ⁊ abſurdū ē exiſtimare in iſta ſtie generationū vbi diligent̄ commemoratur quot annos quiſq̧ vixerit: hu9 ſoli9 numerū ānoꝝ vite nō cōmēdatū eſſe memorie. Quod eniȝ quorūdā quos eadē ſcriptura cōmemorat tacent̄ āni: nō ſūt i hoc ordine quoꝝ tpuȝ dinūeratio de ceſſione gignentiū ⁊ gēitoruȝ ſucceſſiōe cōtexitur. Jſte aūt ordo qui dirigitur ab adam vſq̧ ad noe ⁊ inde vſq̧ ad abraā ſine numero ānoꝝ vite ſue neminem cōtinet.

De tp̄e ꝓmiſſionis abrae:qua ſum preceptū dei exiuit de charra.c.xv.

q Uod vō cōmēorata morte thare pr̄is abraā: deiñ legitur ⁊ dixit dn̄s ad abram. Exi de terra tua et de cognatione tua ⁊ domo pr̄is tui:et cetera.non q2 hoc ſequitur in ſermōe libri:hoc etiam in rerum geſtarum tēpore ſequi exiſtimādū ē. Erit quippe ſi ita eſt indiſſolubilis queſtio. Poſt hec enim verba dei que ad abram facta ſunt:ſcriptura ſic loquitur. Et exijt abram quēadmodum locutus ē illi deus:⁊ abijt cum illo loth. Abraā autē erat quinq̧ ⁊ ſeptuagita annoꝝ cū exiret ex charra. Quō poteſt hoc vm̄ eſſe ſi p9 mortē pr̄is ſui exijt d charra? Cum enim eſſet thare ſeptuagita ānorū ſicut ſupra intimatū ē:genuit abrā Cui numero additis ſeptuagintaquinq̧ annis quos agebat abram quādo egreſſus eſt de charra:fiunt anni centum ⁊ quadragintaquinq̧. Tot igit̄ annorum erat thare quando exijt abram de illa meſopotamie ciuitate. Agebat.n.ānū etatis ſue ſeptuageſimū q̄ntū:ac per hoc pater eius q̄ eum ſeptuageſimo anno ſuo genuerat agebat vt dictū ē centeſimū ⁊ quadrageſimū ⁊ quītuȝ annum. Non ergo inde poſt mortē pr̄is.i.p9 ducentos quinq̧ annos quibus pater eius vixit egreſſus eſt:ſed ann9 de illo loco ꝓgreſſiōis eius:quoniam ipſius ſeptuageſimuſquintus erat. proculdubio patris ei9 qui eum ſeptuageſimo ſuo anno gēuerat centeſimus quadrageſimuſq̄nt9 fuiſſe colligitur. Ac per hoc intelligendū ē more ſuo ſcripturā rediſſe ad tēpus quod iam narratio illa tranſierat:ſicut ſuperius cū filios filioꝝ noe commemoraſſet:dixit illos in linguis fuiſſe ⁊ in gentibus ſuis:⁊ tam̄ poſtea quaſi hoc etiam i ordīe ſequēt̄ tēporū ⁊ erat inquit omnis terra labiuȝ vnū ⁊ vox vna omnibus. Quomodo ergo

ſm ſuas gentes ⁊ ſm ſuas linguas erant ſi erat vna omnibus:niſi quia ad illud quod iam tranſierat recapitulando eſt vniuerſa narratio? Sic ergo ⁊ hic cum eēt dc̄m ⁊ fuerunt dies thare in charra q̄nq₃ ⁊ ducenti anni ⁊ mortuus eſt thare in charra. Deinde ſcriptura redeundo ad id quod ideo p̄ter miſerat vt prius de thare id quod inchoatum fuerat compleretur. Et dixit inquit dn̄s ad abram exi de terra tua ⁊ cetera. Poſt que dei verbū ſbiūgit. Et exijt abram queadmodū locutus ē illi dn̄s:⁊ abijt cum illo loth. Abraꝫ erat quinq₃ ⁊ ſeptuaginta annoꝝ cuꝫ exijt ex charra. Tūc itaq₃ hoc factum eſt quando pater eius centeſimū quadrageſimum ⁊ quintum annū agebat etatis. tunc enim huius ſeptuageſim⁹ ⁊ quintus annus. Soluta eſt aūt iſta queſtio ⁊ aliter:vt ſeptuaginta quinq₃ anni abrae qn̄ egreſſus eſt de charra: ex illo computarent̄ ex quo de igne chaldeorum liberatus eſt: nō ex quo nat⁹ ē:tāq̄ tūc potius natus hn̄d⁹ ſit ſed beatus ſtephanus in actib⁹ apl'orum cū iſta narraret deus inquit glīe apparuit abrae patri nr̄o cū eſſet i meſopotamia priuſq̄ habitaret in charra. Et ait ad illum. Exi de terra tua et cognatione tua:⁊ domo pr̄is tui:⁊ veni in terram quam tibi ōmonſtrabo. Secundum hec verba ſtephani: non poſt mortem patris eius locutus ē deus abrae:qui vtiq₃ in charra mortu⁹ eſt: vbi cum illo ⁊ ipſe filius habitauit ſed priuſq̄ habitaret in eadē ciuitate iā tn̄ cum eſſet in meſopotamia. Iā ergo exierat a chaldeis. Quod itaq₃ adiungit ſtephanus: tunc abram egreſſus eſt de terra chaldeorum ⁊ hitauit in charra:non demonſtrat q̄ ſit fc̄m poſteaq̄ locutus eſt illi deus. Neq₃.n. p⁹ illa dei verba egreſſus ē de t̄ra chaldeorum:cū dicat ei locutuꝫ deuꝫ eſſe in meſopotamia. ſed ad totum illud temp⁹ pertinet quod ait:tunc.i. ex q̄ egreſſus ē a chaldeis ⁊ habitauit in charra. Item quod ſequitur ⁊ in̄ poſtq̄ mortuus eſt pater eius collocauit illum in terra hac:in qua vos nunc hitatis ⁊ p̄res veſtri:non ait poſtq̄ mortuus eſt pater eius exijt de charra:ſed inde poſtq̄ mortuus eſt pater eius hic eum collocauit. Intelligendum eſt igr̄ locutum deum fuiſſe cum abram cuꝫ eſſet in meſopotamia priuſq̄ habitaret in charra:ſed cum in charram perueniſſe cum patre retento apud ſe precepto dei: ⁊ in̄ exiſſe ſeptuageſimo ⁊ quinto ſuo:pr̄is ſui centeſimo quadrageſimoquinto anno. collocationē vero eius in terra chanaan. non profectōeꝫ de charra poſtq̄ mortem patris eius factam eſſe dicit:q: iam mortuus erat pater eius qn̄ emit terram cuius ibi iam ſue rei cepit eſſe poſſeſſor. Quod aūt iaꝫ in meſopotamia cōſtituto hoc ē iā egreſſo de terra chaldeorū dixit ōus exi de terra tua ⁊ ō cognatiōe tua ⁊ de domo pr̄is tui:non vt corpus in̄ eijceret quod iam fecerat:ſed vt aium auelleret oī. Non eniꝫ exierat inde animo ſed ſpe redeundi ⁊ deſiderio tenebat̄ q̄ ſpes ⁊ deſideriū deo iubente ac iuuante ⁊ illo obediēte fuerat āputādū. Nō ſane incredibl'r exiſtiat̄:cum poſtea ſecutus eſſet nachor pr̄em ſuū tunc abrā preceptū dn̄i impleuiſſe ut cuꝫ ſara cōiuge ſua ⁊ loth filio fratris ſui exiret de charra.

De ordīe ⁊ qualitate ꝓmiſſionū dei q̄ ad abraam facte ſunt.c.xvi.

i Am ꝯſiderāde ſt̄ ꝓmiſſiōes dei facte ad abraā. In his enim aptiora dei noſtri ieſu chriſti hoc ē dei vi oracula apparere ceperūt de pplo piorū quē ꝓphetica prenūciauit auctas: harum prima ita legit̄. Et dixit dn̄s

ad abram:exi de terra tua ⁊ de cogna tione tua ⁊ de domo pr̄is tui:⁊ uade i terrā quā tibi demōſtrauero:⁊ faciaꝫ te i gentem magnam ⁊ benedicam te ⁊ magnificabo nomen tuuꝫ ⁊ eris benedict⁹. Et benedicā benedicētes te: et maledicam maledicētes te:⁊ bn̄dicentur in te omnes tribus terre. Aduertē dum ē igr̄ duas res promiſſas abrae: vnam.ſ.ꝙ terram chanaan poſſeſſuꝝ fuerat ſemen eius: quod ſignificatur vbi dictum eſt:vade in terram quam tibi demonſtrauero ⁊ faciaꝫ te in gentem magnam:aliam v̄o longe preſtantiorem non de carnali ſed ḋ ſpirituali ſemine:p qḋ pr̄ eſt non vnius gentis iſraelitice ſed omnium gentium que ſi dei eius veſtigia conſequuntur. Qḋ ꝓmitti cepit his verbis. Et benedicent̄ in te omnes tribus terre. Hanc ꝓmiſſionem factam arbitratur euſebius ſeptuageſimoquinto etatis anno abrae tanꝙ mox vt facta ē de charra exierit abram:qm̄ ſcripture cōtradici n̄ pōt vbi legitur. Abraam erat quiqꝫ ⁊ ſeptuagita ān̄oꝝ cum exijt ḋ charra. Sꝫ ſi eo anno fc̄a ē iſta promiſſio:iā vtiqꝫ in charra cū pr̄e ſuo ḋmorabat̄ abrā. Neqꝫ.n.exire in̄ poſſet:niſi prius ibi hitaſſet. Nunquidnaꝫ ergo contradr̄ ſtephano dicenti:deus glorie apparuit abrae pr̄i noſtro cum eēt in meſopotamia priuſꝙ habitaret i charra? Sꝫ intelligendum eſt ꝙ eodem anno fc̄a ſunt omnia:⁊ dei promiſſio anteꝙ in charra habitaret abram: ⁊ in charra habitatio eius ⁊ inde profectio:nō ſolum quia euſebius i chronicis ab ān̄o huius promiſſionis computat ⁊ oſtēdit poſt quadringentos ⁊ triginta annos exitum eſſe de egypto:qn̄ lex data:verum etiaꝫ quia id commemorat apoſtolus paulus.

De trib⁹ excellentiorib⁹ gētiū regnis quorum.i.aſſyriorum iam abraā ſublimius eminebat.c.xvij.

P Er idem tp̄s eminētia erāt regna gentiuꝫ: i qb⁹ terrigenaruꝫ ciuitas hoc eſt ſocietas hoīum ſm hoiem viuentiū:ſub dn̄atu angeloruꝫ deſertorū inſignius excellebat: regna uidelicet tria:ſicyoniorū:egyptioꝝ:aſſyrioꝝ:ſed aſſyriorum mlt̄o erat potenti⁹ atqꝫ ſblimius.nam rex ille nin⁹ beli filius excepta india vniuerſe aſie populos ſubiugauerat. Aſiam v̄o dico non illam parteꝫ q̄ huius maioris aſie vna prouincia eſt:ſed eam q̄ vniv̄ſa aſia nuncupatur:quam quidam in alteram duarum:pleriqꝫ aūt in tertiā totius orbis partem poſuerūt vt ſint omnes:aſia:europa:⁊ africa: qḋ non equali diuiſione fecerūt. Nanqꝫ iſta q̄ aſia nuncupatur:a meridie per oriētē vſqꝫ ad ſeptentrionem peruenit europa vero a ſeptētrione vſqꝫ ad occidentē:atqꝫ in̄ africa ab occidente vſqꝫ ad meridiem. Unde videntur orbeꝫ dimidiū due tenē:europa ⁊ africa: aliḋ v̄o dimidium ſola aſia. Sed ideo ille due partes facte ſunt:qꝛ inter vtrāqꝫ ab oceano ingredit̄ quicquid aquaꝝ t̄ras interluit:⁊ hoc mare magnū nobis facit. Quapropter ſi in duas partes orbem diuidas orientis ⁊ occidētis:aſia erit in vna:i altera vero europa ⁊ africa. Quāobrē vnū trium regnorū q̄ tūc precellebant regnum.ſ. ſicyoniorū nō erat ſub aſſyrijs:quia in europa erat: Egyptiorum aūtem quomodo eis nō ſubiacebat: a quibus tota aſia tenebatur:ſolis indis vt perhibetur exceptis in aſſyria igitur preualuerat dn̄at⁹ impie ciuitatis. Huius caput erat illa babylon cuius terrigene ciuitatis nomē aptiſſimum eſt.i.confuſio. Ibi autem ninus regnabat poſt mortem patris ſui beli:q̄ ꝑmus illic r̄gnauerat ſexagitaquinqꝫ annos. Filius vero eius nin⁹ qui defuncto patri ſucceſſit i regnū

quinquaginta duos regnauit annos. Et hëbat in regno quadragintatres ã nos qñ natus ē abraam: q̄ erat ann⁹ circiter mileſimus ducenteſimus ante conditam romam: veluti alteram i oc cidente babyloniam.

De iťato allocō dei ad abraã q̄ ei ⁊ ſemini ei⁹ chanaã ťra ꝑmittiť.c.xviij.

e Greſſus eſt ergo abraã de char ra ſeptuageſimoquito anno eta tis ſue: centeſimo aũt quadrageſimo ⁊ quito p̃ris ſui cũ loth filio f̃ris ſui ⁊ ſara coniuge: ⁊ prexit i terrã chana an ⁊ peruenit vſq; ad ſychem: vbi rur ſus diuinum accepit oraculum: de q̊ ita ſcriptuȝ eſt. Et apparuit dñs abrae ⁊ dixit illi ſemini tuo dabo terrã hãc. Nihil hic de illo ſemine ei ꝑmiſſuȝ ē. i quo pr̄ factus eſt omnium gentium: ſed de illo ſolo de quo pater eſt vnius iſraelitice gẽtis. Ab hoc enim ſemine terra illa poſſeſſa eſt.

De ſare pũdicitia in egypto p̄ dñȝ cuſtodita: q̄ abraã nõ vxorē ſuã eſſe dixerat: ſed ſororem.c.xix.

d Einde edificato ibi altari ⁊ in nouato deo abraã ꝑfect⁹ ē iñ: ⁊ hitauit in heremo: atq; iñ ire in egyp tũ famis neceſſitate compulſus ē: vbi vxorem ſuã dixit ſororem ſuam nihil mentitus. Erat.n. ⁊ hoc q̄ propiqua erat ſanguine: ſicut etiam loth eadē ꝑ pinqtate cũ f̃ris eius eēt filius fr̄ eius ē dictus. Itaq; vxorem tacuit non ne gauit: coniugis tuendã pudicitiam cõ mittēs deo: ⁊ humanas cauēs iſidias vt homo. Quoniam ſi periculuȝ quã tum cauere poterat non caueret: ma gis tentaret deum q̄ ſperaret in deo. De qua re ꝯ calumniantē fauſtũ ma nicheum ſatis diximus. Deniq; factũ eſt quod de domino preſumpſit abra am. Non pharao rex egypti qui eam ſibi vxorem acceperat: grauiter afflic tus marito reddidit. Ubi abſit vt cre damus alieno ꝯcubitu fuiſſe pollutã. Q̄ mľto credibili⁹ hoc pharaonē fa cē afflictõib⁹ magnis ñ fuiſſe ꝑmiſſũ.

De seceſſione loth ⁊ abrae: q̄ illis ſalua caritate cõplacuit.c.xx.

r Euerſo igr̄ abrã ex egypto i lo cũ vñ venerat: tunc loth f̃ris fili us ab illo in terrã ſodomorũ ſalua ca ritate diſceſſit: Diuites quippe facti e rant paſtoreſq; multos pecoꝝ hĩe ce perant: quib⁹ inter ſe rixantib⁹ eo mõ familiarum ſuarum pugnantē diſcor diam uitauerunt. Poterat quippe hic vt ſunt humana ⁊ iter ipſos aliqua ri xa conſurgere. Proinde hoc malũ p̃ cauentis abrae uerba iſta ſũt ad loth. Non ſit rixa inter me ⁊ te: ⁊ inter paſ tores meos ⁊ tuos: q̄ omnes nos fra tres ſumus. Nam ecce tota terra ante te eſt: diſcede ame. Si tu i ſiniſtrã ego i dextraȝ: vel ſi tu in dextram: ego in ſi niſtraȝ. Hinc fortaſſis effecta eſt inter homines pacifica conſuetudo: vt qñ terrenoꝝ aliquid partiendũ ē: maior diuidat: minor eligat.

De tetra ꝑmiſſiõe dei qua ťrã cha naã abrae ⁊ ſemini ei⁹ i ppetuũ polli cetur.c.xxi.

c Um ergo diſgreſſi eēnt ſepatin q; hitarēt abrã ⁊ loth: neceſſita te ſuſtentande familie non feditate diſ cordie: ⁊ abraã in terra chanaan: loth autem eēt in ſodomis: oraculo tertio dixit dñs ad abrã. Reſpiciēs ocuľ tu is uide a loco i quo nč tu es adaqllo nē ⁊ africũ ⁊ orientē ⁊ mar: q̄ õeȝ terrã quã tu uides tibi dabo ⁊ ſemini tuo vſȝ i ſeculũ ⁊ faciã ſem̃ tuũ tãq̄ arenã ťre: ſi põt aliq̄s dinũerare arenam ťre

ꝛ ſemen tuū dínumerábitur. Surgēs perambula terram in longitudinē eiꝰ: ꝛ in latitudinē eius: qꝛ tibi dabo eam: In hac promiſſione vtrū ſit etiā illa qua pater factus ē oīum gētiū: nō eui dēter apparet: Poteſt.n.videri ad hoc pertinere: ꝛ faciam ſemen tuum tanꝗ arenam terre: quod ea locutione dēm eſt quam greci dicunt hyperbolen: ꝗ vtiqꝫ tropica eſt non propria quo tñ modo vt ceteris tropis vti ſolē ſcripturā nullus qui eam didicit ambigit. Iſte aūt tropus.i.modꝰ locutiōis fit: qñ id quod dicitur longe eſt amplius ꝙ quod eo dicto ſignificatur. Quis enim non videat: ꝙ ſit icomparabiliter amplior arene numerus: ꝙ poteſt eſſe oīū hoīnū ab ipſo adam vſqꝫ ad t̄minum ſeculi? Quanto ergo magis ꝙ ſemen abrae: non ſolum qđ pertinet ad iſraeliticam gentem: verū etiam qđ futurū eſt ſecundum imitationem fidei toto orbe terrarum in omnibus gentibus. Qđ ſemen.ſ.abrae i cōparatiōe multitudinis: ipſorꝫ profecto i paucis ē: ꝗuis ꝛ ipſi pauci faciant inūerabilē multitudinē ſuā: que ſignificata ē ſm hyperbolen per arenam terre. Sane iſta mltitudo ꝗ promittitur abrae: nō deo ē innumerabilis ſed hoībus: deo autem nec arena terre. Proiñ qꝛ non tantum gens iſraelitica ſed vniuerſū ſemen abrae: vbi eſt expreſſa ꝓmiſſio non ſecundum carnem ſed ſecundum ſpiritum plurimorum filiorum: congruentius arene multitudini comparatur poteſt hic intelligi vt iteretur ꝑ us facta promiſſio. Sed ideo diximꝰ ꝙ non euidenter appareat: quia ꝛ illius gentis vnius multitudo que ſecundum carnem nata eſt ex abraam: per eius nepotem iacob in tantum creuit vt pene omnes partes orbis impleuerit. Et ideo potuit ꝛ ipſa ſecundū hyperbolen arene multitudini comparari: quia ꝛ hec ſola inumera ē homini mlt

titudo: terram certe ſolam ſignificatā que appellata ē chanaan nemo ambigit. Sed quod dictum eſt tibi dabo eam ꝛ ſemini tuo vſqꝫ in ſeculum: poteſt mouē ñnullos: ſi vſqꝫ in ſeculum itelligant in eternū. Si aūt in ſeculum hoc loco ſic accipiant queadmodum fideliter tenemꝰ: initiū futuri ſeculi a fine pñtis ordiri: nihil eos mouebit qꝛ ꝛſi expulſi ſunt iſraelite de hieroſolymis: manent tamen in alijs ciuitatibꝰ t̄re chanaā: ꝛ vſꝫ i finē māebūt: ꝛ vniūſa terra illa cū a chriſtiāis inhitatur ēt ipſum ſemen ē abrae.

De ſuperatis ab abraā hoſtibꝰ ſodomorꝫ: qñ loth de captiuitate eripuit: ꝛ a melchiſedec ſacerdote benedictꝰ eſt.c.xxij.

b Oc rñſo ꝓmiſſiōis accepto migrauit abraam ꝛ manſit i alio eiuſdē terre loco.i.iuxta quercū mambre ꝗ erat ebron. Deide ab hoſtibus ꝗ ſodomis irruerāt: cū quinqꝫ reges aduerſus quatuor bellum gererent ꝛ victis ſodomitis etiam loth captꝰ eēt liberauit eum abraam adductis ſecum in prelium trecentis decē ꝛ octo vernaculꝰ ſuis: ꝛ victoriam fecit de regibꝰ ſodomorꝫ: nihilqꝫ ſpoliorū auferre voluit: cū rex cui uicerat obtuliſſet. Sed plane tunc benedictꝰ ē a melchiſedec qui erat ſacerdos dei excelſi: de quo i epiſtola que inſcribitur ad hebreos: quam plures pauli apoſtoli eſſe dñt: quidam vero negant: multa ꝛ magna conſcripta ſunt. Ibi quippe primū apparuit ſacrificium: quod nūc a chriſtianis offert deo toto orbe terrarꝫ: iplet qꝫ illud qđ longe poſt hoc factum per prophetam dicitur ad chriſtum ꝗ fuerat adhuc venturus in carnē: tu es ſacerdos in eternum ſm ordinē melchiſedec: non ſcilicet ſecundum ordinem aaron qui ordo fuerat auferendus:

illuceſcētibus rebus que illis umbris
prenotabantur.

De verbo dñi ad abraā: quo ei pro
mittitur ſecundum multitudinem ſtel
rū multiplicanda poſteritas: quod cre
dens iuſtificatus ē adhuc i p̄putio cō
ſtitutus. c. xxiij.

e T iam tñ fcꝫ ē v̄bū dñi ad abra
am i viſu. Qui cū ei protectiōēꝫ
mercedēꝙ ꝓmittēt valde multā: ille ō
poſteritate ſolicitus quendam eliezer
vernaculum ſuum futurum ſibi dixit
heredem. Cōtinuoꝙ illi ꝓmiſſus eſt
heres: ñ ille vernaculus ſed qui de ipſo
abraam fuerat exitur⁹: rurſuſꝙ ſemē
inūerabile ñ ſicut arena terre ſꝫ ſicut
ſtelle celi: vbi mihi magis videt̄ ꝓmiſ
ſa poſteritas celeſti felicitate ſb̄limis.
Nā quantū ad multitudiēꝫ ꝑtinet: q̄d
ſunt ſtelle celi ad arenam t̄re: niſi q̄s ⁊
iſtam cōparationē in tm̄ eē ſilēꝫ dicat:
in quantū ēt ſtelle dinumerari non va
lent: quia nec omnes eas videri poſſe
credendū ē. Nam quanto quiſꝙ acu
tius intuetur: tanto plures videt. Vñ
⁊ accerrime cernētibus aliquas occul
tas eē merito exiſtimat̄: exceptis eis ſi
derib⁹ q̄ in alia parte orbis a nobis re
motiſſima oriri ⁊ occidere perhibent̄.
Poſtremo quicunꝙ vniuerſū ſtellarū
numerū cōprehēdiſſe ⁊ ꝯſcripſiſſe iac
tantur: ſicut aratus ⁊ eudoxius: ⁊ ſi q̄
alij ſunt: eos libri huius cōtēnit auc
toritas. Hic ſane illa ſñia ponit̄ cuius
ap̄ls meminit ꝓpter dei grām cōmen
dandā. Credidit abraā deo ⁊ reputa
tū ē illi ad iuſtitiā: ne circunciſio glia
ret̄ genteſꝙ incircūciſas ad fidē chri
ſti nollet admitti. Hoc.n.qñ factū eſt
vt credenti abrae deputaret̄ fides ad
iuſtitiā: nondū fuerat circunciſus.

De ſignificatione ſacrificij qd̄ abra
am offerre p̄cept⁹ ē: cū popoſciſſet: vt
de his q̄ credē docēt. c. xxiiij.

i N eodē viſu cū loquētur ei de
us: ēt hoc ait ad illū. Ego deus
qui te eduxi de regione caldeoꝝ: vt dē
tibi terrā hanc vt heres ſis eius. Ubi
cum interrogaſſet abram ſm̄ quid ſci
ret ꝙ heres eius erit: dixit illi de⁹: Ac
cipe mihi iuuencā trimā: ⁊ capram tri
mam ⁊ arietem trimum: ⁊ turturem
⁊ columbam. Accepit aūt ille hec om
nia diuiſit illa media: ⁊ poſuit ea con
tra faciem alteꝝ alteri. Aues aūt non
diuiſit. Et deſcenderūt ſicut ſcriptum
eſt aues: ⁊ ſederūt ſuper corpora q̄ di
uiſa erant: ⁊ concedit illis abraā. Cir
ca ſolis aūt occaſū pauor irruit ſuper
abraā ⁊ ecce timor tenebroſus magn⁹
incidit ei. Et dictū eſt ad abraam. Sci
endo ſcias quia peregrinum erit ſemē
tuum in terra non propria: ⁊ i ſeruitu
tem redigent eos ⁊ affligent eos qua
dringentis annis: gentē aūt cui ſeruie
rint iudicabo ego. Poſt hec vero exi
bunt hinc cum ſupellectile multa. Tu
autē ibis ad patres tuos cuꝫ pace: nu
tritus in ſenecta bona. Quarta vero
generatiōe cōuertēt ſe huc. Nondum
.n. impleta ſunt peccata amorreoꝝ vſ
ꝙ adhuc. Cū autem iā ſol erat ad oc
caſū: facta ē flamma: ⁊ ecce fornax fu
mabunda ⁊ lāpades ignis: que ꝑtran
ſierūt per media diuiſa illa. In die illa
diſpoſuit dominus deus teſtamentuꝫ
ad abraam dicens: ſemini tuo dabo t̄
ram hāc a flumie egypti vſꝙ ad flum̄
magnuꝫ euphratē: ceneos ⁊ cenezeos:
⁊ cethmoneos ⁊ cetheos: ⁊ perezeos
⁊ raphaim: ⁊ amorreos ⁊ cananeos:
⁊ euos ⁊ gergeſeos ⁊ iebuſeos. Hec ō
nia in uiſu facta diuinitus atꝙ dicta
ſunt: de quibus ſingulis enucleate diſ
ſerere longum eſt: ⁊ intentionem ope
ris huius excedit. Quod ergo ſatis
eſt noſſe debemus: poſteaꝙ dictuꝫ eſt
credidiſſe abraam ⁊ deo deputatum

eſſe illi ad iuſtitiam:non eum in fide đ
feciſſe:vt dicẽt dñator dñe ſm quid ſci
am ꝙ heres eius ero. Terre quippe il
lius promiſſa erat hereditas. Non.n.
ait vnde ſciam quaſi adhuc non cređ
ret:ſed ait ſecundum quid ſciam:ut ei
rei quam crediderat aliqua ſimilitu-
do adhiberetur:qua eius modꝰ agno
ſcẽtur. Sicut nõ eſt virginis marie dif
fidentia ꝙ ait:quomodo fiet iſtud qm̃
virum non cognoſco. Quod enim fu-
turum eſſe certa erat:modum quo fie
ret iquirebat. Et hoc cuꝫ quęſiſſet au
diuit ſpiritꝰ ſanctus ſuperueniet in te:
virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Dẽi
ꝙꝫ ⁊ hic ſimilitudo data eſt de tribus
animalibus: iuuenca:capra ⁊ ariete:
⁊ duabus volucribus turture ⁊ colũ-
ba:vt ſecundum hec futuruꝫ ſciret qđ
futuꝝ eſſe iã non ambigeret. Siue er
go per iuuẽcã ſignificata ſit plebs po
ſita ſb iugo legis p caprã eadẽ plebs
ẽt peccatrix futa per arietẽ eadẽ plebs
etiã regnatura:que animalia propťea
trima dicuntur:quia cuꝫ ſint inſignes
articuli temporũ ab adã vſqꝫ ad noe:
⁊ inde vſqꝫ ad abraã:⁊ inde uſꝫ ad da
uid:qui reprobato ſaule primus in re
gno gentis iſraelitice eſt domini volũ
tate fundatus in hoc ordine tertio q̃
tenditur ex abraam vſqꝫ ad dauid:tã
ꝙ̃ tertiam etatem gerens ille populus
adoleuit:ſiue aliquid aliud conuenien
tius iſta ſignificent nullo modo tamẽ
dubitauerim ſpũales in ea typos pre-
figuratos additamento turturis ⁊ co
lumbe. Et ideo dictũm eſt aues auteꝫ
non diuiſit quoniam carnales inter ſe
diuiduntur:ſpirituales auteꝫ nllo mõ
ſiue a negocioſis conuerſationibꝰ ho
minum ſe ẽmoueant ſicut turtur:ſiue
inter illas degãt ſicut colũba. Utraqꝫ
tamen auis eſt ſimplex ⁊ inoxia:ſigni
ficans ⁊ in illo iſraelitico populo cui t̃
ra illa danda erat:futuros idiuiduos
filios promiſſionis ⁊ heredes regni in
eterna felicitate manſuros. Aues aũt
deſcendentes ſuper corpora que diui-
ſa erãt:ñ boni aliquid ſed ſp̃s indicãt
aeris huius paſtũ quendã ſuum đ car
nalium diuiſione querentes. Qđ aũt
illis cõcedit abraã:ſignificat ẽt inter il
las carnaliũ diuiſiones ſpũales eẽ nõ-
nullos veros vſqꝫ in finem ſeculi pſe-
ueraturos fideles. Et circa ſolis occa
ſum ꝙ pauor irruit i abraam ⁊ timor
tenebroſus magnus ſignificat circa
huius ſeculi finem magnã perturbati
onẽ ac tribulationẽ futurã fideliuꝫ:đ
q̃ dñs dixit in euangelio. Erit.n. tunc
tribulatio magna qualꝰ ñ fuit ab iitio.
Qđ vͦo dictum ẽ ad abraã:ſciẽdo ſci-
as qr peregrinũ erit ſemen tuuꝫ in ter
ra ñ ꝓpria:⁊ in ſuitutẽ redigẽt eos et
affligent eos quadringentis ãnis đ po
pulo iſrael q̃ fuerat in egypto ſuiturꝰ
apertiſſime prophetatũ ẽ. Nõ ꝙ i ea-
dem ſeruitute ſub egyptijs affligẽtibꝰ
quadringentos annos ille populꝰ fue
rat peractusꝰ:ſꝫ in ipſis quadrigẽtis ã
nis p̃nũciatũ eſt hoc futuruꝫ. Quẽad
modũ.n. ſcriptũ ẽ de thare pr̃e abrae
⁊ fuerunt dies thare in charra q̃nqꝫ ⁊
ducẽti ãni:ñ qr ibi omnes acti ſũt ſed
qr ibi completi ſunt:ita ⁊ hic propťea
iťpoſitũ eſt ⁊ in ſeruitutem redigent e-
os:⁊ affligent eos quadrigentis ãnis:
qm̃ iſte numerus in eadem afflictione
cõpletus ẽ:ñ qr ibi vniuerſus perfectꝰ
eſt. Quadringenti ſane dicuntur ãni
ꝓpter numeri plenitudinem: ꝙ̃uis ali
quanto amplius ſint:ſiue ex hoc tem
pore cõputenť quo iſta ꝓmittebãť a-
brae ſiue ex quo natus eſt iſaac ꝓpter
ſemen abrae de quo iſta predicũť. Cõ
putãtur enim ſicut ſuperius iã diximꝰ
ab anno ſeptuageſimo ⁊ q̃nto abrae:
quando ad eũ facta eſt prima ꝓmiſſio
vſqꝫ ad exituꝫ iſrael ex egypto quadri
gẽti ⁊ triginta ãni:quorũ apoſtolꝰ ita
meminit. Hoc aũt inquit teſtam̃tuꝫ ꝯ
firmatũ a đo:q̃ poſt quadringentos ⁊

triginta annos ẽ fcã lex:non ĩfirmata
ad euacuandam ꝓmiſſionẽ. Iaʒ ergo
iſti quadrigẽti ⁊ tginta ãni:quadrigẽ/
ti poterant nuncupari:q2 non ſunt mľ
to ãplius. Quanto magis cũ aliquot
iã ex iſto numero preteriſſẽt: qñ illa ĩ
viſu demonſtrata ⁊ dicta ſunt abrae:
vľ quando iſaac natus eſt centenario
pr̃i ſuo a pria ꝓmiſſiõe pᵒ vigitiquiꝗ
annos:cum iaʒ ex iſtis quadringentis
⁊ tgita:quadrigẽti ⁊ quiꝗ remanẽnt:
quos deus quadrigentos voluit noĩa
re.⁊ cetera que ſequuntur in verbis ꝑ
nunciantes dei:nullus dubitauerit ad
iſraeliticum populum pertinere. Qđ
vero cum adiungitur cuʒ aũt ſol erat
ad occaſum flamma facta ẽ:⁊ ecce for
nax fumabunda ⁊ lampades ignis q̃
tranſierunt per media diuiſa illa:ſigni
ficat iam in fine ſeculi per ignẽ iudicã
dos eẽ carnales. Sicut eĩm afflictio ci
uitatis dei qualis antea nunꝗ fuit q̃
ſb antichriſto futura ſperatur: ſignifi
catur tenebroſo timore abrae circa ſo
lis occaſum id eſt propinquante iam
fine ſeculi:ſic ad ſolis occaſuʒ.i. ad ip
ſũ iam fine ſeculi ſignificatur iſto igne
dies iudicij:dirimens carnales ꝑ ignẽ
ſaluandos:⁊ in igne damnandos. De
inde teſtamentum factum ad abraam
terrã chanaan proprie manifeſtat:et
nominat in ea vndeciʒ gentes a flumi
ne egypti vſꝗ ad flũ magnũ euphe
aten. Non ergo a flumie magno egyp
ti hoc eſt nilo:ſed a paruo quod diui/
dit inter egyptum ⁊ paleſtinaʒ vbi eſt
ciuitas ryrocũra.

De agar ancilla ſare quam eadẽ ſa
ra abrae voluit eẽ concubinã.c.xxv.

i Am hic tp̃a cõſequũť filioꝝ a/
brae:vnius de agar ancilla:alti
us de ſara libera:de qbᵒ in libro ſupe
riore iam diximus. Quod autẽ attiet
ad reʒ geſtaʒ:nullo modo eſt inferen/
duʒ de hac concubina crimen abrae.
Uſus eſt ea quippe ad generandaʒ ꝓ/
lem non ad explendam libidinem:nec
inſultans ſed potius obediens ꝯiugi:
que ſue ſterilitati credidit eſſe ſolatiuʒ
ſi fecundũ ancille vterum quoniã na/
tura non poterat voluntate faceret ſu
um:⁊ eo iure quo dicit apoſtolus ſi/
militer ⁊ vir non habet poteſtateʒ cor
poris ſui ſed mulier.vtens mulier ad
pariendũ ex altera quod non poterat
ex ſeipſo. Nulla eſt hic cupido laſciuie
nlľa neqtie turpitudo. Ab uxoꝛe cauſa
prolis ancilla marito traditur:a mari
to cauſa prolis accipitur:ab vtroꝗ ñ
culpe luxus:ſʒ nature fructus exq̃riť.
Deniꝗ cum ancilla grauida dñe ſteri
li ſuperbiret:⁊ hoc ſara ſuſpitiõe mľi/
bri viro potius ĩputaret:etiam ibi de/
monſtrauit abraaʒ non ſe amatorem
ſeruũ:ſed liberũ fuiſſe ſe genitoreʒ:⁊ ĩ
agar ſare cõiugi pudicitiã cuſtodiſſe:
nec voluptatem ſuã ſed voluntatẽ illi
us impleuiſſe:accepiſſe nec petiſſe:ac/
ceſſiſſe nec heſiſſe:ſẽinaſſe nec amaſſe.
Ait enim ecce ancilla tua ĩ manibᵒ tu
is:vtere ea quõ tibi placuerit. O virũ
viriliter vtentem feminis:ꝯiuge tẽpe/
rãter:ancilla obtẽperãť:nlľa ĩtẽperãť.

De teſtificatione ad abraã: qua ei/
dẽ ſeni de ſterili ſara filiũ ſpopondit:
partẽꝗ euʒ gẽtiũ ſtatuit ⁊ promiſſi fi
des ſacramento circunciſionis obſi/
gnatur.c.xxvi.

p Oſt hec natᵒ eſt iſmael ex agar
in quo putare poſſet ĩpletũ qđ
ei promiſſũ fuerat:cuʒ ſibi vernaculũ
ſuũ adoptare voluiſſet:dicente deo ñ
erit heres tuus hic:ſed qui exiet ď te:
ille erit heres tuus. Hoc ergo ꝓmiſſũ
ne in ancille filio putaret ĩpletuʒ:iã cũ
eſſet annoꝛum nonaginta ⁊ nouem
apparuit ei dominus ⁊ dixit illi. Ego
ſum deus:place in ꝯſpectu meo ⁊ eſto

ſine querela:⁊ ponam teſtamentũ me um inẽ me ⁊ inter te:⁊ implebo te val de. Et ꝓcidit abraam in faciẽ ſuã:⁊ lo cutus eſt illi deus dicens. Ecce ego et ecce teſtamẽtũ meũ tecũ:⁊ eris pater multitudinis gentium:⁊ non appella bitur nom̃ tuũ adhuc abraã: ſed erit nomen tuũ abraã:qui partẽ multarũ gentiũ conſtitui te. Et augebo te val de:⁊ ponã te i gentes:⁊ reges ex te exi bũt. Et ſtatuã teſtam̃tũ meũ inter me ⁊ te:⁊ inter ſemen tuum pꝰ te in gene rationẽs eorũ in teſtamentum eternũ: vt ſiꝫ ĩ deꝰ ⁊ ſemini tuo poſt te. Et da bo tibi ⁊ ſemini tuo poſt te terram in qua incola es:õem terrã chanaan in poſſeſſionẽ eẽnã:⁊ ero illi deus. Et di xit deus ad abraam. Tu auteꝫ teſtam̃ tũ meũ ꝯſeruabis:tu ⁊ ſemen tuũ pꝰ te in progenies ſuas: Et hoc eſt teſta mentũ meũ qđ cõſeruabitis inter me ⁊ vos ⁊ inter ſemen tuuꝫ poſt te in ge nerationes ſuas. Circũcidet̃ õe veſtrũ maſculinum:⁊ circũncidetis carnem preputĳ veſtri:⁊ erit in ſignum teſta menti inter me ⁊ uos. Et puer octo di eꝝ circuncidetur:⁊ veſtrũ õne maſcu linuꝫ in progenies veſtras. Uernaculꝰ ⁊ emptitius ab omni filio alienigena qui non eſt de ſemine tuo:circunſione circuncidetur:⁊ vernaculus domꝰ tue ⁊ emptitius. Et erit teſtamentuꝫ meũ in carne veſtra in teſtamentuꝫ eternũ: ⁊ qui non fuerit circunciſus maſculꝰ: qui non̄ circuncidet carnem preputĳ ſui octauo die:interibit anima illa de genere eius quia teſtamentum meum diſſipauit. Et dixit deus ad abraam. Sara vxoꝛ tua non appellabitur no men eius ſarai:ſed ſara erit nomen e ius. Benedicã autẽ illaꝫ ⁊ dabo tibi ex ea filium:⁊ benedicã illuꝫ ⁊ erit natio nes:⁊ reges gentium ex eo erũt:⁊ pro cidit abraaꝫ ſuper facieꝫ ſuam ⁊ riſit: ⁊ dixit in animo ſuo dicens. Si mihi centum annos habenti naſcetur filꝰ: ⁊ ſi ſara annorũ nonaginta pariet? Di cit autem abraam ad deũ iſmael hic viuat in conſpectu tuo. Deus autẽ di xit ad abraam ita ecce ſara vxoꝛ tua pariet tibi filium:⁊ vocabis nomẽ eiꝰ iſaac:⁊ ſtatuam teſtamentum meũ ad illũ in teſtamentũ eternũ:vt ſiꝫ tibi de us ⁊ ſemini eius poſt illum dem iſma el autem ecce audiui te. Ecce benedixi eum ⁊ ampliabo ⁊ multiplicabo illuꝫ ualde. Duodecim gentes generabit:⁊ dabo illum in magnã genteꝫ. Teſtam̃ tum autem meũ ſtatuã ad iſaac:queꝫ pariet tibi ſara in tempoꝛe hoc ad an nuꝫ ſequentẽ. Hic apertioꝛa promiſſa ſunt de vocatione gentiuꝫ i iſaac.i. in filo promiſſiõis:quo ſignificatur gr̃a non natura:quia de ſene ⁊ de anu ſte rili promittitur filius. Quãuis enim ⁊ naturalem procreationis:excurſum deus operetur:ubi tamen euidens o pus dei eſt vitiata ⁊ ceſſante natura:i bi euidentius intelligitur gr̃a. Et quia hoc non per generationem ſed per re generationem futurum erat:ideo nũc imperata eſt circunciſio quando ꝺ ſa ra promiſſus eſt filius. Et ꝙ omnes ñ ſolum filios:verũ etiam ſeruos verna culos ⁊ emptitios circuncidi iubet:ad omnes iſtam gratiam pertinere teſta tur. Quid enim aliud circũciſio ſigni ficat:ꝙ vetuſtate exuta naturaꝫ reno uatam. Et quid aliud ꝙ chriſtũ octa uus dies:qui in hebdomade cõpleta: hoc ẽ pꝰ ſabbatuꝫ reſurrexit? Parẽtũ mutantur ⁊ nomina:omnia reſonant nouitateꝫ:⁊ in teſtamento veteri obũ bratur nouum. Quid eſt enim quod dicitur teſtamentum vetus: niſi noui occultatio? Et quid eſt aliud quod di citur nouuꝫ niſi ueteris reuelatio? Ri ſus abrae exultatio eſt gratulantis:ñ irriſio diffidentis. Uerba quoqꝫ eius illa in animo ſuo:ſi mihi centum an nos habenti naſcetur filius: ⁊ ſi ſara annoꝛuꝫ nonaginta pariet: non ſunt

dubitantis ſed admirãtis. Si quẽ vo
mouet quod dictum eſt:⁊ dabo tibi et
ſemini tuo poſt te terram in qua tu in
cola es:omnem terram chanaan i poſ
ſeſſionem eternam.quomodo accipia
tur ipletũ ſiue adhuc expectetur iplen
dum:cuʒ poſſeſſio quecunq; terrena
eterna cuilibet genti eſſe non poſſit:
ſciat eternuʒ a noſtris interpretari qđ
greci appellant aeomon:quod a ſecu-
culo deriuatũ eſt. Aeon quippe grece
ſeculum nuncupatur. Sed non ſunt
auſi latini hoc dicere ſeculare: ne lon
ge in aliud mitterent ſenſum. Secula-
ria quippe dicuntur multa que in hoc
ſeculo ſic aguntur:vt breui etiam tp̃e
tranſeant. Aemon autem quod dicit
aut non habet finem:aut vſq; i huius
ſeculi tenditur finem.

De maſculo qui ſi octauo die non
fuerit circunciſus perit aĩa eius: quia
teſtamentum dei diſſipauit.c.xxvij.

Item põt mouẽ quõ intelligi o-
porteat quod hic dictuʒ eſt maſ
culus qui non circuncidet carnem pre
putij ſui octauo die interibit anima il
la de genere ſuo:quia teſtamentũ me
um diſſipauit:cum hec nulla culpa ſit
paruuli cuius dixit animaʒ periturã
nec ipſe diſſipauerit teſtamentum dei
ſed maiores qui euʒ circuncidere non
curauerunt:niſi quia etiaʒ paruuli nõ
ſecundum ſue vite proprietatem: ſed
ſecundum communeʒ generis humãi
origineʒ omnes in illo vno teſtamen-
tuʒ dei diſſipauerunt:in quo omnes
peccauerunt. Multa quippe appellan
tur teſtamenta dei exceptis illis duo
bus magnis vetere ⁊ nouo:quod liceʒ
cuiq; legendo cognoſcere. Teſtamen-
tum auteʒ primuʒ quod factuʒ eſt ad
hoieʒ primuʒ profecto illud ẽ. Qua
die ederitis morte moriẽini. Vñ ſcrip-
tum eſt in libro qui eccleſiaſticus ap-
pellatur. Omnis caro ſicut veſtis ve-
teraſcet. Teſtatũ eſt ergo a ſeculo mor
te mori eos qui tranſgrediuntur pre-
cepta dei. Cũ enim lex euidentior poſt
ea data ſit:⁊ dicat apoſtolus vbi autẽ
non eſt lex nec preuaricatio: quo pac-
to in pſalmo quod legitur verum eſt:
preuaricatores exiſtimaui omnes pec
catores terre:niſi quia omnes legis ali
cuius preuaricate ſunt rei:qui aliquo
peccato tenentur obſtricti. Quãobreʒ
ſi etiaʒ paruuli quod vera fides habet
naſcuntur non proprie ſed originalit̃
peccatores:vnde illis gratiam remiſſi
onis peccatoꝝ neceſſariã confitemur:
profecto eo modo quo ſt̃ peccatores:
ẽt preuaricatores legis illius que i pa
radiſo data eſt agnoſcuntur vt veruʒ
ſit vtrunq; quod ſcriptum ẽ:⁊ preua-
ricatores extimaui omnes peccatores
terre:⁊ vbi lex ñ eſt:nec preuaricatio.
Ac per hoc quia circuncisio ſignum re
generationis fuit non imerito paruu-
lum propter originale peccatuʒ quo
primum dei diſſipatum eſt teſtamen
tũ generatio diſperdet:niſi regenera
tio liberet. Sed intelligenda ſunt hec
verba diuina tanq̃ dictuʒ ſit:qui non
fuerit regeneratus interibit anima il
la de genere eius:quia teſtamentũ dei
diſſipauit quando in adaʒ cuʒ omni-
bus etiaʒ ipſe peccauit. Si eniʒ dixiſſʒ
quia hoc teſtamentuʒ meũ diſſipauit
non niſi de iſta circunciſione intelligi
cogeret. Nunc vero quoniam non ex
preſſit cuiuſmodi teſtamentuʒ paruu
lus diſſipauerit:liberum eſt intelligere
de illo teſtamento dictũ cuius diſſipa-
tio pertinẽ poſſit ad paruulũ. Si autẽ
quiſq̃ hoc non niſi de iſta circunſione
dictuʒ eſſe contendit:q̃ in ea teſtamẽ
tuʒ dei qui non eſt circunciſus diſſipa
uerit paruulus:quã erat locutionis a
liqueʒ modũ quo non abſurde poſſit
intelligi: ideo diſſipaſſe teſtamentuʒ:
q2 lʒ ñ ab illo tamen i illo ẽ diſſipatũ.

Uerum ſic quoqꝫ animaduertendũ eſt nulla in ſe negligentia ſua iuſte interire incircuncisi animam paruuli: niſi originalis obligatione peccati.

De cõmutatiõe nõĩnũ abrae ⁊ ſare q̃ cũ ob vnius ſterilitatẽ ob vtuſꝫ aũt ſenectutẽ generare nõ poſſẽt: mun⁹ fecunditatis adepti ſunt. c. xxviij.

f Acta igĩ promiſſione tã magna tã qꝫ lucida ad abraã: cui euidentiſſime dictũ ẽ patrem multarũ gentium poſui te ⁊ augebo te valde ⁊ ponam in te gentes: ⁊ reges exibunt ex te: ⁊ dabo tibi ex ſara filiuꝫ: ⁊ bñdicã illũ ⁊ erit in nationes: ⁊ reges gẽtium ex eo erunt: quã promiſſionẽ nunc in chriſto cernim⁹ reddi: ex illo deinceps illi coniuges nõ vocantur ĩ ſcripturis ſicut antea vocabantur abraam ⁊ ſarai: ſed ſicut nos eos ab initio vocauimus qm̃ ſic iã vocantur ab omnibus abraaꝫ ⁊ ſara. Cur aũt mutatũ ſit nomen abrae: reddita eſt rõ: quia patreꝫ inquit multarum gentium poſui te. Hoc ergo ſignificare intelligendum ẽ abraam. Abram vero quod ante vocabatur interpretatur pater excelſus. De nomine autẽ mutato ſare non eſt reddita ratio. Sed ſicut aiunt q̃ ſcripſerunt interpretationes nominum hebreorum que his litteris ſacris continentur. Sarai iterpretatur princeps in ea. Sara autem virt⁹. Uñ ſcriptũ ẽ in ep̃la ad hebreos: fide ⁊ ip̃a ſara virtutem accepit ad emiſſioneꝫ ſeminis. Ambo autem ſenes erant ſicut ſcriptura teſtatur: ſed illa etiam ſterilis ⁊ liquore menſtruo iam deſtituta: propẽ quod iam parere non poſſet: ẽt ſi ſterilis non fuiſſet. Porro ſi femina ita ſit prouectioris etatis vt ei ſolita mulierum adhuc fluant: de iuuene parere poteſt: de ſeniore non poteſt: q̃uis adhuc poſſit ille ſenior ſꝫ ð adoleſcẽtula gignere: ſicut abraam poſt mortem ſare de cethura potuit: quia viuidaꝫ ei⁹ inuenit etatem. Hoc ergo eſt quod miruꝫ commendat apoſtolus: ⁊ ad hoc dicit abrae iam fuiſſe corpus emortuum: quoniam non ex omni femina ſed ex ea cui eſſet adhuc aliquod pariendi tempus extremũ: generare ipſe ĩ illa etate adhuc poſſet. Ad aliquid. n. emortuum corpus eius intelligere debemus: nõ ad omnia. Nam ſenectus viui non iaꝫ cadauer eſt mortui. Quãuis ẽt ſic ſolui debeat iſta queſtio: qð de cethura poſtea genuit abraam: q̃a donum gignendi quod a domino accepit etiam poſt obitum manſit vxoris. Sed propterea mihi videtur illa quaꝫ ſecuti ſumus q̃onis huius ſolutio preferenda: quia centenarius quidam ſenex ſed tp̃is noſtri de nulla põt femina gignere: non tunc quidem qñ adhuc tãdiu uiuebant vt centũ anni nondum facẽnt hominem decrepite ſenectutis.

De trib⁹ viris vel angelis: ĩ q̃b⁹ ad quercũ mẽbre apparuiſſe abrae dñus manifeſtatur. c. xxix.

i Tem deus apparuit abrae ad quercũ mẽbre ĩ trib⁹ viris quos dubitandum non eſt angelos fuiſſe: q̃uis quidam exiſtiment vnuꝫ in eis fuiſſe dominum chriſtuꝫ: aſſerentes eũ etiam ante indumentum carnis fuiſſe viſibilẽ: eẽ q̃dẽ diuine poteſtatis inuiſibilis incorporalis icommutabiliſqꝫ nature ſine vlla ſui mutatione ẽt mortalibus aſpectibus apparere: non per id qð ẽ ſꝫ per aliquid qð ſibi ſb̃ditũ ẽ. Quid aũt illi ſb̃ditũ ñ eſt. Ueruntñ ſi ꝑpterea confirmant horum trium aliquem fuiſſe chriſtum: qui cum tres uidiſſet ad dominum ſingulariter eſt locutus. ſic enim ſcriptuꝫ eſt: ⁊ ecce tres viri ſtabant ſuper eũ: ⁊ vidẽs ꝑcurrit

obuiam illis ab hoſtio tabernaculi
ſui:⁊ adorauit ſuper terã ⁊ dixit. Do-
mine ſi inueni grãm añ te:⁊ cetera:cũ ñ
ẽt illud aduertunt:duos ex eis ueniſ
ſe vt ſodõite delẽntur:cũ adhuc abra
am ad vnum loquẽtur dñs appellãs:
⁊ intercedens ne ſil' iuſtum cũ ipio in
ſodomis perderet illos anteʒ duos ſic
ſuſcepit loth vt etiam ipſe i colloquio
ſuo cuʒ illis ſingulariter dominuʒ ap-
pellaret. Nam cuʒ eis pluraliter dixiſ
ſet ecce domini declinate in domum
pueri veſtri:⁊ cetera que ibi dicuntur:
poſtea cum ita legitur. Et tenuerunt
angeli manum eius ⁊ manum vxoris
eius:⁊ manus duaruʒ filiaruʒ eius eo
ꝙ dominus parceret illi. Et factum ẽ
mox vt eduxerũt illũ foras: dixerũt.
Saluam fac animam tuam. Ne reſpe
xeris retro:nec ſteteris in tota regiõe.
In monte ſaluum te fac:ne quãdo cõ
prehendaris. Dixit aũt loth ad illos.
Oro domine quia inuenit puer tuus
miſericõdiam ante te:⁊ que ſequunt.
Deiude poſt hec verba ſingulariter il-
li reſpondit dominus:cum in duobus
angelis ẽ dicens. Ecce miſert' ſum fa
ciem tuaʒ ⁊ cetera. Unde mlto eſt cre
dibilius ꝙ ⁊ abraam in trib' ⁊ loth i
duobus viris dominum agnoſcebant
cui per ſingularem numerũ loqueban
tur:etiaʒ cum eos homines eſſe arbi-
trarentur. Neqꝫ enim aliam ob cauſã
ſic eos ſuſceperunt:vt tanꝗ mõtalib'
⁊ humana refectione indigentibus mi
niſtrarent. Sed erat profecto aliquid
quo ita excellebant licet tanꝗ homi
nes vt in eis eſſe dominum ſicut eſſe
aſſolet in prophetis:hi qui hoſpitali-
tatẽ illis exhibebant dubitare non po
ſent: atꝫ iõ ⁊ ipſos aliquãdo pluralit
vt dominos:aliquando ſingulariter:
vt in eis dñm appellabant. Angelos
autẽ fuiſſe ſcriptura teſtatur: nec ſolũ
in hoc geneſis libro vbi hec geſta nar
rantur:verum etiam in epiſtola ad he
breos vbi cum hoſpitalitas laudaret:
hanc inquit etiaʒ quidã neſciẽtes hoſ
pitio receperunt angelos. Per illos i-
gitur tres viros cuʒ rurſus filius iſa
ac de ſara promitteret abrae diuinit'
datũ ẽ ẽt tale rñſũ vt diceretur abraã:
erit in magnam gentem ⁊ multam:et
benedicentur in eo omnes gentes ter
re: Et hic duo illa breuiſſime pleniſſi-
meqꝫ promiſſa ſũt:gens iſrael ſecũdũ
carnem:⁊ oẽs gentes ſecundum fidẽ.

De loth a ſodomis liberato:atꝫ ciſ
dẽ celeſti igne ꝯſũptis:⁊ de abimelech
cuius concupiſcentia caſtitati ſare no
cere non potuit. c. xxx.

p Oſt hanc promiſſionem libera
to õ ſodõis loth:⁊ vẽiẽte igneo
imbre de celo:tota illa regio ipſe ciui-
tatis in cinerem verſa ẽ:vbi ſtupra in
maſculos in tantam conſuetudinem
ꝯualuerãt:quantã leges ſolent aliorũ
factorum prebere lĩtiam. Uerũ ⁊ hoc
eorum ſuppliciũ ſpecimen futuri iudi
cꝗ diuini fuit. Nam ad quid pertiet ꝙ
prohibiti ſunt qui liberabantur ab an
gelis retro reſpicere:niſi quia non eſt
animo redeundum ad veterem vitam
q: per grãm regenerati exuimur:ſi vlti
mum iudicium euadere cogitamus.
Dẽiqꝫ vxor loth vbi reſpexit remãſit:
⁊ in ſalẽ conuerſa hõibus fidelibus
quoddam preſtitit condimentũ:quo
ſapiãt aliqd vñ illõ caueatur exẽplũ.
Inde rurſus abraaʒ fecit in geraris a
pud regẽ ciuitatis illius abymelech:
qõ in egypto de coniuge fecerat eiqꝫ i-
tacta ſit reddita eſt. Ubi ſane abraaʒ
obiurganti ſe regi cur tacuiſſet vxoreʒ
ſororẽqꝫ dixiſſet:aperiẽs quid timerit
etiã hoc addidit. Et.n.vere ſoror mea
eſt de patre ſed non de matre:q: õ pa
tre ſuo ſoror erat abrae:de quo propĩ
qua eius erat: tante autem pulchritu
dinis fuit:vt etiam in illa etate poſſet

adamari.

De iſaac ſm promiſſionez nato:cuius nomen ex riſu vtriuſq; parētis eſt inditum.c.xxxi.

p Oſt hec nat⁹ ē abrae ſm ꝓmiſſionem dei de ſara filius:eumq; nomiuauit iſaac:qḋ iterpretat̄ riſus. Riſerat enim ⁊ pater quando ei promiſſus eſt admirans i gaudio:riſerat ⁊ mater:quando per illos tres viros iterum promiſſus eſt dubitans i gaudio. Quāuis exprobante angelo ꝙ riſus ille ēt ſi gaudij fuit:tamē plene fidei non fuit. Poſt ab eodez angelo ēt in fide confirmata ē. Ex hoc ergo puer nomen accepit. Nam ꝙ riſus ille ñ ad irridendum opprobrium: ſ3 ad celebrandū gaudiū pertiebat nato iſaac ⁊ eo nōīe vocato. Sara monſtrauit. Ait quippe:riſū mihi fecit deus. Quicunq; enim audierit congaudebit mihi. Sed poſt aliquantū tēpus ancilla de domo eijcitur cū filio ſuo: ⁊ duo illa ſm apl'm teſtamenta ſignificātur vetus ⁊ nouum:vbi ſara illius ſuperne hieruſalem hoc eſt ciuitatis dei figuram gerit.

De obedientia ⁊ fide abrae:quā p oblationem immolandi filij ꝓbat⁹ ē: ⁊ de morte ſare.c.xxxij.

i Nter hec que oīa cōmemorare nimis longum eſt:tētatur abraaȝ de imolando dilectiſſimo filio ſuo iſaac:vt pia eius obedientia ꝓbaretur ſecul'is notitiā proferenda non deo. Neq; enim oīs ē culpāda tentatio:qȝ ⁊ gratulanda ē qua fit ꝓbatio. Et plerunq; aliter animus human⁹ ſibiipſi inoteſcere ñ pōt:niſi vires ſuas ſibi ñ verbo ſed experimēto tentatione quodāmō interrogante rñdeat: vbi ſi dei munus agnouerit:tunc pius eſt:tunc ſolidatur firmitate gratie:non inflat inanitate iactantie. Nunq̄ ſane crederet abraam qȝ victimis deus delectaretur humanis:q̄uis diuino intonāte ꝑcepto obediendum ſit ñ diſputādū:verū tñ abraam confeſtim filiū cum fuiſſet imolatus:reſurrectuꝝ credidiſſe laudand⁹ ē. Dixerat nanq; illi de⁹: cū de ancilla ⁊ filio eius foras eijciendis voluntatem cōiugis nollet implē: i iſaac vocabitur tibi ſemen. Et certe ibi ſeq̄t̄ ac dī. Filium autem ancille huius in magnam gentem faciam:qȝ ſemen tuum ē. Quomodo ergo dictum eſt in iſaac vocabitur tibi ſemen:cū ⁊ iſmaelem deus ſemen eius vocauerit? Exponens aūt apl's quid ſit in iſaac vocabitur tibi ſemen.i.inquit non qui filij carnis hi filij dei:ſed filij promiſſiōis deputantur in ſemine. Ac per hoc filij promiſſionis vt ſint ſemen abrae i iſaac vocantur hoc eſt in chriſtum uocante gratia congregantur. Hanc ergo promiſſionem pater pius fideliter tenens:quia per hunc oportebat impleri:quem deus iubebat occidi: non heſitauit ꝙ ſibi reddi pot'at imolat⁹: qui dari potuit non ſperatus. Sic intellectū eſt ⁊ i epl'a ad hebreos ⁊ ſic expoſitum. Fide inquit preceſſit abraaȝ in iſaac tentat⁹. ⁊ vnicum obtulit qui ꝓmiſſiones ſuſcepit:ad quem dictum eſt in iſaac vocabitur tibi ſemen:cogitans:quia ⁊ ex mortuis excitare pōt deus. Proinde addidit. Pro hoc etiā eum ⁊ in ſimilitudinem adduxit. Cuius ſimilitudinem niſi illum de quo dicit idem apl'us:qui proprio filio non pepercit:ſed pro nobis ōibus tradidit illum? Propterea ⁊ iſaac ſicut dominus crucem ſuā:ita ſibi ligna ad uictime locum quibus fuerat iponendus ipſe portauit. Poſtremo quia iſaac occidi nō oportebat:poſteaq̄ ē pater eū ferire prohibitus:quis erat ille aries quo immolato ipletuȝ ē ſignificatiuo

ſanguine ſacrificium? Nempe qñ eum uidit abraam cornibus in frutice tene batur. Quis ergo illo figurabatur ni ſi ieſus chriſtus anteꝙ̃ immolaretur ſpinis iudaicis coronatus? Sed diuia per angelum verba potius audiamꝰ. Ait quippe ſcriptura. Et extēdit abra am manū ſuā ſumere macheraꝫ vt oc cideret filiū ſuum. Et vocauit illuꝫ an gelus dñi de celo: ⁊ dixit. Abraam. Il le aūt dixit: ecce ego. Et dixit: ne inij⸗ cias manum tuam ſuper puerū: neqꝫ facias illi quicꝙ̃. Nunc ſciui quia ties deum tuum: ⁊ nō pepciſti filio tuo di⸗ lecto propter me. Nunc ſciui dictū eſt id eſt nunc ſciri feci. Neqꝫ enim hoc ñ dum ſciebat deus. Deinde ariete illo i molato pro iſaac filio ſuo: vocauit vt legitur abraam nomen loci illius do minus vidit: vt dicatur hodie in mon te dominus apparuit. Sicut dictū eſt nūc ſciui: pro eo quod eſt nunc ſciri fe ci: ita hic dominus vidit pro eo qō eſt dominus apparuit: hoc eſt videri ſe fe cit. Et vocauit angelus domini abraā ſecundo de celo dicēs. Per memetip ſuꝫ iuraui dicit dominus? propter qō feciſti verbū hoc: ⁊ non pepercisti filio tuo dilecto propter me: niſi benedicēs benedicam tibi: ⁊ multiplicans multi⸗ plicabo ſemen tuum ſicut ſtellas celi: ⁊ tanꝙ̃ arenā que eſt iuxta labiuꝫ ma ris. Et hereditate poſſidebit ſemen tu um ciuitates aduerſariorum ſuorum: ⁊ benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terre: qꝛ obaudiſti vocē meam. Hoc modo ē illa de vocatione gentiū i ſemie abrae: poſt holocauſtum quo ſignificatus ē chriſtus: etiam iuratiōe dei firmita promiſſio. Sepe enim pro miſerat ſed nūꝙ̃ iurauerat. Quid au tē ē dei vi veraciſqꝫ iuratio: niſi ꝓmiſ ſi confirmatio ⁊ infidelium quedam i crepatio? Poſt hec ſara mortua ē cen teſimo ⁊ viceſimo ⁊ ſeptimo anno vi⸗ te ſue: centeſimo autē ⁊ triceſimoſepti mo viri ſui. Decem quippe annis eam precedebat etate: ſicut ipſe quādo ſibi ex illa promiſſus eſt filius ait. Si mi⸗ hi annorum centum naſcetur filius: ⁊ ſi ſara annoꝝ nonaginta pariet? Tūc emit agruꝫ abraā i quo ſepeliuit vxo rē. Tūc ergo ſm narrationē ſtephani in terra illa ē collocatus: qm̄ cepit ibi cē poſſeſſor: poſt mortē. ſ. pr̄is ſui: qui colligitʼ añ bienniū fuiſſe defūctus.

De rebeca nepte nachor: quā iſaac accepit vxorem. c. xxxiij.

d Einde rebecaꝫ neptē nachor pa trui ſui: cū annorū quadragita eſſet iſaac duxit vxorē. ſ. centeſimo et quadrageſimo anno vite patris ſui: t⸗ ennio poſt mortem mr̄is ſue: ut auteꝫ eam ducēt: qñ ab eius patre i meſopo tamiam ſeruus miſſus eſt: quid aliud demonſtratum eſt cum eideꝫ ſeruo di xit abraam: pone manum tuaꝫ ſub fe more meo ⁊ adiurabo te per dn̄m de um celi ⁊ dn̄m terre: vt non ſūas uxo rem filio meo iſaac de filiabus chana neorum niſi dominum celi ⁊ dominū terre in carne que ex illo femore trahe batur fuiſſe venturum? Nunquid hec parua ſunt prenunciata indicia ve⸗ ritatis: que compleri videmus in chri ſto?

Quid itelligēdū ſit in eo: ꝙ abraā poſt mortē ſare accepit vxorē cethurā. c. xxxiiij.

q Uid aūt ſibi vult: ꝙ abraam pꝰ mortē ſare cethurā duxit vxo⸗ rem? Ubi abſit vt incontinentiā ſuſpi cemur: preſerti in illa iam etate ⁊ in il la fidei ſanctitate. An adhuc procreā di filij querebantur: cum iam deo pro mittente tanta multiplicatio filioꝝ ex iſaac: per ſtellas celi ⁊ arenam terre fi de probatiſſima teneretur? Sꝫ profec

to ſi agar ⁊ iſmael doctoꝛe apoſtolo ſignificauerũt carnales veťis teſtamẽti: cur non etiam cethura ⁊ filij eius ſignificent carnales qui ſe ad teſtamẽtũ nouũ exiſtimant pertinere? Ambe ꝗppe ⁊ vxoꝛes abrae ⁊ concubie ſt̃ appellate ſara vero nunꝗ̃ dicta eſt abrae cõcubina: ſed vxoꝛ tm̃. Nam ⁊ quando data eſt agar abrae ita ſcriptuȝ eſt: ⁊ apprehendit ſarai vxoꝛ abraam agar egyptiam ancillam ſuam. poſt decem annos ꝙ̃ habitauerat abram in terra chanaan: ⁊ dedit eam abram ſuo viꝛo vxorem. De cethura autem quam pꝰ obitum ſare accepit ſic legitur. Adqciens autem abraam aſſumpſit vxoꝛem cui nomen cethura. Ecce ambe dicuntur vxoꝛes: ambe poꝛro concubine fuiſſe reperiuntuꝛ: poſtea dicente ſcriptura. Dedit autem abraam omnem cenſum ſuum iſaac filio ſuo: ⁊ filijs cõcubinarum ſuarum dedit abram dona: ⁊ diuiſit eos ab iſaac filio ſuo adhuc ſe viuo ad oꝛientẽ in ťra oꝛientis. Hñt ergo nonnulla munera filij concubiarum in plaga oꝛientis: ſed non peruẽient ad regnum promiſſum: nec hẽtici nec iudei carnales: quia pret̃ iſaac nullus eſt heres: ⁊ non qui filij carnis hi filij dei: ſed filij promiſſionis deputantur in ſemine: de quo dictum ẽ. In iſaac vocabitur tibi ſemen. Neqꝫ eniȝ video cur etiaȝ cethura poſt vxoꝛis moꝛtem ducta: niſi propter hoc myſteriuȝ dicta ſit concubina. Sed quiſqꝫ hec ñ vult in iſtis ſigificationibus accipere: non calũnietur abrae. Quid enim ſi ⁊ prouiſum ẽ contra hereticos futuros ſecundarum aduerſarios nuptiarum vt in ipſo patre multarum gentiuȝ pꝰ obitum coniugis iterum coniugari: dẽmonſtraretur non eſſe peccatum. Et mortuus ẽ abraã cũ eẽt annoꝝ cẽtuȝ ſeptuagintaqꝫ qꝫ. Annoꝝ ergo ſeptuagintaqꝫ qꝫ iſaac dereliquit filium: quẽ centenarius genuit.

De geminis adhuc in vtero rebecce matris incluſis ꝗd indicauerit diuina reſponſio. c. xxxv.

I Am ex hoc queadmodũ ꝑ poſťos abrae ciuitatis dei ꝓcurrãt tp̃a videamꝰ. A primo igĩ annoꝝ vite iſaac vſqꝫ ad ſexageſimuȝ quo ei nati ſunt filij: illud memoꝛabile ẽ: ꝙ cum illi deum roganti vt pareret vxoꝛ eiꝰ que ſterilis erat: conceſſiſſet dominus quod petebat atqꝫ haberet illa cõceptũ geſtiebant gemini adhuc in vtero eius incluſi. Qua moleſtia cũ ageret dominum interrogauit: accepitqꝫ rñſum due gentes in vtero tuo ſunt: ⁊ duo populi de ventre tuo ſeparabunť ⁊ populus populum ſuperabit: ⁊ maior ſeruiet minoꝛi. Quod paulus apoſtolus magnuȝ vult intelligi gꝛatie documẽtũ quia ñdum illis natis nec aliquid agentibus boni ſeu mali ſine ullis bonis meritis eligitur minor: maiore reprobato: q̃m proculdubio quã tum attinet ad originale peccatum ã bo pares erant: quantum autem ad ꝓpriũ nullius eoꝝ vllũ erat. Sed nunc de hac re dicere aliquid latius inſtituti opis rõ non ſinit. vnde ⁊ in alijs iaȝ multa diximus. Quod autem dictuȝ ẽ maioꝛ ſeruiet minori: nemo fere noſtrorum aliter intellexit: quam maioꝛẽ populum iudeorum minori populo chriſtiano ſeruiturũ. Et reuera ꝙ̃uis in gente idumeorum q̃ nata eſt de maioꝛe cui duo nomina erant: nam ⁊ eſau vocabatur ⁊ edom: vnde ⁊ idumei: hoc uideri poſſit impletum: qꝛ poſtea ſuperanda fuerat a populo qui oꝛtus eſt ex minore id eſt iſraelitico: eiqꝫ fuerat futura ſubiecta: tñ in aliquid maiꝰ intentam fuiſſe iſtam prophetiam q̃ dictum eſt populus populum ſuperabit: ⁊ maioꝛ ſeruiet minoꝛi conueniẽtius creditur. Et quid eſt hoc: niſi ꝙ in iudeis ⁊ chriſtianis euidẽter ĩpletur.

De oraculo ꝛ benedictione quã iſaac non aliter ꝙ pr ipſi⁹: merito eiuſdẽ ac dilectione accepit. c. xxxvi.

a Cepit ẽt iſaac ore eclũ t're: quale aliquotiens pat' eius acceperat de quo oraculo ſic ſcriptũ ẽ. Facta eſt aũt fames ſuper terrã: preter famem que prius facta eſt in tempore abrae. Abijt aũt iſaac ad abymelech regem philiſtinorũ in gerara. Apparuit autẽ illi dñs ꝛ dixit. Noli deſcendere i egyptum Habita autem in terra quaꝫ tibi dixero: ꝛ incole in terra hac: ꝛ ego ero tecum ꝛ benedicam te. Tibi enim ꝛ ſemini tuo dabo omnem terram hanc. Et ſtatuam iuramentum meuꝫ quod iuraui abrae patri tuo: ꝛ mltiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas celi. Et dabo ſemini tuo omnem terram hanc: ꝛ bñdicentur in ſemine tuo omnes gentes terre: pro eo ꝙ obaudiuit abraã pater tuus vocem meaꝫ: ꝛ cuſtodiuit precepta mea: ꝛ mandata mea ꝛ iuſtificationes meas: ꝛ legitima mea. Iſte p̃triarcha nec vxorẽ habuit aliaꝫ nec aliquã concubinam: ſed poſteritate duorum geminorum ex vno concubitu procreatoruꝫ contentus fuit. Timuit ſane ẽt ipſe periculum de pulchritudine coniugis: cum habitaret inter alienos: ſecitq; quod pater: vt eam ſororẽ dicẽt tacẽtq; vxorem. Erat enim ei propinqua ꝛ paterno ꝛ materno ſanguine. Sed etiã ipſa ab alienigenis cognita ꝙ vxor eſſet manſit intacta. Nec ideo tamen iſtum patri eius preferre debemus: quia iſte nullam feminam pret' vnam coniugem nouerat. Erant eniꝫ proculdubio paterne fidei ꝛ obediẽtie merita potiora. in tm̃ vt propter illuꝫ dicat deus huic ſe facere bona que fecit. Benedicentur inquit in ſemine tuo oẽs gentes terre: pro eo ꝙ obaudiuit abraam pater tuus vocem meaꝫ: ꝛ cuſtodiuit precepta mea ꝛ mãdata mea ꝛ iuſtificatiões meas ꝛ legitima mea. Et alio rurſus oraculo: ego ſum inq̄t deus abraam patris tui. noli timere te cum enim ſum ꝛ benedixi te: ꝛ multiplicabo ſemen tuum propter abraam patrem tuum. Ut intelligamus ꝙ caſte abraã fecerit: quod hoĩbus impudicis ꝛ nequitie ſue de ſcripturis ſãctis patrocinia requirentibus: videtur feciſſe libidine. Deinde vt etiam hoc nouerimus non ex bonis ſingulis inter ſe hoĩes comparare: ſed in vnoquoq; conſideremus vniuerſa. Fieri eniꝫ poteſt vt habeat aliquid i vita ꝛ morib⁹ quiſpiã quo ſuperet alium: idq; ſit lõge preſtabilius ꝙ eſt illud vnõ ab alio ſuperatur. Ac per hoc ſolo dei veroq; iudicio: cum continentia coniugio preferatur: melior tñ ẽ homo fidelis coniugatus: ꝙ continens infidelis. Sed ꝯtinens infidelis homo non ſolum minus laudandus eſt quia ſe contiet dũ non credat: verum etiaꝫ multo magis vituperandus quia non credit cum ſe contineat. Cõſtituamus ergo ambos bonos. Etiam ſic profecto melior eſt coniugatus fideliſſimus ꝛ obediendiſſim⁹ deo. ꝙ ꝯtinẽs minoris fidei minoriſq; obediẽtie: ſi vo paria ſint cetera ꝯtinẽtẽ ꝯiugato preferre q̄s ãbigat.

De his que i eſau ꝛ iacob myſtice prefigurantur. c. xxxvij.

d Uo igĩ iſaac filij eſau ꝛ iacob parit' creſcũt. Primat⁹ maioris tranſfunditur in minorem: ex pacto et placito inter illos: eo ꝙ lenticulã quẽ cibum minor parauerat maior immoderatius concupiuit: eoq; precio primogenita ſua fratri iuratione interpoſita vendidit. Ubi diſcimus in veſcẽdo nõ cibi genere ſed auiditate immodeſtia quenq; culpandum. Seneſcit iſaac: eiuſq; oculis per ſenectam viſus aufertur. Uult benedicere filium maiorem

⁊ pro illo neſciens benedicit minorez:
pro fratre maiore qui erat piloſus ſe
paternis manibus ſupponentez: hedi-
nis ſibi pellicul' coaptatis velut hedīa
peccata portantem. Iſte dolus iacob
ne putaretur fraudulēt' dol': ⁊ in eo
magis myſteriū eſſe quereretur: ſupi
us predixit ſcriptura. Et erat eſau ho
mo ſciens uenari agreſtis. Jacob aūtē
homo ſimplex habitans domuz. Hoc
noſtri quidam interpretati ſunt: ſine
dolo. Siue autem ſine dolo ſiue ſim-
plex: ſiue potius ſine fictione dicatur:
quod eſt grece aplaſtos: quis eſt in iſ-
te benedictione percipienda dolus ho
minis ſine dolo? Quis eſt dolus ſim-
plicis. Que fictio non mentientis: ni-
ſi profundum myſteriuz veritatis? Ip-
ſa autem benedictio qualis eſt? Ecce i
quit odor filij mei tanq̄ odor agri ple
ni: quem benedixit dominus. Et det ti
bi deus de rore celi ⁊ de pinguedine t-
re multitudinem frumenti ⁊ vini: ⁊ ſ
uiant tibi gentes ⁊ adorent te princi-
pes: ⁊ fias dominus fratris tui: ⁊ ado
rabunt te filij patris tui. Qui maledi
xerit te maledictus erit ⁊ qui benedi-
xerit te benedictionibus repleatur. Be
nedictio igitur iacob predicatio chriſ
ti eſt in omnibus gentibus. Hoc facto
igitur lex ⁊ prophetia eſt iſaac. Et per
os iudeorum chriſtus ab illa benedi-
citur velut a neſciente: quia i ea ab eis
ipſe neſcitur. Odore nominis chriſti
ſicut ager mundus impletur. Eius eſt
benedictio de rore celi: hoc eſt de uer
borum pluuia diuinorum: ⁊ de vber
tate terre hoc eſt de congregatione po
pulorum: eius eſt ⁊ multitudo fru-
menti ⁊ vini: hoc eſt multitudo quam
colligit frumentum ⁊ vinum in ſacra-
mento corporis eius ⁊ ſanguinis ei'.
Ei ſeruiunt gentes ipſum adorant
principes. Ipſe ē dn̄s fratris ſui: quia
populus eius dn̄atur iudeis. Ipſum
adorant filij patris eius: hoc eſt filij a
brae ſecundum fidez: q2 ⁊ ipſe ē filius
abrae ſecundum carnem. Ipſum qui
maledixerit maledictus: ⁊ qui bn̄dixe
rit bn̄dictus ē. Chriſt' inq̄ noſter etiā
ex ore iudeorum q̄uis errantium ſed
tamen legem prophetaſque cantanti
ū benedicitur: id eſt veraciter dicit:
⁊ alius benedici putatur qui ab eis er
rantibus expectatur. Ecce benedictio
nem ꝓmiſſam petente maiore expaue
ſcit iſaac: ⁊ aliuz ſe pro alio bn̄dixiſſe
agnoſcit. Miratur ⁊ quis nam ille ſit
percunctatur: nec tamen ſe deceptum
eſſe conqueritur: immo confeſtiz reue
lato ſibi int' in corde magno ſacramē
to deuitat indignationē: ꝯfirmat bene
dictionem. Quis ergo inquit venat'
eſt mihi venationē ⁊ tulit mihi: ⁊ mā
ducaui de omnibus antequam tu vēi
res? Et benedixi euz ⁊ benedictus ſit.
Quis non hic maledictionem poti'
expectaret irati: ſi hec non ſuperna in
ſpiratione ſed terreno more gererēt?
O res geſtas ſed prophetice geſtas: i
terra ſed celitus: per homies ſed diui
nitus. Si excutiantur ſingula tātis fe
cunda myſterijs multa ſūt iplenda vo
lumia: ſ3 huic opi mod' moderate im
ponēd' nos in alia feſtinare cōpellit.

De miſſione iacob in meſopotamiā ad accipiendā vxorē: ⁊ de viſione quā in itinere ſomniauit: ⁊ de quatuō ipſius feminis cum vnā petiſſet vxorē .c.xxxviij.

m Ittit iacob a parētib' i meſopo
tamiā: vt ibi ducat vxorē: patris
mittentis hec verba ſunt. Non accipi-
es vxorē ex filiab' chananeo2. Sur-
gens fuge in meſopotamiā in domuz
bathuel patris matris tue: ⁊ ſūe tibi
iñ vxorē de filiabus laban fr̄is matris
tue. Deus autem meus benedicat te et
augeat te ⁊ mltiplicet te. Et eris i cun
gregationes gentium: ⁊ det tibi bene

dictionem abraam patris tui:⁊ tibi et
ſemini tuo poſt te:vt heres fias terre
incolatus tui quaꝫ dedit deus abrae.
Hic iam intelligimus ſegregatuꝫ ſem̄
iacob ab alio ſemine iſaac:qđ factum
eſt per eſau. Quando enim dictum ē i
iſaac vocabitur tibi ſemen: pertinens
vtiqꝫ ſemen ad ciuitatem dei ſeparatū
eſt inde aliud ſemen abrae quod erat
in ancille filio:quod futurum erat in
filijs cethure. Sꝫ adhuc erat ambigu
um de duobus geminis filijs iſaac an
ad vtrunqꝫ an ad vnuꝫ eoꝛum illa bn̄
dictio pertineret. Et ſi ad vnum quis
nam eſſet illoꝛum. Quod nunc decla
ratum eſt:cum prophetice a pr̄e bn̄di
cit̃ iacob:⁊ dī ei ⁊ eris in congregatio
ne gentium:⁊ det tibi benedictionem
abrae patris tui. Pergens itaqꝫ i me-
ſopotamiam iacob in ſomnis accepit
oꝛaculum de quo ſic ſcriptum eſt. Et
exiuit iacob a puteo iurationis:⁊ pro
fectus eſt i charram ⁊ iñ venit in locū
⁊ dōmiuit ibi. Occiderat eiꝫ ſol ⁊ ſūp
ſit ex lapidibus loci ⁊ poſuit ad caput
ſuum ⁊ dormiuit in loco illo ⁊ ſōnia-
uit. Et ecce ſcala ſtabilita ſuper terraꝫ
cuius caput pertingebat ad celum: ⁊
angeli dei aſcendebant ⁊ deſcendebāt
per illam dominus incombebat ſuper
illam:⁊ dixit. Ego ſum deus abraam
patris tui:⁊ deus iſaac:noli timere:t̃-
ram inqua dormis ſuper eam tibi da
bo illam ⁊ ſemini tuo. Et erit ſemē tu
um ſicut arena terre:⁊ dilatabitur ſu
per mare: ⁊ in africum ⁊ in aquilonē
⁊ ad orientem:⁊ benedicentur i te ōes
tribus terre ⁊ in ſemie tuo: ⁊ ecce ego
ſum tecum cuſtodiens te in omni via
quacunqꝫ ibis:⁊ reducam te in terraꝫ
hanc:quia ego non te derelinquā do-
nec faciam oīa que tecū locut⁹ ſū. Et
ſurrexit iacob de ſōno ſuo:⁊ dixit: qꝛ
dn̄s ē i loco hoc ⁊ ego neſciebā. Et ti
muit ⁊ dixit:ꝙ̄ tribil' locus hic: nō eſt
hic niſi domus dei:⁊ hec poꝛta ē celi.

Et ſurrexit iacob ⁊ ſūpſit lapidē quē
ſuppoſuit capiti ſuo:⁊ ſtatuit illum in
titulum: ⁊ ſuperfudit oleum in cacu-
mine eius: ⁊ vocauit iacob nomē loci
illius domus dei. Hoc ad prophetiaꝫ
pertinet. Nec moꝛe idolatrie lapidē p-
fudit oleo iacob:velut faciens illuꝫ de
um. neqꝫ enim adorauit eundem lapi
dem vel ei ſacrificauit:ſꝫ quoniā chriſ
ti nomen a chriſmate eſt id eſt ab vnc
tione:profecto figuratum eſt hinc ali-
quid quod ad magnum pertineat ſa-
cramentum. Scalam vero iſtam itelli
gitur ipſe ſaluator nobis in memoriā
reuocare in euangelio. Ubi cum dixiſ
ſet de nathanaele ecce vere iſraelitam
quo dolus non ē: quia iſrael viderat
iſtam uiſionem. Ipſe eſt eniꝫ iacob:eo
dem loco ait. Amen amen dico vobis
videbitis celum apertū ⁊ angelos dei
aſcendentes ⁊ deſcendentes ſup filiuꝫ
hominis. Perrexit ergo iacob i meſo
potamiam:vt iñ acciperet vxoꝛeꝫ. Un
de autem illi acciderit quatuor habē
femias de q̄bus duodecim filios ⁊ v-
nam filiaꝫ procreauit:cum eaꝝ nullā
concupiſceret illicite indicat ſcriptura
diuina. Ad vnam quippe accipiendā
venerat:ſed cum illi altera pro altera
ſuppoſita fuiſſet:nec ipſam dimiſit q̄
neſciens vſus fuerat in nocte:ne ludi-
brio eam videretur habuiſſe. Et ex eo
tempore quoniam multiplicande po-
ſteritatis cā plures vxoꝛes lex nulla ꝓ
hibebat:accepit etiaꝫ illam cui vni iā
futuri coniugij fidem fecerat. Que cū
eſſet ſterilis:ancillam ſuam de qua fi-
lios ipſa ſuſcipēt marito dedit: quod
etiam maioꝛ ſoꝛoꝛ eius quāuis pepiſ
ſet imitata:quoniam multiplicare ꝓlē
cupiebat effecit. Nullam igitur iacob
legitur petiſſe preter vnam: nec vſus
plurimis niſi gignende prolis officio
coniugali iure ſeruato:vt neqꝫ hoc fa
ceret niſi vxores eius id fieri flagitaſ-
ſent:que corporis viri ſui habebant

legitimam poteſtatem.

Que ratio fuerit vt etiam iſrael co gnominaretur.c.xxxix.

g Enuit ergo duodecim filios et vná filiá ex quatuoꝛ mlierib⁹: Deiñ ingreſſus ē in egyptū p filiū ſuū ioſeph:qui vendit⁹ ab inuidentibus fratribus:coqꝫ perductus fuit atꝫ ibidem ſublimatus.Jacob autem etiam iſrael ſicut pauloante dixi vocabatuꝛ: quod nomen magis populus ex illo procreatus obtinuit.Hoc aūt nomen illi ab angelo ipoſitum ē:qui cum illo fuerat in itinere de meſopotamia redeunte luctatus typū chriſti euidentiſſime gerēs.Ná ꝙ ei preualuit iacob vtiqꝫ volenti:ut myſteriū figuraret:ſignificat paſſionē chriſti:vbi viſi ſunt ei ꝑualere iudei.Et tñ benedictionem ab eodem angelo quem ſuperauerat ipetrauit:ac ſic huius nōinis ipoſitio bñdictio fuit.Interpretatur aūt iſrael videns deū:quod erit in fine premium ſanctorum omnium.Tetigit poꝛro illi idem angelus veluti preualenti latitudinē femoꝛis:eūqꝫ iſto modo claudum reddidit.Erat itaqꝫ vnus atꝫ idē iacob:⁊ benedictus ⁊ claudus: bñdictus in eis qui i chriſtum ex eodem populo crediderunt:atqꝫ in infidelibus claudus.Nam femoꝛis latitudo generis multitudo eſt.Plures quippe ſūt ꝗ i ea ſtirpe de quibus prophetice predcē eſt:⁊ claudicauerūt a ſemitis ſuis.

Quō cū ſeptuagitaq̄nqꝫ aníabus egyptū narretur ingreſſus: cū pleriqꝫ ex eis qui cōmemoꝛantur tp̄e poſterioꝛi ſunt geniti.c.xl.

i Ngreſſi itaqꝫ referuntur i egyptū ſimul cū ipſo iacob ſeptuagitaquiqꝫ hoies:annumerato ipſo cum ſuis filijs.In quo numero due tantuꝫ femine cōmēoꝛāť vna filia:neptis.Sꝫ res diligenter conſiderata nō indicat ꝙ tantus numerus fuerit in progenie iacob:die vel anno quo ingreſſus eſt egyptum.Commemoꝛati ſunt quippe i eis etiá pronepotes ioſeph qui nullo modo iaꝫ tunc eſſe potuerunt quoniam tunc centum triginta annoꝛum erat iacob:filius vō eius iacob trigita nouē.Quem cum accepiſſe triceſimo anno ſuo uel amplius conſtet vxoꝛeꝫ: quomodo potuit per nouem annos habere pronepotes de filijs quos ex eadem vxoꝛe ſuſcepit:Cuꝫ igitur nec filios haberent ephrem ⁊ manaſſes filij ioſeph:ſꝫ eos pueros infra ꝙ̄ nouēnes iacob egyptū igreſſus inuenerit: quo pacto eoꝝ non ſolum filij ſed ēt nepotes in illis ſeptuagitaquinqꝫ nūerantur:qui tūc egyptū ingreſſi ſūt cuꝫ iacob:Nam commemoꝛatur ibi machir filius manaſſe nepos ioſeph:⁊ eiuſdem machir filius id eſt galaad nepos manaſſe pronepos ioſeph. Ibi ē ⁊ quē genuit ephrem alter fili⁹ ioſeph id eſt vtalaam nepos ioſeph: ibi eſt et bareth filius ipſius vtalae id ē nepos ephrem pronepos ioſeph: qui nullo modo eſſe potuerūt qñ venit iacob in egyptū ⁊ filios ioſeph nepotes ſuos auos iſtorum minores ꝙ̄ noueꝫ annorum pueros inuenit.Sed nimirum itroitus iacob in egyptum qñ cum in ſeptuagintaquinqꝫ hominibus ſcriptura commemorat:non vnus dies vľ vnus annus:ſed totum illud eſt tempus ꝙ̄diu vixit ioſeph: per queꝫ factū eſt vt intrarent.Nam de ipſo ioſeph eadem ſcriptura ſic loquitur ⁊ habitauit ioſeph in egypto:ipſe et fratres eius ⁊ omnis cohabitatio patris eius: ⁊ vixit annos centum ⁊ decem ⁊ vidit ioſeph manaſſes ⁊ ephrem filios vſqꝫ in tertiam generationem. Ipſe eſt ille pronepos eius:ab ephrem tertius:generationem quippe tertiaꝫ dicit:filiū:

nepotem:⁊ pronepotem. Deinde ſeq̄tur. Et filij machir filij manaſſe: nati ſunt ſupra femora ioſeph. Et hic ille ipſe eſt nepos manaſſe: pronepos ioſeph. Sed pluraliter appellati ſunt ſicut ſcriptura conſueuit:que vnam q̄ꝫ filiam iacob filias nuncupauit: ſicut i latine lingue conſuetudine liberi dicūtur pluraliter filij:etiam ſi non ſint vno amplius. Cur ergo ipſius ioſeph predicetur felicitas:quia potuit videre pronepotes:qui nullo modo putandi ſunt iam fuiſſe triceſimonono anno proaui ſui ioſpeh:quando ad eum in egyptum iacob pater eius aduenit? Illud autē eſt quod fallit minus iſta diligent intuentes:qm̄ ſcriptuꝫ eſt:hec autem nomina filiorum iſrael q̄ intrauerūt in egyptuꝫ ſil̄ cū iacob patre ſuo. Hoc enim dictuꝫ eſt qꝛ ſimul cuꝫ illo computantur ſeptuagintaquinqꝫ: nō quia ſimul iam erant omnes quando egyptum ingreſſus eſt ipſe:ſed vt dixi totum tempus habetur eius igreſſus quo vixit ioſeph per quem eius videtur ingreſſus.

De benedictione quaꝫ in iudam filium ſuum promiſit.c.xli.

i Situr ꝑpē populū chriſtianū i quo dei ciuitas peregrinatur in terris: ſi chriſti carnem in abrae ſemine requiramus:remotis concubinaꝝ filijs occurrit iſaac:ſi in ſemine iſaac: remoto eſau qui ē ēt edom occurrit iacob qui eſt ⁊ iſrael. Si in ſemine iſrael ipſius remotis ceteris occurrit iudas quia de tribū iuda exortus ē chriſtus Ac per hoc cum in egypto moritur⁹ iſrael filios ſuos benedicēt: quēadmodum iudam prophetice benedixerit audiamus. Iuda inquit te laudabunt fres tui. Manus tue ſuper dorſuꝫ inimicorum tuorum:te adorabūt filij patris tui. Catulus leonis iudas. Ex germinatione fili mi aſcendiſti:recumbēs dormiſti vt leo. ⁊ vt catulus leonis. Quis ſuſcitabit eum? Nō deficiet p̄nceps ex iuda:⁊ dux de femoribus eius donec veniant que repoſita ſunt ei:et ipſe erit expectatio gentiuꝫ. Alligans ad vitem pullum ſuum ⁊ cilitio aſine ſue:lauabit in vino ſtolam ſuam: ⁊ in ſanguine vue amictum ſuuꝫ. Fului oculi eius a vino ⁊ dentes candidiores lacte. Expoſui hec aduerſus manicheum fauſtum diſputans: ⁊ ſatis eſſe arbitror quantum veritas ꝓphetie huius elucet:vbi ⁊ mors chriſti predicta eſt verbo dormitionis:⁊ nō neceſſitas ſed poteſtas in mortem nomine leōis: Quam poteſtatem in euangelio ipſe predicat:dicens poteſtatem habeo ponendi animam meam:⁊ poteſtatē habeo iteruꝫ ſumendi eaꝫ. Nemo eaꝫ tollit a me:ſed ego eaꝫ pono a me ipſo et iteruꝫ ſumo eam. Sic leo fremuit ſic quod dixit impleuit:ad eaꝫ nanqꝫ pertinet poteſtateꝫ:quod de reſurrectiōe eius adiunctum eſt. Quis ſuſcitabit eū? Hoc eſt quia nullus hominū: niſi ſe ipſe ſuſcitauit:qui etiam de corpore ſuo dixit. Soluite templum hoc ⁊ in triduo reſuſcitabo illud. Ipſum auteꝫ genus mortis hoc eſt ſublimitas crucis:i vno verbo intelligitur quod ait aſcendiſti. Qđ vero addidit recūbēs dōmiſti:euāgeliſta expōit vbi dicit:⁊ i clinato capite tradidit ſp̄um. Aut certe ſepultura eius agnoſcitur in qua recubuit dormiens:⁊ vnde illuꝫ nullus hominum ſicut prophete aliquos:vel ſicut ipſe alios ſuſcitauit.ſꝫ ſic̄ a ſōno ipſe ſurrexit. Stola porro eius quam lauat i vino:id eſt mundat a peccatis in ſanguine ſuo cuius ſanguinis ſacramentum baptiꝫati ſciūt:vnde ⁊ adiungit ⁊ i ſanguine vue amictū ſuū quid eſt niſi eccleſia? Et fului oculi eius a vino ſpirituales eius inebriati poculo eius:ō quo canit pſalmus: ⁊ calix tu⁹

inebrians q̄ preclarus eſt. Et dentes eius candidiores lacte: qđ potant apđ apl'm paruuli: verba ſcilicet nutrientia: nondum idonei ſolido cibo. Jpe igit eſt in quo repoſita erant promiſſa iu de: que donec venirent nūq̄ principes hoc eſt reges iſrael ab illa ſtirpe defue rūnt. Et ipſe expectatio gentium: qđ clarius eſt videndo quam ſit exponen do.

De filijs ioſeph quos iacob ꝓphe tica manuū ſuaꝝ trāſmutatiōe bene dixit. c. xlij.

S Jcut aūt duo iſaac filij eſau ⁊ ia cob: figurā prebuerūnt duoruꝫ populorum in iudeis ⁊ chriſtianis: q̄ uis quod ad carnis propaginem pti net: nec iudei venerunt ex ſemine eſau ſed idumei: nec chriſtiane gentes đ ia cob: ſed potius iudei. Ad hoc enim tā tum figura valuit quod dictuꝫ eſt ma ior ſeruiet minori: ita factum eſt etiaꝫ in duobus filijs ioſeph. Nam maior geſſit typum iudeorum: chriſtianoruꝫ autem minor. Quos cuꝫ benediceret iacob: manum dexteram ponens ſup minorem quem habebat ad ſiniſtraꝫ: ſiniſtrā v̄o ſup maiorē queꝫ hēbat ad dexteram graue uiſum eſt patri eoruꝫ ⁊ admonuit patrem uelut corrigens eius errorem: ⁊ quis nam eſſet eorum maior oſtendens. At ille mutare ma nus noluit: ſed dixit. Scio fili mi ſcio. Et hic erit in populuꝫ: ⁊ hic exaltabi tur: ſed frater eius minor maior illo e rit: Et ſemen eius erit in multitudineꝫ gentium. Etiaꝫ hic duo illa promiſſa demonſtrant. nam ille in populum: iſ te in multitudinem gentium. Quid e uidentius: q̄ his duabus promiſſiōi bus contineri populum iſraelitaruꝫ: orbemq̄ꝫ terrarum in ſemine abrae: il lum ſecundum carnem: iſtum ſecun dum fidem.

De temporibus moyſi ⁊ ieſu naue ac iudicū: atꝫ ex in regū quoꝝ q̄dē ſa ul primus eſt: ſed dauid precipu⁹ ⁊ ſa cramento hētur ⁊ merito. c. xliij.

D Efūcto iacob: defūcto ēt ioſeph per reliquos cētū quadraginta quatuor annos dōec exiret de terra e gypti: in modū incredibilē illa gēs cre uit: ēt tantis attrita perſecutionibus: vt quodā tp̄e nati maſculi necarēt: cū mirantes egyptios nimia populi illi⁹ incrementa ₜrerēt. Tunc moyſes ſub tract⁹ furto trucidatorib⁹ paruulorū ad domū regiā ingētia pericl'a ꝑ eum deo ꝓparāte pueit: nutrituſq̄ꝫ ⁊ adop tat⁹ a filia pharaonis: qđ nomē i egyp to ōium regum fuit: in tantum pueīt virum vt ipſe illam gentem, mirabilit multiplicatam ex duriſſimo ⁊ grauiſ ſimo qđ ibi ferebat iugo ſeruitutis ex traheret: immo per euꝫ deus qui hoc promiſerat abrae. Prius quippe ex i de terrā madian fugiſſe refert: q̄ cuꝫ iſraelitam defenderet egyptiuꝫ occide rat: ⁊ territus fugeret: poſtea diuinit⁹ miſſus in poteſtate ſpiritus dei ſupera uit pharaonis reſiſtētes magos. Tūc per eum egyptijs illate ſunt deceꝫ me morabiles plage: cum dimittere popū lum dei nollent: aqua in ſanguinem v̄ ſa: rane: ſenipes: cymonia: mors peco rum: vlcera: grando: locuſta: tenebre: mors primogenitorum. Ad extremū iſraelitas quos plagis tot tantiſq̄ꝫ per fracti tādē aliq̄n dimiſerant egyptij i mari rubro dum perſequunt extincti ſunt. Jllis quippe abeuntibus diuiſū mare viam fecit. Hos aūt in ſequētes in ſe rediens vnda ſummerſit. Deinde per ānos quadragita duce moyſe dei populus per deſertum actus ē: quādo tabernaculum teſtimonij nuncupatuꝫ ē: vbi de⁹ ſacrificijs futura prenuntiā tibus colebatur: cum ſcilicet iam data lex fuiſſet in monte multum terribi

liter atteſtabatur enim euidentiſſima
mirabilib⁹ ſignis vocibuſq̄ꝫ diuiitas:
Quod factū ē mox vt exitū eſt ō egyp
to:⁊ in deſerto populus eſſe cepit q̄n-
quageſimo die poſt celebratuꝫ paſcha
per ouis immolationem. Que vſq̄ꝫa
deo typus chriſti eſt:prenuncia̅s eum
per victimā paſſionis de hoc mundo
tranſiturum ad patrem:paſcha quip-
pe hebrea lingua tranſitus interpreta
tur.vt iā cū reuelaretur teſtamentum
nouū:poſteaq̄ paſcha nr̄ꝫ imolat⁹ eſt
Chriſtus quinquageſimo die veniret
de celo ſpiritus ſanctus:qui dictus ē
ī euangelio digitus dei:ut recordatio-
nem nr̄aꝫ ī primi prefigurati facti me
moriam reuocaret:qꝛ ⁊ legis ille tabu
le digito dei ſcripte referuntur. Defūc
to moyſe popolum rexit ieſus naue:⁊
in terra promiſſionis introduxit: eāq̄ꝫ
populo diuiſit. Ab his duobus mira
bilibus ducibus bella ēt proſpere ac
mirabiliter geſta ſunt: deo conteſtāte
non tam propter merita hebrei pplī:
q̄ propter peccata earum que debella
bantur gentiuꝫ illas eis prouēiſſe vic-
torias. Poſt iſtos duces iudices fue-
runt iam in terra promiſſionis pplō
collocato:vt incipēt interi reddi abrae
prima promiſſio de gente vna id ē he
brea:⁊ in terra chanaan nondū de ōi
bus gentibus ⁊ toto orbe terrarum q̄
chriſti aduent⁹ in carne:⁊ non veteris
legis obſeruatione:ſed euangelij fides
fuerat impletura. Cuius rei prefigura
tio facta eſt:q̄ nō moyſes q̄ legē pplō
acceperat in monte ſina:ſed ieſus cui
etiam nomen deo precipiente mutatū
fuerat vocaret̄ ieſus:populum ī terrā
promiſſionis introduxit. Temporib⁹
autem iudicum ſicut ſe habebāt ⁊ pec
cata populi et miſericordia dei:alter-
nauerunt proſpera ⁊ aduerſa belloꝝ.
Inde ventum eſt ad regum tp̄a. Quo
rum primus regnauit ſaul:quo repro
bato ⁊ bellica clade proſtrato: eiuſq̄ꝫ
ſtirpe reiecta ne inde reges orirentur.
Dauid ſucceſſit in regnum cuius ma
xime chriſtus dictus eſt filius: In quo
articulus quidam factus ē ⁊ exordiuꝫ
quodāmō iuuētutis populi fidei:cui⁹
generis quedam velut adoleſcētia du
cebatur ab ipſo abraam vſq̄ꝫ ad hunc
dauid. Neq̄ꝫ enim fruſtra mattheus
euangeliſta ſic generationes comme-
morauit:vt hoc primum interuallum
quatuordecim generationibus cōmē
daret:ab abraā.ſ.vſq̄ꝫ ad dauid. Ab
adoleſcentia incipit quippe homo poſ
ſe generare:propter generationum ſe
ries ab abraam ſumpſit exordiū:q̄ ēt
pater gentiū conſtitut⁹ ē:quando mu
tatum nomen accepit. Ante hūc ergo
velut pueritia fuit huius generis pplī
dei:a noe vſq̄ꝫ ad ipſum abraam:⁊ iō
prima lingua inuenta eſt id ē hebrea.
A pueritia nanq̄ꝫ homo incipit loqui
poſt infantiam:que hinc appellata eſt
quod fari non poteſt. Quaꝫ profecto
etatem primam demergit obliuio ſicē
etas primi generis humani eſt deleta
diluuio. Quot⁹.n.quiſq̄ꝫ ē qui ſuam
recordetur infantiam. Quāobrē in iſ
to ꝑcurſu ciuitatis dei ſicut ſuperior
vnā eandēq̄ꝫ primā:ita duas etates ſe
cundam ⁊ tertiam liber iſte cōtineat.
In qua ētiā ꝓpter vaccā trimaꝫ:caprā
t̄maꝫ:arietē trimū:⁊ impoſitū ē legis
iugum:⁊ apparuit abundantia pecca
torum:a regni terreni ſurrexit exordi
uꝫ vbi n̄ defuerūt viri ſp̄uales quoꝝ ī
turture ⁊ columba figuratū eſt ſacra
mentum.

Aurelij auguſtini de ciui
tate dei liber.xix.

De temporibus ꝓphetaꝝ.c.p̄mū.

p ROMISSIones dei que facte ſunt ad abraam: cuius ſemini τ gẽtez iſraeliticã ſecũdũ carnẽ: τ õnes gẽtes deberi ſecũdum fidem deo pollicente didicimus: quenadmodũ complcantur per ordinem tẽporuz procurrẽs dei ciuitas idicauit. Q̃m ergo ſuperioris libri vſq; ad regnũ dauid fact⁹ ẽ finis: nunc ab eodez regno quantum ſuſcepto operi ſufficẽ videt: cetera que ſequunt attigamus. Hoc itaq; tp̃us ex quo ſanctus ſamuel prophetare cepit: τ deinceps donec populus iſrael captiuus in babylõiã duceretur: atq; inde ſecundũ ſãcti hieremie prophetiã p⁹ ſeptuaginta ãnos reuẽſis iſraelitis dei dom⁹ iſtauraret: totum tp̃s eſt prophetarũ. Quãuis enim τ ipſum noe patriarcham in cuius diebus vniuerſa terra diluuio deleta ẽ: τ alios ſupra τ infra vſq; ad hoc tempus quo reges in dei populo eſſe ceperũt: propter quedaz per eos futura ſiue quoquomõ ſignificata ſiue predicta que pertinent ad ciuitatez dei regnumq; celorum non immerito poſſumus appellare prophetas preſertim q2 nõnullos eorũ id expreſſius legim⁹ nũcupatos: ſicut abraam: ſicut moyſem: tamen dies prophetarũ precipue maxieq; hi dicti ſunt ex quo cepit ꝓphetare ſamuel: qui τ ſaulem pri⁹: τ eo reprobato ipſum dauid deo precipiente vnxit in regem: de cuius ceteri ſtirpe ſuccederent quouſq; illos ſuccedẽ ſic oporteret. Que igit a prophetis ſint predicta de chriſto: cõmoriẽdo decedẽtib⁹ τ naſcendo ſuccedẽtibus ſuis mẽbris ciuitas dei per iſta curreret tp̃a: ſi oĩa velim cõmemorare in imenſũ pergitur. Primum quia ipſa ſcriptura q̃ per ordinem reges eorũq; facta τ euẽta digerens uidetur tanq̃ hiſtorica diligẽtia rebus geſtis occupata eſſe narrandis: ſi adiuuãte dei ſp̃u cõſiderata tractetur: vel magis vel certe nõ min⁹ prenunciandis futuris q̃ preteritis enunciandis inuenitur intenta. Et hoc perſcrutando indagare ac diſſerendo monſtrare q̃ ſit operoſũ atq; prolixũ τ q̃ multis indigeat voluminibus qs ignorat: qui hec vel mediocriter cogitat: Deinõ quia ea ipa que ad prophetiam non ambigitur pertinere ita ſũt mlta de chriſto regnoq; celorũ que ciuitas dei eſt: vt ad hoc aperiendũ maior ſit diſputatio neceſſaria: q̃ huius operis mod⁹ flagitat. Proinde ita ſi potuero ſtilo moderabor meo: τ huic opi in dei voluntate peragendo nec ea q̃ ſiſũt dicã: nec ea que ſatis ſũt pretermittam.

Quo tempore ſit impleta promiſſio dei de terra chanaan: quam in poſſeſſionem etiam iſrael carnalis accepit. c. ij.

i n precedente libro dixim⁹ ab initio abraam promiſſionum dei duas res fuiſſe promiſſas. Unam ſcilicet q terram chanaan poſſeſſurũ fõet ſemen eius quod ſignificat vbi dictum eſt: vade in terram quam tibi demonſtrauero τ faciam te in gentem magnam: aliam vero longe preſtantiorem non de carnali: ſed de ſpirituali ſemine: per quod pater eſt non vnius gentis iſraelitice: ſed omnium gentiũ que fidei eius veſtigia conſequuntur. Quod promitti cepit his vbis. Et bñdicentur in te omnes tribus terre. Et deinceps aliĩs multis admodũ teſtioniĩs hec duo promiſſa monſtrauim⁹. Erat igi iam in terra promiſſiõis ſem abrae id eſt populus iſrael ſecundum carnem: atq; ibi non ſolum teneõo ac

poſſidendo ciuitates aduerſarioꝝ: vȝ ẽt reges hñdo regnare iam ceperãt: ĩpletis de ipſo populo promiſſionib⁹ dei magna iam ex parte: non ſolum q̃ tribus illis patribus abraam iſaac et iacob: quibuſcunqȝ dictis vel ſignis aut figuris tp̃ibus eorũ facte ſunt vm etiam que per ipſum moyſen per quẽ populus idem de ſeruitute egyptiaca liberatus: ⁊ per quem cuncta preterita reuelata ſunt: temporibus eius cuȝ populum per heremum duceret facte fuerant. Neqȝ autem per inſignem ducẽȝ ieſum naue: per quem populus ille in promiſſionis inductus eſt terram: qui expugnatis gentibus eam duodecim tribubus quibus deus iuſſerat diuiſit ⁊ mortuus eſt: neqȝ poſt illum toto tp̃e iudicuȝ ĩpleta fuerat promiſſio dei de terra chanaan: q a flumĩe egypti vſqȝ ad flumen magnum euphratẽ populus ille dñaretur: nec tam̃ adhuc prophetabatur futurum ſed expectabatur implendum. Impletum eſt aũt per dauid ⁊ filium eius ſalomonem: cuius regnum tanto quanto promiſſum fuerat ſpacio dilatatum eſt. Uniuerſos quippe illos ſubdiderũt: tributarioſqȝ fecerũt. Sic igitur in terra ꝓmiſſionis ſecundum carnem: hoc ẽ in terra chanaan ſub his regibus ſemen abrae fuerat ꝯſtitutũ: vt nihil diñ ſup eſſet quo terrena illa dei promiſſio cõpleretur: niſi vt in eadem terra quantum ad proſperitatem attinet temporalem: per poſteritatis ſucceſſionẽ inconcuſſo ſtatu vſqȝ ad mortalis hui⁹ ſeculi terminũ gens permanẽt hebrea ſi dñi dei ſui legibus obediret. Sȝ qm̃ deus nouerat hoc eam non eſſe facturam: vſus eſt ẽt tp̃alibus penis ad exercendos in ea paucos fideles ſuos: et admonendos qui poſtea futuri erant in omnibus gẽtibus quas per eos admoneri oportebat: in quibus alteram promiſſionẽ reuelato nouo teſtamẽto p ĩcarnationẽ chriſti fuerat ĩpletur⁹.

De tripartitis ſignificationibus ꝓphetaꝝ: q̃ nũc ad terrenã nũc ad celeſtẽ hieruſalẽ: nũc aũt ad vtrãqȝ referuntur. c. iiij.

q Uocirca ſicͭ oracl'a illa diuina ad abram iſaac ⁊ iacob: q̃cunqȝ alia ſigna l' dc̃a ꝓphetica in ſacris lr̃is precedẽtib⁹ fc̃a ſũt: ita ẽt cete ab iſto regũ tp̃e prophetie ptiȝ ptinẽt ad gentẽ carnis abrae: partim vero ad illud ſemen illius in quo benedicũtur omnes gentes coheredes chriſti per teſtamentum nouũ: ad poſſidendã vitã eternã regnũqȝ celoꝝ. Partim ergo ad ãcillã que in ſeruitutem generat ad terrenaȝ hieruſalem: que ſeruit cũ filijs ſuis: ptim vero ad liberam ciuitateȝ dei id ẽ verã hieruſaleȝ ⁊ eternã in celis: cuius filij omnes ſecundũ deuȝ viuentes peregrinantur in terris: ſed ſunt in eis quedam que ad vtranqȝ pertinere intelliguntur ad ancillaȝ proprie: ad liberaȝ figurate. Tripartita itaqȝ repe riuntur eloquia prophetarum: ſiqdeȝ aliqua ſunt ad terrenã hieruſaleȝ ſpectantia aliqua ad celeſteȝ: nonnulla ad vtranqȝ. Exemplis video probanduȝ eſſe quod dico. Miſſus eſt nathã propheta a deo: qui regem dauid arguẽt de peccato graui: ⁊ ea que conſecuta ſunt mala futura prediceret. Hec atqȝ huiuſmodi ſiue publice id ẽ pro ſalute vel vtilitate populi: ſiue priuatiȝ cũ pro ſuis quiſqȝ rebus diuina promẽt eloquia: quibus pro vſu temporalis vite futuri aliquid agnoſceretur: ad t̃renaȝ ciuitateȝ pertinuiſſe qs ãbigat: Ubi autem legitur ecce dies veniunt dicit domin⁹: ⁊ conſumabo domui iſrael ⁊ domui iuda teſtamẽtũ nouũ: nõ ſecunduȝ teſtamentuȝ quod diſpoſui patribus eoꝝ: in die qua apprehẽdi manuȝ eoꝝ vt educereȝ eos de terra

egypti:qm̃ ipſi non permanſerunt i te
ſtamento meo::⁊ ego neglexi eos dic̃
dñs:quia hoc eſt teſtamentum meum
qḋ conſtituam domui iſrael pᷓ dies il
los dicit dominus:dabo leges meas
in mentē coꝝ:⁊ ſuper corda coꝝ̃ ſcri
bam eas ⁊ videbo eos ⁊ ero illis i de
um:⁊ ipſi erunt mihi in plebem:hieru
ſalem ſine dubio ſuperna prophetat̃:
cuius deus ipſe premium eſt:euꝫ hr̃e
atꝫ ipſius eſſe:ſummum illi eſt atꝫ
totū bonum. Ad vtrāꝫ v̓o ptīet hoc
ipſum q̄ hieruſalē dr̄ dei ciuitas:⁊ in
ea prophetatur futura domus dei.ea
ꝫ prophetia videtur impleri cum ſa-
lomon rex edificat illud nobiliſſimuʒ
templum. Hec enim ⁊ in terrēa hieru-
ſalem ſm̄ hiſtoriam contingerūt ⁊ ce-
leſtis hieruſalem figure fuerūt. Quod
genus prophetie ex vtroꝫ veluti com
pactum atꝫ cōmixtum in libris vete
ribus canonicis:quibus reꝝ geſtaruʒ
narrationes continentur valet plrīmū
mltūꝫ exercuit ⁊ exercet ingenia ſcru
tantium lr̃as ſacras:vt quod hiſtorice
predictum completumꝫ legitur in ſēi
ne abrae ſecundum carnem:etiam i ſēi
ne abrae ſecundum fidem quid implē
dum allegorice ſignificet inquirat̃:i tā
tum vt quibuſdam viſum ſit nihil eē
in eiſdem libris vel prenunciatuʒ ⁊ ef
fectum:vel non effectum ꝗuis prenū
ciatum:quod non inſinuet aliquid ad
ſupernam ciuitateʒ dei eiuſꝫ filios in
hac vita peregrinos figurata ſignifica
tione referendum. Sed ſi hoc ita eſt iā
bipartita non tripartita erunt eloqui-
a prophetaruʒ:vel potius illarū ſcrip
turaruʒ omniuʒ que veteris inſtrumē
ti appellatione cenſentur:nihil iaʒ erit
illic quod ad hieruſaleʒ terrenaʒ tan
tum pertineat:ſed quicquid ibi de illa
vel propter illam dicitur atꝫ comple
tur:ſignificat aliquid quod etiaʒ ad
hieruſaleʒ celeſteʒ allegorica prefigu-
ratione referatur:ſed erunt ſola duo
genera:vnū quod ad hieruſaleʒ libe-
raʒ:alteruʒ quod ad vtranꝫ pertineat.
Mihi autem ſicut multuʒ videntur
errare:qui nullas res geſtas in eo ge-
nere litteraruʒ aliquid aliud preter id
quod eo modo geſte ſunt ſignificare
arbitrantur:ita multū audere:qui ꝑr
ſus ibi omnia ſignificatiōibus allego
ricis inuoluta eſſe contendunt. Ideo
tripartita non bipartita eſſe dixi. Hoc
enim exiſtimo:non tamen culpās eos
qui potuerunt illic de quacunꝫ re ge
ſta ſenſum intelligentie ſpiritualis ex-
culpere:ſeruata primitus dūtaxat hiſ
torie veritate. Ceteruʒ que ita dicunt̃
vt rebꝰ humanitus ſeu diuinitus geſ-
tis ſiue gerendis ꝯuenire non poſſint:
quis fidelis dubitet non eſſe inaniter
dicta? Quis ea non ad intelligentiam
ſpiritualem reuocet ſi poſſit:aut ab eo
qui poteſt reuocanda eſſe fateatur?

De ꝓfigurata cōmutatione iſraeli
tici regni ⁊ ſacerdotiȷ:⁊ de his que an
na mater ſamuelis perſonā gerens ec
cleſie prophetauit.c.iiij.

p Rocurſus igr̄ ciuitatis dei: vbi
peruēit ad reguʒ tp̄a:qñ dauid
ſaule reprobato ita regnum primus
obtinuit: vt eius deinde poſteri i terre
na hieruſalem diuturna ſucceſſione
regnarent:dedit figuraʒ rei geſte:ſigni
ficans atꝫ prenuncians quod non eſt
pretereundum ſilentio:de reꝝ mutati
one futurarū:quod attinet ad duo teſ
tamēta:vetus ⁊ nouū: vbi ſacerdotiū
regnumꝫ mutatuʒ eſt per ſacerdotem
eundēꝫ regē nouū ac ſempiternum:
qui ē chriſtꝰ ieſus. Nam ⁊ heli ſacer
dote reprobato ſubſtitutus in dei mi-
niſterium ſamuel ſimul officio functꝰ
ſacerdotis ⁊ iudicis:⁊ ſaule abiecto
rex dauid fundatus in regno: hoc qḋ
dico fundauerunt. Mater quoꝫ ipſa
ſamuelis anna: que prius fuit ſteri-

lis et poſteriore fecunditate letata eſt
ꝓphetare aliud ñ videtur cũ cõgratu
lationem ſuã dño fundit exultans:qñ
quidez eundem puerum natũ ⁊ ablac
tatum deo reddidit eadez pietate qua
vouerat. Dicit eniz ꝯfirmatũ ẽ cor me
um in domino:⁊ exaltatuz ẽ cor meũ
in deo meo. Dilatatum eſt ſuper inimi
cos meos os meum:letata ſum in ſa
lutari tuo:qm̃ non eſt ſãctus ſicut do
minus ⁊ non eſt iuſtus ſicut deus noſ
ter: nõ eſt ſanctus preter te:nolite glo
riari ⁊ nolite loqui excelſa neqꝫ proce
dat magniloquium de ore veſtro:quo
niam deus ſcientiaruz dominus ⁊ de
us preparãs adinuentiones ſuas. Ar
cum potentiũ fecit infirmũ:⁊ infirmi
precincti ſunt virtute. Pleni panibus
minorati ſunt:⁊ eſurientes trãſierunt
terrã:qꝛ ſterilis peperit ſeptem ⁊ mlťa
in filijs infirmata eſt. Dominus morti
ficat ⁊ viuificat:deducit ad inferos et
reducit. Dominus pauperez facit ⁊ di
tat:humiliat ⁊ exaltat. Suſcitat a ter
ra pauperem:⁊ õ ſtercore erigit inopẽ
ut collocet euz cũ principibus populi:
⁊ ſedem glĩe hereditatẽ dãs eis: dans
votum vouenti:⁊ benedicẽs ãnos iuſ
ti. Qm̃ non in virtute potens eſt vir:
dominus infirmũ facit aduerſariũ ſu
um:dominus ſanctus:Non glťet pru
dẽs in prudẽtia ſua:⁊ ñ glietur potẽs
ĩ potẽtia ſua:⁊ ñ glťet diues ĩ diuitijs
ſuis. Sed in hoc glťet q̃ gliat intelligẽ
⁊ ſcire dominum:⁊ facere iudiciũ ⁊ iu
ſtitiã in medio terre. Dñs aſcendit ĩ ce
los tonuit:ipſe iudicabit extrema ťre
quia iuſtus eſt:⁊ dat virtutẽ regibus
noſtris:⁊ exaltauit cornu chriſti ſui.
Ita ne verba hec vnius putabunť eſſe
muliercule:de nato ſibi filio gratulan
tis. Tantuz ne mẽs hoĩnũ a luce vita
tis auerſa eſt:vt non ſentiat ſupgredi
moduz femie huius dicta q̃ fudit:Po
ro q̃ rebus ipſis que iam ceperunt ẽt
⁊ in hac terrena peregrinatione cõple

ri conuenienter mouetur:nonne inten
dit ⁊ aſpicit ⁊ agnoſcit:per hanc mlťe
rem cuius etiam nomen id ẽ anna gr͂a
eius interpretatur:ipſã religionẽ chri
ſtianam:ipſã ciuitatẽ dei cuius rex eſt
⁊ conditor chriſtus: ipſam poſtremo
dei gratiaz prophetico ſpiritu ſic locu
taz:a qua ſupbi alienãť vt cadant:q̃
hũiles ipleť vt ſurgãt qđ maxie hym
nus iſte pſonuit:Niſi q̃ſqꝫ forte dictu
rus ẽ nihil iſtam ꝓphetaſſe mlťerẽ: ſz
deum tm̃mõ propter filium quẽ p̃ca
ta ĩpetrauit exultanti p̃dicatione lau
daſſe:Quid ergo ſibi vult qđ ait: ar
cũ potentiũ fecit infirmũ:⁊ ĩfirmi pre
cincti ſunt virtute:pleni pãib⁹ minorati
ſunt:⁊ eſurientes trãſierũt terrã:⁊ ſte
rilꝭ peperit ſeptẽ:⁊ multa in filijs infir
mata ẽ:Nunqđ ſeptẽ ipſa pepererat:
Quãuis ſterilꝭ fuerit vnicũ hẽbat qñ
iſta dicebat. Sed nec poſtea ſeptem pe
perit ſiue ſex:q̃bus ſeptim⁹ eẽt ipſe ſa
muel:ſed tres mares ⁊ duas femias.
Deinde in illo populo cum adhuc ne
mo regnaret qđ in extremo poſuit ad
virtutem regibus noſtris: ⁊ exaltauit
cornu chriſti ſui:vñ dicebat ſi non ꝓ
phetabat: Dicat ergo ecclĩa chriſti ci
uitas regis magni:gr͂a plena:prole fe
cunda:dicat qđ tanto ante de ſe ꝓphe
tatum per hos huius pie mr̃is agno
ſcit. Cõfirmatum eſt cor meum ĩ dño:
⁊ exaltatũ eſt cornu meum ĩ deo meo.
Uere confirmatũ eſt cor ⁊ cornu vere
exaltatum:quia non in ſe ſed in dño
deo ſuo. Dilatatũ ẽ ſup inimicos me
os os meum:quia ⁊ in anguſtijs preſ
ſurarũ ſermo dei nõ eſt alligatus: nec
in p̃cõibus alligatis. Letata ſum inqꝫ
in ſalutari tuo. Chriſt⁹ ẽ ipe ieſus quẽ
ſymeon ſicut in euangelio legiť ſenex
amplectens paruuluz: agnoſcens ma
gnum:nunc dimittis inquit ſeruuz tu
um in pace quoniam viderunt oculi
mei ſalutare tuum. Dicat itaqꝫ eccle
ſia letata ſum ĩ ſalutari tuo. Quoniã

non eſt ſanctus ſicut dominus: ꝛ n̄ eſt iuſtus ſicut deꝰ noſter: tanq̄ ſanctꝰ et ſanctificans: ꝛ iuſtus ꝛ iuſtificās. Nō eſt ſanctus preter te: quia nemo fit niſi abs te. Deniqꝫ ſequitur. Nolite gl'ia ri ſuperbe: ꝛ nolite loqui excelſa: neqꝫ exeat magniloquium de ore veſtro: qm̄ deus ſcientiarum dominus ipſe ꝛ nemo ſcit quod ipe ſcit: qm̄ qui putat ſe aliquid eſſe cum nihil ſit: ſeipſuꝫ ſe ducit. Hec dicuntur aduerſarijs ciuitatis dei ad babyloniam pertinentibus: de ſua virtute preſumentibus: in ſe n̄ in domino gloriantibus: ex quibus ſūt etiam carnales iſraelite terrene hierusalem ciues terrigene: q̄ vt dicit ap'ſus ignorantes dei iuſtitiaꝫ. i. quā dat hōibus deus qui ſolus ē iuſtꝰ ꝛ iuſtificās ꝛ ſuam volentes conſtituere. i. velut a ſe ſibi paratam non ab illo impertitā: iuſtitie dei non ſunt ſubiecti. Itaqꝫ qꝛ ſuperbi ſe de ſuo putantes non de dei poſſe placere deo: qui eſt deus ſcientiarum atqꝫ ideo ꝛ arbitrer cōſcientiarū vbi uidens cogitationes hominū qm̄ vane ſunt ſi hominū ſunt ꝛ ab illo nō ſunt. Et preparans inquit adinuentiones ſuas. Quas adinuētiones putamꝰ: niſi vt ſupbi cadāt ꝛ humiles ſurgāt? Has quippe adiuentiōes exeqtur dicens. Arcus potentiū infirmatꝰ ē: et infirmi precincti ſūt virtute. Infirmatꝰ eſt arcus. i. intentio eorum: q̄ tā potentes ſibi videntur: vt ſine dei dono atqꝫ adiutorio humana ſufficiētia diuina poſſint implere mandata: Et p̄cigunt virtute: quoꝝ iterna vox ē. Miſerere mei domine qm̄ infirmus ſum. Pleni panibus inquit minorati ſunt: ꝛ eſurientes tranſierūt terrā. Qui ſūt intelligendi pleni panibus: niſi ijdem ipſi quaſi potētes. i. iſraelite: qbꝰ credita ſunt eloquia dei? Sed in eo pplo ācillie filij minorati ſūt. Quo verbo minus quidem latine bene tamen expreſſum: eſt q̄ ex maioribus miores fci ſt: quia ꝛ i ipſis panibus id ē diuinis eloquijs que iſraelite ſoli tūc ex omnibꝰ gentibus acceperunt. terrena ſapiūt. Gentes aūt quibus lex illa nō erat data: poſteaq̄ per nouum teſtamentum ad eloquia illa venerūt: ꝛ multum eſuriēdo trā trāſierūt: qꝛ in eis non terrena ſed celeſtia ſapuerūt. Et hoc velut quereret cā cur factum ſit: qꝛ ſterilis inquit peperit ſeptem: ꝛ multa in filijs infirmata eſt. Hic totum quod prophetabatur eluxit agnoſcentibus numeꝝ ſeptenarium: quo eſt vniuerſa eccleſie ſignificata perfectio. Propter quod ꝛ ioannes apoſtolus ad ſeptem ſcribit eccleſias: eo mō ſe oñdens ad vniꝰ plenitudinem ſcribere. Et in prouerbijs ſalomonis hoc antea prefigurans ſapientia inquit edificauit ſibi domū: et ſuffulſit colūnas ſepteꝫ. Steril'. n. erat in omnibus gentibꝰ dei ciuitas anq̄ iſte fetus per quem cā fcaꝫ fecundā cernimus oriretur. Cernimꝰ etiā que mltta in filijs erat nunc infirmata hieruſalē terrenam: qm̄ quicūqꝫ filij libere in ea erant: virtus erāt eius. Nunc vo ibi qm̄ lr̄a eſt ꝛ ſpiritus non ē: amiſſa virtute infirmata eſt. Dominus mortificat ꝛ viuificat: mortificauit illā que multa erat in filijs: ꝛ viuificauit hanc ſterilem que peperit ſeptē. Quāuis cōmodius poſſit intelligi eoſdem viuificare quos mortificauerit. Id enim velut repetiuit addendo deducit ad inferos ꝛ reducit. Quibus eniꝫ dicit apoſtolus ſi mortui eſtis cum chriſto: que ſurſum ſunt querite vbi chriſtus eſt i dextera dei ſedēs: ſalubriter vtiqꝫ mōtificant a dn̄o quibꝰ adiungit: que ſurſum ſunt ſapite: nō que ſup terram vt ipſi ſint illi qui eſurientes trāſierūt trā. Mortui enim eſtis inqt. Ecce quō ſalubriter mortificat deus. Deinde ſequit: ꝛ vita vr̄a abſcōdita ē cū chriſto in deo. Ecce quomodo eoſdē ipos viuificat deus. Sed nūqd eoſdē deduxit

ad inferos ⁊ reduxit?Hoc vtrunq; ſiñ
controuerſia fidelium:i illo poti⁹ uid
tur ipletū capite.ſ.noſtro:cum quo vi
tam noſtram in deo apoſtolus dixit
abſconditam.Nam qui proprio filio
non pepercit:ſed pro nobis oībus tra
didit eū:iſto modo vtiq; mortificauit
eū.Et quia reſuſcitauit eū a mortuis
eundem rurſus uiuificauit.Et qꝛ in ꝓ
phetia uox eius agnoſcitur:nō dereli
ques aiam meam in inferno: eundem
deduxit ad inferos ⁊ reduxit. Hac ei⁹
paupertate ditati ſumus. Domin⁹.n:
pauperes facit ⁊ ditat.Naꝫ quid hoc
ſit vt ſciamus qđ ſequit̄ audiam⁹.Hu
miliat ⁊ exaltat vtiq; ſuperbos humi
liat:⁊ humiles exaltat.Quod eniꝫ ali
bi legit̄:deus ſuperbis reſiſtit humili-
bus autem dat gratiam:hoc totus hꝫ
ſermo huius cuius nomen interpreta
tur gratia eius.Jam vero qđ adiungi
tur:ſuſcitat a terra pauperē: de nullo
melius q̄ de illo intell'o:q̄ ꝓpter nos
factus eſt pauper cū diues eēt:vt eius
paupertate ſicut paulo añ dictū eſt di-
taremur Ipſum.n.de terra ſuſcitauit
tam cito:vt caro eius non videret cor
ruptioneꝫ.Nec illud ab illo alienabo
qđ additū ē: ⁊ de ſtercoꝛ erigit inopē.
Inops quippe idem ē quod pauper.
Stercus vero vnde erect⁹ ē rectiſſime
itelligunt̄ perſecutores iudei. In quo
rū nūero cū ſe dixiſſet apl'us eccl'am
perſecutum:que mihi inquit fuerunt
lucra:hec ꝓpter chriſtū dāna:nec ſolū
detrimenta verum etiam ſtercora exi
ſtiaui eſſe:vt chriſtū lucrifaceꝫ.De ter
ra ergo ſuſcitatus eſt ſupra omnes di
uites ille pauper:⁊ de illo ſtercore erec
t⁹ ē ſupra omnes opulētos ille inops
vt ſedeat cum potentibus populi:q̄-
b⁹ ait.Sedebitis ſuper duodeci ſedes
Et ſedem gl'ie hereditatem dans eis.
Dixerant.n.potentes illi.Ecce nos re
liquimus oīa ⁊ ſecuti ſumus te.Hoc
votuꝫ potentiſſimi vouerant.Sed vñ
hoc eis :niſi ab illo de quo hic ꝯtinuo
dictum eſt dans votum vouenti?Alio
quin ex illis eſſent potentibus quoꝝ
infirmat⁹ eſt arc⁹ dans inquit votum
vouenti.Non.n dño quiſq̄ quicq̄ ra-
tum voueret:niſi qui ab illo acciperet
quod vouereret.Sequitur.Et benedi
xit annos iuſti:vt cum illo.ſ.ſine fine
viuat:cui dictū ē.Et anni tui non defi
cient.Ibi enim ſtant anni:hic aūt trā-
ſeunt:imo pereunt.Anteq̄ enim veni
ant non ſunt:cum autem venerint nō
erunt:quia cum ſuo fine veniunt. Ho
rum aūt duum.i.dans votum vouen
ti:⁊ benedicens annos iuſti:vnuꝫ ē qđ
facimus:alterum quod ſumimus.Sꝫ
hoc alterum deo largitore non ſumi
tur:niſi cum ipſo adiutore primum il
lud efficitur.Quia non in virtute po-
tens eſt vir.Dominus infirmum faci
et aduerſarium eius:illum ſcilicet qui
homini vouenti inuidet: ⁊ reſiſtit ne
valeat implere quod vouit.Poteſt ex
ambiguo greco intelligi aduerſarium
ſuuꝫ.Cum.n.dñs poſſidere nos cepe
rit:profecto aduerſarius qui noſter fu
erat ipſius fit: ⁊ vincetur a nobis:ſed
non viribus noſtris: quia non in vir-
tute ſua potens eſt uir. Dominus er-
go infirmum faciet aduerſarium ſuū:
dominus ſanctus vt uincatur a ſanc
tis:quos dñs ſanctus ſanctoꝝ effecit
ſanctos.Ac ꝑ hoc non gloriet̄ prudēs
in prudentia ſua:⁊ non glorietur i di-
uitijs ſuis diues:⁊ non gl'ietur potēs
iñ potentia ſua:ſꝫ in hoc gl'iet̄ qui gl'ia
tur:intelligere ⁊ ſcire dñm ⁊ facere iu
dicium ⁊ iuſtitiam i medio terre. Nō
parua ex parte itelligit ⁊ ſcit dominū
qui intelligit ⁊ ſcit hoc a domino ſibi
dari:vt intelligat ⁊ ſciat dōinū.Quid
enim habes ait apoſtolus quod non
accepiſti?Si auteꝫ ⁊ accepiſti: q̄d gl'ia
ris quaſi nō acceperis:i.quaſi a teipo
tibi ſit vnde gl'iaris? Facit autem iudi
ciū ⁊ iuſtitiā qui recte viuit.Recte aūt

uiuit qũi obtemperat precipienti deo
Et finis precepti id eſt ad quod refert
preceptũ caritas eſt de corde puro ⁊
conſcientia bona ⁊ fiđ non ficta. Por
ro iſta caritas ſicut ioannes apoſto
lus teſtatur ex deo ē. Facē igī iudiciũ
⁊ iuſtitiā ex deo ē. Sʒ quid eſt i medio
terre. Neqꝫ.n.non debent facere iudi
cium ⁊ iuſtitiā: qui habitāt in extrēis
terre. Quis hoc dixerit? Cur ergo ad‑
ditũ eſt in medio terre? Quod ſi non
adderetur ⁊ tātũmodo diceretur facē
iudiciuʒ ⁊ iuſtitiā: magis hoc precep‑
tũ ad vtroſqꝫ homines pertinēt: ⁊ me
diterraneos ⁊ maritimos. Sʒ ne quiſ
ꝗ putaret poſt fineʒ vite que in hoc a‑
gitur corpore ſupereſſe temp⁹ iudiciũ
iuſtitiāqꝫ faciendi que cum eſſet i car
ne non fecit: ⁊ ſic diuinuʒ euadi poſſe
iudiciuʒ: in medio terre mihi videtur
dictũ: cum quiſqꝫ uiuit in corpore. In
hac quippe vita ſuā quiſqꝫ terrā circũ
fert: quā moriēte homine recipit terra
communis: reſurgenti vtiqꝫ reditura.
Proinde in medio terre.i.cũ aīa noſ
tra iſto terreno clauditur corpore: faci
endũ eſt iudicium ⁊ iuſtitiaʒ: quod no
bis proſit in poſterum: quando recipi
et quiſqꝫ ſecundum ea que per corpus
geſſit: ſiue bonum ſiue maluʒ. Per cō
pus quippe ibi dixit apoſtolus: per tē
pus quo vixit in corpore. Non enim
ſi quis maligna mente atʒ impia cogi
tatione blaſphemet: neqꝫ id ullis mē‑
bris corporis opeꝛ: iō non erit re⁹ qꝛ
id non motu corporis geſſit: cũ hoc ꝑ
illud tempus geſſerit quo geſſit ⁊ cor
pus. Iſto mō cōgruenter intellī pōt ēt
illud quod i pſalmo legitur. Deus au
tem rex noſter ante ſecula operatus ē
ſalutem in medio terre: vt domin⁹ ie‑
ſus accipiatur deus noſter qui eſt an‑
te ſecula: qꝛ per ipſum facta ſunt ſcl'a:
operatus ē ſalutē noſtram i medio ter
re: cum verbũ caro factum ē: ⁊ terrēo
habitauit in corpore. Deinde poſteaꝗ̄
prophetatũ eſt in his verbis āne quo
modo gloriari debeat qui gloriatur ñ
in ſe vtiqꝫ ſed in domino propter reī‑
butionem que in die iudicij futura ē:
dñs inquit aſcendit in celos ⁊ tonuit:
ipſe iudicabit extrema terre: quia iuſ‑
tus ē. Prorſus ordinem tenuit con‑
feſſionis fidelium. Aſcendit.n. in celũ
dñs chriſt⁹: ⁊ inde venturus eſt ad vi
uos ⁊ mortuos iudicandos. Nā qs aſ
cendit ſicut dicit apl'us niſi qui ⁊ deſ‑
cendit in inferiores partes terre? Qui
deſcendit ipſe eſt ⁊ q aſcendit ſup ōes
celos: ut adimpleret ōnia. Per nubes
ergo ſuas tonuit: quas ſpiritu ſancto
cum aſcendiſſet impleuit: de quibus ā
cille hieruſalē hoc ē ingrate vinee cō‑
minatus eſt apud eſaiam prophetaʒ:
ne pluāt ſup eā ibrē. Sic aũt dictũ eſt
ipſe iudicabit extrēa terre ac ſi diceret
ēt extrēa t̄re. Non.n. alias t̄re partes
ñ iudicabit: q ōes hoīes proculdubio
iudicabit. Sed melius intelligunt ex‑
trēa terre extrēa hōis. qm̄ non iudica
buntur que in melius vl' deterius me
dio tp̄e cōmutantur: ſed in quibus ex
tremis inuētus fuerit qui iudicabit.
Propter quod dictum ē: q perſeuera
uerit vſqꝫ i finem hic ſaluus erit. Qui
ergo perſeueranter facit iudiciũ ⁊ iuſ
titiā ⁊ i medio t̄re: ñ dānabit cuʒ iudi‑
cabuntur extrema t̄re. Et dat inquit
virtutem regibus noſtris: vt non eos
iudicando condemnet. Dat eis virtu
tē qua carnē ſicut reges regāt: ⁊ i illo
mundum q propt eos fudit ſanguinē
vincant. Et exaltabit cornu chriſti ſui.
Quomodo chriſtus exaltabit cornu
chriſti ſui? ō q̊ .n. ſupradictũ ē: dñs aſ‑
cendit in celos: ⁊ intellectus eſt dñus
chriſt⁹: ipſe ſicut hic dicitur exaltabit
cornu chriſti ſui: qui eſt chriſtus. Chri
ſtus ergo chriſti ſui cornu exaltabit:
id eſt vniuſcuiuſqꝫ fidelis ſui: ſicut iſ‑
ta ipa i p̄ncipio huius hymni ait exal
tatum eſt cornu meum in deo meo.

Oēs q̄ppe unctos ei⁹ chriſmate recte chriſtos poſſumus dicē: Qò tñ totū cū ſuo capite corpus un⁹ ē chriſtus. Hec anna ꝓphetauit Samuelis ſancti uiri mater multumq; laudati: In quo quidē tūc figurata ē mutatio ueteris ſacerdotii: ⁊ nūc impleta qñ infirmata ē: que multa erat in filijs: ut nouum haberet i chriſto ſacerdotiū ſterilis que peperit ſeptem.

De his q̄ ad heli ſacerdotē hō dei ꝓphetice locutus ē ſignificās ſacerdotium quod ſecundū aaron inſtitutū fuerat auferendū. c. v.

S Ed hoc euidētius ad ipſū Heli ſacerdotē miſſus loqt̄ hō dei: cuius quidē nomē tacet̄: ſed itelligit̄ officio miniſterioq; ſuo ſine dubitatione ꝓpheta. Sic ſcriptū eſt. Et uenit homo dei ad Heli ⁊ dixit. Hec dicit dominus: Reuelans reuelatus ſum ad domum patris tui: cum eſſent in terra egypti fui i domo Pharaonis: ⁊ elegi domū p̄ris tui ex omnib⁹ ſceptris iſrael mihi ſacerdotio fūgi: ut aſcenderent ad altare meū ⁊ incēderēt incēſum: ⁊ portarent ephud. Et dedi domui patris tui ōnia que ſunt ignis filiorū in eſcam. Et tu quid reſpexiſti incēſum meum ⁊ in ſacrificium meū impudenti oculo: ⁊ glorificaſti filios tuos ſuper me: benedicere primitias omnis ſacrificij in iſrael in conſpectu meo: propter hoc hec dicit dominus iſrael. Dixi: domus tua ⁊ patris tui tranſibūt coram me uſq; ineternum. Et nunc hec dicit dn̄s: Nequaq̄: ſed glorificātes me glorificabo: ⁊ q̄ ſpernit me ſpernet̄. Ecce dies ueniūt: ⁊ exterminabo ſemē tuū ⁊ ſemen domus patris tui: ⁊ nō erit tibi ſenior in domo mea omnib⁹ diebus: ⁊ uirū exterminabo tibi ab altari meo: ut deficiāt oculi eius ⁊ defluat anima ei⁹. Et ōis qui ſupererit domus tue: decidet in gladio uirorū. Et hoc tibi ſignum q̄ ueniret ſup duos filios tuos Ophni ⁊ Phinees una die morietur ābo. Et ſuſcitabo mihi ſacerdotē fidelē: q̄ oīa que in corde meo ⁊ in anima mea ſūt faciet: ⁊ edificabo ei domū fidelem: ⁊ tranſibit coram chriſto meo omnib⁹ diebus. Et erit qui ſupererit i domo tua: ueniet adorare ei obolo argenti dicens: Iacta me in unā partem ſacerdotij tui manducare panē. Non ē ut dicatur iſtam prophetiā ubi ſacerdotij ueteris tāta manifeſtatione prenūtiata mutatio ē in Samuele fuiſſe cōpletā. Quanq̄ eīm nō eſſet ō alia tribu Samuel. q̄ que cōſtituta fuerat a domino ut ſeruiret altari: tamē nō erat de filijs Aaron: cuius ꝓgenies fuerat deputata: ut inde fierent ſacerdotes. Ac p hoc in ea quoq; re geſta eadem mutatio que p chriſtū ieſū fuerat futura adumbrata ē: ⁊ ad uetus teſtam̄tū ꝓprie: figurate uero pertinebat ad nouū ꝓphetia tam facto etiā ipſo q̄ uerbo. id ſcilicet facto ſignificans: qò uerbo ad Heli ſacerdotē dictū eſt p prophetam. Nam fuerunt poſtea ſacerdotes ex genere Aaron: ſicut Sadoch ⁊ Abiathar regnāte Dauid: ⁊ alij deinceps anteq̄ tēpus ueniret quo iſta que de ſacerdotio mutādo tanto añ predicta ſūt effici p chriſtū oportebat. Quis aūt nūc fideli oculo hec intuēs nō uideat eſſe cōpleta: quādo q̄dem nullū tabernaculū: nullū tēplū: nullū altare: nullū ſacrificiū: ⁊ iō nec ullus ſacerdos remāſit iudeis: q̄bus ut de ſemine Aaron ordinaretur in dei fuerat lege mandatū. Quod ⁊ hic cōmemoratū eſt illo dicēte ꝓpheta: hec dicit dominus deus iſrael: dixi: domus tua ⁊ domus patris tui trāſibunt corā me uſq; ineternū. Et nunc dicit dn̄s: Nequaq̄. ſ; glorificantes me glorificabo: ⁊ q̄ me ſpnit ſpernet̄.

Quod eím nominat domū patrís eí⁹
nō eū de ꝓximo patre dicere:ſed de il
lo Aaron qui primus ſacerdos ē iſti
tutus:de cuius ꝓgenie ceteri ſequerē
tur ſuperiora demonſtrāt:ubi ait Re
uelatus ſum ad domū patris tui: cū
eēnt ī terra Egypti ſui ī domo Pha
raonis:⁊ elegi domū pr̄is tui ex ōni
b⁹ ſceptris iſrael mihi ſacerdotio fū
gi. Quis pat̄ fuit huius ī illa egyptia
ſuitute. vñ cū liberati fuiſſent: elect⁹
ē ad ſacerdotiū niſi Aaron: De hui⁹
ergo ſtirpe iſto loco dixit futurū fuiſ
ſe nō ut eēnt ulteri⁹ ſacerdotes. Qđ
iam uidemus ipletū. Uigilet fides: p̄
ſto ſūt res:cernūtur:tenentur: ⁊ uide
re uolentiū oculis ingerūtur. Ecce in
quit dies ueniūt:⁊ exterminabo ſem̄
tuum ⁊ ſemen domus patris tui:⁊ n̄
erit tibi ſenior ī domo mea omnibus
diebus:⁊ uirū exterminabo tibi ab
altari meo:ut deficiāt oculi eius ⁊ de
fluat aīa eius. Ecce dies q̄ prenūciati
ſunt iā uenerūt: null⁹ ſacerdos ē ſm
ordinē Aaron. Et quicunqꝫ ex ei⁹ ge
nē ē hō:cū uideret ſacrificiū chriſtia
norū toto orbe pollere: ſibi autē ho
norē illū magnū eē ſubtractū: defici
unt oculi eius ⁊ defluit aia eius tabe
meroris. Proprie aūt ad hui⁹ domū
Heli cui hec dicebātur qđ ſeqtur pti
net:⁊ ōis qui ſupererit dom⁹ tue de
cidet in gladio uiroꝝ. Et hoc tibi ſi
gnū qđ ueniet ſup duos filios tuos
Ophni ⁊ Phinees. Die uno morient̄
ambo. Hoc ergo ſignū factū ē mutā
di ſacerdotij de domo huius: quo ſi
gno ſignificatū ē mutandū ſacerdoti
um domus Aaron. Mors q̇ppe fili
orū huius ſignificauit mortē nō ho
minū ſed ipſius ſacerdotij de filijs A
aron. Quod aūt ſequit̄ ad illum iā
pertinet ſacerdotē: cui⁹ figurā geſſit
huic ſuccedēdo Samuel. Proinde q̄
ſequūtur:de chriſto ieſu noui teſtam̄
ti uero ſacerdote dicūt̄. Et ſuſcitabo
mihi ſacerdotē fidelē:qui ōnia que ī
corde meo ⁊ que ī anima mea ſūt fa
ciat:⁊ edificabo ei domū fidelem. Ip
ſa ē eterna ⁊ ſuperna hieruſalem. Et
trāſibit inqt corā chriſto meo ōnibuſ
diebus. Tranſibit dixit cōuerſabit̄:
ſicut ſuperius dixerat de domo Aa
ron:dixi domus tua ⁊ domus patris
tui tranſibūt corā me in eternū. Qđ
aūt ait coram chriſto meo trāſibit: ď
ipſa utiqꝫ domo intelligēdū ē:non de
illo ſacerdote qui ē chriſtus ipſe me
diator atqꝫ ſaluator. Domus ergo e
ius corā illo trāſibit. Pōt ⁊ trāſibit
ītelligi de morte ad uitā: omnib⁹ die
bus q̄bus peragit̄ uſqꝫ in finē ſeculi
huius iſta mortalis. Quod autē ait
deus:qui ōia que ī corde meo ⁊ que ī
anima mea ſūt faciat:nō arbitremur
habere animā deū cum ſit conditor
anime:ſed ita hoc de deo tropice nō
proprie dicit̄:ſicut manus ⁊ pedes ⁊
alia corporis mēbra. Et ne ſecūdum
hoc credat̄ homo ī carnis hui⁹ effi
gie factus ad imaginē dei:addūtur ⁊
ale quas utiqꝫ nō habet homo: ⁊ di
citur deo:ſub umbra alarū tuarū ꝓ
tege me:ut intelligāt homies de illa
ineffabili natura:nō ꝓprijs ſed tran
ſlatis rerū uocabulis iſta dici. Quod
uero adiūgitur:⁊ erit q̄ ſupererit in
domo tua ueniet adorare ei: nō ꝓp̄e
dicit̄ de domo huius Heli:ſed illius
Aarō de qua uſqꝫ ad aduētū chriſti
homines remanſerūt:de quo genere
etiā nūc uſqꝫ nō deſūt. Nam de illa
domo huius Heli iam ſupradictum
erat. Et ōis qui ſupererit domus tue
decidet in gladio uirorū. Quomō er
go hic uere dici potuit:⁊ erit q̄ ſuper
erit ī domo tua uēiet adorare ei: ſi il
lud ē uerū ꝙ ultore gladio nēo inde
ſuperit:niſi q꞉ illos intelligi uoluit q̄
pertinēt ad ſtirpē: ſed illius totius ſa
cerdotij ſecundū ordinē Aaron. Er
go ſi ē de illis predeſtinatis reliquijs

de quibus alius ꝓpheta dixit: reliq̄e ſalue fiēt:vnde ⁊ apoſtolus: ſic ergo īquit ⁊ in hoc tēpore reliquie ꝑ electionem gratie ſalue facte ſūt: quia de talibus reliquījs bene intelligit̄ eſſe de quo dictū ē:qui ſupererit in domo tua profecto credit in chriſtū:ſicut tēporibus apoſtolorum ex ipſa gente plurimi crediderūt: neq̄ nūc deſunt q̄ licet rariſſime tamē credāt: ⁊ implet̄ in eo quod hic iſte homo dei ꝯtinuo ſecutus adiūxit:ueniet adorare ei obolo argenti:cui adorare niſi ſūmo illi ſacerdoti qui ⁊ deus ē: Neq̄ eim in illo ſacerdotio ſecundū ordinem aaron ad hoc ueniebāt hoīes ad tēplū uł altare dei:ut ſacerdotē adorarent. Quid ē aūt ꝙ ait obolo argēti: niſi breuitate v̄bi fidei: ḋ quo cōmemorat apł̄us dictū uerbū cōſumans ⁊ breuiāſ faciet dominus ſuꝑ terraȝ: Argentū aūt pro eloquio poni pſalmiſta teſtis eſt ubi canit̄. Eloquia domini eloquia caſta:argentū igne examinatū. Quid ergo dicit iſte: qui uenit adorare ſacerdoti dei ⁊ ſacerdoti deo? Iacta me in partē ſacerdotīj tui māducare panē. Nolo in patrū meorū collocari honore q̄ nullus ē. Iacta me in partē ſacerdotīj tui:elegi eiȝ abiectus eē i domo dn̄i. qualecūq̄ ⁊ ꝗtuluncūq̄ membrū eē cupio ſacerdotīj tui. Sacerdotiū q̄ppe hic ipſam plebē dicit:cuius plebis ille ſacerdos ē mediator dei ⁊ hominū hō chriſt᷒ ieſus. Cui plebi dicit apoſtolus petrus:plebs ſancta regale ſacerdotiū. Quāuis nōnulli ſacrificīj tui ſint interpretati nō ſacerdotīj tui. Quod nihilominus eundē ſignificat populuȝ chriſtianū:vnde dicit paulus apł̄us unus panis:unū corp᷒ multi ſumus. Et iterū exhibeatis corpora vr̄a hoſtiam uiuā. Quod ergo addidit manducare panē:etiā ipſū ſacrificīj genus elegāter expreſſit ḋ quo dic̄ ſacerdos ipſe. panis quē ego dedero:caro mea ē pro ſeculi uita. Ipſum eſt ſacrificiū nō ſecundū ordinē aaron:ſed ſecūdū ordinē melchiſedec:q̄ legit intelligat. Breuis itaq̄ ē iſta cōfeſſio ⁊ ſalubrit̄ humilis:qua dicitur. Iacta me ī partem ſacerdotīj tui māducare panem. Ipſe eſt obulus argenti:quia ⁊ breue eſt ⁊ eloquiū domini ē habitantis in corde credētis: Quia eim dixerat ſuperius dediſſe ſe domui aaron cibos de uictimis ueteris teſtamēti:ubi ait dedi domui p̄ris tui oīa q̄ ſūt filioruȝ iſrael i eſcā:hec q̄ppe fuerāt ſacrificia iudeoꝝ:iō hic dixit māducaꝛ panē:qḋ ē i nouo teſtamēto ſacficiū chriſtiāoꝝ.

De iudaico ſacerdotio ⁊ regno: q̄ cū in eternū dicātur:ſtatuta nō ꝑmanent:ut alia intelligātur que ſpondētur eterna cap. vi.

c Um igit̄ hec tāta tūc altitudine prenūciata ſint:quāta nunc manifeſtatione clareſcūt:non fruſtra tamen moueri quiſpiā pōt ac dicere: quomodo cōfidimus cōuenire ōia q̄ in libris illis uentura predicta ſunt: ſi hoc ipſum quod ibi diuinit᷒ dictū eſt domus tua ⁊ domus p̄ris tui trāſibunt corā me ineternū effectum habere nō potuit:quoniam uidemus illud ſacerdotiū fuiſſe mutatum: ⁊ qḋ illi domui promiſſum eſt nec ſperari aliquando complendum: quia illud quod ei reprobato mutatoq̄ ſucceddit:hoc potius predicatur eternum: hoc qui dicit:nōdum intelligit aut n̄ recolit etiā ipſū nec ſecūdū ordinē aaron ſacerdotiū:tanꝗ umbrā futuri eterni ſacerdotīj cōſtitutū:ac per hoc quādo ei eternitas promiſſa eſt: non ipſi umbre ac figure:ſed ei quod per ipſā adūbrabat̄ figurabat̄q̄ ꝓmiſſuȝ eſt. Sed ne putaret̄ ipſa umbra māſura:iō ēt mutatio ei᷒ debuit ꝓphetari.

Regnū quoqȝ iſto modo etiā ſaulis ipſius qui certe reprobatus atqȝ reiectus ē:futuri regni erat umbra in eternitate māſuri. Oleum qͥppe illud quo unctus ē:⁊ ab eo chriſmate chriſtus ē dictus:myſtice accipiendum ⁊ magnū ſacramentū intelligendū eſt. Quod in eo tantū ueneratus eſt ipſe dauid:ut percuſſo corde pauitauerit quādo i tenebroſo occultatus antro quo etiā ſaul urgēte intrauerat neceſſitate nature:exiguā particulā ueſtis eius retrorſū latēter abſcidit:ut haberet vnde monſtraret qm̄o ei pepercerit cū poſſet occidere:atqȝ ita ſuſpicionē de animo eius qua ſanctū dauid putans inimicū ſuum vehemēter perſequebatur auferret. Ne itaqȝ reus eēt tanti ſacramēti i ſaule uiolati: qͣ uel indumentū eius ſic attrectauerit expauit. Ita eīm ſcriptū ē: ⁊ pcuſſit cor dauid ſuper eū:quia abſtulit pennulam chlamydis eius. Uiri aūt qͥ cum illo erāt:⁊ ut ſaulem in manus ſuas traditū interimeret ſuadebāt: nō mihi iquit contingat a domino:ſi fecero hoc uerbū domino meo chriſto domini inferre manū meam ſuper eum: quia chriſtus domini eſt. Huic ergo umbre futuri:nō ꝓpter ipſam ſȝ ꝓpt̄ illud quod prefigurabat tanta ueneratio exhibebatur. Unde ⁊ illud qꝺ ait ſauli ſamuel:quoniam nō ſeruaſti mandatū meū quod mandauit tibi dominus:queāadmodū nunc parauerat dominus regnū tuū uſqȝ ieternū ſuper iſrael:⁊ nunc regnū tuū nō ſtabit tibi. Et queret dominus nūc ſibi hominē ſecundū cor ſuum: ⁊ mandabit ei dominus eſſe in principem ſuper populū ſuum:quia nō cuſtodiſti que mandauit tibi dominus:nō ſic accipiendum eſt ac ſi ipſum ſaulem deus i eternum preparauerit regnaturum: ⁊ hoc poſtea noluerit ſeruare peccanti. Neqȝ eiȝ eū peccaturꝫ eē neſciebat:

ſed preparauerat regnū eius i quo figura regni eſſet eterni. Ideo addidit: ⁊ nūc regnū tuū nō ſtabit tibi. Stetit ergo ⁊ ſtabit quod i illo ſignificatuȝ ē. Sed nō huic ſtabit:quia nō ineternū ipſe fuerat regnaturus nec ꝓgcies eius:ut ſaltem p poſteros altero alteri ſuccedente uideret̄ impleri qꝺ dcm̄ ē ineternū. Et queret iquit deus ſibi hominē:ſiue dauid ſiue ipſum mediatorem ſignificans teſtamēti: noui qͥ figurabatur i chriſmate etiā quo unctus ē ipſe dauid ⁊ ꝓgenies eius. Nō aūt quaſi neſciat ubi ſit ita deus hominem ſibi querit:ſed per hominem more hominū loquitur:quia ⁊ ſic loquendo nos querit. Non ſolū eiȝ deo patri uerū etiā ipſi quoqȝ unigenito eius qͥ uenit querere quod perierat: uſqȝadeo iā eramꝰ noti ut i ip̄o eſſemꝰ electi añ cōſtitutionē mūdi: Queret ſibi ergo dixit ꝓ eo ac ſi diceret: quē ſuū eē iā nouit:ſibi eē familiareȝ aliqͥs oñdet. Uñ i latia līgua hoc uerbū ſcilicȝ querit accipit prepoſitiōeȝ: ⁊ acqͥrit dicit̄:qꝺ ſatis apertū ē quid ſignificet. Quāq̄ ⁊ ſine additamento ꝑpoſitionis querere intelligat̄ acquirere:ex quo lucra uocātur ⁊ queſtus.

De diruptione regni iſraelitici: q̄ prefigurat̄ ꝑpetua diuiſio iſrael̄ ſpiritalis ab iſraele carnali cap. vij.

r Urſus peccauit ſaul p iobediētiā:⁊ rurſus ſamuel ait illi in v̄bo dñi:quia ſpreuiſti uerbū domini: ſpreuit te dñs: ut ñ ſis rex ſuper iſrael. Et rurſus ꝓ eodem peccato cū id cōfiteretur ſaul ⁊ ueniam precaretur rogaretqȝ ſamuelem ut reuerteret̄ cū illo ad placandū deum:non reuertar inquit tecū:quia ſpreuiſti uerbū dñi: ⁊ ſpreuit te dominus ut nō ſis rex ſuper iſrael. Et conuertit ſamuel facieȝ ſuam ut abiret:⁊ tenuit ſaul pennulā

diploidis eius ⁊ dirupit eã:⁊ dixit ad
eum ſamuel. Dirupit dominus regnũ
iſrael de manu tua hodie: ⁊ dabit ꝓ
ximo tuo bono ſup te. Et diuidetur
iſrael in duo:⁊ nõ cõuertet̃ nec peni
tebit eũ:quoniã non ẽ ſicut homo ut
peniteat eũ. Ipſe miatur ⁊ permanet.
Iſte cui dicitur ſpreuit te dominus
ut nõ ſis rex ſup iſrael:⁊ dirupit dñs
regnũ ab iſrael de manu tua hodie
quadraginta regnauit annos ſuper
iſrael:tãto ſcilicet ſpatio tp̃is q̃to et
ipſe dauid:⁊ audiuit hoc primo tp̃e
regni ſui:ut intelligamus ideo dictũ:
quia nullus de ſtirpe eius fuerat reg
naturus:⁊ reſpiciamus ad ſtirpẽ da
uid:vñ exortus ẽ ſecundũ carnẽ me
diator dei ⁊ hoium hõ chriſt⁹ ieſus.
Non aũt habet ſcriptura qḋ i pleriſ
q; latinis codicib⁹ legitur: dirumpet
dominus regnũ iſrael de manu tua:
ſed ſicut a nobis poſitũ ẽ inuentũ in
grecis:dirupit domin⁹ regnũ ab iſra
el de manu tua:ut intelligat̃ de manu
tua qḋ ẽ ab iſrael. Populi ergo iſrael
perſonã figurate gerebat homo iſte:
qui populus regnũ fuerat amiſſurus
chriſto ieſu domino noſtro per nouũ
teſtamentũ nõ carnaliter ſed ſp̃ualit̃
regnaturo. De quo cũ dicitur ⁊ dabit
illud ꝓximo tuo ad carnis cognatio
nem id refert̃. Ex iſrael eĩm chriſtus
ſecundũ carnẽ:vnde ⁊ ſaul. Quod ue
ro additũ ẽ bono ſuper te:poteſt qui
dem intelligi meliori te. Naz ⁊ quidã
ſic ſunt interpretati:ſed melius ſic ac
cipitur bono ſuper te:ut quia ille bo
nus ẽ ideo ſit ſuper te:iuxta illud ali
ud propheticũ. Donec ponã omnes i
imicos tuos ſub pedibus tuis. In q̃
bus ẽ ⁊ iſrael cui ſuo ꝑſecutori regnũ
abſtulit chriſtus. Quãuis fuerit illic
⁊ iſrael in quo dolus ñ erat: quoddã
quaſi frumentũ palearũ illarũ. Nam
utiq; inde erant apoſtoli:ĩde tot mar
tyres quorũ prior ſtephanus:ĩde tot

eccleſie quas ap̃l'us paulus cõmemo
rat ĩ cõuerſione eius magnificantes
deũ:de qua re nõ dubito ĩtelligendu;
eſſe quod ſequitur:⁊ diuidet̃ iſrael in
duo:in iſrael ſcilicet inimicũ chriſti:⁊
iſrael adherentem chriſto:in iſrael ad
ancillã:⁊ iſrael ad liberã pertinentez.
Nam iſta duo genera primum ſimul
erant:uelut abraaz adhuc adhereret
ancille:donec ſterilis per dei gratiam
fecũdata clamaret eijce ancillã ⁊ filiũ
eius:propter peccatum quidem ſalo
monis:regnãte filio eius roboã ſcim⁹
iſrael in duo fuiſſe diuiſum: atq; ita
perſeueraſſe habẽtibus ſingulis par
tibus reges ſuos:donec illa gẽs tota
a chaldeis eẽt ingenti uaſtatione ſub
uerſa:atq; tranſlata. Sed hoc q̇d ad
ſaulẽ cũ ſi tale aliq̇d cõminandũ eẽt:
ipſi dauid fuerit potius cõminandu;
cuius erat filius ſalomon. Poſtremo
nũc inter ſe gens hebrea diuiſa nõ ẽ:
ſed indifferẽter in eiſdẽ erroris ſocie
tate diſperſa ꝑ terras. Diuiſio uero
illa quã deus ſub ꝑſona ſaulis illius
regni ⁊ populi figurã gerentis eidem
regno populoq; minatus ẽ:eterna at
q; imutabilis ſignificata ẽ:ꝑ hoc qḋ
adiunctũ ẽ:⁊ nõ cõuertetur neq; peni
tebit eũ:quoniã non ẽ ſicut homo ut
peniteat eũ. Ipſe minatur ⁊ ꝑmanet.
Id eſt homo minat̃ ⁊ non permanet.
nõ aũt deus quẽ nõ penitet ſicẽ hoiez.
Ubi eĩm legitur ꝙ eũ peniteat muta
tio rerũ ſignificatur ĩmutabili preſci
entia manẽte diuina. Ubi ergo nõ pe
nitere dicitur:nõ mutare intelligitur.
Prorſus inſolubilẽ uidemus per hec
uerba prolatã diuinitus fuiſſe ſñiaz:
de iſta diuiſione populi iſrael ⁊ omni
no perpetuã. Quicũq; eĩm ad chriſtũ
tranſierũt uel tranſeũt: uel tranſibũt
inde:erant inde ſecundum dei preſci
entiam:nõ ſecundum generis huma
ni unam eandemq; naturam. Pror
ſus quicunq; ex iſraelitis adherentes

chriſto perſeuerãt in illo: nunq̃ erunt cũ eis iſraelitis q̃ eius inimici uſq; in finem uite huius eſſe perſiſtũt: ſed in diuiſione que hic prenũciata ẽ perpetuo permanebũt. Nihil eñ ꝓdeſt teſtamentũ uetus de monte ſina in ſeruitutem generãs: niſi quia teſtimoniũ perhibet teſtamẽto nouo. Alioquin q̃diu legit̃ moyſes: uelamẽ ſup corda eorũ poſitũ ẽ. Cum aũt inde quiſq; trãſierit ad chriſtũ: auferet̃ uelamẽ. Trãſeuntiũ quippe intẽtio ipſa mutatur de uetere ad nouũ: ut nõ iam quiſq; intendat accipere carnalẽ: ſed ſpiritualẽ felicitatem. Propter quod ipſe magn⁹ propheta ſamuel anteq̃ unxiſſet regem ſaul: quãdo exclamauit ad dñm pro iſrael ⁊ exaudiuit eum: ⁊ cũ offerret holocauſtũ accidẽtibus alienigenis ad pugnã contra populũ dei tonuit dominus ſuper eos ⁊ cõfuſi ſũt: ⁊ offenderũt coram iſrael atq; ſuperati ſunt: aſſumpſit lapidem unum ⁊ ſtatuit illum inter maſephat nouam ⁊ ueterem: ⁊ uocauit nomẽ eius abẽnezer quod eſt latine lapis adiutorij. Et dixit uſq; huc adiuuit nos dominus. Maſephat interpretatur itẽtio. Lapis ille adiutorij medietas eſt ſaluatoris: per quem tranſeundum eſt a maſephat uetere ad nouã: id ẽ ab intentione qua expectabat̃ i carnali regno beatitudo falſa carnalis: ad intẽtionẽ qua per nouũ teſtamentũ expectatur i regno celorũ beatitudo ueriſſima ſpiritualis. Qua quoniã nihil ẽ melius: huc uſq; adiuuat deus.

De ꝓmiſſiõib⁹ ad dauid in filio eius: q̃ nullatenus in ſalomone ſed pleniſſime inueniũtur i chriſto. c. viij.

I Am nũc uideo eẽ monſtrãdũ: qd ipſi dauid q̃ ſauli ſucceſſit i regnũ: cuius mutatõe finalis illa mutatio figurata ẽ: ꝓpter quã diuinitus cũcta dicta cũcta cõſcripta ſũt: de⁹ ꝓmiſerit quod ad rem de qua agimus ptinet. Cum regi dauid multa proſpera ꝓueniſſent: cogitauit facere deo domũ: templũ illud ſcilicet excellẽtiſſime diffamatũ: qd a rege ſalomone filio eius poſtea fabricatũ eſt. Hoc eo cogitãte factũ ẽ uerbũ domini ad nathan ꝓphetam: quod perferret ad regem. Ubi cũ deus dixiſſet q̃ non ab ipſo dauid ſibi edificaretur domus: neq; p tãtũ tẽpus ſe mãdaſſe cuiquã in pplo ſuo: ut ſibi fieret dom⁹ cedrina: ⁊ nũc iquit hec dices ſeruo meo dauid. hec dicit dñus õnipotẽs. Accepi te de ouili ouiũ ut eſſes i ducẽ ſuper populũ meũ iſrael: ⁊ erã tecum i õnibus quibus igrediebaris: ⁊ exterminaui ões inimicos tuos a facie tua: ⁊ feci te nominatũ ſecundũ nomẽ magnorũ q̃ ſunt ſup terram. Et ponam locũ populo meo iſrael: ⁊ plãtabo illum ⁊ inhabitabit ſeorſũ: ⁊ nõ ſollicitus erit ultra: ⁊ nõ apponet fili⁹ iniquitatis humiliare eũ: ſicut ab initio a diebus q̃bus cõſtitui iudices ſuper pplm meũ iſrael: ⁊ requiẽ tibi dabo ab õibus inimicis tuis: ⁊ nũciauit tibi dominus quoniã domũ edificabis ipſi. Et erit cũ impleti fuerit dies tui ⁊ dormies cũ patribus tuis: ⁊ ſuſcitabo ſemẽ tuũ poſt te q̃ erit de uẽtre tuo: ⁊ reparabo regnũ eius. Hic edificabit mihi domũ nomini meo: ⁊ dirigam thronũ eius uſq; ineternũ. Ego ero illi i patrẽ: ⁊ ipſe erit mihi i filiũ. Et ſi uenerit iniquitas illius: redarguã illũ in virga uirorũ ⁊ in tactibus filiorũ hominũ: miſericordiam aũt meam nõ amoueam ab eo: ſicut amoui a quib⁹ amoui faciem meã: ⁊ fidelis erit domus eius: ⁊ regnũ eius erit uſq; ineternũ coram me: ⁊ thronus eius erit erectus uſq; ineternũ. Hanc ergo tã grandẽ promiſſionẽ q̃ putat in ſalomone fuiſſe completam

multū errat. Attēdit eīm quod dictū
ē hic edificauit mihi domū: quoniam
ſalomon templū illud nobile ſtruxit:
⁊ nō attēdit fidelis erit domus eius:
⁊ regnū eius uſqꝫ ineternū corā me.
Attēdat ergo ⁊ aſpiciat ſalomōis do-
mū plenā mulierībꝰ alienigenis colē-
tibus deos falſos: ⁊ ipſum ab eis re-
gem aliquādo ſapientē in eandē ido-
latriā ſeductū atqꝫ deiectū: ⁊ nō au-
deat exiſtimare deū uel hoc promiſiſ-
ſe mēdaciter: uel talem ſalomonē do-
mūqꝫ eius futurā nō potuiſſe preſci-
re. Non hic aūt deberemꝰ ambigere:
nec ſi nō chriſto domino noſtro q̇ fa-
ctus ē ex ſemine dauid ſecundum car-
nem iam uideremus iſta compleri: ne
uane atqꝫ inaniter hic aliū aliquē re-
quiramus: ſicut carnales iudei. Nam
⁊ ipſi uſqꝫadeo filium quem loco iſto
regi dauid ꝓmiſſum legūt intelligunt
nō fuiſſe ſalomonē: ut eo qui ꝓmiſſuſ
ē tanta iā manifeſtatione declarato:
adhuc mirabili cecitate aliū ſperare
ſe dicāt. Facta ē quidē nōnulla imago
rei future etiā i ſalomone: in eo ꝙ tē-
plum edificauit ⁊ pacem habuit ſm̄
nomē ſuum. Salomon quippe paci-
ficus ē latie: ⁊ i exordio regni ſui mi-
rabiliter laudabilis fuit: ſed eadē ſua
ꝑſona per umbrā futuri prenūciabat
etiā ipſe chriſte chriſtū dominum no-
ſtrū: n̄ exhibebat. Unde de illo quedā
ita ſcripta ſūt: quaſi de ipſa ita ꝑdc̄a
ſint: dum ſcriptura ſancta etiā rebus
geſtis prophetans quodāmodo in eo
figurā delineat futurorū. Nam ꝑter
libros diuine hiſtorie ubi regnaſſe
narratur. pſalmus etiā ſeptuageſimꝰ
primus titulo nominis eiꝰ īſcriptꝰ ē:
in quo tā multa dicūtur que ōino ei
cōuenire nō poſſūt: domino aūt chri-
ſto apertiſſima ꝑſpicuitate cōueniūt:
ut euidēter appareat ꝙ in illo figura
qualicunqꝫ adumbrata ſit: in iſto aūt
ipſa ueritas preſentata. Notum ē eīm
quibus t̉minis regnū concluſum fue-
rat ſalomonis. Et tamē in eo pſalmo
legitur ut alia taccam: dominabitur
a mari uſqꝫ ad mare: ⁊ a flumie uſqꝫ
ad terminos orbis terre quod i chri-
ſto uidemus ipleri. A flumine quippe
dominādi ſumpſit exordiū: ubi bap-
tizatus a ioanne eo demonſtāte cepit
agnoſci a diſcipulis: q̇ eū nō ſolū ma-
giſtrū: ueꝝ ēt dominū appellauerūt.
Nec ob aliud uiuēte adhuc patre ſuo
dauid regnare ſalomon cepit: quod
nulli eoꝝ regum cōtingit: niſi ut hinc
quoqꝫ ſatis eluceat nō eē ipſū quem
ꝓphetia iſta ꝑſignat: que ad eiꝰ patrē
loquit̉ dicēs Et erit cū impleti fuerit
dies tui ⁊ dormies cū patribꝰ tuis:
ſuſcitabo ſemē tuū pꝰ te q̇ erit de uē-
tre tuo: ⁊ ꝑparabo regnum eiꝰ. Quo-
mō ergo ꝓpter id qꝺ ſequit̉ hic edifi-
cabit mihi domū: iſte ſalomon puta-
bitur ꝓphetatus: ⁊ nō potius propt̉
id qꝺ precedit: cū impleti fuerint dies
tui ⁊ dormies cū patribꝰ tuis: ſuſcita-
bo ſemē tuū poſt te: alius pacificꝰ in-
telligitur eē ꝓmiſſus: qui nō an̄ ſicut
iſte ſed poſt mortē dauid prenūciatꝰ
ē ſuſcitādus? Quālibet eīꝫ longo iter-
poſito tēpore ieſus chriſtus uenerit:
ꝓculdubio poſt mortem regis dauid
cui ſicut ē ꝓmiſſus eum venire opor-
tebat: qui edificaret domū domino n̄
de lignis ⁊ lapidibꝰ: ſed ō hominibꝰ:
qualem illū edificare gaudemꝰ. Huic
enim domui dicit apoſtolus hoc ē fi-
delibus chriſti. Templū enim dei ſā-
ctum ē: quod eſtis uos.

Quā ſil'is i pſalmo. lxxxviij. ſit ꝓ-
phetia ō chriſto his: q̄ i regnoꝝ libriſ
nathan ꝓphetāte ꝓmittūt̉ cap. ix.

p Ropt̉ qꝺ ⁊ i pſalmo. lxxxviij.
cuiꝰ ē titulꝰ intellectꝰ ipſi ethan
iſraelite: cōmemorāt̉ ꝓmiſſiones dei
facte regi dauid: ⁊ iſtis que in libro

regnoꝝ ſūt poſita quedam ibi ſimilia
dicūtur ſicut ē iuraui dauid ſuo meo
uſq; ineternū preparabo ſemē tuū.
Et iterū. Tūc locutus es i aſpectu fi-
lijs tuis ⁊ dixiſti: poſui adiutoriū ſup
potētē: ⁊ exaltaui electū đ plebe mea.
Inueni dauid ſeruū meū: oleo ſancto
meo vnxi eū. Manus eīm mea auxi-
liabitur ei: ⁊ brachiū meū conforta-
bit eū. Non proficiet inimicus in eo:
⁊ filius iniq̄tatis nō apponet nocere
ei: ⁊ concidam inimicos eius a facie
ipſius: ⁊ eos qui oderunt eū fugabo.
Et ueritas mea ⁊ miſericordia mea
cū ipſo: ⁊ in nomine meo exaltabitur
cornu eius. Et ponā in mari manum
eius: ⁊ i fluminib⁹ dextrā eius. Ipſe
inuocabit me pater meus es tu deus
meus ⁊ ſuſceptor ſalutis mee. Et ego
primogenitū ponā illū excelſū apud
reges terre. In eternū ſeruabo illi mi-
ſericordiam meā: ⁊ teſtamentū meū
fidele ipſi. Et ponā in ſeculū ſeculi ſe-
men eius: ⁊ thronū eius ſicut dies ce-
li. Que omnia de domino ieſu intel-
ligūtur ſub nomine dauid: ꝓpter for-
mam ſerui quā de ſemine dauid idē
mediator dei aſſumpſit ex virgie. Cō-
tinuo etiā dicit̄ de peccatis filioꝝ ei⁹:
tale aliquid quale in regnorum libro
poſitū ē: ⁊ quaſi de ſalomone procli-
uius accipit̄. Ibi nāq; hoc ē i regnoꝝ
libro: ⁊ ſi uenerit inquit iniquitas: ei⁹
redarguā illum in virga uirorū ⁊ in
tactibus filiorum hominū: miſericor-
diam aūt meam nō amoueam ab eo.
Tactibus ſignificans plagas corre-
ctionis. vñ illud ē: ne tetigeritis chri-
ſtos meos. Quod q̄d ē aliud ꝙ̄ ne le-
ſeritis? In pſalmo uero cū ageret tāꝙ̄
de dauid: ut quiddā eiuſmodi etiā ibi
diceret: ſi dereliquerint inquit filij ei⁹
legem meā: ⁊ in iudicijs meis nō am-
bulauerint: ſi iuſtitias meas ꝓphana-
uerint: ⁊ mandata mea non cuſtodi-
erint: uiſitabo in uirga iniquitates
corum: ⁊ in flagellis delicta eorum:
miſericordiā autem meā nō diſpergā
ab eo. Non dixit ab eis cū loqueret̄
de filijs eius: nō de ipſo: ſʒ dixit ab eo
qð bene itellectū tandē ualet. Nō eīm
chriſti ipſius qð ē caput eccl'ie poſſēt
inueniri ulla peccata que opus eſſet
humanis correctionibus ſeruata mi-
ſericordia diuinitus coerceri: ſed i ei⁹
corpore ac mēbris qð populus ei⁹ ē.
Ideo in libro regnoꝝ iniquitas eius
dicit̄: in pſalmo aūt filioꝝ eius: ut in-
telligamus de ipſo dici quodāmō qð
de eius corpore dicit̄. Propter quod
etiā ipſe de celo cū corpus eius qð ſt
fideles eius pſequeret̄ ſaulus: ſaule
inquit ſaule q̄d me perſequeris? Deið
in cōſequentibus pſalmi neq; nocebo
inquit i ueritate mea: neq; ꝓphana-
bo teſtamentū meū: ⁊ que ꝓcedūt de
labijs meis nō reprobabo. Semel iu-
raui in ſancto meo ſi dauid mentiar:
id ē nequaꝙ̄ dauid mētiar. Solet eīm
ſic loq̄ ſcriptura. Quid aūt nō men-
tiatur: adiūgit ⁊ dicit: ſemē ei⁹ iēternū
manebit: ⁊ ſedes eius ſicut ſol i con-
ſpectu meo: ⁊ ſicut luna perfecta inet̄-
num: ⁊ teſtis in celo fidelis.

Quā diuerſa acta ſint i regno terre-
ne hieruſalē ab his q̄ ꝓmiſerat deus:
ut intelligeret̄ ꝓmiſſionis ueritas ad
alteri⁹ ɼgis ⁊ regni glām ꝑtinere. c. x.

p Oſt hec tāte ꝓmiſſionis uali-
diſſima firmamēta: ne putaret̄
in ſalomone cōpleta: tāꝙ̄ id ſperaret̄
nec iueniret̄: tu uero inq̄t repuliſti et
ad nihilū deduxiſti dñe. Hoc q̄ppe fa-
ctum ē de regno ſalomonis in poſte-
ris eius: uſq; ad euerſionē ipſius ter-
rene hieruſalē: q̄ regni eiuſdem ſedes
fuit: ⁊ maxime ipſi⁹ t̄pli labē qð fu-
erat a ſalomone ꝯſtructū. Sed ne ob
hoc putaret̄ de⁹ ꝯtra ſua ꝓmiſſa feciſ-
ſe: cōtinuo ſubiecit. Diſtuliſti chriſtū

tuū. Non ē ergo ille ſalomon: ſed nec ipſe dauid: ſed dilatus ē chriſtus dñi cum eīm chriſti dicerētur ōnes reges myſtico illo chriſmate cōſecrati non ſolū a rege dauid ⁊ deinceps: ſed ab illo etiā ſaule q̄ populo eidē rex primus ē vnctus. Ipſe q̄ppe dauid eum chriſtū domini appellat: erat tñ unus chriſtus uer⁹ cuius illi figurā ꝓphetica vnctione geſtabāt: qui ſm opinionem hominū q̄ eū putabāt in dauid uel in ſalomone intelligēdum differebatur in longū: ſecundū aūt diſpoſitionem dei uēturus ſuo tēpore parabatur. Interea dū ille differt᷑: quid factum ſit de regno terrene hieruſalem ubi ſperabat᷑ utiq̄ regnatur⁹: ſecutuſ iſte pſalmus adiūxit atq̄ ait Euertiſti teſtamentū ſerui tui: prophanaſti i terra ſanctitatē eius: deſtruxiſti ōnes macerias ei⁹: poſuiſti munitiones ei⁹ in formidinē. Diripuerūt eū omnes tranſeūtes uiam: factus ē opprobriū uicinis ſuis Exaltaſti dexterā inimicorū eius: iocūdaſti ōes īimicos eos. Aduertiſti adiutoriū gladij eius: ⁊ ñ es opitulat᷑ ei i bello. Diſſoluiſti eū ab emūdatione: ſedē eius i terra colliſiſti. Minuiſti dies ſedis ei⁹: pfudiſti eum in cōfuſione. Hec omnia uenerūt ſuper ancillā hieruſalē: in qua regnauerūt nōnulli etiā filij libere regnum illud tenētes i diſpēſatione tēporali: regnū aūt celeſtis hieruſalē cui⁹ erant filij in uera fide habentes: ⁊ in uero chriſto ſperātes. Quomodo aūt iſta uenerint ſuper illud regnum: iudex ē rerum geſtarum ſi legatur hiſtoria.

De ſubſtātia ppl'i ōi q̄ p ſucceſſiōe3 carnis ichriſto ē: q̄ ſol⁹ eruēdi animā ſuam ab inferis habuit poteſtatem cap. xi.

p Oſt hec aūt iſta ꝓphetata ad precandū deū ꝓpheta cōuertit᷑: ſed ⁊ ipſa precatio ꝓphetatio ē. Uſq̄ quo dñe auertis in finē ſubaudit᷑ faciem tuā: ſicut alibi dicit᷑ uſq̄quo auertis faciē tuā a me. Nam ideo q̄dā codices hic nō habēt auertis ſ3 auerteris: q̄q̄ poſſit intelligi auertis miſericordiam tuā quā ꝓmiſiſti dauid. Quod aūt dixit in finē: q̄d ē niſi uſq̄ in finē? Qui finis itelligendus ē ultimū tēpus: qñ in chriſtū ieſum ēt genſ illa ē creditura: ante quē finē illa fieri oportebat q̄ ſuperius erūnoſa defleuit: ꝓpter que ⁊ hic ſequit᷑: exardeſcet ſicut ignis ira tua: memēto que ē mea ſubſtātia. Nihil hic melius q̄ ipſe ieſus intelligit᷑ ſubſtantia populi eius: ex quo natura ē carnis eius. Non ei3 uane inq̄t cōſtituiſti omnes filios hominum: niſi eīm eſſet unus filius hominis ſubſtātia iſrael: per quē filium hominis liberarētur mlti filij hōiu3: uane utiq̄ cōſtituti eēnt ōes filij hominū. Nūc uero omnis quidē hūana natura per peccatū primi hominis in uanitatē de ueritate collapſa ē. ꝓpter q̄d dicit alius pſalmus. Homo uanitati ſimilis factus ē: dies eius uelut umbra pretereunt. Sed nō uane de⁹ cōſtituit ōes filios hominū: q2 ⁊ multos a uanitate liberat per mediatorē ieſum. Et quos liberādos nō eſſe preſciuit ad utilitatē liberandoru3: ⁊ cōparatiōe duarū inter ſe a contrario ciuitatū: nō utiq̄ uane i totius rationalis creature pulcherria atq̄ iuſtiſſima ordinatione cōſtituit. Deide ſequit᷑. Quis ē hō q̄ uiuet ⁊ nō uidebit mortē: eruet aiam ſuā de manu iferi? Quis ē iſte niſi de ſubſtātia illa iſrael ex ſemie dauid chriſtus ieſus: de quo dicit apoſtol⁹: q̄ ſurgēs a mortuis iā nō morit᷑: ⁊ mors ei ultra nō dñabit᷑? Sic eīm uiuit ⁊ nō uidebit mortē: ut tamē mortuus fuerit: ſed aiam ſuam eruerit de manu inferi: q2 ꝓpter quorundā ſoluēda peccatorum uicula ad

iferna deſcēderat. Eruit aūt poteſtate illa de qua in euāgelio dicit: poteſtatem habeo ponēdi animā meā: ⁊ poteſtatē habeo iterū ſumendi eam.

Ad quoꝝ pſonā ptinere intelligēda ſit flagitatio pmiſſorū: de quib⁹ in pſalmo dicit: ubi ſūt miē tue antique domine cap. xij.

S Ed cetera pſalmi huius q̄ ita ſe habēt: ubi ſūt miſerationes tue antiq̄ dñe: quas iuraſti dauid in ỽitate tua. Memor eſto dñe opprobrij ſeruoꝝ tuoꝝ: qđ cōtinui in ſinu meo multarū gentiū: qđ exprobauerūt inimici tui dñe: qđ exprobauerūt cōmutationē chriſti tui: utrū ex pſōa dċa ſint illoꝝ iſraelitarū q̄ deſiderabāt reddi ſibi pmiſſionē q̄ facta ē ad dauid: an poti⁹ ad chriſtianoꝝ q̄ non ſm carnē ſed ſm ſpūm ſunt iſraelite: merito queri pōt. Dicta ſūt q̄ppe iſta uł ſcripta tēpore quo fuit ethan: de cuius noīe titulū iſte pſalm⁹ accepit: ⁊ idē tēpus regni dauid fuit: ac p hoc nō diceret ubi ſunt miſerationes tue antique dñe quas iuraſti dauid in ueritate tua: niſi eoꝝ pſonā in ſe pphēta trāſfiguraret: q̄ longe poſtea futuri erāt: quib⁹ hoc tēpus eēt antiquū qñ regi dauid iſta pmiſſa ſūt. Poteſt aūt intelligi dictū hoc eē propter multas gētes: qñ chriſtianos pſequebātur pphetam exprobraſſe illis paſſionem chriſti: quā ſcriptura cōmutationem uocat: qm̄ moriēdo imortalis fact⁹ ē. Pōt ⁊ cōmutatio chriſti ſm hoc accipi exprobrata iſraelitis: qꝛ cū eorū ſperaret futur⁹ factus ē gentiū: ⁊ hoc eis nūc exprobrabāt multe gētes: que crediderūt in eū p teſtamētū nouum illis in uetuſtate manētibus: ut iō dicatur memēto dñe opprobrij ſuorū tuorū: quia nō eos obliuiſcēte ſed potius miſerante domino ⁊ ipſi p⁹ hoc opprobriū crediturí ſūt. Sed ille quē prius poſui cōuenientior ſenſus mihi uidet: inimicis eīm chriſti quib⁹ exprobrat q eos ad gētes tranſiēs reliquerit chriſtus: incōgrue uox iſta coaptatur memēto dñe opprobrij ſeruorū tuoꝝ. Non eīm ſerui dei nūcupandi ſūt tales iudei. Sꝫ eis ỽba iſta cōpetūt q̄ cū graues hūilitates perſecutionū p chriſti noīe paterēt: recordari potuerūt excelſum regnū ſemini dauid fuiſſe pmiſſū: ⁊ eius deſiderio dicere nō deſperādo ſed petēdo: querendo: pulſando: ubi ſūt miſericordie tue antique dñe: quas iuraſti dauid ī ueritate tua. Memēto dñe opprobrij ſeruoꝝ tuorū: qđ cōtinui ī ſinu meo multarū gentiū: hoc ē ī interioribus meis patiēter ptuli: q exprobrauerūt inimici tui domine: q exprobrauerūt cōmutationē chriſti tui: nō eā putantes cōmutationeꝫ ſed conſumationē. Quid eſt autem memento domine: niſi ut miſerearis: ⁊ pro tolerata patienter humilitate mea reddas celſitudinem quam iuraſti dauid in ueritate tua. Si autem iudeis aſſignem⁹ hec uerba: illi ſerui dei talia potuerūt dicere: qui expugnata terrena hieruſalem anteq̄ ieſus chriſtus hūanitus naſceret in captiuitatē ducti ſūt intelligentes cōmutationē chriſti: quia. ſ. nō p eum terrena carnaliſq; felicitas qualis paucis ānis regis ſalomonis apparuit: ſꝫ celeſtis eēt ac ſpūalis fideliter expectāda quā tunc ignorans infidelitas gentiū cū dei populū exultabat atq; inſultabat eē captiuū: q̄d aliud q̄ chriſti cōmutationē ſꝫ ſciētibus neſciens exprobrabat. Et iō qđ ſequit ubi pſalm⁹ iſte ꝯcludit: bñdictio dñi ineternum fiat fiat uniuerſo populo dei ad celeſtem hieruſaleꝫ ptinēti: ſiue ī illis q̄ latebāt in teſtamēto ueteri anteq̄ reuelaret nouū: ſiue in his q̄ iam teſtamēto nouo reuelato

mãifeſte ptinere cernũtur ad chriſtũ: ſatis cõgruit. Benedictio quippe dñi in ſemine dauid: nõ ad aliqđ tempus qual' dieb⁹ ſalomonis apparuit: ſed i eternũ ſperãda ẽ: i qua certiſſima ſpe dicit' fiat fiat. Illius eim ſpei ẽ cõfirmatio uerbi hui⁹ iteratio. Hoc ergo itelligẽs dauid ait i ſo regnoꝝ libro: vñ ad iſtũ pſalmũ digreſſi ſum⁹ ⁊ locutus es ꝑ domo ſerui tui in longinquũ. Jđ aũt p⁹ paululũ ait. Nunc incipe ⁊ benedic domũ ſerui tui uſqꝫ ieternũ ⁊ cetera: q: tũc genitur⁹ erat filiũ ex quo ꝓgenies eius duceretur ad chriſtũ p quẽ futura erat domus ei⁹ eterna: eadẽqꝫ dom⁹ dei. Domus eim dauid propt' genus dauid: dom⁹ aũt dei eadẽ ⁊ ipſa propt' tẽplũ dei: de hominibus factũ nõ de lapidib⁹: ubi habitet ineternũ pplꝰs cũ deo ⁊ in deo ſuo: ⁊ deus cũ pplo atqꝫ in pplo ſuo: ita ut deus ſit iplens pplum ſuum: ⁊ pplꝰs plenus deo ſuo: cum deus erit oĩa in omnibus ipſe in pace premiuꝫ qui uirtus i bello. Jdeo cũ in uerbis nathan dictum ſit: ⁊ enunciauit tibi dñs quoniã domũ edificabis ipſi: poſtea dictũ ẽ in uerbis dauid: quoniaꝫ tu dñs omnipotẽs deus iſrael reuelaſti aurẽ ſerui tui dicẽs: domũ edificabo tibi. Hanc eim domũ ⁊ nos edificamus bene uiuẽdo: ⁊ deus ut bñ uinam⁹ opitulãdo. Quia niſi dñs edificauerit domũ: in uanũ laborauerũt edificãtes eã. Cuius dom⁹ cũ uenerit ultia dedicatio: tũc fiet illud qđ hic p nathan locutus ẽ de⁹ dicẽs. Et ponã locũ pplo meo iſrael: ⁊ plãtabo illũ ⁊ inhabitabit ſeorſũ: ⁊ ñ ſollicit⁹ erit ultra: ⁊ nõ apponet fili⁹ inĝtatis humiliare eũ: ſicut ab ĩitio a dieb⁹ ĝbus conſtitui iudices ſuper populum meum iſrael.

An promiſſe pacis veritas illis tẽporibus poſſit aſcribi q̃ ſub ſalomõe fluxerunt. c. xiij.

b Oc tã magnũ bonũ ĝſquis in hoc ſeculo ⁊ i hac terra ſperat: iſipiẽter ſapit. An ĝſpiã putabit i pace regni ſalomonis id eẽ cõpletũ? Pacẽ ĝppe illã ſcriptã i vmbra futuri excellẽti ꝑdicatione cõmẽdat. Sꝫ huic ſuſpitioni uigilãter occurſũ ẽ: cũ poſteaq̃ dictũ ẽ nõ apponet filius inĝtatis humiliare eũ: cõtinuo ſubiũctũ ẽ. Sicut ab initio a diebus quib⁹ cõſtitui iudices ſuper pplm meũ iſrael. Judices nãqꝫ priuſq̃ ibi reges eẽ cepiſſent ſuper illũ populũ fuerãt cõſtituti: ex quo terrã promiſſionis accepit. Et utiqꝫ humiliabat eũ filius iniquitatis: hoc ẽ hoſtis alienigena: per interualla tẽpoꝝ quib⁹ legũtur paceſ alternaſſe cũ bellis: ⁊ inueniũtur illic pacis tẽpora ꝓlixiora q̃ ſalomon habuit: qui. xl. regnauit ãnos. Nam ſub eo iudice qui ẽ appellat⁹ aoth. lxxx. ãni pacis fueñt: abſit ergo ut ſalomonis tẽpora in hac ꝓmiſſione ꝑdicta eẽ credãtur. Multo minus itaqꝫ cuiuſlibet regis alteri⁹. Non eim ĝſq̃ eorũ in tãta quãta ille pace regnauit: nec unq̃ õnino gens illa ita regnũ tenuit: ut ſollicita nõ fuerit ne hoſtibus ſubderet': quia i tãta mutabilitate rerũ humanarũ nulli aliquãdo populo cõceſſa ẽ tãta ſecuritas: ut huic uite hoſtiles nõ formidaret incurſus. Locus ergo iſte qui ꝓmittit' tã pacate ac ſecure habitatiõis: etern⁹ ẽ eterniſqꝫ debet' in matre hieruſalẽ libera: ubi erit ueraciter ppls iſrael: hoc eim nomen nterpretat' uidens deũ. Cui⁹ premĳ deſiderio pia per fidem uita i hac erũnoſa pegrinatione ducẽda ẽ.

De ſtudio dauid in diſpoſitione pſalmorum. c. xiiĳ.

p Rocurrẽte igit' p tp̃a ciuitate dĩ: ꝑmo i ũbra futuri i terrena

ſcilꝫ hieruſaleꝫ regnauit dauid. Erat aūt dauid uir in cāticis eruditus: qui harmoniā muſicā nō uulgari uoluptate ſꝫ fideli uolūtate dilexit: eaqꝫ deo ſuo ꝗ uerus ē deꝰ myſtica rei magne figuratione ſeruierit diuerſoꝝ ſonoꝝ rationabilis moderatuſqꝫ concētus cōcordi uarietate cōpactā bene ordinate ciuitatis īſinuat unitatē. Deniqꝫ ōis fere ꝓphetia eius in pſalmis eſt: quos centū quiquagita liber cōtinet: quē pſalmoꝝ uocamꝰ. Jn ꝗbus nonnulli uolūt eos ſolos factos eē a dauid: ꝗ eiꝰ noīe inſcripti ſūt. Sūt itē ꝗ putāt nō ab eo factos: niſi ꝗ pꝛenotāť ipſius dauid: qui uero habēt ī titulis ipſi dauid: ab alijs factos pſone ipſiꝰ fuiſſe coaptatos. Que opīo uoce angelica ſaluatoris ipſiꝰ īfutať: ubi ait: ꝙ ipſe dauid ī ſpiritu chriſtū dixerit eſſe ſuum dominū: quoniā pſalmus cētēſimuſnonus ſic incipit. Dixit dn̄s domino meo ſede a dextris meis: donec ponā īımicos tuos ſcabellū pedū tuoꝝ. Et certe idē pſalmus nō habet in titulo ipſius dauid: ſed ipſi dauid: ſicut plurimi. Mihi aūt credibilius uidētur eſtimare: qui ōes illos cētū ⁊ quinquagita pſalmos eius opi tribuunt: eūqꝫ aliquos p̄notaſſe etiam nominibꝰ aliorū aliꝗd qȯ ad rem ꝑtineat figurātibus: ceteros aūt nulliꝰ hominis nomē in titulis habere uoluiſſe: ſicut ei uarietatis huius diſpoſitionē q̄uis latebroſam nō tn̄ inanē dn̄s inſpirauit. Nec mouere debet ad hoc nō credendū: ꝙ nōnulloꝝ noīa ꝓphetarū qui longe poſt dauid regis tēpora fuerūt: quibuſdā pſalmis ī eo libro legūť inſcripta: ⁊ q̄ ibi dicūtur uelut ab eis dici uidētur. Neqꝫ eiꝫ nō potuit ꝓpheticus ſp̄us ꝓphetāti regi dauid hec etiā futuroꝝ ꝓphetarum noīa reuelare: ut rex aliꝗd qȯ eorum pſone cōuenire ꝓphetice cantareť: ſicē rex ioſias exorturus ⁊ regnaturus poſt annos ampliꝰ q̄ trecētos: cuidaꝫ prophete qui ēt facta eius futura predixit cū ſuo nomine reuelatus eſt.

An ōnia q̄ in pſalmis de chriſto ⁊ eccl̄ia peophetātur: ad contextum huius opis coaptāda ſint. c. xv.

n Unc iā expectari a me uiďo ut hoc loco libri huiꝰ aperiā ꝗd ī pſalmis dauid de dn̄o ieſu chriſto uľ eius eccl̄ia ꝓphetauerit: ego auteꝫ ut hoc nō ita faciā ſicut uideť ipſa expectatio poſtulare: q̄uis iā in uno feceri copia q̄ inopia magis īpedior. Oia eim ponere uitāde ꝓlixitatis cauſa ꝓhibeor: uereor aūt ne cū aliquā elegero: multis ꝗ ea nouerūt uideat magiſ neceſſaria p̄teriſſe. Deinde qꝛ teſtimoniū qȯ ꝓfertur de contextione totius pſalmi dꝫ habere ſuffragiū: ut certe nihil ſit qȯ ei refrageť ſi n̄ oia ſuffragātur: ne more centonū ad rē quā volumus tāq̄ uerſiculos decerpere uideamur: uelut de retrogrado carmīe qȯ nō de re illa ſed de alia longeqꝫ diuerſa reperiať eē ꝯſcriptū. Hoc aūt ut ī quocūqꝫ pſalmo poſſit oſtēdi: exponēdus ē totꝰ: qȯ q̄ti opis ſit ⁊ aliorū ⁊ nr̄a uolumia ī quibꝰ hoc fecimꝰ ſatis indicāt. Legať ergo illa ꝗ uoluerit ⁊ potuerit: ⁊ inueniet quot ⁊ q̄ta rex dauid idēqꝫ ꝓpheta de chriſto et eius eccl̄ia prophetauerit: de rege ſcilicet ⁊ ciuitate quam condidit.

De his q̄ in. xliiij. pſalmo ad chriſtum ⁊ eccl̄iam ꝑtinētia: aut apte dicūtur aut tropice. c. xvi.

q Uamlibet eiꝫ de quacūqꝫ re ꝓprie ſint atqꝫ manifeſte ꝓphetice locutiōes: neceſſe ē ut eis ēt tropice miſceanť: q̄ maxie ꝓpter tardiores ingerūt doctoribꝰ laborioſum diſputandi exponēdiqꝫ negociū. Quedā tn̄

chriſtū ⁊ eccl'iam ipſa ꝑma facie mox
ut dicūt oſtendūt: ⁊ ſi ex ocio reſtant
exponēda que i eis minus intelligūt'.
Quale illud ē in eodē pſalmoꝝ libro
Eructauit cor meū uerbū bonū: dico
ego opera mea regi. Lingua mea ca/
lamus ſcribe uelocit' ſcribētis. Speci/
oſus forma p̄ filijs hominū: diffuſa ē
gratia i labijs tuis: propterea bene/
dixit te de⁹ in eternū. Accingere gla/
dium tuū circa femur tuū potētiſſie.
Specie tua ⁊ pulchritudine tua: intē/
de proſpere: ꝓcede: ⁊ regna. Propter
veritatē ⁊ manſuetudinē ⁊ iuſtitiā: et
ꝺducet te mirabilit' dextera tua. Sa/
gitte tue acute potētiſſime: ppl'i ſub te
cadēt in corda inimicoꝝ regis. Sedes
tua deus i ſeculoꝝ ſecula: uirga dire/
ctionis virga regni tui. Dilexiſti iuſti/
tiam ⁊ odio habuiſti iiquitatē: ꝓp̄tea
vnxit te de⁹ deus tu⁹ oleo exultatiōis
p̄ participib⁹ tuis. Myrrha ⁊ gutta
⁊ caſſia a veſtimētis tuis: a dōibus e/
burneis: ex quib⁹ delectauerūt te filij
regū i honore tuo. Quis n̄ hic chri/
ſtū quē p̄dicamus ⁊ in quē credimus
quālibet ſit tard⁹ agnoſcat: cū audeat
deū cuius ſedes ē i ſecula ſeculoꝝ et
vnctū a deo vtiqꝫ ſicut vngit de⁹: nō
viſibili ſꝫ ſp̄uali atqꝫ itelligibili chriſ/
mate? Quis eīm tā rudis ē i hac reli/
gione ul' tā ſurdus aduerſus ei⁹ famā
longe lateqꝫ diffuſam: vt chriſtum a
chriſmate hoc ē ab vnctione appella/
tū eē nō norit? Agnito aūt rege chri/
ſto: iā cetera q̄ hic tropice dicta ſunt:
quomō ſit ſpecioſus forma pre filijs
hominū: quadā tāto magis amanda
atqꝫ mirāda quāto minus corporea
pulchritudīe: q̄s gladi⁹ ei⁹ q̄ ſagitte et
cetera iſto mō nō ꝓprie ſꝫ tropice po/
ſita: iā ſubditus ei q̄ regnat propter
veritatē ⁊ manſuetudinē ⁊ iuſtitiā in/
quirat ex ocio. Deide aſpiciat ei⁹ ec/
cleſiā tāto viro ſuo ſp̄uali cōnubio ⁊
diuino amore coniūctā de qua dicit' i
his q̄ ſequūt'. Aſtitit regina a dextris
tuis i veſtitu deaurato: circūamicta
veritate. Audi filia ⁊ vide ⁊ iclina au/
rē tuā: ⁊ obliuiſcere populū tuū ⁊ do/
mū patris tui. Quoniā cōcupiuit rex
ſpeciē tuā: q̄a ē dn̄s deus tuus: ⁊ ado/
rabūt eū filij tyri i munerib⁹. Uultū
tuum deprecabūtur omnes diuites
plebis: ōnis gloria eius filie regis in/
trinſecus i fimbrijs aureis circūami/
cta veritate. Afferentur regi virgines
poſt eā: ꝓxime eius afferētur tibi i le/
titia ⁊ exultatione: adducētur i tēplū
regis. Pro patrib⁹ tuis nati ſunt tibi
filij: cōſtitues eos principes ſup ōnē
terram. Memores erūt nominis tui
dn̄e: i omni generatione ⁊ progenie.
Propterea populi cōfitebūtur tibi i
eternū ⁊ in ſeculū ſeculi. Non opinor
queq̄ꝫ ita deſipere: vt hic aliquā muli/
erculā p̄dicari credat atqꝫ deſcribi:
coniugē videlicet illius cui dictum ē:
Sedes tua de⁹ i ſecula ſeculoꝝ: v̄ga
directionis virga regni tui. Dilexiſti
iuſtitiā ⁊ odiſti iiq̄tatē: ꝓpterea vnxit
te deus de⁹ tu⁹ oleo exultationis pre
p̄ticipib⁹ tuis: chriſtū utiqꝫ p̄ chriſtia/
nis. Hi ſūt eiꝫ participes ei⁹: ex quoꝝ
in ōnibus gētib⁹ unitate atqꝫ cōcor/
dia fit iſta regia: ſicut ⁊ i alio pſalmo
de illa dicit': ciuitas regis magni. Ipſa
ē ſion ſp̄ualiter: qđ nomē latine inter/
pretatū ē ſpeculatio. Speculat' enim
futuri ſeculi magnū bonū: quoniam
illuc dirigit' eius intētio. Ipſa ē ⁊ hie/
ruſalem eodē mō ſp̄ualiter vn̄ multa
iā diximus: eius inimica ē ciuitas di/
aboli babylon q̄ cōfuſio interpretat'.
ex qua tamē babylone regina iſta in
ōniū gentiū generatione liberat': ⁊ a
peſſimo rege ad optimū regē id eſt a
diabolo tranſit ad chriſtū. Propt' qđ
ei dicit': obliuiſcere ppl'm tuū ⁊ domū
p̄ris tui. Cuius ciuitatis ipie porcio
ſūt iſraelite ſola carne nō fide: inimici ēt
ipſi magni huius regis eiuſqꝫ regine.

Ad ipſos eiꝫ ueniēs ⁊ ab eis chriſtuſ occiſus: magis aliorū factus ē quos nō uidit in carne. Unde per cuiuſdaꝫ pſalmi ꝓphetiā dicit ipe rex nr̄: Erues me de cōtradictionibus populi: cōſtitues me in caput gentiū. Popul⁹ quē nō cognoui ſeruiuit mihi in auditu auris obediuit mihi. Populus ergo iſte gentiū quē nō cognouit chriſtus preſentia corporali: in quē tamē chriſtū ſibi annūciatū credit: ut merito ð illo diceret i obauditu auris obediuīt mihi: quia fides ex auditu ē: iſte inq̄ popul⁹ additis ueris ⁊ carne ⁊ fide iſraelitis: ciuitas ē dei: que ipſum quoqꝫ ſecundū carnē peperit chriſtū: qn̄ in ſolis illis iſraelitis fuit. Inde quippe erat virgo maria: i qua carnē chriſt⁹ ut hō eēt aſſumpſit. De qua ciuitate pſalmus ali⁹ ait. Mat̄ ſion dicet hō ⁊ hō factus ē i ea: ⁊ ipſe fundauit eā altiſſim⁹. Quis ē altiſſimus niſi de⁹? Ac p̱ hoc chriſtus deus anteq̄ in illa ciuitate p̱ mariā fieret: hō ipſe in patriarchis ⁊ ꝓphetis fundauit eā. Cuꝫ igit̄ huic regine ciuitati dei tāto ante dictū ſit p̱ prophetiā qḋ iam uidem⁹ impletū: pro pr̄ibus tuis nati ſūt tibi filij: cōſtitues eos principes ſup̱ omnē terrā: ex filijs q̇ppe eius ſuper omnē terrā ſūt prepoſiti principes: cū cōfiteant̄ ei populi concurrētes ad eā cōfeſſione laudis eterne in ſeculū ſeculi: ꝓculdubio q̇cquid hic tropicis locutionibus ſubobſcure dictū eſt quoquomodo intelligat̄ debet his rebus manifeſtiſſimis conuenire.

De his q̄ ad ſacerdotiū chriſti in pſalmo .c.ix. ⁊ ð his q̄ i pſalmo .xxi. ad paſſionē ipſi⁹ ſpectāt cap. xvij.

ſ Icut etiā i illo pſalmo ubi ſacerdos chriſt⁹ quēadmodū hic rex aptiſſime p̄dicat̄: dixit dn̄us dn̄o meo ſede a dextris meis: donec ponā inimicos tuos ſcabellū pedū tuoꝝ: ſedere chriſt⁹ ad dextrā dei pr̄is credit̄: nō uidet̄. Eius etiā inimicos poni ſub pedib⁹ eius nōdū apparet. Id igitur apparebit i fine: nūc hoc uere credit̄: poſt uidebit̄. Uerū hoc qḋ ſequitur uirgā uirtutis tue emittet dn̄s ex ſion dominare i medio inimicorū tuorū: ita clarū eſt ut nō ſolū īfidelit̄ ⁊ infeliciter: ſed etiā impudēter neget̄. Et ipſi q̇ppe fatētur inimici ex ſion miſſam fuiſſe legē chriſti: qḋ euangelium nos uocamus: ⁊ eā uirgā uirtutis ei⁹ agnoſcimus. Dominari uero eum in medio inimicorū ſuorum ijdem ipſi inter quos dominat̄ dētibus ⁊ tabeſcendo ⁊ nihil aduerſus eum ualendo teſtatur. Deide q̄ paulopoſt dicit Iurauit dn̄s ⁊ nō penitebit eū: quibus uerbis īmutabile futurum eſſe ſignat quod adiūgitur: tu es ſacerdos in eternum ſecundū ordinē melchiſedec: ex eo q̄ iam nuſq̄ ē ſacerdotiū ⁊ ſacrificium ſm̄ ordinē aaron: ⁊ ubiqꝫ offert̄ ſub ſacerdote chriſto: qḋ ꝓtulit melchiſedec quādo benedixit abraam q̇ſ ambigere permittit̄ de quo ⁊ iſta dicant̄? Ad hec itaqꝫ manifeſta referūt̄ que paulo obſcurius in eodē pſalmo poſita ſūt: que quō recte intelligātur: i noſtris iam popularib⁹ ſermonibuſ notū fecimus. Sic ⁊ in illo ubi paſſionis ſue humilitatē per prophetiaꝫ chriſtus loquit̄ dicēs. Foderūt man⁹ meas ⁊ pedes meos: dinumerauerūt omnia oſſa mea. Ipſi uero cōſiderauerūt ⁊ inſpexerūt me: quib⁹ utiqꝫ v̇bis in cruce corpus ſignificauit extētum manibus pedibuſqꝫ confixis: ⁊ clauoꝝ tranſuerberatione confoſſis: eoqꝫ mō ſe ſpectaculū cōſiderantibuſ cōſpiciētibus prebuiſſe. Addens etiā diuiſerūt ſibi ueſtimēta mea: ⁊ ſuper ueſtem meam miſerūt ſortem. Que prophetia quēadmodū ipleta ſit euāgelica narrat hiſtōia. Tūc ꝑfecto alia

recte ⁊ intelligũtur que ibi minus aperte dicta ſũt: cum cógruũt his que tãta manifeſtatione claruerũt: preſertim cũ ⁊ illa que nõ trãſacta credim⁹ ſed preſentia cõtuemur: ſicut i eodem pſalmo legũtur tanto ante predicta ita nũc exhibita iam toto orbe terrarum cernũtur. Ibi eĩm paulopoſt dicitur. cõmemorabũtur ⁊ cõuertentur ad dominũ uniuerſi fines terre: ⁊ adorabunt in conſpectu eius omnes patrie gentium: quoniã dñi ẽ regnuꝫ: ⁊ ipſe gloriabitur gentium.

De pſalmo tertio ⁊ de. xl. ⁊ de. xv. ⁊ de. lxvij. in quibus mors ⁊ reſurrectio dñi prophetantur cap. xviij.

d E reſurrectione quoqꝫ ei⁹ nequaq̃ pſalmoꝝ oracula tacuerũt. Nã qd ẽ aliud qđ in pſalmo tͥo ex pſona eius canitur: ego dormiui ⁊ ſomnũ cepi: ⁊ exurrexi qm̃ dñus ſuſcepit me? An forte quiſq̃ ita deſipit ut credat uelut aliquid magnũ nobis indagare uoluiſſe prophetaꝫ: ꝙ dormierit ⁊ exurrexerit: niſi ſomnus iſte mors eẽt: ⁊ euigilatio ĩſurrectio: quã de chriſto ſic oportuit ꝓphetari? Nã ⁊ i quadrageſimo multo manifeſtius id oſtẽditur: ubi ex pſona eiuſdẽ mediatoris more ſolito tanq̃ preterita narrãtur que futura ꝓphetabantur: quoniã que uentura erant iam i predeſtinatione ⁊ preſciẽtia dei uelut facta erant: quia certa erãt. Inimici inquit mei dixerũt mala mihi: quando morietur ⁊ peribit nomẽ eius. Et ſi ingrediebatur ut uideret: uana loquutum ẽ cor eius: cógregauit iniquitatẽ ſibi. Egrediebatur foras ⁊ loquebat̃ ſimul in unũ: aduerſum me ſuſurrabant oẽs inimici mei: aduerſũ me cogitabãt mala mihi: uerbum iniquuꝫ conſtituerũt aduerſuꝫ me. Nunquid qui dormit non adĳciet ut reſurgat? Hec certe ita poſita ſunt uerba: ut nihil aliud dixiſſe intelligatur ꝙ ſi diceret: nũquid qui moritur non adĳciet ut reuiuiſcat? Superiora quippe demonſtrant mortẽ ipſius cogitaſſe et diſpoſuiſſe inimicos eius: ⁊ hoc actũ eſſe ꝑ eum qui igrediebat̃ ut uideret. Cui aũt hic nõ occurrat ex diſcipulo eius factus traditor iudas? Quia ergo facturi erant quod moliebantur: id eſt occiſuri erant eum: oſtendẽs illos uana malitia fruſtra occiſuros reſurrecturũ: ſic adiecit hũc uerſum velut diceret. Quid agitis uani? Quod ueſtrum ẽ ſcelus: meus ſomnus erit. Nunquid qui dormit nõ adĳciet ut reſurgat? Et tamẽ tam magnũ nefas nõ impune facturos cõſequentibus indicat uerſibus dicẽs. Etenim homo pacis mee in quo ſperaui qui edebat panes meos: ampliauit ſuper me calcaneum ſuũ: id ẽ conculcauit me. Tu aũt inquit domine miſerere mei ⁊ reſuſcita me ⁊ reddã illis. Quis hoc iã neget: qui iudeos poſt paſſionẽ reſurrectionemqꝫ chriſti đ ſedib⁹ ſuis bellica ſtrage ⁊ excidio fundit⁹ eradicatos uidet? Occiſus eĩm ab eis reſurrexit: ⁊ reddidit eis iterum tẽporaneã diſciplinã: excepto ꝙ nõ correctis ſeruat quãdo uiuos ⁊ mortuos iudicabit. Nam dominus ipſe ieſus iſtũ ipſum traditorẽ ſuum per panem porrectum oſtendens apoſtolis hũc etiã uerſum pſalmi huius cõmemorauit ⁊ in ſe dixit impletũ. Qui edebat panes meos ampliauit ſuper me calcaneum ſuũ. Quod aũt ait in quo ſperaui: nõ congruit capiti ſed corpori. Neqꝫ eĩm neſciebat eũ ipſe ſaluator de quo ante iam dixerat unus ex uobis diabolus ẽ: ſed ſolet i ſe mẽbroꝝ ſuorum transferre perſonã: ⁊ ſibi tribuere quod ẽ illorum: quia caput et corpus unus ẽ chriſtus. Unde illud ẽ in euangelio. Eſuriui ⁊ dediſtis mihi

manducare:qđ exponēs ait. Quādo uni ex minimis meis feciſtis mihi feciſtis. Se itaqꝫ dixit ſperaſſe:qđ tunc ſperauerūt de iuda diſcipuli eius qñ ē cōnumeratus apl'is. Judei aūt chriſtum quē ſperāt:moriturū eē nō ſperant. Jdeo quē lex ⁊ ꝓphete annūciauerunt:n'īum eē nō putāt: ſed neſcio quem ſuū:quem ſibi alienū a mortis paſſione confingūt. Jdeo mirabili uanitate atqꝫ cecitate. uerba que poſuimus nō mortē ⁊ reſurrectionem: ſed ſomnum ⁊ euigilationem ſignificaſſe contendunt. Sed clamat eis etiā quituſdecimus pſalm⁹: propter hoc iocundatum ē cor meum: ⁊ exultauit lingua mea:inſuper ⁊ caro mea req̄eſcit in ſpe:quoniā nō derelinques animam meā i inferno:nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionē. Quiſ in ea ſpe diceret requieuiſſe carnem ſuam:ut nō derelicta anima ſua i inferno:ſed cito ad eam redeunte reuiuiſceret:ne corrūperetur ſicut cadauera corrumpi ſolent:niſi qui die tertio reſurrexit:quod utiqꝫ dicere non poſſūt de ꝓpheta ⁊ rege dauid. Clamat ⁊ ſexageſimuſſeptimus pſalm⁹. Deus noſter deus ſaluos faciendi: ⁊ dñi dñi exitus mortis. Quid aperti⁹ diceretur? Deus eim ſaluos faciendi: dominus ē ieſus quod interpretatur ſaluator ſiue ſalutaris. Nā ratio nominis hui⁹ hec reddita ē:quādo pri⁹ ꝙ ex uirgine naſcereť dictū eſt:paries filiū ⁊ uocabis nomē eius ieſum.ipſe eim ſaluū faciet populū ſuum a peccatis eorū. Jn quorum peccatorū remiſſionem quā ſanguis eius effuſus ē nō utiqꝫ oportuit cū de hac uita exitus alios habere quā mortis. Jdeo cum dictū eſſet deus noſter deus ſaluos faciēdi:continuo ſubiūctum ē: ⁊ domini domini exit⁹ mortis:ut oſtēderetur moriēdo ſaluos eē facturus. Sed mirādo dictum ē ⁊ domini:taꝙ̄ diceretur. Talis ē iſta uita mortaliū: ut nec ipſe dominus aliter ab illa exiret niſi per mortem.

De pſalmo.lxviij.in quo iudeorū ꝑtinax īfidelitas declarať cap.xix.

S Ed ut iudei tā manifeſtis huius ꝓphetie teſtimonijs ēt reb⁹ ad effectū tā clarū certūqꝫ predictis omnino nō credāt profecto in eis illud impleť quod in eo pſalmo q̄ hūc ſequitur ſcriptū ē. Cum eim ⁊ illic ex pſona chriſti que ad eius paſſionem pertinent prophetice dicerentur: cōmemoratum ē quod in euāgelio patuit. Dederunt in eſcam meam fel: ⁊ i ſiti mea dederunt mihi potum acetū. Et uelut poſt tale conuiuiuꝫ epulaſqꝫ ſibi huiuſcemodi exhibitas mox itulit. Fiat menſa eorum coram ipſis in muſcipulam:⁊ in retributionem ⁊ in ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum ne uideant:⁊ dorſum eorum ſuper incurua. Et cetera que nō optando ſunt dicta ſed optandi ſpecie prophetando predicta. Quid ergo mirū ſi hec manifeſta nō uidēt:quorum oculi ſūt obſcurati ne uideant? Quid mirū ſi celeſtia nō ſuſpiciūt:qui ut in terrena ſint proni dorſum eorū ſemp incuruatū ē? His eim uerbis tranſlatis a corpore:uitia ſignificantur animorum. Jſta de pſalmis hoc ē de ꝓphetia regis dauid ſatis dicta ſint ut aliquis modus ſit. Jgnoſcāt aūt qui hec legūt.⁊ cūcta illa nouerūt ⁊ ꝗ hiſ q̄ fortaſſe firmiora me ꝑtermiſiſſe uľ intellligūt uľ exiſtimāt nō querant.

De regno ac merito dauid:⁊ de filio ipſius ſalomone eaqꝫ ꝓphetia q̄ ad chriſtū ptinēs inuenitur:uel in eis libris qui ſcriptis ipſius copulantur: uel in eis quos ipſius eſſe nō dubiuꝫ eſt cap.xx.

r Egnauít ergo dauid í terrena
hieruſalē filius celeſtis hieruſa
lem:diuino multū teſtimonio ꝑdica
tus:quia ⁊ delicta ei⁹ tāta pietate ſu
perata ſunt per ſaluberrimā penitēdí
humilitatē:ut prorſus iter eos ſit de
quib⁹ ipſe ait. Beati quorum remiſſe
ſunt iniquitates:⁊ quorum tecta ſūt
peccata. Poſt hunc regnauit eidem
populo uniuerſo ſalomon eius filius
qui ut ſupra dictū ē patre ſuo uiuen
te cepit regnare. Hic bonis initijs ma
los exitus habuit. Quippe ſecūde reſ
que ſapientium animos fatigant ma
gis huic obfuerūt:ꝙ profuit ipſa ſa
pientia etiā nūc ⁊ deinceps memora
bilis:⁊ tūc longe lateqꝫ laudata. Pro
phetaſſe etiam ipſe reperitur í ſuis li
bris:qui tres recepti ſūt in auctorita
tem canonicā. Prouerbia: Eccl'aſtes:
Canticum canticorū. Alij uero duo
quorū unus ſapientia alter eccleſiaſti
cus dicitur:propter eloquij nōnullā
ſimilitudinē ut ſalomonis dicantur
obtinuit cōſuetudo:nō autez eē ipſi⁹
nō dubitāt doctiores eos tamen í au
ctoritatem maxime occidētalis anti
quitus recepit eccleſia. Quorum in
uno qui appellatur ſapientia ſalomo
nis:paſſio chriſti apertiſſime ꝓpheta
tur. Impij quippe interfectores eius
cōmemorātur dicentes Circumuenia
mus iuſtū:quoniā inſuauis ē nobis:
⁊ contrarius ē operibus noſtris:⁊ im
properat nobis peccata legis: ⁊ infa
mat in nos peccata diſcipline noſtre.
Promittit ſe ſcientiā dei habere: ⁊ fi
lium dei ſe nominat:factus ē nobis í
traductionem cogitationū noſtrarū.
Grauis ē nobis etiā ad uidendū:quo
niam diſſimilis eſt alijs uita illius: ⁊
immutate uie eius. Tanꝙ nugaces e
ſtimati ſumus ab illo ⁊ abſtinet ſe a
uijs noſtris quaſi ab imūdicijs. Pro
fert nouiſſima iuſtorum: ⁊ gloriatur
patrem ſe deum habere. Uideamus
ergo ſi ſermones illius ueri ſunt: ⁊ tē
temus que uentura ſunt illi:⁊ ſciem⁹
que erunt nouiſſima illius. Si enim
iuſtus ē filius dei:ſuſcipiet illum ⁊ li
berabit eum de manu contrariorũ.
Contumelia ⁊ tormēto interrogem⁹
illum:ut ſciamus reuerentiā illius ⁊
probemus patientiam ipſius: morte
turpiſſima cōdennemus eum. Erit e
nim ei reſpectus in ſermonibus illi⁹.
Hec cogitauerūt ⁊ errauerūt: exceca
uit eím illos malitia eorū. In eccl'aſti
co aūt fides gentiū futura predicitur
iſto modo. Miſerere noſtri domina
tor deus omnium:⁊ imitte timorē tu
um ſuper ōes gentes. Extolle manuz
tuā ſuper gentes alienas:⁊ uideāt po
tentiam tuā:ut ſicut coram illis ſācti
ficatus es in nobis:ita coram nobis
magnificeris in illis:⁊ agnoſcāt te ſe
cundū quod nos agnouimus te:quia
nō deus preter te domine. Hanc ſub
optandi ⁊ precādi ſpem prophetiam
per ieſum chriſtum uidem⁹ impletā:
ſed aduerſus cōtradictores nō tanta
auctoritate proferūtur que ſcripta ñ
ſunt í canone iudeorū. In trib⁹ uero
illis quos ſalomonis eſſe cōſtat ⁊ iu
dei canonicos habent:ut oſtendatur
ad chriſtū ⁊ eccl'iam pertinere quod
in eis eiuſmodi reperitur:operoſa diſ
putatio neceſſaria ē:que nos ultra ꝙ
oportet ſi nūc adhibeatur extēdit: tñ
ꝙ in prouerbijs legitur uiros impioſ
dicere:abſcondamus in terra uirum
iuſtū iniuſte:abſorbeamus uero euz
tanꝙ iferaus uiuentē:⁊ auferam⁹ ei⁹
memoriā de terra:poſſeſſionē eius ꝓ
cioſam apprehendam⁹ nō ita obſcu
rū ē:ut de chriſto ⁊ poſſeſſione eius
eccl'ia ſine laborioſa expoſitione non
poſſit intelligi. Tale quippe aliquid
etiā dominus ipſe ieſus per euangeli
cam parabolā oſtendit dixiſſe malos
colonos. Hic ē heres. Uenite occida
mus eū:⁊ noſtra erit hereditas. Itēqꝫ

illud i eodē libro quod iā an̄ perſtri
ximus cū ageremus de ſterili que pe
perit ſeptē: nō niſi de chriſto ⁊ eccl'ia
mox ut fuerit pronūciatum cōſueuit
intelligi: ab his qui chriſtū ſapientiā
dei eē nouerunt. Sapiētia edificauit
ſibi domū ⁊ ſuffulſit columnas ſep
tē: imolauit ſuas uictimas: miſcuit
in cratere uinū ſuum: ⁊ parauit men
ſam ſuā. Miſit ſeruos ſuos cōuocās
cum excellēti predicatione ad craterē
dicens. Quis eſt inſipiēs diuertat ad
me. Et inopibus ſenſu dixit. Uenite
⁊ manducate de meis panibus: ⁊ bi
bite uinū quod miſcui uobis. Hic cer
te agnoſcimus dei ſapientiam: hoc ē
uerbum patri coeternum i utero uir
ginali domum ſibi edificaſſe corpus
humanū: ⁊ huic tanq̄ capiti mēbra
eccleſiam ſubiūxiſſe: martyrum uicti
mas immolaſſe: menſam i uino ⁊ pa
nibus preparaſſe. Ubi apparet etiaꝫ
ad ſacerdotiū ſecundū ordinē Mel
chiſedec inſipiētes ⁊ inopes ſenſu uo
caſſe: quia ſicut dicit apoſtolus: infir
ma huius mūdi elegit deus ut cōfun
deret fortia. Quibus etiam tamē in
firmis quod ſequit' dicit. Derelinqte
inſipientiā ut uiuatis: ⁊ querite pru
dentiā ut habeatis uitam. Participē
aūt fieri menſe illius: ipſum ē icipere
habere uitā. Nam ⁊ in alio libro qui
uocatur eccleſiaſtes ubi ait: nō eſt bo
num homini niſi q' manducabit ⁊ bi
bet: qd credibilius dicere intelligit' q̄
quod ad participationē menſe huius
pertinet: ⁊ quā ſacerdos ipſe media
tor teſtamēti noui exhibet ſecundum
ordinē melchiſedec: de corpore ⁊ ſā
guine ſuo? Id eīm ſacrificiū ſucceſſit
omnibus illis ſacrificiīs ueteris teſta
menti: que immolabatur in umbra
futuri. Propter quod etiā uocē illaꝫ
in pſalmo triceſimo ⁊ nono eiuſdeꝫ
mediatoris per prophetiā loquētis
agnoſcimus. Sacrificiū ⁊ oblationē
noluiſti: corpus aūt pfeciſti mihi q̄a
pro illis omnibus ſacrificiīs ⁊ obla
tionibus corpus eius offertur ⁊ par
ticipātibus miniſtratur. Nam iſtum
eccleſiaſten in hac ſentētia manducā
di ⁊ bibendi quam ſepe repetit pluri
mumqꝫ commēdat: nō ſapere carna
les epulas uoluptatis ſatis illud oſtē
dit ubi ait. Melius ē ire in domum
luctus q̄ ad domū pot'. Et paulop':
cor iquit ſapientiū in domo luctus:
⁊ cor inſapientiū in domo epularū:
Sed illud magis commemorādū exi
ſtio de hoc libro: qd ptinet ad ciuita
tes duas: vnā diaboli ⁊ altaꝫ chriſti:
⁊ earū reges: diabolū ⁊ chriſtuꝫ: Ue
tibi terra iquit cuius rex adoleſcens:
⁊ principes tui mane comedunt. Be
ata tu terra cuius rex tuus filius ige
nuorū: ⁊ principes tui i tempore co
medunt i fortitudine ⁊ nō in cōfuſio
ne. Adoleſcentem dixit diabolū: ꝓpē
ſtultitiam ⁊ ſuperbiam ⁊ temeritatē
⁊ petulantiā: ceteraqꝫ uitia que huic
etati aſſolent abūdare. Chriſtuꝫ autē
filium ingenuorum ſanctorum ſcili
cet patriarcharū pertinentiū ad libe
ram ciuitatē: ex quibus ē in carne ꝓ
genitus. Pricipes illius ciuitatis ma
ne manducātes id eſt ante horaꝫ con
gruam: quia nō exſpectant opportu
nam que uera ē in futuro ſeculo feli
citatē feſtinātes beari huius ſeculi ce
lebritate cupiētes. Pricipes aūt ciui
tatis chriſti: tēpus nō fallacis beati
tudinis patiēter expectāt. Hoc ait in
fortitudine ⁊ nō i cōfuſione: qꝛ ñ eos
fallit ſpes ō qua dicit apoſtolus. ſpes
autē nō cōfundit. Dicit ⁊ pſalmus:
Etenim qui te expectāt non confun
dentur. Jam uero canticum cantico
rum ſpiritualis quedam ſanctorū eſt
uoluptas mentium in cōiugio illius
regis ⁊ regine ciuitatis: quod ē chri
ſtus ⁊ eccl'ia. Sꝫ hec uoluptas allego
ricis tegminib' iuoluta ē: ut deſidet'

ardētius uideatur que iocundius: ⁊ appareat ſponſus cui dicitur i eodem cātico: equitas dilexit te: ⁊ ſpōſa que ibi audit: caritas in delitijs tuis. Tacite multa tranſimus cura huius operis terminandi.

De regibus poſt Salomonem: ſiue in Juda ſiue in iſrael cap. xxi.

c Eteri poſt Salomonē reges hebreorū uix inueniūtur: ꝑ aliqua enigmata doctorū ſuorū rex ue geſtarū: qd ad chriſtū ⁊ ad eccl'iam ꝑtineat propheaſſe: ſiue i iuda ſiue in iſrael: Sic eim appellate ſūt illius populi partes: ex quo propter Salomonis offenſā tēpore filij eius Roboam qui patri ſucceſſit i regnū deo uindicante diuiſus ē. Proinde tribus decē quas accepit Jeroboā ſeruus Salomonis rex eis i ſamaria ꝯſtituit': ꝓpe uocabatur iſrael: ꝗuis hoc uniuerſi illius populi nomē eſſet. Duab' uero tribubus Jude ſcilicet ⁊ Beniamin: que ꝓpter Dauid ne penitus regnū ſtirpis eius fuiſſet eradicatū remāſerant ſubiacentes ciuitati hieruſalē: Jude nomē fuit: quia ipſa erat trib' unde Dauid: Beniamin uero tribus altera ad idē regnū ſicut dixi ꝑtinēs erat: unde fuit Saul rex ante Dauid. Sed ſimul iſte due tribus ut dictū ē iuda uocabātur: ⁊ hoc nomine diſcernebantur ab iſrael: ꝗ appellabantur proprie decem tribus habētes ſuum regem. Nam tribus Leui quoniā ſacerdotalis fuit: dei nō regnū ſeruitio mācipata tertia decima numerabat'. Joſeph ꝗppe unus ex duodeci filijs iſrael: nō unā ſicut ceteri ſingulas: ſ duas trib' fecit: Ephrē ⁊ Menaſſē. Uerūtamē ēt trib' Leui ad regnū hieroſolymitanū ꝑtinebat magis: ubi erat dei tēplū cui ſuiebat. Diuiſo igit' populo ꝑmus regnauit i hieruſalem Roboā rex iuda filius Salomonis. ⁊ i ſamaria Jeroboā rex iſrael ſeru' Salomonis. Et cū uoluiſſet Roboā tanꝗ tyrannidem diuiſe ꝑtis illi' bello ꝑſeq̄: ꝓhibit' ē ꝑpl'us pugnare cū fratrib' ſuis dicēte deo per ꝓphetā ſe hoc feciſſe. Unde apparuit nullū i ea re uel regis iſrael uel ꝑpl'i fuiſſe peccatum: ſed uoluntatē domini uindicātis impletā fuiſſe. Qua cognita pars utraꝗ iter ſe pacata cōq̄euit: nō eī religionis ſ regni fuerat fc̄a diuiſio.

De Jeroboam q̄ i̇pietate idolatrie ſubditū ſibi ꝑpl'm ꝓphanauit i quo ⁊ tñ ñ ōſtitit de' ⁊ ꝓphetias iſpirat ⁊ ml'tos ſb' idolat'e cric cuſtodit. c. xxij.

u Erū rex iſrael Jeroboā: mente peruerſa nō credēs dei quē uera cem ꝓmiſſo ſibi regno datoꝗ ꝓbauerat: timuit ne ueniendo ad tēplū dei qd erat i hieruſalē: quo ſecundū diuinā legē ſacrificādi cā uniuerſe illi gēti ueniēdū fuit: ſeduceret' ab eo ꝑpl's ⁊ ſtirpi Dauid tanꝗ regio ſemini redderetur: iſtituit idolatriā i regno ſuo: ⁊ ꝑpl'm dei ſecū ſimulacroꝝ cultu obſtrictū nefanda i̇pietate decepit. Nec tamē ōino ceſſauit deus nō ſolū illū regē: uerū etiā ſucceſſores ⁊ i̇pietatis imitatores ꝑpl'mꝗ ipſū arguere ꝑ ꝓphetas. Nā ibi extiterūt ⁊ magni illi inſigneſꝗ ꝓphete: q̄ etiā mirabilia multa fecerūt: Helias ⁊ Heliſſe' diſcipulus eius. Ibi etiā dicēti Helie domine ꝓphetas tuos occiderūt: altaria tua ſuffoderunt: ⁊ ego relict' ſum ſolus ⁊ querūt aīam meā. Reſponſum eſt illic eē: ſeptemmilia uiroꝝ: q̄ non curuauerunt genua ante Baal.

De uario utriuſꝗ regni hebreoꝝ ſtatu: donec ambo ꝑpl'i i captiuitatē diuerſo tp̄e ducerēt' reuocato poſtea iuda i regnū ſuū: qd nouiſſime in romanorū trāſijt poteſtatē cap. xxiij.

i Temqꝫ in regno iuda pertinē te ad hieruſalem etiā ſuccedentium regum tēporibus nō defuerunt prophete: ſicut deo placebat eos mittere uel ad prenunciandū quod opus erat: uel ad corripiēda peccata precipiendamqꝫ iuſtitiā. Nam ⁊ illic ⁊ ſi longe minus ꝙ in iſrael: tamē extiterunt reges q̄ ſuis impietatibus deū grauiter offenderēt: ⁊ moderatis flagellis cū populo ſimili plecterentur. Pioꝝ ſane regū merita ibi nō parua laudantur. In iſrael aūt reges alios magis: alios minus: ōnes tamen reprobos legimus. Utraqꝫ igitur pars ſicut iubebat diuina prouidētia uł ſinebat: uarijs ⁊ erigebatᷣ proſperitatibus: ⁊ aduerſitatibus premebatᷣ: ⁊ ſic affligebatur nō ſolū externis: uerum etiā inter ſe ciuilibus bellis: ut certis exiſtētibus cauſis miſericordia dei ł ira pateſceret: donec eius īdignatiōe creſcēte uniuerſa gens illa a chaldeis debellātibus nō ſolū ſubuerteretᷣ ī ſedibus ſuis: ſed etiam ex maxima ſui parte transferretᷣ ī terras aſſyrioꝝ: priꝰ illa pars que uocabatur iſrael in tribubus decē: poſtea uero ēt Judas euerſa hieruſalem ⁊ templo illo nobiliſſimo in quibus terris per annos ſeptuaginta captiuum egit ociū. poſt quos inde dimiſſa templū quod euerſum fuerat inſtaurauit. Et ꝗuis plurimi eius in alienigenarum degerent terris: nō habuit tamen deinceps duas regni partes ⁊ duos diuerſos in ſingulis partibus reges: ſed in hieruſalem princeps eorū unus erat: atqꝫ ad dei templū quod ibi erat ōnes undiqꝫ ubicūqꝫ eēnt ⁊ undecūqꝫ poſſēt per certa tēpora ueniebāt. Sꝫ nec tūc eis hoſtes ex alijs gentibꝰ expugnatores defuerūt. Nam etiā romanorū iā tributarios eos chriſtus inuenit.

De prophetis q̄ uel apud iudeos poſtremi fuerūt: uel quos circa tempus natiuitatis chriſti euangelica ꝓdit hiſtoria cap. xxiiij.

t Oto autem illo tēpore ex quo redierunt de babylonia poſt Malachiam: Aggeū ⁊ Zachariam qui tunc prophetauerūt ⁊ Eſdrā nō habuerunt prophetas uſqꝫ ad ſaluatoris aduentum: niſi alium Zachariam patrem Joannis: ⁊ Eliſabet eius uxorem chriſti natiuitate iam proxima: ⁊ eo iam nato Simeonē ſenē ⁊ Annam uiduam iamqꝫ grandeuam: ⁊ ipſū Joannē nouiſſimū. q̄ iuuenis iam iuuenē chriſtū nō quidem futuꝝ predixit: ſed tamen incognitū ꝓpheti ca cognitione monſtrauit: ꝓpter qđ ipſe dominus ait. lex ⁊ ꝓphete uſqꝫ ad Joannē. Sed iſtorū quinqꝫ ꝓphetatio ex euāgelio nobis nota ē: ubi ⁊ ipſa uirgo matᷣ dñi ante Joannē prophetaſſe inuenitᷣ. Sꝫ hāc iſtoꝝ ꝓphetiam iudei reprobi ñ accipiūt: acceperunt aūt q̄ ex eis inumerabiles euangelio crediderūt: Tūc eīm uere iſrael diuiſus ē ī duo diuiſione illa: q̄ p Samuelem ꝓphetā Sauli regi ē īmutabilis ꝓnūciata. Malachiā uero Aggeum Zachariā ⁊ Eſdram: etiā iudei reprobi ī auctoritatē canonicā receptos nouiſſimos habent. Sunt enim ⁊ ſcripta eoꝝ ſicut alioꝝ: q̄ ī magna multitudine ꝓphetarūt perpauci: et ſcripſerūt q̄ auctoritatē canonicis obtinerēt. De quoꝝ ꝑdcis q̄ ad chriſtū eccleſiāqꝫ eiꝰ ꝑtinēt: nōnulla mihi in hoc ope uideo ponēda eē. Qđ cōmodiꝰ fiet adiuuāte dño ſequenti libro: ne hūc tā ꝓlixū ulteriꝰ oneremus.

Aurelij Auguſtini de ciuitate dei liber decimus octauus.

De his que uſqꝫ ad tpa ſaluatoris .x. ⁊ .vij. uolumibꝰ diſputata ſt. c. i.

d E CIUITA/
tū duarū quaꝝ
dei una: ſeculi
hui⁹ ē alťa: in q̄
nūc ē quātū ad
hoīuꝫ gen⁹ ptí/
net ēt iſta pere/
grina exortu ꝛ
ꝓcurſu ꝛ debitis finib⁹ me ſcripturū
eſſe ꝓmiſi: cū prius inimicos ciuitatiſ
dei q̄ cōditori eius chriſto deos ſuos
ꝓferūt: ꝛ liuore ſibi pniciosiſſimo a/
trociter inuidēt chriſtianis: q̄tum me
adiuuaret eius gr̄a refelliſſem: quod
uoluminib⁹ decem prioribus feci: De
hac uero mea quā modo cōmemora/
ui tripartita ꝓmiſſione: decimum ſe/
quētibus quatuor libris ambarū ē
digeſtus exortus. Deinde ꝓcurſus ab
homine primo uſqꝫ ad diluuiū libro
uno: qui ē huius operis quintuſdeci/
mus: atqꝫ inde uſqꝫ ad abraā: rurſus
ambe ſicut in tēporibus ita ꝛ in nr̄is
lr̄is cucurrerūt. Sed a patre abraam
uſqꝫ ad regū tempus iſraelitarū: ubi
ſextūdecimū uolumē abſoluimus: ꝛ
inde uſqꝫ ad ipſius i carne ſaluatoris
aduentū: quouſqꝫ decimuſſeptimus
liber tēditur: ſola uidet̃ in medio ſti/
lo cucurriſſe dei ciuitas: cū in hoc ſe/
culo nō ſola cucurrerit: ſꝫ ambe utiqꝫ
i genere humano ſicut ab īitio ſimul
ſuo procurſu tēpora uariauerit. Ueꝝ
hoc ideo feci: ut prius ex quo aptio/
res dei ꝓmiſſiones eſſe ceperūt: uſqꝫ
ad eius ex uirgine natiuitatē in quo
fuerāt que ꝓmittebātur implēda: ſine
īterpellatione a ꝯtrario alterius ciui/
tatis iſta que dei ē procurrēs diſtin/
ctius apparet: quāuis uſqꝫ ad reue/
lationem teſtamēti noui: nō i lumine
ſed in umbra cucurrerit. Nunc ergo
qđ intermiſerā uideo eſſe faciendum:
ut ex abrae tēporibus quomodo etiā
illa cucurrerit quantū ſatis uidetur
attingam: ut ambe inter ſe poſſint cō/
ſideratione legentium comparari.

De terrene ciuitatis regibus atqꝫ
tēporib⁹: quib⁹ ex ortu abrae ſāctoꝝ
tp̄a ſupputata conueniūt. c. ij.

ſ Ocietas igit̃ uſquequaqꝫ mor/
taliū diffuſa p terras: ꝛ i loco/
rū quātiſlibet diuerſitatib⁹ unius tm̄
eiuſdēqꝫ nature: quadā cōmunioe di/
ſtinctas: utilitates ꝛ cupiditates ſuas
quibuſqꝫ ſectātibus: dū id qđ appetit̃
aut nemini aut nō omnib⁹ ſufficit: qꝛ
nō ē in idipſum: aduerſum ſeipſā ple/
runqꝫ diuidit̃: ꝛ pars partē q̄ ꝑualet
opprimit. Uictrici eīꝫ uicta ſuccūbit:
dominationi ſcilicet uł etiā libertati
qualēcunqꝫ pacē preferēs ac ſaluteꝫ:
ita ut magne fuerint admirationi q̄
perire q̄ ſeruire maluerunt. Nam in
omnib⁹ fere gētibus quodā mō uox
nature iſta pſonuit: ut ſubiugari ui/
ctoribus mallēt quib⁹ cōtigit uici: q̄
bellica ōnifaria uaſtatione deleri. Hic
factum ē ut nō ſine dei prouidētia in
cuius poteſtate ē ut quiſqꝫ bello ſub/
iugetur aut ſubiuget: quidā eſſent re/
gnis prediti quidā regnātib⁹ ſubditi:
ſꝫ iter plurima regna terrarū i q̄ ter/
rene utilitatis uel cupiditatis ē diuiſa
ſocietas: quā ciuitatē mūdi hui⁹ uni/
uerſali uocabulo nūcupam⁹: duo re/
gna cernimus longe ceteris ꝓueniſſe
clariora. aſſyrioꝝ primū: deinde. ro/
manorū: ut tēporib⁹ ita locis inter ſe
ordiata atqꝫ diſtincta. Nam quō illō
prius: hoc poſter⁹ eo mō: illud i oriē/
te: hoc i occidēte ſurrexit. Deniqꝫ i il/
lius fine hui⁹ initiū confeſti fuit. Re/
gna cetera ceteroſqꝫ ɼges uelut appē/
dices iſtoꝝ dixeri. Ninus ergo iā ſus
rex erat aſſyrioꝝ: q̄ pri ſuo belo ſuc/
ceſſerat regni illius primo regi: qn̄ in
terra chaldeoꝝ natus ē abraaꝫ. Erat
aūt tēpore illo regnū ſicyoniorū ad
modū paruum: a quo ille vndecunqꝫ

doctiſſimus marcus uarro ſcribẽs ꝺ gente ppl'i romani uelut antiquo tp̃e exorſus ẽ. Ab his eim ſicyonioꝝ regibus ad atheniẽſes puenit. a quibus ad latinos: inde ad romanos: ſed añ conditã romã in cõparatiõe regni aſſyrioꝝ perexigua iſta memorantur. Quãuis atheniẽſes i grecia plurimũ claruiſſe fateat etiã ſaluſti⁹ romanus hiſtoricus: plus tñ fama ꝙ re ipſa. Nam loquẽs de illis atheniensiũ iqt res geſte ſicuti ego exiſtimo ſatis ample magnificeqꝫ fuerũt. Uerũ aliquãto fuerũt minores tñ ꝙ fama ferũt. Sed qꝛ puenere ibi ſcriptoꝝ magna igenia p terraꝝ orbẽ: atheniẽſiũ facta p maximis celebrãtur. Ita eoꝝ q̃ fecere uirtus tãta habet: quãtũ ea uerbis potuere extollere p̃clara ingenia. Accedit huic ciuitati non pua ẽt lr̃is ꝛ phis gloria: ꝙ ibi potiſſimũ talia ſtudia uiguerũt. Nam quãtũ attinet ad iperiũ: nullũ maius p̃mis tẽporib⁹ ꝙ aſſyrioꝝ fuit: nec tã lõge lateqꝫ diffuſum. Quippe ubi nin⁹ rex beli filius uniuerſã aſiã que totius orbis ad numerũ partiũ t̃tia dicit: ad magnitudinẽ uero dimidia reperit: uſqꝫ ad libye fines ſubegiſſe tradit. Solis q̃ppe indis i partib⁹ oriẽtis nõ dñabat: quos tñ eo defuncto ſemiramis uxor eius ẽ aggreſſa bellãdo. Ita factũ eſt ut quicũqꝫ in illˀ t̃ris ppl'i ſiue reges erant aſſyrioꝝ regno ditioniqꝫ parerẽt: ꝛ q̃cquid imperaret efficerẽt. Abraam ergo i eo regno apud chaldeos nini tẽporib⁹ natus ẽ. Sed quoniã res grece hiſtorice multe ſũt nobis ꝙ aſſyrie notiores: ꝛ p grecos ad latinos ac deĩde ad romanos q̃ etiã ipſi latini ſũt tẽpoꝝ ſeriẽ deduxerũt q̃ gẽtẽ ppl'i romani i originis ei⁹ antiquitate rimati ſũt: ob hoc debem⁹ ubi opus ẽ aſſyrios memorare reges: ut appareat queadmõꝫ babylonia quaſi p̃ma roma cũ pegrina in hoc mũdo dei ciuitate pcurrat. Res aũt quas ppẽ cõparationẽ ciuitatis utriuſqꝫ t̃rene ſcilicet ꝛ celeſtis huic opi oportet inſerẽ: magis ex grecis ꝛ latinis ubi ipſa roma quaſi ſ̃a babylonia eſt debemus aſſumẽ. Quãdo ergo natus ẽ abraã ſecũdi reges erãt apud aſſyrios ninus: apud ſicyonios cecrops. Primi aũt illic belus hic aegiale⁹ fuerũt. Cũ uero egreſſo abraã de babylonia pmiſit ei deus ex illo magnam futurã gentẽ: ꝛ i eius ſemĩe õniũ gentiũ bñdictionẽ: aſſyrij quartũ regem habebãt: ſicyonij quintũ. Apud illos eĩm regnabat filius nini p⁹ matrem ſemiramidẽ: q̃ ab illo inceſta phibet auſa filiũ mr̃ inceſtare cõcubitu. Hãc putãt nõnulli cõdidiſſe babylonem: quã quidẽ potuit iſtaurare. Quando aũt uˀl quõ cõdita fuerit in ſextodecimo libro dixim⁹. Filiũ porro nini et ſemiramidis q̃ mr̃i ſucceſſit in regnũ quidã ẽt ipſum niniũ: quidã uero deriuato a p̃re uocabulo niniũ uocant. Sicyonioꝝ aũt regnum tũc tenebat telexion. Quo regnãte uſqꝫadeo ibi initia ꝛ leta tẽpora fuerũt: ut eũ defunctũ uelut deũ colerẽt ſacrificãdo ꝛ ludos celebrãdo quos ei primitus iſtitutos ferunt.

Quib⁹ regnãtib⁹ apud aſſyrios atqꝫ ſicyonios abrae centenario iſaac de pmiſſiõe ſit nat⁹: uˀl ipi iſaac ſexagenario eſau ꝛ iacob gemini de rebecca ſint editi. c. iij.

b Uius tẽporib⁹ ẽt iſaac ex promiſſione dei natus ẽ cẽtenario p̃ri filius abrae de ſara ꝯiuge: q̃ ſterilis ꝛ anus tã ſpem prolis amiſerat. Tunc ꝛ aſſyrijs quintus erat rex arabus: ipſi uero iſaac ſexagenario nati ſunt filij gemini eſau ꝛ iacob: quos ei rebecca uxor peperit auo eorũ abraam adhuc uiuẽte: ꝛ centũſexagita

etatis annos agētē:q̄ expletis centum ſeptuaginta quinq̄ ānis defūctus ē: regnātibus apud aſſyrios xerxe illo antiq̄ore:q̄ etiā baleus uocabatur: ⁊ apud ſicyonios thyriaco:quē quidaꝫ thyrimachū ſcribūt ſeptimis regib⁹. Regnū aūt argiuoꝝ ſimul cū abrae nepotib⁹ ortū ē:ubi primus regnauit Inachus. Sane quod pretereundum nō fuit:etiā apud ſepulcrū ſeptimi ſui regis thyriaci ſacrificaē ſicyonios ſolere uarro refert. Regnātibus porro octauis regib⁹ armamitre aſſyriorū: ſicyonioꝝ leucippo:⁊ p̄mo argiuorū Inacho deus locutus ē ad iſaac: atq̄ ipſi quoq̄ eadē q̄ patri eius duo illa ꝓmiſit:ſemini ſcilicet eius terrā chanaam:⁊ i eius ſemine benedictionem cunctarū gentiū. Hec ipſa promiſſa ſūt etiā filio eius nepoti abrae q̄ ē appellatus p̄mo iacob:poſt iſrael:cū iaꝫ bellonus rex nonus aſſyriis ⁊ phoroneus inachi filius ſecūdus regnaret argiuis:leucippo apud ſicyonios adhuc ꝑmanēte. His tēporib⁹ grecia ſb phoroneo argolico īge legū ⁊ iudiciorum quibuſdā clarior ē facta inſtitutis. Phegous tñ frat̄ huius phoronei iunior cū eēt mortuus ad eius ſepulcrū templū ē conſtitutū in quo coleret̄ ut deus:⁊ ei boues imolarēt̄. Credo honore tāto ideo dignū putarūt:quia i regni ſui parte: pater q̄ppe loca ambob⁹ diſtribuerat in quib⁹ eo uiuēte regnarēt:iſte ſacella conſtituerat ad colēdos deos:⁊ docuerat obſuari tēpora p menſes atq̄ annos:q̄d coꝝ quatenus metirētur atq̄ numerarēt. Hec in eo noua mirātur rudes adhuc hoīes morte obita deū eē fcm ſiue opinati ſūt ſiue uoluerūt. Naꝫ ⁊ io filia inachi fuiſſe ꝑhibet̄ q̄ poſtea iſis appellata ut magna dea culta eſt in egypto:quāuis alii ſcribāt eam ex ethiopia i egyptū ueniſſe reginā: ⁊ q̄ late iuſteq̄ imperauerit: eiſq̄ multa cōmoda ⁊ līas inſtituerit:hūc honorem ei habitū eſſe diuinum poſteaq̄ ibi mortua ē:⁊ tantū honorē ut capitali crie reus exiſteret:ſi quis eā fuiſſe hominem diceret.

De tēporibus iacob ⁊ filii eius ioſeph.c.iiii.

r Egnātibus aſſyrioꝝ decimo rege balco:⁊ ſicyoniorū nono meſappo q̄ etiā cephiſos a quibuſdā tradit̄:ſi tñ duum nominū hō un⁹ fuit:ac nō potius alterū ꝓ altero putauerūt fuiſſe hominē:q̄ in ſuis poſuerunt ſcriptiſ alterū nomen:cū rex argiuoꝝ tertius apis eſſet:mortuus eſt iſaac annoꝝ centū.lxxx. et reliq̄t geminos ſuos annoꝝ centū ⁊ uiginti. Quoꝝ minor iacob pertinens ad ciuitatē dei de qua ſcribim⁹ maiore utiq̄ reprobato habebat duodeciꝫ filios:quoꝝ illū qui uocabat̄ ioſeph: mercatorib⁹ in egyptū tranſeūtibus f̄res adhuc iſaac auo eorū uiuēte uēdiderant. Stetit aūt ante pharaoneꝫ ioſeph quādo ex hūilitate quā ptulit ſublimatus ē cū triginta annorū eēt: quoniā ſomnia regis diuine īterp̄tatus:prenūciauit ſeptē ubertatis ānoſ futuros:quorū abūdantiā p̄pollentē cōſequētes alii ſeptē ſteriles fuerant cōſumpturi:⁊ ob hoc eū rex p̄fecerat egypto de carcere liberatū:quo cum cōiecerat integritas caſtitatis: quam fortiter ſeruans male amanti dñe ⁊ male credulo dño mētiture:ueſte etiā derelicta de manib⁹ attrahētis aufugiens nō cōſenſit ad ſtuprū. Secūdo aūt anno ſeptē annorū ſteriliū iacob in egyptū cū ōnibus ſuis uenit ad filiū:agēs ānos centū ⁊ trigīta ſic īterrogāti regi ipſe reſpōdit:cū ioſeph ageret trigīta ⁊ nouē ad triginta ſcilꝫ quos agebat quando a rege honoratus eſt additis ſeptem ubertatis et

duobus famis.

De api rege argiuoꝝ: quē egyptij ſerapin noīatū diuino honore coluerunt capitulum quintum.

b Is tēporibꝰ rex argiuoꝝ apis nauibꝰ trāſuectꝰ i egyptū: cū ibi mortuus fuiſſet factꝰ ē ſerapis oīum maximus egyptioꝝ deus. Noīs autē huius cur nō apis ēt poſt mortē ſed ſerapis appellatus ſit facillimā rōnē uarro reddidit: q2 cīm arca i qua mōtuus ponit̄ qđ oēs iā ſarcophagum uocāt ſoro s dicit̄ grece: ⁊ ibi eū ſepultū uenerari ceperūt ꝑus ꝙ tēplū eius eēt exſtructū: uelut ſoroſapis uł ſorapis ꝑmo: deīde una lr̄a ut fieri aſſolet cōmutata ſerapis dictus ē. Conſtitutū ē etiā de illo ut q̄ſquis eū fuiſſe hominē dixiſſet: capitalē pēderet penā. Et qm̄ fere i oībus tēplis ubi colebāt̄ iſis ⁊ ſerapis: erat ēt ſimulacrū qđ digito labijs ipreſſo admonere uideret̄ ut ſilentiū fieret: hoc ſignificare idem uarro exiſtiat ut hoīes eos fuiſſe taceret̄. Ille aūt quē mirabili uanitate decepta egyptus i eiꝰ honorē delitijs affluētibus alebat: qm̄ eū ſine ſarcophago uiuū uenerabātur: apis nō ſerapis uocabat̄. Quo boue mortuo qm̄ querebat̄ ⁊ reperiebat̄ uitulꝰ coloris eiuſdē hoc ē albis q̄buſdā maculis ſil̄iter iſignatus: mirū q̄ddam ⁊ diuinitus ſibi ꝓcuratū eē credebant. Nō eīm magnū erat demonibꝰ ad eos decipiēdos phantaſiā talis tauri quā ſolā cerneret oſtētare uacce cōcipienti atq; pregnāti: vnđ libido mr̄is attraheret qđ i eius fetu iā corporalit̄ appareret: ſicut iacob de uirgis uariatis ut oues ⁊ capre uarie naſcerētur effecit. Quod eīm hoīes coloribus ⁊ corporibꝰ ueris: hoc demones figuris fictis facillime poſſūt animalibus cōcipientibus exhibere.

Quo regnāte apud argiuos quoue apud aſſyrios iacob i egypto mortuus ſit. c. vi.

a Pis ergo rex nō egyptiorū ſed argiuorū mortuus ē i egypto. Huic filius argus ſucceſſit in regnū. Ex cuius noīe argi et ex hoc argiui appellati ſūt. Superioribꝰ aūt regibꝰ nōdū uł locus uel gens habebat hoc nomē. Hoc regnāte apud argiuos: et apud ſicyonios eratho: apud aſſyrios uero adhuc manēte baleo: mortuus ē iacob in egypto annorū centū quadragintaſeptē cū moriturus filios ſuos ⁊ nepotes ex ioſeph benedixiſſet chriſtūq; aptiſſime ꝓphetaſſet dicēs i benedictione iude nō deficiet pricepſ ex iuda ⁊ dux de femoribus eius: donec ueniāt q̄ repoſita ſūt ei: ⁊ ipſe erit expectatio gentiū. Regnāte argo cepit uti frugibꝰ grecia ⁊ habe2 ſegetes i agricultura delatis aliūde ſeminibꝰ. Argus quoq; poſt obitū deus haberi cepit tēplo ⁊ ſacrificijs honoratus. Qui honor eo regnāte ⁊ aū illū delatus ē homini priuato ⁊ fulminato cuidam omogiro: eo ꝙ ꝑmus ad aratrum boues iūxerit.

Quorū regū tp̄e ioſeph in egypto defunctus ē. c. vij.

r Egnātibꝰ aſſyriorū duodecio hermaſco ⁊ undecio ſicyonioꝝ plemineo: ⁊ argis adhuc manēte argo: mortuus ē ioſeph i egypto ānoꝝ centū ⁊ decē: poſt cuius mortē pp̄lus dei mirabilit̄ creſcēs manſit i egypto centū quadraginta quiq; annos: trāquille ꝑus donec morerētur quibꝰ ioſeph notus fuerat. Deinde q2 inuidebatur incremētis eius eratq; ſuſpectus: quouſq; inde liberaret̄ pſecutiōnibus affligebat̄ innumeris: ite2 quas tn̄ diuinitus fecūdata multiplicatiōe

creſcebat:⁊ laboribus premebatur i-
tolerabilis ſeruitutis. Jn aſſyria uero
⁊ grecia per idem tēpus regna eadem
permanebant.

Quoꝝ regū etate moyſes natꝰ ſit:
⁊ quorum demū ijſdem tēporibꝰ ſit
orta religio.c.viij.

c Uꝫ ergo ignaret aſſyrijs quar-
tuſdecimus ſafrus : ⁊ ſicyonijſ
duodecimꝰ orthopolꝰ:⁊ criaſus qui-
tus argiuis:natus ē i egypto moyſeſ:
p quē pplʼus dei de ſeruitute egyptia
liberatus ē. Jn qua eū ad deſiderādū
ſui creatoris auxiliū ſic exerceri opor-
tebat. Regnātibus memoratis regi-
bus:fuiſſe a quibuſdā credit̃ prome-
theus:quē ꝓpterea ferūt de luto for-
maſſe homies:qꝛ optimꝰ ſapiētie do-
ctor fuiſſe ꝑhibet̃:nec tñ oſtendit̃ qui
eius tēporibꝰ fuerit ſapiētes. Frat̃ eiꝰ
atlas magnus fuiſſe aſtrologuſ dicit̃.
Unde occaſionē fabula iuenit:ut euꝫ
celū portare cōfigret:q̄uis mons eiꝰ
nomine nūcupet̃: cuius altitudinem
potius celi portatio i opinionē uulgi
ueniſſe uideat̃. Multa quoqꝫ alia
ex illis grecia tēporibꝰ cōfingi fabu-
loſa ceperūt.ſed uſqꝫ ad cecropē regē
athenienſiū:quo regnāte eadē ciuitaſ
etiā tale nomē accepit:⁊ quo regnāte
deus per moyſen perduxit ex egypto
populū ſuum:relati ſūt in deorū nu-
merū aliqui mortui ceca ⁊ uana con-
ſuetudine ac ſupſtitione grecorū. Jn
q̇bus giraſi regis coiūx melācomice
⁊ phorbas filius coꝝ q̇ poſt patrem
rex argiuoꝝ ſextꝰ fuit:⁊ ſeptii regiſ t̄-
ope filiꝰ iaſꝰ:⁊ rex nonꝰ ſthēelas ſiue
ſthenēleꝰ:uarie q̇ppe i diūſis auctori-
bus inuenit̃. His tēporibus etiā mer-
curius fuiſſe ꝑhibet̃ nepos atlātis ex
maia filia eius:qđ uulgatiores ēt lr̄e
perſonāt.multarū autē artiū peritus
claruit:quas ⁊ hominibus tradidit
quo merito eū poſt mortē deum eſſe
uoluerūt ſiue etiā crediderūt. Poſte-
rior fuiſſe hercules dicit̃:ad ea tamē
tēpora ꝑtinēs argiuorū:q̄uis nōnul-
li eū mercurio preferāt tp̄e:quos fal-
li exiſtimo.ſed quolibet tp̄e nati ſint:
cōſtat iter hiſtoricos graues qui hec
antiqua litteris mādauerūt : ambos
hoies fuiſſe:⁊ qꝛ mortalibꝰ ad iſtam
uitā cōmodius ducēdā beneficia ml̄-
ta cōtulerit honores ab eis meruiſ-
ſe diuinoſ. Minerua uero longe his
antiquior. Nā temporibus ogygij ad
locū qui tritoniſ dicit̃ uirginali fert̃
apparuiſſe etate:vnde ⁊ tritonia nū-
cupata ē multorū ſane operū inuen-
trix:⁊ tāto ꝓcliuius dea credita: q̄to
minus origo eius inotuit. Quod eim
de capite iouis nata canit̃: poetis et
fabulis nō hiſtorie rebuſqꝫ geſtis eſt
applicandū. Quanq̄ ogygius ip̄e qñ
fuerit:cuius tēporibꝰ ēt diluuiū ma-
gnum factū ē:nō illud maximū i quo
nulli hoies euaſerūt niſi q̇ in arca eſſe
potuerūt:qꝛ gētium nec greca nec la-
tina nouit hiſtoria.ſed tamē maiꝰ q̄
poſtea tēpore deucalionis fuit inter
ſcriptores hiſtorie nō cōuenit. Nam
uarro inde exorſus ē librū cuius mē-
tionē ſuperius feci:⁊ nihil ſibi ex quo
ꝑueniat ad res romanas ꝓponit an-
tiquius q̄ ogygij diluuiū:hoc ē ogy-
gij factū tēporibꝰ. Noſtri aūt q̇ chro-
nica ſcripſerūt ꝑ̇us euſebius pꝰ hiero-
nymus:qui utiqꝫ p̄cedentes aliquos
hiſtoricos in hac opinione ſecuti ſūt:
poſt annos amplius q̄ trecētos iam
ſecūdo argiuoꝝ phoroneo rege ignā-
te ogygij diluuiuꝫ fuiſſe cōmemorāt:
ſed quolibet tēpore fuerit iā tamē mi-
nerua tanq̄ dea colebat̃: regnante a-
thenienſibus cecrope:ſub quo rege ēt
ipſam uel inſtauratā ferunt uel cōdi-
tam ciuitatem.

Quando athenienſium ciuitas ſit

condita: ⁊ quam cauſam nominis ei⁹ uarro perhibeat .c.ix.

n Am ut athene uocarentur qḋ certe nomē a minerua ē q̄ grece athena ḋr: hāc cām uarro īdicat. Cū apparuiſſet illic repēte oliue arbor et alio loco aqua erupiſſet: regē ꝓdigia iſta mouerūt. Et miſit ad apollinem delphicū ſciſcitatū: quid itelligēdū eſſet quidue faciendū. Ille reſpōdit ꝙ olea mineruā ſignaret. unda neptunū ⁊ ꝙ eēt in ciuiū poteſtate ex cuius nomine poti⁹ duoꝝ deoꝝ quoruꝫ ſigna illa eēnt ciuitas uocaret̄. Iſto cecrops oraculo accepto ciues oēs utriuſqꝫ ſexus: mos eīm eis tūc in eiſdē locis erat ut etiā femīe publicis cōſultationibus itereſſent: ad ferēdū ſuffragiuꝫ cōuocauit. Conſulta igit̄ multitudie mares ꝓ neptuno: femine ꝓ minerua tulere ſñias. Et qꝛ una plus inuēta ē feminarū. minerua uicit. Tūc neptunus iratus marinis fluctib⁹ exeſtuātibus terras atheniēſiū populatus ē: qm̄ ſpargere latius quaſlibet aquas difficile demonib⁹ ñ ē. Cuius ut iracūdia placaret̄: triplici ſupplicio dicit idē auctor ab atheniēſibus affectas eſſe mulieres: ut nulla ulterius ferrēt ſuffragia: ut nullus naſcentiū maternū nomē acciperet: ut ne q̄s eas atheniaſ uocaret. Ita illa ciuitas mater ac nutrix liberaliū doctrinarū: ⁊ tot tātorū ꝙ phōrum qua nihil habuit grecia clarius atqꝫ nobilius: ludificātib⁹ demonibus de lite deoꝝ ſuorū maris ⁊ femīe: ⁊ de uictoria p feminas: femie athenas nomē accepit. Et a uicto leſa ipſam uictricis uictoriā punire cōpulſa ē plus aquas neptuni ꝙ̄ minerue arma formidās. Nā in mulierib⁹ q̄ ſic punite ſūt ⁊ minerua q̄ uicerat uicta ē. Nec affuit ſuffragatricib⁹ ſuis: ut ſuffragioꝝ deinceps pdita poteſtate ⁊ aliēatis filiis a noib⁹ matrum athenias ſaltē uocari liceret: ⁊ ei⁹ dee mereri uocabulū quā uiri dei uictricem fecerāt ferēdo ſuffragiū de quo ſatis apparet q̄ ⁊ quāta hic dici poſſent: niſi ſermo ad alia properaret.

Quid uarro tradat de nūcupatiōe ariopagi: ⁊ de diluuio deucaliōis.c.x.

c Et tamē marcus uarro ñ uult fabuloſis aduerſus deos fidem adhibere figmētis: ne de maieſtatis eoruꝫ dignitate indignū aliq̄d ſentiat: Et ideo nec ariopagon ubi cū athenienſibus paulus apl'us diſputauit: ex quo loco ariopagite appellati ſūt curiales urbis eiuſdē uult inde accepiſſe nomē. ꝙ mars q̄ grece ares dicitur: cū homicidii crimine reus fieret: iudicātib⁹ duodecim diis in eo pago ſex ſentētiis abſolutus ē: ⁊ qꝛ ubi paris numeri ſñie fuiſſent: prepōi abſolutio dānatiōi ſolebat. Sed ꝯtra iſtā q̄ multo ē amplius celebrata opinionem aliā quandā de obſcurarū notitia litterarū cām nois huius conatur aſtruere: ne ariopagon athenienſes ḋ noie martis ⁊ pagi quaſi martis pagum nominaſſe credātur: iniuriā uidelicet numinuꝫ a quibus litigia uel iudicia exiſtimat aliena: nō min⁹ hoc qḋ de marte dicit̄ falſū eſſe aſſeuerāſ: ꝙ̄ illud qḋ ḋ trib⁹ deab⁹ iunoē ſcilicet ⁊ minerua ⁊ uenere: q̄ pro malo aureo adipiſcēdo apud iudicē parideꝫ ḋ pulchritudinis excellētia certaſſe narrant̄: ⁊ ad placādos ludis deos q̄ delectātur ſeu ueris ſeu falſis iſtis criminibus ſuis: iter theatricos plauſuſ cantātur atqꝫ ſaltātur. Hec uarro nō credidit: ne deoꝝ nature ſeu moribuſ credat incōgrua ⁊ tamē nō fabuloſaꝫ ſed hiſtoricā rationē de athenaꝝ uocabulo reddēs tantā neptūi ⁊ minerue litem ſuis litteris inſerit: de cuius nomine potius illa ciuitas uocaretur

ut cũ ꝓdigiorũ oſtentatione contēderent iter eos iudicare nec apollo cōſultus auderet: ſed deorũ iurgiũ finiendum ſicut memoratarũ triũ dearũ ad paridē iuppiter: ita ⁊ iſte ad hoīes mitteret ubi uinceret minerua ſuffragijs: ⁊ in pena ſuarũ ſuffragatricũ uinceret: q̄ i aduerſarijs ſuis uiris obtinē athēaſ potuit et amicaſ ſuas femias athēas hr̄e nō pouit. Dis tēporibꝰ ut ūro ſcripſit regnāte atheniēſibꝰ cranao ſucceſſore cecropis: ut aũt noſtri euſebius ⁊ hieronymus adhuc eodē cecrope pmanēte: diluuiũ fuit quod appellatum eſt deucalionis eo ꝙ ipſe regnabat in earum terrarum partibꝰ ubi maxime factum eſt.

Quo tēpore moyſes pplm̄ dei de egypto eduxerit: ⁊ ieſu naue q̄ eidem ſucceſſit quoꝝ regũ etate ſit mortuuſ capitulũ vndecimum.

h Oc aũt diluuiũ nequaꝙ̄ ad egyptum neqꝫ ad eius uicinia ꝑuenit. Eduxit ergo moyſes ex egypto pplm̄ dei nouiſſimo tēpore cecropis athenienſiũ regis: cum apud aſſyrios regnaret aſtatades: apud ſicyonios maratus: apud argiuos triopas. Educto aũt pplo i monte ſina diuitus acceptā tradidit legē: qḋ uetus dicit̄ teſtamentũ: qꝛ ꝓmiſſiones terrenas habet: ⁊ p ieſum chriſtũ futurũ erat teſtamentũ nouũ quo regnũ celorum ꝓmitteret̄. Dũc eim ordinē ſeruari oportebat: ſicut in unoquoqꝫ hoīe q̄ in deũ ꝓficit id agit̄ quod ap̄lus ait: ut nō ſit prius quod ſpirituale ē: ſed qḋ aīale: poſtea ſpirituale. quoniā ſicut dicit ⁊ uerũ ē: p̄mus homo de terra t̄renus: ſecũdus homo de celo celeſtis. Rexit aũt pplm̄ moyſes p ānos quadraginta in deſerto: ⁊ mortuus ē annorum centũ ⁊ uiginti cũ chriſtũ etiā ipſe ꝓphetaſſet p figuras obſeruationum carnaliũ i tabernaculo: ⁊ ſacerdotio ⁊ ſacrificijs: alijſqꝫ myſticis plurimiſqꝫ mādatis moyſi ſucceſſit ieſus naue: ⁊ i terra ꝓmiſſionis introductum pplm̄ collocauit ex auctoritate diuina: debellatis gētibus a qbꝰ eadē loca tenebātur: qui cũ populum rexiſſet poſt mortē moyſi uiginti et ſeptē annos: etiā ipſe defũctus eſt regnante apud aſſyrios octauodecimo amynta: apud ſicyonios ſextodecimo corace: apud argiuos decimo danao: apud atheniēſes quarto erichthōio.

De ſacris falſoꝝ deoꝝ: que reges grecie illis tēporibus iſtituerũt: q̄ ab exitu iſrael de egypto uſqꝫ ad obitũ ieſu naue dinumerātur. c. xij.

p Oſt hec tēpora id ē ab exitu ex egypto uſqꝫ ad mortē ieſu naue: p quem pplus idem terrā repromiſſiōis accepit: ſacra ſũt iſtituta dijs falſis a regibꝰ grecie: q̄ memoriā diluuij ⁊ ab eo liberatiōis hoīm uiteqꝫ tũc erũnoſe: modo ad alta: modo ad plana migrantiũ: ſolenni celebritate reuocarũt. Nam ⁊ lupercoꝝ p ſacrā uiā aſcenſum atqꝫ deſcenſum ſic interpretātur: ut ab eis ſignificari dicant hoīes qui ꝓpter aque iundationem ſumma montiũ petiuerũt: ⁊ rurſus eadem reſidēte ad ima īdierũt. Diſ tēporibus dionyſiũ qui etiā liber pater dictus ē: ⁊ poſt mortē deus habitus: uitem oſtēdiſſe ferũt i attica terra hoſpiti ſuo. Tunc apollini delphico inſtituti ſũt ludi muſici: ut placaret̄ ira eius qua putabāt afflictas eſſe ſterilitate grecie regiones: qꝛ nō defenderũt tēplũ eius quod rex danaus cum eaſdem terras bello inuaſiſſet incendit. Dos aũt ludos ut inſtituerũt oraculo ſũt eius admōiti. In attica uō rex erichthonius ei ludos p̄mus iſtituit: nec ei tantum ſed etiam mineruc: ubi

p̃miū uictoribꝰ oleū ponebatꝛ ꝙ eius fructus inuētricē mineruā ſicut uini liberū tradūt. Per eos annos a rege xantho cretēſium: cuius apud alios aliud nomē inuenimꝰ: rapta ꝑhibetꝛ europa: ⁊ inde geniti rhadamāthus: ſerpedon ⁊ minos: quos magis ex eadem muliere filios iouis eſſe uulgatum ē. Sed taliū deoꝝ cultores illud qđ de rege cretēſium diximus hiſtorice ueritati: hoc aūt qđ de ioue poete cantāt theatra cōcrepāt: populi celebrant: uanitati deputāt fabularū: ut eſſet vnde ludi fierēt placādis numinibus etiā falſis eoꝝ criminibꝰ. His tēporibus hercules in ſyria habebatꝛ clarus. Sed nimirū alius non ille de quo ſupra locuti ſumus. Secretiore q̇ppe hiſtoria plures fuiſſe dicūtur: et liberi patres ⁊ hercules. Hunc ſane herculē cuius ingētia duodecim̄ facta numerāt: iter que anteafri necem nō cōmemorāt ꝙ ea res ad alterū herculē ꝑtinet: in eta monte a ſeipſo incēſum produ̅t ſuis lr̄is: cum ea uirtute qua monſtra ſubegerat: morbū tamē quo lāguebat ſuſtinere nō poſſet: illo tēpore uł rex uł potius tyrānus buſiris ſuis dijs ſuos hoſpiteſ imolabat: quē filiū ꝑhibent fuiſſe neptūi ex mr̄e libya filia epaphi. Uerū nō credatur hoc ſtuprū ꝑpetraſſe neptunus: ne dij accuſentꝛ: ſed poetis ⁊ theatris tribuantur iſta: ut ſit vnde placētꝛ. Erichthonij regis athenieſium: cuiꝰ nouiſſimiſ annis ieſus naue mortuus repitꝛ. uulcanus ⁊ minerua parētes fuiſſe dicūtur. Sed qm̄ mineruā uirginē uolūt i amboꝝ contētione uulcanū cōmotu̅ effudiſſe aiunt ſemē in terrā: atq̄ inde homini nato ob eam cām tale inditū nomē. Greca eñ lingua contētio ⁊ terra ē: ex q̇bus duobꝰ compoſitū uocabulum ē erichthonius. Ueꝝ qđ fatendum ē refellūt ⁊ a ſuis dijs repellunt iſta doctiores q̇ hanc opinionē fabuloſam hinc exortā ferūt: quia i tēplo uulcani ⁊ minerue ꝙ ambo unū habebant athenis: expoſitus inuētus ē puer dracone iuolutus: q̇ eum ſignificauit magnū futurū: ⁊ proptꝛ hoc cōmune templū cū eēnt parētes eiuſ ignoti uulcani ⁊ minerue dictū eſſe filium: noīs tñ eius originem fabula illa potius q̄ iſta deſignat hiſtoria. Sed q̇d ad nos hoc cū iſti in ueracibus libris hoies inſtruāt religioſos: illud i fallacibꝰ ludis demōes delectet ipuros. Quos tñ illi religioſi tanq̄ deoſ colūt: ⁊ cū de illis hec negāt ab omni eos crimie purgare nō poſſūt: qm̄ ludos eis poſcētibus exhibēt ubi turpiter agūtꝛ: q̄ uelut ſapiēter negantꝛ: et his falſis ac turpibꝰ dij placātur: ubi etiā ſi fabula cātat tam hominū crimen q̄ numinū falſum: delectari tñ falſo crimine crimen eſt uerum.

Qualiū fabulaꝝ figmēta exorta ſint eo tēpore quo hebreis iudices p̄eſſe ceperunt. c. xiij.

p Oſt mortē ieſu naue ppl̓s dei iudices habuit: q̇bus tēporibꝰ alternauerūt apud eos ⁊ humilitateſ laboꝝ ꝓ eoꝝ peccatis: ⁊ proſperitates cōſolationū ꝓpter miſerationē đi. His tēporibꝰ fabule facte ſūt de triptolēo q̇ iubēte cerere āguibus portatꝰ alitibꝰ indigētibus terris frumenta uolādo ꝯtulerit. De minotauro ꝙ beſtia fuerit incluſa labyrintho: quo cū intraſſēt hoies iextricabili errore iđ exire nō poterāt. De cētauriſ ꝙ equorū hoimq̄ʒ natura fuerit cōiūcti. De cerbero ꝙ ſit triceps iferorū cāis. De phrixo ⁊ helle eius ſorore ꝙ uecti ariete uolauerūt. De gorgone ꝙ fuerit crinita ſerpētibus: ⁊ aſpiciētes cōuertebat in lapides. De bellerophonte ꝙ equo pēnis uolāte ſit uectus: q̇ equuſ peſagus dictꝰ ē. De āphiōe ꝙ citharę

ſuauitate lapides mulſerit ⁊ attraxe-
rit. De fabro dedalo ⁊ eius filio icaro
ꝙ ſibi coaptatis pēnis uolauerint. de
edipo: qui monſtrum quoddam qđ
ſphinga dicebant humana facie qua-
drupedem ſoluta que ab illa proponi
ſolebat uelut inſolubili queſtione ſuo
precipitio perire compulerit. De an-
teo quem necauit hercules ꝙ filiꝰ ter-
re fuerit: propter quod cadens in ter-
ram fortior ſoleret aſſurgē. Et ſi qua
forte alia ꝑtermiſi. he fabule ad bel-
lum uſqꝫ troianum ubi ſecundum li-
brum marcus uarro đ populi roma-
ni gente finit ex occaſione hiſtoriaruꝫ
que res ueraciter geſtas continent. ita
ſunt ingeniis hominum ficte: ut non
ſint opprobriis numinum affixe. Pō-
ro autem quicūqꝫ finxerint a ioue ad
ſtuprum raptum pulcherrimum pu-
erum ganymedem qđ nefas rex tan-
talus fecit: ⁊ ioui fabula tribuit: uel
danaes per imbrem aureum appetiſ-
ſe concubitum: ubi intelligitur pudi-
citia mulieris auro fuiſſe corrupta: q̄
illis temporibus uel facta uel ficta ſī:
aut facta ab aliis ⁊ ficta de ioue dici
nō poteſt q̄tum mali de hominū pre-
ſumpſerint cordibus: ꝙ poſſent iſta
patiēter ferre mendatia: que tamen ēt
libenter amplexi ſunt. Qui utiqꝫ q̄to
deuotius iouēꝫ colunt: tanto eos qui
hec de illo dicere auſi ſunt ſeuerius
punire debuerunt. Nunc uero nō ſo-
lum eis qui iſta finxerūt irati nō ſūt:
ſed niſi talia figmenta etiam in thea-
tris agerētur: ipſos deos potius ira-
tos habere timuerunt. His tempo-
ribus latona apollinem peperit: non
illum cuius oracula ſolere conſuli ſu-
perius loquebamur: ſed illum quem
cum hercule ferunt ameneti regis ar-
menta pauiſſe. Qui tamen ſic ē deus
creditus ut plurimi ac pene omnes
unum eundemqꝫ apollinem fuiſſe o-
pinentur. Tunc ⁊ liber pater bellauit
in india: qui multas habuit in exerci-
tu feminas que bacche appellate ſūt:
nō tam uirtute nobiles q̄ furore. Ali-
qui ſane ⁊ uictum ſcribunt iſtum li-
berum ⁊ uinctū nōnulli ⁊ occiſum in
pugna a perſeo: nec ubi fuerit ſepul-
tus tacent. Et tamē eius uelut dei no-
mine per immundos demones bac-
chanalia ſacra: uel potius ſacrilegia
ſunt inſtituta. De quoruꝫ rabioſa tur-
pitudine poſt tam multos annos ſic
ſenatus erubuit: ut in urbe romana
eſſe prohiberet. Per ea tempora per-
ſeus ⁊ uxor eius andromeda poſtea
q̄ ſunt mortui: ſic eos in celum eſſe
receptos crediderunt: ut imagineſ eo-
rū ſtellis deſignare: eorūqꝫ appellare
noibus non erubeſcerent nec timerēt.

De theologis poetis. c. xiiii.

p Er idem temporis interualluꝫ
extiterunt poete qui etiam the-
ologi dicerētur qm̄ de diis carmia fa-
ciebāt: ſꝫ talibꝰ diis q̄ lꝫ magni hoīes
tñ hoīes fuerūt: aut mūdi huiꝰ quem
uerꝰ deus fecit elemēta. Sūt aūt ī pn-
cipatibꝰ ⁊ poteſtatibꝰ ꝑ uolūtate cre-
atoris ⁊ nō ſuis meritis ordinati: ⁊ ſi
q̄d de uno uero deo īter multa uana
⁊ falſa cecinerūt: colēdo cū illo alios
q̄ dii ñ ſī: eiſqꝫ exhibēdo famulatū q̄
uni tātū debeť deo: non ei utiqꝫ rite
ſeruierūt: nec a fabuloſo deoꝝ ſuorū
đdecore ēt ipſi ſe abſtinere potuerūt:
ex quoꝝ nūero fuiſſe ꝓhibēť orpheꝰ:
muſeus linus. Ueꝝ iſti theologi deoſ
coluerūt: nō ꝓ diis culti ſūt: q̄uis or-
pheū neſcio quō īfernis ſacris uľ po-
tius ſacrilegiis ꝑficere ſoleat ciuitas
impioꝝ. Uxor aūt regis adamātis q̄
uocabať io ⁊ eius filiꝰ melicertes ꝑci-
pitio ſpontaneo ī mari perierūt: ⁊ o-
pinione hominū ī deos relati ſūt: ſic
⁊ alii hoīes eoꝝ tēpoꝝ īť quos fuerūt
caſtor ⁊ pollux. Illam ſane melicertiſ

matrē leucotheā greci:matutā latini
uocauerūt:utriq₃ tñ putātes deam.

De occaſu regni argiuoꝝ:quo tp̄e
apud laurētes picus ſaturni filius re-
gnum patris p̄mus accepit.c.xv.

p Er ea tp̄a regnū finitū ē argi-
uoꝝ:tranſlatū ad mycenas:vñ
fuit agāmenon:⁊ exortū ē regnū lau-
rentiū:ubi ſaturni fili⁹ picus regnu₃
p̄mus accepit:iudicāte apud hebreos
femia delbora:ſed p illā dei ſpirit⁹ id
agebat:nā ēt ꝓphetiſſa erat.Cuius ꝓ-
phetia min⁹ apta ē:quā ut poſſim⁹ eā
ſine diuturna expoſitione de chriſto
demonſtrare ꝓpatā.Jam ergo regna-
bant laurētes utiq₃ i italia. Ex quib⁹
euidētior ducit᷑ origo romana p⁹ gre-
cos:⁊ tñ adhuc regnū aſſyrioꝝ pma-
nebat:ubi erat rex uiceſim⁹ ⁊ tertius
lampares:cū p̄mus laurētū picus eē
cepiſſet.De huius pici patre ſaturno
uiderint q̄d ſentiāt taliū deoꝝ culto-
res:q̄ eū negāt hoiem fuiſſe: de quo ⁊
alij̄ ſcripſerūt ꝙ añ picū filiū ſuū i ita-
lia ipſe regnauerit:⁊ uirgili⁹ notiori-
bus l'ris dicit Js genus idocile ⁊ diſp-
ſum mōtib⁹ altis cōpoſuit legeſq₃ de-
dit:latiūq₃ uocare maluit.His q̄m la
tuiſſet tutus i oris:Aurea perhibent
illo ſub rege fuere ſecula.Sed hec po
etica opinētur eē figmēta.⁊ pici p̄rem
ſtercen poti⁹ fuiſſe aſſeuerēt:a quo pe
ritiſſimo agricola iuentū ferunt ut fi-
mo aialiū agri fecūdarētur:q̄ ab ei⁹
nomine ſtercus dictū ē:vnde ⁊ hūc q̄-
dam ſtercutiū uocatū ferunt. Quali-
bet aūt ex cauſa eū ſaturnū appellare
uoluerint:certū tñ ē hūc fuiſſe ſtercen
ſiue ſtercutiū quē merito agriculture
fecerūt deū.Picū quoq₃ ſi'liter eiuſ fi-
liū i taliū deoꝝ numerum receperūt:
quē preclarū augurē ⁊ belligeratore₃
fuiſſe aſſerūt.Picus faunum genuit:
laurentum regem ſecundū.etiam iſte
deus illis ſilueſtris fuit.

De diomede poſt troie excidiū i de
oꝝ relato:cuius ſocij traditi in ſi uo-
lucres eē conuerſi.c.xvi.

h Os añ troianū bellū diuinos
honores mortuis hoib⁹ detu-
lerunt.Troia vō euerſa ⁊ excidio illo
uſquequaq₃ cātato pueriſq₃ notiſſio:
q̄ ⁊ magnitudie ſui ⁊ ſcriptoꝝ excel
lētibus liguis iſignit diffamatū atq₃
uulgatū ē:geſtūq₃ regnāte iam latino
fauni filio:ex quo latinoꝝ regnū dici
cepit laurētūq₃ dici ceſſauit. Greci ui-
ctores deletā troiā dereliquētes ⁊ ad
ꝓpria remeātes:diuerſis ⁊ horrēdis
cladib⁹ dilacerati atq₃ cōtriti ſūt:⁊ tñ
ēt ex eis deoꝝ ſuoꝝ numeꝝ auxerūt.
Nā ⁊ diomedē fecerūt deū:quē pena
diuinit⁹ irrogata p̄hibēt ad ſuos non
reuertiſſe:eiuſq₃ ſocios i uolucres fu-
iſſe cōuerſos nō fabuloſo poeticoq₃
mēdatio.ſ₃ hiſtorica atteſtatiōe cōfir-
mat:q̄bus nec deus ut putāt factus
hūanā reuocare naturā l' ipſe potuit
ul' certe a ioue ſuo rege tanq̄ celicola
nouiti⁹ ipetrauit. Quin ēt tēplū eius
eē aiūt i iſula deoedea nō lōge a mō-
te gargaō q̄ ē i apulia:⁊ hoc tēplū cir-
cūuolare atq₃ icolere has alites tā mi
rabili obſeq̄o:ut roſtrū aqua ipleāt ⁊
aſpgāt:⁊ eo ſi greci uenerit ul' grecoꝝ
ſtirpe ꝓgeniti:nō ſolū q̄etas eē:ueꝝ ⁊
ſupaduolare: ſi aūt alienigenas uide
rint ſubuolare:⁊ capita eoꝝ tāq̄ gra-
uibus ictib⁹ ut ēt p̄imant uulnerare.
Na₃ duris ⁊ grādib⁹ roſtris ſatis ad
hec prelia perhibētur armate.

De incredibilib⁹ hoium cōmuta-
tionib⁹ quid uarro crediderit.c.xvij.

h Oc uarro ut aſtruat cōmemo-
rat alia nō min⁹ icredibilia: de
maga illa famoſiſſima circe q̄ ſocios

quoq; ulyxis in beſtias mutauit: ⁊ de archadib⁹ q̃ ſorte ducti tráſnatabant quoddá ſtagnú: atq; ibi cõuertebãť i lupos: ⁊ cũ ſiſibus feris p illius regionis deſerta uiuebát. Si uero carne nõ ueſcerẽť hũana: rurſus p⁹ nouem ãnos eodẽ renatato ſtagno reformabãtur i hoies. Deniq; ẽt noiati expſſit quẽdá democritũ cũ guſtaſſet de ſacrificio qđ arcades imolato puero đo ſuo lyceo facẽ ſolẽt: i lupũ fuiſſe mutatũ: ⁊ ãno decio i figurá ꝓpriá reſtitutũ: pugilatu ſeſe exercuiſſe ⁊ olympiaco uiciſſe certamie. Nec idẽ ꝓpter aliud arbitrať hiſtoric⁹ i arcadia tale nomẽ affictũ pani lyceo ⁊ ioui lyceo: niſi ꝓpter hãc i lupos hoim mutationem ꝙ ea niſi ui diuina fieri nõ putarent. Lupus eim grece lycos dicit᷑ vñ lycei nomẽ apparet iflexũ. Romãos ẽt lupcos ex illoru; myſterioꝝ ueluti ſemie dicit exortos. Sed de iſta tanta ludificatiõe demonũ nos q̃d dicam⁹: q̃ hec legẽt fõtaſſiſ ⁊ expectẽt qd chriſtiani agẽ debeãt: qñ iter idola gentiũ miracula fieri aſſerũt? Et q̃d dicem⁹ niſi de medio babylonis eẽ fugiendũ: Quod p̄ceptũ ꝓpheticũ ita ſpũaliter ĩtelligit᷑: ut de huius ſeculi ciuitate q̃ ꝑfecto ⁊ angeloꝝ ⁊ hominũ ſocietas impioꝝ ẽ: fidei paſſib⁹ que p dilectionẽ operat᷑ i deũ uiuũ ꝓficiẽdo fugiamus. Quãto q̃ppe in hec ima poteſtatẽ demonũ maiorẽ uidem⁹: tãto tenacius mediatori ẽ inherendũ: p quẽ de imis ad ſumma cõſcẽdim⁹. Si.n. dixerim⁹ ea nõ eẽ credẽda: nõ deſũt ẽt nũc q̃ eiuſmõi quedá ꝉ certiſſima audiſſe uꝉ ẽt expertos ſe eẽ aſſeuerẽt. Na; ⁊ nos cũ eſſem⁹ i italia: audiebamus talia de quadá regiõe illarũ ptiũ ubi ſtabularias mulieres ibutas his malis artib⁹: i caſeo dare ſolere dicebát: quib⁹ uellẽt ſeu poſſẽt uiatorib⁹: vñ i iumẽta ilico uerterent᷑: ⁊ neceſſaria queq; portarẽt: poſt q̃ pfuncta opera iterũ ad ſe redirẽt: nec tñ in eis mente fieri beſtialẽ: ſ; rationalẽ hũanãq; ſuari: ſic apuleius in libris quos aſini aurei titulo inſcripſit ſibi ipſi accidiſſe: ut accepto ueneno humano animo pmanẽte aſinus fieret: aut indicauit aut finxit.

Quid credẽdũ ſit đ tráſformatõib⁹ q̃ arte dẽonũ hoib⁹ uideť accidẽ. c. xviij.

b Ec aũt ſťa ſũt aut tã inuſitata: ut merito nõ credãť. Firmiſſie tñ credendũ ẽ omnipotentẽ deũ õnia poſſe facẽ q̃ uoluerit: ſiue iudicando ſiue preſtãdo: nec demões aliq̃d opari ſm nature ſue potẽtiã q: ⁊ ipſa angelica creatura ẽ l; ꝓprio ſit uitio maligna: niſi qđ ille pmiſerit cui⁹ iudicia occulta ſũt multa: iniuſta nulla. Nec ſane demones naturas creãt: ſi aliq̃d tale faciũt de qualib⁹ factis iſta uertiť q̃o ſ; ſp̄e tenus q̃ a vo deo ſunt creata cõmutãt: ut uideãť eẽ qđ nõ ſũt: Nõ itaq; ſolũ animũ: ſed nec corp⁹ q̃dem ulla ratione crediderim demonũ arte uꝉ poteſtate in mẽbra beſtiarũ ꝉ liniamenta beſtialia ueraciť poſſe cõuerti: ſed phantaſticũ hoīs quod etiã cogitando ſiue ſomniãdo p rerũ inumerabiliũ genera uariat᷑: ⁊ cũ corp⁹ nõ ſit: corpoꝝ tñ ſiles mira celeritate fõmaſ capit ſopitis aut oppreſſis corporeis hoīs ſenſib⁹ ad alioꝝ ſenſuum neſcio quo ieffabili mõ figura corporea poſſe pduci: ita ut corporea ipſa hoium alicubi iaceãt uiuẽtia quidẽ: ſ; multo grau⁹ atq; vehemẽtius ꝙ ſono ſuis ſẽſibus obſeratis. Phantaſticũ autẽ illud ueluti corporatũ i alicuius aiaꝉ effigie apparet ſenſib⁹ alienis: taliſq; etiã ſibi hõ eẽ uideť: ſicut talis ſibi uideri poſſet i ſõnis ⁊ portare onera q̃ onera ſi uera ſunt corpora portãť a demonib⁹ ut illudat᷑ hoibus: ptim uera onerũ corpora: partim iumẽtorũ

falſa cernētib⁹. Nā q̄dā noīe p̄ſtanti⁹ patri ſuo cōtigiſſe idicabat: ut uenenū illud p caſeū i domo ſua ſumēt: ⁊ iaceret i lecto ſuo quaſi dormiens: q̄ tn̄ nullo mō poterat excitari. Poſt aliquot aūt dies cū uelut euigilaſſe dicebat: ⁊ quaſi ſōnia narraſſe q̄ paſſuſ ē: caballū ſe ſcilꝫ factū: annonā inter alia iumēta baiulaſſe militib⁹ q̄ dicit̄ retica: qm̄ ad retias deportabat̄. Qđ ita ut narrauit factū fuiſſe cōpertū ē: que tn̄ ei ſua ſomnia uidebātur. Indicauit ⁊ aliud ſe domui ſue p noctē anteq̄ requieſceret uidiſſe uenientē ad ſe quēdā philoſophū ſibi notiſſimū ſibiqꝫ expoſuiſſe quedā platonica q̄ antea rogatus exponē noluiſſet. Et cū ab eodē phō queſitū fuiſſet cur in domo eius fecerit qđ i domo ſua petenti negauerat: nō feci inq̄t: ſed me feciſſe ſomniaui. Ac p hoc alteri p imaginē phantaſticā exhibitū ē uigilanti: qđ alter uidit i ſomnis. Hec ad nos nō quibuſcūqꝫ qualib⁹ credē putaremus idignū: ſꝫ eis referētibus puenerunt quos nobis nō exiſtiarem⁹ fuiſſe mētitos. Proinde q̄ hoīes dicuntur mādatūqꝫ ē litis diis l' poti⁹ demōib⁹ arcades i lupos ſolē cōuerti: ⁊ q̄ carminib⁹ circe ſocios mutauit ulyxis: ſm iſtū modū mihi uidet̄ fieri potuiſſe qđ dixi: ſi tn̄ factū ē. Diomedeas aūt uolucres quādoquidē gen⁹ earuꝫ p ſucceſſionē ꝓpaginis durare phibet̄ nō mutatis hoibus factas: ſꝫ ſubtractis credo fuiſſe ſuppoſitas: ſicut cerua ꝓ ephigenia regis agamenōis filia. Neqꝫ eim demonib⁹ iudicio dei pmiſſis huiuſmōi p̄ſtigia difficilia eſſe pn̄t: ſꝫ qr illa uirgo poſtea uiua repta ē: ſuppoſitā ꝓ illa cerua eē facile cognitū ē. Socij uero diomedis qr nuſq̄ ſubito cōparuerūt: ⁊ poſtea nllo loco aperuerūt: pdentib⁹ eos ultorib⁹ angelis malis: ⁊ ꝓ eis aues occulte ex aliis locis ubi ē hoc gen⁹ auiū ad ea loca pducte ſūt: ac repēte ſuppoſite ideo credūtur eē cōuerſi. Qđ aūt diomedis i tēplū aquā roſtris afferūt ⁊ aſpgunt: ⁊ q̄ blandiūt̄ grecigeis atqꝫ alienigenas pſequūt̄: mirādū nō ē fieri demonū inſtictu: quoꝝ iterē id eſt ad quos pſuadere ptinet deū factū eſſe diomedē: ad decipiēdos hoies ut falſos deos cū ueri dei iniuria multoſ colant: ⁊ hoib⁹ mortuis q̄ nec cū uiuerent ve uixerūt: tēplis: altarib⁹: ſacrificiis: ſacerdotib⁹: q̄ oia cū recta ſīt n̄ niſi uni deo uiuo ⁊ uero debēt̄ infuiāt.

Qđ eo tp̄e eneas i italiā uenerit: quo lapidon iudex p̄ſidebat hebreis cap. xix.

e O tp̄e p⁹ captā troiā atqꝫ deletā eneas cū uiginti nauib⁹ q̄bus portabāt̄ reliq̄e troianoꝝ i italiā uēit: regnāte ibi latio: ⁊ apud athenienſes meneſtheo: apud ſicyonios polyphiō apud aſſyrios antane. Apud hebreoſ aūt iudex labdon fuit. Mortuo autē latio regnauit eneas trib⁹ ānis eiſdeꝫ i ſupradictis locis manētib⁹ regibus: niſi q̄ ſicyonioꝝ iā pelaſg⁹ erat: ⁊ hebreoꝝ iudex ſāpſon. Qui cū mirabiliter fortis eēt putat⁹ ē hercules. Sed ⁊ eneā qm̄ qn̄ mortu⁹ ē n̄ cōpuit: deū ſibi fecerūt latini. Sabini etiā regem ſuū p̄mū xanthū ſiue ut aliq̄ appellāt xanthiū retulerūt i deos. Per idē tp̄s codrus rex athenieſiū peloponēſibus eiuſdē hoſtib⁹ ciuitatis ſe iterficiendū ignotus obiecit: ⁊ factū ē: hoc mō eū p̄dicāt patriā liberaſſe. Reſponſū eiꝫ acceperāt peloponēſes tūc demū ſe ſuſpiraturos: ſi eoꝝ regē n̄ occidiſſēt. Fefellit ergo eos habitu pauperis apparēdo: ⁊ i ſuā necē p iurgia ꝓuocando. Unde ait uirgili⁹. Et iurgia codri. Hūc athenienſes tanq̄ deū ſacrificiorum honore coluerūt. Quarto latiorū rege ſiluio enee filio nō de creuſa

de qua fuit aſcanius qui tertius ibi regnauit:ſed de lauina latini filia quē poſthumum eneas dicitur habuiſſe: aſſyriorum autem uiceſimo ⁊ nono eneo ⁊ melātho athenienſium ſextodecimo. Judice autem hebreorū hely ſacerdote:regnum ſicyoniorum conſumptum ē:qḋ p ānos nōgētos quīquagita ⁊ nouē tradit̄ fuiſſe porrectū

De ſucceſſione ordis regni apud iſraelitas poſt iudices.c.xx.

m Ox eiſdē p longa tp̄a mēorata regnātibꝰ:iſraelitarū regnū finito tp̄e iudicū a ſaule rege ſumpſit exordiū:quo tp̄e fuit ꝓpheta ſamuel. Ab illo igit̄ tpe hi reges latinorū eſſe ceperūt quos cognominabāt ſiluios: ab eo q̄ filiꝰ enee prius dictꝰ ē ſiluiuſ: ceteris ſubſecutis ⁊ ꝓpria noīa iponebātur ⁊ hoc nō defuit cognomētū: ſicut lōge poſtea ceſares cognomiati ſūt q̄ ſucceſſerūt ceſari iulio. Reprobato aūt ſaule ne quiſq̄ ex eis ſtirpe regnaret:eoq̄ defūcto dauid ſucceſſit ī regnū pꝰ annos a ſaulis iperio quadraginta. Tūc atheniēſes hīe deinde reges pꝰ codri interitū deſtiterunt: et magiſtratꝰ hīe ceperūt adminiſtrāde reipublice. Poſt dauid q̄ ēt ipe.lx.regnauit ānos filiꝰ eius ſalomon rex iſraelitarū fuit:q̄ illud nobiliſſimū dei hieroſolymitanū tēplū cōdidit. Cuiꝰ tp̄e apud latinos ꝯdita ē alba:ex qua deiceps n̄ latinoꝝ ſ3 albanoꝝ reges appellari i eodē tn̄ latio ceperūt. Salomoni aūt ſucceſſit filiꝰ eiꝰ roboā:ſb quo i duo regna ppl's ille diuiſus ē:⁊ ſigule ptes ſuoſ ſigulos īges hīe cepeīt.

De regibꝰ latīj:quoꝝ p̄mus eneas ⁊ duodecimꝰ auētinꝰ dij facti ſt̄.c.xxi.

l Atiū poſt eneā quē deū fecerāt undecim reges habuit quoruz nullus factꝰ ē deus. Auētinꝰ aūt qui duodecimo loco eneā ſequit̄: cū eſſet proſtratus i bello ſepultus ⁊ i eo mōte q̄ etiā nūc eius noīe nūcupat̄ deoꝝ taliū qualesſibi faciebāt numero eſt additus. Alij ſane uoluerūt eū i ꝑlio ſcribere occiſū:ſed nō cōparuiſſe dixerūt:nec ex eius uocabulo appellatū montē:ſed ab aduētu auiū dictū auētinū. Poſt hūc nō ē deus factus i latio niſi romulus cōditor rome. Inter iſtū autē ⁊ illū reperiūtur reges duo: quoꝝ p̄mus ē ut uirgilaō eum uerſu eloquar proximus ille procas troiane gloria gētis: Cuius tp̄e q2 iā quōdāmodo roma ꝑturiebat̄:illud oīum regnorū maximū aſſyrioꝝ finē tante diuturnitatis accepit. Ad medos q̄ppe trāſlatū ē:pꝰ ānos ferme mille trecētos q̄nq̄3:ut ēt beli q̄ ninū genuit ⁊ illic paruo cōtentꝰ iperio p̄mꝰ rex fuit tp̄a cōputētur. Procas aūt regnauit ante amuliū. Porro amulius f̄ris ſui numitoris filiā reā noīe:que etiā ilia uocabat̄ romuli matrē ueſtalē uirginem fecerat:quā uolūt de marte geminos cōcepiſſe:iſto mō ſtuprū eius honorātes ul̄ excuſātes:⁊ adhibētes argumentū q̄ īfantes expoſitos lupa nutrierit. Hoc eī3 genꝰ beſtie ad martē exiſtimāt ꝑtiere:ut uidel3 idō lupa credat̄ admouiſſe ubera puulis:q2 filios dn̄i ſui martis agnouit. Quāuis nō deſint q̄ dicāt:cū expoiti uagiētes iacerēt a neſcio qua meretrice p̄mū fuiſſe collectos:⁊ p̄mas eiꝰ ſuxiſſe mā-millas. Meretrices aūt lupas uocabāt:vn̄ ēt nūc turpia loca eaꝝ lupanaria nūcupāt̄. Et eos poſtea ad fauſtulū ꝑueīſſe paſtorē:atq3 ab eiꝰ acca uxōe nutr̄tos:q̄q̄ ſi ad arguēdū hoīe3 regē q̄ eoſ i aquā ꝓici crudelit̄ iuſſerat eis īfātibꝰ p quos tāta ciuitaſ ꝯdēda fuerat ō aqua diuit̄ libēatiſ:p lactātē ferā deus uoluit ſubuēire qḋ mirū ē: Amulio ſucceſſit i regnū latiale f̄r eiꝰ.

Numitor auus romuli: cuius numi-
toris ꝑmo anno cōdita ē roma: ac ꝑ
hoc cū ſuo deinceps id ē romulo ne-
pote regnauit.

Quod eo tp̄e roma ſit cōdita quo
regnū aſſyriorū itercidit quo ezechi-
as regnauit in iudea.c.xxij.

n Am altiſſima tūc cōdita ē ci-
uitas roma: uelut altera baby-
lon ⁊ uelut prioris filia babylonis: ꝑ
quā deo placuit orbē debellare t̃raꝝ:
⁊ i unā ſocietatē reipublice legūqꝫ ꝑ-
ductū longe lateqꝫ pacare. Erāt.n. iā
ppl̃i ualidi ⁊ fortes ⁊ armis gētes ex-
ercitate q̄ nō facile cederēt: ⁊ quas o-
pus ē ⁊ i gentibꝰ ꝑicul̃ ⁊ uaſtatiōe u-
triqꝫ nō parua atqꝫ horrēdo labore
ſuꝑare. Nā qn̄ regnū aſſyrioꝝ totam
pene aſiā ſubiugauit: lꝫ bellādo ſit fa-
ctum: nō tn̄ multū aſꝑis ⁊ difficilibuſ
bellis fieri potuit: qꝛ rudes adhuc ad
reſiſtendū gētes erāt: nec tā multe uel
magne. Si quidē pꝰ illud maximū at
qꝫ uniuerſale diluuiū: cū in arca noe
octo ſoli hoies euaſerūt: āni nō mul-
to ampliꝰ q̄̄ mille trāſierāt: qn̄ ninus
aſiā totam excepta india ſubiugauit:
Roma uero tot gentes oriētis ⁊ occi-
dentis quas iperio romano ſubditas
cernimꝰ nō ea celeritate ac felicitate ꝑ
domuit: qm̄ paulatim in creſcēdo ro-
buſtas eas ⁊ bellicoſas quaquauerſū
dilatabat̃ iuenit. Tempore igit̃ quo
roma cōdita ē ppl̃us iſrael habebat i
terra ꝓmiſſionis ānos ſeptigentos d-
cem ⁊ octo. Ex quibꝰ uigiti ſeptē ꝑti-
nent ad ieſū naue: deīde ad tēpus iu-
dicū trecēti uiginti nouē. Ex quo aūt
reges ibi eē ceperāt anni erāt trecenti
ſexagintaduo: ⁊ rex tūc erat i iuda cu
ius nomē erat achā: uel ſicut alij pu-
tant q̄ ei ſucceſſit ezechias: quē cōſtat
optimū ⁊ pijſſimū regē romuli reg-
naſſe tēporibꝰ. Jn ea uero his tēpori-
bus hebraici ppl̃i parte q̄ appellabat̃
iſrael regnare ceperat oſee.

De ſibylla erythrea: q̄ iter alias ſi-
byllas cognoſcit̃ de chriſto euidentia
multa ceciniſſe.c.xxiij.

e Odē tp̄e nōnulli ſibyllam ery
threā uaticinatā ferūt. Sibyl-
las aūt uarro ꝓdit plures fuiſſe non
unā. Hec ſane erythrea ſibylla quedā
de chriſto manifeſta cōſcripſit: q̄ etiā
nos ꝑus i latina lingua uerſibꝰ male
latinis ⁊ nō ſtātibus legimꝰ ꝑ neſcio
cuiꝰ iterpretis iperitiā: ſicut pꝰ cogno-
uimus. Nā uir clariſſimꝰ flactianꝰ q̄
ēt ꝓconſul fuit: hō facillie facūdie ml̃-
teqꝫ doctrine: cū de chriſto loq̄remur
grecū nobis codicē ꝓtulit: carmia eſſe
dicēs ſibylle erythree: ubi oñdit quo
dā loco i capitibꝰ v̓ſuū ordīc lr̃aꝝ ita
ſe habentē: ut hec i eo uerba legerētur
ieſus: chriſtos: theu: yos: ſoter: Qđ ē
latine ieſus chriſtus dei filius ſalua-
tor. Hi aūt uerſus quorum prime lr̃e
iſtū ſenſum quem diximus reddūt ſic̄
eos quidā latinus extātibus uerſibꝰ
ē iterpretatus hec cōtinēt. Judicij ſi-
gnū tellꝰ ſudore madeſſet. E celo rex
adueniet ꝑ ſecla futurꝰ. Scilicet i car-
nē preſēs ut iudicet orbē. Unde deuꝫ
cernēt incredulꝰ atqꝫ fidelis. Celſū cū
ſanctis: eui iā termio i ipo. Sic aīe cū
carne aderūt: quas iudicet ipſe. Cum
iacet icultus dēſis in uiperibꝰ orbis.
Reijciēt ſimulacra uiri: cūctā quoqꝫ
gazā. Exuret t̃ras ignis pontūqꝫ po-
lūqꝫ. Jnquirēs tetri portas effriget a-
uerni ſāctoꝝ ſꝫ eiꝫ cūcte lux libēa car-
ni. Tradēt̃. ſontes etna flāma crema-
bit. Occultos actꝰ retegēs: tūc quiſqꝫ
loquet̃ ſecreta: atqꝫ deꝰ reſerabit pe-
ctora luci. Tūc erit ⁊ luctꝰ: ſtridebūt
dētibꝰ oēs. Eripit̃ ſol̃ iubar: ⁊ chorꝰ
itit aſtris. Uoluet̃ celū: lūaris ſplēdor
obibit. Deijciet colles: ualleſ extollet

ab initio. Nō erit i rebus hoim ſublime ul' altū. Jam equantur campis mōtes: ⁊ cerula ponti. Oia ceſſabūt: tellus cōfracta peribit. Sic parit' fontes torrētur: flumiaq; igni. Et tuba tūc ſonitū triſtē dimittet ab alto. Orbe gemēs facinus miſerū varioſq; labores: tartareūq; chaos mōſtrabit t'ra dehiſcēs. Et corā hic dn̄o reges ſiſtent' ad unū. Procidet e celo igniſq; ⁊ ſulfuris amniſ. In his latis verſib' de greco utcūq; trāſlatis ibi non potuit ille ſēſus occurrē q̄ ſit cū l'ra q̄ ſt' i eoꝝ capitib' cōnectūt: ubi. y l'ra i greco poſita ē: q2 nō potuerūt latia v'ba iueniri q̄ ab eadē l'ra iciperēt ⁊ ſn̄ie ↄuenirēt. Hi aūt ſūt verſus tres. Quitus ⁊ octauuſdecim': ⁊ nonuſdecim' deide l'ras q̄ ſūt i capitib' omniū verſuū cōnectētes: hoꝝ triū q̄ ſcripte ſūt nō legam' ſed p eis. y. l'ram tāq̄ i eiſdē locis ipſa ſit poſita recordemur et exprimit' in quiq; verbis ieſus chiſt' dei filius ſaluator. Sed cū grece hoc dicit' nō latine. Et ſūt verſus uiginti ⁊ ſeptē qui numeruſ quadratū ternarium ſolidū reddit. Tria eim ter ducta fiūt nouē: ⁊ ipſa nouē ſi ter ducāt' ut ex lato in altū figura cōſurgat ad uiginti ⁊ ſeptē puenīūt. Hoꝝ aūt grecorū quiq; verboꝝ q̄ ſunt ieſus: chriſtos: theu: yos: ſoter: qd̄ eſt latie ieſus chriſtus dei fili' ſaluator: ſi p'mas l'raſ iūgas: erit ichtis id eſt piſcis. In quo noie myſtice intelligit' chriſtus: eo q̄ i huius mortalitatis abyſſo velut in aquarū pfūditate uiu' hoc ē ſine peccato eē potuerit. Hec aūt ſibylla ſiue erythrea ſiue ut quidā magis credūt cumana: ita nihil habet i toto carmie ſuo cuius exigua iſta pticula ē: qd̄ ad deoꝝ falſoꝝ ſiue factoꝝ cultū ptieat q̄nimo ita ēt ↄtra eos ⁊ cōtra cultōes eoꝝ loq̄t': ut i eoꝝ numero deputāda uideat': q̄ ptinēt ad ciuitatē dei. Inſerit ēt lactātius opi ſuo q̄dā de chriſto uaticinia ſibylle: q̄uis nō exp'mat cuius. Sed q̄ ſingulatim ip̄e poſuit: ego arbitratus ſū cōiūcti eē ponēda: tāq̄ unū ſit plixū q̄ ille plura cōmemorauit ⁊ breuia. In man' inq̄t ifidelium poſtea uēiet ⁊ dabūt deo alapas manibus iceſtis ⁊ ipurato ore expuēt venēatos ſputos. Dabit uō ad verbera ſimplicit' ſāctū dorſū: ⁊ colaphos accipiēs tacebit: ne q̄s agnoſcat qd̄ verbū ul' vn̄ venit ut iferis loquat': ⁊ corona ſpinea coronet'. Ad cibū aūt fel ⁊ ad ſitiꝫ acetū dederūt. In hoſpitalitate hāc mōſtrabūt mēſā: ipſa eiꝫ iſipiens gēs tuū deū nō itellexiſti: ludētē mortaliū mētib': ſꝫ ſpinis coronaſti: ⁊ horridū fel miſcuiſti. Templi v'o uelū ſcindet': ⁊ medio die nox erit tenebroſa nimis i trib' horis: ⁊ morte moriet' trib' diebus ſomno ſuſcepto. Et tūc ab iferis regreſſus ad lucē letā veniet: p'mus īſurrectiōis pricipio reuocatus oſtēſo. Iſta lactāti' carpti p intuualla diſputatiōis ſue: ſic ea poſcere uidebātur q̄ pbare intēderat adhibuit teſtimonia ſibyllina. Que noſ nihil iterponētes ſꝫ in unā ſeriē connexa ponētes: ſolis capitibus ſi tamē deinceps ea ſcriptores ſeruare nō negligāt diſtinguēda curauimus. Nonnulli ſane erythreā ſibyllā: nō romuli ſꝫ belli troiāi tp̄e fuiſſe ſcripſerūt.

Qd̄ regnāte romulo ſeptē ſapiēteſ claruerint: quo tp̄e decē trib' q̄ iſrael dicebātur i captiuitatē a chaldeiſ ductē ſūt: idēq; romul' mortu' diuino honore donatus ē. c. xxiiij.

e Odem romulo regnāte thales mileſius fuiſſe phibet' unus de ſeptē ſapiētibus: q̄ poſt theologoſ poetas i quibus orpheus maxime ēniū nobilitatus ē: ſophos appellatus eſt: qd̄ ē latine ſapiens: p idē tēpus decēꝫ trib' q̄ i diuiſione ppl'i uocate ſt' iſrael

debellate a chaldeis: ⁊ in eas terras captiue ducte ſūt: remanētib⁹ i iudea terra duab⁹ illis tribub⁹ q̄ noīe iude uocabātur: ſedēq; regni habebāt hieruſalē. Mortuū romulū cū ⁊ ipſe nō cōparuiſſet: i deos quod ⁊ uulgo notiſſimū ē retulere romani. Qđ uſq; adeo iā fieri deſierat: nec poſtea niſi adulādo nō errādo factū ē tēporibus ceſarū: ut cicero magnis romuli laudibus tribuat: q̄ nō rudib⁹ ⁊ idoctis tēporib⁹: qn̄ facile hoīes fallebāt̄: ſed iā expolitiſ ⁊ eruditis meruit hoſ honores: q̄uis nōdū efferbuerat ac pullulauerat phōrū ſubtilis ⁊ acuta loquacitas. Sed ēt ſi poſteriora tp̄a deos hoīes mortuoſ nō iſtituerūt: tn̄ ab antiq̄s iſtitutos colē ut deos ⁊ habere nō deſtiterūt. Quin ēt ſimulacris q̄ ueteres nō habebāt auxerūt uane atq; ipie ſupſtitionis illecebrā: id efficiētibus imūdis in coꝝ corde demonib⁹ p fallacia quoq; oracula decipiētib⁹: fabuloſa etiā crīa deoꝝ q̄ iā urbaniore ſeculo nō fingebātur p ludos tn̄ in eorūdē falſorū numiū obſequiū turpiter agerēt̄. Regnauit deinde numa p⁹ romulū: Qui cū illā ciuitatē putauerit deoꝝ ꝑfecto falſoꝝ numeroſitate muniendā: in eādē turbā referri mortuus ipē nō meruit tāq̄ ita putatus ſit celū multitudine numiū cōſtipaſſe: ut locū ibi repire n̄ poſſet. Hoc regnāte rome ⁊ apud hebreos i iitio regni manaſſe a quo ipio rege ꝓpheta eſaias phibet̄ occiſus: ſamiā fuiſſe ſibyllam referunt.

Qui phi enituerint regnāte apud romanos tarq̄nio priſco: apđ hebreos ʒedechia: cū hieruſalē capta ē templumq; ſubuerſum. c. xxv.

r Egnāte uero apud hebreoſ ʒedechia: ⁊ apud romanos tarq̄nio priſco q̄ ſucceſſerat ācho martio: ductus ē captiuus i babyloniā ppl'ſ iudeoꝝ euerſa hieruſalē ⁊ tēplo illo a ſalomone cōſtructo. Increpātes eī eos ꝓphete de iniq̄tatib⁹ ⁊ ipietatib⁹ ſuis: hec eis uētura predixerāt: maxie hieremias qui ēt numerū definiuit ānoꝝ. eo tp̄e pittac⁹ mitylene⁹ alius e ſeptē ſapiētib⁹ fuiſſe phibet̄. Et quiq; ceteros q̄ ut ſeptē numerent̄: thaleti quē ſupra cōmemorauimus ⁊ huic pittaco addūtur eo tp̄e fuiſſe ſcribit euſebius quo captiu⁹ dei ppl's in babylonia tenebat̄. Hi ſūt aūt ſolo athenienſis: chilon lacedemoni⁹: periādr⁹ corīthi⁹ cleobolus lindi⁹ bias prieneus. Oēs hi ſeptē appellati ſapiētes: p⁹ poetas theologos claruerūt: q: genera uite quedā laudabilia pſtabāt hominib⁹ ceteris: ⁊ morū nōnulla p̄cepta ſn̄iarū breuitate cōpleti ſūt. Nihil aūt monimentoꝝ qđ ad l̄ras attinet poſteris relinquerūt: niſi q̄ ſolō quaſdā leges athenieſibus dediſſe phibet̄. Thales uero phyſicus fuit: ⁊ ſuorū dogmatū libros reliquit. Eo captiuitatis iudaice tp̄e: ⁊ anaximāder ⁊ anaximenes: ⁊ xenophāes phyſici claruerūt. Tūc ⁊ pythagoras ex quo ceperunt appellari philoſophi.

Qđ eo tp̄e quo ipletis .lxx. annis iudeorū ē reſoluta captiuitas: romāi quoq; a dn̄atu regio liberati. c. xxvi.

p Er idē tēpus cyrus rex pſaꝝ q̄ etiā chaldeis ⁊ aſſyrīs ipabat relexata aliquāta captiuitate iudeoꝝ quiquagita milia hominū ex eis ad iſtaurādū tēplū regredi fecit: a quib⁹ tm̄ p̄ma cepta fūdamia: ⁊ altare cōſtructū ē. Incurſātib⁹ aūt hoſtib⁹ nequaq̄ ꝑgredi edificādo ualuerūt. Dilatūq; opus ē uſq; ad dariū. Per idē tēpus etiā illa geſta ſūt q̄ conſcripta ſūt i libro iudith: quē ſane in canone ſcripturarū iudei n̄ recepiſſe dicūt. Sƀ

Dario ergo rege perſarū īpletis ſeptuaginta ānis quos hieremias ꝓpheta ꝓdixerat:reddita eſt iudeis ſoluta captiuitate libertas:regnāte romāoꝝ ſeptio rege tarq̄nio:quo expulſo ēt ipi a regū ſuoꝝ dn̄atione liberi eē ceperūt.Uſq3 ad hoc tp̄s ꝓphetas habuit pp'ls iſrael:q̄ cū multi fuerīt:paucoꝝ ⁊ apud iudeos ⁊ apud nos canonica ſcripta retinēt̄.De qb⁹ me aliqua poſiturū ꝓmiſi i hoc libro cū clauderē ſuperiorē:qđ iā uideo eſſe faciendū.

De tēporib⁹ ꝓphetaꝝ quoꝝ oracula habēt̄ i libris:q̄q3 tūc ō vocatiōe gētiū m̄lta cecinerūt: q̄n romāoꝝ regnū cepit:aſſyriorūq3 defecit.c.xxvij.

t Empora igit̄ eoꝝ ut poſſum⁹ aduertē:i āteriora paululū recurram⁹.In capite libri oſee ꝓphete q̄ p̄mus i duoci ponit̄:ita ſcriptum ē Uerbū dn̄i qđ factū ē ad oſee i dieb⁹ ozie ioathan ⁊ echaz ⁊ ezechie regū iuda.Amos quoq3 dieb⁹ ozie regis ꝓphetaſſe ſe ſcribit.Addit etiā ieroboam regē iſrael q̄ p eoſdē dies fuit. Necnō eſaias filius amos ſiue ſupradicti ꝓphete ſiue qđ magis ꝓhibetur alteri⁹:q̄ nō ꝓpheta eodē noīe uocabatur:eoſdē reges quatuor quoſ poſuit oſee in capite libri ſui ponit:quorū dieb⁹ ſe ꝓphetaſſe ꝓloquit̄. Micheas etiā eadē ſue ꝓphetie cōmemorat tēpora:poſt dies oſee:nā tres qui ſequūtur reges noīat:quoſ ⁊ oſee nominauit.ioathan ⁊ achaz ⁊ ezechiā. Hi ſūt quos eodē tēpore ſimul ꝓphetaſſe ex eoꝝ l'ris inuenit̄. His adiūgit̄ ionas eodē ozia rege regnāte:⁊ ioſel: cū iā regnaret ioathan q̄ ſucceſſit ozie.Sed iſtoꝝ ꝓphetarū duoꝝ tēpora i chronicis nō in eoꝝ libris iuenīi potuimus:quoniā de ſuis diebus tacēt. Tendūt aūt hi dies a rege latinorū proca ſiue ſupiore auētio uſq3 ad regem romulū iā romanū: ul' etiā uſq3 ad regni primordia ſucceſſoris eius nume pompilij.Ezechias quippe rex iuda ad eius tp̄a uſq3 regnauit ac per hoc p ea tp̄a iſti uelut fontes ꝓphetie parit̄ eruperūt:q̄n regnū defecit aſſyriorū cepitq3 romanoꝝ: ut ſcil3 quēadmodū regni aſſyrioꝝ p̄mo tēpore extitit abraam:cui ꝓmiſſiōes apertiſſime fierēt i eius ſemie benedictiōis oīum gentiū:ita in occidētalis babylōiſ exordio qua fuerat chriſtus īperante uēturus i quo iplerentur illa ꝓmiſſa ora ꝓphetarū nō ſolū loquētiū: uerū etiā ſcribentiū i tāte rei future teſtionīu ſoluerētur.Cū eīm ꝓphete nūq̄ fere defuiſſent pp'lo iſrael: ex quo ibi reges eē ceperūt in uſū tantūmō eoꝝ fuere nō gentiū: q̄n autem ſcriptura manifeſtius ꝓphetica cōdebat̄ q̄ gētibus quādoq3 ꝓdeſſet:tūc oportebat incipere q̄n cōdebat̄ hec ciuitas que gentibus imperaret.

De his que ad euāgeliū chriſti ꝑtinent quid oſee ⁊ amos prophetauerint.c.xxviij.

o See igit̄ ꝓpheta q̄to ꝓfūdius quidē loquit̄:tāto operoſi⁹ penetratur.Sed aliq̄d inde ſumendū ē: ⁊ hic ex n̄ra ꝓmiſſione ponendū. Et erit iquit in loco quo dictū ē eis non pp'l's meus uos:uocabūtur ⁊ ipſi filij dei uiui.Hoc teſtimoniū ꝓpheticū de uocatione pp'li gentiū qui p̄us nō ꝑtinebat ad deū:etiā apoſtoli itellexerūt.Et quia ipſe quoq3 pp'lus gentiū ſpiritualiter ē in filijs abrae:ac p hoc recte dicit̄ iſrael: propterea ſequitur ⁊ dicit.Et cōgregabūtur filij iuda ⁊ ⁊ filij iſrael in id ipſum:⁊ ponent ſibi principatū unum ⁊ aſcendent a t̄ra. Hoc ſi adhuc uelimus exponere:eloquij prophetici obtundetur ſapor. Recolat̄ tamen lapis ille angularis:⁊

duo illi parietes:unus ex iudeis alter ex gētib⁹:ille noie filioꝝ iuda iſte nomine filioꝝ iſrael:eidem uni pricipatui ſuo i idipſū innitētes:⁊ aſcendētes agnoſcātur i terra. Iſtos aūt carnalit̄ iſraelitas q̄ nūc nolūt credere i chriſtū:poſtea credituros id ē filios eoꝝ: nā utiq; iſti in ſuū locū moriēdo trāſibunt:idē ꝓpheta teſtat̄ dicēs. Quoniā dieb⁹ multis ſedebūt filij iſrael ſine rege:ſine pricipe:ſine ſacrificio: ſine altari:ſine ſacerdotio:ſine manifeſtationibus. Quis nō uideat nūc ſine iſtis eē iudeos? Sed q̄d adiūgat audiamus. Et poſtea iquit īuertētur filij iſrael:⁊ inquirēt dn̄m deū ſuum:⁊ dauid regē ſuū:⁊ ſtupeſcēt i dn̄o ⁊ in bonis ei⁹ i nouiſſimis dieb⁹ nihil eſt iſta ꝓphetia manifeſtius: qua dauid regis noie ſignatus itelligit̄ chriſtus: q̄ factus ē ſicut dicit apl'us ex ſemine dauid ſecundū carnē. Prenunciauit iſte ꝓpheta etiā t̄tio die chriſti reſurrectionē futurā:ſicut eā ꝓphetica altitudie prenūciari oportebat ubi ait. Sanabit nos poſt biduū:i die tertia reſurgemus. Secundū hoc eim dicit nobis apl'us:ſi cōſurrexiſtis cū chriſto q̄ ſurſum ſūt querite. Amos quoq; de rebus talib⁹ ſic prophetat. Prepara iquit te ut iuoces deū tuū iſrael: q2 ecce ego firmās tonitruū ⁊ creans ſpūm:⁊ annūciās i hoib⁹ chriſtū ſuū. Et alio loco. In illa die iquit reſuſcitabo tabernaculū dauid qd̄ cecidit: ⁊ rēdificabo q̄ ceciderūt ei⁹: ⁊ deſtructa ei⁹ reſuſcitabo:⁊ reedificabo ea ſicut dies ſeculi:ita ut exquirāt me reſidui hoim ⁊ oēs gētes i qb⁹ iuocatū ē nomē meū ſup eos:dic̄ dn̄s faciens hec.

Que ab eſaia de chriſto ⁊ eccleſia ſint predicta.c.xxix.

c Saias ꝓpheta nō ē i libro duodecim ꝓphetaꝝ:q̄ ꝓpterea dicūtur miores q2 ſ'mones eoꝝ ſūt breues:i eoꝝ cōpatione q̄ iō maiores dicūtur q2 ꝓlixa uolumia cōdiderūt:ex quib⁹ hic ē eſaias:quē ꝓpt̄ eadē ꝓphetie tp̄a ſubiūgo ſupradictis duobus. Eſaias ergo iter illa iiqua q̄ arguit ⁊ iiuſta p̄cepta ⁊ peccatori pplo futura mala p̄dixit:etiā de chriſto ⁊ eccleſia hoc ē de rege ⁊ ea quā cōdidit ciuitate:multo plura:q̄ⱥ ceteri ꝓphetauit: ita ut a qbuſdā euāgeliſta q̄ⱥ ꝓpheta poti⁹ diceret̄. Sed ꝓpt̄ rōnē opis terminādi unū ō multis hoc loco ponā. Ex pſona q̄ppe dei p̄ris loquēs ecce iquit itelliget puer meus: ⁊ exaltabit̄ ⁊ glorificabit̄ ualde. Queādmodum ſup te ſtupeſcēt multi:ita gloria p̄uabitur ab hoibus ſp̄es tua: ⁊ gl'a tua ab hoib⁹:ita mirabūtur gētes multe ſup eū:⁊ cōtinebūt reges os ſuū: qm̄ quib⁹ nō ē annūciatū de illo uidebūt ⁊ q̄ nō audierūt itelligēt. Dn̄e q̄s credidit auditui nr̄o: ⁊ brachiū dn̄i cui reuelatū ē? Annūciauim⁹ coraȝ illo: ut ifirmus ut radix i terra ſitiēti. Nō ē ſp̄es illi neq; gloria. Et uidimus eū ⁊ nō habebat ſp̄em neq; decorē: ſed ſp̄es ei⁹ ſine honore deficiēs p̄ oibus hoibus. Homo i plaga poſitus ⁊ ſciens ferre infirmitatē: quoniā auerſa ē facies eius. Inhonoratus ē:nec magni exiſtiat⁹ ē. Hic peccata nr̄a portat ⁊ ꝓ nobis dolet. Et nos exiſtimauim⁹ illū eſſe i dolore:⁊ i plaga:⁊ i afflictione. Ipſe aūt uulneratus ē ꝓpter iniquitates nr̄as:⁊ ifirmatus ē ꝓpt̄ peccata nr̄a. Eruditio pacis nr̄e in eo: liuore eius ſanati ſum⁹. Oēs ut oues errauimus. Homo i uia ſua errauit: ⁊ dn̄s tradidit illū ꝓ peccatis nr̄is: et ipſe ꝓpter qd̄ afflictus ē non aperuit os. Ut ouis ad imolandū ductus ē: ⁊ ut agnus an̄ eū qui ſe tonderet ſine uoce:ſic nō aperuit os ſuum. In humilitate iudiciū eius ſublatum eſt:generationem ei⁹ q̄s narrabit? Quoniā

tolletᷣ de terra uita eiꝰ. Ab iniqtatibꝰ ppl̃i mei ductus eſt ad mortẽ: ⁊ dabo malignos ꝓ ſepultura eius: ⁊ diuites ꝓ morte eius: quoniã iniquitatẽ nõ fecit nec dolus inuẽtus ẽ in ore eius: ⁊ dñs uult purgare eũ de plaga. Si dederitis ꝓ peccato animã uſam: uidebitis ſemẽ longeuũ. Et dñs uult auferre a dolore aĩam eius: oſtẽdere illi lucẽ ⁊ formare intellectũ: iuſtificare iuſtũ bñ pluribꝰ ſeruientẽ: ⁊ eoꝝ peccata ipſe portauit. Propterea ipẽ hereditabit plures: ⁊ fortiũ diuidet ſpolia. Propter qḋ tradita ẽ ad mortem aĩa eius. ⁊ iter iniquos eſtimatꝰ ẽ. ⁊ ipſe multoꝝ peccata portabit. ⁊ proptẽ peccata eoꝝ traditꝰ ẽ. De chriſto hec. Jam uero de eccl̃ia qḋ ſequitᷣ audiamus. Letare iquit ſterilis q̃ nõ pariſ: erumpe ⁊ clama q̃ nõ pturis quoniã multi filij deſerte magis q̃ eius que hꝫ uirũ. Dilata locũ tabernaculi tui: ⁊ palos caularũ tuarũ fige. Noli parcere: prolonga funiculos tuos: ⁊ palos tuos cõforta. Adhuc i dextram ⁊ ſiniſtrã ptẽ extẽde: ⁊ ſemẽ tuũ hereditabit gentes: ⁊ ciuitates deſertas inhabitabis. Ne tieas qm̃ cõfuſa es: ne qꝫ iuerearis qꝛ exprobrata es: qm̃ ꝯfuſionẽ etnã obliuiſceris: ⁊ opprobrij uiduitatis tue ñ eris memor qm̃ dñs faciẽs te dñs ſabaoth nomẽ eius: ⁊ q̃ te eruit ipſe deus iſrael uniuerſe terre uocatᷣ ⁊ cetera. Ueꝝ iſta ſatis: ⁊ i eis ſunt exponẽda nõnulla: ſꝫ ſufficeẽ arbitror: quia ita ſunt aperta ut etiam intelligere cogãtur inimici inuiti.

Que micheas ⁊ ionas ⁊ iohel nouo teſtamẽto ꝯgruẽtia ꝓphetauerit. c. xxx.

m Jcheas ꝓpheta chriſtũ i figura ponẽs cuiuſdã magni montis hec loquitᷣ. Erit i diebꝰ nouiſſimis manifeſtus mons domꝰ dñi: preparatꝰ ſup ṽtices montiũ: ⁊ exaltabitᷣ ſup colles: ⁊ feſtiabũt ad eũ plebes: ⁊ gentes m̃lte ibũt ⁊ dicẽt. Uenite aſcẽdamus i montẽ dñi: ⁊ i domũ dei iacob: ⁊ oſtẽdet nobis uiã ſuã: ⁊ ibimuſ i ſemitis eius: qꝛ ex ſion ꝓcedet lex: ⁊ uerbũ dñi de hieruſalẽ. Et iudicabit iter plebes multas: ⁊ redarguet gentes potẽtes uſqꝫ i longinquũ. Predicens iſte ꝓpheta ⁊ locũ i quo chriſtꝰ ẽ natꝰ ⁊ tu inqt bethlehẽ domꝰ ephrata nequaq̃ mĩma es ut ſis in milibus iude. Ex te mihi ꝓdiet dux ut ſit i pricipẽ iſrael: ⁊ egreſſus eiꝰ ab iitio ⁊ ex diebꝰ etnitatis: ꝓpterea dabit eos uſq̃ ad tp̃us: quo parturiẽs pariuriet: ⁊ reſidui fratres eiꝰ cõuertẽtur ad filioſ iſrael. Et ſtabit ⁊ uidebit ⁊ paſcet gregẽ ſuũ in uirtute dñi: ⁊ i honore nois dñi dei ſui erũt: quoniã nũc magnificabitur uſqꝫ ad ſũmũ tre. Jonas aũt ꝓpheta nõ tã ſmone q̃ ſua quadam paſſione ꝓphetauit chriſtũ: profecto apertiꝰ q̃ ſi eius mortẽ ⁊ reſurrectionẽ uoce clamaret. Ut q̃d eiꝫ exceptꝰ ẽ uẽtre beluĩo: ⁊ die t̃tio redditus: niſi ut ſignificaret chriſtũ de ꝓfũdo iferni die t̃tio ĩditurũ? Johel oĩa q̃ prophetat multis uerbis cõpellit exponi: ut q̃ ad chriſtũ ⁊ eccl̃am ptinẽt dilucceſcãt. Unũ tamẽ qḋ etiã apl̃i cõmemorauerũt qñ in cõgregatos credentes ſp̃us ſanctus ſicẽ a chriſto promiſſus fuerat deſup uenit: nõ ꝑtermittã. Et erit iqt poſt hec: ⁊ effũdã de ſp̃u meo ſup oẽm carnẽ ⁊ ꝓphetabũt filij uẽi ⁊ filie uẽe ⁊ ſẽiores uẽi ſõniabũt ſõnia: ⁊ iuuenes uẽi uiſa uidebũt. Et quidẽ i ſeruos meos ⁊ ancillas meas i diebus illis effundã de ſpiritu meo.

Que i abdia i naũ ⁊ abacuc de ſalute mundi in chriſto prenunciata reperiantur. c. xxxi.

t Res ꝓphete de minoribꝰ: abdias naum abacuc: nec ſua tẽpõa

dicūt ipſi:nec i chronicis euſebij ꝛ hie
ronymi qñ ꝓphetauerint iueniť. Ab/
dias quidē poſit⁹ ē ab eis cū michea:
ſ; nō eo loco ubi notātur tpa: quādo
micheā propheťaſſe ex eius lřis con/
ſtat.qd̄ errore negligēter deſcribentiū
labores alienos exiſtimo contigiſſe.
Duos alienos uero cōmemoratos in
codicib⁹ chronicoꝝ quos habuimuſ
nō potuimus iuenire:tñ quia i canōe
cōtinētur:nec ipſi oportet ꝑtereātur
a nobis. Abdias ꝙtū ad ei⁹ ſcripturā
attinet omniū breuiſſim⁹ ꝓphetaruꝫ
aduerſus idumeā gentē loqť .ſ. eſau
unius ex duob⁹ gemis filijs iſaac ne/
potib⁹ abrae maioris illius reproba/
ti. Porro ſi idumeā mō locutiōis quo
intelligiť a pte totū.accipiamus poſi/
tam eē ꝓ gētibus:poſſum⁹ de chriſto
agnoſcere qd̄ dicit iter cetera. In mō/
te aūt ſion erit ſalus:ꝛ erit ſanctū. Et
paulopoſt i fine ipſius ꝓphetie ꝛ aſ/
cendēt iquit ſaluati ex monte ſion ut
defendāt montem eſau:ꝛ erit dño re/
gnum. Apparet quippe id eē cōpletū
cum ſaluati ex monte ſion id ē ex iu/
dea credētes in chriſtū: qui precipue
agnoſcūtur apoſtoli aſcenderūt ut d̄/
fenderent montē eſau. Quomodo de/
fenderunt:niſi per euangelij ꝑdicatio/
nem ſaluos eos faciēdo qui credide/
runt ut eruerentur de poteſtate tene/
brarum:ꝛ transferrētur in regnū dei?
Quos cōſequēter expreſſit addendo
ꝛ erit dño regnū:mōs eīm ſion iudeā
ſignificat.ubi futura ꝑdicta ē ſalus:ꝛ
ꝛ ſanctū quod ē chriſt⁹ ieſus. Mons
uero eſau idumea ē:p quā ſignificata
ē ecclīa gentiū: quā defenderūt ſicut
expoſui ſaluati de monte ſion: ut eēt
dño regnū. Hoc obſcurū erat anteꝙ̄
fieret:ſed factū quis nō fidelis agnoſ/
cat. Naum uero ꝓpheta imo p illum
deus exterminabo iquit ſculptilia et
cōflatilia ponā ſculpturā tuā:qa ecce
ueloces ſup mōtes pedes euāgelizātis
annūciātis pacem. Celebra iuda dies
tuos feſtos.redde uota tua:q2 iā non
adijciēt ultra ut tranſeāt i uetuſtateꝫ.
Cōſumatū ē cōſumptū ē: ablatū eſt.
Aſcendit q̄ inſufflat in faciē tuā: eri/
piēs te ex tribulatione. Quis aſcen/
derit ab iferis ꝛ inſufflauerit i faciem
iude:hoc ē iudeoꝝ diſcipuloꝝ. Spiri/
tū recolit ſanctū q̄ memit euāgeliuꝫ.
Ad nouū eiꝫ teſtamētū ptinēt:quorū
dies feſti ita ſpūaliter inouātur: ut in
uetuſtatē trāſire nō poſſint. Porro p
euāgeliū extermiata ſculptilia ꝛ ꝯfla/
tilia id ē idola deoꝝ falſoꝝ:ꝛ obliui/
one tāꝙ̄ ſepulture tradita iā uidem⁹:
ꝛ hāc ēt in hac re ꝓphetiā cōpletā eē
cognoſcim⁹. Abacuc de quo alio ꝙ̄ d̄
chriſti aduētu q̄ futurus fuerat itelli/
gitur dicē:ꝛ reſpondit dñs ad me et
dixit:ſcribe uiſuꝫ apte in buxo:ut aſ/
ſequať qui legit ea:q2 adhuc uiſio ad
tēpus:ꝛ orieť in fine ꝛ nō inuacuum
ibit:ſi tardauerit ſuſtine eū: quia ue/
niens ueniet ꝛ nō morabitur.

De ꝓphetia q̄ in oratione abacuc ꝛ cantico cōtinetur.c.xxxij.

i N oratione aūt ſua cū cantico
cui niſi dño chriſto dicit: dñe
audiui auditionē tuā ꝛ timui:dñe cō/
ſideraui opa tua ꝛ expaui. Quid eiꝫ
hoc ē niſi ꝑcognite noue ac repētine
ſalutis hominū ineffabilis āmiratio.
In medio duoꝝ aialiū cognoſceris:
q̄d ē niſi aut i medio duoꝝ teſtamē/
torū aut i medio duoꝝ latronū: aut
i medio moyſi ꝛ helie cū eo i monte
ſermocinātiū? Dū appropinquāt āni
cognoſceris i aduētu tpis oſtēderis:
hoc q2 p ſe patet nō ē exponendum.
Quod uero ſequiť exponēdū:i eo dū
cōturbata fuerit aia mea:i ira miſeri/
cordie memor eris:q̄d ē niſi ꝙ iudeoſ
i ſe trāſfiguraueit de quoꝝ gēte fuit:
q̄ cū magna ira turbati crucifigerent

chriſtũ:ille miſericordie memor dixit patẽ ignoſce illis q2 neſciũt qd faciũt? Deus de theman ueniet: ⁊ ſáctus de monte ũbroſo ⁊ cõdenſo. Quod hic dictũ ẽ de theman ueniet:alij iterpta ti ſũt ab auſtro uł ab africo: p quod ſignificatẽ meridies id ẽ feruor carita tis ⁊ ſplẽdor ueritatis. Montẽ uero umbroſũ atq3 cõdenſum:q̄uis mltis mõis poſſit itelligi:libẽtius acceperi3 ſcripturaꝝ altitudinẽ diuinaꝝ: qbus chriſtus ꝓphetatus ẽ. Multa quippe ibi umbroſa atq3 condẽſa ſũt:q̃ mẽtẽ querẽtis exerceãt. Inde aũt uenit:cu3 ibi eũ q̃ itelligit iuenit. Operuit celos uirtus eiꝰ:⁊ laudis eius plena ẽ terra: quid ẽ niſi φ i pſalmo ẽt dicit:exaltaẽ ſup celos deus: ⁊ ſup omne3 terram gloria tua. Splendor eius ut lumen erit:qd ẽ niſi fama eius credẽtes illu minabit? Cornua i manibꝰ eius ſunt. qd ẽ niſi tropheũ crucis? Et poſuit ca ritatẽ firmã fortitudis ſue:nec expo nendũ ẽ. Ante faciẽ eiꝰ ibit uerbũ: et ꝓdiet i cãpũ añ pedes eiꝰ:qd ẽ niſi qõ ⁊ anteaφ huc uẽiret ꝑnũciatꝰ ẽ:⁊ po ſteaφ hic reuerſus ẽ ãnũciatꝰ ẽ. Ste tit ⁊ terra cõmota ẽ:qd niſi φ ad ſub ueniendũ ſtetit:⁊ tẽra cõmota ẽ ad cre dendũ? Reſpexit ⁊ tabuerũt gẽteſ hoc ẽ miſtus ẽ ⁊ fecit pplˢus penitẽteſ. Cõ triti ſũt montes uiolẽtia hoc eſt uim faciẽtibꝰ miraculis elatorũ cõtraria ẽ ſuperbia. Defluxerũt colles eterna les:hoc ẽ humiliati ſũt ad tẽpus ut e rigerẽtur in eternũ. Ingreſſus etnos eius ꝓ laboribꝰ uidi:hoc eſt non ſine mercede eternitatis laborẽ caritatis aſpexi. Tabernacula ethiopum expa ueſcẽt:tabarnacula terre madian:hoc ẽ gentes repẽte pterrite nũcio mirabi liũ tuoꝝ:etiã q̃ nõ ſũt in iure romano erũt in pplõ chriſtiano. Nunquid in fluminibꝰ iratus es dñe:aut i flumi nibus furor tuus: aut i mari impetꝰ tuus? Hoc ideo dictũ ẽ:quia nõ uenit nũc ut iudicet mundũ: ſ3 ut ſaluetur mũdus p ipſum. Qui aſcẽdes ſup e quos tuos:⁊ eqtatio tua ſalus: hoc ẽ euãgeliſte tui portabũt te q2 regũtur a te ⁊ euãgeliũ tuũ ſaluſ ẽ eiſ q̃ credũt in te. Intendẽs intẽdes arcũ tuũ ſup ſceptra dicit dñs:hoc ẽ commiaberis iudiciũ tuũ etiã regibꝰ terre. Flumibꝰ ſcindetẽ terra:hoc ẽ influẽtibꝰ ſermõi bus predicãtiũ re apientẽ ad cõfitẽdũ hoim corda:quibꝰ dictũ ẽ ſcidite cor da uẽa ⁊ nõ ueſtimẽta uẽa. Quid ẽ vi debũt te ⁊ dolebũt ppli:niſi ut luẽdo ſint beati? Quid ẽ diſpgẽs aquas in ceſſu niſi ambulãdo i eis q̃ te uſque quaq3 ãnunciãt:hac atq3 hac diſpgiſ fluẽta doctrine? Quid ẽ abyſſuſ dedit uocẽ ſuã? An ꝓfunditas cordis hũa ni:quid ei uideretẽ expreſſit. Altitudo fantaſie:tanφ uerſus ſupioris ẽ expo ſitio. Altitudo eim ẽ abyſſus. Quod aũt ait fantaſie ſue ſubaudiẽdũ ẽ uo cẽ dedit:hoc ẽ qõ diximꝰ qõ ei uideretẽ expreſſit. Phantaſia quippe uiſio eſt quã nõ tenuit:nõ operuit: ſed cõfitẽ do eructauit. Eleuatꝰ ẽ ſol:⁊ luna ſte tit i ordine ſuo. Hoc ẽ aſcẽdit chriſtuſ in celũ:⁊ ordinata eſt ecclˢia ſub rege ſuo. In luce iacula tua ibũt hoc ẽ nõ in occultũ ſ3 in manifeſtũ tua uerba mittẽtur. In ſplẽdore coruſcatiõis ar morũ tuoꝝ ſubaudiẽdũ ẽ iacula tua ibũt. Dixerat eim ſuis: q̃ dico uobis i tenebris dicite i lumie. In cõminatiõe terrã miorabis id ẽ cõminãdo hũilia bis hoies:⁊ i furore deijcies gẽtes: q2 eos q̃ ſe exaltãt uindicando collides. Exiſti in ſalutẽ ppli tui:ut ſaluos fa ceres chriſtos tuos:miſiſti in capita i imicorũ mortẽ:nihil hoꝝ exponẽdũ ẽ. Excitaſti uincula uſq3 ad collũ. Et bona hic pñt itelligi uincula ſapiẽtie: ut uinciãtur pedes i cõpedes eiꝰ:⁊ col lũ i torquẽ eius. Precidiſti i ſtupore mẽtis ſubaudiãus uicula. Excitauit eim bona:ꝑcidit mala:de quibꝰ dicitẽ

ei dirupiſti uícula mea. Et hoc i ſtupore mētis id ē mirabilit. Capita potētiū mouebūt i ea.ſ.i ea admiratiōe. Adaperiēt morſus ſuos: ſicut edens paup abſconſe. Potētes eim qdā iudeorū cōueniebāt ad dñm: uerba eius ⁊ facta mirati: ⁊ eſuriētes panē doctrine manducabāt abſconſe pp̄ter metū iudeoꝝ: ſicut eos pdidit euāgeliū. Et imiſiſti in mare equos tuos: turbātes aquas multas: q nihil aliud ſunt q̄ multi ppl'i. Non eim alij timore conuerterētur: alij furore pſequerētur: niſi ōes turbarētur. Obſeruaui ⁊ expauit uēter meꝰ: a uoce oratiōis labioꝝ meoꝝ. Et itroiuit tremor i oſſa mea: ⁊ ſubtꝰ me turbata ē habitudo mea. Intēdit in ea q dicebat: ⁊ ipſe ſua eſt oratiōe pterritus: quā pphetice effūdebat: ⁊ in qua futura cernebat. Turbatis eim pplis multis uidit iminētes eccl'ie tribulationes cōtinuoq; ſe eius membrū agnouit atq; ait. Requieſcā in die tribulationis tāq̄ ad eos pertinens q ſūt ſpe gaudētes: in tribulatione patiētes. Ut aſcendā inqt ad pplm peregrinationis mee. Recedens utiq; a pplo maligno carnalis cognationis ſue: nō peregrināte in hac terra: neq; ſupernā patriā requirēte. Quoniam ficus iquit nō afferet fructꝰ: ⁊ nō erūt natiuitates i uineis. Mentiet opus oliue ⁊ cāpi nō faciēt eſcā. Defecerūt ab eſca oues: ⁊ nō ſuperſūt i preſepibus boues. Uidit eā gentē q chriſtuz fuerat occiſura ubertatē copiarū ſpiritualiū pditurā: quas p terrenā fecūditatem more pphetico figurauit. Et q: irā dei talem pp̄terea paſſa eſt illa gens: q: dei ignorās iuſticiā ſuā uoluit cōſtituere: iſte continuo: ego aūt inquit in dño exultabo: gaudebo i deo ſalutari meo. Domine deꝰ uirtꝰ mea ſtatuit pedes meos in cōſūmationez. ſup excelſa imponet me: ut uincaz in cantico eius illo ſcilicet cātico de quo ſimilia quedā dicūtur i pſalmo. Statuit ſupra petrā pedes meos: ⁊ direxit greſſus meos: ⁊ imiſit in os meuz canticū nouū: hymnū deo nr̄o. Ipſe ergo uincit i cantico dñi q placet i eiꝰ laude nō ſua: ut qui gloriat i dño glorietur. Melius aūt mihi uident qdā codices habere gaudebo in deo ieſu meo: q̄ hi q uolētes id latie ponē: nomen ipſū nō poſuerūt: quod eſt nobis amicitius ⁊ dulcius nominare.

De chriſto ⁊ uocatiōe gētiū: q hieremias ⁊ ſophonias pphetico ſpiritu ſunt prefati. c. xxxiij.

b Jeremias ppheta de maioribꝰ ē ſicut eſaias: nō de minoribus ſic ⁊ ceteri: de quoꝝ ſcriptis nōnulla iā poſui. Prophetauit aūt regnante ioſia i hieruſalē: ⁊ apud romanos anco marcio: iā appropinquāte captiuitate iudeoꝝ. Tetēdit aūt pphetiā ſuā uſq; ad quītū mēſem captiuitatis: ſic in eiꝰ l'ris iuenit. Sophoias aūt unus de minoribꝰ adiūgit ei. Nam ⁊ ipſe i diebꝰ ioſie pphetaſſe ſe dicit: ſed quouſq; nō dicit. Prophetauit ergo hieremias nō ſolū anci martij: uerū etiā tarqnij priſci tēporibꝰ: quem romani habuerūt quītū regē. Ipſe eim qn̄ eſt illa captiuitas facta regnare iā ceperat. Prophetās ergo de chriſto hieremias: ſpūs inqt oris nr̄i dñs chriſtus captus ē i peccatis nr̄is: ſic breuit oſtēdēs ⁊ dñm nr̄m chriſtū ⁊ paſſū eē p nobis. Itē alio loco hic deꝰ meꝰ iqt ⁊ nō extimabit alter ad eū q iuenit ōnē uiā prudētie ⁊ dedit eā iacob puero ſuo: ⁊ iſrael dilecto ſuo. Poſt hec in terris uiſus ē: ⁊ cū hoibus cōuerſatꝰ eſt. Hoc teſtimoniū quidā non hieremie ſ; ſcribe eius attribuūt: q uocabatur baruch: ſ; hieremie celebratiꝰ habet. Rurſus idem ppheta de ipſo. Ecce inqt dies ueniūt dicit dominus:

⁊ ſuſcitabo dauid germen iuſtū:⁊ re-
gnabit rex ⁊ ſapiēs erit:⁊ faciet iudi-
ciū ⁊ iuſtitiā iu t̄ra.In dieb⁹ illis ſal-
uabitur iuda:⁊ iſrael habitabit cōfi-
dent̄:⁊ hoc ē nomē qḋ uocabūt eum
dn̄s iuſtus n̄r.De uocatione aūt gen-
tiū q̄ futura fuerat:⁊ eā nūc impletaꝫ
cernim⁹:ſic locutus ē.Domie de⁹ me-
us ⁊ refugiū meū i die maloꝝ: ad te
gentes ueniēt ab extremo terre ⁊ di-
cent.Uere mēdacia coluerūt p̄res n̄ri
ſimulacra:⁊ nō ē i eis utilitas. Quia
uero nō erāt eū agnituri iudei:a q̄buſ
eū ⁊ occidi oportebat:ſic idē ꝓpheta
ſignificat.Graue cor ꝑ oīa:⁊ homo ē
⁊ q̄s cognoſcet eū?Huius ē etiā illud
qḋ i libro.xvij. poſui de teſtamento
nouo:cuius ē mediator chriſtus.Jpe
q̄ppe hieremias ait.Ecce dies ueniūt
dicit dn̄s:⁊ cōſūmabo ſup domū ia-
cob teſtamentū nouū: ⁊ cetera q̄ ibi
legūtur.Sophonie aūt ꝓphete q̄ cuꝫ
hieremia ꝓphetizabat:hec p̄dicta in-
terim de chriſto īterponam. Expecta
me dicit dn̄s i die reſurrectiōis mee
⁊ i futurū:quia iudiciū meū ut cōgre
gem gentes:⁊ colligā regna. Et iteꝝ.
Horribilis īquit dn̄s ſup eos: ⁊ ext̄-
minabit ōnes deos terre:⁊ adorabit
eū uir de loco ſuo:ōes iſule gentium.
Et paulopoſt.Tūc inq̄t tranſuertam
in pp̄ſos linguā ⁊ ꝓgenies ei⁹ ut ōes
inuocēt nomen dn̄i:⁊ ſeruiant ei ſub
uno iugo.A finib⁹ fluminū ethiopie
afferēt mihi hoſtias.i illo die nō ꝯfū-
deris ex ōibus adiuentionibus tuis:
quas ipie egiſti i me:quia tūc auferā
abs te prauitates iiurie tue ⁊ iā non
adijcies ut magnificeris ſup monteꝫ
ſanctū meū.Et ſubrelinquā i te pp̄lm
manſuetū ⁊ humilē:⁊ uerebūtur i no
mine dn̄i q̄ reliqui fuerit iſrael. He
ſūt reliq̄e:de quib⁹ alibi ꝓphetat̄: qḋ
ap̄ſus etiā cōmemorat.Si fuerit nu-
merus filioꝝ iſrael ſic̄ arena maris:
reliquie ſalue fient. He q̄ppe i chriſtū

illius gentis reliquie crediderunt.

De ꝓphetia danielis ⁊ ezechielis:
q̄ i chriſtū eccl̄azꝙ ꝯcordat.c.xxxiij.

i N ipſa porro captiuitate ba-
bylonie daniel ⁊ ezechiel ꝓphe-
tauerūt p̄us.alij.ſ.duo ex prophetis
maiorib⁹.Quoꝝ daniel etiā tempus
quo uēturus chriſtus fuerat atꝙ paſ
ſurus.numero diffiniuit annoꝝ: qḋ
longū eſt cōputando mōſtrare: ⁊ ab
alijs factitatū eſt an̄ nos.De p̄tate uō
eius ⁊ eccl̄ia ⁊ gloria ſic locut⁹ ē. Ui-
debam īquit in uiſione noctis. ⁊ ecce
cum nubibus celi filius hoīs ueniēs
erat:⁊ uſꝙ ad uetuſtū dierū ꝑuenit.
Jn conſpectu eius prelatus ē: ⁊ ipſi
datus ē pr̄icipatus ⁊ uirtus ⁊ honor
⁊ regnū ⁊ ōnes pp̄li: tribus ⁊ lingue
ipſi ſeruient.Poteſtas eius poteſtas
ꝑpetua:que nō trāſibit:⁊ regnū eius
quod nō corrūpetur.Ezechiel quoꝙ
more ꝓphetico per dauid chriſtum
ſignificans q:carnem de dauid ſemie
aſſumpſit:propter quam formā ſui
qua factus ē homo etiam ſeruus dei
dicitur idem dei filius:ſic eum ꝓphe-
tando prenūciat ex perſona dei p̄ris.
Et ſuſcitabo inq̄t ſuper pecora mea
paſtorem unum:qui paſcat ea ſeruū
meum dauid:⁊ ipſe paſcet ea: ⁊ ipſe
erit his in paſtorem.Ego autem do-
minus ero eis in deum:⁊ ſeruus me⁹
dauid princeps in medio eorum:ego
dominus locutus ſum.Et alio loco:
⁊ rex inquit unus erit omnibus im-
perans ⁊ nō erunt ultra due gentes
nec diuident amplius in duo regna:
neꝙ polluent ultra in idolis ſuis:ab
ominationibus ſuis: ⁊ in cunctis ini-
quitatibus ſuis.Et ſaluos eos faciā
de uniuerſis ſedibus ſuis: in quibus
peccauerūt ⁊ mundabo eos: ⁊ erunt
mihi populus:⁊ ego ero eis deus: ⁊
ſeruus meus rex dauid ſuper eos: ⁊

paſtor unus erit omnium eorum.

De triū ꝓphetarū uaticinio id eſt aggei zacharie ⁊ malachie.c.xxxv.

r Eſtāt tres minores ꝓphete: q̄ ꝓphetauerūt i fine captiuitatis aggeus:zacharias:malachias. Quorū aggeus chriſtū ⁊ eccl'am hac apti⁹ breuitate ꝓphetat. Hec dicit dn̄s exercituū. Adhuc unum modicū ē: ⁊ ego cōmouebo celū ⁊ terram ⁊ mare ⁊ aridam:⁊ ōes gentes mouebo:⁊ ueniet deſideratus cūctis gētibus. Hec ꝓphetia partim iam cōpleta cernit̄:partim ſperat̄ in fine complēda. Mouit eīm celū angeloꝝ ⁊ ſyderum teſtimonio:quādo chriſt⁹ incarnatus ē. Mouit terrā ingenti miraculo de ipſo uirginis partu. Mouit mare ⁊ aridam cū ⁊ i inſulis ⁊ in orbe toto chriſtus annūciatur. Ita moueri ōnes gentes uidemus ad fidē. Iam uero qd̄ ſequitur:⁊ ueniet deſideratus cūctis gentibus:de nouiſſimo eius expectat̄ aduentu. Ut eīm deſideratus eēt ⁊ expectātib⁹ cūctis gētibus:pri⁹ oportuit eū dilectū eſſe credētibus. Zacharias de chriſto ⁊ eccl'a:exulta īquit valde filia ſion:iubila filia hieruſalē:ecce rex tuus ueniet tibi iuſtus ⁊ ſaluator. Ipſe pauper ⁊ aſcēdens ſup aſinum ⁊ ſuper pullū filiū aſine. Et poteſtas eius a mari uſq; ad mare: ⁊ a fluminibus uſq; ad fines t̄re. hoc qn̄ factū ſit:ut dominus chriſtus in itinere iumento huius generis uteretur:i euāgelio legit̄ ubi ⁊ hec prophetia cōmemoratur.ex parte quantum illi loco ſufficere uiſum ē. Alio loco ad iſtum chriſtum in ſpiritu prophetie loquēs de remiſſione peccatorum per eius ſanguinem.tu quoq; inquit in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti uinctos tuos:de lacu in quo nō ē aqua. Quid p hunc lacum uelit intelligi poſſunt diuerſa ſentiri:etiām ſecundum rectam fidem. Mihi tamē uidetur nō eo ſignificari melius:niſi humane miſerie ſiccam profunditatem quodammō ⁊ ſterilem:ubi nō ſunt fluenta iuſtitie: ſed iniquitatis lutum. De hoc quippe lacu in pſalmo etiā dicitur: ⁊ eduxit me de lacu miſie ⁊ de luto fecis. Malachias ꝓphetans eccl'am quā p chriſtū iam cernimus propagatā iudeis dicit apertiſſime ex pſona dei. Non ē mihi uolūtas in uobis:⁊ munus nō ſuſcipiam de manu ueſtra. Ab ortu eīm ſolis uſq; ad occaſum magnū ē nomen meum in gentibus:⁊ in omni loco ſacrificabitur ⁊ offeretur nomini meo oblatio mūda:quia magnuȝ nomen meum in gētibus dicit domius. Hoc ſacrificium per ſacerdotiū chriſti ſecundum ordineȝ melchiſedec: cū in omni loco a ſolis ortu uſq; ad occaſum deo iā uideam⁹ offerri. Sacrificiū autē iudeoꝝ quibus dictum eſt: nō ē mihi uolūtas i uobis:nec accipiam de manibus u̅ris munus: ceſſaſſe negare nō pn̄t: qui adhuc expectant alium chriſtum:cum hoc qd̄ prophetatum legunt ⁊ impletū uidēt: iplerí nō poterit niſi per ipſum. Dicit enim paulopoſt ex perſona dei de ipſo. Teſtamentum meum erit cum eo uite ⁊ pacis:⁊ dedi ei timorē ut me timeret: ⁊ a facie nois mei reuereret̄. Lex ueritatis erit i ore euis:i pace dirigēs ambulabit mecū:⁊ multos ab īiquitate cōuertet:quoniā labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiā:⁊ legē inq̄rent ō ore eius quoniā angelus dn̄i ōipotētis ē. Nec mirandū ē:quia ōipotentis dn̄i angelus dictus ē chriſtus ieſus. Sic enim ſeruus propter formam ſerui i qua uenit ad hoīes:ſic angelus ꝓpter euangeliū quod nūciauit hominib⁹. Nam ſi grece iſta ita iterpretemur: et euangeliū bona nūciatio ē ⁊ angelus nūcius. De ipſo quippe iterum dicit.

Ecce angelū meū mittā: ⁊ proſpiciet uiam ante faciē meā: ⁊ ſubito ueniet i templū ſuū dn̄s quē uos queritis: et angelus teſtamēti quē uos uultis: ecce ueniet dicit dominus deus ōipotēs ⁊ quis ſuſtinebit diez introitus eius? aut quis ſiſtet i aſpectu eius? Hoc loco ⁊ ꝑmū ⁊ ſecundū chriſti ꝑnūciauit aduētum. Primū ſcilicet de quo ait. Et ſubito in templū ſuū ueniet dn̄s id ē in carnē ſuā: de qua dicit in euangelio: ſoluite templū hoc ⁊ in triduo reſuſcitabo illud. Secundū uero ubi ait. Ecce uenit dominus ōnipotēs: et quis ſuſtinebit diē introitus eius: aut quis perſiſtet in aſpectu eius? Quod aūt dixit dominus quē uos queritis: et angelus teſtamēti quē uos uultis: ſignificauit utiqꝫ etiā iudeos ſecundū ſcripturas quas legunt chriſtū querere et uelle. Sed multi eoꝝ quē queſierunt ⁊ uoluerūt: ueniſſe non agnouerunt: excecati i cordibꝰ ſuis precedētibus meritis ſuis. Quod ſane hic nominat teſtamētū: uł ſupra ubi ait teſtamentū meū erit cum eo: uł hic ubi dixit eū angelū teſtamēti: nouū ꝓculdubio debemus accipere teſtamētum ubi ſēpiterna: nō uetus ubi tꝑalia ſūt ꝓmiſſa: que ꝓ magno hic habentes plurimi iſirmi: ⁊ deo uero taliū rerū mercede ſeruiētes: qn̄ uident eis ipios abūdare turbātur. Proptea ꝙ idē ꝓpheta: ut noui teſtamēti eťnaꝫ beatitudinē que nō niſi bonis dabiť: diſtingueret a ueteris terrena felicitate que plerūqꝫ datur ⁊ malis Ingrauaſtis iquit ſup me uerba uřa dic dn̄s et dixiſtis. In quo detraximus de te? Dixiſtis uanus ē ōnis qui ſeruit deo. Et quid plus nobis quia cuſtodiuimus obſeruatiōes eius: et qꝛ ābulauimus ſupplicātes ante faciē dn̄i ōnipotētis. Et nūc uos beatificatis alienos et reedificāť ōes q̄ faciūt iniqua: aduerſati ſūt deo et ſalui facti ſunt. Hec oblocuti ſūt qui timebant dn̄m: unuſquiſqꝫ ad proximū ſuum. Et animaduertit dominus: ⁊ audiuit: et ſcripſit librum memorie i conſpectu ſuo: eis qui timent dominū ⁊ reuereť nomē eius: per iſtum librum ſignificatum ē teſtamētū nouū. Deniqꝫ qꝺ ſequiť audiamus. Et erūt mihi dicit dominus ōipotens in die quam ego facio in acquiſitonē: ⁊ eligam eos ſic homo eligit filium ſuum ſeruientem ſibi. Et cōuertemini ⁊ uidebitis inter iuſtum ⁊ iniuſtum: ⁊ inter ſeruientez deo ⁊ nō ſeruientē. Quoniam ecce dies ueniet ardēs ſicut clibanus: ⁊ concremabit eos: ⁊ erūt ōes alienigene ⁊ omnes faciētes iniquitatē ſic ſtipula. ⁊ incēdet illos dies qui adueniet dicit dominus omnipotens: ⁊ nō derelinquetur eorum radix neqꝫ ſermentum ⁊ orietur uobis timentibus nomen meū ſol iuſtitie. ⁊ ſanitas i pennis eiuſ. ⁊ exibitis ⁊ exultabitis ſicut uituli ex uinculis reſoluti. Et cōculcabitis iniquos ⁊ erūt cinis ſub pedibꝰ uřis i die in quo ego facio. dicit dominus omnipotens. Hic eſt qui dicitur dies iudicij: de quo ſuo loco ſi deus uoluerit loquemur uberius.

De eſdra ⁊ machabeorum libris .c.xxxvi.

p Oſt hos tres ꝓphetas aggeū: zachariā: malachiā ꝑ idē tꝑus liberationis populi ex babylonica ſeruitute ſcripſit etiā eſdras: q̄ magis rerū geſtaꝝ ſcriptor ē habiť ꝙ ꝓpheta ſicuti ē liber q̄ appellať heſter. Cuius res geſta in laudē dei nō longe ab hiſ tēporibus inuenitur. Niſi forte eſdraſ in eo chriſtū prophetaſſe intelligēduſ ē: ꝙ iter iuuēes quoſdam orta queſtione quid amplius ualeret in rebus: cum reges unus dixiſſet: alter uinuz: tertius mulieres: que plerūqꝫ regibuſ

imperarẽt:idem tñ terti⁹ ueritatẽ ſup oia demonſtrauit eẽ uictricẽ. Conſulto aũt euãgelio chriſtũ cognoſcimus eẽ ueritatẽ. Ab hoc tẽpore apud iudeos reſtituto tẽplo:nõ reges ſed pricipes fuerũt uſq₃ ad ariſtobolũ. Quoꝝ ſupputatio temporũ nõ in ſcripturis ſanctis que canonice appellant̃ ſed in alijs inuenit̃:in quibus ſunt et machabeorũ libri:quos nõ iudei ſed eccl'ia pro canonicis habet: ꝑpt̃ quorũdam martyrum paſſiones uehemẽtes atq₃ mirabiles qui anteq̃ chriſtuſ ueniſſet in carnẽ:uſq₃ ad mortem pro dei lege certauerũt: ⁊ mala grauiſſima atq₃ horribilia pertulerunt.

Qđ ꝓphetica auctoritas õi origie gẽtilis phie iueniat̃ antiqor.c.xxxvij.

t Empore igit̃ nr̃orũ ꝓphetarũ quoꝝ iam ſcripta ad notitiam fere omniũ gẽtiũ peruenerũt: philoſophi gentiũ nondum erãt: qui hoc ẽt nomie uocarẽtur:qđ cepit a ſamio pythagora:qui eo tẽpore quo iudeoruꝫ ſoluta ẽ captiuitas:cepit excellere atq₃ cognoſci. Multo ergo magis ceteri philoſophi poſt ꝓphetas reperiũt̃ fuiſſe. Nam ipſe ſocrates atheniẽſis magiſter omniũ qui tũc maxime claruerunt tenens in ea parte q̃ moralis ul' actiua dicit̃ principatũ: poſt eſdrã ĩ chronicis inuenitur. Nõ multo poſt etiã plato ẽ natus:qui longe ceteros ſocratis diſcipulos anteiret. Quibus ſi addamus etiã ſuperiores q̃ nondũ philoſophi uocabãtur:ſeptem ſcilicet ſapiẽtes:ac deide phyſicos qui thaleti ſucceſſerũt:in perſcrutanda natura rerũ ſtudiũ eius imitati. Anaximãdꝛ ſcilicet ⁊ anaximenẽ ⁊ anaxagoram alioſq₃ nõnullos ãteq̃ pythagoraſ ꝑmus philoſophiam ꝓfiteretur:nec illi ꝓphetas noſtros ul' uniuerſos temporum antiquitate precedũt: quãdo quidẽ thales poſt quẽ ceteri fuerunt regnãte romulo eminuiſſe fertur: qñ de fontibus iſrael ĩ eis litteris q̃ toto orbe manarẽt ꝓphetie flumẽ erupit. Soli igitur illi theologi poete: orpheus:linus:muſe⁹:⁊ ſi quis alius apud grecos fuit his prophetis hebreis quoꝝ ſcripta in auctoritate habemus:annis reperiũtur priores. Sed nec ipſi uerũ theologũ noſtrũ moyſẽ: qui unũ deũ uerum ueraciter predicauit:cuius nũc ſcripta ĩ auctoritatis canone prima ſũt:tẽpore preuenerũt. Ac per hoc quantũ ad grecos attinet ĩ qua lingua lĩe huius ſeculi maxime floruerũt:nihil habẽt vnde ſapientiã ſuã iactent:quo religione noſtra ubi uera ẽ ſapiẽtia:ſi nõ ſuperior ſalteꝫ uideat̃ antiquior. Uerũ quod fatendum ẽ nõ quidẽ ĩ grecia ſ₃ ĩ barbaris gẽtibus ſicut iã in egypto añ moyſen nõnulla doctrina fuerat que illorum ſapiẽtia diceret̃. Alioquin nõ eẽt ſcriptum ĩ ſanctis libris moyſen eruditũ omni ſapiẽtia:egyptioꝝ:tũc utiq₃ qñ ibi natus ẽ:⁊ a filia pharaonis adoptatus atq₃ nutritus etiã liberalit̃ educatus eſt. Sed nec ſapiẽtia egyptiorũ ſapientiã ꝓphetarũ nr̃orum tempore antecedere potuit quãdo quideꝫ ⁊ abraaꝫ ꝓpheta fuit. Quid aũt ſapiẽtie eſſe potuit in egypto:antequã eis iſis quam mortuã tanq̃ magnam deam colẽdã putarũt litteras traderet. iſis porro inachi filia fuiſſe prodit̃: q̃ primus regnare cepit argiuis: quando iã abrae nepotes reperiũtur exorti.

Quod quedã ſãctoꝝ ſcripta eccleſiaſticus canon ꝓpter nimiã ñ recepit uetuſtatẽ:ne ꝑ occaſionẽ coꝝ falſa ueris inſerentur.c.xxxviij.

i Am uero ſi longe antiquiora repetã:⁊ ante illud grande diluuiũ noſter erit utiq₃ noe patriarcha

quē prophetā quoq3 nō immerito di-
xerim. Si quidē ipſa arca quā fecit: ⁊
in qua cū ſuis euaſit: prophetia nr̄oꝝ
temporū fuit. Quid enoch ſeptimus
ab adam: Nōne etiā in canonica ep̄la
apl̄i iude prophetaſſe p̄dicatur: quo-
rum ſcripta ut apud iudeos ⁊ apud
nos ī auctoritate nō eſſent: nimia fe-
cit antiquitas: propter quod uidebāt̄
ſuſpecta eſſe habēda: ne p̄ferētur falſa
p̄ ueris. Nam ⁊ p̄ferūtur quedā que
ipſoꝝ eſſe dicātur: ab eis qui pro ſuo
ſenſu paſſim quod uolūt credunt ſed
ea caſtitas canonis nō recepit: non ꝙ
eoꝝ hominū qui deo placuerūt repro
betur auctoritas: ſed ꝙ iſta eſſe nō cre-
dantur ipſoꝝ. Nec mirū debet uideri
ꝙ ſuſpecta habētur: que ſub tāte an-
tiquitatis nomīe proferūtur: quando
quidē in ipſa hiſtoria regū iude ⁊ re-
gum iſrael: q̄ res geſtas cōtinet: de q̄-
bus eidē ſcripture canonice credim⁹:
cōmemorātur plurima que ibi nō ex-
plicantur: ⁊ dicūtur ī libris alijs iue-
niri quos p̄phete ſcripſerūt: ⁊ alicubi
eorum quoq3 p̄phetarū noīa nō ta-
centur: nec tn̄ iueniūtur ī canone quē
pp̄lus dei recepit. Cuius rei: fateor:
cauſa me latet niſi ꝙ exiſtimo ēt ipſoſ
quibus ea que ī auctoritate religiōis
eſſe deberēt: ſanctus utiq3 ſp̄us reue-
labat: alia ſicut hoīes hiſtorica diligē-
tia: alia ſicut p̄phetas inſpiratiōe di-
uina ſcribere potuiſſe: atq3 hec ita fu-
iſſe diſtincta: ut illa tanꝙ ipſis: iſta vo
tanquā deo p ipſos loquēti iudicarēt̄
eſſe tribuēda: ac ſi illa ptinerēt ad u-
bertatē cognitionis: hec ad religiōis
auctoritatē ī qua auctoritate cuſtodit̄
canon: preter que ſi qua iam etiā ſub
nomine uerorū prophetaꝝ ſcripta p̄-
ferūtur: nec ad ipſam copiā ſciētie ua-
lent. Quoniam utrū eoꝝ ſint quorū
eſſe dicūtur incertū ē: ⁊ ab hoc eis nō
adhibetur fides: maxime his ī quib⁹
etiā cōtra fidē librorū canonicorum
quedā legūtur: propter quod ea pror
ſus illoꝝ nō eſſe apparet.

De hebraicis lr̄is q̄ nūquā ī ſue li-
gue p̄prietate nō fuerunt. c. xxxix.

n On itaq3 credendū ē: quod nō
nulli arbitrātur hebreā tm̄ lin-
guam p illū qui uocabat̄ heber: vnde
hebreoꝝ uocabulū ē fuiſſe ſeruatam
atq3 inde ad abraam perueniſſe: he-
breas aūt lr̄as a lege cepiſſe que data
ē p moyſen: ſed potius p illā ſucceſſi-
onem patrum memoratam linguam
cū ſuis lr̄is cuſtoditā. Deniq3 in pp̄lo
dei moyſes cōſtituit q̄ docendis lr̄is
preeſſent: prius q̄ diuine legis ullas
noſſent lr̄as. Hos appellat ſcriptura
grammatoiſagogos q̄ latine dici pn̄t
lr̄arum inductores uł introductores
eo ꝙ eas inducāt id ē introducāt quo
dammodo in corda diſcentiū: uł ī eaſ
potius ipſos quos docēt. Nulla igit̄
gens de antiquitate ſapiētie ſue ſuper
patriarchas ⁊ p̄phetas nr̄os quibus
inerat diuina ſapiētia ulla ſe iniq̄tate
iactauerit: quādo nec egyptus iuenit̄
que ſolet falſo ⁊ inaniter de ſuarum
doctrinarū antiquitate gloriari: qua-
licūq3 ſua ſapiētia patriarchaꝝ nr̄oꝝ
tēpore ſapientiā perueniſſe. Neq3 eīm
quiſquam dicere audebit mirabilium
diſciplinarum eos peritiſſimos fuiſ-
ſe antequā litteras noſſent: id ē ante-
quā iſis eo uēiſſet: eaſq3 ibi docuiſſet.
Ipſa porro eorum memorabilis do-
ctrina q̄ appellata ē ſapientia: q̄d erat
niſi maxime aſtronomia: ⁊ ſi q̄d aliō
talium diſciplinarū magis ad exercē-
da ingenia: q̄ ad illuminādas mētes
ſapiētia uera ualere ſolet: Nam quod
ad philoſophiā attinet: q̄ ſe docere a-
liquid p̄fitetur vnde fiant hoīes bea-
ti: circa tempora mercurij quē triſme-
giſtum uocauerunt: in illis terriſ eiuſ-
modi ſtudia claruerūt: Longe quidē

ante ſapiētes q̄ philoſophos habuit grecia. Sed tamē poſt abraā ⁊ iſaac: ⁊ iacob ⁊ ioſeph. Nimirum etiā poſt ipſum moyſen. Eo quippe tempore quo moyſes natus ē fuiſſe reperitur atlas ille magnus aſtrologus frater promethei: maternus auus mercurij maioris: cuius nepos fuit triſmegiſtꝰ iſte mercurius.

De egyptioꝝ mēdaciſſima vanitate: q̄ antiquitate ſciētie ſue centummilia aſcribit annorum. c. xl.

f Ruſtra itaq; uaniſſima ꝑſumptione garriūt quidā dicētes: ex quo egyptus rationē ſyderū cōprehēdit: amplius q̄ centū annorum milia numerari. In q̇bus eīm libris iſtum collegerūt numerū: qui nō multū añ annorū duo milia litteras magiſtra iſide didicerunt. Non eīm paruus eſt auctor ī hiſtoria uarro q̇ hoc ꝓdidit: quod a litterarū etiā diuinarū ueritate nō diſſonat. Cum eiʒ ab ipſo ꝑmo homine q̇ appellatus ē adam nōdum ſex annoꝝ milia cōpleātur: quo modo non iſti ridēdi potius q̄ refellendi ſunt: qui de ſpatio tēpoꝝ taʒ diuerſa ⁊ huic explorate ueritati tā cōtraria pſuadere conātur. Cui eiʒ narranti melius preterita credimꝰ: q̄ qui etiā futura ꝑdixerit q̄ ꝑſentia iam uidemus. Nam ⁊ ipſa hiſtoricoꝝ inter ſe diſſonātia copiā nobis ꝑbet ut eis potius credere debeamus: qui diuine quam tenemus nō repugnāt hiſtorie. Porro aūt ciues ipie ciuitatis diffuſi uſquequaq; ꝑ ceteras: cū legūt hoies doctiſſimos quoꝝ nulliuſ cōtēnēda uideatur auctoritas: iter ſe de rebus geſtis ab etatis nr̄e memoria remotiſſimis diſcrepātes: cui credē potius debeāt nō inueniūt. Nos uero in nr̄e religiōis hiſtoria fulti auctoritate diuina: q̇cquid ei reſiſtit nō dnbitamꝰ eē falſiſſimū: quomodolibet ſeſe habeāt cetera ī ſecularibꝰ līis: q̄ ſiue uera ſiue falſa ſint nihil momenti afferunt quo recte beateq; uiuamus.

De philoſophicarū opinionū diſſentionibus: ⁊ canonicaꝝ apud eccliā cōcordia ſcripturarum. c. xli.

u T autē cognitionē omittamuſ hiſtorie: ipſi philoſophi a q̇buſ ad iſta ꝓgreſſi ſumus: qui nō uidenť laboraſſe ī ſtudijs ſuis: niſi ut inuenirent quō uiuendū eſſet accōmodate ad beatitudinē capeſſendā: cur diſſenſerunt ⁊ a magiſtris diſcipuli ⁊ iter ſe cōdiſcipuli: niſi quia ut hoies hūanis ſenſibus ⁊ hūanis rationationibꝰ iſta queſierūt. Ubi q̄uis eē potuerit ⁊ ſtudium gloriandi: quo q̇ſque alio ſapientior ⁊ acutior uideri cupit: nec ſnīe quodāmodo addictus aliene: ſed ſui dogmatis ⁊ opinionis inuētor tn̄ ut nōnullos uľ etiā eoꝝ plurimos fuiſſe cōcedaʒ: quos a ſuis doctoribꝰ ľ diſcēdi ſocijs amor ueritatis abrupeꝛit: ut ꝓ ea certaꝛēt quā ueritatē putaꝛēt ſiue illa eēt ſiue nō eēt: cū aiūt quo vľ qua ad beatitudinē ꝑueniatur: humana ſe porrigit īfelicitas: ſi diuina nō ducit auctoritas. Deniq; auctores nr̄i ī quibus nō fruſtra ſacrarum litterarum figitur ⁊ terminatur canon: abſit ut iter ſe aliqua ratione diſſentiāt. Unō nō immerito cuʒ illa ſcribeꝛēt eis deū uľ ꝑ eos locutū nō pauci ī ſcholis atq; gymnaſijs litigioſis diſputatiōibꝰ garruli ſed ī agris atq; ī urbibus cuʒ doctis atq; indoctis tot antique ppľi crediderūt. Ipſi ſane pauci eſſe debuerunt ne multitudine uileſceret: quod carum religione eē oporteret: nec tn̄ ita pauci ut eorum nō ſit miranda cōſenſio. Neq; eīm ī multitudine phōꝛū qui labore etiam litterario monimenta ſuoꝝ dogmatum reliquerūt facile

quis inuenerit iter quos cũcta q̃ ſen-
ſere cõueniãt:quod oſtẽdere hoc ope
longũ ē. Quis aũt ſecte cuiuſlibet au
ctor ſic ē in hac lacedemonicola ciui-
tate approbatus:ut ceteri iprobarent
q̃ diuerſa ⁊ aduerſa ſenſerũt. Nonne
apud athenas ⁊ epicurei clarebãt aſ-
ſerentes res humanas ad deoꝝ curã
nõ ptinere:⁊ ſtoici q̃ cõtraria ſentien-
tes:eas regi atqȝ muniri dĳs adiuto-
ribus atqȝ tutoribus diſputabãt. Uñ
miror cur anaxagoras reus factꝰ ſit
quia ſolem dixit eẽ lapidem ardentẽ:
negans utiqȝ deũ cum in eadẽ ciuita-
te gloria floruerit epicurus: uixeritqȝ
ſecurus:nõ ſolum ſolẽ uel ullũ ſydeꝝ
deum eſſe nõ credens: ſed nec iouem
nec ullum deorum omnino in mũdo
habitare contendẽs:ſed ad quẽ p̃ces
hominũ ſupplicationeſqȝ perueniãt.
Nõne ibi ariſtippus in uoluptate cor
poris ſummũ bonũ ponens: ibi anti-
ſthenes uirtute animi potius hoiem
beatum fieri aſſeuerans:duo philoſo
phi nobiles ⁊ ambo ſocratici in tam
diuerſis atque iter ſe cõtrarĳs finibꝰ
uite ſummã locantes:quorũ etiaȝ ille
fugieudã:iſte adminiſtrandã ſapienti
dicebat eẽ rempublicã:⁊ ad ſuã q̃ſqȝ
ſectam ſectandã diſcipulos cõgrega-
bat. Nempe palam i conſpicua ⁊ no-
tiſſima porticũ:in gymnaſĳs:ac ꝑua-
tis cateruatim:⁊ i hortul̃: ⁊ in locis
publicis:ꝓ ſua q̃ſque opinione certa-
bant. Alĳ aſſerẽtes unũ: alĳ inume-
rabiles mũdos:ipſum aũt unum alĳ
ortũ eẽ:alĳ uero initiũ nõ habere:alĳ
iteriturũ:alĳ ſemp futurũ: alĳ mente
diuina:alĳ fortuitu ⁊ caſibꝰ agi. Alĳ
mortales eẽ animas: alĳ imortales.
Et q̃ immortales alĳ reuolui i beſti-
as:alĳ nequaq̃. Qui uero mortales
alĳ mox iterire poſt corpus: alĳ uiuẽ
ẽt poſtea ul̃ paululũ ul̃ diutius:nõ tñ
ſemper. Alĳ coſtituentes i corpore fi-
nem boni:alĳ in animo:alĳ i utroqȝ.
Alĳ extrinſecus poſita etiã bona ad
animã ⁊ corpus addẽtes. Alĳ ſenſibꝰ
corporis ſemp:alĳ nõ ſemp. Alĳ pu-
tantes nũq̃ eſſe credendũ. Has ⁊ ali-
as pene inumerabiles diſſentiões phi
loſophorum:quis unquam ppl̃s: q̃s
ſenatus:que poteſtas uel dignitas pu
blica impie ciuitatis:diiudicãdas ⁊ a-
lias ꝓbandas ac recipiẽdas:alias im-
probandas repudiãdaſqȝ curauit: ac
nõ paſſim ſine ullo iudicio confuſeqȝ
habuit in gremio ſuo tot cõtrouerſi-
as hoim diſſedẽtiũ:nõ de agris ⁊ do-
mibꝰ ul̃ quacũqȝ pecuniaria rõne:ſed
de his rebꝰ quibꝰ aut miſere uiuitur
aut beate:⁊ ubi ſi uera aliqua dicebã-
tur:eadẽ ⁊ falſa prorſus licẽtia dice-
bant:ut nõ fruſtra talis ciuitas my-
ſticũ uocabulũ babylonis acceperit.
Babylon q̃ppe iterpretat̃ cõfuſio qđ
nos iã dixiſſe meminimꝰ. Nec interẽ
diabolo regi eiꝰ q̃ cõtrarĳs iter ſe ri-
xent̃ erroribꝰ:quos merito multe ua-
rieqȝ ipietatis pꝛiter poſſidet. At uero
ppl̃us:gẽs illa:illa ciuitas: illa reſpu-
blica:illi iſraelite quibꝰ credita ſũt e-
loquia dei:nullo mõ pſeudo ꝓphetaſ
cũ ueris ꝓphetis pari licẽtia cõfude-
rũt:ſȝ cõcordes inter ſe atqȝ in nullo
diſſentiẽtes ſacrarũ liarũ ueraces ab
eis agnoſcebãt̃ ⁊ tenebãtur auctores.
Ipſi erãt eis philoſophi: hoc ē ama-
tores ſapiẽtie:ipſi ſapiẽtes: ipſi theo-
logi:ipſi ꝓphete:ipſi doctores ꝓbita-
tis atqȝ pietatis. Quicũqȝ ſecundum
illos ſapuit ⁊ uixit: nõ ſm hoies ſed
ſecundũ deum qui per illos locutꝰ eſt
ſapuit et uixit. Ibi ſi ꝓhibitum eſt ſa-
crilegium:deus ꝓhibuit. Si dictum ē
honora patrẽ tuum ⁊ matrem tuaȝ:
iuſſit deus:ſi dictum ē ñ mechaberiſ:
nõ homicidium facies:nõ furaberis:
⁊ cetera huiuſmoĩ nõ hec ora hũana
ſed diuina oracula fuderũt. Quicq̃d
philoſophi quidam inter falſa q̃ opi-
nati ſunt uerum uidere potuerunt et

laborioſis diſputationibus pſuadere moliti ſũt:q̃ mundum iſtum de⁹ fecerit:eumq; ipſe prouidentiſſimus adminiſtret:de honeſtate uirtutuȝ:de amore patrie:de fide amicitie:de boniſ opibus atque omnib⁹ ad mores probos ptinẽtibus rebus:quãuis neſciẽtes ad quem finem ⁊ quonã mõ eẽnt iſta omnia referenda: ꝓpheticis hoc ẽ diuinis uocib⁹:quãuis per hoies in illa ciuitate pplo cõmẽdata ſũt:nõ argumentationum concertationib⁹ inculcata ut nõ hominis ingeniũ ſȝ dei eloquium contẽnere formidaret: qui illa cognoſceret.

Qua diſpenſatione prouidẽtie dei ſcripture ſacre ueteris teſtamenti ex hebreo in grecum eloquium tranſlate ſint:ut uniuerſis gentibus innoteſcerent.c.xlij.

h As ſacras litteras etiã un⁹ ptolemeoꝝ reguȝ egypti noſſe ſtuduit ⁊ habere. Nã poſt alexãdri macedonis qui etiã magnus cognoiatus ẽ mirificentiſſimã minimeq; diuturnam potentiã qua uniuerſam aſiam immo pene totũ orbem partim ui et armis:partim terrore ſubegerat. qñ inter cetera oriẽtis regna etiã iudeam ingreſſus obtinuit. Eo mortuo comites eius cũ regnũ illud ampliſſimum nõ pacifice iter ſe poſſeſſuri diuiſiſſẽt ſed potius diſſipaſſẽt bellis õia uaſtaturi. Ptolemeos reges habere cepit egyptus:quoꝝ ꝑmus lagi filius multos ex iudea captiuos in egyptũ tranſtulit. Huic aũt ſuccedẽs ptoleme⁹ alius qui appellatus eſt philadelphus ões quos ille adduxerat ſubiugatos liberos redire pmiſit:inſuper ⁊ dona regia i templũ dñi miſit: petiuitq; ab elazaro tũc pontifice dari ſibi ſcripturas quas ꝓfecto fama audierat ꝑdicante diuinas:⁊ ideo cõcupiuerat habere i bibliotheca quã nobiliſſimã fecerat. Has ei cũ miſiſſet idẽ pontifex hebreas:poſt etiã ille iterp̃tes poſtulauit:⁊ dati ſũt ei.lxxij.de ſingulis tribubus duodecim ſeni hoies lingue utriuſq; doctiſſimi:hebree ſcilicet atq; grece. Quorum iterpretatio ut .lxx. uocetur iaȝ obtinuit cõſuetudo. Traditur ſane tam mirabilẽ ac ſtupenduȝ planeq; diuinũ i eorum uerbis fuiſſe cõſenſum:ut cũ ad hoc opus ſeparatim ſinguli ſederint:ita eim eoꝝ fideȝ ptolemeo placuit explorare: in nullo uerbo quod idem ſignificaret ⁊ tantundem ualeret:⁊ in uerboꝝ ordine alter ab altero diſcreparet:ſȝ tanq̃ un⁹ eẽt iterpres:ita qđ õnes iterpretati ſũt unum erat:quoniam re uera ſpiritus erat unus i õibus. Et ideo tam mirabile dei munus acceperãt:ut illarum ſcripturarum nõ tanq̃ humanarum: ſed ſicut erãt tãquam diuinarum etiã iſto modo cõmendaret̃ auctoritas: credituris quãdoq; gẽtibus ꝓfutura quod iam uidemus effectum.

De auctoritate .lxx. interpretum: que ſaluo honore hebraice lingue õibus ſit iterpretibus preferẽda.c.xliij.

n Am cũ fuerint ⁊ alij iterpretes q̃ ex hebrea in grecã linguã ſacra illa eloquia trãſtulerũt:ſicut aquila: ſymmachus.theodotion: ſicut ẽt illa ẽ iterpretatio cuius auctor nõ apparet:et ob hoc ſine nomie interpretis quinta editio nuncupat̃:hanc tñ que ſeptuaginta ẽ tanq̃ ſola eẽt ſic recipit eccl'a : eaque utũt̃ greci ppl'i chriſtiani:quoꝝ pleriq; utrũ alia ſit aliqua ignorant. Ex hac ſeptuaginta iterpretatione etiam in latinam linguam interpretatum ẽ quod latine eccleſie tenent:quamuis non defuerit i noſtris temporibus preſbyter hieronymus: homo doctiſſimus ⁊ omnium trium

linguarũ peritus:q̃ nõ ex greco ſed ex hebreo in latinum eloquiũ eaſdẽ cõuertit ſcripturas:ſed eius tantum litterarum laborem q̃uis iudei fateant̃ eſſe ueracẽ.lxx.uero iterpretes i multis erraſſe cõtendãt:tamẽ eccl'e chriſti tot hominum auctoritati ab elazaro tunc pontifice:ad hoc tantum opus electorum neminem iudicãt preferendum: quia ⁊ ſi nõ in eis unus apparuiſſet ſp̃s ſine dubitatione diuinus: ſed inter ſe uerba interpretationiſ ſue .lxx.docti more hominũ contuliſſent ut quod placuiſſet omnib⁹ hoc maneret:nullus eis unus iterpres debuit anteponi.Cum uero tantũ i eis ſignũ diuinitatis apparuit:pfecto quiſquis alius illarum ſcripturarũ ex hebrea in quãlibet aliã linguã iterpres ẽ uerax:aut cõgruit illis.lxx.iterpretibus aut ſi congruẽ nõ uidet̃: altitudo ibi prophetica eſſe credẽda ẽ.Spirit⁹ eiꝫ qui i prophetis erat quãdo illa dixerunt:idem ipſe erat i ſeptuagita uiris quãdo illa ſunt iterpretati. Qui profecto auctoritate diuina ⁊ aliud dicẽ potuit:tanquã ꝓpheta ille utrunque dixiſſet:quia utrunq; idem ſp̃us diceret:⁊ hoc ipſum aliter:ut ſi nõ eadem uerba:idem tamen ſenſus bene intelligentibus diluceſceret:⁊ aliquid pretermittere:⁊ aliquid addere:etiam ut hinc oſtenderet̃ nõ humanam fuiſſe i illo opere ſeruitutẽ quam uerbis debebat iterpres:ſed diuinam poti⁹ poteſtatem que mentem replebat ⁊ agebat iterpretis.Nonnulli autẽ codices grecos interpretationis.lxx. ⁊ ex hebreis codicibus emendãdos putarũt: nec tamẽ auſi ſũt detrahere quod hebrei nõ habebant ⁊.lxx.poſuerũt:ſed tantũmodo addiderunt que in hebreis inuenta apud.lxx. nõ erant: eaque ſignis quibuſdam in ſtellarum modũ factis:ad capita eorundem uerſuum notauerũt:q̃ ſigna aſteriſcos uocant. Jlla uero que nõ habẽt hebrei:habẽt aũt.lxx.ſimiliter ad capita uerſuum iacẽtibus uirgulis ſicut ſcribũtur uncie ſignauerunt.Et multi codices greci has notas habẽtes uſquequaq; diffuſi ſũt:⁊ latini.Que aũt nõ ꝑtermiſſa uł addita:ſꝫ aliter dicta ſũt: ſiue alium ſenſum faciant ẽt ipſum nõ abhorrentem:ſiue alio modo eundẽ ſẽſum explicare monſtrẽtur. niſi utriſque codicibus inſpectis nequeũt reperiri.Si igit̃ ut oportet nihil aliud intueamur i ſcripturis illis niſi q̃d per hoies dixerit dei ſp̃us:q̃cquid ẽ i hebreis codicib⁹ ⁊ nõ ẽ apud iſ̃pretes .lxx.noluit hoc p iſtos ſꝫ p illos prophetas dei ſp̃us dicere:q̃cquid uero ẽ apud.lxx.in hebreis aũt codicib⁹ nõ eſt:per iſtos maluit q̃ per illos idem ſp̃us dicere:ſic oſtẽdens utroſq; fuiſſe ꝓphetas:Jſto eim modo alia p eſaiã: alia per hieremiã:alia per alium atq; alium prophetam:uel aliter eadem p hunc ac per illũ dixit vt uoluit.Quicquid porro apud utroſq; inuenitur: per utroſque dicere uoluit unus atq; idem ſpiritus:ſed ita ut illi precederẽt prophetãdo:iſti ſequerẽtur prophetice illos iterpretando.Quia ſicut i ill' uera ⁊ cõcordãtia dicẽtibus ſpiritus pacis unus fuit:ſic ⁊ i iſtis nõ ſecum conferentibus ⁊ tamen tanq̃ ore uno cuncta interpretãtibus:idem ſpiritus unus apparuit.

Quid intelligendum ſit de niniuitarum excidio cuius denuntiatio in hebreo quadraginta dierũ ſpatio tenditur:in ſeptuaginta autẽ tridui breuitate concluditur.c.xliiij.

ſ Ed ait aliquis.Quomõ ſciam q̃d ionas ꝓpheta dixerit niniuitis utrum triduũ ⁊ niniue euertet̃: an.xl.dies?Quis enim nõ uideat nõ potuiſſe utrũq; tunc dici a propheta

qui miſſus fuerat terrere cõminatiõe
imminẽtis exitij ciuitatẽ:cui ſi tertio
die fuerat futurus interitꝰ:nõ utiqꝫ die
quadrageſimo ſi aũt quadrageſimo
nõ utiqꝫ tertio? Si ergo a me q̃rit̃ quid
ionas hoꝝ dixerit:hoc puto potiꝰ qḋ
legit̃ i hebreo:quadragita dies ⁊ ni-
niue ſubuertet̃. Septuagita q̃ppe lon-
ge poſteriꝰ iterpretati aliud dicere po-
tuerũt:qḋ tñ ad rẽ ꝑtineret: ⁊ in unũ
eundẽqꝫ ſenſũ q̃uis ſub altera ſigni-
ficatione cõcurreret:ammoneretqꝫ le-
ctorem utraqꝫ auctoritate nõ ſpreta
ab hiſtoria ſeſe attollẽ:ad ea req̃rẽda
ꝓpter q̃ ſignificãda hiſtoria ipſa con-
ſcripta ẽ. Geſta ſũt q̃ppe illa in niniue
ciuitate:ſꝫ aliq̃d etiã ſignificauerunt
qḋ modũ illiꝰ ciuitatis excedat: ſicut
geſtũ ẽ ꝙ ipſe ꝓpheta in uẽtre ceti tri-
duo fuit:⁊ tñ aliũ ſignificauit i profũ-
do inferni triduo futurũ qui dominꝰ
ẽ omniũ prophetarũ. Quapropter ſi
per illã ciuitatẽ recte accipit̃ eccl'ia gẽ-
tium:prophetice figuratur euerſa ſci-
licet per penitentiam:ut qualis fuerat
iam nõ eẽt. Hoc quoniã per chriſtuꝫ
factum ẽ in eccl'ia gentium:cuius illa
niniue figuram gerebat: ſiue per.xl.
dies ſiue per triduum idem ipſe ſigni-
ficatus ẽ chriſtus. Per quadraginta
ſcilicet qꝛ tot dies peregit cũ diſcipul'
ſuis poſt reſurrectionẽ ſuã ⁊ aſcẽdit i
celũ:p triduũ uero quia die tertio re-
ſurrexit:tanq̃ lectorẽ nihil aliud q̃
hiſtorie rerũ geſtarũ inherere cupiẽtẽ
de ſomno excitauerit.lxx. interpretes
ijdẽqꝫ ꝓphete: ad ꝑſcrutandũ altitu-
dinẽ ꝓphetie:⁊ quodãmõ dixerint: in
.xl.dieb' ipſum querẽ in quo ⁊ triduũ
poteris iuenire:illud i aſcẽſione hoc i
eius reſurrectione repies. Propter qḋ
utroqꝫ numero ſignificari cõuenientiſ-
ſime potuit:quoꝝ unum p ionam ꝓ-
phetam:alterũ p.lxx.iterpretũ ꝓphe-
tiam:tamẽ unus atque idem ſpus di-
xit. Longitudinẽ fugio:ut nõ hec per
multa demonſtrarem in quibꝰ ab he-
braica ueritate putãtur.lxx. iterp̃tes
diſcrepare:⁊ bene itellecti iueniũt̃ eſſe
cõcordes. Unde etiã ego ꝓ meo mo-
dulo ueſtigia ſequẽs ap'lorũ: quia et
ipſi ex utriſqꝫ id ẽ ex hebreis ⁊ ex.lxx.
teſtimonia prophetica poſuerũt:utra
que auctoritate utendũ putaui: quo-
niam utraque una atque diuia ẽ. Sꝫ
iã q̃ reſtãt ut poſſumus exequamur.

Quod pꝰ iſtaurationẽ tẽpli ꝓphe
tas iudei habere deſtiterũt: ⁊ exinde
uſqꝫ ad natiuitatẽ chriſti ꝯtinuis ad-
uerſitatibꝰ ſint afflicti ut ꝓbaret̃ altiꝰ
tẽpli edificationẽ propheticis uocibꝰ
fuiſſe promiſſam.c.xlv.

p Oſteaq̃ gẽs iuda ea cepit ñ hẽ
ꝓphetas:proculdubio deterior
facta ẽ:eo ſcilicet tẽpore quo ſe ſpera-
bat iſtaurato tẽplo poſt captiuitatẽ q̃
fuit i babylonia futuram eẽ meliorẽ.
Sic quippe itelligebat pp'lus ille car-
nalis quod prenũtiatũ ẽ per aggeum
prophetam dicẽtem. Magna erit glo
ria domus iſtius nouiſſime pluſq̃
prime:quod de nouo teſtamẽto dẽm
eẽ paulo poſt ſuperius demonſtrauit:
ubi ait aperte chriſtum promittẽs: et
mouebo õnes gẽtes:⁊ ueniet deſide-
ratus cũctis gẽtibus. Quo loco ſep-
tuagita itẽpretes aliũ ſenſum magis
corpori q̃ capiti:hoc ẽ magis eccl'e q̃
chriſto cõuenientẽ ꝓphetica auctori-
tate dixerũt. Uenient q̃ electa ſũt dñi õ
cũctis gẽtibus:id ẽ hoies õ quibꝰ ipſe
ieſus in euãgelio:multi iquit uocati:
pauci uero electi. Talibꝰ enim electis
gentium:domus dei edificatur p te-
ſtamentum nouum lapidibꝰ uiuiſ:lõ-
ge glorior q̃ templum illud fuit qḋ
a rege ſalomone conſtructum ẽ ⁊ pꝰ
captiuitatem inſtauratum. Propter
hoc ergo nec prophetas ex illo tem-
pore habuit illa gẽs: ſꝫ mltis cladibꝰ

afflicta ē ab alienigenis regib⁹:ipſiſq;
romanis:ne hāc aggei ꝓphetiā ī illa
inſtauratiōe tēpli opinaret̄ impletā.
Non multo eīm poſt adueniēte alex-
andro ſubiugata ē:qñ ⁊ ſi nulla facta
ē uaſtatio:quoniam non ſunt auſi ei
reſiſtere:⁊ ideo placatū facillime ſub-
diti receperūt:nō erat tamē gloria tā-
ta domus illius:quāta fuit ī ſuoꝝ re-
gū libera poteſtate. Hoſtias ſane alex
ander imolauit ī dei templo: nō ad e-
ius cultū uera pietate cōuerſus ſ; im-
pia uanitate cū dijs eū falſis colendū
putās. Deinde ptolemeus lagi filius:
quod ſupra cōmemoraui poſt alexā-
dri mortē captiuos inde in egyptum
trāſtulit:quos eius ſucceſſor ptoleme
us philadelphus beniuolētiſſime īde
dimiſit:per quē factum ē quod paulo
ante narraui:ut.lxx.interpretū ſcrip-
turas haberemus. Deinde cōtriti ſūt
bellis que ī machabeoꝝ libris expli-
cātur. Poſt hec capti a rege alexādrie
ptolemeo q̄ ē appellatus epiphanes:
īde ab antiocho rege ſyrie multis et
grauiſſimis malis ad idola colēda cō
pulſi templūq; ipſum repletū ſacrile-
gis ſuperſtitionib⁹ gentiū: qđ tñ dux
eoꝝ ſtrenuiſſimus iudas qui ēt ma-
chabeus dictus eſt antiochi ducibus
pulſis ab illa omni idolatrie cōtami-
natione mūdauit. Non aūt multo p⁹
alcimus quidā per ambitionē cum a
genere ſacerdotali eſſet alienus:quod
nefas erat pontifex factus ē. Hic etiā
poſt annos fere quinquagita:ī quib⁹
eis tamē pax nō fuit:q̄uis aliqua et
proſpere geſſerint:p̄mus apud eos a-
riſtobolus aſſumpto diademate ⁊ rex
⁊ pontifex factus ē. Antea quippe ex
quo de babylonie captiuitate reuerſi
ſūt:templūq; inſtauratū eſt:nō reges
ſed duces ul' pricipes habuerūt:q̄uis
⁊ qui rex ē poſſit dici princeps a pri-
cipatu imperādi:⁊ dux eo q; ſit ductō
exercitus. Sed nō cōtinuo quicunq;
principes ul' duces ſūt: etiā reges dic
poſſūt:quod iſte ariſtobol⁹ fuit. Cui
ſucceſſit alexander etiā ipſe rex ⁊ pō-
tifex:qui crudeliter in ſuos regnaſſe
traditur. Poſt hūc uxor eius alexan-
dra regina iudeorū fuit: ex cuius de-
inceps tēpore mala ſunt eos ſecuta
grauiora. Filij quippe hui⁹ alexādre
ariſtobol⁹ ⁊ hyrcan⁹ īter ſe deīceps ō
īperio dimicātes:uires aduerſus iſra-
heliticā gentē ꝓuocauere romanas.
Hyrcanus nāq; ab eis cōtra fratrem
popoſcit auxiliū. Tūc iā roma ſubiu-
gauerat africā ⁊ greciā:lateq; ēt alijs
orbis partibus imperās:tāq̄ ſeipſā
ferre nō ualens.ſe ſuaq; quodammō
magnitudine fregerat. Peruenerat
q̄ppe ad ſeditiōes domeſticas graues
atq; inde ad bella ſocialia: moxq; ci-
uilia:tātūq; ſe cōminuerat atq; cōtri-
uerat:ut ei mutādus reipublice ſtat⁹
quo regeret̄ regib⁹ īmineret. Pōpeiuſ
ergo romani ppl'i p̄clariſſim⁹ p̄nceps
iudeā cū exercitu igreſſus ciuitatē ca-
pit:tēplū reſerat:nō deuotione ſuppli
cis ſ; iure uictoris:⁊ ad ſācta ſāctoꝝ
quo niſi ſummū ſacerdotē nō licebat
ītrare:nō ut uenerator ſ; ut ꝓphana-
tor accedit. Cōfirmatoq; hyrcani pō-
tificatu:⁊ ſubiugate gēti ipoſito cuſto
de ātipatro:quos tūc ꝓcuratores vo-
cabāt:vinctū ſecū ariſtobolū ducit. Et
ex illo die iudei etiā tributarij roma-
norū eſſe ceperūt. Poſtea caſſius etiā
templū expoliauit. Deinde poſt pau-
cos annos etiā herodem alienigenā
regē habere meruerūt: quo regnante
natus eſt chriſtus. Jam eīm uenerat
plenitudo tēporis ſignificata ꝓphe-
tico ſpiritu p os patriarche iacob:ubi
ait. Nō deficiet princeps ō iuda neq;
dux ex femorib⁹ eius: donec ueniat
cui repoſitū eſt:⁊ ipſe erit expectatio
gentium. Non ergo defuit iudeorum
princeps ex iudeis uſq; ad iſtum he-
rodē:quē p̄mū acceperūt alienigenā

rĕgĕ. Tĕpus ergo erat ut ueniret ille cui repoſitũ erat: qđ nouo ꝓmiſſũ eſt teſtamĕto: ut ipe eĕt expectatio gĕtiũ. Fieri aũt ñ poſſet ut expectarĕt gĕtes eũ uĕturũ: ſic eũ cernim⁹ expectari ut vĕiat ad faciĕdũ iudiciũ ĩ claritate potĕtie: niſi ꝑus crederĕt ĩ eũ cũ uĕit ad patiendũ iudiciũ ĩ hũilitate patiĕtie.

De ortu ſaluatoris nři ſecundũ ꝙ uerbũ caro factũ ē: ⁊ de diſperſiõe iudeorum per omnes gentes ſicut fuerat prophetatum. c. xlvi.

r Egnante ergo herode in iudea apud romanos aũt iã mutato reipub. ſtatu iperãte ceſare auguſto: ⁊ p eũ orbe terre pacato natus ē chriſt⁹ ſecundũ precedentĕ ꝓphetiã in bethlehem iude: homo manifeſt⁹ ex hoïe uirgie: deus occultus ex deo pře. Sic eĩm ꝓpheta ꝑdixerat. Ecce uirgo ĩ utero cõcipiet ⁊ pariet filiũ: ⁊ uocabiť nom̃ ei⁹ emanuel: qđ ē iterpretatũ nobiſcũ deus. Qui ut ſe cõmĕdaret deũ multa miracula fecit: ex quib⁹ quedã quantũ ad eũ predicandũ ſatis uiſuꝫ ē eſſe: ſcriptura euangelica continet. Quorũ primũ eſt ꝙ tam mirabiliter natus ē: ultimum aũt ꝙ cum ſuo reſuſcitato corpore a mortuis aſcendit ad celum. Judei aũt qui cum occiderunt ⁊ in eũ credere noluerũt: quia oportebat eũ mori ⁊ reſurgere: uaſtati infelicius a romanis funditusꝗ a ſuo regno ubi iam eis alienigine dominabãtur eradicati ſũt: diſpſiꝗ p terras. Quãdoquidĕ ubiꝗ nõ deſũt p ſcripturas ſuas teſtimonio nobis ſũt per ꝓphetias nos nõ finxiſſe de chriſto quas plurimi eoꝝ conſiderãtes: ⁊ añ paſſionĕ ⁊ maxime p⁹ eius reſurrectionĕ crediderũt in eũ: de quib⁹ ꝑdictũ ē. Si fuerit numerus filioꝝ iſrael ſic arena maris: reliq̃e ſalue fiĕt. Ceteri uero excecati ſũt: de quib⁹ predictũ ē.

Fiat menſa eoꝝ corã ipſis in laqueuꝫ ⁊ in tribulationĕ ⁊ in ſcandalũ obſcurentur oculi eoꝝ ne uideãt: ⁊ dorſuꝫ eoruꝫ ſemper incurua. Proinde cum ſcripturis nřis ñ credũt: cõplĕť in eis ſue quas ceci legũt: niſi q̃s forte dixerit illas ꝓphetias chriſtianos finxiſſe de chriſto: que ſibylle noïe uľ alioruꝫ proferũtur: ſi que ſunt que nõ ꝑtinĕt ad populum iudeorum. Nobiſ quidĕ ille ſufficiũt que de nřorum inimicoꝝ codicibus proferũtur quos agnoſcimus ꝓpter hoc teſtimoniũ qđ nobis inuiti perhibent: eoſdem codĩces habendo atꝗ ſeruãdo per õnes gentes: etiã ipſos eē diſpſos quaquauerſum chriſti eccľia dilatať. Nã ꝓphetia in pſalmis quos etiã legũt de hac re ꝑmiſſa ē ubi ſcriptũ ē. Deus me⁹ miſericordia eius ꝑueniet me. Deus meuſ demonſtrauit mihi de iimicis meis. Ne occidꝛis eos ne quãdo obliuiſcãť legĕ tuã. Diſperge eos ⁊ ĩ uirtute tua. Demõſtrauit ergo deus eccľie ĩ eius iimicis iudeis gratiam miſericordie ſue: quoniã ſicut dicit apľus delictum eoꝝ ſalus ē in gĕtibus. Et ideo nõ occidit: id ē nõ ē in eis perdidit ꝙ ſũt iudei: ꝗuis deuicti ⁊ oppreſſi fuerint a romanis: ne obliti legem dei ab hoc de quo agimus teſtimoniũ nihil ualeret. Jdeo parũ fuit ut diceret ne occideris eos ne qñ obliuiſcãť legĕ tuã: niſi etiã adderet diſpge eos qm̃ ſi cuꝫ iſto teſtimonio ſcripturarũ ĩ ſua tantũmodo terra nõ ubiꝗ eſſent: ꝑfecto eccľia q̃ ubiꝗ ē eos ꝓphetiarũ q̃ de chriſto premiſſe ſũt teſtes in omnib⁹ gentibus habere nõ poſſet.

An ante tp̃a chriſti aliq̃ fuerint extra iſraeliticũ genus: q̃ ad celeſtis ciuitatis conſortiũ ꝑuenerint. c. xlvij.

q Uapropĕ quiſq̃s alienigena id ē non ex iſrael ꝓgenitus: nec ab

illo pplo i canone ſacrarũ litterarum receptus:legit aliqd pphetaſſe ő chriſto:ſi in nřam notitiã uenit aut uenerit:ad cumulũ a nobis cõmemorari põt nõ ꝙ neceſſarius ſit ēt ſi deſit:ſed qꝛ nõ credit fuiſſe incõgrue ꝛ in aliis gẽtibus hoies quibus hoc myſteriuꝫ reuelatũ ē:ꝛ qui hec etiã pdicere impulſi ſunt:ſiue participes eiuſdẽ gratie fuerint ſiue expertes:ſiue p malos angelos docti ſint:quos etiã pſentem chriſtũ quẽ iudei ñ agnoſcebãt ſcim' fuiſſe cõfeſſos. Nec ipſos iudeos exiſtimo audere contẽdere:neminẽ pertinuiſſe ad deũ pter iſraelitas:ex quo ppagatio iſrael eẽ cepit reprobato eius fratre maiore. Populus eim re uera qui dei pplus pprie diceret null' ali' fuit. Homines aũt quoſdã nõ terrena ſed ſocietate celeſti ad ueros iſraelitas ſuperne ciues patrie ptinẽtes: etiã in aliis gẽtibus fuiſſe negare non põt. Quia ſi negãt facillime cõuincuntur de ſãcto ꝛ mirabili uiro iob:q nec idigena nec pſelytus id ẽ aduena populi iſrael fuit:ſed ex gẽte idumea genus ducẽs:ibi ortus ibidẽ mortuus. Qui diuino ſic laudatur eloquio:ut qõ ad iuſtitiã pietatemq; attinet etiã nullus ei homo ſuorum temporũ coequet. Que tẽpora eius quãuis nõ inueniamus in chroniciſ:colligimus tamẽ ex libro eius quẽ pro ſui merito iſraelite in auctoritatẽ canonicã receperũt: tertia generatione poſteriorẽ fuiſſe ꝙ iſrael. Diuinitus aũt fuiſſe puiſuꝫ nõ dubito:ut ex hoc uno ſciremus etiaꝫ p alias gentes eẽ potuiſſe q ſecunduꝫ deũ uixerũt eiq; placuerũt ptinentes ad ſpiritualẽ hieroſolymã. Quod nemini cõceſſum fuiſſe credendũ ẽ: niſi cui diuinitus reuelatus ẽ un' mediator dei ꝛ hominũ homo chriſtus ieſus qui uẽturus in carne ſic antiquis ſanctis prenũciabat: queãdmodum nobis ueniſſe nũciat' ẽ ut una eadẽq; fides p ipſum ões in dei ciuitatem: dei domum:dei templũ pdeſtinatos perducat ad deũ. Sed quecũq; alioꝝ pphetie de dei per ieſum chriſtũ gra pferũtur:poſſunt putari a chriſtianiſ eſſe conficte. Ideo nihil ẽ firmius ad cõuincendos quoſlibet alienos: ſi de hac re contenderint noſtroſq; fulciẽdos ſi recte ſapuerint:ꝙ ut diuina pdicta de chriſto ea proferãtur: que in iudeoꝝ codicibus ſũt ſcripta. Quib' auulſis de ppriis ſedibus:ꝛ ppi hoc teſtimoniũ toto orbe diſperſis:chriſti uſquequaq; creuit eccleſia.

Prophetiã aggei qua dixit maiorem futuram gloriã domus dei ꝙ pmũ fuiſſet:nõ in reedificatione tẽpli: ſed i eccla chriſti.c.xlviii.

b Ec domus dei maioris ẽ glorie:ꝙ fuerit illa pma: lignis et lapidib' ceteriſq; pcioſis reb' metalliſq; cõſtructa. Nõ itaq; aggei pphetia i tẽpli illius iſtauratiõe cõpleta ẽ. Ex quo eim inſtauratũ ẽ:nunꝙ oſtẽditur tantam gloriam habuiſſe ꝙtaꝫ habuit tẽpore ſalomonis:imo potius oſtenditur primũ ceſſatione pphetie fuiſſe domus illius gloriam diminutam:deinde ipſius gẽtis cladib' tãtis uſq; ad ultimum excidium qõ factuꝫ ẽ a romanis:ſicut ea que ſupra ſunt cõmemorata teſtantur. Hec autẽ domus ad nouũ pertinens teſtamentũ: tanto utiq; maioris eſt glorie quãto meliores ſunt lapides uiui:quib' credentibus renouatiſq; cõſtruitur. Sꝫ ideo p inſtaurationem templi illius ſignificata ẽ:quia ipſa renouatio illi' edificii ſignificat eloquio prophetico alterum teſtamentum quod appellat nouum. Quod ergo dixit deus p memoratũ prophetã:ꝛ dabo pacẽ i loco iſto:per ſignificantẽ locũ ille qui eo ſignificatur ẽ intelligẽdus. Ut quia illo

loco iſtaurato ſignata ē eccl'a q̄ fuerat edificāda per chriſtū:nihil accipiatur quod dictū ē dabo pacem i loco iſto: niſi dabo pacē in loco quē ſignificat locus iſte. Quia quodāmodo oīa ſignificātia uidētur earum rerum quaſ ſignificāt ſuſtinere pſonas: ſicut dcm̄ ē ab apl'o petra erat chriſtus quoniā petra illa de qua hoc ē dictū ſignificabat utiqꝫ chriſtum. Maior ē itaqꝫ gloria domus huius noui teſtamēti: q̄ domus p̄oris ueteris teſtamenti:et tūc apparebit maior cū dedicabitur. Tūc eim ueniet deſiderat⁹ cūctis gētibus ſicut legit' i hebreo. Nam p̄muſ aduētus ei⁹ nōdum erat deſideratus oībus gentibus. Nō eim quem debebant deſiderare ſciebāt:i quē nō crediderāt. Tunc etiā ſm̄.lxx. iterpretes: qꝛ ⁊ ipſe ē propheticus ſenſus: ueniēt q̄ electa ſūt dn̄i de cūctis gētibus. Tūc eim uere nō ueniēt niſi electa de quibus dicit apl'us: ſicut elegit nos in ipſo ante mūdi conſtitutionem. Ipſe quippe architectus qui dixit m'lti uocati:pauci uero electi:nō de his dixit qui uocati ſic uenerūt ut de conuiuio p̄ijcerētur: ſed de electis demonſtraturus ē edificatam domū q̄ nullaꝫ dinceps formidabit ruinam. Nūc autē ⁊ hi quādo replent eccl'ias:quos tāq̄ in area uentilatio ſeparabit:nō apparet tanta gloria domus huius:quāta tunc apparebit quando quiſquis ibi erit ſēper erit.

De icerta m'ltiplicatiōe eccl'e qua i hoc ſeculo multi reprobi miſcentur electis.c.xlix.

i N hoc ergo maligno ſeculo i his dieb⁹ malis:ubi p hūilitatē preſentē futurā cōparat eccl'a celſitudinē:⁊ timorū ſtimulis: dolorū tormētis: laboꝝ moleſtijs: tentationum periculis erudit': ſola ſpe gaudens qn̄ ſane gaudet:multi reprobi miſcētur bonis:⁊ utriqꝫ tanq̄ in ſagenā euangelicā colligūtur:⁊ in hoc mūdo tāq̄ in mari utriqꝫ inclusi retib⁹ indiſcrete natant:donec pueniatur ad littus ubi mali ſegregētur a bonis: ⁊ in bonis tanq̄ in tēplo ſuo ſit deus oīa in oībus. Proinde uocē nūc agnoſcim⁹ eius ipleri qui loquebat' in pſalmo atqꝫ dicebat. Annūciaui ⁊ locutus ſum multiplicati ſunt ſuper numerū. Hoc fit nūc ex quo primū p os pcurſoris ſui ioannis deinde p os propriū annūciauit:⁊ locutus ē dicēs. Agite penitentiā:appropinquauit eiꝫ regnum celoꝝ. Elegit diſcipulos quos ⁊ apoſtolos nomiauit:hūiliter natos: ihonoratos:illitteratos:ut q̄cquid magnum eēnt ⁊ facerēt:ipſe i eis eſſet ⁊ faceret. Habuit iter illos unū:quo malo utens bn̄:⁊ ſue paſſionis diſpoſitū ipleret:⁊ eccl'ie ſue tolerandoꝝ malorum preberet exemplum. Seminato q̄ntum per eius oportebat p̄ſentiā corporalem ſancto euāgelio: paſſus eſt: mortuus ē:reſurrexit:paſſione oſtendens quid ſuſtinere p ueritate: reſurrectione quid ſperare i eternitate debeamus:excepta altitudie ſacramēti qua ſāguis ei⁹ i remiſſionē peccatorū fuſus ē. Cōuerſatus ē i terra.xl. dies cū diſcipulis ſuis:atqꝫ ipſis uidētib⁹ aſcēdit in celū:⁊ poſt dies.x. pmiſſuꝫ ſpiritū ſāctum miſit patris ſui:cuius aduenietis in eos q̄ crediderant tunc erat ſignū maximū: ⁊ maxime neceſſarium:ut unuſquiſqꝫ eorum linguis oīnium gentiū loqueret':ita ſignificās unitatē catholice eccl'ie p oēs gentes futurā:ac ſic linguis oībus locuturā.

De p̄dicatiōe euāgelij:q̄ p paſſiōeſ p̄dicantiū clarior ⁊ potētior fc̄a ē.c.l.

d Einde ſm̄ illā pphetiā:ex ſion lex pdiet ⁊ uerbum domini de

hieruſalē: ꝛ ſecundū dñi ipſius chriſti predicta: ubi poſt reſurrectionē ſtupē-tibus cū diſcipulis ſuis aperuit ſenſū ut intelligerēt ſcripturas: ꝛ dixit eis quoniam ſic ſcriptum ē: ꝛ ſic oporte-bat chriſtum pati ꝛ reſurgere a mor-tuis die tertia: ꝛ predicari in eius no-mine patientiam ꝛ remiſſionē pecca-torū p oēs gentes: icipiētibus ab hie ruſalē. Et ubi rurſus eis de aduentu eius nouiſſimo requirētib⁹ reſpondit atq; ait. Nō ē ueſtrū noſſe tēpora uel momēta q̄ pat̄ poſuit i ſua poteſtate: ſed accipietis uirtutē ſpiritus ſancti ſupuenietis i uos: ꝛ eritis teſtes mihi i hieruſalē: ꝛ i tota iudea ꝛ ſamaria: ꝛ uſq; i fines terre. Primū ſe ab hie-ruſalē diffudit eccl'ia ꝛ cū in iudea at-q; ſamaria plurimi credidiſſent: ꝛ in alias gētes ſeminatū ē eis annūcian-tibus euangeliū quos ipſe ſicut lūina ria coaptauerat uerbo: ꝛ accenderat ſpū ſancto. Dixerat eīm eis nolite ti-mere eos q̄ corpus occidūt: aīam aūt nō poſſūt occidē: q̄ ut frigidi timore nō eēnt: igne caritatis ardebāt. Deni-q; p ipſos nō ſolū qui eū ante paſſio nē ꝛ poſt reſurrectionē ſuā uiderant ꝛ audierāt: ueꝝ ēt poſt obitū eorum p poſteros eorū inter horrēdas perſe cutiones ꝛ uarios cruciatus: ac fune-ra martyrū p̄dicatū ē toto orbe euā-geliū: cōteſtāte dño ſignis ꝛ oſtētis ꝛ uariȷs uirtutib⁹: ꝛ ſpiritus ſancti mu-neribus: ut ppl'i gentiū credētes in eū qui ꝑ eoꝝ redēptioue crucifixus eſt: chriſtiano amore uenerarēt̄ ſanguiē martyrū: quē diabolico furore fude-rūt: ipſiq; reges quoꝝ legib⁹ uaſtaba tur eccl'ia: eius nomini ſalubrit̄ ſubde rentur: quod de terra crudelit̄ auferri conati ſunt: ꝛ falſos deos inciperent perſequi: quorum cauſa cultores dei ueri fuerant antea perſecuti.

Quod etiā p hereticoꝝ diſſēſiōeſ fides catholica roboret̄. c. li.

u Idēs autē diabol⁹ tēpla demo nū deſeri ꝛ ad nomē liberantis mediatoris currere gen⁹ humanuꝫ: hereticos mouit q̄ ſub uocabulo chri ſtiano doctrine reſiſterent chriſtiane: quaſi poſſēt idifferēt ſine ulla correp-tione hīe i ciuitate dei: ſic ciuitas ꝯfu-ſionis idifferēter habuit phōs iter ſe diuerſa ꝛ aduerſa ſentiētes. Qui ergo in dei eccl'ia morbidū aliq̄d prauūq; ſapiūt: ſi correpti ut ſanū rectūq; ſa-piant reſiſtūt cōtumacit̄: ſuaq; peſtife-ra ꝛ mortifera dogmata emēdare no-lūt: ſꝫ defēſare pſiſtūt: heretici fiūt: et foras exeūtes habēt̄ in exercētib⁹ ini-micis: ēt ſic q̄ppiā ueris ill' catholicis mēbris chriſti malo ſuo ꝓſunt. Duꝫ eiꝫ de⁹ utit̄ ꝛ malis bñ ꝛ diligētib⁹ eū oīa cooperātur i bonū: iimici oēs ec-cleſie quolibet errore cecētur ul' mali-tia deprauētur: ſi accipiūt poteſtatem corporalit̄ affligēdi: exercēt eius pati-entiā ſi tātūmodo male ſentiēdo ad-uerſant̄: exercēt eius ſapiētiā. Ut aūt etiā iimici diligātur: exercēt eius be-niuolentiā: aut etiā beneficētiā: ſiue ſenſibili doctrina cū eis agat̄: ſiue ter-ribili diſciplina. Ac per hoc diabolus pīceps ipie ciuitatis aduerſus pere-grinantē i hoc mūdo ciuitatē dei ua-ſa ꝓpria cōmouēdo: nihil ei nocere p-mittit̄: cui ꝓculdubio ꝛ reb⁹ ꝓſperit̄ cōſolatio ut nō frāgat̄ aduerſis: exer-citatio ut nō corrūpat̄ proſpis: p di-uinā ꝓuidentiā procurat̄: atq; ita tē-peratur utrūq; ab alterutro: ut i pſal-mo illā uocē nō aliūde cognoſcamus exortā: ſm multitudinē: doloꝝ meoꝝ i corde meo: cōſolationes tue iocūda-uerūt aīam meā. Hinc ē ꝛ illud apl'i ſpe gaudētes: i tribulatiōe patientes. Nam ꝛ id quod ait idē doctor q̄cūq; uolūt pie uiuere i chriſto pſecutioneꝫ patiūtur: nullis putandum eſt deeſſe

poſſe tēporibus:quia ⁊ cū ab eis qui foris ſūt nō ſeuientib⁹ videt̄ eē tranquillitas:⁊ reuera ē:plurimūq; cōſolatiōis aufert īfirmis maxime:nō tm̄ deſūt ímo multi ſūt intus: qui corda pie uiuentiū ſuis pditis morib⁹ cruciant:qm̄ p eos blaſphematur chriſtianū ⁊ catholicū nomen.Qđ q̃to ē carius eis q̄ uolūt pie viuere i chriſto:tāto magis dolēt q̄ p malos int⁹ poſitos fit:ut minus q̃ pioꝝ menteſ deſiderāt diligat̄.Ipſi quoq; heretici cū chriſtianū cogitātur habē nomen ⁊ ſacramēta chriſtiana: ⁊ ſcripturas ⁊ pfeſſionem:magnū dolorē faciūt i cordib⁹ pioꝝ:qa ⁊ multi uolētes eſſe chriſtiani pp̄ter eoꝝ diſſenſiōes heſitare cogūt:⁊ multi maledici ēt ī hiſ īueniūt materiā blaſphemādi chriſtianū nomen:qa ⁊ ipſi quoquomodo chriſtiani appellāt̄. His atq; huiuſmōi prauis morib⁹ ⁊ errorib⁹ hoim pſecutionē patiūtur q̄ uolūt i chriſto pie viuere:etiā nullo īfeſtāte neq; vexante corp⁹ illoꝝ.Patiūt̄ q̄ppe hanc pſecutionē nō i corporibus ſed i cordibus.Unde illa uox ē:ſecundū multitudinem doloꝝ meorū i corde meo. Non eīm ait i corpe meo.Sed rurſuſ quoniā cogitātur immutabilia diuīa pmiſſa ⁊ quod ait apl'us nouit dn̄s q̄ ſunt eius:quos eīm preſciuit ⁊ predeſtinauit cōformes fieri imaginis filij ſui:ex eis nullus perire pōt:ideo ſeq̄tur ī illo pſalmo:cōſolationes tue iocundauerunt animā meā.Dolor autē qui fit in cordibus pioꝝ:quos perſequūtur mores chriſtianoꝝ malorū: ſiue falſoꝝ:prodeſt dolētib⁹: quoniā de caritate deſcēdit qua eos pire nolunt:nec īpedire ſalutē alioꝝ. Deniq; magne cōſolationes fiūt etiā de correctionibus eoꝝ:q̄ pioꝝ aīas tāta iocūditate pfundūt:quātis de ſua pditione dolorib⁹ cruciauerāt.Sic i hoc ſeculo i his dieb⁹ malis: nō ſolū a tēpore corporalis p̄ſentie chriſti ⁊ apoſtolorū eius:ſed ab ipſo abel quē primū iuſtū ipius frat̄ occidit: ⁊ deīceps uſq; ad huius ſeculi finē inter pſecutiones mūdi ⁊ cōſolationes dei peregrinando procurrit eccleſia.

An credēdū ſit qđ q̄dā putāt:ipletis decē pſecutionib⁹ q̄ fuerūt: nullā ſupereſſe preter undecimā q̄ in ipſo antichriſti tēpore ſit futura.c.lij.

p Roinde nec illud q̄dē temē puto eē dicēdū:ſiue credēdū qđ ñ nullis uiſū ē l' uidet̄:nō ãplius eccl'aꝫ ſuā paſſurā pſecutiōes uſq; ad tēpus antichriſti:q̃ q̄ iā paſſa ē:id ē decē: ⁊ undecima eademq; ſit ab antichriſto nouiſſima. Primā q̄ppe cōputant a nerone:Secundā a domitiano: Tertiam a traiano:Quartaꝫ ab antoio: Quintā a ſeuero: Sextaꝫ a maximino: Septimam a detio: Octauam a ualeriano : Nonam ab aureliano : Decimā a diocletiano ⁊ maximiano. Plagas eīꝫ egyptioꝝ qm̄ decē fuerūt añq̄ īde exire īciperet ppl's dei. putāt ad hūc intellectū eē referēdas: ut nouiſſima antichriſti pſecutio ſilis uideatur vndecīe plage:qua egyptij dum hoſtilit̄ pſequerētur hebreos:ī mari rubro pplo dei per ſiccum tranſeūte perierūt.Sed ego illa re geſta i egypto iſtas pſecutiones pphetice ſignificatas eē nō arbitror:q̃uis ab eis qui hoc putāt exq̄ſite ⁊ īgenioſe illa ſigula his ſingulis cōpata uideāt̄:nō prophetico ſpū ſed cōiectura mētis hūane qua aliq̄ñ ad ueꝝ puenitur: aliq̄ñ fallit̄.Quid eīm q̄ hoc ſentiūt dicturi ſūt de pſecutione qua ipſe dn̄s crucifixus ē?In quo eam ſunt numero poſituri?Si autē hac excepta exiſtimant cōputandū:tanq̃ ille numerande ſint que ad corpus ptinēt:nō qua ipſū caput ē appetitū ⁊ occiſū:qđ agēt đ illa

q̄ poſteaq̄ chriſtus aſcēdit i celū hie-roſolymis facta ē:ubi btūs ſtephāus lapidat⁹ ē:ubi iacob⁹ frat̄ ioānis gladio trucidat⁹ ē:ubi apl̄us petr⁹ ut occideret īclu ſus ē:⁊ p angelū liberat⁹: ubi fugati atq̄ diſpſi de hieroſolymiſ frēs:ubi ſaulus q̄ poſtea paulus apl̄s factus ē uaſtabat eccl̄am ubi ipē quoq̄ iā fidē quā pſequebat̄ euāgelizās: qualia faciebat ē paſſus:ſiue p iudeā ſiue p alias gētes:quacūq̄ chriſtum feruētiſſime pdicabat:Cur ergo eis a nerone uidet̄ ordiendū:cū ad nerōis tpā iter atrociſſimas pſecutiōes de q̄bus nimis ē longū cūcta dicere:eccl̄ia creſcēdo puenerit: Quod ſi a regib⁹ factas pſecutiōes i nūero exiſtimāt eē debere:rex fuit herodes q̄ ēt p⁹ aſcenſum dñi grauiſſimā fecit. Deinde q̄d reſpōdent ēt de iuliano:quē nō numerant i decē:An ipſe nō ē eccl̄az pſecutus:qui chriſtianos liberales litteras docere ac diſcere uetuit:ſub quo ualentinianus maior qui p⁹ eū t̄tius imꝑator fuit:fidei chriſtiane cōfeſſor extitit militiaq̄ puatus ē:Ut omittā q̄ apud antiochiā facē ceperat:niſi uni⁹ fideliſſimi ⁊ cōſtātiſſimi iuuenis:q̄ cū multis apprehēſis ut torquerēt̄ p totū diē pmus ē tort⁹ i uirgul̄ iter ungulas cruciatuſq̄ pſallētis:libertatez atq̄ hilaritatē mirat⁹ exhorruiſſet: ⁊ i ceteris deformi⁹ erubeſcē timuiſſet. Poſtremo nr̄a memoria ualēſ ſupradicti ualētiniani frat̄ arrianus nōne magna pſecutione p oriētes ptes catholicā uaſtauit eccl̄am:Quale ē aūt nō cōſiderare eccl̄am p totū mundū fructificantē atq̄ creſcentē:poſſe i aliquibus gētibus pſecutionē pati a regibus:⁊ qñ i alqs nō patit̄:Niſi forte nō ē pſecutio cōputanda: qñ rex gotthoruz i ipſa gotthia pſecutus ē chriſtianos crudelitate mirabili:cū ibi nō eēnt niſi catholici:quoꝝ plurimi martyrio coronati ſunt:ſicut a quibuſdā fratrib⁹ qui tūc illic pueri fuerāt: ⁊ ſe iſta uidiſſe incūctāter recordabantur audiuimus:Quid mō i perſide:Nōne ita i chriſtianos ferbuit pſecutio ſi tñ iam quieuit:ut fugiētes ide nonnulli uſq̄ ad romana oppida puenerint.Hec atq̄ huiuſmōi mihi cogitāti nō uidet̄ eē diffiniēdus numeruſ pſecutionū:q̄bus exerceri oportet eccleſiam.Sed rurſus affirmare aliquas futuras a regib⁹ p̄ter illā nouiſſimaz de qua nullus ambigit chriſtianus:n̄ minoris ē temeritatis. Itaq̄ hoc in medio reliquamus:neutrā ptē q̄onis huius aſtruētes ſiue deſtruētes: ſz tātūmodo ab affirmādi quodlibet horū audacē pſumptionē reuocātes.Illam ſane nouiſſimā pſecutionē q̄ ab antichriſto futura ē:preſētia ſua extiguet ipſe ieſus.Sic eim ſcriptum ē q̄ eū iterficiet ſpū oris ſui: ⁊ euacuabit illumiatiōe preſētie ſue.Hic queri ſolet qñ iſtud erit.importune ōnino.Si eiz hoc nobis noſſe pdeſſet:a quo melius q̄ ab ipſo deo magiſtro iterrogātibus diſcipulis diceret̄:Nō eim ſiluerūt ide apud eū:ſz a pſente queſierūt dicētes.Domine ſi hoc i tēpore repreſentabis regnū iſrael:At ille nō ē inquit ueſtrū noſſe tēpora.q̄ pater i ſua poſuit poteſtate.Nō utiq̄ illi de hora:ul̄ die:ul̄ anno:ſed de tempore interrogauerūt:quando illud accepere reſponſum.Fruſtra igit̄ annoſ q̄ huic ſeculo remanēt cōputare ac diffinire conamur:cū hoc ſcire nō eſſe nr̄um ex ore ueritatis audiamus.Quos tñ alij quadringētos:alij quingētos:alij etiā mille:ab aſcenſione dñi uſq̄ ad eius ultimū aduentū compleri poſſe dixerūt.Queādmodū aūt quiſq̄ eoꝝ aſtruat opinionē ſuā:longū ē demonſtrare:⁊ nō neceſſariū.

De tempore nouiſſime pſecutiōis occulto.c.liij.

c Oniecturis quippe utuntur homines: non ab eis aliquid certum de auctoritate scripture canonice profertur. Omnium vero de hac re calculantium digitos resoluit: et quiescere iubet ille qui dicit. Non est vestrum scire tempora que pater in sua posuit potestate. Sed hec quia euangelica sententia est: mirum est non ea repressos fuisse deorum multorum falsorumque cultores: quominus fingerent demonum responsis quos tanquam deos colunt: definitum esse quanto tempore mansura esset religio christiana. Cum enim viderent nec tot tantisque persecutionibus eam potuisse consumi: sed his potius incrementa mira sumpsisse: excogitauerunt nescio quos versus grecos: tanquam consulenti cuidam diuino oraculo effusos. Ubi christum quidem ab huius tanquam sacrilegii crimine faciunt inocentem. Petrum autem maleficia fecisse subiungunt ut coleretur christi nomen per trecentos sexaginta quinque annos. Deinde completo memorato numero annorum: sine mora sumeret finem. O hominum corda doctorum: o ingenia literata: digna credere ista de christo: qui credere non vultis in christum: quod eius discipulus petrus ab eo magicas artes non didicerit: sed ab ipso inocente tamen eius discipulus maleficus fuerit: nomenque illius quam suum coli maluerit magicis suis artibus magnis laboribus et periculis suis: postremo etiam effusione sanguinis sui. Si petrus maleficus fecit ut christum sic diligeret mundus: quid fecit inocens christus ut eum sic diligeret petrus? Respondeant igitur sibiipsi et si possunt intelligant: illa superna gratia factum esse: ut propter eternam vitam christum diligeret mundus: qua gratia factum est ut propter eternam vitam ab illo accipiendam: et usque ad temporariam mortem pro illo patiendam christum diligeret petrus. Deinde isti dii qui sunt: qui possunt ista predicere: nec possunt auertere ita succumbentes uni malefico et uni sceleri magico quo puer ut dicunt anniculus occisus: et dilaniatus et ritu nefario sepultus est: ut sectam sibi aduersariam tam prolixo tempore conualescere tot tantarumque persecutionum horrendas crudelitates non resistendo sed patiendo superare: et ad suorum simulacrorum: templorum: sacrorum: oraculorum: euersionem peruenire permitterent? Quis postremo est deus: non noster utique sed ipsorum: qui uel illectus tanto scelere uel impulsus est ista prestare? Non enim alicui demoni hoc ascribitur: sed deo dicunt illi uersus: hec petrum arte magica diffinisse. Talem deum habent: qui christum non habent.

De stultissimo mendacio paganorum: quo christianam religionem non ultra trecentos sexagintaquinque annorum mensuram esse finxerunt. c. liiii.

h Ec atque huiusmodi multa colligerem: si nondum annus iste transisset quem diuinatio ficta promisit: et decepta uanitas credidit. Cum vero ex quo nominis christi cultus per eius in carne presentiam: et per apostolos institutus est ante aliquot annos anni treceti sexagintaquinque completi sint quid aliud querimus vnde ista falsitas refellatur? Ut enim in christi natiuitate huius rei non ponamus initium quia infans et puer discipulos non habebat. tamen quando habere cepit: proculdubio tunc innotuit per eius presentiam corporalem doctrina et religio christiana: id est postea quam in fluuio iordane misterio ioannis est baptizatus. Propter hoc enim de quo prophetia illa precesserat: dominabitur a mari usque ad mare: et a flumine usque ad terminos orbis terre. Sed quoniam priusquam esset passus et resurrexisset a mortuis: nondum fides omnibus fuerat definita: in resurrectione quippe christi definita est. Nam sic apostolus paulus atheniensibus loquitur dicens. Iam nunc annunciat hominibus omnes ubique agere penitentiam: eo quod statuit diem iudicare orbem in equitate in uiro

quo diffiniuit fidē oībus: reſuſcitans
illū a mortuis:meli⁹ i hac qone ſoluē-
da inde initiū ſumimus:pſertim quia
tūc etiā datus ſpus ē ſanctus:ſicut eū
dari poſt reſurrectionē chriſti oporte-
bat i ea ciuitate ex qua debuit incipē
lex ſecūda:hoc ē teſtamentū nouum.
Prima eīꝫ data fuit lex i monte ſyna
p moyſen:qđ teſtamentū uocat̄ uet⁹.
De hac aūt q̄ p chriſtū danda erat p̄-
dictum ē. Ex ſion lex pdiet:⁊ uerbuꝫ
dn̄i ex hieruſalē. Unde ⁊ ipſe p oēs
gentes dixit p̄dicari oportere in noīe
ſuo penitentiā:ſed tn̄ incipiētibus ab
hieruſalē. Ibi ergo exortus huiuſ no-
minis cultus:ut in ieſum chriſtū qui
crucifixus fuerat ⁊ reſurrexerat cre-
deretur. Ubi hec fides tā inſignib⁹ in-
itījs incanduit:ut aliquot hominum
milia i chriſti noīe mirabili alacritate
cōuerſa uēditis ſuis rebus ut egenis
diſtribuerētur:pposito ſancto ⁊ ardē-
tiſſima caritate ad paupertatē uolū-
tariā puenirēt atqꝫ inter fremētes ⁊ ſā-
guinem ſitiētes iudeos uſqꝫ ad mortē
p ueritate certare nō armata potētia:
ſꝫ potētiore potētia ppararēt. Hoc ſi
nullis magicis artib⁹ factū ē cur cre-
dere dubitāt eadē uirtute diuina p to
tum mundū idē fieri potuiſſe qua hic
factū ē? Si aūt in hieroſolymis ſic ad
cultū huius noīs chriſti accēderet tā-
ta hominū multitudo:que illū i cruce
uł fixerat cōprehēſū:uł riſerat fixum
iam maleficiū illud fecerat petrus: ex
ipſo anno querēdū ē: qn̄ trecēti ſex⁊-
ginta quiqꝫ cōpleti ſūt. Mortuus eſt
ergo chriſtus duob⁹ gemīs cōſulibuſ
.viij.kalēdas aprilis. Reſurrexit ťtio
die:ſicut apl̄i ſui etiā ſenſib⁹ pbaue-
runt. Deide p⁹.xl.dies aſcēdit in celū:
poſt decē dies id ē quiquageſimo die
poſt ſuā reſurrectiouē:miſit ſpūm ſā-
ctū. Tūc tria milia hominū apl̄is euꝫ
predicātibus crediderūt. Tunc itaqꝫ
nois illius cultus exortus ē:ſicut noſ
credim⁹ ⁊ ueritas habet:efficacia ſps
ſancti. Sicut aūt finxit uanitas ipia ł
putauit magicis artib⁹ petri. Paulo-
poſt etiā ſigno mirabili facto: quādo
ad uerbū ipſius petri quidā mēdicus
ab utero mr̄is ita claudus ut ab alījs
portaret̄:⁊ ad portā tēpli ubi ſtipem
peteret poneret̄:in nomie ieſu chriſti
ſaluus exilijt:quinqꝫ milia hominuꝫ
crediderūt. Ac deinde alijs atqꝫ alijs
acceſſibus credentiū creuit eccl̄ia. Ac
p hoc colligit̄ etiā dies ex quo annus
ipſe ſumpſit initiū:ſcilicet qn̄ miſſus
ē ſpus ſanctus id eſt per idus maias.
Numeratis deide cōſulibus .ccclxv.
anni repiūt̄ ipleti p eaſdē id⁹ maias:
cōſulatu honorij ⁊ euticiani. Porro
ſequēti anno cum ſociū accepiſſet ho-
norius cōſulē malliū theodoꝝ: qn̄ iā
ſecundū illud oraculū demonum aut
figmentū hominū nulla debuit eſſe
religio chriſtiana:qđ p alias terrarū
ptes forſitan factū ſit: nō fuit neceſſe
pquirere. Interim qđ ſcimus i ciuita-
te notiſſima ⁊ eminētiſſima cartha-
gine africe. Gaudētius ⁊ ioui⁹ comi-
tes iperatoris honorij quartodecimo
kalēdas aprilis falſoꝝ deoꝝ templa
euerterūt:⁊ ſimulacra fregerunt. Ex
quo uſqꝫ ad hoc tēpus p.xxx.fere an-
nos qs nō uideat q̄tū creuerit cultuſ
nois chriſti:pſerti poſteaq̄ multi eoꝝ
chriſtiani ſūt facti:q tanq̄ illa uera di
uinatione reuocabātur a fide: eāque
cōpleto eodē annoꝝ numero inanem
irridendāqꝫ uiderūt? Nos igit̄ q ſum⁹
uocamurqꝫ chriſtiani.nō i petrū cre-
dimus ſꝫ i quē credidit petr⁹:petri de
chriſto edificati ſermonib⁹:nō carmi-
nibus ueneficijs:nec decepti maleficijſ
ſꝫ beneficijs eius adiuti. Ille petri ma
giſter chriſt⁹ in doctrina q̄ ad uitam
ducit eternā ipſe ē magr̄ noſter. Sed
aliqn̄ iā claudam⁹ hūc librū:huc uſqꝫ
differētes ⁊ q̄tum ſatis uiſū ē demō-
ſtrātes:qs nā ſit duaꝝ ciuitatū celeſtiſ

atq; terrene ab initio uſq; ad finē p´
mixtarū mortal' excurſus: quarū illa q̄
terrena ē fecit ſibi quos uoluit: ul' vn´
decūq; ul' etiā ex hominib' deos fal´
ſos quib' ſacrificādo fuiret. Jlla autē
celeſtis que peregrinat' i terra: falſos
deos nō facit: ſ; a uero deo ipſa fit cu
ius uerū ſacrificiū ipſa ſit. Ambe tñ
tēporalib' ul' bonis utūtur parit': uel
magis parit' affligūtur: diuerſa fide:
diuerſa ſpe: diuerſo amore: donec ul´
timo iudicio ſeparēt': ⁊ pcipiat unaq´
q; ſuū finē cui' null' ē finis. De q̄bus
ambarū finib' deinceps differēdū eſt.

Aurelij auguſtini de ciui tate dei liber. xix.

Qd i q̄one quā de finib' bonorū ⁊
malorū philoſophica diſputatio uēti´
lauit ducētas octoginta ⁊ octo ſectas
eē marcus uarro pſpexerit. c. primū.

q UONJAM
de ciuitatis utri
uſq; terrene ſci´
licet ⁊ celeſtis ð
bitis finib' dei·
ceps mihi ui´
deo diſputādū:
pri' exponēda
ſūt quāta opis huius terminādi ra·
tio patit' argumēta mortaliū quibus
ſibiipſi beatitudinē facē in huius uite
īfelicitate moliti ſunt: ut ab eoru; ua´
nis rebus ſpes nr̄a quid differat quā
deus nobis dedit ⁊ res ipſa hoc ē ue´
ra beatitudo quā dabit: nō tantū au´
ctoritate diuina ſ; īdubitata ēt rōne:
qualē ppter īfideles poſſum' adhibē
clareſcat. De finib' enim malorū et
bonorū multa ⁊ multipliciter iter ſe
philoſophi diſputarūt. Quam que´
ſtionem maxima intētione uerſantes
conati ſunt iuenire q̄d efficiat hoīem
beatum. Jllud enim eſt finis boni nr̄i
ppter quod appetēda ſunt cetera: ip´
ſum autem propter ſeipſum. Et illud
finis mali propter quod uitāda ſunt
cetera: ipſum aute; propter ſeipſūm.
Finem ergo boni nunc dicimus: non
quo conſumatur ut nō ſit: ſed quo p´
ficitur ut plenum ſit: ⁊ finem mali
nō quo eſſe deſinat: ſed quouſq; no´
cendo perducat. Fines itaq; iſti ſunt
ſummum bonum: ⁊ ſummum malū:
de quibus inueniendis atq; ita i hac
uita ſummo bono adipiſcendo: uitā´
do autem ſummo malo: multum ſic
dixi laborauerunt qui ſtudium ſapiē´
tie in huius ſeculi uanitate profeſſi
ſunt: nec tamē eos quāuis diuerſis er
rantes modis: nature limes in tantu;
ab itinere ueritatis deuiare permiſit:
ut nō alij in animo: alij in corpore: a´
lij in utroq; fines bonorum ponerēt
⁊ malorum. Ex qua tripartita uelut
generalium diſtributione ſectarum
marcus uarro i libro de philoſophia
tam multam dogmatum ueritatem
diligenter ⁊ ſubtiliter ſcrutatus ad´
uertit: ut ad ducentas octoginta ⁊ oc
to ſectas nō que iam eſſent: ſed que
eſſe poſſent: adhibens quaſdam diffe
rentias facillime perueniret. Quod vt
breuiter oſtendam inde oportet inci´
piam quod ipſe aduertit ⁊ poſuit in
libro memorato: quatuor eſſe quedā
que homines ſine magiſtro: ſine ullo
doctrine adminiculo: ſine induſtria
ul' arte uiuendi: que uirtus dicitur ⁊
proculdubio dicitur: uelut naturalit'
appetunt aut uoluptatem qua delec·
tabiliter mouetur corporis ſenſus:
aut quietem qua fit ut nullam mole´
ſtiam corporis quis patiatur: aut
utranq; quā tamen uno nomine uo´
luptatis epicurus appellat: aut uni·
uerſaliter prima nature in quibus et
hec ſunt ⁊ alia: ul' in corpore ut mē´
brorum itegritas: ⁊ ſalus atq; icolūi·
tas eius: uel in aīo vt ſunt ea que vel

parua ul' magna i hominū īperiūtur ingenijs. Hec igitur quatuor id ē uoluptas:quies:utrunq3:prima nature ita ſūt i nobis vt vel virtus quā poſtea doctrina iſerit propter hec appetenda ſit:aut iſta propter virtutē: aut vtraq3 propter ſeipſam. Ac per hoc fiūt hin: duodecim · ſecte. Per hanc eim rationē triplicātur ſingule: quod cum i vna demonſtrauero: difficile n̄ erit in ceteris id iuenire. Cu3 ergo voluptas corporis animi virtuti aut ſb⸗ditur:aut prefert̄:aut iungit̄:tripartita variat̄ diuerſitate ſectarū. Subdit̄ aūt virtuti quādo in uſum virtutis aſſumitur. pertinet q̄ppe ad virtutis officium:⁊ viuere patrie:⁊ propter patriam filios pcreare:quorū neutrum fieri poteſt ſine corporis uoluptate. Nam ſine illa nec cibus nec potus ſumitur vt viuat̄:nec concūbit̄ ut generatio propaget̄. Cū vero prefert̄ virtuti ipſa appetit̄ propt̄ ſeipſam: virt⁹ aūt aſſumēda creditur pp̄ter illa: id ē vt nihil virtus agat niſi ad conſequēdā ul' cōſeruandā corporis voluptatem:que vita deformis ē. Quippe ubi virtus ſeruit domine uoluptati:q̄uis nullo modo hec dicēda ſit virtus. Sed tamē ēt iſta horribilis turpitudo habuit quoſdā philoſophos patronos ⁊ defenſores ſuos. Uirtuti porro voluptas iūgitur:quādo eoꝝ neutra propter alterā: ſed pp̄ter ſeipſas ambe appetūtur. Quapropter ſicut uoluptas uel ſubdita uel prelata uel iūcta virtuti:tres ſectas facit:ita q̄es: ita utraq3:ita prima nature:alias ternas iueniūtur efficere. Pro uarietate quippe humanarū opinionū virtuti aliquādo ſubdūtur: aliquādo preferūtur:aliquādo iūgunt̄ ac ſic ad duodenarium ſectarū numerū peruenit̄. Sed iſte quoq3 numerus duplicatur: adhibita vna differētia ſoli⁹ videlicet vite:quoniā q̄ſquis ſectat̄ aliquā iſtarum duodecim ſectarū:profecto aut propter ſe tantū id agit: aut etiā ppt̄ ſociu3 cui d3 hoc velle q ō ſibi. Quo circa. xij. ſūt eorū q̄ propter ſe tantūmodo vnanquāq3 tenēdam putāt: ⁊ alie duodecim eorū q̄ nō ſolū propter ſe ſi q̄d velint philoſophandū eſſe decernūt:ſed etiā propter alios quoru3 bonū appetūt ſicut ſuū. He aūt ſecte viginti quatuor iterū geminant̄: addita differētia ex academicis nouis:⁊ fiūt quadragintaocto. Illarū quippe vigintiquatuor vnanquāq3 ſectarum poteſt q̄ſq3 ſic tenere ac defendere ut certā:queādmodū ſtoici defenderūt: q̄ hominis bonū quo beatus eſſet in animi tantūmodo virtute cōſiſteret. Poteſt ali⁹ vt incertam: quemadmodum defenderūt academici noui: q̄ō eis ⁊ ſi nō certū tamē veriſimile videbatur. Uigintiquatuor ergo fiūt per eos q̄ velut eas certas propter veritatem:⁊ alie vigintiquatuor per eos q̄ eaſdem velut incertas propter ueriſimilitudinē ſequēdas putāt. Rurſus q̄a vnanquāq3 iſtarū quadragitaocto ſectarū poteſt q̄ſq3 ſequi: habitu ceterorū philoſophoꝝ: Itemq3 ali⁹ poteſt habitu cynicorū:ex hac ēt differentia duplicant̄ ⁊ nonagintaſex fiūt. Deinde q̄a earū ſingulas quaſq3 intueri homines poſſūt atq3 ſectari:vt aut ocioſam diligant vitam: ſicut hi q̄ tantūmodo ſtudijs doctrine uacare uoluerūt atque ualuerūt:aut negocioſam ſicut hi q̄ cū philoſopharētur: tamen amminiſtratione reipublice regendiſque reb⁹ hūanis occupatiſſimi fuerūt:aut ex vtroq3 genere temperatam:ſic hi q̄ partim erudito ocio:partim neceſſario negocio:alternātia vite ſue tempora tribuerūt. Propter has differētias poteſt etiā triplicari numerus iſte ſectarū:⁊ ad ducentas octogintaocto perduci. Hec de varronis libro quantū potui breuit̄ ac dilucide

poſui ſñias eiuſ meis uerbis explicāſ. Quomodo aūt refutatis ceteris unā eligat:quā uult eſſe academicorū ueterum:quos a platone inſtitutoſ uſq3 ad polemonem qui ab illo quart⁹ ei⁹ ſcholam tenuit que academia ē dicta habuiſſe certa dogmata uult uideri: ⁊ ob hoc diſtinguit ab academiciſ nouis q̄bus incerta ſunt oīa: qđ philoſophie genus ab arceſilao cepit ſucceſſore polemonis:eamq3 ſectam id eſt ueterū academicoꝝ ſicut dubitatiōe: ita omni errore carere arbitretur. Lōgum ē per oīa demonſtrare:nec tamē ex ōni parte res omittenda ē. Remouet igitur prius ōes illas differentias que numerū multiplicauere ſectarū: quas ideo remouēdas putat:quia nō in eis ē finis boni. Neq3 eīm exiſtimat ullam philoſophie ſectam eſſe dicēdā que nō in eo diſtet a ceteris q᷒ diuerſos habeat fines bonorum ⁊ maloꝝ: quādoquidem nulla ē homini cauſa philoſophandi:niſi ut beat⁹ ſit. Qđ autem beatum facit:ipſe ē boni finiſ. Nulla ē igitur cauſa philoſophandi niſi finis boni. Quamobrē que nullū boni finem ſectat̄: nulla philoſophie ſecta dicēda ē. Cum ergo queritur de ſociali uita utrū tenenda ſit ſapiēti ut ſummū bonum quo fit homo beatuſ ita uelit ⁊ curet amici ſui queādmōu3 ſuum an ſue tantūmodo beatitudiniſ cauſa faciat q̄cquid facit:non de ipſo ſummo bono queſtio ē:ſ3 de aſſumēdo uł nō aſſumendo ſocio ad huius participationē boni:nō propter ſeipſum ſed propter eundē ſocium ut ei⁹ bono ita gaudeat ſicut ſuo gaudet. Item cū querit̄ de academicis nouis quib⁹ incerta ſunt oīa:utꝝ ita ſint reſ habende in q̄bus philoſophandū ē: an ſicut aliīs philoſophis placuit certas eas habere debeamus: nō q̄ritur quid in fine boni ſectandū ſit: ſed de ipſius ueritate quod uidet̄ ſectandu3 utrū ſit nec ne dubitandū:hoc ē ut id planius eloquar:utrū ita ſectādū ſit: ut qui ſectatur dicat eſſeueru3:an ita ut qui ſectat̄ dicat uerū ſibi uideri ēt ſi forte ſit:falſum tamē uterq3 ſectet̄ unum atq3 idem bonū. In illa enim differētia que adhibetur ex habitu et cōſuetudine cynicorum: nō queritur quis nam ſit boni finis:ſed utrū i illo habitu ⁊ conſuetudine ſit uiuendum ei qui uerum ſectatur bonum: quodlibet ei uerum eſſe uideatur atq3 ſectandum. Deniq3 ſunt q̄ cum bona finalia ſequerentur: alīi uirtutem: alīj uoluptatē:eundem tamen habitum ⁊ cōſuetudinē tenebant: ex quo cynici appellabātur. Ita illud quicq̄d eſt vñ philoſophi cynici diſcernūtur a ceteris ad eligendū ac tenendum bonū quo beati fierent:utiq3 nil ualebat. Nam ſi ad hoc aliquid intereſſet: profecto idem habitus eundem finē ſequi cogeret:⁊ diuerſus habituſ eundē ſequi finem nō ſineret.

Quomō remotis ōibus differētīs q̄ nō ſecte ſ3 q̄ones ſūt: ad tripartitam ſummi boni diffinitionē uarro perueniat:quarū tamē una ſit eligēda.c.ij.

In trib⁹ quoque illis uite generibus:uno ſcilicet nō ſegniter ſ3 in cōtemplatione uł inq̄ſitione ueritatis ocioſo:altero i gerēdis reb⁹ humanis negocioſo:tertio ex utroq3 genere temperato:cum queritur q̄d ſit horū potius eligendū: nō finis boni habet cōtrouerſiam:ſed quid horum trium difficultatem uł facilitatē afferat ad cōſequendum uel retinendum finem boni:id in iſta q̄one uerſat̄. Finis eīm boni cum ad eu3 quiſq3 peruenerit:protinus facit beatum. In ocio aūt litterato uł in negocio publico uł quādo utrūque uicibus agitur: non continuo quiſque beatus eſt. Multi

quippe i quolibet horũ trium uiuere poſſũt: ⁊ in appetẽdo boni finem quo fit homo beatus errare. Alia ẽ igitur queſtio de finibus maloꝝ ⁊ bonorũ: que unanquãq; philoſophoꝝ ſectam facit: ⁊ alie ſunt queſtiones de ſociali uita: de cunctatione academicorũ: et de uictu ⁊ ueſtitu cynicorũ de tribus uite generibus: ocioſo: actuoſo: ex u troque modificato. Quoꝝ nulla ẽ in qua de bonoꝝ ⁊ maloꝝ finibus diſputatur. Proinde quoniã marc⁹ uarro has quatuor adhibẽs differẽtias: id ẽ ex uita ſociali: ex academicis nouis: ex cynicis: ex iſto uite genere tripartito: ad ſectas ducẽtas octogintaocto peruenit: ⁊ ſi que alie poſſunt ſimiliter addici: remotis eis õnibus qm̃ de ſectãdo ſummo bono nullã iferũt queſtionẽ: ⁊ ideo ſecte nõ ſunt nec uocande ſũt: ad illas duodecim in quib⁹ queritur quid ſit bonum hominis: quo aſſecuto fit beatus: ut ex eis unã ueram ceteras falſas oſtendat eſſe reuertitur. Nam remoto illo tripartito genere uite: due partes huius numeri detrahũtur: ⁊ ſecte nonagintaſex remanent. Remota uero differentia ex cynicis addita: ad dimidiũ redigũtur ⁊ quadragitaocto fiũt. Auferam⁹ etiam quod ex academicis nouis adhibitũ ẽ: rurſus dimidia pars remanet: id ẽ uigitiquatuor. De ſociali quoq; uita quod acceſſerat ſimiliter auferat ⁊ duodecim ſũt relique quas iſta differẽtia ut uigintiquatuor fierẽt dupli cauerat. De his ergo duodecim nihil dici poteſt cur ſecte nõ ſunt habende. Nihil q̃ppe aliud in eis querit̃: q̃ finiſ bonorum ⁊ malorũ. Inuentis autem bonorũ finibus: profecto econtrario ſunt malorũ. Hec aũt ut ita fiãt duodecim ſecte: illa quatuor triplicãtur: uoluptas: quies: utrũq;: ⁊ prima nature: que p̄migenia uarro uocat. Hec q̃ppe quatuor duꝫ ſingulatim uirtuti aliquãdo ſubdũtur: ut nõ propt̃ ſeipſa ſed propter uirtutis officiũ appetẽda uideãtur: aliquãdo preferũtur: ut nõ propter ſeipſa: ſed propter hec adipiſcenda uel conſeruãda neceſſaria uirtus putetur: aliquando iungũtur: ut propter ſeipſa ⁊ uirtus ⁊ ipſa appetẽda credãtur: quaternariũ numerum triplũ reddũt: ⁊ ad duodecim ſectas perueniũt. Ex illis autem quatuor rebus tres uarro tollit: uoluptatẽ ſcilꝫ ⁊ quietem ⁊ utrũq; nõ ꝙ eas improbet ſed ꝙ primigenia illa nature ⁊ uoluptatem i ſe habeãt ⁊ quietẽ. Quid ergo opus ẽ ex his duabus quedam tria facere duo ſcilicet dũ ſigillati appetũtur uoluptas aut quies: ⁊ tertiũ cũ ambe ſimul: quãdoquidem prima nature: ⁊ ipſas ⁊ p̄ter ipſas alia ml̃ta contineant? De tribus ergo ſectis ei placet diligẽter eſſe tractandũ: que nã ſit potius eligẽda. Non eim uerã pluſ quã unam uera ratio eſſe permittit: ſiue in his tribus ſit ſiue alicubi alibi quod poſt uidebimus. Interim ỏ hiſ tribus quomodo unam uarro eligat: quantũ breuiter aperteq; poſſumus diſſeramus. Iſte nãq; tres ſecte ita fiunt: cum ul̃ prima nature ꝑpter uirtutem: uel uirtus ꝑpter prima nature uel utraq; id ẽ uirtus ⁊ prima nature ꝑpter ſeipſa ſunt expetẽda.

De trib⁹ ſectis ſũmũ hois bonum querẽtib⁹ quã eligẽdam uarro diffiniat: ſequẽs ueteris academie antiocho auctore ſentẽtiam. c. iij.

q Uid ergo iſtorũ trium ſit uerũ atq; ſectandũ iſto modo pſuadere conatur. Primũ quia ſummum bonum in phia nõ arboris: nõ pecoris: nõ dei: ſed hominis queritur: q̃d ſit ipſe homo querendum putat. Sẽtit q̃ppe in eius natura duo eẽ qđdã corpus ⁊ animam. Et horum quideꝫ

duum melius eſſe animã:longeqꝫ p̄ſtabilius omnino nõ dubitat. Sꝫ utꝝ anima ſola ſit homo:ut ita ſit ei corpus tanq̃ equus equiti querendũ putat. Eques enim nõ homo ⁊ equus: ſed ſolus homo ẽ:ideo tamen eques dicitur:ꝙ aliquo modo ſe habeat ad equũ. An corpus ſolũ ſit homo aliquo modo ſe habens ad animã:ſicut poculum ad potionem. Non eĩm calix ⁊ potio quam cõtinet calix ſimul dicitur poculũ:ſed calix ſolus:ideo tñ ꝙ potioni cõtinende ſit accõmodatꝰ. An uero nec anima ſola nec ſolum corpus:ſed ſimul utrunqꝫ ſit homo: cuius ſit pars una ſiue anima ſiue cõpus:ille autẽ totus ex utroqꝫ cõſtet vt homo ſit:ſicut iũctos duos equos bigas uocamus:quoꝝ ſiue dexter ſiue ſiniſter pars ſit bigarũ:unũ uero eoꝝ quoquomodo ſe habeat ad alterũ bigas non dicimus:ſed ambos ſimul. Hoꝝ autẽ triũ hoc eligit tertium: hominẽqꝫ nec animã ſolã nec corpuſ ſolum ſed animam ſimul ⁊ corpus eſſe arbitratur. Proinde ſummũ bonum hominis quo fit beatus : ex utriuſqꝫ rei bonis conſtare dicit:⁊ anime ſcilꝫ ⁊ corporis. Ac ꝑ hoc prima illa nature ꝓpter ſeipſa exiſtimat eẽ appetenda ipſamqꝫ uirtutẽ quã doctrĩa ĩſerit: uelut artem viuẽdi que in anime bonis ẽ:excellẽtiſſimũ bonũ. Quapropt̃ eadem uirtus id eſt ars agẽde uite:cũ acceperit prima nature: que ſine illa erãt ſed tñ erant:etiam qñ eis adhuc doctrina deerat:omnia propter ſeipſam appetit ſimulqꝫ etiã ſeipſã: õibuſqꝫ ſimul ⁊ ſeipſa utitur:eo fine ut õibus delectetur atque perfruat̃ magis minuſqꝫ:ut queqꝫ inter ſe maiora atqꝫ minora ſũt:tamẽ õibus gaudẽs ⁊ quedã minora ſi neceſſitaſ poſtulat ꝓpter maiora uel adipiſcẽda uľ tenẽda contẽnens. Omnium aũt bonorũ uel animi uel corporis nihil ſibi uirtus omnino preponat:hec eĩm bene utitur ⁊ ſeipſa:⁊ ceteris que hominẽ facit beatum bonis. Ubi uero ipſa ñ eſt:quãlibet bona ſint multa:ñ bona eius ſunt cuius ſunt. Ac per hoc nec eius iam bona dicenda ſunt:cũ male utenti utilia eſſe nõ poſſunt. Hec ergo uita hominis que uirtute ⁊ aliјs animi ⁊ corporis bonis ſine quibus eẽ nõ poteſt fruitur:beata eſſe dicit̃. Si uero ⁊ aliјs ſine quibus eſſe uirtus poteſt uel ullis uľ pluribus beatior. Si autẽ prorſus omnibus ut nullum omnino bonum deſit uľ animi ľ corporis:beatiſſima. Non enim hoc eſt vita quod uirtus:quoniam nõ õnis uita ſed ſapiẽs uita uirtus ẽ. Et tamẽ qualiſcũqꝫ uita ſine ulla virtute põt eſſe:uirtus vero ſine ulla uita eſſe nõ poteſt. Hoc ⁊ de memoria dixeri atqꝫ ratione:⁊ ſiquid aliud tale ẽ in hoĩe. Sunt eĩm hec ⁊ ante doctrinam ſine his aũt nõ poteſt ulla eẽ doctrina: ac ꝑ hoc nec virtus:que vtique dicitur. Bene aũt currere:pulchrum eſſe corpore:uiribus preualere in gentibuſ ⁊ cetera huiuſmodi talia ſunt ut ⁊ virtꝰ ſine his eſſe poſſit:⁊ ipſa ſine uirtute. Bona ſũt tamẽ:⁊ ſecundũ iſtos etiaꝫ ipſa ꝓpter ſeipſam diligitur uirtꝰ vtit̃ que illis ⁊ fruitur ſicut virtutẽ decet. Hanc uitam beatã etiam eẽ ꝓhibent ſocialem:que amicoꝝ bona ꝓpter ſeipſa diligat ſicut ſua:eiſque propt̃ ſeipſos hoc uelit quod ſibi:ſiue ĩ domo ſint ſicut coniũx ⁊ liberi:⁊ quicunque domeſtici:ſiue ĩ loco ubi domus eius eſt ſicut urbs ẽ ut ſũt hi qui ciueſ uocantur:ſiue in orbe toto ut ſũt gẽtes quas eis ſocietas humana coniũgit: ſiue ĩ ipſo mũdo qui cenſetur nomine celi ⁊ terre:ſicut dicũt eſſe deos quos volũt amicos eſſe homĩi ſapiẽti:quoſ nos familiarius angelos dicimꝰ. De bonoꝝ autem ⁊ econtrario malorum finibꝰ negãt ullo modo eẽ dubitãdũ:

⁊ hanc iter ſe ⁊ nouos academicos affirmant eſſe diſtantiã. Nec eorũ itẽ quicquam ſiue cynico ſiue alĩ quolibet habitu ⁊ victu: in his finib' quos ueros putãt qualiter quiſq3 philoſophetur. Ex tribus porro illis uite generibus: ocioſo: actuoſo: ⁊ quod ex vtroq3 eſt compoſitum: hoc tertium ſibi placere aſſeuerant. Hoc ſenſiſſe atque docuiſſe academicos ueteres uarro aſſerit. Antiocho auctore magiſtro ciceronis ⁊ ſuo: quem ſane cicero in pluribus fuiſſe ſtoicum: ꝙ academicum mirabilem uult uideri. Sed quid ad nos qui potius de reb' ipis iudicare debemus: ꝙ pro magno de hominibus quid quiſque ſenſerit ſcire?

De ſummo bono ⁊ ſummo malo quid chriſtiani ſentiant contra philoſophos: qui ſummum bonum in ſe ſibi eſſe dixerũt. c. iiij.

ſ J igitur queratur a nobis quid ciuitas dei de his ſingulis interrogata reſpondeat: ac primũ de finibus bonorũ malorũq3 q̃d ſentiat: reſpondebit: eternã uitam eſſe ſummu3 bonũ: eternã uero mortẽ ſummũ malum. Propter illam proinde adipiſcẽdam iſtamq3 uitandã: recte nobis eẽ uiuendũ ꝑpter quod ſcriptũ ẽ iuſtus ex fide uiuit. Quoniã neque bonum noſtrũ iam uidemus: vnde oportet vt credẽdo queramus. Neq3 ipſu3 recte viuere nobis ex nobis ẽ: niſi credẽtes adiuuet ⁊ orãtes qui ⁊ ipſam fidem dedit: qua nos ab illo adiuuãdos eſſe credamus. Illi aũt qui in iſta uita fines bonoꝝ ⁊ maloꝝ eſſe putauerũt: ſiue i corpore ſiue in aĩa: ſiue i utroq3 ponẽtes ſummũ bonũ: atque ut id efficacius eloquar: ſiue i uoluptate: ſiue in virtute: ſiue i utroque: ſiue i uoluptate ſimul ⁊ quiete: ſiue i virtute: ſiue in utriſque: ſiue in ꝑmis nature: ſiue i uirtute: ſiue i utriſque. Hic beati eſſe: ⁊ a ſeipſis beati fieri mira uanitate uoluerũt. Irriſit hos ueritas ꝑ ꝓphetam dicentẽ. Nouit dñs cogitationes hominũ quoniam uane ſunt. Aut ſic hoc teſtimoniũ poſuit apoſtoluſ paulus. Dominus nouit cogitationes ſapientium quoniã vane ſũt. Quis ei3 ſufficit quantouis eloquentie flumie uite huius miſerias explicare: quam lamẽtatus eſt cicero i cõſolatione de morte filie ſicut potuit? Sed quãtum ẽ quod potuit? Ea q̃ppe que dicũtur prima nature: quãdo: ubi: quomodo tam bene ſe in hac uita habere pñt ut nõ ſub incertis caſibuſ fluctuẽt? Quiſ eĩm dolor contrarius uoluptati: que inquietudo cõtraria quieti: in corpus ſapiẽtis cadere nõ poteſt? Mẽbroru3 certe amputatio uł mẽbroꝝ debilitaſ hominis expugnat incolumitatẽ: deformitas pulchritudinẽ: imbecillitas ſanitatem: uires laſſitudo: mobilitatẽ torpor ac tarditas. Et quid horum ẽ quod nequeat in carnẽ ſapientis irruere? Status quoq3 corporis atq3 motus: cũ decẽtes atque congruẽtes ſũt iter nature prima numerãtur. S3 q̃d ſi aliqua mala ualitudo membra tremore cõcutiat? Quid ſi uſque ad ponendas manus in terram dorſi ſpina curuetur ⁊ hominẽ quodãmodo quadrupedem faciat? Nonne omnẽ ſtatuendi corporis ⁊ mouẽdi ſpeciẽ decuſque peruertet? Quid ipſiuſ animi primigẽia que appellãtur bona: ubi duo prima ponũt propter comprehenſionem perceptionẽque veritatis ſenſu3 ⁊ intellectũ? Sed qualis quãtuſcũq3 ſenſus remanet: ſi ut alia taceam fiat homo cecus ⁊ ſurdus? Ratio uera et intelligẽtia quo recedet ubi ſopit': ſi aliquo morbo efficiat' inſanus? Phrenetici multa abſurda cũ dicũt uł faciunt: plurimũq3 a bono ſuo ꝓpoſito ⁊

moribus aliena:imo ſuo bono ꝓpo-
ſito moribuſq̷ cõtraria:ſiue illa cogi
temus ſiue illa uideamus:ſi digne cõ-
ſideremus lachrymas tenere uix poſ-
ſumus:aut forte nec poſſum9. Quid
dicã de his q̃ demonũ patiũtur icur-
ſus:Ubi habẽt abſconditã ⁊ obrutã
intelligentiã ſuam:quando ſecundu3
ſuam uolũtatem ⁊ anima eorũ ⁊ cor-
pore:malignus utitur ſpiritus:Et q̃s
confidit hoc malũ in hac uita ſapiẽti
euenire nõ poſſe:Deinde perceptio ve
ritatis in hac carne qualis ⁊ q̃ta eſt:
quando ſicut legimus in ueraci libro
ſapientie corpus corruptibile aggra-
uat animã ⁊ deprimit terrena inha-
bitatio ſenſum multa cogitantẽ: Im-
petus porro uel actionis appetitus:ſi
hoc modo recte latini appellãt eã quã
greci uocant ormen:quia ipſã primis
bonis nature deputãt nõne ipe ẽ quo
gerũtur etiam inſanorũ illi mot9 mi-
ſerabiles.⁊ facta que horrem9:quãdo
peruertitur ſenſus : ratioq̷ ſopitur.
Porro ipſa uirtus que nõ ẽ iter pri-
ma nature:quoniã eius doctrina po-
ſtea introducẽte ſuperuenit: cum ſibi
bonorũ culmen uindicet humanorũ
quid hic agit niſi perpetua bella cum
viciis nec exterioribus ſed interiorib9
nec alienis ſed plane noſtris ⁊ propiis
maxie illa q̃ grece ſophroſ ſiue latie tẽ
perãtia noiat: qua carnales frenãtur
libidines:ne in queq̷ flagitia mente3
conſentientem trahant. Neq̷ enim
nullum eſt uitium cum ſicut dicit a-
poſtolus caro concupiſcit aduerſus
ſpiritum:cui uitio contraria virtus ẽ:
ſicut dicit idem: ſpiritus concupiſcit
aduerſus carnem. Hec enim inquit ſi-
bi inuicem aduerſantur ut nõ ea que
uultis faciatis. Quid autem facere vo
lumus cum perfici uolumus finẽ ſũ-
mi boni:niſi ut caro aduerſus ſpiritũ
nõ concupiſcat:nec ſit in bonis hoc
uitium contra quod ſpiritus concu-
piſcat:Quod in hac uita quamuis
uelimus quoniã facere nõ ualeam9:
id ſaltem in dei adiutorio faciamus:
ne carni cõcupiſcenti aduerſus ſpiri-
tum ſuccũbente ſpiritu cedamus: et
ad perpetrandũ peccatum noſtra cõ-
ſenſione pertrahamur. Abſit autem
ut quandiu in hoc bello inteſtino ſu-
mus:iam nos beatitudinem ad qua3
uincẽdo uolumus peruenire adeptos
eſſe credamus. Et quis eſt uſq̷adeo
ſapiens:ut contra libidines nullũ ha-
beat omnino cõflictũ:Quid illa vͥtus
que prudẽtia dicitur:Nonne tota ui-
gilantia ſua bona diſcernit a malis:
ut in illis appetẽdis iſtiſq̷ uitãdis er-
ror nullus obrepat:Ac per hoc ⁊ ipã
nos in malis:uel i nobis eẽ mala te-
ſtatur. Ipſa eim docet nos malũ eſſe
ad peccandũ cõſentire:bonũq̷ eẽ ad
peccandũ nõ cõſentire libidini. Illud
tamẽ malũ cui nos nõ cõſentire pru-
dentia docet facit tẽperãtia. Nec pru-
dentia nec tẽperantia omnino ł ĩpru
dentiam uł intẽperãtiã tollit huic ui-
te. Quid iuſtitia:cuius munus ẽ ſua
cuiq̷ tribuere:vnde fit in ipſo homie
quidã iuſtus ordo nature:ut aĩa ſub-
datur deo ⁊ anime caro:ac ꝑ hoc deo
⁊ anima ⁊ caro:Nonne demonſtrat i
eo ſe adhuc opere laborare potius q̃
in huius operis iam fine requieſcere:
Tanto q̈ppe minus anima ſubditur
deo: q̃to minus deũ in ipſis ſuis co-
gitationibus cõcipit:⁊ tãto minus a-
nime ſubditur caro:quãto magis ad-
uerſus ſpiritũ cõcupiſcit. Quãdiu er-
go nobis ineſt infirmitas: hec peſtis:
hic languor:quomodo nos iam ſal-
uos:⁊ ſi nõdum ſaluos:quomõ iam
beatos illa finali beatitudine dicẽ au-
debimus:Iam uero illa virtus cuius
nomẽ ẽ fortitudo in quãtacũq̷ ſapi-
entia euidẽtiſſima teſtis ẽ maloꝝ hu-
manorum:que cõpellitur patiẽtia to-
lerare. Que mala ſtoici philoſophi

miror qua fronte mala nõ eẽ contẽ/
dant:quibus fatẽtur ſi tanta fuerint:
ut ea ſapiens uľ nõ poſſit uľ nõ debe
at ſuſtinere:eum cogi mortẽ ſibimet
inferre:atq; ex hac uita migrare.Tã/
tus aũt ſuperbie ſtupor ẽ in his ho/
minibus:hic ſe habere finem boni et
a ſeipſis fieri beatos putãtibus:ut ſa/
piens eorum hoc ẽ qualem mirabili
uanitate deſcribunt: etiam ſi cecetur:
abſurdeſcat:obmuteſcat: mẽbris de/
bilitetur:doloribus crucietur:⁊ ſi q̃d
aliud talium malorum dici aut cogi·
tari poteſt incidat in eum : quo ſibi
mortem cogatur inferre: hanc in his
malis uitam cõſtitutam eos non pu/
deat uocare beatam.O uita beata: q̃
ut finiatur mortis querit auxilium.
Si beata ẽ maneatur in ea. Si uero
propter iſta mala fugitur ab ea:quo·
modo ẽ beata?Aut quomodo iſta nõ
ſunt mala:que uincũt fortitudinĩ bo
num:eandemq; fortitudinem nõ ſo·
lum ſibi cedere:uerum etiam delirare
cõpellunt:ut ⁊ eandem uitam dicant
beatam:⁊ perſuadeãt eſſe fugiendaꝫ?
Quis uſqueadeo cecus ẽ ut nõ uide/
at:ut ſi beata eſſet fugiẽda non eſſet?
Sed ſi propter infirmitatis pondus
qua premitur hanc fugiendam faten/
tur.Quid igitur cauſe ẽ? cur nõ etiaꝫ
miſerã fracta ſuperbie ceruice fateãť?
Utrũ obſecro cato ille patiẽtia:an po
tius ĩpatientia ſe peremit? Non enim
hoc feciſſet niſi uictoriã ceſaris ĩpati/
enter tuliſſet.Ubi ẽ fortitudo? Nem/
pe ceſſit:nempe ſuccubuit: nempe uſ/
queadeo ſupata ẽ:ut uitã beatã dere/
linqueret:deſereret:ac fugeret.An nõ
erat iam beata? Miſera ergo erat.
Quomodo ergo mala nõ erant: que
uitam miſeram fugiendãq; faciebãt?
Quapropter etiã ipſi qui mala iſta eẽ
cõfeſſi ſunt:ſicut pipatetici ſicut uete/
res academici:quoꝝ ſectam uarro de
fendit: tolerabilius quidẽ loquũtur:

ſed eorũ quoq; mirus ẽ error:q̃ i his
malis ⁊ſi tam grauia ſunt ut morte
fugienda ſint:ab ipſo ſibimet illata q̃
hec patitur:uitam beatã tamẽ eſſe cõ/
tendunt.Mala ſunt inquit tormenta
atq; cruciatus corporis ⁊ tanto ſunt
peiora quãto potuerũt eſſe maiora:
quibus ut careas ex hac uita fugien·
dum ẽ.Qua uita obſecro?Hec iquit:
que tantis aggreuatur malis. Certe
ergo beata eſt in eiſdem ipſis malis:
propter que dicis eſſe fugiendã an iõ
beatam dicis quia licet tibi ab hiſ ma
lis morte recedere? Quid ſi ergo i eis
aliquo diuino tenereris iudicio:nec p
mittereris mori:nec unq̃ ſine illis eẽ
ſinereris?Nempe tũc ſaltem miſeram
diceres talem uitam. Non igiť ꝓpťa
miſera nõ eſt: quia cito relinquitur:
quandoquidem ſi ſempiterna ſit etiã
abs teipſo miſera iudicabitur:nõ ita·
que propterea quia breuis ẽ nulla mi
ſeria uideri debet:aut quod ẽ abſur/
dius:quia breuis miſeria ẽ ideo etiaꝫ
beatitudo appellari.Magna uis ẽ in
eis malis:que cogunt hominẽ ſecun/
dum ipſos etiam ſapientẽ:ſibimet au
ferre q̃ homo ẽ:cum dicãt ⁊ uerũ di/
cant hanc eſſe nature primã quodam
modo ⁊ maximã uirtutem ut homo
cõcilietur deo:⁊ ꝓpterea mortẽ natu/
raliter fugiat:ita ſibi amicus ut eſſe
animal:⁊ in hac cõiunctione corporiſ
atque anime uelit uiuere uehemẽter/
que appetat.Magna uis ẽ in eis ma/
lis quibus iſte nature uinciť ſenſus:
quo mors omniſ modo omnibus ui/
ribus conatibuſq; uitatur:⁊ ita uinci
tur ut que uitabatur optetur:appeta/
tur:⁊ ſi nõ potuerit aliunde cõtingeř:
ab ipſo homine ſibimet inferať. Ma
gna uis ẽ in eis malis:que fortitudĩe
faciũt homicidam:ſi tamen adhuc di
cenda ẽ fortitudo:que ita his malis
uincitur:ut hominẽ quẽ ſicut uirtus
regendũ tuendũque ſuſcepit: nõ mõ

nō poſſit per patientiam cuſtodire ſ3
ipſa inſuper cogatur occidere. Debet
quidē etiam mortem ferre ſapienſ pa/
tienter:ſed que accidit aliūde. Secun/
dum iſtos aūt ſi eam ſibiipſi inferre
compellitur:profecto fatendū ē eis:
nō ſolum mala:ſed intolerabilia etiā
mala eſſe:que hoc eū ꝑpetrare com/
pellunt. Uita igitur que iſtoꝝ tā ma/
gnorum tam grauiūqꝫ maloꝝ aut ꝑ/
mitur oneribus aut ſubiacet caſibuſ:
nullo modo beata diceretur: ſi hoīes
qui hoc dicunt ſicut uicti malis igra-
ueſcētibus cum ſibi mortē ingerunt:
cedūt infelicitati:ita uicti certis ratio/
nibus cum quetūt beatā uitā digna/
rentur cedere ueritati:⁊ nō ſibi in iſta
mortalitate puterēt fine ſummi boni
eſſe gaudendū:ubi ipſe uirtutes ꝗbuſ
hic nihil certe melius atqꝫ utilius in
homine reperitur:quāto maiora ſūt
adiutoria contra uim ſquallorū:labo
rum dolorū:tanto fideliora teſtimōia
miſeriarū. Si enim uere uirtutes ſūt:
que niſi in eis quibus uera inē pietas
eſſe nō poſſūt:nō ſe profitentur hoc
poſſe:ut nullas miſerias homines pa
tiantur in quibus ſunt. Neque enim
mendaces ſunt uere uirtutes: ut hoc
profiteātur:ſed ut uita humana que
tot ⁊ tantis huius ſeculi maculis co/
gitur miſera:ſpe futuri ſeculi ſit beata
ſicut ⁊ ſalua. Quomodo eīm beata ē:
que nōdum ſalua eſt? Unde ⁊ apl'us
paulus nō de hominibus imprudēti/
bus: impatiētibus: intemperātibus :
⁊ iniquis: ſed ō his qui ſecundum ue
ram pietatem uiuerent:⁊ ideo uirtu/
tes quas habent ueras haberent ait.
Spe eīm ſalui facti ſumus. Spes aūt
que uidetur nō eſt ſpes. Quod enim
ꝗs uidet:quid ſperat? Si aūt quod ñ
uidemus ſperamus : per patientiam
expectamus. Sicut ergo ſpe ſalui:ita
ſpe beati facti ſumus:⁊ ſicut ſalutē:
ita beatitudinem non iam tenemus
preſentem ſed expectamus futuram:
⁊ hoc per patientiam: quia in malis
ſumus que patienter tolerare debe/
mus:donec ad illa ueniamus bona:
ubi omnia erunt quibus ineffabiliter
delectemur:nihil erit autem quod iā
tolerare debeamus. Talis ſalus que
in futuro ſeculo erit:ipſa erit etiā fina
lis beatitudo. Quam beatitudinē ipi
philoſophi quoniam nō uidentes no
lunt credere:hic ſibi conantur falſiſſi/
mam fabricare quāto ſuperbiore tā/
to mendaciore uirtute.

De ſociali uita:que cū maxime ex
petenda ſit multis offenſionibus ſepe
ſubuertitur. c. v.

q Uod autem ſocialem uitam eē
uolūt ſapientes:nos multo am
plius approbamus. Nam vnde iſta
dei ciuitas de qua huius operis ecce
iam vnde nonumdecimum librū uer/
ſamus in manibus : uel inchoaretur
exortu: uel progrederetur excurſu:
uel debitos apprehēderet fines: ſi nō
eēt ſocialis uita ſanctorū? Sed i hui⁹
mortalitatis erumna:quot ⁊ quātis
abundet malis humana ſocietas ꝗs
enumerare ualeat? Quis exiſtimare
ſufficiat? Audiāt apud amicos ſuos:
hominē cum ſenſu atqꝫ cōſenſu om/
nium hominū dicere:duxi uxorē:quā
ibi miſeriam uidi:nati filij alia cura.
Quid itidem illa que in amore uitia
cōmemorat idē terētius:iiurie: ſuſpi/
tiones īimicitie:bellum: pax rurſum.
Nōne res hūanas ubiqꝫ īpleuerīt? Nō
ne hec ⁊ in amicorū honeſtis amori/
bus plerunque contingunt? Nonne
his uſquequaque plene ſunt res hu/
mane:ubi iniurias:ſuſpitiones inimi/
citias:bellum certa mala ſentimus:
pacem uero incertum bonū: quoniā
corda eorum cum quibus eam tene/
re uolum⁹ ignoram⁹:⁊ ſi hodie noſſe

poſſemus:qualia cras futura eſſent utiq; neſciremus? Qui porro inter ſe amicitiores ſolent eſſe uel debent: q̃ qui una domo continentur? Et tamẽ quis inde ſecurus eſt:cum tanta ſepe mala ex eorum occultis inſidiis extiterint:tanto amariora quãto dulcior pax fuit:que uera putata eſt cum aſtutiſſime fingeretur? Propter quod omnium pectora ſic attingit:ut cogat in gemitum: quod ait tullius. Nulle ſunt occultiores inſidie: q̃ he que latent in ſimulatione officii: aut in aliquo neceſſitudinis nomine. Nam cũ qui palam eſt aduerſarius facile cauendo uitare poſſis: hoc uero occultum:inteſtinum ac domeſticũ malũ: nõ ſolum extitit:uerum etiam opprimit antequam proſpicere atq; explorare potueris. Propter qd̃ diuina uox illa:⁊ inimici hominis domeſtici eius cum magno dolore cordis auditur: quia ⁊ ſi quiſque tam fortis ſit ut equo animo perferat: uel tam uigilãs ut prouido cõſilio caueat:que aduerſus eum molitur amicitia ſimulata: eorum tamen hominum perfidorum mala cum eos eſſe peſſimos experit᷑: ſi ipſe bonus ẽ grauiter excrucie᷑ neceſſe ẽ:ſiue ſemꝑ mali fuerint ⁊ ſe bonos finxerint:ſiue i iſtã malitiã ex bonitate mutati ſint. Si ergo domꝰ cõmune perfugiũ in his malis humani generis tuta nõ ẽ.quid ciuitas: q̃ q̃to maior ẽ tanto forũ eius litibus ciuilibus ⁊ criminalibꝰ plenius etiam ſi quieſcant nõ ſolum turbulẽte:uerum etiam ſepius ⁊ cruente ſeditiones et bella ciuilia:a quorum euentibuſ ſũt aliq̃n libere ciuitates : a piculis nũq̃?

De errore humanoꝝ iudicioꝝ cũ ueritas latet.c.vi.

q Uid ipſa iudicia hominum de hoibus:que ciuitatibus etiam in q̃talibet pace manẽtibus deeſſe nõ poſſunt:qualia putamꝰ eẽ q̃miſera: q̃ dolẽda quãdo quidẽ hi iudicãt:qui cõſcientias eorũ de quibus iudicant cernere nequeũt? Unde ſepe cogũtur tormẽtis innocẽtiũ teſtiũ ad alienam cauſam pertinentẽ querere ueritatẽ. Quid cum in ſua cauſa quiſq; torquetur ⁊ cũ querit᷑ utrũ ſit nocens: cruciat᷑ ⁊ inocens:luit ꝓ incerto ſcelẽ certiſſimas penas:nõ quia illud commiſiſſe detegitur:ſed quia nõ cõmiſiſſe neſcitur? Ac per hoc ignorãtia iudicis plerũq; ẽ calamitas innocentis. Sed quod intolerabilius ẽ magiſque plangendũ:rigandũq; ſi fieri poſſet fontibus lachrymarũ:cuꝫ propterea iudex torqueat accuſatum:ne occidat neſciens innocentẽ:fit per ignorantie miſeriã ut ⁊ tortum ⁊ innocẽtem occidat:quem ne innocentem occideret torſerat. Si enim ſecundum iſtorum ſapientiã delegerit ex hac uita fugẽ: q̃ diutius illa ſuſtinere tormenta: qd̃ nõ cõmiſit cõmiſiſſe ſe dicit. Quo dãnato ⁊ occiſo:utrum nocentem an innocentem iudex occiderit adhuc neſcit:quem ne innocentem neſciẽs occideret torſit:ac per hoc inocentẽ ⁊ ut ſciret torſit ⁊ dum neſciret occidit. In his tenebris uite ſocialis ſedebit iudex ille ſapiẽs:an nõ audebit? Sedebit ille plane. Conſtringit eim cũ ⁊ ad hoc officiũ pertrahit humana ſocietas:quã deſerere nefas ducit. Hoc eiꝫ nefas eẽ nõ ducit:q᷑ teſtes inocẽtes in cauſis torquẽtur alienis:q᷑ hi qui arguuntur ui doloris plerũq; ſuperati ⁊ de ſe falſa cõfeſſi etiam puniũtur innocentes: cum iam torti fuerint innocentes. Quod ⁊ſi non morte puniantur:i ipſis ul᷑ ex ipſis tormẽtis plerũq; moriũtur. Quod aliq̃n ⁊ ipſi q̃ arguũt humane ſocietati fortaſſe ne crimina impunita ſint ꝓdeſſe cupientes:⁊ mentiẽtibus teſtibus reoq; ipſo

contra torměta durante immanit̃ nec fatente: probare quod obijciũt nõ valentes quamuis uera obiecerint: a iudice neſciẽte dãnatur. Hec tot ⁊ tanta mala deputat eſſe peccata. Nõ eĩm hec fecit ſapiens iudex uoluntate nocendi: ſed neceſſitate neſciendi: ⁊ tamẽ quia cogit humana ſocietas iudicãdi etiam neceſſitate. Hec ẽ ergo quã dicimus miſeria certe hominis: ⁊ ſi nõ malitia ſapientis. An uero neceſſitate neſciẽdi atque iudicandi torquet iſontes: punit iſontes: ⁊ parũ ẽ illi ꝙ nõ ẽ reus: ſi nõ ſit inſuper ⁊ beatus? Quãto conſideratius ⁊ homie dignius ⁊ hominem agnoſcit in iſta neceſſitate eamque miſeriam in ſe odit: ⁊ ſi pie ſapit clamat ad deum: de neceſſitatibꝰ meis erue me.

De diuerſitate linguarũ qua ſocietas hominũ dirimit̃: ⁊ de miſeria bellorum etiã que iuſta dicũtur. c. vij.

P Oſt ciuitatẽ uel urbem ſequit̃ orbis terre: in quo tertium gradum ponũt ſocietatis humane: incipientes a domo atque inde ad urbẽ: deinde ad orbem terre progrediendo uenientes. Qui utiqȝ ſicut aquarũ cõgeries quãto maior ẽ tanto periculis plenior. In quo primũ linguaruȝ diuerſitas hominem alienat ab homie. Nam ſi duo ſibimet inuicem fiãt obuiam: neqȝ preterire ſed ſimul eẽ aliqua neceſſitate cogãtur: quoꝝ neuter nouit linguã alterꝰ: faciliꝰ ſibi animalia muta ẽt diuerſi generis: ꝙ cũ illi ſint hoies ambo ſociant̃. Quãdo eĩm que ſentiũt iter ſe cõmunicare nõ poſſunt ꝓpter ſolam linguarum diuerſitateȝ: nihil ꝓdeſt ad ſociãdos homines tãta ſimilitudo nature: ita ut libẽtiuſ hõ ſit cum cane ſuo: ꝙ cũ homine alieo. At eĩm opera data ẽ ut imperioſa ciuitas: nõ ſolum iugum uerum etiam linguam ſuam domitis gentibus per pacem ſocietatis imponeret: per quã nõ deeſſet imo ⁊ abũdaret etiam iterpretum copia. Uerum ẽ. Sed hoc ꝙ multis ⁊ ꝙ grandibus bellis: quanta ſtrage hominum: quãta effuſiõe humani ſanguinis comparatũ ẽ? Quibus tranſactis: nõ ẽ tamẽ eorundem malorũ finita miſeria. Quãuis eĩm nõ defuerint neque hoſtes deſint extere nationes: cõtra quas ſemꝑ bella geſta ſunt ⁊ gerũtur: tñ etiaȝ ipſa imperij latitudo peperit peioris generis bella: ſocialia ſcilicet atque ciuilia: q̃bus miſerabilius quatitur genuſ humanũ: ſiue cum belligeratur ut aliqñ conquieſcãt: ſiue cum timet̃ ne rurſuſ exurgant. Quorum malorũ multas ⁊ multiplices clades: duras ⁊ diras neceſſitates: ſi ut dignũ ẽ eloqui uelĩ: quanꝙ nequaquã ſicut res poſtulat poſſim: quis erit prolixe diſputatiõis modus? Sed ſapiens inquiunt iuſta bella geſturus ẽ. Quaſi nõ ſe hominẽ meminit: multo magis dolebit iuſtorum neceſſitates ſibi extitiſſe belloꝝ: quia niſi iuſta eſſent: ei gerẽda ñ eẽnt. Ac per hoc ſapiẽti nulla bella eſſent. Iniquitas eĩm partis aduerſe iuſta bella ingerit gerẽda ſapiẽti: q̃ iniqtas homini utiqȝ ẽ dolẽda quia hominũ ẽ: ⁊ ſi nulla ex ea bellãdi neceſſitas naſceretur. Hec itaqȝ mala tam magna: tam horrẽda: tam ſeua: quiſquis cuȝ dolore cõſiderat: miſeriã neceſſe ẽ fateatur. Quiſquis autẽ l' patit̃ ea ſine animi dolore uel cogitat: multo utique miſerius ideo ſe putat beatũ q̃a ⁊ humanũ perdidit ſenſum.

De amicitia bonorum ſecura eſſe nõ poſſit: dũ a periculis q̃ in hac vita ſunt trepidare neceſſe ẽ cap. viij.

S I aũt nõ cõtingat quedã ignorantia ſimilis dementie: q̃ tamen

in huius vite miſera cōditione ſepe ꝯtingit:ut credatᷣ uł amicus eē q̄ īimicus ē:uł īimicus q̄ amicus ē: q̄d nos cōſolatᷣ ī hac humana ſocietate erroribus erūniſq; pleniſſima:niſi fides ñ ficta:ꝛ mutua dilectio veroꝝ bonorū q; amicorū quos q̄to plures ꝛ ī pluribus locis habemus: tāto longiꝰ latiuſq; metuimus:ne quid eis cōtigat mali de tātis maloꝝ aggeribꝰ huius ſeculi. Non eīm tantummodo ſoliciti ſumus ne fame:ne bellis: ne morbis: ne captiuitatibꝰ affligātur:ne in eadē ſeruitute talia patiātur:qualia nec cogitare ſufficimus:uerū etiā ubi timor multo amarior ē:ne in pfidiā malitiam:nequitiāq; mutentur. Et qñ iſta cōtingūt:tanto utique plura q̄to illi ſunt plures:ꝛ ī pluribus locis:ꝛ ī noſtram notitiā proferūtur quibus cor noſtrū flagris uratur:quis poteſt niſi qui talia ſentit aduertere. Mortuos q̄ppe mallemus audire:quāuis ꝛ hoc ſine dolore audire nō poſſemꝰ. Quorum eīm nos uita ꝑpter amicitie ſocialis ſolacia delectabat vnō fieri pōt ut eorum mors nobis nullā ingerat meſtitudinē. Quā qui prohibet:ꝓhibeat ſi poteſt amica colloquia: interdicat amicabilem ſocietatē uel intercidat affectū omnium humanarū neceſſitudinum:uinculam mētis īmitis immiti ſtupore dirūpat:aut ſic eis utendū cenſeat:ut nulla ex eis animū dulcedo perfūdat. Quod ſi fieri nullo modo pōt:etiā hoc quo pacto futurū ē ut eius nobis amara mors ñ ſit:cuius dulcis ē uita. Hinc ē eīm et luctus quidā in humano corde quaſi uulnus aut ulcus:cui ſanādo adhibentur officioſe cōſolationes. Nō eiꝫ ꝓpterea nō ē quod ſanetᷣ:qm̄ quanto ē animus melior: tāto in eo facilius citiuſq; ſanatur. Cum igitur etiā de cariſſimoꝝ mortibus:maxime quoꝝ ſunt humane ſocietati officia neceſſaria nūc mitius nūc aſperius affligatᷣ uita mortaliū:tñ eos mortuos quos diligimus:q̄ uel a fide uel a bonis moribꝰ lapſos:hoc ē in ipſa anima mortuos audire ſeu uidere mallemꝰ. Qua īgēti materia maloꝝ plena eſt terra:propter quod ſcriptū ē Nunq̄d nō tentatio ē uita humana ſuper terram. Et propter quod ipſe dominus ait:ue mūdo a ſcandalis. Et iterum. Quoniam abūdauit inquit iniq̄tas refrigeſcet caritas multoꝝ. Ex quo fit ut bonis amicis mortuis gratulemur:ꝛ tamē mors eoꝝ nō cōtriſtet: ipſa nos certius cōſoletur: quoniam malis caruerūt quibꝰ ī hac vita etiaꝫ boni hoīes uł cōteruntur:uel deprauantur:uł in vtroq; periclitātur.

De amicitia angeloꝝ q̄ homini in hoc mūdo nō pōt eē manifeſta ꝑpter fallaciā demonū:ī quos īciderūt qui mł'tos ſibi ðos colēdoſ putauerūt.c.ix.

i N ſocietate uero ſanctoꝝ āgelorum:quā philoſophi illi qui nobis deos eē amicos uoluerūt quarto cōſtituerūt loco:velut ad munduꝫ veniētes ab orbe terrarū: ut ſic quodammodo cōplecterētur ꝛ celū nullo modo quidē metuimus:ne tales amici uł morte nos ſua uł deprauatione contriſtēt. Sed quia nobis nō ea qua homines familiaritate miſcentur: qđ etiā ipſum ad erumnas ptinet huius vite:ꝛ aliquādo ſathanas ſicut legimus transfigurat ſe in angelum luciſ ad tentandos eos quos ita uel erudiri opus ē:uł decipi iuſtum eſt:magna dei miſericordia neceſſaria ē: ne quiſquam cum bonos angelos amicos ſe habere putat:habeat malos demōes amicos fictos:eoſq; tāto nocētiores: quāto aſtutiores ac fallacioreſ patiatᷣ īimicos. Et cui magna dei miſericordia iſta ē neceſſaria niſi magne hūane

miſerie:que ignorātia tāta premtur: ut facile iſtoꝝ ſimulatione fallat. Et illos quidē philoſophos i impia ciuitate qui deos ſibi amicos eē dixerunt i demones malignos incidiſſe certiſſimū ē:quib⁹ tota ipſa ciuitas ſubdit eternū cum eis habitura ſuppliciuȝ. Ex eoꝝ q̄ppe ſacris uł potius ſacrilegijs:quib⁹ eos colendos:⁊ ex ludis immūdiſſimis ubi eoꝝ crimina celebrātur:quibus eos placādos putauerunt:eiſdem ipſis auctorib⁹ ⁊ exactoribus taliū tantorūq; dedecoꝝ: ſatis ab eis q̄ colātur apertum eſt.

Qui fructus ſāctis de ſupata hui⁹ uite tentatiōe pariatur.c.x.

ſ Ed neque ſancti ⁊ fideles uni⁹ ueri dei ſummiq; cultores ab eorum fallacijs ⁊ multiformi tētatiōe ſecuri ſūt. In hoc eim loco infirmitatis ⁊ diebus malignis etiā iſta ſolicitudo nō ē inutilis:ut illa ſecuritas ubi pax pleniſſima atque certiſſima eſt deſiderio feruētiore querat. Ibi erūt eim nature munera:hoc ē que nature noſtre ab omniū naturaruȝ creatore donātur:nō ſolū bona uerū etiā ſempiterna:nō ſolū in animo qui ſanabit per ſapientiā:uerum etiam i corpore quod reſurrectione renouabitur. Ibi uirtutes nō contra ulla uitia uel mala quecunque certātes: ſed habentes uictorie premiū eternam pacem: quā nullus aduerſarius inquietet. Ipſa ē eim beatitudo finalis:ipſa perfectioiſ finis:qui conſumentem finem nō habet. Hic autem dicimur beati: quādo pacem habemus:quantulacunq; hic haberi poteſt in vita bona. Sed hec beatitudo illi quam finalem dicimus beatitudini comparata: prorſus miſeria reperitur.

De beatitudie pacis etne i qua ſāctis finis ē id ē uera pfectio.c.xi.

h Anc ergo pacē qualis hic pōt eē:mortales hoīes i reb⁹ mortalibus qn̄ habemus: ſi uiuim⁹ recte bonis eius recte utit virtus: qn̄ uero eam nō habemus.etiā malis que hō patitur bene utitur uirtus. Sed tūc ē uera uirtus:quādo ⁊ omnia bona q̄bus utitur bene:⁊ quicq̄d i bono uſu bonoꝝ ⁊ maloruȝ facit: ⁊ ſeipſam ad eum finem refert:ubi nobis talis ⁊ tāta pax erit:qua melior ⁊ maior eē nō poſſit. Quapropter poſſumus dicere fines bonorū noſtrorum eſſe pacem: ſicut eternam diximus uitam:preſertim quia ipſi ciuitati dei de qua nobis eſt iſta operoſiſſima diſputatio: i ſancto dicitur pſalmo. Lauda hieruſalem dn̄m:lauda deum tuum ſion. Quoniam confortauit ſeras portaꝝ tuarū:benedixit filios tuos i te. Qui poſuit fines tuos pacem. Quoniam confirmate fuerūt ſere portarum ei⁹: iam in illam nullus intrabit: nec ab illa ullus exibit. Ac per hoc fines eiuſ eam debemus hic intelligere pacem: quā uolumus demonſtrare finalem. Nam ⁊ ipſius ciuitatis myſticuȝ nomen id ē hieruſalem:quod ut ante iā diximus uiſio pacis interpretat. Sed qm̄ pacis nomen etiam in his rebus mortalibus frequētatur:ubi utiq; nō ē uita eterna:propterea finē ciuitatis huius ubi erit eius ſummū bonum eternam uitam maluimus cōmemorare q̄ pacē. De quo fine apl's ait. Nūc uero a peccato liberati:ſui aūt facti: deo habetis fructum veſtrum in ſanctificationem:finem uero vitam eternam. Sed rurſus quia vita eterna ab eis qui familiaritatem nō habent cū ſcripturis ſanctis:poteſt etiam accipi malorum uita: uel etiam ſecundum quoſdam philoſophos propter anime immortalitatem:uel etiā ſecundū

fidem noſtrã ꝓpter penas interminabiles impioꝝ:qui utiqꝫ ineternũ cruciari nõ poterũt: niſi etiam uixerint ineternũ:profecto finis ciuitatis hui⁹ in quo ſummũ bonum habebit: uel pax in uita eterna:uel uita eterna in pace dicẽdus ẽ:ut ab omnibus facili⁹ poſſit itelligi. Tantum ẽ enim pacis bonũ:ut etiam in rebus terrenis atqꝫ mortalib⁹ nihil grati⁹ ſoleat audiri: nihil deſiderabilius concupiſci: nihil poſtremo poſſit melius inueniri. De quo ſi aliquãto diutius loqui uoluerimus:nõ erimus qunatum arbitror oneroſi legẽtibus:⁊ propter finẽ ciuitatis huius de qua nobis ſermo ẽ: et ꝓpter ipſam dulcedinẽ pacis que omnibus eſt cara.

Quod ẽt bellantiũ ſeuitia õneſqꝫ hoĩum inquietudines ad pacis finem cupiãt peruenire ſine cuius appetitu nulla natura ſit.c.xij.

q Uod eĩm quiſqꝫ mecũ res humanas naturãqꝫ cõmunẽ utcũque intueť:agnoſcit. Sicut eĩm nemo ẽ qui gaudere nolit:ita nemo ẽ q̃ pacem habere nolit. Quandoquidem ⁊ ipſi qui bella uolunt nihil aliud q̃ uincere uolũt:ad glorioſaꝫ ergo pacẽ bellando cupiũt peruenire. Nam q̃d aliud ẽ uictoria:niſi ſubiectio repugnantium? Quod cum fuerit pax erit. Pacis ergo intẽtione geruntur bella ab his etiam qui uirtutem bellicam ſtudent exercere imperãdo atqꝫ pugnando. Unde pacem conſtat belli eſſe optabilem finem. Omnis eniꝫ homo etiam belligerando pacem requirit: nemo autem bellum pacificãdo. Naꝫ ⁊ illi qui pacem in qua ſunt perturbari uolũt:nõ pacem oderũt:ſed eã pro arbitrio ſuo cupiunt cõmutari. Non ergo ut ſit pax nolũt:ſed ut ea ſit quã uolunt. Deniqꝫ ⁊ſi per ſeditionem ſe ab aliĳs ſeparauerint:cũ eis ipſis cõſpiratis uł coniuratis ſuis niſi qualẽcũqꝫ pacis ſpeciẽ teneãt:nõ efficiũt qð intendunt. Proinde latrones ipſi ut uehemẽtius ⁊ tutius infeſti ſint paci ceterorũ:pacem uolunt habere ſociorum. Sed ⁊ſi unus ſit tam prepollẽs uiribus ⁊ conſcios ita cauens ut nulli ſocio ſe cõmittat:ſoluſqꝫ inſidians ⁊ preualens quibus potuerit oppꝛeſſis ⁊ extinctis predas agat cum eis certe quos occidere nõ poteſt:⁊ quos uult latere quod facit:qualencunque umbram pacis tenet. In domo autẽ ſua cũ uxore cum filĳs ⁊ ſi quos alios illic habet ſtudet profecto eẽ pacatus: eis quippe ad nutũ obtemperãtibus ſine dubio delectatur. Nam ⁊ſi non fiat idignať:corripit:uidicat: ⁊ dom⁹ ſue pacẽ ſi ita neceſſe ſit etiam ſeuiendo cõponit:quam ſentit eẽ nõ poſſe: niſi cuidam principio quod ipſe ĩ domo ſua eſt: cetera in eadem domeſtica ſocietate ſubiecta ſint:ideoqꝫ ſi offerretur ei ſeruitus pluriũ:uel ciuitatis uel gentis:ita ut ſic ei ſeruirẽt quẽadmodum ſibi domi ſue ſeruire uolebat:nõ ſe iam latronem latebriſ cõderet:ſed regem conſpicuũ ſublunaret:cum eadem in illo cupiditaſ ⁊ malitia permaneret. Pacẽ itaque cũ ſuis omnes habere cupiũt:quos ad ſuum arbitrium uolũt viuere. Nam ⁊ cum quibus bellum gerunt:ſuos facere ſi poſſunt uolũt:eiſque ſubiectis leges ſue pacis imponere. Sed faciamus aliquem qualem canit poetica ⁊ fabuloſa narratio. Quem fortaſſe ꝓpter ipſam inſociabilẽ feritatem ſemihominem q̃ homineꝫ dicere maluerũt. Quãuis ergo huius regnuꝫ dire ſpelunce fuerit ſolitudo : tãqꝫ malitia fuerit ſingularis:vt ex hac ei nomen ſit inuentũ:nam malus grece cacos dicitur:quod ille uocabatur ut nulla cõiunx ei blãde ferret referretqꝫ ſmonẽ

nullis filijs uł alluderet paruulis:uel
grādiuſculis imperaret: nullo amici
colloquio frueret̃:nec uulcani patriſ:
quo uł huic tantū nō parum felicior
fuit:quia tale monſtrū ipſe nō genu-
it:nihil cuiꝗ̃ daret: ſed a quo poſſet
quicquid uellet ⁊ quantum ⁊ quādo
poſſet:⁊ quantum uellet auferret. Ta
men in ipſa ſua ſpelunca ſolitaria:cu-
ius ut deſcribitur ſemper recēti cede
tepebat humus:nihil aliud ꝙ̃ pacem
uolebat in qua nemo illi moleſtus eēt
nec eius quietē uis ullius terrorque
turbaret. Cum corpore ſuo denique
pacem habere cupiebat:⁊ quantū ha
bebat:tantū illi bene erat. Quādoq́-
dem mēbris obtemperātibus īpera-
bat:⁊ ut ſuā mortalitatē aduerſuꝫ ſe
ex indigētia rebellātem: ac ſeditioneꝫ
famis ad diſſoluendā atqꝫ excludēdā
de corpore animā concitantē:quanta
poſſet feſtinatione pacaret: rapiebat:
necabat:uorabat:⁊ quāuis immanis
ac ferus paci tamē ſue uite ac ſalutis
īmaniter ac ferociter cōſulebat. Ac ꝑ
hoc ſi pacem quā in ſua ſpelūca atqꝫ
in ſeipſo habere ſatagebat:cum alijs
etiam habere uellet:nec malꝰ:nec mō-
ſtrum:nec ſemihomo uocaret̃. Aut ſi
eius corporis forma ⁊ atrorū igniuꝫ
uomitus ab eo deterrebat hominum
ſocietatē:forte nō nocēdi cupiditate
ſꝫ uiuēdi neceſſitate ſeuiebat. Uerum
iſte nō fuerit:uł quod magis credēdū
ē talis nō fuerit:qualis uanitate poe-
tica deſcribit̃. Niſi eīm nimis accuſa-
ret̃ cacus:parū hercules laudaretur.
Talis ergo hō ſiue ſemihomo meliꝰ
ut dixi credit̃ nō fuiſſe:ſicͭ mala figm̄-
ta poetarū. Ipſe eiꝫ fere ſeuiſſime vn̄
ille partē habuit feritatis: nā ⁊ ſemi-
ferus dictus ē:genus ꝓpriū quadam
pace cuſtodiūt coeundo:gignēdo: pa-
riendo:fetus fouēdo atqꝫ nutriendo:
cum ſint plereqꝫ inſociabiles ⁊ ſoliua
ge. Non ſcilicet ut oues:ceruí: colūbe
ſturni:apes:ſed ut leones:uulpes:aq̄-
le:noctue. Que eīm tigris nō filijſ ſu-
is mitis immurmurat:⁊ pacata feri-
tate blanditur? Quis miluus quan-
tumlibet ſolitarius rapinis circum-
uolet:nō coniugiū copulat:nidū con-
gerit:oua confouet:pullos alit:⁊ qua
ſi cū ſua matrefamilias ſocietateꝫ do-
meſticam quanta poteſt pace cōſeruat?
Quanto magis homo fertur quodā
modo nature ſue legibus ad ineundā
ſocietatem pacemqꝫ cum hominibus
quantum in ipſo eſt omnibus obti-
nendam:cum etiam mali pro pace ſu
orum belligerent: omneſque ſi poſſēt
ſuos facere uelint:ut uni cuncti ⁊ cūc
ta deſeruiant:quo pacto niſi ut in eis
pacem uel amando uel timendo con-
ſentiant? Sic enim ſuperbia peruerſe
deum imitatur. Deum nanqꝫ odit:cū
ſuis ſocijs nō equalitatem ſub illo: ſꝫ
imponere uult ſocijs dominationem
ſuā pro illo. Odit ergo iuſtam paceꝫ
dei:⁊ amat iniquā paceꝫ ſuā. Non a-
mare tamē qualencūqꝫ pacem nullo-
modo poteſt. Nullū ꝗppe uitium ita
contra naturā ē:ꝙ̃ ut nature deleat
etiā extrema ueſtigia. Itaqꝫ pacē ini-
quorum in pacis cōparatione iuſto-
rum:ille uidet nec pacem eſſe dicendā
qui nouit p̄ponere recta prauis ⁊ or-
dinata peruerſis. Quod aūt etiam eſt
peruerſū:hoc neceſſe ē ut in aliqua et
ex aliqua ⁊ cum aliqua rerum parte
pacatum ſit:in quibꝰ ē uel ex quibus
cōſtat. Alioquin nihil eſſet omnino.
Uelut ſi quiſpiā capite deorſum pen-
deat:peruerſus ē utique ſituſ corpōiſ
⁊ ordo mēbrorum:quia id qͦ deſuꝑ
eſſe natura poſtulat:ſubtus eſt: ⁊ qͦ
illa ſubter uult eſſe deſuper factum ē.
Conturbabit carnis pacem iſta per-
uerſitas:⁊ ideo eſt moleſta. Ueruntã-
men anima corpori ſuo pacata eſt: et
pro eius ſalute ſatagit:⁊ ideo ē q̄ do-
leat. Que ſi moleſtijs eius excluſa

diſceſſerit:ꝙdiu manet cōpago membrorum nō ē ſine quadā partiū pace quod remanet. Et ideo adhuc eſt qui pēdeat:⁊ ꝙ terrenum corpus ī terraȝ nititur:⁊ uinculo quo ſuſpenſum eſt renititur:in ſue pacis ordinē tendit: ⁊ locum que requieſcat quodāmodo ponderis uoce poſcit:iamque exanime ſine ullo ſenſu:a pace tamen naturali ſue ordinis nō recedit:uł cū tenet eam:uel cum fertur ad eā. Si eīm adhibeantur medicamēta atqꝫ curatio: que formā cadaueris diſſolui dilabiqꝫ nō ſinat:adhuc pax quedā partes partibus iūgit:totamqꝫ moleȝ applicat terreno ⁊ conuenienti: ac per hoc loco pacato. Si autem nulla adhibetur cura condiēdi:ſȝ natuarali curſu relinquat᷑: tandiu quaſi tumulatur diſſidētibus exhalationibus:⁊ noſtro incōuenientibus ſenſu:id eīm ē qꝺ in putore ſentit᷑:donec mūdi conueniat elemētis:⁊ in eorum pacem particulatim paulatiȝqꝫ diſcedat. Nullo mō tamē inde aliquid legibꝰ ſummi illiꝰ creatoris ordinatoriſqꝫ ſubtrahitur: a quo pax uniuerſitatis admiſtratur. Quia ⁊ ſi de cadauere maioris animantis aīalia minuta naſcātur: eadē lege creatoris queqꝫ corpuſcula ī ſalutis pace ſuis animalibꝰ ſeruiūt. Et ſi mortuoꝝ carnes ab alijs aīalibꝰ deuorentur:eaſdē leges ꝑ cūcta diffuſas ad ſalutē generis cuiuſqꝫ mortalium cōgrua cōgruis pacificātes: quaquauerſum trahātur:⁊ rebus quibuſcūque iūgātur:⁊ in res quaſlibet cōuertantur ⁊ cōmutētur inueniūt.

De pace uniuerſali:q̄ iter quaſlibȝ ꝑturbatiōes ꝑuari n̄ pōt lege nat᷑e:dū ſb̄ iuſto iudice ad id q̄ſqꝫ ꝑueīt ordinatione:qꝺ meruit uolūtate.c.xiij.

p Ax itaqꝫ corporis ē ordinata tēperatura partiū. Pax aīe irrationalis ordinata reqēs appetitionū. Pax aīe rationalis ordinata cognitionis actiōiſqꝫ cōſenſio. Pax corporis ⁊ aīe:ordinata uita ⁊ ſalus animantis. Pax hoīs mortalis ē dei immortalis ordinata ī fide ſub eterna lege obediētia. Pax hominū ordinata cōcordia. Pax domus ordinata imperādi atqꝫ obediēdi cōcordia cohabitantiū. Pax ciuitatis ordinata iperandi obediēdiqꝫ ꝯcordia ciuiū. Pax celeſtis ciuitatis ordinatiſſima ⁊ concordiſſia ſocietas fruēdi deo ⁊ īuiceȝ uidēdi deū. Pax ōium reꝝ trāquillitas ordinis. Ordo ē pariū diſpariuȝ que rerū ſua cuiqꝫ loca diſtribuens diſpoſitio. Proinde miſeri in quantū miſeri utiqꝫ ī pace nō ſūt. Trāquillitate quidē ordinis carēt:ubi ꝑturbatio nulla ē. Uerūtamē quia merito iuſteque miſeri ſūt:in ea quoque ipſa ſua miſeria preter ordinē eſſe nō poſſunt nō quidem coniūcti beatis:ſed ab eis tamen ordinis lege ſeiuncti. Qui cuȝ ſine perturbatione nō ſint:rebus quibus ſunt quātacūqꝫ congruentia coaptant᷑. Ac per hoc ē in eis ordinis n̄ nulla trāquillitas:inē ergo nonnulla pax. Uerū ideo miſeri ſūt:quia ⁊ ſi in aliqua ſecuritate nō dolent:nō tamen ibi ſunt ubi ſecuri eſſe ac dolere n̄ debeant. Miſeriores autem ſi pax eis cū ipſa lege nō eſt:qua naturalis ordo adminiſtratur. Cum aūt dolēt ex qua parte dolent pacis ꝑturbatio fc̄a ē:nulla uero adhuc pax ē in qua nec dolor urit:nec cōpago ipſa diſſoluit᷑. Sicut ergo ē quedam uita ſine dolore:dolor autē ſine aliqua uita eſſe nō poteſt:ſic ē quedam pax ſine ullo bello:bellum uero ſine aliqua pace eſſe non poteſt:non ſecunduȝ id quod bellum eſt:ſed ſecundum id quod ab eis uel in eis geritur: que alique nature ſunt:quod nullo modo eſſent ſi non qualicūqꝫ pace ſubſiſterēt. Quapropt̄

natura ē i qua nullū malū ē:uel etiaꝫ in qua nullū malū eſſe pōt. Eſſe autē natura in qua nullū bonū ſit nō pōt. Proinde nec ipſius diaboli natura i-quantū natura ē malum ē:ſed peruerſitas eam malam facit. Itaqꝫ in ueritate nō ſtetit:ſed ueritatis iudiciuꝫ nō euaſit. Quia in ordinis tranquillitate nō manſit:nec ideo tamē a poteſtate ordinatoris effugit. Bonum dei qđ illi eſt in natura non eum ſubtrahit iuſticie dei:qua ordinatur i pena: nec ibi deus inſequitur bonū quod creauit:ſed malum quod ille commiſit. Neqꝫ enim totū aufert quod nature dedit:ſed aliquid adimit: aliquid relinquit:ut ſit q̇ doleat ꝙ adimit:ꝛ ipſe dolor teſtimoniū ē boni adempti: et boni relecti. Niſi enim bonū relictum eſſet:bonum amiſſum dolere nō poſſet. Nam qui peccat peior ē ſi letatur in damno equitatis. Qui uero cruciatur:ſi inde nihil boni acquirat:dolet damnū ſalutis. Et quoniam equitas ac ſalus utrunqꝫ bonum ē:bonique amiſſione dolendum ē potius ꝙ̄ letandum:ſi tamē nō ſit cōpenſatio melioris. Melior ē autem animi equitas ꝙ̄ corporis ſanitas. Profecto cōuenīētius iniuſtus dolet in ſupplicio ꝙ̄ letatus eſt in delicto. Sic ergo letitia deſerti boni in peccato teſtis ē uoluntatis male:ita dolor amiſſi boni in ſupplicio:teſtis ē bone nature. Qui enim dolet amiſſam nature ſue paceꝫ: ex aliquibus reliquiis pacis id dolet: quibus fit ut natura ſibi amica ſit. Hoc autem in extremo ſupplicio recte fit ut iiqui ꝛ impii naturaliū bonorum damna i cruciatibꝰ defluāt ſētientes eorū ablatorē iuſtiſſimū deū: quem cōtēpſerūt benigniſſimū largitorem. Deus ergo naturarū omniuꝫ ſapientiſſimus cōditor ꝛ iuſtiſſimus ordinator: qui terrenoꝝ ornamētoꝝ maximū inſtituit mortale genus humanum:dedit hominibus quedā bona huic uite cōgrua:id ē pacē tēporalem pro modulo mortalis uite: i ipſa ſalute ꝛ icolūitate ac ſocietate ſui generis:ꝛ queque huic paci uł tuēde uł recuperāde ſunt neceſſaria ſicut ea q̄ apte ac cōuenīēter adiacent ſenſibus: lux iſta uiſibilis:aure ſpirabiles:aque potabiles:ꝛ quicquid ad alendum uł tegendum: curandum:ordinandumque corpus congruit:eo pacto equiſſimo:ut quicunqꝫ mortalis bonis talibus paci mortalium accommodatis recte uſus fuerit:accipiat ampliora atqꝫ meliora:ipſam ſcilicet immortalitatis pacem:eiqꝫ conuenientē gloriam ꝛ honorē in uitā eternā: ad fruendum deo ꝛ proximo in deo. Qui autem perperam id ē iniuſte: nec illa accipiat ꝛ hec amittat.

De ordine ac lege ſiue terrena ſiue celeſti:ꝑ quā ſocietati humane etiam dn̄ando cōſulitur ꝛ conſulendo ſeruitur.c.xiiii.

o Mnis igitur uſus rerū tēporalium refertur ad fructū terrene pacis i ciuitate terrena:i celeſti aūt ciuitate refertur ad fructū pacis eterne. Quapropter ſi irrationabilia eſſemus animātia:nihil appeteremꝰ ꝑter ordinatam temperaturā partiū corporis:ꝛ requiem appetitionis. Nihil igitur preter quietē carnis ꝛ copiam uoluptatū:ut pars corporis ꝓdeſſet paci anime. Si eīm deſit pax corpōiſ: impeditur etiā rationalis pax anime quia requiem appetitionū cōſequi n̄ poteſt. Utrūque autem ſimul eiꝰ paci prodeſt:quam inter ſe habent anima ꝛ corpus:id eſt ordinate uite ac ſalutis. Sicut enim pacem corporis amare ſe oſtendunt animantia cuꝫ fugiūt dolorem:ꝛ pacem anime cū propter explendas indigentias appetitionem

uoluptatũ cõſequũtur:ita mortẽ fugiendo ſatis indicãt quãtũ diligãt pacem:qua ſibi cõciliãtur aĩa ⁊ corpus. Sed qꝛ homini rationalis aĩa ineſt: totũ hoc qd̃ habet cõmune cũ beſtijſ: ſubdit paci anime rationalis ut mẽte aliquid contẽpletur:⁊ ſecundum hoc aliquid agat ut ſit ei ordinata cognitionis actioniſqꝫ cõſenſio:quã pacem rationalis anime dixeramuſ. Ad hoc enim uelle debet nec doleꝛe moleſtaꝛi: nec deſiderio perturbari: nec morte diſſolui:ut aliquid utile cognoſcat: ⁊ ſecũdũ eam cognitionẽ uitã moreſqꝫ cõponat. Sed ne ipſo cognitionis ſtudio propter humane mentis iſirmitatem in peſtẽ alicuius erroris incurrat:opꝰ habet magiſterio diuino cui certius obtemperet:⁊ adiutorio ut liber obtẽperet. Et quoniam q̃diu ẽ in corpore mortali iſto: peregrinatur a dño:per fidem ambulat nõ per ſpeciem:ac per hoc omnẽ pacem uel corporis uel anim.: uel ſimul corporis ⁊ anime refert ad illam pacem: que homini mortali ẽ cũ deo immortali: ut ei ſit ordinata i fide ſub eterna lege obediẽtia. Iaꝫ uero qꝛ duo p̃cipua precepta hoc ẽ dilectionẽ dei ⁊ dilectionem ꝓximi docet magiſter deus:in quibus homo tria iuenit que diligat deũ:ſeipſum:⁊ proximũ:atqꝫ ille i ſe diligẽdo nõ ẽrat qui deũ diligit: cõſequens ẽ ut etiam proximo ad diligẽdum deum cõſulat:quem iubet̃ ſicut ſeipſum diligere. Sic uxori: ſic filijs: ſic domeſticis:ſic ceteris hominibus quibus potuerit:⁊ hoc ſibi a proximo ſi forte indiget conſuli uelit. Ac ꝑ hoc pacatus erit quantũ in ipſo ẽ õi homini:pace hominũ id eſt ordinata concordia:cuius ordo hic ẽ. Primuꝫ ut nulli noceat. Deinde etiã ut proſit cui poterit. Primitus ergo ineſt ei ſuorum cura:ad eos quippe habet opportuniorẽ faciliorẽqꝫ aditũ cõſulẽdi uel ordine nature:uel ipſius ſocietatiſ humane. Unde apl̃us ait. Quiſquis aũt ſuis ⁊ maxie domeſticis nõ ꝓuidet:fidem denegat:⁊ ẽ iſideli deteꝛioꝛ. Hinc itaqꝫ etiã pax domeſtica orituꝛ: id ẽ ordinata imperandi obediendiqꝫ concordia cohabitantiũ. Imperãt eiꝫ qui conſulunt:ſicut uir uxori: parentes filijs:⁊ dñi ſeruis: Obediunt autẽ quibus conſulitur ſicut mulierеſ maritis:filij parentibus: ſerui dominis: ſed i domo iuſti uiuentis ex fide:⁊ ad huc ab illa celeſti ciuitate peregrinantis:etiam qui imperant ſeruiũt eis q̃bus imperare uidẽtur. Neqꝫ eim dominandi cupiditate imperãt:ſed officio cõſulendi:neqꝫ pricipãdi ſupbia: ſed prouidẽdi miſericordia.

De libertate naturali: ⁊ d̃ ꝭuitute cuiꝰ pria cã peccatũ ẽ:qꝛ hõ male uoluntatis ẽt ſi nõ ẽ mãcipiũ alteriꝰ hominis:ꝭuus ẽ ꝓprie libidis.c.xv.

h Oc naturalis ordo p̃ſcribit. Ita deus hoiem cõdidit. Nam dominet̃ inq̃t piſciũ maris: ⁊ uolatiliũ celi:⁊ omniũ repentiũ que repunt ſuper terrã. Rationalẽ factũ ad imaginem ſuã noluit niſi irrationalibus dominari:nõ hoiem homini: ſed hominem pecori. Inde primi iuſti paſtores pecorũ magis q̃ reges hoium cõſtituti ſũt:ut deus etiã ſic inſinuaret quid poſtulet ordo creaturarũ: ⁊ q̃d exigat meritũ peccatoꝝ. Conditio q̃ppe ſeruitutis iure itelligitur impoſita peccatori. Proinde nuſq̃ ſcripturarũ legimus ſeruũ:anteq̃ hoc uocabulo noe iuſtus peccatum filij uindicaret. Nomẽ itaqꝫ iſtud culpa meruit: non natura. Origo aũt uocabuli ſeruorũ i latina lingua inde credit̃ ducta:q̃ hi q̃ iure belli poſſent occidi a uictoribꝰ cum ſeruabãtur ſerui fiebant a ſeruãdo appellati:quod ipſum etiam ſine

peccati merito nō ē. Nam ꝛ cū iuſtū gerit bellum: ꝓ peccato econtrario dimicat: ꝛ omnis uictoria cum malis etiaꝫ prouenit: diuino iudicio uictos humiliat uł emendās peccata uł puniens. Teſtis ē homo dei daniel cū in captiuitate poſitus peccata ſua ꝛ peccata ppli ſui cōfitebatur deo: ꝛ hanc eſſe cām illius captiuitatis pio doloꝛ teſtat. Prima ergo ſeruitutis cauſa peccatū ē: ut hō homini cōditiōis uinculo ſubderet: qđ nō fit niſi deo iudicante: apud quē nō ē iniquitas: ꝛ nouit diuerſas penas meritis diſtribuē delinquentiū. Sicut autem dñs ſupnus dicit. Omnis qui facit peccatum ſeruus eſt peccati: ac per hoc multi quidem religioſi dominis iniquis nō tamen liberis ſeruiūt: a quo enim qs deuictus ē: huic ꝛ ſeruus additus eſt. Et utiqꝫ felicius ſeruitur homini ꝙ libidini: cum ſeuiſſimo dominatu uaſtet corda mortaliū: ut alias omittaꝫ libido ipſa dominandi. Dominibus autem illo pacis ordine: quo alijſ alij ſubiecti ſunt: ſicut prodeſt humilitas ſeruiētibus: ita nocet ſuperbia dominantibus. Nullus aūt natura in qua deus prius hominem condidit: ſeruus ē hominis aut peccati. Uerum ꝛ penalis ſeruitus ea lege ordinatur: qua naturalem ordinem conſeruari iubet: perturbari uetat. Quia ſi contra eam legem factum nō eſſet: nihil eſſet penali ſeruitute coercendum. Jō qꝫ aplus monet ſeruos ſubditos eſſe dñis ſuis: ꝛ ex aīo eis cū bona uolūtate ſuire: ut ſcilicet ſi nō pñt a dñis liberi fieri: ſuam ſeruitutē ipſi quodāmodo liberā faciant non timore ſub dolo ſed ſeruiēdo dilectiōe fideli: donec trāſeat iniquitas ꝛ euacuet ōnis principatus ꝛ poteſtas humana: ꝛ ſit deus omnia in omnibus.

De equo iure dominandi. c. xvi.

q Uocirca etiā ſi habuerūt ſeruos iuſti pīes noſtri: ſic quideꝫ adminiſtrabāt domeſticā pacē: ut ſm hec tēporalia bona filioꝝ ſortem a ſeruoꝝ cōditione diſtinguerēt: ad deum autem colendum in quo eterna bona ſperāda ſunt: ōibus domus ſue mēbris pari dilectione cōſulerēt. Qđ naturalis ordo ita pſcribit: ut nomē patrunfamilias hinc exortum ſit: ꝛ tam late uulgatuꝫ ut inique etiā domināntes hoc gaudeāt appellari. Qui aūt ueri patreſfamilias ſūt: ōibus in familia ſua tanꝙ filijs ad colendum ꝛ promerendū deum conſulunt: deſiderantes atqꝫ optantes uenire ad celeſtem domū: ubi neceſſariū nō ſit imperandi officium mortalibus: quia ñ neceſſarium erit officium conſulendi iam i illa imortalitate felicibuſ. Quo donec ueniatur: magis debent patres qꝫ dominantur ꝙ ſerui tolerare qꝫ ſeruiunt. Si quis autem in domo per iobedientiam domeſtice aduerſatur paci: corripiatur uerbo ſeu uerbere: ſeu quolibet alio genere pene iuſto atqꝫ licito: quantum ſocietas humana concedit: pro eius qui corripit utilitate: ut paci unde diſſilierat coaptet. Sicut eīm nō ē beneficentie adiuuādo efficere ut bonum quod maius ē amittatur: ita nō ē innocētie parcēdo ſinere ut in malum grauius incidat. Pertinet ergo ad inocentis officium nō ſolum nemini malum inferre: uerū etiam cohibere a peccato uel punire peccatum: ut aut ipſe qui plectit cōrigatur experimento: aut alij terreātur exemplo: Quia igitur omnis domus initium ſiue particula debet eſſe ciuitatis: omne aūt initium ad aliquem ſui generis finem: ꝛ omnis pars ad uniuerſi cuius pars ē integritateꝫ refertur: ſatis apparet eſſe conſequens: ut ad pacem ciuicam pax domeſtica referatur: id eſt ordinata imperandi

obediendiq; cōcordia cohabitantiu;:
referatur ad ordinatam imperandi o
bediendiq; concordiam ciuium. Ita
fit:ut ex lege ciuitatis precepta ſumē
patrēfamilias oporteat:quibus ſua;
domum ſic regat:ut ſit paci accom´
modata ciuitatis.

Unde celeſtis ſocietas cū t̄rena ci´
uitate pacē hēat ꝛ vn̄ diſcōdiā.c.xvij.

ſ Ed domus hominū qui nō ui´
uunt ex fide:pacem terrenā ex
huius tēporalis uite rebus cōmodiſ´
que ſectatur.Domus ergo hominu;
ex fide uiuentiū expectat ea que i fu´
turum eterna promiſſa ſūt:terreniſq;
rebus ac tēporalibus tanq̄ peregrina
utitur:nō quibus capiatur ꝛ auertat᷑
quo tendit in deū:ſed quibus ſuſten´
tetur ad facilius tolerāda minimeq;
agenda onera corporis corruptibilis
quod aggrauat animā. Idcirco reru;
uite huic mortali neceſſariarū: utriſ´
que hominibus fidelibus ꝛ infide´
libus ꝛ utriq; domui cōmuniſ ē uſuſ:
ſed finis utēdi cuiq; ſuus ꝓpri⁹: mul´
tūq; diuerſus.Ita etiā terrena ciuitaſ
q̄ nō uiuit ex fide:terrenā pacē appe´
tit:in eoq; defigit imperādi obediēdi·
que cōcordiā ciuiū:ut eis ſit de rebus
ad mortalē uitā ꝑtinētib⁹:humanarū
quedā cōpoſitio uolūtatum.Ciuitas
autem celeſtis uł potius pars eius: q̄
in hac peregrinatur mortalitate ꝛ ui´
uit ex fide:etiam iſta pace neceſſe eſt u
tat᷑:donec ipſa cui talis pax neceſſaria
mortalitas trāſeat. Ac ꝑ hoc dum a´
pud terrenā ciuitatē ueluti captiuā ui
tā ſue ꝑegrinationis agit:iā promiſſi
one redēptionis ꝛ ſpirituali dono tan
quā pignore accepto:legibus terrene
ciuitatis quibus hec amminiſtrantur
q̄ ſuſtētāde mortali uite accōmodata
ſūt obtemperare nō dubitat.Ut quo´
niam cōmunis eſt ipſa mortalitas:ſer
uetur in rebus ad eā pertinentibus ī
ciuitatē utrāq; concordia.Uerū quia
terrena ciuitas habuit quoſdam ſuoſ
ſapientes:quos diuina īprobat diſci´
plina:qui uel ſuſpicati uel decepti a d
monib⁹:crederēt multos deos concili
andos eſſe rebus humanis:atq; eo;ū
diuerſa quodāmō officia diuerſa ſub
dita ꝑtinere ad alium corpus:ad aliū
animū Inque ipſo corpore ad aliū ca
put ad alium ceruicē:ꝛ cetera ſingu´
la ad ſingulos. Similiter i animo ad
alium īgenium:ad alium doctrinā:ad
alium irām:ad alium concupiſcētiā:
inque ipſis ꝛbus uite adiacētibus: ad
alium pecus:ad alium triticum:ad a´
lium uinū.ad alium oleum:ad alium
ſiluas:ad alium nummos:ad aliū na
uigationē:ad alium bella atq; uictori
as:ad alium coniugia:ad alium ꝑtu;
ac fecunditate;:ꝛ ad alios alia cetera.
Celeſtis autem ciuitas unum deu; ſo
lū colendum noſſet : eiq; tantūmodo
ſeruiendum ſeruitute illa que grece la
tria dicitur:ꝛ non niſi deo debetur: fi
deli pietate cenſeret:factum eſt ut reli
gionis leges cum eterna ciuitate non
poſſet habere communes : proq; his
ab ea diſſentire haberet neceſſe atque
oneri eſſe diuerſa ſentiētibus: eorūq;
iras ꝛ odia ꝛ perſecutionum impetuſ
ſuſtinere:niſi cum animos aduerſanti
um aliquando terrore ſue multitudi·
nis:et ſemper diuino adiutorio ꝓpul´
ſaret.Hec ergo celeſtis ciuitas cū peī·
grinatur in terra:ex omnibus gētib⁹
ciues euocat:atq; in omnibus linguiſ
peregrinā colligit ſocietatem: non cu
rans quicquid in moribus legibus : i
ſtitutiſq; diuerſum eſt:quibus pax t´
rena uel conquiritur uel tenetur nihil
eorum reſcindens nec deſtruens: imo
etiam ſeruans ac ſequens: quod l; di
uerſum ſit in diuerſis nationibus:ad
unum tamen eundemq; finem terre´
ne pacis intenditur:ſi religionem qua

unus ſummus ⁊ uerus deus colēdus docetur ñ ipedit. Utitur ergo etiā celeſtis ciuitas in hac ſua peregrinatiōe pace terrena: ⁊ de rebus ad mortalez hominis naturam pertinētibus hūanarum uolūtatum cōpoſitionē q̄tū ſalua pietate ac religione cōceditur: tuetur atq₃ appetit: eamque terrenaʒ pacem refert ad celeſtem pacem: que uere ita pax ē: ut rationalis duntaxat creature ſola pax habenda atque dicenda ſit ordinatiſſima ſcilicet atque cōcordiſſima ſocietas fruēdi deo: ⁊ inuicem in deo: quo cū uentū fuerit nō erit uita mortalis: ſed plane certeque uitalis nec corpus aīale quod dū corrūpitur aggrauat animā: ſʒ ſp̄uale ſine ulla indigētia ex ōni parte ſubditū uolūtati. Hanc pacē dum peregrinat̃ i fide habet atque ex hac fide iuſte uiuit: cū ad illā pacem adipiſcendā īfert q̄cquid bonarū actionū gerit erga deum ⁊ proximū: quoniā uita ciuitatis utique ſocialis ē.

Quā diuerſa ſit acadēie noua ābiguitas a ꝯſtātia fidei chriſtiāe. c. xviij.

q Uod aūt attinet ad illam diaʒ quam de academicis nouiſ uarro adhibuit: quib⁹ ſunt incerta ōnia ōnino ciuitas dei talē dubitationem tanq̄ dementiā deteſtatur habens de rebus quas mente ac ratione cōprehendit: etiā ſi paruam ꝓpter corpus corruptibile quod aggrauat animaʒ: quoniā ſicut dicit apl'us ex parte ſcimus: tamē certiſſimā ſciētiā: creditq₃ ſenſibus in rei cuiuſque euidētia quibus p corpus anim⁹ utitur: quoniam miſerabilius fallit̃ qui nūq̄ eis putat eſſe credendū: credit etiā ſanctis ſcripturis ⁊ ueteribus ⁊ nouis quas canonicas appellamus: vnde fides ipſa cōcepta ē: ex qua iuſtus viuit: p quā ſine dubitatione ambulam⁹ quādiu peregrinamur a dño: qua ſalua atq₃ certa de quibuſdā rebus quas neque ſenſu neque ratione ꝑcipimus: neque nobiſ p ſcripturā canonicā claruerūt: nec p teſtes quibus nō credere abſurdum ē in nr̄am notitiā peruenerūt: ſine iuſta reprehenſione dubitamus.

De habitu ⁊ moribus ppl'i chriſtiani. c. xix.

n Ihil ſane ad iſtam ꝑtinet ciuitatem: quo habitu uel more uiuendi ſi nō ē cōtra diuina p̄cepta: iſtā fidem qua ꝑuenit̃ ad deū quiſq₃ ſectetur vnde ipſos quoque philoſophos quādo fiūt chriſtiani: nō habitum ul' cōſuetudinē uictus que nihil impedit religionē: ſed falſa dogmata ꝑmutare compellit. Unde illam quā varro adhibuit ex cynicis differētiam: ſi nihil turpiter atque intēperāter agat: ōino nō curat. Ex tribus uero uite illi⁹ generibus: ocioſo: actuoſo: ⁊ ex utroq₃ compoſito: quāuis ſalua fide q̄ſque poſſit i quolibet vitam eoꝝ ducere: ⁊ ad ſempiterna premia ꝑuenire: interē tamē q̄d amore teneat ueritatis: quid officio caritatis impēdat. Nec ſic q̄ſque debet eē ocioſus: ut in eodē ocio utilitatē nō cogitet proximi: nec ſic actuoſus: ut contēplationē nō requirat dei. In ocio nō iners uacatio delectaī debet: ſed aut inq̄ſitio aut inuētio ueritatis: vt i ea q̄ſque ꝓficiat ⁊ quod inuenerit teneat ⁊ alteri nō inuideat. In actione vero nō amādus ⁊ honor in hac vita: ſiue potētia: quoniā omnia vana ſub ſole: ſed opus ipſum quod per eundem honorē ul' potentiā fit: ſi recte atque vtilit̃ fit: id ē ut ad eaʒ ſalutem ualeat ſubditorū que ſecundū deum ē: vnde iam ſuperius diſputauimus. Propt̄ quod ait apl'us. Epiſcopatum qui deſiderat bonum opus deſiderat. Exponere uoluit quid ſit

epiſcopatus:quia nomē ē operis non
honoris. Grecū eſt eim atq inde du-
ctū uocabulum:qd̄ ille qui preficitur
ſuperintēdit curā ſcilicet eoꝝ gerens.
Epi q̄ppe ſuper:ſcopos vero itētio ē.
Ergo epiſcopin grece latine ſuperintē
dere poſſumus dicere:ut itelligat nō
ſe epiſcopū:q̄ preeſſe dilexerit nō pro
deſſe. Itaq a ſtudio cognoſcēde veri-
tatis nemo prohibet:qd̄ ad laudabi-
le ptinet ociū. Locus vero ſuperior ſi
ne quo pp̄lus regi non poteſt:ꝛ ſi ita
teneatur atque adminiſtret ut decet:
tamē indecēter appetitur. Quāobrez
ociū ſanctū querit caritas ueritatis:
negociū iuſtū ſuſcipit neceſſitas cari-
tatis. Quam ſarcinā ſi nullus ipōit:
percipiēde atque intuēde uacandū eſt
ueritati. Si aūt iponit: ſuſcipienda ē
ppter caritatis neceſſitatē. Sz nec ſic
omni mō veritatis delectatio deſerē-
da ē:ne ſubtrahat illa ſuauitas ꝛ op-
primat iſta neceſſitas.

Quod ciues ſanctoꝝ i huius vite
tp̄e ſpe beati ſint.c.xx.

q Uamobrem ſummū bonū ciui
tatis dei cum pax ſit eterna at-
que pfecta nō p quā mortales tran-
ſeant naſcēdo atque moriēdo: ſed in
qua immortales maneāt nihil aduer-
ſi oīmodo patiēdo q̄ſ ē qui illam uitā
uel beatiſſimā neget:uel i eius cōpara
tione iſtam que hic agit quātiſlibet a-
nimi ꝛ corporis externarūq rerum
bonis plena ſit:nō miſerimā iudicet?
Quā tn̄ quicūque ſic habet: ut eius
uſum referat ad illius finē quem dili-
git ardētiſſime ac fideliſſime ſperat:
nō abſurde dici etiā nunc beatuſ pōt:
ſpe illa potius q̄ re iſta. Res uero iſta
ſine ſpe illa:beatitudo falſa ꝛ magna
miſeria ē. Non eim ueris animi boniſ
utitur:quoniā nō ē ſapiētia uera:que
intentionē ſuā in his que prudenter
diſcernit:gerit fortiter: cohibet tēpe-
ranter:iuſteq diſtribuit:nō in illū fi-
nē dirigit ubi deus erit oīa in oībuſ e-
ternitate certa atq pace perfecta.

An ſm diffinitiōes ſcipionis q̄ in
dialogo ciceronis ſūt:unq̄ fuerit ro-
mana reſp.c.xxi.

q Uapropter nūc ē loc⁹ ut q̄ po-
tero breuiter ac dilucide expe-
diam:qd̄ i ſecūdo libro huius operis
me demonſtraturū eē pmiſi: ſecūduz
diffinitiones quib⁹ apud ciceronē uti
tur ſcipio in libris de republica: nūq̄
rempublicā fuiſſe romanā. Breuiter
eim rempublicā diffinit eē rem ppl̄i.
Que diffinitio ſi uera ē:nunq̄ fuit ro-
mana reſpub.quia nūquā fuit res po
puli quā diffinitionē uoluit eē reſpu.
Populū eim eē diffinit cetū multitu-
dinis iuris cōſenſu ꝛ utilitatis cōmu-
nione ſociatū. Quid aūt dicat iuris
cōſenſum:diſputādo explicat:per hoc
oſtendēs geri ſine iuſtitia rempublicā
nō poſſe. Ubi ergo iuſtitia uera nō ē:
nec ius pōt eſſe. Quod eim iure fit p-
fecto iuſte fit. Quod aūt fit iiuſte: nec
iure fieri pōt. Non eim iura dicenda
ſunt ul' putāda iniqua hominū cōſti-
tuta:cū illud etiā ipſi ius eſſe dicant:
quod de iuſtitie fonte manauerit: fal-
ſumq eē quod a quibuſdam nō recte
ſentiētibuſ dici ſolet:id eē ius quod ei
qui plus pōt utile ē. Quocirca ubi n̄
ē uera iuſtitia:iuris cōſenſu ſociatus
cetus hominū nō pōt eſſe: ꝛ ideo nec
pp̄lus iuxta illā ſcipionis diffinitionē
ul' ciceronis. Et ſi nō ppl's nec res po-
puli:ſed qualiſcūq multitudinis que
ppl̄i nomine digna nō ē:ac per hoc ſi
reſpublica res ē ppl̄i:ꝛ pp̄lus nō ē q̄
cōſenſu nō ſociatus ē iuris:nō ē autē
ius ubi nulla ē iuſtitia:pculdubio col
ligitur:ubi iuſtitia nō ē nō eē republi-
cam. Iuſtitia porro ea uirtus ē: q̄ ſuā

cuiqꝫ diſtribuit. Que igitur iuſtitia ē hominis: q̄ ipſū hominē de uero tollit: ⁊ imūdis demonibus ſubdit: Hoc nō ē cuiqꝫ ſua diſtribuere. An q̇ fundum aufert eius a quo ēptus ē: ⁊ tradit ei qui nihil habet i eo iuris: iiuſtꝰ eſt: ⁊ qui ſeipſū aufert domināti deo a quo factus ē: ⁊ malignis ſeruit ſpiritibus iuſtus ē: Diſputatᷣ certe acerrime ac fortiſſime i eiſdem ipſis de re publica libris aduerſus iniuſtitiā ꝓ iuſtitia. Et quoniā cum prius ageretᷣ pro iiuſtitie partibus cōtra iuſtitiā ⁊ diceretᷣ niſi ꝑ iniuſtitiā rempublicam ſtare augeriqꝫ nō poſſe: hoc uelut ualidiſſimū poſitū erat: iniuſtum eſſe ut homines hoibus dominātibus ſeruiant: quam tamē iniuſtitiā niſi ſequatᷣ imperioſa ciuitas cuius ē magna reſpublica: nō eam poſſe ꝓuinciis imperare. Reſponſum ē a parte iuſtitie iō iuſtū eſſe ꝙ talibꝰ hoibꝰ ſit utilᷣ ſuitꝰ: ⁊ pro utilitate eoꝝ fieri cū aliquid recte fit: id ē cū improbis auferᷣ iniuriarum licētia: ⁊ domiti ſe melius habebunt q̄ꝫ indomiti ſe habuerūt. Subditumqꝫ ē ut iſta ratio firmaretᷣ: ueluti a natura ſumptū nobile exemplū atque dictū ē. Cur igitur deus homini: animus corpori imperat: ratio libidiī ceteriſqꝫ uitioſis animi partibꝰ: Plane hoc exemplo ſatis edoctū ē: q̇buſdam eſſe utilem ſeruitutē: ⁊ deo q̇dē ut ſeruiatur utile eſſe hoibus. Seruiens aūt deo animus recte corpori imperat: inqꝫ ipſo animo ratio domino deo ſubdita recte imperat libidini ceteriſqꝫ uitiis. Quapropter ubi homo deo nō ſeruit: quid in eo putādum eſt eſſe iuſtitie: quādo quidē deo nō ſeruiens nullo modo pōt iuſte animus corpori: aut humana ratio uitiis imperare: Et ſi i homine tali nō eſt ulla iuſtitia: proculdubio nec in hominuꝫ cetu: qui ex talibus cōſtat hominibꝰ. Non ē ergo hic iuris ille conſenſus: qui hominū multitudinē populū facit: cuius res dicitᷣ eſſe reſpublica. Nā de utilitate quid dicam: cuius cōmunionem etiam ſociatus hominū cetꝰ: ſicut ſeſe habet iſta diffinitio populuſ nūcupatur: Quāuis eim ſi diligenter attēdas: nec utilitas ſit ulla uiuentiū qui impie uiuūt: ſicut uiuit ois q̇ deo nō ſeruit ſeruitqꝫ demonibus: tanto magis impiis q̄to magis ſibi cū ſint imūdiſſimi ſpiritus tāq̄ dūs ſacrificari uolūt. Tamē qō de iuris conſenſu diximꝰ ſatis ēē arbitror: vñ appareat per hāc diffinitionē nō eē pplm cuius reſpub. eē dicatᷣ i quo iuſtitia nō ē. Si eim dicūt nō imūdis ſpiritibꝰ: ſꝫ diis bonis atqꝫ ſanctis i ſua repu. ſeruiſſe romanos nūquid eadē totiēs repetēda ſūt: q̄ iā ſatis imo ultra q̄ꝫ ſatis eſt diximus: Quis eiꝫ ad hūc locū ꝑ ſuperiores huius opis libros ꝑuēit: qui dubitare poſſit malis ⁊ īpuris demonibus ſeruiſſe romanos: niſi lᷣ nimiū ſtolidus ulᷣ īpudētiſſime cōtētioſus: Sed ut taceā quales ſūt quos ſacrificiis colebāt: i lege dei ueri ſcriptū eſt. Sacrificās diis eradicabitur niſi dño tantū. Nec bonis igitur nec maliſ diiſ ſacrificari uoluit: qui hec cū tāta cōminatione precepit.

An uerꝰ ſit deꝰ cui chriſtiāi ſuiūt: cui ſoli debeat ſacrificari. c. xxiii.

S Ed reſpōderi pōt: Quis iſte deus ē: aut vnde dignus ꝓbatᷣ cui deberēt obtēꝑare romāi: ut nullū deorū colerēt ſacrificiis p̄t ipſū: Magne cecitatis ē adhuc querere: q̇s iſte deuſ ſit. Ipſe ē deus cuiꝰ ꝓphete p̄dixerūt iſta q̄ cernimꝰ. Ipſe ē deꝰ: a quo reſpōſum accepit abraā: i ſemie tuo oēs bñdicentᷣ gētes. Quod i chriſto fieri qui ſecundū carnē de illo ſemie exortꝰ ē: id ē ipi qui remāſerūt huius nois inimici uelit nolitue cognoſcūt. Ipſe eſt

deus cuius diuinus ſpiritus p eos lo-
cutus ē: quorū predicta atq̃ cōpleta
p eccl'iā quā uidemus toto orbe dif-
fusā i libris ſupiorib⁹ poſui. Ipſe ē de
us quē uarro doctiſſim⁹ romanorū
iouē putat: q̃uis neſciēs q̃d loquatur
Quod tñ iō cōmemorādum putaui:
qm̃ uir tāte ſciētie nec illū iſtū deū po
tuit exiſtiare nec uilē. Hūc eū credi
dit: quē ſūmū putauit deū. Poſtremo
ipſe ē deus quē doctiſſimus phōrum
q̃uis chriſtianorū acerrimus inimic⁹
etiā p eorū oracula quos deos putat:
deū magnū porphyrius confitetur.

Que porphyrius dicat oracul' de-
orū reſponſa in chriſto. Cap. xxiij.

n Am in libris quos theologiō
philoſophias appellat: i q̃bus
exeq̃r atq̃ cōſcribit' rerū ad phiā pti
nētiū uelut diuia rñſa: ut ipſa uerba e
ius queadmodū ex greca ligua i lati-
nā iterpretata ſunt ponā. Interrogāti
iq̃t quē deū placādo reuocare poſſet
uxorē ſuā a chriſtianiſmo: hec ait uer
ſibus apollo. Deide uerba uelut apol-
linis iſta ſunt. Forte magis poteris i
aqua ipreſſis lr̃is ſcribere: aut inflans
pēnas leues p aera ut auis uolare: q̃
ſemel pollute reuoces ipie uxoris ſen
ſū: pgat quomodo uult inanibus fal-
lacijs pſeuerās: ⁊ lamentatiōibus fal-
laciſſimis mortuū deū cantas: quē iu
dicib⁹ recta ſentiētibus pditū peſſima
in ſpecioſis ferro uincta mors interfe
cit. Deinde poſt hos uerſus apollinis
q̃ nō ſtāte metro latine iterpretati ſūt
ſubiunxit atq̃ ait. In his quidē tergi-
uerſationē irremediabilis ſentētie eo-
rū manifeſtauit dicēs. Quoniā iudei
ſuſcipiūt deū magis q̃ iſti. Ecce uti ō-
colorās chriſtū iudeos p̄poſuit chriſ-
tianis: cōfitēs q̃ iudei ſuſcipiant deū.
Sic enim expoſuit uerſus apollinis:
ubi a iudicibus recta ſētiētib⁹ chriſtū
dicit occiſū: tanq̃ illis iuſte iudicāti-
bus: merito ſit ille punit⁹. Uiderit q̃d
de chriſto uates mēdax appollis dixe
rit: atq̃ iſte crediderit aut fortaſſe ua
tē qō nō dixit dixiſſe iſte ipſe cōfinxe-
rit: quā ſibi cōſtet ul' ipſa oracula int'
ſe faciat cōuenire: poſtea uidebimus.
Hic tñ iudeos tāq̃ dei ſuſceptores re
cte iudicaſſe dicit ō chriſto: q̃ eū mor
te p̄ſſima excruciādū eē cenſuerint.
Deus itaq̃ iudeorū cui phibet teſtio-
niū: audiēd⁹ fuit ſic dicēs. Sacrificās
dijs eradicabit' niſi dño tm̄. Sed ad
maniſeſtiora ueniam⁹: ⁊ audiam⁹ q̃
magnū deū dicat eē iudeorū. Item ad
ea q̃ iterrogauit apollinē q̃d melius:
uerbū: ſiue ratio: an lex: Reſpōdit in-
q̃t uerſib⁹ hec dicēs. Ac ſubiecit apol
linis uerſus: i quib⁹ ⁊ iſti ſūt: ut q̃tū
ſatis ē ide decerpā. In deū uerū iquit
generatorē: ⁊ i regē an̄ oīa: quē tremit
celū ⁊ terra atq̃ mare: ⁊ iſernorū ab-
dita: ⁊ ipſa numina phorreſcūt. Quo
rū lex ē pat': quē ualde ſācti honorāt
hebrei. Tali oraculo dei ſui apollinis
porphyrius tā magnū deū eē hebreo
rū dixit: ut eū ⁊ ipſa numina phorreſ
cāt. Cū ergo de⁹ iſte dixerit: ſacrificās
dijs eradicabitur: miror q̃d ipſe por-
phyri⁹ nō perhorruerit ⁊ ſacrificans
dijs eradicari nō formidauerit. Dicit
etiā bona de chriſto phūs iſte: quaſi
oblitus illi⁹ de qua pauloante locuti
ſum⁹ cōtumelie ſue: aut quaſi i ſōnis
dij ei⁹ maledixerit chriſto: ⁊ euigilan-
tes eū bonū eē cognouerit. digneque
laudauerint. Deniq̃ tāquā aliq̃d mi-
rabile atq̃ icredibile platur⁹: p̄ter opi
nionē inq̃t pfecto q̃buſdā uideat' eſſe
q̃d dicturi ſum⁹. Chriſtū eī dij p̄iſſi
mū pnūciauerūt: ⁊ imortalē factū: et
cū bona p̄dicatiōe ei⁹ memiērūt. Chri
ſtianos aūt pollutos inq̃t ⁊ cōtamia-
tos ⁊ errore iplicatoſ eē dicūt: ⁊ m'ltiſ
talib⁹ aduerſus eos blaſphemijs utū
tur. Deinde ſubijcit uelut deorum

oracula blaſphemãtium chriſtianos.
Et poſt hec de chriſto aũt iq̃t itrogã-
tibus ſi ẽ deus: ait hecate. Quoniaȝ
q̃dẽ imortalis aia poſt corp⁹ ut icedit
noſti:a ſapiẽtia aũt abſciſa erat ſemp
uiri pietate preſtãtiſſimi ẽ illa aia:hãc
colũt alieni a ueritate. Deinde p⁹ v̇ba
eius quaſi oraculi ſui ipſe cõtexẽſ. Pi
iſſimũ igit̃ uirũ inq̃t eũ dixit: ⁊ eius
aiam ſicͭ ⁊ alioꝝ pioꝝ poſt obitũ im-
mortalitati donatã:⁊ hãc chriſtianoſ
colere errãtes. Interrogãtib⁹ aũt in-
quit. Cur ergo dãnatus ẽ:oraculo reſ
pondit dea corp⁹ q̃dẽ debilitãtib⁹ tor
mentis ſemp oppoſitũ ẽ:aia aũt pio-
rũ celeſti ſedi iſidet. Illa uero aia alq̃ſ
animab⁹ fatalit̃ dedit:quib⁹ fata non
annuerũt deoꝝ obtinẽ dona:neq̃ ha-
bere iouis imortalis agnitionẽ erroꝛe
iplicari. Propterea ergo dĳs exoſi:
qꝛ quib⁹ fato ñ fuit noſſe deũ:nec do-
na a dĳs accipẽ:his fatalit̃ dedit iſte
iplicari errorẽ. Ipſe uero pi⁹ ⁊ in celũ
ſicut pĳ iceſſit. Itaq̃ hũc quidẽ ñ blaſ
phemabis. miraberis aũt dementiam
hoim:ex eo i eiſ facile ꝑcepſq̃ piculũ.
Quis ita ſtultus ẽ ut nõ itelligat aut
ab hoie callido eoq̃ chriſtianis imi-
ciſſimo hec oracula fuiſſe cõficta:aut
cõſilio ſili ab ipuris demonib⁹ ita fu-
iſſe reſponſa:ut.ſ.qm̃ laudãt chriſtũ:
ꝓpterea credãtur ueracit̃ uituperare
chriſtianos atq̃ ita ſi poſſint iterclu-
dant uiã ſalutis eterne i qua quiſque
fit chriſtian⁹? Sue q̇ppe nocẽdi aſtu-
tie milleformi ſentiũt nõ eẽ cõtrariuȝ:
ſi credat̃ eis laudãtib⁹ chriſtũ: dũ tñ
credat̃ ẽt uituperãtib⁹ chriſtianos:ut
eũ q̇ utrũq̃ crediderit talẽ chriſti fa-
ciãt laudatorẽ:ne chriſtian⁹ eẽ uelit.
Ac ſic q̄uis ab illo laudatuſ ab iſtoꝝ
tñ demonũ domiatu eũ ñ liberet chri
ſtus:preſerti qꝛ ita laudãt chriſtũ: ut
quiſq̇s i eũ talẽ crediderit qualis ab
ipſis ꝑdicat̃:chriſtian⁹ uer⁹ nõ ſit. Sȝ
fotinianus heretic⁹ q̇ tãtũmõ hoiem
nõ etiã deũ nouerit chriſtũ:⁊ iõ p eũ
ſaluus eẽ nõ poſſit:nec iſtoꝝ mẽdaci-
loquoꝝ demonũ laqueos uitare uel
ſoluere. Nos aũt neq̃ apollinẽ uitu-
perantẽ chriſtũ:neq̃ hecatẽ poſſum⁹
approbare laudantẽ. Ille aũt tanq̃ in
iquũ chriſtũ uult credi:qm̃ a iudicib⁹
recta ſentiẽtib⁹ dicit eſſe occiſum: iſta
hoiem pĳſſimũ:ſed hoiem tm̃. Una ẽ
tñ ⁊ illi⁹ ⁊ hui⁹ intẽtio:ut nolit hoies
eẽ chriſtianos qꝛ niſi chriſtiani erũt:
ab eoꝝ erui poteſtate ñ poterũt. Iſte
uero phũs ul̃ poti⁹ q̇ talib⁹ aduerſuſ
chriſtianos quaſi oraculis credũt: ṗ⁹
faciãt ſi pñt:ut iter ſe de ipſo chriſto
hecate atq̃ apollo cõcordẽt:eũq̃ ãbo
uituperẽt aut ambo collaudẽt. Qḋ ſi
facẽ potuiſſent:nihilomin⁹ nos ⁊ ui-
tuperatores ⁊ laudatores chriſti fal-
laces demones uitarem⁹. Cũ uero eo
rũ deus ⁊ dea iter ſe de chriſto ille ui-
tuperãdo:iſta laudãdo diſſentiãt: ꝓ-
fecto eis blaſphemãtib⁹ chriſtianos
nõ credũt hoies:ſi recte ipſi ſentiant:
ſane chriſtũ laudãs ul̃ porphiri⁹ uel
hecate:cũ dicãt eũ ipm̃ fatalit̃ dediſſe
chriſtianis ut iplicarẽtur errore: cãs
tñ eiuſdẽ ſicut putat pandit erroris:
quas anteq̃ ex v̇bis ei⁹ exponã:priuſ
quero ſi fatalit̃ dedit chriſt⁹ chriſtia-
nis erroris iplicationẽ. Utrũ uolens
aut nolẽs dederit. Si uolens quomõ
iuſtus? Si nolẽs quõ beat⁹? Sed iam
ipſius erroris cãs audiam⁹. Sũt inq̃t
ſp̄us terreni minimi loco terreno quo
dam:maloꝝ demonũ poteſtati ſubie-
cti:ab his ſapiẽtes hebreoꝝ quorum
un⁹ ẽt iſte ieſus fuit:ſicͭ audiſtis diuĩa
apollinis oracula q̄ ſupius dicta ſũt:
ab his ergo hebrei demonibus peſſi-
mis ⁊ mioribus ſpiritib⁹ uetabãt re-
ligioſos:⁊ ipſis uacare ꝓhibebãt: ue-
nerari aũt magis celeſtes deos: ãpli⁹
autẽ uenerari deũ patrẽ. Hec autẽ in-
quit ⁊ dĳ ꝑcipiũt:⁊ i ſuperiorib⁹ oſtẽ
dimus queẽadmodũ aiaduertere ad

deũ monẽt ⁊ illũ impãt colẽ ubique.
Uerũ idocti ⁊ ipie nature:q̃bus uere
fatũ nõ ꝯceſſit a dqs dona obtiere:ne
q̃ꝫ habere iouis imortalis notioneꝫ:
nõ audiẽtes ⁊ deos ⁊ diuinos uiros:
deos quidẽ ões recuſauerũt:ꝓhibitoſ
aũt demones nõ ſolũ nullis odqs iſe-
qui:ſꝫ ẽt reuereri delegerũt. Deũ autẽ
ſimulãtes ſe colẽ ea ſola p q̃ deuſ ado
ratur nõ agũt. Nã de⁹ quidẽ utpote
omniũ paẗ nulli⁹ idiget:ſed nobis eſt
bñ cũ eu p iuſtitiã ⁊ caſtitatẽ aliaſque
adoram⁹ v̓tutes:ipam uitã p̃cẽ ad ip-
ſum faciẽtes p imitationẽ ⁊ inq̃ſitio-
nem de ipſo. Inq̃ſitio eĩm purgat in-
q̃t: imitatio deificat affectionẽ ad ip-
ſum operãdo. Bene quidẽ predicauit
deũ piem ⁊ quib⁹ morib⁹ ſit colẽdus
dixit. Quibus p̃ceptis ꝓphetici libri
pleni ſũt hebreoꝝ:qñ ſanctoꝝ uita ſi
ue laudaẗ ſiue uituperaẗ. Sed i chri-
ſtianis tñ erat: aut tantũ calũniatur
quãtũ uolũt demones quos deos o-
pinaẗ:quaſi cuiq̃ꝫ difficile ſit recolere-
que turpia:que dedecora erga deorũ
obſequiũ i theatris agebãtur ⁊ tẽpliſ
⁊ attẽdẽ q̃ legãtur:dicãẗ:audiãẗ i ec-
cleſiqs:uel deo v̓o q̃d offeraẗ:⁊ hinc i-
telligẽ ubi edificiũ ⁊ ubi ruina ſit mo-
rũ. Quis aũt dixit huic uł iſpirauit:
niſi diabolicus ſp̃us tã uanũ aptũq̃ꝫ
mẽdaciũ:q̃ꝫ demones ab hebreis coli
ꝓhibitos reuereãẗ potius q̃ꝫ oderint
chriſtiani? Sed deus ille quẽ coluerũt
ſapiẽtes hebreoꝝ ẽt celeſtib⁹ ſanctis
angelis ⁊ uirtutib⁹ dei quos beatiſſi-
mos tanq̃ꝫ ciues i hac nr̃a peregrina-
tione mortali ueneramur ⁊ amam⁹:
ſacrificari uetat itonãs i lege ſua quã
dedit pp̓lo ſuo hebreo:⁊ ualde mia-
citer itulit dicẽs Sacrificãs dqs era-
dicabitur. Et ne quiſq̃ꝫ putaret demo
nibus peſſimis terreniſq̃ꝫ ſpiritibus:
quos iſte dicit mimos uł minores:ne
ſacrificeẗ eẽ preceptũ:q̃ꝛ ⁊ i ſcripturis
ſanctis ipſi dicti ſũt dq̃: nõ hebreorũ
ſed gentiũ:quod euidẽter in pſalmo
ſeptuaginta iterpretes poſuerũt dicẽ-
tes. Quoniã ões dq̃ gentiũ demonia:
ne q̃s ergo putaret iſtis quidẽ demo-
nibus ꝓhibitũ eẽ:celeſtib⁹ aũt uł õni-
bus uł aliq̃bus ſacrificari eẽ ꝑmiſſũ:
moꝝ addidit:niſi dño ſoli:id ẽ niſi do
mino tantum:ne forte q̃ꝫ ait dño ſoli:
deũ ſoleꝫ credat eẽ quiſpiã cui ſacrifi-
candũ putat. Quod nõ ita eẽ itelligẽ
dum i ſcripturis grecis facillie repiẗ.
Deus igiẗ hebreoꝝ cui tã magnũ tã-
tus etiã iſte phũs phibet teſtimoniũ:
legẽ dedit ſuo op̓lo hebreo:hebreo ſ-
mone cõſcriptã:nõ obſcurã ⁊ icogni-
tam:ſed õibus iam gẽtibus diffama-
tam in qua lege ſcriptũ ẽ. Sacrificãs
dq̃s eradicabiẗ:niſi dño tantũ. Quid
opus ẽ i hac eius lege eiuſq̃ꝫ ꝓphetis
de hac re multa ꝑquirere:imo nõ ꝑ-
quirere? Non eĩm obſtruſa uel rara
ſũt:ſed apta ⁊ crebra colligẽ:⁊ in hac
diſputatione mea ponere quibuſ luce
clarius apparet:nulli õnino niſi tãtũ
ſibi deũ ueꝝ ⁊ ſummũ ſacrificari uo-
luiſſe. Ecce hoc unũ breuiter imo grã
diter:minaciter:ſed ueraciter dictũ ab
illo deo quẽ tã excellẽteſ eoꝝ doctiſſi-
mi predicãt:audiaẗ:timeaẗ: impleaẗ:
ne inobediẽtes eradicatio cõſequaẗ.
Sacrificãs dq̃s eradicabiẗ inq̃t: niſi
dño tantũ. Non quo rei egeat alicu-
ius:ſed q̃ꝛ nobis expedit ut res eius
ſimus. Huic eĩm caniẗ in ſacris litte-
ris hebreoꝝ. Dixi dño deus meus es
tu:quoniã bonoꝝ meoꝝ nõ egeſ. Hu
ius aũt preclariſſimũ atq̃ꝫ optimũ ſa-
crificiũ noſipſi ſumus. Hec ẽ ciuitas
eius:cuius rei myſteriũ celebram⁹ ob
lationibus nr̃is:q̃ fidelib⁹ note ſunt:
ſicut i libriſ precedẽtib⁹ diſputauim⁹.
Ceſſaturas eĩm uictimas quas i um-
bra futuri offerebãt iudei: ⁊ unũ ſa-
crificiũ gentes a ſolis ortu uſq̃ꝫ ad oc
caſum ſicut iã fieri cernim⁹ oblaturaſ
p ꝓphetas hebreos oracula icrepuẽt

diuina. Ex quib⁹ quãtũ ſatis uiſum ē
nõnulla ꝓtulim⁹: ⁊ iã huic opi aſpſi⸗
mus. Quapropter ubi nõ ē iſta iuſti⸗
tia: ut ſm ſuã grãm ciuitati obediẽti
deus iparet unus ⁊ ſumm⁹: ne cuiꝙ̃
ſacrificet̃ niſi ſibi tãtũ: ⁊ p hoc ĩ oĩbuſ
hoibus ad eandẽ ptinẽtibus ciuitatez
atqꝫ deo obediẽtib⁹: animus ēt corpi:
atqꝫ uitiȷs ratio ordie legitimo iperet
fideliter: ut queadmodũ iuſtus unus:
ita cetus ppl'uſqꝫ iuſtoꝝ uiuat ex fide
q̃ operat̃ p dilectionẽ: qua homo di⸗
ligit deũ ſicut diligẽdus ē de⁹: ⁊ proxi
mũ ſicut ſeipſum. Ubi ergo nõ ē iſta
iuſtitia: ꝑfecto nõ ē cet⁹ hominũ iuriſ
cõſenſu ⁊ utilitatis cõmunione ſocia⸗
tus. Quod ſi nõ ē utiqꝫ ppl'us nõ ē: ſi
uera ē hec ppl'i diffinitio: ergo nec reſ
pu. ē: qꝛ res ppl'i nõ ē: ubi ipſe popu⸗
lus nõ eſt.

Qua diffinitione cõſtet ppl'i ⁊ rei⸗
publice nũcupationẽ recte ſibi ñ ſolũ
romanos ſed etiã regna alia uẽdicare
cap. xxiiij.

ſ I autem ppl'us nõ iſto ſed alio
diffiniat̃ mõ: : uelut ſi dicat̃ po⸗
pulus ē cetus multitudinis rational':
rerũ quas diligit cõcordi cõmunione
ſociatus ꝑfecto ut uideat̃ qualis qſ⸗
que ppl'us ſit iſta ſunt intuẽda q̃ dili⸗
git. Quecũqꝫ tñ diligat ſi cetuſ ē mul
titudinis nõ pecorũ ſed rationaliũ cre
aturarũ: ⁊ eoꝝ que diligit cõmuniõe
cõcordi ſociat⁹ ē: ñ abſurde ppl's nũ⸗
cupat̃: tãto utiqꝫ melior quãto ĩ meli⸗
oribus tãtoqꝫ deterior quãto ē in de⸗
terioribus cõcors. Secundũ iſtã diffi
nitionẽ nr̃am romanuſ ppl'us ppl's ē:
⁊ res eius ſine dubitatiõe reſpublica.
Quid aũt primis tẽporib⁹ ſuis qdue
ſequẽtib⁹ ppl'us ille dilexerit ⁊ quib⁹
morib⁹ ad cruẽtiſſimas ſeditiones: at
que ide ad ſocialia atqꝫ ciuilia bella p
ueniens ipſam cõcordiã que ſalus eſt

quodãmodo ppl'i ruperit: atqꝫ corru⸗
perit teſtat̃ hiſtoria de qua ĩ precedẽ⸗
tibus libris multa poſuim⁹: Nec ĩdo
tñ ul' ipſum nõ eſſe ppl'm: ul' eius rez
dixerim nõ eſſe rẽpu. quãdiu manet
qualiſcũqꝫ multitudinis rational' cet⁹
rerũ quas diligit cõcordi cõmunione
ſociat⁹. Quod aũt de iſto ppl'o ⁊ de
iſta repu. dixi: hoc de athenienſiũ uel
quorũcunqꝫ grecoꝝ ul' egyptioꝝ hoc
de illa priore babylone aſſyriorũ: qñ
in reb⁹ ſuis publicis iperia ul' parua
ul' magna tenuerũt: ⁊ de alia quacũ⸗
qꝫ aliaꝝ gentiũ itelligar dixiſſe atque
ſenſiſſe. Generaliter qppe ciuitas ipio
rum cui nõ iperat deus obediẽti ſibi:
ut ſacrificiũ non offerat niſi tantũmõ
ſibi: ⁊ per hoc ĩ illa ⁊ animus corpori
ratioqꝫ uitiȷs recte ac fidelit' imperet:
caret iuſtitie ueritate.

Qꝺ nõ poſſint ibi uere eē uirtuteſ:
ibi nõ ē uera religio. c. xxv.

q Uamlibet eĩm uideat̃ animus
corpori: ⁊ ratio uitiȷs laudabi⸗
liter ĩperare ſi deo anim⁹ ⁊ rõ ipſa nõ
ſeruit ſicut ſibi ſeruiẽdũ eē ipſe deus
p̃cepit nullo mõ corpori uitiȷſqꝫ recte
iperat. Nam qual' corporis atqꝫ uiti⸗
orum põt eē mens domia: dei ueri ne
ſcia: nec eius iperio ſubiugata: ſed ui⸗
tioſiſſimis demonib⁹ corrũpentibus
proſtituta: Proide uirtutes quas ſibi
hic uidet̃ p quas iperat corpori ⁊ ui⸗
tȷs: ad quodlibet adipiſcẽdũ ul' tenen
dũ retulerit niſi ad deũ: etiã ipſa uitia
ſũt potius q̃ uirtutes: nã lꝫ a quibuſ⸗
dã tũc uere ⁊ honeſte putẽt̃ eē uirtu⸗
tes cũ ad ſeipſas referũt̃: nec ꝑpt aliꝺ
expetũtur: tũc ēt iflate atqꝫ ſupbe ſt:
⁊ ideo nõ uirtutes ſed uitia iudicãda
ſũt. Sicut eĩm nõ ē a carne ſed ſuper
carnem quod carnẽ facit uiuere: ſic ñ
eſt ab homine ſed ſuper hominez qꝺ
hominem facit beate uiuere: nec ſolũ

hominē ſed etiam quālibet poteſtatē uirtutemque celeſtem.

De pace ppl'i alieni a deo qua utit' ad pietatē ppl'us dei dū i hoc peregrinus ē mūdo.c.xxvi.

q Uocirca ut uita carnis aīa eſt: ita beata uita hoīs de⁹ ē: d quo dicūt ſacre lr̃e hebreoꝝ. Beatus ppl's cuius ē dominus deus ipſius. Miſer igitur ppl'us ab iſto alienatus ē deo. Diligit tamē etiam ipſe quandam pacem ſuā nō improbandā: quā quidē nō habebit in fine: qui nō ea bn̄ utitur ante finem. Hanc autem ut interī habeat in hac uita noſtra etiam intereſt: quoniā quandiu permixte ſūt ambe ciuitates: utimur ꝛ nos pace babylonis: ex qua ita per fidem dei populus liberatur: ut apud hāc interim peregrinetur. Propter quod ꝛ apl'us ammonuit eccl'am ut oraret pro regibuſ eius atq; ſublimib⁹: addens ꝛ dicens ut quietā ꝛ tranquillā uitā agam⁹ cū omni pietate ꝛ caritate. Et propheta hieremias cum ppl'o ueteri dei uenturam prenūciaret captiuitatē: ꝛ diuinitus imperaret ut obediēter i babyloniam irent: deo ſuo etiam iſta patiētia ſeruiētes: monuit ꝛ ipſe ut oraret' pro illa dicēs: quia i pace eius eſt pax uīa. Utiq; interim tēporalis pax que bonis maliſque cōmunis ē.

De pace ſeruiētiū deo: cui⁹ pfecta trāquillitas i hac tēporali uita n̄ pōt apprehendi.c.xxvii.

p Ax aūt nīa ppria ꝛ hic ē cum deo per fidem: ꝛ i eternū erit cū illo per ſpeciem. Sed hic ſiue illa cōmunis: ſiue nīa propria taliſ ē pax: ut ſolatium miſerie ſit potius q̄ beatitudinis gaudium. Ipſa quoq; nīa iuſtitia quāuis uera ſit: propter ueri boni finem ad quem refertur: tamē tāta ē in hac uita: ut potius peccatoꝝ remiſſione cōſtet q̄ perfectione uirtutum. Teſtis ē oratio totius ciuitatis dei q̄ peregrinatur in terris. Per oīa q̄ppe mēbra ſua clamat ad deū. Dimitte nobis debita noſtra: ſicut ꝛ nos dimittimus debitorib⁹ noſtris. Nec pro eiſ ē efficax hec oratio: quorum fides ſine operibus mortua ē: ſed pro eis quoꝝ fides p dilectionē operatur. Quia eīs deo quidē ſubdita: in hac tamē cōditione mortali ꝛ corpore corruptibili quod aggrauat animā: nō pfecte uitijs ratio imperat: ideo neceſſaria eſt iuſtis talis oratio. Nam pfecto quan q̄ īperet: nequaq̄ ſine conflictu uitijs imperat'. Et utiq; aliquid ſubrepit in hoc loco īfirmitatis ēt bene cōfligēti: ſiue hoſtibus talib⁹ uictis ſubditiſq; dominātī: vnde ſi nō facili opatione certe labili locutiōe aut uolatili cogitatione peccet'. Et ideo quādiu uitiis imperat' plena pax nō ē: quia ꝛ illa q̄ reſiſtūt periculoſo debellātur prelio: ꝛ illa que uicta ſūt nōdum ſecuro triumphantur ocio: ſed adhuc ſolicito premūtur īperio. In his ergo tentationibus de quib⁹ omnibus ī diuinis eloquijs breuiter ē dictū: nunquid nō tentatio ē uita humana ſuper terraz? quis ita uiuere ſe preſumat ut dicere deo dimitte nobis debita nīa nō neceſſe habeat: niſi homo elatus: nec uo magnus ſed inflatus ac tumidus: cui per iuſtitiā reſiſtit qui gratiā largitur hominibus: propter quod ſcriptū eſt deus ſuperbis reſiſtit humilib⁹ autē dat gratiā. Hic itaq; in unoquoq; fideli iuſtitia ē: ut obediēti deus homi: animus corpori: ratio aūt uitus etiaz repugnātibus imperet: uel ſubigendo l' reſiſtēdo: atq; ut ab ipſo deo petatur ꝛ meritorū gratia ꝛ uenia delictorū: ac de acceptis bonis gratiarū actio pſoluat'. In illa uero pace finali quo

referēda ⁊ cuius adipiſcēde cauſa ha benda ē iſta iuſtitia quoniā ſanata im mortalitate atque incorruptione na tura uitia nō habebit:nec unicuique noſtrū uľ ab alio uľ a ſeipſo quicquā repugnabit:nō opus erit ut ratio ui tijs que nulla erūt īperet:ſed īperabit deus homini:animus corpori:tātaqꝫ obediēdi ibi erit ſuauitas ⁊ facilitas: quāta uiuēdi regnādique felicitas:⁊ hoc illic in omnibꝰ hominibꝰ atqꝫ in ſingulis eternū erit:eternūqꝫ eſſe cer tum erit:⁊ ideo pax huius beatitudi nis:uel beatitudo pacis huius ſum mum bonum erit.

In quem finē uēturus ſit exitꝰ im piorum.c.xxviij.

e Orum aūt qui nō pertinēt ad iſtam ciuitatē dei:erit ⁊ ecōtra rio miſeria ſempiterna:que etiam ſe cunda mors dicitur: quia nec anima ibi uiuere dicēda ē:que a uita dei alie nata erit:nec corpus quod eternis do loribus ſubiacebit. Ac per hoc ideo durior iſta ſecūda mors erit:quia fi niri morte nō poterit. Sed quoniam ſicut miſeria beatitudini ⁊ mōs uite: ita bellū paci uidetur eſſe contrariū: merito queritur ſicut pax in bonorū finibus predicata ē atqꝫ laudata: qđ uel quale bellum in finibus maloruꝫ econtrario poſſit intelligi. Uerum qͥ hoc querit:attendat quid in bello no xium perniciosumqꝫ ſit ⁊ uidebit ni hil aliud ꝙ̄ eſſe inter ſe rerum aduer ſitatem atqꝫ conflictū. Quod igitur bellum grauius ⁊ amarius cogitari poteſt:ꝙ̄ ubi uolūtas ſic aduerſa eſt paſſioni:⁊ paſſio uolūtati:ut nullius earum uictoria tales inimicitie finian tur ⁊ ubi ſic confligit cum ipſa natura corporis uis doloris:ut neutrū alteri cedat. Hic enim quando cōtingit iſte conflictus:aut dolor uincit ⁊ ſenſum mors adimit:aut natura uincit ⁊ do lorem ſanitas tollit. Ibi autem ⁊ do lor permanet ut affligat:⁊ natura ꝑ durat ut ſentiat. Quia utrunqꝫ ideo non deficit:ne pena deficiat. Ad hos autem fines bonorum maloruꝫ:illos expetēdos iſtos cauendos: quoniam per iudicium tranſibunt ad illos bo ni:ad iſtos mali:de hoc iudicio quā tum deus donauerit in conſequēti vo lumine diſputabo

Aurelij auguſtini de ciui tate dei liber.xx.

Quod ꝗuis omni tempore deus iudicet:in hoc tamen libro de nouiſſi mo eius iudicio ſit proprie diſputan dum.c.i.

d E DIE UL timi iudicij dei quod ipſe dona uerit locuturi: eumqꝫ aſſertu ri aduerſus im pios ⁊ incredu los:tanꝙ̄ in edi ficū fundamēto prius ponere teſtimo nia diuina debemus. Quibus qui no lunt credere humanis ratiūculis fal ſis atqꝫ fallacibus cōtrauenire conāť ad hoc ut aut aliud ſignificare cōten dant:quod adhibetur teſtimoniuꝫ de litteris ſacris:aut omnino diuinitus eſſe dictum negent. Nam nullū exiſti mo eē mortaliū qui cum ea ſicut dcā ſunt intellexerit: ⁊ a ſummo ac uero deo per animas ſanctas dicta eſſe cre diderit:nō eis cedat atqꝫ conſentiat: ſiue id ore etiam fateatur:ſiue aliquo uitio fateri erubeſcat aut metuat: uel etiā ꝑuicacia ſimillima inſanie id qđ falſum eē nouit aut credit:etiā cōten tioſiſſime defendere moliatur. Quod ergo in cōfeſſione ac ꝓfeſſione tenet

omnis ecclia dei ueri:christū de celo eſſe uenturū ad uiuos ac mortuos iu dicandos:hūc diuini iudicij ultimuꝫ diem dicim⁹:id eſt nouiſſimū tēpus. Nam per quod dies hoc iudiciū ten datur incertū ē:ſed more ſanctarum ſcripturarū diem poni ſolere pro tē porc:nemo qui illas līas quālibet ne gligenter legerit neſcit. Ideo aūt cum diem iudicij dei dicimus:addimuſ ul timum uł nouiſſimū:quia ꝛ nunc iu dicat:ꝛ ab humani generis initio iu dicauit:dimittēs de paradiſo ꝛ a lig no uite ſeparans primos hoīes mag ni peccati perpetratores. Immo etiā qñ angelis peccātibus nō pepcit:quo rū princeps hoīes a ſeipſo ſubuerſos inuidēdo ſubuertit: ꝓculdubio iudi cauit:nec ſine illius alto iuſtoqꝫ iudi cio ꝛ i hoc aereo celo ꝛ in terris ꝛ de monum ꝛ hoīm miſerrima uita ē: er roribus erumniſqꝫ pleniſſima. Uerū ꝛ ſi nemo peccaſſet:nō ſine bono re ctoqꝫ deus iudicio uniuerſam creatu ram rationalem pſeuerantiſſime ſibi domino ſuo coherentem in eterna be atitudine retineret. Iudicat etiā nō ſo lum uniuerſaliter de genere demonū atqꝫ hoīm:ut miſeri ſint ꝓpter p̄mo rum meritū peccatoꝝ:ſed etiā de ſin gulorū operib⁹ proprijs que gerunt arbitrio uolūtatis. Nam ꝛ demones ne torqueātur precātur:nec iiuſte uti qꝫ uel parcitur eis:uel pro ſua quiqꝫ iprobitate torquētur. Et hoīes plerū que aperte:plerūqꝫ occulte luūt ꝓ ſu is factis diuinit⁹ pēas:ſiue i hac uita ſiue p⁹ mortē:q̄uis nullus hoīꝫ agat recte niſi diuīo adiuuet̄ auxilio: null⁹ demonū aut hoīm agat inique niſi di uino eodēqꝫ iuſtiſſimo dei iudicio per mittatur. Sicut eim ait ap̄lus: nō eſt iniquitas apud deū. Et ſicut ipſe dic̄ alibi iſcrutabilia ſūt iudicia dei. ꝛ iue ſtigabiles uie eius. Non igit̄ i hoc li bro de illis primis:nec de iſtis medijſ dei iudicijs:ſed de ipſo nouiſſimo iu dicio quātū ipſe tribuerit diſputabo: quādo chriſtus de celo uēturus ē ui uos iudicaturus ꝛ mortuos. Iſte q̄p pe dies iudicij proprie uocatur: eo qꝫ nullus ibi imperite erit querele loc⁹: cur iiuſtus ille ſit felix:ꝛ cur iuſt⁹ ille iſelix. Omniū nāque tunc nō niſi bo norū plena ꝛ uera felicitas:ꝛ omniuꝫ nō niſi malorum digna ꝛ ſumma in felicitas apparebit.

De uarietate rerū humanarū cui nō pōt dici deeſſe iudiciū dei q̄uis ne queant inueſtigari. c. ij.

n Unc aūt ꝛ mala equo animo ferre diſcimus:que patiūtur et boni:ꝛ mala nō magnipēdere q̄ adi piſcūtur ꝛ mali. Ac per hoc etiā i his rebus i quibus nō apparet diuina iu ſtitia:ſalutaris ē diuina doctrina. Ne ſcimus eiꝫ quo iudicio dei bonus ille ſit paup:mal⁹ ille ſit diues. Iſte gau deat quē ꝓ ſuis pditis morib⁹ crucia ri debuiſſe merorib⁹ arbitramur: cō triſtetur quē uita laudabilis gaudere debuiſſe pſuadet:exeat de iudicio nō ſolū iultus uerū etiā dānatus inocēs: aut iniq̄tate iudicis preſſus:aut falſiſ obrutus teſtimonijs. Ecōtrario ſcele ſtuſ aduerſarius eius nō ſolū ipunit⁹ uerū ēt uidicatus iſultet. Impius op time ualeat: pius languore tabeſcat. Latrocinētur ſaniſſimi iuuenes:ꝛ qui nec v̄bo ledē quēq̄ potuerūt diuerſa morboꝝ atrocitate affligātur:ifantes utiles reb⁹ humanis imatura morte rapiātur:ꝛ q̄ uidētur nec naſci debuiſ ſe diutiſſime inſuper uiuāt:plenuſ cri minib⁹ ſublimet̄ honoribus: ꝛ hoīeꝫ ſine querela tenebre ignobilitatis ab ſcondant:ꝛ cetera huiuſmōi. Que q̄s colligit? Quis enumerat? Que ſi ha berent uelut in ipſa abſurditate cōſtā tiam:ut in hac uita in qua ſicut ſacer

pſalmus eloquit̃ hõ uanitati ſimilis factus ẽ:⁊ dies ei⁹ ſicut ũbra ꝑtereũt nõ niſi mali adipiſcerẽtur trãſitoria bona iſta atq̃ trena:nec niſi boni talia paterẽt̃ mala:poſſet hoc referri ad iudiciũ dei iuſtũ:ſiue etiã benignũ ut qui nõ erãt aſſecuturi bona eterna q̃ beatos faciũt:his tẽporalib⁹ l' decipe rentur ꝑ malitia ſua:ul' ꝑ dei miſericordia cõſolarẽtur bonis ⁊ qui nõ erant paſſuri eterna tormẽta:tẽporalibus uel pro ſuis quibuſcũq̃ ul' quãtuliſcũq̃ peccatis affligerẽtur: ul' ꝓpt̃ implẽdas uirtutes exercerẽtur malis. Nũc uero quãdo nõ ſolũ i malo ſunt boni ⁊ i bono mali:quod uidetur iniuſtum:uerũ ẽt plerũq̃ ⁊ malis mala eueniũt:⁊ bonis bona ꝓueniũt magis iſcrutabilia fiũt iudicia dei:⁊ iueſtigabiles uie eius. Quãuis ergo neſciam⁹ quo iudicio deus iſta ul' faciat l' fieri ſinat:apud quẽ ſumma uirtus ẽ ⁊ ſũma ſapiẽtia:ſummaq̃ iuſtitia:nulla ifirmitas:nulla temeritas:nulla iiquitas:ſalubriter tñ diſcimus nõ magnipendere ſeu bona ſeu mala q̃ uidem⁹ bonis maliſq̃ cõmunia:⁊ illa bona q̃rere que bonoꝝ:atq̃ illa mala maxie fugẽ que ꝓpria ſunt maloꝝ. Cũ uero ad illud iudiciũ dei uenerimus:cuius tẽpus iam ꝓprie dicit̃ dies iudicij: et aliquãdo dies domini nũcupat̃: non ſolum quecũq̃ tũc iudicabũtur uerũ etiam quecũque ab initio iudicata: et quecũque uſq̃ ad illud tẽpus adhuc iudicãda ſũt:appebũt eẽ iuſtiſſima:ubi hoc quoq̃ mãifeſtabit̃ q̃ iuſto dei iudicio fiat:ut nũc tã multa ac pene oĩa iuſta dei iudicia lateãt ſẽſus mortaleſq̃ mẽtes:cũ tñ i hac re pioꝝ fidẽ nõ lateat eſſe iuſtũ quod latet.

Quid i libro eccleſiaſten ſalomon de his que in hac uita bonis ⁊ malis ſũt cõmunia diſputauit.c.iij.

n Empe ſalomon ſapiẽtiſſimus rex iſrael q̃ regnauit i hieruſalem:librũ q̃ uocat̃ eccleſiaſtes ⁊ a iudeis quoq̃ habet̃ in ſacrarũ canone liarũ ſic exorſus ẽ. Uanitas uanitatũ dixit eccleſiaſtes:uanitas uanitatũ et oĩa uanitas. Que homini abũdantia ex oĩ labore ſuo q̃ laborat ſub ſole? Et cũ ex hac ſñia cõnecteret cetera:cõmemorãs erũnas erroreſque huius uite:⁊ euaneſcẽtes iterea tẽporũ lapſus:ubi nihil ſolidũ nihil ſtabile retinetur i ea rerũ uanitate ſub ſole:illud etiã deplorat quodãmõ:q̃ cum ſit abundãtia ſapiẽtie ſuper iſipientiã ſicẽ lucis abũdantia ſup tenebras ſapiẽtiſque oculi ſint i capite ipſi⁹:⁊ ſtultus i tenebris ambulet:unus tñ omnibus incurrat utique i hac uita que agit̃ ſb ſole ſignificãs uidelicet ea mala que bonis ⁊ malis uidemus eẽ cõmunia. Dicit etiã illud q̃ ⁊ boni patiãtur mala tanq̃ ſint mali:⁊ mali tanq̃ boni ſint adipiſcãtur bona:ita loquẽs. Eſt iquit uanitas que facta ẽ ſuper terrã: quia ſũt iſti ſup quos uenit ſicut fcm ipioꝝ:⁊ ſũt impij ſup quos uenit ſic iuſtorũ factum. Dixi quoniã hoc quoque ẽ uanitas:i hac uanitate cui q̃tũ ſatis uiſum ẽ intimandum iſtũ librũ totum uir ſapiẽtiſſimus deputauit: nõ utique ob aliud niſi ut eã uitã deſideremus que uanitatẽ nõ habet ſub ſole ſed ueritatem ſub illo q̃ fecit hũc ſolem:i hac ergo uanitate:nũquid niſi iuſto rectoque dei iudicio ſimilis ei dem uanitati fact⁹ uaneſceret homo? In diebus tamen uanitatis ſue interẽ plurimũ:utrũ reſiſtat an obtemperet uanitati:⁊ utrũ ſit expers uere pietatis an particeps. Non ꝓpter uite huius ul' bona acquirẽda:ul' mala uitãda uaneſcendo trãſeuntia: ſed ꝓpter futurũ iudiciũ:per quod erũt bonis bona ⁊ malis mala ſine fine manſura. Deniq̃ iſte ſapiẽſ hũc librũ ſic ꝯcluſit

ut diceret. Deum time ⁊ mādata eiuſ cuſtodi: hoc ē ōnis homo: quia ōne hoc opus deus adducet ī iudiciū ī ōī deſpecto: ſiue bonū ſiue malū. Quid breuius: uerius: ſalubri⁹ dici potuit: Deū inqͭt time: ⁊ eius mādata cuſtodi: quia hoc ē ōis homo. Quicūq₃ eiꝫ ē: eſt cuſtos utiq₃ mandatoꝝ dei: qm̄ qui hoc nō ē nihil ē. Non eīm ad ueritatis imaginē reformatᷣ remanens in ſimilitudine uanitatiſ. Quia omne hoc opus id ē qđ ab homine fit ī hac uita ſiue bonū ſiue malū: deus adducet in iudiciū in omni deſpecto: id ē in omni ēt qui cōtemptibilis hic uidetᷣ: ⁊ ideo nec uidetᷣ quia deus ⁊ ipſum uidet nec eum deſpicit: nec eum cum iudicat preterit.

Qđ ad differēdū de nouiſſimo iudicio dei noui ꝑmū teſtamēti: ac deinde ueteris teſtimonia ꝓlat⁹ ſit. c. iiij.

b Uius itaq₃ ultimi iudicij dei teſtimonia de ſactis ſcripturis: q̄ ponere iſtitui ꝑus eligēda ſūt de libris teſtamēti noui: poſtea de ueteri. Quāuis eīm uetera ꝑora ſint tpa: noua tn̄ anteponēda ſūt dignitate: quoniam illa ueťa ꝑconia ſūt nouoꝝ. Noua igitᷣ ponēda ſunt prius: q̄ ut firmius ꝓbemus aſſumētur ⁊ uetera. In ueterib⁹ habētur lex ⁊ ꝓphete: in nouis euangeliū ⁊ apoſtolice lr̄e. Ait autem apoſtolus. Per legem eīm cognitio peccati. Nūc autē ſine lege iuſtitia dei manifeſta ē: teſtificata ꝑ legē ⁊ ꝓphetas. Juſtitia aūt dei ꝑ fidem ieſu chriſti in ōes qui credūt. Hec iuſtitia dei ad nouum pertinet teſtamētum: ⁊ teſtimonium a ueteribus libris habet: hoc ē a lege ⁊ ꝓphetis. Prius igitur ipſa cauſa ponenda ē: ⁊ poſtea teſtes introducēdi. Hūc ⁊ ipſe ieſus chriſtus ordinem ſeruandum eē demonſtrans: ſcriba inqͭt eruditus in regno dei: ſimilis ē patrifamilias proferēti de ſuo theſauro noua ⁊ uetera. Non dixit uetera ⁊ noua: quod utiq₃ dixiſſet niſi maluiſſet meritorū ordinem ſeruare q̄ꝫ temporum.

Quibus ſententijs domini ſaluatoris diuinum iudicium futuꝝ ī fine ſeculi declaretur. c. v.

e Rgo ipſe ſaluator cū obiurgaret ciuitates ī quib⁹ magnaſ uirtutes fecerat neq₃ crediderāt: ⁊ eis alienigenas anteponēt. uerūtn̄ iquit dico uobis: tyro ⁊ ſydoni remiſſius erit ī die iudicij q̄ꝫ uobis. Et paulopoſt alteri ciuitati. Amē inqͭt dico uobis qꝛ terre ſodomoruꝫ remiſſius erit in die iudicij q̄ꝫ tibi. Hic euidētiſſime ꝑdicat diē iudicij eē uenturum. Et alio loco. Uiri inquit niniuite ſurgēt in iudicio cū iſta generatiōe: ⁊ cōdemnabūt eā: quia penitentiā egerunt in predicatione ione. Et ecce plus q̄ꝫ iona hic regia auſtri ſurget in iudicio cū generatiōe iſta: ⁊ condemnabit eam: quia uenit a finibus terre audire ſapientiam ſalomonis: ⁊ ecce plus q̄ꝫ ſalomon hic. Duas hoc loco res diſcimus: ⁊ eſſe iudicium: ⁊ cum mortuorum reſurrectione uenturum. De niniuitis eīm ⁊ regina auſtri quādo hec dicebat: de mortuis ſine dubio loquebatᷣ: quos tn̄ in die iudicij reſurrecturos eē predixit. Nec ideo dixit cōdemnabūt: qꝛ ipſi iudicabūt: ſed quia ex ipſoruꝫ cōparatione iſti merito dānabūtᷣ. Rurſus alio loco cum de maloꝝ boium ⁊ bonoꝝ nunc ꝑmixtione poſtea ſeparatiōe: q̄ utiq₃ die iudicij futura eſt loqueretᷣ: adhibuit ſimilitudinē ꝺ tritico ſeminato ⁊ ſuꝑ ſemiatis ʒiʒanijs eāq₃ ſuis exponēs diſcipulis. Qui ſeminat inqͭt bonū ſemē ē filius hois: ager autē ē hic mundus: bonū ſemen autē hi ſunt filij regni: ʒiʒania autem

filij ſunt nequã. Inimicus autẽ q̃ ſe-
minauit ea: ẽ diabolus. Meſſis uero
cõſumatio ſeculi ẽ: meſſores aũt ange
li ſũt. Sicut ergo colligũtur zizania
⁊ igni cõburuntur: ſic erit ĩ cõſuma-
tione ſeculi. Mittet filius hoĩs ange-
los ſuos: ⁊ colliget de regno eiꝰ õnia
ſcandala: ⁊ eos q̃ faciũt ĩiquitatem: et
mittẽt eos ĩ caminũ ignis. Ibi erit fle-
tus ⁊ ſtridor dentiũ. Tũc iuſti fulge-
bunt ſicut ſol ĩ regno pr̃is eoꝝ. Qui
habet aures audiẽdi audiat. Hic q̃dẽ
iudiciũ uł diẽ iudicij nõ nomiauit: ſʒ
multo cũ clarius ipſis rebꝰ expreſſit:
⁊ ĩ fine ſeculi futurũ eẽ predixit. Item
diſcipulis ſuis Amẽ ĩquit dico uobis
q̃ uos qui ſecuti eſtis me: ĩ regenera-
tione cũ ſederit filius hoĩs in ſede ma
ieſtatis ſue ſedebitis ⁊ uos ſup ſedes
duodecim iudicãtes duodecim tribuſ
iſrael. Hinc diſcimus cũ ſuis diſcipulꝭ
ieſum iudicaturũ. Unde ⁊ alibi iudeiſ
dixit. Si ego in beelzebub eijcio de-
monia: filij ueſtri ĩ quo eijciunt? Ideo
ipſi iudices ueſtri erũt. Hec quoniam
ſuper duodecim ſedes ſeſſuros eẽ ait
duodecim ſolos hoĩes cũ illo iudica-
turos debemus putare. Duodenario
q̃ppe numero uniuerſa q̃dã ſignifica-
ta ẽ multitudo iudicãtiũ ꝓpter duas
ptes numeri ſeptenarij: quo plerũq;
ſignificatꝭ uniuerſitas: q̃ due ptes id ẽ
tria ⁊ quatuor altera p alterã multi-
plicate duodecim ſũt uł faciũt. Nam
quatuor ter ⁊ tria quater duodecim
ſũt: ⁊ ſi qua alia huiꝰ duodenarij nũe
ri q̃ ad hoc ualeat ratio reperitꝭ. Alio
quin quoniã in loco traditoris iude
apłum matthiam legimus ordinatũ.
Apoſtolus paulus qui plus illis õibꝰ
laborauit: ubi ad iudicandũ ſedeat ñ
habebit qui ꝓfecto cũ alijs ſanctis ad
numerũ iudicũ ſe pertinẽ demõſtrat
cũ dixit. Neſcitis quia angelos iudi-
cabimus? De ipſis quoq; iudicãdis ĩ
hoc numero duodenario ſimilis cã ẽ.

Non eĩm quia dictum ẽ iudicãtes du
odecim tribus iſrael: tribus leui que
tertiadecima ab eis ẽ iudicãda ñ erit.
Aut ſolum illum populum nõ etiam
gentes ceteras iudicabũt. Quod aũt
ait in regeneratione: ꝓculdubio mor-
tuoꝝ reſurrectionẽ nomĩe regenerati-
onis uoluit ĩtelligi. Sic eĩm caro nr̃a
regenerabitꝭ p incorruptionẽ: queãd-
modum anima nr̃a regenerata ẽ p fi-
dem. Multa ꝓ̃tereo q̃ de ultimo iudi
cio ita dici uidẽtur: ut diligẽter cõſide
rata reperiãtur ambigua: uł magis ad
aliud pertinẽtia: ſiue ſcilicet ad cũ ſal
uatoris aduẽtũ: quo p totũ hoc tẽpꝰ
ĩ eccłã ſua uenit: hoc ẽ ĩ mẽbris ſuis
particularitꝭ aut paulatĩ: q̃m tota cor
pus eius ẽ: ſiue ad excidiũ terrene hie
ruſalem: quia ⁊ de illo cũ loquitꝭ ple-
rũq; ſic loquitur tanq̃ de fine ſeculi
atq; de illo die iudicij nouiſſimo et
magno loquatꝭ: ita ut dignoſci nõ poſ
ſit õino: niſi ea que apud tres euãge-
liſtas: mattheũ: marcũ ⁊ lucã: de hac
re ſimilitꝭ dicta ſunt: intꝭ ſe õia cõferãtꝭ.
Quedam quippe alter obſcurius: altꝭ
explicat planius: ut ea que ad unã rẽ
pertinẽtia dicũtur appareat unde di-
cantur. Quod facere utcũq; curaui ĩ
quadam epiſtola quam reſcripſi ad
beate memorie uirũ eſychiũ ſaloni-
tane urbis epiſcopum: cuius epłe ti-
tulus ẽ de fine ſeculi. Proinde iã illõ
hic dicam quod in euãgelio ſecundũ
mattheũ de ſeparatione bonoꝝ ⁊ ma
lorũ legitur: per iudiciũ preſentiſſimũ
atq; nouiſſimũ chriſti. Cum autẽ ue-
nerit ĩquit filius hominis ĩ maieſtate
ſua: ⁊ oẽs angeli cũ eo. tunc ſedebit ſu
per ſedẽ maieſtatis ſue. Et cõgrega-
bũtꝭ añ eũ gentes: ⁊ ſepabit eos ab in
uicem: ſic paſtor ſegregat oues ab he-
dis. Et ſtatuet quidẽ oues a dextriſ
ſuis: hedos aũt a ſiniſtris. Tũc dicet
rex his q̃ a dextris eius erũt. Uenite
benedicti patris mei: poſſidete patũ

u obis regnū a cōſtitutiōe mūdi. Eſuriui eī3 ⁊ dediſtiſ mihi mãducare:ſitiui ⁊ dediſtis mihi bibere. Hoſpes erã et collegiſtis me. Nudus : ⁊ coopuiſtis me. Infirm⁹. ⁊ uiſitaſtis me. In carcē erã: ⁊ ueniſtis ad me. Tūc reſpondebūt ei iuſti dicētes. Domine qñ uidimus te eſurientē ⁊ pauim⁹? Sitiente3 ⁊ dedim⁹ tibi potū? Qñ aūt te vidim⁹ hoſpitē: ⁊ collegim⁹ te? Aut nudu3 : ⁊ coopuim⁹ te? Quãdo aūt te īfirmum uidim⁹ aut i carcere ⁊ uenim⁹ ad te? Et reſpondēs rex dicet illis. Amē dico uobis: ꝙdiu feciſtis uni de his fratribus meis minimis: mihi feciſtis. Tūc dicet ⁊ his q̄ a ſiniſtris eius erūt. Diſcedite a me maledcī i ignē etnū: q̄ paratus ē diabolo ⁊ angelis ei⁹. Deinde ſiliter ēt his enumerat: ꝙ illa nō fecerint q̄ dexteros feciſſe memorauit. Similiterq3 iterrogãtib⁹ qñ eū uiderint i eoꝝ idigētia cōſtitutū: qḋ minimis ſuis nō ē factū: ſibi factū nō fuiſſe reſpondet. Sermonēq3 cōcludēs: ⁊ hi inquit ibūt i ſuppliciū eternū: iuſti autē in uitã eternã. Joãnes uero euãgeliſta aptiſſime narrat eū i reſurrectione mortuoꝝ futurū ꝑdixiſſe iudiciū. Cū eim dixiſſet neq3 eim paṫ iudicat quēꝗ: ſed oē iudiciū dedit filio: ut oēs honorificēt filiū ſicut honorificãt patrē: q̄ nō honorificat filiū: nō honorificat patrē qui miſit illū: ꝓtinus addidit. Amē amē dico uobis: q2 q̄ uerbum meū audit ⁊ credit ei q̄ miſit me: hab3 uitã eternã: ⁊ in iudiciū nō ueniet: ſed a morte tranſit in uitam. Ecce hic dixit ſuos etiam fideles in iudicum nō uenire. Quomodo ergo per iudicium ſeparabuntur a malis: ⁊ ad eius dexteram ſtabunt: niſi quia hoc loco iudicium pro damnatione poſuit? In tale enim iudicium non uenient qui audiunt uerbum eius: ⁊ credunt ei q̄ illum miſit.

Que ſit prima reſurrectio: que ſecunda. c. vi.

d Einde adiungit ⁊ dicit. Amen amen dico uobiſ: quia uenit hora ⁊ nunc eſt: quando mortui audiēt uocem filij dei: ⁊ qui audierint uiuēt: Sicut enim pater habet uitam in ſemetipſo: ſic dedit ⁊ filio habere uita3 in ſemetipſo. Nondum de reſurrectione ſecūda id ē corporum loquitur: q̄ in fine futura eſt: ſed de prima q̄ nunc eſt. Hanc quippe ut diſtingueret ait. Uenit hora ⁊ nunc ē. Non aute3 iſta corporum ſed animarum eſt. Habēt enim ⁊ anime mortem ſuam in impietate atque peccatis: ſecundum qua3 mortem ſunt mortui: de quibus ide3 dominus ait. Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos: ut ſcilicet in aīa mortui i corpore mortuoſ ſepelirēt. Propter iſtos ergo impietate ⁊ iniquitate i anima mortuos: uenit inquit hora ⁊ nūc eſt: quando mortui audient uocē filij dei: ⁊ qui audierint uiuent. Qui audierint dixit: qui obedierint qui crediderint: ⁊ uſq3 in fine3 pſeuerauerit. Nec fecit hic ullam differentiã bonorum ⁊ maloꝝ. Omnibus eim bonū ē audire uocē iſtius ⁊ uiuere ad uitam pietatis ex ipietatis morte tranſeūdo. De qua morte ait apoſtolus paulus. Ergo oēs mortui ſunt: ⁊ pro omnib⁹ mortuus ē unus: ut qui uiuūt ñ iam ſibi uiuant: ſed ei qui pro ipſis mortuus ē ⁊ reſurrexit. Omnes itaq3 mōtui ſūt i peccatis nemine prorſus excepto ſiue originalibus ſiue etiam uoluntate additis: uł ignorando uł ſciēdo nec faciendo quod iuſtum ⁊ pro omnibus uiuis mortuis uiuus mortuus eſt unus: id eſt nullum habens omnino peccatum: ut qui per remiſſionē peccatoꝝ uiuūt: ia3 nō ſibi uiuãt ſed ei qui pro omnib⁹ mortuus ē ꝓpter peccata noſtra: ⁊ reſurrexit ꝓpter

iuſtificationē noſtram:ut credētes in
eum qui iuſtificat impiuꝫ: ex īpietate
iuſtificati tanq̄ꝫ ex morte viuificati:ad
primā reſurrectionē que nūc ē perti-
nere poſſumus. Ad hanc eim primaꝫ
nō pertinēt niſi qui beati erunt i eter-
num·ad ſecundā uero de qua mox lo-
cuturus ē:⁊ beatos docebit ꝑtinere ⁊
miſeros. Iſta ē miſericordie:illa iudi-
cij:ꝓpter quod in pſalmo ſcriptuꝫ ē.
Miſericordiā ⁊ iudiciū cantabo tibi
domine: De quo iudicio cōſequenter
adiūxit atqꝫ ait. Et poteſtatē dedit ei
iudiciū facere quia filius hominis ē.
Hic oſtēdit ꝙ in ea carne ueniet iudi-
caturus:i qua uenerat iudicādus. Ad
hoc eim ait quoniā filius hominis ē.
Ac deinde ſubiūgens vñ agimus. No
lite īquit mirari hoc quod dixi: quia
ueniet hora i qua ōes ꝗ i monumētis
ſūt audiēt uocē filij dei:⁊ procedēt ꝗ
bona fecerūt i reſurrectionē uite:qui
uero mala egerūt i reſurrectionē iudi-
cij. Hoc ē illud iudiciū quod pauloañ
ſicut nūc pro damnatiōe poſuerat di-
cens Qui uerbū meum audit ⁊ cre-
dit ei qui miſit me:habet uitā eternā:
⁊ in iudiciū nō ueniet:ſed tranſibit a
morte in uitam:id ē pertinēdo ad pri-
mā reſurrectionē qua nūc trāſitur a
morte animaꝝ ad uitā uirtutū:in dā-
nationē nō uēiet quā ſignificauit ap-
pellatione iudicij. Sicut etiā i hoc lo-
co ubi ait. Qui uero mala egerūt i re
ſurrectionē iudicij id ē dānatiōis. Re-
ſurgat ergo in ꝑma ꝗ nō uult i ſecūda
reſurrectione dānari. Uenit ergo ho-
ra ⁊ nūc ē:qñ mortui audiēt uocē filij
dei:⁊ ꝗ audierint uiuēt id ē i dānati-
onem nō ueniēt:que ſecūda mors di-
citur:in quā ſecundā mortē poſt ꝑam
que corporū futura ē reſurrectionem
precipitabūtur:qui i ꝑma que anima
rum ē nō reſurgūt. Ueniet eiꝫ hora:
ubi nō ait ⁊ nūc ē:quia i fine ſeculi e-
rit:hoc ē in ultimo ⁊ maximo dei iu-
dicio:quādo omnes ꝗ in monumētis
ſunt audiēt uocem eius ⁊ procedent.
Non dixit quēadmodū in ꝑma:⁊ qui
audierint uiuēt. Non eim omnes ui-
uent:ea uita que ſcilicet quoniā beata
ē ſola uita dicēda ē. Nā utiqꝫ nō ſine
qualicunqꝫ uita poſſent audire: ⁊ de
monumētis reſurgēte carne procedē.
Quare aūt nō oēs uiuēt:in eo quod
ſequitur docet. Qui bona īquit fece-
runt:in reſuerectionē uite: ꝗ vo mala
egerūt i reſurrectionē iudicij. Hi ſunt
ꝗ nō uiuēt:quia ſecūda morte moriē-
tur. Mala ꝗppe egerūt:quoniā male
uixerāt:male aūt uixerūt: ꝗa i prima
que nūc ē aiaꝝ reſurrectione nō reui-
xerūt:aut i eo ꝙ reuixerāt: nō uſqꝫ in
finē manſerūt. Sicut ergo due ſūt re-
generationes de quib⁹ iam ſupra lo-
cut⁹ ſum:una que ſecundū fidē ē que
nūc fit ꝑ baptiſmū:altera ſecūdū car-
nem ꝗ fiet i eius icorruptiōe atqꝫ im-
mortalite ꝑ iudiciū magnū atqꝫ no-
uiſſimū:ita ſūt ⁊ reſurrectiones due:
una ꝑma ꝗ nūc ē:⁊ ē animarū:ꝗ ueni
re i mortē ſecundā nō permittit: alia
ſecūda que nūc nō ē:ſed in fine ſeculi
futura ē:nec animarū ſed corporū ē:
que per ultimū iudiciū alios mittit i
ſecūdam mortē:alios i eam uitaꝫ que
nō habet mortem.

De duab⁹ reſurrectionib⁹ ⁊ ō mil-
le annis ꝗd i apocalypſi ioānis ſcriptū
ſit:⁊ ꝗd de eis rōnabilit̄ ſētiat̄.c.vij.

d E his duab⁹ reſurrectionibus
idē ioānes euāgeliſta i eo libro
ꝗ dicit̄ apocalypſis eo modo locutus
ē:ut ꝑma eaꝝ a quibuſdā noſtris nō
intellecta:etiā in quaſdā ridiculas fa-
bulas uerteret̄. Ait quippe i libro me
morato ioannes apoſtolus. Et uidi
angelū deſcendētē de celo : habentem
clauē abyſſi:⁊ catenā i manu ſua:⁊ te
nuit draconē illum ſerpentē antiquū

qui cognominatꝰ ē diabolus ⁊ ſatha/
nas:⁊ alligauit illū mille annis:⁊ mi/
ſit illū in abyſſū:⁊ clauſit ⁊ ſignauit
ſuper eū:ut iam nō ſeduceret gentes
donec finiātur mille anni. Poſt hec o
portet eū ſolui breui tēpore. Et uidi
ſedes:⁊ ſedētes ſuper eas:⁊ iudicium
datū ē illis:⁊ aīas occiſoꝝ ꝓpter teſti/
monium ieſu:⁊ ꝓpter uerbū dei. Et ſi
qui nō adorauerūt beſtiā nec imagi/
nem eius:neq; acceperūt inſcriptionē
i fronte aut in manu ſua: ⁊ regnaue-
rūt cū ieſu mille annis. Reliqui eorū
nō uixerūt:donec mille anni finiant᷑.
Hec reſurrectio prima ē. Beatus ⁊ ſā
ctus ē qui habet i hac prima reſurrec
tione partē. In iſtis ſecūda mors nō
habet poteſtatē:ſed erunt ſacerdotes
dei ⁊ chriſti:⁊ regnabūt cū eis annis
mille. Qui propter hec uerba huius
libri primā reſurrectionē futurā ſuſ/
picati ſunt corporalē:iter cetera ma/
xime numero annoꝝ mille permoti
ſūt:tanꝙ oporteret i ſanctis eo modo
uelut tāti tēporis fieri ſabbatiſmum
uacationē ſcilicet ſanctā poſt labores
annoꝝ ſex miliū ex quo creatus ē hō:
⁊ magni illius peccati merito ē huiuſ
mortalitatis erūnas de paradiſi feli/
citate dimiſſus ē:ut quoniā ſcriptum
ē unus dies apud dñm ſicut āni mil/
le:⁊ mille āni ſicut dies unus: ſex an/
norum milibꝰ tāꝙ diebꝰ ſex iipletis ſe
quatur uelut ſabbati ſeptimꝰ i annis
mille poſtremis ad hoc ſcilicet ſabba-
tum celebrandū reſurgētibꝰ ſanctis.
Que opinio eēt utcūq; tolerabilis ſi
delitie alique ſpirituales i illo ſabba/
to affuture ſanctis per dñiꝰ preſentiaʒ
crederētur. Nā nos hoc etiā fuimus
opinati aliquādo. Sed cū eos ꝗ tunc
reſurrexerint dicāt imoderatiſſimis
carnalibus epulis uacaturos: i ꝗbus
cibus ſit tātus ac potus:ut nō ſolum
nullā modeſtiā teneāt:ſed modū quo
q; ipſius icredulitatis excedāt: nullo

mō pñt niſi a carnalibꝰ iſta credi. Hi
aūt ꝗ ſpuales ſūt iſtos iſta credentes
chiliaſtas uocāt greco uocabulo. Qō
uerbū e uerbo exprimētes:nos poſſu
mus miliarios nūcupare. Eos auteʒ
longū ē refellere ad ſingula:ſed potiꝰ
queādmodū hec ſcriptura accipienda
ſit iam debemus oſtendere. Ait ipſe
dñs noſter ieſus chriſtus. Nemo pōt
itroire in domū fortis ⁊ uaſa eiꝰ eri-
pere:niſi prius alligauerit fortē: dia-
bolum uolēs intelligi fortē:ꝗa ipſe ge
nus humanū potuit tenere captiuuʒ:
uaſa uero eius ꝗ fuerat erepturus: fi-
deles ſuos futuros quos ille i diuer-
ſis peccatiſ atq; ipietatibꝰ poſſidebat.
Ut ergo alligaret᷑ hic fortis: ꝓpterea
uidit iſte aplꝰs i apocalypſi angelū ð
celo deſcendētē habentē clauē abyſſi:
⁊ catenā i manu ſua. Et tenuit inquit
draconē illū ſerpentē antiquū ꝗ cog/
nominat᷑ diabolus ⁊ ſathanas:⁊ alli/
gauit illū mille ānis:hoc ē poteſtateʒ
eius ab eis ſeducēdis ac poſſidēdis ꝗ
fuerāt liberādi cohibuit atq; frena/
uit. Mille aūt annis duobꝰ mōis pñt
quantū mihi occurrit itelligi. Aut ꝗa
i ultimis mille annis res iſta agitur id
ē ſexto annorum miliario:tanꝙ ſexto
die cuius nūc ſpacia poſteriora uol/
uuntur:ſecuturo deīde ſabbato quod
nō habet ueſperā:requiē ſcilicet ſanc-
torum que nō habet finē:ut huiuſ mi
liarij tanꝙ diei nouiſſimā partē: que
remanebit uſq; ad terminū ſeculi:mil
le annos appellauerit:eo loquēdi mō
quo pars ſignificat᷑ a toto. Aut certe
mille annos pro annis omnibꝰ huiuſ
ſeculi poſuit:ut perfecto numero no-
taretur ipa temporiſ plenitudo. Mil/
lenariꝰ ꝗppe numerus denarij nūeri
quadratū ſolidum reddit. Decem ꝗp/
pe decies ducta:fiunt centum:que iaʒ
figura quadrata ſed plana eſt. Ut au/
tem in altitudine ſurgat ⁊ ſolida fiat:
rurſus centum decies mltiplicātur: ⁊

mille ſunt. Porro ſi centũ ipſa aliquo modo ꝓ uniuerſitate ponatur: quale illud ē qḋ dñs oĩa ſua dimittēti ⁊ euȝ ſequēti promiſit dicēs: accipiet i ſeculo centuplũ: quod exponēs quodammodo apoſtolus ait: quaſi nihil habentes ⁊ omnia poſſidētes: quia ⁊ añ iam dictũ ē: fidelis hominis tot⁹ mũdus diuitiarum ē: quanto magiſ mille pro uniuerſitate ponũtur: ubi ē ſoliditas ipſius denariĳ quadrature? Unde nec illud melius intelligit̃: qḋ i pſalmo legitur. Memor fuit i ſeculũ teſtamenti ſui: uerbi quod mandauit in mille generatiões: id ē i omnes. Et illũ inquit i abyſſum miſit: utiq; diabolum i abyſſum miſit: quo nomine ſignificata ē multitudo inumerabilis impiorũ: quorũ in malignitate aduerſus ecclām dei multa ꝓfunda ſũt corda. Non quia diabolus ibi ante non erat: ſed ideo dicit̃ miſſus illuc: qa excluſus a credētibus pluſ cepit impioſ poſſidere. Plus naq; a diabolo poſſidetur: q̄ nō ſolũ alienatus a deo: uerũ etiã gratis odit ſeruiētes deo.

De alligatione ⁊ ſolutione diaboli. c. viĳ.

e T clauſit inquit ⁊ ſignauit ſup eũ: ut iam nō ſeduceret gentes donec finiãtur mille ãni. Clauſit ſup eum dictũ ē: iterdixit ei ne poſſit exiř: id ē uetitũ trãſgredi. Signauit aũt qḋ addidit ſignificaſſe mihi uidet̃ qa occultũ eē uoluit q̄ pertineãt ad partem diaboli: ⁊ q̄ nō pertineãt. Hoc qppe i ſeculo iſto prorſus latet: qi ⁊ q̄ uidet̃ ſtare: utrũ ſit caſurus: ⁊ q̄ uidet̃ iacere: utrũ ſit ſurrecturus ignotũ eſt. Ab eis aũt gētibus ſeducēdis: huius iterdicti uinculo ⁊ clauſtro diabolus ꝓhibetur atq; cohibet̃: quas ptinentes ad chriſtũ ſeducebat antea ł tenebat. Has eĩm de⁹ elegit añ cōſtitutionem mũdi eruere de poteſtate tenebrarũ: ⁊ trãſferre i regnũ filĳ claritatis ſue: ſicut dicit apl'us. Nã ſeducē illũ gēteſ etiã nũc ⁊ ſecũ trahere i eternã penã: ſȝ nō pdeſtinatas i eternã uitã qs fidelis ignorat? Nec moueat: q ſepe diabolus illos ēt ſeducit: q̄ iã regenerati i chriſto uias ingrediũtur dei. Nouit eĩm dñs q̄ ſũt eius: ex his in dãnationem eternã neminem ille ſeducit. Sic eĩm nouit dñs eos ut deus: quē nihil latet etiã futuroꝝ: nō ut hō q̄ hoiem ad preſens uidet: ſi tñ uidet cuius cor nō uidet: qualis aũt poſtea ſit futur⁹: nec ſeipſum uidet. Ad hoc ergo ligatus ē diabolus ⁊ icluſus i abyſſo: ut iã nō ſeducat gētes ex quib⁹ conſtat eccl'ia: quas ãtea ſeductaſ tenebat antequam eēt eccl'ia. Neq; eĩm dictum ē ut nō ſeduceret aliquē: ſed ut nō ſeduceret inquit iam gentes: in qbus eccleſiam proculdubio itelligi uoluit: donec inquit finiãtur mille anni: id ē aut quod remanet de ſexto die qui cōſtat ex mille annis: aut ãni omnes quibuſ deiceps hoc ſeculũ pagendũ ē. Nec ſic accipiendũ ē quod ait ut nō ſeduceret gentes donec finiãtur mille ãni: quaſi poſtea ſit ſeducturus eas dũtaxat gētes ex quibus prediſtinata cōſtat eccleſia: a quibuſ ſeducēdiſ illo ē uiculo clauſtroq; ꝓhibitus. Sed aut illa locutione dictũ ē que in ſcripturis aliquotiens inenit̃ qualis ē i pſalmo. Sicut oculi noſtri ad dominũ deũ nr̄m donec miſeriat̃ noſtri. Neq; eĩm cum miſertus fuerit nō erũt oculi ſuorum eius ad dñm deũ ſuũ: aut certe iſte ē ordo uerboꝝ. Et clauſit ⁊ ſignauit ſuper eũ donec finiãtur mille anni. Qḋ uero iterpoſuit ut nō ſeduceret iã gētes ita ſe habet: ut ab huius ordinis connexiōe ſit liberũ ⁊ ſeorſum intelligendũ uelut ſi poſt adderet̃: ut ſic ſe ſe haberet tota ſentētia. Et clauſit et ſignauit ſuper eum donec finiant̃ ãni

mille:⁊ iam nõ ſeducet gẽtes:id ẽ ibo
clauſit donec finiantur anni mille ut
iam nõ ſeduceret gẽtes. Poſt hoc in-
quit oportet eũ ſolui breui tẽpoꝛe. Si
hoc ẽ diabolo ligari ⁊ includi eccľiam
nõ poſſe ſeducere:hec ergo erit ſolu-
tio eius ut poſſit? Abſit. Nunꝙ enim
ab illo eccľia ſeducet̃ predeſtinata ⁊ e-
lecta ante mũdi cõſtitutionẽ: de qua
dictũ ẽ nouit dñs qui ſunt eius. Et tñ
hic erit eccľia illo tempore etiam quo
ſoluẽdus ẽ diabolus:ſicut ex quo eſt
inſtituta hic fuit ⁊ erat omni tẽpore:i
ſuis utiqꝫ q̃ ſuccedũt naſcẽdo moriẽ-
tibus. Nam paulopoſt dicit:ꝙ ſolutꝰ
diabolus ſeducet has gentes toto or-
be terraꝝ:ac trahet in bellũ aduerſuſ
eam:quoꝝ hoſtium erit numerus ut
harena maris. Et aſcenderunt inquit
ſuper terre latitudinẽ: ⁊ cinxerũt ca-
ſtra ſanctoꝝ ⁊ dilectã ciuitatẽ. Et de-
ſcendit ignis de celo a deo ⁊ cõmedit
eos:⁊ diabolus q̃ ſeducebat eos miſ-
ſus ẽ in ſtagnũ ignis ⁊ ſulfuris: ubi ẽ
⁊ beſtia ⁊ pſeudo ꝓphete:⁊ cruciabũt̃
die ac nocte in ſecula ſeculoꝝ amen.
Sed hoc iam ad nouiſſimũ iudiciũ
ptinet:quod nũc ꝓpterea cõmemorã-
dum putaui:ne quis exiſtimet eo ipſo
tẽpore paruo quo ſoluetur diabolus
in hac terra eccľiam nõ futuram: illo
hic eam uľ nõ inueniẽte cum fuerit ſo
lutus:uľ abſumẽte cum fuerit modis
omnibus perſecutus. Non itaqꝫ per
totũ hoc tẽpus quod liber iſte cõple-
ctitur a primo ſcilicet aduẽtu chriſti
uſque in finẽ ſeculi:quo erit eius ſecũ
dus aduẽtus:ita diabolus alligat̃ ut
hec eius ipſa ſit alligatio:p hoc inter-
uallum quod mille annoruꝫ numero
appellat nõ ſeducere eccľiam: quãdo
quidẽ illã nec ſolutꝰ utiqꝫ ſeducturus
ẽ. Nã ꝑfecto ſi eius alligatio ẽ nõ poſ
ſe ſeducere ſiue nõ pmitti:q̃d erit ſol-
ui niſi poſſe ſeducere ſiue pmitti? Qđ
abſit ut fiat. Sed alligatio diaboli eſt
nõ permitti exercere totã tẽtationem
quã poteſt:uľ ui uľ dolo ad ſeducen-
dos hoies in partẽ ſuam cogẽdo uio-
lenter fraudulẽter ue fallẽdo. Quod
ſi pmitteretur:in tam longo tẽpore ⁊
tanta ifirmitate multoꝝ:pluꝛimos ta
les quales deus id perpeti nõ uult: et
fideles deiiceret ⁊ ne crederẽt ipediẽt.
Quod ne faceret alligatus ẽ. Tũc aũt
ſoluetur qñ ⁊ breue tẽpus erit. Nam
tribus annis ⁊ ſex menſibus legitur
totis ſuis ſuoꝛũqꝫ uiribus ſeuiturus
⁊ tales erũt cũ quibus ei belligerãdũ
ẽ:ut uinci tãto eius ipetu iſidiiſqꝫ nõ
poſſint. Si aũt nunꝙ ſolueretur mi-
nus appareret maligna eius poten-
tia: minus ſãcte ciuitatis fideliſſima
patiẽtia probaret̃:minus deniqꝫ perſ
piceretur ꝙ magno eius malo taꝫ bñ
uſus fuerit õipotẽs deus:q̃ eũ nec oĩ-
no abſtulit a tẽtatione ſanctoꝝ:ꝙuis
ab eoꝝ interiorib' hoibus ubi i deũ
credit̃ foras miſſum: ut foriſecꝰ eius
oppugnatione proficerẽt:⁊ in eis qui
ſunt ex parte ipſius alligauit:ne ꝙtã
poſſet effũdendo et exercẽdo malitiã
inumerabiles ifirmos ex quibus mul
tiplicari eccľiam ⁊ ipleri oportebat.
alios credituros alios iam credẽtes
a fide pietatis hos deterreret:hoſ frã
geret:⁊ ſolueret̃ in fine:ut ꝙ forte ad-
uerſariũ dei ciuitas ſuperauerit:cũ in
genti gloria ſui redẽptoris:adiutoriſ:
liberatoris:aſpiciat. In eorũ ſane qui
tũc futuri ſũt atqꝫ fideliũ cõparatiõe
q̃d ſumus nos:quãdo quidẽ ad illos
probãdos tãtus ſoluet̃ inimicus: cuꝫ
quo nos ligato tãtis piculis dimica-
mus? Quãuis ⁊ hoc tẽporis iterual-
lo quoſdã chriſti milites tã prudẽtes
⁊ fortes fuiſſe atqꝫ eſſe nõ dubiũ ẽ:ut
etiã ſi tũc i iſta mortalitate uiuerent
quãdo ille ſoluet̃:omnes eius inſidi-
as atqꝫ ipetus ⁊ cauerẽt prudẽtiſſime
⁊ patiẽtiſſime ſuſtinerẽt. Hec aũt alli-
gatio diaboli nõ ſolũ facta eſt ex quo

cepit ecclesia preter iudeam terram ī
nationes alias aliaſq; dilatari: ſ; nūc
etiā fit ⁊ fiet uſq; ad t̄minū ſeculi quo
ē ſoluēdus: quia ⁊ hoīes nūc ab infi-
delitate ī qua ipſe eos poſſidebat cō-
uertūtur ad fidē ⁊ uſq; in illū finem
conuertētur ſine dubio. Et utiq; uni-
cuiq; fidelium iſte fortis tūc alligat᷑:
quādo ab illo tanq̄ uas eiuſ eripitur:
⁊ abyſſus ubi īclusus ē nō ī eis cōſūp
ta ē qn̄ ſūt mortui: qui tūc erant quā-
do cepit eſſe īcluſus: ſed ſucceſſerunt
eis alij naſcēdo atque ſuccedūt donec
finiat᷑ hoc ſeculū qui oderint chriſtia
nos: in quorū quotidie uelut ī abyſſo
cecis ⁊ profūdis cordibus includat᷑.
Utrum autem etiam illis ultimis tri-
bus annis ⁊ ſex menſibus: qn̄ ſolutuſ
totis uiribus ſeuiturus eſt: aliquis in
qua nō fuerat ſit acceſſurus ad fidē;
nōnulla queſtio ē. Quomodo enim
ſtabit quod dictum ē: quis intrat in
domū fortis ut uaſa eius eripiat: niſi
prius alligauerit fortē: ſi etiā ſoluto
eripiūtur? Ac p hoc cogere uidet᷑ iſta
ſentētia: ut credamus illo l; exiguo tē
pore neminē acceſſurum eſſe populo
chriſtiano: ſed cum eis qui iam chri-
ſtiani reperti fuerint diabolū pugna-
turū: ex quibus etiā ſi uicti aliq̄ ſecuti
eū fuerint: nō eos ad predeſtinatum:
filiorum dei numerum pertinere. Ne-
q; eīm fruſtra idem ioannes apl̄us q̄
⁊ hāc apocalypſim ſcripſit: ī epl̄a ſua
de quibuſdā dixit. Ex nobis exierunt
ſed nō erāt ex nobis. Nam ſi fuiſſent
ex nobis: mānſiſſent utiq; nobiſcū. S;
q̄d fiet de paruulis? Nimiū q̄ppe in-
credibile ē nullos iam natos ⁊ nōdū
baptizatos preoccupari chriſtianoꝝ
filios illo tēpore infātes: nullos etia;
ipſis naſci iam diebus: aut ſi erūt nō
eos a parētibus ſuis uſq; ad genera-
tionis lauacrū quocūque mō pduci.
Quod ſi fiet: quo pacto ſoluto iā dia
bolo uaſa iſta eripiētur: in cuiꝰ domū
nemo intrat ut eius uaſa eripiat: niſi
pus alligauerit eū? Immo uero id po
tius eſſe credendū nec q̄ cadāt ō eccl̄a
nec q̄ accedāt ad eccl̄a; ī illo tempore
defuturos: ſed pfecto tam fortes erūt
⁊ parētes p baptizādis ſuis paruuliſ:
⁊ hi q̄ tūc primitus crediturī ſunt: ut
illū fortem uincāt etiā nō ligatū: id ē
ōibus qualibet antea nūq̄ ul̄ artibuſ
inſidiantē: ul̄ urgentē uiribus: ⁊ uigi-
lanter intelligāt ⁊ tolerāter ferāt: ac ſi
etiam illi nō ligato eripiūtur. Nec iō
falſa erit euāgelica illa ſn̄ia. Quis in-
trat in domū fortis ut uaſa eiꝰ eripi-
at niſi prius alligauerit fortē. Secun
dum eīm eius ſentētie ueritatē ordo
iſte ſuatus ē ut prius alligaret᷑ fortiſ:
ereptiſq; uaſis eiꝰ longe lateq; ex fir-
mis ⁊ īfirmis ōibus gētibus ita mul-
tiplicaretur eccl̄ia: ut ex ipſa reꝝ diui-
nitus predictaꝝ ⁊ īpletarū robuſtiſſi
ma fide etiā ſoluto uaſa poſſet aufer-
re. Sicut eīm fatendū ē multoꝝ refri
geſcere caritatē cum abūdat iniq̄tas
etiā inuſitatis maximiſq; pſecutiōibꝰ
atq; fallacijs diaboli iam ſoluti: eoſ q̄
in libro uite ſcripti nō ſūt eſſe multos
ceſſuros: hinc cogitandū ē: nō ſolum
quos bonos fideles illud tēpus iue-
niet: ſed nōnulloſ etiā qui foriſ adhuc
erūt adiuuāte dei gratia p ſcripturaꝝ
cōſiderationē: in quibus ⁊ alia ⁊ finis
ipſe prenūtiat᷑ quē uenire iā ſentiunt:
ad credendū quod nō credebāt futu-
ros eē firmiores: ⁊ ad uincendū etia;
nō ligatū diabolū fortiores. Quod
ſi ita erūt: propterea preceſſiſſe credē-
da ē eius alligatio: ut ⁊ ligati ⁊ ſoluti
expoliatio ſequeretur: quoniā de hac
re eſt dictū. Quis intrabit in domum
fortis ut uaſa eius eripiat: niſi prius
alligauerit fortem.

Quid ſit regnū ſanctoꝝ cūm chriſto
p mille annos: ⁊ in quo diſcernatur a
regno eterno. c. xi.

i Ntera dū mille annis ligatus ē diabolus:ſācti dei cū chriſto regnāt:etiā ipſius mille ānis eiſdē ſine dubio ⁊ eodē mō itelligendis: id ē iā iſto tēpore prioris eius aduētus. Excepto quippe illo regno de quo i fine dicturus eſt:uēite bn̄dicti patris mei poſſidere paratū uobis regnum:Niſi eni alio aliquo mō longe quidē ipari iā nunc regnarent cū illo ſancti eius quibus ait:ecce ego uobiſcū ſum uſq₃ ſum in cōſumationē ſeculi:ꝑfecto nō etiā nunc diceretur eccleſia regnū ei⁹ regnumue celorū. Nā utiq₃ iſto tēpore in regno dei eruditur ſcriba ille q̄ profert de theſauro ſuo noua ⁊ uetera de quo ſupra locuti ſumus. Et de eccleſia collecturi ſunt zizania meſſores illi que ꝑmiſit cū tritico ſimul creſcere uſq₃ ad meſſē. Quod exponens ait meſſis eſt finis ſeculi:meſſores autē ſunt angeli. Sicut ergo colliguntur zizania ⁊ igni cōburuntur:ſic erit i cōſumatione ſeculi. Mittet filius hoīs angelos ſuos:⁊ colligent de regno ei⁹ oīa ſcādala. Nunqd de regno illo ubi nulla ſūt ſcādala? De iſto ergo regno eius quod eſt eccleſia hic colligentur. Itē dicit. Qui ſoluerit unū de mādatis iſtis minimis ⁊ docuerit ſic hoīes minimus uocabitur in regno celorum. Qui aūt fecerit ⁊ ſic docuerit magn⁹ uocabitur in regno celorū. Utrūq₃ dicit in regno celorū:⁊ q̄ non facit mandata que docet:hoc eſt eni ſoluē:non ſeruare:nō facere:⁊ illū qui facit ⁊ ſic docet:ſed iſtū minimū:illum magnū: ⁊ cōtinuo ſecutus adiungit: Dico eni uobis:quia niſi abundauerit iuſtitia ueſtra ſuper ſcribarū ⁊ phariſeorū:id eſt ſup iuſtitiā eorū qui ſoluunt quod docēt. De ſcribis eni ⁊ phariſeis alio loco dicit:quoniā dicunt ⁊ nō faciūt. Niſi ergo ſup eos abundauerit iuſtitia ueſtra: id eſt ut uos nō ſoluatis : ſed poti⁹ quod docebitis faciatis: nō intrabitis inqt in regnū celorū. Alio mō igitur intelligendū eſt regnū celorū ubi ābo ſunt:⁊ ille ſcilicet q̄ ſoluit quod docet ⁊ ille qui facit:ſed ille minimus:ille magnus. Alio mō aūt regnū celorū dicitur:quo nō intrat niſi ille qui facit. Ac ꝑ hoc ubi utrūq₃ genus eſt.eccleſia eſt qualis nunc ē. Ubi autē illud ſolū erit:eccleſia eſt qualis tunc erit:quando malus in ea nō erit Ergo eccleſia ⁊ nunc eſt regnū chriſti regnūq₃ celorū. Regnant cū illo etiā nunc ſancti eius:aliter quidē q̄ tūc regnabunt:nec tñ cū illo regnāt zizania q̄uis in eccleſia cū tritico creſcāt. Regnant eni cum illo qui faciunt quod ait apoſtolus. Si ꝯſurrexiſtis cū chriſto que ſurſum ſunt ſapite ubi chriſt⁹ eſt in dextera dei ſedens: que ſurſum ſūt querite nō que ſup terrā. De qualibus itē dicit ꝙ eorū cōuerſatio ſit in celis. Poſtremo cū illo regnant q̄ eo mō ſunt i regno eius: ut ipſi etiā ſint regnū eius. Quomō autē ſunt regnū chriſti:qui ut alia taceā:q̄uis ibi ſint donec colligantur in fine ſeculi de regno eius oīa ſcādala:tamē illic ſua q̄runt nō que ieſu chriſti. De hoc ergo regno militie in quo adhuc cū hoſte cōfligitur:⁊ aliquando repugnātibus uitiis aliquando cedentibus iperatur donec ueniatur ad illud pacatiſſimū regnū ubi ſine hoſte regnabitur: Et d̄ hac reſurrectōe prima que nunc eſt:liber iſte ſic loqtur. Cū eni dixiſſet alligari diabolū mille ānis ⁊ poſtea breui tēpore ſolui:mox recapitulādo qd in illis mille ānis agat eccleſia uł agatur in ea:⁊ uidi iquit ſedes ⁊ ſedentes ſup eas:⁊ iudiciū datū eſt. Nō eſt hoc putandū de ultīo iudicio dici:ſedes p̄poſitorū ⁊ ipſi prepoſiti intelligēdi ſt̄ ꝑ quos nunc eccleſia gubernatur. Iudiciū autē dictū nullū accipiendū melius uidetur:ꝙ id quod dictū eſt: que ligaueris in terra ligata erūt ⁊ i celo:

⁊ que ſolueritis in terra ſoluta erunt
⁊ in celo. Unde apoſtolus: quid eīm
mihi eſt inquit de his q̄ foris ſunt iu
dicare? Nōne de his q̄ ſunt intus uos
iudicatis? Et anie inquit occiſorū ꝓp
ter teſtimoniū ieſu ⁊ ꝓpter uerbū dei
ſubaudit̄ quod poſtea dicturus eſt: ⁊
regnauerunt cū ieſu mille ānis: aīe ſci
licet martyrū nondū ſibi corporibus
ſuis redditis. Neq; eni piorū aīe mor
tuorum ſepantur ab eccleſia: que nūc
eſt etiā regnum chriſti. Alioquin nec
ad altare dei eorū memoria fieret in
cōmunione corporis chriſti: nec aliq̄d
ꝓdeſſent ad eius baptiſmū in piculis
currere: ne ſine illo finiatur hec uita:
nec ad recōciliationē ſi forte ꝑ penitē
tiā malāue cōſcientiā q̄ſq; ab eodem
corpore ſepatus eſt. Cur eni fiunt iſta
niſi q̄a fideles etiā defuncti membra
eius ſunt? Quanuis ergo cū ſuis cor
poribus nondū: iā tamen eorū aīe re
gnant cū illo: dū iſti mille anni decur
runt. Unde in hoc eodē libro ⁊ alibi
legitur. Beati mortui q̄ i domino mo
riuntur. Amodo etiā iā dicit ſpiritus
ut requieſcant a laboribus ſuis: nam
opera eorū ſequuntur illos. Regnat
itaq; cū chriſto nunc primū eccleſia i
uiuis ⁊ mortuis. Propterea enim ſic
dicit apoſtolus mortuus eſt chriſtus
ut uiuorum ⁊ mortuorum dominet̄.
Sed ideo tantummō martyrum aīaſ
cōmemorauit: q̄a ipſi mortui ꝑcipue
regnant: qui uſq; ad mortē pro ueri
tate certauerunt. Sed a pte totū etiā
mortuos ceteros intelligimus ptinē
tes ad eccleſiā quod eſt regnū chriſti.
Quod uero ſeq̄tur: ⁊ ſi qui non ado
rauerint beſtiā nec imaginē eius: nec
acceperint inſcriptionē in frōte aut i
manu ſua: ſimiliter ⁊ de uiuis ⁊ mor
tuis debem⁹ accipere. Que porro ſit
iſta beſtia q̄uis ſit diligentius requi
rendū: non tamen abhorret a fide re
cta: ut ipſa ipia ciuitas itelligatur: ⁊
populus infideliū cōtrarius fideli po
pulo ⁊ ciuitati dei. Imago uero eius
ſimulatio eius mihi uidetur: in eis ſci
licet hōibus qui uelut fidē ꝓfitentur
⁊ infideliter uiuunt. Fingunt enim ſe
eſſe quod non ſunt: uocanturq; non
ueraci effigie ſed fallaci imagine chri
ſtiani. Ad candē nanq; beſtiam perti
nent non ſolum aperti inimici nomiſ
chriſti ⁊ eius glorioſiſſime ciuitatis:
ſed etiam zizania que de regno ei⁹ qđ
eſt eccleſia in fine ſeculi colligenda ſt̄.
Et qui ſunt q̄ beſtiam non adorant
nec imaginē eius: niſi qui faciunt qđ
ait apoſtolus: ne ſitis iugū ducentes
cū infidelibus? Non adorant enim id
eſt non conſentiūt: non ſubiciuntur:
neq; accipiunt inſcriptionē: notā ſcili
licet criminis in fronte: propē profeſſio
nē: in manu propter opatōes. Ab hiſ
ergo mal̄ alieni ſiue adhuc in iſta mō
talitate uiuentes: ſiue defūcti regnat
cū chriſto: iā nunc quodāmodo huic
tēpori congruo per totū hoc interual
lū quod numero mille ſignificatur ā
norum. Reliqui eorum inquit nō ui
xerunt. Hora eni nunc eſt: cū mortui
audiunt uocē filij dei: ⁊ qui audierit
uiuent. Reliqui eorū nō uiuent. Qđ
uero ſubdidit donec finiantur mille ā
ni: itelligendū eſt ꝙ eo tēpore nō uixe
rūt quo uiuere debuerunt: ad uitam
ſcilicet de morte tranſeundo. Et ideo
cū dies uenerit quo fiet ⁊ corporū re
ſurrectio: nō ad uitā de monumentis
procedēt: ſed ad iudiciū: ad dānatōez
ſcilicet que ſecunda mors dicit̄. Do
nec eni finiantur mille āni: quicunq;
nō uixerit id eſt iſto toto tēpore quo
agitur prima reſurrectio: nō audierit
uocē filij dei: ⁊ ad uitā de morte trāſi
erit ꝓfecto i ſecunda reſurrectōe que
carnis eſt: i mortē ſecundā cū ipa car
ne trāſibit. Seq̄t̄ eni ⁊ dic̄. Hec reſur
rectio prima eſt. Beatus ⁊ ſanctus q̄
hēt in hac prima reſurrectōe ptē: id ē.

pticeps eiꝰ eſt. Ipſe ē autē pticeps eiꝰ q̄ nō ſolū a morte q̄ in peccatis eſt re uiuiſcit: uerū etiam in eo qđ reuixerit pmanet. In his inq̄t ſecunda mors nō hēt poteſtatē. Hēt ergo in reliq̄s đ q̄bus ſupius ait: ꝛeliq̄ eorū n̄ uixerūt donec finiantur mille āni: q̄m iſto to to tēporis īteruallo qđ mille annos uocat: quantūcūq; in eo q̄ſq; eoꝝ ui‑ xit in corpore. non reuixit a morte in qua eū tenebat īpietas: ut ſic reuiui‑ ſcēdo prie reſurrectōis pticeps fierꝫ: atq; i eo poteſtatē ſecūda mōs n̄ hēet.

Quid reſpōdēdū ſit eis q̄ putant reſurrectōeꝫ ad ſola corpora: nō etiā ad aīas ptinere. .C. xij.

ſ Unt q̄ putāt reſurrectionē dici nō poſſe niſi corporū: iō iſtam quoq; in corporibꝰ primā futurā eſſe cōtendūt. Quorū eni eſt cadē inq̄unt eorū eſt reſurgē. Cadunt autē corpo‑ ra morienda: nā a cadendo cadauera nūcupant. Nō ergo animarū inq̄unt reſurrectio pōt eſſe: ſed corporū. Sꝫ q̄d cōtra apoſtolū dicunt q̄ eā reſurre ctionē appellat. Nā ſecundū interio‑ rē nō ſecundū exteriorē hoiem utiq; reſurrexerāt: q̄bus ait. Si ſurrexiſtis cū chriſto q̄ ſurſū ſunt ſapite. Quem ſenſū aliis uerbis alibi poſuit dicenſ: ut queādmodū chriſtus a mortuis re ſurrexit p gloriā pr̄is: ſic ꝛ nos i noui tate uite āmbulemus. Hinc eſt ꝛ illud. Surge q̄ dormis: ꝛ exurge a mortuiſ ꝛ illuminabit te chriſtus. Qđ autē di cunt nō poſſunt reſurgē niſi q̄ cadūt: et ideo putant reſurrectionē ad cōpo ra nō ad aīas ptinere: q̄a corporū eſt cadere: cur nō audiunt non recedatis ab illo ne cadatis: ꝛ ſuo dn̄o ſtat aut cadit: et q̄ putat ſe ſtare uideat ne ca‑ dat. Puto eni ꝙ in aīa nō in corpore caſus iſte cauendus eſt. Si igit̄ caden tiū eſt reſurrectio: cadunt et aīe: profe

cto et aīas reſurgere cōfitendū ē. Qđ autē cū dixiſſet in iſtis ſecūda mors nō hēt poteſtatē. adiunxit atq; ait: ſꝫ erūt ſacerdotes dei et chriſti: ꝛ regna bunt cū eo mille ānis. Nō utiq; đ ſo lis epiſcopis et preſbyteris dictum ē: q̄ ꝓprie iā uocant̄ in eccleſia ſacerdo tes: ſed ſicut oēs chriſtianos dicimuſ ꝓpter myſticū chriſma: ſic oēs ſacer‑ dotes quoniā mēbra ſunt unius illiꝰ ſacerdotis. De q̄bus apoſtolus petrꝰ Plebs inq̄t ſancta regale ſacerdotiū: Sane licet breuiter atq; tranſeunter inſinuauit deū eſſe chriſtum: dicēdo ſacerdotes dei ꝛ chriſti: hoc eſt patriſ ꝛ filij: q̄uis ꝓpter formā ſerui ſicut fi lii hoīs: ita etiā ſacerdos chriſti effec tus ſit in eternū ſecundū ordinē mel chiſedec. De qua re in hoc ope non ſemel diximus.

De gog et magog quos ad perſe quendā eccleſiā dei ſolutus ꝓpe finē ſeculi diabolus icitabit. .C. xiij.

e T cum finiti fuerint inq̄t mil le āni: ſoluet̄ ſathanas de cuſto dia ſua: et exibit ad ſeducendas natio nes que ſunt in quatuor āgul̄ terre. Gog et magog ꝛ trahet eas in bellū: quorū numerus eſt ut harena mariſ. Ad hoc ergo tunc ſeducet: ut in hoc bellū trahat. Nā et antea modis qui bꝰ poterat p multa mala et uaria ſe ducebat. Exibit autē dictū eſt in aper tā pſecutiōnē de latebris erūpet odio rū. Hec eni erit nouiſſima perſecutio nouiſſimo imminente iudicio quam ſancta eccleſia toto terrarum orbe patiet̄: uniuerſa ſcilicet ciuitas chriſti ab uniuerſa diaboli ciuitate: quātacū q; erit utraq; ſup terrā. Gentes q̄ppe quas appellat gog et magog: nō ſic ſunt accipiende tanq̄ ſint aliq̄ mali i aliqua pte terraꝝ barbari cōſtituti: ſiue quod quidam ſuſpicant̄ getas ꝛ

maſſagetaſ pp hoꝝ noĩuꝫ l̃ras priaſ: ſiue alios aliquos alienigenas ⁊ a romano iure ſeiũctos. Toto nāq; orbe terrarũ ſignificati ſunt iſti eſſe: cũ eſt dictũ natões que ſunt in quatuor angulis terre: eaſq; eſſe ſubiecit gog et magog. Quorũ interpretatiõẽ nominũ eſſe cõperim⁹ gog tectum: magog detectũ: tanq̃ domus et ipſe qui ꝓcedit de domo. Gentes ergo ſunt in q̃bus diabolũ uelut in abyſſo ſupi⁹ ĩtelligebamus incluſũ: ⁊ ipſe de illis quodāmõ ſeſe offerẽs ⁊ procedẽs ut ille ſint tectum: ille detectũ. Si autem utrunq; referamus ad gẽtes nõ unũ horũ ad illas: alterũ ad diabolũ: ⁊ tectũ ipſe ſunt gentes: q̃a in eis nunc ĩcludit̃ ⁊ quodāmõ tegitur inimicus antiquus: ⁊ de tecto ipſe erunt quando in apertũ odium de opto erupture ſunt. Quod uero ait ⁊ deſcenderũt ſuper terre latitudinem: ⁊ cinxerunt caſtra ſanctorum et dilectam ciuitatem: non utiq; ad unum locum ueniſſe uel uenturi eſſe ſignificati ſunt: quaſi aliquo uno loco futura ſint caſtra ſāctorum et dilecta ciuitaſ cum hec nõ ſit niſi chriſti eccleſia toto õbe t̃rarũ diffuſa: ac p hoc ubicũq; tunc erit que in oib⁹ gentibus erit: q̃ȯ ſignificatũ noĩe latitudis terre: ibi erunt caſtra ſanctorũ: ibi dilecta deo ciuitas eius: ibi ab oĩbus inimicis ſuis q̃a ⁊ ipſi cũ illa in oĩbus gentibus erunt: pſecutõis illius imanitate cigẽtur: hoc eſt in anguſtia tribulatõis artabitur: urgebit̃: cõcludet̃: nec militiā ſuā deſeret: q̃ uocabulo eſt appellata caſtrorum.

An ad ultimũ ſuppliciũ ptineat impiorũ: q̃ deſcẽdiſſe ignis de celo ⁊ eoſdẽ comediſſe memorat̃. .C.xiiij.

q Uod uero ait et deſcẽdet ignis de celo et comedet eos nõ extremũ putandũ eſt id eſſe ſuppliciũ: q̃ȯ erit cũ dicet̃ diſcedite a me maledicti ĩ ignẽ eternũ. Tunc q̃ppe in ignẽ mittẽtur ipſi: nõ ignis de celo ueniet ſuper ipſos. Hic autẽ bene intelligitur de celo: de ipſa firmitate ſanctorũ qua nõ ceſſuri ſunt ſeuiẽtibus ut eorũ faciāt uoluntatẽ. Firmamentũ eni eſt celum cuius firmitate illi cruciabunt̃ ardentiſſimo zelo: q̃uõiā nõ potuerũt attrahere ĩ ptes antichriſti ſāctos chriſti: ⁊ ipſe erit ignis q̃ cõedet eos. Et hoc a deo: q̃a dei munere fiũt ſancti inſuꝑabiles unde excruciāt̃ ĩimici. Sicut eni zelus in bono poſitũ ẽ ubi legitur zelus domus tue comedit me: ita ecõtrario ĩ malo ubi dicit̃ zelus occupauit plebẽ ĩeruditā. Et nũc ignis cõtrarius comedet: et nũc utiq; excepto ſcilicet ultimi illius igne iudicij. Aut ſi ipſam plagā qua ꝑcut endi ſunt eccleſie pſecutores uẽiente iā chriſto: quoſ uiuentes ĩueniet ſup terrā quādo interficiet āticbriſtũ ſpiritu oris ſui: igneꝫ appellauit deſcendentẽ de celo eoſq; comendentẽ. Neq; hoc ultimũ ſuppliciũ erit ipiorum: ſed illud q̃ȯ facta cõpoꝝ reſurrectõe paſſuri ſunt.

An āte tẽpus pſecutõis antichriſti mille āni ãnumerādi ſint .C.xv.

h Ec pſecutio nouiſſima que futura eſt ab āticbriſto: ſicut iam diximus: q̃a ⁊ in hoc libro ſuperiuſ ⁊ apud danielẽ prophetā poſitũ eſt: tribus ānis ⁊ ſex menſibus erit. Quod tẽpus quāuis exiguũ utrũ ad annos mille ptineat: q̃bus ⁊ diabolũ ligatũ dicit ⁊ ſanctos cũ chriſto regnare: an eiſdẽ ānis hoc puũ ſpaciũ ſubaddat̃: atq; ſit extra merito ābigit̃. Quia ſi dixerimus ad eoſdẽ ānos hoc pertinere: nõ tāto tẽpore: ſed prolixiore cum chriſto regnum ſāctorum reperietur extendi: q̃ diabolus alligari: profecto

eni ſancti cū ſuo rege etiā in ipſa pre
cipue pſecutōe regnabunt:mala tāta
uincentes:qñ iā nō erit diabolus alli
gatus:ut eos pſeq̄ oībus uiribus poſ
ſit. Quō ergo iſta ſcriptura eiſdē mil
le ānis utrūq; terminat diaboli ſcilicȝ
alligationē regnūq; ſanctorū:cū triū
annoꝝ et ſex menſiū īteruallo: prius
deſinat alligatio diaboli ꝙ regnū ſan
ctorū in his mille ānis cū chriſto? Si
autē dixerimus puū pſecutōis huiuſ
hoc ſpaciū non cōputandū in mille ā
nis:ſed eis īpletis potius adiiciendū:
ut ꝓprie poſſit itelligi:ꝙ cū dixiſſet ſa
cerdotes dei et chriſti regnabūt cū eo
mille ānis adiecerit et cū finiti fuerit
mille anni ſoluet ſathanas de cuſto-
dia ſua:iſto eni mō et ſanctorū regnū
et uinculū diaboli ſimul ceſſatura eē
ſignificat:ut demū illius pſecutōis tē
pus nec ad ſanctorū regnū nec ad cu
ſtodiā ſathane quoꝝ utrunq; i mille
ānis eſt ptiere:ſed ſupadditū et extra
cōputandū eſſe credatur:cogemur fa
teri ſanctos in illa pſecutōe regnatu-
ros nō eſſe cū chriſto. Sed qs audeat
dicere cū illo tunc non regnatura ſua
mēbra:quādo ei maxie atq; fortiſſie
coherebūt:et quo tēpore quanto erit
acrior īpetus belli:tāto maior gloria
nō cedenti:tāto denſior corona mar-
tyrij. Aut ſi ꝓpter tribulatiōes quas
paſſuri ſunt nō dicēdi ſūt regnaturi:
cōſequens erit ut etiā ſupioribus die
bus in eiſdē mille ānis quicūq; tribu
labunt ſanctorū:eo ipſo tēpore tribu
latiōis ſue cū chriſto nō regnaſſe di
cantur. Ac per hoc et illi quorū aiaſ
auctor huius libri uidiſſe ſe ſcribit oc
ciſorum propter teſtimoniū ieſu et ꝓ
pter uerbum dei:non regnabunt cuȝ
chriſto:quādo patiebāt pſecutionem
et ipſi regnū chriſti nō erāt quoſ chri
ſtus excellentius poſſidebat. Abſur-
diſſimū id q̄dē et oī mō auerſandum
Sed certe aīe uictrices glorioſiſſimo
rum martyrū oībus doloribus ac la
boribus ſupatis atque finitis poſtea
ꝙ mortalia poſuerūt:cū chriſto utiq;
regnauerunt et regnant donec finian
tur mille āni:ut poſtea etiā corporibꝰ
receptis iā imortalibus regnet. Proī-
de illis tribus annis atq; dimidio aīe
occiſorū ꝓ eius martyrio et que tunc
antea de corporibus exierunt:et que
ipſa nouiſſima pſecutōe ſunt exiture
reguabunt cū eo donec finiat mōtale
ſeculū:et ad illud ſeculū ubi morſ nō
erit tranſeat. Quocirca cū chriſto re
gnantiū ſanctorū plures āni erunt ꝙ
uinculi diaboli atq; cuſtodie. Quia
illi cū rege ſuo filio dei:iā diabolo nō
ligato etiā p tres illos ānos ac ſemiſ-
ſem regnabunt. Remanet igitur cum
audimus ſacerdotes dei et chriſti re-
gnabunt cū eo mille annis: et cū fini
ti fuerint mille anni ſoluet ſathanas
de cuſtodia ſua:aut non regni huius
ſanctoꝝ itelligamus ānos mille finiri
ſed uinculi diaboli atq; cuſtodie: aut
ānos mille id eſt oēs ānos ſuis quoſ
q; horis diuerſis ac propriis ꝓlixita
tibus finiendos āpliores ſanctorum
regno:breuiores diaboli uinculo:aut
certe quorū trium ānorum et ſex mē
ſium breuiſſimū ſpacium eſt cōputa-
ri uoluiſſe credat:ſiue ꝙ minus ſatha
ne uinculū:ſiue ꝙ āplius uidetur hīc
regnū ſanctorū ſicut de quadringētiſ
annis in ſexto decimo huius opiſ uo
lumine diſputaui:quoniā aliqui pluſ
erant:et tamen quadringenti ſūt nū
cupati:et talia ſepe repeiuntur in ſa
cris litteris ſi quis aduertat.

De dānatione diaboli cū ſuis:⁊ p
recapitulationē de reſurrectione cor
porum oīum mortuorū:et de ultima
retributione. .L.xvi.

p Oſt hāc autē pſecutōis nouiſ
ſime cōmemorationē breuiter
cōplectit totum:qđ ultio iam iudicio

diabolus et cũ ſuo iã pricipe ciuitas
inimica paſſura eſt. Dicit eni. Et dia/
bolus q̄ ſeducebat eos miſſus ẽ i ſta/
gnũ ignis et ſulfuris: quo et beſtia et
pſeudo ꝓpheta excruciabũtur die ac
nocte in ſecula ſeculorũ. Beſtiã bene
intelligi ipſã ipiã ciuitatẽ ſupra dixi/
mus. Pſeudo uero ꝓpheta eius: aut
antichriſt⁹ eſt: aut imago illa id ẽ fig
mentũ illud de quo ibi locuti ſumuſ.
Poſt hoc ipſum nouiſſimũ iudicium
qḋ erit in ſecunda reſurrectõe mortu
orũ: que corpoꝝ eſt recapitulãdo nar
rat quõ ibi fuerit reuellatũ. Et uidi in
quit thronũ magnuꝫ et cãdidum ⁊ ſe
dentẽ ſup eum: et ab eius facie fugit
celũ et terra: et locus eorũ nõ ẽ ĩnuen
tus. Nõ ait uidi thronũ magnum et
cãdidum et ſedentẽ ſup eũ: et ab eiuſ
facie fugit celum et terra: quoniã nõ
tũc factum ẽ id eſt anq̄ eſſet de uiuis
et mortuis iudicatuꝫ: ſed eum ſe uidiſ
ſe dixit in throno ſedentẽ: a cuius fa/
cie fugit celꝫ et terra: ſed poſtea. Per
acto qppe iudicio tũc deſinet eſſe hoc
celum et hec terra: quãdo incipiet ce
lum nouum eſſe et terra noua. Mu
tatõe itaqꝫ rerum nõ oĩno in interitũ
trãſibit hic mundus. Unde et apoſto
lus dicit. Preterit eni figura hui⁹ mũ
di: uolo uos ſine ſolicitudine eſſe. Fi/
gura ergo preterit: non natura. Cum
ergo iohãnes ſe uidiſſe dixiſſet ſeden
tẽ ſup thronum: a cuius facie qḋ po
ſtea futuꝝ eſt fugit celũ et terra: et ui
di inqt mortuos magnos et puſilloſ.
Et apti ſunt libri: ⁊ alius liber aptus
ẽ q̄ ẽ uite uniuſcuiuſqꝫ ⁊ iudicati ſũt
mortui ex ipſis ſcripturis libroꝝ: ſe
cundum ſua facta. Libros dixit eſſe
aptos: ⁊ librum de quo cuiuſmõi ſit
nõ tacuit qui eſt inquit uite uniuſcu
iuſqꝫ. Ergo illi libri quos loco priore
poſuit: intelligendi ſunt ſancti ⁊ uete
res et noui: ut in illis oſtenderet̄ que
deus mãdata ſua fieri iuſſiſſet. In il
lo autẽ qui eſt uite uniuſcuiuſqꝫ q̄d
horum quiſqꝫ nõ feciſſet ſiue feciſſꝫ.
Qui liber ſi carnalit̄ cogitetur: quis
eius magnitudinẽ aut longitudinem
ualeat eſtimare: Aut quanto tẽpore
legi poterit liber: in quo ſcripte ſunt
uniuerſe uite uniuerſorũ: An tantus
angelorũ numerus aderit: quãtuſ ho
minũ aderit: ut et uitã ſuã q̄ſqꝫ ab ã/
gelo ſibi adhibito audiat ĩcitari. Nõ
ergo unus liber erit oĩum: ſed ſingl'i
ſinguloꝝ. Scriptura uero iſta unum
uolẽs intelligi: et alius inqt liber ap
tus eſt. Quedã igit̄ uis eſt intellgẽda
diuina: qua fiet ut cuiqꝫ opa ſua uel
mala cuncta in memoriã reuocentur
⁊ mentis intuitu mira celeritate cẽnã
tur: ut accuſet uel excuſet ſcia cõſiam
atqꝫ ita inſimul oẽs et ſinguli iudicẽ
tur. Que nimirũ uis diuina libri no
men accepit. In ea qppe quodãmõ
legit̄ q̄cquid a faciente recolit̄. Ut au
tẽ oſtendat q̄ mortui ſint iudicãdi: id
eſt puſilli et magni: recapitulãdo dic:
tanq̄ ad id rediens qḋ preterierat: uł
potius diſtulerat. Et exhibuit mortu
os mare q̄ in eo erant: et mors et ĩfer
nus reddiderunt mortuos quos i ſe
hẽbant. Hoc pculdubio prius factũ ẽ
q̄ mortui eſſent iudicati: et tamẽ illḋ
prius dictũ eſt. Hoc eſt ergo qḋ dixi:
recapitulando eũ ad id rediſſe qḋ iter
miſerat. Hunc autẽ ordinẽ tenuit: at
qꝫ ut explicaret̄ ipſe ordo cõmodius
etiã de mortuis iudicatis qḋ iã dixe/
rat ſuo repetiuit loco. Cũ eni dixiſſet
et exhibuit mortuos mare q̄ i eo erãt
et mors et infernus reddiderũt mor
tuos quos in ſe hẽbant: mox addidit
qḋ pauloãte poſuerat: et iudicati ſũt
ſinguli ſecundum facta ſua.

Qui ſint mortui quos ad iudiciuꝫ
exhibuit mare: uel quos mors et infe
ri reddiderunt. .C.xvij.

b Oc eſt eni qđ ſupra dixerat:et
iudicati ſunt mortui ſecunduꝫ
facta ſua. Sꝫ q̄ ſūt mortui quos ma
re exhibuit q̄ i eo erāt. Neqꝫ eni q̄ in
mari moriunť nō ſunt in iferno: aut
corpora eorū ſeruanť in mari:aut qđ
eſt abſurdius mare hēbat bonos mō
tuos:et ifernus malos. Quis hoc pu
tauerit? Sed ꝓfecto cōuenienter qdā
hoc loco mare ꝓ iſto ſeculo poſitū ac
cipiunt. Cū ergo et quos hic inueniet
chriſtꝰ in corpore cōſtitutos:ſimul ſi
gnificaret cū his q̄ reſurrecturi ſūt iu
dicādos etiā ipſos mortuos appella
uit:et bonos qbus dī mortui eni eſtiſ
et uita ueſtra abſcondita eſt in deo cū
chriſto:et malos de qbꝰ dī ſine mor
tuos ſepelire mortuos ſuos. Poſſūt
mortui etiā ꝓpter hoc dici ꝙ mortalia
gerunt corpora. Unde apoſtolus:cor
pꝰ qdē ait mortuū ē ꝓpť peccatū: ſpi
ritꝰ autē uita eſt ꝓpter iuſtitiā:utrūqꝫ
in hoīe uiuēte atqꝫ in hoc corpe cūſti
tuto eē demōſtrans:et corpus mortu
uꝫ:et ſpiritū uitā. Nec tñ dixit corpuſ
mortale ſed mortuū:ꝗuis eadē pau
lo poſt etiā mortalia corpora ſic uſi
tatius uocāť appellet. Hos ergo mor
tuos exhibuit mare q̄ i eo erant: id ē
exhibuit hoīes hoc ſeculū qcūqꝫ i eo
erant:qui nōdū obierāt. Et mors ⁊ i
fernus iqt reddiderūt mortuos quoſ
in ſe hēbant. Mare exhibuit: qa ſi q̄
inuenti ſunt affuerunt. Mors uero ⁊
ifernꝰ reddiderūt:quoniā uite de qua
iā exierāt reuocarūt. Nec fruſtra for
taſſe nō ſatis fuit ut dicēt mors aut i
fernꝰ:ſꝫ utrūqꝫ dictū eſt. Mors ꝓpter
bonos q̄ tantūmō mortē ppeti potu
erūt:nō et infernū:infernꝰ autē ꝓpter
malos:q̄ etiā apud iferos penas pen
dūt. Si eni nō abſurde credi uideť ā
tiquos etiā ſanctos q̄ uēturi chriſti te
nuerūt fidē locis qdē a tormētis ipſo
rū remotiſſimis:ſed apud iferos fuiſ
ſe:dōec iñ eos ſāguis chriſti et ad ea
loca deſcenſus erueret: profecto dein
ceps boni fideles effuſo illo precio iā
redēpti ꝓrius inferos neſciūt:donec
etiā receptis corpibꝰ bona recipiāt q̄
mereť. Cū autē dixiſſet et iudicati ſť
ſinguli ſecundū facta ſua:breuiť ſub
iecit quēadmodū iudicati fuerint. Et
mors et infernus inquit miſſi ſūt i ſta
gnū ignis. His oībꝰ ſignificās diabo
lū quoniā mortis eſt auctor et pena
rū infernaꝝ uniuerſāqꝫ ſimul demo
nū ſocietatē. Hoc eſt eni qđ ſupra eui
dētius ꝑoccupando iā dixerat:et dia
bolus q̄ ſeducebat eos miſſus eſt in
ſtagnū ignis et ſulfuris. Quod ibi ue
ro obſcurius adiūxerat dicēs ꝙ et be
ſtia et pſeudo ꝓpheta hic apertius ⁊ q̄
nō ſunt iqt inuēti in libro uite ſcripti
miſſi ſunt in ſtagnū ignis:nōdū liber
iſte cōmemorat ne obliuiōe fallať: ſꝫ
ꝑdeſtinatōeꝫ ſignificat eoꝝ qbꝰ etna
dabiť uita. Neqꝫ eni neſcit eos deus:
et in hoc libro legit ut ſciat:ſꝫ potiuſ
ipſa eius pñtia de ill' q̄ falli nō pot li
ber eſt uite:in quo ſunt ſcripti id eſt ꝑ
cogniti. Fito autē iudicio quo pnūcia
tur iudicādos malos:ſtat ut de boiſ
etiā dicat. Iā eni explicauit ꝙbreuiť
a dño dictū ē:ſic ibūt iſti in ſuppliciū
etnū:ſeqť ut explicet qđ ibi etiā cōne
ctiť:iuſti autē in uitam eternam.

De celo nouo ⁊ t̄ra noua. C. xviij.

c Et uidi inqt celū nouū et terrā
nouā. Nā primū celū et t̄ra pri
ma receſſerūt et mare iā nō eſt. Iſto fi
et ordie qđ ſupius ꝑoccupādo iā di
xit:uidiſſe ſe ſup thronū ſedentē a cu
ius facie fugit celū et terra. Iudicatis
qppe his q̄ ſcripti nō ſunt in libro ui
te et in eternū ignē miſſis:q̄ ignis cu
iuſmōi et i qua mūdi ul' rerū pte futu
rus ſit:hominē ſcire arbitror neminē
niſi forte cui diuinꝰ ſpiritꝰ oñdit. Tūc
figura huius mūdi mūdanoꝝ regnū

cōflagratōe preteribit:ſicut factuȝ eſt mūdanarū aquarū undatōe diluuij. Illa itaqȝ ut dixi cōflagratōe munda na elemtorū corruptibiliū qualitateſ q̄ corpib⁹ nr̄is corruptibilibus cōgru ebāt ardēdo penitus iteribūt:atqȝ ipa ſb̄a eas qualitates hēbit q̄ corpibus īmortalibus mirabili mutatōe cōue niūt ut mūdus ſcilicet in melius ino uat⁹ apte accōmodet̄ hōibus etiā car ne in melius inouatis. Q̄ȯ autē ait ⁊ mare nō erit:utrū maxio illo ardore ſiccet̄:an et ipſū uertat̄ in melius nō facile dixeri. Celū q̄ppe nouū et terrā nouā futurā legim⁹: de mari autē no uo aliq̄d me uſpiā legiſſe nō recolo: niſi qȯ in hoc eodē libro repit̄ tanq̄ mare uitreū criſtallo ſimile. Sȝ tunc nō de iſto fine ſeculi loquebat̄: nec ꝓ prie dixiſſe uidet̄ mare: ſed tanq̄ ma re. Quāuis et nūc ſicut clamat ꝓphe tica locutio ꝓpriis uerbis trāſlata mi ſcere:ac ſi quodāmō uelate qȯ oı̄ po tuit de illo mare dicere:et mare iā nō eſt:de quo ſupra dixerat: et exhibuit mare mortuos q̄ erāt ī eo. Iā eni tūc nō erit hoc ſeculū uita mortaliū tur bulentum et procelloſum quod ma ris nomine figurauit.

De eccleſie glorificatione ſine fine poſt mortem.. .C.xix:

E T ciuitatē inquit magnā hieru ſalē nouā uidi deſcendentē ď ce lo a deo aptatā:quaſi nouā nuptā or natā marito ſuo. Et audiui uocē ma gnā de throno dicentē. Ecce taberna culū dei cū hōibus:et hitabit cū eis: ipſi erunt populus eius:et ipſe deus erit cū eis:et abſterget oēȝ lachrymā ab oculis eoꝝ:et mors iā nō erit ne qȝ luctus neqȝ clamor:ſed nec ull⁹ do lor:q̄a priora abierūt. Et dixit ſedēs in throno:ecce noua facio oīa. De ce lo deſcēdē oı̄ ciuitas iſta:quoniā cele ſtis eſt gratia qua deus fecit eā. Pro pter qȯ dicit ei p eſaiā. Ego ſum dn̄s faciens te. Et de celo quidē ab initio ſui deſcendit:ex quo per huius ſeculi tēpus gratia dei deſup ueniēte:per la uacrū regeneratōis miſſo ſpiritu ſan cto de celo:ſubinde ciues eius accreſ cunt. Sed p iudiciū dei qȯ erit nouiſ ſimū p eius filiū ieſum chriſtū:tanta eius et tā noua de dei mūere claritas appebit:ut nulla īmancāt ueſtigia ue tuſtatis:qn̄ q̄dē corpora ad incorrup tōeȝ atqȝ immortalitatē nouā ex uetere corruptōe ac mortalitate trāſibunt. Nā hoc de iſto tēpore accipe quo re gnat cū regno ſuo mille ānis:ipuden tie nimie mihi uidet̄:cū aptiſſime di cat. Abſterget deus oēm lachrymam ab oculis eorū:et mors iā nō erit ne qȝ luctus neqȝ clamor:ſed nec dolor erit ullus. Quis eni tā ſit abſurduſ ⁊ obſtinatiſſima cōtētōe ueſanus:q̄ au deat affirmare in huius mortalitatiſ erūnis:nō dico populū ſanctū ſȝ unū quēqȝ ſanctorū:q̄ hanc uel ducat uel ducturus ſit uel duxerit uitā: nullas habentē lachrymas et dolores:cū po tius quāto q̄ſqȝ eſt ſanctior et ſancti deſiderij plenior:tāto ſit eius in oran do fletus uberior. An nō eſt uox ciui tatis ſupne hieruſalē:q̄ dicit facte ſūt mihi lachryme mee panes die ac no cte. Et lauabo p ſigulas noctes lectū meū:lachrymis meis ſtratū meū riga bo:et gemitus meus nō eſt abſcōdit⁹ a te:et dolor meus renouatus ē. Aut uero nō eius ſunt filij:q̄ ingemiſcunt grauati:in quo nolūt expoliari ſȝ ſu perueſtiri: ut abſorbeat̄ mortale hoc a uita. Nōne ipſi ſunt q̄ primitiaſ ſpi ritus hn̄tes in ſemet ipſis igemiſcūt: adoptōem expectātes redētōem cor poris ſui. An ipſe apoſtolus paulus nō erat ſupnus hieroſolymitan⁹:uel nō multo magis hoc erat:qn̄ ꝓ iſrae liticis carnalib⁹ fratrib⁹ ſuis triſtitia

illi magna erat:et dolor cōtinu⁹ cordi eius. Quando autē mors nō erit i iſto tēpore:niſi qñ dicet:ubi eſt mors cōtentio tua:ubi eſt mors aculeus tuus? Aculeus autē mortis peccatū eſt. Qđ tunc utiq₃ nō erit qñ dicet ubi ē? Nunc uero nō q̄libet illius ciuitatis infimus:ſed idē ipſe iohānes i epiſtola ſua clamat. Si dixerimus q᷑ nō hēmus peccatū noſipſos ſeducimus et ueritas in nobis nō eſt. Et in hoc q̄dē libro cuius nomē eſt apocalypſis:obſcure multa dicunt᷑ ut mentē legētis exerceāt. Et pauca in eo ſunt ex quorū manifeſtatōe indagent᷑ cetera cum labore:maxīe q̄a ſic eadē multis modis repetit:ut alia atq₃ alia dicē uidea᷑:cū aliter atq₃ aliter hec ipſa dicere inueſtiget᷑. Utrū in his uerbis ubi ait abſterget deus oēm lachrymā ab oculis eoꝝ:et mors iā nō erit:neq₃ luct⁹ neq₃ clamor:ſed nec dolor ullus:tanta luce ſunt dicta de futuro ſeculo et de īmortalitate atq₃ eternitate ſāctorū. Tunc enī ſolū atq₃ ibi ſolum iſta non erunt:ut nulla debeamus i ſacriſ litteris querere uel legere manifeſta ſi hec putauerimus obſcura.

Quid ap̄ſus petr⁹ đ nouiſſīo dei iudicio p̄dicare docuerit mōtuoꝝ.c.xx.

n Unc iā uideamus q̄d etiā apoſtol⁹ petrus de hoc iudicio ſcripſēit. Uenient inq̄t in nouiſſimo dieꝝ illuſione illudētes ſecūdū ꝑprias concupiſcentias ſuas eūtes et dicentes. Ubi eſt ꝓmiſū p̄ñtie ei⁹? Ex quo eni₃ patres dormierūt:ſic oīa pſeuerāt ab initio creature. Latet enī illos hoc uolentes:q̄a celi erāt oli et terra đ aqua et per aquā cōſtituta dei uerbo:p quē q̄ tunc erat mundus aqua mundat⁹ depit. Qui autē nūc ſunt celi et terra eodē uerbo ſunt repoſiti igni reſeruādi i diē iudicij et p̄ditōis ipioꝝ hoiu₃ Hoc unū uero ñ lateat uos cariſſimi q̄a unus dies apud dominū ſicut mille ānı:et mille anni ſicut un⁹ dies. Nō tardat dñs ꝓmiſſū ſuū:ſicut q̄dā tardantē exiſtimāt:ſed patient᷑ fert ꝓpter nos nolens aliquē perire:ſed oēs i penitentiā cōuerti. Ueniet autē dies domini ſicut fur:in quo celi magno ipetu tranſcurrent:elemēta autē ardētia reſoluent᷑:et terra et que in ipſa ſunt opa exurentur. His ergo oibus pereuntibus:quales nos eſſe oportet in ſanctis cōuerſationib⁹ expectantes:et ꝓperātes ad p̄ñtiā diei dñi:per quā celi ardentes ſoluent᷑:et elemēta ignis ardore decoquētur. Nouos uero celos et nouā terrā ſecundū ꝓmiſſa ipſius expectamus:in q̄bus iuſtitia inhitat. Nihil hic dixit de reſurrectōe mortuorū:ſed ſane ſatis de huius mūdi p̄ditōe. Ubi etiā cōmemorans factū āte diluuiū:uidet᷑ āmonuiſſe quodāmō quatenus in fine ſeculi iſtū mundum periturū eſſe credamus. Nā et illo tēpore periſſe dixit q̄ tunc erat mūdum nec ſolū oı bē terre uerū etiam celos: quos ut q₃ iſtos aereos itelligimus: quorū locū ac ſpaciū tunc aqua creſcēdo ſuperauerat. Ergo totus ac pene totus iſte aer uētoſus qđ celū uel pot⁹ celos uocat:ſed utiq₃ īmos iſtoſ non illos ſupremos ubi ſol et luna ⁊ ſydera cōſtituta ſunt: conuerſus fuerat i humidā qualitatē:atq₃ hoc mō cū terra perierat:cuius utiq₃ t̄re porfacies fuerat deleta diluuio. Qui aūt nūc ſunt celi et terra:eodē uerbo ipoſiti ſunt igni reſeruandi in diē iudicij et p̄ditionis hominum impiorū. Proinde qui celi et que terra id eſt q̄ mundus pro eo qui diluuio periit ex eadē aqua repoſitus eſt:ipſe igni nouiſſīo reſeruat᷑ in diē iudicij et perditionis hoīum ipiorū. Nā hoīum propt̄ magnā quandam cōmutationē nō dubitat dicere perditionē futurā:cū tamē

corū:ꝙuis in eternis penis ſit mānſura natura. Querat forſitan aliqs ſi pꝰ factū iudiciū mundus iſte ardebit añ ꝙ pro illo celū nouū et terra noua reponat̃:eo ipſo tēpore cōflagratōis eiꝰ ubi erūt ſancti:cū eos corpora hñtes i aliquo corporali loco neceſſe ſit eſſe Poſſumus eos reſpōdere eſſe futuros in ſupioribus ptibus quo ita nō aſcēdet flāma illius icendii: queadmodū nec unda diluuii: Talia qppe illis inerūt corpa:ut illic ſint ubi eē uoluerit. Sed nec ignē cōflagratōis illius ptimeſcunt imortales atqȝ incorruptibiles facti:ſi trium uirorū corruptibilia corpora atqȝ mortalia i camino ardēti illeſa uiuere potuerunt:

Quid apſus paulus theſolonicēſibus ſcripſerit: et de manifeſtatione ātichriſti cuius tempus dies domini ſubſequetur.cap.xxi.

m Ultas tñ euangelicas apoſtolicaſqȝ ſñas de diuio iſto iudicio uideo eſſe mihi ṗtereūdas:ne hoc uolumē in nimiā lōgitudinē ꝓuoluatur Sȝ nullo mō eſt ṗtereundus apſus paulus:q̄ ſcribens ad theſalonicēſes Rogamus inq̄t uos fratres ꝑ aduentū dñi noſtri ieſu chriſti et noſtre congregatōis in ipſū:ut non cito moueamini mēte neqȝ terreamini:neqȝ ꝑ ſpiritū:neqȝ per uerbū:neqȝ per epiſtolā tanꝙ ꝑ nos miſſā:quaſi inſtet dieſ domini. Ne quis ſeducat ulloſ ullo mō: Quoniā niſi uenerit refuga primū ⁊ reuelatus fuerit hō peccati filius interitus:q̄ aduerſat̃ et extollit̃ ſup oē qđ dicitur deus aut quod colitur ita ut in tēplo dei ſedeat oſtēdens ſe tāꝙ ſit deꝰ. Nō retinetis in mēoria ꝙ adhuc cū eſſē apud uos hec dicebā uobis. Et nūc q̄d detineat ſcitis:ut i ſuo tempore reuelet̃. Jā eni iniq̄tatis myſterium opat̃:tātū q̄ mō tenet teneat: donec de medio fiat. Et tūc reuelabit̃ iniquꝰ ille:quē dominus ieſus iterficiet ſpiritu oris ſui:et euacuabit illumiatione ſue preſentie:cuius eſt preſentia ſecūdum operationem ſathane in omi uirtute et ſignis et prodigiis mēdacibus:et in omi ſeductionē iniquitatis :his qui pereunt pro eo ꝙ dilectionem: ueritatis non receperunt ut ſalui fierēt:et ideo mittet illis deus operationem erroris:ut credant mendacio et iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati:ſed cōſenſerunt iniq̄tati nulli dubium eſt eum de ātichriſto iſta dixiſſe:dieque iudicii hunc enim appellat diem dñi nō eſſe uenturum:niſi: prior ille ueniret quem refugam uocat utiqȝ adomino deo quod ſi de oībus impiis merito dici poteſt:quāto magis de iſto Sed in quo dei templo deus ſit ſeſſurus incertū eſt. Utrū in ruina tēpli qđ a ſalomōe rege cōſtructū eſt:an uero in eccleſia. Non enim templū alicuius idoli aut demōis tēplū dei apoſtolus diceret. Unñ nōnulli nō ipſū principē:ſed uniuerſū quodāmō corpus eius id eſt ad deū ptinentē hoīum multitudinē ſimul cū ipſo ſuo pricipe:hoc loco itelligi antichriſtū uolūt:rectiuſqȝ putāt etiā latine dici ſicut in greco eſt:nō in tēplo dei: ſȝ in tēplū dei ſedeat:tanꝙ ipſe ſit tēplū dei qđ eſt eccleſia. Sicut dicimꝰ ſedet in amicū id eſt uelut amicus:uł aliq̄d aliud iſto locutōis genere dici ſolet. Qđ autē ait et nūc q̄d detineat ſcitis id eſt q̄d ſit in mora:que cā ſit dilatōnis eius ut reuelet̃ in ſuo tēpore ſcitis Qđ illos ſcire dixit apte hoc dicē uoluit. Et iđ nos q̄ neſcimus qđ illi ſciebant:puenire cū labore ad id qđ ſenſit apſus cupimus nec ualemus: pſerti q̄a ⁊ illa que addidit:et hunc ſenſū obſcuriorē faciūt. Nā q̄d ē iā eni myſteriū iniq̄tatis opat̃:tātū q̄ mō tenet teneat donec de medio fiat. Et tūc re

uelabit̃ ille iniquus. Ego prorſus q̃d
dixerit fateor me ignorare: ſuſpitiões
tamen hoium quas uel audire uel le-
gere de hac re potui nõ tacebo. Qui-
dã putant hoc de iperio dictũ fuiſſe
romano: et ꝓpterea paulũ apl'um nõ
id apte ſcribere uoluiſſe: ne calũniam
uidelicet incurreret ꝙ romano iperio
male optauerit cũ ſperaret̃ eternum:
ut hoc qȯ dixit iã eni myſteriũ opat̃
iniq̃tatis neronẽ uoluerit itelligi: cui⁹
iã facta uelut antichriſti uidebantur
Unde nõnulli ipſum reſurrecturũ et
futurũ antichriſtũ ſuſpicãt̃. Alii uero
nec eũ occiſũ putant: ſed ſubtractum
potius ut putaret̃ occiſus: et uiuum
occultari in uigores ipſius etatis iqua
fuit cum crederetur extinctus: donec
ſuo tẽpoꝛ reuelet̃: et reſtituat̃ i regnũ.
Sed multũ mihi mira eſt hec opinã
tiũ tanta pſũptio. Illud tñ qȯ ait apo
ſtolus: tantũ q̇ mõ tenet teneat dõec
de medio fiat: nõ abſurde de ipſo rõa
no iperio credit̃ dictũ: tanquã dictum
ſit: tantũ q̇ mõ iperat iperet: donec ȯ
medio fiat id eſt de medio tollat̃. Et
tunc reuelabit̃ iniquus quẽ ſignifica
ri antichriſtũ nullus ãbigit: Alij uero
et qȯ ait q̃d detineat ſcitis: et myſteri
uꝫ opat̃ iniq̃tatis: nõ putant dictũ ni
ſi de malis et fictis q̇ ſunt in eccleſia:
donec ꝑueniat ad tantũ numerũ qui
antichriſto magnũ populũ faciat: et
hoc eſſe myſteriũ iniq̃tatis q̃a uidet̃
occultũ. Hortari autẽ apoſtolũ fide-
les ut in fide quã tenẽt tenaciter pſe-
uerent. dicẽdo q̇ mõ tenet teneat dõec
de medio fiat: id eſt donec exeat ȯ me
dio eccleſie myſteriũ iniq̃tatis qȯ nũc
occultũ eſt. Ad ipſũ eni myſteriũ ꝑtie
re arbitrant̃ quod ait in ſua epiſtola
iohãnes euãgeliſta. Pueri nouiſſima
hora eſt: et ſicut audiſtis ꝙ ãtichriſt⁹
ſit uenturus nũc autẽ antichriſti mul
ti facti ſt. Uñ cognoſcim⁹ ꝙ nouiſſia
ſit hora. Ex nobis exierũt: ſꝫ nõ erant
ex nobis. Quod ſi fuiſſent ex nobis:
permanſiſſent utiqꝫ nobiſcum. Sicut
ergo ante finem in hac hora inquiũt
quam iohannes nouiſſimam dicit: ex
ierũt multi heretici de medio eccleſie
quos multos dicit antichriſtos: ita õ
nes tunc inde exibunt: qui nõ ad chri
ſtum ſed ad illum nouiſſimum anti-
chriſtũ pertinebunt: et tũc reuelabit̃.
Alius ergo ſic: alius autẽ ſic apoſtoli
obſcura uerba coniectat: quod tamẽ
eum dixiſſe non dubium eſt: non ue-
niet ad uiuos et mortuos iudicãdos
chriſtus: niſi prius uenerit ad ſeducẽ
dos in anima mortuos aduerſarius
eius antichriſtus quãuis ad occultũ
iam iudicium dei pertineat ꝙ ab illo
ſeducerentur. Preſentia quippe eius
erit ſicut dictum eſt ſecundum opera
tionem ſathane in omni uirtute et ſi-
gnis et prodigijs mendacij: et i omni
ſeductione iniquitatis his qui pere-
unt. Tunc enim ſoluetur ſathanas: ⁊
per illum antichriſtum in omni ſua
uirtute mirabiliter quidem ſed mẽda
citer operabitur. Quod ſolet ambigi
utrum propterea dicta ſint ſigna ⁊ ꝓ
digia mendacij: quoniã mortales ſen
ſus per phantaſmata decepturus eſt:
ut quod nõ facit facere uideatur. An
quia illa ipſa etiam ſi erũt uera prodi
gia ad mendacium pertrahent credi
turos: nõ ea potuiſſe niſi diuitus fie-
ri: uirtute diaboli creſcente maxie qñ
tantã quantã nunq̃ hũit accepit po-
teſtatẽ. Nõ eni quãdo de celo igis ce
cidit: et tantã familiã cũ tantis gregi
bus porcoꝝ ſancti iob uno impetu ab
ſumpſit: et turbo irruens et domũ de
iiciens filios ei⁹ occidit phãtaſmata q̃
tñ fuerũt opa ſathane cui deus dede-
rat hãc poteſtatẽ. Propt̃ q̃d ergo ho
rũ ſint dicta ꝓdigia et ſigna mẽdacij
tũc potius appebit. Sed ꝓpter qȯli
bet horũ dictũ ſit: ſeducent̃ eis ſignis
atqꝫ prodigiis qui ſeduci merebuntur

pro eo ꝙ ueritatis dilectionē inqt nō receperūt ut ſalui fierent. Ne dubitauit apſtus addē ac dicē: ⁊ iō mittet ill' deus opatōem erroris: ut credāt mēdacio. Deus eni mittet: qa de' diabolū iſta facē pmittet iuſto ipſo iudicio: quāuis ipſe faciat iniquo malignoqꝫ cōſilio. Ut iudicēt inqt oēs q̄ non crediderūt ueritati: ſed cōſenſerūt iniqtati. Proiñ iudicati ſeducent: et ſeducti iudicabunt. Sed iudicati ſeducūtur illis iudicijs dei occulte iuſtis: iuſte occultis: qbus ab initio peccati ratōalis creature nūꝗ iudicare ceſſauit: ſeducti autē iudicabunt nouiſſimo manifeſtoqꝫ iudicio: p ieſū chriſtū manifeſtiſſime iudicaturū: iuſtiſſime iudicatū.

Quid idē apſtus in prima ad eoſdē epiſtola de reſurrectione mortuoruꝫ docuerit. cap. xx.

Sed hic apoſtolus tacuit de reſurrectōe mortuoꝝ. Ad eoſdē aūt i ep̄la p̄ma ſcribēs: nolumus iqt uos fratres ignorare de dormientibus: ut nō cōtriſtemini ſicut ⁊ ceteri q̄ ſpem nō habēt. Nā ſi credim' ꝙ ieſus mortuus ē ⁊ reſurrexit: ita ⁊ de' eos qui dormierūt per ieſū adducet cum eo. Hoc eni uobis dicimus i uerbo dñi: qa nos uiuētes q̄ reliqui ſumus i aduētu dñi nō preueniemus eos qui āte dormierūt: quoniā ip̄e dominus i iuſſu ⁊ i uoce archāgeli ⁊ in tuba dei deſcendet de celo: ⁊ mortui qui in chriſto ſūt reſurgēt primi. Deinde nos uiuētes qui reliqui ſumus: ſimul cū illis rapiemur i nubibus obuiā chriſto i aera: ⁊ ita ſēper cū domino erimus. Hec uerba apoſtolica reſurrectionē futurā mortuorū quando ueniet dominus chriſtus utiqꝫ ad uiuos ⁊ mortuos iudicādos p̄clariſſime oſtēdūt. Sed queri ſolet utrū illi quos hic uiuētes iuētur' ē chriſtus quorū pſonā in ſe atqꝫ illos qui tūc ſecū uiuebant trāſfigurabat ap̄ls nūꝗ oio ſint morituri: an ipſo tēporis pūcto quo cuꝫ reſurgentibus rapient in nubibus obuiā chriſto in aera ad imortalitatē p mortē mira celeritate trāſibūt. Neqꝫ eni dicendū eſt fieri nō poſſe: ut dum p aera in ſublime portant in illo ſpacio et moriant et reuiuiſcant. Quod eni ait et ita ſemp cū domino erimus nō ſic accipiendū eſt tanꝗ in aere nos dixerit ſemp cū domino eſſe manſuros qa nec ipſe utiqꝫ ibi manebit: qa ueniens trāſiturus eſt. Ueniēti qppe ibit obuiā: nō manēti: ſed ita cū domino erimus: id eſt ſic erimus hn̄tes ſemp corpa ſēpiterna: ubicūqꝫ cū illo fuerimus. Ad hūc autē ſenſū quo etiā exiſtimam' illos quos hic uiuos iuēturus ē dñs: i ipſo puo ſpacio et paſſuros mortē et accepturos imortalitatē ipſe apſtus nos uidet urgere ubi dicit in chriſto oēs uiuificabunt: cū aliquo loco de ipſa loquens corpoꝝ reſurrectōe dicat: tu qd ſeminas nō uiuificabit niſi pri' moriat. Quō ergo quos uiuētes hic chriſtus inueniet p imortalitatē in illo uiuificabunt: et ſi non moriant cū uideamus ꝓpter hoc eſſe dictū: tu qd ſeminas nō uiuificabitur niſi prius moriat. Aut ſi recte nō dicimus ſeminari niſi ea corpora hoīuꝫ que moriendo quoquomō cōuertūt in terrā: ſicut ſeſe hēt etiā in illa tranſgreſſorē patrē generis humani diuinitus ꝓlata ſentētia: terra es et in terrā ibis: fatendū eſt iſtos quos nōdū de corpibus egreſſos cū chriſtus ueniet inueniet: et iſtis uerbis ap̄li ⁊ ill' de geneſi nō teneri: quoniā ſurſū i nubib' rapti nō utiqꝫ ſeiant: qa nec erūt i terrā nec redeūt: ſiue nullā ꝓrſus expiāt mortē: ſiue paululū in aere moriant. Sed aliud rurſus occurit quod ideꝫ dicit apoſtolus: cū de reſurrectōe corporum ad corinthios loqueret: omēs

reſurgem⁹:uel ſicut alij codices hñt:
oẽs dormiem⁹.Cũ ergo nec reſurrec
tio fieri poſſit niſi mors pceſſerit:nec
dormitõnẽ illo loco itelligere poſſim⁹
niſi mortẽ:quõ oẽs uel dormiẽt uł re
ſurgent:ſi tã multi quos in corpe iuẽ
turus eſt chriſtus nec dormiẽt nec re
ſurgẽt?Si ergo ſanctos q̇ repiẽtᷣ chri
ſto ueniente uiuentes: eiq3 in obuiã
rapientᷣ:crediderimus in eodẽ raptu
de mortalib⁹ corpibus exituros ⁊ ad
eadẽ mox imortalia redituros nullaſ
in uerbis apl'i patiemur anguſtiaſ:ſi
ue ubi dicit tu qđ ſeminas nõ uiuifica
tur niſi prius moriatᷣ:ſiue ubi dic oẽſ
reſurgemus aut oẽs dormiemus: q̇a
nec illi p imortalitatẽ uiuificabuntᷣ:
q̄libet paululũ tñ ante moriantᷣ: ac p
hoc et a reſurrectõe nõ erũt alieni q̄
dormitio pcedet q̄uis breuiſſima:nõ
tamẽ nulla.Cur autẽ nobis icredibi
le uideatᷣ illã multitudinẽ corpoꝝ in
aere quodãmõ ſeiari:atq3 ibi ptinus
imortalitᷣ atq3 incorruptibilitᷣ reuiui
ſcere:cũ credam⁹ q̄ idẽ ipſe apoſtoluſ
alibi aptiſſime dicit:in ictu oculi futu
rã reſurrectõem:⁊ in mẽbra ſine fine
uictura tanta felicitate tãtaq3 inextia
bili uelocitate redituꝝ antiq̇ſſimorũ
cadauerũ puluerẽ:nec ab illa ſẽtẽtia
qua hõi dictũ eſt:terra es et in terrã
ibis futuros illos eẽ ſanctos arbitre
mur imunes:ſi eoꝝ morientiũ in ter
rã corpora nõ recident:ſ3 ſicut i ipſo
raptu morientᷣ ita et reſurgent dũ fe
runtᷣ in aera.In terrã q̇ppe ibis id eſt
in hoc ibis amiſſa uita qđ eras añq̄
ſumeres uita:id ẽ hoc eris exanimis:
qđ eras anteq̄ aiatus eſſes.Terre q̇p
pe iſufflauit deus i faciẽ flatũ uite:cũ
factus eſſet hõ in aiam uiuã.Tãquã
diceretᷣ:Terra aiata es qđ nõ eras: t'
ra eris exanimis ſicut eras.Qđ ſunt
⁊ añq̄ putreſcant oia corpa mortuo
rũ:qđ erũt et illa ſi morientᷣ ubicũq3
moriatᷣ cũ uita carebũt: quã cõtinuo
ſunt receptura.Sic ergo ibũt in terrã
qñ ex uiuis hõibus terra erunt: quẽ-
admodũ it in cinerẽ qđ fit cinis : it in
uetuſtatẽ qđ fit uetus:it in teſtã qđ ex
luto fit teſta:et alia areſcẽtia ſic loqui
mur.Quõ autẽ ſit futurũ: qđ nũc p
noſtre ratiuncule uiribus utcũq3 cõii
cim⁹:tũc potius erit ut noſſe poſſim⁹
Reſurrectõe3 q̇ppe mortuorũ futurã
eſſe in carne:quãdo chriſtus uẽturus
eſt uiuos iudicaturus ⁊ mortuos:op
tet ſi chriſtiani eſſe uolum⁹ ut creda
m⁹:ſ3 nõ iõ de hac re inanis ẽ fides
nr̃a:ſi quẽadmodũ futᷣa ſit pfecte cõp
hẽdẽ nõ ualem⁹.Uerũ iam ſicut pmi
ſim⁹ de hoc iudicio dei nouiſſimo eti
a3 pphetici uetẽs libri qđ pnuuciaue
rit q̄tũ ſatis eſſe uidebitᷣ debem⁹ oſtẽ
dẽ.Que ſicut arbitror nõ tãta mora
neceſſe erit tractari ⁊ expõi: ſi iſtis q̇
pmiſim⁹ lector curauerit adiuuari.

Quid eſaias ppheta de mortuoꝝ reſurrectione:de retributione iudicij ſit locutus. .C.xxiij.

p Rophcta eſaias reſurgẽt inq̇t
mortui:et reſurgẽt q̇ i ſepulcriſ
erãt:et letabuntᷣ oẽs q̇ ſunt i tra.Roſ
eni q̇ abs te eſt:ſanitas illis ẽ:tera ue
ro ipiorũ cadet.Totũ iſtud ſuperi⁹ p
tinet ad reſurrectionem beatorum.
Qđ autẽ ait terra uero ipioꝝ cadet:
bñ itelligitᷣ dictũ:corpa uero ipioru3
ruina dãnatõis excipiet.Iã uero ſi õ
bonoꝝ reſurrectõe qđ dictũ eſt diligẽ
tius et diſtictius itueri uelimus:ad p
mã referendũ eſt qđ dictũ ẽ reſurgent
mortui:ad ſecundã uero qđ ſeq̇tᷣ:⁊ re
ſurgent q̇ in ſepulcris erant.Iã et ſi il
los ſanctos iq̇ramus quos hic uiuoſ
inuẽtur⁹ eſt dominus:eis congrue de
putabitᷣ quod adiunxit et letabuntur
oẽs qui ſunt in terra. Ros eni q̇ abs
te eſt:ſanitas illis eſt. Sanitatem lo-
co iſto imortalitatẽ rectiſſie accipiuſ.

Ea nāqꝫ ē pleniſſia ſanitas: que non
reficit͛ alimētis tanq̄ quotidianis me
dicamētis. Itē de dic iudicij ſpē danſ
pri⁹ bonis: deiñ terrēs malos idē pro
pheta ſic loqtur. Hec dicit dñs. Ecce
ego decliabo in eos ut flumē pacis :
et ut torrens inundās gloriā gētiuꝫ.
Filij eorū ſup humeros portabūtur:
et ſup genua cōſolabunt͛. Quēadmo
dū ſi quē mater cōſolet͛: ita ego uos
cōſolabor: et in hieruſalē ꝯſolabini.
Et uidebitis ⁊ gaudebit cor uřuꝫ: ⁊ oſ
ſa ueſtra ut herba exorient͛: et cogno
ſcent͛ man⁹ dñi colentib⁹ eū: et cōmia
bit͛ cōtumacib⁹. Ecce eni ut ignis dñſ
ueniet: et ut tēpeſtas curr⁹ ei⁹: īddere
in idignatōe uindictā: et uaſtatōeꝫ in
flāma ignis. In igne eni dñi iudicabi
tur oīs terra: et in gladio ei⁹ oīs caro
mľtiqꝫ uulnerati erūt a dño. In bono
rū ꝓmiſſiōe ſe decliare dicit ut flumē
pacis: q⁹ ꝑfecto abūdātiā pacis illius
debem⁹ accipē qua maior eē nō poſ
ſit. Hac utiqꝫ i fine rigabimur: ở qua
in precedēti libro abundanter locuti
ſumus. Hoc flumē ſe in eos declinare
dicit: qb⁹ tantā btitudinē pollicet͛: ut
intelligam⁹ in illius felicitatis regiōe
q̄ in celis eſt: hoc flūie oia ſaciari. Sꝫ
qa eternis corpib⁹ pax icorruptionis
atqꝫ imortalitatis ui influet: iō declia
re ſe dicit hoc flumē: ut deſupius quo
dāmō etiā inferiora pfundat: et hoīeſ
equales āgelis reddat. Hieruſalē quo
que nō illā q̄ ſeruit cū filijs ſuis: ſꝫ li
berā matrē noſtrā ſecundū apoſtolū
eternā intelligam⁹ in cel͛: ubi poſt la
bores erūnarū curarūqꝫ mortaliuꝫ
cōſolabimur tanq̄ puuli ei⁹ hume
ris genib⁹qꝫ portati. Rudes eni nos
⁊ nouos: blādiſſis adiutorijs iſolita
nobis beatitudo illa ſuſcipiet: ubi ui
debim⁹ et gaudebit cor noſtrū. Nec
expreſſit qd uidebim⁹. Sꝫ qd niſi ở
um: ut i nobis iplcat͛ ꝓmiſſū euāge
licū: beati mūdo corde quoniam ipſi
deū uidebunt: et oia illa que nūc nō
uidemus: credentes autē ea ꝓ modu
lo capacitatis humane lōge min⁹ q̄
ſunt atqꝫ icorꝑaliter cogitam⁹. Et ui
debitis inqt ⁊ gaudebit cor ueſtruꝫ.
Hic creditis: ibi uidebitis. Sꝫ qm̄ di
xit et gaudebit cor ueſtrū: ne putare
m⁹ illa bona hieruſalē ad noſtrū ſpi
ritū tātūmō ptinē: et oſſa inqt ueſtra
ut herba exorient͛: ubi reſurrectionē
corporū ſtrixit: uelut qđ non dixerat
reddēs. Neqꝫ eni cū uiderim⁹ fient: ſꝫ
cū fuerint facta uidebim⁹. Nā et de ce
lo nouo ac terra noua iā ſupra dixe
rat: dū ea q̄ ſanctis ꝓmittunt͛ i fine: ſe
pe ac multiformiter dicent. Erit inqt
celū nouū et terra noua: et ñ erūt me
mores priorū: nec aſcendēt i cor ipſo
rū: ſed letitiā et exultationē iuenient in
ea. Ecce ego faciā hieruſalē exultatio
nē et populū meū letitiā: et exultabo
in hieruſalē et letabor i populo meo
et ultra nō audiet͛ i illa uox fletus: et
cetera q̄ qdē ad illos carnales mille
ānos referre conant͛. Locutōes auteꝫ
tropice ꝓprijs ꝓphetico more miſcēt͛
ut ad ſpiritualē itellectū itētio ſobria
cū quodā utili ac ſalubri labore puēi
at. Pigritia uero carnalis uel ierudi
te uel iexercitate tarditas mentis con
tēta līe ſuperficie nihil putat interius re
qrendū. Hec de ꝓpheticis uerbis que
añ iſtū locū ſcripta ſunt ſatis dixeri.
In hoc autē loco uñ ad illa digreſſi
ſum⁹: cū dixiſſet et oſſa ueſtra ut her
ba exorient͛: ut reſurrectōeꝫ qdē car
nis ſed tantū bonoꝝ ſe nūc cōmemo
rare mōſtraret adiunxit: et cognoſcet͛
manus dñi colētib⁹ eū. Quid ē hoc
niſi manus dñi diſtinguētis cultores
ſuos a cōtēptorib⁹ ſuis: de qb⁹ ſequē
tia cōtexēs: et cominabitur iqt contu
macib⁹: Siue ut ait alius iterpres icre
dul͛. Nec nūc cōminabit͛ ſꝫ q̄ nūc dñr
minaciter: tūc efficaciter iplebūt͛. Ec
ce enim inquit domin⁹ ut ignis ueiet:

et ut tempeſtas currus eius:reddere i
idignatōe uindictā et uaſtatōe₃ in flā
ma ignis. In igne enī dn̄i iudicabitur
oīs terra:et in gladio eius oīs caro:
multiq₃ uulnerati erūt a domīo: ſiue
igne:ſiue tēpeſtate:ſiue gladio:pena₃
iudicij ſignificat:qn̄ q̄dē ipſū dominū
dicit eſſe uenturū: profecto eis q̄bus
penalis erit eius aduentus. Curr⁹ ue
ro eius q̄ pluraliter dicti ſunt: angeli
ca miniſteria nō incōueniēter accipi-
mus. Qđ autē ait oēm terrā et oēm
carnē in ei⁹ igne et in gladio iudicari
nō etiā hic ſpirituales itelligam⁹ ꝛ ſā
ctos:ſed terrenos atq₃ carnales de q̄
bus dictū eſt:q̄ terrena ſapiunt: et ſa
pe ſcđm terrā mors eſt:et quales oīo
caro appellant̄ a dn̄o ubi dicit:non p
manebit ſpiritus meus in hoīb⁹ iſtis
quoniā caro ſunt. Qđ uero hic poſi-
tū eſt multi uulnerati erūt a dn̄o:iſto
uulnere fiet mors ſecunda. Pōt q̄de₃
et ignis et gladius et uulnus in bono
accipi. Nā et ignem dn̄s uelle ſe dixit
mittere in mundū:et uiſe ſunt illius li
gue diuerſe uelut ignis quādo uenit
ſpūs ſanctus:et nō ueni inq̄t dn̄s idē
pacē mittē in terrā ſed gladiū ꝛ ſmo
nē dei dicit ſcriptura gladiū bis acutū
ꝓpter aciē geminā teſtamētoꝝ duum
et in cantico canticoꝝ caritate ſe dicit
ſancta eccleſia uulneratā :uelut amo
ris ipetu ſagittatā. Sed hic cū legiuſ
uel audimus ultorē dominū eſſe uen
turꝝ queādmodū hec intelligenda ſit
clarū ē. Deīn breuiter eis cōmemora
tis q̄ p hoc iudiciū cōſumunt̄: ſub fi-
gura ciborū in lege ueteri uetitorū a
quibus ſe nō abſtinuerūt:peccatores
ipioſq₃ ſignificans recapitulat gratiā
ab initio noui teſtamēti ex prio ſalua
toris aduētu uſq₃ ad ultimū iudiciū:
de quo nunc agimus pducēs finiēſq₃
ſermonē. Narrat nāq₃ dicere dominu₃
ſe uenire:ut cōgreget oēs gētes:eaſq₃
uenturas et uiſuras ei⁹ gloriā. Oēs
enī ſicut dicit apoſtolus peccauerūt:
et egent gloria dei. Et relicturū ſe dic
ſup eos ſigna:que utiq₃ mirantes cre
dāt in eū:et emiſſurū ex illis ſaluatoſ
in gētes diuerſas:et i lōginquas inſu
las q̄ nō audierūt nomē eius:neq₃ ui
derūt ei⁹ gloriā:et ānūciaturos gl'ia₃
eius in gētibus:et adducturos fratreſ
iſtorū q̄bus loq̄bat̄:id eſt in fide ſub
deo pr̄e fratres iſraelitarū electoꝝ:ad
ductos autē ex oībus gētibus mun⁹
deo in iumentis et uehiculis. Que iu
mēta et uehicula bene intelligunt̄ ad
iutoria diuina:p cuiuſq₃ generis mi-
niſteria uel angelica uel humana: in ſā
ctā ciuitatē hieruſalē q̄ nunc in ſāctiſ
fidelib⁹ eſt diffuſa p terras. Ubi enim
diuitus adiuuant̄:ibi credunt: ꝛ ubi
credunt ibi ueniūt. Cōparauit aūt illoſ
dn̄s tanq̄ p ſimilitudinē filius iſrael:
offerentibus ei ſuas hoſtias cu₃ pſal
mis in domo ei⁹: qđ ubiq₃ iā facit ec
cleſia:et promiſit ab eis ſe accepturū
ſibi ſacerdotes ꝛ leuitas:qđ nihilomi
nus fieri nūc uidemus. Nō eni ex gn̄e
carnis et ſanguis ſicut erat primū ſe
cundū ordinē aaron:ſed ſicut oporte
bat i teſtamēto nouo ubi ſecundū or
dinē melchiſedec ſūmus ſacerdos eſt
chriſtus:p cuiuſq₃ merito qđ i eo grā
diuina cōtulerit ſacerdotes et leuitas
elegi:ſicut nunc uidemus: q̄ non iſto
noīe quod ſepe aſſequunt̄ idigni: ſed
ea que non eſt bonis maliſq₃ commu
nis ſanctitate penſandi ſunt. Hec cu₃
de iſta que nunc impartitur eccleſie p
ſpicua nobiſq₃ notiſſima dei miſera-
tione dixiſſet:pmiſit et fines ad quoſ
per ultimum dei iudiciu₃ facta bono
rum malorūq₃ diſcretione uenient̄: di
cēs p prophetā uel de dn̄o dicēs ipſe
ꝓpheta. Quō eni celū nouu₃ et terra
noua corā me manebit dicit dn̄uſ:ſic
ſtabit nomen ueſtrū et ſemen ueſtrū:
et erit menſis ex menſe et ſabbatū ex
ſabbato:ꝛ ueiet oīs caro i ꝯſpēu meo

adorāt me ī hierusalē dicit dn̄s. Et egredientur & uidebunt mēbra hoīuz q̄ preuaricaturi sunt in me. Uermis eoruz nō morietur: et ignis eorū nō extinguetur: et erunt uisui oī carni. Ad hoc iste ꝓpheta terminauit librum ad qḋ t̄mīnabitur seculū. Quidā sane nō īterp̄tati sunt mēbra hoīuz: sed cadauera uirorū: p cadauera significātes seuientē corporū penā: q̄uis cadauer nisi caro exanimis soleat nuncupari: illa uero aīata erunt corpora. Aliocꝗn nulla poterunt sētire tormēta: nisi forte q̄a mortuorū corpora erunt: id ē eorū q̄ in secundā mortē cadēt: iō etiā nō absurde cadauera dici possunt. Unde ē & illud qḋ ab eodē ꝓpheta iā dictum supra posui terra uero ipiorū cadet. Quis autē nō uideat a cadēdo esse appellata cadauera. Uirorū aūt pro eo posuisse illos iterpretes qḋ hoīuz est manifestū est. Necꝙ eni q̄squā dicturus ē p̄uaricatrices feīas ī illo supplicio nō futuras: sed ex potiore presertī de quo feīa facta est utercꝙ sexus accipitur. Uerū qḋ ad rē maxīe ptinet: cū et ī bonis oī ueniet oīs caro: q̄a ex oī genere hoīuz populus ille ꝯstabit. Nō eni oēs hoīes erunt ibi quādo in penis plures erunt: sed ut dicere ceperā cū et in bonis caro et in malis membra uel cadauera noīantur ꝑfecto post resurrectionē carnis cuius fides his rerū uocabulis oīo finiatur illud qḋ boni et mali suis finibus dirimuntur: futurum esse iudicium declaratur.

Qualis futura sit egressio sāctoꝝ ad uidēdas penas maloꝝ. .C. xxiiij.

Sed quomō egredientur boni ad uidendas penas malorū? Nū corpis motu bēās illas relicturi sedes: & ad loca pēalia precturi: ut tormēta maloꝝ cōspiciāt p̄ntia corpali: absit: Sed egredientur p scientiā: hoc eni uerbo significatū est eos q̄ cruciabuntur extra futuros. Propter quod & dn̄us ea loca tenebras exteriores uocat: q̄bus cōtrarius est ille ingressus d̄ quo dī seruo bono: intra in gaudiū domini tui. Nec mali illic putant̄ igredi ut sciant̄: sed ad illos potius uelut egredi p sciam qua illos cogituri sūt boni: q̄a id qḋ extra est cogituri sunt. Qui eni erunt in penis q̄d agatur intus in gaudio dn̄i nescient: q̄ uero erūt in illo gaudio q̄d agatur foris in illis tenebris exterioribus scient. Iō dictū est egredientur: q̄a eos etiā q̄ foris ab eis erunt nō uticꝙ latebunt. Si eni hec ꝓphete nondū facta nosce potuerūt: p hoc ꝙ erat deus quātulūcuncꝙ in eorū mortaliū mētibus: quō imortales sancti iā tunc facta nesciēt cū deus erit oīa in oībus? Stabit ergo in illa beatitudie sanctoꝝ semen et nomen. Semen scilicet de quo Johānes ait. Et semē eius in ipso manet. Nomē uero de quo nūc p hunc esaiā dictū ē. Nomē eternū dabit eis: et erit eis mēsis ex mēse: et sabbatū ex sabbato: tanꝙ luna ex luna: et reges ex rege: quorū utruncꝙ ipsi erunt: cū ex his ūbris ueteribus et tēporalibus in illa lucē noua sēpiterna trāsibunt. In penis autē malorū et ixtinguibilis ignis et uiuacissimus uermis ab alijs atcꝙ alijs aliter atcꝙ aliter est expositus. Alij q̄ppe utrūcꝙ ad corpus: alij utrūcꝙ ad aīmā retulerūt: alij ꝓprie ad corpus ignē: uermē uero tropice ad aīam: qḋ credibilius esse uidetur. Sed nūc de hac differentia nō est huius tēporis disputare. De iudicio nāꝙ ultio quo fiet diꝑtio bonorū et maloꝝ: hoc uolumē iplere suscepimus: de ipsis uero premijs et penis alias diligentius differēdū ē.

Quid ꝓphetauerit daniel de ꝑsecutōne antichristi: et de iudicio dei regnocꝙ sanctorum. .C. xxv.

d Aniel de hoc ultio iudicio ſic
pphetat:ut ãticbriſtũ pri⁹ quo
qȝ uẽturũ eſſe pnunciet:atqȝ ad etnũ
regnũ ſanctorũ ſuã narrationẽ perdu
cat. Cũ eni uiſione pphetica quatuor
beſtias ſignificãtes quatuor regna ui
diſſet:ipſiuſqȝ quartũ a quodã rege ſu
peratũ q̃ ãticbriſtus agnoſcit̃: ⁊ poſt
hec eternũ regnũ filij hoĩs q̃ itelligit̃
chriſtus:horruit inquit ſpiritus me⁹
ego daniel in hebitudĩe mea ⁊ uiſ⁹ ca
pitis mei cõturbabant me. Et acceſſi
inq̃t ad unũ de aſtãtibus:⁊ ueritatẽ
querebã ab eo de his oĩbus: et dixit
mihi ueritatẽ. Deinde q̃d ab illo audi
erit atqȝ de oĩbus his que queſiuit:
tanq̃ eo ſibi exponente ſic loquit̃. He
beſtie quatuor magne quatuor ſunt
regna q̃ ſurgent in terra:que auferẽt
et accipiẽt regnũ ſãcti altiſſimi: et ob
tinebũt illud uſqȝ i ſeculũ ⁊ uſqȝ in ſe
culũ ſeculorũ. Et q̃rebã inq̃t diligent̃
de beſtia quarta q̃ differens erat p oĩ
beſtia:terribil' ãplius:dẽtes ei⁹ ferrei
et ũgues eius erei:mãducãs ⁊ cõminu
ens:et reliqua pedib⁹ ſuis cõculcans:
et de cornibus ei⁹ decẽ q̃ erãt in capi
te eius:et de altero qđ aſcẽdit et excuſ
ſit de prioribus tria cornua: in quo
erãt oculi:et os loquẽs magna: et ui
ſus ei⁹ maior ceteris. Uidebã:et cõnu
illud faciebat bellũ cũ ſanctis:et p̃ua
lebat ad ipſos donec uetuſt⁹ dieꝝ ue
nit:⁊ regnũ dedit ſanctis altiſſimi. Et
tẽpus puenit:⁊ regnũ obtinuerũt ſan
cti. Hoc daniel q̃ſiſſe ſe dixit: deĩn q̃d
audierit cõtinuo ſubiungens: ⁊ dixit
iq̃t id ẽ ille a quo queſierat: reſpõdit
et dixit. Beſtia quarta quartũ regnũ
erit i terra:qđ p̃ualebit oĩbus regnis
⁊ mãducabit oẽm terrã ⁊ cõculcabit
eã et cõcidet. Et decẽ cornua eius de
cẽ reges ſurgẽt. Et poſt eos ſurget ali
us:q̃ ſupabit ſuis malis oẽs q̃ ãte eũ
fuerũt:⁊ tres reges humiliabit:⁊ uer
ba uerſus altiſſimũ loquet̃: ⁊ ſãctos
altiſſimi cõteret:⁊ ſuſpicabit̃ mutare
tẽpora ⁊ legẽ:et dabit̃ in manu eius
uſqȝ ad tẽpus ⁊ tẽpora ⁊ dimidiũ tẽ
poris et iudiciũ ſedebit et pricipatuȝ
remouebit ad exterminandũ ⁊ pden
dũ uſqȝ in finẽ:et regnũ et poteſtas ⁊
magnitudo regũ q̃ ſub oĩ celo ſũt eſt
data ſanctis altiſſimi. Et regnum ei⁹
regnũ ſẽpiternum:⁊ oẽs principatus
ipſi ſeruient et obedient. Huc uſqȝ iq̃t
finis ſermonis. Ego daniel multũ co
gitatões mee pturbabãt me et forma
mea imutata eſt ſuper me:et uerbum
in corde meo cõſeruaui. Quatuor il
la regna expoſuerunt quidã aſſyrioꝝ
perſarum:macedonum:⁊ romanoꝝ.
Quã uero cõuenienter id fecerit:qui
noſſe deſiderant preſbyteri legãt hie
ronymi librum in danielẽ ſatis erudi
te diligenterqȝ cõſcriptũ. Antichriſti
tamẽ aduerſus eccleſiã ſeuiſſimũ re
gnum:ſed exiguo tẽporis ſpacio ſuſti
nendum:donec ultimo dei iudicio re
gnũ accipiãt ſancti ſempiternum q̃ uel
dormitans hec legit dubitare nõ ſini
tur. Tẽpus q̃ppe et tẽpora et dimidi
um tẽporis:unum ãnum eſſe et duos
et dimidium:ac p hoc tres annos et
ſemiſſẽ:etiã numero dierũ poſterius
poſito dilucẽſcit:aliquãdo i ſcipturis
ac menſium numero declarat̃. Uidẽt̃
eni tẽpora idiffinite hic dicta lingua
latina:ſed per dualẽ numerum dicta
ſunt quẽ latini nõ hñt. Sicut autem
greci ita hunc dicunt̃ hẽre et hebrei.
Sic ergo dicta ſunt tẽpora tanq̃ dice
rent̃ duo tẽpora. Uereri me ſane fate
or ne in decẽ regibus quos tanq̃ de
cẽ hoĩes uidetur inuenturus ãtichri
ſtus forte fallamur:atqȝ ita ille inopi
natus adueniat:non exiſtentibus tot
regibus in orbe romano. Quid eĩm
ſi numero iſto denario uniuerſitas re
gũ ſignificata eſt:poſt quos ille uẽtu
r⁹ eſt:ſicut millenario cẽtenario:ſepte
nario:ſignificat̃ plerũqȝ uniuerſitas:⁊

aliis atq3 aliis numeris quos nūc cō memorare nō ē neceſſe. Alio loco idē daniel. Et erit inqt tēpus tribulatōis qualī nō fuit ex quo gens nata ē ſup terrā uſq3 ad tēpus illud. Et in tēpoī illo ſaluabit populus tu᷒: oīs q̄ iuēt᷒ fuerit ſcript᷒ i libro uite. Et multi doꝛ mientiu in terre agere exurgent: hi in uitā eternā: ⁊ hi in opprobriū ⁊ in cō fuſionē eternā. Et intelligentes fulge bant ſicut claritas firmamēti: et mlti ex iuſtis ſicut ſtelle i ſecula. Et adhuc illi ſententie euangelice eſt locus ille ſi millimus de reſurrectōe dūtaxat cor porū mortuorū. Nā qui illic dicti ſūt eſſe in monumētis: ipſi hic dormiētes in terre agere: uel ſicut alii interpreta ti ſunt in puluere terre. Et ſicut ibi ꝓ cedent dictū eſt: ita hic exurgent. Sic ibi q̄ bona fecerunt in reſurrectōe3 ui te: q̄ autē mala egerunt in reſurrectio nē iudicii: ita ⁊ iſto loco hi in uitā et nā. ⁊ hi in opprobriū ⁊ in cōfuſione eternā. Nō autē aduerſu putet: ꝙ cu3 ibi poſitū ſit oēs q̄ ſunt in monumen tis: hic nō ait propheta oēs: ſed mlti dormientiū in terre agere. Poſit eim aliquādo ſcriptura pro oibus mltos Propterea ⁊ abrae dictū eſt patrem multaru gentiū poſui te: cui tamen ⁊ alio loco: in ſemine tuo inquit benedi centur oēs gentes. De tali autē reſur rectōne huic quoq3 danieli prophete paulo poſt dicit: ⁊ tu ueni ⁊ requieſce Adhuc eni dies i cōpletionē cōſuma tionis. Et requieſces ⁊ reſurges in ſoꝛte tua in fine dierum.

In pſalmis dauiticis que de fine ſeculi huius: ⁊ que de nouiſſimo dei iudicio ꝓphetant. .L.xxvi.

m Ulta de nouiſſimo iudicio dicū tur i pſalmis: ſ3 eoꝝ plura trā ſeunter ⁊ ſtricti. Hoc tamē eſt qd̄ ō fi ne huius ſeculi ē aptiſſime dictū ubi eſt nequaꝙ̄ ſilentio preteribo. In pri cipio terrā tu fundaſti dn̄e: ⁊ opa ma nuū tuaꝝ ſunt celi. Ipſi pibunt: tu au tē pmanebis: ⁊ oēs ſicut ueſtimentu3 ueteraſcēt: ⁊ ſicut opertoriū mutabis eos ⁊ mutabunt: tu autē idē ipſe es: ⁊ anni tui nō deficient. Quid eſt hoc ꝙ porphyrius cū pietatē hebreorū lau daret ꝙ̄ magnus et uerus ⁊ ipſis nu minibus terribil ab eis colitur deus: chriſtianos ob hoc arguit maxie ſtul titie: etiā ex oracul deoꝝ ſuoꝝ: ꝙ iſtū mūdū dicunt eē pituꝝ. Ecce i litteris pietatis hebreoꝝ di deo quē cōfitēte tāto philoſopho etiā ipſa numia per horreſcunt: opa manuū tuaꝝ ſunt ce li: ipſi pibūt. Nūqd qn̄ celi pibūt: mū dus cui᷒ iidē celi ſupior ps eſt ⁊ tuti or nō pibit. Si hec ſn̄ia ioui diſplicet cuius ut philoſoph᷒ hic ſcribit uelut grauioris auctoritatis oraculo i chri ſtianoꝝ credulitate culpat: cur non ſi milit ſapientiā tanꝙ̄ ſtultitiā culpat hebreoꝝ: in quorū libris piiſſimis in uenit? Porro ſi in illa ſapiētia iudeo rū q̄ porphyrio tā multū placet: ut eā deoꝝ quoq3 ſuorū uocibus predicet: legit celos eſſe pituros: cur uſq3adeo uana eſt iſta fallacia: ut in chriſtiano rū fide uel iter cetera uel pre ceteris ō teſtent hoc ꝙ i ea mūdus credit peri turus: quo utiq3 niſi peunte celi pire nō poſſunt. Et i liis qdē ſacris q̄ pro prie noſtre ſunt non hebreis nobiſq3 cōes id eſt in euāgelicis ⁊ apoſtolicis libris legit: pterit figura hui᷒ mūdi: legit mūdus trāſit: legit celū ⁊ terra trāſibunt. Sed puto ꝙ pterit tranſit trāſibunt: aliquāto miti᷒ dicta ſūt ꝙ̄ pibūt. In epiſtola quoq3 petri apoſto li ubi aqua mundat᷒ q̄ tunc erat piiſſe dictus ē mūdus: ſatis claꝝ ē: ⁊ q̄ mū di ps ꝓ toto ſignificata eſt: ⁊ quaten᷒ periſſe ſit dicta: ⁊ q̄ celi repoſiti igni reſeruandi in diē iudicii ⁊ pditōis ho minū ipioꝝ. Et i eo quod paulo poſt

ait ueniet dies dñi ut fur: in quo celi magno ipetu tranſcurrent: elementa autẽ ardẽtia reſoluẽt: ⁊ ẽra ⁊ q̃ i ipſa ſunt opa exurẽt. Ac deĩde ſubiecit his oibus peũtibus quales uos eſſe op tet. Poſſũt illi celi itelligi pituri quos dixit repoſitos igni reſeruãdos: ⁊ ea arſura accipi elemẽta: que in hac una pte mundi ſubſiſtunt ꝓcelloſa et turbulenta: in qua eoſdẽ celos dixit eſſe repoſitos: ſaluis illis ſupioribus et in ſua itegritate manentibus: in quorũ firmamẽto ſunt ſydera cõſtituta. Nã ⁊ illud qḋ ſcriptũ eſt ſtellas de celo eẽ caſuras: ꝑpter qḋ poteſt multo ꝓbabilius ⁊ aliter intelligi: magis oſtẽdit illos celos eſſe manſuros: ſi tamẽ ſtelle inde ſunt caſure: uel cũ tropica ſit locutio qḋ eſt credibilius: uel in iſto uno celo futurũ ſit utiq; mirabilius q̃ nunc fit. Unde ⁊ illa uirgiliana ſtella facẽ ducẽs multa cũ luce cucurrit: ⁊ in idea ſe cõdidit ſilua. Hoc aũt qḋ de pſalmo cõmemoraui nullũ celoꝝ uidet̃ relinquẽ: qḋ periturũ eſſe nõ dixerit. Ubi eni ꝺi: opera manuũ tuaꝝ ſunt celi: ipſi peribunt: q̃ nullũ eorũ ab opẽ dei: tã nullũ eoꝝ a perditõe ſecernit̃. Non eni dignabuntur de apoſtoli petri locutõe quẽ uehemẽter oderunt: hebreorũ defendẽ pietatẽ deorum ſuorum oraculis approbatã: ut ſaltẽ ne totus mundus periturus eſſe credat̃: ſic a toto pars accipiat̃ in eo qḋ dictum eſt ipſi peribunt cũ ſoli celi infimi perituri ſunt: quẽadmodũ in apoſtolica epiſtola illa a toto pars accipitur q̃ diluuio periſſe dictus ẽ mũdus: quãuis ſola eius cũ ſuis cel̃ ps una pierit. Sed q̃a hoc qḋ dixi nõ dignabunt̃ ne uel apoſtoli petri approbẽt ſenſum: uel tãtum cõcedãt cõflagratõi nouiſſime quãtũ dicimus ualuiſſe diluuiũ q̃ nullis aq̃s nullis flãmis totum genus humanũ pire contẽdunt. Reſtat ut dicãt q̃ ꝑpterea dĳ eoꝝ hebreã ſapientiã laudauerũt. q̃a iuſtũ pſalmũ nõ legerãt. In pſalmo etiã quadrageſimonono de iudicio ði nouiſſimo intelligit̃ dictum. De⁹ manifeſte ueniet: deus noſter ⁊ non ſilebit: ignis in cõſpectu eius ardebit: ĩ circuitu eius tẽpeſtas ualida. Aduocab it celũ deſurſum: ⁊ terrã diſcernẽ popolũ ſuum. Cõgregate illi ſãctos eius: q̃ diſponunt teſtamentum eius ſup ſacrificia: Hoc nos ð dño noſtro ieſu chriſto itelligi9: quẽ de celo ſperamus eſſe uẽturum ad uiuos ⁊ mõtuos iudicãdos. Manifeſt⁹ eni ueniet inter iuſtos ⁊ iniuſtos iudicaturus iuſte: q̃ prius uenit occultus ab iniuſtis iudicãdus iniuſte. ipſe inq̃ mãifeſtus ueniet ⁊ nõ ſilebit: id eſt ĩ uoce iudicis euidens apparebit qui prius cum ueniſſet occultus ante iudicẽ ſiluit quando ſicut ouis ad immolandum ductus eſt: ⁊ ſicut agnus corã tõdente ſe fuit ſine uoce. Queãdmodum de illo per eſaiã legimus ꝓphetatum: ⁊ i euãgelio uidemus iple tum. De igne uero ⁊ tẽpeſtate cũ in eſaia ꝓpheta tale aliq̃d tractaremus quomõ eſſent hec intelligenda iã diximus. Quod uero dictum eſt aduocabit celum ſurſum: quõiam iuſti ⁊ ſãcti recte celum appellant: nimirũ hoc eſt quod ait apoſtolus: ſimul cum ill̃ rapiemur ĩ nubibus obuiam chriſto in aera. Nam ſecundum littere ſuperficiem quomodo ſurſũ aduocat̃ celũ quaſi poſſit eſſe niſi ſurſũ? Quod autẽ adiunctũ eſt: ⁊ terrã diſcernẽ populũ ſuũ: ſi tantũmõ ſubaudiat̃ aduocabit id ẽ aduocabit terrã nec ſubaudiatur ſurſũ: hunc uidet̃ hĩc ſenſũ ſãctũ rectũ fidelẽ: ut celũ itelligat̃ in eis q̃ cũ illo ſunt iudicaturi: terrã: in eis q̃ iudicãdi ſũt: ut aduocabit celũ ſurſũ nõ hic itelligamus rapiet ĩ aera: ſed ĩ iudiciarias ſedes erigꝫ. Põt ⁊ illõ itl̃ ligi aduocabit celũ ſurſũ: aduocabit

angelos in ſupnis ⁊ excelſis locis cū
q̄bus deſcendat ad iudiciū faciendū
aduocabit ⁊ terrā: id eſt hoīes i terra
utiq; iudicandos: Si autē utrūq; ſb
audiendū eſt cū dicitur ⁊ terrā: id eſt
aduocabit ⁊ ſurſum ut iſte ſit ſenſus.
Aduocabit celum ſurſū ⁊ terrā aduo
cabit ſurſū: nihil melius exiſtimo itel
ligi q̄ hoīes qui rapiētur obuiā chri
ſto in aera: ſed celū dictū ꝑpter aīas:
terrā ꝑpter corpora. Diſcernere porro
populo ſuū qd eſt niſi per iudiciū ſe-
pare bonos a malis tanq̄ oues ab he
dis. Deinde cōuerſio ſermonis ad an
gelos facta ē: ꝯgregate illi iuſtos ei⁹.
Profecto eni p angelicū miniſterium
tanta res pagenda eſt. Si autē queri
mus quos iuſtos ei cōgregaturi ſūt
angeli: qui diſponūt iquit eius teſta-
mentū ſup ſacrificia hec eſt omnis ui
ta iuſtorum: diſponere dei teſtamētū
ſup ſacrificia. Aut eni opa miſericor-
die ſunt ſuper ſacrificia: id eſt ſacrifici
is preponenda iuxta ſententiā dei di-
cētis: miſericordiā uolo plus q̄ ſacri
ficium: aut ſi ſup ſacrificia in ſacrifici
is intelligitur dictum: quomō ſup ter
rā fieri dicit̄ qd utiq; fit in terra. Pro
fecto ipſa opa miſericordie ſunt ſacri
ficia q̄bus deo placet̄: ſicut in libro de
cimo huius opis me diſſeruiſſe iā re-
miniſcor: in q̄bus operibus diſponūt
iuſti teſtamentū dei. Quia promiſſio
nes que nouo eius teſtamento cōtinē
tur hec faciunt. Unde cōgregatis ſibi
iuſtis ſuis: ⁊ ad ſuā dexterā cōſtitutis
nouiſſimo utiq; iudicio dictur⁹ ē chri
ſtus. Uenite bn̄dicti patris mei: poſſi
dete patum uobis regnū a cōſtitutōe
mūdi. Eſuriui eni ⁊ dediſtis mihi mā
ducare: ⁊ cetera que ibi ꝑferuntur de
bonorum operibus bonis: ⁊ eorum
premiis ſēpiternis per ſententiam ul-
timam iudicantis.

De prophetia malachie qua dei iu
dicium ultimum declarat̄: ⁊ quorum
dī: per purificatorias penas facienda
mundatio. .C. .xvij.

P Rophetia malachiel ſiue mala
chias q̄ ⁊ angelus dictus eſt: q̄
etiā eſdras ſacerdos cuius alia in ca-
none ſunt ſcripta recepta ab aliq̄bus
credit̄: Nā de illo hanc hebreorū opi
nionē eē dicit hieronym⁹: iudiciū no
uiſſimum ꝓphetauit dicens. Ecce ue
nit dicit dn̄s oīpotens: ⁊ q̄s ſuſtine-
bit diē itroitus eius? Aut q̄s ferre po
terit ut aſpiciat eum? Quia ipſe igre
dit̄ quaſi ignis cōflatorii: ⁊ quaſi her
ba lauantium. Et ſedebit cōflans ⁊ e-
mundans ſicut aurum: ⁊ ſicut argen
tum: ⁊ emundabit filios leui: ⁊ fūdet
eos ſicut aurum ⁊ argētum: ⁊ erunt
domino hoſtias offerentes in iuſtitia
Et placebit deo ſacrificiū iuda ⁊ hie
ruſalē ſicut diebus priſtinis: ⁊ ſicut ā
nis prioribus. Et accedā ad uos i iu
dicio: ⁊ ero teſtis uelox ſup maleficoſ
⁊ ſup adulteros: ⁊ ſup eos q̄ iurant i
noīe meo mēdaciter. qui fraudāt mer
cedē mercenario: ⁊ opprimunt per po
tenciā uiduas: ⁊ percutiunt pupillos:
⁊ puertunt aduene iudicium: ⁊ q̄ me
non timent dicit dominus oīpotens.
Quoniā ego dominus ſum deus ue
ſter: ⁊ nō mutor. Ex his que dicta ſit
uidetur euidentius appere in illo iu-
dicio quaſdā quorundā purgatorias
penas futuras. Ubi eni dī: quis ſuſti
nebit diē introitus eius: aut quis fer
re poterit ut aſpiciat eum: quia ipſe i
gredit̄ quaſi ignis cōflatorii: ⁊ quaſi
herba lauantium: ⁊ ſedebit cōflans ⁊
emundans ſicut aurum ⁊ ſicut argen
tum: ⁊ emundabit filios leui: ⁊ fūdet
eos ſicut aurum ⁊ argētū: quid aliud
itelligēdū eſt? Dicit tale aliquid ⁊ eſai
as. Lauabit dn̄s ſordes filiorū ⁊ fi
liarum ſion: ⁊ ſanguinē emundabit ō
medio eorū ſpiritu iudicii ⁊ ſpiritu

cõbuſtionis. Niſi forte ſic eis dicēdū eſt emundari a ſordibus : ⁊ eliquari quodāmō cū ab eis mali ꝑ penale iudicium ſeparātur: ut illoꝝ ſegregatio atqꝫ damnatio purgatio ſit iſtorum: q: ſine taliū de cetero cōmixtiōe uicturi ſūt. Sed cū dicit et emūdabit filioſ leui: ⁊ fundet eos ſicut auꝝ ⁊ argētū: ⁊ erunt dn̄o offerētes hoſtias in iuſtitia : ⁊ placebit dn̄o ſacrificiū iuda et hieruſalē : utiqꝫ oſtendit eos ipſos q̄ emundabuntur deinde in ſacrificiꝭs iuſtitie eſſe dn̄o placituros : ac ꝑ hoc ipſi a ſua iīuſtitia mūdabuntur i qua dn̄o hoſtie diſplicebāt : porro i plena pfectaqꝫ iuſtitia cū mūdati fuerit ipſi erunt . Quid.n. acceptius deo tales offerunt ꝙ ſeipſos . Ueꝝ iſta queſtio de purgatorꝭs penis ut diligentius ꝑ tractetur in tēpus aliud differenda ē. Filios aūt leui: ⁊ iuda ⁊ hieruſalem ipſā dei eccleſiā debemus accipere: et nō ex hebreis tm̄: ſed ex alꝭs ēt gentibus cōgregatā: nec talē qualis nūc ē: ubi ſi dixerimus quia peccatū nō habemus: noſipſos ſeducimus ⁊ ueritaſ in nobis non eſt : ſed qualis tunc erit uelut area ꝑ uentilationē: ita ꝑ iudicium purgata nouiſſimum : eis quoqꝫ igne mundatis: q̄bus talis mūdatio neceſſaria ē: ita ut nullus omnino ſit q̄ ſacrificium offerat ꝓ peccatis ſuis. Oēs.n. q̄ ſic offerūt ꝑfecto i peccatis ſūt: ꝓ quibus dimittēdis offerūt : ut cū obtulerit acceptūqꝫ deo fuerit: tūc dimittantur.

De ſacrificꝭs q̄ ſācti offerent deo ſic placitura: quomō i diebus p̄ſtinis ⁊ ānis p̄oribus placuerūt. Ca.xxviꝭ.

u Olens aūt deus oſtēdere ciuitatē ſuā tūc i iſta cōſuetudie nō futurā: dixit filios leui oblaturos hoſtias i iuſtitia. Nō ergo in peccato: ac per hoc nō ꝓ peccato. Unde intelligi pōt in eo quod ſecutus adiūxit atqꝫ ait. Et placebit dn̄o ſacrificiū iuda et hieruſalem: ſicut diebus p̄ſtinis et ſicut ānis prioribus : fruſtra iudeos ſibi ſecūdū legē ueteris teſtamēti: ſacrificioꝝ ſuorum p̄terita tp̄a polluceri. Nō.n. tūc iuſtitia ſed i peccatis hoſtias offerebāt: qn̄ ꝓ peccatis precipue ac primitus offerebāt: uſqꝫadeo ut ſacerdos ipſe quē debemus utiqꝫ credē ceteris fuiſſe iuſtiorē: ſecundū dei mādatū ſolet ꝓ ſuis offerre peccatis primū: deīde ꝓ populi. Quapropter exponere nos oportet quomodo ſit accipiendū qō dictū ē: ſicut diebus p̄ſtinis ⁊ ſicut ānis prioribus . Fortaſſis .n. tp̄s illud cōmemorat : quo primi homines i paradiſo fuerūt. Tunc.n. puri atqꝫ integri ab ōi ſorde ac labe peccati: ſeipos deo mūdiſſimas hoſtias offerebāt. Ceteꝝ ex quo cōmiſſe p̄uaricatiōis cā ide dimiſſi ſūt : atqꝫ in eis hūana natura dānata ē : excepto uno mediatore ⁊ poſt lauacrū regenerationis q̄buſqꝫ adhuc paruulis nēo mūdus a ſorde ſicut ſcriptū ē: nec infās cuius ē uita unius diei ſup terrā. Quod ſi reſpondetur eos ēt merito dici poſſe offerre hoſtias in iuſtitia q̄ offerūt i fide: iuſtus.n. ex fide uiuit: ꝙuis ſeipſū ſeducat ſi dixerit ſe non hr̄e peccatū : ⁊ iō nō dicat quia ex fide uiuit: nūquid dicturus ē q̄ſpiam huius fidei tp̄s illi fini eē coequādū: quādo igne iudicꝭ nouiſſimi mundabuntur qui offerunt hoſtias i iuſtitia. Ac per hoc: quoniam poſt talem mūdationē nullū peccatū iuſtos habituros eē credendum eſt: ꝑfecto illud tempus ꝙtū attinet ad non hr̄e peccatum: nulli tēpori cōparandū eſt: niſi qn̄ primi homines in paradiſo āte p̄uaricationē i inocētiſſima felicitate uixerūt . Recte itaqꝫ itelligitur hoc ſignatū eē: cū dictā ē ſicut diebus priſtinis: et ſicut āniſ prioribus. Nam ⁊ ꝑ eſaiam poſteaꝙ

quippe ante aduentū iudicis ſaluato
ris non imerito ſperat̃ eē uenturus:
qui ēt nunc uiuere non immerito cre
dit̃. Curru nanqꝫ igneo raptus ē ȯ re
bus humanis: qȯ euidentiſſime ſacra
ſcriptura teſtat̃. Cum ergo uenerit ex
ponendo legē ſpiritualiter quā nunc
iudei carnaliter ſapiūt: conuertet cor
patris ad filiū: id ē cor patꝝ ad filioſ.
Singularē q̄ppe ꝓ nūero plurali int̃
pretes. lxx. poſuerūt. Et ē ſenſus: ut fi
lij ēt ſic intelligāt legē id ē iudei: quē
admodū eā pr̄es intellexerūt id ē pro
phete: i q̄bus erat ⁊ ipſe moyſes. Sic
.n. cor patrū conuertet̃ ad filios: cum
itelligentia patrū pducet̃ ad intelligē
tiā filioꝝ: ⁊ cor filiorū ad patres eoꝝ
dum in id qȯ ſenſerūt illi conſentiāt
⁊ iſti. Ubi ⁊. lxx. dixerūt: et cor hoīs
ad ꝓximū ſuum. Sunt. n. inter ſe ual
de ꝓximi patres ⁊ filij. Quāqꝫ in uer
bis. lxx. iterpretū qui ꝓphetice ſūt int̃
pretati: poteſt alius ſēſus idemqꝫ lec
tioni cōgruēs iueniri: ut itelligat̃ heli
as cor dei patris cōuerſurus ad filiū
edocendo ꝙ pater diligat filium: ut ⁊
iudei quē prius oderant eūdem dili
gant: q̄ noſter ē chriſtus: iudeis enim
nunc auerſum cor hꝫ deus a chriſto
noſtro: qꝛ non putant eum deum eſſe
neqꝫ dei filium. Eis ergo tunc cor eiꝰ
conuertetur ad filium: cū ipſi conuer
ſo corde didicerit dilectionē patris in
filiuꝫ. Qȯ uero ſequit̃ ⁊ cor hoīs ad
ꝓximum ſuum: id ē conuertet helias
cor hoīs ad ꝓximum ſuum: q̄d meliꝰ
intelligitur q̄ꝫ cor hoīs ad hominem
chriſtum? Cum. n. ſit in forma dei de
us noſter: formam ſerui accipiens: eē
ēt dignatus eſt noſter ꝓximus. Hec er
go faciet helias: ne forte inquit ueniā
⁊ percutiam terram penitus. Terra
ſūt. n. qui terrena ſapiunt: ſicut iudei
carnales uſqꝫ nunc: ex quo uitio con
tra deū murmura illa uenerunt: quia
mali ei placent: ⁊ uanus ē q̄ deo ſuit.

Qȯ in libris ueteris teſtamenti cū
deꝰ legitur iudicaturus: nō euidenter
chriſti perſona mōſtret̃: ſꝫ ex q̄buſdā
teſtimonijs: ubi dn̄s deus loquitur:
appareat nō dubie ꝙ ipſe ſit chriſtus
cap. xxiij.

m Ulta alia ſunt ſcripturaꝝ diui
narū teſtimonia de nouiſſimo
iudicio dei: q̄ ſi oia colligā nimis lon
gū erit: ſatis ergo ſit ꝙ ⁊ nouis ⁊ ue
teribus līis ſacris hoc prenuntiatum
eē ꝓbauimus: ꝑ chriſtū futurū eē iu
diciuꝫ: id ē iudicē chriſtū de celo eē uē
turū: non tam ueteribꝰ q̄ꝫ nouis euidē
ter expreſſum: ꝑpterea quia cum ibi
dicitur dn̄s deus eſſe uenturus: l' dn̄ꝫ
deū dicit̃ eē uenturū: nō cōſequenter
itelligitur chriſtus: dn̄s. n. deꝰ: ⁊ pr̄ ē
⁊ filiꝰ ⁊ ſp̄s ſanctus. Neqꝫ hoc tamē i
teſtatū nos relinquere oꝫ. Primo ita
ꝙ demōſtrandū ē queādmodū ieſus
chriſtus tāq̄ꝫ dominuſ deus loquatur
in propheticis libris et tamen ieſus
chriſtus euidenter appareat: ut ⁊ qn̄
non ſic apparet: ⁊ tamen ad illud ulti
mum iudicium dominus deus dicit̃
eſſe uenturus: poſſit ieſus chriſtus in
telligi. Eſt locus apud eſaiam ꝓphe
tā: qui hoc quod dico euidenter oſtē
dit. Deus enim per ꝓphetā: audi me
inquit iacob ⁊ iſrael quem ego uoco.
Ego ſum primus ⁊ ego in ſempiter-
num: manus mea fundauit terram: ⁊
dextera mea celum firmauit. Uocabo
eos ⁊ ſtabūt ſimul: ⁊ congregabūtur
omnes et audient. Quis eis nuntia
uit hec? Diligens te feci uoluntatem
tuam ſuper babylonem: ut auferem
ſemen chaldeorum. Et locutus ſum
⁊ ego uocaui: adduxi eū ⁊ ꝓſperā feci
uitam eius. Accedite ad me ⁊ audite
hec. Non a principio in abſcondito
locutus ſū: qn̄ fiebāt ibi erā. Et nunc
dominus deus miſit me: ⁊ ſp̄us eius.
Nempe ipſe eſt qui loquebatur ſicut

dominus deus : nec tamen intelligēt
ieſus chriſtus: niſi addidiſſet ⁊ nunc
dñs deꝰ miſit me ñ ſpš eius. Hoc .n.
dixit ſecundum formā ſerui de re fu
tura p̄teriti tp̄is utens uerbo : quem
admodū apud eūdem ꝓphetaꝫ legit̄:
ſicut ouis ad imolandum ductus eſt.
Non enim ait ducetur: ſed pro eo qd̓
futurum erat preteriti tp̄is uerbū po
ſuit : ⁊ aſſidue ꝓphetia ſic loquitur.
Eſt ⁊ alius locus apud zachariā qui
hoc euident̄ oſtendit:ꝙ ōipotētē miſit
ōipotens. Quis: quē niſi deus pater
deū filiū? Nā ⁊ ita ſcriptū ē. Hec dicit
ōipotens. Poſt gloriā miſit me ſuper
gētes q̄ ſpoliauerūt uos qꝛ q̄ tetigerit
uos:quaſi q̄ tāgit pupillā oculi eius.
Ecce ego iferā manū meā ſup eos et
erūt ſpolia hiſ q̄ ſuerāt eis:⁊ cognoſ
cetis:qꝛ dñs ōipotens miſit me. Ecce
dicit dñs deꝰ ōipotēs a dño ōipotēte
ſe miſſū. Quis hic audeat intelligere
niſi chriſtū loquētē ſcilicet ouibꝰ que
perierunt domus iſrael. Ait nanqꝫ in
euāgelio nō ſū miſſus niſi ad oues q̄
perierāt domus iſrael : quas hic com
parauit pupille oculi dei: ꝓpter excel
lentiſſimum dilectiōis affectū:ex quo
genere ouiū ēt ipſi apoſtoli fuerūt:ſꝫ
poſt gloriā utiqꝫ reſurrectionis ſue:q̄
āteq̄ fieri ait euangeliſta ioannes: nō
dū erat ſpiritus datus:quia ieſus nō
dum fuerat glorificatus : et iā ſup gē
tes miſſus eſt in apoſtolis ſuis:ac ſic
ipletū ē qd̓ i pſalmo legit̄. Erues me
de contradictionibus populi : cōſtitu
es me i caput gētiū. Ut q̄ ſpoliauerāt
iſraelitas: q̄buſqꝫ iſraelite ſeruierant
qñ ſunt gentibus ſubditi:nō uiciſſim
eodē mō ſpoliarent̄:ſed ipſi ſpolia fie
rēt iſraelitaꝝ. Hoc.n. aplis ꝓmiſerat
dicēs:faciā uos piſcatores hominuꝫ.
Et uni eoꝝ . Iā ex hoc inquit hoīes
eris capiēs. Spolia ergo fierēt ſed in
bonū:tanq̄ erepta uaſa illi forti : ſed
fortiꝰ alligato. Itē p eūdē ꝓphetā dñs

loquēs: ⁊ erit inq̄t i die illa querā au
ferre ōes gētes q̄ ueniūt cōtra hieru
ſalē:⁊ effundā ſup domū dauid ⁊ ſup
habitatores hieruſalē ſp̄m gratie et
miſericordie: ⁊ aſpiciēt ad me ꝓ eo ꝙ
iſultauerūt: ⁊ plangēt ſup eo planctū
quaſi ſup cariſſimū:⁊ dolebūt dolōe
quaſi ſup unigenitū. Nunq̄d niſi dei
eſt auferre ōes gētes iimicas ſancte ci
uitatis hieruſalē: que ueniūt cōtra eā
id eſt contrarie ſunt ei . Uel ſicut alij
ſunt interpretati ueniunt ſup eā.i. ut
eā ſibi ſubijciant:aut ſup domum da
uid effundē ⁊ ſup habitatores eiuſdē
ciuitatis ſp̄m gr̄e ⁊ miſericordie. Hoc
utiqꝫ dei eſt:⁊ ex pſōa dei dicitur per
ꝓphetam : ⁊ tñ hūc deū tā magna et
tā diuina facientē ſeipſū chriſtus ad
iūgendo oſtendit atqꝫ dicendo. Et aſ
picient ad me pro eo ꝙ inſultauerunt
⁊ plangent ſup eo plāctū quaſi ſuper
cariſſimū ſiue dilectū:⁊ dolebūt dolo
re quaſi ſup unigenitū. Penitebit q̄p
pe iudeos i die illa ēt eos q̄ accepturi
ſunt ſp̄m gr̄e ⁊ miſericordie : ꝙ i eius
paſſione iſultauerūt chriſto:cū ad eū
aſpexerit i ſua maieſtate uenietē:eūqꝫ
eē cognouerit quē prius humilem in
ſuis parētibus illuſerunt:q̄uis ⁊ ipſi
parētes eorū tāte illiꝰ impietatis auc
tores reſurgētes uidebunt eū:ſꝫ puni
endi iaꝫ non adhuc corrigendi. Non
itaqꝫ hoc loco ipſi itelligendi ſūt: ubi
dictū ē ⁊ effundā ſup domū dauid ⁊
ſup habitatores hieruſalē ſpiritū gr̄e
⁊ miſericordie: ⁊ aſpiciēt ad me ꝓ eo
ꝙ inſultauerūt.ſed tñ de illoꝝ ſtirpe
uenientes : qui per heliam illo tēpore
credituri ſunt. Sed ſicut dicimꝰ iude
is uos occidiſtis chriſtum:q̄uis parē
tes eorum hoc fecerūt:ſic et iſti ſe do
lebunt feciſſe queādmodū qd̓ fecerūt
illi ex quorū ſtirpe deſcendunt. Quā
uis ergo accepto ſp̄u gr̄e ⁊ miſericor
die iā fideles nō dānabunt̄ cū impijs
parentibus ſuis:dolebūt tñ tanq̄ ipſi

fecerit qđ illi fecerunt. Non igitur do
lebunt reatu criminis: ſed pietatis af/
fectu. Sane ubi dixerunt .lxx. interpre
tes ⁊ aſpicient ad me pro eo ꝙ inſulta
uerunt ſic interpretatum eſt ex hebreo
⁊ aſpicient ad me quem confixerunt:
Quo quidē uerbo euidentius chriſtꝰ
crucifixus appꝫ. Sꝫ illa inſultatio quā
lxx. ponē maluerūt: eius uniuerſe nō
defuit paſſiōi. Nā ⁊ detēto ⁊ alligato
⁊ adiudicato: ⁊ opprobrio ignomini/
oſe ueſtis induto: ⁊ ſpinis coronato: ⁊
calamo in capite percuſſo: ⁊ irridēter fle
xis gēibus adorato: ⁊ crucē ſuā portā
ti ⁊ i ligno iā pēdēti utiqꝫ inſultauerūt
Proinde iterptationē nō ſequētes unā
ſed utrāqꝫ iungentes: cum et inſultaue
rūt et cōfixerūt legimꝰ: plenius ueri/
tatē dn̄ice paſſiōis agnoſcimus. Cū er
go i ꝑpheticis lr̄is ad nouiſſimū iudi
ciū faciēdū deꝰ legitᷣ eē uenturus: ⁊ ſi
eius alia diſtinctio non ponatᷣ tātūmo
do ꝑpter ipſū iudiciū chriſtus debꝫ i/
telligi: q2 et ſi ipſe pater iudicabit: per
aduentum tamē filij hominis iudica
bit. Nā et ipſe per ſue preſentie mani
feſtatiōeꝫ nō iudicabit queꝙ ſꝫ ōe iu
diciū dedit filio: q2 manifeſtabitur hō
iudicaturus ſicut homo eſt iudicatꝰ.
Quis ē eīm aliꝰ de quo itē deus loqᷣ/
tur per eſaiam ſub nomine iacob et
iſrael: de cuius ſemīe corpus accepit:
Quod ita ſcriptū eſt. Jacob puer me
us: ſuſcipiā illū: iſrael electus meꝰ aſ/
ſumpſit illū anima mea: dedi ſpiritū
meum in illum: iudicium gentibꝰ pro
feret. Non clamabit neqꝫ ceſſabit: ne
que audietur foris uox eiꝰ. Calamū
quaſſatum non conteret: et linum
fumigans non extinguet: ſed in ueri/
tate proferet iudicium. Refulgebit et
non confringetur: donec ponet in ter
ra iudiciū: et in nomine eius gentes
ſperabūt. Jn hebreo nō legitᷣ iacob et
iſrael: ſed quod ibi legitᷣ ſeruus meꝰ:
nimirum .lxx. interpretes admonere
uolētes quatenus accipiēdū ſit: q2 ſ
propter formā ſerui eſt dictum i qua
ſe altiſſimus humillimū prebuit: ipſi
us hominis nomen ad eum ſignificā
dum poſuerunt de cuius genere eadē
ſerui forma ſuſcepta eſt. Datus eſt in
eum ſpiritus ſanctus: quod columbe
ſpecie euangelio teſte monſtratū ē. Ju
dicium gentibus protulit: quia ꝑnun
ciauit futurum quod gētibus erat oc
cultum. Manſuetudine non clama/
mauit: nec tamē in predicāda ueritate
ceſſauit: ſꝫ nō eſt audita foris uox eiꝰ
nec audietur: quādoquidē ab eis qui
foris ab eius corpore ſunt preciſi: nō
illi obeditur: ipſoſqꝫ ſuos ꝑſecutores
iudeos q̄ calamo quaſſato ꝑdita inte/
gritate: et lino fumāti amiſſo lumine
comparati ſunt. Nō cōtriuit: nō extix
it: q2 pepcit eis qui nondū uenerat e/
os iudicare ſed ab eis iudicari. Jn ue
ritate ſane iudiciū protulit: predicens
eis quando puniendi eſſent: ſi in ſua
malignitate perſiſterent. Refulſit in
monte facies eius id eſt in orbe fama
eiꝰ: nec confractus ſiue contritus eſt:
q2 nec in ſe nec i eccleſia ſua ut eē deſiſ
teret perſecutoribus ceſſit. Et iō non
ē factū nec fiet quod inimici eius dixe
runt uel dicunt: quando morietur et
ꝑibit nomen eius: donec ponat in ter
ra iudiciū. Ecce manifeſtatū eſt quod
abſconditū querebamus. Hoc eſt no
uiſſimū iudiciū quod ponet in terra
cū ipſe uenerit de celo: de quo iam ui/
demus impletum quod hic ultimum
poſitum eſt: et in nomine eius gentes
ſperabunt. Per hoc certe quod nega/
ri non poteſt: etiā illud credatur qđ i/
pudenter negatur. Quis enim ſpera
ret ꝙ etiam hi qui nolunt adhuc cre
dere in chriſtū: iam nobiſcū uident: et
cū negare non poſſunt dentibus ſuis
frendent et tabeſcunt: Quis inquam
ſperaret gentes i chriſti nomīe ſpatu
rus eſſe: quando tenebatur: ligabatur

cedebatur:illudebat̃:⁊ crucifigebatur qñ et ipſi diſcipuli ſpē ꝑdiderunt quā in illo hẽ iam ceperāt: Quod tūc uix unus latro ſperauit in cruce:nūc ſperant gētes lōge lateq; diffuſe : ⁊ ne in eternū moriāt̃:ipſa in qua ille mortuus eſt cruce ſignantur. Nullus igitur uł negat uel dubitat:p ieſum chriſtū tale quale iſtis ſacris litteris prenūciatur nouiſſimū futurū eſte iudiciū:niſi q̄ eiſdem litteris neſcio qua icredula animoſitate ſeu cecitate non credit que iā ueritatē ſuam orbi demonſtrauere terrarū. In illo itaq; iudicio uel circa illud iudiciū:has res futuras eē didicimus. Heliā teſbiten fidez iudeorū antichriſtū ꝑſecuturū:chriſtū iudicaturū:mortuorum reſurrectionē:bonorū malorūq; direptionē:mūdi conflagrationē eiuſdēq; renouationem. Que oīa quidē uentura eē credendū eſt:ſed q̄bus modis ⁊ quo ordīe ueniant:magis tunc docebit reꝝ expiētia: q̄ nūc ad pfectū hominum itelligētia ualet cōſequi. Exiſtio tamē eo quo a me cōmemorata ſūt ordīe eē uētura. Duo nobis ad hoc opus ꝑtinētes reliq̄ ſunt libri ut adiuuāte dño ꝓmiſſa cōpleamus:quorū prim⁹ erit de malorū ſupplicijs:alius de felicitate iuſtorū. In q̄bus ſicut deus dictauerit argumēta refellent̃ humana:q̄ cōtra predicta ac ꝓmiſſa diuina ſapienter ſibi miſeri reddere uident̃: et ſalubris fidei nutrimēta uelut falſa ⁊ ridenda cōtēnūt. Qui uero ſecundū deū ſapiunt:oia que icredibilia uidēt̃ hominibus:et tamē ſcripturis ſanctis quaruz iā ueritas multis modis afferta ē cōtinēt̃ maximū argumētū tenēt ueracē dei oīpotētiā:quē certū nullo mō habent i eis potuiſſe mentiri:et poſſe facere qđ ipoſſibile eſt infideli.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei liber.xxi.

De ordine diſputationis qua ꝑus differēdum eſt de perpetuo ſupplicio dānatoꝝ cū diabolo q̄ de etña felicitate ſanctorum.cap.primum.

c UM PER ieſum chriſtum dñm noſtruz iudicem uiuoruz ac mortuorum ad debitos fiēs ābe ꝑuenerit ciuitates:quaꝝ ē una dei altera diaboli: cuiuſmodi ſit futurū ſuppliciū diaboli et omnium ad eū ꝑtinētium in hoc libro a nobis quātū ope diuina ualebimus diligētius diſputādū eſt. Ideo autē hunc tenere ordinē malui:ut poſtea differaz de felicitate ſanctoꝝ quoniā utrique cū corporibus erūt et icredibilius uidet̃ eē i eternis cruciatib⁹ durare corpora: q̄ ſine ullo dolore in eterna beatitudine permanere. Ac per hoc cum illam penam non debere eſſe incredibilem demonſtrauero:adiuuabit me plurimum:ut multo facilius omni carens moleſtia immortalitas corporiſ in ſanctis futura credat̃. Nec a diuis ordo iſte abhorret eloq̄js:ubi aliquādo q̄dem bonorū beatitudo priuſ poniť:ut eſt illud q̄ bona fecerunt i reſurrectionē uite:qui autē mala egerūt in reſurrectionem iudicij. Sed aliquando et poſterius:ut eſt mittet filius hominis angelos ſuos:et colligent de regno eius omnia ſcandala:et mittēt in caminum ignis ardentis: illic erit fletus et ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui. Et illud:ſic ibunt impij in eternū ſupplicium:iuſti autem in uitam eternā. Et in prophetis quod commemorare longum eſt:nūc ille nunc iſte ordo ſiquis inſpiciat inuenitur. Sed ego iſtum qua cauſa elegerim dixi.

An poſſint corpora in uſtione igiſ eſſe perpetua.cap.ij.

q Uid igitur oſtendā unde ꝯuincātur increduli:poſſe humana corpora aīata atqꝫ uiuentia nō ſoluꝫ nunquaꝫ morte diſſolui: ſꝫ in eternoruꝫ quoqꝫ ignium durare tormentis. Nolunt eni hoc ad oīpotentis nos referre potentiā:ſꝫ aliquo exēplo pſuaderi ſibi flagitāt. Quib⁹ ſi reſpōdebimus eſſe aīalia ꝑfecto corruptibilia qꝛ mortalia:q̄ tn̄ in mediꝭ ignib⁹ uiuāt:nōnullū etiā gen⁹ uermiū in calidarū aquarū ſcaturigine repirī:quaꝝ feruorē nemo īpune cōtrectat:illoſ autē nō ſolū ſine ulla ſui leſione ibi eſſe: ſed extra eſſe nō poſſe:aut nolūt cre/dere ſi oſtendere nō ualem⁹: aut ſi ualuerimus ſuis oculis demōſtrare res ipſas:ſiue per teſtes idoneos edocere: nō ſatis hoc eſſe ad exēplū rei de qua queſtio eſt:eadē infidelitate cōtēdent: qꝛ hec aīalia nec ſemp uiuunt:ꝛ in illſ feruoribus ſine dolorib⁹ uiuunt: ſue qppe nature cōuenientib⁹ uegetātur: illis nō cruciantſ elemētis:quaſi nō incredibilius ſit uegetari q̄ cruciari talibus rebus. Mirabile eſt eni in igni/bus dolere et tamen uiuere: ſed mirabilius in ignibus uiuere nec dolē. Si autē hoc creditur:cur nō et illud?

An cōſequēs ſit ut corporeū dolorē ſequatſ carnis iterit⁹.cap.iij.

ſ Ed nullū eſt corpus iquiūt qd dolere poſſit nec mori poſſit: Et uñ hoc ſcim⁹? Nā de corpibus qꝭ certus eſt demonū utrū in eis doleāt qn̄ ſe affligi magnis cruciatib⁹ cōfitētur? Qd ſi cōfitentur terrenū corpus ſolidū ſcilicet atqꝫ cōſpicuū nullū eſſe atqꝫ ut uno potius id noīe explicē nullā eſſe carnē que dolere poſſit:moriqꝫ nō poſſe qd dicitſ aliud:niſi qd ſenſu corporis hoīes et expiētia collegerūt. Nullā nanqꝫ carnē niſi mortalē ſciūt. Et hec eſt tota eorū ratio: ut qd experti nō ſunt nequaq̄ eſſe poſſe arbitrentur. Nā cuius ratōis eſt dolorē facere mortis argumentū:cū uite potius ſit iudiciū? Etſi eni querimus utrū ſemp uiuere poſſit:certū tamē eſt uiuere oē qd dolet:dolorēqꝫ oēm niſi in re uiuēte eſſe non poſſe. Neceſſe ē ergo ut uiuat dolens:nō ē neceſſe ut occidat dolor:qꝛ nec corpa iſta mortalia ꝛ utiqꝫ moritura ois dolor occidit. Ut auteꝫ dolor aliqꝭ poſſit occidere: illa cā ē: quoniā ſic eſt aīa cōnexa huic corpi: ut ſūmis doloribus cedat atqꝫ diſce/dat. Quoniam et ipſa cōpago mēbrorū atqꝫ uitaliū ſic infirma eſt: ut eā uidelicet que magnū uel ſummū dolorē facit nō ualeat ſuſtinere. Tūc autē tali corpori aīa et eo modo cōnectetur ut illud uinculū ſicut nulla longitudine ſoluitur:ita nullo dolore rūpatur. Proinde etiā ſi caro nunc talſ nulla ē que ſenſum doloris ppeti poſſit:mortēqꝫ nō poſſit:erit tamē nūc taliſ caro qualis nunc non eſt. Non enim nulla ſed ſempiterna mors erit: quādo nec anima uiuere poterit deū non habendo:nec dolorib⁹ corporis carere moriendo. Prima mors animā nolenteꝫ de corpore pellit:ſecunda mors aīam nolentem tenet in corpore. Ab utraqꝫ morte cōmuniter id habetſ: ut quod non uult anima de ſuo corpore patiatur. Attendunt autē iſti cōtradictoreſ nullam nunc eſſe carnē que dolorem pati poſſit:mortēqꝫ non poſſit:ꝛ non attēdunt tamē aliquid tale eſſe quod corpore maius ſit. Ipſe quippe aīus cuius preſentia corpus uiuit et regit: et dolorē pati poteſt:et mori non pōt Ecce inuenta res eſt que cum ſenſum doloris habeat immortalis eſt. Hoc igitnr erit tunc etiam in corporibus damnatorum quod nunc eſſe ſcimus

in animis omnium. Si autẽ diligenti us conſideremus: dolor qui dicit̃ corporis magis ad animã pertinet. Aie enĩ eſt dolere non corporis: etiã quando ei dolendi cauſa exiſtit a corpore: cum ieo loco dolet ubi leditur corp᷒. Sicut enim dicimus corpora ſentientia et corpora uiuentia: cũ ab anima ſit corporis ſẽſus et uita: ita et corpora dicimus et dolẽtia cũ dolor corporis niſi ab anima eſſe non poſſit. Do let itaq3 anima cum corpore in eo ei᷒ loco ubi aliquid cõtigit ut doleat. Dolet et ſola quanuis in corpore ſit: cu3 aliqua cauſa etiam inuiſibiliter triſtiſ eſt ipſa in corpore incolumi. Dolet ei3 non in corpore conſtituta. Nã utiq3 dolebat diues ille apud inferos quando dicebat: crucior in hac flãma. Corpus aute3 nec exanime dolet: nec animatu3 ſine anima dolet. Si ergo a dolore argumentum recte ſumeretur ad mortem: ut ideo mors poſſit accidere quia potuit occidere et dolor: magis ad animam mori ptineret ad quam magis pertinet et dolere. Cum illa uero que magis dolere poteſt nõ poſſit mori: quid momẽti aufert cur illa cõpora quoniam in doloribus ſunt futura: ideo moritura etiã eſſe credam᷒ Dixerunt quidam platonici ex terrẽiſ corporibus moribundiſq3 membris eſſe anime et metuere et cupere: et dolẽ atq3 gaudere. Unde uirgilius. Hic inquit. i. ex moribundis terrenis corporis membris: metuunt: cupiunt: dolentque gaudentque. Sed conuicim᷒ eos in. xq. huius operis libro habere animas ſecundũ ipſos ab oĩ etiã corporis labe purgatas dirã cupiditate3 qua rurſus incipiunt in corpora uelle reuerti. Ubi autẽ poteſt eſſe cupiditaſ profecto etiam dolor poteſt. Fruſtra quippe cupiditas ſiue non perueniendo quo tendebat: ſiue amittendo quo peruenerat: uertitur ĩ dolorem. Qua propter ſi anima que uel ſola uel dolet maxime: habet tamen quandam pro ſuo modo immortalitatẽ ſuam: non ideo mori poterũt illa corpora quia dolebunt. Poſtremo ſi corpora faciunt ut anime dolẽat: cur eis dolorem poſſunt mortem uero inferre nõ poſſunt: niſi quia non eſt conſequens ut mortem faciat quod dolorem facit. Cum ergo incredibile eſt ita igne3 illis corporibus dolorem poſſe inferre nõ mortem ſicut ipſa corpora dolere animas faciunt: quas tamen non ideo mori cogunt. Non eſt igitur neceſſariũ fute mõtis argumẽtũ dolor.

De naturalibus exẽplis quorum cõſideratio doceat poſſe inter crucia t᷒ uiuẽtia corpora permanere. ca. iiij.

q Uapropter ſicut ſcripſerũt qui naturas animalium curioſius indagarunt: ſalamandra in ignibus uiuit: et quidam notiſſimi ſicilie mõtes qui tanta temporis diuturnitate atq3 uetuſtate uſq3 nunc et deinceps flammis eſtuant: atq3 integri perſeuerant ſatis idonei teſtes ſunt non omne quod ardet abſumi: et anima iudicat non omne quod dolere poteſt poſſe etiam mori. Quid adhuc a nobis rerum poſcuntur exempla: quib᷒ doceamus nõ eſſe incredibile ut hominũ corpora ſempiterno ſupplicio punitorũ: et in igne animam non amittant: et ſine detrimento ardeant: et ſine interitu doleant. Habebit enĩ tunc iſta carnis ſubſtantia qualitatẽ ſua3 ab illo inditam: qui tam miras et uarias tot rebus indidit quas uidem᷒: ut eas quia multe ſunt non miremur Quis enim niſi deus creator omniũ dedit carni pauonis mortui ne putreſceret? Quod cum auditu incredibile uideretur: euenit ut apud carthaginẽ nobis cocta apponeretur hec auis: de

cuius pectore pulparū quantū uiſu; eſt decerptum iuſſimus ſeruari: qd̓ poſt dierū tantum ſpacium quanto alia caro cocta quecunq; putreſceret prolatū atq; oblatum nihil noſtrum offendit olfactum. Itēq; repoſitum ē poſt dies amplius q̄ triginta ide; qd̓ erat inuentum eſt. Idēq; poſt annum poſt annū niſi q aliquantū corpulentie ſiccioris et cōtractioris fuit. Quiſ palee dedit uel tam frigidam uim: ut obrutas niues ſeruet: uel tam feruidā ut poma immatura maturet. De ipſo igne mira quis explicet? Quo queq; aduſta nigreſcunt: cū ipſe ſit lucidus: et pene oīa que ābit ꝛ lābit colo: pulcherrimus decolorat: atq; ex pruna fulgida carbonē teterrimum reddit. Neq; id quaſi regulariter diffinitum eſt. Nā ex contrario lapides igne candente percocti: et ipſi fiunt candidi: et quāuis ille magis rubeat: illi albido colore niteſcant: congruit tamen illi luci qd̓ albū eſt ſicut nigru; tenebriſ. Cum itaq; ignis i lignis ardeat ut lapides coquat: cōtrarios habet nō in contrarys rebus effectus. Etſi eni lapides et ligna diuerſa ſunt: contraria tamen non ſunt: ſicut album et nigrū quorū in lapidibus unum facit: alterū in lignis clarus illos clarificās: hec obſuſcans: cū in illis deficeret niſi in iſtis uiueret. Quid in carbonibꝰ. Nōne mirāda eſt et tāta ifirmitas ut ictu leuiſſimo frangant: preſſu facillimo conterantur: et tanta firmatas ut nullo humore corrūpatur: nulla etate uicatur: uſqueadeo ut eos ſubſternē ſoleant qui limites figunt ad conuincendū litigatorē: quiſquis poſt quantalibet tempora extiterit fixumq; limitē nō eſſe cōtenderit. Quis eos in terra humida infoſſos ubi ligna putreſcerent: tādiu durare incorruptibiliter poſſe niſi rerū ille corruptor ignis efficiat. Intueantur etiam miraculū calcis. Excepto eo de quo iam ſatis diximuſ q igne cādeſcat: quo alia tetra reddūtur: occultiſſime etiā ab igne ignē cōcipit. Cumq; iam gleba tāgētibꝰ frigida ſit: ignē tā latenter ſeruat: ut nulli noſtro ſēſui ꝑrſus appareat: ſed cōptus experimēto etiam dum nō appa ret ſciatur īeſſe ſopitꝰ. Propter quod eam uiuam calcem loq̄mur: uelut ipſe ignis latens anima ſit inuiſibiliſ corporis. Jam uero quammirum eſt q cum extinguitur tunc accenditur. Ut.n. occulto igne careat aqua ei iſūditur: aqua ue perfunditur: Et cū ante ſit frigida: inde ferueſcit: unde feruētia cūcta frigeſcūt. Ergo uelut expirante illa gleba diſcedēs igniſ qui latebat apparet: ac deide tanquā mortua ſic frigida eſt ut adiecta unda non ſit arſura: ꝛ quā calcem uocabamus uiuā: uocemuſ extictā. Quid eſt q huic miraculo addi poſſe uideatur? Et tamen additur: Nā ſi non adhibeas aquā ſed oleū: q magis fomeſ eſt igniſ: nulla eius percuſſiōe uel infuſione ferueſcit. Hoc miraculum ſi de indico lapidē legeremus ſiue audiremus: ꝛ in noſtrū experimētū uenire nō poſſet: profecto aut mendaciū putaremꝰ aut certe grādi ter miraremur. Quarū uero reru; ante oculos noſtros quotidiana documenta uerſanť non genere minus mirabili ſed ipſa aſſiduitate ualeſcūt ita ut ex ipſa india que remota eſt ꝑs orbis a nobis deſierimus nōnulla mirari que ad nos potuerūt miranda ꝑduci. Adamantē multi apud nos habent: et maxime aurifices iſignitores que gēmarum: qui lapis nec ferro nec igni nec alia ui ulla perhibetꝰ preter hircinum ſanguinem uinci. Sed qui eum habent atq; nouerunt: nūquid ita mirantur ut hi q̄bus primū potētia eius oſtendiť. Quibus autē n̄ oſtēdiť fortaſſe nō credūt: aut ſi credūt inexpta mirantur. Et ſi cōtigerit expiri

adhuc quidē mirant̄ inſolita: ſed aſſi
duitas experiendi paulatī ſubtrahit ad
mirationis incitamentū. Magnetem
lapidē nouimus mirabilē ferri eſſe ra
ptorē: quod cū primū uidi uehemen
ter inhorrui. Quippe cernebā a lapi
de ferreum anulū raptum atq; ſuſpē
ſum. Deinde tanq̄ ferro qđ rapuerat
ui dediſſet ſuā: cōemq; feciſſet: ideoq;
anulus admotus eſt alteri: eūq; ſuſpē
dit: atq; ut ille prior lapidi: ſic alter a
nulus priori anulo coherebat. Acceſ
ſit illi eodē mō terti⁹: acceſſit et quar
tus. Iāq; ſibi p mutua cōnexis circul̄
nō implicatorū intrinſecus ſed extri
ſecus adherentiū quaſi cathena pepē
derat anulorū. Quis iſtā uiꝫ lapidis
non ſtuperet que illi non ſolū inerat:
uerū etiā per tot ſuſpenſa trāſibat: et
inuiſibilibus ea uinculis ſubligabat.
Sꝫ multo eſt mirabilius qđ a fratre
et coepiſcopo meo ſeuero milleuitāo
de iſto lapide cōperi. Seipſū nāq; ui-
diſſe narrauit quēadmodū bathan⁹
comes quondā africe cū apud eū cō
uiuaretur epiſcopus: eūdē protulerit
lapidē et tenuerit ſub argēto: ferrūq;
ſup argentū poſuerit. Deinde ſicut ſb
ter mouebat manū qua tenebat lapi
dē: ita ferrū deſup mouebatur: atque
argento medio nihilq; patienti conci
tatiſſimo curſu ac recurſu infra lapis
ab homine: ſupra ferrū rapiebatur a
lapide. Dixi quod ipſe conſpexi: dixi
qđ ab illo audiui: cui tanq̄ ipſe uide-
rī credidi. quid etiā de iſto magnete le
geri dicā. Quādo iuxta eū ponit̄ ada
mas non rapit ferrū: et ſi iā rapuerat
ut ei appropiquarit mox remittit. In
dia mittit hos lapides. Sꝫ ſi eos noſ
cognitos iā deſiſtius admirari quāto
magis illi a q̄bus ueniunt ſi eos facil
lios habent: ut calcē nos q̄ miro mō
aqua feruēſcentē qua ſolet ignis exti
guit: et oleo non feruēſcentē quo ſolꝫ
ignis accendi: quia in pṙōptu nobis ē
nō miramur.

Quanta ſint que non recte agno
ſci queant: et tamen eadē eſſe non ſit
ābiguū: cap. v.

u Erūtamen hoīes infideles: qui
bus cū diuina uel preterita ul̄ fu
tura miracula p̄dicamus: que ill̄ expi
enda nō ualēus oſtendē: rationē a no
bis eaꝝ rerū flagitant: quā quoniā n̄
poſſumus reddere: excedūt enī uires
mētis hūane: exiſtiant falſa eſſe q̄ dici
m⁹: ipſi de tot mirabilibus reb⁹ quaſ
uel uidere poſſumus uel uidēus: debe
rēt reddere ratōeꝫ. Quod ſi fieri ab
hoīe non poſſe uiderint: fatendū ē eis
nō iō aliquid nō fuiſſe uel futurū nō
eſſe: q̄a ratio reddi n̄ poteſt. q̄n̄q̄dem
ſūt iſta de q̄b⁹ ſilr̄ nō poteſt. Non itaq;
pergo per plura que mandata ſunt
litteris nō geſta atq; tranſacta: ſed in
locis q̄buſq; manentia: quo ſi ire q̄ſ-
q̄ uoluerit et potuerit: utrū uera ſint
explorabit. Sed pauca cōmemoro.
Agrigentinū ſicilie ſalē perhibent cū
fuerit admotus igni uelut i aqua flue
ſcere: cū uero ipſi aque adiūgit̄ uelut
in igne crepitare. Apud garamantas
quendā fontē tā frigidū diebus ut nō
bibatur: tā feruidū noctibus ut nō tā
gatur. In epiro aliū fontē i quo faceſ
ut in ceteris extiguūtur accēſe: ſed nō
ut in ceteris accēdunt̄ extincte. Albe
ſton arcadie lapidē propterea ſic uo
cari: q̄ accenſus ſemel iam nō poſſit
extingui. Lignū cuiuſdā ficus egyptie
non ut ligna cetera in aquis natare:
ſed mergi: et qđ eſt mirabilius cū in
ima aliquandiu fuerit īn ad aque ſu
p̄ficiē rurſus emergere: quādo made
factū debuit hūoris pōdere p̄grauā-
ri. Poma in terra ſodomorū gigni
quidē: et ad maturitatis facieꝫ per
uenire: ſed ore morſuue temptata in
fumum ac fauillam corio fatiſcente
uaneſcere. Pyritem lapidē perſicuꝫ

tenentis manũ ſi uehementius ꝑmat
adurere:propter quod ab igne nomẽ
accepit. In eadẽ ꝑſide gigni etiã lapi
dẽ ſelenetẽ:cuius interiorẽ cãdorẽ cũ
luna creſcere atq; deficere. In capado
cia etiã uẽto equas concipe eoſdẽq; fe
tus nõ ãplius triẽnio uiuere. Shilon
indie inſulã eo ꝑferri ceteris terris ꝙ
ois arbor que in ea gignit̃ nũꝙ nuda
tur tegmine foliorũ. De his atq; aliĩs
ĩnumerabilibus mirabilibus :que hi
ſtoria nõ factorũ et tranſactoꝝ ſ; ma
nentiũ locorũ tenet:mihi autẽ aliud
agẽti ea ꝓſeq̃ nimis longũ eſt:reddãt
rationẽ ſi poſſunt ĩfideles iſti q̃ nolũt
diuis lr̃is credẽ:q̃d aliud ꝙ nõ putan
tes eas eẽ diuinas:eo ꝙ res hẽant incre
dibiles ſicut hoc ẽ unũ nũc agimꝰ. Nõ
eni admittit inq̃unt ulla ratio ut caro
ardeat neq; abſumat̃:doleat neq; mo
riat̃ rõcinãtes ſcil; magni:q̃ de oĩbuſ
rebus quas eſſe mirabiles conſtat poſ
ſint reddere rationẽ. Reddãt ergo rõ
nẽ de his que pauca poſuimꝰ:que ꝓ
culdubio ſi eſſe neſcirent et ea futura
eſſe diceremus:multo minus crede-
rẽt ꝙ qđ nunc dicẽtibus nobis nolũt
credere aliquãdo eſſe uenturũ. Quis
eni eoꝝ nobis credẽt:ſi queãdmodu;
dicimus hominũ corpora uiua futu-
ra que ſemp arſura atq; dolitura nec
tñ aliqñ ſint moritura:ita diceremuſ
ĩ futo ſeculo futuꝝ ſalẽ quẽ facẽt igiſ
uelut in aqua flueſcere:eundẽq; facẽt
aqua uelut in igne crepitare:aut futu
rũ fontẽ cuius aqua in refrigerio no
ctis ſic ardeat ut nõ poſſit tangi:ĩ eſti
bus uero diei ſic algeat ut bibi nõ poſ
ſit:aut futurũ lapidẽ uel eum qui ſuo
calore manũ cõſtrigẽtis adureret:uel
eũ q̃ undecũq; accẽſus extigui oĩo nõ
poſſet:⁊ cetera que ꝑtermiſſis aliĩs in
numeris cõmemoranda interi duxi.
Hoc ergo in illo ſeculo qđ futuꝝ ẽ ſi
diceremus futura:nobiſq; ĩcreduli re
ſpõderent:ſi uultis ut ea credamus đ

ſingul̃ reddite rõem. Nos nõ poſſe cõ
fiteremur:eo ꝙ iſtis et ſil̃ibus dei mi-
ris opibus infirma mortaliũ rõcina-
tio uincit̃. Fixã tamẽ rõem apud nos
eſſe nõ ſine rõe oĩpotentẽ facere unde
animus humanus infirmus rõe; nõ
poteſt reddere ⁊ in multis quidẽ rebꝰ
incertum nobis eſſe quid uelit:illđ ta
men eſſe certiſſimũ nihil eorũ illi eſſe
ĩpoſſibile quecũq; uoluerit: eiq; nos
credere predicenti:quem neq; impotẽ
tem neq; mentientem poſſumus cre-
dere. Hi tamen fidei reprehẽſores ex
actoreſq; rationis:quid ad iſta reſpõ
dent:de q̃bus ratio reddi ab hoĩe nõ
põt et tamen ſunt:⁊ ipſi ratõi nature
uident̃ eſſe cõtraria. Que ſi futura eẽ
diceremus ſimiliter a nobis ſicut eoꝝ
que futura eſſe dicimus:ab infidelibꝰ
ratio poſceret̃. Ac per hoc cũ ĩ talibꝰ
opibus dei deficiat ratio cordis ⁊ ſer
monis humani:ſicut iſta nõ ideo nõ
ſunt:ſic nõ ideo etiã illa nõ erũt:quo
niã ratio de utriſq; ab homine nõ po
teſt reddi.

Qđ nõ oĩa miracula naturalia ſĩt:
ſed pleraq; humano ĩgenio modifica
ta:aut demonũ arte cõpoſita.c.vi.

b Hic forte reſpõdeant. Prorſus
itaq; nec iſta ſunt:nec iſta credi
mus:falſa de his dicta:falſa ꝯſcripta
ſunt. Et adiiciant ratiocinãtes atq; di
cẽtes. Si talia credẽda ſunt:credite et
uos ꝙ in eiſdẽ litteris eſt relatũ:fuiſſe
uel eſſe quoddam ueneris phanũ atq;
ibi candelabrũ:et in eo lucernã ſub di
uo ſic ardentẽ:ut eã nulla tẽpeſtas nl̃
lus imber extinguiret. Unde ſicut ille
lapis:ita iſta lychnos aſbeſtos id eſt
lucerna inextinguibilis nominata eſt.
Quod propterea poterunt dicẽ ut re
ſpondendi nobis anguſtias ingerant
q̃a ſi dixerimus nõ eſſe credendũ ſcri
pta illa miraculoꝝ ĩfirmabimꝰ:ſi aũt
eſſe credendũ cõſenſerimꝰ:firmabimꝰ

numina paganoꝝ. Sed nos ſicut iaꝫ
in libro duodeuiceſimo huius opis
dixi:nõ habem⁹ neceſſe omnia credẽ
que hiſtoria cõtinet gentiũ:cũ et ipſi
inter ſe hiſtorici ſicut ait uarro : qua
ſi data opa:⁊ quaſi ex induſtria p mľ
ta diſſentiant:ſꝫ ea ſi uolumus credi
mus:que nõ aduerſanť libris quibuſ
non dubitamus optere nos credẽ. De
his autẽ miraculorũ locis nobis ad
ea que futura perſuadere incredulis
uolumus ſatis illa ſufficiãt: que nos
poſſum⁹ quoq; expiri:⁊ eoꝝ teſteſ ido
neos nõ difficile eſt inuenire. De iſto
autẽ phaõ ueneris ⁊ lucerna iextigui
bili nõ ſolũ in nullas coartamur an-
guſtias:uerũ etiã latitudis nobis cã-
pus apitur. Addimus eni ad iſtam lu
cernã inextinguibilẽ et humanarũ et
magicarũ id eſt p hoies demoniacaꝝ
artiũ et ipſorũ p ſeipſos demonũ mľ
ta miracula:que ſi negare uoluerim⁹
eidẽ ipſi cui credimus ſacrarũ littera
rũ aduerſabimur ueritati. Aut ergo
in lucerua illa mechanicũ aliq̃d de la
pide aſbeſto ars humana molita eſt:
aut arte magica factũ eſt q̃ hoies illo
mirarenť in tẽplo:aut demõ q̃ſpiã ſb
nomine ueneris tanta ſe efficacia pre
ſentauit:ut hoc ibi prodigiũ ⁊ appe-
ret hominibus:⁊ diutius pmaneret.
Illiciunť autem demones ad inhabi
tandũ per creaturas:quas nõ ipſi ſed
deus cõdidit:delectabilib⁹ pro ſua di
uerſitate diuerſis: non ut aialia cibis
ſed ut ſpiritus ſignis:que cuiuſq; de-
lectationi cõgruunt per uaria genera
lapidũ:herbarũ lignorũ:animalium
carminũ:rituũ. Ut autẽ illicianť ab
hominibus prius eos ipi aſtutiſſima
calliditate ſeducunt:uel inſpirãdo eo
rũ cordibus uirus occultũ:uel etiam
fallacibus amiciciȷs apparẽdo:eoꝝq;
paucos diſcipulos ſuos faciũt: pluri-
morũq; doctores: Neq; eni potuit ni
ſi primũ illis docentib⁹ diſci q̃d q̃ſq;
appetat q̃d exhorreat:quo iuiteť nu
mine uel cogatur:uñ magice artes ea
rũq; artifices extiterũt. Maxie auteꝫ
poſſidẽt corda mortaliũ:qua potiſſi
mũ poſſeſſione glorianť cũ ſe tranſfi
gurant in angelos lucis. Sunt ergo
facta eoꝝ ꝓłima:q̃ q̃to magis mira-
bilia cõfitemur:tãto cautius uitaĩ de
bemus. Sꝫ hec uñ nũc agim⁹ nobiſ ẽt
ipſa ꝓficiũt. Si eni hec imũdi demo-
nes poſſunt:quãto potẽtiores angeli
ſancti? Quãto potẽtior his oib⁹ deuſ
q̃ tantorũ miraculorũ effectores etiã
ipſos angelos fecit. Quãobrẽ ſi tot ⁊
tanta tãq; mirifica que mechanema
ta appellant dei creatura utẽtibuſ hu
manis artibus fiunt:ut ea qui neſciũt
opinenť eſſe diuina:uñ factũ eſt ut in
quodã tẽplo lapidibus magnetibus
i ſolo et i camera ꝓportõe magnitu-
dis poſitis ſimulacrũ ferreũ aeris illi
us medio iter utrũq; lapidẽ ignoran
tibus q̃d ſurſum eſſet ac deorſũ:qua
ſi numis poteſtate pẽderet. Quale ali
quid etiã in illa lucerna ueneris de la
pide aſbeſto ab artifice fieri iã dixim⁹
potuiſſe:ſi magorũ opa quos noſtra
ſcriptura ueneficos et incantantores
uocat in tantũ demones extollere po
tuerũt:ut cõgruere hominũ ſenſibus
ſibi nobilis poeta uidereť de qua daꝫ
feia que tali arte polleret dicẽs. Hec
ſe carminibus ꝓmittit ſoluere mẽtes
Quas uelit:aſt alȷs duras imittere
curas: Siſtere aquã fluuȷs et uertere
ſydera retro: Nocturnoſq; ciet maneſ
mugire uidebis Sub pedibus terrã:
et deſcendere mõtibus ornos. Quã
to magis deus potẽs eſt facẽ que infi
delibus ſunt incredibilia:ſed illiuſ fa
cilia poteſtati:qñ q̃dẽ ipſe lapidũ alia
rũq; ui rerũ et hoiuꝫ ingenia: qui ea
miris utũtur modis angelicaſq; na-
turas oibus terrenis potẽtiores aian
tib⁹ ꝯdidit uniu̇ſa mirabilia mirabili
uicẽte u̇tute:et opandi iubẽdi ſinẽdiq;

ſapientia:utens omnibus tam mira-
biliter q̄ creauit.

Quod in rebus miris ſūma credē
di rō ſit oipotētia creatoris. cap.vij.

c Ur itaqꝫ facere no poſſit deus
ut reſurgāt corpora mortuorū:
ꝛ i igne etno cruciēt corpora dānato-
rū:q̄ fecit mūdū:i celo:in terra:i aere
in aquis innumerabilibus miraculis
plenū:cū ſit omnibus quibus plenus
eſt proculdubio maius et excellētius
etiam mundus ipſe miraculum:Sed
iſti cū quibus uel contra quos agim⁹
qui ꝛ deum eſſe credunt a quo factus
eſt mundus:ꝛ deos ab illo factos per
quos ab illo admiſtrat hic mūdus et
miraculoꝝ effectrices ſiue ſpōtaneoꝝ
ſiue ritu ꝛ cultu quolibet ipetratorū:
ſiue ēt magicorum mūdanas ł nō ne
gāt uł iſup ꝛ pdicāt poteſtates: quan
do eis rerū uim mirabilē pponimus
aliarū:q̄ nec aialia ſūt rōnalia: nec ul
la rōne pditi ſpus:ſicut ſūt ea quorū
pauca cōmemorauimus:reſpōdere aſ
ſolēt.Uis eſt iſta nature:natura eorū
ſic ſe hꝫ:propriarū iſte ſunt efficacie
naturarū.Tota itaqꝫ rō eſt cur agri-
gentinū ſalem flamma fluere faciat:a
qua crepitare:qꝛ hec eſt natura eius.
At hoc eē potius cōtra naturā uidet
q̄ nō igni ſꝫ aque dedit ſalem ſoluere:
torrere autē igni non aque.Sed iſta i
quūt ſalis huius naturalis eſt uis: ut
his cōtraria patiatur.Hec igit rō red
ditur et de illo fonte garamātico:ubi
una uena friget diebus:noctibus fer-
uet:ui utraqꝫ moleſta tāgētibus. Hec
et de illo alio q̄ cū ſit contrectātib⁹ fri
gidus:ꝛ facem ſicut alij fontes extin
guat accēſam: diſſimiliter tamē atqꝫ
mirabiliter idē ipſe accēdit extinctā.
Hec et de lapide aſbeſto:qui cū igneꝫ
nullū hēat ppriū:accepto tamē ſic ar
det alieno:ut non poſſit extigui. Hec
de ceteris que piget retexere:qb⁹ licet
uis inſolita cōtra naturā ineſſe uidea
tur:alia tamē de illis nō reddit ratio:
niſi ut dicatur hanc eorū eſſe naturā.
Breuis ſane iſta eſt ratio fateor ſuffi
cienſqꝫ reſponſio.Sed cum deus auc
tor ſit naturā omniū:cur nolūt forti
orē nos reddere rationē:quādo aliqd
uelut ipoſſibile nolūt credere.eiſqꝫ rē
ditionē rationis poſcētibus reſponde
mus hāc eē uoluntatē oipotētis dei:
q̄ certe nō ob aliud uocat oipotēs: ni
ſi qm̄ quicquid uult poteſt. Qui po-
tuit creare tam multa:que ſi non oſtē
derēt aut a credentibus hodieqꝫ teſti
bus dicerent:pfecto ipoſſibilia puta
rēt:non ſoluꝫ que ignotiſſima apud
nos:uerum etiā que notiſſima poſui.
Illa eīꝫ que apud nos pret eos quoꝝ
de his libros legimus nō hēnt teſteꝫ:
ꝛ ab eis cōſcripta ſūt q̄ nō ſūt diuini
tus docti:atqꝫ humanitus falli forte
potuerūt:lꝫ cuiqꝫ ſine recta reprehēſi
one nō credere.Nam nec ego uolo te
mere credi cūcta que poſui : qꝛ nec a
meipſo ita credūt:tanq̄ nulla de illis
ſit i mea cogitatōe dubitatio:exceptis
his que uel ipſe ſum expertus ꝛ cuiuis
facile eſt expiri:ſicut de calce q̄ feruet
in aqua et in oleo frigida eſt. De mag
nete lapide q̄ neſcio qua ſorbitione i
ſenſibili ſtipulā non moueat et ferruꝫ
rapiat:de carne nō putreſcēte pauōis
cū putruerit et caro platōis: de palea
ſic frigēte ut flueſcere niuē non ſinat:
ſic calente ut matureſcere poma com
pellat.De igne fulgido qō ſecundum
ſuū fulgorē lapides coquēdo candifi
cet:Et cōtra eundē ſuum fulgorem u
rendo plurima obfuſcet. Tale eſt qō
et nigre macule offunduntur ex oleo
ſplendido:ſimiliter nigre linee de can
dido imprimūtur argento. De carbo
nibus ēt q̄ accedente igne ſic uertāt i
cōtrariū:ut de lignis pulcherris tet:
fragileſque de duris: imputribiles de

putribilibus fiant. Hec ipſa q̄dā cum mẗtis:q̄dā cū oib⁹ noui:⁊ alia pluria q̄ huic libro iſerere lōgū fuit. De his autē q̄ poſui non expta:ſed lecta:pret̄ de fōte illo ubi faces extiguūt̄ ardentes:et accēduntur extincte: et de pōis terre ſodomoꝝ forinſecus quaſi maturis:itrinſecus fumeis:nec teſtes aliquos idoneos a q̄b⁹ utꝝ uera eſſent audire potui ꝉ repire. Et illū q̄dē fontē nō iueni q̄ i epiro uidiſſe ſe dicerȝ: ſȝ q̄ in gallia ſilēȝ noſcēt nō lōge a gratianopoli ciuitate. De fructibus autē arboꝝ ſodomitarū nō tantū littere fide digne indicant: uerū etiā tā multi ſe loquūtur expertos. ut hinc dubitare non poſſim. Cetera uero ſic habeo:ut neq̧ neganda neq̧ affirmanda decreuerim: Sȝ iō etiā ipſa poſui: quoniā apud eorū contra quos agimus hiſtoricos legi:ut oſtenderē qualia multa multiq̧ illoꝝ nulla reddita rōne:i ſuoꝝ litteratorū ſcripta lr̄is credant: q̄ nobis credē quādo id quod eoꝝ experientiā ſenſumq̧ trāſgredit̄ oīpotētē deū dicimus eſſe facturum nec i hac reddita ratione dignantur. Nā que melior et ualidior ratio de rebus talibus redditur:q̄ cū oīpotens ea poſſe facere phibetur et facturus dicitur: q̄ prenūciaſſe ibi legit̄:ubi alia multa p̄nūciauit que feciſſe monſtratur? Ipſe quippe faciet:quia ſe facturū eē predixit que impoſſibilia eſſe putātur: qui promiſit et fecit ut ab incredulis gentibus incredibilia crederentur.

Nō eē cōtra naturā cū i aliqua re cui⁹ nat̄a inotuit:aliq̄d ab eo qꝺ erat notū:icipit eē diuerſum.cap.viij.

SI autem propterea reſpōdent ſe non credere que de humanis ſemper arſuris nec unquam morituris corporibus dicimus: quia humanorum corporum naturā nouimus longe aliter inſtitutā:unde nec illa ratio hinc reddi poteſt que de illis naturis mirabilibus reddebatur: ut dici poſſit uis iſta naturalis eſt:rei huius iſta natura eſt: qm̄ ſcimus humane carnis iſtā nō eē naturā. Habemus q̄dē qꝺ reſpondeam⁹ de litteris ſacris: hanc ipſam ſcilicet humanam carnē aliter inſtitutam fuiſſe āte peccatū: id eſt ut poſſet nunq̄ perpeti mortē:alit̄ autem poſt peccatum:qualis i erūna huius mortalitatis innotuit:ut ppetē uitā tenere non poſſit. Sic ergo aliter q̄ nobis nota ē iſtituet̄ i reſurrectione mōtuorū. Sȝ qm̄ iſtis nō credūt lr̄is ubi legit̄ qualis in paradiſo uixerit homo:q̄tūcūq̧ fuerit a neceſſitate mortis alienus. quibus utiq̧ ſi crederent:non cum illis de pena damnatorū:q̄ fut̄a ē opoſius ageremus: de lr̄is eorū q̄ doctiſſimi apud illos fuerūt aliq̄d proferēdū ē:quo appareat poſſe fieri ut aliter ſe habeant queq̧ res:q̄ prius in rebus innotuerāt ſue determinatione nature. Eſt in marci uarronis libris:quorū inſcriptio eſt de gēte populi romāi:quod eiſdē uerbis quibus ibi legit̄: ⁊ hic ponā. In celo inquit mirabile extitit portentū. Nā ſtellā ueneris nobiliſſimam plautus ueſperuginē homerus heſperon appellat pulcherrimā dicens: Caſtor ſcribit tātum portētū extitiſſe ut mutaret colorē:magnitudinē:figurā:curſum:quod factum ita neq̧ antea nec poſtea ſit. Sic hoc factum ogygio rege dicebant adraſtus cyzecenos ⁊ dio neapolites mathēatici nobiles. Hoc certe uarro tantus auctor portētum nō appellaret:niſi eſſe contra naturā uideretur. Omnia q̄ppe portēta ꝯtra naturam dicimus eſſe ſed non ſunt. Quomodo ē eim cōtra naturā quod dei fit uolūtate:cū uolūtas tanti utiq̧ conditoris cōdite rei cuiuſq̧ nat̄a ſit? Portētū ergo fit n̄ ꝯtra naturā: ſȝ

cōtra quā ē nota natura. Quis autē portentoꝝ nūerat multitudinē: q̄ hiſtoria gētium cōtinēt? Sed nūc i hoc uno attēdamus: qd ad rē de qua agi mꝰ ptiet. Quid ita diſpoſitū ē ab auctore nature celi ⁊ t̄re: queadmodum curſus ordiatiſſimus ſydeꝝ. Quid tā ratis legibꝰ fixiſq; firmatū. Et tñ qñ ille uoluit q̄ ſūmo regit iperio ac poteſtate qd cōdidit: ſtella p̄ceteris magnitudine ac ſplēdore notiſſima: colorem magnitudinē figurā: ⁊ qd ē mirabilius ſui curſus ordinem legemq; mutauit. Turbauit ꝑfecto tunc: ſi ulli tam fuerint canones aſtrologorum quos uelut inerrabili cōputatione de p̄teritis ac futuris aſtroꝝ motibꝰ conſcriptos habent: quos canones ſequēdo auſi ſunt dicere: hoc qd de lucifero cōtigit nec antea nec poſtea cōtigiſſe. Nos aūt in diuinis libris legimus: ēt ſolē ipſum ſtetiſſe cū hoc a dño deo petiuiſſet uir ſanctꝰ ieſus naue: donec ceptū preliū uictoria terminaret: ⁊ retrorſum rediſſe ut regi ezechie. xv. āni ad uinculū additi hoc ēt ꝓdigio promiſſioni dei ſignarētur adiūcto. Sed iſta quoq; miracula: q̄ meritis ſcīmꝰ conceſſa ſactoꝝ: qñ credunt iſti facta magicis artibus tribuunt: unde illud ē qd ſupius cōmemoraui dixiſſe uirgilium: ſiſtere aquā fluuijs: et uertere ſydera retro. Nā ⁊ fluuiū ſtetiſſe ſupius iferiuſq; fluxiſſe: cū populus dei ductore ſupra mēorato ieſu naue uiā caperet: ⁊ helia ꝓpheta tranſeūte: ac poſtea diſcipulo eius heliſeo id eſſe factū i ſacris litteris legimus: ⁊ retro uerſū fuiſſe maximū ſydus regnante ezechia mō cōmēorauimus: Qd uō de lucifero uarro ſcripſit: nō ē illic dictū alicui petenti homini id fuiſſe cōceſſū. Nō ergo de notitia naturaꝝ caliginē ſibi faciāt ifideles: quaſi nō poſſit i aliqua re diuinitꝰ fieri aliud q̄ in eiꝰ natura p hūanā ſuā experiētiā cognouerūt. Quāuis ⁊ ipſa q̄ i reꝝ natura oībꝰ nota ſūt: nō minus mira ſint eſſentq; ſtupēda cōſiderātibꝰ cunctis: ſi ſolerent homines mirari niſi rara. Quis. n. cōſulta ratione nō uideat i hominū inūerabili nūeroſitate ⁊ tāta nature ſimilitudie: ualde ⁊ mirabilit̄ ſic habere ſingulos ſingulas facies: ut niſi inter ſe ſimiles eſſent nō diſcernerent̄ ſpecies eorū ab aialibꝰ ceteris: ⁊ rurſus niſi it̄ ſe diſſiles eēnt ñ diſcernerent̄ ſinguli ab hoībꝰ ceteris. Quoſ ergo ſimiles cōfitemur: eoſdē diſſimiles iuenimus. Sed mirabilior eſt cōſideratio diſſimilitudis: quoniā ſimilitudinē iuſtius uidetur expoſcere natura cois. Et tamen quoniā q̄ ſūt rara ipſa ſunt mira multo amplꝰ admiramur qñ duos ita ſimiles repimus: ut in eis diſcernēdis aut ſemp aut frequenter erremꝰ. Sed qd dixi ſcriptū a uarrone: licet eorum ſit hiſtoricus ideq; doctiſſimus: fortaſſe uere factū eſſe non credūt: aut q꞉ nō diu māſit alius eiuſdē ſyderis curſus: ſed reditū ē ad ſolitū: minus iſto mouētur exemplo. Habeant ergo aliud qd ēt nunc poſſit oſtendi: eiſq; puto debere ſufficere quo cōmoueāt̄ cū aliud aduerterint i aliqua iſtitutiōe nature: eāq; ſibi notiſſimaꝫ fecerit: nō ſe ide deo debere preſcribere: quaſi eā nō poſſit in longe aliud q̄ eis cognita ē uertē atq; mutare. Terra ſodomoꝝ non fuit ita utiq; ut nunc eſt: ſed iacebat ſimili ceteris facie: eadēq; uł ēt uberiore fecunditate pollebat. Nā dei paradiſo i diuinis eloquiis cōparata eſt. Hec poſteaq̄ tacta de celo eſt: ſicut illoruꝫ quoq; atteſtat̄ hiſtoria: et nunc ab eiſ q̄ ueniunt ad loca illa cōſpicit̄: prodigioſa fuligine horrori eſt: et poma eiꝰ iteriorē fauillā mēdacis ſupficie maturitatis includunt. Ecce non erat talis ⁊ talis eſt. ecce a conditore naturaruꝫ natura eius in hanc fediſſimam

diuerſitatē mirabili mutatōe cōuerſa ē. Et qđ poſt tā longū accidit tempus tā longo tempore perſeuerat. Sicut ergo non fuit ipoſſibile deo quas uoluit iſtituere: ſic ei non ē ipoſſibile: in qcquid uoluerit quas inſtituit mutare naturas. Unde illorū quoq; miraculorū mltitudo ſilueſcit: q̄ monſtra oſtenta portenta pdigia nuncupatur. Que recolē ⁊ cōmeōrare ſi uelim huius opis qs erit finis? Monſtra ſane dicta phibēt a mōſtrādo: qđ aliquid ſignificando demōſtrēt. Et oſtēta ab oñdēdo: ⁊ portēta a portēdēdo. i. futura pſtēdēdo: ⁊ pdigia q pozro dicāt. i. futura predicāt. Sed uiderint eoꝝ cōiectores quomodo ex eis ſiue fallant ſiue inſtinctu ſpirituū qb⁹ cura eſt tali pēa dignos aīos hoīum noxie curioſitatis retibus iplicare: ēt uera pdicāt ſiue mlta dicēdo aliqñ i aliqđ ueritatis icurrant. Nobis tñ iſta q̄ uelut cōtra naturā fiūt ⁊ contra naturā fieri dicūt: quo more hominū locutus eſt apl's dicēdo cōtra naturā i olea iſitū oleaſtrū facū eē pticipē piguedis olee ⁊ mōſtra oſtēta portenta pdigia nuncupant: hoc mōſtrare oī hoc oſtendē ul' pſtēdē: hoc pdicē qđ facturus ſit de⁹: q̄ de corporib⁹ hoīu; ſe prenuntiauit eē facturu; nulla ipediente difficultate: nulla preſcribente lege nature. Quomodo aute; prenuntiauerit ſatis in libro ſuperiore docuiſſe me exiſtimo: decerpēdo de ſcriptis ſanctis ⁊ nouis ⁊ ueterib⁹ nō qdē oīa ad hoc pertinentia: ſed q̄ ſufficere huic operi iudicaui.

De gehenna eternarūq; qualitate penaru;. cap. ix.

Quod igitur ō ſempitno ſupplicio dānatoꝝ p ſuū pphetā de⁹ dixit: fiet ōino fiet uermis eoꝝ nō morief: ⁊ ignis eorum nō extinguet. Ad hoc. n. uehementius cōmendādū etiā dñs ieſus cū mēbra q̄ hoīe; ſcandaliƷant pro his hoībus poneret: quos ut ſua mēbra dextera quis diligit: ea q preciperet āputari. Bonū ē tibi in qt debilē introire i uitā: q duaſ man⁹ hñte; ire i gehennā in igne; extinguibilē: ubi uermis eorū nō morif: et ignis eorū non extinguif. Similiter de pede bonū ē tibi inquit claudū introire in uitā eternā: q duos pedes habēte; mitti in gehennā ignis inextinguibilis: ubi uermis eorū nō moritur: et ignis non extinguitur. Non aliter ait ⁊ de oculo. Bonū ē tibi luſcū itroire i regnū dei q duos oculos habentem mitti in gehennā ignis ubi uermis eorū non mōitur ⁊ ignis nō extinguif. Non eni; piguit uno loco eade; uerba ter dicere. Quē non terreat iſta repetitio: et illius pene cōminatio tam uehemens ore diuino. Utru; autem eoru; igne; ſcilicet ac uermē qui uolunt ad anime penas non ad corporis pertinere: dicunt etia; uri dolore cu; ſero atq; infructuoſe penitentes eos qui fuerint a regno dei ſeparati: ⁊ ideo igne; pro iſto dolore urente non congrue poni potuiſſe contēdūt. Unde illud apoſtoli eſt. Quis ſcandaliƷatur ⁊ ego non uror. Eunde; etia; dolorē: uerme; putāt intelligendum eſſe. Na; ſcriptu; eſt inquiunt. Sicut tinea ueſtimentu;: ⁊ uermis lignum ſic meror excrutiat cor uiri. Qui uō penas ⁊ anime ⁊ corporis in illo ſupplicio futuras eē nō dubitāt: igne uri corpus: anima; aute; rodi quodam modo uerme meroris affirmāt. Qđ ⁊ ſi credibilius dicitur: quia utiq; abſurdū ē ibi dolorē aut corporis aut anime defutuꝝ. Ego tñ facili⁹ exiſtio ut ad corpus dicā utrūq; ptinere q neutrū: ⁊ iō tm̄ in illis diuine ſcripture uerbis animi dolorem: quomō conſequēs eē itelligif: etiam ſi non dicatur

ut corpore ſic dolente animus quoq;
ſterili pñia crucietˀ. Legitˀ q̄ppe ⁊ i ue
terib⁹ ſcriptˀis: uidicta carnis ip̄ꝗ ignis
⁊ uermis. Potuit breuius dici uidic
ta ip̄ꝗ. Cur ergo dictū ē carnis ip̄ꝗ: ni
ſi q: utrūq;. i. ignis ⁊ uermis pēa erit
carnis? Aut ſi uidictā carnis ꝓpterea
dicē uoluit: q: hoc i hoīe uidicabitˀ qḋ
ſm carnē uixerit: ꝑpter hoc. n. ueniet
ī mōtē ſecundā: quā ſignificauit apl's
dicens: ſi. n. ſm carnē uixeritis morie
mini. Eligat q̄ſq; qḋ placet: aut ignē
tribuere corpori aīo uermē: hoc ꝓpe
illud tropice: aut utrūq; ꝓpe corpori.
Iā. n. ſatis ſupi⁹ diſputaui poſſe aīali
a ēt i ignibus uiuē in uſtione ſine con
ſūptione in dolore ſine morte p mira
culū oīpotentiſſimi creatoris cui hoc
poſſibile eē q̄ negat: a quo ſit q̄cq̄d in
naturis oībus miratˀ ignorat. Ipſe. n.
ē deus q̄ oīa in hoc mundo magna et
parua miracula: que cōmemorauim⁹
ēt icōparabiliter plura que non com
mēorauimus: fecit: eadēq; ipſo mun
do atq; oīū maxio miraculo incluſit.
Eligat ergo unū e duobus quiſq; qḋ
placet: utrū ⁊ uermē ⁊ ignē ad corp⁹
ꝓpe: an ad animū trāſlato a corpora
libus ad incorporalia uocabulo exiſti
met ptinere. Quid aūt iſtorū uerum
ſit: res ipſa expeditius indicabit: qn̄
erit ſciētia tāta ſāctorū: ut eis cognoſ
cendarū illarū penarū neceſſaria non
ſit experientia: ſed ea q̄ tunc erit plēa
atq; pfecta: ad hoc eni ſciendū ſapien
tia ſola ſufficiat. Nūc. n. ex pte ſcimuſ
donec ueniat qḋ pfectū ē: dū tn̄ nullo
mō illa corpora talia fuťa credamus
ut nullis ab igne afficiantˀ doloribus.

An ignis gehennalis ſi corpalis eſt
poſſit malignos ſp̄s. i. demones icor
poreos tactu ſuo adurere. ca. x.

b Ic occurrit querere ſi non erit
ignis incorporalis ſicut eſt ani
mi dolor: ſʒ corporalis tactu noxius
ut eo poſſint corpora cruciari: quo
modo in eo erit etiā pena ſpirituum
malignorū? Idē quippe ignis erit
ſupplicio ſcilicet hominū attributus
⁊ demonū dicente chriſto. Diſcedite
a me maledicti in ignē eternū q̄ pre
paratus eſt diabolo ⁊ angelis eius:
niſi q: ſunt quedā ſua ēt demonibus
corpora ſicut doctis hoībus uiſū ē:
ex iſto aere craſſo atq; hūido: cuius
ipulſus uento flāte ſentitˀ. Quod ge
nus clementi ſi nihil igne perpeti poſ
ſet nō ureret ferū factˀ i balneis. Ut
. n. urat prior uritˀ: facitq; qḋ patitur.
Si aūt q̄ſq̄ nulla hēe demōes corpo
ra aſſeuerat: non ē de hac re aut labo
rādū opoſa iq̄ſitōe: aut cōtentioſa diſ
putatiōe certādū. Cur. n. nō dicam⁹ ꝙ
uis miris tn̄ ueris modis ēt ſp̄s icor
poreos eē ⁊ pēa corpal' ignis affligi ſi
ſp̄s hoīū ēt ipſi ꝓfecto icorporei et
nūc potuerit icludi corporalibus mē
bris: ⁊ tūc poterunt corporꝝ ſuorꝝ ui
culis iſolubiliter alligari? Adherebūt
ergo ſi eis nulla ſunt corpora: ſp̄s de
monū imo ſp̄us demones licet incor
porei corporibus ignibus cruciandi:
non ut ignes ipſi quibus adherebunt
eorꝝ iunctura iſpirentˀ: ⁊ aīalia fiant q̄
cōſtent ſpiritu et corpore: ſed ut dixi
miris ⁊ ineffabilibus modis adherē
do accipientes ex ignibus penā non
dātes ignibus uitā: quia ⁊ iſte alius
modus quo corporib⁹ adherēt ſp̄us
⁊ aīalia fiunt: omnino mirus eſt nec
cōprehendi ab hoīe poteſt: ⁊ hoc ip̄e
homo eſt. Dicerem q̄dē ſic arſuros ſi
ne ullo cōpore ſp̄s: ſicut ardebat apḋ
inferos ille diues quando dicebat cru
cior in hac flamma: niſi conuenienter
reſponderi cernerē talē fuiſſe illā flā
quales oculi quos leuauit ⁊ lazarū
uidit: qualis lingua cui hūorē exiguū
deſiderauit infūdi: qualis digitus la
zari de quo id ſibi fieri poſtulauit:

ubi tñ erant ſine corporibus anime. Sic ergo incorporalis et illa flãma qua exarſit:et illa guttula quã popoſcit:qualia ſunt ẽt uiſa dormientiũ: ſiue in extaſi cernentiũ res incorporales hñtes tñ ſiĩitudinẽ corpoꝝ. Nam ⁊ ipſe homo cũ ſpiritu nõ corpore ſit in ta libus uiſis: ita ſe tñ tũc ſimilem ſuo corpori uidet: ut diſcernere õino nõ poſſit. Aut uero gehenna illa qđ ẽt ſtagnũ ignis ⁊ ſulfuris: dictũ ẽ corporeus ignis erit et cruciabit corpora dãnatorũ: aut ⁊ hoium ⁊ demonũ ſolida hominũ:area demonũ. Aut tãtũ hominũ corpora cũ ſpiritibus: demones aũt ſpũs ſine corporibus herẽtes ſumendo penã non imparciendo uitã corporalibus ignibus. Unus qppe utriſqꝫ ignis erit ſicut ueritaſ dixit

An hoc ratio iuſtitie hẽat: ut nõ ſint extenſiora penarũ tpa q̃ fuerunt peccatorum. cap. xi.

b Ic aũt quidã eorũ contra quos defendimꝰ ciuitatẽ dei iniuſtum putãt. ut ꝓ peccatis quãlibet magnis paruo ſcilicet tpe perpetratis: pena qſqꝫ damnetᷣ eterna: quaſi illiꝰ id unq̃ iuſtitia legis attẽdat: ut tãta mora tpis qſqꝫ puniatᷣ: q̃ta mora tẽporis unde puniretᷣ admiſit. Octo genera penaꝝ in legibꝰ cẽ ſcribit tullius damnũ uicula uerbera taliõẽ ignominiã exiliũ mortẽ ſeruitutẽ. Quid hoꝝ ẽ qđ i breue tps ꝓ cuiuſqꝫ peccati celeritate coartetᷣ: ut tãta uidicetᷣ moꝛula q̃ta deprehenditᷣ ppetratũ: niſi forte talio? Id eni ait ut hoc patiatᷣ quiſqꝫ qđ fecit. Unde illđ eſt legis. Oculũ ꝓ oculo: dẽtẽ ꝓ dẽte. Fieri. n. põt: ut tam breui tpe qſqꝫ amittat oculũ ſeueritate uindicte: q̃ tulit ipſe alteri iꝓbitate peccati. Poꝛꝛo aũt ſi aliene femine oſculũ infixũ: ratiõis ſit uerbere uidicare: nonne q̃ illud pũcto tpis fecerit: icõperabili horarũ ſpatio uerberatᷣ: ⁊ ſuauitas uoluptatis exigue diutuꝛno dolore punitᷣ? Quid i uiculis? Nũqd ibi tãdiu qſqꝫ iudicãdus ẽ cẽ debẽ: q̃ diu fecit ũde meruit alligari: cũ iuſtiſſime ãnoſas penas ſeruus i cõpedibꝰ pẽdat: q̃ uerbo aut ictu celerrie trãſeunte uel laceſſiuit dñꝫ lˀ plagauit? Iã uero dãnũ: ignominia: exiliũ: ⁊ ſeruitus: cũ plerũqꝫ ſic infligunt: ut nulla uenia relaxentᷣ: nõne ꝓ huius uite mõ ſimilia penis uidentᷣ eternis. Ideo qppe eterna cẽ nõ pñt: q: nec ipſa uita q̃ his plectitᷣ poꝛꝛigitᷣ i eternũ. Et tñ peccata q̃ uidicãtᷣ lõgiſſimi tẽporis pẽis: breuiſſimo tpc ppetrãtᷣ: nec qſq̃ extitit: q̃ cẽſeret tã cito nocẽtiũ finiẽda cẽ tormẽta: q̃ cito factũ ẽ uel homicidiũ uel adulteriũ: ulˀ ſacrilegiũ: uel quod libet aliud ſcelus: nõ tpis lõgitudine: ſed iniq̃tatis ⁊ impietatis magnitudine metiendũ. Qui uero ꝓ aliquo grãdi crimine mõte mulctatᷣ: nũquid mora qua occiditᷣ q̃ pbꝛeuis ẽ eiꝰ ſupplicium leges eſtimãt: et nõ q̃ eũ i ſẽpitnũ auferũt de ſocietate uiuentiũ? Qđ eſt aũt de iſta ciuitate mortali hoies ſupplicio prime mortis: hoc eſt ð illa ciuitate imortali homines ſupplicio ſecunde mortis auferre. Sicut. n. non efficiũt leges huius ciuitatis ut in eã qſqꝫ reuocetᷣ occiſus: ſic nec illiꝰ leges ciuitatis admittũt: ut ad eius qs ultᷣ beatitudinẽ reuocetᷣ etnã ſecũda morte dãnatꝰ. Quõ ergo uerũ eſt inquũt qđ ait chꝛiſtꝰ ueſter: in qua menſura menſi fueritis: i ea remetietᷣ uobis: ſi temporale peccatũ ſupplicio punitur eterno? Nec attendũt non ꝓpẽ equale tpis ſpatiũ: ſed ꝓpter uiciſſitudinem mali: id eſt ut qui mala fecerit mala patiatur candẽ dictam mẽſurã fuiſſe. Quãuis hoc in ea re ꝓprie poſſit accipi de qua dñs cum hoc diceret loq̃batur: id eſt de iudiciis ⁊ cõdẽnationibus. Proinde q̃ iudicat ⁊ cõdemnat

iiuſte : ſi iudicatur ⁊ cōdēnatur iuſte: in eadem menſura recipit: ꝙuis non hoc quod dedit. Judicio.n.fecit: iudicio patitur. Quāuis dānationē fecerit qȯ iniquū ē : patiť dānationē qȯ iuſtū ē.

De magnitudine ꝑuaricationis ꝑme: ob quā eterna pena oibus debeať q̄ extra grām fuerit ſaluatoris. Ca.xij.

ſ Ed pena eterna ideo dura ⁊ iniuſta ſen ſibus uideť humanis: q᷑ i hac ifirmitate moꝛbūdoꝝ ſēſuū deeſt illi ſenſus altiſſime puriſſimeq₃ ſapiētie: quo ſētiri poſſit ꝙtū nefas in illa prima ꝑuaricatione cōmiſſum ē. Quāto .n.magis homo fruebať deo tāto maiore ipietate dēliqt deū ⁊ factus ē malo dignus eterno : q̄ hoc in ſe peremit bonū qȯ eē poſſit i eternū. Hic ē uniuerſa generis hūani maſſa dānata: qm̄ q̄ hoc primitus admiſit: cū ea q̄ in illo fuerat radicata ſua ſtirpe punitus ē: ut nullus ab hoc iuſto debitoq₃ ſupplicio : niſi miſericoꝛdia ⁊ indebita grā libereť: atq₃ ita diſpertiatur genus hūanū: ut in q̄buſdā demōſtreť quid ualeat miſericoꝛs grā: i ceterisq̄d iuſta uindicta. Neq₃ eniꝫ utrūq₃ demonſtrareť in oibus : q̄a ſi ōes remanerēt i penis iuſte dānatiōis in nullo appareret miſericors grā redimentis: rurſū ſi ōes a tenebris trāſfereť in lucē in nullo appareret ſeueritas ultionis . Jn qua ꝑpterea multo plures ꝙ in illa ſūt ut ſic oſtendať q̄d oibus deberet. Quod ſi oibus reddereť iuſtitia uidicātis : iuſte nēo reprehenderet: q᷑ uero iā multi exide liberanť: ē unde agāť maxie grē gratuito numeri laboꝛātis.

Cōtra opionem eoꝝ q̄ putāt criōſis ſupplicia poſt moꝛtē cā purgationis adhiberi. Ca.xiij.

p Latonici q̄dē ꝙuis ipunita nulla uelint eſſe peccata: tñ ōes penas emēdatiōi adhiberi putāt uel humanis iflictas legibus uľ diuinis: ſiue in hac uita ſiue pꝰ moꝛtē: ſi aut parcať hic cuiq₃: aut ita plectať: ut hic ñ cōrigať. Hinc ē Marōis illa ſñia : ubi cū dixiſſet de terrenis coꝛpoꝛibꝰ moꝛibundiſq₃ mēbꝛis: qȯ aīe hic metuunt cupiūt gaudētq₃ dolentq₃ : nec auras ſuſcipiūt clauſe tenebris ⁊ carcē ceco: ſecuťq₃ adiūxit atq₃ ait. Quin ⁊ ſupꝛēo cū lumie uita relinq̄t: id ē cū die nouiſſimo relinq̄t eas iſta uita: nō tñ inq̄t ōe malū miſeris: nec fūditus ōes coꝛporee excedūt peſtes penituſq₃ neceſſe ē multa diu concreta modis inoleſcere miris. Ergo exerceň penis: ueteꝝ q₃ maloꝝ ſupplicia expendūt: alie pādūtur inanes ſuſpēſe ad uētos : aliȷs ſub gurgite uaſto ifectū eluiť ſcelus : aut exuriť igni. Qui hoc opinanť nullas penas niſi purgatoꝛias uolūt eē poſt moꝛtē: ut qm̄ terris ſupioꝛa ſūt elemēta: aqua: aer: ignis: ex aliqua iſtoꝛum mūdeť p expiatoꝛias penas: qȯ terrena cōtagiōe cōtractū ē. Aer q̄ppe accipiť i eo ꝙ ait ſuſpēſe ad uētos: aqua i eo ꝙ ait ſub gurgite uaſto: ignis aūt ſub noīe expreſſus ē cū dixit: aut exuriť igni. Nos uō ēt i hac q̄dē uita mōtali eē quaſdā pēas purgatoꝛias cōfitemur: nō q̄bꝰ affligūť: quoꝝ uita uel inde fit melioꝛ uel potiꝰ īde fit peioꝛ: ſed illis ſunt purgatorie: q̄ eis coercití colligūť. Cetere ōes pene ſiue tēporarie ſiue ſēpiterne: ſicut unuſq̄ſq₃ diuina ꝓuidētia tractādus ē iſerūt : ľ ꝓ peccatis ſiue preteritis ſiue in q̄bꝰ adhuc uiuit ille q̄ plectiť uľ ꝓ exercēdis declarādiſq₃ uirtutibus p homines ⁊ angelos ſeu bonos ſeu malos. Nā et ſi q̄ſq₃ mali aliq̄d alterius iprobitate uľ errore patiať: peccat q̄dē hō qui uľ ignorātia uľ iuſtitia cuiꝙ mali aliq̄d facit : ſed non peccat deus : qui iuſto

quãuis occulto iudicio fieri ſinit. Sʒ tẽporarias penas alij in hac uita tan tũ:alij poſt mortẽ:alij et nũc et tunc: uerũtamẽ ante iudiciũ illud ſeueriſſi mũ nouiſſimũq; patiunt. Nõ aũt ue niũt oẽs in ſẽpiternas penas:q̃ poſt il lud iudiciũ his ſunt future qui poſt mortẽ ſuſtinẽt tẽporales. Nã qbuſdã quod in iſto nõ remittit remitti in fu turo ſeculo:id eſt ne futuri ſeculi eter no ſupplicio puniant iã ſupra dixiuſ. Rariſſimi ſunt autẽ qui nullas i hac uita ſed tantũ poſt eã penas luũt. Fu iſſe tamẽ aliquos qui uſq; ad decrepi tã ſenectutẽ ne leuiſſimã quidẽ febri culam ſenſerint quietãq; duxerint ui tã:et ipſi nouimus et audiuimus.

De penis tẽporal' hui' uite:qb' ſub iecta eſt humana cõditio.cap.xiiij.

q Uanq̃ ipſa uita mortaliũ tota pena ſit:q̃a tota tẽtatio eſt: ſic ſacre littere pſonãt:ubi ſcriptũ ẽ. Nũ quid nõ tẽtatio eſt uita humana ſup terrã? Nõ eni parua pena eſt ipſa inſi pientia uel iperitia: que uſq; adeo fu gienda merito iudicat:ut p penas do loribus plenas pueri cogantur queq; artificia uel lřas diſcere:ipſũq; diſcere ad qȏ penis adigunt iã penale eſt eis ut nõnunq̃ ipſas penas p quas cõpel lũt diſcere:malit ferre q̃ diſcẽ. Quis autẽ nõ exhorreat et mori eligat:ſi ei pponat aut mors ppetienda:aut rur ſus ifantia q̃ q̃dẽ nõ a riſu ſed a fletu ordit hanc lucẽ:quo quid malorum ingreſſa ſit neſciẽs pphetat quodam mõ. Solũ quãdo natus eſt ferunt ri ſiſſe zoroaſtren:nec ei boni aliq̃d mõ ſtruoſus riſus ille portẽdit. Nã magi carũ artiũ phibetur fuiſſe inuentor. Que q̃dẽ illi nec ad pſẽtis uite uanã felicitatẽ cõtra ſuos inimicos pdeſſe potuerũt. A nino q̃ppe rege aſſyriorum cũ eſſet ipſe bactrianorũ rex bello ſu patus eſt. Proſus qȏ ſcriptũ ẽ: gra ue iugũ ſup filios adã:a die exitus de uentre matris eorum uſq; in diẽ ſepul ture in matrẽ oium:uſq; adeo ipleri ne ceſſe ẽ:ut ipſi puuli per lauacruʒ rege neratõis ab origial' peccati quo ſolo tenebant uinculo iã ſoluti mala mlta patientes:nõnulli et incurſus ſpiritu um malignorũ aliquãdo patiantur. Que q̃dẽ paſſio abſit ut eis obſit: ſi hãc uitã in illa etate etiã ipſa paſſiõe ingraueſcente et animam de corpore excludente finierunt.

Quod oẽ opus gratie dei eruẽtis nos de pfũditate ueteris mali ad futi ſeculi pertineat nouitatẽ.cap.xv.

u erũtamẽ in graui iugo qȏ poſi tũ eſt ſup filios adã a die exituſ de uẽtre mřis eorum:uſq; in diẽ ſepultẽ in matrẽ oium etiã hoc mediũ mirabi le repit:ut ſobrij ſimus atq; intelliga mus hãc uitã ȏ peccato illo nimis ne fario qȏ in paradiſo ppetratũ eſt: fac tã nobis eſſe penalẽ totũq; qȏ nobiſ cũ agitur p teſtamentũ nouũ:nõ per tinere niſi ad noui ſeculi hereditatem nouã:ut hic pignore accepto illȏ cui' hoc pign' eſt ſuo tẽpore cõſequamur nũc autẽ ãbulemus in ſpe:et pficiẽteſ de die in diẽ ſpiritu facta carnis mor tificemus. Nouit eni dñs q̃ ſunt eiuſ Et quotquot ſpiritu dei agunt hi fi lij ſunt dei:ſʒ gřa nõ natura. Unicus eni natura dei filius:ppter nos miſeri cordia factus ẽ hoĩs filius:ut nos na tura filij hoĩs filij dei p illũ gřa fiere mus. Manens q̃ppe ille imutabilis: naturã noſtrã in qua nos ſuſcipet ſu ſcepit a nobis:et tenax diuinitatis ſue nře ifirmitatis pticeps factus ẽ:ut nos in melius cõmutati:q; peccatores mor taleſq; ſumus:ei' imortalitatis et iu ſtitie pticipatõe amittamus: et quod in natura nřa bonum fecit impletum

ſūmo bono eius nature bōitate ſerue m⁹. Sicut eni p unū hoiez peccantē i hoc tā graue malū deuenim⁹: ita per unū hoiem eundēq; deū iuſtificātem ad illud bonū tā ſublie ueniem⁹. Nec quiſq̄ ſe d3 ab iſto ad illū trāſiſſe cōſi dē:niſi cū ibi fuerit ubi tētatio nulla erit:niſi pacē tenuerit:quā belli huiuſ in quo caro cōcupiſcit aduerſus ſpiri tū et ſpiritus aduerſus carnē multis et uariis certamibus querit. Hoc au tē bellū nunq̄ ullū eēt:ſi natura hūa na p liberū arbitriū i rectitudie i qua facta eſt pſtitiſſet. Nūc uero que pacē felix cū deo habē noluit:ſecū pugnat īfelix:et hoc quoq; cū ſit malū miſe rabile:melius eſt tñ q̄ priora uite hu ius. Melius cōfligit̄ q̄ppe cū uitiis: q̄ cū ſine ulla cōflictione dominātur. melius eſt inquā bellū cū ſpe pacis et̄ ne:q̄ ſine ulla liberatōis cogitatōe ca ptiuitas. Cupim⁹ q̄dez etiā hoc bello carere:et ad capeſſendā ordinatiſſiaz pacē:ubi firmiſſima ſtabilitate potio ribus īferiora ſubdant̄:igne diui amo ris accēdimur. Sed ſi qđ abſit alibi tanti boni ſpes nulla eſſet:male ōbui mus in huius cōflictatōis moleſtia re manere:q̄ uitiis in nos dominationē non eis reſiſtendo permittere.

Sub q̄bus grē legib⁹ oēs regenera toꝝ hēantur etates. cap. xvi.

u Erū tanta eſt dei miſericordia i uaſa miſericordie q̄ p̄pauit in gloriā:ut etiā prima hois etas id eſt īfantia q̄ ſine ullo reniſu ſubiacet car ni:et ſecūda q̄ pueritia nuncupat̄:ubi nondū ratio ſuſcepit hāc pugnā:et fe re ſub oibus uitioſis delectatōib⁹ ia cet:q̄a licet fieri i iā ualeat: et iō infan tiā tranſiſſe uideat̄:nondū in ea ē pre cepti capax infirmitas mētis: ſi ſacra mēta mediatoris accepit:etiā ſi hanc in eis ānis uitā finiat tranſlata ſcil3 a poteſtate tenebraꝝ in regnū chriſti:ñ ſolū penis nō p̄parct̄ eternis: ſed ne ulla q̄dē poſt mortē purgatoria tor mēta patiat̄. Sufficit eni ſola ſpiritu alis regeneratio:ne poſt mortē obſit quod carnalis generatio cū morte cō traxit. Cū autē uentū fuerit ad etatez que preceptū iā capit:et ſubdi poteſt legis īperio:ſuſcipiendū eſt bellū con tra uitia et gerendū acriter: ne ad dā nabilia peccata pducat. Et ſi quidem nondū uictoriaꝝ cōſuetudine robora ta ſunt:facilius uincunt̄ et cedūt: ſin autē uincere atq; īperare cōſueuerūt: laborioſa difficultate ſuperant̄. Neq; eni id fit ueraciter atq; ſinceriter: niſi uera delectatōe iuſtitie. Hoc eſt autez fide chriſti. Nā ſi lex iubēs adſit ⁊ ſpi ritus iuuans deſit p ipſā ꝓhibitiōem deſiderio creſcente atq; uincēte pecca ti etiā reatus p̄uaricatōis accedit: ut nōnunquā ſint aptiſſima uitia que a liis uitiis uincūt̄ occultis:queque pu tant̄ eſſe uirtutes:in q̄bus regnat ſup bia:⁊ quedā ſibi placēdi altitudo rui noſa. Tūc itaq; uicta uitia deputāda ſunt:cū dei amore uincunt̄:que niſi ō us ipſe nō donat:nec aliter niſi p me diatorē dei et hoiu3 hoiez chriſtū ie ſū q̄ factus eſt pticeps mōtalitatiſ no ſtre:ut nos ptícipes faceret diuitatis ſue. Pauciſſimi autē ſunt tāte felicita tis ut ab ipſa ineūte adoleſcētia nulla dānabilia peccata cōmittāt:uel in fla gitiis uel in facinorib⁹: uel in nefarie cuiuſquā īpietatis errore: ſ3 magna ſpiritus largitate opprimāt:q̄cquid i eis poſſet carnali delectatione dñari. Plimi uero p̄cepto legis accepto cu3 prius uicti fuerint p̄ualentibus uitiis et p̄uaricatores effecti tūc ad gratiaz cōfugiūt adiuuantē:qua fiāt et amari us penitēdo et uehemētius pugnādo pri⁹ deo ſubdita atq; ita carni p̄poſi ta mēte uictores. Quiſquis ergo pe nas cupit euadē ſēpitnas non ſolum

baptizet̃ uerũ etiã iuſtificet̃ i chriſto: ac ſic ṽe trãſeat a diabolo ad chriſtũ. Purgatorias autẽ pẽas nullas futas opinet̃ niſi añ illõ ultimũ tremẽdũq₃ iudiciũ. Nequaq̃ tñ negandũ eſt: etiã ipſũ et̃nũ ignẽ ꝑ diuerſitate meritoꝝ q̃uis malorũ aliȷs leuiorẽ aliȷs futuꝫ eſſe grauiorẽ: ſiue ipſius uis atq₃ ardor ꝑ pena digna cuiuſq₃ uariet̃: ſiue ipſe equalr̃ ardeat: ſꝫ nõ equali moleſtia ſẽtiat̃.

De his q̃ putãt nulloꝝ hoĩuꝫ pẽas i et̃nũ eẽ manſuras. cap. xvij.

n Unc iã cũ miſericordib⁹ noſtriſ agendũ eſſe uideo: ⁊ pacifice diſputandũ q̃ uel oĩbus illis hominib⁹ quos iuſtiſſimus iudex dignos gehẽne ſupplicio iudicabit: uel q̃buſdã eorũ nollunt credere penã ſẽpiternã futurã: ſed poſt certi tẽporis metas: pro cuiuſq₃ peccati quantitate longioris ſiue breuioris eos inde exiſtimant liberãdos. Qua in re miſericordior ꝑfecto fuit origenes qui ⁊ ipſũ diabolũ et angelos eius poſt grauiora ꝑ meritis et diuturniora ſupplicia ex ill' cruciatib⁹ eruendos atq₃ ſociãdos ſãctis angelis credidit. Sed illũ et ꝓpt̃ hoc et ꝓpter alia nõnulla: et maxime ꝓpt̃ alternãtes ſine ceſſatõe beatitudinis ⁊ miſerias et ſtatutis ſeculorũ iterualliis ab iſtis ad illas atq₃ ab illis ad iſtas itus ac reditus interminabiles nõ imerito reprobauit eccleſia. Quia ⁊ hoc q̃ miſericors uidebat̃ amiſit. faciendo ſanctis ueras miſerias q̃b⁹ penas luerẽt ⁊ falſas beatitudines in quibus uerum ac ſecurum hoc eſt ſine timore certũ ſempit̃ni boni gaudiũ nõ hẽrent. Lõge autẽ alit̃ iſtoruꝫ miſericordia humano erat affectu: q̃ hominũ illo iudicio dãnatorũ miſerias tẽporales: omniũ uero q̃ uel citiuſ uel tardius liberant̃: eternã felicitatẽ putant. Que ſentẽtia ſi propterea uera et bona quia miſericors eſt: tanto erit melior et uerior quanto miſericõdior. Extendatur ergo ac profundat̃ fõs huius miſericordie uſq₃ ad dãnatos angelos ſaltẽ poſt multa atq₃ ꝓlixa quantilibet ſecula liberãdos. Cur uſq₃ ad uniuerſam naturã manat humanam: ⁊ cũ ad angelicam uentum fuerit mox areſcit. Non audẽt tamen ſe ulterius miſerando porrigere: ⁊ ad liberatõem ipſius quoq₃ diaboli ꝑuenire. Ueꝝ ſi aliq̃s audeat uincit nẽpe iſtos: ⁊ tamen tanto inuenit̃ errare d̃formius: ⁊ contra recta dei uerba peruerſius quanto ſibi ui᷒ ſentire clemẽti⁹

De his q̃ nouiſſio iudicio propter itercceſſionem ſanctorum neminẽ putant damnandũ eſſe. cap. xviij.

ſ Unt etiã quales in collucutõibus noſtris ipſe ſum expertus: q̃ cũ uenerari uideantur ſcripturas ſanctas: moribus iprobandi ſunt: ⁊ agẽdo cauſam ſuam: multo maiorem q̃ iſti miſericordiam deo tribuunt erga humanũ genus. Dicunt eni de malis ⁊ infidelibus hominib⁹ diuinit⁹ quidẽ uerum ꝑdictum eſſe q̃ digni ſunt: ſed cum ad iudiciuꝫ uentũ fuerit: miſericordiã eſſe ſuꝑaturam. Donabit eni eos inquiunt miſericors deus precibus ⁊ interceſſionibus ſanctorum ſuorũ. Si enim orabant ꝑ ill' qñ eos patiebant̃ inimicos: quãto magis qñ uidebunt humiles ſuppliceſq₃ ꝓſtratos? Neq₃ eni credendũ eſt aiunt tunc amiſſuros ſanctos uiſcera miſericordie cum fuerint pleniſſime ac ꝑfectiſſime ſanctitatis: ut q̃ tũc orabãt ꝑ inimicis ſuis qñ ⁊ ipſi ſine peccato non erãt: tũc ñ orẽt ꝑ ſupplicibus ſuis qñ nullũ ceperunt hẽre peccatũ. Aut uero deus tunc eos nõ exaudiet tot ⁊ tãtoſ filios ſuos: qñ in tãta eoꝝ ſanctitate nullũ iueniet orõis impedimentum.

Teſtimōiū uero pſalmi et illi q̄ pmit tūt īfideles atqȝ ipſos hoīes ſaltē lō go tēpore cruciari: ⁊ poſtea de malꝭ oī bus erui: ſȝ magis iſti ꝑ ſe dicunt eſſe ubi legitꝰ. Nunq̄d obliuiſcetꝰ miſereri deus: aut ꝯtinebit in ira ſua ſuas mi ſeratōes. Ira eiꝰ ē inq̄unt: ut oēs indi gni beatitudīe ſēpiterna ipſo iudicāte puniantꝰ ſupplicio ſēpitno. Sȝ ſi ul lō gū uꝰ ullū eſſe pmiſerit: pfecto ut poſ ſit hoc fieri cōtiebit in ira ſua miſera tōes ſuas: qð eū pſalmus dicit nō eſſe facturū. Nō eni ait affirmādo cōtine bit: ſȝ negatōeȝ ſub iterrogatōe ponēſ cū an cōtinebit itrogat: nimirū oñdit q̄a nō diu miſeratōes ſuas i ira conti neat. Sic ergo iſti uolūt iudicīȝ dei cō minatōem nō eſſe mēdacē: q̄uiſ ſit ne minē dānaturus: queādmodū eiuſ cō minatōeȝ qua dixit euerſuꝝ ſe eſſe ni niuē ciuitatē: mēdacē nō poſſumuſ di cē: ⁊ tñ nō eſt factū inquiūt qð ſine ul la cōditōe pdixit. Non eni ait niniue euertetꝰ ſi nō egerint penitētiā ſeqȝ cō rexerint: ſȝ hoc nō addito pnuntiauit euerſionem futuram illius ciuitatis. Quā cōminatōem ꝑpterea ueracem putāt: q̄a hoc pdixit deꝰ ꝙ uere digni erāt pati: q̄uis hoc nō eēt ipſe factu rus. Nā et ſi penitētibꝰ pepcit inq̄unt utiqȝ illos penitentiā non ignorabat acturos: ⁊ tñ abſolute ac diffiīte eoꝝ euerſionē futurā eē pdixit. Hoc ergo erat inq̄ūt i ueritate ſeueritatis: qua digni: ſȝ i rōe miſeratōis nō erat: quā nō continuit in ira ſua ut ab ea pena ſupplicibꝰ pcēt quā fuerat cōtūacibꝰ cōminatus. Si autē tūc pepcit aiunt: qñ ſanctū ſuū ꝑphetā fuerat pcendo cōtriſtaturꝰ: q̄to magis tūc mirabiliꝰ ſupplicātibꝰ pcet: qñ ut pcat oēs ſācti eiꝰ orabūt. Sȝ hoc qð ipſi ſuis cordi bꝰ ſuſpicātꝰ: iō putāt ſcriptās tacuiſſe dinas: ut multi ſe corrigāt uel ꝑlixaꝝ uel etnaꝝ tiore penaꝝ: et ſint q̄ poſ ſint orare ꝑ eis q̄ non ſe correxerint.

Hec tñ opinātꝰ oīmō id elōq̄a dīna ta cuiſſe. Nā quo ptinet inq̄unt qð ſcrip tū eſt: ꝙ multa multitudo dulcedinis tue dñe quā abſcōdiſti timētibꝰ te: ni ſi ut itelligamꝰ ꝑpter timorē fuiſſe ab ſcōditā miſericordie dīne tā multā ſe cretāqȝ dulcedinē. Addūt etiā ꝑptēa dixiſſe apoſtolū: cōcluſit eni deus oēſ in īfidelitate ut oībus miſereatꝰ: quo ſignificaret ꝙ ab illo nemo dānabitꝰ. Nec iſti tñ q̄ hoc ſentiunt: hāc opinio nē ſuā uſqȝ ad liberatōem uel nullaȝ dānatōem diaboli atqȝ angeloꝝ eius extendūt. Humana q̄ppe circa ſolos hoīes mouentꝰ miſericordia: ⁊ cauſaȝ maxime agunt ſuā: p generalē in gñs humanū quaſi dei miſeratōem īpuni tatē falſā ſuis pditis moribus pollicē tes. Ac p hoc ſupabunt eos in ꝑdi cāda dei miſericordia: q̄ hanc īpunita tē etiā pricipi demonū et eius ſatelliti bꝰ pollicētꝰ.

De his q̄ īpunitatē oīum peccatoꝝ promittunt etiā hereticis propter pti cipationē corporis chriſti. cap. xix.

i Tē ſūt aliȝ ab eterno ſupplicio liberationē nec ipſis ſaltē oībꝰ hōibus ꝑmittentes: ſed tātūmō chri ſti baptiſmate ablutis q̄ pticipes fiūt corporis eius: quōlibet uixerit: ī qua cūqȝ hereſi uel īpietate fuerit ꝑpter il lud quod ait ieſus. Hic eſt panis qui de celo deſcēdit: ut ſi quis ex ipſo mā ducauerit nō moriatur. Ego ſum pa nis uiuus qui de celo deſcendi. Si q̄s manducauerit ex hoc pane uiuet in eternum. Ab eterna ergo morte īqui unt neceſſe eſt iſtos erui: et ad uitam eternā quandoqȝ perduci.

De his qui nō oībus ſȝ eis tantū q̄ apud catholicos ſūt regenerati: etiā ſi poſtea in multa crīna erroreſqȝ pruī perit indulgentiā pollicentꝰ. cap. xx.

I Tē ſunt qui hoc nec oībus hñti bus baptiſmatis chriſti et eius corporis ſacramētū:ſꝫ ſolꝰ catholicis q̄uis male uiuentibus pollicentꝰ:quia nō ſolū ſacramēto ſꝫ re ipſa māduca uerrūt corpꝰ chriſti in ipſo corpe eiuſ cōſtituti. De quo dicit aplꝰus: unꝰ pa nis unū corpꝰ multi ſumus: ut etiā ſi poſtea in aliquā hereſi uel etiā i gē tiliū idolatriā lapſi fuerit:tantū quia i corpe chriſti id eſt in catholica eccle ſia ſūpſerūt baptiſmū chriſti ꝛ mādu cauerunt corpus chriſti nō moriantꝰ in eternū:ſꝫ uitā q̄ñq̄ conſequantꝰ etꝰ nā:atq̄ꝫ illa oīs ipietas quāto maior fuerit:non eis ualeat ad eternitatē: ſꝫ ad diuturnitatē magnitudinēq̄ꝫ pena rum.

De his q̄ eos q̄ pmanēt i catholica fide:ēt ſi peſſime uixerit:ꝛ ob hoc uri meruerit:tñ ꝑpꝰ fidei fundamētū ſal uandos eſſe diffiniūt.cap.xxi.

S Unt aūt q̄ ꝑpter id qȯ ſcriptū eſt qui pſeuerauerit uſq̄ꝫ in finē hic ſaluus erit:nō niſi i eccleſia catho lica pſeuerātibus q̄uis in ea male ui uentibus hoc ꝑmittūt:p ignē uidelꝫ ſaluandis:merito fundamenti ȯ quo ait aplꝰus. Fūdamētū eni aliud nemo pōt ponē preꝰ id qȯ poſitū eſt:quod ē chriſtus ieſus. Si q̄s aūt edificauerit ſupra fundamentū hoc aurū:argētū: lapides precioſos:ligna:fenū:ſtipulā. uniuſcuiuſq̄ꝫ opus manifeſtabitꝰ. Di es eni dñi declarabit:quia in igne iue labitꝰ:ꝛ uniuſcuiuſq̄ꝫ opus quale ſit ignis ꝓbabit. Si cuius opus pman ſerit qȯ ſupedificauit:mercedē accipi et. Si cuius opus autē arſerit:detri mentū patietꝰ:ipſe autē ſaluus erit:ſic tñ quaſi p ignē. Dicūt ergo cuiuſlibꝫ uite catholicū chriſtianū chriſtū hēe in fundamēto:qȯ fundamentū nulla hereſis hēt a corpis eius unitate pre ciſa:ꝛ iō ꝑpter hoc fundametū etiā ſi male uite fuerit catholicus chriſtia nus:uelut qui ſuperedificauerit ligna fenū:ſtipulā:putant eū ſaluū fieri per ignē:id ē poſt penas ignis illiꝰ libera ri:quo igne i ultio iudicio punientur mali.

De his qui putant ea crimina que inter elemoſynarū crimina cōmittūtꝰ ad dānatōis iudiciū ñ uocari .c.xxij.

C Omperi autē etiā quoſdā puta re eos tantūmō arſuros illius eīnitate ſupplicij:q̄ ꝑ peccatis ſuis fa ceē dignas elemoſynas negligūt. Iux ta illud apoſtoli iacobi. Iudiciū autē ſine miſericordia fiet illi q̄ nō fecit mi ſericordiā. Qui ergo fecerit inquiunt q̄uis mores in melius nō mutauerit ſed iter ipſas ſuas elemoſynas nefa rie ac neq̄ter uixit:cū miſericordia illi iudiciū futurū eſt:ut aut nulla dānati ōe plectatꝰ:aut poſt aliquod tēpꝰ ſiue puū ſiue ꝓlixū ab illa dānatōe libere tur. Iō iudicē ipſū uiuoꝝ atq̄ꝫ mortu orū noluiſſe exiſtimāt aliud cōmemo rare ſe eſſe dicturū:ſiue dextꝰis quibꝰ daturus eſt uitā eternā: ſiue ſiniſtris quos eterno ſupplicio dānaturꝰ: niſi elemoſynas ſiue factaſ ſiue nō factaſ. Ad hoc ptinere aiūt:ꝛ in oratōe dñi ca quotidianā poſtulatōem. Dimitte nobis debita noſtra ſicut ꝛ nos dimit timꝰ debitoribꝰ nr̄is. Quiſq̄s eni illi q̄ in eū peccauit dimittit ignoſcendo peccatū: ꝓculdubio elemoſynā facit. Quā rē dñs ipſe ſic cōmēdauit ut di cēt. Si eni dimiſeritis peccata hōibꝰ: dimittet uobis et patꝰ ueſter peccata ueſtra. Si autē nō dimiſeritis hōibuſ neq̄ꝫ pr̄ ueſter q̄ in celꝰ eſt dimittet uo bis. Ergo ꝛ ad hoc genꝰ elemoſyna rū ptinet quod ait apoſtolus iacobꝰ: iudiciū futurū ſine miſericordia ei q̄ nō fecit miſericordiā. Nec dixit domi nus inqunt magna uel pua : ſꝫ dimit tet uobis pater ueſter peccata ur̄a: ſi

⁊ uos dimiſeritis hoībus. Ac ꝑ hoc putant etiā eis qui ꝑdite uixerunt donec claudāt diē uite huius extremū. ꝑ hāc orōez qualiacūqꝫ et quātacūqꝫ fuerit oīa quotidie peccata dimitti: ſi cut ipſa quotidie frequētat̄ oratio: ſi hoc tantūmō cuſtodire meminerint. ut qn̄ ab eis ueniā petūt q̄ eos pecca to qualicūqꝫ leſerūt: ex corde dimittāt. Cū ad hec oīa deo donāte reſpō dero: liber iſte claudendus eſt.

Cōtra opinionē eorū q̄ dicunt nec diaboli nec hominū maloꝝ ꝑpetua futura ſupplicia. cap. xxiij.

a Ↄ primū queri opꝫ atqꝫ agno ſci cur eccleſia ferre nequiuerit hoīuz diſputatōez diabolo etiā poſt maxias et diuturniſſias penas purga tōez uel indulgentiā pollicētē. Neque eni tot ſācti ⁊ ſacris uetibus ac nouis lr̄is eruditi mūdatōez ⁊ regni celoruz beatitudinē poſt qualiacūqꝫ ⁊ quāta cūqꝫ ſupplicia qualibetcūqꝫ ⁊ quātiſ cūqꝫ āgelis īuiderūt: ſꝫ poti⁹ uiderūt diuinā uacuari ul̄ infirmari nō poſſe ſentētiā: quā ſe ꝓnūciauit dn̄s in iudicio ꝓlaturū atqꝫ dicturā. Diſcedite a me maledicti in ignē eternū: q̄ pat⁹ eſt diabolo ⁊ āgelis eius: ſic q̄ppe oñ dit eťno igne diabolū ⁊ āgelos ei⁹ ar ſuros. Et ꝙ ſcriptū ē ī apocalypſi dia bolus q̄ ſeducebat eos miſſus ē in ſta gnuz ignis ⁊ ſulfuris: quo ⁊ beſtia et pſeudo ꝓpheta cruciabunt̄ die ac no cte in ſecula ſeculorū. Qd̄ ibi dictū ē eternū: hic dictū eſt ī ſecula ſeculoꝝ. Quibus uerbis nihil ſcriptᷣa dīna ſi gnificare cōſueuit: niſi ꝙ finē nō hꝫ tē poris. Quāobrē ꝓrius nec alia cauſa nec iuſtior atqꝫ manifeſtior iueniri po teſt: cur ueriſſima poteſtate teneatur fixū ⁊ imobile: nullū regreſſū ad iuſti tiā uitāqꝫ ſanctorū diabolū ⁊ āgelos ei⁹ hituros: niſi a ſcriptura que neminē fallit dicit eis deū nō pepciſſe: ⁊ ſic ab illo ſe eſſe iā ipſos ꝓdānatos ut carcerib⁹ caligis iferni retruſi traderēt̄ ſeruandi atqꝫ ultio iudicio puniendi: qn̄ eos etern⁹ ignis accipiet: ubi cruci abūt̄ in ſecula ſeculoꝝ. Qd̄ ſi ita eſt: quō ab huius eťnitate pene ul̄ uniuer ſi uel quidā hoīes poſt quātālibet tē poris ſubtrahent̄: ac nō ſtati eneruabit̄ fides qua credit̄ ſempiternū ōmo nū futurū eē ſuppliciū. Si eni q̄b⁹ dicetur diſcedite a me maledicti in ignez eťnū q̄ patus ē diabolo ⁊ āgel eius l̄ uniuerſi uel aliq̄ eorū nō ſemper ibi erūt: quid cāe ē cur diabolus ⁊ āgeli ei⁹ ſēper ibi futuri eē credāt. An forte dei ſn̄ia que in malos āgelos ⁊ hoīes ꝓferet̄: ī āgelos uera erit: in hoīes fal ſa. Ita plane hoc erit ſi nō qd̄ deuſ di xit: ſꝫ qd̄ ſuſpicāt̄ hoīes pl⁹ ualebit. Qd̄ fieri q̄a nō pōt: nō argumentari aduerſus deū: ſꝫ dīno poti⁹ dū tēpus eſt debēt pere ꝓcepto: q̄ ſēpiťno cupiūt carē ſupplicio. Deinde quale eſt eť nū ſuppliciū ꝓ igne diuťni tēporiſ exi ſtiare: ⁊ uitā eťnā credere ſine fine: cū chriſt⁹ eodē ipſo loco in una eadēqꝫ ſentētia dixerit utrūqꝫ cōplexus: ſic ibūt iſti in ſuppliciū eternū: iuſti autē in uitā eternā. Si utrūqꝫ eternū profe cto aut utrūqꝫ cū fie diuťnū: aut utrū qꝫ ſine fine ꝑpetuū dꝫ itelligi: par pa ri eni relata ſunt: hinc ſuppliciū eťnū inde uita eťna. Dicēt autē in hoc uno eodēqꝫ ſenſu: uita eterna ſine fine erit ſuppliciū eternū finē hēbit: multū ab ſurdū eſt. Unde q̄a uita eterna ſācto rū ſine fine erit: ſuppliciū quoqꝫ eter nū quibus erit: proculdubio finē nō hēbit.

Cōtra coꝝ ſenſū q̄ in iudicio dei oī bus reis ꝓpī ſanctorū ꝓces putāt eſſe parcendum. cap. xxiiij.

b Oc autē ⁊ aduerſus eos ualꝫ: q̄ ſuas agētes cāſ ꝯt⁻ dei uerre

ṽba uelut miſericordia maiore conāť
ut iō uidelicet uera ſint: q̄a ea que di
xit hoies eſſe paſſuros pati digni ſūt
nō q̄a paſſuri ſunt. Donabit eni eos i
quiūt p̄cibus ſāctoꝝ ſuoꝝ: ēt tūc tan
to magis orātiū ꝑ inimicis ſuis q̄to
ſunt utiqꝫ ſāctiores: eorūqꝫ eſt effica
cior oīo et exauditōe dei dignior: iaꝫ
nullā hn̄tiū oio peccatū. Cur ergo ea
dē pfectiſſima ſāctitate: ꝛ cūcta impe
trare ualētibus mūdiſſis ꝛ miſericor
diſſis p̄cibus etiā ꝑ āgelꝰ nō orabūt q̄
bus paratus eſt ignis eternus: ut deꝰ
ſententiā ſuā mitiget ꝛ reflectat i me
lius: eoſqꝫ ab illo igne faciat alienos.
An erit forſitā q̄ſq̄ q̄ ꝛ hoc futuruꝫ
eſſe p̄ſumat: affirmās etiā ſanctos an
gelos ſimul cū ſāctis hōibus q̄ tunc
equales erūt āgelꝰ dei: ꝑ dānādis ꝛ ā
gelꝰ ꝛ hōibus oraturos ut miſericor
dia nō patianť qđ ueritate merentur
pati: qđ nemo ſane fidei dixit: nemo
dicturus eſt. Alioq̄n nulla cā eſt cur
nō etiā ꝑ diabolo nunc ꝛ angelꝰ eius
oret eccleſia: quā magiſter deꝰ pro ini
micis ſuis iuſſit orare. Hec igitur cā
qua fit ut n̄c eccleſia nō oret ꝑ malis
angelis: quos ſuos nouit eē inimicoſ
eadē ipſa cā eſt qua fiet ut in illo tunc
iudicio etiā pro hominibꝰ eterno igni
cruciādis: q̄uis pfecta ſit ſāctitate nō
oreꝫ. Nūc eni ꝑpterea ꝑ eis orat quoſ
in genere humano hꝫ inimicos: quia
tēpus eſt penitētie fructuoſe. Nam ut
q̄d maxie ꝑ eis orat: niſi ut det illꝰ deꝰ
ſicut dicit apoſtolus penitentiā ꝛ reſi
piſcant de diaboli laqueis a quo cap
tiui tenēť ſecundū ipſius uoluntatē:
deniqꝫ ſi de aliq̄bus ita certa eſſet: ut
q̄ ſiť illi ēt noſſet: q̄ lꝫ adhuc in hac ui
ta ſint cōſtituti: tn̄ p̄deſtinati ſūt in eť
nū ignē ire cū diabolo: tā ꝑ eis n̄ ora
ret q̄ nec ꝑ ipſo. Sed q̄a de nullo cer
ta eſt: orat ꝑ oībus duntaxat hōibus
inimicis ſuis in hoc corpe cōſtitutis:
nec tn̄ pro oibus exaudiť. Pro hiſ.n.
ſolꝰ exaudiť: qui etſi aduerſanť eccle
ſie: ita ſūt tn̄ p̄deſtinati ut ꝑ eis exau
diať eccleſia: ꝛ filij efficiāť eccleſie. Si
q̄ autē uſqꝫ ad mortē hēbūt cor ipeni
tens: nec ex inimicis cōuerteť in filios
nūq̄d iā ꝑ eis id eſt pro taliū defūcto
rū ſpiritibꝰ orat eccleſia: Cur ita niſi
q̄a in pte iā diaboli cōputāť: q̄ dum
eſſent in corpe nō ſūt trāſlati ad chri
ſtū. Eadē itaqꝫ cā eſt cur nō oreť tunc
pro hōibus eťno igne puniēdis: q̄ cā
eſt ut neqꝫ nūc neqꝫ tūc oreť pro āge
lis malꝰ: que itidē cā eſt: ut q̄uis ꝑ ho
minibus nunc uiuis oreť etiā malis:
tn̄ iā nec nūc oreť ꝑ īfidelibꝰ ipiſqꝫ d
functis. Nā pro defūctis q̄buſdā uel
ipſius eccleſie uel quorūdā piorū ex
audiť oratio: ſꝫ pro his quoꝝ i chri
ſto regeneratorū nec uſqꝫadeo uita i
corpore male geſta eſt ut tali miſeri
cordia iudicentur digni non eſſe: nec
uſqꝫadeo bene ut talē miſericordiam
repianť neceſſariā nō hēre: ſicut etiaꝫ
facta reſurrectōe mortuorū: n̄ deerūt
q̄bus poſt penas quas patiunť ſpiri
tus mortuorū ipertiať miſericordia:
ut in ignē nō mittanť eternum. Neqꝫ
eni de q̄buſdā ueraciter diceret qꝰ nō
eis remittať neqꝫ in hoc ſeculo neqꝫ i
futuro niſi eſſent quibus etſi nō i iſto
tn̄ remitteret in futuro. Sꝫ cū dictuꝫ
fuerit a iudice uiuorū atqꝫ mortuoꝝ
uenite bn̄dicti p̄ris mei: poſſidete pa
tū uobis regnū a cōſtitutōe mūdi: et
aliis ecōtrario: diſcedite a me maledi
cti in ignē etn̄ū q̄ patus eſt diabolo ꝛ
angelꝰ eiꝰ: ꝛ ibūt iſti in ſuppliciū eter
nū: iuſti autē in uitā eternā: nimie p̄
ſūptōis eſt dicere cuiq̄ eorū eternum
ſuppliciū nō futurū: quos deus iſtos
in ſuppliciū dixit eternū: ꝛ p huiuſ p̄
ſūptōnis pſuaſionē facere: ut de ipſa
quoqꝫ uita uel deſpeť uel dubiteť et
na. Nemo itaqꝫ ſic itelligat pſalmum
canentē. Nunq̄d obliuiſceť miſereri
deus: aut cōtinebit i ira ſua miſatōes

ſuas:ut opinet̃ de hōībus bonis uerā de malis falſā:aut de bonis hōibus ⁊ mal' angelis uerā.de malis aūt homi bus falſā dei eē ſententiā. Hoc eni qd̓ ait pſalmus ad uaſa miſericordie ptinet:⁊ ad ipſos filios pmiſſionis:quorū erat unus etiam ipſe ppheta. Qui cū dixiſſet nunqd obliuiſceẗ miſereri deus:aut cōtinebit in ira ſua miſerationes ſuas: cōtinuo ſubiecit. Et dixi nūc cepi. Hec ē imutatio dextere excelſi. Expoſuit pfecto qd̓ dixerit. Nūqd cōtinebit i ira ſua miſatōes ſuas. Jta eni dei ē ēt iſta uita mortalis: ubi hō uanitati ſimilis factus ē: ⁊ dies eius uelut ūbra ptereūt:i qua tñ ira ñ obliuiſcit̃ miſereri deus:faciēdo ſolē ſuuꝫ oriri ſup bonos ⁊ malos:⁊ pluendo ſup iuſtos et iniuſtos: ac ſic nō ptinꝫ i ira ſua miſeratōes ſuas. Maxiēꝗ i eo qd̓ expreſſit hic pſalmus dicēdo nūc cepi. Hec ē imutatio dextē excelſi qm̄ i hac ipſa coꝝ uāiſſima uita que ira dei ē uaſa miſicordie mutat i melius:q̄uis adhuc i huius corruptōis miſeria maneat ira eı⁹:qa nec in ipſa ira ſua cōtinet miſeratōes ſuas. Cum ergo in iſto mō cōpleat̃ diui illius cātici ueritas:nō eſt eā neceſſe etiā illic itelligi:ubi nō ptinentes ad ciuitatem dei ſēpiterno ſupplicio punient̃. Sꝫ q̄bus placet iſtā ſententiā uſꝗ ad illa ipiorū tormēta ptendē ſaltē ſic itelligāt ut manente in eis ira dei que eterno eſt pnūciata ſupplicio:nō contineat deus in hac ira ſua miſeratōes ſuas:⁊ faciat eos nō tanta quāta digni ſunt penaꝝ atrocitate cruciari:ut eaſ penas uel nunꝗ ſubeāt uel aliqñ finiāt:ſꝫ ut eas mitiores ꝙ merita ſūt eorū leuioreſꝗ patiant̃. Sic eni ⁊ ira dīmanebit:⁊ in ipſa ira ſua miſeratōes ſuas nō cōtinebit:qd̓ qdē nō iō cōfirmo:qa nō reſiſto. Ceterū eos q̄ putāt minaciter potius ꝙ ueraciter dictum diſcedite a me maledicti in ignē etnū: ⁊ ibunt iſti in ſuppliciū eternuꝫ ⁊ cruciabunt̃ in ſecula ſeculorū: ⁊ uermis eoꝝ nō morieẗ:⁊ ignis nō extiguetur ⁊ cetera huiuſmodi:nō tā ego ꝙ ipſa ſcriptura dīna planiſſime atꝗ pleniſſime īdarguit ac refellit. Niniuite qp pe in hac uita egerūt penitētiā: ⁊ iō fructuoſā uelut in hoc agro ſeiantes in quo uoluit deus cū lachrymis ſeiari qd̓ poſtea cū letitia meteret̃. Et tñ quis negabit ꝙ dn̄s pdixit in eis fuiſſe cōpletū niſi parū aduertat quēadmodū peccatores deus nō ſolū irat⁹: uerū etiā miſeratus euertat. Euertūt̃ eni peccatores duobus modis:aut ſicut ſodomite ut pro peccatis ſuis ipi hoies puniantur:aut ſicut niniuite ut ipſa hoium peccata penitendo deſtruant̃. Factū ē ergo qd̓ pdixit de⁹. Euerſa eni eſt niniue que mala erat:⁊ bōa edificata eſt que nō erat. Stantib⁹.n. menibus atꝗ domibus euerſa eſt ciuitas in pditis moribus. Ac ſic q̄uis ppheta fuerit cōtriſtatus:qa non eſt factū qd̓ illi hoies timuerūt illo pphetāte uenturū:factū ē tñ qd̓ fuerat dō pſcientie pdictū:quoniā nouerat q̄ p̄dixit quomō in melius eſſet iplendū. Ut autē nouerint iſti in puerſū miſericordes quo ptineat qd̓ ſcriptum eſt. Quāmulta multitudo dulcedīs tue dn̄e quā abſcōdiſti timētibus te:legat ⁊ qd̓ ſeqtur:pfeciſti aūt ſpātibus: niſi qa ill' q̄ timore penarū ſuarū ſuam uolunt iuſtitiā cōſtituere:que in lege ē nō eſt iuſtitia dei dulcis:qa neſciuit eā. Nō eni guſtauerunt eā: in ſe nāꝗ ſperant nō in ipſo:⁊ iō abſcōdit̃ eis multitudo dulcedīs dei:quoniā timēt qdē deū:ſed illo timore ſeruili q̄ nō ē in caritate:qa perfecta caritas foras mittit timorē. Jō ſperātibus in eū pficit dulcedinē ſuā:in ſperādo eis caritatē ſuā:ut timore caſto non quē caritas foras mittit:ſed permanente in ſeculū ſeculi:cū gloriant̃ i dn̄o glorieẗ.

Juſtitia dei quippe chriſtus eſt: qui factus eſt nobis ſicut dicit apoſtolus ſapientia a deo: ⁊ iuſtitia: ⁊ ſanctificatō ⁊ redēptio: ut quēadmodū ſcriptū eſt qui gloriatur in dño glorietur. Hanc dei iuſtitiam quam donat gratia ſine meritis: neſciunt illi qui ſuam iuſtitiā uolunt cōſtituere ⁊ ideo iuſtitie dei ꝗ eſt chriſtus non ſunt ſubiecti. In qua iuſtitia ē mlta mltitudo dulcedis dei propter quā dicit in pſalmo. Guſtate ⁊ uidete ꝙ dulcis eſt dominus. Et hanc quidem in hac peregrinatōe geſtantes non ad ſatietatem ſumentes: eſurimus eam potius ac ſitimus: ut ea poſtea ſaturemur cum uidebimus eum ſicuti eſt: ⁊ implebitur qđ ſcriptum eſt. Satiabor cum manifeſtabiť gloria tua. Ita perficit chriſtus multam multitudinē dulcedis ſue ſperantibus in eum. Porro autē ſi eā quaꝫ illi putant dulcedinē ſuā deus abſcōdit timentibus eū: qua non eſt ipſos dānaturus: ut hoc neſciētes ⁊ danari timētes recte uiuāt: ac ſi poſſint eſſe ꝗ orent pro nō recte uiuētibus: quomodo eā perficit ſperantibus in eum quandoquidē ſicut ſomniāt per hāc dulcedinē nō dānaturus eſt eos ꝗ nō ſperant i eū. Illa igitur eius dulcedo queratur: quā perficit ſperantibus in eū: nō quā perficere putatur contemnentibus ⁊ blaſphemantibus eum. Fruſtra itaqꝫ hō poſitus i hoc corpore occultorū dei iudiciorum ſibi notitiā arrogare preſumit. Illud quoque apoſtolicū: concluſit eni deus omnes in infidelitate ut omnibus miſereať. non ideo dictum eſt ꝙ ſit neminē dānaturus: ſed ſuperius apparet unde ſit dictum. Nā cum de iudeis poſtea credituris apoſtolis loqueretur ad gētes: ad quas utiqꝫ iam credentes ſcribebat epiſtolas. Sicut enim uos inqͭt aliquando non credidiſtis deo: nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis illorum incredulitate: ſic ⁊ hi non crediderunt in ueſtra miſericordia: ut et ipſi miſericordiam conſequantur. Deinde ſubiecit unde iſti ſibi errādo blādiuntur atqꝫ ait. Concluſit enim deuſ omnes in infidelitate ut omnibꝰ miſereatur. Quos omnes niſi de quibus loquebatur tanquam dicens ⁊ uos ⁊ illos. Deus ergo ⁊ iudeos ⁊ gentiles quos preſciuit ⁊ predeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui: omnes in infidelitate cōcluſit ut de amaritudie infidelitatis ſue penitendo confuſi: et ad dulcedinē miſericordie dei credendo conuerſi: clamarēt illud i pſalmo. Quāmulta multitudo dulcedinis tue domine: quam abſcondiſti timētibus te: perfeciſti autē ſperantibus non in ſe ſed in te. Omnium itaqꝫ miſeretur uaſorum miſericordie quidem omnium: ⁊ eorum ſcilicet quos ex gentibꝰ ⁊ eorum quos ex iudeis predeſtiauit: uocauit: iuſtificauit: glorificauit: non omnium hominum: ſed iſtorum omnium neminem dānaturus.

An hi qui inter hereticos baptizati ſunt: ⁊ deteriores poſtea male uiuēdo ſunt facti: uel hi qui apud catholicos renati ad hērēs aut ſciſmata trāſierunt: uel hi qui a catholicis apud quos renati ſunt non recedentes criminoſe uiuere perſtiterunt: poſſint ꝓ uilegio ſacramentorum remiſſioneꝫ eterni ſperare ſupplicij. cap. xxv.

S Ed iam reſpondeamus etiam illis qui non ſolum diabolo et angelis eius ſicut nec iſti: ſed nec ipſis quidem omnibus hominibus liberationem ab eterno igne promittunt: uerum eis tantum qui chriſti baptiſmate abluti: ⁊ corporis eius ⁊ ſāguinis participes facti ſunt: quomodolibet uixerint: i quacūque hereſi uel impietate fuerint. Sed contradicit eis

apoſtolus dicens. Manifeſta autem ſunt opera carnis. Que ſunt fornicatio: immunditia: luxuria: idolorū ſeruitus: : ueneficia: inimicicie: contentiones emulatōnes: animoſitates: diſſenſiones: hereſes: inuidie: ebrietates: comeſſationes: ⁊ his ſimilia: que predico uobis ſicut predixi: quoniam qui talia agunt regnum dei non poſſidebunt. Hec profecto apoſtolica ſententia falſa eſt: ſi tales poſt quantalibet tempora liberati regnum dei poſſidebunt. Sed quoniam falſa non eſt: profecto regnum dei non poſſidebunt. Et ſi in regni dei poſſeſſione nunquā erunt eterno ſupplicio tenebuntur: quoniam non eſt medius locus ubi non ſit in ſupplicio: qui illo non fuerit conſtitutus in regno. Quamobrē quod ait dominus ieſus hic eſt panis qui de celo deſcendit: ſi quis ex ipſo manducauerit non morietur: ego ſuū panis uiuus qui de celo deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pane uiuū in eternum: quomodo ſit accipiendū merito queritur. Et ab iſtis quidem quibus nunc reſpondemus: hunc intellectum auferunt illi: quibus deinde reſpondēdum eſt. Hi ſunt autem qui hanc liberationē nec omnibus hētibus ſacramentum baptiſmatis ⁊ corporis chriſti: ſed ſolis catholicis quāuis male uiuentibꝰ pollicētur. Quia non ſolum inquiunt ſacramento ſed re ipſa manducauerunt corpus chriſti: in ipſo ſcilicet eius corpore conſtituti de quo ait apoſtolus. Unus panis unum corpus multi ſumus. Qui ergo eſt in eius corporis unitate id eſt in chriſtianorum compage membrorum: cuius corporis ſacramētum fideles cōmunicantes de altari ſumere conſueuerunt: ipſe uero dicendus eſt manducare corpus chriſti: et bibere ſanguinem chriſti. Ac per hoc heretici ⁊ ſciſmatici ab huius unitate corporis ſeparati poſſunt idem percipere ſacramentum: ſed non ſibi utile: imo uero etiam noxium: quo iudicētur grauius ꝙ uel tardius liberētur. Non ſunt quippe in eo uinculo pacis quod in illo exprimitur ſacramento. Sed rurſus etiam iſti qui recte intelligunt non dicendum eum manducare corpus chriſti qui in corpore non eſt chriſti: non recte promittunt eis q̄ uel in hereſim: uel etiam in gentilium ſuperſtitionem ex illius corporis unitate labuntur: liberationem quandoq; ab eterni igne ſupplicij. Primo quia debent attendere ꝙ ſit intolerabile atq; a ſana doctrina nimis deuium ut multi ac pene omnes qui hereſes impias condiderint exeuntes de catholica eccleſia: ⁊ facti ſunt hereſiarche: meliores habeant cauſas ꝙ hi qui nunquā fuerunt catholici: cum in eorum laqueos inciderint: ſi illos hereſiarchas hoc facit liberari a ſupplicio ſempiterno. ꝙ in catholica eccleſia baptizati ſunt ⁊ ſacramētum corporis chriſti i uero chriſti corpore primitus acceperunt: cum peior ſit utiq; deſertor fidei: ⁊ ex deſertore oppugnator eius effectus. ꝙ ille qui non deſeruit quam nūquā tenuit. Deinde quia et his occurrit apoſtolus eademq; uerba proferens: ⁊ enumeratis illis carnis operibus eadem ueritate predicens: quoniam qui talia agunt regnum dei non poſſidebūt. Unde nec illi in perditis et dānabilibus moribus debent eſſe ſecuri: q̄ uſq; in finem quidem uelut in cōmunione eccleſie catholice perſeuerant intuēntes quod eſt dictum. Qui perſeuerauerit uſq; in finem hic ſaluꝰ erit: ⁊ per uite iniquitatem ipſam uiam iuſtitie quod eis chriſtus eſt deſerunt: ſiue fornicando: ſiue alias immunditias flagitiorꝫ quas nec apoſtolus exprimere uoluit i ſuo corpore ꝑpetrando: ſiue turpitudine luxurie defluēdo

ſiue aliq̃d aliud eorũ agẽdo: de q̃bus ait: quoniã qui talia agunt regnũ dei non poſſidebunt. Ac per hoc q̃cunq; agunt talia: niſi in ſupplicio ſempiterno nõ erunt: q̃a in regno dei eſſe non potuerunt. In his enim perſeuerãdo uſq; in huius uite finẽ: non utiq; dicẽdi ſunt in chriſto pſeueraſſe uſq; in finẽ: q̃a in chriſto perſeuerare eſt i eius fide pſeuerare: que fides ut eã diffinit apoſtolus p dilectionẽ operatur. Dilectio autẽ ſicut ipſe alibi dicit malũ nõ operat̃. Nec iſti duo ergo dicendi ſũt manducare corpus chriſti: quoniam nec in membris cõputandi ſunt chriſti. Ut eni alia taceam: non poſſunt ſimul eſſe ⁊ membra chriſti ⁊ mẽbra meretricis. Deniq; ipſe dicens q̃ manducat carnẽ meã ⁊ bibit ſanguinem meũ: in me manet: ⁊ ego in eo: oſtẽdit quid ſit non ſacramento tenus: ſed re uera corpus chriſti manducare: ⁊ eiꝰ ſanguinẽ bibere. Hoc eſt eni in chriſto manere: ut in illo maneat ⁊ chriſtus. Sic eni hoc dixit tãquã diceret. Qui nõ in me manet ⁊ in quo ego nõ maneo: non ſe dicat aut exiſtimet mãducare corpus meũ: aut bibere ſanguiẽ meũ. Nõ itaq; manet in chriſto: q̃ nõ ſunt mẽbra eiuſ. Nõ ſunt autẽ mẽbra chriſti: q̃ ſe faciunt mẽbra meretricis niſi malũ illud penitendo eſſe deſtiterint: ⁊ ad hoc bonum reconciliatione redierint.

Quid ſit in fundamento habere chriſtum: ⁊ quibus ſpondeatur ſalus quaſi p ignis uſturã. cap. xxvi.

ſ Ed habent iquiunt chriſtiani catholici in fundamẽto chriſtũ a cuius ueritate nõ receſſerunt: tñ ⁊ſi huic fundamẽto ſupedificauerũt q̃li bet peſſimã uitã: uelut ligna: fenũ: ſtipulã. Recta itaq; fides per quã chriſtus eſt fundamentũ: quãuis cũ dãno quoniã illa que ſupedificata ſunt exurent: tamẽ poterit eos quãdoq; ab illius ppetuitate ſaluare. Reſpondeat eis breuiter iacobus apoſtolꝰ. Si q̃s dicat ſe fidẽ habere: opera autẽ nõ habeat: nunq̃d poterit fides ſaluare eũ? Et quis eſt inq̃ũt de quo dicit apoſtolus paulus. Ipſe autẽ ſaluus erit: ſic tamen quaſi p ignẽ. Simul quis iſte ſit inquiramus. Hunc tñ non eſſe certiſſimũ eſt: ne duorũ apoſtolorũ ſententias mittamus in rixã. Si unuſ dicit etiã ſi mala opera quis habuerit ſaluabit eũ fides per ignẽ: alius autẽ ſi opa nõ habeat nunq̃d poterit fides ſaluare eũ. Inueniemus ergo q̃ poſſit p ignẽ ſaluari: ſi prius inuenerimus q̃d ſit in fundamẽto habere chriſtuz. Quod ut de ipſa ſimilitudine quãto cius aduertamus: nihil in edificio preponitur fundamẽto. Quiſquis itaq; ſic hẽt in corde chriſtũ: ut ei terrena ⁊ tẽporalia nec ea que licita ſunt atq; cõceſſa preponat fundamentũ habz chriſtũ. Si autẽ preponit: etſi uideat̃ habere fidẽ chriſti: nõ eſt tamen in eo fundamentũ chriſtus: cui talia preponuntur. Quãto magis ſi ſalutaria p̃cepta contemnens committat illicita etiam non prepoſuiſſe chriſtum: ſed poſtpoſuiſſe conuincitur: quem poſt habuit imperantem ſiue concedentẽ: dum contra eius imperata ſiue conceſſa ſuam per flagitia delegit explere libidinẽ. Si quis itaq; chriſtianuſ diligit meretricẽ: eiq; adherens unum corpus efficitur: iã fundamentũ non habet chriſtum. Si quis autẽ diligit uxorem ſuã ſi ſecundum chriſtũ: q̃s ei dubitet in fundamẽto eſſe chriſtũ. Si uero ſecundũ hoc ſeculum ſi carnaliter: ſi morbo concupiſcentiarum ſicut ⁊ gentes que ignorant deum: et hoc ſecundum ueniam concedit apoſtolus: imo per apoſtolum chriſtus. Poteſt ergo et iſte i fũdamẽto habere

chriſtum. Si enim nihil ei talis affec
tiõis uoluptatiſꝙ preponat: quãuis
ſuperedificet ligna: fenũ: ſtipulã: chri
ſtus eſt fundamẽtum: propť hoc ſal
uus erit per iguem. Delicias quippe
huiuſmodi amoreſꝙ terrenos: ꝓpter
cõiugalem quidem copulam nõ dam
nabiles tribulatiõis ignis exuret: ad
quẽ pertient ignem: ⁊ orbitates ⁊ que
cũꝙ calamitates que auferũt hec. Ac
per hoc ei qui edificauit erit edificatõ
iſta damnoſa: quia nõ habebit quod
ſuperedificauit: ⁊ eorum amiſſiõe cru
ciabitur. quibus fruẽdo utiꝙ letaba
tur: ſed per hunc ignem ſaluus erit
merito fundamẽti: quia etſi utrum id
an chriſtum habere malet a perſecu
tore preponeretur: ſe malet chriſtum
habere ꝙ̃ iſta liberrime profiteretur.
Uide in apoſtoli uerbis hominez edi
ficantem ſuper fundamẽtũ hoc: aurꝫ:
argentum: lapides precioſos. Qui ſi
ne uxore eſt inquit: cogitat que ſunt
dei quomodo placeat deo. Uide aliũ
edificantẽ ligna: fenum: ſtipulã. Qui
autem matrimonio iunctus eſt ĩquit:
cogitat que ſunt mũdi quomodo pla
ceat uxori. Uniuſcuiuſꝙ opus quale
ſit manifeſtabiť. Dies enim domini ꝺ
clarabit: dies utique ire dies tribulati
onis: quoniã in igne ĩquit reuelabiť.
Eandemꝙ tribulationem ignem uo
cat: ſicut alibi legitur. Uaſa figuli pro
bat fornax et homines iuſtos tenta
tio tribulatõnis. Et uniuſcuiuſꝙ opꝰ
quale ſit ignis ꝓbabit. Si cuius opuſ
permanſerit: permanet enim quod qͥſ
ꝙ cogitat que ſunt dei quomodo pla
ceat deo quod ſuperedificauit: merce
dem accipiet: id eſt ũde cogitauit hoc
ſumet. Si cuius autem opus arſerit:
damnum patietur: quoniam quod di
lexerat non habebit. Ipſe autem ſal
uus erit quia nulla euꝫ tribulatio ab
illius fundamẽti ſtabilitate ſemouit.
Sic tamen quaſi per ignẽ. Quod eni

ſine illiciente amore non habuit: ſine
urente dolore non perdit. Ecce quan
tũ mihi uidetur inuentus eſt ignis: ꝗ
nullũ eorũ damnet: ſed unũ ditet: alte
rum damnificet: ãbos probet. Si aũt
ignem illum loco iſto uoluerimus ac
cipere: de quo dominus dicit ſiniſtris
Diſcedite a me maledicti in ignẽ eter
nũ: ut in eis etiam iſti eſſe credantur
qui edificant ſuper fundamẽtũ ligna:
fenũ: ſtipulam: eoſꝙ ex illo igne poſt
tempus pro malis meritis impertitũ
liberet boni meritũ fundamenti: quid
arbitramur dexteros quibus dicetur
uenite benedicti patris mei poſſidete
paratum uobis regnum: niſi eos qui
ſuperedificauerunt ſuper fundamẽtũ:
aurũ: argentũ: lapides precioſos. Sꝫ
in illũ ignem de quo dictum eſt: ſic ta
men quaſi per ignẽ: ſi hoc modo ẽ in
telligendus: utriꝙ mittẽdi ſunt: ⁊ dex
tri ſcilicet ⁊ ſiniſtri. Illo quippe igne
utriꝙ probandi ſunt de quo dictum
eſt: dies eni domini declarabit: quia ĩ
igne reuelabitur: ⁊ uniuſcuiuſꝙ opuſ
quale ſit igĩs ꝓbabit. Si ergo utrũꝙ
probabit ignis ut ſit ſi cuius opus ꝑ
manſerit id eſt non fuerit igne cõſum
ptum quod ſuperedificauit: mercedeꝫ
accipiet: ſi cuius autem opus arſerit:
damnum patietur: profecto non ẽ ille
ipſe eternus ignis. In illum enim ſoli
ſiniſtri nouiſſima ⁊ perpetua damna
tione mittentur: iſte autem dextros
probat. Sed alios eoꝝ ſic probat ut
edificiũ ſuper chriſtum fundamentũ
ab eis inuenerit eſſe cõſtructum: non
exurat atꝙ cõſumat: alios autẽ aliter
id eſt ut quod ſuperedificauerũt arde
at damnũꝙ inde patiantur: ſalui fiãt
autẽ quoniam chriſtum in fundamẽ
tum ſtabiliter poſitum precellenti cari
tate tenuerunt. Si autem ſalui fient:
profecto ⁊ ad dexteram ſtabunt ⁊ cũ
ceteris audient: uenite benedicti pr̃is
mei: poſſidete paratũ uobis regnum

nō ad ſiniſtrā ubi illi erunt qui ſalui nō erūt: ⁊ ideo audient diſcedite a me maledicti in ignem eternū. Nemo ꝗp pe ab illo igne ſaluabitur: quia in ſupplicium eternum ibunt illi oēs: ubi uermis eorū non morietur ⁊ ignis non extinguetur: quo cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum. Poſt iſtiꝰ ſane corporis mortem: donec ad illū ueniatur qui poſt reſurrectōnē corporū futurus eſt damnatōis et remuneratōis ultimus dies: ſi hoc tēporis interuallo ſpiritus defunctorum eiuſmodi ignē dicuntur perpeti: quē non ſentiant illi qui nō habuerunt tales mores et amores in huius corporis uita ut eorū ligna ⁊ fenum ⁊ ſtipula cōſumatur: alij uero ſentiāt ꝗ eiuſmodi ſecū edificia portauerūt: ſiue ibi tātū: ſiue hic et ibi: ſiue iō hic ut nō ibi: ſecularia ꝗuis a dānatōe uenalia cōcremantē ignē trāſitorie tribulatōis īueniāt: nō redarguo: qa forſitan uerū eſt. Poteſt quippe ad iſtā tribulatōez ptinere etiā mors ipſa carnis que de peccati primi ꝑpetratōe cōcepta eſt: ⁊ ſecundū cuiuſq₃ edificiū tempore ſuo ab uno quoq₃ ſuſcepta: poſſunt ⁊ per ſecutōes eccleſie quibus martyres coronati ſunt: ⁊ quas patiunt̄ ꝗcunque Chriſtiani probant utraq₃ edificia uelut ignis: ⁊ alia cōſumunt cū ipſis edificatoribus: ſi chriſtū in eis nō iueniunt fundamentū: alia ſine ipſis ſi iueniunt: qa licet cū dāno ſalui erūt: ipſi non cōſument̄ propter chriſti uidelicz meritū in fundamento reperti ꝗ manet in eternū. Erit enim tribulatio in fine ſeculi tempore antichriſti qualis nunquam antea fuit: quia multa erūt tunc edificia ſiue aurea ſiue fenea ſup optimum fundamentum quod ē chriſtus ieſus: ut ignis ille probet utraq₃ ⁊ de alijs gaudium de alijs inferat dānum. Neutros tamen perdat: in quibus hec inueniet propter ſtabile fundamentum. Quicunq₃ autē non dico uxorē cuius etiā cōmixtiōe carnis ad carnalem utitur uoluptatē: ſed ipſa que ab huiuſmodi delectatōibus aliena ſunt nomia pietatis: humano more carnaliter diligēdo: chriſto antepo nit: nō cū habet in fundamēto. Et iō nō per ignem ſaluus erit: ſed ſaluus non erit: quia eſſe cū ſaluatore nō poterit: ꝗ de hac re aptiſſime loquēſ ait. Qui amat patrē aut matrem pluſ ꝙ me nō eſt me dignus: ⁊ qui amat filiū aut filiā ſuper me: nō eſt me dignus. Uez qui has neceſſitudines ſic amat carnaliter: ut tañ eas chriſto domio non preponat: malitq₃ ipſis carere ꝙ chriſto: ſi ad hunc fuerit articulū tentationis adductus: ꝑ ignē erit ſaluus quia et earum amiſſione tantum neceſſe eſt urat dolor: quantum heſerat amor. Porro qui patrem: matrem: filios: filias ſecūdum chriſtū dilexerit. ut ad eius regnū obtinendum eiq₃ coherendum eis cōſulat: uel hoc ī eis diligat ꝙ mēbra ſūt chriſti: abſit ut iſta dilectio reperiat̄ in lignis: feno: et ſtipula cōſumēda: ſ₃ ꝓrſus edifiō aureo argenteo gēmeoq₃ deputabit̄. Quomō autē pōt eos plus amare ꝙ chriſtū: quos amat utiq₃ ꝓpter chriſtū.

Cōtra eorū ꝑſuaſionē ꝗ putāt ſibi nō obfutura peccata in quibꝰ cū elemoſynas facerēt ꝑſtiterūt. cap. xxvij.

R Eſtat eis reſpōdere: qui dicunt eterno igne illos tantūmō arſuros ꝗ pro peccatis ſuis dignas facere elemoſymas negligūt ꝓpter illud qđ ait apoſtolus iacobꝰ: iudiciū autē ſine miſericordia illi ꝗ nō fecit miſericordiā. Qui ergo fecit inquūt quāuis ñ correxerit ꝑditos mores: ſed nefarie ac neqter inter ipſas ſuas elemoſynaſ uixerit: cū miſericordia illi futurū eſt iudiciū: ut aut nō damnetur omino.

aut poſt aliquod tēpus a damnatiōe
nouiſſima liberetur. Nec ob aliud ex
iſtimant chriſtū de ſolo delictu atque
neglectu elemoſyne: ī diſcretionē int̄
dextros ⁊ ſiniſtros eſſe facturū quoꝝ
alios in regnum alios in ſupplicium
mittet eternum. Ut autē quotidiana
ſibi opinetur que facere omnino non
ceſſant: qualiacūq̄ ⁊ quantacunque
ſint: per elemoſynas dimitti poſſe pec
cata: orationem quam docuit ipſe do
minus: ⁊ ſuffragatricem ſibi adhibe-
re conantur et teſtem. Sicut eni nul-
lus eſt inquiūt dies quo a chriſtianis
hec oratio non dicatur: ita nullū eſt
quotidianum qualecunque peccatū:
quod per illam non dimittatur cū di
cimus dimitte nobis debita noſtra: ſi
quod ſequitur facere curemus: ſicut
⁊ nos dimittimus debitorib⁹ noſtris.
Non eni ait dominus inquiunt: ſi di
miſeritis peccata hominibus: dimittꝫ
uobis pater quotidiana parua pecca
ta: ſed dimittet inquit uobis peccata
ueſtra. Qualiacūqꝫ ergo uel quātacū
qꝫ ſint etiā ſi quotidie ꝑpetrentur: nec
eis uita diſcedat in melius cōmutata
per elemoſynā uenia nō negata remit
ti ſibi poſſe preſumunt. Sed bene qđ
iſti dignas pro peccatis elemoſynas
cōmonēt eſſe faciēdas. Quoniā ſi di
cerent qualeſcūqꝫ elemoſynas ꝓ pec
catis quotidianis ⁊ magnis: ⁊ quāta
cunqꝫ ſceleꝝ cōſuetudie miſericordiā
poſſe ipetrare diuinā: ut ea quotidia
na remiſſio ſequeret̄: uiderēt ſe rē dice
re abſurdā atqꝫ ridiculā. Sic enim co
gerentur fateri fieri poſſe ut opulentiſ
ſimus hō decem denarijs diurnis in
elemoſynas ipenſis homicidia ⁊ adul
teria ⁊ nefaria queqꝫ facta redimerꝫ.
Qđ ſi abſurdiſſimū ⁊ inſaniſſimū ē
dicere profecto ſi queratur que digne
ſint elemoſyne pro peccatis de q̇bus
etiā chriſti p̄curſor ille dicebat facite
ergo fructus dignos penitētie: procul

dubio nō inuenientur eas facere qui
uitā ſuam uſqꝫ ad mortē quotidiano
rum criminū perpetratione cōfodiūt.
Primum quia in auferēdis rebus ali
enis longe plura diripiūt: ex quibus
perexigua paupibus largiēdo chriſtū
ſe ad hoc paſcere exiſtimāt: ut licētiā
malefactorū ſe ab illo emiſſe uel quo
tidie potius emere credentes ſecuri dā
nabilia tāta cōmittant. Qui ſi ꝓ uno
ſcelere omnia ſua diſtribuerēt idigēti
bus membris chriſti: niſi deſiſterent a
talibus factis hn̄do caritatē que non
agit perperā: aliq̇d eis prodeſſe non
poſſet. Qui ergo dignas pro ſuis pec
catis elemoſynas facit: prius eas inci
pit facere a ſeipſo. Indignū eſt eni ut
in ſe non faciat qui facit in proximū:
cū audiat dicentē deum diliges pro
ximū tuum tanquam teipſum. Item
audiat. Miſerere anime tue placens
deo. Hāc elemoſynā id eſt ut deo pla-
ceat non faciēs anime ſue: quomodo
dignas pro peccatis ſuis facere elemo
ſynas eſt dicendus. Ad hoc eni ⁊ illō
ſcriptum eſt. Qui ſibi malignus eſt
cui bonus erit? Oratōes quippe adiu
uant elemoſyne. Et utiqꝫ intuendum
eſt quod legimus. Fili peccaſti: nō ad
iicias iterū: ⁊ de preteritis tuis depre
care ut tibi dimittantur. Propt̄ hoc
ergo elemoſyne faciende ſunt: ut cū dē
p̄teritis peccatis deprecamur exaudi
amur: nō ut in eis ꝑſeuerantes licētiā
malefaciendi nos ꝑ elemoſynas cōpa
re credam⁹. Idō aūt dn̄s ⁊ dextris ele
moſynas ab eis factas: ⁊ ſiniſtris nō
factas ſe iputaturum eſſe predixit: ut
hinc oſtenderet quātum ualeant ele-
moſyne ad priora delenda: non ad ꝑ
petua impune cōmittenda peccata.
Tales autē elemoſynas non dicendi
ſunt facere: qui uitam nolunt a cōſue
tudine ſcelerum in melius commuta
re. Quia ⁊ in hoc quod ait: quando
uni ex minimis meis nō feciſtis mihi

non feceſtis:oſtendit eos nō facere ēt
quādo ſe facere exiſtimāt. Si eni chri
ſtiano eſurienti panē tanq̄ chriſto da
rent:profecto ſibi panē iuſtitie quod
ipſe chriſtus eſt nō negarent. Quoni
am deus non cui detur ſed quo anio
detur attendit. Qui ergo chriſtū dili
git in chriſtiano hoc anio ei porrigit
elemoſynā quo accedit ad chriſtum
nō quo uult recedere īpunitus a chri
ſto. Tanto enim magis quiſq; ōſerit
chriſtum:quanto magis diligit quod
improbat chriſtus. Nam quid cuiq̄
prodeſt q̄ baptizatur ſi nō iuſtificat̄.
Nonne qui dixit niſi quis renatuſ fu
erit ex aqua et ſpiritu ſancto nō intra
bit in regnum dei:ipſe etiam dixit niſi
abundauerit iuſtitia ueſtra ſup ſcri
barum et phariſeorū:non intrabitis i
regnū celorū. Cur illud timendo m̄lti
curant baptizari:⁊ hoc non timendo
non multi curant iuſtificari? Sicut er
go n̄ dicit fratri ſuo fatue: qui cū hoc
dicit non ipſi fraternitati ſed peccato
eius infenſus eſt:alioquin reus erit ge
hēne ignis:ita ecōtrario qui porrigit
elemoſynam chriſtiano: non chriſtia
no porrigit qui non in eo diligit chri
ſtū:non autē diligit chriſtū qui iuſtifi
cari ... ſat a chriſto. Et queādmodū
ſi quis preoccupatus fuerit in aliquo
dilecto ut fratri dicat ſuo fatue: id eſt
non eius peccatū uolens auferre con
uincitur iniuſtitia:parū eſt illi ad hoc
redimendum elemoſynas facere niſi
etiam quod ibi ſequitur remediū re
conciliationis adiungat. Ibi enim ſeq̄
tur. Si ergo offers munus tuū ad al
tare:⁊ ibi recordatus fueris quia fra
ter tuus hab; aliquid aduerſū te:reli
que ibi munus tuum ad altare ⁊ ua
de prius reconciliari fratri tuo: ⁊ tūc
ueniens offeres munus tuum: ita pa
rū eſt elemoſynas quātaſlibet facere
pro quocunq; ſcelere:⁊ in cōſuetudie
ſcelerū pmanere. Oratio uero quoti
diana quā docuit ipſe dominus: ūde
dominica nominatur : delet quidem
quotidiana peccata cū quotidie dici
tur dimitte nobis debita noſtra: quā
do id quod ſequit̄ nō ſolū dicit̄ ſ; eti
am fit:ſicut et nos dimittimus debi
toribus noſtris. Sed q̄a fiunt pecca
ta ideo dicitur:nō ut iō fiāt q̄a dicit̄.
Per hanc eni uoluit ſaluator oñdere
quantūlibet iuſte in huius uite caligi
ne atq; infirmitate uiuam⁹:nō nobis
deeē peccata pro quibus dimittendis
debeamus orare:⁊ eis qui in nos pec
cant ut ⁊ nobis ignoſcatur ignoſcere
Nā itaq; propterea dominus ait. Si
dimiſeritis hominib⁹ peccata dimit
tet uobis pater ueſter peccata ueſtra
ut de hac orōe cōfiſi ſecuri quotidia
na ſcelera faceremus:uel potētia qua
nō timeremus hominū leges:uł aſtu
tia qua ipſos hoīes falleremus: ſ; ut
p illā diſceremus nō putare nos eſſe
ſine peccatis:etiam ſi criminibus eſſe
mus imunes:ſicut etiā legis ueťis ſa
cerdotes hoc ipſū de ſacrificijs admo
nuit:q̄ iuſſit eos primū pro ſuis deiñ
pro populi offerre peccatis. Nā; etiā
ipſa uerba tāti magiſtri ⁊ domini no
ſtri uigilanter intuenda ſunt. Nō eni
ait ſi dimiſeritis peccata hominibus
⁊ pater ueſter dimittet uobis qualia
cunq; peccata:ſed ait peccata ueſtra.
Quotidianā oratione docebat: ⁊ iu
ſtificatis utiq; diſcipulis loquebatur
Quid eſt ergo peccata ueſtra niſi pec
cata ſine q̄bus nec uos eſtis qui iuſti
ficati ⁊ ſanctificati eſtis. Ubi ergo il
li q̄ p hanc orationē occaſionē perpe
trādorū ſcelerū quotidie querūt:ſigni
gnificaſſe dicūt dñu; etiā magna pec
ta quōiā nō dixit dimittet uobis pec
cata parua:ſ; peccata ueſtra: ibi nos
cōſiderantes qualibus loquebatur et
audiētes dictum peccata ueſtra:nihil
aliud debem⁹ exiſtimare q̄ pua : quo
niam talium iam non erant magna.

Ueruntamen nec ipſa magna a quib⁹
oino mutatis in melius moribus re
cedendū eſt dimittuntur orantibus:
niſi fiat quod ibi dicit̃ ſicut et noſ di
mittimus debitorib⁹ noſtris. Si eni
minima peccata ſine quibus non eti
am eſt uita iuſtorum aliter nō remit
tuntur: quanto magis multis et ma
gnis criminibus inuoluti etiam ſi ea
perpetrare iam deſinant: nullam in-
dulgentiā conſequuntur ſi ad remit
tendum alijs quod in eos quiſqꝫ pec
cauerit inexorabiles fuerint: cū dicat
dominus: ſi autē nō dimiſeritis pec
cata hominibus nec pater ueſter di-
mittet uobis. Ad hoc enim ualet qđ
etiam iacobus apoſtolus ait. Iudici
um futurum ſine miſericordia illi q̃
non fecit miſericordiā. Uenire quip-
pe debet in mentem etiam ſeruus ille
cui debitori dominus ſuus relaxauit
decem milia talentorum: que poſtea
iuſſit ut redderet quia ipſe non miſer
tus eſt conſerui ſui qui ei centū debe
bat denarios. In his qui filij ſunt ꝓ
miſſionis et uaſa miſericordie: ualet
quod ait idē apoſtolus conſequenter
adiungens ſuperexaltat autē miſeri-
cordia iudicium. Quoniā et illi iuſti
qui tanta ſanctitate uixerūt ut alios
quoqꝫ recipiant in tabernacula etͤna
quibus amici facti ſunt de mammōa
iniquitatis: ut tales eſſent: miſericor
dia liberati ſunt ab eo qui iuſtificat i
pium iputans mercedē ſecundū gra
tiam non ſecundū debitū. In eorum
quippe numero eſt apoſtolus qui dicit.
Miſericordiā cōſecutus ſum ut fide
lis eſſem. Illi autē qui recipiunt̃ a ta
libus tabernacula eterna: fatendum ē
ꝙ nō ſint his moribus prediti: ut eis
liberandis ſine ſuffragio ſanctoꝝ ſua
poſſit uita ſufficere: ac per hoc multo
āplius in eis ſupexaltet miſericordia
iudiciū. Nec tñ iđ putandus eſt q̃ſꝙ
ſceleratiſſimus nequaꝙ̃ uita uł bona
uel tolerabilioꝛe mutatus: recipi i ta
bernacula eterna: quoniā obſecutus ē
ſanctis de māmona iniquitatis: id eſt
de pecunia uel diuitijs que male fue-
rant acquiſite: aut etiā ſi bene non tñ
ueris: ſed quas iniquitas putat eſſe
diuitias: quoniā neſcit que ſint uere
diuitie: quibus illi abūdant qui ⁊ ali
os recipiunt in tabernacula eternu.
Eſt itaqꝫ quidā modus uite: nec tam
male ut his qui eam uiuūt nihil pro
ſit ad capeſſendum regnum celoꝛum
laꝛgitas elemoſynarum quibus eti-
am iuſtorum ſuſtentatur inopia: ⁊ fi
unt amici qui in tabeꝛnacula eterna
ſuſcipiant: nec tam bone ut ad tantaꝫ
beatitudinē adipiſcendā eis ipſa ſuf-
ficiat: niſi eorū meritis quos amicos
fecerint miſericoꝛdiā cōſequant̃. Mi
rari autem ſoleo etiā apud uirgiliuꝫ
iſtam domini reperiri ſententiā: ubi
ait facite uobis amicos de mammōa
iniquitatis: ut et ipſi recipiant uos i
tabernacula eterna: cuius ē illa ſimil
lima. Qui recipit prophetam in no-
mine prophete mercedem prophete
accipiet: et qui recipit iuſtum in noie
iuſti mercedem iuſti accipiet. Naꝫ cū
elyſios cāpos poeta ille deſcriberet:
ubi putant habitare animas beatoꝝ:
non ſolum ibi poſuit eos qui ꝓpri
is meritis ad illas ſedes peruenīr po
tuerunt: ſed adiecit atque ait. Quiqꝫ
ſui memores alios fecere merendo:
id eſt qui promeruerunt alios eoſqꝫ
ſui memores promerendo fecerunt.
Proꝛſus tāquam eiſ diceret quod fre
quentatur ore chriſtiano cū ſe cuiqꝫ
ſāctoꝝ huiꝰ q̇ſqꝫ cōmēdat: ⁊ dic̃ me
mor eſto mei: atqꝫ ut id eē poſſit pro
merēdo efficit. Sꝫ q̇s iſte ſit modꝰ ⁊ q̃
ſint ipſa peccata que ita ipediunt ꝑuē
tōeꝫ ad īgnū dei: ut tñ ſāctoꝝ amico
rū meritis īpetrent indulgentiā: diffi
cillimum eſt iuenire: periculoſiſſimū
diffinire. Ego certe uſqꝫ ad hoc tēpꝰ

cum inde ſatagerem ad eorū idaginē peruenire non potui. Et fortaſſis propterea latent: ne ſtudiū proficiendi ad oīa peccata cauenda pigreſcat. Quoniam ſi ſcirentur que uel qualia ſint delicta pro quibus etiā ꝑmanētibus nec prouectu uite melioris aſſūptis: itercesſio ſit inquirēda et ſperāda ſanctoꝝ: eis ſecura ſe obuolueret hūana ſegnicies: nec euolui talibus iplicamētis ullius uirtutis expeditōe curaret: ſ3 tantūmō quereret aliorū meritis liberari: quos amicos ſibi de mãmona iniquitatis elemoſynarū largitione feciſſet. Nunc uero dū uenialis iniq̄tas etiā ſi perſeueret ignoraſ: modus ꝓfecto et ſtudiū in meliora ꝓficiendi orādo ⁊ inſtando uigilantius adhibetur ⁊ faciendi de mãmona iniquitatis ſāctos amicos cura nō ſpernit. Uerum iſta liberatio que fit ſiue ſuis q̄buſq3 orationibus: ſiue intercedētibus ſanctis: id agit ut in ignē quiſq3 non mittaſ eternū: nō ut cū fuerit miſſus poſt quantūcunq3 inde tēpus eruaſ. Nam et illi qui putant ſic intelligendū eſſe quod ſcriptū eſt afferre terram bonā uberē fructū: aliā tricenū: aliam ſexagenū: aliam centenū: ut ſancti ꝓ ſuoꝝ diuerſitate meritorū: alij tricenos homines liberent: alij ſexagenos: alij centenos hoc in die iudicij futurū ſolent ſuſpicari non poſt iudiciū. Qua opinione quidam cum uideret homines ipunitatē ſibi peruerſiſſime pollicēteſ eo ꝙ omnes iſto modo ad liberatōe3 pertinere poſſe uideanſ: elegātiſſime reſpondiſſe perhibetuꝛ: bene potius eſſe uiuendum: ut inter eos quiſq3 reperiatur qui pro alijs interceſſuri ſūt liberandis: ne tā pauci ſint ut cito ad numerū ſuum uel tricenum: uel ſexagenū: uel centenū: uno quoq3 eorum perueniente: multi remaneant q̄ erui iā de penis illorū interceſſione ñ poſſint: ⁊ in eis inueniatur quiſquis ſibi ſpem fructus alieni temeritate uaniſſima pollicetur. Hec me illis reſpondiſſe ſuffecerit: q̄ ſacrarū litteraꝝ quas cōes habemus auctoritatē non ſpernunt: ſed eas male intelligendo: ñ qđ ille loquuntur: ſed hoc potius putāt futurum eſſe quod ipſi uolunt. Hac itaq3 reſpōſione reddita librum ſicut promiſimus terminamus.

Aurelij Auguſtini de ciuitate dei liber. xxij.

De conditione āgelorum ⁊ hominum. cap. primum.

ſ ICUT in proximo libro ſupiore promiſum⁹: iſte huius toti⁹ opis ultim⁹ diſputationem de ciuitate dei eternaq3 beatitudīe cōtinebit. Que non ꝓpter etatis ꝑmlˀta ſecula longitudinē tamen quātancunq3 finiendā eternitatis nomen accepit: ſed quēadmodū ſcriptum eſt in euangelio regni eius non erit finis. Nec ita ut alijs moriendo decedētib⁹ alijs ſuccedentibus oriendo: ſpecies i ea ꝑpetuitatis appareat: ſicut in arbore que perenni fronde ueſtitur: eade3 uidetur uiriditas permanere dum labentibus et cadentibus folijs ſubinde alia que naſcuntur faciem conſeruāt opacitatis: ſed omnes in ea ciues immortales erunt adipiſcentibus et hominibus quod nunq̄ ſancti angeli ꝑdiderunt. Facit hoc deus oipotētiſſimus e⁹ ꝯditor. Promiſit eni nec mētiri pōt: et quibus fidē hic quoq3 faceret ꝙ multa ſua et non ꝓmiſſa et promiſſa iā fecit. Ipſe eſt eni qui in pricipio cōdidit mundū plenum omibus bonis uiſibilibus atq3 itelligibilibus

rebuſ in quo nihil melius inſtituit q̄ ſpiritus quibus intelligentiā dedit:et ſue contemplationis habiles capaceſ q3 ſui p̄ſtitit:atq3 ut una ſocietate de uinxit:quā ſanctā et ſupnā dicimus ciuitatē. Jn qua reſideāt:i qua ſuſten tent: btiq3 ſint. Deus aūt ipſe illis eſt tanq̄ uita uict uſq3 cōis:q̄ liberu3 ar bitriū eidē intellectuali nature tribu it tale:ut ſi uellet deſerere deū beati tudinē ſcilicet ſuā:cōtinua miſeria eſ ſet ſecutura. Qui cū p̄ſciret angelos quoſdā p elatōem qua ipſi ſibi ad be atā uitā ſufficē uellēt tāti boni deſer tores futuroſ:nō eiſ ademit hāc pote ſtatē:potētius et melius eſſe iudicās etiā de malis bene facē:q̄ mala eſſe n̄ ſinere. Que oio nulla eſſent:niſi natu ra mutabilis quāuis bona et a ſūmo deo atq3 incōmutabili bono q̄ bona oia cōdidit inſtituta peccando mala ea ſibi ipſa feciſſet: quo etiā peccato ſuo teſte cōuincit bonā cōdita3 ſe eſſe natura3. Niſi eni magnū ⁊ ipſa licet nō equale cōditori bonū eſſet profec to deſertio dei tanqua3 lumis ſui ma lū eius eſſe nō poſſet. Nā ſicut ceci tas oculi uitiū eſt:et idē ipſū indicat ad uidendū lumen eſſe occultū crea tū:ac per hoc ēt ipſo uitio ſuo excellē tius oſtēditur ceteris mēbris mēbru3 capax lumis. Nō eni alia cauſa eſſet uitiū eius carere luic:ita natura que fruebaſ deo:optimam ſe inſtitutā do cet etia3 ipſo uitio:quo iō miſera eſt: q̄a non fruitur deo:qui caſū angeloꝝ uoluntariū iuſtiſſima pena ſēpiterne infelicitatis obſtruxit: atq3 in eo ſum mo bono pmanētibus ceteris : ut de ſua ſine fine pmanſione certi eſſēt: tā quam ipſius premiū pmanſionis de dit. Qui fecit hoiem etia3 ipſū rectū cū eodē libero arbitrio:terrenū q̄de3 aial::ſed celo dignū ſi ſuo cohereret auctori:miſeria ſimiliſ ſi eū deſereret ſecutura:qualis nature huiuſmōi cō uēiret. Quē ſimiliſ cū puaricatiōe le gis dei:per dei deſertōem peccaturū eſſe p̄ſciret:nec illi ademit arbitriū li beri poteſtatē:ſimul preuidens quid boni de malo eius ipſe eſſet facturus qui de mortali pgenie merito iuſteq3 dānata:tantū populū pter grām ſu am colligit ut inde ſuppleat et iſtau ret ptē q̄ lapſa eſt angelorū:ac ſic illa dilecta et ſuperna ciuitas nā fraudeſ ſuorū numero ciuium:quin etiam fō taſſis et uberiore laetetur.

De eterna dei et icommutabili ei⁹ uoluntate.cap.ij.

m Ulta eni fiūt q̄dē a malis ↄtra uolūtatē dei ſ3 tāte ē ille ſapiē tie tāteq3 uirtutis ut i eos exitus ſiue fines quos bonos et iuſtos ipſe p̄ſci uit tēdāt oia que uolūtati eius uiden tur aduerſa. Ac p hoc cū deus muta re dicitur uolūtatem :ut q̄b⁹ lenis e rat uerbi grā reddaſ iratus:illi poti⁹ q̄ ipſe mutāſ:⁊ cū quodāmō mutatū in his que patiunſ inueniūt:ſicut mu taſ ſol oculſ ſauciatis:⁊ aſp quodam mō ex mitti:et ex delectabili moleſt⁹ efficiſ:cū ipſe apō ſeipſū maneat idē q̄ fuit. Diciſ etiā uolūtas dei quā fa cit in cordibus obedientiū mandatis eius:de qua dicit apl'us. Deus eſt eni q̄ opaſ in nobis ⁊ uelle. Sicut eni iu ſtitia dei nō ſolū qua ipſe iuſtus ē dr: ſed illa etiā quā in hoie q̄ ab illo iu ſtificaſ facit:ſic et lex eius uocaſ:que potius eſt hominū:ſed ab illo data. Nā utiq3 homines erant quibus ait ieſus:in lege ueſtra ſcriptū eſt cū alio loco legamus:lex dei eius i corde ei⁹. Secundū hanc uoluntatē quam de⁹ operatur in hominibus : etiam uelle dicere quod non ipſe uult : ſed ſuos id uolentes facit: ſicut dicitur cogno uiſſe: quod ut cognoſceretur facit a quibus ignorabaſ. Neq3 eni dicente

apoſtolo nūc aūt cognoſcētes deum imo cogniti a deo:fas ē ut credam⁹ q̄ eos tūc cognouerit deus : p̄cognitos añ cóſtitutionē mūdi:ſʒ tunc cogno‐uiſſe dictus eſt:qȯ tūc ut cognoſcerent̄ effecit.De his locutionū modis iaʒ ꝛ i ſupioꝛib⁹ libris memini diſputatuʒ. Secūdū hanc ergo uoluntatē q̄a deū uelle dicimus qȯ alios efficit uelle: a q̄bus futura neſciunt̄:multa uult nec facit.M̄lta eni uolūt fieri ſancti eius ab illo inſpirata ſancta uolūtate: nec fiunt:ſicut orāt ꝑ q̄buſdā pie ſācteq̄ȝ: et qȯ orāt nō facit:cū ipſe in eis hanc orādi uolūtatē ſancto ſpiritu ſuo fecerit.Ac p hoc qñ ſecundū deū uolunt et orāt ſancti ut q̄ſq̄ȝ ſit ſaluus: poſſumus illo mō locutōis dicē uult deus et nō facit:ut ipſū dicam⁹ uelle : q̄ ut uelint iſti facit.Secundū uero illā uoluntatē ſuā que cū eis p̄ſcientia ſēpit̄na eſt:pfecto in celo et in terra oia q̄‐cūq̄ȝ uoluit:nō ſolū p̄terita uel pn̄tia ſed etiā futura iā fecit.Uerū añquam ueniat tēpus quo uoluit ut fieret qȯ añ tēpora uniuerſa p̄ſciuit atq̄ȝ diſpoſuit:dicim⁹ qñ deus uoluerit fiet. Si autē nō ſolū tēpus quo futurū eſt: uerū etiā utrū futurū ſit ignoramus:dicimus fiet ſi de⁹ uoluerit:ñ q̄a de⁹ nouā uolūtatē quā nō hūit tūc hēbit:ſʒ q̄a id qȯ ex et̄nitate in ei⁹ imutabili p̄paratū eſt uoluntate tunc erit.

De ꝓmiſſiōe et̄ne beatitudīs ſācto‐rū:ꝛ ꝑpetuis ſupplicijs ipioꝝ.ca.iij.

q Uapꝛopter ut cetera tā multa p̄tereā:ſicut in chriſto nunc uidem⁹ ipleri qȯ ꝓmiſit abrae dicēs i ſeie tuo bn̄dicent̄ oēs gentes ita qȯ eideʒ ſemini eius ꝓmiſit iplebit̄:ubi ait per ꝓphetā reſurgent qui erāt in monumētis.Et qȯ ait erit celū nouū et t̄ra noua:et nō erūt memoꝛes priorū:nec aſcendēt in cor ipſoꝝ : ſed letitiam et exultationē inuenient̄ in ea.Et ecce ego faciā hieruſalē exultationē et populū meū in letitiā.Et exultabo in hieruſalē ꝛ letabor in populo meo:et ultra ñ audiet̄ in ea uox flet⁹.Et p aliū ꝓphetā qȯ p̄nunciauit dicēs eidē ꝓphete. In tēpore illo ſaluabit̄ popolus tu⁹ oīs q̄ inuentus fuerit ſcriptus i libro ꝛ multi dormiētiū in terre puluē:ſiue ut alij inꝑpretati ſunt aggere exurgēt hi in uitā eternā:et hi in opprobriuʒ et in cōfuſionē eternā. Et alio loco p eūdē ꝓphetā.Et accipiēt regnū ſācti altiſſimi:ꝛ obtinebūt illud uſq̄ȝ in ſe‐culū:et uſq̄ȝ in ſecula ſeculoꝝ.Et paulo poſt.Regnū iquit ei⁹ regnū ſēpiternū.Et alia q̄ ad hoc ꝑtinētia i libro uiceſimo poſui:ſiue que ñ poſui: ꝛ tñ in eiſdē litteris ſcripta ſūt uenient: et hec ſicut et iſta uenerūt que icreduli ñ putabāt eē uēr̄a.Idē q̄ppe de⁹ utraq̄ȝ ꝓmiſit:utraq̄ȝ uent̄a eē p̄dixit:quē ꝑhorreſcūt nuia paganoꝝ:teſte ēt pōꝑhyrio nobiliſſimo phō ipſorum.

Cōtra ſapientes mūdi q̄ putāt ter‐rena hominū corpora ad celeſte hitaculū nō poſſe transferri.cap.iiij.

ſ Ed uidelicet hoīes docti atque ſapientes cōtra ui tante auctoritatis que oīa genera hominū ſicut tanto ante predixit:in hoc credēdum ſperandūq̄ȝ cōuertit:acute ſibi argumētari uident̄ aduerſus corpoꝝ reſurrectionē et dicere quod in tertio de re publica libro a cicerone cōmemoratū eſt.Nam cum herculem et romulum ex hominibus deos eſſe factos aſſe‐ueraret:quoꝝ nō corpora inquit ſūt in celū elata.Neq̄ȝ eni natura pateretur:ut id quod eſſet e terra niſi in terra maneret.Hec eſt magna rō ſapientiū:quoꝝ dominus nouit cogitatōes qm̄ uane ſt̄.Si eni anime tantummō eſſemus:id eſt ſine ullo corpe ſpiritus

ꝛ in celo hitantes terrena aialia neſci
remus:nobiſq; futurū eſſe diceret:ut
terrenis corporib⁹ aiandis quodā ui
culo mirabili necteremur:nōne m̄lto
fortius argumētaremur id credere re
cuſantes:et diceremus naturā nō pa
ti ut res incorporea ligamēto corpo
reo uinciretur.Et tamen plena ē ter
ra uegetātibus animis:quibus hec
mēbra terrena miro mō ſunt cōnexa
et iplicata.Cur ergo eodē uolēte deo
qui fecit hoc aial nō poterit terrenū
corpus in celeſte corpus attolli:ſi ani
mus oīa hec terrena trāſcēdēs ꝑ hoc
etiā celeſti corpore preſtabilior terre
no corpori potuit alligari. An terre
na particula tā exigua potuit aliquid
celeſti corpore melius apud ſe tenē:
ut ſenſum haberet et uitā:et eā ſentiē
tē atq; uiuentē dedignabit̄ celū ſuſci
pere:aut ſuſceptā non poterit ſuſtinē
cū de re ſentiat et uiuat iſta meliore:
ꝙ eſt corpus oē celeſte.Sed iō nunc n̄
fit:quia nōdum eſt tempus quo id fie
ri uoluit.Quid hoc quod prouidētia
dei multo mirabilius ꝙ illud quod
ab iſtis non creditur fecit.Cur eni nō
uehementius admiramur incorpore
os aios celeſti corpore potiores terre
nis alligari corpibus:ꝙ corpora licet
terrena ſedibus ꝗuis celeſtibus tam̄
corporeis ſublimari:niſi quia hoc ui
dere cōſueuimus:et hoc ſumus illud
uero nondū ſumus:nec aliquādo ad
huc uidimus:Nā profecto ſobria ra
tione cōſulta mirabilioris eſſe diuini
operis reperitur: incorpalibus corpa
lia quodāmodo attexere:ꝙ licet diuer
ſa quia illa celeſtia iſta terreſtria:tam̄
corpora et corpora copulare.

De reſurrectione carnis: quā ꝗdā
mūdo credētes n̄ credūt.cap.v.

ſ Ed hoc icredibile fuerit aliqn̄.
Ecce iā credidit mundus ſubla
tū terrenū chriſti corpus in celū reſur
rectionē carnis et aſcēſionē in ſupnas
ſedes pauciſſimis remanētibus atq;
ſtupentibus:uel doctis uel indoctis:
iā crediderūt docti et indocti.Si rem
credibilē crediderūt:uideant ꝙ ſit ſto
lidi qui non credūt.Si autē res incre
dibilis credita eſt:etiā hoc utiq; incre
dibile eſt ſic creditū eſſe quod incredi
bile eſt.Hec igitur duo icredibilia re
ſurrectionē.ſ. noſtri corporis in eter
nū:et rē tā incredibilē mundū eſſe cre
diturū idē deus anteꝙ uel unū eorū
fieret ābo futura eſſe predixit.Unum
duorū incredibiliū iā factum eſſe ui
demus ut quod erat incredibile cre
deret mundus.Cur id quod reliquū
eſt deſpatur:ut etiā hoc ueniat qđ in
credibile credidit mūdus:ſicut iā uēit
qđ ſilr incredibile fuit:ut rē tā icrēdi
bilē crederet mūdus:qn̄qdē hoc utrū
q; incredibile quorū uidemus unum
alterū credimus:in eiſdē litteris pre
dictū ſit:per quas credidit mundus.
Et ipſe modus quo credidit mundus
ſi conſideret̄ incredibilior inuenitur.
Ineruditos liberalibus diſciplis ꝛ oī
no quantū ad iſtorū attinꝫ doctrinas
ipolitos nō peritos grāmatica: nō ar
matos dialetica:nō rhetorica iflatos
piſcatores chriſtus cum retibus fidei
ad mare huius ſeculi pauciſſimos mi
ſit:atq; ita ut ex oī genere tā multos
piſces et tāto mirabiliores quāto ra
riores etiā ipſos philoſophos cepit.
Duobus illis incredibilibus ſi placet
imo qa placere debet:addamus hoc
tertiū.Iā ergo tria ſunt incredibilia:
que tamē facta ſūt.Incredibile ē chri
ſtū reſurrexiſſe in carne:et in celū aſcē
diſſe cū carne.Incredibile ē mundū rē
tā incredibilē credidiſſe.Incredibile ē
hoīes ignobiles:infirmos:pauciſſios
ipitos rē tā incredibilē tam efficaciter
mūdo:et in illo etiā doctis pſuadere
potuiſſe.Horū triū incredibiliū ꝑmū

nolūt iſti cū quib' agim' credē: ſm co
gūt' ꝛ cernere:qḋ nō iueniūt vñ ſit fac
tū:ſi non credūt ꝯtiū. Reſurrectio chri
ſti ꝛ in celū cuꝫ carne i qua reſurrexit
aſcēſio:toto iā predicat' ꝛ credit':ſi cre
dibilis nō ē:vñ toto terraꝝ orbe iam
credita ē:Sꝫ mlti nobiles: ſublimes:
docti ēt vidiſſe dixerūt: ꝛ qḋ viderūt
diffamare curarūt:eis mūdū credidiſ
ſe ñ miꝝ ē:ſed iſtos adhuc credē nolle
pduꝝ ē. Si aūt vt veruꝫ ē:paucis:ob
ſcuris minimis:idoctis:eaꝫ ſe vidiſſe
dicētib' ꝛ ſcribētib' credidit mūd':cū
pauci obſtiatiſſimi q̄ imāſerūt ipi mū
do iā credēti adhuc vſqꝫ ñ credūt:qui
ꝓpterea nūero exiguo ignobiliū:infir/
moꝝ ipitoꝝ:hōinuꝫ credidit:qꝛ i tam
ꝯtēptibilib' teſtib' multo mirabilius
diuinitas ſeipſa pſuaſit. Eloqa nanqꝫ
pſuadētiū q̄ dicebāt: mira fuerūt fcā
non verba. Qui.n.chriſtuꝫ in carne
reſurrexiſſe:ꝛ cū illa in celū aſcēdiſſe
nō viderāt:hec ſe vidiſſe narrētib' nō
loquētib' tm̄:ſed ēt mirifica faciētib'
ſigna credebant: Hoies qppe quos v/
ni' vl' vt mltū duaꝝ liguaꝝ fuiſſe no
uerāt: repēte linguis oīuꝫ gētiū loquē
tes mirabilit' audiebāt. Claudū ab v/
berib' miis:ad eoꝝ vbuꝫ in chriſti no
mie p'.xl.ānos icolumē cōſtitiſſe. Su
daria ō cōporib' eoꝝ ablata:ſanādis
ꝓfuiſſe lāguētib':i via qua fuerāt trā/
ſituri poſitos in ordie inūerabiles mō
bis variis laborātes: vt ābulātiū ſup
eos vmbra trāſiret ꝯtiuo ſalutē ſolere
recipē:ꝛ alia multa ſtupēda in chriſti
noie p eos facta:poſtrēo ēt mortuos
reſurrxiſſe cernebāt. Que ſi vt legūt'
geſta eē ꝯcedunt:ecce tot icredibilia t'/
b' illis icredibilib' addim' ꝛ vt creda
t' vnū icredibile:qḋ ō carnis reſurrecti
one atꝫ in celuꝫ aſcēſiōe oī:mltorum i
credibiliū teſtionia tāta cōgerim':ꝛ ñ
dñ ad credendum abhorrēda duritia
incredulos inflectim'. Si vo p aplos
chriſti vt eis credēt' reſurrectiōeꝫ atqꝫ
aſcēſionē pdicātib' chriſti:ēt iſta mira
cl'a facta eſſe non credūt:hoc nobis v
num grande miracl'm ſufficit:ꝙ ea ter
rarū orbis ſine vll' miracul' credidit.

Qḋ rōa cōditorē ſuū romulū dili/
gēdo deū fecerit eccl'ia aūt chriſtū dñꝫ
credendo dilexit.c.vi.

r Ecolam' ēt hoc loco illḋ qḋ de
romuli credita diuinitate tulli'
admirat'. Uerba eius vt ſcripta ſūt iſe
rā. Magis ē inquit i rōulo admirādū
ꝙ ceti q̄ dij ex hōib' facti eē dicūt':mi/
nus eruditis hōinuꝫ ſecul' fuerunt:vt
fingendi ꝓclivior eēt rō:cū ipiti facile
ad credēdū ipellerēt'. Romuli aūt eta
tē min' ſexcētis ānis iā i veteratis l'ris
atꝫ doctrinis:oīūqꝫ illo antiquo ex in
culta hominū vita errore ſublato fuiſ
ſe cernim'. Et paulop' de eodē romu
lo ita loq̄t':qḋ ad hunc pertiet ſēſum.
Ex quo intelli pōt iq̄t: pmltis annis
añ homeꝝ fuiſſe ꝙ romulū:vt iā doc/
tis hōib' ac tpibus ipſis eruditis ad
fingēdū vix q̄cq̄ eēt loci. Antiq̄tas.n.
recepit fabl'as fictas ēt nōnunq̄ icōdi
te. Hec etas aūt iā exculta pſ'ti eludēs
oē qḋ fieri nō pōt reſpuit. Un' e nūero
doctiſſimoꝝ hōinuꝫ idēqꝫ eloquētiſſi
m' oīū Marcus tullius cicero ꝓpt'ea
dicit diuinitatē romuli mirabil'r credi
tā:ꝙ erudita tpa iaꝫ fuerunt q̄ falſita
tē ñ reciperēt fabulaꝝ. Quis autē ro/
mulū deū niſi roma credidit:atꝫ id p/
ua ꝛ icipiēs: Tuꝫ deinde poſteris ſua
re fuerat neceſſe qḋ acceperāt a maio
rib':vt cum iſta ſiſtitiōe i lacte quodā
mō miis ebibita creſceret ciuitas:atqꝫ
ad tā magnū pueiret ipiuꝫ:vt ex eius
faſtigio velut ex altiore quodā loco a/
lias qꝫ gentes qb' dñaret' hac ſua opi
nione pfundet:vt nō qdē credent.ſꝫ tñ
dicerent deuꝫ romuluꝫ:ne ciuitatē cui
ſuiebant de ꝯditore eius offēdēnt:aliꝫ
euꝫ noiando ꝙ roma q̄ id non amore

quidem huius erroris:ſʒ cuʒ amoris
errore crediderat. Chriſtꝰ aũt ꝙꝙ ſit
celeſtis ⁊ ſempitne cõditor ciuitatis:ñ
tñ eum qm̃ ab illo cõdita eſt deũ cre/
didit:ſʒ iõ potius eſt condenda q: cre
didit roma ꝯditorẽ ſuuʒ iã ꝯſtructa ⁊
dedicata tanꝙ deũ coluit i tẽplo : hec
aũt hieruſalẽ deũ chriſtũ cõditorẽ ſu/
um vt ꝯſtrui poſſʒ ⁊ dedicari:poſuit i
fidei fundamẽtuʒ.Illa illũ amãdo eſſe
deũ credidit:iſta iſtuʒ deũ eẽ credẽdo
amauit.Sic ergo pceſſit vnde amaret
illa:⁊ de amato iam libent etiam fal
ſũ bonuʒ credẽt:ita pceſſit vñ iſta cre
deret:vt recta fide ñ temẽ qd falſum:
ſʒ qd verũ erat amaret.Exceptis eniʒ
tot ⁊ tãtis miracul que perſuaſerunt
deuʒ eẽ chriſtũ:pphetie qʒ diuine fide
digniſſime preceſſerunt:q in illo ñ ſic
a pribus adhuc credunt iplẽde:ſed iaʒ
a toto demonſtrãt iplete. De romulo
aũt q: cõdidit romã in eaqʒ regnauit
auditur:legitur:nõ q: factuʒ eſt qd añ
fuiſſet pphetatum:ſʒ ꝙ ſit receptꝰ i de
os creditum tenent lĩe:nõ ſcm docẽt.
Nullꝰ quippe rez mutabiliũ ſignis id
ei vere pueniſſe monſtrat. Lupa qppe
illa fĩuʒ duoz nutrix: qd videt quaſi
magnuʒ extitiſſe portentuʒ.quale aut
ꝙtũ ẽ ad demõſtrãduʒ deuʒ?Certe.n.
⁊ ſi ñ mẽtrix fuit lupa illa ſʒ beſtia:cũ
fribus põtẽtũ cõe fuerit ambobꝰ:fr tñ
eiꝰ non habet deꝰ. Quis autẽ phibitꝰ
ẽ aut romulũ aut herculẽ aut alios ta
les hoies deos dicẽ?⁊ mori maluit ꝙ
non dicẽ. Aut vere aliqua gẽtiũ colẽt
inter deos ſuos romulum:niſi romãi
nõis metꝰ cogẽt?Quis porro enumẽt
ꝙ multi ꝙtalibet ſeuitia crudelitatis
occidi:ꝙ chriſtum deũ negare malue/
runt?Proinde metus quãlibet leuis i
dignationis:q ab animis romanoruʒ
ſi non fieret poſſe putabat exiſtere:cõ
pellebat aliquas ciuitates poſitas ſb
iure romano tanꝙ deuʒ colẽ romulũ.
A chriſto auteʒ deo non ſoluʒ colẽdo
verum ẽt confitendo:tantã p orbeʒ tre
martyz multitudinẽ metꝰ ullus aut
terror reuocare non potuit: blanditie
nulle: pmiſſio nulla demouit: ſʒ nec
facultatũ violẽtia ſubtractio:nec acer/
bitas vniuerſaruʒ variarũqʒ penaz:
⁊ ipſius mortis que plꝰ cetis formida
tur. Neqʒ tũc ciuitas chriſti ꝙuis ad
huc pegrinaret in terris:⁊ hẽet tã ma
gnorum agmina pplõz aduerſus im
pios perſecutores ſuos pro tpali ſalu
te pugnauit:ſed potiꝰ vt obtineret eter
nam non repugnauit. Ligabantur:in
cludebantur:cedebant:vrebantur:tor
quebantur:laniabantur: cruciabant:
⁊ multiplicabant. Non erat eis p ſa
lute pugnare:niſi ſaluteʒ pro ſaluato/
re contẽnere.Scio in libro ciceronis t
tio niſi fallor de republica diſputari:
nullũ bellũ ſuſcipi a ciuitate optia:ni
ſi aut pro fide aut pro ſalute. Quid
aũt dicat p ſalute vel intelligi quam
ſaluteʒ velit alio loco demonſtrãs ſed
his penis inqt quas ẽt ſtultiſſimi ſen
tiũt:egeſtate:exilio.vĩculis:verberibꝰ:
elabuntur ſepe priuati:oblata mortis
celeritate. Ciuitatibus aũt mors ipſa
pena ẽ:q videtur a pena ſingulos vin/
dicare.Debʒ.n. cõſtituta ſic eẽ ciuitas
vt eterna ſit. Itaqʒ nullus intitꝰ ẽ rei
publice naturalis:vt hominis in quo
mors ñ mõ neceſſaria ẽ vez ẽt optan
da pſepe.Ciuitas autẽ cũ tollit:delet:
extiguitur:ſilẽ ẽ quodãmõ vt magnis
parua conferamus:ac ſi oĩs hic mũ
dus iteat ⁊ concidat.Hoc iõ dicit cice
ro: quia mundum nõ intituz cuʒ pla
tonicis ſentit.Cõſtat ergo eũ p ea ſalu
te voluiſſe bellũ ſuſcipi a ciuitate:qua
fit ut maneat hic ciuitas ſicut dic eter
na: ꝙuis morientibꝰ ⁊ naſcẽtibus ſin/
gulis:ſicut pennis eſt opacitas olee l
lauri:atqʒ huiuſmodi ceteraz arboz
ſingulorũ lapſu ortuqʒ folioz.Mõs
quippe vt dicit non hominum ſingu/
lorum:ſʒ vniuerſe pena eſt ciuitatis:

que a pena plerūq; ſingulos vidicat. Unde merito q̄rit: vtrū recte fecerit ſaguntini: qñ vniuſā ciuitatē ſuā interire maluerūt q̄ fidem frāgē q̄ cuȝ ipa rōana republica tenebantur. Jn quo ſuo fcō laudant ab oībus terene reipublice ciuibus. Sed hi quō huic diſputatiōi poſſent obedire nō video: vbi dī nullū ſuſcipiendū eē bellū: niſi aut ꝓ fiō aut pro ſalute. Nec oī ſi in vnū ſit periculum ita duo iſta cōcurrerit: vt teneri alterū ſine alteri⁹ amiſſione ñ poſſit: q̄d ſit potius eligendū. Profecto eim ſagūtini ſi ſalutē eligēt: fides eis fuerat deſerēda. Si fides tenēda: amittēda vtiq; ſalus ſic ꝛ factū ē. Sal⁹ autē ciuitatis dei tal' ē: vt cū fide ac per fidē teneri vl' potius acq̄ri poſſit fide autē ꝑdita ad eā q̄ſq; uenire ñ poſſit. Que cogitatio firmiſſimi ac patiētiſſimi cō dis tot ac tantos martyres fecit: qualē ne vnū q̄dē hūit vel hīe potuit: qñ ē deus creditus romulus.

Qō vt mund⁹ i chriſtū credēt: virtutis fuerit diuine ñ pſuaſiōis humane. c. vij.

S Ed valde ridiculū ē de rōuli falſa diuinitate cū de chriſto loq̄mur facē mentionē. Uerūtñ cū ſexcentis ferme ānis añ ciceronē rōulus fuerit atȝ illa etas iā fuiſſe doctrīis dicat exculta: vt qō fieri nō pōt ōe reſpuēt: q̄to magis p⁹ ſexcētos ānos ipſi⁹ tpe ciceroīs: mariecq; poſtea ſb auguſto atȝ tiberio eruditiorib⁹ vtiq; tpib⁹: reſurrectionē carnis chriſti atȝ in celos aſcenſionē: tāq̄ id qō fieri non pōt mēs humana ferre ñ poſſet: eludēſq; ab aurib⁹ cordibuſq; reſpuēt: niſi eā fieri potuiſſe: atq; facta eē diuinitas ipi⁹ vitatis vel diuinitatis vitas: ꝛ ꝯſtātia miraculoꝝ ſigna monſtrarent: vt t̄rētib⁹ ꝛ ꝯtradicētib⁹ tā mltis tāq; magnis ꝑſecutiōib⁹ p̄cedēs i chriſto: deiñ i cetis ad nouū ſeclm ſecutura reſurrectio atq; imortalitas carnis ꝛ fideliſſime crederet ꝛ predicaret itrepide: ꝛ ꝑ orbē terre pullulatura fecūdius cū in martyꝝ ſanguie ſerer. Legebant. n. preconia p̄cedntium ꝓphetarū: ꝯcurrebāt oſtēta virtutū ꝛ pſuadebat vitas noua ꝯſuetudine ñ cōtraria rōi: dōec orbis terre qui perſequebat furore ꝓſequēt fide:

De miracul' q̄ vt mund⁹ i chriſtum credēt facta ſunt: ꝛ fieri mundo credēte non deſinunt. c. viij.

C Ur inquiūt nūc illa miracl'a q̄ p̄dicatis facta eē non fiūt? Poſſē q̄dē dicē neceſſaria fuiſſe p̄uſq̄ credēt mund⁹: ad hoc ut crederet mundus. Quiſquis adhuc prodigia vt credat i q̄rit: magnum ē ipſe ꝓdigiū: qui mundo credēte ñ credit. Ucꝝ hoc iō dicūt: vt nec tūc illa miracl'a fcā fuiſſe credāt. Uñ ergo chriſt⁹ tāta fide vſq̄quaq; cantat in celum cum carne ſublatus? Uñ tpib⁹ eruditis ꝛ ōe quod fieri nō pōt reſpuētibus: ſine vllis miracul' nimiꝫ mirabiliter incredibilia credidit mundus? An forte credibilia fuiſſe et ideo credita eſſe dicturi ſūt? Cur ergo ipſi non credunt? Breuis ē igitur nra cōplexio. Aut incredibli rei que nō uidebat alia incredibilia q̄ tam̄ fiebant ꝛ videbant fecerūt fidem: aut certe ita credibil' vt null' quib⁹ pſuadēt miraculis indigēt: iſtoꝝ nimiam redarguit infidelitatē. Hoc ad refellendos vaniſſimos dixeriȝ. Nā fcā eſſe multa miracl'a q̄ atteſtarēt illi vni grandi ſalubriq; miracl'o: quo chriſtus in celum cuȝ carne in qua reſurrexit aſcendit: negaī non poſſumus. Jn eiſdem quippe veraciſſimis libris cuncta ſcripta ſunt: ꝛ que facta ſunt ꝛ propter quod credendum facta ſunt: hec vt fidem facerent innotuerunt: hec per fidē quam fecerunt multo clarius innoteſcunt:

leguntur quippe in populis vt credan
tur:nec in populis tamen niſi credita
legerentur. Nam etiam nunc fiunt mi
racula in eius nomine: ſiue per ſacra-
menta eius:ſiue per orationes ł memori
as ſanctorum ei⁹:ſȝ ñ eadē claritate il
luſtrant̄:vt tāta q̄ta illa glīa diffamet̄
Canon quippe ſacrarū līarū:quē diffa
matū eſſe oportebat:illa facit vbiqȝ re
citari:memorie cunctorū inherere po
pulorum:hec autem vbicunqȝ fiūt ibi
ſciuntur vix a tota ipſa ciuitate: ł quo
cunqȝ commanentium loco. Nam ple
runqȝ etiā ipſi paucisſimi ſciunt igno-
rantibus ceteris:maxime ſi magna ſit
ciuitas:⁊ quando alibi aliisqȝ narran
tur:non tanta ea commendat auctori
tas vt ſine difficultate vel dubitatiōe
credantur:q̄uis chriſtianis fidelibus
a fidelibus indicentur.

m Iraculū qd mediolani factum
ē cum illic eēm⁹ qñ illuminatus
ē cecus:ad multoruȝ notitiā potuit p-
uenire:quia ⁊ grādis eſt ciuitas ⁊ ibi
erat tunc imperator:⁊ immenſo popu
lo teſte res geſta eſt concurrente ad cō
pora martyrū ꝓthaſii ⁊ geruaſii. Que
cum laterent ⁊ penitus neſcirentur e-
piſcopo ambroſio per ſomnium reue
lata reperta ſunt:vbi cecus ille depul-
ſis veterib⁹ tenebris diē vidit. Apd
carthagineȝ aūt quis noui t p̄t admo
dū paucisſimos:ſaluteȝ q̄ facta ē inno
centio ex aduocato vicarie prefecture:
vbi nos interfuimus ⁊ oculis aſpexi
mus noſtris: Venientes enim ō tranſ
marinis me ⁊ fratrem meum allipiuȝ
nondum quidem clericos:ſed iaȝ deo
ſeruientes:vt erat cuȝ tota domo ſua
religioſisſimus ipſe ſuſceperat ⁊ apd
euȝ tunc habitabam⁹:curabatur a me
dicis propter fiſtulas quas inumero-
ſas atqȝ perplexas hūit in poſteriore
atȝ ima corporis parte. Iā ſecuerant
eū ⁊ artis ſue cetera medicamītis age-
bant. Paſſus aūt fuerat in ſectiōe illa
diuturnos ⁊ acerbos dolores. Sed
vn⁹ iter mltos ſin⁹ fefellerat medicos
atqȝ ita latuerat ut eum non tangerēt
quem ferro aperire deberēt. Deniqȝ ſa
natis omnibus que aperta curabant:
iſte remāſat ſolus:cui fruſtra ipēdeba
tur labor. Quas moras ſuſpectas ille
hñs multūqȝ formidās ne iteruȝ ſeca-
retur qd ei predixerat ali⁹ domeſtic⁹
eius quem non admiſerat illi vt ſaltē
videret cum primuȝ ſectus eſt:quō id
facerent:iratuſqȝ illum domo abiece-
rat vixqȝ receperat:erupit atȝ ait. Ite-
rum me ſecturi eſtis? Ad illius quē vo
luiſtis eſſe preſentem verba venturus
ſum. Irridere illi medicum iperitum
ceperūt metūqȝ hominis bōis verbis
promisſiōibuſqȝ lenire:pterierūt ⁊ alii
dies plurimi:nihilqȝ proficiebat ōne
quod fiebat:medici tamen in ſua pol-
licitatione perſiſtebant:non ſe illum ſi
num ferro ſed medicamītis eſſe clauſu
ros. Adhibuerunt ⁊ alium grandeuū
iam medicum:ſatiſqȝ in illa arte lau-
datum. Adhuc enim viuebat. Ammo
nium dico. Qui loco inſpecto idē qd
illi eorum diligentia peritiaqȝ ꝓmiſit.
Cuius ille factus auctoritate ſecurus
domeſtico ſuo medico qui futuram p̄
dixerat aliam ſectionem:faceta hilari
tate velut iaȝ ſaluus illuſit. Quid plū
ra? Poſtea tot dies inaniter ꝓſumpti
tranſierunt:vt feſſi atȝ confuſi fatenēt
eū niſi ferro nllo mō poſſe ſanari. Ex
pauit:expalluit:nimio timore turbat⁹.
Atȝ vbi ſe collegit fariqȝ potuit:abire
illos iuſſit ⁊ ad ſe amplius nō accedē:
nec aliud occurrit fatigato lachrymis
⁊ illa iam neceſſitate conſtricto:niſi vt
adhiberet alexandrinuȝ quendā q̄ tūc
chirurgus mirabilis habebatur: vt
ipſe faceret quod ab illis fieri nolebat
iratus:ſed poſteaq̄ venit ille laboreqȝ
illorum in cicatricibus ſicut artifex vi
dit:boni viri functus officio perſuaſit

homini:vt illi potius qui in eo tantuꝫ laborauerunt quantum ipſe inſpiciẽs mirabatur:ſue curationis fine frauẽnt: adijciens ꝙ reuera niſi ſectus eſſet ſal uus eſſe non poſſet.Sed valde abhorrẽ a ſuis moribus:vt hominibus quoꝝ artificioſiſſimam operam:induſtriam: diligentiam admirans in cicatricibus eius videret:propter exiguum quod remanſit palmam tanti laboris aufer- ret.Redditi ſunt aio eius:⁊ placuit vt eodeꝫ alexandrino aſſiſtente: ipſi ſinũ illum ferro qui iam conſenſu omniuꝫ aliter inſanabilis putabatur apirent. Que res dilata ẽ inconſequentẽ dieꝫ. Sed cuꝫ abiſſent illi:ex merore nimio domini tantus eſt in domo illa exort⁹ dolor:vt tanꝙ funeris planctus vix comprimeretur a nobis. Uiſitabant eum quotidie viri ſancti:epiſcopus tẽ vralenſis beate memorie ſaturninus ⁊ preſbyter geloſus:ac diacõi cartha- ginenſis eccleſie. in quibus erat ⁊ ex quibus ſolus eſt nunc in rebus huma nis iam epiſcopus cũ honore a nobis debito nominandus aurelius:cũ quo recordãtes mirabilia opera dei õ hac re ſepe collocuti ſumus:eũqꝫ valde me miniſſe quod commemoramus inue- nimus. Qui cum eum veſpere ſicͤ ſole bant viſitarent:rogauit eos miſerabi- libus lachrymis vt mane dignarenť eſſe preſentes ſuo funeri potiuſꝙ do- lori. Tantus enim eum metus ex pri- oribus inuaſerat penis:vt ſe inter me dicorum manus non dubitaret eẽ mo riturum. Conſolati ſunt eum illi:⁊ hõ tati vt in deo fideret eiuſqꝫ voluntatẽ viriliter ferret.Inde ad orationem in greſſi ſumus.Ubi nobis ex mor̃ gẽua figentibus atqꝫ incumbentibus terre: ille ſe ita proiecit tanꝙ fuiſſet aliquo grauiter impellente proſtratus: ⁊ ce- pit orare. Quib⁹ modis quo effectu: quo motu animi:q̃ fluuio lachryma rum:quibus gemitibus atꝫ ſingultib⁹ ſuccucientibus omnia membra eius ⁊ pene intercludentibus ſpirituꝫ:quis vllis explicet verbis? Utrum orarent alij nec in hec eorum auerteretur intẽ tio neſciebam.Ego tamen proſus ora re nil poteram:hoc tantummodo bre uiter in cõde meo dixi.Domine quas tuorum preces exaudis: ſi has nõ ex audis? Nihil enim mihi videbatur ad di iam poſſe:niſi vt expiraret orando. Surreximus ⁊ accepta ab epiſcopo benedictione diſceſſimus rogante illo vt mane adeſſent illis vt equo animo eſſet hortantibus.Illuxit dies qui me tuebatur.Aderant ſerui dei ſicut ſe af futuros eſſe promiſerant.Ingreſſi ſũt medici: parantur omnia que hora illa poſcebat.Tremenda ferramenta pro feruntur attonitis ſuſpẽſiſqꝫ õnibus eis autem quorum erat maior aucto- ritas defectum animi eius conſolãdo erigentibus.Ad manus ſecturi mem- bra in lectulo componuntur. Soluũ tũr nodi ligamentoruꝫ:nudatur loc⁹: inſpicit medicus:⁊ ſecandum illum ſi num armatus atꝫ intentus inquirit. Scrutatur oculis:digitiſqꝫ cõtrectat. Tẽtat deniqꝫ modis omnibus: inuẽit firmiſſimam cicatricem. Jam illa leti tie laus atꝫ gratiarum actio miſericor di ⁊ omnipotenti deo:que fuſa eſt om nium lachrymantibus gaudijs:non ẽ committenda meis verbis.Cogitetur potius ꝙ dicatur. In eadẽ carthagi ne innocentia religioſiſſima femina õ primarijs ipſius ciuitatis in mammil la cancrum habebat rem ſicut medici dicunt nullis medicamentis ſanabilẽ. Aut ergo precidi ſolet membrum vbi naſcitur ⁊ a corpore ſeparari:aut vt a liquanto diutius homo viuat fomen tis ẽ peſtis mitiganda freqũetib⁹. Nã vt inde mortem quantũlibet tardius affuturã cõfidam⁹:ſecundũ hippocra tis vt fertur ſñiam:omnis ẽ omitten- da curatio.Hoc illa a perito medico ⁊

domui familiariſſimo acceperat: ⁊ ad
ſolū deū ſe orādo conuerterat. Admo
net in ſōnijs propinquāte paſcha: ut
in pte feminaꝝ obſeruāti ad baptiſteri
uȝ q̄cūq; illi baptiȝata primit᷒ occur
riſſet: ſignaret ei locū ſigno crucis chri
ſti: fecit ⁊ ꝯfeſti ſāitas ſecuta ē. Medi
c᷒ ſane qui ei dixerat vt nihil curatōis
adhibēt: ſi paulo diutius viuē vellet:
cū inſpexiſſet eā poſtea ⁊ ſaniſſimam
cōperiſſet quā prius hre illud malum
tali iſpectiōe cognouerat: q̄ſiuit ab ea
vehemēt q̄d adhibuiſſet curatiōis: cu
piēs q̄tū intelli dat noſſe medicamētū
quo hippocratis diffinitio uiceret. Cū
q; ab ea q̄d factū eſſet audiſſet: voce ve
lut contēnētis ⁊ vultu ⁊ ita vt illa me
tueret ne aliq̄d cōtumelioſū verbum
ꝓferret i chriſtum: religioſa vrbāitate
rn̄diſſe fertur. Putabā inq̄t magnum
aliq̄d te mihi fuiſſe dicturā. Atq; illa
iā exhorreſcente mox addidit. Quid
grande fecit chriſtus ſanare cācrū: q̄
quatriduanū mortuū ſuſcitauit: Hoc
ergo cū audiſſē: ⁊ vehemēt ſtomacha
rer in illa ciuitate atȝ in illa pſōa n̄ vti
q; obſcura fcm taȝ ingēs miraculū ſic
latē: hic eā ⁊ admonendā ⁊ pene obiū
gandam putaui. Que cū mihi rn̄diſſȝ
non ſe iñ tacuiſſe: queſiui ab eis quas
forte tunc mīonas amiciſſimas ſecuȝ
hēbat: vtrū hoc antea ſciſſent. Rn̄de
rūt ſe oio neſciſſe. Ecce inquā: quō n̄
taces: vt nec iſte audiāt q̄ tibi tanta fa
miliaritate iungūt: Et q: breuiter ab
ea queſiuerā: feci vt illis audiētib᷒ mlt
tūq; mirantib᷒ ⁊ glorificātib᷒ deum
totum ex ordine quemadmodum ge
ſtum fuerit indicaret.

m Endicū quendā podagricū i ea
dem vrbe: qui cū dediſſet nom̄
ad baptiſmū ⁊ ṗdie q̄ baptiȝaret in ſō
nis a pueris nigris curatis quos itelli
gebat demones: baptiȝari eodem āno
ꝓhibit᷒ fuiſſet: eiſq; nō obtēpans etiā
conculcātib᷒ pedes eius in dolorē acer
rimū qualē nunq̄ expt᷒ ē eſtuaſſȝ: ma
giſq; eos vincens lauacro regenerati
onis vt vouerat ablui non diſtuliſſet:
i baptiſmate ipſo n̄ ſolū dolore q̊ ul
tra ſolitū cruciabat: veꝝ ēt podagra
caruiſſe: nec āplius q̄ diu poſtea vixiſ
ſet pedes doluiſſe quis nouit: Nos tn̄
nouimus ⁊ pauciſſimi fr̄es: ad quos
id potuit peruenire e vicio. Quidaȝ
curbitanus n̄ ſolū a paralyſi: veruȝ ēt
ab iformi pondē gēitaliū: cū baptiȝa
ret ſalu᷒ effect᷒ ē: ⁊ liberatus vtraq;
moleſtia tanq̄ mali nihil hūiſſet i cor
pore de fonte regeneratiōis aſcendit.
Quis hoc pt̄ curubini nouit: ⁊ pt̄ ra
riſſimos aliquos qui hoc vbicūq; au
dire potuerūt: Nos autē cum hoc cō
piſſem᷒: iubente ſancto epō aurelio ēt
vt veniret carthaginem fecim᷒: q̄uis
a talib᷒ prius audierimus: de quoꝝ fi
de dubitare non poſſemus.

v Ir tribunitius heſpius q̄ apud
nos ē: hȝ intritorio fuſſalēſi fun
dū ȝubedi appellatū: vbi cū afflictiōe
aialiū ⁊ ſeruoꝝ ſuoꝝ domuȝ ſuā ſpū
um malignorū vim noxiā ꝑpeti cōpiſ
ſȝ: rogauit noſtros me abſēte pſbros:
vt aliq̄s eoꝝ illo pgeret cuius oratio
nibus cederent: perrexit vn᷒: obtulit ibi
ſacrificium corporis chriſti: orās quā
tum potuit vt ceſſaret illa vexatio de
oq; ꝓtinus miſerante ceſſauit. Acceperat
autē ab amico ſuo terrā ſāctā ō hiero
ſolymis alatā: vbi ſepultus chriſt᷒ die
tertio reſurrexit: eāq; ſuſpenderat i cu
biculo ſuo: ne quid mali ēt ipſe patēt.
At vbi domus eius ab illa iſeſtatione
purgata ē: q̄d ō illa tra fiēt cogitabat
quā diutius in cubiculo ſuo reuerētie
cā hre nolebat: Forte accidit: vt ego et
collega tunc meus epiſcopus ſyniſten
ſis eccleſie maximin᷒ i ꝓximo cēmus:
veniremus rogauit: ⁊ venimus. Cūq;
omnia nobis retuliſſet: ēt hoc petiuit:

vt infodēreť alicubi: atq; ibi oꝛonu3 loc⁹ fieret: vbi etia3 chriſtiani poſſēt ad celebrāda que dei ſunt congregari. Nō reſtitimus factum eſt. Erat ibi paralyticus iuuenis ruſticanus: qui hoc audito petiuit a parentibus ſuis: vt illu3 ad eū locu3 ſanctu3 ñ cūtanť afferrēt. Quo cu3 fuiſſet allat⁹ orauit: at3 inō continuo pedibus ſuis ſan⁹ abſceſſit.

u Jctoꝛiana villa oī q̄ ab hippōe regio minus. xxx. milib⁹ abeſt. Memoria martyrū mediolanenſium ibi ē ꝓthaſij ꝛ geruaſij. Poꝛtat⁹ ē illo q̄dā adoleſcēs: q̄ cū die medio tp̄e eſtatis equu3 abluēť in fluminis gurgite dēonē icurrit. Jbi cu3 iacēt ľ pꝛoxim⁹ morti: vľ ſilliim⁹ mortuo: ad veſpertinos illuc hymnos ꝛ oꝛationes: cū ācillis ſuis ꝛ q̄buſdā ſcīmōialib⁹ ex more dñia poſſeſſiōis intrauit: at3 hymnos cantare ceperunt. Qua uoce ille quaſi percuſſus excuſſus ē: ꝛ cu3 terribili fremitu altare cōprehenſum mouere ñ audiēs ſiue nō valēs: tanq̄ eo fuerit alligat⁹ aut affixus tenebat: ꝛ cū grandi eiulatu parci ſibi rogās cōfitebať vbi adoleſcentē ꝛ q̄n ꝛ quō īuaſit: poſtrēo ſe exiturum eē denuntiās: m̄bra eius ſingula noīabat: que ſe āputaturū exiens miabatur. Atq; inť hec v̄ba diſceſſit ab hoīe. Sed oculus eius in maxillam fuſus tēui uenula ab intioꝛi quaſi radice pendebat: totūq; eius medium qō nigellū fuerat albi cauerat. Quo viſo q̄ aderant: ↄcurrerāt aūt ēt alij vocib⁹ eius acciti: ꝛ ſe ōes ꝓ illo i oꝛonē ſtrauerant: q̄uis eū ſana mente ſtare gauderēt: rurſus tñ ꝓpter eius oculum cōtriſtati: medicū q̄rendū eē dicebant. Jbi marit⁹ ſoroꝛes eius q̄ eu3 illo detulerat: potēs ē inq̄t deus ſcoꝝ oꝛonib⁹ q̄ fugauit demonē lum̄ ci reddē. Tūc ſic potuit oculū lapſū at3 pēdētē loco ſuo reuocatū ligauit oꝛonē faciēs: nec niſi p⁹. vij. dies putauit eſſe ſoluendū. Qō cū feciſſet ſāiſſimum inuēit. Sanati ſunt illic ꝛ alij de q̄b⁹ dicē longu3 ē. Hipponenſē quādā virginem ſcio: cū ſe oleo punxiſſet: q̄ pro illa oꝛans pſb̄r iſtillauerat lachꝛymas ſuas: mox a demonio fuiſſe ſanatam.

Scio ēt ep̄um ſemel pro adoleſcēte que3 a demonio coꝛreptū vidit oꝛaſſe illūq; illico demone caruiſſe.

e Rat quidā ſenex floꝛētius hipponenſis nī hō: ꝛ religioſus ꝛ paup̄ q̄ ſartoꝛis ſe arte paſcebat. Caſulā p̄diderat: ꝛ vñ ſibi emeret: ñ hēbat. Ad. xx. martyres quoꝝ memoꝛia apō nos ē celeberrima: clara voce vt veſtireť oꝛauit. Audierunt eu3 adoleſcētes q̄ foꝛte aderant irriſoꝛes: eūq; diſcedētem exagitantes ꝓſequebāť: quaſi q̄ a martyrib⁹ quinquagēos folles vñ veſtimentū emēt petiuiſſet. At ille tacit⁹ ambulans eiectu3 grande3 piſcē palpitantē vidit i littoꝛe: eūq; illis fauētib⁹ atq; adiuuantib⁹ apprehēdit ꝛ cuidā coco captus noīe chriſtiano ad coq̄nā conditoꝛiam indicans quid geſtum ſit trecentis follib⁹ vendidit: lanā cōparare inō diſponēs: vt vxoꝛ eius quō poſſet ei quo indueretť efficeret. S3 cocus concidens piſcem anulū aureū in ventriculo eius inuenit: moxq; miſatiōe flexus ꝛ religione perterritus: hōi eū reddidit dicēs Ecce quō te. xx. martyres veſtierūt. Ad aquas tibilitanas epiſcopo afferente Proiecto reliquias glorioſiſſimi ſtephani martyris: ad eius memoꝛiam veniebant magne multitudinis cōcurſus ꝛ occurſus. Jbi ceca mulier vt ad ep̄um portantē pignora ſacra duceretť oꝛauit: floꝛes quos ferebat dedit recepit: oculis admouit: ꝓtinus vidit. Stupentibus cunctis qui aderant preibat exultans: viam carpens: ꝛ vie duce3 vlterius ñ requirēs.

Memorati mēoꝛiā martyris q̄ poſita ē in caſtello ſinicēſi: qō hipponēſi

coloníe vicinum ē:eiuſdem loci lucill⁹
epūs pplo precedente atqꝫ ſequente i
manu portabat.fiſtula cuius moleſti-
a iandiu laborauerat: ꝛ familiariſſi-
mi ſui medici q̄ eā ſecaret vellent:ope
riebať man⁹:illius pie ſarcine vectati-
õe.Ubi vo ſcās attigit reliq̄as repen
te ſanata ē.Nam deinceps eā in ſuo
corpore non inuenit.

e Ucharius pſbr ex hyſpania ca
lame hitans:vete morbo calcli
laborabat. Per memoriā ſupradicti
ſancti martyris quam poſſidius illo
aduexit epūs:ſaluus fact⁹ ē.Idem ip-
ſe poſtea morbo alio preualeſcēte mō
tuus ſic iacebat:vt ei iā pollices liga-
renť.Opitulatione mēorati martyris
cū de memoria ei⁹ reportata fuiſſet:
ꝛ ſuper iacentis corpus miſſa ipſius
pſbri tunica:ſuſcitatus eſt. Fuit ibi
vir in ordine ſuo primari⁹ noie marti
alis euo iam grauis:ꝛ multū abhor-
rens a religione chriſtiana.Hēbat ſāe
fidelē filiam:ꝛ generū eodē āno bapti
ʒatū.Qui cū eū egrotātē mľtis ꝛ ma
gnis precibus ꝛ lachrymis rogarēt vt
fieret chriſtian⁹:prſus abnuit:eoſqꝫ a
ſe turbida indignatione ſubmouit.Ui-
ſum ē genero eius vt iret ad memori
aʒ ſci ſtephāi: ꝛ illic quātū poſſʒ p eo
oraret:vt de⁹ illi daret bonā m̄tē qua
credē non differret in chriſtū:fec hoc i
genti gemitu ꝛ fletu:ꝛ ſynceriter ardē
te pietatis affectu.Deiñ abſcedēs ali-
q̄d de altari florū qd̄ occurrit tulit ei
qꝫ cū iam nox eēt ad caput poſuit.Tc̄
dormitū ē.Et ecce añ diluculū clamat
vt ad epūm curreret q̄ forte mecū tūc
erat apd̄ hipponē.Cum ergo eū audiſ
ſet abſētem venire pſbros poſtulauit:
venerunt:ꝛ ſtatim credē ſe dixit:admi
rantib⁹ atqꝫ gaudentib⁹ oīb⁹ baptiza
t⁹ eſt.Hoc q̄ diu vixit i ore hēbat chri
ſte accipe ſpūm meū:cum hec vba be-
atiſſimi ſtephani qñ lapidatus eſt a
iudeis vltima fuiſſe neſciret:que huic
q̄ꝫ vltima fuerunt.Nā non mľtop⁹ ē
ipſe defunct⁹ ē.Sanati ſūt illic p eū-
deʒ martyrem ēt tres podagrici: duo
ciues: peregrinus vnus:ſʒ ciues oñi
mō: peregrinus autē per reuelationem
q̄d adhiberet qñ dolē audiuit:ꝛ cum
hoc feciſſet dolor continuo ꝯquieuit.

a Ndur⁹ nomē e fundi:vbi ecclia
eſt ꝛ in ea memoria ſtephāi pu
erum quendam paruulum cū in area
luderet:exorbitantes boues qui vehi
culum trahebant rota obtriuerunt:ꝛ
confeſtim palpitauit expirans. Hunc
mater arreptum ad eandem memori-
am poſuit:ꝛ non ſolum reuixit:veruʒ
ēt illeſus apparuit. Sanctimonialť
quedam in vicina poſſeſſione que caſ
paliana dicitur:cum egritudine labo-
raret:ac deſparetur:ad candeʒ memo
riam tunica eius allata eſt.Que ante
q̄ reuocaretur illa defūcta eſt.Hac tñ
tunica operuerunt cadauer eius parē
tes:ꝛ recepto ſpiritu ſalua facta eſt.
Apud hipponem baſſus quidam ſyr⁹
ad memoriam eiuſdem martyris ora
bat pro egrotante ꝛ periclitāte filia:e-
oqꝫ ſecum veſtem eius detulerat:cum
ecce pueri de domo cucurrerunt qui ei
mortuam nunciarent.Sed cum oran
te illo ab amicis eius exciperentur:p-
hibuerunt eos illi dicere ne per publi
cum plangeretur.Qui cum domum
rediſſet iam ſuorum eiulatibus perſo
nantem:ꝛ veſtem filie quam ferebat ſ̄
eā proieciſſet:reddita vite ē. Ruſus
ibidē apud nos hyrenei cuiuſdā colle
ctarij fili⁹ egritudine extict⁹ ē.Cūqꝫ ia
ceret cōp⁹ exaie:atqꝫ alijs gemētibus
ꝛ lamentantib⁹ exeqꝫ pararent: amico
rum eius q̄dā inter aliorum conſolāti
um verba ſuggeſſit:vt eiuſdem mar-
tyris oleo corpus perungeretur:factū
eſt:ꝛ reuixit. Itēqꝫ apud nos vir tri
bunitius eleuſinus ſuper memoriam

martyrij q̄ in ſuburbāo eius ē egritu-
dine exāiatū poſuit īfantulū filiū: ⁊ p⁹
oꝛonem quā multis cū lachrymis ibi
fudit uiuentem leuauit.

q Uid faciā? Urget huius opis ī-
plēda promiſſio: vt non hic oīa
poſſim cōmemoꝛare q̄ ſcio: ⁊ ꝓculdu-
bio pleriq3 nr̄oꝝ cum hec legent dole
bunt me ꝓtermiſiſſe tā mlta que vtiq3
mecum ſciūt. Quos iā nunc vt ignoſ-
cant rogo: ⁊ cogitēt q̄ꝓ ꝓlixi laboꝛis ſit
facere: qđ me hic nō facē ſuſcepti opis
neceſſitas cogit. Si.n.miracla ſanita
tuꝫ vt alia taceaꝫ ea tm̄mō veli ſcribē:
que per hunc martyrē.i. glioſiſſimuꝫ
ſtephanum facta ſunt in colōia calam̄
ſi: ⁊ in noſtra: plurimi conficiendi ſūt
libri: nec tamen ōnia colligi potuerūt:
ſed tm̄ de quibus libelli dati ſunt qui
recitarentur in populis. Id nanq3 fie
ri voluimus: cuꝫ videremus antiquis
ſilia diuinarum ſigna virtutū ēt nr̄is
temporibus frequentari: ⁊ ea non de-
bere multoꝛum notitie depire. Non
dū ē aūt biennium ex quo apđ hippo
nem regiū cepit eſſe iſta mēoꝛia: ⁊ ml̄
tis qđ nobis certiſſimum ē n̄ datis li
bellis de his que mirabiliter facta ſt̄:
illi ipſi qui dati ſunt ad.lxx.ferme nu
merū puenerant: qn̄ iſta ꝯſcripſi: ca-
lame vō vbi ⁊ ipſa memoꝛia prius eē
cepit ⁊ crebrius dantur: incōparabili
multitudīe ſupant. Urali ēt que co
lonia vtice vicina ē: multa preclara ꝑ
eundem martyrē fc̄a cognouimus: cu
ius ibi memoꝛia longe priuſq̄ apud
nos ab ep̄o euodio conſtituta ē. Sed
libelloꝝ dandoꝝ ibi conſuetuđo non
ē: ł potius n̄ fuit: nā foꝛtaſſe nūc eē iā
cepit. Cum.n.nup illic eēmus petroni
iā clariſſimā feminā q̄ ibi mirabiliter
ex magno atq3 diuturno in quo medi
corū adiutoꝛia cuncta ꝯfecerāt lāguo
re ſanata ē: hoꝛtati ſumus volente ſu-
pradicti loci ep̄o vt libellū daret qui
recitaretur in populo: ⁊ obediētiſſime
paruit. In quo poſuit ēt qđ hic reticē
non poſſum: q̄uis ad ea que hoc op⁹
vrgent feſtinare compellar. A quodā
iudeo dixit ſibi fuiſſe pſuaſū: vt anulū
capillatio vīculo īſereret: quo ſub ōni
veſte ad nuda coꝛpoꝛis cingēr̄: q̄ anul⁹
hr̄et ſub gemma lapidem i renib⁹ īuē-
tum bouis. Hoc alligata quaſi reme-
dio: ad ſācti martyris liīna veniebat.
Sed profecta a carthagine cum in cō
finio fluminis bagrade i ſua poſſeſſio
ne māſiſſet: ſurgēs vt iter peragēt: an̄
pedes ſuos illum iacentem anuluꝫ vi-
dit: ⁊ capillatiam ȝonā qua fuerat al-
ligat⁹ mirata tētauit. Quaꝫ cū oīo ſu
is nodis firmiſſimis ſicut erat cōpiſſꝫ
aſtrictā: crepuiſſe atq3 exiliſſe anuluꝫ
ſuſpicata ē. Qui ēt ipſe cū integerrim⁹
fuiſſet inuēt⁹: future ſalutis quodāmō
pign⁹ de tanto miraculo ſe accepiſſe ꝑ
ſūpſit atq3 illud vinculū ſoluens: ſimł
cū eodeꝫ anulo ꝓiecit in flumen. Non
credunt hoc qui ēt dn̄m ieſuꝫ p integra
virginalia m̄ris enixum: ⁊ ad diſcipu-
los ſuos oſtijs clauſis igreſſum fuiſſe
n̄ credūt. Sed hoc certe q̄rant: ⁊ ſi vꝫ
inuenerint: illa credant. Clariſſima fēi
na eſt nobiliter nata: nobiliter nupta:
carthagine hītabat: ampla ciuitas am
pla pſona rem querentes latere nō ſi-
nunt. Martyr certe ipſe quo īpetrāte
illa ſanata eſt: i filium pmanētis virgi
nis credidit: i eū q̄ oſtijs clauſis ad diſ
cipulos ingreſſus ē credidit. Poſtrēo
propē qđ oīa iſta dicuntur a nobis in
eū qui aſcendit in celū cum carne in q̄
reſurrexerat credidit: ⁊ iō ꝑ eum tāta
fiunt: q2 ꝓ iſta fide aīam poſuit.

f Iunt ergo ēt nunc multa mira
cula eodē deo faciente ꝑ quos
vult: ⁊ queādmōꝫ vult: qui ⁊ illa que
legimus fecit: ſed iſta nec ſimilit̄ inno-
teſcunt: neq3 vt non excidant animo
quaſi clara memorie crebra lectione

tunduntur. Nam ⁊ vbi diligentia ē q̄
nunc apud nos eſſe cepit: vt libelli eo-
rum qui beneficia percipiunt recitent̄
in populo: ſemel hoc audiunt qui adſūt
pluresque non adſunt: vt nec illi qui
affuerunt poſt aliquot dies quod au-
dierunt mente retineant ⁊ vix quiſq̄
reperiatur illorum: qui ei quem non
affuiſſe cognouerit indicet quod audi
uit. Unum eſt apud nos factum non
maius q̄ illa que dixi: ſed tam clarū
atq; illuſtre miraculum: vt nullum ar
bitrer eſſe hipponenſium qui hoc vel
non viderit: vel didicerit nullum qui
obliuiſci ulla ratione potuerit. De
cem quidem fratres quorum ſeptem
ſunt mares: tres femine: d̄ ceſarea cap
padocie ſuorum ciuium nō ignobiles
maledicto matris recenti patris eorū
obitu deſtitute: que iniuriam ſibi ab eis
factam acerbiſſime tulit: tali pena ſūt
diuinitus coerciti: vt horribiliter quā
terentur omnes tremore membrorū.
In qua fediſſima ſpecie: oculos ſuorū
ciuium non ferentes: quaquauerſum
cuiq; ire viſum eſt: toto pene vagabāt
orbe romano. Ex his enim ad nos ve
nerūt duo frater ⁊ ſoror: paulus ⁊ pal
ladia: multis aliis locis miſeria diffa-
mante iam cogniti. Uenerunt autē an̄
paſca ferme dies. xv. ⁊ eccleſiā quo
tidie ingredientes: in ea memoriā glo-
rioſiſſimi ſtephani martyris frequēta
bant orantes vt ſibi iam placaret de⁹:
⁊ ſalutem priſtinam redderet. Et illic
⁊ quocunq; ibant: conuertebant in ſe
ciuitatis aſpectum. Nonnulli qui eos
alibi viderant cauſāq; tremoris eorū
nouerant: aliis ⁊ cuicunq; poterant i
dicabāt. Uenit ⁊ paſca: atq; ipſo die
dominico mane cum iam populus fre
quens preſens eſſet: ⁊ loci ſancti cancel
los vbi martyrium erat idem iuuenis
orans teneret: ⁊ repente proſtratus ē
⁊ dormienti ſimillimus iacuit: non tm̄
tremens ſicut etiam per ſomnum ſole
bat: ſtupentibus qui aderant: atq; ali
is pauentibus aliis dolentibus cū eū
quidam vellent erigere: nonnulli ꝓhi-
buerunt: ſed potius exitum expectan
dum eſſe dixerunt. Et ecce ſurrexit ⁊
non tremebat quoniam ſanatus erat
⁊ ſtabat incolumis intuens intuentes.
Quis ergo intuentium ſe tenuit a lau
dibus dei? Clamantium gratulantiūq;
vocibus eccleſia vſquequaq; cōpleta
eſt. Inde ad me curritur vbi ſedebam
iam proceſſurus. Irruit alter quiſq; p⁹
alterum: omnis poſterior quaſi nouū
quod alii prius dixerat nunciātes.
Meq; gaudente ⁊ apud me deo gra
tias agente: ingreditur etiam ipſe cum
pluribus. Inclinatur ad genua mea: e
rigitur ad oſculum meum. Procedim⁹
ad populum: plena erat eccleſia: pſōa-
bat vocibus gaudiorū: deo grās: deo
laudes nemine tacente: hinc atq; inde
clamantium. Salutaui populū ⁊ rur
ſus eadem feruentiorē voce clamabāt.
Facto tandem ſilentio ſcripturarum
diuinarum ſunt lecta ſollennia. Ubi
aūt ventum eſt ad mei ſermonis locū
dixi pauca pro tempore ⁊ pro illi⁹ io-
cunditate letitie. Magis. n. eos i ope
diuino quandam dei eloquentiā non
audire: ſed ꝯſiderarē permiſi. Nobiſcū
hō prandit: ⁊ diligenter nobis omnē
ſue frē ac materne calamitatis indi-
cauit hiſtoriā. Sequenti itaq; die p⁹
ſermonem redditum: narrationis ei⁹
libellum in craſtinum populo recitan
dum promiſi. Quod cum ex dn̄ico pa
ſce die tertio fieret: in gradibus exedre
in qua de ſuperiore loquebar loco: fe-
ci ſtare ambos frēs: cum eorum leget̄
libellus. Intuebatur populus vniuer
ſus ſexus vtriuſq; vnum ſtantem ſine
diffor̄mi motu: alteram membris ōni
bus contrementem. Et qui ipſum nō
viderant q̄d in eo diuie miſericordie fa-
ctum eēt in ei⁹ ſorore cernebant. Uide
bant. n. quid in illo gratulandū: q̄d ꝓ

illa eēt orandū. Inter hec recitato eorum libello: de ꝓſpectu ppl'i eos abire precepi: ⁊ de tota ipſa cā aliquanto diligentius ceperā diſputare: cū ecce me diſputāte voces alie de memoria martyris noue gratulationis audiunt. Cōuerſi ſunt eo qui me audiebant: cepūt ꝙ ꝯcurrē. Illa. n. ubi de gradibus deſcendit in quibus ſteterat: ad ſanctum martyrem orāt perexerat. Que mox vt cancellos attigit collapſa ſimiliter velut frater eius poſt ſōnū ſana ſurrexit. Dum ergo requirerem⁹ qđ factū fuerit vnde ille ſtrepitus let⁹ extiterit ingreſſi ſunt cum illa in baſilicam vbi eram⁹: adducentes eā ſanā de martyris loco. Dum vō tantus ab vtroqꝫ ſexu admirationis clamor exortus eſt: vt vox continuata cū lachrymis. non videretur poſſe finiri. Perducta ē ad eum locū vbi paulo añ ſteterat tremēs exultabant eā ſilem f'ri factā cui doluerant remanſiſſe diſſimilē: ⁊ nōdū fuſas preces ſuas pro ea: iam tñ preuiā voluntatem tam cito exauditam eē cerne bant. Exultabant in dei laudem voce ſine verbis tanto ſonitu quantum nr̄e aures vix ferre poſſent. Quid erat in corde exultantium niſi fides chriſti ꝓ qua ſtephani ſanguis fuſus eſt?

Quod vniuerſa miracula que per martyres in chriſti nomine fiunt ei fidei teſtimonium ferant: qua i chriſtū martyres crediderunt. c. ix.

c Ui niſi huic fidei atteſtatur iſta miracula? i qua chriſt⁹ predicatur reſurrexiſſe in carne: ⁊ in celū aſcēdiſſe cū carne? Nā ⁊ ipſi martyres huius fidei martyres. i. huius fidei teſtes fuerunt: huic fidei teſtimōiū pbibētes mundū inimiciſſimū ⁊ crudeliſſimū ꝑtulerunt: eūqꝫ non repugnādo ſꝫ moriendo vicerūt. Pro iſta fide mōtui ſt qui hec a dño ipetrare pñt: propter cuius nomen occiſi ſunt. Pro hac fiō ꝑceſſit eorum mira patientia: vt in his miraculis tanta iſta potētia ſequētur. Nam ſi carnis in eternum reſurrectio l'ñ preueīt in chriſto: vl' ñ neutra ē ſic prenunciat' a chriſto: l' ſicut prenunciata ē ꝓphetis a qbus ꝑnūciat⁹ ē chriſtus quare martyres tanta pñt. q̄ ꝓ ea fide qua hec reſurrectio predicat' occiſi ſūt? Siue enim deus ipſe per ſe ipm miro modo quo res tꝑales operatur eternus: ſiue p ſuos miniſtros iſta faciat ⁊ eadem ipſa que per miniſtros facit: ſiue quedam faciat etiam per martyrū ſpūs: ſicut per homines adhuc i corpore conſtitutos: ſiue omnia iſta per angelos quibus inuiſibiliter imutabiliter ⁊ incorporabiliter imperat operetur: vt que p martyres fieri dicuntur: eis orantibus tm̄ ⁊ ipetrantibus non etiam operantibus fiant ſiue alia iſtis: ſiue alia illis modis: qui nll'o mō comprehendi a mortalibus poſſūt: ei profecto atteſtantur hec fidei: in qua carnis in eternum reſurrectio predicatur.

Quanto dignius martyres honorantur: qui ideo multa mira obtinēt: vt deus verus colatur: ꝙ demones q̄ ob hoc quedam faciunt vt ipſi dꝫ eſſe crederentur. c. x.

h Ic forte dictūri ſunt etiaꝫ deos ſuos aliqua mira feciſſe. Bene: ſi iam incipiunt deos ſuos mortuis hominibus comparare: adijciunt etiam ſe habere deos ex hominib⁹ mortuis ſicut herculem: ſicut romulum: ſicut alios multos quos in deorum numerum receptos opinantur. Sed nobis martyres non ſunt dꝫ: quia vnum eundenque deum et noſtrum ſcimus et martyrum: nec tamen miraculis que per memoriam martyrum noſtrorum fiunt: ullo modo ſūt

comparāda miracula que facta per tē pla perhibentur illoꝝ. Ueruȝ ſi qua ſimilia videnť. ſicut a moyſe magi pharaonis: ſic eoꝝ dij victi ſunt a martyribus noſtris: Fecerunt autem illa demones eo faſtu iperāte ſuperbie quo eorum dij eſſe voluerunt. Faciunt aūt iſta martyres vel potius deus vľ orātibus aut cooperantibus eis: vt fides illa proficiat qua eos non deos nřos eſſe: ſed vnum deum nobiſcuȝ hic credamus. Deniqꝫ illis talibus dijs ſuis ⁊ templa edificauerunt: ⁊ ſtatuerunt aras: ⁊ ſacerdotes inſtituerunt ⁊ ſacrificia fecerunt: nos autem martyribus noſtris non templa ſicut dijs: ſed memorias ſicut hominibus mōtuis quorum apud deuȝ viuunt ſpiritus ſabricamus. Nec ibi erigimus altaria in q̄bus ſacrificemus martyribus: ſed vni deo ⁊ martyrum ⁊ noſtro ſacrificium immolamus: ad quod ſacrificium ſic homines dei qui mundum in eius cōfeſſione vicerunt: ſuo loco ⁊ ordine nominatur: non tamen a ſacerdote qui ſacrificat inuocatur. Deo quippe non ipſis ſacrificat: q̄uis in memoria ſacrificet eorum: quia dei ſacerdos eſt non illorum. Ipſum vero ſacrificium cōpꝰ eſt chriſti: quod non offertur ipſis: q̄a hec ſunt ⁊ ipſi. Quibus igitur potius credendum eſt miracula facientibus? Eis ne qui ſeipſos volūt haberi deos ab his quibus ea faciunt: an eis q̄ vt in deum credatur quod ⁊ chriſtus ē: faciunt quicquid mirabile faciūt? Eis ne qui ſacra ſua ēt crimina ſua eē voluerūt: an eis qui nec laudes ſuas volunt eē ſacra ſua: ſed totū ꝙ veraciter laudantur ad eius gľiaȝ ꝓficere i quo laudantur? In dn̄o quippe laudantur anime eorum. Credamus ergo eis et mira dicentibus ⁊ vera facientibus. Dicendo .n. vera paſſi ſunt vt poſſent facē mira. In eis vis ē ꝓcipuū ꝙ chriſtꝰ reſurrexit a mortuis: ⁊ imortalitatē reſurrectiōis in ſua carne primus oñdit: qua nobis affutura vľ i principio noui ſeculi: ľ in huius fine ꝓmiſit.

Contra platōicos: q̄ ō naturalibꝰ elementorum ponderibus argumētātur terrenum corpus in celo eſſe non poſſe. c. xi.

C Ontra qō magnū dei donū rōcinatores iſti quorum cogitationes dn̄s nouit qm̄ vane ſunt: ō ponderibꝰ elementorum argumētať: qm̄. ſ. magiſtro platone didicerunt mundi duo corpora maxima atqꝫ poſtrema duobus medijs aere. ſ. ⁊ aqua eſſe copulata atꝫ coniuncta. Ac per hoc inq̄unt: qm̄ terra ab hinc ſurſumuerſus ē prima: ſecunda aqua ſuper terrā: t̄tiꝰ aer ſuper aquā: quartū ſi aera celum: ñ pōt eē t̄renū corpꝰ in celo. Momētis .n. ꝓprijs vt ordinē ſuū teneāt: ſingľa elementa librant. Ecce qualibet argumētis ōipotētie dei hūana ꝯtradicit ifirmitas quā poſſidet vanitas. Quid ergo faciūt i aere t̄rēa tot corpora: cū a t̄ra ſit aer tertius? Niſi forte q̄ p plūaꝝ ⁊ pēnaꝝ leuitateȝ dōauit aūiū t̄renis corporibꝰ vt poſſēt in aere: imōtalibꝰ fc̄is corporibꝰ hōium ñ poterit dōare virtutē: qua ēt i ſūmo celo valeant habitare? Aīalia qꝫ t̄rena q̄ volare ñ pn̄t: i quibꝰ ⁊ hōies ſūt: ſicut ſb̄ aqua piſces q̄ ſunt aquaꝝ aīalia: ita ſb̄ t̄ra viuere debuerunt. Cur ergo non ſalteȝ de ſo .i. de aquis: ſed de elemento tertio terrenum aīal carpit hanc vitam? Quare cum pertineat ad t̄rā: in ſo qō ſi t̄rā ē elemēto viuē ſi cogať ꝯtinuo ſuffocať: ⁊ vt viuat viuit in t̄tio? An erat hic ordo elemētoꝝ ľ potiꝰ ñ i natura reꝝ: ſȝ i iſtoꝝ argumētatiōibꝰ ōficit? Omitto dicere qō iā in t̄tiodecimo libro dixi: q̄multa grauia terrena ſint cōpora ſicut plūbū: ⁊ formā tñ ab artifice accipiant: qua natare valeant ſuper aquā

⁊ vt accipiat qualitatē corpus hūanū
qua ferri in celum ⁊ eſſe poſſit in celo
oīpotenti artifici contradī. Jam vͦ ꝯ̄
illud quod iam dixi ſuperius: ēt iſtum
conſiderantes atq̧ tractantes elemen
torum oꝛdinem: quo ꝯfidūt n̄ inueīūt
oī mō quid dicant. Sic eſt enim hinc
ſurſū verſus teꝛra prima: aqua ſa: tĩtꝰ
aer: quartū celū: vt ſī oia ſit aīe natu-
ra. Nam ⁊ ariſtoteles quītū corpꝰ eā
dixit: ⁊ plato nullū. Si quintum eſſꝫ:
certe ſuperius eſſet ceteris. Cum vero
nullum eſt: multo magis ſuperat oīa
In terrēo ergo quid facit corpoꝛe? In
hac mole quid agit ſubtilioꝛ omnibꝰ?
In hoc pondere quid agit leuiō oībꝰ?
In hac tarditate quid agit celerior oī
bus? Ita ne per huius tam excellentis
nature meritum non poterit effici: vt
corpus eius leuetur in celuꝫ: ⁊ cuꝫ va
leat nunc natura coꝛpoꝛum terrenoꝝ
deprimere animas deoꝛſū: aliquo mō
⁊ aīe leuare ſurſum terrena corpora
non valebunt? Jam ſi ad eorum mira
cula veniamus: que facta a dijs ſuis
opponunt martyribus noſtris: nōne
ēt ipſa pro nobis facere: ⁊ nobis repi-
entur oio proficere Nam inter magna
miracula deorum ſuorū profecto ma
gnum illud ē qḋ varꝛo commemoꝛat:
Veſtalem virginem cuꝫ piclitaret̄ fal
ſa ſuſpicione de ſtupro: cribrū iplēſſe
aqua de tyberi: ⁊ ad ſuos iudices nul
la eius pte ſtillāte poꝛtaſſe. Quis aq̄
pondꝰ ſ̄ cribrum tenuit. Quis tot ca
uernis patentibꝰ nihil iñ in terrā cadē
permiſit. Rñſuri ſunt: aliqs deꝰ vl̓ ali
quis demon. Si deus: nunquid maiō
eſt deo qui fecit hunc mundum? Si dȯ
mon: nunquid potentior ē angelo qui
deo ſeruit a quo factus eſt mundꝰ? Si
ergo deus minor vel angelus l̓ demō
potuit pondus humidi elemēti ſic ſuſ
pendere: vt aquaruꝫ videatur mutata
fuiſſe natura: ita ne deus omnipotēs
qui ipſa cꝛeauit elemto terrēo cōpori
graue pondus auferre non potit: vt i
eodem elemento habitet viuificatum
coꝛpus in quo voluerit viuificās ſp̄s?
Deinde cum aerem medium ponant i
ter ignem deſuper ⁊ aquam ſubter
quid ē ꝙ eum inter aquam ⁊ terrā ſe-
pe iuenimꝰ. Quid.n. volūt eſſe nubes
aquoſas inter quas ⁊ maria aeꝛ medi
us inuenit̄. Quonam queſo elemtoꝝ
pondere atq̧ ordine efficitur: vt torrē
tes violentiſſimi atq̧ vndoſiſſimi añ-
ꝙ ſb̄ aere in t̄ris curꝛant: ſī aeꝛa i nubi
bꝰ pēdeant. Cur deniq̧ aer eſt medīꝰ i
ter ſumma celi ⁊ ima terrarum. qua-
quavͤſū oꝛbis extēdit̄: ſi locꝰ eius it̄ ce
celū ⁊ aquas: ſicut aquarum inter ipꝫ
⁊ terras ē cōſtitutus? Poſtremo ſi ita
eſt elementorum oꝛdo diſpoſitꝰ: vt ſꝫ
platonem duobus medijs. i. aeꝛe ⁊ aq̄
duo extrema id eſt ignis ⁊ teꝛra iungā
tur: celiq̧ obtineat ille ſummuꝫ locū:
hec autem imi velut fundaminis mū-
di: ⁊ ideo in celo eſſe non poteſt terra:
cur eſt ipſe ignis in terra? Secundum
hanc quippe rōnem: ita iſta duo elem̄
ta in locis proprijs imo ac ſummo t̄-
ra ⁊ ignis eſſe debuerūt: vt queādmo
dum nolūt in ſummo eſſe poſſe quod
imi eſt ita nec in imo poſſet eſſe quod
ſummi eſt. Sicut ergo nullam putant
eſſe vel futuram eſſe particulam t̄re in
celo: ita nullam particulam videre de-
buimus ignis in terra. Nunc vͦ n̄ ſo-
lum in terris verum etiam ſub terris
ita ē: vt eū eructēt vͤtices montiū: pter
qḋ in vſibus hōium ⁊ eſſe igneꝫ i t̄ra:
⁊ eum naſci videmus ex terra qñ qui-
dem ⁊ de lignis ⁊ de lapidibus naſcit̄:
q̄ ſunt corpoꝛa ſine dubitatione terre-
na. Sed illic inquiunt ignis eſt tranq̄l-
lus: purus: innoxius: ſempiternus: iſte
autem turbidus: fumeus: coꝛruptibil̓
atq̧ coꝛruptoꝛ. Nec tamen coꝛrumpit
montes in quibus iugiter eſtuat cavͤ-
naſq̧ terꝛarū. Verū eſto: ſit illi iſte diſ
ſilis: vt terrenis habitatiōibꝰ ꝯgruat.

Cur ergo nolunt vt credam⁹ naturaꝫ
corpoꝛum terrenoꝝ aliq̄n incoꝛrupti-
bilē factā celo conuēientē futurā:ſicut
nunc ignis corruptibilis his ꝯuēit ter
ris. Nihil igī afferūnt ex pōderib⁹ atꝫ
oꝛdine elemētoꝛū:vñ ōipotenti deo q̊
minus faciat coꝛpoꝛa nr̄a talia vt etiā
in celo poſſint habitare p̄ſcribāt.

Contra calūnias ifideliū:qb⁹ chriſ
tianos de credita reſuꝛꝛectione carnis
irrident.c.xij.

ſ Ed ſcrupuloſiſſime q̄rē ꝛ fideꝫ
qua credim⁹ reſurrecturā caꝛnē
ita querendo aſſolēt irridē:vtrū fetus
abōtiui reſurgant. Et qm̄ dñs ait:am̄
dico vobis capill⁹ capitis vr̄i ñ pibit:
vtrum ſtatura ꝛ robur equalia futuꝛa
ſint ōibus:an diuerſe coꝛpoꝛum quan
titates. Si.n.equalitas erit coꝛporuꝫ
vñ hēbunt qd̄ hic non hūerunt ī mo-
le coꝛpoꝛis ibi aboꝛtiui:ſi reſurgent et
ipſi:aut ſi non reſurgent:qꝛ nec nati ſīt
ſed effuſi? Eandem q̄ueſtionem de paꝛ
uulis verſant:vñ illis menſura corpo
ris quam nunc defuiſſe videmus acce
dat:cum in hac etate moriūtur. Neqꝫ
enim dicturi ſumus eos non reſurrec
turos:qui ñ ſolum generationis capa
ces ſunt:verum ēt regenerationis. De
iñ interrogāt quē modum ipſa equa
litas hitura ſit. Si.n.tam magni ꝛ tā
longi erunt ōes q̄ꝛ fuerunt quicunqꝫ
hic fuerunt maximi atꝫ longiſſimi nō
ſolū de paruulis ſꝫ ꝛ de plurimis ma-
gnis querunt:vñ illis acceſſurū ſit qd̄
hic defuit:ſi hoc quiſqꝫ ꝛecipiet qd̄ hic
hūit. Si autem quod ait ap̄lus occur
ſuros nos ōes in menſuꝛam etatis ple
nitudinis chriſti:ꝛ illud alteruꝫ quos
predeſtinauit conformes fieꝛi imagiis
filij ſui:ſic intelligendum ē:vt ſtatura
ꝛ modus corporis chriſti ōium qui ī
regno eius erunt humanoꝝ corporū
ſit futūrus:multis erit inq̄unt de ma
gnitudine ꝛ longitudie corpoꝛis detra
hendū. Et vbi iā erit: capillus capitis
vr̄i non pibit:ſi de ipſa corpoꝛis quan
titate taꝫ multum pibit? Quāuis ꝛ de
ipſis capillis poſſit inquiri:vtrū rede-
at quicquid tondentibus decidit. Qd̄
ſi redituruꝫ ē:q̄s non exhoꝛreat illam
deformitatē. Nā hoc ꝛ de unguib⁹ ui
detur neceſſario ſecuturū:vt redeat tā
multum qd̄ corpoꝛis curatura deſecu
it. Et vbi erit decus:quod certe mai⁹
q̄ꝫ in iſta eē coꝛruptione potuit:in illa
iam immortalitate eē debebit? Si aūt
non redibit:ergo peribit:quō igī inq̄-
unt:capillus capitis non peribit. De
macie q̄ꝫ vel pinguedine ſimiliter diſ-
putant. Nam ſi equales ōes erunt nō
vtiqꝫ alij macri:alij pingues erūt. Ac-
cedet ergo alijs aliquid: alijs minueť.
Ac p hoc ñ qd̄ erat recipienduꝫ: ſꝫ ali
cubi addendum eſt qd̄ nō fuit:ꝛ alicu
bi perdendum qd̄ fuit. De ipſis etiam
corruptionibus ꝛ dilapſioibus cōpo-
rum moꝛtuoꝝ:cum aliud vertať i pl̄
uerem:in auras aliud exhaletur: ſiue
quos beſtie ſiue quos ignis abſūat:
naufragio vel quibuſcunqꝫ aquis ita
quidē peant:vt eoꝝ carnes i humorē
putredo diſſoluat:non mediocriť per
mouentur:atqꝫ oia iſta recolligi i car
nē ꝛ reditegrariť poſſe ñ credūt. Cōſec
tantur etiam quaſdam feditates ꝛ vi-
tia ſiue accidant ſiue naſcantur:vbi et
monſtruoſos part⁹ cū hoꝛroꝛe atqꝫ ir
riſione commemoꝛant:ꝛ req̄runt que
nā cuiuſqꝫ defoꝛmitatis r̄ſurrectio ſit
futura. Si enim nihil tale rediꝛe i cor-
pus hōis dixerimus:rñſionem nr̄am
de locis vulnerū cū quibus dn̄m chri
ſtum reſurrexiſſe predicamus:ſe cōfu
taturos eſſe preſumunt. Sed inť hec
oia queſtio illa difficillima proponiť:
in cuius carnem reditura ſit caro qua
corpus alterius veſcentis humana vi
ſcera fame cōpellente nutriť. In carnē

quippe ꝯuerſa ē eius qui talib⁹ vixit a limentis: ⁊ ea q̄ macies onerat det menta ſuppleuit. Utrū hoc illi redeat hoī cuius caro prius fuit: an illi poti⁹ cuius poſtea facta eſt: ad hoc pcunctā tur vt fidē reſurrectiōis illudāt ac ſic anime humane aut alternantes ſicut ait plato veras ifelicitates falſaſq; ꝑmittant beatitudines: aut p⁹ multas itidem p diuerſa corpora reuolutōes: aliqñ tñ eā ſicut porphyrius finiē miſias: ⁊ ad eas nunq̄ redire fateanť nō tñ corpus hñdo immortale ſed corp⁹ omne fugiendo.

An abortiui ñ ptieāt ad ĩſurrectio nē ſi ptinent ad nūeꝝ mōtuoꝝ. c. xiij.

a D hec ergo q̄ ab eorū pte cōtra ria me digerente mihi videntur oppoſita: miſicordia dei niſibus meis opem ferēte rñdeam. Abōtiuos fetus qui cum iam vixiſſent in vtō ibi ſunt mortui: reſurrecturos vt affirmare ita negare non audeo. Quāuis nō videā quomodo ad eos non pertineat reſur rectio mortuoꝝ: ſi non eximunť ò nu mero mortuorum. Aut enim nō ōnes mortui reſurgent: ⁊ erunt alique hūa ne anime ſine corporibus in eternū: q̄ corpora humana quamuis inter uiſce ra materna geſtarunt: aut ſi ōnes hu mane anime recipient reſurgentia cor pora ſua que habuerūt vbicunq; uiuē tia: ac morientia reliquerunt: nō iuēio queādmodum dicam ad reſurrectiōe; non pertinē mortuoꝝ quoſcunq; mō tuos ēt in vteris matrum. Sed vtrū libet de his quiſq; ſentiat: qò de iam natis infantibus dixerimus: hoc ēt ò illis intelligendum eſt ſi reſurgent.

An infātes i ea ſint reſurrecturi hi tudine corporis: quā hituri erant eta tis acceſſu. c. xiiij.

q Uid ergo de infantibus dicturi ſum⁹: niſi q: non in ea reſurrec turi ſūt corporis exiguitate qua mor tui: ſ; qò eis tardius acceſſuꝝ erat tpe hoc ſunt illo dei opere miro atq; cele rimo recepturi. In ſētētia quippe dñi vbi ait Capillus capitis vr̄i ñ pibit: di ctum eſt non defuturum eſſe quod fu it: ñ aūt negatū ē affuturū eſſe qò de fuit. Defuit aūt infanti mortuo pfecta quantitas ſui corporis: pfecto quippe infanti deeſt vtiq; perfectio magnitu dinis corporalis: que cum acceſſerit: iam ſtatura longior eſſe ñ poſſit. Hūc perfectionis modum ſic hñt ōnes: vt cū illo concipianť atq; naſcanť: ſ; hñt i rōne ñ mole: ſicut ipſa membra ōia iam ſunt latenter in ſemine: cum etia; natis nonnulla adhuc deſint: ſicut dē tes ac ſi quid eiuſmodi. In qua ratiōe vniuſcuiuſq; materia indita corporali iam quodammodo vt ita dicam: inna tum eſſe videtur quod nondū eſt: imo quod latet: ſed acceſſu temporis erit l' potius apparebit. In hoc ergo infans iam breuis aut longus eſt: qui breuis longuſve futurus eſt. Secundum hāc rationem ꝑfecto i reſurrectione cōpo ris detrimēta corporis ñ timem⁹: q: ⁊ ſi equalitas futura eſſet ōiū: ita ot ōes vſq; ad giganteas magnitudines pue nirent: ne illi qui maximi fuerūt min⁹ hīent aliquid in ſtatura qò eis ꝯ ſen tentiam chriſti periret: q̄ dixit nec ca pillū capitis eſſe periturum: creatori vtiq; qui creauit cūcta de nihilo: quō deeſſe poſſet vñ adderet: qò addendū eſſe mirus artifex noſſet.

An ad corporis dñici mōum ōiu; mōtuoꝝ reſurrecta ſint corpora. c. xv.

ſ I vtiq; chriſt⁹ in ea mēſura cor poris in qua mortu⁹ eſt reſurre xit nefas ē dicē: cu; reſurrectionis ōiū tempus venerit acceſſuram corpori

eius eam magnitudinem quã ñ hñit: quando in ea diſcipulis i qua illis notus erat apparuit: vt longiſſimis fieri poſſit equalis. Si autem dixerim⁹ ad dñici corporis modum etiam quorun꜀ corpora maiora redigenda: peribit de mltoꝝ corporibus plurimum: cuꝫ ipſe nec capilluꝫ ꝑiturũ eſſe promiſit. Reſtat ergo vt ſuã recipiat q̄ſq꜅ mēſurã: quam vel habuit in iuuentute etiã ſi ſenex ē mortuus: vł fuerat habiturus ſi añ ē defunctus. Atꝫ illud quod cõmemorauit apoſtolus de menſura etatis plenitudinis chriſti: aut propter aliud intelligamus dictũ eſſe. i. vt illi capiti in populis chriſtianis accedente õium perfectione membroꝝ: etatis eius mēſura compleatur: aut ſi hoc de reſurrectione corporum dictũ ē: ſic accipiamus dictum: ut nec ultra nec infra iuuenilē formã reſurgant corpora mortuoꝝ: ſꝫ i ea etate ⁊ robore uſꝫ ad quã hic chriſtuꝫ perueniſſe cognouimus. Circa triginta quippe annos definierunt eſſe etiaꝫ ſeculi huius doctiſſimi homines iuuentutem: que cum fuerit proprio ſpatio terminata: inde iaꝫ hominē in detrimenta vergere grauioris ac ſenilis etatis: ⁊ ideo non eſſe dictũ in menſuram corporis vel in menſurã ſtature: ſed in menſuram etatis plenitudinis chriſti.

Qualis intelligentia ſit ſcoꝝ cõformatio ad imaginem filij dei. c. xvi.

Illud ēt qđ ait predeſtinatos fieri conformes imaginis filij dei: poteſt ⁊ ſecundum interiorem hoīem itelli: vñ nobis alio loco dixit. Nolite conformari huic ſeculo: ſꝫ reformamini in nouitate mētis veſtre. Ubi ergo reformamur ne conformemur huic ſeculo: ibi cõformamur dei filio. Poteſt ⁊ ſic accipi: ut quemadmodum ille nobis mõtalitate: ita nos illi efficiamur immortalitate conformes: qđ quidem ⁊ ad ipſam reſurrectionem corporum ꝑtiet. Si aũt ēt i his v̄bis qua forma reſurrectura ſint corpora ſumus admoniti: ſicut illa menſura ita ⁊ iſta ꝯformatio non quantitatis itelligenda eſt ſꝫ etatis. Reſurgent itaq꜅ õēs tam magni corpore: q̄ vel erãt vel futuri erant iuuenili etate: q̄uis nihil oberit ēt ſi erit infantulis vel ſenił corporis forma: vbi nec mentis nec ipſius corporis vlla remanebit ifirmitas. Uñ ēt ſi quis in eo corporis modo i quo defunctus ē reſurrecturuꝫ vnunquenq꜅ contendit: non eſt cũ illo laborioſa cõtradictione pugnanduꝫ.

An in ſuo ſexu reſuſcitãda atꝫ mãſura ſint corpora feminarum mortuarum. c. xvij.

Non nlli ꝓpť hoc q̄ dictũ ē: donec occurram⁹ õēs i viꝝ ꝑfectũ in mēſurã etatis plenitudinis chriſti: ⁊ conformes imaginis filij dei: nec in ſexu femineo reſurrecturas fēinas credunt: ſꝫ in virili õēs aiunt: qm̄ de⁹ ſolum virum fecit ex limo: feminam ex viro. Sꝫ mihi melius ſapē videnť qui vtrũq꜅ ſexũ reſurrecturũ eē nõ dubitant. Nõ. n. libido ibi erit q̄ confuſiõis eſt cã. Nam priuſq̄ peccaſſent nudi erant: ⁊ non confundebantur vir ⁊ fēina. Corporib⁹ ergo illis vitia d̄trahēť natura ſeruabitur. Non ē aũt vitiũ ſexus femineus: ſꝫ natura: que tunc q̄dē ⁊ a ꝯcubitu ⁊ a partu imuis erit: erũt tamen membra feminea: non accommodata vſui veteri ſꝫ decori nouo: q̄ non alliciatur aſpicientis ꝯcupiſcētia que nulla erit: ſed dei laudeť ſapientia atꝫ clementia: qui ⁊ quod non erat fecit: ⁊ liberauit a corruptione quod fecit. Ut enim exordio generis humani de latere viri dormientis coſta detracta femina fieret: chriſtum ⁊ eccłaꝫ tali

facto iam tunc prophetari opõtebat.
Sopor quippe ille viri mors erat chri
ſti cuius exanimis in cruce pendentis
latus lancea perforatum ẽ:atq; inde ſã
guis ⁊ aqua profluxit:que ſacramen-
ta eſſe nouimus quibus edificatur ec
cleſia. Nam hoc etiam verbo ſcriptu
ra vſa eſt. vbi non legit᷑ formauit aut
finxit:ſed edificauit eam in mulierẽ.
Unde ⁊ apoſtolus edificationem dic̃
corporis chriſti:quod eſt eccleſia. Cre
atura eſt ergo dei femina ſicut vir:ſed
vt de viro fieret vnitas cõmẽdata eſt:
vt autem illo modo fieret chriſtus vt
dictum eſt:⁊ eccleſia figurata eſt. Qui
ergo vtrunq; ſexum inſtituit:vtrunq;
reſtituet. Deniq; ipſe ieſus interrogat᷑
a ſaduceis qui negabant reſurrectõẽ:
cuius ſeptem fratrum erit vxor quam
ſinguli habuerunt:dum quiſq; eorũ
vellet defuncti ſemen ſicut lex precepe
rat excitare:erratis inquit neſcientes
ſcripturas neq; virtutem dei. Et cum
aptus locus eſſet vt diceret de qua.n.
me interrogatis vir erit ipſa non mu
lier:non hoc dixit:ſed dixit:in reſurre
ctione enim neq; nubent:neq; vxores
ducent:ſed ſunt ſicut angeli dei i celo.
Equales vtiq; angelis immortalita-
te ac felicitate:non carne ſicut nec reſũ
rectione qua non indiguerunt angeli:
quia nec mori potuerunt. Nuptias er
go dñs futuras negauit eſſe in reſur-
rectione ñ feminas:⁊ ibi negauit: vbi
talis q̃o vertebat᷑:vt eam negato ſexu
m̃liebri celeriõe facilitate diſſoluẽt ſi
eũ ibi prenoſcẽt nõ futurũ:imo ẽt futu
rũ eſſe firmauit dicendo: nõ nubẽt qõ
ad femias pretiet:nec uxores ducent
qõ ad viros. Erunt ergo que l' nubere
hic ſolent uł ducẽ vxores. ſʒ ibi hoc ñ
facient.

De viro ꝑfecto.i. chriſto: ⁊ corpoi
.i.eccl'ia q̃ ẽ ipius pleitudo c.xviij.

P Roiñ qõ ait ap̃lus occurſuros
nos ões in virũ perfectum: toti
uſque ipſius circunſtantiam lectionis
cõſiderare debemus:que ita ſe habʒ.
Qui deſcendit inquit ipſe eſt ⁊ q̇ aſcẽ
dit ſuper omnes celos:vt adimpleret
oĩa. Et ipſe dedit quoſdaʒ q̇dem apo-
ſtolos:quoſdaʒ aũt prophetas: quoſ
dam vero euangeliſtas:quoſdam aũt
paſtores ⁊ doctores:ad cõſumationeʒ
ſcoꝝ in opus miniſterij: i edificationẽ
corporis chriſti:donec occurramꝰ ões
in vnitatem fidei ⁊ agnitionẽ filij dei:
in virum perfectum in menſuram eta
tis plenitudinis chriſti:vt ultra nõ ſi
mus paruuli lactati ⁊ circũlacti õi uẽ
to doctrine in illuſione hõium:i aſtuti
am ad machinationem erroris. Ueri-
tatẽ aũt facientes i caritate augeamur
i illo p oĩa qui eſt caput chriſtus.ex q̃
totũ corpus connexũ ⁊ compactũ:p õ
nem tactum ſubminiſtrationis ſum
operationem in menſuraʒ uniuſcuiuſ
que partis incrementum corporis fac̃
in edificationem ſui in caritate. Ecce q̇
eſt vir perfectus:caput ⁊ corpus qõ ꝯ
ſtat omnibus membris que ſuo tem-
pore complebuntur. Quotidie tñ ei-
dem corpori accedunt duʒ edificatur
eccleſia:cui dicitur vos autem eſtis cõ
pus chriſti ⁊ membra. Et alibi pro cõ
pore inquit eius quod ẽ eccl'ia. Item
alibi:vnus panis vnum corpꝰ m̃lti ſu
mus. De cuius corporis edificatione
⁊ hic dictũ ẽ. Ad ꝯſũmationeʒ ſcorũ
in opus miniſterij i edificationẽ cõpo-
ris chriſti. Ac deinde ſubiectuʒ ẽ:vnde
nunc agimus:donec occurramus ões
in vnitatem fidei ⁊ agnitionẽ filij dei:
in virum perfectum in menſuram eta
tis plenitudinis chriſti ⁊ cetera:donec
eadem menſura in quo corpore intel
ligenda eſſet oſtenderet dicens. Auge-
amur in illo per omnia qui eſt caput
chriſtus:ex quo totum corpus cõne-
xum ⁊ compactum per õnem tactum

ſubminiſtratiõis ſecundum operatio-
nem in mẽſurã vniuſcuiuſqꝫ ptis. Sic
ergo eſt mẽſura vniuſcuiuſqꝫ ptis: ita
totius corporis quod õib' ſuis ptib'
conſtat: vtiqꝫ menſura plenitudinis
de qua dictũ ẽ: i mẽſurã etatis plenitu-
dinis chriſti. Quã plenitudinẽ ẽt illo
cõmẽorauit loco vbi ait de chriſto. Et
ipſũ dedit caput ſup õez ecclãm q̃ eſt
corpus ei': plẽitudo ei' q̃ oĩa in õibus
adiplet verum ſi hoc ad reſurrectiõis
formam in qua erit vnuſquiſqꝫ referẽ
dum eſſet: q̃d nos ipediret noĩato vi
ro intelligẽ ⁊ femina: vt vir̃ p homie
poſitum accipem': ſicut i eo qõ dictuꝫ
ẽ. Beatus vir qui timet dñm: vtiqꝫ ibi
ſunt ⁊ femine que timent dñm.

Qꝫ oĩa corporis vitia q̃ in hac vita humano contraria ſunt decori in reſurrectione non ſunt futura: vbi manẽte naturali ſubſtantia in vnã pulchritudinem ⁊ qualitas cõcurret ⁊ q̃titas .c.xix.

q Uid iã rñdeam de capillis atqꝫ vnguib'? Semel quippe intellecto ita nihil pitur̃ eſſe de corpore: vt deforme nihil ſit in corpore: ſil' intll'ẽ ea que forme factura fuerũt enormitatẽ maſſe ipſi acceſſura eſſe non locis in q̃bus membrorum forma turpet'. Uelut ſi de limo vas fieret: quod rurſus in eundem limum redactum totum de toto iterum fieret: ñ eẽt neceſſe vt illa pars limi que in anſa fuerat ad anſaꝫ rediret: aut que funduꝫ fecerat ipſa rurſus faceret funduꝫ: dum tñ totum reverteretur in totum: id eſt totus ille lim' in totum vas nulla ſui perdita pte remearet. Quapropter ſi capilli totiẽs tonſi vnguesve defecti: ad ſua loca deformiter redeunt: non redibũt nec tñ cuiqꝫ reſurgẽti pibunt: q: in eãdẽ carnem vt quecũqꝫ ibi locuꝫ corporis teneant ſeruata ptiũ ꝯgruentia materie mutabilitate vertẽt'. Quãuis qõ ait dñs capillus capitis vr̃i non peribit: ñ de longitudine ſed de numero capillorum dictum multo aptius poſſit intelligi. Unde ⁊ alibi dicit. Capilli capitis veſtri numerati ſunt. Neqꝫ hoc ideo dixerim: q aliquid exiſtiment corpori cuiqꝫ periturum qõ naturaliter ieat: ſed quod deforme natum fuerat: non vtiqꝫ ob aliud: niſi vt hinc quoqꝫ oñderetur q̃ ſit penalis cõditio iſta mortaliuꝫ: ſic eſſe rediturum: vt ſeruata integritate ſubſtantie ſola ſubſtantie deformitas pereat. Si.n. ſtatuam põt artifex homo quam propter aliquã cãꝫ deformeꝫ fecerat: conflare ⁊ pulcherrimam reddere: ita vt nihil inde ſubſtãtie ſed ſola deformitas pereat: ac ſi q̃d in illa figura priore indecẽter extabat: nec parilitati partium congruebat: de toto vnde fecerat amputare atqꝫ ſeparare: ſed ita conſpargere vniuerſo: atqꝫ miſcere: vt nec feditatẽ faciat nec minuat quantitatem: quid de omnipotente artifice ſentiendum eſt? Ergo ne non poterit quaſqꝫ deformitates humanorum corporum non modo vſitatas: verum etiam raras atqꝫ monſtruoſas que huic miſere vite congruunt: abhorrent aũt ab illa futura felicitate ſanctorum: ſic auferre aut pdẽ: vt quecunqꝫ earuꝫ faciunt ⁊ ſi naturalia tamen indecora excrementa ſb̃ſtantie corporalis: nulla eius diminutiõe tollantur? Ac per hoc nõ ẽ macris pigui buſve metuendũ: ne ibi ẽt tales ſint quales ſi poſſẽt nec hic eſſe voluiſſẽt. Omnis enim corporis pulchritudo ẽ partium congruentia cum quadã coloris ſuauitate. Ubi autem non ẽ partium congruentia: aut ideo q̃d offẽdit q: puũ ẽ: aut iõ q: paꝝ: aut iõ q: nimium. Proiñ nulla erit deformitas quã facit incõgruẽtia ptiuꝫ: vbi ⁊ q̃ parua ſt corrigentur: ⁊ quod minus eſt q̃ decet: vnde nouit in die ſupplebitur: ⁊

quod plus eſt ꝙ decet: maĩe ſeruata ĩtegritate detrahet: Coloris põro ſua uitas quanta erit: vbi iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui? Que claritas ĩ chriſti corpore: cum reſurrexit ab ocul' diſcipulorũ potius abſcõdita fuiſſe ꝙ defuiſſe credenda eſt. Nõ eĩm eam ferret human⁹ atꝙ ĩfirm⁹ aſpectus qñ ille a ſuis ita debẽt attendi: vt poſſet agnoſci. Quo ptinuit ẽt vt icõ trectantibus oñderet ſuoꝝ uulneruꝫ cicatrices: vt ẽt cibũ potũꝙ ſumẽt nõ alimentorum indigentia: ſꝫ ea qua et hoc poterat poteſtate. Cum aũt aliq̃d non videtur: ꝙuis aſſit: a quibus alia que pariter aſſunt uident': ſicut illam claritatem dicim⁹ affuiſſe non viſam a quibus alia non videbant' aoraſia grece dĩ: quod noſtri interpretes latĩe dicere non valentes in libro geneſeos cecitatem interpretati ſunt: Hanc eniꝫ paſſi ſunt ſodomite quando querebãt oſtium iuſti viri. nec poterant inuẽire. Que ſi cecitas fuiſſet qua fit ut nihil poſſit videri: nõ oſtiũ quo ĩgredẽnt': ⁊ duces itineris a quibus inde abducerentur inquirerent.

Q in reſurrectione mortuoꝝ naẽa corporũ quibuſlibet modis diſſipatorũ ĩ itegrũ vñcũꝙ ĩuocãda erit. c. xx.

n Eſcio quo aũt mõ ſic afficimur amore martyꝝ beatoꝝ: vt velim⁹ in illo regno in eoꝝ corporib⁹ vidẽ vulnerum cicatrices: que ꝑ chriſti nomine pertulerunt. Et fortaſſe videbimus. Non. n. deformitas in eis ſed dignitas erit: ⁊ quedã ꝙuis in corpore ñ corpori ſed virtutis pulchritudo fulgebit. Nec ideo tamen ſi aliqua martyribus amputata ⁊ ablata ſunt mẽbra: ſine ipſis membris erũt in reſurrectionem mortuorum quibus dc̃um ẽ: capill⁹ capitis veſtri nõ peribit. Sꝫ ſi hoc decebit ĩ illo nouo ſeculo: vt indicia glorioſoꝝ vulnerum in illa immortali carne cernãtur: vbi membra ut preciderentur percuſſa vel ſecta ſſ: ibi cicatrices ſed tamẽ eiſdem mẽbris redditis ñ perditis apparebunt. Quãuis itaꝙ omnia que acciderũt corpori vitia tunc non erunt: ñ ſunt tamen deputanda vel appellanda vitia ſꝫ virtutis indicia. Abſit autem ut ad reſuſcitanda corpora viteꝙ reddenda: non poſſit õipotentia creatoris oĩa reuocare: que vl' beſtia vel ignis abſumpſit vel quicquid in puluerem cineremve collapſum: uel in humorem ſolutuꝫ: vel in auras eſt exhalatum. Abſit vt ſinus vllus ſecretũꝙ nature ita recipiat aliquid ſubtractum ſenſibus nr̃is vt omnium creatoris aut lateat cognitionem: aut effugiat poteſtatem. Deuꝫ certe volens ſicut poterat diffinire cicero tantus auctor ipſorum mens q̃dam eſt inquit ſoluta ⁊ libera: ſecreta ab omni concretione mortali: oĩa ſentiens ⁊ mouens ipſaꝙ ꝑdicta motu ſẽpiterno. Hoc aũt reperit in doctrinis magnorum philoſophoꝝ. Ut igĩ ſm ipſos loquar: quomodo aliquid vl' latet omnia ſentientem: vel irreuocabiliter fugit omnia mouentem? Unde iaꝫ etiam queſtio illa ſoluenda eſt que difficilior uidetur ceteris: vbi queritur: cum caro mortui hominis etiam alterius fit viuẽtis caro: cui poti⁹ eoꝝ ĩ reſurrectione reddatur. Si enim quiſpiam confectus fame atꝙ compulſus veſcatur cadaueribus hominum qḋ malum aliquotiens accidiſſe ⁊ vetus teſtatur hiſtoria ⁊ nr̃orum tp̃um infelicia experimenta docuerunt. Nõ q̃ſq̃ veridica ratione contendet. totum digeſtum fuiſſe per ĩmos meatus: nihil ꝙ inde in eius carne mutatum atꝙ ꝯuerſum: cum ipſa macies que fuit ⁊ ñ non eſt: ſatis indicet que illis eſcis detrimenta ſuppleta ſint. Jam itaꝙ aliqua pauloante premiſi que ad iſtuꝫ

quoqꝫ nondum ſoluendū valē debebunt. Quicqd.n.carniū exhauſit fames vtiqꝫ ī auras ē exhalatū. Uñ diximus oīpotentem deum poſſe reuocare qd fugit. Reddetur ergo caro illa hoī: in quo eſſe caro humana primit⁹ cepit: ab illo quippe altero tanqꝫ mutuo ſumpta deputāda eſt: que ſicut es alienum redhibenda ē vñ ſumpta eſt. Sua vero illi quē fames exinanierat: ab eo qui poteſt etiā exhalata reuocare reddetur. Quamuis τ ſi omnibus periſſet modis: nec ulla eius materies in vllis nature latebris remāſiſſet vñ vellet eam repararet omnipotens. Sꝫ propter ſententiam veritatis qua dictum eſt: capillus capitis veſtri non pibit: abſurdum eſt vt putemus: cum capillus hominis perire non poſſit: tantas carnes fame depaſtas atqꝫ cōſūptas perire potuiſſe. Quibus omnib⁹ pro nr̄o modulo cōſideratis atqꝫ tractatis hec ſūma ꝯficit: ut ī reſurrectiōe carnis in eternum eas menſuras hēat corporum magnitudo: quas habebat perficiende ſiue perfecte cuiuſqꝫ indita corpori ratio iuuentutis in membrorum quoqꝫ omnium modulis ꝯgruo decore ſeruato. Quod decus vt ſeruetur: ſi aliquid demptum fuerit indecēti aliquid granditati in parte aliqua ꝯſtitute: quod per totum ſpergatur vt neqꝫ id pereat τ congruentia partium vbiqꝫ teneatur non eſt abſurdū ut aliquid inde etiā ſtature corporis addi poſſe credam⁹ cum omnibus ptibus vt decorem cuſtodiant id diſtribuitur quod ſi enormiter in vna eſſꝫ: vtiqꝫ ñ deceret. Aut ſi contenditur in ea quenqꝫ ſtatura corporis reſurrecturum eē in qua defunctus eſt: non pugnaciter reſiſtendum eſt tantum abſit omnis ð formitas: oīs infirmitas: oīs tarditas: omniſqꝫ corruptio: τ ſi quid aliud illð ñ decet regnū in q̄ reſurrectiōis τ promiſſionis filij equales erunt angelis dei: ſi nō corpore: non etate: certe felicitate.

De nouitate corporis ſpiritalis in quam ſanctoꝝ caro mutabitur. c. xxi.

r Eſtituetur ergo τ q̄cquid ð corporibus viuis: vel p⁹ mortē de cadaueribus perijt: τ ſil' cum eo qd in ſepulcris remanſit: in ſpiritualis cōporis nouitatē ex animalis corporis uetuſtate mutatum reſurget incorruptione atqꝫ immortalitate veſtitum. Sꝫ τ ſi vel caſu aliquo graui: vł inimicorū imanitate totū penit⁹ conterat in puluerem: atqꝫ in auras vł in aquas diſperſū: quantū fieri poteſt nuſqꝫ eē ſinatur: omnis nullo modo ſubtrahi poterit omnipotentie creatoris: ſed capillus in eo capitis non peribit: erit ergo ſp̄ui ſubdita caro ſp̄ualis: ſed tamē caro non ſpiritus: ſicut carni ſubdit⁹ fuit ſp̄s ipſe carnalis: ſed tamen ſp̄us non caro. Cuius rei experimentū habemus in noſtre pene defōmitate. Nō enim ſecundum carnē: ſed vtiqꝫ ſecūdum ſpiritum erant carnales quibus apoſtolus ait. Nō potui vobis loqui quaſi ſpiritualib⁹: ſꝫ quaſi carnalib⁹. Et homo ſp̄ualis ſic in hac vita dr̄: vt tamen corpore adhuc carnali ſit: τ videat aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſue. Erit autē etiam corpus ſp̄uale: cum eadem caro ſic reſurrexit: vt fiat quod ſcriptum ē. Seminatur corpus animale: reſurget ſpirituale: que ſit autē τ qꝫ magna cōporis ſp̄ualis gratia que nondū venit ī experimentum: vereor ne temerariū ſit omne quod de illa profert' eloqꝫ. Ueruntamen qꝛ ſpei noſtre gaudium propter dei laudem non eſt tacendū: τ de intimi ardentis ſancti amoris medullis dictum ē: domine dilexi decorē domus tue. de bonis eius que in hac vita erūnoſiſſima bōis maliſqꝫ largit'

ipſo adiuuante cōiiciamus: ut poſſu-
mus:quātū ſit illud qȯ nondū exper
ti utiq3 digne eloq̄ ñ ualemus. Omit
to enim quando fecit homiem rectū:
omitto uitā illā duorū coniugū in pa
radiſi fecunditate felicē:quando tam
breuis fuit ut ad naſcentiū ſenſū nec
ipſa peruenerit in hac quā nouimus ī
qua adhuc ſumus:cuius tentationes
īmo quā totā tentationē q̄diu in ea
ſumus:quātūlibet proficiamus ppeti
ñ deſinimꝰ: q̄ ſit īdicia circa gn̄s hūa
nū bōitatis dei q̇s poterit explicare?

De miſerijs ac malꝭ q̇bus humanū
genus merito prime preuaricationis
obnoxiū eſt: ⁊ a q̇bus nemo niſi per
chriſti gratiam liberatur.cap.xxij.

n Am quod ad primam originē
pertinet omniu3 mortaliū pge
niem fuiſſe damnatā:hec ipſa uita ſi
uita dicenda eſt:tot ⁊ tantis malꝭ ple
na teſtatur. Quid enim aliud īdicat
horrenda quedā profunditas ignorā
tie ex qua omnis error exiſtit:qui oēs
filios adam tenebroſo quodā ſinu ſu
ſcipit:ut homo ab illo liberari ſine la
bore :dolore:timore nō poſſit. Quid
amor ipſe tot rerū uanarū atq3 noxi
arū:⁊ ex hoc mordaces cure:pturba
tōes:merores:formidines:iſana gau
dia:diſcordie:lites:bella inſidie:iracū
die:inimicitie:fallacia:adulatio:frauſ
furtū:rapia:perfidia:ſuperbia:ābitio
inuidentia:homicidia:patricidia: cru
delitas:ſeuitie:nequitia:luxuria:petu
lātia:īpudentia:īpudicitia:fornicatio
nes:adulteria:inceſta:⁊ cōtra naturā
utriuſq3 ſexus tot ſtupra atq3 imūdi
tie:quas turpe ē etiā dicere:ſacrilegia
hereſes:blaſphemie:periuria: oppreſ
ſiones innocentiū:calūnie:circūuētio
nes:preuaricatiōes :falſa teſtimonia:
iniqua iudicia:uiolētia:latrocinia : et
quicq̇d taliū malorū in mentē nō ue
nit:⁊ tamen de uita iſta hominum ñ
recedit. Uerū hec hominū ſunt malo
rū:ab illa tñ erroris ⁊ pucrſi amoris
radice uenientia:cū qua oīs filius adā
naſcitur. Nā quis ignorat cū quanta
ignorantia ueritatis:que iā in infanti
bus manifeſta eſt:⁊ cū quanta abun
dantia uane cupiditatis que ī pueris
incipit apparere:homo ueniat ī hanc
uitā:ita ut ſi dimittatꝰ uiuere ut uelit
⁊ facere quicq̇d uelit in hec facinora
⁊ flagitia que cōmemoraui ⁊ que cō
memorare non potui uel cuncta uel
multa perueniatur. S3 diuina guber
natione non oīno deſerente dānatos:
⁊ deo non continente in ira ſua miſe
rationes ſuas:in ipſis ſenſibus gene
ris humani prohibitio ⁊ eruditio cō
tra iſtas cū q̇bus naſcimur tenebras
uigilant:⁊ cōtra hos īpetus opponū
tur:plene tamen etiā laboꝝ ⁊ doloꝝ.
Quid enim ſibi uolunt multimode
formidines:que cohibendis puuloꝝ
uanitatibus adhibētꝰ. Quid pedago
gi:quid magiſtri:quid ferule:: q̇d lo-
ra:q̇d uirge:quid diſciplina illa qua
ſcriptura ſancta dicit dilecti filij late
ra eſſe tundēda:ne creſcat īdomitus:
domariq3 iā durus aut uix poſſit:aut
fortaſſe nec poſſit? Quid igitꝰ agitur
his penis oībus:niſi ut debelletꝰ īperi
tia:⁊ praua cupiditas refrenetur:cu3
quibus malis ī hoc ſeculo uiuimus.
Quid eſt eni quod cum labore memi
nimus:ſine labore obliuiſcimur:cum
labore diſcimus:ſine labore neſcimꝰ:
cum labore ſtrenui:ſine labore īertes
ſumus. Nōne hinc appet ī quo uelut
pondere ſuo procliuis ⁊ prona ſit ui
tioſa natura:⁊ quāta ope ut hinc libe
retꝰ indigeat:deſidia ſegnitia:pigritia:
negligentia. Uitia ſunt utiq3 quibus
labor fugitur:cū labor etiā ipſe q̄ eſt
utilis pena ſit S3 preter pueriles pe
nas ſine quibus diſci non pōt quod
maiores uolunt:q̄ uix aliquid utiliter

uolunt:quot ⁊ quantis penis genus
agitetur humanũ:que non ad malici
aꝫ nequitiãqꝫ iniquorũ: ſed ad condi
tionẽ pertinent miſeriãqꝫ cõmunem :
quis ullo ſermone digerit : quis ulla
cogitatione cõprehendit:quantus eſt
metus:quãta calamitas ab orbitati-
bus atqꝫ luctu:a dãnis ⁊ dãnatoĩbus
a deceptionibus ⁊ mendacijs hoĩum
a ſuſpicionibus falſis:ab omnibuſ ui
olentis facinoribus ⁊ ſceleribus alie
nis:quãdo quidẽ ab eis ⁊ depredatio
⁊ captiuitas:⁊ uincula ⁊ carceres: et
exilia ⁊ eruciatus:⁊ ãputatio mẽbro-
rũ ⁊ priuatio ſenſuũ:⁊ oppreſſio cor
poris ad obſcenã libidinem opprimẽ
tis explendã:⁊ alia multa horrenda
ſepe contigunt. Qui ab inumeris ca
ſibus qui foriſecus corpori formidã
tur:eſtibus ⁊ frigoribus: tẽpeſtatib⁹:
ĩbribus:alluuionibus: coruſcatione :
tonitru:grãdine:fulmine:motib⁹ hia
tibuſqꝫ terraꝝ:oppreſſionibus ruina
rũ:ab offenſionibus ⁊ pauore uł etiã
malitia inuentorũ: a tot uenenis fru-
ticũ:aquarũ:aurarũ: beſtiarũ ac fera
rũ:uel tantũmõ moleſtis:uel etiã mõ
tiferis morſibus:a rabie que contigit
ex rabido cane:ut etiã blanda ⁊ ami
ca ſuo domino beſtia: nõnunꝙ uehe
mẽtius ⁊ amarius ꝙ̃ leones dracõeſ
qꝫ metuat́:faciatqꝫ hominẽ quẽ forte
cõtaminauerit cõtagione peſtifera ita
rabioſum:ut a parẽtibus:coniuge: fi
lijs:peius omni beſtia formideť. Que
mala patiuntur nauigantes? Que ter
rena itinera gradientes? Quis ambu
lat ubicunqꝫ non inopinatis ſubiacẽſ
caſibus? De foro quidã rediẽs domũ
ſanis pedibus ſuis cecidit:pedẽ fregit
⁊ ex illo uulnere finiuit hanc uitam .
Quid uidetur ſedẽte ſecurius? De ſel
la ĩ qua ſedebat cecidit heli ſacerdos
⁊ mortuus eſt. Agricole imo uero oẽſ
hoĩes: quot et quantos a celo ⁊ terra
uel a ꝑnitioſis animalibus caſus me

tuunt agrorũ fructibus. Solent tñ ð
frumentis tandẽ collectis: ⁊ recondi-
tis eſſe ſecuri. Sed quibuſdã qð noui
mus: prouentum optimũ frumẽtoꝝ
fluuius improuiſus fugientibus hoĩ
b⁹ de horreis eiecit atqꝫ abſtulit. Cõ
tra milleformes demonũ incurſus qſ
innocentia ſua fidit:quandoquidẽ ne
quis fideret etiã ꝑuulos baptizatos
quibus certe nihil eſt inocentius ali-
quando ſic uexãt ut eis maxime deo
iſta ſinente mõſtretur huius uite flen
da calamitas:⁊ alterius deſideranda
felicitas. Iã uero de ipſo corpore tot
exiſtũt morborum mala:ut nec libris
medicorum cũcta comprehẽſa ſint:in
quorũ pluribus ac pene omnibus eti
am ipſa adiumẽta ⁊ medicamẽta tor
mẽta ſunt:ut hoĩes a penaruꝫ exitio
penali eruãtur auxilio. Nõne ad hoc
perduxit ſitiẽtes homines ardor im
manis:ut urinam quoqꝫ humanam
uel etiã ſuam biberẽt? Nõne ad hoc
fames ut a carnibus hominum abſti
nere ſe nõ poſſent:nec inuẽtos homi
nes mortuos.ſed propter hoc a ſe oc
ciſos:nec quoſlibet alienos:uerũ etiaꝫ
filios mres icredibili crudelitate quã
rabida eſuries faciebat aſſumerent .
Ipſe poſtremo ſomnus qui proprie
quietis nomẽ accepit: quis uerbis ex
plicet ſepe ſomniorum uiſis ꝙ̃ ſit inq
etus ⁊ ꝙ̃ magnus licet falſarum rerũ
terroribus:quas ita exhibet ⁊ quodã
modo exprimit:ut a ueris eas diſcer
nere nequeamus:animam miſerã ſen
ſuſqꝫ perturbet. Qua falſitate uiſoꝝ
etiã uigilantes in quibuſdã morbis
⁊ uenenis miſerabilius agitantur: ꝙ̃
uis multimoda uarietate fallacie ho
mines etiam ſanos maligni demoneſ
nonnũꝙ decipiãt talibus uiſis:etiã ſi
eos ꝑ hec ad ſua traducere nõ potue
rũt ſenſus eorũ : tamẽ ſolo appetitu
qualẽcũqꝫ ꝑſuadẽte falſitatiſ illudãt?
Ab huius tã miſere quaſi quibuſdã

iſeris uitc:nõ liberat niſi gratia ſalua
toris chriſti dei ac dñi noſtri:hoc eniꝫ
nomen eſt ipſe ieſus: itezpretatur q̄p
pe ſaluator:maxie ne poſt hãc miſeri
or ac ſẽpiterna ſuſcipiat: nõ uita ſed
mors. Nã in iſta quãuis ſint perfecta
⁊ pez ſãctos curationũ magna ſolatia
tñ iõ nõ ſemꝑ etiã ipſa beneficia tribu
unť petentibꝰ:ne ꝓpter hoc religio q̄
ratur que ꝓpter aliã magis ubi mala
nõ erunt oio ulla querenda eſt. Et ad
hoc meliores quoſq; in his malis ad
iuuat gratia:ut quãto fideliore tãto
fortiore corde tolerenť:ad quã rẽ etiã
philoſophiã ꝓdeſſe dicunt docti huiꝰ
ſeculi:quã dꝗ quibuſdã paucis ut ait
tullius uerã dederunt. Nec hõibus in
quit ab his ante datum eſt maius do
nũ:aut potuit ullũ dari: uſq; adeo et
ipſi cõtra quos agimus quoquomõ
cõpulſi ſunt:in habenda nõ quacũq;
ſed uera philoſophia diuinã gratiam
cõfiteri. Porzo ſi paucis diuinitus da
tũ eſt uere philoſophie cõtra miſeri
as huius uite unicã auxiliũ: ſatis et
hinc apparet humanũ genus ad luen
das miſeriarũ penas eſſe damnatuꝫ.
Sicut autẽ hoc ut fatenť nullũ diuũ
maius eſſe donũ:ſic a nullo deo dari
credendũ eſt : niſi ab illo quo ⁊ ipſi q̄
multoꝫ deos colunt nullũ dicũt eſſe
maiorẽ.

De his que preť illa mala que bõis
maliſq; cõia ſunt ad iuſtorũ laboreꝫ
ſpecialiter pertinẽt.cap.xxiij.

p Reter hec autẽ mala huius ui
te bonis maliſq; cõia.habent i
ea iuſti etiã pzoprios quoſdã labores
ſuos:quibus aduerſus uitia militant
⁊ in talium preliorũ tentationibꝰ peri
culiſq; uerſanť. Aliquando enim con
citatius:aliquando remiſſius:non tñ
deſinit caro cõcupiſcere aduerſus ſpi
ritũ:⁊ ſpiritus aduerſus carnẽ: ut nõ
ea que uolumus faciamus:omnẽ ma
lã cõcupiſcentiã cõſumendo: ſed eam
nobis quantũ diuinitus adiuti poſſu
mus nõ ei conſentiendo ſubdamꝰ: ui
giliis cõtinuis excubantes ne opinio
ueriſimilis fallat:ne decipiat ſmo uer
ſutus :ne ſe tenebre alicuius erroris
effundant:ne quod bonũ eſt malum:
aut qd malum bonũ eſſe credať. Ne
ab his que agenda ſunt metus reuo
cet:ne in ea que agenda nõ ſunt cupi
do precipitet:ne ſup iracundiã ſol oc
cidat:ne inimicicie prouocẽt ad retri
butionẽ mali pro malo:ne abſozbeat
inhoneſta uel imoderata triſtitia:ne i
pertiendorũ beneficiorũ ingerat mẽs
ingrata torporẽ:ne maledicis rumori
bus bona cõſcientia fatigeť: ne teme
raria ſuſpicio noſtra decipiat:ne alie
na de nobis falſa nos frangat : ne re
gnet peccatũ in noſtro mortali corpo
re ad obediẽdũ deſideriis eius:ne mẽ
bra noſtra exhibeanť iniq̄tatis arma
peccato:ne oculus ſequať concupiſcẽ
tiã:ne uindicãdi cupiditas uincat: ne
i eo qd male delectat uel uiſio uel co
gitatio demoreť:ne improbũ aut ide
cens uerbũ libenter audiatur: ne fiat
quod nõ licet etiã ſi libet:ne i hoc bel
lo laboꝛũ periculorũq; pleniſſimo:uľ
de uiribus noſtris ſpereť facienda ui
ctoria:uľ uiribus noſtris noſtra facta
tribuantur:ſed eius gratie de quo ait
apoſtolus. Gratias autẽ deo q̄ dat no
bis uictoꝛiã ꝑ ieſũ chriſtũ dominũ no
ſtrũ. Qui ⁊ alio loco. In his iquit oi
bus ſuperuincimus ꝑ euꝫ qui dilexit
nos. Sciamꝰ quantalibet uirtute pre
liandi uitiis ꝛepugnemus:uel etiaꝫ ui
tia ſuperemus uel ſubiugemus:quan
diu ſumus in hoc corpore nobis de
eſſe nõ poſſe:ũde dicamus deo dimit
te nobis debita noſtra. In illo autem
regno ubi ſemꝑ cũ corporibus imor
talibus erimus:nec prelia nobis erũt
ulla:⁊ debita que nuſquã ⁊ nunquaꝫ
cẽnt ſi natura noſtra ſicut recta creata

ē permaneret. Ac per hoc etiā iſte tūc
conflictus in quo piclitamur: ⁊ ð quo
nos uictoria nouiſſima cupimus libe
rari: ad uite huius mala ptinet quaȝ
tot tantorūq; teſtimonio malorum p
bauimus eſſe damnatam.

De bonis quibus etiā hanc uitam
damnationi obnoxiam creator imple
uit. cap. xxiiij.

N Unc iā cōſiderandū eſt hāc ip
ſam miſeriā generis humani ī
qua laudat̄ iuſtitia punientis quālibȝ
⁊ q̄ multis ipleuerit bonis eiuſdē bo
nitas cūcta que creauit adminiſtrātis
primū benedictionē illā quā protule
rat ante peccatū dicens. Creſcite ⁊ mł
tiplicamini ⁊ replete trā: nec poſt pec
catū uoluit inhibere: manſitq; ī ſtirpe
dānata donata fecunditas: nec illā ui
mirabilē ſeminum: imo etiam mirabi
liorē q̄ efficiuntur: ⁊ ſemina indita cō
poribus humanis ⁊ quodāmodo in
texta: uitiū peccati potuit auferi: quo
nobis ipacta eſt etiā neceſſitas mōtis
ſed utrūq; ſimul currit iſto quaſi flu
uio atq; torrente generis humāi ma
lū quod a parente trahit̄: ⁊ bonuȝ qð
a creante tribuit̄. In originali malo
duo ſunt: peccatū atq; ſuppliciuȝ. In
originali bono alia duo propagatio ⁊
cōfirmatio. Sed quantū ad preſentē
pertinet intētionē noſtrā: de mał quo
rū unū de noſtra uenit audacia id eſt
peccatū: alterū de iudicio dei id ē ſup
pliciū: iā ſatis diximus. Nunc de bo
nis dei que ipſi quoq; uitiate damna
teq; nature cōtulit: ſiue uſq; nūc con
fert dicere inſtitui. Neq; eni dānando
aut totum abſtulit quod dederat: alio
quin nec eſſet omnino: aut remouit a
ſua poteſtate etiā cū diabolo penalit̄
ſubdidit: cū nec ipſum diabolū a ſuo
alienauerit iperio: quandoquidem ut
ipius quoq; diaboli natura ſubſiſtat:
ille facit qui ſūme eſt: ⁊ facit eſſe q̇cq̇d
aliquo modo eſt. Duū igitur illorū q̄
diximus bona: etiā in natura peccato
uitiata ſupplicioq; damnata: de boni
tatis eius quodā ueluti fonte manare
propagationē: in primis mundi ope
ribus benedictōe largitus eſt: a q̇bus
operibus die ſeptio requieuit. Cōfir
matio uero in illo eius opere eſt: quo
uſq; nunc operat̄. Efficacē quippe po
tentiā ſuā ſi rebus ſubtrahat: nec pro
gredi poterunt ⁊ ſuis dimenſis moti
bus peragere tēpora: nec prorſus ī eo
q̇ create ſunt aliquatēus pmanebūt.
Sic ergo creauit hominē deus: ut illi
adderet fertilitatē quandā qua alios
hoīes propagaret: cōgenerans eis eti
am ipſā propagādi poſſibilitatē non
neceſſitatē. Quibus tamē uoluit hoī
bus abſtulit eā deuſ: ⁊ ſteriles fuerūt.
Nō tamē generi humano abſtulit ſe
mel datā prius duobus coniugibus
benedictionē generādi. Hec ergo pro
pagatio quāuis peccato ablata nō fu
erit: nō tamen etiā ipſa talis eſt: quał
fuiſſet ſi nemo peccaſſet. Ex quo eniȝ
homo in honore poſitus poſteaq̄ de
liquit cōparatus eſt pecoribus: ſimili
ter generat. Non in eo tamen penitus
extincta eſt quedā uelut ſintilla ratio
nis in qua factus eſt ad imagineȝ dei.
Huic autē propagatōi ſi cōformatio
non adhiberet̄: nec ipſa in ſui generis
formas modoſq; procederet. Si eniȝ
non cōcubuiſſēt hoīes: ⁊ nihilominꝰ
deus uellet iplere terras hominibus:
quomō creauit unū ſine cōmixtione
maris ⁊ femine: ſic poſſet omnes: con
cumbentes uero niſi illo creante gene
rantes eſſe nō poſſūt. Sicut ergo ait
apoſtolus de inſtitutōe ſpiritali qua
homo ad pietatē iuſtitiaq; formatur:
neq; qui plantat eſt aliquid neq; qui
rigat: ſed qui incrementū dat deꝰ. Ita
etiā hic dici pōt: nec q̇ concūbit: nec q̇
ſeiat aliq̇d: ſȝ q̇ format deus. Nec mi

que cõceptum portat ⁊ partũ nutrit
eſt aliquid:ſed q̄ incrementũ dat deꝰ.
Ipſe nãq; operatõe qua nũc uſq; opa
tur:facit ut numeros ſuos explicent
ſemina:⁊ a quibuſdã latẽtibus atq; i
uiſibilibus iuolucris i formas uiſibi
les huius qd aſpicimus decoris euol
uãt. Ipſe incorporeã corporeãq; na-
turã:illã prepoſitã:iſtam ſubiectã:mi
ris modis copulans ⁊ cõnectẽs aian
tẽ facit. Quod opus eius tã magnuʒ
⁊ mirabile eſt:ut nõ ſolũ in hoie qd ẽ
aial rationale:⁊ ex hoc cũctis terreniſ
aiantibus excellentius atq; preſtãtiuſ
ſed in qualibet minutiſſima muſcula
bene conſideranti ſtuporẽ mentis ige
rat:laudẽq; pariat creatoris. Ipſe ita
q; aie humane mentẽ dedit:ubi ratio
⁊ intelligentia in infante ſopita ẽ quo
dãmõ quaſi nulla ſit excitanda ſcilicʒ
atq; exercenda etatis acceſſu: qua ſit
ſcientie capax atq; doctrine : ⁊ habil'
perceptioni ueritatis ⁊ amoris boni.
Qua capacitate hauriat ſapiẽtiã:uir
tutibuſq; ſit predita:quibus prudent̃
fortiter:tẽperanter: ⁊ iuſte aduerſꝰ er
rores ⁊ cetera igenerata uitia dimicet
eaq; nullius rei deſiderio niſi boni illi
us ſũmi atq; incommutabilis uincat.
Qd etſi nõ faciat ipſa taliũ bonorum
capacitas in natura rationali diuini
tus inſtituta:quantũ ſit boni q̄ mira
bile opus oipotentis quis cõpetenter
effatur aut cogitat? Preter eni artes
bene uiuendi:⁊ ad imortalẽ peruenie
di felicitatẽ que uirtutes uocantur: ⁊
ſola dei gratia que in chriſto eſt filijs
promiſſionis regniq; donant̃: nonne
humano ingenio tot tanteq; artes ſũt
inuente ⁊ exercitate:parti neceſſarie:p
tim uoluntarie? Et tã excellẽs uis mẽ
tis atq; ratõis:in his etiã rebus quaſ
ſupfluas imo ⁊ periculoſas pernicio
ſaſq; appetit:quantũ bonũ hẽat i na
tura unde iſta potuit uel inuenire uel
diſcere:uel exercere teſtatur. Ueſtimẽ
torũ ⁊ edificiorꝝ ad q̄ mirabilia q̄ ſtu
penda induſtria humana peruenerit:
quo in agricultura:quo in nauigatõe
ꝓfecerit: que in fabricatõe quorunq;
uaſorũ uel etiã ſtatuarũ ⁊ picturaruʒ
uarietate excogitauerit ⁊ ipleuerit:q̄ i
theatris mirabilia ſpectãtibus:audiẽ
tibus incredibilia facienda ⁊ exhiben
da molita ſit:in capiendis occidendis
domandis irratõabilibus aiantibus:
que ⁊ quanta reperit:aduerſus ipſos
hoies tot genera uenenorꝝ:tot armo
rũ:tot machinamẽtorũ: ⁊ pro ſalute
mortali tuenda atq; reparanda quot
medicamenta atq; adiumẽta ꝯprehẽ
derit:pro uoluptate fauciuʒ quot cõ
dimenta ⁊ gule incitamẽta reperit:ad
indicãdas ⁊ ſuadẽdas cogitatões q̄
multitudinẽ uarietatẽq; ſignorũ:ubi
precipuũ locũ uerba ⁊ littere tenent:
delectandos aios quos elocutõis or-
natus:q̄ diuerſorũ carminũ copiam:
ad mulcẽdas aures quot organa mu
ſica:quos cantilene modos excogita-
uerit:quantã peritiã dimenſionũ atq;
numerorũ:meatuſq; ⁊ ordines ſyde-
rũ quanta ſagacitate cõprehenderit:
q̄multa rerũ mundanarꝝ cogitata co
gnitione ſe ipleuerit quis poſſit eloq̃:
maxie ſi uelimus nõ aceruatim cuncta
cõgerere:ſed in ſingulis imorari? In
ipſis poſtremo erroribus ⁊ falſitatibꝰ
defendẽdis q̄magna claruerit igenia
philoſophorũ atq; hereticorũ qs exi
ſtimare ſufficiat? Loquimur eni nunc
de natura mẽtis humane:qua iſta ui
ta mortalis ornat̃:nõ de fide atq; iti
nere ueritatis qua illa imortalis acq̃i
tur. Huius tante nature cõditor cum
ſit utiq; deus uerus ⁊ ſũmus: ipo cũ
cta que fecit admiſtrãte: ⁊ ſummã po
teſtatẽ ſũmãq; habentẽ iuſtitiã: nũq̄
profecto in has miſerias decidiſſet:at
que ex his preter eos ſolos qui libera
bunt̃ in eternas eſſet itura:niſi nimis
grãde peccatũ i hoie prio de quo ceti

exorti ſunt preceſſiſſet. Iã uero i ipſo
corpore quãuis nobis ſit cum beluis
mortalitate cõe: multiſqꝫ earuȝ repe
riat̃ infirmius: quanta dei bonitas :
quãta ꝓuidẽtia tãti creatoris appet.
Nõne ita ſunt in eo loca ſenſuũ ⁊ ce
tera mẽbra diſpoſita: ſpẽſqꝫ ipſa ac fi
gura ⁊ ſtatura totius corpis ita mo-
dificata: ut ad miniſteriũ aïe rationa
lis ſe indicet factũ. Non eni ut aïalia
rationis expertia prona eſſe uidem⁹ i
terrã: ita creatus ẽ homo: ſed erecta
in celũ corporis forma admonet euȝ
que ſurſũ ſunt ſape. Porro mira mo
bilitas que lĩgue ac manibus attribu
ta eſt ad loquẽdũ ⁊ ſcribendum apta
atqꝫ cõueniens: ⁊ ad opera artiũ plu
rimarũ officiorũqꝫ cõplenda: nõne ſa
tis oſtẽdit quali anime ut ſeruiret ta
le ſit corpus adiunctũ. Quanq̃ ⁊ de
tractis neceſſitatibus operãdi: ita oĩ
um partiũ cõgruentia numeroſa ſit :
⁊ pulchra ſibi ꝑilitate reſpõdeat: ut
neſcias utrũ in ea cõdenda maior ſit
utilitatis hita ratio q̃ decoris. Certe
eni nihil creatũ uidemus in corpore
utilitatis cã qđ nõ habeat etiã deco
ris locũ: plus autẽ id nobis appareȝ:
ſi numeros menſurarũ q̃bus inter ſe
cuncta cõnexa ſunt ⁊ coaptata noſſe
mus: quos forſitan data opa in his
que foris eminẽt humana poſſet iue
ſtigare ſolertia. Que uero tecta ſunt
atqꝫ a noſtris remota cõſpectibus: ſi
cut eſt tanta ꝑplexitas uenarũ atque
neruorũ ⁊ uiſcerũ ſecreta uitaliũ iue
nire nullus poteſt. Quia etſi medico
rũ diligentia nõnulla crudelis: quos
anatomicos uocãt laniauit corpora
mortuorũ: ſiue etiã iter manus ſecan
tis ⁊ perſcrutantis morientiũ: atque
in carnibus humanis ſatis ĩhumane
abdita cuncta rimata eſt: ut qđ ⁊ quo
mõ ⁊ q̃bus locis curãdũ eẽt addiſce
ret: numeros tñ de q̃bus loquor: q̃b⁹
coaptatio que harmonia grece dicit̃:

tanq̃ cuiuſdã organi extrĩſecus atqꝫ
intrinſecus totius corporis conſtat.
Quid dicam? nemo ualuit inuenire
quos nemo auſus ẽ querere: q̃ ſi no
ti eſſe potuiſſent: interioribus quoqꝫ
uiſceribus que nullũ oſtentat dec⁹ ita
delectaret pulchritudo rõis ut oĩ for
me apꝑenti que ocul' placet: ipſi⁹ mẽ
tis que ocul' utitur perferretur arbi-
trio. Sunt uero quedaȝ ita poſita in
corpore: ut tãtũmõ decorẽ habeant
nõ etiã uſum ſicut hẽt pectus uirile
mãmillas: ſicut facies barbã: quã nõ
eſſe munimento ſed uirili ornamẽto
indicãt pure facies feminarũ: quas uti
qꝫ infirmiores muniri tutius cõueni
ret. Si ergo nullũ mẽbrũ eſt in his q̃
dẽ conſpicuis: unde ambigit nemo q̃
ita ſit alicui operi accomodatũ: ut nõ
etiã ſit decorũ: ſunt aũt nõnulla quo
rũ ſolũ decus ⁊ nullus eſt uſus: puto
facile in cõditione corporis dignitatẽ
neceſſitati fuiſſe prelatã. Tranſitura
eſt quippe neceſſitas: tẽpuſqꝫ uẽturuȝ
quando ſola inuicẽ pulchritudine ſi
ne ulla libidine ꝑfruamur: quod ma-
xie ad laudẽ referendũ eſt cõditoris :
cui dicit̃ in pſalmo. Confeſſionẽ et de
corẽ induiſti. Iã cetera pulchritudo ⁊
utilitas creature: que homini licet in
iſtos labores miſeriaſqꝫ ꝓiecto atqꝫ
dãnato: ſpectãda atqꝫ ſumẽda diuina
largitate cõceſſa eſt. Quo ſermõe ter
minari põt in celi ⁊ terre ⁊ maris mĺ
timoda ⁊ uaria pulchritudie: etiã ipi
us lucis tanta copia: tamqꝫ mirabili
ſpecie in ſole ac luna ⁊ ſyderibus : in
opacitatibus nemorũ: in coloribus ⁊
odoribus florũ: in diuerſitate ac mul
titudie uolucrũ garrularũ atqꝫ picta
rũ: in multiformi ſpecie tot tantarũqꝫ
animantiũ: quorum illa plus habẽt
admirationis que molis minimum :
plus eni formicularũ ⁊ apicularum
opera ſtupemus: q̃ immenſa corpora
balenarũ: in ipſius quoqꝫ maris tam

grandi ſpectaculo:cũ ſeſe diuerſis co
loribus uelut ueſtibus induit:⁊ aliqñ
uiride:atq3 hoc multis modis: aliqñ
purpureũ:aliquãdo ceruleũ ẽ. Quã3
porro delectabiliter ſpectat̃ etiã quã
docũq3 turbat̃:⁊ fit inde maioꝛ ſuaui
tas q̃a ſic demulcet intuentẽ:ut nõ ia
ctet ⁊ quatiat nauigantẽ. Quid cibo
rũ uſquequaq3 copia cõtra famẽ: q̃d
ſaporũ diuerſitas cõtra faſtidiũ natu
re diffuſa diuitus ñ cocorũ arte ac la
bore queſita? Quanta in multis reb⁹
tuende ac recuperãde ſalutis auxilia:
q̃ grata uiciſſitudo diei alternãtis et
noctis:aurarũ q̃ blanda tẽperies: in
fruticibus ⁊ pecoribus indumentoꝝ
cõficiendorũ quãta materies: omnia
cõmemorare quis poſſit? Hec autem
ſola que a me uelut in quendã aggerẽ
ſunt coartata:ſi uellẽ uelut colligata
inuolucra ſoluẽ atq3 diſcutere:quãta
mihi mora eſſet in ſingul' quibus plu
rima cõtinent̃. Et hec omnia miſero
rũ ſunt dãnatorũq3 ſolatia: nõ p̃mia
beatoꝝ. Que igit̃ illa ſunt ſi tot ac ta
lia ⁊ tanta ſunt iſta? Quid dabit eis
quos predeſtinauit ad uitã: q̃ hec de
dit eis quos predeſtinauit ad moꝛtẽ?
Que bona i illa beata uita faciet eos
ſumere:pro q̃bus in hac miſeria uni
genitũ filiũ ſuum uoluit uſq3 ad moꝛ
tẽ mala tanta ꝑferre? Unde apoſtoluſ
de ipſis in illud regnũ predeſtinatis
loquens. Qui ꝓprio inquit filio non
pepercit:ſed pro nobis oĩbus eũ tra
didit:quomõ nõ etiã cũ illo oĩa nobiſ
donauit? Cũ hec promiſſio cõplebit̃:
quid erimus:quales erimus: que bo
na in illo regno accepturi ſumus:qñ
quidẽ chriſto moriente pro nobis ta
le iã pignus accipimus? Qualis erit
ſpiritus hominis nullũ omnino hñs
uitiũ:nec ſb quo iaceat:nec cui cedat:
nec cõtra quod ſaltẽ laudabilit̃ dimi
cet:pacatiſſima uirtute ꝑfectus? Reꝝ
ibi oĩum quãta q̃ ſpecioſa q̃ certa ſci
entia:ſine aliquo errore uel labore ⁊
ubi dei ſapientia de ipſo ſuo fonte po
tabit̃ cum ſumma felicitate: ſine ulla
difficultate? Quale erit corpus quod
omnimodo ſpiritui ſubditũ: ⁊ eo ſuf
ficienter uiuificatum:nullis alimoni
is indigebit:non eni animale ſed ſpiri
tale erit:habens quidẽ carnis ſ3 ſine
ulla carnali corruptione ſubſtantiã.

De peruicacia quorundã qui reſur
rectionẽ carnis quã ſicut predictũ eſt
totus mũdus credit ĩpugnãt.ca.xxv.

u Erum de animi bonis quibus
poſt hanc uitã beatiſſimus ꝑ
fruetur:nõ a nobis diſſentiunt philo
ſophi nobiles:qui de carnis reſurrec
tione cõtendunt. Hanc quãtũ poſſũt
negant:ſed credentes multi negantes
pauciſſimos reliquerũt: ⁊ ad chriſtũ
qui hoc quod iſtis uidetur abſurdu3
in ſua reſurrectione monſtrauit:fideli
corde cõuerſi ſunt docti ⁊ indocti: ſa
pientes mundi ⁊ inſipientes. Hoc eni
credidit mundus: quod predixit de⁹
qui etiã hoc predixit: q̃ hanc rẽ mũ
dus fuerat crediturus. Neq3 eni petri
maleficiis eã cum laude credentiũ tã
to ante prenunciare cõpulſus eſt. Ille
eſt eni deus quẽ ſicut iã dixi aliquoti
ens nec cõmemorare me piget: cõfitẽ
te porphyrio atq3 id oꝛaculis deoru3
ſuoꝛũ probare cupiente: ipſa numia
perhoꝛreſcunt. Que3 ſic laudauit: ut
cum ⁊ deũ patrem ⁊ regem uocaret:
abſit enim ut ſic intelligenda ſint que
p̃dixit:quomodo uoluit hi qui hoc
cum mundo non crediderunt: q̃ mũ
dum crediturũ eſſe predixit. Cur eni
non potius ita ſicut crediturus tãto
ante predictus eſt mundus:non ſicut
pauciſſimi garriunt:qui cũ hoc mun
do q̃ crediturus predictus eſt credere
noluerunt. Si enim propterea dicũt
alio modo eſſe credenda:ne ſi dixerit

uana eſſe cōſcripta:iniuriā faciant illi deo cui tam magnum perhibent teſtimoniū:tantam prorſus ei uł etiā grauiorem faciunt iniuriam: ſi aliter dicunt eſſe intelligenda:non ſicut mundus ea credidit quē crediturum ipſe laudauit:ipſe promiſit:ipſe cōpleuit. Cur eni non poteſt facere ut reſurgat caro ⁊ uiuat in eternū? An propterea credendum nō eſt id eū eſſe facturum quia malum eſt atq; idignū deo. Sȝ de oīpotentia eius que tot ⁊ tanta facit icredibilia:iā multa diximus ſi uolunt inuenire quod oīpotens nō pōt habent prorſus ego dicā mētiri non poteſt. Credamus ergo quod poteſt: nō credēdo quod nō poteſt. Nō itaq; credentes q᷒ mētiri poſſit,credant eſſe facturū quod facturuȝ eſſe promiſit. Et ſic credant ſicut id credidit mūd᷒: quē crediturū eſſe predixit:quem crediturū eſſe laudauit:quem crediturū eſſe promiſit:quē crediſſe iam oſtēdit:hoc autē malum eſſe unde demōſtrauit. Non erit illic ulla corruptio quod eſt corporis malū. De ordīe elementorū iā diſputauimus:de alijſ hominū cōiecturis ſatis diximus. Quāta ſit futura in corpore icorruptibili facilitas motus:de preſentis ualitudinis bone tēperamēto:que utiq; nullo mō illi cōparanda eſt imortalitati:in libro.xiij.ſatis ut opinor oſtendim᷒: legant ſuperiora operis huius:qui uł non legerunt:uel nolunt recolere qȏ legerunt.

Quomodo porphyrij diffinitio qua beatis animis putatur corp᷒ eſſe fugiendū ipſius platonis ſentētia deſtruatur qui dicit ſummū deum dijs promiſiſſe ut nunquam corporibus exuerentur.cap.xxvi.

ſEd porphyrius ait inquiūt ut beata ſit anima corpus omne eſſe fugiendum:nihil ergo prodeſt q̄ incorruptibile diximus futurū corp᷒ ſi anima beata nō erit:niſi corpus oē effugerit. Sed iā ⁊ hinc i libro memorato quantū oportuit diſputaui:uerū hic unū inde tantū cōmemorabo. Emendet libros ſuos iſtorū oium magiſter plato:⁊ dicat eorū deos ut beati ſint ſua corpora fugituros:id ē eſſe morituros:quos in celeſtibus corporibus dixit incluſos. Quibus tamen deus a quo facti ſunt:quo poſſent eē ſecuri imortalitatem id eſt in eiſdē cōporibus eternā permanſionē:nō eorū natura id habente:ſed ſuo cōſilio preualente promiſit. Ubi etiā illud euertit quod dicunt:quoniā eſt ipoſſibile: ideo reſurrectioneȝ carnis nō eſſe credendā. Apertiſſime quippe iuxta eūdē philoſophū:ubi dijs a ſe factis ꝑmiſit deus nō factus imortalitatem: quod ipoſſibile ē ſe dixit eſſe facturū. Sic eni eum locutum narrat plato. Quoniā eſtis orti inquit: imortales eſſe ⁊ diſſolubiles nō poteſtis. Nō tñ diſſoluemini:neq; uos ulla mortis fata periment:nec erunt ualētiora q̄ cōſilium meū:quod maius eſt uinculuȝ ad ꝑpetuitatem ueſtrā:q̄ illa quibus eſtis colligati. Si nō ſolū abſurdi ſed ſurdi non ſunt qui hec audiunt: non utiq; dubitant dijs factis ab illo deo qui eos fecit:ſecundū platonē quod ē ipoſſibile fuiſſe promiſſū. Qui enim dicit uos quidē imortales eſſe nō poteſtis:ſed mea uoluntate immortales eritis:quid aliud dicit q̄ id quod fieri nō poteſt me faciente tamen eritis. Ille igitur carnem incorruptibilē imortālē:ſpiritualē reſuſcitabit: qui iuxta platonem id quod ipoſſibile eſt ſe eſſe facturum promiſit. Quid adhuc qȏ promiſit deus quod deo promittenti credidit mūdus:qui etiā ipſe promiſſus eſt crediturus:eſſe ipoſſibile clamāt:quandoquidē nos deum qui etiam ſecundū platonē facit ipoſſibilia.

id facturū eſſe clamamus. Non ergo
ut beate ſint anime corpus eſt omne
fugiendum: ſed corpus icorruptibile
recipiendū. Et in quo cōuenientius i
corruptibili corpore letabuntur: ꝙ̄ in
quo corruptibili gemuerūt. Sic eniꝫ
non in eis erit illa dira cupiditas quā
poſuit ex platone. Uirgilius ubi ait.
Rurſus et incipient in corpora uelle
reuerti. Sic inquā cupiditatē reuertē
di ad corpora nō habebūt: cuꝫ corpo
ra in que reuerti cupiūt ſecū hēbunt:
⁊ ſic hēbunt ut nunꝙ̄ nō hēant: nūꝙ̄
ea prorſus uel ad exiguum quālibet
tempus ulla morte deponant.

De contrariis diffinitionibus pla
tonis ⁊ porphyrii: in quibus ſi uterqꝫ
alteri cederet: a ueritate neuter deuia
ret. cap. xxvij.

ſ Ingula quedaꝫ dixerunt plato
atqꝫ porphyrius: que ſi īter ſe
cōmunicare potuiſſent: facti eſſent fō
taſſe chriſtiani. Plato dixit ſine cor
poribus animas in eternum eſſe non
poſſe. Ideo enim dixit etiam ſapienti
um animas poſt quālibet longum tē
pus tamen ad corpora reditūras. Por
phyrius autē dixit animam purgatiſ
ſimā cum redierit ad patrem: ad hec
mala mundi nunꝙ̄ eſſe redituram. Ac
per hoc qđ uerum uidit plato ſi dediſ
ſet porphyrio etiā iuſtorū atqꝫ ſapiē
tium purgatiſſimas animas ad hūa
na corpora rediturus: rurſus qđ ue
rum uidit porphyrius ſi dediſſꝫ pla
toni: nunꝙ̄ redituras ad miſerias cor
ruptibilis corporis animas ſanctas:
ut nō ſinguli hec ſigula: ſed ambo ut
ſinguli utrunqꝫ dicerent: puto ꝙ uide
rent eſſe iā conſequens: ut ⁊ redirent
anime ad corpora: ⁊ talia reciperent
corpora: in quibus beate atqꝫ immor
taliter uiuerent: quoniā ſecundū pla
tonem etiam anime ſancte ad huma
na corpora redibunt: ſecundum por
phyriū ad mala mundi huius ſācte
anime nō redibunt. Dicat itaqꝫ cum
platone porphyrius redibunt ad cor
pora: dicat plato cū porphyrio nō re
dibunt ad mala: ⁊ ad ea corpora redi
re conſentient: in quibus nulla patiā
tur mala. Hec itaqꝫ non erūt niſi illa
que promiſit deus beatas animas in
eternum cum ſua eterna carne factu
rus. Hoc enim quantū exiſtimo iā fa
cile nobis cōcederent ābo: ut qui fate
rentur ad imortalia corpora reditūras
animas eſſe ſanctorum: ad ſua illas
redire permitterent: in quibus mala
huius ſeculi pertulerunt: i quibus de
um ut his malis carerent: pie fideli
terqꝫ coluerunt.

Quid ad uerā reſurrectionis fidē
uel plato uel labeo uel etiam uarro
ꝯferre potuerint: ſi opiniones eorū in
unā ſētētiā cōueniſſent. cap. xxviij.

n Onnulli noſtrū ꝓpter quoddā
ꝑclariſſimū loquēdi genus: et
ꝓpter nōnulla que ueraciter ſēſit amā
tes platonē dicunt eū aliquid ſimile
nobis etiā de mortuorū reſurrectiōe
ſenſiſſe. Quod quidē ſic tāgit i libris
de repub. tullius: ut eū luſiſſe potius
ꝙ̄ ꝙ id uerū eſſet affirmet dicere uolu
iſſe. Inducit eni hoīeꝫ reuixiſſe: ⁊ nar
raſſe quedā que platonicis diſputati
onibus cōgruebāt. Labeo etiā duos
dicit uno die fuiſſe defūctos: ⁊ occur
riſſe inuicē in quodā cōpito. Deinde
ad corpora ſua iuſſos fuiſſe remeare:
⁊ cōſtituiſſe inter ſe amicos ſe eſſe uic
turos: atqꝫ ita eſſe factū donec poſtea
morerēt. Sꝫ iſti auctores talē reſurre
ctiōeꝫ corporis factā fuiſſe narrarūt:
quales fuerūt eorū quos reſurrexiſſe
nouimus: ⁊ huic q̄dē redditos uite:
ſꝫ nō eo mō ut nō morerentur ulteri
us. Mirabilius aūt quoddā marcus

uarro ponit in libris quos ꝯſcripſit de gēte populi romani: cuius putaui uerba ipſa ponēda. Genethliaci qdā ſcripſerunt inqt eſſe in renaſcēdis hominibus quā appellant palingeneſiam greci: hāc ſcripſerūt cōfici in ānis numero quadringentis quadraginta ut idē corpus et eadē aīa que fuerant cōiuncta in hoīe aliqñ eadē rurſus redeant in cōiunctionē. Iſte uarro quidē ſiue genethliaci illi neſcio qui: ñ enim noīa eorū prodidit: quorū cōmemorauit ſententiā: aliqd dixerūt qḋ licet falſum ſit: cū eni ſemel ad eadē corpora que geſſerunt aīe redierunt nūquā ea poſtea ſunt relicture: tamen multa illius ipoſſibilitas que cōtra nos iſti garriunt argumēta cōuellit ⁊ deſtruit. Qui eni hec ſentiunt ſiue ſenſerūt: nō eis uiſū eſt fieri ñ poſſe: ut dilapſa cadauera in auras: in puluerē: in cinerē: in humores: in corpora ueſcētium beſtiarū: ul' ipſorū quoq; hominū: ad id rurſus redeāt quod fuerūt. Quapropter plato ⁊ porphyrius: uel potius quicunq; illos diligūt ⁊ adhuc uiuunt: ſi nobis cōſentiunt: etiā ſanctas aīas ad corpora redituras ſicut ait plato: nec tamen ad mala ulla redituras ſicut ait porphyrius: ut ex his fiat cōſequens qḋ fides predicat chriſtiana: talia corpora recepturas i quibus ſine ullo malo in eternū feliciter uiuāt. Aſſumāt etiā hoc de uarrone: ut ad eadē corpa redeāt i qb' ātea fuerunt: ⁊ apud eos tota q̃ſtio de carniſ in eternū reſurrectione ſoluetur.

De qualitate uiſiōis qua i futo ſeculo ſancti deum uidebunt. ca. xxix.

nUnc iā quid acturi ſint i corporibus imortalibus atq; ſpūalibus facti nō adhuc eorū carne carnaliter ſed ſpiritualiſ iā uiuēte quantū dñus dignat' adiuuare uideamus: et illa quidē actio uel potius quies atq; otiū quale futurū ſit ſi uerū uelī dicē neſcio. Nō eni hoc unq̄ per ſēſus corporis uidi. Si autē mente id ē intelligentia uidiſſe me dicā: quantū eſt: aut quid eſt nr̄a itelligentia ad illā itelligētiā? Ibi eſt eni pax dei que ſicut dicit apoſtolus ſuperat oēm ſenſum uel intellectū: quē niſi noſtrū: aut fortaſſe etiā ſanctorū angelorū: non eni etiā dei. Si ergo ſancti in dei pace uicturi ſunt: profecto in ea pace uicturi ſunt que ſuperat oēm intellectū. Quoniā ꝗ noſtrū quidem ſuperat nō eſt dubium: ſi autē ſuperat et angelorū: ut nec ipſos excepiſſe uideatur qui ait omnē intellectū: ſecundum hoc dictū eſſe debemus accipere quia pacē dei qua ipſe deus pacatus eſt ſicut deus nouit nō eā nos ſic poſſumus noſſe: nec ulli āgeli. Superat itaq; oēm intellectū nō dubium ꝗ preter ſuum. Sed quia et nos pro mō noſtro pacis eius participes facti: ſummā in nobis atq; inter nos ⁊ cū ipſo pacē: quantū noſtrum ſummum ē obtinebimus. Iſto modo pro ſuo modo ſciunt eā ſancti angeli: hoīes autē nūc longe infra quantūlibet prouectu mentis excellant. Conſiderandū eſt enim quantus uir dicebat. Ex parte ſcimus: ⁊ ex parte prophetamus: donec ueniat quod perfectum eſt. Et uidemus nunc per ſpeculū in enigmate: tunc autē facie ad faciem. Sic iā uidēt ſancti angeli: qui etiā noſtri angeli dicti ſunt: quia eruti de poteſtate tenebrarū: et accepto ſpirit' pignore tranſlati ad regnū chriſti: ad eos angelos iā cepimus pertinere: cū quibus nobis erit ſancta atq; dulciſſima de qua iam tot libros ſcripſimus dei ciuitas ipſa cōis. Sic ſunt ergo āgeli noſtri qui ſunt angeli dei: quēadmodū chriſtus dei chriſtus ē noſter. Dei ſunt quia deū non reliquerunt: noſtri ſunt: quia ſuos ciues nos hēre

ceperunt. Dixit autē dominus ieſus: uidete ne contēnatis unū de puſillis iſtis: dico eni uobis quia angeli eorū in celis ſemp uident faciē patris mei: qui in celis eſt. Sicut ergo illi uident: ita et nos uiſuri ſumus: ſed nōdū ita uidemus: propter quod ait apoſtolus quod pauloante dixi. Uidemus nunc per ſpeculū in enigmate: tunc autē facie ad faciē. Premiū itaqꝫ fidei nobis uiſio iſta ſeruat̃. De qua ⁊ ioannes apoſtolus loquens: cū apparuerit inquit ſimiles ei erimus: quoniā uidebimus eū ſicuti eſt. Facies autē dei manifeſtatio eius intelligenda eſt: nō aliqđ tale mēbrorū quale nos habemus in corpore: atqꝫ iſto nomine nūcupamus. Quapropter cū a me queritur: quid acturi ſunt ſancti in illo corpore ſpirituali nō dico quod iā uideo: ſed dico quod credo: ſecūdū illud quod i pſalmo lego. Credidi propter qđ locutus ſum. Dico itaqꝫ uiſuri ſunt deū i ipſo corpore: ſed utrū per ipſum ſicut per corpus nunc uidemus ſolē: lunā: ſtellas: mare: ac terrā: ⁊ que ſunt in ea ñ parua queſtio eſt. Durū eſt eni dicere ꝙ ſancti talia corpora tunc habebūt: ut ñ poſſint oculos claudere atqꝫ apire cū uelint. Durius autē ꝙ ibi deum quiſquis oculos clauſerit nō uidebit. Si eni propheta heliſeus puerū ſuū giezi abſens corpore uidit accipientē munera que dedit ei naaman ſyrus: quē propheta memoratus a lepre deformitate mundauerat: quod ſeruus nequā domino ſuo non uidente latēt ſe feciſſe putauerat: quāto magis in illo corpore ſpirituali uidebunt ſancti oīa nō ſolū ſi oculos claudant: uerū etiā unde ſunt corpore abſētes. Tunc eni erit perfectū illud de quo loquens apoſtolus: ex parte inquit ſcim⁹: et ex pte prophetamus: cū autem uenerit quod perfectū eſt: euacuabitur quod ex parte eſt. Deinde ut quomō poſſet aliqua ſimilitudine oſtenderet: quātū ab illa que futura eſt diſtet hec uita: nō qualiūcunqꝫ hominū: uerū etiam qui precipua hic ſanctitate ſunt pditi cum eſſem inquit paruulus: quaſi paruulus ſapiebā: quaſi paruulus loquebar: quaſi paruulus cogitabam. Cū autē factus ſum uir: euacuaui ea que paruuli erant. Uidemus nunc p ſpeculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc ſcio ex parte: tūc autē cognoſcam ſicut ⁊ ego cognitus ſū. Si ergo in hac uita ubi hominū mirabiliū prophetia ita cōparanda eſt illi uite quaſi puuli ad iuuenē: uidit tamen heliſeus ſeruū ſuū accipientē munera ubi ipſe nō erat: ita ne cum uenerit quod perfectum eſt: nec iam corpus corruptibile aggrauabit animā: ſed incorruptibile nihil ipediet: illi ſancti ad ea que uidēda ſunt oculis corporeis quibus heliſeus abſēs ad ſuū ſuū uidēdum non indiguit indigebunt. Nā ſecundū interpretes .lxx. iſta ſūt ad giezi uerba prophete. Nōne cor meum erat tecū: quando cōuerſus eſt uir de curru in obuiam tibi: ⁊ accepiſti pecuniā ⁊ cetera. Sicut aūt ex hebreo interpretatus eſt preſbyter hieronymus: nonne cor meū inquit i pſenti erat: quādo reuerſus eſt homo de curru ſuo in occurſum tui? Corde ergo ſuo ſe dixit hoc uidiſſe propheta: adiuto quidē mirabiliter nullo dubitante diuinitus. Sed quāto āplius tunc oēs munere iſto abundabūt: cū deus erit oīa in oībus: hēbunt tamē etiā illi oculi corporei officiū ſuum. ⁊ in loco ſuo erunt: uteturqꝫ ille ſpirit⁹ per ſpirituale corpus. Neqꝫ eni et ille propheta quia nō eis indiguit ut uideret abſentē: nō eis uſus eſt ad uidēda preſentia: que tamē ſpiritu uidere poſſet etiā ſi illos claudēt: ſicut uidit abſentia: ubi cum eis ipſe non erat: Abſit ergo ut dicamus illos ſāctos in

illa uita deũ clauſis ocul' nõ uiſuros:
quẽ ſpiritu ſemp uidebũt: ſed utrũ ui
debũt ⁊ p oculos corporis cũ eos ap
tos hẽbunt inde queſtio eſt. Si enim
tantũ potuerũt in corpore ſpirituali
eo mõ utiq3 etiã ipſi oculi ſpirituales
quantũ poſſunt iſti quales nunc hẽ
mus: pculdubio p eos deus uideri ñ
poterit. Longe itaq3 alterius erũt po-
tentie: ſi per eos uidebit' incorporea
illa natura: que ñ cõtinet' loco: ſ3 ubi
q3 tota eſt. Non eni quia dicimus de
um ⁊ in celo eſſe ⁊ in terra: ipſe ɋppe
ait per prophetã: celum ⁊ terram ego
ipleo: aliã partẽ dicturi ſumus eum i
celo habere: et aliã in terra: ſed totus
in celo eſt: totus in terra: nõ alternis
tẽporibus: ſed utrũq3 ſimul quod nl'
la corporalis natura põt. Uis itaq3 p̃
pollentior oculorũ erit illorũ: non ut
acutius uideant q̃ quidã phibent' ui
dere ſerpentes uel aqle: quãtalibet. n.
acrimonia cernẽdi eadẽ quoq3 aialia
nihil aliud poſſunt uidẽ q̃ corpa: ſed
ut uideãt ⁊ incorporalia. Et fortaſſe
iſta uirtus magna cernẽdi data fuerit
ad horã etiã i iſto mortali corpe ocul'
ſancti uiri iob: quando ait ad deũ. In
obauditu auris obaudiebã te prius:
nũc autẽ oculus meus uidet te: prop
terea deſpexi memetipſũ ⁊ diſtabui: ⁊
exiſtiaui me terrã et cinerẽ. Quanuis
nihil hic prohibebat oculũ cordis in
telligi: de quibus ocul' ait apoſtolus.
Illumiatos oculos hře cordis ueſtri.
Ipſis autẽ uideri deũ cũ uidebit' chri
ſtianus ãbigit nemo: qui fideliter acci
pit quod ait ille magiſter deus. Beati
mundo corde quoniã ipſi deum uide
bunt. Sed utrum etiã corporalibus
ibi oculis uideatur: hoc in iſta queſti
one uerſamus. Illud eni quod ſcriptũ
eſt ⁊ uidebit omnis caro ſalutare dei:
ſine ullius nodo difficultatis ſic intel
ligi poteſt ac ſi dictũ fuerit. Et uidebit
omnis homo chriſtũ dei: qui utiq3 i
corpore uiſus eſt ⁊ in corpore uidebi
tur: quãdo uiuos ⁊ mortuos iudica-
bit. Quod autẽ ipſe ſit ſalutare dei:
multa ſunt ⁊ alia teſtimonia ſcriptu-
rarũ: ſed euidẽtius uenerãdi illius ſe
nis ſimeonis uerba declarãt. Qui cũ
infantẽ chriſtũ accepiſſet in manus ſu
as: nunc inqt dimittis domine ſeruũ
tuũ ſecundũ uerbũ tuum in pace: quo
niã uiderunt oculi mei ſalutare tuũ.
Illud etiã quod ait ſupramemorat'
iob: ſicut in exemplaribus que ex he
breo ſunt inuenitur: ⁊ in carne mea ui
debo deũ: reſurrectionem quidẽ car
nis ſine dubio pphetauit. Non tamẽ
dixit p carnẽ meã. Quod quidẽ ſi di
xiſſet: poſſet deus chriſtus intelligi ɋ
per carnẽ in carne uidebit'. Nũc uero
põt ⁊ ſic accipi. In carne mea uidebo
deũ ſaluatorẽ meũ: ac ſi dixiſſet. i car
ne mea ero cum uidebo deũ. Et illud
quod ait apoſtolus: facie ad faciẽ: nõ
cogit ut deum per hanc faciẽ corpora
lem ubi ſunt oculi corporales: nos ui
ſuros eſſe credamus: quẽ ſpiritu ſine
intermiſſione uidebimus. Niſi enim
eſſet etiã interioris hominis facies ñ
diceret idẽ apoſtolus. Nos autẽ reue
lata facie gloriã domini ſpeculantes i
eandem imaginem trãſformamur: de
gloria in gloriam tãq̃ ad domini ſpi
ritũ. Nec aliter intelligimus quod in
pſalmo canitur. Accedite ad eum ⁊ il
luminamini: ⁊ facies ueſtre non erube
ſcent. Fide quippe acceditur ad deũ:
quam cordis eſſe conſtat nõ corpis.
Sed quia ſpiritale corpus neſcimus
quantos habebit acceſſus: de re quip
pe inexperta loquimur: ubi aliqua que
aliter intelligi nequeat diuinarũ ſcrip
turarum non occurrit: ſed ſuccurrit
auctoritas: neceſſe eſt ut cõtingat i no
bis quod legitur in libro ſapiẽtie. Co
gitationes mortalium timide et incer
te prouidentie noſtre. Ratiocinatio
ɋpe illa philoſophorũ qua diſputãt

ita mentis aſpectu intelligibilia uide ri: ⁊ ſenſu corporis ſenſibilia id ē cor poralia ut nec itelligibil a p corpus: nec corporalia per ſcipſā mens uale at intueri: ſi poſſet nobis eſſe certiſſi ma ꝑfecto certū eſſet p oculos corpo ris etiā ſpirituales nullo mō poſſe ui deri deū. Sꝫ iſtā rōcinatōēꝫ ⁊ uera rō ⁊ ꝓphetica inridet auctoritas. Quis eni ita ſit auerſus a uero: ut dicere au deat deū corporalia iſta neſcire? Nū quid ergo corpus hēt: p cuius oculoſ ea poſſit addiſcere? Deinde qđ de pro pheta heliſeo pauloante diximus: nō ne ſatis indicat etiā ſpiritu nō p cor pus poſſe cerni corporalia? Quando eni ſeruus ille munera accepit: utiqꝫ corporaliter geſtū eſt: quod tamē pro pheta nō per corpus ſed p ſpiritū ui dit. Sicut ergo cōſtat uideri corpora ſpiritu: quid ſi tanta erit potentia ſpi ritualiſ corporis: ut corpe uideatur ⁊ ſpiritus? ſpiritus eni eſt deus. Deinde uitā quidē ſuā qua nunc uiuit in cor pore: ⁊ hec terrena mēbra uegetat fa citqꝫ uiuētia iteriore ſenſu quiſqꝫ nō per corporeos oculos nouit: alioruꝫ uero uitas cū ſint iuiſibiles p corpus uidet. Nā unde uiuentia diſcernimus a nō uiuētibus corpora: niſi corpora ſimul uitaſqꝫ uideamus: quas niſi p corpus uidere nō poſſumus. Uitas autē ſine corporibus corporeis ocul' nō uidemus. Quāobrē fieri pōt: ual deqꝫ credibile eſt: ſic nos eſſe uiſuros mūdana tūc corpa celi noui ⁊ ťre no ue: ut deū ubiqꝫ pſentē ⁊ uniuerſa ēt corpalia gubernatē p corpora que ge ſtabimus ⁊ que cōſpicim' quaquauer ſū oculos duxerimus clariſſima pſpi cuitate uideamus: nō ſicut nūc inuiſi bilia dei p ea que facta ſūt itellecta cō ſpiciuntur: p ſpeculū in enigmate ⁊ ex pte ubi plus i nobis ualet fides qua credimus ꝙ rerū corpaliū ſpēs quā p oculos cernimus corporales: ſed ſi cut hoīes iter quos uiuētes motuſqꝫ uitales exerentes uiuimus: mox ut aſ picimus nō credimus uiuē ſꝫ uidem' cū eorū uitā ſine corporibus uidē ne queamus: quam tamen in eis per cor pora remota oi ambiguitate cōſpici mus. Ita quacunqꝫ ſpiritualia illa lu mina corporū noſtrorū circunferem' incorporeū deum oīa regentē etiā per corpora contuebimur. Aut ergo ſic p illos oculos uidebiť deus ut aliquid hēant in tāta excellentia mēti ſimile: quo ⁊ incorporea natura cernať: qđ ullis exēplis ſiue ſcripturarū teſtimo nijs diuinarū uel difficile uel īpoſſibi le eſt oſtendere. Aut qđ eſt intelligen dū facilius ita deus nobis erit notus atqꝫ cōſpicuus: ut uideať ſpiritu a ſin gulis nobis in ſingul' nobis: uideatur ab altero in altero: uideať i ſeipſo: ui deatur in celo nouo ⁊ in terra noua: atqꝫ in oi que tunc fuerit creatura: ui deať ⁊ per corpora in oi corpore quo cunqꝫ fuerint ſpiritual' corporis oculi acie perueniente directi: patebūt etiaꝫ cogitatōēs inuicē nobis. Tunc enim īplebiť quod apoſtolus cū dixiſſet no lite ante tēpus quicꝙ iudicare: mox addidit donec ueniat dominus ⁊ illu minet abſcōdita tenebrarū: ⁊ manife ſtet cogitatōēs cordis: ⁊ tūc laus erit unicuiqꝫ a deo.

De eterna felicitate ciuitatiſ dei ſab batoqꝫ perpetuo. cap. xxx.

q Uanta erit illa felicitas: ubi nl lū erit malū: nullū latebit bonū uacabiť dei laudibus: q̄ erit oīa in oi bus? Nā quid aliud agať: ubi neqꝫ ul la deſidia ceſſabiť: neqꝫ ulla indigen tia laborabiť neſcio. Admoneor etiā ſancto cātico ubi lego uel audio. Bea ti qui hītant in domo tua domine: in ſecula ſeculorum laudabunt te. Om nia membra et uiſcera incorruptibil'

coꝛporis que nūc uidemus p uſus ne
ceſſitatis uarios ⁊ motus diſtributa:
quoniá tūc nō erit ipſa neceſſitas:ſed
plena:certa:ſecura:ſēpiterna felicitaſ:
ꝓficiēt laudibus dei. Oēs q̄ppe illi ō
quibus iá ſum locutus : qui nunc la
tēt harmonie coꝛporalis numeri non
latebunt:intrinſecus ⁊ extriſecus per
cūcta corporis diſpoſiti: ⁊ cū ceteris
rebus que ibi magne atq; mirabiles
uidebunť:rōales mētes in tāti artifi
cis laude rōabilis pulchritudis delec
tatōe ſuccedēt. Qui motus illic taliū;
coꝛporū ſint futuri:temere diffinire ñ
audeo:quod excogitare nō ualeo : tñ
⁊ motus ⁊ ſtatus ſicut ipſa ſpecieſ de
cens erit:quicunq; erit ubi quod non
decebit nō erit. Certe ubi uolet ſpiri
tus ibi erit protinus corpus:nec uol;
aliq̄d ſpiritus qd nec ſpiritū poſſit de
cere nec coꝛpus. Uera ibi gloria erit :
ubi laudantis nec errore quiſquā nec
adulatōe laudabiť uerus honor :qui
nulli negabiť digno: nulli deferet idi
gno. Sed nec ad deū ābiet ullus indi
gnus:ubi nullus permittet eſſe niſi di
gnus. Uera pax ibi eſt: ubi nihil ad
uerſi nec a ſe ipſo nec ab alio quiſq;
patieť:premiū uirtutis erit ipſe q̄ uir
tutē dedit:eiq; ſeipſum quo melius ⁊
maius nihil poſſit eſſe ꝓmiſit. Quid
eſt eni aliud quod p prophetā dixit:
Ero illorū deꝰ:⁊ ipſi mihi erūt plebſ
niſi ego ero unde ſatienť:ego ero que
cūq; ab oibns honeſte deſiderāť: ⁊ ui
ta ⁊ ſalus ⁊ uictus ⁊ copia ⁊ gloria
⁊ honor ⁊ pax ⁊ oia bona. Sic eni et
illud recte intelligiť qd ait apoſtolus
ut ſit deus oia i oibus. Ipſe finis erit
deſideriorū noſtrorū: qui ſine fine ui
debiť:ſine faſtidio amabiť:ſine fatiga
tōe laudabiť:hoc munus:hic affectꝰ:
hic actus ꝓfecto erit oibus: ſicut ipa
uita eterna cōis. Ceterū q̄ futuri ſint
ꝓ meritis p̄mioꝛū etiā gradus hono
rū atq; gloriarū qs ē idoneꝰ cogitare:
quanto magis dicere:q; tamen futuri
ſint nō eſt ambigendū. Atq; id etiam
beata illa ciuitas magnū in ſe bonu;
uidebit:quod nulli ſupiori ullus infe
rioꝛ inuidebit:ſicut nunc nō inuident
archāgelis angeli ceteri: tā nolet eſſe
unuſquiſq; quod nō accepit: q̄uis ſit
pacatiſſimo cōcoꝛdie uinculo ei q̄ ac
cepit obſtrictus:q̄ nec in corpore uľt
oculus eſſe q̄ eſt digitus :cū mēbrum
utrūq; cōtineat totius carnis pacata
cōpago. Sic itaq; hēbit donū alius
alio minus:ut hoc quoq; donū hēat
nec uelit amplius. Nec iō liberū arbi
triū nō hēbunt:q̄a peccata eos delec
tare nō poterūt. Magis quippe erit
liberū a delectatōe peccādi uſque ad
delectationē nō peccandi indeclina
bilē libertatē. Nā primū liberū arbi
triū qd hōi datū eſt qñ primu; crea
tus eſt rectus:potuit nō peccare : ſed
potuit ⁊ peccare:hoc autē nouiſſimū
eo potentius erit:quo peccare nō po
terit. Uerū hoc quoq; dei munere: ñ
ſue poſſibilitate nature. Aliud ē eni;
eſſe deū:aliud pticipē dei : deus natu
ra peccare nō pōt:pticeps uero dī ab
illa accipit ut peccare nō poſſit . Ser
uādi aūt gradus erant diuini mune
ris:ut primū dareť liberū arbitrium
quo nō peccare hō poſſet: nouiſſimū
quo peccare ñ poſſet:atq; illud ad cō
parādū meritū:hoc ad recipiēdū p̄mi
u; ptinēt. S; q̄a peccauit iſta natura
cū peccare potuit:largiore gr̄a libera
tur:ut ad eā pducať libertatē in qua
peccare nō poſſit. Sicut eni pria imō
talitas fuit quā peccādo adā pdidit
poſſe nō mori:nouiſſima erit ñ poſſe
mori:ita primū liberū arbitriū poſſe
nō peccare:nouiſſimū nō poſſe pecca
re. Sic eni erit iamiſſibiľ uolūtas pie
tatis ⁊ eq̄tatis:quō ⁊ felicitatis. Na;
utiq; peccādo nec pietatē nec felicitatē
tenuimus:uolūtatem uero felicitatis
nec pdita felicitate pdidimus . Certe

deus ipſe nunquid quia peccare non
poteſt ideo liberū arbitriuȝ habere ne
gandus eſt? Erit ergo illius ciuitatis
⁊ una in oibus ⁊ iſepabilꝰ in ſingulis
uoluntas libera: ab oi malo liberata
⁊ iplera oi bono: fruens indeficienter
eternorū iocunditate gaudiorū: obli-
ta culparū: oblita penarū: nec tñ ideo
ſue liberatōis oblita: ut libēatori ſuo
ſit ingrata. Quantū ergo attinet ad
ſcientiā rationalē: memor preteritoꝝ
etiā malorū ſuorū: quantū autem ad
expientis ſenſum prorſus immemor.
Nā ⁊ pitiſſimus medicus ſicut arte
ſciūtur oēs fere morbos corporis no
uit: ſicut autē corpore ſentiunt pluri-
mos neſcit: quos ipſe nō eſt paſſus.
Ut ergo ſciētie malorū due ſunt: una
qua potentiā mentis nō latent: altera
qua experientis ſenſibus inherēt: alit
quippe ſciuntur oia uitia per ſapiētie
doctrinā: aliter per iſipientis peſſimā
uitā: ita ⁊ obliuiones malorū due ſūt
aliter ea nāqꝫ obliuiſcitur eruditus ⁊
doctus: aliter expertus ⁊ paſſus. Ille
ſi peritiā negligat: iſte ſi miſeria care-
at. Secundū hanc obliuionē quā po
ſteriore loco poſui: nō erūt memores
ſancti preteritorū malorū. Carebunt
eni oibus malis: ita ut penitus deleā-
tur de ſenſibus eorū: ea tñ potētia ſci
ētie que magna in eis erit: nō ſolum
ſua preterita: ſed etiā damnatorū eos
ſempiterna miſeria ñ latebit. Alioqn
ſi ſe miſeros fuiſſe neſcituri ſunt: quo
mō ſicut ait pſalmus miſericordias
domini in eternū cantabunt? Quo cā
tico in gloriā gratie chriſti cuius ſan-
guine liberati ſumus: nihil erit profe
cto illi iocundius ciuitati. Ibi perficie
tur: uacate ⁊ uidete quoniā ego ſum
deus. Quod erit uere maximū ſabba
tū nō habens ueſperā: qȯ cōmēdauit
dominus in primis operibus mundi
ubi legitꝰ. Et requieuit deus in die ſe-
ptima ab oibus operibus ſuis q fecit

⁊ benedixit deus diē ſeptimū ⁊ ſancti
ficauit eum quia in eo requieuit ab oi
bus operibus ſuis que inchoauit deꝰ
facere: Dies enim ſeptimus etiā nos
ipſi erimus: quādo eius fuerimuſ bñ
dictione ⁊ ſanctificatōe pleni atqꝫ refe
cti. Ibi uacantes uidebimus quoniaȝ
ipſe eſt deus qȯ nobis ipſi eſſe uolui-
mus: qñ ab illo cecidimus audientes
a ſeductore eritis ſicut dꝗ: ⁊ recedēteſ
a uero deo quo faciente dꝗ eſſemus
eius participatiōe nō deſertōe. Quid
eni ſine illo fecimus: niſi ꝙ in ira eiuſ
defecimus: a q̊ refecti ⁊ gr̃a maiore
perfecti uacabimus in eternū uidētes
q̇a ipſe eſt deus quo pleni erimus qñ
ipſe erit oia in oibus. Nā ⁊ ipſa opa
bona noſtra: quādo ipſius potiꝰ itelli
guntꝰ ꝙ noſtra: tūc nobis ad hoc ſab
batū adipiſcēdū iputantꝰ. Quia ſi no
bis ea tribuerimus ſeruilia erūt: cū ȯ
ſabbato dicatur. Oē opus ſeruile in
eo nō faciatis. Propꝛ qȯ ⁊ ꝑ ezechielē
ꝑphetā dicitꝰ. Et ſabbata mea dedi eiſ
in ſignū inter me ⁊ inter eos: ut ſcirēt
q̇a ego dñus qui ſanctifico eos. Hoc
ꝑfecte tunc ſciemus qñ ꝑfecte uacabi
mus: ⁊ ꝑfecte uidebimus q̇a ipſe ē de
us. Ipſe etiā numerus etatū ueluti di
erū: ſi ſecundū eos articulos tēporis
cōputentꝰ q̇ in ſcripturis uidentꝰ expſſi:
iſte ſabbatiſmus euidentius appebit
quoniā ſeptius iuenitꝰ. Ut prima etaſ
tanꝙ primꝰ dies ſit ab adā uſqꝫ ad di
luuiu. Secunda inde uſqꝫ ad abraaȝ:
nō equalitate tēporū: ſed numero ge-
nerationū denas quippe habere repi
untꝰ. Hic iam ſicut mattheus euange
liſta determinat: tres etates uſque ad
chriſti ſubſequuntur aduentum: que
ſingule denis et quaternis generatio
nibus explicantur ab abraam uſque
ad dauid una. Altera inde uſque ad
tranſmigrationem in babyloniam.
Tertia inde uſque ad chriſti carnalē
natiuitatē. Fiunt itaque omnes quiqꝫ.

Sexta nunc agitur nullo generatio-
nū numero metiēda:propter id quod
dictū eſt. Non eſt ueſtrū ſcire tēpora
que pat̉ poſuit in ſua poteſtate. Poſt
hanc tanq̄ in die ſeptimo requieſcet
deus:cū eundē diē ſeptimū qȯ nos eri
mus i ſeipſo deus faciet requieſcere.
De iſtis porro etatibus ſingulis nunc
diligenter longū eſt diſputare. Hec tn̄
ſeptima erit ſabbatū cuius finis non
erit ueſpera:ſʒ dominicus dies uelut
octauus eternus q̄ chriſti reſurrectōe
ſacratus ē eternā nō ſolū ſpiritus ue-
rum etiam corporis requiem prefigu
rans. Ibi uacabimus ⁊ uidebim⁹: ui
debimus ⁊ amabimus:amabimus et
laudabimus. Ecce quod erit in fine ſi
ne fine. Nā quis alius eſt noſter finis
niſi peruenire ad regnū cuius nullus
eſt finis?

u Idcor mihi debitū ingentiſ hu
ius operis adiuuante domino
reddidiſſe. Quibus parū uel quibus
nimium eſt mihi ignoſcant. Quibus
autem ſatis eſt:non mihi ſed deo me
cum gratias ꝯgratulantes agāt. Glo
ria ⁊ honor patri ⁊ filio ⁊ ſpiritui ſā-
cto omnipotenti deo in excelſis in ſe
cula ſeculorum. Amen.

Aurelij Auguſtini opus de ciuita
te dei feliciter explicit:confectuʒ uene
tijs ab egregio ⁊ diligēti magiſtro Ni
colao ienſon: Petro mozenicho prin
cipe: Anno a natiuitate domini mille
ſimo quadringēteſimo ſeptuageſimo
quinto: ſexto nonas octobres.

GretagMacbeth™ ColorChecker Color Rendition Chart